നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

വിനയപിടകേ

വിമതിവിനോദനീ-ടീകാ (പഠമോ ഭാഗോ)

ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ

കരുണാപുണ്ണഹദയം , **സുഗതം** ഹിതദായകം;
നത്വാ **ധമ്മഞ്ച** വിമലം, **സങ്ഘഞ്ച** ഗുണസമ്പദം.

വണ്ണനാ നിപുണാഹേസും, വിനയട്ഠകഥായ യാ;
പുബ്ബകേഹി കതാ നേകാ, നാനാനയസമാകുലാ.

തത്ഥ കാചി സുവിത്ഥിണ്ണാ, ദുക്ഖോഗാഹാ ച ഗന്ഥതോ;
വിരദ്ധാ അത്ഥതോ ചാപി, സദ്ദതോ ചാപി കത്ഥചി.

കാചി കത്ഥചി അപുണ്ണാ, കാചി സമ്മോഹകാരിനീ;
തസ്മാ താഹി സമാദായ, സാരം സങ്ഖേപരൂപതോ.

ലീനത്ഥഞ്ച പകാസേന്തോ, വിരദ്ധഞ്ച വിസോധയം;
ഉപട്ഠിതനയഞ്ചാപി, തത്ഥ തത്ഥ പകാസയം.

വിനയേ വിമതിം ഛേത്തും, ഭിക്ഖൂനം ലഹുവുത്തിനം;
സങ്ഖേപേന ലിഖിസ്സാമി, തസ്സാ ലീനത്ഥവണ്ണനം.

ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാവണ്ണനാ

വിനയസംവണ്ണനാരമ്ഭേ രതനത്തയം നമസ്സിതുകാമോ തസ്സ വിസിട്ഠഗുണയോഗസന്ദസ്സനത്ഥം **യോ കപ്പകോടീഹിപീ**തിആദിമാഹ. വിസിട്ഠഗുണയോഗേന ഹി വന്ദനാരഹഭാവോ, വന്ദനാരഹേ ച കതാ വന്ദനാ യഥാധിപ്പേതമത്ഥം സാധേതി . ഏത്ഥ ച സംവണ്ണനാരമ്ഭേ രതനത്തയപണാമകരണപ്പയോജനം തത്ഥ തത്ഥ ബഹുധാ പപഞ്ചേന്തി ആചരിയാ, മയം പന ഇധാധിപ്പേതമേവ പയോജനം ദസ്സയിസ്സാമ. തസ്മാ സംവണ്ണനാരമ്ഭേ രതനത്തയപണാമകരണം യഥാപടിഞ്ഞാതസംവണ്ണനായ അനന്തരായേന പരിസമാപനത്ഥന്തി വേദിതബ്ബം. തഥാ ഹി വുത്തം ''തസ്സാനുഭാവേന ഹതന്തരായോ''തി. രതനത്തയപണാമകരണേന ഹി രാഗാദിദോസവിഗമതോ പഞ്ഞാദിഗുണപാടവതോ ആയുആദിവഡ്ഢനതോ പുഞ്ഞാതിസയഭാവാദിതോ ച ഹോതേവ യഥാപടിഞ്ഞാതസംവണ്ണനായ അനന്തരായേന പരിസമാപനം.

തത്ഥ പഠമം താവ ഭഗവതോ വന്ദനം കത്തുകാമോ ''യോ കപ്പകോടീഹിപി...പേ॰... തസ്സാ''തി ആഹ. ഇമിസ്സാ പന വിനയദേസനായ കരുണാപ്പധാനഞാണസമുട്ഠിതതായ കരുണാപ്പധാനമേവ ഥോമനം ആരദ്ധം. ഏസാ ഹി ആചരിയസ്സ പകതി, യദിദം ആരമ്ഭാനുരൂപഥോമനാ.

കരുണാഗ്ഗഹണേന ചേത്ഥ അപരിമേയ്യപ്പഭാവാ സബ്ബേപി ബുദ്ധഗുണാ നയതോ സങ്ഗഹിതാതി ദട്ഠബ്ബാ തംമൂലകത്താ സേസബുദ്ധഗുണാനം. തത്ഥ **യോ**തി ഇമസ്സ അനിയമവചനസ്സ നാഥോതി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. **കപ്പകോടീഹിപി അപ്പമേയ്യം കാല**ന്തി കപ്പകോടിഗണനാവസേനപി "എത്തകാ കപ്പകോടിയോ"തി പമേതും അസക്കുണേയ്യം കാലം. **അപി**-സദ്ദേന പഗേവ വസ്സഗണനായാതി ദസ്സേതി. അപ്പമേയ്യം കാലന്തി ച അച്ചന്തസംയോഗേ ഉപയോഗവചനം, തേന കപ്പകോടിഗണനാവസേന പരിച്ഛിന്ദിതുമസക്കുണേയ്യമപി, അസങ്ഖ്യേയ്യവസേന പന പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബതോ സലക്ഖം ചതുരസങ്ഖ്യേയ്യകപ്പകാലം അച്ചന്തമേവ നിരന്തരം പഞ്ചമഹാപരിച്ചാഗാദി**അതിദുക്കരാനി കരോന്തോ ഖേദം** കായികം പരിസ്സമം പത്തോതി ദസ്സേതി.

ലോകഹിതായാതി സത്തലോകസ്സ ഹിതായ. നാഥതീതി **നാഥോ,** വേനേയ്യാനം ഹിതസുഖം ആസീസതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ നാഥതി വേനേയ്യഗതേ കിലേസേ ഉപതാപേതി, നാഥതി വാ യാചതി വേനേയ്യേ അത്തനോ ഹിതകരണേ യാചിത്വാപി നിയോജേതീതി **നാഥോ,** ലോകപടിസരണോ ലോകസാമീ ലോകനായകോതി വുത്തം ഹോതി. **മഹാകാരുണികസ്സാ**തി യോ കരുണായ കമ്പിതഹദയത്താ ലോകഹിതത്ഥം അതിദുക്കരകിരിയായ അനേകപ്പകാരം താദിസം ദുക്ഖം അനുഭവിത്വാ ആഗതോ, **തസ്സ മഹാകാരുണികസ്സാ**തി അത്ഥോ. തത്ഥ കിരതീതി **കരുണാ,** പരദുക്ഖം വിക്ഖിപതി അപനേതീതി അത്ഥോ. ദുക്ഖിതേസു വാ കിരിയതി പസാരിയതീതി കരുണാ. അഥ വാ കിണാതീതി കരുണാ, പരദുക്ഖേ സതി കാരുണികം ഹിംസതി വിബാധേതി, വിനാസേതി വാ പരസ്സ ദുക്ഖന്തി അത്ഥോ. പരദുക്ഖേ സതി സാധൂനം കമ്പനം ഹദയഖേദം കരോതീതി വാ കരുണാ. അഥ വാ കമിതി സുഖം, തം രുന്ധതീതി കരുണാ. ഏസാ ഹി പരദുക്ഖാപനയനകാമതാലക്ഖണാ അത്തസുഖനിരപേക്ഖതായ കാരുണികാനം സുഖം രുന്ധതി വിബാധേതി. കരുണായ നിയുത്തോ **കാരുണികോ,** മഹന്തോ കാരുണികോ **മഹാകാരുണികോ, തസ്സ നമോ** അത്ഥൂതി പാഠസേസോ.

ഏവം കരുണാമുഖേന സങ്ഖേപതോ സകലസബ്ബഞ്ഞുഗുണേഹി ഭഗവന്തം ഥോമേത്വാ ഇദാനി സദ്ധമ്മം ഥോമേതും **അസമ്ബുധ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ ബുദ്ധനിസേവിതം യം അസമ്ബുധം ജീവലോകോ ഭവാ ഭവം ഗച്ഛതി, തസ്സ ധമ്മവരസ്സ നമോതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **അസമ്ബുധ**ന്തി അസമ്ബുജ്ഝന്തോ, യഥാസഭാവം അപ്പടിവിജ്ഝനതോതി വുത്തം ഹോതി. ഹേതുഅത്ഥോ ഹേത്ഥ അന്തപച്ചയോ. **യ**ന്തി അനിയമതോ സപരിയത്തികോ നവലോകുത്തരധമ്മോ കമ്മഭാവേന നിദ്ദിട്ഠോ. **ബുദ്ധനിസേവിത**ന്തി തസ്സേവ വിസേസനം, സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന, പച്ചേകബുദ്ധസാവകബുദ്ധേഹിപി വാ ഗോചരാസേവനഭാവനാസേവനാഹി യഥാരഹം നിസേവിതം, അജഹിതന്തി അത്ഥോ. തത്ഥ പരിയത്തിഫലനിബ്ബാനാനി ഗോചരാസേവനവസേനേവ നിസേവിതാനി, മഗ്ഗോ പന ഭാവനാസേവനവസേനാപി പച്ചവേക്ഖണഞാണാദിവസേന ഗോചരാസേവനവസേനാപി നിസേവിതോ. **ഭവാഭവ**ന്തി ഭവതോ ഭവം. അഥ വാ ഹീനപണീതാദിവസേന ഖുദ്ദകം മഹന്തഞ്ച ഭവന്തി അത്ഥോ. വുഡ്ഢത്ഥോപി ഹി **അ**-കാരോ ദിസ്സതി അസേക്ഖാ ധമ്മാതിആദീസു (ധ॰ സ॰ തികമാതികാ ൧൧) വിയ. അഥ വാ ഭവോതി വുഡ്ഢി, അഭവോതി ഹാനി. ഭവോതി വാ സസ്സതദിട്ഠി, അഭവോതി ഉച്ഛേദദിട്ഠി . വുത്തപ്പകാരോ ഭവോ ച അഭവോ ച ഭവാഭവോ, തം

ഭവാഭവം. **ഗച്ഛതീ**തി ഉപഗച്ഛതി. **ജീവലോകോ**തി സത്തലോകോ. **അവിജ്ജാദികിലേസജാലവിദ്ധംസിനോ**തി ധമ്മവിസേസനം. തത്ഥ ന വിദതി ധമ്മാനം യഥാസഭാവം ന വിജാനാതീതി അവിജ്ജാ, അഞ്ഞാണം. സാ ആദി യേസം തണ്ഹാദീനം, തേയേവ കിലിസ്സന്തി ഏതേഹി സത്താതി കിലേസാ, തേയേവ ച സത്താനം വിബാധനട്ഠേന ജാലസദിസാതി ജാലം, തം വിദ്ധംസേതി സബ്ബസോ വിനാസേതി സീലേനാതി **അവിജ്ജാദികിലേസജാലവിദ്ധംസീ,** തസ്സ.

നനു ചേത്ഥ സപരിയത്തികോ നവലോകുത്തരധമ്മോ അധിപ്പേതോ, തത്ഥ ച മഗ്ഗോയേവ കിലേസേ വിദ്ധംസേതി, നേതരേതി ചേ? വുച്ചതേ - മഗ്ഗസ്സാപി നിബ്ബാനമാഗമ്മ കിലേസവിദ്ധംസനതോ നിബ്ബാനമ്പി കിലേസേ വിദ്ധംസേതി നാമ, മഗ്ഗസ്സ കിലേസവിദ്ധംസനകിച്ചം ഫലേന നിട്ഠിതന്തി ഫലമ്പി "കിലേസവിദ്ധംസീ"തി വുച്ചതി, പരിയത്തിധമ്മോപി കിലേസവിദ്ധംസനസ്സ ഉപനിസ്സയപച്ചയത്താ "കിലേസവിദ്ധംസീ"തി വത്തും അരഹതീതി ന കോചി ദോസോ. **ധമ്മവരസ്സ തസ്സാ**തി പുബ്ബേ അനിയമിതസ്സ നിയാമകവചനം. തത്ഥ യഥാനുസിട്ഠം പടിപജ്ജമാനേ ചതൂസു അപായേസു സംസാരദുക്ഖേ ച അപതമാനേ ധാരേതീതി ധമ്മോ. വുത്തപ്പകാരോ ധമ്മോ ഏവ അത്തനോ ഉത്തരിതരാഭാവേന വരോ പവരോ അനുത്തരോതി ധമ്മവരോ, തസ്സ ധമ്മവരസ്സ നമോ അത്ഥൂതി അത്ഥോ.

ഏവം സങ്ഖേപനയേനേവ സബ്ബധമ്മഗുണേഹി സദ്ധമ്മം ഥോമേത്വാ ഇദാനി അരിയസങ്ഘം ഥോമേതും **ഗുണേഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ഗുണേഹി യോ യുത്തോ, തമരിയസങ്ഘം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ. സീലാദയോ ഗുണാ ചേത്ഥ ലോകിയലോകുത്തരാ അധിപ്പേതാ. "വിമുത്തിവിമുത്തിഞാണ"ന്തി വത്തബ്ബേ ഏകദേസസരൂപേകസേസനയേന "വിമുത്തിഞാണ"ന്തി വുത്തം, ആദിസദ്ദപരിയായേന പഭുതിസദ്ദേന വാ വിമുത്തിഗ്ഗഹണം വേദിതബ്ബം. തത്ഥ **വിമുത്തീ**തി ഫലം. **വിമുത്തിഞാണ**ന്തി പച്ചവേക്ഖണഞാണം. **പഭുതി**-സദ്ദേന ഛളഭിഞ്ഞാചതുപടിസമ്ഭിദാദയോ ഗുണാ സങ്ഗഹിതാതി ദട്ഠബ്ബാ. കുസലത്ഥികാനം ജനാനം പുഞ്ഞാതിസയവുഡ്ഢിയാ ഖേത്തസദിസത്താ ഖേത്തന്തി ആഹ "ഖേത്തം ജനാനം കുസലത്ഥികാന"ന്തി. ഖിത്തം ബീജം മഹപ്ഫലഭാവകരണേന തായതീതി ഹി **ഖേത്തം. അരിയസങ്ഘ**ന്തി ഏത്ഥ ആരകത്താ കിലേസേഹി, അനയേ ന ഇരിയനതോ, അയേ ച ഇരിയനതോ, സദേവകേന ലോകേന "സരണ"ന്തി അരണീയതോ ഉപഗന്തബ്ബതോ, ഉപഗതാനഞ്ച തദത്ഥസിദ്ധിതോ അരിയാ, അട്ഠ അരിയപുഗ്ഗലാ, അരിയാനം സങ്ഘോ സമൂഹോതി അരിയസങ്ഘോ, തം അരിയസങ്ഘം.

ഇദാനി രതനത്തയപണാമജനിതം കുസലാഭിസന്ദം യഥാധിപ്പേതേ പയോജനേ നിയോജേത്വാ അത്തനാ സംവണ്ണിയമാനസ്സ വിനയസ്സ സകലസാസനമൂലഭാവദസ്സനമുഖേന സംവണ്ണനാകരണസ്സാപി സാസനമൂലതം ദസ്സേതും **ഇച്ചേവ**മിച്ചാദിഗാഥാദ്വയമാഹ. **പുഞ്ഞാഭിസന്ദ**ന്തി പുഞ്ഞോഘം, പുഞ്ഞപ്പവാഹം പുഞ്ഞരാസിന്തി അത്ഥോ. **തസ്സാനുഭാവേനാ**തി തസ്സ യഥാവുത്തസ്സ പുഞ്ഞപ്പവാഹസ്സ ആനുഭാവേന ബലേന ഹതന്തരായോ വിനയം വണ്ണയിസ്സന്തി സമ്ബന്ധോ.

അട്ഠിതസ്സ സുസണ്ഠിതസ്സ ഭഗവതോ സാസനം യസ്മിം ഠിതേ പതിട്ഠിതം ഹോതീതി യോജേതബ്ബം. തത്ഥ **യസ്മി**ന്തി യസ്മിം വിനയപിടകേ. **ഠിതേ**തി പാളിതോ ച അത്ഥതോ ച അനൂനം ഹുത്വാ ലജ്ജീപുഗ്ഗലേസു പവത്തനട്ഠേന

ഠിതേ. **സാസന**ന്തി സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹിതം സാസനം. **അട്ഠിതസ്സാ**തി കാമസുഖല്ലികത്തകിലമഥാനുയോഗസങ്ഖാതേ അന്തദ്വയേ അട്ഠിതസ്സ, "പരിനിബ്ബുതസ്സപി ഭഗവതോ"തിപി വദന്തി. **സുസണ്ഠിതസ്സാ**തി അന്തദ്വയവിരഹിതായ മജ്ഝിമായ പടിപദായ സുട്ഠു ഠിതസ്സ. **അമിസ്സ**ന്തി ഭാവനപുംസകനിദ്ദേസോ, നികായന്തരലദ്ധീഹി അസമ്മിസ്സം കത്വാ അനാകുലം കത്വാ വണ്ണയിസ്സന്തി വുത്തം ഹോതി. **നിസ്സായ പുബ്ബാചരിയാനുഭാവ**ന്തി പുബ്ബാചരിയേഹി സംവണ്ണിതം അട്ഠകഥം നിസ്സായ, ന അത്തനോ ബലേനാതി അധിപ്പായോ.

അഥ പോരാണട്ഠകഥാസു വിജ്ജമാനാസു പുന വിനയസംവണ്ണനാ കിംപയോജനാതി? ആഹ **കാമഞ്ചാ**തിആദി. തത്ഥ **കാമ**ന്തി ഏകന്തേന, യഥിച്ഛകം വാ, സബ്ബസോതി വുത്തം ഹോതി, തസ്സ സംവണ്ണിതോയം വിനയോതി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. **പുബ്ബാചരിയാസഭേഹീ**തി മഹാകസ്സപത്ഥേരാദയോ പുബ്ബാചരിയാ ഏവ അകമ്പിയട്ഠേന ഉത്തമട്ഠേന ച ആസഭാ, തേഹി പുബ്ബാചരിയവരേഹീതി വുത്തം ഹോതി. കീദിസാ പന തേ പുബ്ബാചരിയാതി? ആഹ **ഞാണമ്ബൂ**തിആദി. അഗ്ഗമഗ്ഗഞാണസങ്ഖാതേന അമ്ബുനാ സലിലേന നിദ്ധോതാനി നിസ്സേസതോ ആയതിം അനുപ്പത്തിധമ്മതാപാദനേന ധോതാനി വിസോധിതാനി രാഗാദീനി തീണി മലാനി കാമാസവാദയോ ച ചത്താരോ ആസവാ യേഹി തേ **ഞാണമ്ബുനിദ്ധോതമലാസവാ,** തേഹി ഖീണാസവേഹീതി അത്ഥോ. ഖീണാസവഭാവേപി ന ഏതേ സുക്ഖവിപസ്സകാതി ആഹ "വിസുദ്ധവിജ്ജാപടിസമ്ഭിദേഹീ"തി. തത്ഥ **വിജ്ജാ**തി തിസ്സോ വിജ്ജാ, അട്ഠ വിജ്ജാ വാ. പടിസമ്ഭിദാപ്പത്തേസുപി മഹാകസ്സപത്ഥേരാദീനം ഉച്ചിനിത്വാ ഗഹിതതായ തേസം സദ്ധമ്മസംവണ്ണനേ സാമത്ഥിയം സാതിസയന്തി ദസ്സേന്തോ ആഹ "സദ്ധമ്മസംവണ്ണനകോവിദേഹീ"തി.

കിലേസജാതം, പരിക്ഖാരബാഹുല്ലം വാ സല്ലിഖതി തനും കരോതീതി സല്ലേഖോ, അപ്പിച്ഛതാദിഗുണസമൂഹോ, ഇധ പന ഖീണാസവാധികാരത്താ പരിക്ഖാരബാഹുല്ലസ്സ സല്ലിഖനവസേനേവ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. സല്ലേഖേന നിബ്ബത്തം സല്ലേഖിയം, തസ്മിം **സല്ലേഖിയേ,** ധുതങ്ഗപരിഹരണാദിസല്ലേഖപഅപത്തിയന്തി വുത്തം ഹോതി. **നോസുലഭൂപമേഹീ**തി സല്ലേഖപടിപത്തിയാ "അസുകസദിസാ"തി നത്ഥി സുലഭാ ഉപമാ ഏതേസന്തി നോസുലഭൂപമാ, തേഹി. **മഹാവിഹാരസ്സാ**തി ഇമിനാ നികായന്തരം പടിക്ഖിപതി . വിഹാരസീസേന ഹേത്ഥ തത്ഥ നിവാസീനഞ്ചേവ തേഹി സമലദ്ധികാനഞ്ച സബ്ബേസം ഭിക്ഖൂനം ഗഹണം ദട്ഠബ്ബം. തസ്മാ തേസം മഹാവിഹാരവാസീനം ദിട്ഠിസീലവിസുദ്ധിയാ പഭവത്തേന സഞ്ഞാണഭൂതത്താ ധമ്മസങ്ഗാഹകാ മഹാകസ്സപത്ഥേരാദയോ "മഹാവിഹാരസ്സ ധജൂപമാ"തി വുത്താ, തേഹി **അയം വിനയോ സംവണ്ണിതോ** സമ്മാ അനൂനം കത്വാ വണ്ണിതോ. കഥന്തി ആഹ "ചിത്തേഹി നയേഹീ"തി. **വിചിത്തേഹി നയേഹി സമ്ബുദ്ധവരന്വയേഹി** സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധവരം അനുഗതേഹി, ഭഗവതോ അധിപ്പായാനുഗതേഹി നയേഹീതി വുത്തം ഹോതി.

ഏവം പോരാണട്ഠകഥായ അനൂനഭാവം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അത്തനോ സംവണ്ണനായ പയോജനവിസേസം അജ്ഝേസകഞ്ച ദസ്സേതും **സംവണ്ണനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സങ്ഖതത്താ**തി രചിതത്താ. **ന കഞ്ചി അത്ഥം അഭിസമ്ഭുണാതീ**തി ന കഞ്ചി അത്ഥം സാധേതി.

സംവണ്ണനം തഞ്ചാതിആദിനാ അത്തനോ സംവണ്ണനായ കരണപ്പകാരം ദസ്സേതി. തത്ഥ തഞ്ച ഇദാനി വുച്ചമാനം സംവണ്ണനം **സമാരഭന്തോ** സകലായപി മഹാഅട്ഠകഥായ ഇധ ഗഹേതബ്ബതോ മഹാഅട്ഠകഥം **തസ്സാ** ഇദാനി വുച്ചമാനായ സംവണ്ണനായ **സരീരം കത്വാ** മഹാപച്ചരിയം യോ വിനിച്ഛയോ വുത്തോ, തഥേവ കുരുന്ദീനാമാദീസു **വിസ്സുതാസു അട്ഠകഥാസു യോ വിനിച്ഛയോ** വുത്തോ, തതോപി വിനിച്ഛയതോ യുത്തമത്ഥം **അപരിച്ചജന്തോ** അന്തോഗധത്ഥേരവാദം കത്വാ **സംവണ്ണനം** സമ്മാ **സമാരഭിസ്സന്തി** പദത്ഥസമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ. ഏത്ഥ ച അത്ഥോ കഥീയതി ഏതായാതി അട്ഠകഥാ ത്ഥ-കാരസ്സ ട്ഠ-കാരം കത്വാ. **മഹാപച്ചരിയ**ന്തി മഹാപച്ചരീനാമികം. ഏത്ഥ ച പച്ചരീതി ഉളുമ്പം വുച്ചതി, തസ്മിം നിസീദിത്വാ കതത്താ തമേവ നാമം ജാതം. ''കുരുന്ദീവല്ലിവിഹാരോ നാമ അത്ഥി, തത്ഥ കതത്താ 'കുരുന്ദീ'തി നാമം ജാത''ന്തി വദന്തി. **ആദി**സദ്ദേന അന്ധകട്ഠകഥം സങ്ഖേപട്ഠകഥഞ്ച സങ്ഗണ്ഹാതി.

യുത്തമത്ഥന്തി മഹാഅട്ഠകഥാനയേന, ചതുബ്ബിധവിനയയുത്തിയാ വാ യുത്തമത്ഥം. ''അട്ഠകഥംയേവ ഗഹേത്വാ സംവണ്ണനം കരിസ്സാമീ''തി വുത്തേ അട്ഠകഥാസു വുത്തത്ഥേരവാദാനം ബാഹിരഭാവോ സിയാതി തേപി അന്തോകത്തുകാമോ ''അന്തോഗധഥേരവാദ''ന്തി ആഹ, ഥേരവാദേപി അന്തോകത്വാതി വുത്തം ഹോതി.

തം മേതി ഗാഥായ സോതൂഹി പടിപജ്ജിതബ്ബവിധിം ദസ്സേതി. തത്ഥ **ധമ്മപ്പദീപസ്സാ**തി ധമ്മോ ഏവ മോഹന്ധകാരവിദ്ധംസനതോ പദീപസദിസത്താ പദീപോ അസ്സാതി ധമ്മപ്പദീപോ, ഭഗവാ, തസ്സ. **പതിമാനയന്താ**തി പൂജേന്താ മനസാ ഗരും കരോന്താ **നിസാമേന്തു** സുണന്തു.

ബുദ്ധേനാതിആദിനാ അത്തനോ സംവണ്ണനായ ആഗമനസുദ്ധിദസ്സനമുഖേന പമാണഭാവം ദസ്സേത്വാ അനുസിക്ഖിതബ്ബതം ദസ്സേതി. തത്ഥ യഥേവ ബുദ്ധേന യോ ധമ്മോ വിനയോ ച വുത്തോ, സോ തസ്സ ബുദ്ധസ്സ യേഹി പുത്തേഹി മഹാകസ്സപത്ഥേരാദീഹി തഥേവ ഞാതോ, തേസം ബുദ്ധപുത്താനം മതിമച്ചജന്താ സീഹളട്ഠകഥാചരിയാ യസ്മാ പുരേ അട്ഠകഥാ അകംസൂതി സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ **ധമ്മോ**തി സുത്താഭിധമ്മേ സങ്ഗണ്ഹാതി. **വിനയോ**തി സകലം വിനയപിടകം. **വുത്തോ**തി പാളിതോ ച അത്ഥതോ ച **ബുദ്ധേന** ഭഗവതാ വുത്തോ. ന ഹി ഭഗവതാ അബ്യാകതം നാമ തന്തിപദം അത്ഥി, തത്ഥ തത്ഥ ഭഗവതാ പവത്തിതപകിണ്ണകദേസനായേവ ഹി അട്ഠകഥാ. **തഥേവ ഞാതോ**തി യഥേവ ബുദ്ധേന വുത്തോ, തഥേവ ഏകപദമ്പി ഏകക്ഖരമ്പി അവിനാസേത്വാ അധിപ്പായഞ്ച അവികോപേത്വാ ഞാതോ വിദിതോതി അത്ഥോ. **തേസം മതിമച്ചജന്താ**തി തേസം ബുദ്ധപുത്താനം മതിസങ്ഖാതം ഥേരപരമ്പരായ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ആഭതം അബ്ബോച്ഛിന്നം പാളിവണ്ണനാവസേന ചേവ പാളിമുത്തകവസേന ച പവത്തം സബ്ബം അട്ഠകഥാവിനിച്ഛയം അപരിച്ചജന്താ. **അട്ഠകഥാ അകംസൂ**തി മഹാഅട്ഠകഥാമഹാപച്ചരിആദികാ സീഹളട്ഠകഥായോ അകംസു. ''അട്ഠകഥാമകംസൂ''തിപി പാഠോ, തത്ഥാപി സോയേവത്ഥോ.

തസ്മാതി യസ്മാ തേസം ബുദ്ധപുത്താനം അധിപ്പായം അവികോപേത്വാ പുരേ അട്ഠകഥാ അകംസു, തസ്മാ. **യം അട്ഠകഥാസു വുത്തം,** തം സബ്ബമ്പി പമാണന്തി യോജനാ. **ഹീ**തി നിപാതമത്തം ഹേതുഅത്ഥസ്സ തസ്മാതി ഇമിനായേവ പകാസിതത്താ, അവധാരണത്ഥോ വാ, പമാണമേവാതി. യദി

അട്ഠകഥാസു വുത്തം സബ്ബമ്പി പമാണം, ഏവം സതി തത്ഥ പമാദലേഖാപി പമാണം സിയാതി ആഹ "വജ്ജയിത്വാന പമാദലേഖ"ന്തി, അപരാപരം ലിഖന്തേഹി പമാദേന സതിം അപച്ചുപട്ഠപേത്വാ അഞ്ഞഥാ ലിഖിതബ്ബം അഞ്ഞഥാ ലിഖനാദിവസേന പവത്തിതാ പമാദലേഖാ നാമ, സാ ച സമന്തപാസാദികായം തത്ഥ തത്ഥ സയമേവ ആവിഭവിസ്സതി. പുന **യസ്മാ**തി പദസ്സ സമ്ബന്ധദസ്സനവസേന അയം അത്ഥയോജനാ - യസ്മാ അട്ഠകഥാസു വുത്തം ഇധ ഇമസ്മിം സാസനേ സിക്ഖാസു സഗാരവാനം പണ്ഡിതാനം പമാണമേവ, യസ്മാ ച അയം വണ്ണനാപി ഭാസന്തരപരിച്ചാഗാദിമത്തവിസിട്ഠതായ അത്ഥതോ അഭിന്നാ, തതോ ഏവ പമാണഭൂതാവ ഹേസ്സതി, തസ്മാ അനുസിക്ഖിതബ്ബാതി.

തതോതി താഹി അട്ഠകഥാഹി. **ഭാസന്തരമേവ ഹിത്വാ**തി സീഹളഭാസംയേവ അപനേത്വാ. **വിത്ഥാരമഗ്ഗഞ്ച സമാസയിത്വാ**തി പോരാണട്ഠകഥാസു യഥാഠാനേ വത്തബ്ബമ്പി പദത്ഥവിനിച്ഛയാദികം അതിവിത്ഥിണ്ണേന വചനക്കമേന ചേവ വുത്തമേവ അത്ഥനയം അപ്പമത്തകവിസേസേന പുനപ്പുനം കഥനേന ച തത്ഥ തത്ഥ പപഞ്ചിതം താദിസം വിത്ഥാരമഗ്ഗം പഹായ സല്ലഹുകേന അത്ഥവിഞ്ഞാപകേന പദക്കമേന ചേവ വുത്തനയസദിസം വത്തബ്ബം അതിദിസിത്വാ ച സങ്ഖേപനയേനേവ വണ്ണയിസ്സാമാതി അധിപ്പായോ. **സാരത്ഥദീപനിയം** പന വിനയടീകായം "പോരാണട്ഠകഥാസു ഉപരി വുച്ചമാനമ്പി ആനേത്വാ തത്ഥ തത്ഥ പപഞ്ചിതം ഞത്തിചതുത്ഥേന കമ്മേന...പേ॰... ഉപസമ്പന്നോതി ഭിക്ഖൂതി ഏത്ഥ അപലോകനാദീനം ചതുന്നമ്പി കമ്മാനം വിത്ഥാരകഥാ വിയ താദിസം വിത്ഥാരമഗ്ഗം സങ്ഖിപിത്വാ"തി വുത്തം, തം തന്തിക്കമം കഞ്ചി അവോക്കമിത്വാതി ഏത്ഥേവ വത്തും യുത്തം. അഞ്ഞഥാ പാളിയാ വത്തബ്ബം അഞ്ഞഥാ കഥനഞ്ഹി തന്തിക്കമം വോക്കമിത്വാ കഥനം നാമ. തഥാ ഹി വുത്തം "തഥേവ വണ്ണിതും യുത്തരൂപം ഹുത്വാ അനുക്കമേന ആഗതം പാളിം പരിച്ചജിത്വാ സംവണ്ണനതോ സീഹളട്ഠകഥാസു അയുത്തട്ഠാനേ വണ്ണിതം യഥാഠാനേയേവ വണ്ണനതോ ച വുത്തം 'തന്തിക്കമം കഞ്ചി അവോക്കമിത്വാ'"തി. തസ്മാ യഥാവുത്തനയേനേവ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. കഥം പന വിത്ഥാരമഗ്ഗസ്സ സങ്ഖിപനേ വിനിച്ഛയോ ന ഹീയതീതി? ആഹ "വിനിച്ഛയം സബ്ബമസേസയിത്വാ"തി. സങ്ഖിപന്തോപി പുനപ്പുനം വചനാദിമേവ സങ്ഖിപന്തോ, വിനിച്ഛയം പന അട്ഠകഥാസു സബ്ബാസുപി വുത്തം സബ്ബമ്പി അസേസയിത്വാ, കിഞ്ചിമത്തമ്പി അപരിഹാപേത്വാതി വുത്തം ഹോതി. **തന്തിക്കമം കഞ്ചി അവോക്കമിത്വാ**തി കഞ്ചി പാളിക്കമം അനതിക്കമിത്വാ, അനുക്കമേനേവ പാളിം വണ്ണയിസ്സാമാതി അത്ഥോ.

സുത്തന്തികാനം വചനാനമത്ഥന്തി വേരഞ്ജകണ്ഡാദീസു ആഗതാനം ഝാനകഥാദീനം സുത്തന്തവചനാനം സീഹളട്ഠകഥാസു "സുത്തന്തികാനം ഭാരോ"തി വത്വാ അവണ്ണിതബ്ബട്ഠാനം അത്ഥം തംതംസുത്താനുരൂപം സബ്ബസോ പരിദീപയിസ്സാമാതി അധിപ്പായോ. **ഹേസ്സതീ**തി ഭവിസ്സതി, കരീയിസ്സതീതി വാ അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച പഠമസ്മിം അത്ഥവികപ്പേ "ഭാസന്തരപരിച്ചാഗാദികം ചതുബ്ബിധം കിച്ചം നിപ്ഫാദേത്വാ സുത്തന്തികാനം വചനാനമത്ഥം **പരിദീപയന്തീ** അയം വണ്ണനാ ഭവിസ്സതീ"തി വണ്ണനാവസേന സമാനകത്തുകതാ വേദിതബ്ബാ. പച്ഛിമസ്മിം അത്ഥവികപ്പേ പന "ഹേട്ഠാ വുത്തഭാസന്തരപരിച്ചാഗാദികം കത്വാ സുത്തന്തികാനം വചനാനമത്ഥം പരിദീപയന്തീ അയം വണ്ണനാ

അമ്ഹേഹി കരീയിസ്സതീ''തി ഏവം ആചരിയവസേന സമാനകത്തുകതാ വേദിതബ്ബാ.

ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ബാഹിരനിദാനകഥാ

ഇദാനി സംവരവിനയപഹാനവിനയാദീസു ബഹൂസു വിനയേസു അത്തനാ ''തം വണ്ണയിസ്സം വിനയ''ന്തി ഏവം സംവണ്ണേതബ്ബഭാവേന പടിഞ്ഞാതം വിനയം ദസ്സേന്തോ ആഹ **തത്ഥാ**തിആദി. തത്ഥ **തത്ഥാ**തി യഥാവുത്താസു ഗാഥാസു. **താവ**-സദ്ദോ പഠമന്തി ഇമസ്മിം അത്ഥേ ദട്ഠബ്ബോ, തേന പഠമം വിനയം വവത്ഥപേത്വാ പച്ഛാ തസ്സ വണ്ണനം കരിസ്സാമാതി ദീപേതി. **വവത്ഥപേതബ്ബോ**തി നിയമേതബ്ബോ. **തേനേതം വുച്ചതീ**തി യസ്മാ വവത്ഥപേതബ്ബോ, തേന ഹേതുനാ ഏതം വിനയോ നാമാതിആദികം നിയാമകവചനം വുച്ചതീതി അത്ഥോ. **അസ്സാ**തി വിനയസ്സ. **മാതികാ**തി ഉദ്ദേസോ. സോ ഹി നിദ്ദേസപദാനം ജനനീഠാനേ ഠിതത്താ മാതാ വിയാതി ''മാതികാ''തി വുച്ചതി.

ഇദാനി സംവണ്ണേതബ്ബമത്ഥം മാതികം പട്ഠപേത്വാ ദസ്സേന്തോ ആഹ **വുത്തം യേനാ**തിആദി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ഏതം തേന സമയേന ബുദ്ധോ ഭഗവാ വേരഞ്ജായം വിഹരതീതിആദിനിദാനവചനപടിമണ്ഡിതം വിനയപിടകം യേന പുഗ്ഗലേന വുത്തം, യസ്മിം കാലേ വുത്തം, യസ്മാ കാരണാ വുത്തം, യേന ധാരിതം, യേന ച ആഭതം, യേസു പതിട്ഠിതം, ഏതം യഥാവുത്തവിധാനം വത്വാ തതോ തേന സമയേനാതിആദിപാഠസ്സ അത്ഥം അനേകപ്പകാരതോ ദസ്സേന്തോ വിനയസ്സ അത്ഥവണ്ണനം കരിസ്സാമീതി.

ഏത്ഥ ച **വുത്തം യേന യദാ യസ്മാ**തി ഇദം വചനം തേന സമയേന ബുദ്ധോ ഭഗവാതിആദിനിദാനവചനമത്തം അപേക്ഖിത്വാ വത്തുകാമോപി വിസും അവത്വാ ''നിദാനേന ആദികല്യാണം, ഇദമവോചാതി നിഗമനേന പരിയോസാനകല്യാണ''ന്തി വചനതോ നിദാനനിഗമനാനിപി സത്ഥുദേസനായ അനുവിധാനത്താ തദന്തോഗധാനേവാതി നിദാനസ്സാപി വിനയപാളിയംയേവ അന്തോഗധത്താ വുത്തം യേന യദാ യസ്മാതി ഇദമ്പി വിനയപിടകസമ്ബന്ധംയേവ കത്വാ മാതികം ഠപേതി. മാതികായ ഹി ഏതന്തി വുത്തം വിനയപിടകംയേവ സാമഞ്ഞതോ സബ്ബത്ഥ സമ്ബന്ധമുപഗച്ഛതി.

ഇദാനി പന തം വിസും നീഹരിത്വാ ദസ്സേന്തോ **തത്ഥ വുത്തം യേനാ**തിആദിമാഹ. **തത്ഥാ**തി തേസു മാതികാപദേസു. **ഇദന്തി** തേന സമയേനാതിആദിനിദാനവചനം. **ഹി**-സദ്ദോ യസ്മാതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ, യസ്മാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ അത്തപച്ചക്ഖവചനം ന ഹോതി, തസ്മാതി വുത്തം ഹോതി. **അത്തപച്ചക്ഖവചനം ന ഹോതീ**തി അത്തനാ പച്ചക്ഖം കത്വാ വുത്തവചനം ന ഹോതി. അഥ വാ അത്തനോ പച്ചക്ഖകാലേ ധരമാനകാലേ വുത്തവചനം ന ഹോതി. തദുഭയേനാപി ഭഗവതോ വുത്തവചനം ന ഹോതീതി അത്ഥോ.

പഠമമഹാസങ്ഗീതികഥാവണ്ണനാ

പഠമമഹാസങ്ഗീതി നാമ ചേസാതി ഏത്ഥ ച-സദ്ദോ വത്തബ്ബസമ്പിണ്ഡനത്ഥോ, ഉപഞ്ഞാസത്ഥോ വാ, ഉപഞ്ഞാസോതി ച വാക്യാരമ്ഭോ വുച്ചതി. ഏസാ ഹി ഗന്ഥകാരാനം പകതി, യദിദം കിഞ്ചി വത്വാ പുന അപരം വത്തുമാരഭന്താനം ച-സദ്ദപ്പയോഗോ. യഥാപച്ചയം തത്ഥ തത്ഥ ദേസിതത്താ വിപ്പകിണ്ണാനം ധമ്മവിനയാനം സഭാഗത്ഥവസേന സങ്ഗഹേത്വാ ഗായനം കഥനം സങ്ഗീതി, മഹാവിസയത്താ പൂജനീയത്താ ച മഹതീ സങ്ഗീതി മഹാസങ്ഗീതി. ദുതിയാദിം ഉപാദായ ചേസാ ''പഠമമഹാസങ്ഗീതീ''തി വുത്താ. നിദദാതി ദേസനം ദേസകാലാദിവസേന അവിദിതം വിദിതം കത്വാ നിദസ്സേതീതി **നിദാനം,** തത്ഥ **കോസല്ലത്ഥം**.

വേനേയ്യാനം മഗ്ഗഫലുപ്പത്തിഹേതുഭൂതാവ കിരിയാ നിപ്പരിയായേന ബുദ്ധകിച്ചന്തി ആഹ ''ധമ്മചക്കപ്പവത്തനഞ്ഹി ആദിം കത്വാ''തി. തത്ഥ സതിപട്ഠാനാദിധമ്മോ ഏവ പവത്തനട്ഠേന ചക്കന്തി **ധമ്മചക്കം,** ചക്കന്തി വാ ആണാ, തം ധമ്മതോ അനപേതത്താ ധമ്മചക്കം, ധമ്മേന ഞായേന ചക്കന്തിപി ധമ്മചക്കം. **കതബുദ്ധകിച്ചേ**തി നിട്ഠിതബുദ്ധകിച്ചേ ഭഗവതി ലോകനാഥേതി സമ്ബന്ധോ. **കുസിനാരായ**ന്തി സമീപത്ഥേ ഏതം ഭുമ്മവചനം. **ഉപവത്തനേ മല്ലാനം സാലവനേ**തി തസ്സ നഗരസ്സ ഉപവത്തനഭൂതം മല്ലരാജൂനം സാലവനുയ്യാനം ദസ്സേതി. തത്ഥ നഗരം പവിസന്താ ഉയ്യാനതോ ഉപേച്ച വത്തന്തി ഗച്ഛന്തി ഏതേനാതി ''ഉപവത്തന''ന്തി ഉയ്യാനസ്സ ച നഗരസ്സ ച മജ്ഝേ സാലവനം വുച്ചതി. കുസിനാരായ ഹി ദക്ഖിണപച്ഛിമദിസായ തം ഉയ്യാനം ഹോതി, തതോ ഉയ്യാനതോ സാലവനരാജിവിരാജിതോ മഗ്ഗോ പാചീനാഭിമുഖോ ഗന്ത്വാ നഗരസ്സ ദക്ഖിണദ്വാരാഭിമുഖോ ഉത്തരേന നിവത്തോ, തേന മഗ്ഗേന മനുസ്സാ നഗരം പവിസന്തി, തസ്മാ തം ''ഉപവത്തന''ന്തി വുച്ചതി. തത്ഥ കിര ഉപവത്തനേ അഞ്ഞമഞ്ഞസംസട്ഠവിടപാനം സമ്പന്നഛായാനം സാലപന്തീനമന്തരേ ഭഗവതോ പരിനിബ്ബാനമഞ്ചോ പഞ്ഞത്തോ, തം സന്ധായ വുത്തം ''യമകസാലാനമന്തരേ''തി. ഉപാദീയതി കമ്മകിലേസേഹീതി ഉപാദി, വിപാകക്ഖന്ധാ കടത്താ ച രൂപം. തദേവ കമ്മകിലേസേഹി സമ്മാ അപ്പഹീനതായ സേസോ, നത്ഥി ഏത്ഥ ഉപാദിസേസോതി **അനുപാദിസേസാ,** നിബ്ബാനധാതു, തായ. ഇത്ഥമ്ഭൂതലക്ഖണേ ചായം കരണനിദ്ദേസോ. **പരിനിബ്ബാനേ**തി നിമിത്തത്ഥേ ഭുമ്മം, പരിനിബ്ബാനഹേതു തസ്മിം ഠാനേ സന്നിപതിതാനന്തി അത്ഥോ. സങ്ഘസ്സ ഥേരോ ജേട്ഠോ **സങ്ഘത്ഥേരോ**. ഏത്ഥ ച സങ്ഘസദ്ദസ്സ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സസദ്ദസാപേക്ഖത്തേപി ഗമകത്താ ഥേരസദ്ദേന സമാസോ യഥാ ദേവദത്തസ്സ ഗരുകുലന്തി. ആയസ്മാ മഹാകസ്സപോ ധമ്മവിനയസങ്ഗായനത്ഥം ഭിക്ഖൂനം ഉസ്സാഹം ജനേസീതി സമ്ബന്ധോ.

തഥാ ഉസ്സാഹം ജനനസ്സ കാരണമാഹ **സത്താഹപരിനിബ്ബുതേ**തിആദി. സത്ത അഹാനി സമാഹടാനി സത്താഹം, സത്താഹം പരിനിബ്ബുതസ്സ അസ്സാതി സത്താഹപരിനിബ്ബുതോ, സത്താഹപരിനിബ്ബുതേ സുഭദ്ദേന വുഡ്ഢപബ്ബജിതേന വുത്തവചനമനുസ്സരന്തോതി സമ്ബന്ധോ. **അലം, ആവുസോ**തിആദിനാ തേന വുത്തവചനം ദസ്സേതി. തത്ഥ **അല**ന്തി പടിക്ഖേപവചനം. **തേന മഹാസമണേനാ**തി നിസ്സക്കേ കരണവചനം, തതോ മഹാസമണതോ സുട്ഠു മുത്താ മയന്തി അത്ഥോ, ഉപദ്ദുതാ ച ഹോമ തദാതി അധിപ്പായോ, ഹോമാതി വാ അതീതത്ഥേ വത്തമാനവചനം, അഹുമ്ഹാതി അത്ഥോ. **ഠാനം ഖോ പനേതം വിജ്ജതീ**തി തിട്ഠതി ഏത്ഥ ഫലം തദായത്തവുത്തിതായാതി **ഠാനം,** ഹേതു.

ഘോതി അവധാരണേ, ഏതം കാരണം വിജ്ജതേവ, നോ ന വിജ്ജതീതി അത്ഥോ. കിം തം കാരണന്തി? ആഹ **യം പാപഭിക്ഖൂ**തിആദി. ഏത്ഥ **യ**ന്തി നിപാതമത്തം, കാരണനിദ്ദേസോ വാ, യേന കാരണേന അന്തരധാപേയ്യും, തദേതം കാരണം വിജ്ജതീതി അത്ഥോ. അതീതോ അതിക്കന്തോ സത്ഥാ ഏത്ഥ, ഏതസ്സാതി വാ **അതീതസത്ഥുകം,** പാവചനം. പധാനം വചനം **പാവചനം,** ധമ്മവിനയന്തി വുത്തം ഹോതി. **പക്ഖം ലഭിത്വാ**തി അലജ്ജീപക്ഖം ലഭിത്വാ. **ന ചിരസ്സേവാ**തി ന ചിരേനേവ. **യാവ ച ധമ്മവിനയോ തിട്ഠതീ**തി യത്തകം കാലം ധമ്മോ ച വിനയോ ച ലജ്ജീപുഗ്ഗലേസു തിട്ഠതി.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാതി പരിനിബ്ബാനമഞ്ചേ നിപന്നേന ഭഗവതാ വുത്തന്തി അത്ഥോ. **ദേസിതോ പഞ്ഞത്തോ**തി സുത്താഭിധമ്മപിടകസങ്ഗഹിതസ്സ ധമ്മസ്സ ചേവ വിനയപിടകസങ്ഗഹിതസ്സ വിനയസ്സ ച അതിസജ്ജനം പബോധനം ദേസനാ. തസ്സേവ പകാരതോ ഞാപനം അസങ്കരതോ ഠപനം പഞ്ഞാപനം. **സോ വോ മമച്ചയേന സത്ഥാ**തി സോ ധമ്മവിനയോ തുമ്ഹാകം മമച്ചയേന സത്ഥാ മയി പരിനിബ്ബുതേ സത്ഥുകിച്ചം സാധേസ്സതി. **സാസന**ന്തി പരിയത്തിപടിപത്തിപടിവേധവസേന തിവിധം സാസനം, നിപ്പരിയായതോ പന സത്തതിംസ ബോധിപക്ഖിയധമ്മാ. **അദ്ധനിയ**ന്തി അദ്ധാനക്ഖമം, തദേവ **ചിരട്ഠിതികം അസ്സ** ഭവേയ്യാതി സമ്ബന്ധോ.

ഇദാനി സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന അത്തനോ കതം അനുഗ്ഗഹവിസേസം വിഭാവേന്തോ ആഹ **യഞ്ചാഹം ഭഗവതാ**തിആദി. തത്ഥ **യഞ്ചാഹ**ന്തി ഏതസ്സ അനുഗ്ഗഹിതോതി ഏതേന സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **യ**ന്തി യസ്മാ, യേന കാരണേനാതി വുത്തം ഹോതി. കിരിയാപരാമസനം വാ ഏതം, തേന അനുഗ്ഗഹിതോതി ഏത്ഥ അനുഗ്ഗഹണം പരാമസതി. **ധാരേസ്സസീ**തിആദികം ഭഗവതാ മഹാകസ്സപത്ഥേരേന സദ്ധിം ചീവരപരിവത്തനം കാതുകാമേന വുത്തവചനം. **ധാരേസ്സസി പന മേ ത്വം കസ്സപാ**തി "കസ്സപ, ത്വം ഇമാനി പരിഭോഗജിണ്ണാനി പംസുകൂലാനി പാരുപിതും സക്ഖിസ്സസീ"തി വദതി, തഞ്ച ഖോ ന കായബലം സന്ധായ, പടിപത്തിപൂരണം പന സന്ധായ ഏവമാഹ. **സാണാനി പംസുകൂലാനീ**തി മതകളേവരം പലിവേഠേത്വാ ഛഡ്ഡിതാനി തുമ്ബമത്തേ കിമയോ പപ്ഫോടേത്വാ ഗഹിതാനി സാണവാകമയാനി പംസുകൂലചീവരാനി. രഥികാദീനം യത്ഥ കത്ഥചി പംസൂനം ഉപരി ഠിതത്താ അബ്ഭുഗ്ഗതട്ഠേന തേസു കൂലമിവാതി പംസുകൂലം. അഥ വാ പംസു വിയ കുച്ഛിതഭാവം ഉലതി ഗച്ഛതീതി പംസുകൂലന്തി പംസുകൂലസദ്ദസ്സ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **നിബ്ബസനാനീ**തി നിട്ഠിതവസനകിച്ചാനി, പരിഭോഗജിണ്ണാനീതി അത്ഥോ. ഏകമേവ തം ചീവരം അനേകാവയവത്താ ബഹുവചനം കതം. **സാധാരണപരിഭോഗേനാ**തി അത്തനാ സമാനപരിഭോഗേന, സാധാരണപരിഭോഗേന ച സമസമട്ഠപനേന ച അനുഗ്ഗഹിതോതി സമ്ബന്ധോ.

ഇദാനി നവാനുപുബ്ബവിഹാരഛളഭിഞ്ഞാപ്പഭേദേ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മേ അത്തനാ സമസമട്ഠപനത്ഥായ ഭഗവതാ വുത്തം **കസ്സപസംയുത്തേ** (സം॰ നി॰ ൨.൧൫൨) ആഗതം പാളിം പേയ്യാലമുഖേന ആദിഗ്ഗഹണേന ച സങ്ഖിപിത്വാ ദസ്സേന്തോ ആഹ **അഹം, ഭിക്ഖവേ**തിആദി. തത്ഥ **യാവദേ ആകങ്ഖാമീ**തി യാവദേവ ആകങ്ഖാമി, യത്തകം കാലം ഇച്ഛാമീതി അത്ഥോ, "യാവദേവാ"തിപി പാഠോ. **നവാനുപുബ്ബവിഹാരഛളഭിഞ്ഞാപ്പഭേദേ**തി ഏത്ഥ **നവാനുപുബ്ബവിഹാരോ** നാമ അനുപടിപാടിയാ സമാപജ്ജിതബ്ബഭാവതോ

ഏവംസഞ്ഞിതാ നിരോധസമാപത്തിയാ സഹ അട്ഠ രൂപാരൂപസമാപത്തിയോ. **ഛളഭിഞ്ഞാ** നാമ ആസവക്ഖയഞാണേന സദ്ധിം പഞ്ചാഭിഞ്ഞായോ. **അത്തനാ സമസമട്ഠപനേനാ**തി "അഹം യത്തകം കാലം യത്തകേ സമാപത്തിവിഹാരേ അഭിഞ്ഞായോ ച വളഞ്ജേമി, തഥാ കസ്സപോപീ"തി ഏവം യഥാവുത്തഉത്തരിമനുസ്സധമ്മേ അത്തനാ സമസമം കത്വാ ഠപനേന, ഇദഞ്ച ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മസാമഞ്ഞേന ഥേരസ്സ പസംസാമത്തേന വുത്തം, ന ഭഗവതാ സദ്ധിം സബ്ബഥാ സമതായ. ഭഗവതോ ഹി ഗുണവിസേസം ഉപാദായ സാവകാ പച്ചേകബുദ്ധാ ച കലമ്പി കലഭാഗമ്പി ന ഉപേന്തി, തസ്സ കിമഞ്ഞം ആണണ്യം ഭവിസ്സതി അഞ്ഞത്ര ധമ്മവിനയസങ്ഗായനാതി അധിപ്പായോ. തത്ഥ **തസ്സാ**തി തസ്സ അനുഗ്ഗഹസ്സ, തസ്സ മേതി വാ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. പോത്ഥകേസു ഹി കേസുചി "തസ്സ മേ"തി പാഠോ ദിസ്സതി. **ആണണ്യം** അണണഭാവോ. **സകകവചഇസ്സരിയാനുപ്പദാനേനാ**തി ഏത്ഥ ചീവരസ്സ നിദസ്സനവസേന കവചസ്സേവ ഗഹണം കതം, സമാപത്തിയാ നിദസ്സനവസേന ഇസ്സരിയം ഗഹിതം.

ഇദാനി യഥാവുത്തമത്ഥം പാളിയാ വിഭാവേന്തോ ആഹ **യഥാഹാ**തിആദി. തത്ഥ **ഏകമിദാഹ**ന്തി ഏത്ഥ **ഇദ**ന്തി നിപാതമത്തം. **ഏകം സമയ**ന്തി ഏകസ്മിം സമയേതി അത്ഥോ. **പാവായാ**തി പാവാനഗരതോ. **അദ്ധാനമഗ്ഗപ്പടിപന്നോ**തി ദീഘമഗ്ഗപ്പടിപന്നോ. ദീഘപരിയായോ ഹേത്ഥ അദ്ധാനസദ്ദോ. **സബ്ബം സുഭദ്ദകണ്ഡം വിത്ഥാരതോ വേദിതബ്ബ**ന്തി **പഞ്ചസതികക്ഖന്ധകേ** ആഗതം സുഭദ്ദകണ്ഡം ഇധ ആനേത്വാ വിത്ഥാരേതബ്ബം.

തതോ പരന്തി സുഭദ്ദകണ്ഡതോ പരം. സബ്ബം **സുഭദ്ദകണ്ഡം** വിത്ഥാരതോ വേദിതബ്ബന്തി ഇമിനാ "യം ന ഇച്ഛിസ്സാമ, ന തം കരിസ്സാമാ"തി ഏതം പരിയന്തം സുഭദ്ദകണ്ഡപാളിം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അവസേസം ഉസ്സാഹജനനപ്പകാരപ്പവത്തം പാളിമേവ ദസ്സേന്തോ **ഹന്ദ മയം ആവുസോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പുരേ അധമ്മോ ദിപ്പതീ**തി ഏത്ഥ **"അധമ്മോ** നാമ ദസകുസലകമ്മപഥപടിപക്ഖഭൂതോ അധമ്മോ"തി **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൧.പഠമമഹാസങ്ഗീതികഥാവണ്ണനാ) വുത്തം. ധമ്മസങ്ഗഹണത്ഥം ഉസ്സാഹജനനപ്പസങ്ഗത്താ പന ധമ്മവിനയാനം അസങ്ഗായനഹേതുദോസഗണോ സമ്ഭവതി, സോ ഏവ ഏത്ഥ അധമ്മോ ദിപ്പതി തപ്പടിപക്ഖോ ധമ്മോ ച പടിബാഹീയതീതി വത്തബ്ബം. അപി ച "അധമ്മവാദിനോ ബലവന്തോ ഹോന്തി ധമ്മവാദിനോ ദുബ്ബലാ ഹോന്തീ"തി വുച്ചമാനത്താ യേന അധമ്മേന തേ സുഭദ്ദവജ്ജിപുത്തകാദയോ അധമ്മവാദിനോ, യേന ച ധമ്മേന ഇതരേ ധമ്മവാദിനോവ ഹോന്തി. തേയേവ ഇധ "അധമ്മോ" "ധമ്മോ"തി ച വത്തബ്ബാ. തസ്മാ സീലവിപത്തിആദിഹേതുകോ പാപിച്ഛതാദിദോസഗണോ അധമ്മോ, തപ്പടിപക്ഖോ സീലസമ്പദാദിഹേതുകോ അപ്പിച്ഛതാദിഗുണസമൂഹോ ധമ്മോതി ച ഗഹേതബ്ബം. **പുരേ ദിപ്പതീ**തി അപി നാമ ദിപ്പതി. അഥ വാ യാവ അധമ്മോ ധമ്മം പടിബാഹിതും സമത്ഥോ ഹോതി, തതോ പുരേതരമേവാതി അത്ഥോ. **ദിപ്പതീ**തി ദിപ്പിസ്സതി. പുരേസദ്ദയോഗേന ഹി അനാഗതത്ഥേ അയം വത്തമാനപ്പയോഗോ, യഥാ പുരാ വസ്സതി ദേവോതി. **അവിനയോ**തി പഹാനവിനയാദീനം പടിപക്ഖഭൂതോ അവിനയോ.

തേന ഹീതി ഉയ്യോജനത്ഥേ നിപാതോ. **സകലനവങ്ഗസത്ഥുസാസനപരിയത്തിധരേ**തി സകലം സുത്തഗേയ്യാദിനവങ്ഗം

ഏത്ഥ, ഏതസ്സ വാ അത്ഥീതി സകലനവങ്ഗം, സത്ഥുസാസനം. അത്ഥകാമേന പരിയാപുണിതബ്ബതോ ദിട്ഠധമ്മികാദിപുരിസത്ഥപരിയത്തിഭാവതോ ച "പരിയത്തീ"തി തീണി പിടകാനി വുച്ചന്തി, തം സകലനവങ്ഗസത്ഥുസാസനസങ്ഖാതം പരിയത്തിം ധാരേന്തീതി സകലനവങ്ഗസത്ഥുസാസനപഅയത്തിധരാ, താദിസേതി അത്ഥോ. സമഥഭാവനാസിനേഹാഭാവേന സുക്ഖാ ലൂഖാ അസിനിദ്ധാ വിപസ്സനാ ഏതേസന്തി **സുക്ഖവിപസ്സകാ. തിപിടകസബ്ബപരിയത്തിപ്പഭേദധരേ**തി തിണ്ണം പിടകാനം സമാഹാരോ തിപിടകം, തദേവ നവങ്ഗാദിവസേന അനേകഭേദഭിന്നം സബ്ബം പരിയത്തിപ്പഭേദം ധാരേന്തീതി തിപിടകസബ്ബപരിയത്തിപ്പഭേദധരാ.

കിസ്സ പനാതി കസ്മാ പന. സിക്ഖതീതി **സേക്ഖോ**. തമേവാഹ "സകരണീയോ"തി. ഉപരിമഗ്ഗത്തയകിച്ചസ്സ അപരിയോസിതത്താ സകിച്ചോതി അത്ഥോ. **അസ്സാ**തി അനേന. **ബഹുകാരത്താ**തി ബഹുപകാരത്താ. **അസ്സാ**തി ഭവേയ്യ. **അതിവിയ വിസ്സത്ഥോ**തി അതിവിയ വിസ്സാസികോ. **നന്തി** ആനന്ദത്ഥേരം **ഓവദതീ**തി സമ്ബന്ധോ. ആനന്ദത്ഥേരസ്സ കദാചി അസഞ്ഞതായ നവകായ സദ്ധിവിഹാരികപരിസായ ജനപദചാരികാചരണം, തേസഞ്ച സദ്ധിവിഹാരികാനം ഏകക്ഖണേ ഉപ്പബ്ബജ്ജനഞ്ച പടിച്ച മഹാകസ്സപത്ഥേരോ തം നിഗ്ഗണ്ഹന്തോ ഏവമാഹ "ന വായം കുമാരകോ മത്തമഞ്ഞാസീ"തി. ഏത്ഥ ച **വാ**-സദ്ദോ പദപൂരണോ, അയം കുമാരോ അത്തനോ പമാണം ന പടിജാനാതീതി ഥേരം തജ്ജേന്തോ ആഹ. **തത്രാ**തി ഏവം സതി.

കിഞ്ചാപി സേക്ഖോതി ഇദം ന സേക്ഖാനം അഗതിഗമനസബ്ഭാവേന വുത്തം, അസേക്ഖാനഞ്ഞേവ പന ഉച്ചിനിത്വാ ഗഹിതത്താതി ദട്ഠബ്ബം. തസ്മാ "കിഞ്ചാപി സേക്ഖോ, തഥാപി ഥേരോ ആയസ്മന്തമ്പി ആനന്ദം ഉച്ചിനതൂ"തി ഏവമേത്ഥ സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ, ന പന കിഞ്ചാപി സേക്ഖോ, തഥാപി അഭബ്ബോ അഗതിം ഗന്തുന്തി യോജേതബ്ബം. **അഭബ്ബോ**തിആദി പനസ്സ സഭാവകഥനം. തത്ഥ **ഛന്ദാ**തി ഛന്ദേന സിനേഹേന. **അഗതിം ഗന്തു**ന്തി അകത്തബ്ബം കാതും. **പരിയത്തോ**തി അധീതോ ഉഗ്ഗഹിതോ.

രാജഗഹം ഖോ മഹാഗോചരന്തി ഏത്ഥ ഗാവോ ചരന്തി ഏത്ഥാതി ഗോചരോ, ഗുന്നം ഗോചരട്ഠാനം. ഗോചരോ വിയാതി ഗോചരോ, ഭിക്ഖാചരണട്ഠാനം. സോ മഹന്തോ അസ്സാതി മഹാഗോചരം, രാജഗഹം. **ഉക്കോടേയ്യാ**തി നിവാരേയ്യ.

സത്തസു സാധുകീളനദിവസേസൂതി ഏത്ഥ സംവേഗവത്ഥും കിത്തേത്വാ കിത്തേത്വാ സാധുകം ഏവ പൂജാവസേന കീളനതോ സാധുകീളനം. **ഉപകട്ഠാ**തി ആസന്നാ. വസ്സം ഉപനേതി ഉപഗച്ഛതി ഏത്ഥാതി **വസ്സൂപനായികാ**.

തത്ര സുദന്തി തസ്സം സാവത്ഥിയം, **സുദ**ന്തി നിപാതമത്തം. **ഉസ്സന്നധാതുക**ന്തി ഉപചിതപിത്തസേമ്ഹാദിധാതുകം. **സമസ്സാസേതു**ന്തി സന്തപ്പേതും. **ദുതിയദിവസേ**തി ജേതവനവിഹാരം പവിട്ഠദിവസതോ ദുതിയദിവസേതി വദന്തി. വിരിച്ചതി ഏതേനാതി വിരേചനം. ഓസധപരിഭാവിതം ഖീരമേവ വിരേചനന്തി **ഖീരവിരേചനം. യം സന്ധായാ**തി യം ഭേസജ്ജപാനം സന്ധായ വുത്തം. **ഭേസജ്ജമത്താ**തി അപ്പമത്തകം ഭേസജ്ജം. അപ്പത്ഥോ ഹി അയം **മത്താ**-സദ്ദോ മത്താ സുഖപരിച്ചാഗാതിആദീസു (ധ॰ പ॰ ൨൯൦) വിയ.

ഖണ്ഡഫുല്ലപ്പടിസങ്ഖരണന്തി ഏത്ഥ **ഖണ്ഡ**ന്തി ഛിന്നം, **ഫുല്ല**ന്തി ഭിന്നം, തേസം **പടിസങ്ഖരണം** അഭിനവകരണം.

പരിച്ഛേദവസേന വേദിയതി ദിസ്സതീതി **പരിവേണം. തത്ഥാ**തി തേസു വിഹാരേസു ഖണ്ഡഫുല്ലപ്പടിസങ്ഖരണന്തി സമ്ബന്ധോ. **പഠമം മാസ**ന്തി വസ്സാനസ്സ പഠമം മാസം, അച്ചന്തസംയോഗേ ചേതം ഉപയോഗവചനം. സേനാസനവത്താനം ബഹൂനം പഞ്ഞത്തത്താ, **സേനാസനക്ഖന്ധകേ** (ചൂളവം വൻർ ആദയോ) സേനാസനപടിബദ്ധാനം ബഹൂനം കമ്മാനം വിഹിതത്താ "ഭഗവതാ...പേ॰... വണ്ണിത"ന്തി വുത്തം.

ദുതിയദിവസേതി "ഖണ്ഡഫുല്ലപ്പടിസങ്ഖരണം കരോമാ"തി ചിന്തിതദിവസതോ ദുതിയദിവസേ. വസ്സൂപനായികദിവസേയേവ തേ ഏവം ചിന്തേസും. **സിരിയാ നികേതനമിവാ**തി സിരിയാ നിവാസനട്ഠാനം വിയ. ഏകസ്മിം പാനീയതിത്ഥേ സന്നിപതന്താ പക്ഖിനോ വിയ സബ്ബേസം ജനാനം ചക്ഖൂനി മണ്ഡപേയേവ നിപതന്തീതി വുത്തം 'ഏകനിപാതതിത്ഥമിവ ച ദേവമനുസ്സനയനവിഹങ്ഗാന"ന്തി. **ലോകരാമണേയ്യക**ന്തി ലോകേ രമണീയഭാവം, രമണം അരഹതീതി വാ ലോകരാമണേയ്യകം . **ദട്ഠബ്ബസാരമണ്ഡ**ന്തി ദട്ഠബ്ബേസു സാരം ദട്ഠബ്ബസാരം, തതോ വിപ്പസന്നന്തി ദട്ഠബ്ബസാരമണ്ഡം. അഥ വാ ദട്ഠബ്ബോ സാരഭൂതോ വിസിട്ഠതരോ മണ്ഡോ മണ്ഡനം അലങ്കാരോ ഏതസ്സാതി ദട്ഠബ്ബസാരമണ്ഡോ, മണ്ഡപോ. മണ്ഡം സൂരിയരസ്മിം പാതി നിവാരേതീതി മണ്ഡപോ. വിവിധാനി കുസുമദാമാനി ചേവ മുത്തോലമ്ബകാനി ച വിനിഗ്ഗലന്തം വമേന്തം നിക്ഖാമേന്തമിവ ചാരു സോഭനം വിതാനം ഏത്ഥാതി **വിവിധകുസുമദാമോലമ്ബകവിനിഗ്ഗലന്തചാരുവിതാനോ**. നാനാപുപ്ഫൂപഹാരവിചിത്തസുപരിനിട്ഠിതഭൂമികമ്മത്താ ഏവ "രതനവിചിത്തമണികോട്ടിമതലമിവാ"തി വുത്തം. ഏത്ഥ ച മണിയോ കോട്ടേത്വാ കതതലം മണികോട്ടിമതലം നാമ, തമിവാതി വുത്തം ഹോതി. **ആസനാരഹ**ന്തി നിസീദനാരഹം. **ദന്തഖചിത**ന്തി ദന്തേഹി ഖചിതം.

ആവജ്ജേസീതി ഉപനാമേസി. **അനുപാദായാ**തി തണ്ഹാദിട്ഠിവസേന കഞ്ചി ധമ്മം അഗ്ഗഹേത്വാ. **കഥാദോസോ**തി കഥായ അസച്ചം നാമ **നത്ഥി**.

യഥാവുഡ്ഢന്തി വുഡ്ഢപടിപാടിം അനതിക്കമിത്വാ. **ഏകേ**തി മജ്ഝിമഭാണകാനംയേവ ഏകേ. പുബ്ബേ വുത്തമ്പി ഹി സബ്ബം മജ്ഝിമഭാണകാ വദന്തിയേവാതി വേദിതബ്ബം. ദീഘഭാണകാ പന "പദസാവ ഥേരോ സന്നിപാതമാഗതോ"തി വദന്തി. തേസു കേചി "ആകാസേനാ"തി, "തേ സബ്ബേപി തഥാ തഥാ ആഗതദിവസാനമ്പി അത്ഥിതായ ഏകമേകം ഗഹേത്വാ തഥാ തഥാ വദിംസൂ"തി വദന്തി.

കം ധുരം കത്വാതി കം ജേട്ഠകം കത്വാ. **ബീജനിം ഗഹേത്വാ**തി ഏത്ഥ ബീജനീഗഹണം പരിസായ ധമ്മകഥികാനം ഹത്ഥകുക്കുച്ചവിനോദനമുഖവികാരപടിച്ഛാദനത്ഥം ധമ്മതാവസേന ആചിണ്ണന്തി വേദിതബ്ബം. തേനേവ ഹി അച്ചന്തസഞ്ഞതപ്പത്താ ബുദ്ധാപി സാവകാപി ധമ്മകഥികാനം ധമ്മതാദസ്സനത്ഥമേവ ചിത്തബീജനിം ഗണ്ഹന്തി. **പഠമം, ആവുസോ ഉപാലി, പാരാജികം കത്ഥ പഞ്ഞത്ത**ന്തി ഏത്ഥ കഥം സങ്ഗീതിയാ പുബ്ബേ പഠമഭാവോ സിദ്ധോതി? പാതിമോക്ഖുദ്ദേസാനുക്കമാദിനാ പുബ്ബേ പഠമഭാവസ്സ സിദ്ധത്താ. യേഭുയ്യേന ഹി തീണി പിടകാനി ഭഗവതോ

ധരമാനകാലേയേവ ഇമിനാ അനുക്കമേന സങ്ഗീതാനി, തേനേവ കമേന പച്ഛാപി സങ്ഗീതാനി വിസേസതോ വിനയാഭിധമ്മപിടകാനീതി ദട്ഠബ്ബം. **കിസ്മിം വത്ഥുസ്മി**ന്തി നിമിത്തത്ഥേ ഭുമ്മം. **അന്തരാ ച, ഭന്തേ, രാജഗഹം അന്തരാ ച നാളന്ദ**ന്തി രാജഗഹസ്സ ച നാളന്ദായ ച അന്തരാ, വിവരേ മജ്ഝേതി അത്ഥോ. **അന്തരാ**-സദ്ദേന പന യുത്തത്താ ഉപയോഗവചനം കതം. **രാജാഗാരകേ**തി രഞ്ഞോ കീളനത്ഥായ കതേ അഗാരകേ. **അമ്ബലട്ഠികായ**ന്തി രഞ്ഞോ ഏവംനാമകം ഉയ്യാനം. **കേന സദ്ധി**ന്തി ഇധ കസ്മാ വുത്തന്തി? യസ്മാ പനേതം ന ഭഗവതാ ഏവ വുത്തം, രഞ്ഞാപി കിഞ്ചി കിഞ്ചി വുത്തമത്ഥി, തസ്മാ "കമാരബ്ഭാ"തി അവത്വാ ഏവം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. **വേദേഹിപുത്തേനാ**തി അയം കോസലരഞ്ഞോ ധീതായ പുത്തോ, ന വിദേഹരഞ്ഞോ ധീതായ. യസ്മാ മാതാ പനസ്സ പണ്ഡിതാ, തസ്മാ സാ വേദേന ഞാണേന ഈഹതി ഘടതി വായമതീതി "വേദേഹീ"തി പാകടനാമാ ജാതാതി വേദിതബ്ബാ.

ഏവം നിമിത്തപയോജനകാലദേസദേസകകാരകകരണപ്പകാരേഹി പഠമമഹാസങ്ഗീതിം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തത്ഥ വവത്ഥാപിതേസു ധമ്മവിനയേസു നാനപ്പകാരകോസല്ലത്ഥം ഏകവിധാദിഭേദേ ദസ്സേതും **തദേതം സബ്ബമ്പീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധി**ന്തി ഏത്ഥ അനാവരണഞാണപദട്ഠാനം മഗ്ഗഞാണം, മഗ്ഗഞാണപദട്ഠാനഞ്ച അനാവരണഞാണം "സമ്മാസമ്ബോധീ"തി വുച്ചതി. **പച്ചവേക്ഖന്തേന വാ**തി ഉദാനാദിവസേന പവത്തധമ്മം സന്ധായാഹ. **വിമുത്തിരസ**ന്തി അരഹത്തഫലസ്സാദം, വിമുത്തിസമ്പത്തികം വാ അഗ്ഗഫലനിപ്ഫാദനതോ, വിമുത്തികിച്ചം വാ കിലേസാനം അച്ചന്തവിമുത്തിസമ്പാദനതോ. **അവസേസം ബുദ്ധവചനം ധമ്മോ**തി ഏത്ഥ യദിപി ധമ്മോ ഏവ വിനയോപി പരിയത്തിയാദിഭാവതോ, തഥാപി വിനയസദ്ദസന്നിധാനേന ഭിന്നാധികരണഭാവേന പയുത്തോ ധമ്മ-സദ്ദോ വിനയതന്തിവിരഹിതം തന്തിം ദീപേതി, യഥാ പുഞ്ഞഞാണസമ്ഭാരോ ഗോബലിബദ്ദന്തിആദി.

അനേകജാതിസംസാരന്തി ഇമിസ്സാ ഗാഥായ അയം സങ്ഖേപത്ഥോ - അഹം ഇമസ്സ അത്തഭാവഗേഹസ്സ കാരകം തണ്ഹാവഡ്ഢകിം **ഗവേസന്തോ** യേന ഞാണേന തം ദട്ഠും സക്കാ, തം ബോധിഞാണം **അനിബ്ബിസം** അലഭന്തോ ഏവ അഭിനീഹാരതോ പഭുതി ഏത്തകം കാലം അനേകജാതിസതസഹസ്സസങ്ഖ്യം ഇമം സംസാരവട്ടം **സന്ധാവിസ്സം** സംസരിം, യസ്മാ ജരാബ്യാധിമരണമിസ്സതായ ജാതി നാമേസാ പുനപ്പുനം ഉപഗന്തും ദുക്ഖാ, ന ച സാ തസ്മിം അദിട്ഠേ നിവത്തതി, തസ്മാ തം ഗവേസന്തോ സന്ധാവിസ്സന്തി അത്ഥോ. **ദിട്ഠോസീ**തി ഇദാനി മയാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പടിവിജ്ഝന്തേന ദിട്ഠോ അസി. **പുന ഗേഹ**ന്തി പുന ഇമം അത്തഭാവസങ്ഖാതം മമ ഗേഹം. **ന കാഹസീ**തി ന കരിസ്സസി. കാരണമാഹ **സബ്ബാ തേ**തിആദി. തവ **സബ്ബാ** അവസേസകിലേസഫാസുകാ മയാ **ഭഗ്ഗാ**. ഇമസ്സ തയാ കതസ്സ അത്തഭാവഗേഹസ്സ അവിജ്ജാസങ്ഖാതം **കൂടം** കണ്ണികമണ്ഡലം **വിസങ്ഖതം** വിദ്ധംസിതം. **വിസങ്ഖാരം** നിബ്ബാനം ആരമ്മണകരണവസേന ഗതം മമ **ചിത്തം**. അഹഞ്ച **തണ്ഹാനം ഖയ**സങ്ഖാതം അരഹത്തമഗ്ഗഫലം **അജ്ഝഗാ** പത്തോസ്മീതി അത്ഥോ. കേചി പന "വിസങ്ഖാരഗതം ചിത്തമേവ തണ്ഹാനം ഖയം അജ്ഝഗാ"തി ഏവമ്പി അത്ഥം വദന്തി.

കേചീതി ഖന്ധകഭാണകാ. **പാടിപദദിവസേ**തി ഇദം **പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ ഉപ്പന്നാ**തി ഏതേന സമ്ബന്ധിതബ്ബം, ന **സബ്ബഞ്ഞുഭാവപ്പത്തസ്സാ**തി ഏതേന. **സോമനസ്സമയഞാണേനാ**തി സോമനസ്സസമ്പയുത്തഞാണേന. **ആമന്തയാമീ**തി നിവേദയാമി, ബോധേമീതി അത്ഥോ. **അന്തരേ**തി അന്തരാളേ, വേമജ്ഝേതി അത്ഥോ.

സുത്തന്തപിടകന്തി യഥാ കമ്മമേവ കമ്മന്തം, ഏവം സുത്തമേവ സുത്തന്തന്തി വേദിതബ്ബം. **അസങ്ഗീത**ന്തി സങ്ഗീതിക്ഖന്ധക (ചൂളവ॰ ൪൩൭ ആദയോ) കഥാവത്ഥുപ്പകരണാദികം. സോളസഹി വാരേഹി ഉപലക്ഖിതത്താ “സോളസ പരിവാരാ”തി വുത്തം. തഥാ ഹി **പരിവാരപാളിയം** (പരി॰ ൧ ആദയോ) പഠമം പാരാജികം കത്ഥ പഞ്ഞത്തന്തിആദിനാ വുത്തം. പഞ്ഞത്തിവാരോ കഥാപത്തിവാരോ വിപത്തിവാരോ സങ്ഗഹവാരോ സമുട്ഠാനവാരോ അധികരണവാരോ സമഥവാരോ സമുച്ചയവാരോതി ഇമേ അട്ഠ വാരാ, തദനന്തരം “മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവനപച്ചയാ പാരാജികം കത്ഥ പഞ്ഞത്ത”ന്തി (പരി॰ ൧൮൮) ഏവം പച്ചയമത്തവിസേസേന പുന വുത്താ തേയേവ അട്ഠ വാരാ ചാതി ഇമേസം സോളസന്നം വാരാനം വസേന ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗസ്സ ച ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗസ്സ ച പകാസിതത്താ സോളസഹി വാരേഹി ഉപലക്ഖിതോ പരിവാരോ “സോളസപരിവാരോ”തി വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ.

ദള്ഹീകമ്മസിഥിലകരണപ്പയോജനാതി ഇദം ലോകവജ്ജപണ്ണത്തിവജ്ജേസു യഥാക്കമം യോജേതബ്ബം. സഞ്ഞമവേലം അഭിഭവിത്വാ പവത്തോ ആചാരോ **അജ്ഝാചാരോ,** വീതിക്കമോ. **തേനാ**തി വിവിധനയത്താദിഹേതുനാ. **ഏത**ന്തി **വിവിധവിസേസനയത്താ**തിആദിഗാഥാവചനം. **ഏതസ്സാ**തി വിനയസ്സ.

ഇതരം പനാതി സുത്തം. **അത്തത്ഥപരത്ഥാദിഭേദേ**തി ഏത്ഥ **ആദി**-സദ്ദേന ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികത്ഥേ ലോകിയലോകുത്തരാദിഅത്ഥേ ച സങ്ഗണ്ഹാതി. **വേനേയജ്ഝാസയാനുലോമേന വുത്തത്താ**തി വിനയം വിയ ഇസ്സരഭാവതോ ആണാപതിട്ഠാപനവസേന അദേസേത്വാ വേനേയ്യാനം അജ്ഝാസയാനുലോമേന ചരിതാനുരൂപം വുത്തത്താ. അനുപുബ്ബസിക്ഖാദിവസേന അദേസേത്വാ വേനേയ്യാനം കാലന്തരേ അഭിനിബ്ബത്തിം ദസ്സേന്തോ ആഹ “സസ്സമിവ ഫല”ന്തി. ഉപായസമങ്ഗീനംയേവ നിപ്പജ്ജനഭാവം ദസ്സേന്തോ “ധേനു വിയ ഖീര”ന്തി ആഹ. ന ഹി ധേനും വിസാണാദീസു, അകാലേ വാ അവിജാതം വാ ദോഹന്തോ ഖീരം പടിലഭതി.

യന്തി യസ്മാ. **ഏത്ഥാ**തി അഭിധമ്മേ. **അഭിധമ്മേ**തി സുപിനന്തേന സുക്കവിസ്സട്ഠിയാ അനാപത്തിഭാവേപി അകുസലചേതനാ ഉപലബ്ഭതീതിആദിനാ വിനയപഞ്ഞത്തിയാ സങ്കരവിരഹിതേ ധമ്മേ, “പുബ്ബാപരവിരോധാഭാവതോ സങ്കരവിരഹിതേ ധമ്മേ”തിപി വദന്തി. **ആരമ്മണാദീഹീ**തി ആരമ്മണസമ്പയുത്തകമ്മദ്വാരപടിപദാദീഹി. **ലക്ഖണീയത്താ**തി സഞ്ജാനിതബ്ബത്താ. **യം പനേത്ഥ അവിസിട്ഠ**ന്തി ഏത്ഥ വിനയപിടകന്തിആദീസു തീസു സദ്ദേസു യം അവിസിട്ഠം സമാനം, തം പിടകസദ്ദന്തി അത്ഥോ. **മാ പിടകസമ്പദാനേനാ**തി പാളിസമ്പദാനവസേന മാ ഗണ്ഹിത്ഥാതി വുത്തം ഹോതി. **യഥാവുത്തേനാ**തി ഏവം ദുവിധത്ഥേനാതിആദിനാ വുത്തപ്പകാരേന.

ദേസനാസാസനകഥാഭേദന്തി ഏത്ഥ ദേസനാഭേദം സാസനഭേദം കഥാഭേദന്തി ഭേദസദ്ദോ പച്ചേകം യോജേതബ്ബോ. **ഭേദ**ന്തി ച നാനത്തന്തി അത്ഥോ. **തേസൂ**തി പിടകേസു. സിക്ഖാ ച പഹാനാനി ച ഗമ്ഭീരഭാവോ ച **സിക്ഖാപഹാനഗമ്ഭീരഭാവോ,** തഞ്ച യഥാരഹം പരിദീപയേതി അത്ഥോ. **പരിയത്തിഭേദ**ന്തി പരിയാപുണനഭേദം വിഭാവയേതി സമ്ബന്ധോ. **യഹിം** യസ്മിം വിനയാദികേ യം സമ്പത്തിഞ്ച വിപത്തിഞ്ച യഥാ പാപുണാതി, തമ്പി സബ്ബം വിഭാവയേതി സമ്ബന്ധോ. അഥ വാ യം പരിയത്തിഭേദം സമ്പത്തിം വിപത്തിഞ്ച യഹിം യഥാ പാപുണാതി, തമ്പി സബ്ബം വിഭാവയേതി യോജേതബ്ബം. **പരിദീപനാ വിഭാവനാ ചാ**തി ഹേട്ഠാ ഗാഥാസു വുത്തസ്സ അനുരൂപതോ വുത്തം, അത്ഥതോ പന ഏകമേവ.

ആണാരഹേനാതി ആണം പണേതും അരഹതീതി ആണാരഹോ, ഭഗവാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധത്താ. സോ ഹി മഹാകാരുണികതായ ച അവിപരീതതോ ദേസകഭാവേന പമാണവചനത്താ ച ആണം പണേതും അരഹതി. വോഹാരപരമത്ഥാനമ്പി സമ്ഭവതോ ആഹ "ആണാബാഹുല്ലതോ"തി. ഇതോ പരേസുപി ഏസേവ നയോ. **പഠമ**ന്തി വിനയപിടകം. **പചുരാപരാധാ** സേയ്യസകത്ഥേരാദയോ. തേ ഹി ദോസബാഹുല്ലതോ "പചുരാപരാധാ"തി വുത്താ . പചുരോ ബഹുകോ ബഹുലോ അപരാധോ ദോസോ വീതിക്കമോ യേസന്തേ പചുരാപരാധാ. **അനേകജ്ഝാസയാ**തിആദീസു ആസയോവ അജ്ഝാസയോ, സോ ച അത്ഥതോ ദിട്ഠി ഞാണഞ്ച. **ചരിയാ**തി രാഗചരിയാദികാ ഛ മൂലചരിയാ. അഥ വാ **ചരിയാ**തി ചരിതം, തം സുചരിതദുച്ചരിതവസേന ദുവിധം. **അധിമുത്തി** നാമ സത്താനം പുബ്ബപരിചയവസേന അഭിരുചി, സാ ദുവിധാ ഹീനപണീതഭേദേന. **യഥാനുലോമ**ന്തി അജ്ഝാസയാദീനം അനുരൂപം. **യഥാധമ്മ**ന്തി ധമ്മസഭാവാനുരൂപം.

സംവരാസംവരോതി ഏത്ഥ ഖുദ്ദകോ മഹന്തോ ച സംവരോതി അത്ഥോ. വുഡ്ഢിഅത്ഥോ ഹേത്ഥ **അ**-കാരോ. **ദിട്ഠിവിനിവേഠനാ**തി ദിട്ഠിയാ വിമോചനം. **സുത്തന്തപാളിയം** വിവിച്ചേവ കാമേഹീതിആദിനാ (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൨൬; സം॰ നി॰ ൨.൧൫൨) സമാധിദേസനാബാഹുല്ലതോ സുത്തന്തപിടകേ "അധിചിത്തസിക്ഖാ"തി വുത്തം. **വീതിക്കമപ്പഹാനം കിലേസാന**ന്തി സംകിലേസധമ്മാനം, കമ്മകിലേസാനം വാ യോ കായവചീദ്വാരേഹി വീതിക്കമോ, തസ്സ പഹാനം. അനുസയവസേന സന്താനമനുവത്തന്താ കിലേസാ പരിയുട്ഠിതാപി സീലഭേദവസേന വീതിക്കമിതും ന ലഭന്തീതി ആഹ "വീതിക്കമപടിപക്ഖത്താ സീലസ്സാ"തി. **പരിയുട്ഠാനപ്പഹാന**ന്തി ഓകാസദാനവസേന ചിത്തേ കുസലപ്പവത്തിം പരിയാദിയിത്വാ സമുപ്പത്തിവസേന ഠാനം പരിയുട്ഠാനം, തസ്സ പഹാനം. **അനുസയപ്പഹാന**ന്തി അരിയമഗ്ഗേന അപ്പഹീനഭാവേന സന്താനേ കാരണലാഭേ ഉപ്പജ്ജനാരഹാ ഥാമഗതാ കാമരാഗാദയോ സത്ത കിലേസാ സന്താനേ അനു അനു സയനതോ അനുസയാ നാമ, തേസം പഹാനം.

തദങ്ഗപ്പഹാനന്തി തേന തേന ദാനസീലാദികുസലങ്ഗേന തസ്സ തസ്സ അകുസലങ്ഗസ്സ പഹാനം തദങ്ഗപ്പഹാനം. **ദുച്ചരിതസംകിലേസസ്സ പഹാന**ന്തി കായവചീദുച്ചരിതമേവ യത്ഥ ഉപ്പജ്ജതി, തം സന്താനം സമ്മാ കിലേസേതി ഉപതാപേതീതി സംകിലേസോ, തസ്സ തദങ്ഗവസേന പഹാനം. സമാധിസ്സ

കാമച്ഛന്ദപടിപക്ഖത്താ **സുത്തന്തപിടകേ** തണ്ഹാസംകിലേസസ്സ പഹാനം വുത്തം. അത്താദിസുഞ്ഞസഭാവധമ്മപ്പകാസനതോ **അഭിധമ്മപിടകേ** ദിട്ഠിസംകിലേസസ്സ പഹാനം വുത്തം.

ഏകമേകസ്മിഞ്ചേത്ഥാതി ഏത്ഥ ഏതേസു തീസു പിടകേസു ഏകേകസ്മിം പിടകേതി അത്ഥോ. **ധമ്മോതി പാളീ**തി ഏത്ഥ ധമ്മസ്സ സീലാദിവിസിട്ഠത്ഥയോഗതോ, ബുദ്ധാനം സഭാവനിരുത്തിഭാവതോ ച പകട്ഠാനം ഉക്കട്ഠാനം വചനപ്പബന്ധാനം ആളി പന്തീതി **പാളി,** പരിയത്തിധമ്മോ. സമ്മുതിപരമത്ഥഭേദസ്സ അത്ഥസ്സ അനുരൂപവാചകഭാവേന പരമത്ഥസദ്ദേസു ഏകന്തേന ഭഗവതാ മനസാ വവത്ഥാപിതോ നാമപഞ്ഞത്തിപ്പബന്ധോ പാളിധമ്മോ നാമ. ദേസനായ ധമ്മസ്സ ച കോ വിസേസോതി ചേ? യഥാവുത്തനയേന മനസാ വവത്ഥാപിതധമ്മസ്സ പരേസം ബോധനഭാവേന അതിസജ്ജനാ വാചായ പകാസനാ "ദേസനാ"തി വേദിതബ്ബാ. തേനാഹ - "ദേസനാതി തസ്സാ മനസാ വവത്ഥാപിതായ പാളിയാ ദേസനാ"തി. തദുഭയമ്പി പന പരമത്ഥതോ സദ്ദോ ഏവ പരമത്ഥവിനിമുത്തായ സമ്മുതിയാ അഭാവാ. ഇമമേവ നയം ഗഹേത്വാ കേചി ആചരിയാ "ധമ്മോ ച ദേസനാ ച പരമത്ഥതോ സദ്ദോ ഏവാ"തി വോഹരന്തി, തേപി അനുപവജ്ജായേവ. യഥാ "കാമാവചരപടിസന്ധിവിപാകാ പരിത്താരമ്മണാ"തി വുച്ചന്തി, ഏവംസമ്പദമിദം ദട്ഠബ്ബം. ന ഹി "കാമാവചരപടിസന്ധിവിപാകാ നിബ്ബത്തിതപരമത്ഥവിസയായേവാ"തി സക്കാ വത്തും ഇത്ഥിപുരിസാദിആകാരപരിവിതക്കപുബ്ബകാനം രാഗാദിഅകുസലാനം മേത്താദികുസലാനഞ്ച ആരമ്മണം ഗഹേത്വാപി സമുപ്പജ്ജനതോ. പരമത്ഥധമ്മമൂലകത്താ പനസ്സ പരികപ്പസ്സ പരമത്ഥവിസയതാ സക്കാ പഞ്ഞപേതും, ഏവമിധാപീതി ദട്ഠബ്ബം. തീസുപി ചേതേസു ഏതേ ധമ്മത്ഥദേസനാപടിവേധാ ഗമ്ഭീരാതി സമ്ബന്ധോ. ഏത്ഥ ച പിടകാവയവാനം ധമ്മാദീനം വുച്ചമാനോ ഗമ്ഭീരഭാവോ തംസമുദായസ്സ പിടകസ്സാപി വുത്തോ യേവാതി ദട്ഠബ്ബോ. ദുക്ഖേന ഓഗയ്ഹന്തി, ദുക്ഖോ വാ ഓഗാഹോ ഓഗാഹനം അന്തോപവിസനമേതേസൂതി **ദുക്ഖോഗാഹാ. ഏത്ഥാ**തി ഏതേസു പിടകേസു, നിദ്ധാരണേ ചേതം ഭുമ്മവചനം.

ഹേതുനോ ഫലം **ഹേതുഫലം. ധമ്മാഭിലാപോ**തി അത്ഥബ്യഞ്ജനകോ അവിപരീതാഭിലാപോ. **വിസയതോ അസമ്മോഹതോ ചാ**തി ലോകിയലോകുത്തരാനം യഥാക്കമം അവബോധപ്പകാരദസ്സനം, ഏതസ്സ അവബോധോതി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. ലോകിയോ ഹി ധമ്മത്ഥാദിം ആലമ്ബിത്വാവ പവത്തനതോ വിസയതോ അവബോധോതി വുച്ചതി. ലോകുത്തരോ പന നിബ്ബാനാരമ്മണതായ തം അനാലമ്ബമാനോപി തബ്ബിസയമോഹവിദ്ധംസനേന ധമ്മാദീസു പവത്തനതോ അസമ്മോഹതോ അവബോധോതി വുച്ചതി. **അത്ഥാനുരൂപം ധമ്മേസൂ**തി കാരിയാനുരൂപം കാരണേസൂതി അത്ഥോ. **പഞ്ഞത്തിപഥാനുരൂപം പഞ്ഞത്തീസൂ**തി ഛബ്ബിധനാമപഞ്ഞത്തിയാ പഥോ പഞ്ഞത്തിപഥോ, തസ്സ അനുരൂപം പഞ്ഞത്തീസൂതി അത്ഥോ.

ധമ്മജാതന്തി കാരണപ്പഭേദോ കാരണമേവ വാ. **അത്ഥജാത**ന്തി കാരിയപ്പഭേദോ, കാരിയമേവ വാ. യാ ചായം ദേസനാതി സമ്ബന്ധോ. **യോ ചേത്ഥാ**തി ഏതാസു ധമ്മത്ഥദേസനാസു യോ പടിവേധോതി അത്ഥോ. **ഏത്ഥാ**തി ഏതേസു തീസു പിടകേസു.

അലഗദ്ദൂപമാതി ഏത്ഥ അലഗദ്ദസദ്ദേന അലഗദ്ദഗ്ഗഹണം വുച്ചതി വീണാവാദനം വീണാതിആദീസു വിയ, ഗഹണഞ്ചേത്ഥ യഥാ ഡംസതി, തഥා ദുഗ്ഗഹണം ദട്ഠബ്ബം, ഇതരഗ്ഗഹണേ വിരോധാഭാവാ. തസ്മാ അലഗദ്ദസ്സ ഗഹണം ഉപമാ ഏതിസ്സാതി അലഗദ്ദൂപമാ. അലഗദ്ദോതി ചേത്ഥ ആസിവിസോ വുച്ചതി. സോ ഹി അലം പരിയത്തോ, ജീവിതഹരണസമത്ഥോ വാ വിസസങ്ഖാതോ ഗദോ അസ്സാതി "അലംഗദോ"തി വത്തബ്ബേ "അലഗദ്ദോ"തി വുച്ചതി.

വട്ടതോ നിസ്സരണം അത്ഥോ പയോജനം ഏതിസ്സാതി **നിസ്സരണത്ഥാ**. ഭണ്ഡാഗാരികോ വിയാതി **ഭണ്ഡാഗാരികോ,** ധമ്മരതനാനുപാലകോ, തസ്സ അത്ഥനിരപേക്ഖസ്സ പരിയത്തി **ഭണ്ഡാഗാരികപരിയത്തി. ദുഗ്ഗഹിതാനീ**തി ദുട്ഠു ഗഹിതാനി. തേനാഹ "ഉപാരമ്ഭാദിഹേതു പരിയാപുടാ"തി. ഏത്ഥ ച ഉപാരമ്ഭോ നാമ പരിയത്തിം നിസ്സായ പരവമ്ഭനം. ആദി-സദ്ദേന ഇതിവാദപ്പമോക്ഖലാഭസക്കാരാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **യം സന്ധായാ**തി യം പരിയത്തിദുഗ്ഗഹണം സന്ധായ. **വുത്തന്തി അലഗദ്ദൂപമസുത്തേ** (മ॰ നി॰ ൧.൨൩൮) വുത്തം. **തഞ്ചസ്സ അത്ഥം നാനുഭോന്തീ**തി തഞ്ച അസ്സ ധമ്മസ്സ സീലപരിപൂരണാദിസങ്ഖാതം അത്ഥം ഏതേ ദുഗ്ഗഹിതഗാഹിനോ നാനുഭോന്തി ന വിന്ദന്തി. **പടിവിദ്ധാകുപ്പോ**തി പടിവിദ്ധഅരഹത്തഫലോ.

ഇദാനി തീസു പിടകേസു യഥാരഹം സമ്പത്തിവിപത്തിയോ നിദ്ധാരേത്വാ ദസ്സേന്തോ ആഹ **വിനയേ പനാ**തിആദി. തത്ഥ **താസംയേവാ**തി അവധാരണം ഛളഭിഞ്ഞാചതുപടിസമ്ഭിദാനം വിനയേ പഭേദവചനാഭാവം സന്ധായ വുത്തം. **വേരഞ്ജകണ്ഡേ** (പാരാ॰ ൧൨) ഹി തിസ്സോ വിജ്ജാവ വിഭത്താ. ദുതിയേ **താസംയേവാ**തി അവധാരണം ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദാ അപേക്ഖിത്വാ കതം തിസ്സന്നമ്പി വിജ്ജാനം ഛസു അഭിഞ്ഞാസു അന്തോഗധത്താ. **താസഞ്ചാ**തി ഏത്ഥ ച-സദ്ദേന സേസാനമ്പി തത്ഥ അത്ഥിഭാവം ദീപേതി. **അഭിധമ്മപിടകേ** ഹി തിസ്സോ വിജ്ജാ ഛ അഭിഞ്ഞാ ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദാ ച വുത്താ ഏവ. പടിസമ്ഭിദാനം തത്ഥേവ സമ്മാ വിഭത്തഭാവം ദീപേതും **തത്ഥേവാ**തി അവധാരണം കതം. **ഉപാദിന്നഫസ്സോ**തി മഗ്ഗേന മഗ്ഗപടിപാദനഫസ്സോ. **തേസന്തി** തേസം പിടകാനം. **ഏതന്തി** ഏതം ബുദ്ധവചനം.

ചതുത്തിംസേവ സുത്തന്താതി ഗാഥായ അയമത്ഥയോജനാ - യസ്സ നികായസ്സ സുത്തഗണനതോ ചതുത്തിംസേവ സുത്തന്താ വഗ്ഗസങ്ഗഹവസേന തയോ വഗ്ഗാ യസ്സ സങ്ഗഹസ്സാതി തിവഗ്ഗോ സങ്ഗഹോ, ഏസ പഠമോ നികായോ ഇധ ദീഘനികായോതി. **അനുലോമികോ**തി അപച്ചനീകോ, അത്ഥാനുലോമനതോ അന്വത്ഥനാമോതി വുത്തം ഹോതി. **ഏകനികായമ്പീ**തി ഏകസമൂഹമ്പി. **ഏവം ചിത്തന്തി** ഏവം വിചിത്തം. **യഥയിദന്തി** യഥാ ഇമേ. പോണികചിക്ഖല്ലികാ ഖത്തിയാ, തേസം നിവാസോ "പോണികനികായോ ചിക്ഖല്ലികനികായോ"തി വുച്ചതി. **പഞ്ചദസവഗ്ഗപരിഗ്ഗഹോ**തി പഞ്ചദസഹി വഗ്ഗേഹി പരിഗ്ഗഹിതോ. **സുത്തന്താനം സഹസ്സാനി സത്ത സുത്തസതാനി ചാ**തി പാഠേ സുത്തന്താനം സത്തസഹസ്സാനി സത്ത സുത്തസതാനി ചാതി യോജേതബ്ബം. കത്ഥചി പന "സത്ത സുത്തസഹസ്സാനി, സത്ത സുത്തസതാനി ചാ"തി പാഠോ. **പുബ്ബേ നിദസ്സിതാ**തി സുത്തന്തപിടകനിദ്ദേസേ നിദസ്സിതാ.

വേദന്തി ഞാണം. **തുട്ഠിന്തി** പീതിം. **ധമ്മക്ഖന്ധവസേനാ**തി ധമ്മരാസിവസേന. ദ്വാസീതിസഹസ്സാനി ബുദ്ധതോ ഗണ്ഹിന്തി സമ്ബന്ധോ. **ദ്വേ സഹസ്സാനി ഭിക്ഖുതോ**തി ധമ്മസേനാപതിആദീനം ഭിക്ഖൂനം സന്തികാ

തേഹിയേവ ദേസിതാനി ദ്വേ സഹസ്സാനി ഗണ്ഹിം. **മേതി** മമ ഹദയേ, ഇതി ആനന്ദത്ഥേരോ അത്താനം നിദ്ദിസതി. **യേ ധമ്മാ** മമ ഹദയേ **പവത്തിനോ,** തേ **ചതുരാസീതിസഹസ്സാനീ**തി യോജനാ. ഇദഞ്ച ഭഗവതോ ധരമാനകാലേ ഉഗ്ഗഹിതധമ്മക്ഖന്ധവസേന വുത്തം, പരിനിബ്ബുതേ പന ഭഗവതി ആനന്ദത്ഥേരേന ദേസിതാനം സുഭസുത്ത(ദീ॰ നി॰ ൧.൪൪൪ ആദയോ) ഗോപകമോഗ്ഗല്ലാനസുത്താനം (മ॰ നി॰ ൩.൭൯ ആദയോ), തതിയസങ്ഗീതിയം മോഗ്ഗലിപുത്തതിസ്സത്ഥേരേന കഥിതകഥാവത്ഥുപ്പകരണസ്സ ച വസേന ധമ്മക്ഖന്ധാനം ചതുരാസീതിസഹസ്സതോപി അധികതാ വേദിതബ്ബാ.

ഏകാനുസന്ധികം സുത്തന്തി സതിപട്ഠാനാദി (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൭൨ ആദയോ; മ॰ നി॰ ൧.൧൦൬ ആദയോ). **അനേകാനുസന്ധിക**ന്തി പരിനിബ്ബാനസുത്താദി (ദീ॰ നി॰ ൨.൧൩൧ ആദയോ). തഞ്ഹി നാനാഠാനേസു നാനാധമ്മദേസനാനം വസേന പവത്തം. തികദുകഭാജനം ധമ്മസങ്ഗണിയം നിക്ഖേപകണ്ഡ(ധ॰ സ॰ ൯൮൫ ആദയോ) അട്ഠകഥാകണ്ഡവസേന (ധ॰ സ॰ ൧൩൮൪ ആദയോ) ഗഹേതബ്ബം. **ചിത്തവാരഭാജന**ന്തി ഇദം ചിത്തുപ്പാദകണ്ഡവസേന (ധ॰ സ॰ ൧ ആദയോ) വുത്തം. **അത്ഥി വത്ഥൂ**തിആദീസു **വത്ഥു** നാമ സുദിന്നകണ്ഡാദി (പാരാ॰ ൨൪ ആദയോ). **മാതികാ**തി സിക്ഖാപദം. **അന്തരാപത്തീ**തി സിക്ഖാപദന്തരേസു അഞ്ഞസ്മിം വത്ഥുസ്മിം പഞ്ഞത്താ ആപത്തി. **തികച്ഛേദോ**തി തികപാചിത്തിയാദിതികപരിച്ഛേദോ . ബുദ്ധവചനം സങ്ഗഹിതന്തി സമ്ബന്ധോ. **അസ്സാ**തി ബുദ്ധവചനസ്സ. സങ്ഗീതിപരിയോസാനേ സാധുകാരം ദദമാനാ വിയാതി സമ്ബന്ധോ. അച്ഛരം പഹരിതും യുത്താനി **അച്ഛരിയാനി,** പുപ്ഫവസ്സചേലുക്ഖേപാദീനി. യാ ''പഞ്ചസതാ''തി ച ''ഥേരികാ''തി ച പവുച്ചതി, അയം പഠമമഹാസങ്ഗീതി നാമാതി സമ്ബന്ധോ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

പഠമമഹാസങ്ഗീതികഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ദുതിയസങ്ഗീതികഥാവണ്ണനാ

ഏവം പഠമമഹാസങ്ഗീതിം ദസ്സേത്വാ യദത്ഥം സാ ഇധ ദസ്സിതാ, തം നിഗമനവസേന ദസ്സേന്തോ **ഇമിസ്സാ**തിആദിമാഹ. **തത്രായം ആചരിയപരമ്പരാ**തി തസ്മിം ജമ്ബുദീപേ അയം ആചരിയാനം പവേണീ പടിപാടി. **വിജിതാവിനോ**തി വിജിതസബ്ബകിലേസപടിപക്ഖത്താ വിജിതവന്തോ. **ജമ്ബുസിരിവ്ഹയേ**തി ജമ്ബുസദിസോ സിരിമന്തോ അവ്ഹയോ നാമം യസ്സ ദീപസ്സ, തസ്മിം ജമ്ബുദീപേതി വുത്തം ഹോതി. മഹന്തേന ഹി ജമ്ബുരുക്ഖേന അഭിലക്ഖിതത്താ ദീപോപി ''ജമ്ബൂ''തി വുച്ചതി. **അച്ഛിജ്ജമാനം** അവിനസ്സമാനം കത്വാ. **വിനയവംസ**ന്തിആദീഹി തീഹി വിനയപാളിയേവ കഥിതാ പരിയായവചനത്താ തേസം. **പകതഞ്ഞുത**ന്തി വേയ്യത്തിയം, പടുഭാവന്തി വുത്തം ഹോതി. **ധുരഗ്ഗാഹോ**തി പധാനഗ്ഗാഹീ, സബ്ബേസം പാമോക്ഖോ ഹുത്വാ ഗണ്ഹീതി വുത്തം ഹോതി. ഭിക്ഖൂനം സമുദായോ സമൂഹോ **ഭിക്ഖുസമുദായോ**.

യദാതി നിബ്ബായിംസൂതി സമ്ബന്ധോ. **ജോതയിത്വാ ച സബ്ബധീ**തി തമേവ സദ്ധമ്മം സബ്ബത്ഥ പകാസയിത്വാ. **ജുതിമന്തോ**തി പഞ്ഞാജുതിയാ യുത്താ,

തേജവന്തോ വാ, മഹാനുഭാവാതി അത്ഥോ. **നിബ്ബായിംസൂ**തി അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ നിബ്ബായിംസു. **അനാലയാ**തി അസങ്ഗാ.

അഥാതി പച്ഛാ, യദാ പരിനിബ്ബായിംസു, തതോ പരന്തി അത്ഥോ. **കപ്പതി സിങ്ഗീലോണകപ്പോ**തി എത്ഥ **കപ്പ**-സദ്ദോ വികപ്പത്ഥോ, തേന സിങ്ഗീലോണവികപ്പോപി കപ്പതി. ഇദമ്പി പക്ഖന്തരം കപ്പതീതി അത്ഥോ, എവം സബ്ബത്ഥ. തത്ഥ സിങ്ഗേന ലോണം പരിഹരിത്വാ അലോണകപിണ്ഡപാതേന സദ്ധിം ഭുഞ്ജിതും കപ്പതി , സന്നിധിം ന കരോതീതി അധിപ്പായോ. **കപ്പതി ദ്വങ്ഗുലകപ്പോ**തി ദ്വങ്ഗുലം അതിക്കന്തായ ഛായായ വികാലേ ഭോജനം ഭുഞ്ജിതും കപ്പതീതി അത്ഥോ. **കപ്പതി ഗാമന്തരകപ്പോ**തി ''ഗാമന്തരം ഗമിസ്സാമീ''തി പവാരിതേന അനതിരിത്തഭോജനം ഭുഞ്ജിതും കപ്പതീതി അത്ഥോ. **കപ്പതി ആവാസകപ്പോ**തി എകസീമായ നാനാസേനാസനേസു വിസും വിസും ഉപോസഥാദീനി സങ്ഘകമ്മാനി കാതും വട്ടതീതി അത്ഥോ. **കപ്പതി അനുമതികപ്പോ**തി ''അനാഗതാനം ആഗതകാലേ അനുമതിം ഗഹേസ്സാമാ''തി തേസു അനാഗതേസുയേവ വഗ്ഗേന സങ്ഘേന കമ്മം കത്വാ പച്ഛാ അനുമതിം ഗഹേതും കപ്പതി, വഗ്ഗകമ്മം ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **കപ്പതി ആചിണ്ണകപ്പോ**തി ആചരിയുപജ്ഝായേഹി ആചിണ്ണോ കപ്പതീതി അത്ഥോ. സോ പന എകച്ചോ കപ്പതി ധമ്മികോ, എകച്ചോ ന കപ്പതി അധമ്മികോതി വേദിതബ്ബോ. **കപ്പതി അമഥിതകപ്പോ**തി യം ഖീരം ഖീരഭാവം വിജഹിതം ദധിഭാവം അസമ്പത്തം, തം ഭുത്താവിനാ പവാരിതേന അനതിരിത്തം ഭുഞ്ജിതും കപ്പതീതി അത്ഥോ. **കപ്പതി ജളോഗിം പാതു**ന്തി എത്ഥ **ജളോഗീ**തി തരുണസുരാ, യം മജ്ജസമ്ഭാരം എകതോ കതം മജ്ജഭാവമസമ്പത്തം, തം പാതും വട്ടതീതി അധിപ്പായോ. **ജാതരൂപരജത**ന്തി എത്ഥ സരസതോ വികാരം അനാപജ്ജിത്വാ സബ്ബദാ ജാതരൂപമേവ ഹോതീതി ജാതം രൂപം എതസ്സാതി **ജാതരൂപം,** സുവണ്ണം. ധവലസഭാവതായ രാജതീതി **രജതം,** രൂപിയം. **സുസുനാഗപുത്തോ**തി സുസുനാഗസ്സ പുത്തോ. **കാകണ്ഡകപുത്തോ**തി കാകണ്ഡകസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ പുത്തോ. **വജ്ജീസൂ**തി ജനപദനാമത്താ ബഹുവചനം കതം.

തദഹുപോസഥേതി എത്ഥ **തദഹൂ**തി തസ്മിം അഹനി. ഉപവസന്തി എത്ഥാതി **ഉപോസഥോ,** ഉപവസന്തീതി ച സീലസമാദാനേന വാ അനസനാദിനാ വാ ഉപേതാ ഹുത്വാ വസന്തീതി അത്ഥോ. **കംസപാതി**ന്തി സുവണ്ണപാതിം. **മാസകരൂപ**ന്തി മാസകോ എവ. **സബ്ബം താവ വത്തബ്ബ**ന്തി ഇമിനാ **സത്തസതികക്ഖന്ധകേ** (ചൂളവ॰ ർർന്ന ആദയോ) ആഗതാ സബ്ബാപി പാളി ഇധ ആനേത്വാ വത്തബ്ബാതി ദസ്സേതി. സങ്ഗായിതസദിസമേവ സങ്ഗായിംസൂതി സമ്ബന്ധോ.

സാ പനായം സങ്ഗീതീതി സമ്ബന്ധോ. **തേസൂ**തി തേസു സങ്ഗീതികാരകേസു ഥേരേസു. വിസ്സുതാ എതേ സദ്ധിവിഹാരികാ ഞേയ്യാതി സമ്ബന്ധോ. **സാണസമ്ഭൂതോ**തി സാണദേസവാസീ സമ്ഭൂതത്ഥേരോ. ദുതിയോ സങ്ഗഹോതി സമ്ബന്ധിതബ്ബം. **പന്നഭാരാ**തി പതിതക്ഖന്ധഭാരാ.

അബ്ബുദന്തി ഉപദ്ദവം വദന്തി. ''ഭഗവതോ വചനം ഥേനേത്വാ അത്തനോ വചനസ്സ ദീപനതോ അബ്ബുദന്തി ചോരകമ്മ''ന്തി എകേ. **ഇദ**ന്തി വക്ഖമാനനിദസ്സനം. സന്ദിസ്സമാനാ മുഖാ **സമ്മുഖാ. ഭാവിതമഗ്ഗ**ന്തി ഉപ്പാദിതജ്ഝാനം. **സാധു സപ്പുരിസാ**തി എത്ഥ **സാധൂ**തി ആയാചനത്ഥേ

നിപാതോ, തം യാചാമീതി അത്ഥോ. **ഹട്ഠപഹട്ഠോ**തി പുനപ്പുനം സന്തുട്ഠോ. **ഉദഗ്ഗുദഗ്ഗോ**തി സരീരവികാരുപ്പാദനപീതിവസേന ഉദഗ്ഗുദഗ്ഗോ, പീതിമാ ഹി പുഗ്ഗലോ കായചിത്താനം ഉഗ്ഗതത്താ "ഉദഗ്ഗുദഗ്ഗോ"തി വുച്ചതി.

തേന ഖോ പന സമയേനാതി യസ്മിം സമയേ ദുതിയം സങ്ഗീതിം അകരിംസു, തസ്മിം സമയേതി അത്ഥോ. **തം അധികരണം ന സമ്പാപുണിംസൂ**തി തം വജ്ജിപുത്തകേഹി ഉപ്പാദിതം അധികരണം വിനിച്ഛിനിതും ന സമ്പാപുണിംസു നാഗമിംസു. നോ അഹുവത്ഥാതി സമ്ബന്ധോ. യാവതായുകം ഠത്വാ പരിനിബ്ബുതാതി സമ്ബന്ധോ. കിം പന കത്വാ ഥേരാ പരിനിബ്ബുതാതി? ആഹ **ദുതിയം സങ്ഗഹം കത്വാ**തിആദി. **അനിച്ചതാവസ**ന്തി അനിച്ചതാധീനതം. **ജമ്മി**ന്തി ലാമകം. **ദുരഭിസമ്ഭവം** അനഭിഭവനീയം അതിക്കമിതും അസക്കുണേയ്യം അനിച്ചതം ഏവം ഞത്വാതി സമ്ബന്ധോ.

ദുതിയസങ്ഗീതികഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

തതിയസങ്ഗീതികഥാവണ്ണനാ

സത്ത വസ്സാനീതി അച്ചന്തസംയോഗേ ഉപയോഗവചനം. **അതിച്ഛഥാ**തി അതിക്കമിത്വാ ഇച്ഛഥ, ഇതോ അഞ്ഞത്ഥ ഗന്ത്വാ ഭിക്ഖം പരിയേസഥാതി അത്ഥോ. **ഭത്തവിസ്സഗ്ഗകരണത്ഥായാ**തി ഭത്തസ്സ അജ്ഝോഹരണകിച്ചത്ഥായ, ഭുഞ്ജനത്ഥായാതി അത്ഥോ. "സോളസവസ്സോ"തി ഉദ്ദേസോ കഥനം അസ്സ അത്ഥീതി **സോളസവസ്സുദ്ദേസികോ,** "സോളസവസ്സികോ"തി അത്ഥോ.

തീസു വേദേസൂതിആദീസു ഇരുവേദയജുവേദസാമവേദസങ്ഖാതേസു തീസു വേദേസു. തയോ ഏവ കിര വേദാ അട്ഠകാദീഹി ധമ്മികേഹി ഇസീഹി ലോകസ്സ സഗ്ഗമഗ്ഗവിഭാവനത്ഥായ കതാ. തേനേവ ഹി തേ തേഹി വുച്ചന്തി. ആഥബ്ബണവേദോ പന പച്ഛാ അധമ്മികേഹി ബ്രാഹ്മണേഹി പാണവധാദിഅത്ഥായ കതോ. പുരിമേസു ച തീസു വേദേസു തേഹേവ ധമ്മികസാഖായോ അപനേത്വാ യാഗവധാദിദീപികാ അധമ്മികസാഖാ പക്ഖിത്താതി വേദിതബ്ബോ. **നിഘണ്ഡൂ**തി രുക്ഖാദീനം വേവചനപ്പകാസകം പരിയായനാമാനുരൂപം സത്ഥം. തഞ്ഹി ലോകേ "നിഘണ്ഡൂ"തി വുച്ചതി. **കേടുഭ**ന്തി കിടതി ഗമേതി കിരിയാദിവിഭാഗന്തി കേടുഭം, കിരിയാകപ്പവികപ്പോ കവീനം ഉപകാരസത്ഥം. ഏത്ഥ ച **കിരിയാകപ്പവികപ്പോ**തി വചീഭേദാദിലക്ഖണാ കിരിയാ കപ്പീയതി വികപ്പീയതി ഏതേനാതി കിരിയാകപ്പോ, സോ പന വണ്ണപദബന്ധപദത്ഥാദിവിഭാഗതോ ബഹുവികപ്പോതി "കിരിയാകപ്പവികപ്പോ"തി വുച്ചതി. ഇദഞ്ച മൂലകിരിയാകപ്പഗന്ഥം സന്ധായ വുത്തം. സഹ നിഘണ്ഡുനാ കേടുഭേന ച **സനിഘണ്ഡുകേടുഭാ,** തയോ വേദാ, തേസു സനിഘണ്ഡുകേടുഭേസു. ഠാനകരണാദിവിഭാഗതോ ച നിബ്ബചനവിഭാഗതോ ച അക്ഖരാ പഭേദീയന്തി ഏതേനാതി **അക്ഖരപ്പഭേദോ,** സിക്ഖാ ച നിരുത്തി ച. സഹ അക്ഖരപ്പഭേദേനാതി **സാക്ഖരപ്പഭേദാ,** തേസു സാക്ഖരപ്പഭേദേസു. ആഥബ്ബണവേദം ചതുത്ഥം കത്വാ "ഇതിഹ ആസ ഇതിഹ ആസാ"തി ഈദിസവചനപടിസംയുത്തോ പോരാണകഥാസങ്ഖാതോ ഇതിഹാസോ പഞ്ചമോ ഏതേസന്തി **ഇതിഹാസപഞ്ചമാ,** തയോ വേദാ, തേസു ഇതിഹാസപഞ്ചമേസു.

യസ്സ ചിത്തന്തിആദി പഞ്ഹദ്വയം ഖീണാസവാനം ചുതിചിത്തസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണം സന്ധായ വുത്തം. തത്ഥ പഠമപഞ്ഹേ **ഉപ്പജ്ജതീ**തി ഉപ്പാദക്ഖണസമങ്ഗിതായ ഉപ്പജ്ജതി. **ന നിരുജ്ഝതീ**തി നിരോധക്ഖണം അപ്പത്തതായ ന നിരുജ്ഝതി. **തസ്സ ചിത്ത**ന്തി തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ തം ചിത്തം കിം നിരുജ്ഝിസ്സതി ആയതിഞ്ച നുപ്പജ്ജിസ്സതീതി പുച്ഛാ, തസ്സാ ച വിഭജ്ജബ്യാകരണീയതായ ഏവമേത്ഥ വിസ്സജ്ജനം വേദിതബ്ബം. അരഹതോ പച്ഛിമചിത്തസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ തസ്സ ചിത്തം ഉപ്പജ്ജതി, ന നിരുജ്ഝതി, ആയതിഞ്ച നുപ്പജ്ജിസ്സതി, അവസ്സമേവ നിരോധക്ഖണം പത്വാ നിരുജ്ഝിസ്സതി, തതോ അപ്പടിസന്ധികത്താ അഞ്ഞം നുപ്പജ്ജിസ്സതി. ഠപേത്വാ പന പച്ഛിമചിത്തസമങ്ഗിം ഖീണാസവം ഇതരേസം ഉപ്പാദക്ഖണസമങ്ഗിചിത്തം ഉപ്പാദക്ഖണസമങ്ഗിതായ ഉപ്പജ്ജതി ഭങ്ഗം അപ്പത്തതായ ന നിരുജ്ഝതി, ഭങ്ഗം പന പത്വാ നിരുജ്ഝിസ്സതേവ, അഞ്ഞം പന തസ്മിം വാ അഞ്ഞസ്മിം വാ അത്തഭാവേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി ചേവ നിരുജ്ഝിസ്സതി ചാതി. **യസ്സ വാ പനാ**തിആദി ദുതിയപഞ്ഹേ പന **നിരുജ്ഝിസ്സതി നുപ്പജ്ജിസ്സതീ**തി യസ്സ ചിത്തം ഉപ്പാദക്ഖണസമങ്ഗിതായ ഭങ്ഗക്ഖണം പത്വാ നിരുജ്ഝിസ്സതി അപ്പടിസന്ധികതായ നുപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്സ ഖീണാസവസ്സ തം ചിത്തം കിം ഉപ്പജ്ജതി ന നിരുജ്ഝതീതി പുച്ഛാ, തസ്സാ ഏകംസബ്യാകരണീയതായ "ആമന്താ"തി വിസ്സജ്ജനം വേദിതബ്ബം. **ഉദ്ധം വാ അധോ വാ ഹരിതും അസക്കോന്തോ**തി ഉപരിമപദേ വാ ഹേട്ഠിമപദം ഹേട്ഠിമപദേ വാ ഉപരിമപദം അത്ഥതോ സമന്നാഹരിതും ഘടേതും പുബ്ബേനാപരം യോജേത്വാ അത്ഥം പരിച്ഛിന്ദിതും അസക്കോന്തോതി അത്ഥോ.

സോതാപന്നാനം സീലേസു പരിപൂരകാരിതായ സമാധിന്നസീലതോ നത്ഥി പരിഹാനീതി ആഹ "അഭബ്ബോ ദാനി സാസനതോ നിവത്തിതു"ന്തി. **വഡ്ഢേത്വാ**തി ഉപരിമഗ്ഗത്ഥായ കമ്മട്ഠാനം വഡ്ഢേത്വാ. ദന്തേ പുനന്തി വിസോധേന്തി ഏതേനാതി **ദന്തപോനം** വുച്ചതി ദന്തകട്ഠം. അഭിനവാനം ആഗന്തുകാനം ലജ്ജീസഭാവം ഖന്തിമേത്താദിഗുണസമങ്ഗിതഞ്ച കതിപാഹം സുട്ഠു വീമംസിത്വാവ ഹത്ഥകമ്മാദിസമ്പടിച്ഛനം സങ്ഗഹകരണഞ്ച യുത്തന്തി സാമണേരസ്സ ചേവ അഞ്ഞേസഞ്ച ഭിക്ഖൂനം ദിട്ഠാനുഗതിം ആപജ്ജന്താനം ഞാപനത്ഥം ഥേരോ തസ്സ ഭബ്ബരൂപതം അഭിഞ്ഞായ ഞത്വാപി പുന സമ്മജ്ജനാദിം അകാസി. "തസ്സ ചിത്തദമനത്ഥ"ന്തിപി വദന്തി. **ബുദ്ധവചനം പട്ഠപേസീ**തി ബുദ്ധവചനം ഉഗ്ഗണ്ഹാപേതും ആരഭി. സകലവിനയാചാരപടിപത്തി ഉപസമ്പന്നാനമേവ വിഹിതാതി തപ്പരിയാപുണനമപി തേസഞ്ഞേവ അനുരൂപന്തി ആഹ "ഠപേത്വാ വിനയപിടക"ന്തി. തസ്സ ചിത്തേ ഠപിതമ്പി ബുദ്ധവചനം സങ്ഗോപനത്ഥായ നിയ്യാതിതഭാവം ദസ്സേതും "ഹത്ഥേ പതിട്ഠാപേത്വാ"തി വുത്തം.

ഏകരജ്ജാഭിസേകന്തി സകലജമ്ബുദീപേ ഏകാധിപച്ചവസേന കരിയമാനം അഭിസേകം. **രാജിദ്ധിയോ**തി രാജാനുഭാവാനുഗതപ്പഭാവാ. **യതോ**തി യതോ സോളസഘടതോ. ദേവതാ ഏവ ദിവസേ ദിവസേ ആഹരന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **ദേവസിക**ന്തി ദിവസേ ദിവസേ. **അഗദാമലക**ന്തി അപ്പകേനേവ സരീരസോധനാദിസമത്ഥം സബ്ബദോസഹരം ഓസധാമലകം. **ഛദ്ദന്തദഹതോ**തി ഛദ്ദന്തദഹസമീപേ ഠിതദേവവിമാനതോ, കപ്പരുക്ഖതോ വാ, തത്ഥ താദിസാ കപ്പരുക്ഖവിസേസാ സന്തി, തതോ വാ ആഹരന്തീതി അത്ഥോ. **അസുത്തമയിക**ന്തി സുത്തേഹി അബദ്ധം ദിബ്ബസുമനപുപ്ഫേഹേവ കതം

സുമനപുപ്ഫപടം. **ഉട്ഠിതസ്സ സാലിനോതി** സയംജാതസാലിനോ, സമുദായാപേക്ഖഞ്ചേത്ഥ ഏകവചനം, സാലീനന്തി അത്ഥോ. **നവ വാഹസഹസ്സാനീ**തി ഏത്ഥ ചതസ്സോ മുട്ഠിയോ ഏകോ കുഡുവോ, ചത്താരോ കുഡുവാ ഏകോ പത്ഥോ, ചത്താരോ പത്ഥാ ഏകോ ആള്ഹകോ, ചത്താരോ ആള്ഹകാ ഏകം ദോണം, ചത്താരി ദോണാനി ഏകാ മാനികാ , ചതസ്സോ മാനികാ ഏകാ ഖാരീ, വീസതി ഖാരികാ ഏകോ വാഹോ, തദേവ "ഏകം സകട"ന്തി **സുത്തനിപാതട്ഠകഥാദീസു** (സു॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.കോകാലികസുത്തവണ്ണനാ) വുത്തം. **നിത്ഥുസകണേ കരോന്തീ**തി ഥുസകുണ്ഡകരഹിതേ കരോന്തി. തേന നിമ്മിതം ബുദ്ധരൂപം പസ്സന്തോതി സമ്ബന്ധോ. പുഞ്ഞപ്പഭാവനിബ്ബത്തഗ്ഗഹണം നാഗരാജനിമ്മിതാനം പുഞ്ഞപ്പഭാവനിബ്ബത്തേഹി സദിസതായ കതം. **വിമലകേതുമാലാ**തി ഏത്ഥ **കേതുമാലാ** നാമ സീസതോ നിക്ഖമിത്വാ ഉപരിമുദ്ധനി പുഞ്ജോ ഹുത്വാ ദിസ്സമാനരസ്മിരാസീതി വദന്തി.

ബാഹിരകപാസണ്ഡന്തി ബാഹിരകപ്പവേദിതം സമയവാദം. **പരിഗ്ഗണ്ഹീ**തി വീമംസമാനോ പരിഗ്ഗഹേസി. **ഭദ്ദപീഠകേസൂ**തി വേത്തമയപീഠേസു. **സാരോ**തി ഗുണസാരോ. **സീഹപഞ്ജരേ**തി മഹാവാതപാനസമീപേ. കിലേസവിപ്ഫന്ദരഹിതചിത്തതായ **ദന്തം**. നിച്ചം പച്ചുപട്ഠിതസതാരക്ഖതായ **ഗുത്തം. ഖുരഗ്ഗേയേവാ**തി കേസോരോപനാവസാനേ. അതിവിയ സോഭതീതി സമ്ബന്ധോ. **വാണിജകോ അഹോസീ**തി മധുവാണിജകോ അഹോസി.

പുബ്ബേ വ സന്നിവാസേനാതി പുബ്ബേ വാ പുബ്ബജാതിയം വാ സഹവാസേനാതി അത്ഥോ. **പച്ചുപ്പന്നഹിതേന വാ**തി വത്തമാനഭവേ ഹിതചരണേന വാ. **ഏവം** ഇമേഹി ദ്വീഹി കാരണേഹി **തം** സിനേഹസങ്ഖാതം **പേമം ജായതേ**. കിം വിയാതി? ആഹ "ഉപ്പലം വ യഥോദകേ"തി. **ഉപ്പലം വാ**തി രസ്സകതോ **വാ**-സദ്ദോ അവുത്തസമ്പിണ്ഡനത്ഥോ. **യഥാ**-സദ്ദോ ഉപമായം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ ഉപ്പലഞ്ച സേസഞ്ച പദുമാദി ഉദകേ ജായമാനം ദ്വേ കാരണാനി നിസ്സായ ജായതി ഉദകഞ്ചേവ കലലഞ്ച, ഏവം പേമമ്പീതി (ജാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൨.൧൭൪).

ധുവഭത്താനീതി നിച്ചഭത്താനി. **വജ്ജാവജ്ജ**ന്തി ഖുദ്ദകം മഹന്തഞ്ച വജ്ജം. **മോഗ്ഗലിപുത്തതിസ്സത്ഥേരസ്സ ഭാരമകാസീ**തി ഥേരസ്സ മഹാനുഭാവതം, തദാ സാസനകിച്ചസ്സ നായകഭാവേന സങ്ഘപരിണായകതഞ്ച രഞ്ഞോ ഞാപേതും സങ്ഘോ തസ്സ ഭാരമകാസീതി വേദിതബ്ബം, ന അഞ്ഞേസം അജാനനതായ. **സാസനസ്സ ദായാദോ**തി സാസനസ്സ അബ്ഭന്തരോ ഞാതകോ ഹോമി ന ഹോമീതി അത്ഥോ. യേ സാസനേ പബ്ബജിതും പുത്തധീതരോ പരിച്ചജന്തി, തേ ബുദ്ധസാസനേ സാലോഹിതഞാതകാ നാമ ഹോന്തി, സകലസാസനധാരണേ സമത്ഥാനം അത്തനോ ഓരസപുത്താനം പരിച്ചത്തത്താ ന പച്ചയമത്തദായകാതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ ഥേരോ "ന ഖോ, മഹാരാജ, ഏത്താവതാ സാസനസ്സ ദായാദോ ഹോതീ"തി ആഹ. **കഥഞ്ചരഹീ**തി ഏത്ഥ **ചരഹീ**തി നിപാതോ അക്ഖന്തിം ദീപേതി. **തിസ്സകുമാരസ്സാ**തി രഞ്ഞോ ഏകമാതുകസ്സ കനിട്ഠസ്സ. **സക്ഖസീ**തി സക്ഖിസ്സസി. **സിക്ഖായ പതിട്ഠാപേസു**ന്തി പാണാതിപാതാ വേരമണിആദീസു വികാലഭോജനാ വേരമണിപരിയോസാനാസു ഛസു സിക്ഖാസു പാണാതിപാതാ വേരമണിം ദ്വേ വസ്സാനി അവീതിക്കമ്മ സമാദാനം സമാദിയാമീതിആദിനാ (പാചി॰ ൧൦൭൭) സമാദാനവസേന

സിക്ഖാസമ്മുതിദാനാനന്തരം സിക്ഖായ പതിട്ഠാപേസും. ഛ വസ്സാനി അഭിസേകസ്സ അസ്സാതി **ഛവസ്സാഭിസേകോ**.

സബ്ബം ഥേരവാദന്തി ദ്വേ സങ്ഗീതിയോ ആരുള്ഹാ പാളി. സാ ഹി മഹാസങ്ഘികാദിഭിന്നലദ്ധികാഹി വിവേചേതും ''ഥേരവാദോ''തി വുത്താ. അയഞ്ഹി വിഭജ്ജവാദോ മഹാകസ്സപത്ഥേരാദീഹി അസങ്കരതോ രക്ഖിതോ ആനീതോ ചാതി ''ഥേരവാദോ''തി വുച്ചതി, ''സഥേരവാദ''ന്തിപി ലിഖന്തി. തത്ഥ ''അട്ഠകഥാസു ആഗതഥേരവാദസഹിതം സാട്ഠകഥം തിപിടകസങ്ഗഹിതം ബുദ്ധവചന''ന്തി ആനേത്വാ യോജേതബ്ബം. **തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ**തി തേജോകസിണാരമ്മണം ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ.

സഭായന്തി നഗരമജ്ഝേ വിനിച്ഛയസാലായം. **ദിട്ഠിഗതാനീ**തി ദിട്ഠിയോവ. **ന ഖോ പനേതം സക്കാ ഇമേസം മജ്ഝേ വസന്തേന വൂപസമേതു**ന്തി തേസഞ്ഹി മജ്ഝേ വസന്തോ തേസുയേവ അന്തോഗധത്താ ആദേയ്യവചനോ ന ഹോതി, തസ്മാ ഏവം ചിന്തേസി. **അഹോഗങ്ഗപബ്ബത**ന്തി ഏവംനാമകം പബ്ബതം. ''അധോഗങ്ഗാപബ്ബത''ന്തിപി ലിഖന്തി, തം ന സുന്ദരം. **പഞ്ചാതപേന തപ്പേന്തീ**തി ചതൂസു ഠാനേസു അഗ്ഗിം ജാലേത്വാ മജ്ഝേ ഠത്വാ സൂരിയമണ്ഡലം ഉല്ലോകേന്താ സൂരിയാതപേന തപ്പേന്തി. **ആദിച്ചം അനുപരിവത്തന്തീ**തി ഉദയകാലതോ പഭുതി സൂരിയം ഓലോകയമാനാ യാവ അത്ഥങ്ഗമനാ സൂരിയാഭിമുഖാവ പരിവത്തന്തി. **വോഭിന്ദിസ്സാമാതി പഗ്ഗണ്ഹിംസൂ**തി വിനാസേസ്സാമാതി ഉസ്സാഹമകംസു.

വിസ്സട്ഠോതി മരണസങ്കാരഹിതോ, നിബ്ഭയോതി അത്ഥോ. **മിഗവം നിക്ഖമിത്വാ**തി അരഞ്ഞേ വിചരിത്വാ മിഗമാരണകീളാ മിഗവം, തം ഉദ്ദിസ്സ നിക്ഖമിത്വാ മിഗവധത്ഥം നിക്ഖമിത്വാതി അത്ഥോ. അഹിനാഗാദിതോ വിസേസനത്ഥം ''ഹത്ഥിനാഗേനാ''തി വുത്തം. **തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവാ**തി അനാദരേ സാമിവചനം, തസ്മിം പസ്സന്തേയേവാതി അത്ഥോ. **ആകാസേ ഉപ്പതിത്വാ**തി ഏത്ഥ അയം വികുബ്ബനിദ്ധി ന ഹോതീതി ഗിഹിസ്സാപി ഇമം ഇദ്ധിം ദസ്സേസി അധിട്ഠാനിദ്ധിയാ അപ്പടിക്ഖിത്തത്താ. പകതിവണ്ണഞ്ഹി വിജഹിത്വാ നാഗവണ്ണാദിദസ്സനം വികുബ്ബനിദ്ധി. **ഛണവേസ**ന്തി ഉസ്സവവേസം. **പധാനഘര**ന്തി ഭാവനാനുയോഗവസേന വീരിയാരമ്ഭസ്സ അനുരൂപം വിവിത്തസേനാസനം. **സോപീ**തി രഞ്ഞോ ഭാഗിനേയ്യം സന്ധായ വുത്തം.

കുസലാധിപ്പായോതി മനാപജ്ഝാസയോ. **ദ്വേള്ഹകജാതോ**തി സംസയമാപന്നോ. **ഏകേകം ഭിക്ഖുസഹസ്സപരിവാര**ന്തി ഏത്ഥ ''ഗണ്ഹിത്വാ ആഗച്ഛഥാ''തി ആണാകാരേന വുത്തേപി ഥേരാ ഭിക്ഖൂ സാസനഹിതത്താ ഗതാ. കപ്പിയസാസനഞ്ഹേതം, ന ഗിഹീനം ഗിഹികമ്മപടിസംയുത്തം. **ഥേരോ നാഗച്ഛീ**തി കിഞ്ചാപി ''രാജാ പക്കോസതീ''തി വുത്തേപി ധമ്മകമ്മത്ഥായ ആഗന്തും വട്ടതി, ദ്വിക്ഖത്തും പന പേസിതേപി ''അനനുരൂപാ യാചനാ''തി നാഗതോ, ''മഹാനുഭാവോ ഥേരോ യഥാനുസിട്ഠം പടിപത്തികോ പമാണഭൂതോ''തി രഞ്ഞോ ചേവ ഉഭയപക്ഖികാനഞ്ച അത്തനി ബഹുമാനുപ്പാദനവസേന ഉദ്ധം കത്തബ്ബകമ്മസിദ്ധിം ആകങ്ഖന്തോ അസാരുപ്പവചനലേസേന നാഗച്ഛി. ഏകതോ സങ്ഘടിതാ നാവാ **നാവാസങ്ഘാടം**. സാസനപച്ചത്ഥികാനം ബഹുഭാവതോ ആഹ ''ആരക്ഖം സംവിധായാ''തി. **യ**ന്തി യസ്മാ. **അബ്ബാഹിംസൂ**തി ആകഡ്ഢിംസു. **ബാഹിരതോ**തി ഉയ്യാനസ്സ ബാഹിരതോ. പസ്സന്താനം അതിദുക്കരഭാവേന

ഉപട്ഠാനം സന്ധായ "പദേസപഥവീകമ്പനം ദുക്കര"ന്തി ആഹ. അധിട്ഠാനേ പനേത്ഥ വിസും ദുക്കരതാ നാമ നത്ഥി.

ദീപകതിത്തിരോതി സാകുണികേഹി സമജാതികാനം ഗഹണത്ഥായ പോസേത്വാ സിക്ഖേത്വാ പാസട്ഠാനേ ഠപനകതിത്തിരോ. **ന പടിച്ച കമ്മം ഫുസതീ**തി ഗാഥായ യദി തവ പാപകിരിയായ **മനോ നപ്പദുസ്സതി,** ലുദ്ദേന തം നിസ്സായ കതമ്പി പാപകമ്മം തം **ന ഫുസതി**. പാപകിരിയായ ഹി **അപ്പോസ്സുക്കസ്സ** നിരാലയസ്സ **ഭദ്രസ്സ** സതോ തവ തം **പാപം ന ഉപലിമ്പതി,** തവ ചിത്തം ന അല്ലീയതീതി അത്ഥോ.

കിം വദതി സീലേനാതി **കിംവാദീ**. അഥ വാ കോ കതമോ വാദോ കിംവാദോ, സോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി **കിംവാദീ**. അത്താനഞ്ച ലോകഞ്ച സസ്സതോതി വാദോ ഏതേസന്തി **സസ്സതവാദിനോ**. സത്തേസു സങ്ഖാരേസു വാ ഏകച്ചം സസ്സതന്തി പവത്തോ വാദോ ഏകച്ചസസ്സതോ, തസ്മിം നിയുത്താ **ഏകച്ചസസ്സതികാ**. "അന്തോ, അനന്തോ, അന്താനന്തോ, നേവന്തോ നാനന്തോ"തി ഏവം അന്താനന്തം ആരബ്ഭ പവത്താ ചത്താരോ വാദാ അന്താനന്താ, തേസു നിയുത്താ **അന്താനന്തികാ**. ന മരതി ന ഉപച്ഛിജ്ജതീതി അമരാ, ഏവന്തിപി മേ നോ, തഥാതിപി മേ നോതിആദിനാ (ദീ॰ നി॰ ൧.൬൨) പവത്താ ദിട്ഠി ചേവ വാചാ ച, തസ്സാ വിക്ഖേപോ ഏതേസന്തി **അമരാവിക്ഖേപികാ**. അഥ വാ അമരാ നാമ മച്ഛജാതി ദുഗ്ഗഹാ ഹോതി, തസ്സാ അമരായ വിയ വിക്ഖേപോ ഏതേസന്തി **അമരാവിക്ഖേപികാ**. അധിച്ച യദിച്ഛകം യം കിഞ്ചി കാരണം അനപേക്ഖിത്വാ സമുപ്പന്നോ അത്താ ച ലോകോ ചാതി വാദേ നിയുത്താ **അധിച്ചസമുപ്പന്നികാ**. സഞ്ഞീ അത്താതി വാദോ യേസന്തേ **സഞ്ഞീവാദാ**. ഏവം **അസഞ്ഞീവാദാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീവാദാ**തി ഏത്ഥാപി. "കായസ്സ ഭേദാ സത്തോ ഉച്ഛിജ്ജതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൮൪-൮൫) ഏവം ഉച്ഛേദം വദന്തീതി **ഉച്ഛേദവാദാ. ദിട്ഠധമ്മോ**തി പച്ചക്ഖോ യഥാസകം അത്തഭാവോ, തസ്മിംയേവ യഥാകാമം പഞ്ചകാമഗുണപരിഭോഗേന നിബ്ബാനം ദുക്ഖൂപസമം വദന്തീതി **ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനവാദാ**. വിഭജിത്വാ വാദോ ഏതസ്സാതി **വിഭജ്ജവാദീ,** ഭഗവാ. സബ്ബം ഏകരൂപേന അവത്വാ യഥാധമ്മം വിഭജിത്വാ നിജ്ജടം നിഗുമ്ബം കത്വാ യഥാ ദിട്ഠിസന്ദേഹാദയോ വിഗച്ഛന്തി, സമ്മുതിപരമത്ഥാ ച ധമ്മാ അസങ്കരാ പടിഭന്തി, ഏവം ഏകന്തവിഭജനസീലോതി വുത്തം ഹോതി. **പരപ്പവാദം മദ്ദമാനോ**തി തസ്മിം കാലേ ഉപ്പന്നം, ആയതിം ഉപ്പജ്ജനകഞ്ച സബ്ബം പരവാദം കഥാവത്ഥുമാതികാവിവരണമുഖേന നിമ്മദ്ദനം കരോന്തോതി അത്ഥോ.

തതിയസങ്ഗീതികഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ആചരിയപരമ്പരകഥാവണ്ണനാ

കേനാഭതന്തി ഇമം പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേന്തേന ജമ്ബുദീപേ താവ യാവ തതിയസങ്ഗീതി, താവ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി സീഹളദീപേ ആചരിയപരമ്പരം ദസ്സേതും **തതിയസങ്ഗഹതോ പന ഉദ്ധ**ന്തിആദി ആരദ്ധം. **ഇമം ദീപ**ന്തി തമ്ബപണ്ണിദീപം. തസ്മിം ദീപേ നിസീദിത്വാ ആചരിയേന അട്ഠകഥായ കതത്താ "ഇമം ദീപ"ന്തി വുത്തം. **കഞ്ചി കാല**ന്തി അച്ചന്തസംയോഗേ ഉപയോഗവചനം, കിസ്മിഞ്ചി കാലേതി അത്ഥോ. **പോരാണാ**തി സീഹളദീപേ സീഹളട്ഠകഥാകാരകാ. **ഭദ്ദനാമോ**തി ഭദ്ദസാലത്ഥേരോ. ആഗും പാപം ന കരോന്തീതി **നാഗാ**. വിനയപിടകം വാചയിംസൂതി സമ്ബന്ധോ.

തമ്ബപണ്ണിയാതി ഭുമ്മവചനം. **നികായേ പഞ്ചാ**തി വിനയാഭിധമ്മാനം വിസും ഗഹിതത്താ തബ്ബിനിമുത്താ പഞ്ച നികായാ ഗഹേതബ്ബാ. **പകരണേ**തി അഭിധമ്മപകരണേ **വാചേസു**ന്തി യോജനാ. തീണി പിടകാനി സ്വാഗതാനി അസ്സാതി "തേപിടകോ"തി വത്തബ്ബേ "തിപേടകോ"തി ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം വുത്തം. **താരകരാജാ**തി ചന്ദിമാ. **പുപ്ഫനാമോ**തി ഏത്ഥ മഹാപദുമത്ഥേരോ സുമനത്ഥേരോ ച ഞാതബ്ബോതി ദ്വിക്ഖത്തും "പുപ്ഫനാമോ"തി വുത്തം.

വനവാസിന്തി വനവാസീരട്ഠം. **കരകവസ്സ**ന്തി ഹിമപാതനകവസ്സം, കരകധാരാസദിസം വാ വസ്സം. **ഹരാപേത്വാ**തി ഉദകോഘേന ഹരാപേത്വാ. **ഛിന്നഭിന്നപടധരോ**തി സത്ഥകേന ഛിന്നം രങ്ഗേന ഭിന്നം പടം ധാരണകോ. **ഭണ്ഡൂ**തി മുണ്ഡകോ. **മക്ഖം അസഹമാനോ**തി ഥേരസ്സ ആനുഭാവം പടിച്ച അത്തനോ ഉപ്പന്നം പരേസം ഗുണമക്ഖനലക്ഖണം മക്ഖം തഥാ പവത്തം കോധം അസഹമാനോ. **അസനിയോ ഫലന്തീ**തി ഗജ്ജന്താ പതന്തി. **മേ** മമ ഭയഭേരവം ജനേതും പടിബലോ ന അസ്സ ന ഭവേയ്യാതി യോജനാ. **അഞ്ഞദത്ഥൂ**തി ഏകംസേന. **കസ്മീരഗന്ധാരാ**തി കസ്മീരഗന്ധാരരട്ഠവാസിനോ. **ഇസിവാതപടിവാതാ**തി ഭിക്ഖൂനം ചീവരചലനകായചലനേഹി സഞ്ജനിതവാതേഹി പരിതോ സമന്തതോ ബീജയമാനാ അഹേസും. **ധമ്മചക്ഖു**ന്തി ഹേട്ഠാമഗ്ഗത്തയേ ഞാണം. **അനമതഗ്ഗിയ**ന്തി അനമതഗ്ഗസംയുത്തം (സം॰ നി॰ ൨.൧൨൪ ആദയോ). **സമധികാനീ**തി സാധികാനി. **പഞ്ച രട്ഠാനീ**തി പഞ്ച ചിനരട്ഠാനി. **വേഗസാ**തി വേഗേന. **സമന്തതോ രക്ഖം ഠപേസീ**തി തേസം അപ്പവേസനത്ഥായ അധിട്ഠാനവസേന രക്ഖം ഠപേസി. **അഡ്ഢുഡ്ഢാനി സഹസ്സാനീ**തി അഡ്ഢേന ചതുത്ഥാനി അഡ്ഢുഡ്ഢാനി, അതിരേകപഞ്ചസതാനി തീണി സഹസ്സാനീതി അത്ഥോ. **ദിയഡ്ഢസഹസ്സ**ന്തി അഡ്ഢേന ദുതിയം ദിയഡ്ഢം, അതിരേകപഞ്ചസതികം സഹസ്സന്തി അത്ഥോ. **നിദ്ധമേത്വാനാ**തി പലാപേത്വാ.

രാജഗഹനഗരപരിവത്തകേനാതി രാജഗഹനഗരം പരിവത്തേത്വാ തതോ ബഹി തം പദക്ഖിണം കത്വാ ഗതമഗ്ഗേന, ഗമനേന വാ. **ആരോപേസീ**തി പടിപാദേസി. **പഥിനാ**തി ആകാസം പക്ഖന്ദിംസു. **നഗുത്തമേ**തി ചേതിയഗിരിമാഹ. **പുരതോ**തി പാചീനദിസാഭാഗേ. **പുരസേട്ഠസ്സാ**തി സേട്ഠസ്സ അനുരാധപുരസ്സ. **സിലകൂടമ്ഹീ**തി ഏവംനാമകേ പബ്ബതകൂടേ. **സീഹകുമാരസ്സ പുത്തോ**തി ഏത്ഥ "കലിങ്ഗരാജധീതു കുച്ഛിസ്മിം സീഹസ്സ ജാതോ സീഹകുമാരോ"തി വദന്തി. ജേട്ഠമാസസ്സ പുണ്ണമിയം ജേട്ഠനക്ഖത്തം വാ മൂലനക്ഖത്തം വാ ഹോതീതി ആഹ "ജേട്ഠമൂലനക്ഖത്തം നാമ ഹോതീ"തി. മിഗാനം വാനതോ ഹിംസനതോ ബാധനതോ **മിഗവം,** മിഗവിജ്ഝനകീളാ. **രോഹിതമിഗരൂപ**ന്തി ഗോകണ്ണമിഗവേസം. **രഥയട്ഠിപ്പമാണാ**തി രഥപതോദപ്പമാണാ. **ഏകാ ലതായട്ഠി നാമാ**തി ഏകാ രജതമയാ കഞ്ചനലതായ പടിമണ്ഡിതത്താ ഏവം ലദ്ധനാമാ. പുപ്ഫയട്ഠിയം നീലാദീനി പുപ്ഫാനി, സകുണയട്ഠിയം നാനപ്പകാരാ മിഗപക്ഖിനോ വിചിത്തകമ്മകതാ വിയ ഖായന്തീതി ദട്ഠബ്ബം. **രാജകകുധഭണ്ഡാനീ**തി രാജാരഹഉത്തമഭണ്ഡാനി. **സങ്ഖ**ന്തി ദക്ഖിണാവട്ടം അഭിസേകസങ്ഖം. **വഡ്ഢമാന**ന്തി അലങ്കാരചുണ്ണം, "നഹാനചുണ്ണ"ന്തി കേചി. **വടംസക**ന്തി കണ്ണപിളന്ധനം വടംസകന്തി വുത്തം ഹോതി. **നന്ദിയാവട്ട**ന്തി നന്ദിയാവട്ടപുപ്ഫാകാരേന മങ്ഗലത്ഥം സുവണ്ണേന കതം. **കഞ്ഞ**ന്തി ഖത്തിയകുമാരിം. **ഹത്ഥപുഞ്ഛന**ന്തി പീതവണ്ണം മഹഗ്ഘഹത്ഥപുഞ്ഛനവത്ഥം. **അരുണവണ്ണമത്തിക**ന്തി നാഗഭവനസമ്ഭവം.

വത്ഥകോടികന്തി വത്ഥയുഗമേവ. **നാഗമാഹടന്തി** നാഗേഹി ആഹടം. **അമതോസധന്തി** ഏവംനാമികാ ഗുളികജാതി. അമതസദിസകിച്ചത്താ ഏവം വുച്ചതി. **ഭൂമത്ഥരണസങ്ഖേപേനാതി** ഭൂമത്ഥരണാകാരേന. **ഉപ്പാതപാഠകാതി** നിമിത്തപാഠകാ. **അലം ഗച്ഛാമാതി** "പുരസ്സ അച്ചാസന്നത്താ സാരുപ്പം ന ഹോതീ"തി പടിക്ഖിപന്തോ ആഹ. **അഡ്ഢനവമാനം പാണസഹസ്സാനന്തി** (അം॰ നി॰ ന്റ.ടീ.) പഞ്ചസതാധികാനം അട്ഠന്നം പാണസഹസ്സാനം. **അപ്പമാദസുത്തന്തി** അങ്ഗുത്തരനികായേ മഹാഅപ്പമാദസുത്തം, രാജോവാദസുത്തന്തി വുത്തം ഹോതി.

മഹച്ചാതി മഹതാ. **ഉപസങ്കമന്തോതി** അതിവിയ കിലന്തരൂപോ ഹുത്വാ ഉപസങ്കമീതി അത്ഥോ. തുമ്ഹേ ജാനനത്ഥന്തി സമ്ബന്ധോ. **പഞ്ചപണ്ണാസായാതി** ഏത്ഥ "ചതുപഞ്ഞാസായാതി വത്തബ്ബം. ഏവഞ്ഹി സതി ഉപരി വുച്ചമാനം ദ്വാസട്ഠി അരഹന്തോതി വചനം സമേതീ"തി **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ഫ.ആചരിയപരമ്പരകഥാവണ്ണനാ) വുത്തം. **ദസഭാതികസമാകുലന്തി** മുടസിവസ്സ പുത്തേഹി ദേവാനംപിയതിസ്സാദീഹി ദസഹി ഭാതികേഹി സമാകിണ്ണം. **ചിരദിട്ഠോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി** ധാതുയോ സന്ധായാഹ. **സബ്ബതാളാവചരേതി** സബ്ബാനി തുരിയഭണ്ഡാനി, തംസഹചരിതേ വാ വാദകേ. **ഉപട്ഠാപേത്വാതി** ഉപഹാരകാരാപനവസേന സന്നിപാതേത്വാ. **വഡ്ഢമാനകച്ഛായായാതി** പച്ഛാഭത്തം. **പോക്ഖരവസ്സന്തി** പോക്ഖരപത്തേ വിയ അതേമിതുകാമാനം ഉപരി അതേമേത്വാ പവത്തനകവസ്സം. **മഹാവീരോതി** സത്ഥുവോഹാരേന ധാതു ഏവ വുത്താ. **പച്ഛിമദിസാഭിമുഖോവ ഹുത്വാ അപസക്കന്തോതി** ഏത്ഥ പുരത്ഥാഭിമുഖോ ഠിതോവ പിട്ഠിതോ അപസക്കനേന പച്ഛിമദിസായ ഗച്ഛന്തോ താദിസോപസങ്കമനം സന്ധായ "പച്ഛിമദിസാഭിമുഖോ"തി വുത്തോ. "മഹേജവത്ഥു നാമ ഏവംനാമകം ദേവട്ഠാന"ന്തി വദന്തി.

പജ്ജരകേനാതി അമനുസ്സസമുട്ഠാപിതേന പജ്ജരകരോഗേന. **ദേവോതി** മേഘോ. **അനുപ്പവേച്ഛീതി** വിമുച്ചി. **വിവാദോ ഹോതീതി** ഏത്ഥ കിരിയാകാലമപേക്ഖിത്വാ വത്തമാനപ്പയോഗോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏവം ഈദിസേസു സബ്ബത്ഥ. **തദേതന്തി** ഠാനം തിട്ഠതീതി സമ്ബന്ധോ. "ഛന്നം വണ്ണാനം സമ്ബന്ധഭൂതാനം രംസിയോ ചാ"തി അജ്ഝാഹരിതബ്ബം, "ഛന്നം വണ്ണാനം ഉദകധാരാ ചാ"തി ഏവമ്പേത്ഥ സമ്ബന്ധം വദന്തി. പരിനിബ്ബുതേപി ഭഗവതി തസ്സാനുഭാവേന ഏവരൂപം പാടിഹാരിയം അഹോസി ഏവാതി ദസ്സേതും **ഏവം അചിന്തിയാതി**ആദിഗാഥമാഹ. **രക്ഖം കരോന്തോതി** അത്തനാ ഉപായേന പലാപിതാനം യക്ഖാനം പുന അപ്പവിസനത്ഥായ പരിത്താനം കരോന്തോ. **ആവിജ്ജീതി** പരിയായി.

രഞ്ഞോ ഭാതാതി രഞ്ഞോ കനിട്ഠഭാതാ. **അനുളാദേവീ** നാമ രഞ്ഞോ ജേട്ഠഭാതു ജായാ. **സരസരംസിജാലവിസ്സജ്ജനകേനാതി** സിനിദ്ധതായ രസവന്തം ഓജവന്തം രംസിജാലം വിസ്സജ്ജേന്തേന. ഏകദിവസേന അഗമാസീതി സമ്ബന്ധോ. **അപ്പേസീതി** ലേഖസാസനം പതിട്ഠാപേസി. **ഉദിക്ഖതീതി** അപേക്ഖതി പത്ഥേതി. **ഭാരിയന്തി** ഗരുകം, അനതിക്കമനീയന്തി അത്ഥോ. **മം പടിമാനേതീതി** മം ഉദിക്ഖതി. **കമ്മാരവണ്ണന്തി** രഞ്ഞോ പകതിസുവണ്ണകാരവണ്ണം. **തിഹത്ഥവിക്ഖമ്ഭന്തി** തിഹത്ഥവിത്ഥാരം. **സകലജമ്ബുദീപരജ്ജേനാതി** ഏത്ഥ രഞ്ഞോ ഇദന്തി രജ്ജം, സകലജമ്ബുദീപതോ ഉപ്പജ്ജനകആയോ ചേവ ആണാദയോ ച, തേന **പൂജേമീതി** അത്ഥോ, ന

സകലപഥവീപാസാദാദിവത്ഥുനാ തസ്സ സത്താഹം ദേമീതിആദിനാ കാലപരിച്ഛേദം കത്വാ ദാതും അയുത്തത്താ. ഏവഞ്ഹി ദേന്തോ താവകാലികം ദേതി നാമ വത്ഥുപരിച്ചാഗലക്ഖണത്താ ദാനസ്സ, പഥവാദിവത്ഥുപരിച്ചാഗേന ച പുന ഗഹണസ്സ അയുത്തത്താ. നിയമിതകാലേ പന ആയാദയോ പരിച്ചത്താ ഏവാതി തതോ പരം അപരിച്ചത്തത്താ ഗഹേതും വട്ടതി. തസ്മാ വുത്തനയേനേത്ഥ ഇതോ പരമ്പി ആയാദിദാനവസേനേവ രജ്ജദാനം വേദിതബ്ബം. **പുപ്ഫുളകാ ഹുത്വാ**തി കേതകീപാരോഹങ്കുരാ വിയ ഉദകപുപ്ഫുളകാകാരാ ഹുത്വാ. **ഗവക്ഖജാലസദിസ**ന്തി ഭാവനപുംസകം, വാതപാനേസു ജാലാകാരേന ഠപിതദാരുപടസദിസന്തി അത്ഥോ, ഗവക്ഖേന ച സുത്താദിമയജാലേന ച സദിസന്തി വാ അത്ഥോ.

ദേവദുന്ദുഭിയോതി ഏത്ഥ ദേവോതി മേഘോ, തസ്സ അച്ഛസുക്ഖതായ ആകാസമിവ ഖായമാനസ്സ അനിമിത്തഗജ്ജിതം ദേവദുന്ദുഭി നാമ, യം “ആകാസദുന്ദുഭീ”തിപി വദന്തി. **ഫലിംസൂ**തി ഥനിംസു. **പബ്ബതാനം നച്ചേഹീ**തി പഥവീകമ്പേന ഇതോ ചിതോ ച ഭമന്താനം പബ്ബതാനം നച്ചേഹി. വിമ്ഹയജാതാ യക്ഖാ “ഹി”ന്തിസദ്ദം നിച്ഛാരേന്തീതി ആഹ “യക്ഖാനം ഹിങ്കാരേഹീ”തി. **സകസകപടിഭാനേഹീ**തി അത്തനോ അത്തനോ സിപ്പകോസല്ലേഹി. **അഭിസേകം ദത്വാ**തി അനോതത്തദഹോദകേന അഭിസേകം ദത്വാ.

ദേവതാകുലാനീതി മഹാബോധിം പരിവാരേത്വാ ഠിതനാഗയക്ഖാദിദേവതാകുലാനി ദത്വാതി സമ്ബന്ധോ. ഗോപകരാജകമ്മിനോ തഥാ “തരച്ഛാ”തി വദന്തി. **ഇമിനാ പരിവാരേനാ**തി സഹത്ഥേ കരണവചനം, ഇമിനാ പരിവാരേന സഹാതി അത്ഥോ. **താമലിത്തി**ന്തി ഏവംനാമകം സമുദ്ദതീരേ പട്ടനം. **ഇദമസ്സ തതിയ**ന്തി സുവണ്ണകടാഹേ പതിട്ഠിതസാഖാബോധിയാ രജ്ജസമ്പദാനം സന്ധായ വുത്തം. തതോ പന പുബ്ബേ ഏകവാരം രജ്ജസമ്പദാനം അച്ഛിന്നായ സാഖായ മഹാബോധിയാ ഏവ കതം, തേന സദ്ധിം ചതുക്ഖത്തും രാജാ രജ്ജേന പൂജേസി. രജ്ജേന പൂജിതദിവസേസു കിര സകലദീപതോ ഉപ്പന്നം ആയം ഗഹേത്വാ മഹാബോധിമേവ പൂജേസി.

പഠമപാടിപദദിവസേതി സുക്കപക്ഖപാടിപദദിവസേ. തഞ്ഹി കണ്ഹപക്ഖപാടിപദദിവസം അപേക്ഖിത്വാ “പഠമപാടിപദദിവസ”ന്തി വുത്തം, ഇദഞ്ച തസ്മിം തമ്ബപണ്ണിദീപേ വോഹാരം ഗഹേത്വാ വുത്തം, ഇധ പന പുണ്ണമിതോ പട്ഠായ യാവ അപരാ പുണ്ണമീ, താവ ഏകോ മാസോതി വോഹാരോ. തസ്മാ ഇമിനാ വോഹാരേന “ദുതിയപാടിപദദിവസേ”തി വത്തബ്ബം സിയാ കണ്ഹപക്ഖപാടിപദസ്സ ഇധ പഠമപാടിപദത്താ. **ഗച്ഛതി വതരേ**തി ഏത്ഥ **അരേ**തി ഖേദേ. **സമന്തായോജന**ന്തി അച്ചന്തസംയോഗേ ഉപയോഗവചനം, യോജനപ്പമാണേ പദേസേ സബ്ബത്ഥാതി അത്ഥോ. **സുപണ്ണരൂപേനാ**തി മഹാബോധിം ബലക്കാരേന ഗഹേത്വാ നാഗഭവനം നേതുകാമാനി നാഗരാജകുലാനി ഇദ്ധിയാ ഗഹിതേന ഗരുളരൂപേന **സന്താസേതി**. **തം വിഭൂതിം പസ്സിത്വാ**തി ദേവതാദീഹി കരീയമാനം പൂജാമഹത്തം, മഹാബോധിയാ ച ആനുഭാവമഹത്തം ദിസ്വാ സയമ്പി തഥാ പൂജേതുകാമാ ഥേരിം **യാചിത്വാ**തി യോജനാ. **സമുദ്ദസാലവത്ഥുസ്മി**ന്തി യസ്മിം പദേസേ ഠത്വാ രാജാ സമുദ്ദേ ആഗച്ഛന്തം ബോധിം ഥേരാനുഭാവേന അദ്ദസ, യത്ഥ ച പച്ഛാ സമുദ്ദസ്സ ദിട്ഠട്ഠാനന്തി പകാസേതും സമുദ്ദസാലം നാമ സാലം അകംസു,

തസ്മിം സമുദ്ദസാലായ വത്ഥുഭൂതേ പദേസേ. **ഥേരസ്സാതി** മഹാമഹിന്ദത്ഥേരസ്സ. **പുപ്ഫഅഗ്ഘിയാനീ**തി കൂടാഗാരസദിസാനി പുപ്ഫചേതിയാനി. **ആഗതോ വതരേ**തി ഏത്ഥ **അരേ**തി പമോദേ. അട്ഠഹി അമച്ചകുലേഹി അട്ഠഹി ബ്രാഹ്മണകുലേഹി ചാതി **സോളസഹി ജാതിസമ്പന്നകുലേഹി. രജ്ജം വിചാരേസീ**തി രജ്ജം വിചാരേതും വിസ്സജ്ജേസി. **രാജവത്ഥുദ്വാരകോട്ഠകട്ഠാനേ**തി രാജുയ്യാനസ്സ ദ്വാരകോട്ഠകട്ഠാനേ. **അനുപുബ്ബവിപസ്സന**ന്തി ഉദയബ്ബയാദിഅനുപുബ്ബവിപസ്സനം. "സഹ ബോധിപതിട്ഠാനേനാ"തി കരണവചനേന വത്തബ്ബേ വിഭത്തിപരിണാമേന "സഹ ബോധിപതിട്ഠാനാ"തി നിസ്സക്കവചനം കതം. സതി ഹി സഹസദ്ദപ്പയോഗേ കരണവചനേനേവ ഭവിതബ്ബം. **ദസ്സിംസൂ**തി പഞ്ഞായിംസു. **മഹാആസനട്ഠാനേ**തി പുബ്ബപസ്സേ മഹാസിലാസനേന പതിട്ഠിതട്ഠാനേ. **പൂജേത്വാ വന്ദീ**തി ആഗാമിനം മഹാചേതിയം വന്ദി. പുരിമേ പന മഹാവിഹാരട്ഠാനേ പൂജാമത്തസ്സേവ കതത്താ അനാഗതേ സങ്ഘസ്സപി നവകതാ അവന്ദിതബ്ബതാ ച പകാസിതാതി വേദിതബ്ബാ. അനാഗതേ പന മേത്തേയ്യാദിബുദ്ധാ പച്ചേകബുദ്ധാ ച ബുദ്ധഭാവക്ഖണം ഉദ്ദിസ്സ വന്ദിതബ്ബാവ സഭാവേന വിസിട്ഠപുഗ്ഗലത്താതി ഗഹേതബ്ബം.

മഹാഅരിട്ഠോതി പഞ്ചപഞ്ഞാസായ ഭാതുകേഹി സദ്ധിം ചേതിയഗിരിമ്ഹി പബ്ബജിതം സന്ധായ വുത്തം. **മേഘവണ്ണാഭയഅമച്ചസ്സ പരിവേണട്ഠാനേ**തി മേഘവണ്ണഅഭയസ്സ രഞ്ഞോ അമച്ചേന കത്തബ്ബസ്സ പരിവേണസ്സ വത്ഥുഭൂതേ ഠാനേ. മങ്ഗലനിമിത്തഭാവേന ആകാസേ സമുപ്പന്നോ മനോഹരസദ്ദോ ആകാസസ്സ രവോ വിയ ഹോതീതി വുത്തം "ആകാസം മഹാവിരവം രവീ"തി. ന ഹി ആകാസോ നാമ കോചി ധമ്മോ അത്ഥി, യോ സദ്ദം സമുട്ഠാപേയ്യ, ആകാസഗതഉതുവിസേസസമുട്ഠിതോവ സോ സദ്ദോതി ഗഹേതബ്ബോ. **പഠമകത്തികപവാരണദിവസേ…പേ… വിനയപിടകം പകാസേസീ**തി ഇദം വിനയം വാചേതും ആരദ്ധദിവസം സന്ധായ വുത്തം. **അനുസിട്ഠികരാന**ന്തി അനുസാസനീകരാനം. **രാജിനോ**തി ഉപയോഗത്ഥേ സാമിവചനം, ദേവാനംപിയതിസ്സരാജാനന്തി അത്ഥോ. **അഞ്ഞേപീ**തി മഹിന്ദാദീഹി അട്ഠസട്ഠിമഹാഥേരേഹി അഞ്ഞേപി, തേസം സരൂപം ദസ്സേന്തോ ആഹ **തേസം ഥേരാന**ന്തിആദി. തത്ഥ **തേസം ഥേരാനം അന്തേവാസികാ**തി മഹിന്ദത്ഥേരാദീനം അട്ഠസട്ഠിമഹാഥേരാനം അരിട്ഠാദയോ അന്തേവാസികാ ച മഹാഅരിട്ഠത്ഥേരസ്സ അന്തേവാസികാ തിസ്സദത്തകാളസുമനാദയോ ചാതി യോജേതബ്ബം. **അന്തേവാസികാനം അന്തേവാസികാ**തി ഉഭയത്ഥ വുത്തഅന്തേവാസികാനം അന്തേവാസികപരമ്പരാ ചാതി അത്ഥോ. **പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരാ**തി മഹിന്ദോ ഇട്ടിയോ ഉത്തിയോതിആദിഗാഥാഹി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ഫ.തതിയസങ്ഗീതികഥാ) പകാസിതാ ആചരിയപരമ്പരാ.

ന പഗ്ഘരതീതി ന ഗളതി, ന പമുസ്സതീതി അത്ഥോ. **സതിഗതിധിതിമന്തേസൂ**തി ഏത്ഥ **സതീ**തി ഉഗ്ഗഹധാരണേ സതി. **ഗതീ**തി സദ്ദത്ഥവിഭാഗഗ്ഗഹണേ ഞാണം. **ധിതീ**തി ഉഗ്ഗഹപരിഹരണാദീസു വീരിയം. **കുക്കുച്ചകേസൂ**തി "കപ്പതി ന കപ്പതീ"തി വീമംസകുക്കുച്ചകാരീസു. **മാതാപിതുട്ഠാനിയോ**തി വത്വാ തമേവത്ഥം സമത്ഥേതും ആഹ **തദായത്താഹീ**തിആദി. **വിനയപരിയത്തിം നിസ്സായാ**തി വിനയപിടകപരിയാപുണനം നിസ്സായ. **അത്തനോ സീലക്ഖന്ധോ സുഗുത്തോ**തി ലജ്ജിനോ വിനയധാരണസ്സ അലജ്ജിഅഞ്ഞാണതാദീഹി ഛഹി ആകാരേഹി

ആപത്തിയാ അനാപജ്ജനതോ അത്തനോ സീലക്ഖന്ധോ ഖണ്ഡാദിദോസവിരഹിതോ സുഗുത്തോ **സുരക്ഖിതോ** ഹോതി. **കുക്കുച്ചപകതാന**ന്തി കപ്പിയാകപ്പിയം നിസ്സായ ഉപ്പന്നേന കുക്കുച്ചേന പകതാനം ഉപദ്ദുതാനം അഭിഭൂതാനം യഥാവിനയം കുക്കുച്ചം വിനോദേത്വാ സുദ്ധന്തേ പതിട്ഠാപനേന **പടിസരണം ഹോതി**. വിഗതോ സാരദോ ഭയമേതസ്സാതി **വിസാരദോ**. ''ഏവം കഥേന്തസ്സ ദോസോ ഏവം ന ദോസോ''തി ഞത്വാവ കഥനതോ നിബ്ഭയോവ **സങ്ഘമജ്ഝേ വോഹരതി . പച്ചത്ഥികേ**തി അത്തപച്ചത്ഥികേ ചേവ വജ്ജിപുത്തകാദിസാസനപച്ചത്ഥികേ ച. **സഹധമ്മേനാ**തി സകാരണേന വചനേന സിക്ഖാപദം ദസ്സേത്വാ യഥാ തേ അസദ്ധമ്മം പതിട്ഠാപേതും ന സക്കോന്തി, ഏവം **സുനിഗ്ഗഹിതം** കത്വാ **നിഗ്ഗണ്ഹാതി. സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ**തി പരിയത്തിപടിപത്തിപടിവേധസങ്ഖാതസ്സ തിവിധസ്സാപി സദ്ധമ്മസ്സ ഠിതിയാ, പവത്തിയാതി അത്ഥോ.

വിനയോ സംവരത്ഥായാതിആദീസു വിനയപരിയാപുണനം **വിനയോ,** വിനയപഞ്ഞത്തി വാ കായവചീദ്വാരസംവരത്ഥായ. **അവിപ്പടിസാരോ**തി കതാകതം നിസ്സായ വിപ്പടിസാരാഭാവോ സന്താപാഭാവോ. **പാമോജ്ജം** തരുണപീതി. **പീതി** നാമ ബലവപീതി. **പസ്സദ്ധീ**തി കായചിത്തപസ്സദ്ധി. **യഥാഭൂതഞാണദസ്സന**ന്തി സപ്പച്ചയനാമരൂപപരിഗ്ഗഹോ. **നിബ്ബിദാ**തി വിപസ്സനാ. **വിരാഗോ**തി അരിയമഗ്ഗോ. **വിമുത്തീ**തി അഗ്ഗഫലം. **വിമുത്തിഞാണദസ്സന**ന്തി പച്ചവേക്ഖണഞാണം. **അനുപാദാ**തി കഞ്ചി ധമ്മം അനുപാദിയിത്വാ പരിച്ചജിത്വാ. **പരിനിബ്ബാനത്ഥായാ**തി പച്ചവേക്ഖണഞാണേ അനുപ്പന്നേ അന്തരാ പരിനിബ്ബാനാഭാവേന തംപരിനിബ്ബാനത്ഥായാതി പച്ചയത്തേന വുത്തം അനന്തരാദിപച്ചയത്താ. **ഏതദത്ഥാ കഥാ**തി അയം വിനയകഥാ നാമ ഏതസ്സ അനുപാദാപരിനിബ്ബാനസ്സ അത്ഥായാതി അത്ഥോ. **മന്തനാ**തി വിനയമന്തനായേവ, ഭിക്ഖൂനം ''ഏവം കരിസ്സാമ, ഏവം ന കരിസ്സാമാ''തി വിനയപടിബദ്ധമന്തനാ. **ഉപനിസാ**തി ഉപനിസീദതി ഏത്ഥ ഫലന്തി ഉപനിസാ, കാരണം. വിനയോ സംവരത്ഥായാതിആദികാരണപരമ്പരാപി ഏതദത്ഥാതി അത്ഥോ. **സോതാവധാന**ന്തി ഇമിസ്സാ പരമ്പരപച്ചയകഥായ അത്ഥാനം സമനത്ഥായ സോതാവധാനം, തമ്പി ഏതമത്ഥം. **യദിദ**ന്തി നിപാതോ. യോ അയം ചതൂഹി ഉപാദാനേഹി അനുപാദിയിത്വാ ചിത്തസ്സ അരഹത്തമഗ്ഗസങ്ഖാതോ, തപ്ഫലസങ്ഖാതോ വാ വിമോക്ഖോ, സോപി ഏതദത്ഥായ അനുപാദാപരിനിബ്ബാനത്ഥായ. അഥ വാ യോ അയം കഞ്ചി ധമ്മം അനുപാദാചിത്തസ്സ **വിമോക്ഖോ** വിമുച്ചനം വിഗമോ പരിനിബ്ബാനം ഏതദത്ഥാ കഥാതി ഏവം ഉപസംഹരണവസേന യോജേതുമ്പി വട്ടതി മഗ്ഗഫലവിമോക്ഖസ്സ പുബ്ബേ വുത്തത്താ. **ആയോഗോ**തി ഉഗ്ഗഹണാദിവസേന പുനപ്പുനം അഭിയോഗോ.

ആചരിയപരമ്പരകഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

ബാഹിരനിദാനകഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

വേരഞ്ജകണ്ഡവണ്ണനാ

സേയ്യഥിദന്തി തം കതമം, തം കഥന്തി വാ അത്ഥോ. **അനിയമനിദ്ദേസവചന**ന്തി അത്തനോ അത്ഥം സരൂപേന നിയമേത്വാ നിദ്ദിസതീതി നിയമനിദ്ദേസോ, ന നിയമനിദ്ദേസോ അനിയമനിദ്ദേസോ. സോവ വുച്ചതേ അനേനാതി വചനന്തി അനിയമനിദ്ദേസവചനം. **തസ്സാ**തി തേനാതിപദസ്സ. **പരിവിതക്കോ**തി "കതമേസാനം ഖോ ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബ്രഹ്മചരിയം ന ചിരട്ഠിതികം അഹോസീ"തിആദിനാ (പാരാ॰ ൧൮) പവത്തോ. **പുബ്ബേ വാ പച്ഛാ വാ**തി തേനാതിപദതോ ഹേട്ഠാ വുത്തപാഠേ വാ ഉപരി വക്ഖമാനപാഠേ വാതി അത്ഥോ. **അത്ഥതോ സിദ്ധേനാ**തി സാമത്ഥിയതോ സിദ്ധേന. **തത്രിദം മുഖമത്തനിദസ്സന**ന്തി തസ്സാ യഥാവുത്തയുത്തിയാ പരിദീപനേ ഇദം ഉപായമത്തനിദസ്സനം. മുഖം ദ്വാരം ഉപായോതി ഹി അത്ഥതോ ഏകം.

സമയസദ്ദോ ദിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ. **അസ്സാ**തി സമയസദ്ദസ്സ സമവായോ അത്ഥോതി സമ്ബന്ധോ. **കാലഞ്ച സമയഞ്ച ഉപാദായാ**തി ഏത്ഥ **കാലോ** നാമ ഉപസങ്കമനസ്സ യുത്തകാലോ, **സമയോ** നാമ സരീരബലാദികാരണസമവായോ, തേ ഉപാദായ പടിച്ചാതി അത്ഥോ. **ഖണോ**തി ഓകാസോ. ബുദ്ധുപ്പാദാദയോ ഹി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ഓകാസോ. സോ ഏവ സമയോ. തേനേവ "ഏകോവാ"തി വുത്തം. **മഹാസമയോ**തി മഹാസമൂഹോ. **പവനസ്മി**ന്തി വനസണ്ഡേ. **സമയോപി ഖോ തേ ഭദ്ദാലീ**തി ഏത്ഥ **സമയോ**തി സിക്ഖാപദാവിലങ്ഘനസ്സ ഹേതു, കോ സോ? അത്തനോ വിപ്പടിപത്തിയാ ഭഗവതോ ജാനനം, സോ സമയസങ്ഖാതോ ഹേതു തസ്സാ **അപ്പടിവിദ്ധോ**തി അത്ഥോ. **ഭഗവാ**തിആദി തസ്സ പടിവിജ്ഝനാകാരദസ്സനം. **ഉഗ്ഗഹമാനോ**തി കിഞ്ചി കിഞ്ചി ഉഗ്ഗഹേതും സമത്ഥതായ ഉഗ്ഗഹമാനോ, സുമനപരിബ്ബാജകസ്സേവേതം നാമം. സമയം ദിട്ഠിം പവദന്തി ഏത്ഥാതി **സമയപ്പവാദകോ,** മല്ലികായ ആരാമോ. സ്വേവ തിന്ദുകാചീരസങ്ഖാതായ തിമ്ബരുരുക്ഖപന്തിയാ പരിക്ഖിത്തത്താ "തിന്ദുകാചീര"ന്തി ച, ഏകാവ നിവാസാ സാലാ ഏത്ഥാതി "ഏകസാലകോ"തി ച വുച്ചതി. **അത്ഥാഭിസമയാ**തി യഥാവുത്തസ്സ ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികസ്സ അത്ഥസ്സ ഹിതസ്സ പടിലാഭതോ. **മാനാഭിസമയാ**തി മാനപ്പഹാനാ. **പീളനട്ഠോ**തി പീളനം തംസമങ്ഗിനോ ഹിംസനം, അവിപ്ഫാരികതാകരണം, പീളനമേവ അത്ഥോ പീളനട്ഠോ . **സന്താപോ**തി ദുക്ഖദുക്ഖതാദിവസേന സന്താപനം. **വിപരിണാമോ**തി ജരായ മരണേന ചാതി ദ്വിധാ വിപരിണാമേതബ്ബതാ അഭിസമേതബ്ബോ പടിവിജ്ഝിതബ്ബോതി അഭിസമയോ, സോവ **അഭിസമയട്ഠോ,** പീളനാദീനി.

ഏത്ഥ ച ഉപസഗ്ഗാനം ജോതകമത്തത്താ സമയസദ്ദസ്സ അത്ഥുദ്ധാരേപി സഉപസഗ്ഗോ അഭിസമയസദ്ദോ ഉദ്ധടോ. തത്ഥ സങ്ഗമവസേന പച്ചയാനം ഫലുപ്പാദനം പടി അയനം ഏകതോ പവത്തി ഏത്ഥാതി സമയോ, **സമവായോ**. വിവട്ടൂപനിസ്സയസങ്ഗമേ സതി ഏന്തി ഏത്ഥ സത്താ പവത്തന്തീതി സമയോ, **ഖണോ**. സമേതി ഏത്ഥ സങ്ഖതധമ്മോ, സയം വാ ഏതി ആഗച്ഛതി വിഗച്ഛതി ചാതി സമയോ, **കാലോ**. സമേന്തി അവയവാ ഏതസ്മിം, സയം വാ തേസൂതി സമയോ, **സമൂഹോ**. പച്ചയന്തരസങ്ഗമേ ഏതി ആഗച്ഛതി ഏതസ്മാ ഫലന്തി സമയോ, **ഹേതു**. സഞ്ഞാവസേന വിപല്ലാസതോ ധമ്മേസു ഏതി അഭിനിവിസതീതി സമയോ, **ദിട്ഠി**. സമീപം അയനം ഉപഗമനം സമയോ, **പടിലാഭോ**. സമ്മദേവ സഹിതാനം വാചാനം അയനം വിഗമോതി സമയോ,

പഹാനം. സമ്മദേവ, സഹിതാനം വാ സച്ചാനം അയനം ജാനനന്തി സമയോ, **പടിവേധോ**. ഏവം തസ്മിം തസ്മിം അത്ഥേ സമയസദ്ദസ്സ പവത്തി വേദിതബ്ബാ.

ഏത്ഥ ച സമയസദ്ദസ്സ സാമഞ്ഞേന അനേകത്ഥതാ വുത്താ. ന ഹി ഏകസ്മിം അത്ഥവിസേസേ വത്തമാനോ സദ്ദോ തദഞ്ഞേപി വത്തതി. തസ്മാ അത്ഥാ വിയ തംതംവാചകാ സമയസദ്ദാപി ഭിന്നാ ഏവാതി ഗഹേതബ്ബാ. ഏവം സബ്ബത്ഥ അത്ഥുദ്ധാരേസു.

തത്ഥ തഥാതി തേസു സുത്താഭിധമ്മേസു ഉപയോഗഭുമ്മവചനേഹി. **ഇധാ**തി വിനയേ, **അഞ്ഞഥാ**തി കരണവചനേന. **അച്ചന്തമേവാ**തി നിരന്തരമേവ. ഭാവോ നാമ കിരിയാ, കിരിയായ കിരിയന്തരൂപലക്ഖണം **ഭാവേനഭാവലക്ഖണം,** യഥാ ഉദയേ സതി ചന്ദേ ജാതോ രാജപുത്തോതി. **അധികരണഞ്ഹീ**തിആദി അഭിധമ്മേ സമയസദ്ദോ കാലസമൂഹഖണസമവായഹേതുസങ്ഖാതേസു പഞ്ചസു അത്ഥേസു വത്തതി, ന വിനയേ വിയ കാലേ ഏവ, തേസു ച കാലസമൂഹത്ഥാ ദ്വേ തത്ഥ വുത്താനം ഫസ്സാദിധമ്മാനം അധികരണഭാവേന നിദ്ദിസിതും യുത്താ. ഖണസമവായഹേതുഅത്ഥാ പന തയോപി അത്തനോ ഭാവേന ഫസ്സാദീനം ഭാവസ്സ ഉപലക്ഖണഭാവേന നിദ്ദിസിതും യുത്താതി വിഭാവനമുഖേന യഥാവുത്തമത്ഥം സമത്ഥേതും വുത്തം. തത്ഥ യസ്മിഞ്ഹി കാലേ, ധമ്മസമൂഹേ വാ സമയേ അധികരണഭൂതേ കുസലം ഉപ്പന്നം, തസ്മിഞ്ഞേവ കാലേ, ധമ്മസമൂഹേ വാ സമയേ ഫസ്സാദയോ ഹോന്തീതി ഏവം അധികരണത്ഥയോജനാ, യസ്മിം പന ഖണേ, സമവായേ ഹേതുമ്ഹി വാ സമയേ സതി വിജ്ജമാനേ കുസലം ഉപ്പന്നം, തസ്മിഞ്ഞേവ ഖണാദിമ്ഹി സമയേപി വിജ്ജമാനേ ഫസ്സാദയോ ഹോന്തീതി ഭാവേനഭാവലക്ഖണത്ഥയോജനാ ച വേദിതബ്ബാ.

ഹോതി ചേത്ഥാതി ഏത്ഥ യഥാവുത്തഅത്ഥവിസയേ സങ്ഗഹഗാഥാ ഹോതി. **അഞ്ഞത്രാ**തി സുത്താഭിധമ്മേസു. **അഭിലാപമത്തഭേദോ**തി ദേസനാവിലാസതോ സദ്ദമത്തേനേവ ഭേദോ, ന അത്ഥതോ.

അവിസേസേനാതി സാമഞ്ഞേന. **ഇരിയാപഥോ**തിആദീസു ഇരിയായ സബ്ബദാരികകിരിയായ പഥോ പവത്തനട്ഠാനം തബ്ബിനിമുത്തകമ്മസ്സ അഭാവാതി ഠാനാദയോ ഇരിയാപഥോ, സോവ വിഹാരോ. ബ്രഹ്മഭൂതാ സേട്ഠഭൂതാ പരഹിതചിത്താദിവസപ്പവത്തിതോ മേത്താദയോ **ബ്രഹ്മവിഹാരോ** നാമ. തദവസേസാ പന മഹഗ്ഗതാ സബ്ബനീവരണവിഗമനാദിസിദ്ധേന ജോതനാദിഅത്ഥേന **ദിബ്ബവിഹാരോ** നാമ. ബ്രഹ്മവിഹാരഭാവേന വിസും ഗഹിതത്താ മേത്താദയോ ഇധ അസങ്ഗഹിതാ. അരിയാനമേവ വിഹാരോതി ഫലസമാപത്തിയോ **അരിയവിഹാരോ** നാമ.

രുക്ഖാദിമൂലേയേവ മൂലസദ്ദസ്സ നിരുള്ഹഭാവം ദസ്സേതും അപരേന മൂലസദ്ദേന വിസേസേത്വാ "മൂലമൂലേ"തി വുത്തം, യഥാ ദുക്ഖദുക്ഖന്തി (വിഭം അട്ഠം ൧൯൦). ലോഭാദീനം ദോസമൂലാദിചിത്താസാധാരണത്താ "അസാധാരണഹേതുമ്ഹീ"തി വുത്തം.

തത്ഥ സിയാതി തത്ഥ വേരഞ്ജായന്തിആദീസു പദേസു കസ്സചി ചോദനാ സിയാതി അത്ഥോ. ഉഭയഥാ നിദാനകിത്തനസ്സ പന കിം പയോജനന്തി? ആഹ **ഗോചരഗാമനിദസ്സനത്ഥ**ന്തിആദി. തത്ഥ **അസ്സാ**തി ഭഗവതോ.

കിലമോവ കിലമഥോ, അത്തനോ അത്തഭാവസ്സ കിലമഥോ അത്തകിലമഥോ, തസ്സ അനു അനു യോഗോ പുനപ്പുനം പവത്തനം **അത്തകിലമഥാനുയോഗോ**. വത്ഥുകാമാരമ്മണേ സുഖേ സമ്പയോഗവസേന ലീനാ യുത്താ, കാമതണ്ഹാ , തംസഹചരിതേ കാമേ സുഖേ വാ ആരമ്മണഭൂതേ അല്ലീനാ പവത്തതീതി കാമസുഖല്ലികാ തണ്ഹാ, തസ്സാ കാമസുഖല്ലികായ അനു അനു യോഗോ **കാമസുഖല്ലികാനുയോഗോ. ലോകേ സംവഡ്ഢഭാവന്തി** ആമിസോപഭോഗേന സംവഡ്ഢിതഭാവം. **ഉപ്പജ്ജമാനോ** ബഹുജനഹിതാദിഅത്ഥായേവ ഉപ്പജ്ജതീതി യോജനാ.

ദിട്ഠിസീലസാമഞ്ഞേന സംഹതത്താ സങ്ഘോതി ഇമമത്ഥം വിഭാവേന്തോ ആഹ **ദിട്ഠീ**തിആദി. ഏത്ഥ ച "യായം ദിട്ഠി അരിയാ നിയ്യാനികാ നിയ്യാതി തക്കരസ്സ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ, തഥാരൂപായ ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിസാമഞ്ഞഗതോ വിഹരതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൫൬, ൩൨൪; മ॰ നി॰ ൧.൪൯൨; ൩.൫൪; അ॰ നി॰ ൬.൧൨; പരി॰ ൨൭൪) ഏവം വുത്തായ ദിട്ഠിയാ. "യാനി താനി സീലാനി അഖണ്ഡാനി...പേ॰... സമാധിസംവത്തനികാനി, തഥാരൂപേസു സീലേസു സീലസാമഞ്ഞഗതോ വിഹരതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൫൬, ൩൨൪; മ॰ നി॰ ൧.൪൯൨; ൩.൫൪; അ॰ നി॰ ൬.൧൨; പരി॰ ൨൭൪) ഏവം വുത്താനഞ്ച സീലാനം സാമഞ്ഞസങ്ഖാതേന സങ്ഘാതോ സങ്ഘടിതോ സമണഗണോ, തേനാതി അത്ഥോ. "ദിട്ഠിസീലസാമഞ്ഞസങ്ഘാതസങ്ഘാതേനാ"തി വാ പാഠേനേത്ഥ ഭവിതബ്ബം, തസ്സ ദിട്ഠിസീലസാമഞ്ഞഭൂതേന സംഹനനേന സങ്ഘാതോ സമണഗണോ, തേനാതി അത്ഥോ. ഏവഞ്ഹി പാഠേ സദ്ദതോ അത്ഥോ യുത്തതരോ ഹോതി. **അസ്സാ**തി മഹതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ.

ബ്രഹ്മം അണതീതി ഏത്ഥ **ബ്രഹ്മ**-സദ്ദേന വേദോ വുച്ചതി, സോ മന്തബ്രഹ്മകപ്പവസേന തിവിധോ. തത്ഥ ഇരുവേദാദയോ തയോ വേദാ മന്താ, തേ ച പധാനാ, ഇതരേ പന തന്നിസ്സിതാ, തേന പധാനസ്സേവ ഗഹണം. **മന്തേ സജ്ഝായതീ**തി ഇരുവേദാദികേ മന്തസത്ഥേ സജ്ഝായതീതി അത്ഥോ. ഇരുവേദാദയോ ഹി ഗുത്തഭാസിതബ്ബതായ "മന്താ"തി വുച്ചന്തി. "ബാഹിതപാപത്താ ബ്രാഹ്മണോ, സമിതപാപത്താ സമണോ"തി യഥാവുത്തമത്ഥദ്വയം ഉദാഹരണദ്വയേന വിഭാവേതും **വുത്തഞ്ഹേത**ന്തിആദി വുത്തം. "സമിതത്താ ഹി പാപാനം 'സമണോ'തി പവുച്ചതീ"തി ഹി ഇദം വചനം ഗഹേത്വാ "സമിതപാപത്താ 'സമണോ'തി വുച്ചതീ"തി വുത്തം, ബാഹിതപാപോതി ഇദം പന അഞ്ഞസ്മിം ഗാഥാബന്ധേ വുത്തവചനം. **യഥാഭുച്ചഗുണാധിഗത**ന്തി യഥാഭൂതഗുണാധിഗതം. **സകിഞ്ചനോ**തി സദോസോ.

ഗോത്തവസേനാതി ഏത്ഥ ഗം തായതീതി ഗോത്തം, ഗോ-സദ്ദേന ചേത്ഥ അഭിധാനം ബുദ്ധി ച വുച്ചതി. **കേനചി പാരിജുഞ്ഞേനാ**തി ഞാതിപാരിജുഞ്ഞാദിനാ കേനചി പാരിജുഞ്ഞേന , പരിഹാനിയാതി അത്ഥോ. **തതോ പര**ന്തി വേരഞ്ജായന്തിആദിവചനം. **ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനത്ഥേ ഉപയോഗവചന**ന്തി ഇത്ഥം ഇമം പകാരം ഭൂതോ ആപന്നോതി ഇത്ഥമ്ഭൂതോ, തസ്സ ആഖ്യാനം ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനം, സോയേവത്ഥോ ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനത്ഥോ. അഥ വാ "ഇത്ഥം ഏവംപകാരോ ഭൂതോ ജാതോ"തി ഏവം കഥനത്ഥോ ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനത്ഥോ, തസ്മിം ഉപയോഗവചനന്തി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച **അബ്ഭുഗ്ഗതോ**തി ഏത്ഥ അഭി-സദ്ദോ ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനത്ഥജോതകോ അഭിഭവിത്വാ ഉഗ്ഗമനപ്പകാരസ്സ ദീപനതോ, തേന യോഗതോ തം ഖോ പന

ഭവന്തം ഗോതമന്തി ഇദം ഉപയോഗവചനം സാമിഅത്ഥേപി സമാനേ ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനദീപനതോ "ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനത്ഥേ"തി വുത്തം, തേനേവാഹ "തസ്സ ഖോ പന ഭോതോ ഗോതമസ്സാതി അത്ഥോ"തി.

ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ സാധു ദേവദത്തോ മാതരമഭീതി എത്ഥ അഭിസദ്ദയോഗതോ ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനേ ഉപയോഗവചനം കതം, എവമിധാപി തം ഖോ പന ഭവന്തം ഗോതമം അഭി എവം കല്യാണോ കിത്തിസദ്ദോ ഉഗ്ഗതോതി അഭിസദ്ദയോഗതോ ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനേ ഉപയോഗവചനന്തി. സാധു ദേവദത്തോ മാതരമഭീതി എത്ഥ ഹി "ദേവദത്തോ മാതരമഭി മാതരി വിസയേ മാതുയാ വാ സാധൂ"തി എവം അധികരണത്ഥേ വാ സാമിഅത്ഥേ വാ ഭുമ്മവചനസ്സ സാമിവചനസ്സ വാ പസങ്ഗേ ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനത്ഥജോതകേന അഭിസദ്ദേന യോഗേ ഉപയോഗവചനം കതം, യഥാ ചേത്ഥ ദേവദത്തോ മാതുവിസയേ മാതുസമ്ബന്ധീ വാ സോ വുത്തപ്പകാരപ്പത്തോതി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതി, എവമിധാപി ഭോതോ ഗോതമസ്സ സമ്ബന്ധീ കിത്തിസദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗതോ അഭിഭവിത്വാ ഉഗ്ഗമനപകാരപ്പത്തോതി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. തത്ഥ ഹി ദേവദത്തഗ്ഗഹണം വിയ ഇധ കിത്തിസദ്ദഗ്ഗഹണം, തത്ഥ മാതരന്തി വചനം വിയ ഇധ തം ഖോ പന ഭവന്തം ഗോതമന്തി വചനം, തത്ഥ സാധുസദ്ദഗ്ഗഹണം വിയ ഇധ ഉഗ്ഗതസദ്ദഗ്ഗഹണം വേദിതബ്ബം. **കിത്തിസദ്ദോ**തി കിത്തിഭൂതോ സദ്ദോ, ന കേവലോതി ദസ്സനത്ഥം വിസേസിതന്തി ആഹ "കിത്തി എവാ"തി. തതോ **കിത്തീ**തി ഥുതി, തസ്സാ പകാസകോ **സദ്ദോ** കിത്തിസദ്ദോതി ദസ്സേതും "ഥുതിഘോസോ വാ"തി വുത്തം.

സോ ഭഗവാതി എത്ഥ **സോ**തി പസിദ്ധിയം, യോ സോ സമത്തിംസ പാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബകിലേസേ ഭഞ്ജിത്വാ ദസസഹസ്സിലോകധാതും കമ്പേന്തോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോ, സോ ലോകേ അതിപാകടോതി "സോ ഭഗവാ"തി വുത്തം. ഭഗവാതി ച ഇദം സത്ഥു നാമകിത്തനം, ന ഗുണകിത്തനം. പരതോ പന ഭഗവാതി ഗുണകിത്തനമേവ. **ഇമിനാ ച ഇമിനാ ചാ**തി എതേന അരഹന്തിആദിപദാനം പച്ചേകം അനേകഗുണഗണം പടിച്ച പവത്തഭാവം ദസ്സേതി.

സുവിദൂരവിദൂരേതി ദ്വീഹി സദ്ദേഹി അതിവിയ ദൂരേതി ദസ്സേതി, സുവിദൂരതാ എവ ഹി വിദൂരതാ. **സവാസനാനം കിലേസാനം വിദ്ധംസിതത്താ**തി ഇമിനാ പച്ചേകബുദ്ധാദീഹി അസാധാരണം ഭഗവതോ അരഹത്തന്തി ദസ്സേതി തേസം വാസനായ അപ്പഹീനത്താ, **വാസനാ** ച നാമ നിക്കിലേസസ്സാപി സകലഞേയ്യാനവബോധാദിദ്വാരത്തയപ്പയോഗവിഗുണതാഹേതുഭൂതോ കിലേസനിഹിതോ ആകാരോ ചിരനിഗളിതപാദാനം നിഗളമോക്ഖേപി സങ്കുചിതതാഗമനഹേതുകോ നിഗളനിഹിതോ ആകാരോ വിയ. യായ പിലിന്ദവച്ഛാദീനം വസലവോഹാരാദിവിഗുണതാ ഹോതി, അയം വാസനാതി ഗഹേതബ്ബാ. **ആരകാ**തി എത്ഥ ആകാരസ്സ രസ്സത്തം ക-കാരസ്സ ച ഹ-കാരം സാനുസ്സരം കത്വാ നിരുത്തിനയേന "അരഹ"ന്തി പദസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. എവം ഉപരിപി യഥാരഹം നിരുത്തിനയേന പദസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. യഞ്ചേതം സംസാരചക്കന്തി സമ്ബന്ധോ. **പുഞ്ഞാദീ**തി **ആദി**-സദ്ദേന അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരേ സങ്ഗണ്ഹാതി. ആസവാ എവ അവിജ്ജാദീനം കാരണത്താ സമുദയോതി ആഹ "ആസവസമുദയമയേനാ"തി.

‘‘ആസവസമുദയാ അവിജ്ജാസമുദയോ’’തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൦൩) ഹി വുത്തം. വിപാകകടത്താരൂപപ്പഭേദോ തിഭവോ ഏവ രഥോ, തസ്മിം **തിഭവരഥേ. സംസാരചക്ക**ന്തി യഥാവുത്തകിലേസകമ്മവിപാകസമുദയോ.

> ‘‘ഖന്ധാനഞ്ച പടിപാടി, ധാതുആയതനാന ച;
> അബ്ബോച്ഛിന്നം വത്തമാനാ, ‘സംസാരോ’തി പവുച്ചതീ’’തി. (വിസുദ്ധി॰ ၂.၆၁၉; ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ၂.၉၅ അപസാദനാവണ്ണനാ; സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ၂.၂.၆၀; അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ၂.၄.၁၉; ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ നിദാനകഥാ; വിഭ॰ അട്ഠ॰ ၂၂၆ സങ്ഖാരപദനിദ്ദേസ; സു॰ നി॰ അട്ഠ॰ ၂.၅၂၃; ഉദാ॰ അട്ഠ॰ ၃၉; ഇതിവു॰ അട്ഠ॰ ၁၄, ၅၈; ഥേരഗാ॰ അട്ഠ॰ ၁.၆၇, ၉၉; ബു॰ വം॰ അട്ഠ॰ ၅၈; പടി॰ മ॰ അട്ഠ॰ ၂.၁.၁၁၇; ചൂളനി॰ അട്ഠ॰ ၆) -

ഏവം വുത്തോ സംസാരോവ ചക്കം വിയ പരിബ്ഭമനതോ ചക്കം, തസ്സ ചക്കസ്സ സബ്ബേ അരാ ഹതാതി സമ്ബന്ധോ. **അനേനാ**തി ഭഗവതാ. ബോധീതി ഞാണം, തം ഏത്ഥ മണ്ഡം പസന്നം ജാതന്തി **ബോധിമണ്ഡോ. കമ്മക്ഖയകരം ഞാണഫരസു**ന്തി അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം വുത്തം, തം ഛിന്ദിതബ്ബം അഭിസങ്ഖാരസങ്ഖാതം കമ്മം പരിച്ഛിന്ദതീതി ദസ്സേതും കമ്മക്ഖയകരവിസേസനവിസിട്ഠം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

ഏവം കതിപയങ്ഗേഹി സംസാരചക്കം തദവസേസങ്ഗേഹി ഫലഭൂതനാമരൂപധമ്മേഹി തിഭവരഥഞ്ച തസ്മിം രഥേ യോജിതസംസാരചക്കാരാനം ഹനനപ്പകാരഞ്ച ദസ്സേത്വാ ഇദാനി സബ്ബേഹിപി ദ്വാദസഹി പടിച്ചസമുപ്പാദങ്ഗേഹി രഥവിരഹിതമേവ കേവലം സംസാരചക്കം, തസ്സ അരഘാതനപ്പകാരഭേദഞ്ച ദസ്സേതും **അഥവാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **അനമതഗ്ഗ**ന്തി അനു അനു അമതഗ്ഗം, സബ്ബഥാ അനുഗച്ഛന്തേഹിപി അവിഞ്ഞാതകോടികന്തി അത്ഥോ. **അവിജ്ജാമൂലകത്താ ജരാമരണപരിയോസാനത്താ**തി ഇദം സങ്ഖാരാദീനം ദസന്നം അരഭാവേന ഏകത്തം സമാരോപേത്വാതി വുത്തം. ന ഹി തേസം പച്ചേകം അവിജ്ജാമൂലകതാ ജരാമരണപരിയോസാനതാ ച അത്ഥി തഥാ **പടിച്ചസമുപ്പാദപാളിയം** അവുത്തത്താ. അഥ വാ തേസമ്പി യഥാരഹം അത്ഥതോ അവിജ്ജാമൂലകത്തം, അത്തനോ അത്തനോ ലക്ഖണഭൂതഖണികജരാമരണവസേന തപ്പരിയോസാനതഞ്ച സന്ധായേതം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ഏവഞ്ച തേസം പച്ചേകം അരഭാവോ സിദ്ധോ ഹോതി.

ഏവം സബ്ബാകാരം സംസാരചക്കമേവ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി യേന ഞാണേന ഇമസ്സ സംസാരചക്കസ്സ അരാനം ഛേദോ ഭഗവതോ സിദ്ധോ, തസ്സ ധമ്മട്ഠിതിഞാണസ്സ ‘‘പച്ചയപരിഗ്ഗഹേ പഞ്ഞാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണ’’ന്തി (പടി॰ മ॰ ၈; ၁.၄၅) മാതികാ വുത്തത്താ ഭവചക്കാവയവേസു അവിജ്ജാദീസു പച്ചയപച്ചയുപ്പന്നത്താ പരിഗ്ഗഹവസേന പവത്തിആകാരം ദസ്സേത്വാ പരതോ തസ്സ അത്ഥസ്സ നിഗമനവസേന വുത്തേന **ഏവമയം അവിജ്ജാഹേതൂ**തിആദികേന **പടിസമ്ഭിദാപാളി**സഹിതേന (പടി॰ മ॰ ၁.၄၅) പാഠേന സരൂപതോ ധമ്മട്ഠിതിഞാണം, തസ്സ ച തേസുയേവ അവിജ്ജാദീസു ചതുസങ്ഖേപാദിവസേന പവത്തിവിഭാഗഞ്ച ദസ്സേത്വാ തതോ പരം **ഇതി ഭഗവാ**തിആദിപാഠേന ഭഗവതോ തേന ധമ്മട്ഠിതിഞാണേന പടിച്ചസമുപ്പാദസ്സ

സബ്ബാകാരതോ പടിവിദ്ധഭാവം ദസ്സേത്വാ പുന **ഇമിനാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണേനാ**തിആദിനാ ഭഗവതോ തേന ഞാണേന സംസാരചക്കാരാനം വിദ്ധംസിതഭാവം ദസ്സേതും **തത്ഥ ദുക്ഖാദീസു അഞ്ഞാണം അവിജ്ജാ**തിആദി വുത്തം. തഥ **തിണ്ണം ആയതനാന**ന്തി ചക്ഖുസോതമനായതനാനം തിണ്ണം. ഏസ നയോ **തിണ്ണം ഫസ്സാന**ന്തിആദീസുപി. രൂപതണ്ഹാദിവസേന ഛ തണ്ഹാകായാ ഏവ വേദിതബ്ബാ.

സഗ്ഗസമ്പത്തിന്തി കാമസുഗതീസു സമ്പത്തിം. **തഥേവാ**തി കാമുപാദാനപച്ചയാ ഏവ. **ബ്രഹ്മലോകസമ്പത്തി**ന്തി രൂപീബ്രഹ്മലോകസമ്പത്തിം. തേഭൂമകധമ്മവിസയസ്സ സബ്ബസ്സാപി രാഗസ്സ കിലേസകാമഭാവതോ ഭവരാഗോപി കാമുപാദാനമേവാതി ആഹ "കാമുപാദാനപച്ചയായേവ മേത്തം ഭാവേതീ"തി. **സേസുപാദാനമൂലികാസുപീ**തി ദിട്ഠുപാദാനസീലബ്ബതുപാദാനഅത്തവാദുപാദാനമൂലികാസുപി യോജനാസു. തത്രായം യോജനാനയോ - ഇധേകച്ചോ "നത്ഥി പരലോകോ ഉച്ഛിജ്ജതി അത്താ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൮൫-൮൬ അത്ഥതോ സമാനം) ദിട്ഠിം ഗണ്ഹാതി, സോ ദിട്ഠുപാദാനപച്ചയാ കായേന ദുച്ചരിതം ചരതീതിആദിനാ, അപരോ "അസുകസ്മിം ഭവേ അത്താ ഉച്ഛിജ്ജതീ"തി ദിട്ഠിം ഗഹേത്വാ കാമരൂപാരൂപഭവൂപപത്തിയാ തം തം കുസലം കരോതീതിആദിനാ ച ദിട്ഠുപാദാനമൂലികാ യോജനാ, ഇമിനാവ നയേന അത്തവാദുപാദാനമൂലികാ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. അപരോ "സീലേന സുദ്ധി വതേന സുദ്ധീ"തി അസുദ്ധിമഗ്ഗം "സുദ്ധിമഗ്ഗോ"തി പരാമസന്തോ സീലബ്ബതുപാദാനപച്ചയാ കായേന ദുച്ചരിതം ചരതീതിആദിനാ സബ്ബഭവേസു സീലബ്ബതുപാദാനമൂലികാ യോജനാ വേദിതബ്ബാ.

ഇദാനി യസ്സ സംസാരചക്കാരാനം ഘാതനസമത്ഥസ്സ ധമ്മട്ഠിതിഞാണസ്സ അവിജ്ജാദിപച്ചയപഅഗ്ഗഹാകാരം ദസ്സേതും **കാമഭവേ ച അവിജ്ജാ കാമഭവേ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ ഹോതീ**തിആദിനാ അവിജ്ജാദീനം പച്ചയപച്ചയുപ്പന്നഭാവോ ദസ്സിതോ, തമേവ ഞാണം അവിജ്ജാദീസു പവത്തിആകാരേന സദ്ധിം **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗപാളിം** ആനേത്വാ നിഗമനവസേന ദസ്സേന്തോ **ഏവമയ**ന്തിആദിമാഹ. **വിസുദ്ധിമഗ്ഗടീകായം** പന "ഇദാനി യ്വായം സംസാരചക്കം ദസ്സേന്തേന കാമഭവേ അവിജ്ജാ കാമഭവേ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ ഹോതീതിആദിനാ അവിജ്ജാദീനം പച്ചയഭാവോ സങ്ഖാരാദീനം പച്ചയുപ്പന്നഭാവോ ദസ്സിതോ, തമേവ **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗപാളിം** ആനേത്വാ നിഗമനവസേന ദസ്സേന്തോ ഏവമയന്തിആദിമാഹാ"തി വുത്തം. **സാരത്ഥദീപനിയാ** വിനയടീകായപി അയമേവ പാഠോ ലിഖിതോ. തഥ ച **കാമഭവേ ച അവിജ്ജാ**തിആദിനാ അവിജ്ജാദീനം പച്ചയപച്ചയുപ്പന്നഭാവോ സംസാരചക്കം ദസ്സേന്തേന വുത്തോ ന ഹോതി **തസ്സ ച അവിജ്ജാ നാഭി, മൂലത്താ**തിആദിനാ പുബ്ബേവ ദസ്സിതത്താ ഉപരി ചക്കരൂപതോ പയോഗത്തേന ഉപസംഹാരാഭാവാ ച. "അപി ച തമേവ പച്ചയപച്ചയുപ്പന്നഭാവം നിഗമനവസേന ദസ്സേന്തോ"തി ച വുത്തം, ന ചേത്ഥ പച്ചയപച്ചയുപ്പന്നഭാവോ നിഗമനവസേന പധാനത്തേന ദസ്സിതോ, അഥ ഖോ പച്ചയപരിഗ്ഗഹവസപ്പവത്തം ധമ്മട്ഠിതിഞാണമേവ യഥാവുത്തപച്ചയപരിഗ്ഗഹാകാരസ്സ നിഗമനവസേന ദസ്സിതം. തഥാ ഹി "ഏവമയം അവിജ്ജാ ഹേതു, സങ്ഖാരാ ഹേതുസമുപ്പന്നാ, ഉഭോപേതേ ധമ്മാ ഹേതുസമുപ്പന്നാതി പച്ചയപരിഗ്ഗഹേ പഞ്ഞാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണം. അതീതമ്പി അദ്ധാനം. അനാഗതമ്പി അദ്ധാനം അവിജ്ജാ

ഹേതു...പേ॰... ധമ്മട്ഠിതിഞാണ''ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൪൬) ധമ്മട്ഠിതിഞാണമേവ പധാനത്തേന ദസ്സിതം. ''അവിജ്ജാ ഹേതു, സങ്ഖാരാ ഹേതുസമുപ്പന്നാ''തിആദി പന പച്ചയപരിഗ്ഗഹേ പഞ്ഞാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണന്തി (പടി॰ മ॰ മാതികാ ൪; ൧.൪൫) വുച്ചമാനത്താ തസ്സ പച്ചയപരിഗ്ഗഹാകാരപരിദീപനത്ഥം വിസയത്തേന വുത്തം, ന പധാനത്തേന.

അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - **ഏവ**ന്തി അനന്തരേ വുത്തനയേന **അയം അവിജ്ജാ** സങ്ഖാരാനം **ഹേതു, സങ്ഖാരാ** ച തേന ഹേതുനാ സമുപ്പന്നാ. **ഉഭോപേതേ**തി യസ്മാ അയം അവിജ്ജാ പരപരികപ്പിതപകതിഇസ്സരാദി വിയ അഹേതുകാ നിച്ചാ ധുവാ ന ഹോതി, അഥ ഖോ ''ആസവസമുദയാ അവിജ്ജാസമുദയോ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൦൩) വചനതോ സയമ്പി സഹേതുകാ സങ്ഖതാ അനിച്ചായേവ ഹോതി, തസ്മാ ഉഭോപേതേ അവിജ്ജാസങ്ഖാരാ ഹേതുസമുപ്പന്നായേവ. **ഇതീ**തി ഏവം യഥാവുത്തനയേന പച്ചയപരിഗ്ഗണ്ഹനേ യാ പഞ്ഞാ, തം ധമ്മാനം ഠിതിസങ്ഖാതേ കാരണേ യാഥാവതോ പവത്തത്താ ധമ്മട്ഠിതിഞാണം നാമാതി.

ഏത്ഥ ഹി ഞാണസ്സ വിസയവിഭാവനവസേനേവ അവിജ്ജാദീനം പച്ചയാദിഭാവോ വുത്തോ, ന പധാനത്തേന, ഞാണമേവ പനേത്ഥ പധാനതോ വുത്തം, തസ്മാ ഏതസ്സ ഞാണസ്സ പച്ചയപരിഗ്ഗഹാകാരദസ്സനത്ഥമേവ ഹേട്ഠാപി **കാമഭവേ ച അവിജ്ജാ**തിആദിനാ അവിജ്ജാദീനം പച്ചയാദിഭാവോ വുത്തോ, ഇധാപി നിഗമനവസേന ഉപസംഹടോ, ന ഭവചക്കദസ്സനത്ഥന്തി അയമേത്ഥ അത്തനോ മതി.

തത്ഥ ച പച്ചയുപ്പന്നധമ്മേസു അദിട്ഠേസു ഹേതൂനം പച്ചയഭാവോപി ന സക്കാ ദട്ഠുന്തി ''സങ്ഖാരാ ഹേതുസമുപ്പന്നാ''തി **പച്ചയപരിഗ്ഗഹഞാണനിദ്ദേസേ** (പടി॰ മ॰ ൧.൪൬) പച്ചയുപ്പന്നധമ്മാനമ്പി ഗഹണം കതന്തി വേദിതബ്ബം. **ഏതേന നയേനാ**തി അവിജ്ജായം വുത്തനയേന സങ്ഖാരാ ഹേതു, വിഞ്ഞാണം ഹേതുസമുപ്പന്നന്തിആദിനാ സബ്ബാനി ജാതിപരിയോസാനാനി പദാനി വിത്ഥാരേതബ്ബാനി.

ഏവം **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗപാളിയാ** ധമ്മട്ഠിതിഞാണസ്സ അവിജ്ജാദീസു പവത്തിആകാരം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തസ്സ തേസു പച്ചയേസു അഞ്ഞേഹിപി ആകാരേഹി പവത്തിആകാരം ദസ്സേതും **തത്ഥാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **തത്ഥാ**തി തേസു പടിച്ചസമുപ്പാദങ്ഗേസു. സങ്ഖിപ്പന്തി ഏത്ഥ അവിജ്ജാദയോ ഹേതുസാമഞ്ഞേന ഫലസാമഞ്ഞേന വാതി **സങ്ഖേപോ,** സങ്ഗഹോ, കോട്ഠാസോ രാസീതി അത്ഥോ. സോ പന ജാതിതോ ദുവിധോപി കാലഭേദവസേന ചതുബ്ബിധോ ജാതോ. **പച്ചുപ്പന്നോ അദ്ധാ**തി അനുവത്തതി. **തണ്ഹുപാദാനഭവാ ഗഹിതാ** കിലേസകമ്മസാമഞ്ഞതോ തദവിനാഭാവതോ ച. അവിജ്ജാദികിലേസവട്ടമ്പി വിപാകധമ്മധമ്മതാസരിക്ഖതായ ഇധ കമ്മവട്ടമേവാതി ആഹ **ഇമേ പഞ്ച ധമ്മാ**തിആദി. വിപാകാ ധമ്മാതിആദീസു കമ്മജഅരൂപക്ഖന്ധാനമേവ വിപാകസദ്ദവചനീയത്തേപി നാമരൂപാദിപദേസു രൂപമിസ്സമ്പി ഫലപഞ്ചകം അരൂപപ്പധാനതായ ച തബ്ബഹുലതായ ച ''വിപാകവട്ട''ന്തി വുത്തം. വിപാകപ്പധാനം വട്ടം, വിപാകബഹുലം വാ വട്ടന്തി അത്ഥോ. കമ്മജപരിയായോ വാ ഏത്ഥ വിപാക-സദ്ദോ ദട്ഠബ്ബോ. **ജാതിജരാമരണാപദേസേനാ**തി പരമത്ഥധമ്മവിനിമുത്തജാതിജരാമരണം നാമ നത്ഥീതി തദപദേസേന തേസം കഥനേന തംമുഖേനാതി അത്ഥോ. **ആകിരീയന്തി**

പകാസീയന്തീതി **ആകാരാ,** അവിജ്ജാദിസരൂപാ, തതോ പച്ചയാകാരതോതി അത്ഥോ. **ഏകോ സന്ധീ**തി അവിച്ഛേദപ്പവത്തിഹേതുഭൂതോ ഹേതുഫലസന്ധി, ദുതിയോ ഫലഹേതുസന്ധി, തതിയോ ഹേതുഫലസന്ധീതി ദട്ഠബ്ബം.

ഏവം ധമ്മട്ഠിതിഞാണസ്സ അവിജ്ജാദീസു അനേകേഹി പകാരേഹി പവത്തിആകാരം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തേഹി, അവുത്തേഹി ച സബ്ബേഹി ആകാരേഹി ഭഗവതോ പടിച്ചസമുപ്പാദസ്സ പടിവിദ്ധഭാവം, തസ്സ ച ഞാണസ്സ ധമ്മട്ഠിതിഞാണസദ്ദപ്പവത്തിനിമിത്തതം **പടിസമ്ഭിദാപാളി**നയേന ദസ്സേതും ഉപസംഹാരവസേന **ഇതി ഭഗവാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ഇതീ**തി വുത്തപ്പകാരപരാമസനം, തേനാഹ **ചതുസങ്ഖേപ**ന്തിആദി. **സബ്ബാകാരതോ**തി ഇധ കാമഭവേ ച അവിജ്ജാ കാമഭവേ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോതിആദിനാ ഇധ വുത്തേഹി ച അവുത്തേഹി ച **പടിച്ചസമുപ്പാദ**വിഭങ്ഗാദീസു (വിഭ॰ ൨൨൫ ആദയോ) ആഗതേഹി സബ്ബേഹി പകാരേഹി പടിവിജ്ഝതി. **തന്തി** യേന ഞാണേന ഭഗവാ ഏവം ജാനാതി, തം ഞാണം. **ഞാതട്ഠേനാ**തി ജാനനട്ഠേന. **പജാനനട്ഠേനാ**തി പടിവിജ്ഝനട്ഠേന.

ഇദാനി യമിദം ധമ്മട്ഠിതിഞാണം പച്ചയപരിഗ്ഗഹാകാരഭേദേഹി സദ്ധിം പപഞ്ചതോ ദസ്സിതം, തസ്മിം അരഹത്തേ ഏതസ്സ ഉപയോഗിതം ദസ്സേതും **ഇമിനാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണേനാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ ധമ്മട്ഠിതിഞാണേന അരേ ഹനീതി സമ്ബന്ധോ. കഥന്തി? ആഹ **"തേ ധമ്മേ"**തിആദി. തേ അവിജ്ജാദികേ ധമ്മേ മഹാവജിരഞാണാവുധേന തേന **ധമ്മട്ഠിതിഞാണേന യഥാഭൂതം** ഞത്വാ തേന ബലവവിപസ്സനാവുധേന **നിബ്ബിന്ദന്തോ** അരിയമഗ്ഗാവുധേന **വിരജ്ജന്തോ വിമുച്ചന്തോ അരേ ഹനീ**തി യോജനാ. അരിയമഗ്ഗഞാണമ്പി ഹി കിച്ചതോ സമുദയസച്ചാദിബോധതോ "ധമ്മട്ഠിതിഞാണ"ന്തി വുച്ചതി.

ഏകേകം ധമ്മക്ഖന്ധം ഏകേകവിഹാരേന പൂജേമീതി ധമ്മക്ഖന്ധം ആരബ്ഭ പവത്താപി വിഹാരകരണപൂജാ ഭഗവതി പേമേനേവ പവത്തത്താ സധാതുകാദിചേതിയപടിമണ്ഡിതത്താ ച ഭഗവതോവ പൂജാതി ആഹ **ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സാ**തിആദി. **കിലേസാരീന സോ മുനീ**തി ഏത്ഥ നിഗ്ഗഹീതലോപോ, കിലേസാരീനം ഹതത്താതി അത്ഥോ. **പച്ചയാദീന ചാരഹോ**തി ഏത്ഥാപി നിഗ്ഗഹീതലോപോ ദട്ഠബ്ബോ.

സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി ഏത്ഥ **സം**-സദ്ദോ സയന്തി അത്ഥേ പവത്തതീതി ആഹ "സാമ"ന്തി, അപരനേയ്യോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **സബ്ബധമ്മാന**ന്തി ഇദം കസ്സചി വിസയവിസേസസ്സ അഗ്ഗഹിതത്താ സിദ്ധം. പദേസഗ്ഗഹണേ ഹി അസതി ഗഹേതബ്ബസ്സ നിപ്പദേസതാവ വിഞ്ഞായതി, യഥാ ദിക്ഖിതോ ന ദദാതീതി. ഏവഞ്ച കത്വാ അത്ഥവിസേസാനപേക്ഖാ കത്തരിയേവ ബുദ്ധ-സദ്ദസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ കമ്മവചനിച്ഛായ അഭാവതോ. "സമ്മാ സാമം ബുദ്ധത്താ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ"തി ഏത്തകമേവ ഹി ഇധ സദ്ദതോ ലബ്ഭതി. **സബ്ബധമ്മാന**ന്തി ഇദം പന അത്ഥതോ ലബ്ഭമാനം ഗഹേത്വാ വുത്തം, ന ഹി ബുജ്ഝനകിരിയാ അവിസയാ യുജ്ജതി. **അഭിഞ്ഞേയ്യേ**തി ലക്ഖണാദിതോ അനിച്ചാദിതോ ച അഭിവിസിട്ഠേന ലോകിയലോകുത്തരഞാണേന ജാനിതബ്ബേ ചതുസച്ചധമ്മേ. **പരിഞ്ഞേയ്യേ**തി അനിച്ചാദിവസേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ജാനിതബ്ബം ദുക്ഖം അരിയസച്ചമാഹ. **പഹാതബ്ബേ**തി സമുദയസച്ചം. **സച്ഛികാതബ്ബേ**തി നിരോധസച്ചം. ബഹുവചനനിദ്ദേസോ പനേത്ഥ സോപാദിസേസാദികം പരിയായസിദ്ധം ഭേദം അപേക്ഖിത്വാ കതോ.

അഭിഞ്ഞേയ്യന്തി ഗാഥായ പഹാതബ്ബഭാവേതബ്ബാനം സമുദയമഗ്ഗസച്ചാനം ഹേതുധമ്മാനം ഗഹണേനേവ തപ്ഫലാനം ദുക്ഖസച്ചനിരോധസച്ചാനമ്പി സിദ്ധിതോ പരിഞ്ഞാതബ്ബഞ്ച പരിഞ്ഞാതം സച്ഛികാതബ്ബഞ്ച സച്ഛികതന്തി ഇദമ്പേത്ഥ സങ്ഗഹിതമേവാതി ദട്ഠബ്ബം, തേനാഹ "തസ്മാ ബുദ്ധോസ്മീ"തി. യസ്മാ ചത്താരിപി സച്ചാനി മയാ ബുദ്ധാനി, **തസ്മാ** സബ്ബമ്പി ഞേയ്യം **ബുദ്ധോസ്മി,** അബ്ഭഞ്ഞാസിന്തി അത്ഥോ.

വിചിത്തവിസയപത്ഥനാകാരപ്പവത്തിയാ തണ്ഹാ ദുക്ഖവിചിത്തതായ പധാനകാരണന്തി ആഹ "മൂലകാരണഭാവേനാ"തി. **ഉഭിന്ന**ന്തി ചക്ഖുസ്സ തംസമുദയസ്സ ച. **അപ്പവത്തീ**തി അപ്പവത്തിനിമിത്തം, ന അഭാവമത്തം. തസ്സ അവത്ഥുത്താ സപ്പച്ചയത്താദിഅനേകഭേദാ സബ്ബസങ്ഗഹിതാ. **നിരോധപ്പജാനനാ**തി സച്ഛികിരിയാഭിസമയവസേന നിരോധസ്സ പടിവിജ്ഝനാ. **ഏകേകപദുദ്ധാരേനാപീ**തി ചക്ഖു ചക്ഖുസമുദയോതിആദിനാ ഏകേകകോട്ഠാസനിദ്ധാരണേനാപി, ന ദുക്ഖസച്ചാദിസാമഞ്ഞതോ ഏവാതി അധിപ്പായോ. തണ്ഹായപി സങ്ഖാരദുക്ഖപരിയാപന്നതായ പരിഞ്ഞേയ്യത്താ ദുക്ഖസച്ചഭാവം ദസ്സേതും "ഛ തണ്ഹാകായാ"തി വുത്തം. യസ്മിം പന അത്തഭാവേ സാ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്സ മൂലകാരണഭാവേന സമുട്ഠാപികാ പുരിമഭവസിദ്ധാ തണ്ഹാ സമുദയസച്ചന്തി ഗഹേതബ്ബാ. **കസിണാനീ**തി കസിണാരമ്മണാനി ഝാനാനി. **ദ്വത്തിംസാകാരാ**തി കേസാദയോ തദാരമ്മണജ്ഝാനാനി ച. **നവ ഭവാ**തി കാമഭവാദയോ തയോ സഞ്ഞീഭവാദയോ തയോ ഏകവോകാരഭവാദയോ തയോ ചാതി നവ ഭവാ. **ചത്താരി ഝാനാനീ**തി ആരമ്മണവിസേസം അനപേക്ഖിത്വാ സാമഞ്ഞതോ ചത്താരി ഝാനാനി വുത്താനി. വിപാകകിരിയാനമ്പി യഥാരഹം സബ്ബത്ഥ സങ്ഗഹോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏത്ഥ ച കുസലധമ്മാനം ഉപനിസ്സയഭൂതാ തണ്ഹാസമുട്ഠാപികാതി വേദിതബ്ബാ, കിരിയധമ്മാനം പന തസ്സ അത്തഭാവസ്സ കാരണഭൂതാ തണ്ഹാ. **അനുലോമതോ**തി ഏത്ഥ അവിജ്ജാ ദുക്ഖസച്ചം, തംസമുട്ഠാപികാ പുരിമതണ്ഹാ ആസവാ സമുദയസച്ചന്തി യോജേതബ്ബം. സങ്ഖാരാദീസു പന അവിജ്ജാദയോവ സമുദയസച്ചഭാവേന യോജേതബ്ബാ. **തേനാ**തി തസ്മാ.

വിജ്ജാതി അത്തനോ വിസയം വിദിതം കരോതീതി വിജ്ജാ. **സമ്പന്നത്താ**തി സമന്നാഗതത്താ, സമ്പുണ്ണത്താ വാ. **തത്രാ**തി അമ്ബട്ഠസുത്തേ. **മനോമയിദ്ധിയാ**തി ഏത്ഥ "ഇധ ഭിക്ഖു ഇമമ്ഹാ കായാ അഞ്ഞം കായം അഭിനിമ്മിനാതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൩൬) വുത്തത്താ സരീരബ്ഭന്തരഝാനമനേന അഞ്ഞസ്സ സരീരസ്സ നിബ്ബത്തിവസേന പവത്താ മനോമയിദ്ധി നാമ, സാ അത്ഥതോ ഝാനസമ്പയുത്താ പഞ്ഞായേവ. **സത്ത സദ്ധമ്മാ** നാമ സദ്ധാ ഹിരീ ഓത്തപ്പം ബാഹുസച്ചം വീരിയം സതി പഞ്ഞാ ച. **ഗച്ഛതി അമതം ദിസ**ന്തി ദുക്ഖനിത്ഥരണത്ഥികേഹി ദട്ഠബ്ബതോ അമതം നിബ്ബാനമേവ ദിസം ഗച്ഛതി, ഇമിനാ ച ചരണാനം സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹിതഅരിയമഗ്ഗഭാവതോ നിബ്ബാനത്ഥികേഹി ഏകംസേന ഇച്ഛിതബ്ബതം ദസ്സേതി. ഇദാനിസ്സാ വിജ്ജാചരണസമ്പദായ സാവകാദിഅസാധാരണതം ദസ്സേതും **തത്ഥ വിജ്ജാസമ്പദാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ ആസവക്ഖയവിജ്ജാവസേന സബ്ബഞ്ഞുതാ സിജ്ഝതി, ചരണധമ്മഭൂതേസു ഝാനേസു അന്തോഗധായ മഹാകരുണാസമാപത്തിയാ വസേന മഹാകാരുണികതാ സിജ്ഝതീതി ആഹ "വിജ്ജാ…പേ॰… മഹാകാരുണികത"ന്തി. **യഥാ ത**ന്തി ഏത്ഥ **ത**ന്തി നിപാതമത്തം,

യഥാ അഞ്ഞോപി വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ ബുദ്ധോ നിയോജേതി, തഥා അയമ്പീതി അത്ഥോ. **തേനാ**തി അനത്ഥപരിവജ്ജനഅത്ഥനിയോജനേന. **അത്തന്തപാദയോ**തി **ആദി**-സദ്ദേന പരന്തപഉഭയന്തപാ ഗഹിതാ. **അസജ്ജമാനോ ഭവേസു അപച്ചാഗച്ഛന്തോ**തി പഹീനാനം പുനാനുപ്പത്തിതോ ന പുന ഉപഗച്ഛന്തോ.

തത്രാതി യുത്തവാചാഭാസനേ സാധേതബ്ബേ ചേതം ഭുമ്മം. **അഭൂതന്തി** അഭൂതത്ഥം. **അതച്ഛ**ന്തി തസ്സേവ വേവചനം. **അനത്ഥസംഹിത**ന്തി പിസുണാദിദോസയുത്തം. **സമ്മാഗദത്താ**തി സുന്ദരവചനത്താ, ഗദനം ഗദോ, കഥനന്തി അത്ഥോ. സുന്ദരോ ഗദോ വചനമസ്സാതി "സുഗദോ"തി വത്തബ്ബേ നിരുത്തിനയേന ദ-കാരസ്സ ത-കാരം കത്വാ "സുഗതോ"തി വുത്തം.

സഭാവതോതി ദുക്ഖസഭാവതോ. **ലോക**ന്തി ഖന്ധാദിലോകം. യഥാവുത്തമത്ഥം സുത്തതോ ആഹ **യത്ഥാ**തിആദി. തത്ഥ **യത്ഥാ**തി യസ്മിം ലോകന്തസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ. **ത**ന്തി ലോകസ്സന്തം, ഓകാസലോകേ കായഗമനേന ഞാതബ്ബം പത്തബ്ബന്തി നാഹം വദാമീതി യോജനാ. ഇദഞ്ച രോഹിതദേവപുത്തേന ലോകസ്സ കായഗതിവസേന അന്തഗമനസ്സ പുച്ഛിതത്താ വുത്തം. **അപ്പത്വാ ലോകസ്സന്ത**ന്തി ഖന്ധാദിലോകം സന്ധായ വുത്തം.

കിന്തേ പദസാ ഓകാസലോകപരിബ്ഭമനേന, പരിമിതട്ഠാനേ ഏവ തം ഞാണഗമനേന ഗച്ഛന്താനം ദസ്സേമീതി ദസ്സേന്തോ **അപി ചാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ബ്യാമമത്തേ കളേവരേ**തി സരീരേ. തേന രൂപക്ഖന്ധം ദസ്സേതി. **സസഞ്ഞിമ്ഹീ**തി സഞ്ഞാസീസേന വേദനാദയോ തയോ ഖന്ധേ. **സമനകേ**തി വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധം. **ലോക**ന്തി ഖന്ധാദിലോകം, ദുക്ഖന്തി അത്ഥോ. **ലോകനിരോധ**ന്തി നിബ്ബാനേന ലോകസ്സ നിരുജ്ഝനം, നിബ്ബാനമേവ വാ. അദേസമ്പി ഹി നിബ്ബാനം യേസം നിരോധായ ഹോതി, ഉപചാരതോ തന്നിസ്സിതം വിയ ഹോതീതി "ബ്യാമമത്തേ കളേവരേ ലോകനിരോധമ്പി പഞ്ഞപേമീ"തി വുത്തം, ചക്ഖു ലോകേ പിയരൂപം, സാതരൂപം, ഏത്ഥേസാ തണ്ഹാ നിരുജ്ഝമാനാ നിരുജ്ഝതീതിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൪൦൧; വിഭ॰ ൨൦൪) വിയ. **കുദാചന**ന്തി കദാചിപി. **അപ്പത്വാ**തി അഗ്ഗമഗ്ഗേന അനധിഗന്ത്വാ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ തം ഗമനേന പത്തും ന സക്കാ, തസ്മാ. **ഹവേ**തി നിപാതമത്തം, ഏകംസത്ഥേ വാ . **ലോകവിദൂ**തി സഭാവാദിതോ ഖന്ധാദിജാനനകോ. ചതുസച്ചധമ്മാനം അഭിസമിതത്താ **സമിതാവീ,** സമിതകിലേസോതി വാ അത്ഥോ. **നാസീസതി** ന പത്ഥേതി അപ്പടിസന്ധികത്താ.

ഏവം സങ്ഖേപതോ ലോകം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി വിത്ഥാരതോ തം ദസ്സേതും **അപി ച തയോ ലോകാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ ഇന്ദ്രിയബദ്ധാനം ഖന്ധാനം സമൂഹസന്താനഭൂതോ **സത്തലോകോ**. സോ ഹി രൂപാദീസു സത്തവിസത്തതായ "സത്തോ"തി ച, ലോകിയന്തി ഏത്ഥ കമ്മകിലേസാ തബ്ബിപാകാ ചാതി "ലോകോ"തി ച വുച്ചതി. അനിന്ദ്രിയബദ്ധാനം ഉതുജരൂപാനം സമൂഹസന്താനഭൂതോ **ഓകാസലോകോ**. സോ ഹി സത്തസങ്ഖാരാനം ആധാരതോ "ഓകാസോ"തി ച, ലോകിയന്തി ഏത്ഥ തസ്സാധാരാ ച ആധേയ്യഭൂതാതി "ലോകോ"തി ച പവുച്ചതി. ഇന്ദ്രിയാനിന്ദ്രിയബദ്ധാ പന സബ്ബേവ ഉപാദാനക്ഖന്ധാ പച്ചയേഹി സങ്ഖതട്ഠേന ലുജ്ജനപലുജ്ജനട്ഠേന ച "സങ്ഖാരലോകോ"തി ച വുച്ചതി. ആഹരതി അത്തനോ ഫലന്തി ആഹാരോ, പച്ചയോ. തേന തിട്ഠനസീലാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ യാവ ഭങ്ഗാ പവത്തനസീലാതി

ആഹാരട്ഠിതികാ, സബ്ബേ സങ്ഖതധമ്മാ. **സബ്ബേ സത്താ**തി ച ഇമിനാപി വേനേയ്യാനുരൂപതോ പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനത്താ ദേസനായ സങ്ഖാരാവ ഗഹിതാ.

യാവതാ ചന്ദിമസൂരിയാ പരിഹരന്തീതി യത്തകേ ഠാനേ ചന്ദിമസൂരിയാ പരിവത്തന്തി പവത്തന്തി. **വിരോചനാ**തി തേസം വിരോചനഹേതു ഓഭാസനഹേതൂതി ഹേതുമ്ഹി നിസ്സക്കവചനം. **ദിസാ ഭന്തീ**തി സബ്ബാ ദിസാ യാവതാ വിഗതന്ധകാരാ പഞ്ഞായന്തി. അഥ വാ **ദിസാ**തി ഉപയോഗബഹുവചനം. തസ്മാ വിരോചമാനാ ചന്ദിമസൂരിയാ യത്തകാ ദിസാ ഭന്തി ഓഭാസേന്തീതി അത്ഥോ. **താവ സഹസ്സധാ ലോകോ**തി തത്തകേന പമാണേന സഹസ്സപ്പകാരോ ഓകാസലോകോ, സഹസ്സചക്കവാളാനീതി അത്ഥോ. **ഏത്ഥാ**തി സഹസ്സചക്കവാളേ. **വസോ**തി ഇദ്ധിസങ്ഖാതോ വസോ വത്തതീതി അത്ഥോ.

തമ്പീതി തിവിധമ്പി ലോകം. **അസ്സാ**തി അനേന ഭഗവതാ സങ്ഖാരലോകോപി സബ്ബഥാ വിദിതോതി സമ്ബന്ധോ. **ഏകോ ലോകോ**തി യ്വായം ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന സബ്ബസങ്ഖതാനം പച്ചയായത്തവുത്തിതോ തേന സാമഞ്ഞേന സങ്ഖാരലോകോ ഏകോ ഏകവിധോ, ഏസ നയോ സേസേസുപി. സബ്ബത്ഥാപി ലോകിയധമ്മാവ ലോകോതി അധിപ്പേതാ ലോകുത്തരാനം പരിഞ്ഞേയ്യത്താഭാവാ. ഉപാദാനാനം ആരമ്മണഭൂതാ ഖന്ധാ **ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ**തി തഥാ തഥാ സമുപ്പന്നാ പജായേവ വുച്ചന്തി. നാനത്തകായാ നാനത്തസഞ്ഞിനോ, നാനത്തകായാ ഏകത്തസഞ്ഞിനോ, ഏകത്തകായാ നാനത്തസഞ്ഞിനോ, ഏകത്തകായാ ഏകത്തസഞ്ഞിനോ, ഹേട്ഠിമാ ച തയോ ആരുപ്പാതി ഇമാ സത്തവിധാ പജായേവ വിഞ്ഞാണം തിട്ഠതി ഏത്ഥാതി വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ നാമ. തത്ഥ നാനത്തം കായോ ഏതേസമത്ഥീതി നാനത്തകായാ. നാനത്തം സഞ്ഞാ ഏതേസന്തി നാനത്തസഞ്ഞിനോ. സഞ്ഞാസീസേനേത്ഥ പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം ഗഹിതം, ഏസ നയോ സേസേസുപി.

തത്ഥ സബ്ബമനുസ്സാ ച ഛ കാമാവചരദേവാ ച **നാനത്തകായാ നാനത്തസഞ്ഞിനോ** നാമ. തേസഞ്ഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം വിസദിസതായ നാനാ കായോ, പടിസന്ധിസഞ്ഞാ ച നവവിധതായ നാനാ. തീസു പഠമജ്ഝാനഭൂമീസു ബ്രഹ്മകായികാ ചേവ ചതൂസു അപായേസു സത്താ ച **നാനത്തകായാ ഏകത്തസഞ്ഞിനോ** നാമ. തേസു ഹി ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജാദീനം തിണ്ണമ്പി സരീരം അഞ്ഞമഞ്ഞം വിസദിസം, പടിസന്ധിസഞ്ഞാ പന പഠമജ്ഝാനവിപാകവസേന ഏകാവ, തഥാ ആപായികാനമ്പി, തേസം പന സബ്ബേസം അകുസലവിപാകാഹേതുകാവ പടിസന്ധിസഞ്ഞാ. ദുതിയജ്ഝാനഭൂമികാ ച പരിത്താഭ അപ്പമാണാഭ ആഭസ്സരാ **ഏകത്തകായാ നാനത്തസഞ്ഞിനോ** നാമ. തേസഞ്ഹി സബ്ബേസം ഏകപ്പമാണോവ കായോ, പടിസന്ധിസഞ്ഞാ പന ദുതിയതതിയജ്ഝാനവിപാകവസേന നാനാ ഹോതി. തതിയജ്ഝാനഭൂമിയം പരിത്തസുഭാദയോ തയോ, ചതുത്ഥജ്ഝാനഭൂമിയം അസഞ്ഞസത്തവജ്ജിതാ വേഹപ്ഫലാ, പഞ്ച ച സുദ്ധാവാസാതി നവസു ഭൂമീസു സത്താ **ഏകത്തകായാ ഏകത്തസഞ്ഞിനോ** നാമ. ആഭാനാനത്തേന പന സബ്ബത്ഥ കായനാനത്തം ന ഗയ്ഹതി, സണ്ഠാനനാനത്തേനേവ ഗയ്ഹതീതി. അസഞ്ഞസത്താ വിഞ്ഞാണാഭാവേന വിഞ്ഞാണട്ഠിതിസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛന്തി. നേവസഞ്ഞാ നാസഞ്ഞായതനം പന യഥാ സഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സാപി സുഖുമത്താ നേവവിഞ്ഞാണം നാവിഞ്ഞാണം, തസ്മാ

പരിബ്യത്തവിഞ്ഞാണകിച്ചവന്തേസു വിഞ്ഞാണട്ഠിതീസു ന ഗയ്ഹതി. തസ്മാ സേസാനി ആകാസാനഞ്ചായതനാദീനി തീണിയേവ ഗഹിതാനി, തേഹി സദ്ധിം ഇമാ സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോതി വേദിതബ്ബാ.

അട്ഠ ലോകധമ്മാതി ലാഭോ അലാഭോ യസോ അയസോ നിന്ദാ പസംസാ സുഖം ദുക്ഖന്തി ഇമേ അട്ഠ ലോകസ്സ സഭാവത്താ ലോകധമ്മാ. ലാഭാലാഭാദിപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജനകാ പനേത്ഥ അനുരോധവിരോധാ വാ ലാഭാദിസദ്ദേഹി വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. **നവ സത്താവാസാ**തി ഹേട്ഠാ വുത്താ സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ഏവ അസഞ്ഞസത്തചതുത്ഥാരുപ്പേഹി സദ്ധിം ''നവ സത്താവാസാ''തി വുച്ചന്തി. സത്താ ആവസന്തി ഏത്ഥാതി സത്താവാസാ, സത്തനികായോ, അത്ഥതോ തഥാ പവത്താ പഞ്ചാ ഏവ ഇധ സങ്ഖാരലോകഭാവേന ഗയ്ഹന്തീതി വേദിതബ്ബാ. **ദസായതനാനീ**തി ധമ്മായതനമനായതനവജ്ജിതാനി ദസ.

ഏത്ഥ ച തീസു ഭവേസു അസ്സാദദസ്സനവസേന തിസ്സോ വേദനാവ ലോകഭാവേന വുത്താ, തഥാ പച്ചയദസ്സനവസേന ചത്താരോവ ആഹാരാ. അത്തഗ്ഗാഹനിമിത്തദസ്സനവസേന ഛ അജ്ഝത്തികാനേവ ആയതനാനി. ഥൂലസഞ്ഞീഭവദസ്സനവസേന സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോവ, അനുരോധവിരോധദസ്സനവസേന അട്ഠ ലോകധമ്മാ വാ, ഥൂലായതനദസ്സനവസേന ദസായതനാനേവ ലോകഭാവേന വുത്താനി. തേസം ഗഹണേനേവ തന്നിസ്സയതപ്പടിബദ്ധാ തദാരമ്മണാ സബ്ബേ തേഭൂമകാ നാമരൂപധമ്മാ അത്ഥതോ ഗഹിതാ ഏവ ഹോന്തി. സേസേഹി പന ഏകവിധാദികോട്ഠാസേഹി സരൂപേനേവ തേ ഗഹിതാതി വേദിതബ്ബം.

ആസയം ജാനാതീതിആദീസു ആഹച്ച ചിത്തം ഏത്ഥ സേതീതി ആസയോ, അഞ്ഞസ്മിം വിസയേ പവത്തിത്വാപി ചിത്തം യത്ഥ സരസേന പവിസിത്വാ തിട്ഠതി, സോ വട്ടാസയോ വിവട്ടാസയോതി ദുവിധോ. തത്ഥ വട്ടാസയോപി സസ്സതുച്ഛേദദിട്ഠിവസേന ദുവിധോ. വിവട്ടാസയോ പന വിപസ്സനാസങ്ഖാതാ അനുലോമികാ ഖന്തി, മഗ്ഗസങ്ഖാതം യഥാഭൂതഞാണഞ്ചാതി ദുവിധോ. യഥാഹ -

> ''സസ്സതുച്ഛേദദിട്ഠി ച, ഖന്തി ചേവാനുലോമികം;
> യഥാഭൂതഞ്ച യം ഞാണം, ഏതം ആസയസദ്ദിത''ന്തി. (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൧.വേരഞ്ജകണ്ഡവണ്ണനാ);

ഏതം ദുവിധമ്പി ആസയം സത്താനം അപ്പവത്തിക്ഖണേയേവ ഭഗവാ സബ്ബഥാ ജാനാതി. **അനുസയ**ന്തി കാമരാഗാനുസയാദിവസേന സത്തവിധം അനുസയം. **ചരിത**ന്തി ''സുചരിതദുച്ചരിത''ന്തി **നിദ്ദേസേ** വുത്തം. അഥ വാ ചരിതന്തി ചരിയാ, തേ രാഗാദയോ ഛ മൂലചരിയാ, സംസഗ്ഗസന്നിപാതവസേന അനേകവിധാ ഹോന്തി. **അധിമുത്തി**ന്തി അജ്ഝാസയധാതും, തത്ഥ തത്ഥ ചിത്തസ്സ അഭിരുചിവസേന നിന്നതാ, സാ ദുവിധാ ഹീനാധിമുത്തി പണീതാധിമുത്തീതി. യായ ദുസ്സീലാദികേ ഹീനാധിമുത്തികേ സേവന്തി, സാ **ഹീനാധിമുത്തി**. യായ പണീതാധിമുത്തികേ സേവന്തി, സാ **പണീതാധിമുത്തി**. തം ദുവിധമ്പി അധിമുത്തിം ഭഗവാ സബ്ബാകാരതോ ജാനാതി. അപ്പം രാഗാദിരജം ഏതേസന്തി **അപ്പരജക്ഖാ,** അനുസ്സദരാഗാദിദോസാ. ഉസ്സദരാഗാദിദോസാ **മഹാരജക്ഖാ**. ഉപനിസ്സയഭൂതേഹി തിക്ഖേഹി

സദ്ധാദിഇന്ദ്രിയേഹി മുദുകേഹി ച സമന്നാഗതാ **തിക്ഖിന്ദ്രിയാ മുദിന്ദ്രിയാ** ച. ഹേട്ഠാ വുത്തേഹി ആസയാദീഹി സുന്ദരേഹി അസുന്ദരേഹി ച സമന്നാഗതാ **സ്വാകാരാ ദ്വാകാരാ** ച വേദിതബ്ബാ. സമ്മത്തനിയാമം വിഞ്ഞാപേതും സുകരാ **സുവിഞ്ഞാപയാ,** വിപരീതാ **ദുവിഞ്ഞാപയാ**. മഗ്ഗഫലപടിവേധായ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നാ **ഭബ്ബാ,** വിപരീതാ **അഭബ്ബാ**. ഏവം സത്തസന്താനഗതധമ്മവിസേസജാനനേനേവ **സത്തലോകോപി വിദിതോ** ധമ്മവിനിമുത്തസ്സ സത്തസ്സ അഭാവാതി വേദിതബ്ബം.

ഏകം ചക്കവാളം...പേ... പണ്ണാസഞ്ച യോജനാനീതി ഏത്ഥ ഹോതീതി സേസോ. **പരിക്ഖേപതോ** പമാണം വുച്ചതീതി സേസോ. ചക്കവാളസ്സ സബ്ബം പരിമണ്ഡലം ഛത്തിംസ സതസഹസ്സാനി...പേ... സതാനി ച ഹോന്തീതി യോജേതബ്ബം. **തത്ഥാ**തി ചക്കവാളേ, ദ്വേ സതസഹസ്സാനി ചത്താരി നഹുതാനി ച യോജനാനി യാനി ഏത്തകം ഏത്തകപ്പമാണം ബഹലത്തേന അയം വസുന്ധരാ സങ്ഖാതാതി യോജനാ. തത്ഥ **ഏത്തക**ന്തി കിരിയാവിസേസനം ദട്ഠബ്ബം. സന്ധാരകം ജലം ഏത്തകം ഏത്തകപ്പമാണം ഹുത്വാ പതിട്ഠിതന്തി യോജനാ. **ഏത്ഥാ**തി ചക്കവാളേ. **അജ്ഝോഗാള്ഹുഗ്ഗതാ**തി അജ്ഝോഗാള്ഹാ ച ഉഗ്ഗതാ ച. **ബ്രഹാ**തി മഹന്താ. **യോജനാനം സതാനുച്ചോ, ഹിമവാ പഞ്ചാ**തി യോജനാനം പഞ്ചസതാനി ഉച്ചോ ഉബ്ബേധോ. **തിപഞ്ചയോജനക്ഖന്ധപരിക്ഖേപാ**തി പന്നരസയോജനപ്പമാണക്ഖന്ധപരിണാഹാ. **നഗവ്ഹയാ**തി രുക്ഖാഭിധാനാ ജമ്ബൂതി യോജനാ. **സമന്തതോ**തി സബ്ബസോഭാഗേന, ആയാമതോ ച വിത്ഥാരതോ ച സതയോജനവിത്ഥാരാതി അത്ഥോ. **യസ്സാനുഭാവേനാ**തി യസ്സാ മഹന്തതാകപ്പട്ഠായികാദിപ്പകാരേന പഭാവേന. **പരിക്ഖിപിത്വാ തം സബ്ബം, ലോകധാതുമയം ഠിതോ**തി ഹേട്ഠാ വുത്തം സബ്ബമ്പി തം പരിക്ഖിപിത്വാ **ചക്കവാളസിലുച്ചയോ** ഠിതോ, **അയം** ഏകാ **ലോകധാതു** നാമാതി അത്ഥോ, **മ-**കാരോ പദസന്ധിവസേന വുത്തോ. അഥ വാ തം സബ്ബം ലോകധാതും പരിക്ഖിപിത്വാ അയം ചക്കവാളസിലുച്ചയോ ഠിതോതി യോജേതബ്ബം.

തത്ഥാതി തസ്സം ലോകധാതുയം. **താവതിംസഭവന**ന്തി തിദസപുരം. **അസുരഭവന**ന്തി അസുരപുരം. അവീചിമഹാനിരയോ ച തഥാ ദസസഹസ്സയോജനോ, സോ പന ചതുന്നം ലോഹഭിത്തീനമന്തരാ യോജനസതായാമവിത്ഥാരോപി സമന്താ സോളസഹി ഉസ്സദനിരയേഹി സദ്ധിം ദസസഹസ്സയോജനോ വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ. **തദനന്തരേസൂ**തി തേസം ചക്കവാളാനം അന്തരേസു. ലോകാനം ചക്കവാളാനം അന്തരേ വിവരേ ഭവത്താ **ലോകന്തരികാ**. തിണ്ണഞ്ഹി സകടചക്കാനം പത്താനം വാ ആസന്നട്ഠപിതാനം അന്തരസദിസേ തിണ്ണം തിണ്ണം ചക്കവാളാനം അന്തരേസു ഏകേകോ ലോകന്തരികനിരയോ അട്ഠയോജനസഹസ്സപ്പമാണോ സീതനരകോ സത്താനം അകുസലവിപാകേന നിബ്ബത്തതി. **അനന്താനീ**തി തിരിയം അട്ഠസു ദിസാസു ചക്കവാളാനി ആകാസോ വിയ അനന്താനി. ഉദ്ധം പന അധോ ച അന്താനേവ. **അനന്തേന ബുദ്ധഞാണേനാ**തി ഏത്ഥ അനന്തഞേയ്യപടിവേധസാമത്ഥിയയോഗതോവ ഞാണം "അനന്ത"ന്തി വേദിതബ്ബം.

അത്തനോതി നിസ്സക്കേ സാമിവചനമേതം, അത്തതോതി അത്ഥോ. ഗുണേഹി അത്തനോ വിസിട്ഠതരസ്സാതി സമ്ബന്ധോ, തരഗ്ഗഹണഞ്ചേത്ഥ അനുത്തരോതി പദസ്സ അത്ഥനിദ്ദേസവസേന കതം, ന വിസിട്ഠസ്സ കസ്സചി അത്ഥിതായ.

സദേവകേ ഹി ലോകേ സദിസകപ്പോപി നാമ കോചി തഥാഗതസ്സ നത്ഥി, കുതോ സദിസോ, തേനാഹ **സീലഗുണേനാപി അസമോ**തിആദി. തത്ഥ അസമേഹി സമ്മാസമ്ബുദ്ധേഹി സമോ **അസമസമോ**. നത്ഥി പടിമാ ഏതസ്സാതി **അപ്പടിമോ**. ഏസ നയോ സേസേസുപി. തത്ഥ ഉപമാമത്തം പടിമാ, സദിസൂപമാ പടിഭാഗോ. യുഗഗ്ഗാഹവസേന ഠിതോ പടിമോ പുഗ്ഗലോതി വേദിതബ്ബോ. **അത്തനാതി** അത്തതോ. **പുരിസദമ്മേ**തിആദീസു ദമിതബ്ബാ ദമ്മാ, "ദമ്മപുരിസാ"തി വത്തബ്ബേ വിസേസനസ്സ പരനിപാതം കത്വാ "പുരിസദമ്മാ"തി വുത്തം, പുരിസഗ്ഗഹണഞ്ചേത്ഥ ഉക്കട്ഠവസേന ഇത്ഥീനമ്പി ദമേതബ്ബതോ. **നിബ്ബിസാ കതാ** ദോസവിസസ്സ വിനോദനേന. **അത്ഥപദ**ന്തി അത്ഥാഭിബ്യഞ്ജനകം പദം, വാക്യന്തി അത്ഥോ. ഏകപദഭാവേന ച അനഞ്ഞസാധാരണോ സത്ഥു പുരിസദമ്മസാരഥിഭാവോ ദസ്സിതോ ഹോതി, തേനാഹ **ഭഗവാ ഹീ**തിആദി. **അട്ഠ ദിസാ**തി അട്ഠ സമാപത്തിയോ. **അസജ്ജമാനാ**തി വസീഭാവപ്പത്തിയാ നിസ്സങ്ഗചാരാ.

ദിട്ഠധമ്മോ വുച്ചതി പച്ചക്ഖോ അത്തഭാവോ, തത്ഥ നിയുത്തോതി **ദിട്ഠധമ്മികോ,** ഇധലോകത്ഥോ. കമ്മകിലേസവസേന സമ്പരേതബ്ബതോ സമാഗന്തബ്ബതോ സമ്പരായോ , പരലോകോ, തത്ഥ നിയുത്തോതി **സമ്പരായികോ,** പരലോകത്ഥോ. പരമോ ഉത്തമോ അത്ഥോ പരമത്ഥോ, നിബ്ബാനം. സഹ അത്ഥേന വത്തതീതി **സത്ഥോ,** ഭണ്ഡമൂലേന വാണിജ്ജായ ദേസന്തരം ഗച്ഛന്തോ ജനസമൂഹോ. സോ അസ്സ അത്ഥീതി സത്ഥാ, **സത്ഥവാഹോ**തി നിരുത്തിനയേന. സോ വിയ ഭഗവാതി ആഹ "സത്ഥാ, ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ"തി. ഇദാനി തമത്ഥം നിദ്ദേസപാളിനയേന ദസ്സേതും **യഥാ സത്ഥവാഹോ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **സത്ഥേ**തി സത്ഥികേ ജനേ. കം ഉദകം താരേന്തി ഏത്ഥാതി **കന്താരോ,** നിരുദകോ അരഞ്ഞപ്പദേസോ. ചോരാദീഹി അധിട്ഠിതഅരഞ്ഞപ്പദേസാപി ദുഗ്ഗമനട്ഠേന തംസദിസതായ കന്താരാത്വേവ നിരുള്ഹാതി സാമഞ്ഞതോ "കന്താരം താരേതീ"തി വത്വാ തം വിവരന്തോ **ചോരകന്താര**ന്തിആദിമാഹ.

ഭഗവതോതി നിസ്സക്കേ സാമിവചനം, ഭഗവന്തതോ ധമ്മസ്സവനേനാതി അത്ഥോ. യഥാ "ഉപജ്ഝായതോ അജ്ഝേതീ"തി, ഭഗവതോ സന്തികേതി വാ അത്ഥോ. **സരേ നിമിത്തം അഗ്ഗഹേസീ**തി പുബ്ബബുദ്ധുപ്പാദേസു സദ്ധമ്മസ്സവനപരിചയേന "ധമ്മോ ഏസോ വുച്ചതീ"തി സരേ ആകാരം ഗണ്ഹി. പുബ്ബാഭിയോഗവസേനേവ ഹി ഈദിസാനം തിരച്ഛാനാനം ധമ്മസ്സവനാദീസു പസാദോ ഉപ്പജ്ജതി വഗ്ഗുലിആദീനം വിയ. ഇതരഥാ സബ്ബതിരച്ഛാനാനമ്പി തഥാ പസാദുപ്പത്തിപ്പസങ്ഗതോ. യദി ഹി ഉപ്പജ്ജേയ്യ, ഭഗവാ അനന്തചക്കവാളേസു സബ്ബസത്താനമ്പി ഏകക്ഖണേ സപ്പാടിഹാരിയധമ്മം സാവേതും സക്കോതീതി സബ്ബസത്താനമ്പി ഇതോ പുബ്ബേവ വിമുത്തിപ്പസങ്ഗോ സിയാ. യേ പന ദേവമനുസ്സനാഗസുപണ്ണാദയോ പകതിയാവ കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണാദിയുത്താ ഹോന്തി, തേയേവ പുബ്ബേ അനുപനിസ്സയാപി ഭഗവതോ സദ്ധമ്മസ്സവനാദിനാ പഠമം വിവട്ടൂപനിസ്സയം പസാദം ഉപ്പാദേതും സക്കോന്തി, ന ഇതരേതി ഗഹേതബ്ബം. **അരേ അഹമ്പി നാമാ**തി ഏത്ഥ "കുതോഹം ഇധ നിബ്ബത്തോതി ഓലോകേത്വാ മണ്ഡൂകഭാവതോതി ഞത്വാ"തി ഇദം ഏത്തകമ്പി അരേ അഹമ്പി നാമാതി വിമ്ഹയവചനേനേവ സിജ്ഝതീതി അവുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **ജല**ന്തി ജലന്തോ വിജ്ജോതമാനോ. **മണ്ഡൂകോഹ**ന്തി ഗാഥായ **ഉദകേ**തി സഞ്ജാതട്ഠാനദസ്സനം, തേന ഥലമണ്ഡൂകതാ നിവത്തനം കതം ഹോതി. ഉദകേ

ജാതാനമ്പി കച്ഛപാദീനം ഥലഗോചരതാപി അത്ഥീതി തം നിവത്തനത്ഥം "വാരിഗോചരോ"തി വുത്തം, ഉദകസഞ്ചാരീതി അത്ഥോ.

വിമോക്ഖന്തികഞാണവസേനാതി എത്ഥ സബ്ബസോ കിലേസേഹി വിമുച്ചതീതി വിമോക്ഖോ, അഗ്ഗമഗ്ഗോ, തസ്സ അന്തോ, അഗ്ഗഫലം, തത്ഥ ഭവം വിമോക്ഖന്തികം, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന സദ്ധിം സബ്ബമ്പി ബുദ്ധഞാണം. ഇദാനി സമ്മാസമ്ബുദ്ധപദതോ ബുദ്ധപദസ്സ വിസേസം ദസ്സേതും **യസ്മാ വാ**തിആദി വുത്തം. സമ്മാസമ്ബുദ്ധപദേന ഹി സത്ഥു പടിവേധഞാണാനുഭാവോ വുത്തോ, ഇമിനാ പന ബുദ്ധപദേന ദേസനാഞാണാനുഭാവോപി, തേനാഹ **അഞ്ഞേപി സത്തേ ബോധേസീ**തിആദി.

ഗുണവിസിട്ഠസത്തുത്തമഗരുഗാരവാധിവചനന്തി സബ്ബേഹി സീലാദിഗുണേഹി വിസിട്ഠസ്സ തതോ ഏവ സബ്ബസത്തേഹി ഉത്തമസ്സ ഗരുനോ ഗാരവവസേന വുച്ചമാനവചനമിദം **ഭഗവാ**തി. **സേട്ഠ**ന്തി സേട്ഠവാചകം വചനം സേട്ഠഗുണസഹചരണതോ. അഥ വാ വുച്ചതീതി വചനം, അത്ഥോ, സോ സേട്ഠോതി അത്ഥോ. **ഉത്തമ**ന്തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **ഗരുഗാരവയുത്തോ**തി ഏത്ഥ ഗരുഭാവോ ഗാരവം, ഗരുഗുണയോഗതോ ഗരുകരണം വാ ഗാരവം, തേന സാവകാദീനം അസാധാരണതായ ഗരുഭൂതേന മഹന്തേന ഗാരവേന യുത്തോതി ഗരുഗാരവയുത്തോ. അഥ വാ ഗരു ച സബ്ബലോകസ്സ സിക്ഖകത്താ തേനേവ ഗാരവയുത്തോ ചാതിപി യോജേതബ്ബം.

അവത്ഥായ വിദിതം **ആവത്ഥികം**. ഏവം **ലിങ്ഗികം**. നിമിത്തതോ ആഗതം **നേമിത്തികം**. അധിച്ച യംകിഞ്ചി നിമിത്തം അധിവചനവസേന അനപേക്ഖിത്വാ പവത്തം **അധിച്ചസമുപ്പന്നം,** തേനാഹ "വചനത്ഥമനപേക്ഖിത്വാ"തി. യദിച്ഛായ ആഗതം യാദിച്ഛകം. ഏത്ഥ ച ബാഹിരം ദണ്ഡാദി **ലിങ്ഗം,** അബ്ഭന്തരം തേവിജ്ജാദി **നിമിത്തം**. പചുരജനവിസയം വാ ദിസ്സമാനം **ലിങ്ഗം,** തബ്ബിപരീതം **നിമിത്ത**ന്തി വേദിതബ്ബം. **സച്ഛികാപഞ്ഞത്തീ**തി സബ്ബധമ്മാനം സച്ഛികിരിയാനിമിത്താ പഞ്ഞത്തി. അഥ വാ **സച്ഛികാപഞ്ഞത്തീ**തി പച്ചക്ഖസിദ്ധാ പഞ്ഞത്തി. യംഗുണനിമിത്താ ഹി സാ, തേ ഗുണാ സത്ഥു പച്ചക്ഖഭൂതാതി ഗുണാ വിയ സാപി സച്ഛികതാ ഏവ നാമ ഹോതി, ന പരേസം, വോഹാരമത്തേനാതി അധിപ്പായോ. **യംഗുണനേമിത്തിക**ന്തി യേഹി ഗുണേഹി നിമിത്തഭൂതേഹി **ഏതം നാമം** നേമിത്തികഞ്ച ജാതം. **വദന്തീ**തി ധമ്മസേനാപതിസ്സ ഗരുഭാവതോ ബഹുവചനേനാഹ, സങ്ഗീതികാരേഹി വാ കതമനുവാദം സന്ധായ.

ഇസ്സരിയാദിഭേദോ ഭഗോ അസ്സ അത്ഥീതി **ഭഗീ**. മഗ്ഗഫലാദിഅരിയഗുണം അരഞ്ഞാദിവിവേകട്ഠാനഞ്ച ഭജി സേവി സീലേനാതി **ഭജീ**. ചീവരാദിപച്ചയാനം അത്ഥരസാദീനഞ്ച സീലാദിഗുണാനഞ്ച **ഭാഗീ,** ദായാദോതി അത്ഥോ. വിഭജി ഉദ്ദേസനിദ്ദേസാദിപ്പകാരേഹി ധമ്മരതനം പവിഭജീതി **വിഭത്തവാ**. രാഗാദിപാപധമ്മം **ഭഗ്ഗം അകാസീതി ഭഗവാ**തി വുച്ചതീതി സബ്ബത്ഥ സമ്ബന്ധോ. ഗരുപി ലോകേ ഭഗവാതി വുച്ചതീതി ആഹ "ഗരൂ"തി, യസ്മാ ഗരു, തസ്മാപി ഭഗവാതി അത്ഥോ. പാരമിതാസങ്ഖാതം ഭഗ്യമസ്സ അത്ഥീതി **ഭഗ്യവാ. ബഹൂഹി ഞായേഹീ**തി കായഭാവനാദികേഹി അനേകേഹി ഭാവനാക്കമേഹി. **സുഭാവിതത്തനോ**തി പച്ചത്തേ ഏതം സാമിവചനം, തേന സുഭാവിതസഭാവോതി അത്ഥോ. ഭവാനം അന്തം നിബ്ബാനം ഗതോതി **ഭവന്തഗോ**. തത്ഥ തത്ഥ ഭഗവാതി സദ്ദസിദ്ധി നിരുത്തിനയേനേവ വേദിതബ്ബാ.

ഇദാനി ഭഗീ ഭജീതി നിദ്ദേസഗാഥായ നവഹി പദേഹി ദസ്സിതമത്ഥം ഭഗ്യവാതി ഗാഥായ ഛഹി പദേഹി സങ്ഗഹേത്വാ പദസിദ്ധിം അത്ഥയോജനാനയഭേദേഹി സദ്ധിം ദസ്സേതും **അയം പന അപരോ നയോ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **വണ്ണവിപരിയയോ**തി ഏത്ഥ **ഇതി**-സദ്ദോ ആദിഅത്ഥോ, തേനേവ വണ്ണവികാരോ വണ്ണലോപോ ധാതുഅത്ഥേന നിയോജനഞ്ചാതി ഇമം തിവിധം ലക്ഖണം സങ്ഗണ്ഹാതി. **സദ്ദനയേനാ**തി സദ്ദലക്ഖണനയേന. പിസോദരാദീനം സദ്ദാനം ആകതിഗണഭാവതോ വുത്തം **"പിസോദരാദിപക്ഖേപലക്ഖണം ഗഹേത്വാ"**തി. പക്ഖിപനമേവ ലക്ഖണം. തപ്പരിയാപന്നതാകരണഞ്ഹി പക്ഖിപനം. **ഭഗ്യ**ന്തി കുസലം.

ലോഭാദയോ ചത്താരോ ദോസാ ഏകകവസേന ഗഹിതാ. അഹിരികാദയോ ദുകവസേന. അക്കോച്ഛിമന്തിആദിനാ (ധ॰ പ॰ ൩-൪) പുനപ്പുനം കുജ്ഝനവസേന ചിത്തപരിയോനന്ധനോ കോധോവ **ഉപനാഹോ**. പരേസം പുബ്ബകാരിതാലക്ഖണസ്സ ഗുണസ്സ നിപുഞ്ഛനോ **മക്ഖോ** നാമ. ബഹുസ്സുതാദീഹി സദ്ധിം യുഗഗ്ഗാഹോ അത്തനോ സമകരണം **പലാസോ**. അത്തനോ വിജ്ജമാനദോസപടിച്ഛാദനാ **മായാ**. അവിജ്ജമാനഗുണപ്പകാസനം **സാഠേയ്യം**. ഗരൂസുപി ഥദ്ധതാ അനോനതതാ **ഥമ്ഭോ**. തദുത്തരികരണലക്ഖണോ **സാരമ്ഭോ**. ജാതിആദിം നിസ്സായ ഉന്നതിലക്ഖണോ **മാനോ**. അബ്ഭുന്നതിലക്ഖണോ **അതിമാനോ**. ജാതിആദിം നിസ്സായ മജ്ജനാകാരപ്പത്തോ മാനോവ **മദോ** നാമ. സോ സത്തവീസതിവിധോ. കാമഗുണേസു ചിത്തസ്സ വോസ്സഗ്ഗോ **പമാദോ**. കായദുച്ചരിതാദീനി **തിവിധദുച്ചരിതാനി**. തണ്ഹാദിട്ഠിദുച്ചരിതവസേന **തിവിധസംകിലേസാ**. രാഗദോസമോഹാവ **മലാനി**. തേയേവ കായദുച്ചരിതാദയോ ച **തിവിധവിസമാനി**. കാമബ്യാപാദവിഹിംസാസഞ്ഞാ **തിവിധസഞ്ഞാ** നാമ. തേയേവ **വിതക്കാ**. തണ്ഹാദിട്ഠിമാനാ **പപഞ്ചാ**. സുഭസുഖനിച്ചഅത്തവിപരിയേസാ **ചതുബ്ബിധവിപരിയേസാ**. ഛന്ദാദയോ **അഗതി**. ചീവരാദീസു പച്ചയേസു ലോഭാ **ചത്താരോ തണ്ഹുപാദാ**. ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘസിക്ഖാസു കങ്ഖാ, സബ്രഹ്മചാരീസു കോപോ ച **പഞ്ച ചേതോഖിലാ**. കാമേ കായേ രൂപേ ച അവീതരാഗതാ, യാവദത്ഥം ഭുഞ്ജിത്വാ സേയ്യസുഖാദിഅനുയോഗോ, അഞ്ഞതരം ദേവനികായം പണിധായ ബ്രഹ്മചരിയചരണഞ്ച **പഞ്ച ചേതോവിനിബന്ധാ**. രൂപാഭിനന്ദനാദയോ **പഞ്ച അഭിനന്ദനാ**. കോധമക്ഖഇസ്സാസാഠേയ്യപാപിച്ഛതാസന്ദിട്ഠിപരാമാസാ **ഛ വിവാദമൂലാനി**. രൂപതണ്ഹാദയോ **ഛ തണ്ഹാകായാ**. മിച്ഛാദിട്ഠിആദയോ അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗപടിപക്ഖാ **മിച്ഛത്താ**. തണ്ഹം പടിച്ച പരിയേസനാ, പരിയേസനം പടിച്ച ലാഭോ, ലാഭം പടിച്ച വിനിച്ഛയോ, തം പടിച്ച ഛന്ദരാഗോ, തം പടിച്ച അജ്ഝോസാനം, തം പടിച്ച പരിഗ്ഗഹോ, തം പടിച്ച മച്ഛരിയം, തം പടിച്ച ആരക്ഖാ, ആരക്ഖാധികരണം ദണ്ഡാദാനാദിഅനേകാകുസലരാസീതി **നവ തണ്ഹാമൂലകാ** ധമ്മാ. പാണാതിപാതാദയോ **ദസ അകുസലകമ്മപഥാ**. ചത്താരോ സസ്സതവാദാ തഥാ ഏകച്ചസസ്സതവാദാ അന്താനന്തികാ അമരാവിക്ഖേപികാ ദ്വേ അധിച്ചസമുപ്പന്നികാ സോളസ സഞ്ഞീവാദാ അട്ഠ അസഞ്ഞീവാദാ അട്ഠ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീവാദാ സത്ത ഉച്ഛേദവാദാ പഞ്ച ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനവാദാതി ഏതാനി **ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി**. രൂപതണ്ഹാദിഛതണ്ഹാ ഏവ പച്ചേകം കാമതണ്ഹാഭവതണ്ഹാവിഭവതണ്ഹാവസേന അട്ഠാരസ ഹോന്തി, താ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധരൂപാദീസു പവത്തിവസേന ഛത്തിംസ, പുന

കാലത്തയവസേന **അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതാനി** ഹോന്തി. **പഭേദ**-സദ്ദം പച്ചേകം സമ്ബന്ധിത്വാ ലോഭപ്പഭേദോതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. **സബ്ബദരഥപരിളാഹകിലേസസതസഹസ്സാനീ**തി സബ്ബാനി സത്താനം ദരഥസങ്ഖാതപരിളാഹകരാനി കിലേസാനം അനേകാനി സതസഹസ്സാനി, ആരമ്മണാദിവിഭാഗതോ പവത്തിആകാരവിഭാഗതോ ച നേസം ഏവം പഭേദോ വേദിതബ്ബോ. പഞ്ച മാരേ അഭഞ്ജീതി സമ്ബന്ധോ. **പരിസ്സയാന**ന്തി ഉപദ്ദവാനം.

ഏവം ഭഗ്യവാ ഭഗ്ഗവാതി ദ്വിന്നം പദാനം അത്ഥം വിഭജിത്വാ ഇദാനി തേഹി ദ്വീഹി ഗഹിതമത്ഥം ദസ്സേതും **ഭഗ്യവന്തതായ ചസ്സാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **സതപുഞ്ഞജലക്ഖണധരസ്സാ**തി അനേകസതപുഞ്ഞനിബ്ബത്തമഹാപുരിസലക്ഖണധരസ്സ ഭഗവതോ. **സകചിത്തേ ഇസ്സരിയം** നാമ പടിക്കൂലാദീസു അപ്പടിക്കൂലസഞ്ഞിതാദിവസപ്പവത്തിയാ ചേവ ചേതോസമാധിവസേന ച അത്തനോ ചിത്തസ്സ വസീഭാവാപാദനമേവ. **അണിമാ ലഘിമാദിക**ന്തി **ആദി**-സദ്ദേന മഹിമാ പത്തി പാകമ്മം ഈസിതാ വസിതാ യത്ഥകാമാവസായിതാതി ഇമേ ഛപി സങ്ഗഹിതാ. തത്ഥ കായസ്സ അണുഭാവകരണം **അണിമാ**. ആകാസേ പദസാ ഗമനാദിഅരഹഭാവേന ലഹുഭാവോ **ലഘിമാ**. കായസ്സ മഹന്തതാപാദനം **മഹിമാ**. ഇട്ഠദേസസ്സ പാപുണനം **പത്തി**. അധിട്ഠാനാദിവസേന ഇച്ഛിതത്ഥനിപ്ഫാദനം **പാകമ്മം**. സയംവസിതാ ഇസ്സരഭാവോ **ഈസിതാ**. ഇദ്ധിവിധേ വസീഭാവോ **വസിതാ**. ആകാസേന വാ ഗച്ഛതോ, അഞ്ഞം വാ കിഞ്ചി കരോതോ യത്ഥ കത്ഥചി വോസാനപ്പത്തി **യത്ഥകാമാവസായിതാ,** "കുമാരകരൂപാദിദസ്സന"ന്തിപി വദന്തി. **സബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗസിരീ**തി സബ്ബേസം അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനം സോഭാ. **അത്ഥീ**തി അനുവത്തതി. ലഹുസാധനം തം തം കാലികം ഇച്ഛിതം, ഗരുസാധനം ചിരകാലികം ബുദ്ധത്താദിപത്ഥിതം . **ഭഗാ അസ്സ സന്തീതി ഭഗവാ**തി ഇദം സദ്ദസത്ഥനയേന സിദ്ധം, സേസം സബ്ബം നിരുത്തിനയേന സിദ്ധന്തി വേദിതബ്ബം.

പീളനസങ്ഖതസന്താപവിപരിണാമട്ഠേനാതിആദീസു പീളനട്ഠോ സങ്ഖതട്ഠോതിആദിനാ അത്ഥ-സദ്ദോ പച്ചേകം യോജേതബ്ബോ. തത്ഥ അത്തനോ സഭാവേന പീളനലക്ഖണം ദുക്ഖം. തസ്സ യോ പീളനമേവ അത്ഥോ "പീളനട്ഠോ"തി വുച്ചതി, സോ സഭാവോ. യസ്മാ പന തംസമുദയേന സങ്ഖതം, തസ്മാ **സങ്ഖതട്ഠോ** സമുദയദസ്സനേന ആവിഭൂതോ. യസ്മാ ച മഗ്ഗോ കിലേസസന്താപഹരത്താ സുസീതലോ, തസ്മാസ്സ മഗ്ഗദസ്സനേന **സന്താപട്ഠോ** ആവിഭൂതോ തപ്പടിയോഗത്താ. അവിപരിണാമധമ്മസ്സ പന നിരോധസ്സ ദസ്സനേന **വിപരിണാമട്ഠോ** ആവിഭൂതോതി. ഏകസ്സേവ സഭാവധമ്മസ്സ സകഭാവതോ ഇതരസച്ചത്തയനിവത്തിതോ ച പരികപ്പേതബ്ബത്താ ചത്താരോ അത്ഥാ വുത്താ. സമുദയസ്സ പന രാസികരണതോ **ആയൂഹനട്ഠോ** സഭാവോ, തസ്സേവ ദുക്ഖദസ്സനേന **നിദാനട്ഠോ** ആവിഭൂതോ. വിസംയോഗഭൂതസ്സ നിരോധസ്സ ദസ്സനേന **സംയോഗട്ഠോ**. നിയ്യാനഭൂതസ്സ മഗ്ഗസ്സ ദസ്സനേന **പലിബോധട്ഠോ** ആവിഭൂതോ.

നിരോധസ്സ പന **നിസ്സരണട്ഠോ** സഭാവോ, തസ്സേവ സമുദയദസ്സനേന **വിവേകട്ഠോ** ആവിഭൂതോ. സങ്ഖതസ്സ മഗ്ഗസ്സ ദസ്സനേന **അസങ്ഖതട്ഠോ,** വിസയഭൂതസ്സ മരണധമ്മസ്സ വാ ദുക്ഖസ്സ ദസ്സനേന **അമതട്ഠോ**. മഗ്ഗസ്സ പന **നിയ്യാനട്ഠോ** സഭാവോ, തസ്സേവ സമുദയദസ്സനേന ദുക്ഖസ്സേവായം ഹേതു, നിബ്ബാനപ്പത്തിയാ പന അയമേവ ഹേതൂതി **ഹേതുട്ഠോ,**

അതിസുഖുമനിരോധദസ്സനേന ഇധമേവ ദസ്സനന്തി **ദസ്സനട്ഠോ,** അധികപണസ്സ ദുക്ഖസ്സ ദസ്സനേന **അധിപതേയ്യട്ഠോ** ആവിഭൂതോ. ഏതേ ഏവ ച പീളനാദയോ സോളസ ആകാരാതി വുച്ചന്തി.

കാമേഹി വിവേകട്ഠകായതാ **കായവിവേകോ**. നീവരണാദീഹി വിവിത്താ അട്ഠ സമാപത്തിയോ **ചിത്തവിവേകോ**. ഉപധീയന്തി ഏത്ഥ യഥാസകം ഫലാനീതി ഉപധയോ, പഞ്ചകാമഗുണസങ്ഖാതകാമഖന്ധകിലേസഅഭിസങ്ഖാരാ, തേഹി ചതൂഹി വിവിത്തം നിബ്ബാനം **ഉപധിവിവേകോ** നാമ.

അനത്താനുപസ്സനായ പടിലദ്ധോ ദുക്ഖാനിച്ചാനുപസ്സനാഹി ച പടിലദ്ധോ അരിയമഗ്ഗോ ആഗമനവസേന യഥാക്കമം **സുഞ്ഞതഅപ്പണിഹിതഅനിമിത്തവിമോക്ഖ**സഞ്ഞം പടിലഭതി, കിലേസേഹി വിമുത്തത്താ ഹി ഏസ വിമോക്ഖോതി.

യഥാ ലോകേ ഏകേകപദതോ ഏകേകമക്ഖരം ഗഹേത്വാ "മേഖലാ"തി വുത്തം, ഏവമിധാപീതി അത്ഥോ. **മേഹനസ്സാ**തി ഗുയ്ഹപ്പദേസസ്സ. **ഖസ്സാ**തി ഓകാസസ്സ.

സഹ ദേവേഹീതിആദീസു സഹ ദേവേഹി വത്തതീതി **സദേവകോ** ലോകോ. **തം സദേവക**ന്തിആദിനാ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. **സദേവകവചനേനാ**തി സദേവക-സദ്ദേ വിസേസനഭാവേന ഠിതദേവവചനേന. തസ്സാപി സദേവകപദേ അന്തോഭൂതത്താ അവയവേ സമുദായോപചാരവസേന വോഹാരോ കതോ. ഇതരഥാ തേന ദേവവിസിട്ഠലോകസ്സേവ ഗഹണതോ പഞ്ചകാമാവചരദേവഗ്ഗഹണം ന സിയാ, ഏവം ഉപരിപി. **സമാരകവചനേന** മാരസദ്ദേന തേന സഹചരിതാ സബ്ബേ വസവത്തിദേവാ ച ഗഹിതാതി ആഹ "ഛട്ഠകാമാവചരദേവഗ്ഗഹണ"ന്തി. ബ്രഹ്മകായികാ നാമ പഠമജ്ഝാനഭൂമികാ. തേ ആദി യേസം ആരുപ്പപരിയന്താനം ബ്രഹ്മാനം തേസം ബ്രഹ്മാനം ഗഹണം **ബ്രഹ്മകായികാദിബ്രഹ്മഗ്ഗഹണം**. ലോക-സദ്ദസ്സ ഓകാസലോകാദീനമ്പി സാധാരണത്താ സത്തലോകാവേണികമേവ പജാഗഹണം കതന്തി ആഹ "പജാവചനേന സത്തലോകഗ്ഗഹണ"ന്തി. സദേവകാദിവചനേന ഉപപത്തിദേവാനം, സസ്സമണവചനേന വിസുദ്ധിദേവാനഞ്ച ഗഹിതത്താ ആഹ "സദേവമനുസ്സവചനേന സമ്മുതിദേവഅവസേസമനുസ്സഗ്ഗഹണ"ന്തി. തത്ഥ **സമ്മുതിദേവാ** രാജാനോ, **അവസേസമനുസ്സാ** സമ്മുതിദേവസമണബ്രാഹ്മണേഹി അവസിട്ഠാ. സത്തലോകാവേണികസ്സ പജാസദ്ദസ്സ വിസും ഗഹിതത്താ സദേവകം ലോകന്തി ഏത്ഥ ലോകസദ്ദഗ്ഗഹണം ഓകാസലോകമേവ നിയമേതീതി ആഹ "തീഹി പദേഹി ഓകാസലോകോ"തി. ഇദഞ്ച സദേവകാദിപദത്തയവചനീയസ്സ പധാനത്ഥസ്സ വസേന വുത്തം. ഓകാസലോകവിസേസനസ്സ പനേത്ഥ ദേവമാരാദിസത്തലോകസ്സാപി ഗഹണം വേദിതബ്ബം സാമത്ഥിയതോ ഗമ്യമാനത്താ സപുത്തോ ആഗതോതിആദീസു പുത്താദീനം വിയ. ഇമസ്മിഞ്ച നയേ സദേവകം സമാരകം സബ്രഹ്മകം ഓകാസലോകം സസ്സമണബ്രാഹ്മണിം സദേവമനുസ്സം പജഞ്ചാതി ച-കാരം ആനേത്വാ യോജേതബ്ബം, ഓകാസസത്തലോകാനം ഗഹണേന ചേത്ഥ തദുഭയസമ്മുതിനിമിത്തഭൂതോ സങ്ഖാരലോകോപി തദവിനാഭാവതോ ഗഹിതോ ഏവാതി ദട്ഠബ്ബോ. അപരേ പന "സദേവകന്തിആദീഹി പഞ്ചഹി പദേഹി സത്തലോകോവ അത്തനോ അവയവഭൂതദേവാദിവിസേസനേഹി വിസേസേത്വാ ഗഹിതോ, തഗ്ഗഹണേന തദാധാരോ ഓകാസലോകോ,

തദുഭയപഞ്ഞത്തിവിസയോ സങ്ഖാരലോകോ ച ഗഹിതാ ഏവ ഹോന്തീ''തി വദന്തി. തേസഞ്ച പജന്തി ഇദം ലോകസദ്ദസ്സ വിസേസനം കത്വാ സദേവകം പജം ലോകം...പേ॰... സദേവമനുസ്സം പജം ലോകന്തി യോജേതബ്ബം.

അരൂപാവചരലോകോ ഗഹിതോ പാരിസേസഞായേന ഇതരേസം പദന്തരേഹി ഗഹിതത്താ. മാരഗ്ഗഹണേന തപ്പധാനാ തംസദിസാ ച ഉപപത്തിദേവാ സങ്ഗയ്ഹന്തീതി ആഹ ''ഛകാമാവചരദേവലോകോ''തി. ഖത്തിയപരിസാ ബ്രാഹ്മണഗഹപതിസമണചാതുമഹാരാജികതാവതിംസമാരബ്രഹ്മപരിസാതി ഇമാസു അട്ഠസു പരിസാസു ചാതുമഹാരാജികാദീനം ചതുന്നം പരിസാനം സദേവകാദിപദേഹി സങ്ഗഹിതത്താ ഇധ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിന്തി ഇമിനാ സമണപരിസാ ബ്രാഹ്മണപരിസാ ച, സദേവമനുസ്സന്തി ഇമിനാ ഖത്തിയപരിസാ ഗഹപതിപരിസാ ച വുത്താതി ആഹ ''ചതുപരിസവസേനാ''തി. തസ്സ മനുസ്സലോകോ ഗഹിതോതി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **മനുസ്സലോകോ**തി മനുസ്സസമൂഹോ, തേനാഹ ''അവസേസസബ്ബസത്തലോകോ വാ''തി.

വികപ്പന്തരം ദസ്സേന്തോ ആഹ ''സമ്മുതിദേവേഹി വാ സഹ മനുസ്സലോകോ''തി. ദേവപദേന സമ്മുതിദേവാ, സമണബ്രാഹ്മണമനുസ്സപദേഹി സേസമനുസ്സാ ച ഗഹിതാതി ഏവം വികപ്പദ്വയേപി മനുസ്സം പജം മനുസ്സിം പജന്തി പജാ-സദ്ദം മനുസ്സ-സദ്ദേന വിസേസേത്വാ തം പുന സഹ ദേവേഹി വത്തതീതി സദേവാ, പജാ. സദേവാ ച സാ മനുസ്സാ ചാതി സദേവമനുസ്സാ, തം സദേവമനുസ്സം പജം. പുന കിം ഭൂതം സസ്സമണബ്രാഹ്മണിന്തി ഏവം യഥാ പജാസദ്ദേന മനുസ്സാനഞ്ഞേവ ഗഹണം സിയാ, തഥാ നിബ്ബചനം കാതബ്ബം, ഇതരഥാ മനുസ്സാനഞ്ഞേവ ഗഹണം ന സമ്പജ്ജതി സബ്ബമനുസ്സാനം വിസേസനഭാവേന ഗഹിതത്താ അഞ്ഞപദത്ഥഭൂതസ്സ കസ്സചി മനുസ്സസ്സ അഭാവാ. ഇദാനി പജന്തി ഇമിനാ അവസേസനാഗാദിസത്തേപി സങ്ഗഹേത്വാ ദസ്സേതുകാമോ ആഹ ''അവസേസസബ്ബസത്തലോകോ വാ''തി. ഏത്ഥാപി ചതുപരിസവസേന അവസേസസബ്ബസത്തലോകോ സമ്മുതിദേവമനുസ്സേഹി വാ സഹ അവസേസസബ്ബസത്തലോകോതി യോജേതബ്ബം.

ഏത്താവതാ ഭാഗസോ ലോകം ഗഹേത്വാ യോജനം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ഏകേകപദേന അഭാഗസോ സബ്ബലോകാനം ഗഹണപക്ഖേപി തസ്സ തസ്സ വിസേസനസ്സ സപ്ഫലതം ദസ്സേതും **അപി ചേത്ഥാ**തിആദി വുത്തം. **ഉക്കട്ഠപരിച്ഛേദതോ**തി ഉക്കട്ഠാനം ദേവഗതിപരിയാപന്നാനം പരിച്ഛിന്നവസേന ഞാനവസേന കിത്തിസദ്ദോ സയം അത്തനോ അവയവഭൂതേന സദേവകവചനേന തം സുണന്താനം സാവേന്തോ അബ്ഭുഗ്ഗതോതി യോജനാ. **അനുസന്ധിക്കമോ**തി അത്ഥാനഞ്ചേവ പദാനഞ്ച അനുസന്ധാനക്കമോ, ഞാനക്കമോതി അത്ഥോ.

അഭിഞ്ഞാതി യ-കാരലോപേന നിദ്ദേസോതി ആഹ ''അഭിഞ്ഞായാ''തി. **സമന്തഭദ്രകത്താ**തി സബ്ബഭാഗേഹി സുന്ദരത്താ. **സാസനധമ്മോ**തി പടിപത്തിപടിവേധസാസനസ്സ പകാസകോ പരിയത്തിധമ്മോ. **ബുദ്ധസുബോധിതതായാ**തി ഇദം തികം ധമ്മസ്സ ഹേതുസരൂപഫലവസേന വുത്തം, തഥാ നാഥപഭവത്തികമ്പി. മജ്ഝേ തികദ്വയം ഫലവസേനേവ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **കിച്ചസുദ്ധിയാ**തി ധമ്മം സുത്വാ യഥാസുതവസേന പടിപജ്ജന്താനം സുപ്പടിപത്തിസങ്ഖാതകിച്ചസുദ്ധിയാ.

ഇദാനി ആദികല്യാണാദിപ്പകാരമേവ ധമ്മം ദേസേന്തോ ഭഗവാ സോതൂനം യം സാസനബ്രഹ്മചരിയം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയഞ്ച പകാസേതി, തപ്പകാസകസ്സ ബ്രഹ്മചരിയപദസ്സ **സാത്ഥ**ന്തിആദീനി പദാനി വിസേസനഭാവേന വുത്താനി, ന ധമ്മപദസ്സാതി ദസ്സനമുഖേന നാനപ്പകാരതോ അത്ഥം വിവരിതുകാമോ **സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനന്തി ഏവമാദീസു പനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ തിസ്സോ സിക്ഖാ സകലോ ച തന്തിധമ്മോ **സാസനബ്രഹ്മചരിയം** നാമ. ഭഗവാ ഹി ധമ്മം ദേസേന്തോ സീലാദികേ വിയ തപ്പകാസകം തന്തിധമ്മമ്പി പകാസേതി ഏവ സദ്ദത്ഥസമുദായത്താ പരിയത്തിധമ്മസ്സ. **യഥാനുരൂപ**ന്തി യഥാരഹം. സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹിതഞ്ഹി സാസനബ്രഹ്മചരിയം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയഞ്ച അത്ഥസമ്പത്തിയാ സമ്പന്നത്ഥതായ, ഉപരൂപരി അധിഗന്തബ്ബവിസേസസങ്ഖാതഅത്ഥസമ്പത്തിയാ ച സഹ അത്ഥേന പയോജനേന വത്തതീതി സാത്ഥമേവ, ന തു സബ്യഞ്ജനം, തന്തിധമ്മസങ്ഖാതം സാസനബ്രഹ്മചരിയം യഥാവുത്തേന അത്ഥേന സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനഞ്ച. കിരാതാദിമിലക്ഖവചനാനമ്പി സാത്ഥസബ്യഞ്ജനത്തേ സമാനേപി വിസിട്ഠത്ഥബ്യഞ്ജനയോഗം സന്ധായ സഹത്ഥോ ദേവദത്തോ സവിത്തോതിആദി വിയ "സാത്ഥം സബ്യഞ്ജന"ന്തി വുത്തന്തി ആഹ "അത്ഥസമ്പത്തിയാ സാത്ഥം, ബ്യഞ്ജനസമ്പത്തിയാ സബ്യഞ്ജന"ന്തി. തത്ഥ യം അത്ഥം സുത്വാ തഥാ പടിപജ്ജന്താ സബ്ബദുക്ഖക്ഖയം പാപുണന്തി, തസ്സ താദിസസമ്പത്തി **അത്ഥസമ്പത്തി** നാമ, സമ്പന്നത്ഥതാതി അത്ഥോ. **ബ്യഞ്ജനസമ്പത്തി** നാമ സിഥിലധനിതാദിബ്യഞ്ജനപരിപുണ്ണായ മാഗധികായ സഭാവനിരുത്തിയാ ഗമ്ഭീരമ്പി അത്ഥം ഉത്താനം കത്വാ ദസ്സനസമത്ഥതാ സമ്പന്നബ്യഞ്ജനതാതി അത്ഥോ.

ഇദാനി **നേത്തിപ്പകരണനയേനാ**പി (നേത്തി ർ ദ്വാദസപദ) അത്ഥം ദസ്സേതും **സങ്കാസനാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ സങ്ഖേപതോ കാസീയതി ദീപീയതീതി **സങ്കാസന**ന്തി കമ്മസാധനവസേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ, ഏവം സേസേസുപി. പഠമം കാസനം **പകാസനം**. ഉഭയമ്പേതം ഉദ്ദേസത്ഥവചനസങ്ഖാതസ്സ വിത്ഥാരവചനം. സകിം വുത്തസ്സ പുന വചനഞ്ച **വിവരണവിഭജനാനി**. ഉഭയമ്പേതം നിദ്ദേസത്ഥവചനം. വിവടസ്സ വിത്ഥാരതരാഭിധാനം വിഭത്തസ്സ ച പകാരേഹി ഞാപനം **ഉത്താനീകരണപഞ്ഞത്തിയോ**. ഉഭയമ്പേതം പടിനിദ്ദേസത്ഥവചനസങ്ഖാതസ്സ വിത്ഥാരവചനം. **അത്ഥപദസമായോഗതോതി** യഥാവുത്താനി ഏവ ഛ പദാനി പരിയത്തിയാ അത്ഥവിഭാഗത്താ അത്ഥപദാനി, തേഹി സഹിതതായ അത്ഥകോട്ഠാസയുത്തത്താതി അത്ഥോ. അപരിയോസിതേ പദേ ആദിമജ്ഝഗതവണ്ണോ **അക്ഖരം,** ഏകക്ഖരം, പദം വാ അക്ഖരം. വിഭത്തിയന്തം **പദം**. പദാഭിഹിതം അത്ഥം ബ്യഞ്ജേതീതി **ബ്യഞ്ജനം,** വാക്യം. കഥിതസ്സേവത്ഥസ്സ അനേകവിധേന വിഭാഗകരണം **ആകാരോ** നാമ. ആകാരാഭിഹിതസ്സ നിബ്ബചനം **നിരുത്തി**. നിബ്ബചനത്ഥവിത്ഥാരോ **നിദ്ദേസോ**. അഥ വാ "അക്ഖരേഹി സങ്കാസേതി, പദേഹി പകാസേതി, ബ്യഞ്ജനേഹി വിവരതി, ആകാരേഹി വിഭജതി, നിരുത്തീഹി ഉത്താനിം കരോതി, നിദ്ദേസേഹി പഞ്ഞപേതീ"തി വചനതോ സങ്കാസനപകാസനസങ്ഖആതഉദ്ദേസത്ഥവാചകാനി വചനാനി അക്ഖരപദാനി നാമ. വിവരണവിഭജനസങ്ഖാതനിദ്ദേസത്ഥവാചകാനി വചനാനി ബ്യഞ്ജനാകാരാ നാമ. ഉത്താനീകരണപഞ്ഞത്തിസങ്ഖാതപടിനിദ്ദേസത്ഥവാചകാനി വചനാനി നിരുത്തിനിദ്ദേസാ നാമ, തേസം സമ്പത്തിയാ സബ്യഞ്ജനന്തി അത്ഥോ.

അത്ഥഗമ്ഭീരതാതിആദീസു **അത്ഥോ** നാമ തന്തിഅത്ഥോ, ഹേതുഫലം വാ. **ധമ്മോ** നാമ തന്തി, ഹേതു വാ. **ദേസനാ** നാമ യഥാധമ്മം ധമ്മാഭിലാപോ. **പടിവേധോ** നാമ യഥാവുത്തഅത്ഥാദീനം അവിപരീതാവബോധോ. തേ പനേതേ അത്ഥാദയോ യസ്മാ സസാദീഹി വിയ മഹാസമുദ്ദോ മന്ദബുദ്ധീഹി ദുക്ഖോഗാഹാ അലബ്ഭനേയ്യപതിട്ഠാ ച, തസ്മാ **ഗമ്ഭീരാ**. തേസു പടിവേധസ്സാപി അത്ഥസന്നിസ്സിതത്താ അത്ഥസഭാഗത്താ ച വുത്തം "അത്ഥഗമ്ഭീരതാപടിവേധഗമ്ഭീരതാഹി സാത്ഥ"ന്തി. ധമ്മദേസനാനം അത്ഥസന്നിസ്സിതത്തേപി സയം ബ്യഞ്ജനരൂപത്താ വുത്തം "ധമ്മഗമ്ഭീരതാദേസനാഗമ്ഭീരതാഹി സബ്യഞ്ജന"ന്തി. യഥാവുത്തഅത്ഥാദീസു പഭേദഗതാനി ഞാണാനി **അത്ഥപടിസമ്ഭിദാ**ദയോ. തത്ഥ **നിരുത്തീ**തി തന്തിപദാനം നിദ്ധാരേത്വാ വചനം, നിബ്ബചനന്തി അത്ഥോ. തീസു പടിസമ്ഭിദാസു ഞാണം **പടിഭാനപടിസമ്ഭിദാ**. ലോകിയാ സദ്ധേയ്യവചനമുഖേനേവ അത്ഥേസു പസീദന്തി, ന അത്ഥമുഖേനാതി ആഹ **സദ്ധേയ്യതോ**തിആദി. **കേവല**സദ്ദോ സകലാധിവചനന്തി ആഹ "സകലപരിപുണ്ണഭാവേനാ"തി. **ബ്രഹ്മചരിയ**-സദ്ദോ ഇധ സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹം സകലം സാസനം ദീപേതീതി ആഹ **സിക്ഖത്തയപരിഗ്ഗഹിതത്താ**തിആദി.

യഥാവുത്തമേവത്ഥം അപരേനാപി പരിയായേന ദസ്സേതും **അപി ചാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **സനിദാന**ന്തി ദേസകാലാദിദീപകേന നിദാനവചനേന സനിദാനം. **സഉപ്പത്തിക**ന്തി അട്ഠുപ്പത്തിആദിയുത്തിയുത്തം. തത്രായം പാളിയോജനാക്കമോ - "വേരഞ്ജോ ബ്രാഹ്മണോ സമണോ ഖലു ഭോ...പേ॰... വിഹരതീ"തി ച, "തം ഖോ പന ഭവന്തം ഗോതമം 'ഇതിപി സോ...പേ॰... പവേദേതീ'തി ഏവം കല്യാണോ കിത്തിസദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗതോ"തി ച, "സോ ധമ്മം ദേസേതി...പേ॰... പരിയോസാനകല്യാണം, ദേസേന്തോ ച സാത്ഥസബ്യഞ്ജനാദിഗുണസംയുത്തം ബ്രഹ്മചരിയം പകാസേതീ"തി ച, "സാധു ഖോ പന തഥാരൂപാനം അരഹതം ദസ്സനം ഹോതീ"തി ച അസ്സോസി, സുത്വാ ച അഥ ഖോ വേരഞ്ജോ ബ്രാഹ്മണോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീതി.

അട്ഠകഥായം പന കിഞ്ചാപി "ദസ്സനമത്തമ്പി സാധു ഹോതീതി ഏവം അജ്ഝാസയം കത്വാ അഥ ഖോ വേരഞ്ജോ...പേ॰... ഉപസങ്കമീ"തി ഏവം സാധു ഖോ പനാതിആദിപാഠസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ പരിവിതക്കനഭാവേന വുത്തത്താ ബ്രഹ്മചരിയം പകാസേതീതി പദാനന്തരമേവ അസ്സോസീതി പദം സമ്ബന്ധിതബ്ബം വിയ പഞ്ഞായതി, തഥാപി "സാധു ഖോ പന തഥാരൂപാനം അരഹതം ദസ്സനം ഹോതീ"തി ഏവം യഥാവുത്തനിദസ്സനത്ഥേന ഇതി-സദ്ദേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാ വുത്തത്താ പന അഞ്ഞത്ഥ ഇതി-സദ്ദസ്സ അദസ്സനതോ ച അഥ ഖോ വേരഞ്ജോതിആദിനാ കത്തബ്ബന്തരദസ്സനമുഖേന പാളിയാ പകാരന്തരേ പവത്തിതോ ച യഥാവുത്തവസേനേവ "സാധു ഖോ പന തഥാരൂപാനം അരഹതം ദസ്സനം ഹോതീ"തി വചനാനന്തരമേവ അസ്സോസീതി പദം ആനേത്വാ സമ്ബന്ധനം യുത്തം. അട്ഠകഥാചരിയേന ഹി ബ്രാഹ്മണസ്സ അത്തനാ സുതവസേനേവ അജ്ഝാസയോ ഉപ്പജ്ജതീതി ഉപസങ്കമനഹേതുദസ്സനമുഖേന **ദസ്സനമത്തമ്പി സാധു ഹോതീതി ഏവം അജ്ഝാസയം കത്വാ**തിആദി വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം.

വ. സീതോദകം വിയ ഉണ്ഹോദകേനാതി ഇദം ഉക്കമേന മുഖാരുള്ഹവസേന വുത്തം, അനുപസന്തസഭാവതായ ബ്രാഹ്മണസ്സേവ

ഉണ്ഹോദകം വിയ സീതോദകേനാതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ, ഞാണതേജയുത്തതായ വാ ഭഗവാ ഉണ്ഹോദകോപമോതി കത്വാ തബ്ബിരഹിതം ബ്രാഹ്മണം സീതോദകം വിയ കത്വാ തഥാ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. **ഏകീഭാവ**ന്തി സമ്മോദനകിരിയായ ഏകരൂപതം. **യായാ**തിആദീസു യായ കഥായ സമ്മോദി ബ്രാഹ്മണോ, തം സമ്മോദനീയം കഥന്തി യോജനാ. തത്ഥ **ഖമനീയ**ന്തി ദുക്ഖബഹുലം ഇദം സരീരം, കച്ചി ഖമിതും സക്കുണേയ്യം. **യാപനീയ**ന്തി ചിരപ്പബന്ധസങ്ഖാതായ യാപനായ യാപേതും സക്കുണേയ്യം. രോഗാഭാവേന **അപ്പാബാധം**. ദുക്ഖജീവിതാഭാവേന **അപ്പാതങ്കം**. തംതംകിച്ചകരണത്ഥായ ലഹും അകിച്ഛേന ഉട്ഠാതും യോഗ്ഗതായ **ലഹുട്ഠാനം. ബല**ന്തി സരീരസ്സ സബ്ബകിച്ചക്ഖമം ബലം കച്ചി അത്ഥീതി പുച്ഛതി. **ഫാസുവിഹാരോ**തി സുഖവിഹാരോ. സരണീയമേവ ദീഘം കത്വാ ''സാരണീയ''ന്തി വുത്തന്തി ആഹ ''സരിതബ്ബഭാവതോ ച സാരണീയ''ന്തി. **പരിയായേഹീ**തി കാരണേഹി.

ഭാവോതി കിരിയാ, തസ്മിം വത്തമാനോ നപുംസക-സദ്ദോ **ഭാവനപുംസകനിദ്ദേസോ** നാമ, കിരിയാവിസേസനസദ്ദോതി അത്ഥോ. ഏകമന്തേ ഏകസ്മിം അന്തേ യുത്തപ്പദേസേതി അത്ഥോ. **ഖണ്ഡിച്ചാദിഭാവ**ന്തി ഖണ്ഡിതദന്തപലിതകേസാദിഭാവം. **രാജപരിവട്ടേ**തി രാജൂനം പരിവത്തനം, പടിപാടിയോതി അത്ഥോ. പുരാതനുച്ചകുലപ്പസുതതായ ജിണ്ണതാ, ന വയസാതി ആഹ ''ചിരകാലപ്പവത്തകുലന്വയേ''തി. വിഭവാനം മഹന്തത്തം ലാതി ഗണ്ഹാതീതി മഹല്ലകോതി ആഹ ''വിഭവമഹത്തതായ സമന്നാഗതേ''തി. **വിഭാവനേ നാമ അത്ഥേ**തി പകതിവിഭാവനസങ്ഖാതേ അത്ഥേ. ന അഭിവാദേതി വാതി അഭിവാദേതബ്ബന്തി ന സല്ലക്ഖേതി, ഏവം അസല്ലക്ഖണപകതികോതി വുത്തം ഹോതി. രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാതി ഏത്ഥാപി നിച്ചപകതികം അനിച്ചപകതികം വാതി അത്ഥോ. **അനിച്ചം വാ**തി ഏത്ഥ **വാ**-സദ്ദോ അവധാരണത്ഥോ.

സമ്പതിജാതോതി മുഹുത്തജാതോ, ജാതസമനന്തരമേവാതി അത്ഥോ. **സത്തപദവീതിഹാരേന ഗന്ത്വാ...പേ॰... ഓലോകേസീ**തി ഏത്ഥ ദ്വാരം പിധായ നിക്ഖന്തോതിആദീസു വിയ ഗമനതോ പുരേ കതമ്പി ഓലോകനം പച്ഛാ കതം വിയ വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ഓലോകേസി**ന്തി ച ലോകവിവരണപാടിഹാരിയേ ജാതേ മംസചക്ഖുനാ വോലോകേസീതി അത്ഥോ. **സേട്ഠോ**തി പസത്ഥതരോ. **പതിമാനേസീ**തി പൂജേസി. **ആസഭി**ന്തി ഉത്തമം.

ന. തം വചനന്തി നാഹം തം ബ്രാഹ്മണാതിആദിവചനം. **അഞ്ഞായ സണ്ഠഹേയ്യാ**തി അരഹത്തേ പതിട്ഠഹേയ്യ. **ജാതിവസേനാ**തി ഖത്തിയാദിജാതിവസേന. **ഉപപത്തിവസേനാ**തി ദേവേസു ഉപപത്തിവസേന. **ആവിഞ്ഛന്തീ**തി ആകഡ്ഢന്തി. യസ്സ അഭിവാദാദികരണസങ്ഖാതസ്സ സാമഗ്ഗിരസസ്സ ഭഗവതി അഭാവം മഞ്ഞമാനോ ബ്രാഹ്മണോ ''അരസരൂപോ''തി ആഹ, തബ്ബിധുരസ്സ രൂപതണ്ഹാദികസ്സേവ സാമഗ്ഗിരസസ്സ അഭാവേന ഭഗവാ ''അരസരൂപോ''തി ദസ്സേതും സാമഗ്ഗിരസസദ്ദസ്സ രൂപരസാദീസു വത്തനപ്പകാരം ദസ്സേന്തോ ആഹ **വത്ഥാരമ്മണാദീ**തിആദി.

താലാവത്ഥുകതാതി ഉച്ഛിന്നമൂലാനം താലാനം വത്ഥു വിയ നേസം രൂപരസാദീനം വത്ഥു ചിത്തസന്താനം കതന്തി ഇമസ്മിം അത്ഥേ മജ്ഝേപദലോപം ദീഘഞ്ച കത്വാ നിദ്ദേസോതി ആഹ **താലവത്ഥു വിയാ**തിആദി. താലവത്ഥു വിയ യേസം വത്ഥു കതം തേ താലാവത്ഥുകതാതി

വിസേസനസ്സ പരനിപാതോ ദട്ഠബ്ബോ, കതതാലവത്ഥുകാതി അത്ഥോ. മത്ഥകച്ഛിന്നതാലോയേവ പത്തഫലാദീനം അകാരണതായ അവത്ഥൂതി താലാവത്ഥു, തം വിയ യേസം വത്ഥു കതം തേ രൂപരസാദയോ താലാവത്ഥുകതാ, അയം അഞ്ഞപദത്ഥവസേന അത്ഥഗ്ഗാഹോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന സുഗമോതി വിസേസമത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ "മത്ഥകച്ഛിന്നതാലോ വിയ കതാ"തി. ഏവഞ്ച മത്ഥകസദിസേസു രൂപരസാദീസു രാഗേസു ഛിന്നേസുപി തബ്ബത്ഥുഭൂതസ്സ താലാവത്ഥുസദിസസ്സ ചിത്തസന്താനസ്സ യാവ പരിനിബ്ബാനട്ഠാനം ഉപപന്നമേവ ഹോതി. യഥാരുതതോ പന വിസേസനസമാസവസേന അത്ഥേ ഗയ്ഹമാനേ രൂപരസാദീനം താലാവത്ഥുസദിസതായ ഠാനം ആപജ്ജതി. യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൧.൩) ഏതം ദോസം പരിഹരിതും രൂപരസാദീനം കുസലാകുസലത്തം വുത്തം, തം തേ തഥാഗതസ്സ പഹീനാതിആദിപാളിയാ, കാമസുഖസ്സാദസങ്ഖാതാ രൂപരസാതിആദിഅട്ഠകഥായ ച ന സമേതി, ഖീണാസവാനമ്പി യാവ പരിനിബ്ബാനാ കുസലാകുസലാനം ഫലുപ്പത്തിതോ തേസം മത്ഥകച്ഛിന്നതാലസദിസതാപി ന യുത്താതി ഗഹേതബ്ബം. അഥ വാ മത്ഥകച്ഛിന്നതാലസ്സ ഠിതം അട്ഠിതഞ്ച അമനസികത്വാ പുന അനുപ്പത്തിധമ്മതാസദിസമത്തം ഉപമേത്വാ താലാവത്ഥു വിയ കതാതി വിസേസനസമാസവസേന അത്ഥഗ്ഗഹണേപി ന കോചി ദോസോ. **അനു**-സദ്ദോ പച്ഛാതി അത്ഥേ വത്തതീതി ആഹ **പച്ഛാഭാവോ ന ഹോതീ**തിആദി. **അനു അഭാവം ഗതാ**തി പച്ഛാ അനുപ്പത്തിധമ്മതാവസേന അഭാവം ഗതാ. **അനച്ഛരിയാ**തി അനു അനു ഉപരൂപരി വിമ്ഹയകതാതി അത്ഥോ. **യഞ്ച ഖോ ത്വം വദേസീ**തി യം വന്ദനാദിസാമഗ്ഗീരസാഭാവസങ്ഖാതം കാരണം അരസരൂപതായ വദേസി, തം കാരണം ന വിജ്ജതീതി അത്ഥോ.

൪. **സന്ധായ ഭാസിതമത്ഥ**ന്തി യം അത്ഥം സന്ധായ ബ്രാഹ്മണോ നിബ്ഭോഗോ ഭവം ഗോതമോതിആദിമാഹ, ഭഗവാ ച യം സന്ധായ നിബ്ഭോഗതാദിം അത്തനി അനുജാനാതി, തം സന്ധായ ഭാസിതമത്ഥം.

൬. **കുലസമുദാചാരകമ്മ**ന്തി കുലാചാരകമ്മം. കായതോ കായദ്വാരതോ പവത്തം ദുച്ചരിതം **കായദുച്ചരിതം. അനേകവിഹിതാ**തി അനേകപ്പകാരാ.

൩. **പഞ്ചകാമഗുണികരാഗസ്സാ**തി രൂപാദീസു പഞ്ചസു കാമകോട്ഠാസേസു അതിവിയ സങ്ഗവസേന നിയുത്തസ്സ കാമരാഗസ്സ, ഏതേന അനാഗാമീനം വത്ഥാഭരണാദീസു സങ്ഗനികന്തിവസേന ഉപ്പജ്ജനകാമരാഗസ്സ കാമരാഗതാഭാവം ദസ്സേതി തസ്സ രൂപരാഗാദീസു സങ്ഗഹതോ. **അവസേസാന**ന്തി ഏത്ഥ സക്കായദിട്ഠിവിചികിച്ഛാനം പഠമേന മഗ്ഗേന, സേസാനം ചതൂഹിപി ഉച്ഛേദം വദതി, തേനാഹ "യഥാനുരൂപ"ന്തി.

൭. **ജിഗുച്ഛതി മഞ്ഞേ**തി ജിഗുച്ഛതി വിയ, "ജിഗുച്ഛതീ"തി വാ സല്ലക്ഖേമി. **അകോസല്ലസമ്ഭൂതട്ഠേനാ**തി അഞ്ഞാണസമ്ഭൂതട്ഠേന.

൮-൯. **തത്രാ**തി യഥാവുത്തേസു ദ്വീസു അത്ഥവികപ്പേസു. പടിസന്ധിപരിയായോപി ഇധ ഗബ്ഭസദ്ദോതി ആഹ "ദേവലോകപടിസന്ധിപടിലാഭായാ"തി. **അപുനബ്ഭവഭൂതാ**തി ഖണേ ഖണേ ഉപ്പജ്ജമാനാനം ധമ്മാനം അഭിനിബ്ബത്തി.

൧൧. ധമ്മധാതുന്തി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. തഞ്ഹി ധമ്മേ യാഥാവതോ ധാരേതി ഉപധാരേതീതി "ധമ്മധാതൂ"തി വുച്ചതി. **ദേസനാവിലാസപ്പത്തോ**തി അഭിരുചിവസേന പരിവത്തേത്വാ ദേസേതും സമത്ഥതാ ദേസനാവിലാസോ, തം പത്തോ. **കരുണാവിപ്ഫാര**ന്തി സബ്ബസത്തേസു മഹാകരുണായ ഫരണം. താദിഗുണലക്ഖണമേവ ഉപമായ വിഭാവേന്തോ ആഹ "പഥവീസമചിത്തത"ന്തി. തതോയേവ അകുജ്ഝനസഭാവതോ **അകുപ്പധമ്മതാ. ജാതിയാ അനുഗത**ന്തി ജാതിയാ അനുബദ്ധം. **ജരായ അനുസട**ന്തി ജരായ പലിവേഠിതം. **വട്ടഖാണുഭൂത**ന്തി വട്ടതോ ഉദ്ധരിതും അസക്കുണേയ്യതായ വട്ടേ നിച്ചലഭാവേന ഠിതം ഖാണു വിയ ഭൂതം. ജാതാനം മച്ചാനം നിച്ചം മരണതോ ഭയന്തി ആഹ **അജ്ജ മരിത്വാ**തിആദി. **അപ്പടിസമം പുരേജാതഭാവ**ന്തി അസദിസം അരിയായ ജാതിയാ പഠമജാതഭാവം, സബ്ബജേട്ഠഭാവന്തി അത്ഥോ.

"അപീ"തി അവത്വാ "പീ"തി വദന്തോ **പി**-സദ്ദോ വിസും അത്ഥി നിപാതോതി ദസ്സേതി. **സമ്മാ അധിസയിതാനീ**തി പാദാദീഹി ഉപഘാതം അകരോന്തിയാ സമ്മദേവ ഉപരി സയിതാനി, അകമ്മകസ്സാപി സയതിധാതുനോ അധിപുബ്ബതായ സകമ്മകതാ ദട്ഠബ്ബാ. **നഖസിഖാ**തി നഖഗ്ഗാനി. സകുണാനം പക്ഖാ ഹത്ഥപാദട്ഠാനിയാതി ആഹ "സങ്കുടിതഹത്ഥപാദാ"തി. **ഏത്ഥാ**തി ആലോകട്ഠാനേ. **നിക്ഖമന്താന**ന്തി നിക്ഖമന്തേസു, നിദ്ധാരണേ ഹേതം സാമിവചനം. **അണ്ഡകോസ**ന്തി അണ്ഡകപാലം.

ലോകോയേവ **ലോകസന്നിവാസോ**. അബുജ്ഝി ഏത്ഥാതി രുക്ഖോ **ബോധി,** സയം ബുജ്ഝതി, ബുജ്ഝന്തി വാ തേനാതി മഗ്ഗോപി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണമ്പി ബോധി. ബുജ്ഝീയതീതി നിബ്ബാനം ബോധി. **അന്തരാ ച ബോധി**ന്തി ദുതിയമുദാഹരണം വിനാപി രുക്ഖ-സദ്ദേന ബോധി-സദ്ദസ്സ രുക്ഖപ്പവത്തിദസ്സനത്ഥം. **വരഭൂരിമേധസോ**തി മഹാപഥവീ വിയ പത്ഥടപഞ്ഞോതി അത്ഥോ. **തിസ്സോ വിജ്ജാ**തി അരഹത്തമഗ്ഗോ അത്തനാ സഹ വത്തമാനം സമ്മാദിട്ഠിസങ്ഖാതം ആസവക്ഖയഞ്ഞാണഞ്ചേവ ഇതരാ ദ്വേ മഹഗ്ഗതവിജ്ജാ ച തബ്ബിനിബന്ധകകിലേസവിദ്ധംസനവസേന ഉപ്പാദനതോ "തിസ്സോ വിജ്ജാ"തി വുച്ചതി. **ഛ അഭിഞ്ഞാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **സാവകപാരമീഞാണ**ന്തി അഗ്ഗസാവകേഹി പടിലഭിതബ്ബം സബ്ബമേവ ലോകിയലോകുത്തരഞാണം. **പച്ചേകബോധിഞാണ**ന്തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ.

ഓപമ്മസമ്പടിപാദനന്തി ഓപമ്മത്ഥസ്സ ഉപമേയ്യേന സമം പടിപാദനം. **അത്ഥേനാ**തി ഉപമേയ്യത്ഥേന. **തിക്ഖഖരവിപ്പസന്നസൂരഭാവോ**തി ഇമിനാ സങ്ഖാരുപേക്ഖാപത്തതം വിപസ്സനായ ദസ്സേതി. **പരിണാമകാലോ**തി ഇമിനാ വുട്ഠാനഗാമിനിഭാവാപത്തിം. തദാ ച സാ മഗ്ഗഞാണഗബ്ഭം ധാരേന്തീ വിയ ഹോതീതി ആഹ "ഗബ്ഭഗ്ഗഹണകാലോ"തി. **അനുപുബ്ബാധിഗതേനാ**തി പഠമമഗ്ഗാദിപടിപാടിയാ അധിഗതേന. **ചതുരങ്ഗസമന്നാഗത**ന്തി "കാമം തചോ ച ന്ഹാരു ച അട്ഠി ച അവസിസ്സതു (മ॰ നി॰ ൨.൧൮൪; സം॰ നി॰ ൨.൨൨; അ॰ നി॰ ൨.൫; മഹാനി॰ ൧൯൬), സരീരേ ഉപസുസ്സതു മംസലോഹിത"ന്തി ഏവം വുത്തചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം വീരിയം.

ഛന്ദോ കാമോതിആദീസു പഠമനാകാരേന പവത്തോ ദുബ്ബലോ ലോഭോ ഇച്ഛനട്ഠേന **ഛന്ദോ**. തതോ ബലവാ രഞ്ജനട്ഠേന **രാഗോ**. തതോപി ബലവതരോ **ഛന്ദരാഗോ**. നിമിത്താനുബ്യഞ്ജനസങ്കപ്പവസേന പവത്തോ

സങ്കപ്പോ. തതോപി ബലവസങ്കപ്പവസേനേവ പവത്തോ **രാഗോ**. തതോപി ബലവതരോ **സങ്കപ്പരാഗോ**. സ്വായം പഭേദോ ഏകസ്സേവ ലോഭസ്സ പവത്തിആകാരഭേദേന അവത്ഥാഭേദേന ച വുത്തോ.

പഠമജ്ഝാനകഥാവണ്ണനാ

സേയ്യഥിദന്തി തം കഥന്തി അത്ഥോ. **ഏത**ന്തി പുബ്ബപദേയേവ അവധാരണകരണം, ഏതം അത്ഥജാതം വാ. **തന്നിസ്സരണതോ**തി തേസം കാമാനം നിസ്സരണത്താ. **ഏസാ**തി ഏവ-കാരോ. കാമധാതു നാമ കാമഭവോ, **നേക്ഖമ്മ**ന്തി പഠമജ്ഝാനം. **ഏസാ**തി നിയമോ. തദങ്ഗവിക്ഖമ്ഭനസമുച്ഛേദപടിപ്പസ്സദ്ധിനിസ്സരണവിവേകാ **തദങ്ഗവിവേകാദയോ**. കായചിത്തഉപധിവിവേകാ **കായവിവേകാദയോ, തയോ ഏവ ഇധ** ഝാനകഥായ, സമുച്ഛേദവിവേകാദീനം അസമ്ഭവാ. **നിദ്ദേസേ**തി മഹാനിദ്ദേസേ. **തത്ഥേവാ**തി മഹാനിദ്ദേസേ ഏവ. **വിഭങ്ഗേ**തി ഝാനവിഭങ്ഗേ. **ഏവഞ്ഹി സതീ**തി ഉഭയേസമ്പി കാമാനം സങ്ഗഹേ സതി.

പുരിമേനാതി കായവിവേകേന. **ഏത്ഥാ**തി ഏതസ്മിം കായചിത്തവിവേകദ്വയേ. **ദുതിയേനാ**തി ചിത്തവിവേകേന. **ഏതേസ**ന്തി യഥാവുത്തനയേന വത്ഥുകാമകിലേസകാമവിവേകദ്വയസ്സ വാചകഭൂതാനം വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹീതി ഇമേസം പദാനം, നിദ്ധാരണേ ചേതം സാമിവചനം. **ബാലഭാവസ്സ** ഹേതുപരിച്ചാഗോതി അനുവത്തതി. അകുസലധമ്മോ ഹി ബാലഭാവസ്സ ഹേതു. **ആസയപോസന**ന്തി ആസയസ്സ വിസോധനം വഡ്ഢനഞ്ച. വിഭങ്ഗേ നീവരണാനേവ വുത്താനീതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ കാരണമാഹ ''ഉപരിഝാനങ്ഗപച്ചനീകപടിപക്ഖഭാവദസ്സനതോ''തി. തത്ഥ ഉപരി സവിതക്കന്തിആദിനാ വുച്ചമാനാനി ഝാനങ്ഗാനി, തേസം അത്തനോ പച്ചനീകാനം പടിപക്ഖഭാവദസ്സനതോതി അത്ഥോ. ഉപരിഝാനങ്ഗാനം പച്ചനീകപടിപക്ഖഭാവസ്സ ദസ്സനതോതിപി പാഠോ. തത്ഥ ''ഉപരി വുച്ചമാനഝാനങ്ഗാനം ഉജുവിപച്ചനീകവസേന പടിപക്ഖഭാവദസ്സനതോ''തി ''നീവരണാനം താനേവ വിഭങ്ഗേ വുത്താനീ''തിപി അത്ഥം വദന്തി . **പേടകേ**തി മഹാകച്ചായനത്ഥേരേന കതം നേത്തിപ്പകരണനയാനുസാരിപകരണം, തം പന പിടകാനം വണ്ണനാഭൂതത്താ ''പേടക''ന്തി വുത്തം, തസ്മിന്തി അത്ഥോ.

വിതക്കനം നാമ ആരമ്മണപരികപ്പനന്തി ആഹ ''ഊഹന''ന്തി. രൂപം രൂപന്തിആദിനാ വിസയേ ആകോടേന്തസ്സ വിസയപ്പവത്തിആഹനനം ഉപരി ആഹനനന്തി വേദിതബ്ബം. **ആരമ്മണേ ചിത്തസ്സ ആനയനം** നാമ ആരമ്മണാഭിമുഖകരണം. **അനുസഞ്ചരണ**ന്തി അനുപരിബ്ഭമനം, തഞ്ച ഖണന്തരസ്സ തഥാകാരേന ഉപ്പാദനമേവ, ന ഹി പരമത്ഥതോ ഏകസ്സ സഞ്ചരണമത്ഥി, ഏവമഞ്ഞത്ഥാപി ഈദിസേസു. **അനുമജ്ജന**ന്തി പരിമജ്ജനം. **തത്ഥാ**തി ആരമ്മണേ. **സഹജാതാനുയോജനം** സകിച്ചാനുവത്തിതാകരണേന. **കത്ഥചീ**തി ദുതിയജ്ഝാനവിരഹിതേസു സവിചാരചിത്തേസു സബ്ബത്ഥാതി അത്ഥോ. വിചാരേന സഹ ഉപ്പജ്ജമാനോപി വിതക്കോ ആരമ്മണേ അഭിനിരോപനാകാരേന പവത്തിം സന്ധായ ''പഠമാഭിനിപാതോ''തി വുത്തോ. **വിപ്ഫാരവാ**തി അവൂപസന്തസഭാവതായ വേഗവാ, തേനേവേസ ദുതിയജ്ഝാനേ പഹാനങ്ഗം ജാതം. **പഠമദുതിയജ്ഝാനേസൂ**തി പഞ്ചകനയം സന്ധായ വുത്തം. അങ്ഗവിനിമുത്തസ്സ ഝാനസ്സ അഭാവം ദസ്സേന്തോ **രുക്ഖോ വിയാ**തിആദിമാഹ.

വിവേക-സദ്ദസ്സ ഭാവസാധനപക്ഖേ ''തസ്മാ വിവേകാ''തി വുത്തം, ഇതരപക്ഖേ ''തസ്മിം വിവേകേ''തി. **പിനയതീ**തി തപ്പേതി, വഡ്ഢേതി വാ. **ഫരണരസാ**തി പണീതരൂപേഹി കായേ ബ്യാപനരസാ. **സാതലക്ഖണ**ന്തി ഇട്ഠസഭാവം, മധുരന്തി അത്ഥോ. സമ്പയുത്താനം പീളനജ്ഝുപേക്ഖനം അകത്വാ അനു അനു ഗണ്ഹനം ഉപകാരിതാ വാ **അനുഗ്ഗഹോ**. വനമേവ **വനന്തം**. ഉദകമേവ **ഉദകന്തം. തസ്മിം തസ്മിം സമയേ പാകടഭാവതോ**തി ഇമിനാ ഇട്ഠാരമ്മണാദിപടിലാഭസമയേപി സുഖം വിജ്ജമാനമ്പി അപാകടം, പീതിയേവ തത്ഥ പാകടാ, പടിലദ്ധരസാനുഭവനസമയേ ച വിജ്ജമാനപീതിതോപി സുഖമേവ പാകടതരന്തി ദസ്സേതി. ഏത്ഥ ച ചേതസികസുഖവസേനേവ പടിലദ്ധരസാനുഭവനം വേദിതബ്ബം, ന കായികസുഖവസേന തസ്സ പീതിസമ്പയോഗസ്സേവ അഭാവേന ഇധാനധിപ്പേതത്താ. **അയഞ്ച പീതീ**തിആദി അഞ്ഞപദത്ഥസമത്ഥസദസ്സനം, അസ്സത്ഥിപക്ഖേ തദ്ധിതപച്ചയദസ്സനം വാ. ദുതിയവികപ്പേന അഞ്ഞപദത്ഥസമാസവസേനേവ ''വിവേകജം പീതിസുഖ''ന്തി ഇദം ഏകം പദന്തി ദസ്സേതി, വിഭത്തിയാ ച അലോപം.

ഗണനാനുപുബ്ബതാതി ദേസനാക്കമം സന്ധായ വുത്തം. **പഠമം സമാപജ്ജതീ**തി ഇദം ആദികമ്മികവസേന വുത്തം, ചിണ്ണവസീനം പന യോഗീനം ഉപ്പടിപാടിയാപി ഝാനം ഉപ്പജ്ജതേവ. **ഝാപേതീ**തി ദഹതി. അനിച്ചാദിലക്ഖണവിസയായ വിപസ്സനായ ഉപനിജ്ഝായനം കഥം നിബ്ബാനാലമ്ബനസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഹോതീതി ആഹ **വിപസ്സനായാ**തിആദി. തത്ഥ **മഗ്ഗേന സിജ്ഝതീ**തി നിച്ചാദിവിപല്ലാസപ്പഹായകേന സഹ മഗ്ഗേനേവ തം ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനം അസമ്മോഹതോ അത്തനോ സിജ്ഝതി. അഥ വാ മഗ്ഗേനാതി മഗ്ഗകിച്ചേന, വിപല്ലാസപ്പഹാനേനാതി അത്ഥോ.

അഞ്ഞോതി സത്തോ. **അവുത്തത്താ**തി ''സചിത്തേകഗ്ഗത''ന്തി **ഝാനപാളിയം** (വിഭ॰ ൫൭൯ ആദയോ) അവുത്തത്താ. **വുത്തത്താ**തി തസ്സാ ഝാനപാളിയാ **വിഭങ്ഗേ** വുത്തത്താ.

ദുതിയജ്ഝാനകഥാവണ്ണനാ

അജ്ഝത്തന്തി ഝാനവിസേസനത്താ വുത്തം ''ഇധ നിയകജ്ഝത്തമധിപ്പേത''ന്തി. ഝാനഞ്ഹി അജ്ഝത്തജ്ഝത്തം ന ഹോതി ഛളിന്ദ്രിയാനമേവ തബ്ഭാവതോ. ഖുദ്ദകാ ഊമിയോ **വീചിയോ**. മഹതിയോ **തരങ്ഗാ. സന്താ ഹോന്തി സമിതാ**തിആദീനി അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനാനി, ഝാനബലേന സമതിക്കന്താതി അധിപ്പായോ. **അപ്പിതാ**തി ഗമിതാ വിനാസം പാപിതാ. **പരിയായോ**തി ഝാനപരിക്ഖാരേ ഝാനവോഹാരത്താ അപരമത്ഥതോ.

തതിയജ്ഝാനകഥാവണ്ണനാ

തദധിഗമായാതി തതിയമഗ്ഗാധിഗമായ. **ഉപപത്തിതോ ഇക്ഖതീ**തി പഞ്ഞായ സഹചരണപരിചയേന യഥാ സമവാഹിഭാവോ ഹോതി, ഏവം യുത്തിതോ പസ്സതി. **വിപുലായാ**തി മഹഗ്ഗതഭാവപ്പത്തായ. **ഥാമഗതായാ**തി വിതക്കവിചാരപീതിവിഗമേന ഥിരഭാവപ്പത്തിയാ, തേനേവ വക്ഖതി ''വിതക്കവിചാരപീതീഹി അനഭിഭൂതത്താ''തിആദി. (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൧ തതിയജ്ഝാനകഥാ). ഉപേക്ഖാഭേദം ദസ്സേത്വാ ഇധാധിപ്പേതം ഉപേക്ഖം

പകാസേതും **ഉപേക്ഖാ പനാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ തത്രമജ്ഝത്തതാവ ഖീണാസവാനം ഇട്ഠാനിട്ഠഛളാരമ്മണാപാഥേ പരിസുദ്ധപകതിഭാവാവിജഹനാകാരേന അജ്ഝുപേക്ഖനതോ “ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ”തി ച, സത്തേസു മജ്ഝത്താകാരപ്പവത്തത്താ “ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ”തി ച, സഹജാതധമ്മാനം മജ്ഝത്താകാരഭൂതാ “ബോജ്ഝങ്ഗുപേക്ഖാ”തി ച, കേവലാ “തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാ”തി ച, തതിയജ്ഝാനസഹഗതാ അഗ്ഗസുഖേപി തസ്മിം അപക്ഖപാതഭൂതാ “ഝാനുപേക്ഖാ”തി ച, ചതുത്ഥജ്ഝാനസഹഗതാ സബ്ബപച്ചനീകപരിസുദ്ധിതായ “പാരിസുദ്ധുപേക്ഖാ”തി ച തേന തേന അവത്ഥാഭേദേന ഛധാ വുത്താ.

വീരിയമേവ പന അനച്ചാരദ്ധഅനതിസിഥിലേസു സഹജാതേസു സങ്ഖാരേസു ഉപേക്ഖനാകാരേന പവത്തം “വീരിയുപേക്ഖാ”തി വുത്തം. അട്ഠന്നം രൂപാരൂപജ്ഝാനാനം പടിലാഭതോ പുബ്ബഭാഗേ ഏവ നീവരണവിതക്കവിചാരാദീനം പഹാനാഭിമുഖീഭൂതത്താ തേസം പഹാനേപി അബ്യാപാരഭാവൂപഗമനേന മജ്ഝത്താകാരപ്പവത്താ സമാധിവസേന ഉപ്പന്നാ അട്ഠ പഞ്ഞാ ചേവ ഉപാദാനക്ഖന്ധഭൂതേസു സങ്ഖാരേസു അജ്ഝുപേക്ഖനാകാരപ്പവത്താ വിപസ്സനാവസേന ഉപ്പന്നാ ചതുന്നം മഗ്ഗാനം പുബ്ബഭാഗേ തസ്സ തസ്സ അധിഗമായ ചതസ്സോ ചതുന്നം ഫലസമാപത്തീനം പുബ്ബഭാഗേ തസ്സ തസ്സ അധിഗമായ അപ്പണിഹിതവിമോക്ഖവസേന പവത്താ ചതസ്സോ സുഞ്ഞതഅനിമിത്തവിമോക്ഖവസേന ദ്വേതി ദസ പഞ്ഞാ ചാതി ഇമേ അട്ഠാരസ പഞ്ഞാ **സങ്ഖാരുപേക്ഖാ** നാമ. യഥാവുത്തവിപസ്സനാപഞ്ഞാവ ലക്ഖണവിചിനനേപി മജ്ഝത്തഭൂതാ **വിപസ്സനുപേക്ഖാ** നാമ. അദുക്ഖമസുഖവേദനാ **വേദനുപേക്ഖാ** നാമ. ഇമാസം പന ദസന്നമ്പി ഉപേക്ഖാനം “തത്ഥ തത്ഥ ആഗതനയതോ വിഭാഗോ **ധമ്മസങ്ഗഹട്ഠകഥായം** വുത്തനയേന വേദിതബ്ബോ”തി ദസ്സേന്തോ ആഹ **ഏവമയം ദസവിധാപീ**തിആദി. തത്ഥ തത്ഥ ആഗതനയതോതി ഇദമ്പി ഹി താസം വിഭാഗദസ്സനസ്സ ഭൂമിപുഗ്ഗലാദിപദം വിയ വിസും മാതികാപദവസേന വുത്തം, ന പന ഭൂമിപുഗ്ഗലാദിവസേന വിഭാഗദസ്സനസ്സ ആഗതട്ഠാനപരാമസനം ആഗതട്ഠാനസ്സ അട്ഠസാലിനിയാതിആദിനാ വുത്തത്താ, തസ്മാ **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൧.൧ തതിയജ്ഝാനകഥാ) യം വുത്തം “ഇമാസം പന ദസന്നമ്പി ഉപേക്ഖാനം ഭൂമിപുഗ്ഗലാദിവസേന വിഭാഗോ തത്ഥ തത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോതി ദസ്സേന്തോ ആഹ ഏവമയം ദസവിധാതിആദീ”തി, തം അമനസികത്വാ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. **തത്ഥ തത്ഥ ആഗതനയതോ**തി “ഇധ (ഖീണാസവോ) ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നേവ സുമനോ ഹോതി, ന ദുമ്മനോ, ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ”തിആദിനാ (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൪൮; അ॰ നി॰ ൬.൧) ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ ആഗതാ, “ഉപേക്ഖാസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതീ”തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൦൮; മ॰ നി॰ ൧.൭൭; വി॰ ൩൪൨; ൩.൮൩) ഏവം ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ ആഗതാതി ഇമിനാ നയേന ദസന്നമ്പി ഉപേക്ഖാനം തത്ഥ തത്ഥ വുത്തപദേസേസു ആഗതനയദസ്സനതോ ച അയം ദസവിധാപി ഉപേക്ഖാ ധമ്മസങ്ഗഹട്ഠകഥായം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാതി സമ്ബന്ധോ.

ഭൂമീതിആദീസു പന ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ കാമാവചരാ, ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ രൂപാവചരാതിആദിനാ **ഭൂമിതോ** ച, ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ അസേക്ഖാനമേവ, ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ പുഥുജ്ജനാദീനം

തിണ്ണമ്പി പുഗ്ഗലാനന്തിആദിനാ **പുഗ്ഗലതോ** ച, ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ സോമനസ്സുപേക്ഖാസഹഗതചിത്തസമ്പയുത്താതിആദിനാ **ചിത്തതോ** ച, ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ ഛളാരമ്മണാതിആദിനാ **ആരമ്മണതോ** ച, ''വേദനുപേക്ഖാ വേദനാക്ഖന്ധേന സങ്ഗഹിതാ, ഇതരാ നവ സങ്ഖാരക്ഖന്ധേനാ''തി **ഖന്ധസങ്ഗഹവസേന** ച, ''ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ ബ്രഹ്മവിഹാരബോജ്ഝങ്ഗഝാന പാരിസുദ്ധിതത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാ ച അത്ഥതോ ഏകാ. തസ്മാ ഏകക്ഖണേ ച താസു ഏകായ സതി ഇതരാ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, തഥാ സങ്ഖാരുപേക്ഖാ വിപസ്സനുപേക്ഖാപി വേദിതബ്ബാ. വേദനാവീരിയുപേക്ഖാനമേകക്ഖണേ സിയാ ഉപ്പത്തീ''തി **ഏകക്ഖണവസേന** ച, ''ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ അബ്യാകതാ ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ കുസലാബ്യാകതാ, തഥാ സേസാ. വേദനുപേക്ഖാ പന സിയാ അകുസലാപീ''തി ഏവം **കുസലത്തികവസേന** ച, ''സങ്ഖേപതോ ചത്താരോ ച ധമ്മാ വീരിയവേദനാതത്രമജ്ഝത്തതാഞാണവസേനാ''തി ഏവം **സങ്ഖേപവസേന** ച അയം ദസവിധാപി ഉപേക്ഖാ **ധമ്മസങ്ഗഹട്ഠകഥായം** വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാതി യോജനാ.

ഏത്ഥ ചേതാ കിഞ്ചാപി **അട്ഠസാലിനിയം** ഭൂമിപുഗ്ഗലാദിവസേന സരൂപതോ ഉദ്ധരിത്വാ ന വുത്താ, തഥാപി തത്ഥ വുത്തപ്പകാരേഹേവ താസം ഭൂമിപുഗ്ഗലാദിവിഭാഗോ നയതോ ഉദ്ധരിത്വാ സക്കാ ഞാതുന്തി തത്ഥ സരൂപതോ വുത്തഞ്ച അവുത്തഞ്ച ഏകതോ സങ്ഗഹേത്വാ തത്ഥ തത്ഥ ആഗതനയതോതിആദീഹി നവഹി പകാരേഹി അതിദേസോ കതോ, തേനേവ ''ധമ്മസങ്ഗഹട്ഠകഥായം വുത്തവസേനാ''തി അവത്വാ **''വുത്തനയേനേവാ''**തി വുത്തം. തഥാഹി ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാതി ആദിമ്ഹി വുത്തേ ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ രൂപാദിആരമ്മണതായ ഭൂമിതോ കാമാവചരാ ച പുഗ്ഗലതോ അസേക്ഖാനമേവ ച ഉപ്പജ്ജതി, ചിത്തതോ സോമനസ്സുപേക്ഖാചിത്തസമ്പയുത്താ, ആരമ്മണതോ ഛളാരമ്മണാ, കുസലത്തികതോ അബ്യാകതാ ചാതി പണ്ഡിതേഹി സക്കാ ഞാതും, തഥാ ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ ച ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ ച തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാ ച ഝാനുപേക്ഖാ ച പാരിസുദ്ധുപേക്ഖാ ച അത്ഥതോ ഏകാതിആദിമ്ഹി വുത്തേ പനസ്സ സങ്ഖാരക്ഖന്ധസങ്ഗഹിതത്താ ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാദീഹി സഹ ഏകക്ഖണേ അനുപ്പത്തിആദയോ ച സക്കാ ഞാതും, യഥാ ച ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ, ഏവം സേസാനമ്പി യഥാരഹം അട്ഠസാലിനിയം വുത്തനയതോ ഭൂമിആദിവിഭാഗുദ്ധാരനയോ ഞാതബ്ബോ. **അനാഭോഗരസാ**തി പണീതസുഖേപി തസ്മിം അവനതിപടിപക്ഖകിച്ചാതി അത്ഥോ.

പുഗ്ഗലേനാതി പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനേന. കിലേസേഹി സമ്പയുത്താനം **ആരക്ഖാ. തീരണം** കിച്ചസ്സ പാരഗമനം. **പവിചയോ** വീമംസാ. **ഇദന്തി** സതിസമ്പജഞ്ഞം. യസ്മാ തസ്സ നാമകായേന സമ്പയുത്തം സുഖന്തി ഇമസ്സ തസ്മാ ഏതമത്ഥന്തിആദിനാ സമ്ബന്ധോ. **തസ്സാ**തി ഝാനസമങ്ഗിനോ. **തംസമുട്ഠാനേനാ**തി തം യഥാവുത്തനാമകായസമ്പയുത്തം സുഖം സമുട്ഠാനം കാരണം യസ്സ രൂപസ്സ തേന തംസമുട്ഠാനേന രൂപേന. **അസ്സാ**തി യോഗിനോ. **യസ്സാ**തി രൂപകായസ്സ. **ഫുടത്താ**തി അതിപണീതേന രൂപേന ഫുടത്താ. **ഏതമത്ഥം ദസ്സേന്തോ**തി കായികസുഖഹേതുഭൂതരൂപസമുട്ഠാപകനാമകായസുഖം പടിസംവേദിയമാനോ ഏവ ഝാനസമങ്ഗിതാകരണേ കാരിയോപചാരതോ ''സുഖഞ്ച കായേന പടിസംവേദേതീ''തി വുച്ചതീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോതി അത്ഥോ. **യന്തി** ഹേതുഅത്ഥേ നിപാതോതി ആഹ **''യംഝാനഹേതൂ''**തി.

സുഖപാരമിപ്പത്തേതി സുഖസ്സ ഉക്കംസപരിയന്തം പത്തേ. ഏവമേതേസം പഹാനം വേദിതബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. അഥ കസ്മാ ഝാനേസ്വേവ നിരോധോ വുത്തോതി സമ്ബന്ധോ.

ചതുത്ഥജ്ഝാനകഥാവണ്ണനാ

കത്ഥ ചുപ്പന്നന്തി ഏത്ഥ **കത്ഥാ**തി ഹേതുമ്ഹി ഭുമ്മം, കസ്മിം ഹേതുമ്ഹി സതീതി അത്ഥോ. **നാനാവജ്ജനേ**തി അപ്പനാവീഥിആവജ്ജനതോ നാനാ ഭിന്നം പുരിമവീഥീസു ആവജ്ജനം യസ്സ ഉപചാരസ്സ, തസ്മിം നാനാവജ്ജനേ. വിസമനിസജ്ജായ ഉപ്പന്നകിലമഥോ വിസമാസനുപതാപോ. **ഉപചാരേ വാ**തിആദി പക്ഖന്തരദസ്സനം ഏകാവജ്ജനൂപചാരേപി വാതി അത്ഥോ. **പീതിഫരണേനാ**തി ഇമിനാ അപ്പനാവീഥിയാ വിയ ഏകവീഥിയമ്പി കാമാവചരപീതിയാ ഫരണമത്തസ്സ അഭാവം ദസ്സേതി. ദോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ അസ്സ സിയാ ഉപ്പത്തീതി സമ്ബന്ധോ. **ഏത**ന്തി ദോമനസ്സിന്ദ്രിയം ഉപ്പജ്ജതീതി സമ്ബന്ധോ. **വിതക്കവിചാരപ്പച്ചയേപീ**തി **പി**-സദ്ദോ അട്ഠാനപ്പയുത്തോ. സോ ''പഹീനസ്സാ''തി ഹേട്ഠാ വുത്തപദാനന്തരം യോജേതബ്ബോ ''പഹീനസ്സാപി ദോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സാ''തി. **വിതക്കവിചാരഭാവേ**തി ഏത്ഥ ''ഉപ്പജ്ജതി ദോമനസ്സിന്ദ്രിയ''ന്തി ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. നിമിത്തത്ഥേ ചേതം ഭുമ്മം, വിതക്കവിചാരഭാവഹേതൂതി അത്ഥോ. **വിതക്കവിചാരാ**തി ഏത്ഥ **ഇതി**-സദ്ദോ തസ്മാതി ഏതസ്മിം അത്ഥേ ദട്ഠബ്ബോ, തേന യസ്മാ ഏതം ദോമനസ്സിന്ദ്രിയം വിതക്കവിചാരപച്ചയേ…പേ॰… നേവ ഉപ്പജ്ജതി, യത്ഥ പന ഉപ്പജ്ജതി, തത്ഥ വിതക്കവിചാരഭാവേയേവ ഉപ്പജ്ജതി. യസ്മാ ച അപ്പഹീനായേവ ദുതിയജ്ഝാനൂപചാരേ വിതക്കവിചാരാ, തസ്മാ തത്ഥസ്സ സിയാ ഉപ്പത്തീതി ഏവമേത്ഥ യോജനാ വേദിതബ്ബാ.

തത്ഥാതി ദുതിയജ്ഝാനൂപചാരേ. **അസ്സാ**തി ദോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ. **സിയാ ഉപ്പത്തീ**തി ഇദഞ്ച പച്ചയമത്തദസ്സനേന സമ്ഭാവനമത്തതോ വുത്തം. ദോമനസ്സുപ്പത്തിസമ്ഭാവനാപി ഹി ഉപചാരക്ഖണേയേവ കാതും യുത്താ, വിതക്കവിചാരരഹിതേ പന ദുതിയജ്ഝാനക്ഖണേ തദുപ്പത്തിസമ്ഭാവനാപി ന യുത്താ കാതുന്തി. ഇതരഥാ കുസലചിത്തക്ഖണേ അകുസലദോമനസ്സുപ്പത്തിയാ അസമ്ഭവതോ ''തത്ഥസ്സ സിയാ ഉപ്പത്തീ''തി ന വത്തബ്ബം സിയാ. സമീപത്ഥേ വാ ഏതം ഭുമ്മം, ഉപചാരജ്ഝാനാനന്തരവീഥീസൂതി അത്ഥോ. **ദുതിയജ്ഝാനേ**തി ഏത്ഥാപി അനന്തരവീഥീസുപി ന ത്വേവ ഉപ്പജ്ജതീതി അത്ഥോ, ഏവം ഉപരി സുഖിന്ദ്രിയേപി. സോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ ഉപ്പത്തീതി സമ്ബന്ധോ. **പഹീനാതി വുത്താ**തി ഇദം ''പഞ്ചന്നം ഓരമ്ഭാഗിയാനം സംയോജനാനം പരിക്ഖയാ''തി വുത്തത്താ വുത്തം. **ദുക്ഖാഭാവേനാ**തി ദുക്ഖതാഭാവേന. ഏവം **സുഖാഭാവേനാ**തി ഏത്ഥാപി. **ഏതേനാ**തി ദുക്ഖസുഖപടിക്ഖേപവചനേന. **ഇട്ഠാനിട്ഠവിപരീതാനുഭവനലക്ഖണാ**തി അതിഇട്ഠഅതിഅനിട്ഠാനം വിപരീതസ്സ മജ്ഝത്താരമ്മണസ്സ അനുഭവനലക്ഖണാ, മജ്ഝത്താരമ്മണമ്പി ഹി ഇട്ഠാനിട്ഠേസു ഏവ പവിട്ഠം തബ്ബിനിമുത്തസ്സ അഭാവാ.

ഝാനചതുക്കകഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

പുബ്ബേനിവാസകഥാവണ്ണനാ

൧൨. അരൂപജ്ഝാനാനമ്പി അങ്ഗസമതായ ചതുത്ഥജ്ഝാനേ സങ്ഗഹോതി ആഹ **കേസഞ്ചി അഭിഞ്ഞാപാദകാനീ**തിആദി, തേനേവ വക്ഖതി "അട്ഠ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ"തിആദി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൨). തേസു ച ചതുത്ഥജ്ഝാനമേവ അഭിഞ്ഞാപാദകം നിരോധപാദകം ഹോതി, ന ഇതരാനി. ദൂരകാരണതം പന സന്ധായ "ചത്താരി ഝാനാനീ"തി നേസമ്പി ഏകതോ ഗഹണം കതന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ചിത്തേകഗ്ഗതത്ഥാനീ**തി ഇദം ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ **ഖീണാസവാന**ന്തിആദി. **സബ്ബകിച്ചസാധക**ന്തി ദിബ്ബവിഹാരാദിസബ്ബബുദ്ധകിച്ചസാധകം. **സബ്ബലോകിയലോകുത്തരഗുണദായക**ന്തി ഇമിനാ യഥാവുത്തം വിപസ്സനാപാദകത്താദിസബ്ബം സമ്പിണ്ഡേതി. ഇദഞ്ഹി ഝാനം ഭഗവതോ സബ്ബബുദ്ധഗുണദായകസ്സ മഗ്ഗഞാണസ്സ പദട്ഠാനത്താ ഏവം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. **യഥയിദ**ന്തി യഥാ ഇദം. **അഭിനീഹാരക്ഖമ**ന്തി ഇദ്ധിവിധാദിഅത്ഥം തദഭിമുഖം നീഹരണയോഗ്ഗം.

ഝാനപ്പടിലാഭപച്ചയാനന്തി ഝാനപ്പടിലാഭഹേതുകാനം ഝാനപ്പടിലാഭം നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനകാനം. **പാപകാന**ന്തി ലാമകാനം. **ഇച്ഛാവചരാന**ന്തി ഇച്ഛായ വസേന ഓതിണ്ണാനം നീവരണഭാവം തദേകട്ഠതഞ്ച അപ്പത്താനം അത്തുക്കംസനാദിവസപ്പവത്താനം അഹോ വത മമേവ സത്ഥാ പടിപുച്ഛിത്വാ ഭിക്ഖൂനം ഏവരൂപം ധമ്മം ദേസേയ്യാതിആദിനയപ്പവത്താനം മാനാദീനം. പോത്ഥകേസു പന "ഝാനപ്പടിലാഭപച്ചനീകാന"ന്തിപി പാഠം ലിഖന്തി, സോ പമാദപാഠോതി ഗഹേതബ്ബോ "ഝാനപ്പടിലാഭപച്ചനീകാനം നീവരണാനം അഭാവസ്സ നീവരണദൂരീഭാവേന പരിസുദ്ധോ"തി ഏവം പുബ്ബേ പരിസുദ്ധപദേയേവ വുത്തത്താ. **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൧.൧൨) പന "ഇച്ഛാവചരാനന്തി ഇച്ഛായ അവചരാനം ഇച്ഛാവസേന ഓതിണ്ണാനം പവത്താനം നാനപ്പകാരാനം കോപഅപ്പച്ചയാനന്തി അത്ഥോതി അയമ്പി പാഠോ അയുത്തോ ഏവാതി ഗഹേതബ്ബം. തതോ ഏവ ച **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** അയം പാഠോ സബ്ബേന സബ്ബം ന ദസ്സിതോ"തി വുത്തം. തത്ഥ ച നാനപ്പകാരാനം കോപഅപ്പച്ചയാനന്തി ഏവം നീവരണഭാവപ്പത്തദോസാനം പരാമട്ഠത്താ അയം പാഠോ പടിക്ഖിത്തോതി വേദിതബ്ബോ.

അഭിജ്ഝാദീനന്തി ഏത്ഥ അഭിജ്ഝാ-സദ്ദേന ച അനീവരണസഭാവസ്സേവ ലോഭസ്സ മാനാദീനഞ്ച ഗഹണം ഝാനപ്പടിലാഭപച്ചയാനന്തി അനുവത്തമാനത്താ. **ഉഭയമ്പീ**തി അനങ്ഗണത്തം വിഗതൂപക്കിലേസത്തഞ്ചാതി ഏതം ഉഭയമ്പി യഥാക്കമം **അനങ്ഗണസുത്തവത്ഥസുത്താ**നുസാരേനേവ വേദിതബ്ബം. തേസു ച സുത്തേസു കിഞ്ചാപി നീവരണസഭാവപ്പത്താ ഥൂലദോസാപി വുത്താ, തഥാപി അധിഗതചതുത്ഥജ്ഝാനസ്സ വസേന വുത്തത്താ ഇധ സുഖുമാ ഏവ തേ ഗഹിതാ. അങ്ഗണുപക്കിലേസസാമഞ്ഞേന പനേത്ഥ സുത്താനം അപദിസനം. തഥാ ഹി "സുത്താനുസാരേനാ"തി വുത്തം, ന പന സുത്തവസേനാതി.

പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിയം ഞാണം പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണന്തി നിബ്ബചനം ദസ്സേന്തോ ആഹ **പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിമ്ഹീ**തിആദി. ഇദാനി പുബ്ബേനിവാസം പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിം തത്ഥ ഞാണഞ്ച വിഭാഗതോ ദസ്സേതും **തത്ഥാ**തിആദി വുത്തം. **പുബ്ബ**-സദ്ദോ അതീതഭവവിസയോ, **നിവാസ**-സദ്ദോ ച കമ്മസാധനോതി ആഹ "പുബ്ബേ അതീതജാതീസു നിവുത്ഥക്ഖന്ധാ"തി. നിവുത്ഥതാ ചേത്ഥ സകസന്താനേ പവത്തതാ, തേനാഹ **അനുഭൂതാ**തിആദി. ഇദാനി സപരസന്താനസാധനവസേന നിവാസ-സദ്ദസ്സ അത്ഥം ദസ്സേതും

“നിവുത്ഥധമ്മാ വാ നിവുത്ഥാ”തി വത്വാ തം വിവരിതും **ഗോചരനിവാസേനാ**തിആദി വുത്തം. ഗോചരഭൂതാപി ഹി ധമ്മാ ഞാണേന നിവുത്ഥാ നാമ ഹോന്തി, തേ പന സപരവിഞ്ഞാണഗോചരതായ ദുവിധാതി ദസ്സേതും **അത്തനോ**തിആദി വുത്തം. പരവിഞ്ഞാണവിഞ്ഞാതാപി വാ നിവുത്ഥാതി സമ്ബന്ധോ. ഇധാപി പരിച്ഛിന്നാതി പദം ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. അനമതഗ്ഗേപി ഹി സംസാരേ അത്തനാ അവിഞ്ഞാതപുബ്ബാനം സത്താനം ഖന്ധാ പരേഹേവ കേഹിചി വിഞ്ഞാതത്താ പരവിഞ്ഞാണവിഞ്ഞാതാ നാമ വുത്താ, തേസം അനുസ്സരണം പുരിമതോ ദുക്കരം യേഹി പരേഹി വിഞ്ഞാതതായ തേ പരവിഞ്ഞാണവിഞ്ഞാതാ നാമ ജാതാ, തേസം വത്തമാനസന്താനാനുസാരേന വിഞ്ഞാതബ്ബതോ. തേ ച പരവിഞ്ഞാണവിഞ്ഞാതാ ദുവിധാ പരിനിബ്ബുതാ അപരിനിബ്ബുതാതി. തേസു ച പരിനിബ്ബുതാനുസ്സരണം ദുക്കരം സബ്ബസോ സുസമുച്ഛിന്നസന്താനത്താ. തം പന സിഖാപ്പത്തപരവിഞ്ഞാതം പുബ്ബേനിവാസം ദസ്സേതും “ഛിന്നവടുമകാനുസ്സരണാദീസൂ”തി വുത്തം. തത്ഥ **ഛിന്നവടുമകാ** അതീതേ പരിനിബ്ബുതാ ഖീണാസവാ ഛിന്നസംസാരമഗ്ഗത്താ . **ആദി**-സദ്ദേന അപരിനിബ്ബുതാനം പരവിഞ്ഞാണവിഞ്ഞാതാനമ്പി സീഹോക്കന്തികവസഎന അനുസ്സരണം ഗഹിതം. യായ സതിയാ പുബ്ബേനിവാസം അനുസ്സരതി, സാ പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതീതി ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം.

വിഹിത-സദ്ദോ വിധ-സദ്ദപരിയായോതി ആഹ “അനേകവിധ”ന്തി, ഭവയോനിആദിവസേന ബഹുവിധന്തി അത്ഥോ. **വിഹിത**ന്തി വാ പയുത്തം വണ്ണിതന്തി അത്ഥം ഗഹേത്വാ “അനേകേഹി പകാരേഹി വിഹിത”ന്തി വത്തബ്ബേ മജ്ഝേപദലോപം കത്വാ നിദ്ദിട്ഠന്തി ആഹ “അനേകേഹി...പേ॰... സംവണ്ണിത”ന്തി. **പകാരേഹീ**തി നാമഗോത്താദിപകാരേഹി. **സംവണ്ണിത**ന്തി ബുദ്ധാദീഹി കഥിതം. അനു-സദ്ദോ അനന്തരത്ഥദീപകോതി ആഹ “അഭിനിന്നാമിതമത്തേ ഏവാ”തി, ഏതേന ച പരികമ്മസ്സ ആരദ്ധതം ദസ്സേതി. **പൂരിതപാരമീനഞ്ഹീ**തിആദിനാ പരികമ്മം വിനാപി സിദ്ധിം ദസ്സേതി.

ആരദ്ധപ്പകാരദസ്സനത്ഥേതി അനുസ്സരിതും ആരദ്ധാനം പുബ്ബേ നിവുത്ഥക്ഖന്ധാനം ദസ്സനത്ഥേ. ജായതീതി ജാതി, ഭവോ. സോ ഏകകമ്മമൂലകോ ആദാനനിക്ഖേപപരിച്ഛിന്നോ ഖന്ധപ്പബന്ധോ ഇധ “ജാതീ”തി അധിപ്പേതോതി ആഹ **ഏകമ്പീ**തിആദി. **കപ്പോ**തി അസങ്ഖ്യേയ്യകപ്പോ, സോ പന അത്ഥതോ കാലോ തഥാപവത്തധമ്മമുപാദായ പഞ്ഞത്തോ, തേസം വസേനസ്സ പരിഹാനി ച വഡ്ഢി ച വേദിതബ്ബാ. സംവട്ടോ സംവട്ടനം വിനാസോ അസ്സ അത്ഥീതി സംവട്ടോ, അസങ്ഖ്യേയ്യകപ്പോ. സംവട്ടേന വിനാസേന സഹ തിട്ഠതി സീലേനാതി **സംവട്ടട്ഠായീ**. ഏവം **വിവട്ടോ**തിആദീസുപി. തത്ഥ വിവട്ടനം വിവട്ടോ, ഉപ്പത്തി, വഡ്ഢി വാ. തേജേന വിനാസോ **തേജോസംവട്ടോ. വിത്ഥാരതോ പനാ**തി പുഥുലതോ പന സംവട്ടസീമാഭേദോ നത്ഥി, തേനാഹ “സദാപീ”തി. ഏകനഗരിയാ വിയ അസ്സ ജാതക്ഖണേ വികാരാപജ്ജനതോ ജാതിക്ഖേത്തവോഹാരോതി ദസ്സേതും “പടിസന്ധിആദീസു കമ്പതീ”തി വുത്തം. **ആനുഭാവോ പവത്തതീ**തി തദന്തോഗധാനം സബ്ബേസം സത്താനം രോഗാദിഉപദ്ദവോ വൂപസമ്മതീതി അധിപ്പായോ. **യം യാവതാ വാ പന ആകങ്ഖേയ്യാതി വുത്ത**ന്തി യം വിസയക്ഖേത്തം സന്ധായ ഏകസ്മിം ഏവ ഖണേ സബ്ബത്ഥ സരേന

അഭിവിഞ്ഞാപനം, അത്തനോ രൂപകായദസ്സനഞ്ച പടിജാനന്തേന ഭഗവതാ "യാവതാ വാ പന ആകങ്ഖേയ്യാ"തി വുത്തം.

ഏതേസൂതി നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മം. **പവത്തഫലഭോജനോ**തി സയംപതിതഫലാഹാരോ, ഇദഞ്ച താപസകാലം സന്ധായ വുത്തം. **ഇധൂപപത്തിയാ**തി ഇധ ചരിമഭവേ ഉപപത്തിയാ. **ഏകഗോത്തോ**തി തുസിതഗോത്തേന ഏകഗോത്തോ. **ഇതരേ**തി വണ്ണാദയോ. **തിത്ഥിയാ**തി കമ്മഫലവാദിനോ. **അഭിനീഹാരോ**തി അഭിനീഹാരോപലക്ഖിതോ പുഞ്ഞഞാണസമ്ഭരണകാലോ വുത്തോ. **ചുതിപടിസന്ധിവസേനാ**തി അത്തനോ പരസ്സ വാ തസ്മിം തസ്മിം അത്തഭാവേ ചുതിം ദിസ്വാ അന്തരാ കിഞ്ചി അനാമസിത്വാ പടിസന്ധിയാ ഏവ ഗഹണവസേന ഏവം ജാനനം ഇച്ഛിതപ്പദേസോക്കമനന്തി ആഹ **തേസഞ്ഹീ**തിആദി. **ഉഭയഥാപീ**തി ഖന്ധപടിപാടിയാപി ചുതിപടിസന്ധിവസേനപി. **സീഹോക്കന്തവസേനപീ**തി സീഹനിപാതവസേനപി. കിലേസാനം ആതാപനപരിതാപനട്ഠേന വീരിയം ആതാപോതി ആഹ "വീരിയാതാപേനാ"തി.

ദിബ്ബചക്ഖുഞാണകഥാവണ്ണനാ

൧൩. ദിവി ഭവത്താ ദിബ്ബന്തി ദേവാനം പസാദചക്ഖു വുച്ചതീതി ആഹ "ദിബ്ബസദിസത്താ"തി. **ദൂരേപീ**തി **പി**-സദ്ദേന സുഖുമസ്സാപി ആരമ്മണസ്സ ഗഹണം. വീരിയാരമ്ഭവസേന ഇജ്ഝനതോ സബ്ബാപി ഭാവനാ, പധാനസങ്ഖാരസമന്നാഗതോ വാ ഇദ്ധിപാദഭാവനാവിസേസതോ വീരിയഭാവനാതി ആഹ "വീരിയഭാവനാബലനിബ്ബത്ത"ന്തി. **ദിബ്ബവിഹാരവസേനാ**തി കസിണാദിജ്ഝാനചതുക്കവസേന. ഇമിനാ ദൂരകാരണത്ഥേ അസ്സ ദിബ്ബഭാവമാഹ. **ദിബ്ബവിഹാരസന്നിസ്സിതത്താ**തി ഇമിനാ ആസന്നകാരണഭൂതപാദകജ്ഝാനതോ നിബ്ബത്തന്തി ദിബ്ബവിഹാരസന്നിസ്സിതത്താതി ഇമസ്സ ദിബ്ബവിഹാരപരിയാപന്നം അത്തനാ സമ്പയുത്തം രൂപാവചരചതുത്ഥജ്ഝാനം നിസ്സയപച്ചയഭൂതം നിസ്സായ ദിബ്ബചക്ഖുഞാണസ്സ പവത്തത്താതിപി അത്ഥോ. ദിവുധാതുസ്സ ജുതിഗതിയോഗം സന്ധായ **ആലോകപരിഗ്ഗഹേനാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ആലോകപരിഗ്ഗഹേനാ**തി കസിണാലോകപരിഗ്ഗഹവസേന. **ദസ്സനട്ഠേനാ**തി രൂപദസ്സനഭാവേന, ഇമിനാ "ചക്ഖതി രൂപം വിഭാവേതീ"തി നിബ്ബചനതോ ചക്ഖുത്തം ദസ്സേതി. **ചക്ഖുകിച്ചകരണേനാ**തി ഇദം ചക്ഖുമിവ ചക്ഖൂതി ഉപമായ സദിസനിമിത്തദസ്സനം, സമവിസമാദിദസ്സനസങ്ഖാതസ്സ ചക്ഖുകിച്ചസ്സ കരണതോതി അത്ഥോ.

യഥാഹാതി **ഉപക്കിലേസസുത്ത**പ്പദേസം (മ॰ നി॰ ൩.൨൪൨) നിദസ്സേതി. തത്ഥ **വിചികിച്ഛാ**തിആദീസു ഭഗവതോ ബോധിമൂലേ അനഭിസമ്ബുദ്ധസ്സേവ ദിബ്ബചക്ഖുനാ നാനാവിധാനി രൂപാനി പസ്സന്തസ്സ "ഇദം നു ഖോ കിം, ഇദം നു ഖോ കി"ന്തി വിചികിച്ഛാ ഉപ്പന്നാ, തതോ പന വിചികിച്ഛാനിവത്തനത്ഥം താനി രൂപാനി **അമനസികരോതോ** അമനസികരോന്തസ്സ ഥിനമിദ്ധം ഉപ്പന്നം, തതോ നിവത്തനത്ഥം പുന സബ്ബരൂപാനി മനസികരോതോ രക്ഖസാദീസു ഛമ്ഭിതത്തം ഉപ്പന്നം, "കിമേത്ഥ ഭായിതബ്ബ"ന്തി ഭയവിനോദനവസേന മനസികരോതോ അത്തനോ മനസികാരകോസല്ലം പടിച്ച ഉപ്പിലസങ്ഖാതാ സമാധിദൂസികാ ഗേഹസിതപീതി ഉപ്പന്നാ, തന്നിസേധായ മനസികാരവീരിയം സിഥിലം കരോന്തസ്സ കായാലസിയസങ്ഖാതം ദുട്ഠുല്ലം, തന്നിസേധായ പുന

വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹതോ അച്ചാരദ്ധവീരിയം, പുന തന്നിസേധായ വീരിയം സിഥിലയതോ അതിലീനവീരിയം ഉപ്പന്നം, തന്നിസേധേത്വാ ദിബ്ബരൂപാനി പസ്സതോ അഭിജപ്പാസങ്ഖാതാ തണ്ഹാ ഉപ്പന്നാ, തന്നിസേധായ ഹീനാദിനാനാരൂപാനി മനസികരോതോ നാനാരമ്മണവിക്ഖേപസങ്ഖാതാ നാനത്തസഞ്ഞാ ഉപ്പന്നാ. പുന തം വിഹായ ഏകമേവ മനസികരോതോ അതിനിജ്ഝായിതത്തം രൂപാനം അതിവിയ ചിന്തനം ഉപ്പന്നം. **ഓഭാസന്തി** പരികമ്മസമുട്ഠിതം ഓഭാസം . **ന ച രൂപാനി പസ്സാമീ**തി “പരികമ്മോഭാസമനസികാരപസുതതായ ദിബ്ബചക്ഖുനാ രൂപാനി ന പസ്സാമീ”തി ഏവം ഉപ്പത്തിക്കമസഹിതോ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ, മനുസ്സാനം ഇദന്തി മാനുസകം മാനുസകചക്ഖുഗോചരം ഥൂലരൂപം വുച്ചതി. തദേവ മനുസ്സാനം ദസ്സനൂപചാരത്താ മനുസ്സൂപചാരോതി ആഹ “മനുസ്സൂപചാരം അതിക്കമിത്വാ”തി. **രൂപദസ്സനേനാ**തി ദൂരസുഖുമാദിരൂപദസ്സനേന.

യസ്മാ നിയമേന പുരേജാതട്ഠിതരൂപാരമ്മണം ദിബ്ബചക്ഖുഞാണം ആവജ്ജനപരികമ്മേഹി വിനാ ന ഉപ്പജ്ജതി, ന ച ഉപ്പജ്ജമാനം ഭിജ്ജമാനം രൂപമസ്സ ആരമ്മണം ഹോതി ദുബ്ബലത്താ, ചുതിചിത്തഞ്ച കമ്മജരൂപസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണേ ഏവ ഉപ്പജ്ജതി, പടിസന്ധിചിത്തഞ്ച ഉപപത്തിക്ഖണേ, തസ്മാ ആഹ **ചുതിക്ഖണേ**തിആദി. രൂപദസ്സനമേവേത്ഥ സത്തദസ്സനന്തി **ചവമാനേ**തിആദിനാ പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനേന വുത്തം. **അഭിരൂപേ വിരൂപേതിപീ**തി ഇദം വണ്ണ-സദ്ദസ്സ സണ്ഠാനവാചകതം സന്ധായ വുത്തം മഹന്തം ഹത്ഥിരാജവണ്ണം അഭിനിമ്മിനിത്വാതിആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൧൩൮) വിയ. സുന്ദരം ഗതിം ഗതാ സുഗതാതി ആഹ “സുഗതിഗതേ”തി. **ഇമിനാ പന പദേനാ**തി യഥാകമ്മുപഗേതി ഇമിനാ പദേന.

നേരയികാനം അഗ്ഗിജാലസത്ഥനിപാതാദീഹി വിഭിന്നസരീരവണ്ണം ദിസ്വാ തദനന്തരേഹി കാമാവചരജവനേഹേവ ഞാതം തേസം ദുക്ഖാനുഭവനമ്പി ദസ്സനഫലായത്തതായ “ദിബ്ബചക്ഖുകിച്ചമേവാ”തി വുത്തം. **ഏവം മനസികരോതീ**തി തേസം കമ്മസ്സ ഞാതുകാമതാവസേന പാദകജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ പരികമ്മവസേന കിന്നു ഖോതിആദിനാ മനസികരോതി. അഥസ്സ തം കമ്മം ആരമ്മണം കത്വാ ആവജ്ജനപരികമ്മാദീനം ഉപരി ഉപ്പന്നേന രൂപാവചരചതുത്ഥജ്ഝാനേന സമ്പയുത്തം യം ഞാണം ഉപ്പജ്ജതി, ഇദം യഥാകമ്മുപഗഞാണം നാമാതി യോജനാ. ദേവാനം ദസ്സനേപി ഏസേവ നയോ. **വിസും പരികമ്മ**ന്തി പുബ്ബേനിവാസാദീനം വിയ ദിബ്ബചക്ഖുഞാണപരികമ്മം വിനാ വിസും പരികമ്മം നത്ഥി. കേചി പനേത്ഥ “പാദകജ്ഝാനസമാപജ്ജനപരികമ്മേഹി കിച്ചം നത്ഥി, കിന്നു ഖോ കമ്മന്തിആദിമനസികാരാനന്തരമേവ കമ്മം. കമ്മസീസേന തംസമ്പയുത്തേ ച ധമ്മേ ആരമ്മണം കത്വാ അപ്പനാവീഥി ഉപ്പജ്ജതി. ഏവമനാഗതംസഞാണേപി, തേനേവ വിസും പരികമ്മം നാമ നത്ഥി…പേ॰… ദിബ്ബചക്ഖുനാ സഹേവ ഇജ്ഝന്തീതി വുത്ത”ന്തി വദന്തി. തം ന ഗഹേതബ്ബം വസീഭൂതാനമ്പി അഭിഞ്ഞാനം പാദകജ്ഝാനാദിപരികമ്മം വിനാ അനുപ്പത്തിതോ. പാദകജ്ഝാനാദിമത്തേന ച വിസും പരികമ്മം നാമ ന ഹോതീതി ദിബ്ബചക്ഖുനാവ ഏതാനി ഞാണാനി സിദ്ധാനീതി ഗഹേതബ്ബം. **ഏവം അനാഗതംസഞാണസ്സാപീ**തി ദിബ്ബചക്ഖുനാ ദിട്ഠസ്സ സത്തസ്സ അനാഗതേ പവത്തിം ഞാതുകാമതായ പാദകജ്ഝാനാദീനമനന്തരം ഞാണബലാനുരൂപം അനാഗതേസു അനേകകപ്പേസു ഉപ്പജ്ജനാരഹേ പുബ്ബേ അത്തഭാവപരിയാപന്നേ

പഞ്ചക്ഖന്ധേ തപ്പടിബദ്ധേ തദാരമ്മണേ ച സബ്ബേ ലോകിയലോകുത്തരധമ്മേ സമ്മുതിഞ്ച ഏകക്ഖണേ ആലമ്ബിത്വാ ഉപ്പജ്ജനകസ്സ ചതുത്ഥജ്ഝാനസമ്പയുത്തസ്സ അനാഗതംസഞാണസ്സാപി വിസും പരികമ്മം നാമ നത്ഥീതി യോജനാ.

കേചി പനേത്ഥ "പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിയം വിയ നാമഗോത്താദിഗഹണമ്പി അത്ഥേവ, തഞ്ച ന അഭിഞ്ഞാക്ഖണേ, അഥ ഖോ തദനന്തരേസു കാമാവചരജവനക്ഖണേസു ഏവ ഹോതി നാമപരികപ്പകാലേ ഇതരപരികപ്പാസമ്ഭവാ കമ്മേനുപ്പത്തിയഞ്ച പരിയന്താഭാവാ. സബ്ബപരികമ്മനിമിത്തേസു പന ധമ്മേസു അത്ഥേസുപി ഏകക്ഖണേ അഭിഞ്ഞായ ദിട്ഠേസു യഥാരുചിവസേന പച്ഛാ ഏവംനാമോതിആദിനാ കാമാവചരചിത്തേന വികപ്പോ ഉപ്പജ്ജതി ചക്ഖുനാ ദിട്ഠേസു ബഹൂസു രൂപേസു ഥമ്ഭകുമ്ഭാദിവികപ്പോ വിയ. യഞ്ച കത്ഥ അവികപ്പിതം, തമ്പി വികപ്പനാരഹന്തി സബ്ബം നാമഗോത്താദിതോ വികപ്പിതമേവ ഹോതി. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിയമ്പി പരികപ്പാരഹതമ്പി സന്ധായ **പാളിയം** ഏവംനാമോതിആദിനാ അപദേസസഹിതമേവ വുത്ത"ന്തി വദന്തി. അഞ്ഞേ പന "നാമഗോത്താദികം സബ്ബമ്പി ഏകക്ഖണേ പഞ്ഞായതി, അഭിരുചിതം പന വചസാ വോഹരന്തീ"തി വദന്തി, തേപി അത്ഥതോ പുരിമേഹി സദിസാ ഏവ, പുബ്ബേ ദിട്ഠസ്സ പുന വോഹാരകാലേപി പരികപ്പേതബ്ബതോ പരികപ്പാരഹധമ്മദസ്സനമേവ തേഹിപി അത്ഥതോ ഉപഗതം. ഏകേ പന "സോ തതോ ചുതോ അമുത്ര ഉദപാദിന്തിആദിവചനതോ കമേനേവ അതീതാനാഗതധമ്മജാനനേന നാമഗോത്താദീഹി സദ്ധിം ഗഹണം സുകര"ന്തി വദന്തി, തം അയുത്തമേവ ബുദ്ധാനമ്പി സബ്ബം ഞാതും അസക്കുണേയ്യതായ സബ്ബഞ്ഞുതാഹാനിപ്പസങ്ഗതോ. **പാളിയം** ഇമേ വത ഭോന്തോതിആദി യഥാകമ്മുപഗഞാണസ്സ പവത്തിആകാരദസ്സനം. കായവാചാദി ചേത്ഥ കായവചീവിഞ്ഞത്തിയോ.

ഭാരിയന്തി ആനന്തരിയസദിസത്താ വുത്തം. ഖമാപനേ ഹി അസതി ആനന്തരിയമേവ. **തസ്സാ**തി ഭാരിയസഭാവസ്സ ഉപവാദസ്സ. **മഹല്ലകോ**തി കേവലം വയസാവ മഹല്ലകോ, ന ഞാണേന, "നായം കിഞ്ചി ലോകവോഹാരമത്തമ്പി ജാനാതി, പരിസദൂസകോ ഏവ അമ്ഹാകം ലജ്ജിതബ്ബസ്സ കരണതോ"തി അധിപ്പായേന ഹീളേത്വാ വുത്തത്താ ഗുണപരിധംസനേന ഉപവദതീതി വേദിതബ്ബം. **ആവുസോ**തിആദിനാ ഥേരോ ഉപരിമഗ്ഗുപ്പത്തിമസ്സ ആകങ്ഖന്തോ കരുണായ അത്താനമാവികാസി. **പാകതികം അഹോസീ**തി മഗ്ഗാവരണം നാഹോസീതി അധിപ്പായോ. **അത്തനാ വുഡ്ഢതരോ**തി സയമ്പി വുഡ്ഢോ. ഏത്ഥാപി "ഉക്കുടികം നിസീദിത്വാ"തി **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** വുത്തം. അനാഗാമീ അരഹാ ച ആയതിം സംവരത്ഥായ ന ഖമേയ്യും, സേസാ ദോസേനപീതി ആഹ "സചേ സോ ന ഖമതീ"തി.

യേ ച…പേ॰… സമാദപേന്തി, തേപി മിച്ഛാദിട്ഠികമ്മസമാദാനാതി യോജേതബ്ബം. **സീലസമ്പന്നോ**തിആദീസു നിപ്പരിയായതോ അഗ്ഗമഗ്ഗട്ഠോ അധിപ്പേതോ തസ്സേവ അഞ്ഞാരാധനാ നിയമതോ, സേസാപി വാ പച്ഛിമഭവികാ സീലാദീസു ഠിതാ തേസമ്പി അഞ്ഞുപ്പത്തിനിയമതോ. **അഞ്ഞ**ന്തി അരഹത്തഫലം. **ഏവം സമ്പദ**ന്തി ഏവം നിബ്ബത്തികം. യഥാ തം അവിരജ്ഝനകനിബ്ബത്തികം, ഏവമിദമ്പി ഏതസ്സ നിരയേ നിബ്ബത്തനന്തി അത്ഥോ. യം സന്ധായ

‘‘ഏവംസമ്പദമിദ’’ന്തി നിദ്ദിട്ഠം, തം ദസ്സേതും **തം വാച**ന്തിആദി വുത്തം. **തം വാച**ന്തി അരിയൂപവാദം. **ചിത്ത**ന്തി അരിയൂപവാദകചിത്തം. **ദിട്ഠി**ന്തി അരിയൂപവാദേ ദോസാഭാവദസ്സനദിട്ഠിം. ‘‘സബ്ബമേതം പജഹിസ്സാമീ’’തി ചിത്തേന അച്ചയം ദേസേത്വാ ഖമാപനവസേന അപ്പഹായ അപ്പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ. **യഥാഭതം നിക്ഖിത്തോ ഏവം നിരയേ**തി യഥാ നിരയപാലേഹി ആഹരിത്വാ നിരയേ ഠപിതോ, ഏവം നിരയേ ഠപിതോ ഏവ, അരിയൂപവാദേനേവസ്സ ഇദം നിയമേന നിരയേ നിബ്ബത്തനം യഥാ മഗ്ഗേന ഫലം സമ്പജ്ജതി, ഏവം സമ്പജ്ജനകന്തി അധിപ്പായോ.

മിച്ഛാദിട്ഠി സബ്ബപാപമൂലത്താ പരമാ പധാനാ യേസം വജ്ജാനം താനി മിച്ഛാദിട്ഠിപരമാനി വജ്ജാനി, സബ്ബവജ്ജേഹി മിച്ഛാദിട്ഠിയേവ പരമം വജ്ജന്തി അത്ഥോ. അവീതരാഗസ്സ മരണതോ പരം നാമ ഭവന്തരുപാദാനമേവാതി ആഹ ‘‘പരം മരണാതി തദനന്തരം അഭിനിബ്ബത്തക്ഖന്ധഗ്ഗഹണേ’’തി. യേന തിട്ഠതി, തസ്സ ഉപച്ഛേദേനേവ കായോ ഭിജ്ജതീതി ആഹ ‘‘കായസ്സ ഭേദാതി ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സുപച്ഛേദാ’’തി. ഏതി ഏതസ്മാ സുഖന്തി അയോ, പുഞ്ഞം. **ആയസ്സാ**തി ആഗമനസ്സ, ഹേതുസ്സ വാ. അയതി ഇട്ഠാരമ്മണാദീഹി പവത്തതീതി ആയോ, അസ്സാദോ. **അസുരസദിസ**ന്തി പേതാസുരസദിസം.

ആസവക്ഖയഞാണകഥാവണ്ണനാ

ഫ്‌. **സരസലക്ഖണപടിവേധേനാ**തി സഭാവസങ്ഖാതസ്സ ലക്ഖണസ്സ അസമ്മോഹതോ പടിവിജ്ഝനേന. **നിബ്ബത്തിക**ന്തി നിപ്ഫാദനം. **യം ഠാനം പത്വാ**തി യം നിബ്ബാനം മഗ്ഗസ്സ ആരമ്മണപച്ചയട്ഠേന ഠാനം കാരണഭൂതം ആഗമ്മ. **അപ്പവത്തി**ന്തി അപ്പവത്തിഹേതും. **കിലേസവസേനാ**തി യേസം ആസവാനം ഖേപനേന ഇദം ഞാണം ആസവക്ഖയഞാണം ജാതം, തേസം കിലേസാനം വസേന, തേസം ആസവാനം വസേന സബ്ബകിലേസാനം സങ്ഗഹണതോ **പരിയായതോ** പകാരന്തരതോതി അത്ഥോ. **പാളിയം** അതീതകാലവസേന ‘‘അബ്ഭഞ്ഞാസി’’ന്തി വത്വാപി അഭിസമയകാലേ തസ്സ തസ്സ ജാനനസ്സ പച്ചുപ്പന്നതം ഉപാദായ ‘‘ഏവം ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ’’തി വത്തമാനകാലേന നിദ്ദേസോ കതോ. കാമാസവാദീനം വിമുച്ചനേനേവ തദവിനാഭാവതോ ദിട്ഠാസവസ്സാപി വിമുത്തി വേദിതബ്ബാ.

‘‘ഖീണാ ജാതീ’’തി ജാനനം കിലേസക്ഖയപച്ചവേക്ഖണവസേന, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയന്തിആദിജാനനം മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനപച്ചവേക്ഖണവസേന ഹോതീതി ആഹ ‘‘ഖീണാ ജാതീതിആദീഹി തസ്സ ഭൂമി’’ന്തി. തത്ഥ **ഭൂമി**ന്തി വിസയം, തീസു കാലേസുപി ജാതിക്ഖയം പതി ഉജുകമേവ വായാമാസമ്ഭവേപി തം പതി വായാമകരണസ്സ സാത്ഥകതം, തസ്സ അനാഗതക്ഖന്ധാനുപ്പത്തിഫലതഞ്ച ദസ്സേതും **യാ പനാ**തിആദി വുത്തം. **യാ പന മഗ്ഗസ്സ അഭാവിതത്താ**തിആദിനാ ഹി മഗ്ഗേനാവിഹതകിലേസേഹേവ ആയതിം ഖന്ധാനം ജാതി ഹേസ്സതി, തേസഞ്ച കിലേസാനം മഗ്ഗേന വിനാസേ സതി ഖന്ധാ ന ജായിസ്സന്തി, കിലേസാനഞ്ച തേകാലികതായ ജാതിയം വുത്തനയേന കേനചി പച്ചയേന വിനാസയോഗേപി ചിത്തസന്താനേ കിലേസവിരുദ്ധഅരിയമഗ്ഗക്ഖണുപ്പാദനമേവ തബ്ബിനാസോ വിരുദ്ധപച്ചയോപനിപാതേന ആയതിം അനുപ്പജ്ജനതോ ബീജസന്താനേ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോപനിപാതേന ആയതിം ബീജത്താനുപ്പത്തി വിയ, ഇതി മഗ്ഗക്ഖണുപ്പത്തിസങ്ഖാതകിലേസാഭാവേന കിലേസഫലാനം ഖന്ധാനം ആയതിം

അനുപ്പത്തിയേവ ജാതിക്ഖയോതി അയമത്ഥോ വിഭാവീയതി, തേനാഹ "മഗ്ഗസ്സ ഭാവിതത്താ അനുപ്പാദധമ്മതം ആപജ്ജനേന ഖീണാ"തി. ഏത്ഥ ചായമത്ഥോ കിലേസാഭാവസങ്ഖാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഭാവിതത്താ ഉപ്പാദിതത്താ പച്ചയാഭാവേന അനുപ്പജ്ജന്തീ ഖന്ധാനം ജാതി തേന ആയതിം അനുപ്പജ്ജനസങ്ഖാതേന അനുപ്പാദധമ്മതം ആപജ്ജനേന വോഹാരതോ ഖീണാ മേ ജാതീതി. ന ഹി സങ്ഖതധമ്മാനം പച്ചയന്തരേന വിനാസോ സമ്ഭവതി, സമ്ഭവേ ച തസ്സ പച്ചയന്തരതാദിപ്പസങ്ഗതോ. തബ്ബിരുദ്ധക്ഖണുപ്പാദനമേവ തബ്ബിനാസുപ്പാദനം. **തന്തി** ഖീണജാതിം അബ്ഭഞ്ഞാസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **ഇത്ഥത്തായാ**തി ഇമേ പകാരാ ഇത്ഥം, തബ്ഭാവോ ഇത്ഥത്തം, തദത്ഥായ. **ദസ്സേന്തോ**തി നിഗമനവസേന ദസ്സേന്തോതി.

വിജ്ജാത്തയകഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ഉപാസകത്തപടിവേദനാകഥാവണ്ണനാ

൧൫. അഞ്ഞാണന്തി ധി-സദ്ദയോഗേന സാമിഅത്ഥേ ഉപയോഗവചനം. **പാദാനീ**തി പാദേ. **യസസാ**തി പരിവാരേന. **കോതൂഹലച്ഛരേ**തി കോതൂഹലേ അച്ഛരേ ച. **അയ**ന്തി അമിക്കന്ത-സദ്ദോ. നയിദം ആമേഡിതവസേന ദ്വിക്ഖത്തും, അഥ ഖോ അത്ഥദ്വയവസേനാതി ദസ്സേന്തോ **അഥ വാ**തിആദിമാഹ. അവിസേസേന അത്ഥസാമഞ്ഞേന നിപ്ഫന്നോ അഭിക്കന്തന്തി ഭാവനപുംസകനിദ്ദേസോ, ദേസനാപസാദാദിവിസേസാപേക്ഖായപി തഥേവ തിട്ഠതി പുബ്ബേ നിപ്ഫന്നത്താതി ആഹ "അഭിക്കന്തം...പേ॰... പസാദോ"തി. **അധോമുഖഠപിതം** കേനചി. **ഹേട്ഠാമുഖജാതം** സയമേവ. **പരിയായേഹീ**തി പകാരേഹി, അരസരൂപത്താദിപടിപാദകകാരണേഹി വാ.

ഗമുധാതുസ്സ ദ്വികമ്മകത്താഭാവാ ഗോതമം സരണന്തി ഇദം പദദ്വയമ്പി ന ഉപയോഗവചനം. അപി ച ഖോ പുരിമമേവ, പച്ഛിമം പന പച്ചത്തവചനന്തി ദസ്സേതും "ഗോതമം സരണന്തി ഗച്ഛാമീ"തി വുത്തം. തേന ച ഇതി-സദ്ദോ ലുത്തനിദ്ദിട്ഠോതി ദസ്സേതി. **അഘസ്സാ**തി അഘതോ പാപതോ. **താതാ**തി ഹി പദം അപേക്ഖിത്വാ നിസ്സക്കസ്സേവ യുത്തത്താ. **അധിഗതമഗ്ഗേ സച്ഛികതനിരോധേ**തി പദദ്വയേനാപി ഫലട്ഠാ ഏവ ദസ്സിതാ, ന മഗ്ഗട്ഠാതി ദസ്സേന്തോ "യഥാനുസിട്ഠം പടിപജ്ജമാനേ ചാ"തി ആഹ. **വിത്ഥാരോ**തി ഇമിനാ "യാവതാ, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മാ സങ്ഖതാ വാ അസങ്ഖതാ വാ, വിരാഗോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതീ"തി (ഇതിവു॰ ൯൦; അ॰ നി॰ ൪.൩൪) വുത്തപദം സങ്ഗണ്ഹാതി. **അനേജ**ന്തി നിത്തണ്ഹം. **അപ്പടികൂല**ന്തി അവിരോധത്ഥദീപനതോ അവിരുദ്ധസുചിം പണീതം വാ. വാചായ പഗുണികത്തബ്ബതോ, പകട്ഠേഹി സദ്ദത്ഥഗുണേഹി യോഗതോ വാ **പഗുണം. സംഹതോ**തി ഘടിതോ സമേതോ . **യത്ഥാ**തി യേസു പുരിസയുഗേസൂതി സമ്ബന്ധോ. **അട്ഠ ച പുഗ്ഗലധമ്മദസാ തേ**തി തേ അട്ഠ പുഗ്ഗലാ അരിയധമ്മസ്സ ദിട്ഠത്താ ധമ്മദസാ.

സരണന്തിആദീസു അയം സങ്ഖേപത്ഥോ - ഭയഹിംസനാദിഅത്ഥേന രതനത്തയം **സരണം** നാമ, തദേവ മേ രതനത്തയം താണം ലേണം പരായണന്തി ബുദ്ധസുബുദ്ധതാദിഗുണവസേന തപ്പരായണതാകാരപ്പവത്തോ ചിത്തുപ്പാദോ **സരണഗമനം** നാമ. യഥാവുത്തേന ഇമിനാ ചിത്തുപ്പാദേന സമന്നാഗതോ **സരണം ഗച്ഛതി** നാമ. ഏതസ്സ ച സരണഗമനസ്സ ലോകിയലോകുത്തരവസേന ദുവിധോ

പഭേദോ. തത്ഥ ലോകുത്തരം സരണഗമനൂപക്കിലേസസമുച്ഛേദേന മഗ്ഗക്ഖണേയേവ സിജ്ഝതി. ലോകിയസരണഗമനം ചതുധാ പവത്തതി അഹം അത്താനം ബുദ്ധസ്സ പരിച്ചജാമീതിആദിനാ അത്തനിയ്യാതനേന, യഥാവുത്തതപ്പരായണതായ, സിസ്സഭാവൂപഗമനേന, പണിപാതേന ചാതി. സബ്ബത്ഥാപി ചേത്ഥ സേട്ഠദക്ഖിണേയ്യഭാവവസേനേവ സരണഗമനം ഹോതി, ന ഞാതിഭയാചരിയാദിവസേനാതി വേദിതബ്ബം. ഏവം ഞാതിആദിവസേന തിത്ഥിയം വന്ദതോ സരണം ന ഭിജ്ജതി, ദക്ഖിണേയ്യഭാവേന അഞ്ഞം വന്ദതോ സരണം ഭിജ്ജതി. ലോകിയസ്സ സരണഗമനസ്സ നിബ്ബാനപ്പത്തിനിയമം സദിസഫലം സരണഗതസ്സ അനാഗതേ നിബ്ബാനപ്പത്തിനിയമതോ. സബ്ബലോകിയസമ്പത്തിസമധിഗമോ പന അപായദുക്ഖാദിസമതിക്കമോ ച ആനിസംസഫലം. തീസു വത്ഥൂസു ചസ്സ സംസയമിച്ഛാഞാണാദി സംകിലേസോ. ഭേദോപിസ്സ സാവജ്ജാനവജ്ജവസേന ദുവിധോ. തത്ഥ പഠമോ മിച്ഛാദിട്ഠിപുബ്ബകേഹി തിത്ഥിയപണിപാതാദീഹി ഹോതി, സോ ച അനിട്ഠഫലത്താ സാവജ്ജോ. അനവജ്ജോ പന കാലകിരിയായ ഹോതി. ലോകുത്തരസരണഗമനസ്സ സബ്ബഥാ സംകിലേസോ വാ ഭേദോ വാ നത്ഥീതി വേദിതബ്ബം.

കോ ഉപാസകോതിആദി ഉപാസകത്തസരൂപകാരണാദിപുച്ഛാ. തത്ഥ യോ ഗഹട്ഠോ മനുസ്സോ വാ അമനുസ്സോ വാ വുത്തനയേന തിസരണം ഗതോ, അയം **ഉപാസകോ**. യോ ച സരണഗമനാദികിരിയായ രതനത്തയം ഉപാസനതോ "ഉപാസകോ"തി വുച്ചതി. പഞ്ച വേരമണിയോ ചസ്സ **സീലം**. പഞ്ചമിച്ഛാവാണിജ്ജാദിപാപാജീവം പഹായ ധമ്മേന സമേന ജീവിതകപ്പനമസ്സ **ആജീവോ**. അസ്സദ്ധിയദുസ്സീലതാദയോ ഉപാസകത്തസ്സ **വിപത്തി,** തദഭാവോ **സമ്പത്തീ**തി വേദിതബ്ബാ.

വിഹാരഗ്ഗേനാതി ഓവരകാദിവസനട്ഠാനകോട്ഠാസേന. **അജ്ജഭാവ**ന്തി അസ്മിം അഹനി പവത്തം പസാദാദിം. കായവിഞ്ഞത്തിഹേതുകോ സരീരാവയവോ **കായങ്ഗം**. വചീവിഞ്ഞത്തിഹേതുകം ഓട്ഠജിവ്ഹാദി **വാചങ്ഗം. അചോപേത്വാ**തി അചാലേത്വാ. ഏതേന ച വചീപവത്തിയാ പുബ്ബഭാഗേ ഠാനകരണാനം ചലനപച്ചയോ വായോധാതുയാ വികാരാകാരോ വിസും കായവിഞ്ഞത്തി ന ഹോതി, തേന വിസും വിഞ്ഞാപേതബ്ബസ്സ അധിപ്പായസ്സ അഭാവാ വചീവിഞ്ഞത്തിയമേവ സങ്ഗയ്ഹതി തദുപകാരത്താ. യഥാ കായേന കായകണ്ഡുയനാദീസു സദ്ദുപ്പത്തിഹേതുഭൂതോ പഥവീധാതുയാ ആകാരവികാരോ വിസും അധിപ്പായസ്സ അവിഞ്ഞാപനതോ വചീവിഞ്ഞത്തി ന ഹോതി, ഏവമയമ്പീതി ദസ്സേതി. അധിപ്പായവിഞ്ഞാപനതോ ഹേതാ വിഞ്ഞത്തിയോ നാമ ജാതാ, ന കേവലം വായുപഥവീനം ചലനസദ്ദുപ്പത്തിപച്ചയഭൂതവികാരാകാരമത്തതായ. ഏവഞ്ച ബഹിദ്ധാ രുക്ഖാദീസു ചലനസദ്ദുപ്പത്തിപച്ചയാനം യഥാവുത്തപ്പകാരാനം വികാരാകാരാനം അവിഞ്ഞത്തിതാ സമത്ഥിതാ ഹോതീതി വേദിതബ്ബാ. കേചി **വാചങ്ഗ**ന്തി "ഹോതു സാധൂ"തി ഏവമാദിവാചായ അവയവന്തിആദിം വദന്തി, തം അചോപേത്വാതി ഇമിനാ ന സമേതി. **ഖന്തിം ചാരേത്വാ**തി അനുമതിം പവത്തേത്വാ. "ഖന്തിം ധാരേത്വാ"തിപി പാഠോ, ബഹി അനിക്ഖമനവസേന ഗണ്ഹിത്വാതി അത്ഥോ. **പടിമുഖോ**തി ഭഗവതി പടിനിവത്തമുഖോ, തേനാഹ "അപക്കമിത്വാ"തി.

ഫന്ന. യാചധാതുസ്സ ദ്വികമ്മകത്താ "ഭഗവാ വസ്സാവാസം യാചിതോ"തി വുത്തം. **സുസസ്സകാലേപീ**തി വുത്തമേവത്ഥം പാകടം കാതും "അതിസമഗ്ഘേപീ"തി വുത്തം. അതിവിയ അപ്പഗ്ഘേപി യദാ കിഞ്ചിദേവ ദത്വാ ബഹും പുബ്ബണ്ണാപരണ്ണം ഗണ്ഹന്തി, താദിസേ കാലേപീതി അത്ഥോ. **ഭിക്ഖമാനാ**തി യാചമാനാ. **വുത്തസസ്സ**ന്തി വപിതസസ്സം. **തത്ഥാ**തി വേരഞ്ജായം, ഏതേന "വുത്തം സലാകാ ഏവ ഹോതി ഏത്ഥാതി സലാകാവുത്താ"തി വിസേസനസ്സ പരനിപാതേന നിബ്ബചനം ദസ്സേതി. അഥ വാ "സബ്ബം സസ്സം സലാകാമത്തമേവ വുത്തം നിബ്ബത്തം സമ്പന്നം ഏത്ഥാതി സലാകാവുത്താ"തിപി നിബ്ബചനം ദട്ഠബ്ബം, തേനാഹ "സലാകാ ഏവ സമ്പജ്ജതീ"തി. "സലാകായ വുത്തം ജീവികാ ഏതിസ്സന്തി സലാകാവുത്താ"തിപി നിബ്ബചനം ദസ്സേതും **സലാകായ വാ**തിആദി വുത്തം. **ധഞ്ഞകരണട്ഠാനേ**തി ധഞ്ഞമിനനട്ഠാനേ. **വണ്ണജ്ഝക്ഖ**ന്തി കഹാപണപരിക്ഖകം.

ഉഞ്ഛേന പഗ്ഗഹേനാതി ഏത്ഥ **പഗ്ഗഹേനാ**തി പത്തേന, തം ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ. പഗ്ഗയ്ഹതി ഏതേന ഭിക്ഖാതി ഹി പഗ്ഗഹോ, പത്തോ. തേനാഹ **പഗ്ഗഹേന യോ ഉഞ്ഛോ**തിആദി. അഥ വാ **പഗ്ഗഹേനാ**തി ഗഹണേന, ഉഞ്ഛത്ഥായ ഗഹേതബ്ബോ പത്തോതി സിജ്ഝതീതി ആഹ "പത്തം ഗഹേത്വാ"തി.

ഗങ്ഗായ ഉത്തരദിസാപദേസോ ഉത്തരാപഥോ, സോ നിവാസോ ഏതേസം, തതോ വാ ആഗതാതി ഉത്തരാപഥകാ, തേനാഹ **ഉത്തരാപഥവാസികാ**തിആദി. "ഉത്തരാഹകാ"തിപി പാഠോ, സോ ഏവ അത്ഥോ നിരുത്തിനയേന. **മന്ദിര**ന്തി അസ്സസാലം. "മന്ദര"ന്തിപി ലിഖന്തി, തം ന സുന്ദരം. സാ ച മന്ദിരാ യസ്മാ പരിമണ്ഡലാകാരേന ബഹുവിധാ ച കതാ, തസ്മാ "അസ്സമണ്ഡലികായോ"തി വുത്താ.

ഗങ്ഗായ ദക്ഖിണായ ദിസായ ദേസോ ദക്ഖിണാപഥോ, തത്ഥ ജാതാ മനുസ്സാ **ദക്ഖിണാപഥമനുസ്സാ**. ബുദ്ധം മമായന്തി മമേവായന്തി ഗണ്ഹനസീലാ **ബുദ്ധമാമകാ,** ഏവം സേസേസുപി. **ഏവ**ന്തി പച്ഛാ വുത്തനയേന അത്ഥേ ഗയ്ഹമാനേ. **പടിവീസ**ന്തി കോട്ഠാസം. **തദുപിയ**ന്തി തദനുരൂപം തപ്പഹോനകം. **ലദ്ധാ**തി ലഭിത്വാ നോ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. "ലദ്ധോ"തി വാ പാഠോ, ഉപട്ഠാകട്ഠാനം നേവ ലഭിന്തി അത്ഥോ. ഞാതി ച പസത്ഥതമഗുണയോഗതോ സേട്ഠോ ചാതി **ഞാതിസേട്ഠോ. ഏവരൂപേസു ഠാനേസു അയമേവ പതിരൂപോ**തി ആമിസസ്സ ദുല്ലഭകാലേസു പരികഥോഭാസാദിം അകത്വാ പരമസല്ലേഖവുത്തിയാ ആജീവസുദ്ധിയം ഠത്വാ ഭഗവതോ അധിപ്പായാനുഗുണം ആമിസം വിചാരേന്തേന നാമ ഞാതിസിനേഹയുത്തേന അരിയസാവകേനേവ കാതും യുത്തന്തി അധിപ്പായോ.

മാരാവട്ടനായാതി മാരേന കതചിത്തപരിവട്ടനേന, ചിത്തസമ്മോഹനേനാതി അത്ഥോ. **തമ്പീ**തി ഉത്തരകുരും വാ തിദസപുരം വാ ആവട്ടേയ്യ.

"ഫുസ്സസ്സാഹം പാവചനേ, സാവകേ പരിഭാസയിം;
യവം ഖാദഥ ഭുഞ്ജഥ, മാ ച ഭുഞ്ജഥ സാലയോ"തി. (അപ॰ ഥേര ഫ.ൻൻ.വ്വവ്വ) -

അപദാനേ വുത്തസ്സ അകുസലസ്സ തദാ ഓകാസകതത്താ. **നിബദ്ധദാനസ്സാ**തി "ദസ്സാമാ"തി വാചായ നിയമിതദാനസ്സ. **അപ്പിതവത്ഥസ്സാ**തി കായേന അതിഹരിത്വാ ദിന്നവത്ഥുനോപി. **വിസഹതീ**തി സക്കോതി. **സങ്ഖേപേനാ**തി നീഹാരേന. **ബ്യാമപ്പഭായാ**തി സമന്തതോ ഹേട്ഠാ ച ഉപരി ച അസീതിഹത്ഥമത്തേ ഠാനേ ഘനീഭൂതായ ഛബ്ബണ്ണായ പഭായ, യതോ ഛബ്ബണ്ണരംസിയോ തളാകതോ മാതികായോ വിയ നിക്ഖമിത്വാ ദസസു ദിസാസു ധാവന്തി, സാ യസ്മാ ബ്യാമമത്താ വിയ ഖായതി, തസ്മാ "ബ്യാമപ്പഭാ"തി വുച്ചതി. യസ്മാ അനുബ്യഞ്ജനാനി ച പച്ചേകം ഭഗവതോ സരീരേ പഭാസമ്പത്തിയുത്താ ആകാസേ ചന്ദസൂരിയാദയോ വിയ വിഭാതാ വിരോചന്തി, തസ്മാ താനി ബ്യാമപ്പഭായ സഹ കേനചി അനഭിഭവനീയാനി വുത്താനി.

അനത്ഥസഞ്ഹിതേതി ഘാതാപേക്ഖം സാമിഅത്ഥേ ഭുമ്മവചനം, തേനാഹ "താദിസസ്സ വചനസ്സ ഘാതോ"തി. അത്ഥോ ധമ്മദേസനായ ഹേതു ഉപ്പജ്ജതി ഏത്ഥ, ധമ്മദേസനാദികോ വാ അത്ഥോ ഉപ്പജ്ജതി ഏതായാതി **അട്ഠുപ്പത്തി,** പച്ചുപ്പന്നവത്ഥു.

ഏകം ഗഹേത്വാതി ധമ്മദേസനാസിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിസങ്ഖാതേസു ദ്വീസു ധമ്മദേസനാകാരണം ഗഹേത്വാ. **രത്തിച്ഛേദോ വാ**തി സത്താഹകരണീയവസേന ഗന്ത്വാ ബഹി അരുണുട്ഠാപനവസേന വുത്തോ, ന വസ്സച്ഛേദവസേന തസ്സ വിസും വുച്ചമാനത്താ. ഏതേന ച വസ്സച്ഛേദപച്ചയേ സത്താഹകരണീയേന ഗമനം അനുഞ്ഞാതന്തി വേദിതബ്ബം. **ന കിസ്മിഞ്ചീ**തി കിസ്മിഞ്ചി ഗുണേ സമ്ഭാവനാവസേന ന മഞ്ഞന്തി. **പച്ഛാ സീലം അധിട്ഠഹേയ്യാമാ**തി ആജീവഹേതു സന്തഗുണപ്പകാസനേന ആജീവവിപത്തിം സന്ധായ വുത്തം. **അതിമഞ്ഞിസ്സതീ**തി അവമഞ്ഞിസ്സതി.

൧൭. "ആയസ്മാതി പിയവചനമേത"ന്തി ഉച്ചനീചജനസാമഞ്ഞവസേന വത്വാ പുന ഉച്ചജനാവേണികവസേനേവ ദസ്സേന്തോ "ഗരുഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചന"ന്തി ആഹ. തത്ഥ സഹ പതിസ്സയേന നിസ്സയേനാതി **സപ്പതിസ്സോ,** സനിസ്സയോ, തസ്സ ഗരുഗുണയുത്തേസു ഗാരവവചനന്തി അത്ഥോ. ഇധ പന വചനമേവ അധിവചനം. **പപ്പടകോജ**ന്തി ആദികപ്പേ ഉദകൂപരി പഠമം പഥവീഭാവേന സഞ്ജാതം നവനീതപിണ്ഡസദിസം ഉദകേപി ഉപ്പിലനസഭാവം അവിലീയനകം അതിസിനിദ്ധമധുരം അനേകയോജനസഹസ്സബഹലം രസാതലസങ്ഖാതം പഥവോജം. യം ആദികപ്പികേഹി മനുസ്സേഹി രസതണ്ഹായ ഗഹേത്വാ ഭുഞ്ജമാനം തേസം കമ്മബലേന ഉപരിഭാഗേ കക്ഖളഭാവം ആപജ്ജിത്വാ ഹേട്ഠാ പുരിമാകാരേനേവ ഠിതം, യസ്സ ച ബലേന അയം മഹാപഥവീ സപബ്ബതസമുദ്ദകാനനാ ഹേട്ഠാഉദകേ അനിമുജ്ജമാനാ അവികിരിയമാനാ കുല്ലുപരി വിയ നിച്ചലാ തിട്ഠതി, തം പഥവീസാരമണ്ഡന്തി അത്ഥോ, തേനാഹ **പഥവീമണ്ഡോ**തിആദി. **സമ്പന്ന**ന്തി മധുരരസേന ഉപേതം, തേനാഹ "സാദുരസ"ന്തി. **ഉപപന്നഫലോ**തി ബഹുഫലോ. "നിമ്മക്ഖിക"ന്തി വത്വാ പുന "നിമ്മക്ഖികണ്ഡ"ന്തി മക്ഖികണ്ഡാനമ്പി അഭാവം ദസ്സേതി. **യേ പഥവീനിസ്സിതാ പാണാ, തേ തത്ഥ സങ്കാമേസ്സാമീ**തി ഏത്ഥ മനുസ്സാമനുസ്സതിരച്ഛാനഗതിത്ഥീനമ്പി ഹത്ഥസങ്കാമനേ കിം അനാമാസദോസോ ന ഹോതീതി? ന ഹോതി, കസ്മാ? "അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, ഇദ്ധിമസ്സ ഇദ്ധിവിസയേ"തി (പാരാ॰ ൧൫൯) വചനതോ, തേനേവ ഭഗവാപി അനാമാസദോസം അദസ്സേത്വാ "വിപല്ലാസമ്പി

സത്താ പടിലഭേയ്യു''ന്തി ആഹ, ഖുദ്ദകോ **ഗാമോ**. മഹന്തോ സാപണോ **നിഗമോ. പദവീതിഹാരേനാ**തി പദനിക്ഖേപേന.

വിനയപഞ്ഞത്തിയാചനകഥാവണ്ണനാ

൧൮. **വിനയപഞ്ഞത്തിയാ മൂലതോ പഭുതീ**തി പാരാജികാദിഗരുകാനം, തദഞ്ഞേസഞ്ച സിക്ഖാപദാനം പാതിമോക്ഖുദ്ദേസക്കമേന യേഭുയ്യേന അപഞ്ഞത്തത്തം സന്ധായ വുത്തം, ന സബ്ബേന സബ്ബം അപഞ്ഞത്തതായ. തേനേവ ഥേരോ ഭഗവന്തം ''സാവകാനം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേയ്യ ഉദ്ദിസേയ്യ പാതിമോക്ഖ''ന്തി പാതിമോക്ഖുദ്ദേസേന സഹ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിം യാചി. **ഖന്ധകേ** ഹി ആനന്ദത്ഥേരാദീനം പബ്ബജ്ജതോ പുരേതരമേവ രാഹുലഭദ്ദസ്സ പബ്ബജ്ജായ ''ന, ഭിക്ഖവേ, അനനുഞ്ഞാതോ മാതാപിതൂഹി പുത്തോ പബ്ബാജേതബ്ബോ, യോ പബ്ബാജേയ്യ ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ''തി (മഹാവ॰ ൧൦൫) പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദം ദിസ്സതി. ഇധേവ അട്ഠകഥായമ്പി ''സാമമ്പി പചനം...പേ॰... ന വട്ടതീ''തി ച, ''രത്തിച്ഛേദോ വസ്സച്ഛേദോ വാ ന കതോ''തി ച വുത്തത്താ പുബ്ബേവ സാമപാകാദിപടിക്ഖേപോ അത്ഥീതി പഞ്ഞായതി. ഏവം കതിപയസിക്ഖാപദാനം പഞ്ഞത്തിസബ്ഭാവേപി അപഞ്ഞത്തപാരാജികാദികേ സന്ധായ ''ന താവ, സാരിപുത്ത, സത്ഥാ സാവകാനം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേതീ''തി വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. പുഥുത്താരമ്മണതോ പടിനിവത്തിത്വാ സമ്മദേവ ഏകാരമ്മണേ ചിത്തേന ലീനോ പടിസല്ലീനോ നാമാതി ആഹ ''ഏകീഭാവം ഗതസ്സാ''തി, ചിത്തവിവേകം ഗതസ്സാതി അത്ഥോ. **ചിര**ന്തി അച്ചന്തസംയോഗേ ഉപയോഗവചനം.

സോളസവിധായ പഞ്ഞായാതി മജ്ഝിമനികായേ **അനുപദസുത്തന്തദേസനായം** ''മഹാപഞ്ഞോ, ഭിക്ഖവേ, സാരിപുത്തോ പുഥുപഞ്ഞോ ഹാസപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ തിക്ഖപഞ്ഞോ നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ''തി ആഗതാ ഛ പഞ്ഞാ ച നവാനുപുബ്ബവിഹാരസമാപത്തിപഞ്ഞാ ച അരഹത്തമഗ്ഗപഞ്ഞാ ചാതി ഏവം സോളസവിധേന ആഗതായ പഞ്ഞായ. യേസം ബുദ്ധാനം സാവകാ സുദ്ധാവാസേസു സന്ദിസ്സന്തി, തേയേവ ലോകേ പാകടാതി വിപസ്സീആദയോവ ഇധ ഉദ്ധടാ, ന ഇതരേ പുബ്ബബുദ്ധാ. തേനേവ **ആടാനാടിയസുത്തേ** (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൭൫ ആദയോ) ദേവാപി അത്തനോ പാകടാനം തേസഞ്ഞേവ ഗഹണം അകംസു, നാഞ്ഞേസന്തി വേദിതബ്ബം.

൧൯. **കിലാസുനോ**തി അപ്പോസ്സുക്കാ പയോജനാഭാവേന നിരുസ്സാഹാ അഹേസും, ന ആലസിയേന, തേനാഹ **ന ആലസിയകിലാസുനോ**തിആദി. **നിദ്ദോസതായാ**തി കായവചീവീതിക്കമസമുട്ഠാപകദോസാഭാവാ. പാണം ന ഹനേ ന ചാദിന്നമാദിയേതിആദിനാ (സു॰ നി॰ ൪൦൧) ഓവാദസിക്ഖാപദാനം വിജ്ജമാനത്താ വുത്തം **സത്താപത്തിക്ഖന്ധവസേനാ**തിആദി. ഛന്നം ഛന്നം വസ്സാനം ഓസാനദിവസം അപേക്ഖിത്വാ ''സകിം സകി''ന്തി വുത്തത്താ തദപേക്ഖമേത്ഥ സാമിവചനം. സകലജമ്ബുദീപേ സബ്ബോപി ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ഉപോസഥം അകാസീതി സമ്ബന്ധോ.

ഖന്തീ പരമന്തിആദീസു തിതിക്ഖാസങ്ഖാതാ ഖന്തി സത്തസങ്ഖാരേഹി നിബ്ബത്താനിട്ഠാഖമനകിലേസതപനതോ **പരമം തപോ** നാമ. വാനസങ്ഖാതായ തണ്ഹായ നിക്ഖന്തത്താ **നിബ്ബാനം** സബ്ബധമ്മേഹി **പരമം** ഉത്തമന്തി ബുദ്ധാ

വദന്തി. യഥാവുത്തവന്തിയാ അഭാവേന പാണവധം വാ ഛേദനതാളനാദിം വാ കരോന്തോ **പരൂപഘാതീ** പരസ്സഹരണപരദാരാതിക്കമനാദീഹി മുസാപേസുഞ്ഞഫരുസാദീഹി ച പരം **വിഹേഠയന്തോ** ച ബാഹിതപാപതായ അഭാവേന പബ്ബജിതോ വാ സമിതപാപതായ അഭാവേന സമണോ വാ ന ഹോതീതി അത്ഥോ. സീലസംവരേന സബ്ബപാപസ്സ അനുപ്പാദനം ലോകിയസമാധിവിപസ്സനാഹി കുസലസ്സ ഉപസമ്പാദനം നിപ്ഫാദനം സബ്ബേഹി മഗ്ഗഫലേഹി അത്തനോ ചിത്തസ്സ പരിസോധനം പഭസ്സരഭാവകരണം യം, തമേതം ബുദ്ധാനം **സാസനം** അനുസിട്ഠി. **അനുപവാദോ**തി വാചായ കസ്സചി അനുപവദനം. **അനുപഘാതോ**തി കായേന കസ്സചി ഉപഘാതാകരണം വുത്താവസേസേ ച പാതിമോക്ഖസങ്ഖാതേ സീലേ അത്താനം സംവരണം. ഭത്തസ്മിം മത്തഞ്ഞുതാസങ്ഖാതആജീവപാരിസുദ്ധിപച്ചയസന്നിസ്സിതസീലസമായോഗോ തമ്മുഖേന ഇന്ദ്രിയസംവരോ പന്തസേനാസനസങ്ഖാതം അരഞ്ഞവാസം തമ്മുഖേന പകാസിതേ ചതുപച്ചയസന്തോസഭാവനാരാമതാസങ്ഖാതമഹാഅരിയവംസേ പതിട്ഠാനഞ്ച അധിചിത്തസങ്ഖാതേ ലോകിയലോകുത്തരസമാധിമ്ഹി തദുപ്പാദനവസേന **ആയോഗോ** അനുയോഗോ ച യം, തമേതം ബുദ്ധാനം അനുസിട്ഠീതി യോജനാ.

"യാവ സാസനപരിയന്താ"തി ആണാപാതിമോക്ഖസ്സ അഭാവതോ വുത്തം. പരിനിബ്ബാനതോ പന ഉദ്ധം ഓവാദപാതിമോക്ഖുദ്ദേസോപി നത്ഥേവ, ബുദ്ധാ ഏവ ഹി തം ഉദ്ദിസന്തി, ന സാവകാ. **പഠമബോധിയ**ന്തി ബോധിതോ വീസതിവസ്സപരിച്ഛിന്നേ കാലേ, **ആചരിയധമ്മപാലത്ഥേരേന** പന "പഞ്ചചത്താലീസായ വസ്സേസു ആദിതോ പന്നരസ വസ്സാനി പഠമബോധീ"തി വുത്തം, **സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തികആലതോ പന പഭുതി ആണാപാതിമോക്ഖമേവ ഉദ്ദിസന്തീ**തി ഇദം പാതിമോക്ഖുദ്ദേസക്കമേനേവ പരിപുണ്ണം കത്വാ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തികാലം സന്ധായ വുത്തം. **അട്ഠാനം അനവകാസോ**തി യഥാക്കമം ഹേതുപച്ചയപടിക്ഖേപവസേന കാരണപടിക്ഖേപോ. **യ**ന്തി യേന കാരണേന. **അപരിസുദ്ധായ പരിസായ**ാതി അലജ്ജീപുഗ്ഗലേഹി വോമിസ്സതായ അസുദ്ധായ പരിസായ, ന കേവലം ബുദ്ധാനഞ്ഞേവ അപരിസുദ്ധായ പരിസായ പാതിമോക്ഖുദ്ദേസോ അയുത്തോ, അഥ ഖോ സാവകാനമ്പി. ചോദനാസാരണാദിവസേന പന സോധേത്വാ സംവാസകരണം സാവകാനഞ്ഞേവ ഭാരോ, ബുദ്ധാ പന സിക്ഖാപദാനി പഞ്ഞപേത്വാ ഉപോസഥാദികരണവിധാനം സിക്ഖാപേത്വാ വിസ്സജ്ജേന്തി, ചോദനാസാരണാദീനി ന കരോന്തി, തേനേവ ഭഗവാ അസുദ്ധായ പരിസായ പാതിമോക്ഖം അനുദ്ദിസിത്വാ സകലരത്തിം തുണ്ഹീഭൂതോ നിസീദി. ഭിക്ഖൂ ച ഭഗവതോ അധിപ്പായം ഞത്വാ അസുദ്ധപുഗ്ഗലം ബഹി നീഹരിംസു. തസ്മാ സാവകാനമ്പി അസുദ്ധായ പരിസായ ഞത്വാ ഉപോസഥാദിസങ്ഘകമ്മകരണം ബ്രഹ്മചരിയന്തരായകരണം വിനാ ന വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം.

സമ്മുഖസാവകാനന്തി ബുദ്ധാനം സമ്മുഖേ ധരമാനകാലേ പബ്ബജിതാനം സബ്ബന്തിമാനം സാവകാനം. ഉളാരാതിസയജോതനത്ഥം "ഉളാരുളാരഭോഗാദികുലവസേന വാ"തി പുന ഉളാരസദ്ദഗ്ഗഹണം കതം. ആദി-സദ്ദേന ഉളാരമജ്ഝത്തഅനുളാരാദീനം ഗഹണം വേദിതബ്ബം. തേ പച്ഛിമാ സാവകാ അന്തരധാപേസുന്തി സമ്ബന്ധോ.

അപഞ്ഞത്തേപി സിക്ഖാപദേ യദി സാവകാ സമാനജാതിആദികാ സിയും, അത്തനോ കുലാനുഗതഗന്ഥം വിയ ഭഗവതോ വചനം ന നാസേയ്യും. യസ്മാ പന സിക്ഖാപദഞ്ച ന പഞ്ഞത്തം, ഇമേ ച ഭിക്ഖൂ ന സമാനജാതിആദികാ, തസ്മാ വിനാസേസുന്തി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും **യസ്മാ ഏകനാമാ...പേ॰... തസ്മാ അഞ്ഞമഞ്ഞം വിഹേഠേന്താ**തിആദി വുത്തം. ചിരട്ഠിതികവാരേ പന സാവകാനം നാനാജച്ചാദിഭാവേ സമാനേപി സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ പരിപുണ്ണതായ സാസനസ്സ ചിരപ്പവത്തി വേദിതബ്ബാ. യദി ഏവം കസ്മാ സബ്ബേപി ബുദ്ധാ സിക്ഖാപദാനി ന പഞ്ഞപേന്തീതി? യസ്മാ ച സാസനസ്സ ചിരപ്പവത്തിയാ ന കേവലം സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയേവ ഹേതു, അഥ ഖോ ആയതിം ധമ്മവിനയം ഗഹേത്വാ സാവകേഹി വിനേതബ്ബപുഗ്ഗലാനം സമ്ഭവോപി, തസ്മാ തേസം സമ്ഭവേ സതി ബുദ്ധാ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തി, നാസതീതി പരിപുണ്ണാപഞ്ഞത്തിയേവ വേനേയ്യസമ്ഭവസ്സാപി സൂചനതോ സാസനസ്സ ചിരപ്പവത്തിയാ ഹേതു വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. പാളിയം **സഹസ്സം ഭിക്ഖുസങ്ഘം...പേ॰... ഓവദതീ**തി ഏത്ഥ സഹസ്സസങ്ഖ്യാപരിച്ഛിന്നോ സങ്ഘോ സഹസ്സോ സഹസ്സിലോകധാതൂതിആദീസു (ദീ॰ നി॰ വ.ഫവ്വ) വിയ. തം സഹസ്സം ഭിക്ഖുസങ്ഘന്തി യോജനാ. സഹസ്സസദ്ദസ്സ ഏകവചനന്തതായ ''ഭിക്ഖുസഹസ്സസ്സാ''തി വത്വാ അവയവാപേക്ഖായ ''ഓവദിയമാനാന''ന്തി ബഹുവചനനിദ്ദേസോ കതോതി ദട്ഠബ്ബോ.

അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്താനി വിമുച്ചിംസൂതി ഏത്ഥ **ആസവേഹീ**തി കത്തുഅത്ഥേ കരണവചനം. **ചിത്താനീ**തി പച്ചത്തബഹുവചനം. **വിമുച്ചിംസൂ**തി കമ്മസാധനം. തസ്മാ ആസവേഹി കത്തുഭൂതേഹി അനുപാദായ ആരമ്മണകരണവസേന അഗ്ഗഹേത്വാ ചിത്താനി വിമോചിതാനീതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോതി ആഹ **തേസഞ്ഹി ചിത്താനീ**തിആദി. **യേഹി ആസവേഹീ**തി ഏത്ഥാപി കത്തുഅത്ഥേ ഏവ കരണവചനം. **വിമുച്ചിംസൂ**തി കമ്മസാധനം. **തേ**തി ആസവാ. **താനീ**തി ചിത്താനി, ഉപയോഗബഹുവചനഞ്ചേതം. **വിമുച്ചിംസൂ**തി കത്തുസാധനം, വിമോചേസുന്തി അത്ഥോ. **അഗ്ഗഹേത്വാ വിമുച്ചിംസൂ**തി ആരമ്മണവസേന താനി ചിത്താനി അഗ്ഗഹേത്വാ ആസവാ തേഹി ചിത്തേഹി മുത്തവന്തോ അഹേസുന്തി അത്ഥോ. അഥ വാ **ആസവേഹീ**തി നിസ്സക്കവചനം, **വിമുച്ചിംസൂ**തി കത്തുസാധനം. തസ്മാ കഞ്ചി സങ്ഖതധമ്മം തണ്ഹാദിവസേന അനുപാദിയിത്വാ ചിത്താനി വിമുത്തവന്താനി അഹേസുന്തി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **പുരിമവചനാപേക്ഖ**ന്തി അഞ്ഞതരസ്മിം ഭിംസനകേ വനസണ്ഡേതി വുത്തവചനസ്സ അപേക്ഖനം തസ്മിം പുരിമവചനേതി ഏവം അപേക്ഖനന്തി അത്ഥോ, തേനാഹ **യം വുത്ത**ന്തിആദി. ഭിംസനസ്സ ഭയസ്സ കതം കരണം കിരിയാ ഭിംസനകതം, തസ്മിം ഭിംസനകിരിയായാതി അത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ ''ഭിംസനകിരിയായാ''തി. ഭിംസയതീതി ഭിംസനോ, സോവ ഭിംസനകോ, തസ്സ ഭാവോ ''ഭിംസനകത്ത''ന്തി വത്തബ്ബേ ത-കാരസ്സ ലോപം കത്വാ വുത്തന്തി പകാരന്തരേന അത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ **''അഥ വാ''**തിആദി. **ബഹുതരാനം സത്താനം വാ**തി യേഭുയ്യേനാതി പദസ്സ അത്ഥദസ്സനം. തേന ച യോ കോചീതി പദസ്സാപി യോ യോ പവിസതീതി വിച്ഛാവസേന നാനത്ഥേന അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോതി ദസ്സേതി, യോ യോ പവിസതി, തേസു ബഹുതരാനന്തി അത്ഥസമ്ഭവതോ.

നിഗമനന്തി പകതേ അത്ഥേ യഥാവുത്തസ്സ അത്ഥസ്സ ഉപസംഹാരോ. അയഞ്ഹേത്ഥ നിഗമനക്കമോ - യാ ഹി, സാരിപുത്ത, വിപസ്സീആദീനം തിണ്ണം ബുദ്ധാനം അത്തനോ പരിനിബ്ബാനതോ ഉപരി പരിയത്തിവസേന വിനേതബ്ബാനം പുഗ്ഗലാനം അഭാവേന തേസം അത്ഥായ വിത്ഥാരതോ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയം കിലാസുതാ അപ്പോസ്സുക്കതാ, യാ ച ഉപനിസ്സയസമ്പന്നാനം വേനേയ്യാനം ചേതസാ ചേതോ പരിച്ച ഭിംസനകവനസണ്ഡേപി ഗന്ത്വാ ഓവദന്താനം തേസം മഗ്ഗഫലുപ്പാദനത്ഥായ ധമ്മദേസനായ ഏവ അകിലാസുതാ സഉസ്സാഹതാ, ന വിത്ഥാരതോ ധമ്മവിനയദേസനായ, അയം ഖോ, സാരിപുത്ത, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന വിപസ്സീആദീനം തിണ്ണം ബുദ്ധാനം ബ്രഹ്മചരിയം ന ചിരട്ഠിതികം അഹോസീതി. **പുരിസയുഗവസേനാ**തി പുരിസാനം യുഗം പവത്തികാലോ, തസ്സ വസേന, പുരിസവസേനാതി അത്ഥോ. **സബ്ബപച്ഛിമകോ**തി പരിനിബ്ബാനദിവസേ പബ്ബജിതോ **സുഭദ്ദ**സദിസോ. **സതസഹസ്സം സട്ഠിമത്താനി ച വസ്സസഹസ്സാനീ**തി ഇദം ഭഗവതോ ജാതിതോ പട്ഠായ വുത്തം, ബോധിതോ പട്ഠായ പന ഗണിയമാനം ഊനം ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. **ദ്വേയേവാ**തി ധരമാനേ ഭഗവതി ഏകം, പരിനിബ്ബുതേ ഏകന്തി ദ്വേ ഏവ പുരിസയുഗാനി.

൨൦-൧. **അസമ്ഭുണന്തേനാ**തി അപാപുണന്തേന. **കോ അനുസന്ധീ**തി പുരിമകഥായ ഇമസ്സ കോ സമ്ബന്ധോതി അത്ഥോ. **യം വുത്ത**ന്തി യം യാചിതന്തി അത്ഥോ. **യേസൂ**തി വീതിക്കമധമ്മേസു. **നേസ**ന്തി ദിട്ഠധമ്മികാദിആസവാനം. **തേ**തി വീതിക്കമധമ്മാ. ഞാതിയേവ പിതാമഹപിതുപുത്താദിവസേന പരിവട്ടനതോ പരിവട്ടോതി **ഞാതിപരിവട്ടോ. ലോകാമിസഭൂത**ന്തി ലോകപരിയാപന്നം ഹുത്വാ കിലേസേഹി ആമസിതബ്ബതോ ലോകാമിസഭൂതം. **പബ്ബജ്ജാസങ്ഖേപേനേവാ**തി ദസസിക്ഖാപദദാനാദിപബ്ബജ്ജാമുഖേന. **ഏത**ന്തി മേഥുനാദീനം അകരണം. **ഥാമ**ന്തി സിക്ഖാപദപഞ്ഞാപനസാമത്ഥിയം. **സഞ്ഛവി**ന്തി സുക്കച്ഛവിം പകതിച്ഛവിം, സുന്ദരച്ഛവിം വാ. **സേസ**ന്തി സേസപദയോജനദസ്സനം. ഇദാനി അത്ഥയോജനം ദസ്സേന്തോ ആഹ **അയം വാ ഹേത്ഥാ**തിആദി. തത്ഥ **വാ**-സദ്ദോ അവധാരണേ. **ഹി**-സദ്ദോ പസിദ്ധിയം, അയമേവ ഹേത്ഥാതി അത്ഥോ. അഥ സത്ഥാതി പദസ്സ അത്ഥം ദസ്സേതി "തദാ സത്ഥാ"തി. **രോപേത്വാ**തി ഫാലിതട്ഠാനേ നിന്നം മംസം സമം വഡ്ഢേത്വാ. **സകേ ആചരിയകേ**തി അത്തനോ ആചരിയഭാവേ, ആചരിയകമ്മേ വാ.

വിപുലഭാവേനാതി ബഹുഭാവേന. **അയോനിസോ ഉമ്മുജ്ജമാനാ**തി അനുപായേന അഭിനിവിസമാനാ, വിപരീതതോ ജാനമാനാതി അത്ഥോ. **രസേന രസം സംസന്ദിത്വാ**തി അനവജ്ജസഭാവേന സാവജ്ജസഭാവം സമ്മിസ്സേത്വാ. **ഉദ്ധമ്മം ഉബ്ബിനയ**ന്തി ഉഗ്ഗതധമ്മം ഉഗ്ഗതവിനയഞ്ച, യഥാ ധമ്മോ ച വിനയോ ച വിനസ്സിസ്സതി, ഏവം കത്വാതി അത്ഥോ. **ഇമസ്മിം അത്ഥേ**തി ഇമസ്മിം സങ്ഘാധികാരേ. **പഭസ്സരോ**തി പഭാസനസീലോ. **ഏവംനാമോ ഏവംഗോത്തോ**തി സോയമായസ്മാ സോതാപന്നോതിനാമഗോത്തേന സമന്നാഗതോ, അയം വുച്ചതി സോതാപന്നോതി പകതേന സമ്ബന്ധോ. **അവിനിപാതധമ്മോ**തി ഏത്ഥ **ധമ്മ**-സദ്ദോ സഭാവവാചീ, സോ ച അത്ഥതോ അപായേസു ഖിപനകോ ദിട്ഠിആദിഅകുസലധമ്മോ ഏവാതി ആഹ **"യേ ധമ്മാ"**തിആദി. ഇദാനി സഭാവവസേനേവ അത്ഥം ദസ്സേതും **വിനിപതനം വാ**തിആദി വുത്തം. **നിയതോ**തി സത്തഭവബ്ഭന്തരേ നിയതക്ഖന്ധപരിനിബ്ബാനോ. തസ്സ കാരണമാഹ "സമ്ബോധിപരായണോ"തി.

൨൨. **അനുധമ്മതാ**തി ലോകുത്തരധമ്മാനുഗതോ സഭാവോ. **പവാരണാസങ്ഗഹം ദത്വാ**തി ''ആഗാമിനിയാ പുണ്ണമിയാ പവാരേസ്സാമാ''തി അനുമതിദാനവസേന ദത്വാ, പവാരണം ഉക്കഡ്ഢിത്വാതി അത്ഥോ, ഏതേന നയേന കേനചി പച്ചയേന പവാരണുക്കഡ്ഢനം കാതും വട്ടതീതി ദീപിതം ഹോതി. **മാഗസിരസ്സ പഠമദിവസേ**തി ചന്ദമാസവസേന വുത്തം, അപരകത്തികപുണ്ണമായ അനന്തരേ പാടിപദദിവസേതി അത്ഥോ. **ഫുസ്സമാസസ്സ പഠമദിവസേ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. ഇദഞ്ച നിദസ്സനമത്തം വേനേയ്യാനം അപരിപാകം പടിച്ച ഫുസ്സമാസതോ പരഞ്ച ഏകദ്വിതിചതുമാസമ്പി തത്ഥേവ വസിത്വാ സേസമാസേഹി ചാരികായ പരിയോസാപനതോ. **ദസസഹസ്സചക്കവാളേ**തി ഇദം ദേവബ്രഹ്മാനം വസേന വുത്തം. മനുസ്സാ പന ഇമസ്മിംയേവ ചക്കവാളേ ബോധനേയ്യാ ഹോന്തി. ഇതരചക്കവാളേസു പന മനുസ്സാനം ഇമസ്മിം ചക്കവാളേ ഉപ്പത്തിയാ ഛന്ദുപ്പാദനത്ഥം അനന്തമ്പി ചക്കവാളം ഓലോകേത്വാ തദനുഗുണാനുസാസനീ പാടിഹാരിയം കരോന്തിയേവ.

ആയാമാതി ഏത്ഥ **ആ**-സദ്ദോ ആഗച്ഛാതി ഇമിനാ സമാനത്ഥോതി ആഹ ''ആഗച്ഛ യാമാ''തി, ഏഹി ഗച്ഛാമാതി അത്ഥോ. **സുവണ്ണരസപിഞ്ജരാഹീ**തി വിലീനസുവണ്ണജലം വിയ പിഞ്ജരാഹി സുവണ്ണവണ്ണാഹീതി അത്ഥോ. **പാളിയം** നിമന്തിതമ്ഹാതിആദീസു ''നിമന്തിതാ വസ്സംവുത്ഥാ അമ്ഹാ''തി ച, ''നിമന്തിതാ വസ്സംവുത്ഥാ അത്ഥാ''തി ച സമ്ബന്ധോ.

യന്തി ദേയ്യധമ്മജാതം, യം കിഞ്ചീതി അത്ഥോ. **നോ നത്ഥീ**തി അമ്ഹാകം നത്ഥി, നോതി വാ ഏതസ്സ വിവരണം നത്ഥീതി. **ഏത്ഥാ**തി ഘരാവാസേ. **ത**ന്തി തം കാരണം, കിച്ചം വാ. **കുതോ**തി കതരഹേതുതോ. **യ**ന്തി യേന കാരണേന, കിച്ചേന വാ. ദുതിയേ അത്ഥവികപ്പേ ഏത്ഥാതി ഇമസ്സ വിവരണം **ഇമസ്മിം തേമാസബ്ഭന്തരേ**തി. **ത**ന്തി തം ദേയ്യധമ്മം.

തത്ഥ ചാതി കുസലേ. തിക്ഖവിസദഭാവാപാദനേന **സമുത്തേജേത്വാ. വസ്സേത്വാ**തി ആയതിം വാസനാഭാഗിയം ധമ്മരതനവസ്സം ഓതാരേത്വാ. **യം ദിവസ**ന്തി യസ്മിം ദിവസേ.

൨൩. **പത്തുണ്ണപത്തപടേ ചാ**തി പത്തുണ്ണപടേ ചീനപടേ ച. **തുമ്ബാനീ**തി ചമ്മമയതേലഭാജനാനി. **അനുബന്ധിത്വാ**തി അനുപഗമനം കത്വാ. **അഭിരന്ത**-സദ്ദോ ഇധ അഭിരുചിപരിയായോതി ആഹ **''യഥാജ്ഝാസയ''**ന്തിആദി. **സോരേയ്യാദീനി** മഹാമണ്ഡലചാരികായ മഗ്ഗഭൂതാനി സോരേയ്യനഗരാദീനി. **പയാഗപതിട്ഠാന**ന്തി ഗങ്ഗായ ഏകസ്സ തിത്ഥവിസേസസ്സാപി, തംസമീപേ ഗാമസ്സാപി നാമം. **സമന്തപാസാദികായാ**തി സമന്തതോ സബ്ബസോ പസാദം ജനേതീതി സമന്തപാസാദികാ, തസ്സാ.

യേ പന പകാരേ സന്ധായ ''സമന്തതോ''തി വുച്ചതി, തേ പകാരേ വിത്ഥാരേത്വാ ദസ്സേതും **തത്രിദ**ന്തിആദി വുത്തം. തത്ഥ ''സമന്തപാസാദികാ''തി യാ സംവണ്ണനാ വുത്താ, തത്ര തസ്സം സമന്തപാസാദികായം സമന്തപസാദികഭാവേ ഇദം വക്ഖമാനഗാഥാവചനം ഹോതീതി യോജനാ. ബാഹിരനിദാനഅബ്ഭന്തരനിദാനസിക്ഖാപദനിദാനാനം വസേന **നിദാനപ്പഭേദദീപനം** വേദിതബ്ബം. ''ഥേരവാദപ്പകാസനം വത്ഥുപ്പഭേദദീപന''ന്തിപി വദന്തി. ''സിക്ഖാപദാനം പച്ചുപ്പന്നവത്ഥുപ്പഭേദദീപന''ന്തിപി വത്തും വട്ടതി.

സിക്ഖാപദനിദാനന്തി പന വേസാലീആദി സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ കാരണഭൂതദേസവിസേസോ വേദിതബ്ബോ. **ഏത്ഥാ**തി സമന്തപാസാദികായ. സമ്പസ്സതം വിഞ്ഞൂനന്തി സമ്ബന്ധോ, തസ്മാ അയം സമന്തപാസാദികാതേ്വവ പവത്താതി യോജേതബ്ബാ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

വേരഞ്ജകണ്ഡവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൧. പാരാജികകണ്ഡോ

൧. പഠമപാരാജികം

സുദിന്നഭാണവാരവണ്ണനാ

൨൪. വിക്കായികഭണ്ഡസ്സ വിക്കിണനം ഇണദാനഞ്ച **ഭണ്ഡപ്പയോജനം** നാമ. ഏവം പയോജിതസ്സ മൂലസ്സ സഹ വഡ്ഢിയാ ഗഹണവായാമോ **ഉദ്ധാരോ** നാമ. **അസുകദിവസേ ദിന്നന്തി**ആദിനാ പമുട്ഠസ്സ സതുപ്പാദനാദി **സാരണം** നാമ. **ചതുബ്ബിധായാ**തി ഖത്തിയബ്രാഹ്മണഗഹപതിസമണാനം വസേന, ഭിക്ഖുആദീനം വാ വസേന ചതുബ്ബിധായ. **ദിസ്വാനസ്സ ഏതദഹോസീ**തി ഹേതുഅത്ഥേ അയം ദിസ്വാന-സദ്ദോ അസമാനകത്തുകത്താ, യഥാ ഘതം പിവിത്വാ ബലം ഹോതീതി, ഏവമഞ്ഞത്ഥാപി ഏവരൂപേസു. **ഭബ്ബകുലപുത്തോ**തി ഉപനിസ്സയമത്തസഭാവേന വുത്തം, ന പച്ഛിമഭവികതായ. തേനേവസ്സ മാതാദിഅകല്യാണമിത്തസമായോഗേന കതവീതിക്കമനം നിസ്സായ ഉപ്പന്നവിപ്പടിസാരേന അധിഗമന്തരായോ ജാതോ. പച്ഛിമഭവികാനം പുബ്ബബുദ്ധുപ്പാദേസു ലദ്ധബ്യാകരണാനം ന സക്കാ കേനചി അന്തരായം കാതും. തേനേവ **അങ്ഗുലിമാല**ഥേരാദയോ അകുസലം കത്വാപി അധിഗമസമ്പന്നാ ഏവ അഹേസുന്തി. **ചരിമകചിത്ത**ന്തി ചുതിചിത്തം. സങ്ഖം വിയ ലിഖിതം ഘംസിത്വാ ധോവിതം സങ്ഖലിഖിതന്തി ആഹ **ധോതഇച്ചാ**ദി. **അജ്ഝാവസതാ**തി അധി-സദ്ദയോഗേന അഗാരന്തി ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗവചനന്തി ആഹ ''അഗാരമജ്ഝേ''തി. കസായരസരത്താനി കാസായാനീതി ആഹ ''കസായരസപീതതായാ''തി. കസായതോ നിബ്ബത്തതായ ച ഹി രസോപി ''കസായരസോ''തി വുച്ചതി.

൨൬. യദാ ജാനാതി-സദ്ദോ ബോധനത്ഥോ ന ഹോതി, തദാ തസ്സ പയോഗേ സപ്പിനോ ജാനാതി മധുനോ ജാനാതീതിആദീസു വിയ കരണത്ഥേ സാമിവചനം സദ്ദസത്ഥവിദൂ ഇച്ഛന്തീതി ആഹ ''കിഞ്ചി ദുക്ഖേന നാനുഭോസീ''തി. കേനചി ദുക്ഖേന നാനുഭോസീതി അത്ഥോ, കിഞ്ചീതി ഏത്ഥാപി ഹി കരണത്ഥേ സാമിവചനസ്സ ലോപോ കതോ, തേനേവ വക്ഖതി ''വികപ്പദ്വയേപി പുരിമപദസ്സ ഉത്തരപദേന സമാനവിഭത്തിലോപോ ദട്ഠബ്ബോ''തി. യദാ പന ജാനാതി-സദ്ദോ സരണത്ഥോ ഹോതി, തദാ മാതു സരതീതിആദീസു വിയ ഉപയോഗത്ഥേ സാമിവചനം സദ്ദസത്ഥവിദൂ വദന്തീതി ആഹ ''അഥ വാ കിഞ്ചി ദുക്ഖം നസ്സരതീതി അത്ഥോ''തി, കസ്സചി ദുക്ഖസ്സ അനനുഭൂതതായ നസ്സരതീതി അത്ഥോ. **വികപ്പദ്വയേപീ**തി അനുഭവനസരണത്ഥവസേന വുത്തേ ദുതിയതതിയവികപ്പദ്വയേ. **പുരിമപദസ്സാ**തി കിഞ്ചീതി പദസ്സ. **ഉത്തരപദേനാ**തി ദുക്ഖസ്സാതിപദേന. സമാനായ സാമിവചനഭൂതായ വിഭത്തിയാ ''കസ്സചി ദുക്ഖസ്സാ''തി വത്തബ്ബേ ''കിഞ്ചി ദുക്ഖസ്സാ''തി ലോപോതി ദട്ഠബ്ബോ. **മരണേനപി മയം തേ**തി ഏത്ഥ **തേ**തി പദസ്സ സഹത്ഥേ കരണവസേനപി അത്ഥം ദസ്സേതും **തയാ വിയോഗം വാ പാപുണിസ്സാമാ**തി അത്ഥന്തരം വുത്തം.

൨൭. **ഗന്ധബ്ബാ** നാമ ഗായനകാ. **നടാ** നാമ രങ്ഗനടാ. **നാടകാ** ലങ്ഘനകാദയോ. സുഖൂപകരണേഹി അത്തനോ പരിചരണം കരോന്തോ യസ്മാ ലളന്തോ കീളന്തോ നാമ ഹോതി, തസ്മാ ദുതിയേ അത്ഥവികപ്പേ **ലളാ**തിആദി വുത്തം. **ദാനപ്പദാനാദീനീ**തി ഏത്ഥ നിച്ചദാനം **ദാനം** നാമ, വിസേസദാനം **പദാനം** നാമ, **ആദി**-സദ്ദേന സീലാദീനി സങ്ഗണ്ഹാതി.

൩൦. **ചുദ്ദസ ഭത്താനീ**തി സങ്ഘഭത്തം ഉദ്ദേസഭത്തം നിമന്തനം സലാകം പക്ഖികം ഉപോസഥികം പാടിപദികം ആഗന്തുകം ഗമികം ഗിലാനം ഗിലാനുപട്ഠാകം വിഹാര-ധുര-വാരഭത്തന്തി ഇമാനി ചുദ്ദസ ഭത്താനി. ഏത്ഥ ച സേനാസനാദിപച്ചയത്തയനിസ്സിതേസു ആരഞ്ഞകങ്ഗാദിപധാനങ്ഗാനം ഗഹണവസേന സേസധുതങ്ഗാനിപി ഗഹിതാനേവ ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബം. **വജ്ജീന**ന്തി വജ്ജീരാജൂനം. **വജ്ജീസൂ**തി ജനപദാപേക്ഖം ബഹുവചനം, വജ്ജീനാമകേ ജനപദേതി അത്ഥോ. പഞ്ചകാമഗുണായേവ ഉപഭുഞ്ജിതബ്ബതോ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബതോ ച **ഉപഭോഗപരിഭോഗാ,** ഇത്ഥിവത്ഥാദീനി ച തദുപകരണാനീതി ആഹ **''യേഹി തേസ''**ന്തിആദി. **ഉക്കട്ഠപിണ്ഡപാതികത്താ**തി സേസധുതങ്ഗപരിവാരിതേന ഉക്കട്ഠപിണ്ഡപാതികധുതങ്ഗേന സമന്നാഗതത്താ, തേനാഹ ''സപദാനചാരം ചരിതുകാമോ''തി.

൩൧. **ദോസാ**തി രത്തി. തത്ഥ അഭിവുത്ഥം പരിവുസിതം **ആഭിദോസികം,** അഭിദോസം വാ പച്ചൂസകാലം ഗതോ പത്തോ അതിക്കന്തോ ആഭിദോസികോ, തേനാഹ **ഏകരത്താതിക്കന്തസ്സ വാ**തിആദി.

൩൨. **ഉദകകഞ്ജിയ**ന്തി പാനീയപരിഭോജനീയഉദകഞ്ച യാഗു ച. **തഥാ**തി സമുച്ചയത്ഥേ.**അനോകപ്പനം** അസദ്ദഹനം, **അമരിസനം** അസഹനം.

൩൪. **തദ്ധിതലോപ**ന്തി പിതാമഹതോ ആഗതം ''പേതാമഹ''ന്തി വത്തബ്ബേ തദ്ധിതപച്ചയനിമിത്തസ്സ ഏ-കാരസ്സ ലോപം കത്വാതി അത്ഥോ. യേസം സന്തകം ധനം ഗഹിതം, തേ **ഇണായികാ. പലിബുദ്ധോ**തി 'മാ ഗച്ഛ മാ ഭുഞ്ജാ'തിആദിനാ കതാവരണോ, പീളിതോതി അത്ഥോ.

൩൫. **അത്തനാ**തി സയം. സപതിനോ ധനസാമിനോ ഇദം **സാപതേയ്യം,** ധനം. തദേവ **വിഭവോ.**

൩൬. **ഭിജ്ജന്തീ**തി അഗഹിതപുബ്ബാ ഏവ ഭിജ്ജന്തി. **ദിന്നാപി പടിസന്ധീ**തി പിതരാ ദിന്നം സുക്കം നിസ്സായ ഉപ്പന്നസ്സ സത്തസ്സ പടിസന്ധിപി തേന ദിന്നാ നാമ ഹോതീതി വുത്തം. സുക്കമേവ വാ ഇധ പടിസന്ധിനിസ്സയത്താ ''പടിസന്ധീ''തി വുത്തം, തേനാഹ ''ഖിപ്പം പതിട്ഠാതീ''തി. ന ഹി പിതു സംയോഗക്ഖണേയേവ സത്തസ്സ ഉപ്പത്തിനിയമോ അത്ഥി സുക്കമേവ തഥാ പതിട്ഠാനനിയമതോ. സുക്കേ പന പതിട്ഠിതേ യാവ സത്ത ദിവസാനി, അഡ്ഢമാസമത്തം വാ, തം ഗബ്ഭസണ്ഠാനസ്സ ഖേത്തമേവ ഹോതി മാതു മംസസ്സ ലോഹിതലേസസ്സ സബ്ബദാപി വിജ്ജമാനത്താ. പുബ്ബേപി പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദാനം സബ്ഭാവതോ **അപഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേ**തി ഇമസ്സ പഠമപാരാജികസിക്ഖാപദേ അട്ഠപിതേതി അത്ഥോ വുത്തോ. **ഏവരൂപ**ന്തി ഏവം ഗരുകസഭാവം, പാരാജികസങ്ഘാദിസേസവത്ഥുഭൂതന്തി അത്ഥോ, തേനാഹ ''അവസേസേ പഞ്ചഖുദ്ദകാപത്തിക്ഖന്ധേ ഏവ പഞ്ഞപേസീ''തി. യം ആദീനവന്തി സമ്ബന്ധോ. **കായവിഞ്ഞത്തിചോപനതോ**തി കായവിഞ്ഞത്തിയാ നിബ്ബത്തചലനതോ.

തേനേവാതി അവധാരണേന യാനി ഗബ്ഭഗ്ഗഹണകാരണാനി നിവത്തിതാനി, താനിപി ദസ്സേതും **കിം പനാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ ഉഭയേസം ഛന്ദരാഗവസേന കായസംസഗ്ഗോ വുത്തോ. ഇത്ഥിയാ ഏവ ഛന്ദരാഗവസേന നാഭിപരാമസനം വിസും വുത്തം. **സാമപണ്ഡിതസ്സ** ഹി മാതാ പുത്തുപ്പത്തിയാ സഞ്ജാതാദരാ നാഭിപരാമസനകാലേ കാമരാഗസമാകുലചിത്താ അഹോസി, ഇതരഥാ പുത്തുപ്പത്തിയാ ഏവ അസമ്ഭവതോ. ''സക്കോ ചസ്സാ കാമരാഗസമുപ്പത്തിനിമിത്താനി അകാസീ''തിപി വദന്തി, വത്ഥുവസേന വാ ഏതം നാഭിപരാമസനം കായസംസഗ്ഗതോ

വിസും വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. **മാതങ്ഗപണ്ഡിതസ്സ** ദിട്ഠമങ്ഗലികായ നാഭിപരാമസനേന മണ്ഡബ്യസ്സ നിബ്ബത്തി അഹോസി. **ചണ്ഡപജ്ജോതമാതു** നാഭിയം വിച്ഛികാ ഫരിത്വാ ഗതാ, തേന ചണ്ഡപജ്ജോതസ്സ നിബ്ബത്തി അഹോസീതി ആഹ **ഏതേനേവ നയേനാ**തിആദി.

അയന്തി സുദിന്നസ്സ പുരാണദുതിയികാ. **യം സന്ധായാ**തി യം അജ്ഝാചാരം സന്ധായ. **മാതാപിതരോ ച സന്നിപതിതാ ഹോന്തീ**തി ഇമിനാ സുക്കസ്സ സമ്ഭവം ദീപേതി, **മാതാ ച ഉതുനീ ഹോതീ**തി ഇമിനാ സോണിതസ്സ. **ഗന്ധബ്ബോ**തി തത്രുപഗോ സത്തോ അധിപ്പേതോ, ഗന്തബ്ബോതി വുത്തം ഹോതി, ത-കാരസ്സ ചേത്ഥ ധ-കാരോ കതോ. അഥ വാ ഗന്ധബ്ബാ നാമ രങ്ഗനടാ, തേ വിയ തത്ര തത്ര ഭവേസു നാനാവേസഗ്ഗഹണതോ അയമ്പി "ഗന്ധബ്ബോ"തി വുത്തോ, സോ മാതാപിതൂനം സന്നിപാതക്ഖണതോ പച്ഛാപി സത്താഹബ്ഭന്തരേ തത്ര ഉപപന്നോ "പച്ചുപട്ഠിതോ"തി വുത്തോ. **ഗബ്ഭസ്സാ**തി കലലരൂപസഹിതസ്സ പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണസ്സ. തഞ്ഹി ഇധ "ഗബ്ഭോ"തി അധിപ്പേതം സാ തേന ഗബ്ഭം ഗണ്ഹീതിആദീസു (പാരാ° ൩൬) വിയ. അസ്സ തം അജ്ഝാചാരന്തി സമ്ബന്ധോ. **പാളിയം** നിരബ്ബുദോ വത ഭോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ നിരാദീനവോതി ഇമസ്സ അനന്തരം തസ്മിം ഭിക്ഖുസങ്ഘേതി അജ്ഝാഹരിത്വാ സുദിന്നേന...പേ°... ആദീനവോ ഉപ്പാദിതോതി യോജനാ വേദിതബ്ബാ. **ഇതിഹാ**തി നിപാതസമുദായസ്സ **ഏവ**ന്തി ഇദം അത്ഥഭവനം. **മുഹുത്തേനാ**തി ഇദം **ഖണേനാ**തി പദസ്സ വേവചനം. യാവ ബ്രഹ്മലോകാ അബ്ഭുഗ്ഗതോപി ദേവാനം താവമഹന്തോ സദ്ദോ തേസം രൂപം വിയ മനുസ്സാനം ഗോചരോ ന ഹോതി. തസ്മാ പച്ഛാ സുദിന്നേന വുത്തേ ഏവ ജാനിംസൂതി ദട്ഠബ്ബം.

൩൭. **മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി മഗ്ഗപദട്ഠാനം സിക്ഖത്തയമേവ ഉപചാരതോ വുത്തം തസ്സേവ യാവജീവം ചരിതബ്ബത്താ. **അവിപ്ഫാരികോ**തി ഉദ്ദേസാദീസു അബ്യാവടോ. **വഹച്ഛിന്നോ**തി ഛിന്നപാദോ, ഛിന്നഖന്ധോ വാ. **ചിന്തയീ**തി ഇമിനാ **പജ്ഝായീ**തി പദസ്സ കിരിയാപദത്തം ദസ്സേതി. തേന "കിസോ അഹോസി...പേ°... പജ്ഝായി ചാ"തി ച-കാരം ആനേത്വാ പാളിയോജനാ കാതബ്ബാ.

൩൮. ഗണേ ജനസമാഗമേ സന്നിപാതനം ഗണസങ്ഗണികാ, സാവ പപഞ്ചാ, തേന **ഗണസങ്ഗണികാപപഞ്ചേന. യസ്സാ**തി യേ അസ്സ. **കഥാഫാസുകാ**തി വിസ്സാസികഭാവേന ഫാസുകകഥാ, സുഖസമ്ഭാസാതി അത്ഥോ. ഉപാദാരൂപം ഭൂതരൂപമുഖേനേവ മന്ദനം പീനനഞ്ച ഹോതീതി ആഹ **പസാദഇച്ചാ**ദി. **ദാനീ**തി നിപാതോ ഇധ പന-സദ്ദത്ഥേ വത്തതി തക്കാലവാചിനോ ഏതരഹി-പദസ്സ വിസും വുച്ചമാനത്താതി ആഹ "സോ പന ത്വ"ന്തി. നോ-സദ്ദോപി നു-സദ്ദോ വിയ പുച്ഛനത്ഥോതി ആഹ "കച്ചി നു ത്വ"ന്തി. **തമേവാ**തി ഗിഹിഭാവപത്ഥനാലക്ഖണമേവ. അനഭിരതിമേവാതി ഏവ-കാരേന നിവത്തിതായ പന തദഞ്ഞായ അനഭിരതിയാ വിജ്ജമാനത്തം ദസ്സേതും **അധികുസലാന**ന്തിആദി വുത്തം, സമഥവിപസ്സനാ **അധികുസലാ** നാമ. **ഇദം പനാ**തിആദി ഉപരി വത്തബ്ബവിസേസദസ്സനം. **പരിയായവചനമത്ത**ന്തി സദ്ദത്ഥകഥനമത്തം.

തസ്മിന്തി ധമ്മേ, ഏവം വിരാഗായ ദേസിതേ സതീതി അത്ഥോ. **നാമാ**തി ഗരഹായം. **ലോകുത്തരനിബ്ബാന**ന്തി വിരാഗായാതിആദിനാ വുത്തകിലേസക്ഖയനിബ്ബാനതോ വിസേസേതി. ജാതിം നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനകമാനോ ഏവ മദജനനട്ഠേന മദോതി **മാനമദോ**. "അഹം പുരിസോ"തി പവത്തോ മാനോ **പുരിസമദോ**. "അസദ്ധമ്മസേവനാസമത്ഥതം നിസ്സായ മാനോ, രാഗോ ഏവ വാ **പുരിസമദോ"**തി കേചി. **ആദി**-സദ്ദേന ബലമദാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **തേഭൂമകവട്ട**ന്തി തീസു ഭൂമീസു കമ്മകിലേസവിപാകാ പവത്തനട്ഠേന വട്ടം. **വിരജ്ജതീ**തി വിഗച്ഛതി. **യോനിയോ**തി അണ്ഡജാദയോ, താ പന യവന്തി താഹി സത്താ അമിസ്സിതാപി സമാനജാതിതായ മിസ്സിതാ ഹോന്തീതി "യോനിയോ"തി വുത്താ.

ഞാതതീരണപഹാനവസേനാതി ഏത്ഥ ലക്ഖണാദിവസേന സപ്പച്ചയനാമരൂപപരിഗ്ഗഹോ **ഞാതപരിഞ്ഞാ** നാമ. കലാപസമ്മസനാദിവസേന പവത്താ ലോകിയവിപസ്സനാ **തീരണപരിഞ്ഞാ** നാമ. അരിയമഗ്ഗോ **പഹാനപരിഞ്ഞാ** നാമ. ഇധ പന ഞാതതീരണകിച്ചാനമ്പി അസമ്മോഹതോ മഗ്ഗക്ഖണേ സിജ്ഝനതോ അരിയമഗ്ഗമേവ സന്ധായ തിവിധാപി പരിഞ്ഞാ വുത്താ, തേനേവ "ലോകുത്തരമഗ്ഗോവ കഥിതോ"തി വുത്തം. **കാമേസു പാതബ്യതാന**ന്തി വത്ഥുകാമേസു പാതബ്യതാസങ്ഖാതാനം സുഭാദിആകാരാനം തദാകാരഗാഹികാനം തണ്ഹാനന്തി അത്ഥോ. വിസയമുഖേന ഹേത്ഥ വിസയിനോ ഗഹിതാ. **തീസു ഠാനേസൂ**തി "വിരാഗായ ധമ്മോ ദേസിതോ...പേ°... നോ സഉപാദാനായാ"തി ഏവം വുത്തേസു.

൩൯. **കലിസാസനാരോപനത്ഥായാ**തി ദോസാരോപനത്ഥായ. കലീതി കോധസ്സ നാമം, തസ്സ സാസനം കലിസാസനം, കോധവസേന വുച്ചമാനാ ഗരഹാ. അജ്ഝാചാരോവ വീതിക്കമോ. **സമണകരണാനം ധമ്മാന**ന്തി സമണഭാവകരാനം ഹിരോത്തപ്പാദിധമ്മാനം. **പാളിയം** കഥം-സദ്ദയോഗേന ന സക്ഖിസ്സസീതി അനാഗതവചനം കതം, "നാമ-സദ്ദയോഗേനാ"തിപി വദന്തി. **അതിവിയ ദുക്ഖവിപാക**ന്തി ഗഹട്ഠാനം നാതിസാവജ്ജമ്പി കമ്മം പബ്ബജിതാനം ഭഗവതോ ആണാവീതിക്കമതോ ചേവ സമാദിന്നസിക്ഖത്തയവിനാസനതോ ച മഹാസാവജ്ജം ഹോതീതി വുത്തം. ഉദകേ ഭവം ഓദകം, ധോവനകിച്ചന്തി ആഹ **ഉദകകിച്ച**ന്തിആദി. സമാപജ്ജിസ്സസീതി അനാഗതവചനം നാമ-സദ്ദയോഗേന കതന്തി ആഹ "നാമ-സദ്ദേന യോജേതബ്ബ"ന്തി. ദുബ്ഭരതാദീനം ഹേതുഭൂതോ അസംവരോ ഇധ ദുബ്ഭരതാദി-സദ്ദേന വുത്തോ കാരണേ കാരിയോപചാരേനാതി ആഹ "ദുബ്ഭരതാദീനം വത്ഥുഭൂതസ്സ അസംവരസ്സാ"തി. **അത്താ**തി അത്തഭാവോ. **ദുബ്ഭരത**ന്തി അത്തനാ ഉപട്ഠാകേഹി ച ദുക്ഖേന ഭരിതബ്ബതം. സത്തേഹി കിലേസേഹി ച സങ്ഗണനം സമോധാനം സങ്ഗണികാതി ആഹ **ഗണസങ്ഗണികായാ**തിആദി. **അട്ഠകുസീതവത്ഥുപാരിപൂരിയാ**തി ഏത്ഥ കമ്മം കാതബ്ബന്തി ഏകം, തഥാ അകാസിന്തി, മഗ്ഗോ ഗന്തബ്ബോതി അഗമാസിന്തി, നാലത്ഥം ഭോജനസ്സ പാരിപൂരിന്തി, അലത്ഥന്തി, ഉപ്പന്നോ മേ ആബാധോതി, അചിരവുട്ഠിതോ ഗേലഞ്ഞാതി ഏകന്തി ഇമാനി അട്ഠ കുസീതവത്ഥൂനി നാമ. ഏത്ഥ ച കോസജ്ജം കുസീത-സദ്ദേന വുത്തം. വിനാപി ഹി ഭാവജോതനപച്ചയം ഭാവത്ഥോ വിഞ്ഞായതി യഥാ പടസ്സ സുക്കന്തി. **സബ്ബകിലേസാപചയഭൂതായ വിവട്ടായാ**തി രാഗാദിസബ്ബകിലേസാനം അപചയഹേതുഭൂതായ നിബ്ബാനായ, നിബ്ബാനത്ഥന്തി അത്ഥോ. **സംവരപ്പഹാനപടിസംയുത്ത**ന്തി സീലസംവരാദീഹി പഞ്ചഹി സംവരേഹി ചേവ തദങ്ഗപ്പഹാനാദീഹി പഞ്ചഹി പഹാനേഹി ച ഉപേതം. **അസുത്തന്ത വിനിബദ്ധ**ന്തി തീസു പിടകേസു പാളിസങ്ഖാതസുത്തന്തവസേന അരചിതം, സങ്ഗീതികാരേഹി ച അനാരോപിതം, തേനാഹ "പാളിവിനിമുത്ത"ന്തി. തേന ച അട്ഠകഥാസു യഥാനുരൂപം സങ്ഗഹിതന്തി ദസ്സേതി. ഏവരൂപാ ഹി പകിണ്ണകദേസനാ അട്ഠകഥായ മൂലം. **ഓക്കന്തികധമ്മദേസനാ** നാമ തസ്മിം തസ്മിം പസങ്ഗേ ഓതാരേത്വാ ഓതാരേത്വാ നാനാനയേഹി കഥിയമാനാ ധമ്മദേസനാ, തേനാഹ **ഭഗവാ കിരാ**തിആദി. **പടിക്ഖിപനാധിപ്പായാ**തി പഞ്ഞത്തമ്പി സിക്ഖാപദം "കിമേതേനാ"തി മദ്ദനചിത്താ.

വുത്തത്ഥവസേനാതി പതിട്ഠാഅധിഗമുപായവസേന. **സിക്ഖാപദവിഭങ്ഗേ** യാ തസ്മിം സമയേ കാമേസുമിച്ഛാചാരാ ആരതി വിരതീതിആദിനാ (വിഭ° ൭൦൩) നിദ്ദിട്ഠവിരതിയോ ചേവ, യാ തസ്മിം സമയേ ചേതനാ സഞ്ചേതനാതിആദിനാ (വിഭ° ൭൦൪) നിദ്ദിട്ഠചേതനാ ച, കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വിരമന്തസ്സ ഫസ്സോ...പേ°... അവിക്ഖേപോതിആദിനാ (വിഭ° ൭൦൫)

നിട്ഠിതഫസ്സാദിധമ്മാ ച സിക്ഖാപദന്തി ദസ്സേതും "അയഞ്ച അത്ഥോ സിക്ഖാപദവിഭങ്ഗേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ"തി വുത്തം. "യോ തത്ഥ നാമകായോ പദകായോതി ഇദം മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്ത"ന്തി വദന്തി. **നാമകായോതി** നാമസമൂഹോ നാമപഞ്ഞത്തിയേവ, സേസാനിപി തസ്സേവ വേവചനാനി. **സിക്ഖാകോട്ഠാസോതി** വിരതിആദയോ വുത്താ തപ്പകാസകഞ്ച വചനം.

അത്ഥവസേതി ഹിതവിസേസേ ആനിസംസവിസേസേ, തേ ച സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ ഹേതൂതി ആഹ "കാരണവസേ"തി. സുഖവിഹാരാഭാവേ സഹജീവനസ്സ അഭാവതോ **സഹജീവിതാതി** സുഖവിഹാരോവ വുത്തോ. **ദുസ്സീലപുഗ്ഗലാതി** നിസ്സീലാ ദൂസിതസീലാ ച. പാരാജികസിക്ഖാപദപ്പസങ്ഗേ ഹി നിസ്സീലാ അധിപ്പേതാ, സേസസിക്ഖാപദപസങ്ഗേ തേഹി തേഹി വീതിക്കമേഹി ഖണ്ഡഛിദ്ദാദിഭാവപ്പത്തിയാ ദൂസിതസീലാ അധിപ്പേതാ. ഉഭയേനപി അലജ്ജിനോവ ഇധ "ദുസ്സീലാ"തി വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. സബ്ബസിക്ഖാപദാനമ്പി ദസ അത്ഥവസേ പടിച്ചേവ പഞ്ഞത്തത്താ ഉപരി ദുസ്സീലപുഗ്ഗലേ നിസ്സായാതി എത്ഥാപി എസേവ നയോ, തേനേവ "യേ മങ്കുതം...പേ॰... നിഗ്ഗഹേസ്സതീ"തി സബ്ബസിക്ഖാപദസാധാരണവസേന അത്ഥോ വുത്തോ. തത്ഥ **മങ്കുതന്തി** നിത്തേജതം അധോമുഖതം. **ധമ്മേനാതി**ആദീസു **ധമ്മോതി** ഭൂതം വത്ഥു. **വിനയോതി** ചോദനാ ചേവ സാരണാ ച. **സത്ഥുസാസനന്തി** ഞത്തിസമ്പദാ ചേവ അനുസാവനസമ്പദാ ച. **സന്ദിട്ഠമാനാതി** സംസയം ആപജ്ജമാനാ. **ഉബ്ബാള്ഹാതി** പീളിതാ. **ദുസ്സീലപുഗ്ഗലേ നിസ്സായ ഹി ഉപോസഥോ ന തിട്ഠതി, പവാരണാ ന തിട്ഠതി, സങ്ഘകമ്മാനി നപ്പവത്തന്തി, സാമഗ്ഗീ ന ഹോതീതി** ഇമിനാ അലജ്ജീഹി സദ്ധിം ഉപോസഥാദിസകലസങ്ഘകമ്മം കാതും ന വട്ടതി ധമ്മപരിഭോഗത്താതി ദസ്സേതി. ഉപോസഥപവാരണാനം നിയതകാലികതായ ച അവസ്സം കത്തബ്ബത്താ സങ്ഘകമ്മതോ വിസും ഗഹണം വേദിതബ്ബം. **അകിത്തി** ഗരഹാ. **അയസോ** പരിവാരഹാനി.

ചുദ്ദസ ഖന്ധകവത്താനി നാമ **വത്തക്ഖന്ധകേ** (ചൂളവ॰ ൩൫൭ ആദയോ) വുത്താനി ആഗന്തുകവത്തം ആവാസികഗമികഅനുമോദനഭത്തഗ്ഗപിണ്ഡചാരികആരഞ്ഞകസേനാസനജന്താഘരവച്ചകുടിഉപജ്ഝായസദ്ധിവിഹാരികആചരിയന്തേവാസികവത്തന്തി ഇമാനി ചുദ്ദസ വത്താനി, ഏതാനി ച സബ്ബേസം ഭിക്ഖൂനം സബ്ബദാ ച യഥാരഹം ചരിതബ്ബാനി. **ദ്വേ അസീതി മഹാവത്താനി** പന തജ്ജനീയകമ്മകതാദികാലേയേവ ചരിതബ്ബാനി, ന സബ്ബദാ. തസ്മാ വിസും ഗണിതാനി. താനി പന "പാരിവാസികാനം ഭിക്ഖൂനം വത്തം പഞ്ഞപേസ്സാമീ"തി (ചൂളവ॰ ൭൫) ആരഭിത്വാ "ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബം...പേ॰... ന ഛമായ ചങ്കമന്തേ ചങ്കമേ ചങ്കമിതബ്ബ"ന്തി വുത്താവസാനാനി ഛസട്ഠി, തതോ പരം "ന, ഭിക്ഖവേ, പാരിവാസികേന ഭിക്ഖുനാ പാരിവാസികേന വുഡ്ഢതരേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം, മൂലായപടികസ്സനാരഹേന, മാനത്തചാരികേന, മാനത്താരഹേന, അബ്ഭാനാരഹേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം ഏകച്ഛന്നേ ആവാസേ വത്ഥബ്ബ"ന്തിആദിനാ (ചൂളവ॰ ൮൨) വുത്തവത്താനി പകതത്തേന ചരിതബ്ബേഹി അനഞ്ഞത്താ വിസും അഗണേത്വാ പാരിവാസികവുഡ്ഢതരാദീസു പുഗ്ഗലന്തരേസു ചരിതബ്ബത്താ തേസം വസേന സമ്പിണ്ഡേത്വാ ഏകേകം കത്വാ ഗണിതാനി പഞ്ചാതി ഏകസത്തതിവത്താനി ച ഉക്ഖേപനീയകമ്മകതവത്തേസു ച വുത്തം "ന പകതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ അഭിവാദനം പച്ചുട്ഠാനം...പേ॰... നഹാനേ പിട്ഠിപരികമ്മം സാദിതബ്ബ"ന്തി (ചൂളവ॰ ൫൧) ഇദം അഭിവാദനാദീനം അസാദിയനം ഏകം, "ന പകതത്തോ ഭിക്ഖു സീലവിപത്തിയാ അനുദ്ധംസേതബ്ബോ"തിആദീനി (ചൂളവ॰ ൫൧) ച ദസാതി ഏവം ദ്വാസീതി വത്താനി ഹോന്തി, ഏതേസ്വേവ പന കാനിചി തജ്ജനീയകമ്മാദിവത്താനി കാനിചി പാരിവാസികാദിവത്താനീതി അഗ്ഗഹിതഗ്ഗഹണേന ദ്വാസീതിയേവ. അഞ്ഞത്ഥ പന അട്ഠകഥാപദേസേ അപ്പകം ഊനമധികം വാ ഗണനൂപഗം ന ഹോതീതി അസീതിഖന്ധകവത്താനീതി ആഗതം. അഥ വാ പുരിമേഹി ചുദ്ദസവത്തേഹി അസങ്ഗഹിതാനി വിനയാഗതാനി സബ്ബാനി വത്താനി യഥാ ദ്വാസീതി വത്താനി, അസീതി വത്താനി ഏവ വാ ഹോന്തി, തഥാ സങ്ഗഹേത്വാ ഞാതബ്ബാനി.

സംവരവിനയോതി സീലസംവരോ സതിസംവരോ ഞാണസംവരോ ഖന്തിസംവരോ വീരിയസംവരോതി പഞ്ചവിധോപി സംവരോ യഥാസകം സംവരിതബ്ബാനം വിനേതബ്ബാനഞ്ച കായദുച്ചരിതാദീനം സംവരണതോ സംവരോ, വിനയനതോ വിനയോതി വുച്ചതി. **പഹാനവിനയോതി** തദങ്ഗപ്പഹാനം വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനം സമുച്ഛേദപ്പഹാനം പടിപ്പസ്സദ്ധിപ്പഹാനം നിസ്സരണപ്പഹാനന്തി പഞ്ചവിധമ്പി പഹാനം, യസ്മാ ചാഗട്ഠേന പഹാനം, വിനയനട്ഠേന വിനയോ, തസ്മാ "പഹാനവിനയോ"തി വുച്ചതി. **സമഥവിനയോതി** സത്ത അധികരണസമഥാ. **പഞ്ഞത്തിവിനയോതി** സിക്ഖാപദമേവ. തമ്പി ഹി ഭഗവതോ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാവ അനുഗ്ഗഹിതം ഹോതി തബ്ഭാവേ ഏവ ഭാവതോ. സങ്ഖലികനയം കത്വാ ദസക്ഖത്തും യോജനഞ്ച കത്വാ യം വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ പുരിമപുരിമപദസ്സ അനന്തരപദേനേവ യോജിതത്താ അയോസങ്ഖലികസദിസന്തി "സങ്ഖലികനയ"ന്തി വുത്തം. ദസസു പദേസു ഏകമേകം പദം തദവസേസേഹി നവനവപദേഹി യോജിതത്താ "ഏകേകപദമൂലിക"ന്തി വുത്തം.

അത്ഥസതം ധമ്മസതന്തി ഏത്ഥ യോ ഹി സോ **പരിവാരേ** (പരി॰ ൩൩൪) യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസൂതി ആദിംകത്വാ യം സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ, തം വിനയാനുഗ്ഗഹായാതി പരിയോസാനം ഖണ്ഡചക്കവസേനേവ സങ്ഖലികനയോ വുത്തോ, തസ്മിം ഏകമൂലകനയേ ആഗതബദ്ധചക്കനയേന യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം സങ്ഘസുട്ഠൂതി ഇദമ്പി യോജേത്വാ ബദ്ധചക്കേ കതേ പുരിമപുരിമാനി ദസ ധമ്മപദാനി, പച്ഛിമപച്ഛിമാനി ദസ അത്ഥപദാനി ചാതി വീസതി പദാനി ഹോന്തി. ഏകമൂലകനയേ പന ഏകസ്മിം വാരേ നവേവ അത്ഥപദാനി ലബ്ഭന്തി. ഏവം ദസഹി വാരേഹി നവുതി അത്ഥപദാനി നവുതി ധമ്മപദാനി ച ഹോന്തി, താനി സങ്ഖലികനയേ വുത്തേഹി ദസഹി അത്ഥപദേഹി ദസഹി ധമ്മപദേഹി ച സദ്ധിം യോജിതാനി യഥാവുത്തം അത്ഥസതം ധമ്മസതഞ്ച ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബം. യം പനേത്ഥ **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൩൯) സങ്ഖലികനയേപി ഏകമൂലകനയേപി പച്ചേകം അത്ഥസതസ്സ ധമ്മസതസ്സ യോജനാമുഖം വുത്തം, തം തഥാ സിദ്ധേപി അത്ഥസതം ധമ്മസതന്തി (പരി॰ ൩൩൪) ഗാഥായ ന സമേതി ദ്വേ അത്ഥസതാനി ദ്വേ ധമ്മസതാനി ചത്താരി നിരുത്തിസതാനി അട്ഠ ഞാണസതാനീതി വത്തബ്ബതോ. തസ്മാ ഇധ വുത്തനയേനേവ അത്ഥസതം ധമ്മസതന്തി വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. **ദ്വേ ച നിരുത്തിസതാനീതി** അത്ഥജോതികാനം നിരുത്തീനം വസേന നിരുത്തിസതം, ധമ്മഭൂതാനം നിരുത്തീനഞ്ച വസേന നിരുത്തിസതന്തി ദ്വേ നിരുത്തിസതാനി. **ചത്താരി ച ഞാണസതാനീതി** അത്ഥസതേ ഞാണസതം, ധമ്മസതേ ഞാണസതം, ദ്വീസു നിരുത്തിസതേസു ദ്വേ ഞാണസതാനീതി ചത്താരി ഞാണസതാനി. **അതിരേകാനയനത്ഥോതി** അവുത്തസമുച്ചയത്ഥോ.

പഠമപഞ്ഞത്തികഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

സുദിന്നഭാണവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

മക്കടീവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൪൦. പചുരത്ഥേ ഹി വത്തമാനവചനന്തി ഏകദാ പടിസേവിത്വാ പച്ഛാ അനോരമിത്വാ ദിവസേ ദിവസേ സേവനിച്ഛായ വത്തമാനത്താ സേവനായ അഭാവക്ഖണേപി ഇഹ മല്ലാ യുജ്ഝന്തീതിആദീസു വിയ അബ്ബോച്ഛിന്നതം ബാഹുല്ലവുത്തിതഞ്ച ഉപാദായ പടിസേവതീതി വത്തമാനവചനം കതന്തി അത്ഥോ. **ആഹിണ്ഡന്താതി** വിചരന്താ.

൪൧. സഹോഡ്ഢഗ്ഗഹിതോതി സഭണ്ഡഗ്ഗഹിതോ, അയമേവ വാ പാഠോ. **തം സിക്ഖാപദം തഥേവ ഹോതീതി** മനുസ്സാമനുസ്സാദിപുഗ്ഗലവിസേസം കിഞ്ചി അനുപാദിയിത്വാ സാമഞ്ഞതോ "യോ പന ഭിക്ഖു മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവേയ്യാ"തി (പാരാ॰ ൩൯) വുത്തത്താ മനുസ്സാമനുസ്സതിരച്ഛാനഗതാനം ഇത്ഥിപുരിസപണ്ഡകഉഭതോബ്യഞ്ജനാനം തിംസവിധേപി മഗ്ഗേ മേഥുനം സേവന്തസ്സ തം സിക്ഖാപദം മൂലച്ഛേജ്ജകരം ഹോതി ഏവാതി അധിപ്പായോ. ഏതേന യം അനുപഞ്ഞത്തിമൂലപഞ്ഞത്തിയാ ഏവ അധിപ്പായപ്പകാസനവസേന സുബോധത്ഥായ വത്ഥുവസേന പവത്താനം വിസേസത്ഥജോതകവസേനാതി ദസ്സിതം ഹോതി. **ആമസനം** ആമട്ഠമത്തം. തതോ ദള്ഹതരം **ഫുസനം. ഘട്ടനം** പന തതോ ദള്ഹതരം കത്വാ സരീരേന സരീരസ്സ സങ്ഘട്ടനം. **തം സബ്ബമ്പീതി** അനുരാഗേന പവത്തിതം ദസ്സനാദിസബ്ബമ്പി.

൪൨. പാണാതിപാതാദിസചിത്തകസിക്ഖാപദാനം സുരാപാനാദിഅചിത്തകസിക്ഖാപദാനഞ്ച (പാചി॰ ൩൨൩ ആദയോ) ഏകേനേവ ലക്ഖണവചനേന ലോകവജ്ജതം ദസ്സേതും "യസ്സ സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവ ഹോതി, തം ലോകവജ്ജം നാമാ"തി വുത്തം. തത്ഥ **സചിത്തകപക്ഖേതി** ഇദം കിഞ്ചാപി അചിത്തകസിക്ഖാപദം സന്ധായേവ വത്തും യുത്തം തസ്സേവ സചിത്തകപക്ഖസമ്ഭവതോ, തഥാപി സചിത്തകസിക്ഖാപദാനമ്പി അസഞ്ചിച്ച ചങ്കമനാദീസു ലോകേ പാണഘാതവോഹാരസമ്ഭവേന അചിത്തകപക്ഖം പരികപ്പേത്വാ ഉഭിന്നമ്പി സചിത്തകാചിത്തകസിക്ഖാപദാനം സാധാരണവസേന "സചിത്തകപക്ഖേ"തി വുത്തം. ഇതരഥാ സചിത്തകസിക്ഖാപദാനം ഇമസ്മിം വാക്യേ ലോകവജ്ജതാലക്ഖണം ന വുത്തം സിയാ. "സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവാ"തി വുത്തേ പന സചിത്തകസിക്ഖാപദാനം ചിത്തം അകുസലമേവ, ഇതരേസം സചിത്തകപക്ഖേയേവ അകുസലനിയമോ, ന അചിത്തകപക്ഖേ. തത്ഥ പന യഥാസമ്ഭവം കുസലം വാ സിയാ, അകുസലം വാ, അബ്യാകതം വാതി അയമത്ഥോ സാമത്ഥിയതോ സിജ്ഝതീതി വേദിതബ്ബം. **സചിത്തകപക്ഖേതി** വത്ഥുവീതിക്കമവിജാനനചിത്തേന സചിത്തകപക്ഖേതി ഗഹേതബ്ബം, ന പണ്ണത്തിവിജാനനചിത്തേന തഥാ സതി സബ്ബസിക്ഖാപദാനമ്പി ലോകവജ്ജതാപസങ്ഗതോ. "പടിക്ഖിത്തമിദം കാതും ന വട്ടതീ"തി ജാനന്തസ്സ ഹി പണ്ണത്തിവജ്ജേപി അനാദരിയവസേന പടിഘചിത്തമേവ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ ഇദം വാക്യം നിരത്ഥകമേവ സിയാ സബ്ബസിക്ഖാപദാനിപി ലോകവജ്ജാനീതി ഏത്തകമത്തസ്സേവ വത്തബ്ബതാപസങ്ഗതോ.

ഏത്ഥ ച സചിത്തകപക്ഖേയേവ ചിത്തം അകുസലന്തി നിയമസ്സ അകതത്താ സുരാപാനാദീസു അചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലം ന ഹോതേവാതി ന സക്കാ നിയമേതും, കേവലം പന സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവ, ന കുസലാദീതി ഏവമേത്ഥ നിയമോ സിജ്ഝതി, ഏവഞ്ച സുരാതി അജാനിത്വാ പിവന്താനമ്പി അകുസലചിത്തേനേവ പാനം ഗന്ധവണ്ണകാദിഭാവം അജാനിത്വാ ലിമ്പന്തീനം ഭിക്ഖുനീനം വിനാപി അകുസലചിത്തേന ലിമ്പനഞ്ച, ഉഭയത്ഥാപി ആപത്തിസമ്ഭവോ ച സമത്ഥിതോ ഹോതി. യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൪൨) "സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവാതി വചനതോ അചിത്തകസ്സ വത്ഥുഅജാനനവസേന അചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവാതി അയം നിയമോ നത്ഥീതി വിഞ്ഞായതീ"തി വുത്തം, തം ന യുത്തം . അചിത്തകേസു ഹി തേരസസു ലോകവജ്ജേസു സുരാപാനസ്സേവ അചിത്തകപക്ഖേപി അകുസലചിത്തനിയമോ, ന ഇതരേസം ദ്വാദസന്നം അകുസലാദിചിത്തേനാപി ആപജ്ജിതബ്ബതോ. യം പന ഏവം കേനചി അനിച്ഛമാനം സദ്ദതോപി അപതീയമാനമിമം നിയമം പരാധിപ്പായം കത്വാ ദസ്സേതും "യദി ഹി അചിത്തകസ്സ അചിത്തകപക്ഖേപി ചിത്തം അകുസലമേവ സിയാ, സചിത്തകപക്ഖേതി ഇദം വിസേസനം നിരത്ഥകം സിയാ"തിആദി വുത്തം, തം നിരത്ഥകമേവ ഏവം നിയമസ്സ കേനചി അനധിപ്പേതത്താ. ന ഹി കോചി സദ്ദസത്ഥവിദൂ നിയമം ഇച്ഛതി, യേന സചിത്തകപക്ഖേതി ഇദം വിസേസനം നിരത്ഥകം സിയാതിആദി വുത്തം ഭവേയ്യ, കിന്തു സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവ, അചിത്തകപക്ഖേ പന ചിത്തം അനിയതം അകുസലമേവ വാ സിയാ, കുസലാദീസു വാ അഞ്ഞതരന്തി ഏവമേവ ഇച്ഛതി. തേന **സചിത്തകപക്ഖേതി** വിസേസനമ്പി സാത്ഥകം സിയാ. അചിത്തകസിക്ഖാപദാനം സചിത്തകപക്ഖേസു അകുസലനിയമേന ലോകവജ്ജതാ ച സിജ്ഝതി. തേസു ച സുരാപാനസ്സേവ അചിത്തകപക്ഖേപി ലോകവജ്ജതാ അകുസലചിത്തതാ ച, ഇതരേസം പന സചിത്തകപക്ഖേ ഏവാതി വാദോപി ന വിരുജ്ഝതീതി ന കിഞ്ചേത്ഥ അനുപപന്നം നാമ.

യം പനേത്ഥ "സുരാതി അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സ...പേ॰... വിനാപി അകുസലചിത്തേന ആപത്തിസമ്ഭവതോ...പേ॰... സുരാപാനാദിഅചിത്തകസിക്ഖാപദാനം ലോകവജ്ജതാ ന സിയാ"തിആദി വുത്തം. യഞ്ച തമത്ഥം സാധേതും **ഗണ്ഠിപദേസു** ആഗതവചനം ദസ്സേത്വാ ബഹും പപഞ്ചിതം, തം ന സാരതോ പച്ചേതബ്ബം അട്ഠകഥാഹി വിരുദ്ധത്താ. തഥാ ഹി "വത്ഥുഅജാനനതായ ചേത്ഥ അചിത്തകതാ വേദിതബ്ബാ അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായ ലോകവജ്ജതാ"തി വുത്തം. യഞ്ചേതസ്സ "സചിത്തകപക്ഖേ അകുസലേനേവ പാതബ്ബതോ ലോകവജ്ജതാ"തി വുത്തം അട്ഠകഥാവചനം, തം ന സുന്ദരം. "സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവാ"തി സബ്ബേസം ലോകവജ്ജാനം ഇധേവ പാരാജികട്ഠകഥായ സാമഞ്ഞതോ വത്വാ സുരാപാനസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം "അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായാ"തി ഏവം അചിത്തകപക്ഖേപി അകുസലചിത്തതായ വിസേസേത്വാ വുത്തത്താ. ന ഹി "സാമഞ്ഞതോ ഇധ വുത്തോവ അത്ഥോ പുന **സുരാപാനട്ഠകഥായമ്പി** വുത്തോ"തി സക്കാ വത്തും വുത്തസ്സേവ പുന വചനേ പയോജനാഭാവാ, തദഞ്ഞേസുപി അചിത്തകലോകവജ്ജേസു വത്തബ്ബതാപസങ്ഗതോ ച, നാപി ഏകത്ഥ വുത്തോ നയോ തദഞ്ഞേസുപി ഏകലക്ഖണതായ വുത്തോ ഏവ ഹോതീതി "സുരാപാനസിക്ഖാപദേയേവ (പാചി॰ ൩൨൬ ആദയോ) വുത്തോ"തി സക്കാ വത്തും അചിത്തകലോകവജ്ജാനം സബ്ബപഠമേ ഉയ്യുത്തസിക്ഖാപദേയേവ (പാചി॰ ൩൧൧ ആദയോ) വത്തബ്ബതോ, സുരാപാനസിക്ഖാപദേയേവ വാ വത്വാ ഏസേവ നയോ സേസേസു അചിത്തകലോകവജ്ജേസുപീതി അതിദിസിതബ്ബതോ ച.

അപിച വുത്തമേവത്ഥം വദന്തേന "സചിത്തകപക്ഖേ അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായാ"തി പുബ്ബേ വുത്തക്കമേനേവ വത്തബ്ബം സന്ദേഹാദിവിഗമത്ഥത്താ പുന വചനസ്സ. സിക്ഖാപദവിസയേ ച വിസേസിതബ്ബം വിസേസേത്വാവ വുച്ചതി, ഇതരഥാ ആപത്താനാപത്താദിഭേദസ്സ ദുവിഞ്ഞേയ്യത്താ. തഥാ ഹി **ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗട്ഠകഥായം** "വിനാപി ചിത്തേന ആപജ്ജിതബ്ബത്താ അചിത്തകാനി, ചിത്തേ പന സതി അകുസലേനേവ ആപജ്ജിതബ്ബത്താ ലോകവജ്ജാനി ചേവ അകുസലചിത്താനി ചാ"തി ഗിരഗ്ഗസമജ്ജാദീനം സചിത്തകപക്ഖേ ഏവ ലോകവജ്ജതാ അകുസലചിത്തതാ ച വിസേസേത്വാ വുത്താ, ന ഏവം സുരാപാനസ്സ. തസ്സ പന പക്ഖദ്വയസ്സാപി സാധാരണവസേന "അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായാ"തി വുത്തം, ന പന "സചിത്തകപക്ഖേ"തി വിസേസേത്വാ. തസ്മാ ഇദം സുരാപാനം

സചിത്തകാചിത്തകപക്ഖദ്വയേപി ലോകവജ്ജം അകുസലചിത്തഞ്ചാതി ദസ്സേതുമേവ "അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായ ലോകവജ്ജതാ"തി വിസും വുത്തന്തി സുട്ഠു സിജ്ഝതി. ഏതേനേവ യം **സാരത്ഥദീപനിയം** "സചിത്തകപക്ഖേ അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായ ലോകവജ്ജതാ"തി വുത്തസ്സ ഇമസ്സേവ അധിപ്പായസ്സ പടിപാദകമേതന്തി സഞ്ഞായ ഇമിനാ ഏവ ഹി അധിപ്പായേന അഞ്ഞേസുപി ലോകവജ്ജേസു അചിത്തകസിക്ഖാപദേസു അകുസലചിത്തതാ ഏവ വുത്താ, ന പന തിചിത്തതാ. തേനേവ **ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗട്ഠകഥായം** വുത്തം "ഗിരഗ്ഗസമജ്ജം ചിത്താഗാരസിക്ഖാപദം സങ്ഘാണി ഇത്ഥാലങ്കാരോ ഗന്ധവണ്ണകോ വാസിതകപിഞ്ഞാകോ ഭിക്ഖുനീആദീഹി ഉമ്മദ്ദനപരിമദ്ദനാനീതി ഇമാനി ദസ സിക്ഖാപദാനി അചിത്തകാനി അകുസലചിത്താനി, അയം പനേത്ഥ അധിപ്പായോ വിനാപി ചിത്തേന ആപജ്ജിതബ്ബത്താ അചിത്തകാനി, ചിത്തേ പന സതി അകുസലേനേവ ആപജ്ജിതബ്ബത്താ ലോകവജ്ജാനി ചേവ അകുസലചിത്താനി ചാ"തി വുത്തം, തമ്പി പടിസിദ്ധം ഹോതി തബ്ബിപരീതസ്സേവ അത്ഥസ്സ യഥാവുത്തനയേന സാധനതോ. തസ്മാ സുരാപാനസ്സ അചിത്തകപക്ഖേപി ചിത്തം അകുസലമേവാതി ഇമം വിസേസം ദസ്സേതുമേവ ഇദം വചനം വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ വത്ഥുഅജാനനതായ ചേത്ഥാതി ഏത്ഥ ച-കാരോ വിസേസത്ഥജോതകോ അപിചാതി ഇമിനാ സമാനത്ഥോ. തസ്മാ യദിദം അഞ്ഞേസു അചിത്തകലോകവജ്ജേസു വിനാപി ചിത്തേന ആപജ്ജിതബ്ബത്താ അചിത്തകാനി, ചിത്തേ പന സതി അകുസലേനേവ ആപജ്ജിതബ്ബത്താ ലോകവജ്ജാനി ചേവ അകുസലചിത്താനി ചാതി ലോകവജ്ജതായ അകുസലചിത്തതായ ച ലക്ഖണം വുച്ചതി, തം ഏത്ഥ സുരാപാനസിക്ഖാപദേ നാഗച്ഛതി, ഇധ പന വിസേസോ അത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി. സോ കതരോതി ചേ? വത്ഥുഅജാനനതായ ഏവ വത്ഥുജാനനചിത്തേന വിനാപി ആപജ്ജിതബ്ബതായ ഏവ അചിത്തകതാ വേദിതബ്ബാ, നത്വേത്ഥ അചിത്തകതായ വിസേസോ. കിന്തു വത്ഥുഅജാനനസങ്ഖാതഅചിത്തകപക്ഖേപി അകുസലചിത്തേനേവ സുരാമേരയസ്സ അജ്ഝോഹരിതബ്ബതായാതി ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ സചിത്തകപക്ഖേപി അചിത്തകപക്ഖേപി ലോകവജ്ജതാ അകുസലചിത്തതാ ച വേദിതബ്ബാതി അയമേത്ഥ വിസേസോ. ഇധ ഹി "ചിത്തേ പന സതീ"തി അവിസേസേത്വാ "അകുസലേനേവാ"തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ ഉഭയപക്ഖേപി ലോകവജ്ജതാ അകുസലചിത്തതാ ച സിദ്ധാതി വേദിതബ്ബാ. തേനേവ **പരമത്ഥജോതികായ** (ഖു॰ പാ॰ അട്ഠ॰ വ.പച്ഛിമപഞ്ചസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) ഖുദ്ദകട്ഠകഥായ സിക്ഖാപദവണ്ണനായ "സുരാമേരയമജ്ജപമാദട്ഠാനം കായതോ ച കായചിത്തതോ ചാതി ദ്വിസമുട്ഠാന"ന്തി വുത്തം. സുരാതി ജാനനചിത്താഭാവേനേവ ഹേത്ഥ ചിത്തങ്ഗവിരഹിതോ കേവലോപി കായോ ഏകസമുട്ഠാനം വുത്തോ, തസ്മിഞ്ച ഏകസമുട്ഠാനക്ഖണേപി യായ ചേതനായ പിവതി, സാ ഏകന്തഅകുസലാ ഏവ ഹോതി. തേനേവ തത്ഥേവ അട്ഠകഥായം "പഠമാ ചേത്ഥ പഞ്ച ഏകന്തഅകുസലചിത്തസമുട്ഠാനത്താ പാണാതിപാതാദീനം പകതിവജ്ജതോ വേരമണിയോ, സേസാ പണ്ണത്തിവജ്ജതോ"തി ഏവം പഞ്ചന്നമ്പി സാമഞ്ഞതോ അകുസലചിത്തതാ ലോകവജ്ജതാസങ്ഖാതാ പകതിവജ്ജതാ ച വുത്താ. അങ്ഗേസു ച ജാനനങ്ഗം ന വുത്തം. തഥാ ഹി "സുരാമേരയമജ്ജപമാദട്ഠാനസ്സ പന സുരാദീനം അഞ്ഞതരം ഹോതി മദനീയം, പാതുകാമതാചിത്തഞ്ച പച്ചുപട്ഠിതം ഹോതി, തജ്ജഞ്ച വായാമം ആപജ്ജതി, പീതേ ച പവിസതീതി ഇമാനി ചത്താരി അങ്ഗാനീ"തി വുത്തം, ന പന സുരാതി ജാനനങ്ഗേന സദ്ധിം പഞ്ചാതി. യദി ഹി സുരാതി ജാനനമ്പി അങ്ഗം സിയാ, അവസ്സമേവ തം വത്തബ്ബം സിയാ, ന ച വുത്തം. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം അഞ്ഞാസുപി **സുത്തപിടകാദിഅട്ഠകഥാസു** കത്ഥചി ജാനനങ്ഗം ന വുത്തം. തസ്മാ "അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായ ലോകവജ്ജതാ"തി ഇമസ്സ അട്ഠകഥാപാഠസ്സ അചിത്തകപക്ഖേപി "അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായ ലോകവജ്ജതാ"തി ഏവമേവ അത്ഥോതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം.

അപിച യം **ഗണ്ഠിപദേസു** "ഏതം സത്തം മാരേസ്സാമീതി തസ്മിംയേവ പദേസേ നിപന്നം അഞ്ഞം മാരേന്തസ്സ പാണസാമഞ്ഞസ്സ അത്ഥിതായ യഥാ പാണാതിപാതോ ഹോതി, ഏവം ഏതം മജ്ജം പിവിസ്സാമീതി അഞ്ഞം മജ്ജം പിവന്തസ്സ മജ്ജസാമഞ്ഞസ്സ അത്ഥിതായ അകുസലമേവ ഹോതി, യഥാ പന കട്ഠസഞ്ഞായ സപ്പം ഘാതേന്തസ്സ പാണാതിപാതോ ന ഹോതി, ഏവം നാളികേരപാനസഞ്ഞായ മജ്ജം പിവന്തസ്സ അകുസലം ന ഹോതീ"തി പാണാതിപാതേന സദ്ധിം സബ്ബഥാ സമാനത്തേന ഉപമേത്വാ വുത്തം, തം അതിവിയ അയുത്തം സബ്ബേസം സിക്ഖാപദാനം പാണാതിപാതാദിഅകുസലാനഞ്ച അഞ്ഞമഞ്ഞം സമാനതായ നിയമാഭാവാ. പാണാതിപാതോ ഹി പരിയായേനാപി സിജ്ഝതി, ന തഥാ അദിന്നാദാനം. തം പന ആണത്തിയാപി സിജ്ഝതി, ന ച മേഥുനാദീസു. തസ്മാ പയോഗങ്ഗാദീഹിപി ഭിന്നാനമേവ സംസട്ഠം സബ്ബഥാ സമീകരണം അയുത്തമേവ. "പാണാതിപാതോ വിയ അദിന്നാദാനമേഥുനാദീനിപി പരിയായകഥാദീഹി സിജ്ഝന്തീ"തി കേനചി വുത്തേ തം കിന്തി ന ഗയ്ഹതി തഥാ വചനാഭാവാതി ചേ? ഇധാപി "തഥാ പാണാതിപാതസദിസം സുരാപാന"ന്തി വചനാഭാവാ ഇദമ്പി ന ഗഹേതബ്ബമേവ. കിഞ്ചി അട്ഠകഥാവചനേനേവ സിദ്ധമേവത്ഥം പടിബാഹന്തേന വിനയഞ്ഞുനാ സുത്തസുത്താനുലോമാദീഹി തസ്സ വിരോധം ദസ്സേത്വാ പടിബാഹേതബ്ബം, ന പന പയോഗങ്ഗാദീഹി അച്ചന്തവിഭിന്നേന സിക്ഖാപദന്തരേന സഹ സമീകരണമത്തേന. ന ഹി "സുരാതി അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സാപി അകുസലമേവാ"തി ഏത്ഥ സുത്താദിവിരോധോ അത്ഥി, വിനയപിടകേ താവ ഏതസ്സ അത്ഥസ്സ വിരുദ്ധം സുത്താദികം ന ദിസ്സതി, നാപി സുത്തപിടകാദീസു.

യം പനേത്ഥ കേചി വദന്തി "മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി (ധ॰ പ॰ ൧, ൨) വുത്തത്താ സബ്ബാനി അകുസലാനി പുബ്ബേ വീതിക്കമവത്ഥും ജാനന്തസ്സേവ ഹോന്തീ"തി. തം തേസം സുത്താധിപ്പായാനഭിഞ്ഞാതമേവ പകാസേതി. ന ഹി "മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാ"തി ഇദം വചനം പുബ്ബേ വീതിക്കമവത്ഥും ജാനന്തസ്സേവ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി ഇമമത്ഥം ദീപേതി, അഥ ഖോ കുസലാകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പാദപച്ചയട്ഠേന പുബ്ബങ്ഗമഭൂതം സഹജാതചിത്തം നിസ്സായേവ ഉപ്പജ്ജന്തി, ന വിനാ ചിത്തേനാതി ഇമമത്ഥം ദീപേതി. ന ഹേത്ഥ "സുരാതി അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സ അകുസലമേവാ"തി വുത്തേ സഹജാതചിത്തം വിനാപി ലോഭാദിഅകുസലചേതസികാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി അയമത്ഥോ ആപജ്ജതി. യേന തം നിസേധായ ഇദം സുത്തം ആഹരണീയം സിയാ, അഭിധമ്മവിരോധോപേത്ഥ നത്ഥി പുബ്ബേ നാമജാതിആദിവസേന അജാനന്തസ്സേവ പഞ്ചവിഞ്ഞാണവീഥിയം കുസലാകുസലജവനുപ്പത്തിവചനതോ.

അപിച ബാലപുഥുജ്ജനാനം ഛസു ദ്വാരേസു ഉപ്പജ്ജമാനാനി ജവനാനി യേഭുയ്യേന അകുസലാനേവ ഉപ്പജ്ജന്തി. കുസലാനി പന തേസം കല്യാണമിത്താദിഉപനിസ്സയബലേന അപ്പകാനേവ ഉപ്പജ്ജന്തി, തുണ്ഹീഭൂതാനമ്പി നിദ്ദായിത്വാ സുപിനം പസ്സന്താനമ്പി ഉദ്ധച്ചാദിഅകുസലജവനസ്സേവ യേഭുയ്യപ്പവത്തിതോ കുസലാകുസലവിരഹിതസ്സ ജവനസ്സ തേസം അഭാവാ. അകുസലാ ഹി വിസയാനുഗുണം വാസനാനുഗുണഞ്ച യഥാപച്ചയം സമുപ്പജ്ജന്തി, തത്ഥ കിം പുബ്ബേ ജാനനാജാനനനിബന്ധേന. യേ പന ജാനനാദിഅങ്ഗസമ്പന്നാ പാണാതിപാതാദയോ, യേ ച ജാനനാദിം വിനാപി സിജ്ഝമാനാ സുരാപാനമിച്ഛാദിട്ഠിആദയോ, തേ തേ തഥാ തഥാ യാഥാവതോ ഞത്വാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന നിദ്ദിട്ഠാ, തേസഞ്ച യഥാനിദ്ദിട്ഠവസേന ഗഹണേ കോ നാമ അഭിധമ്മവിരോധോ. ഏവം സുത്താദിവിരോധാഭാവതോ, അട്ഠകഥായ ച വുത്തത്താ യഥാവുത്തവസേനേവേത്ഥ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. യദി ഏവം കസ്മാ "സാമണേരോ ജാനിത്വാ പിവന്തോ സീലഭേദം ആപജ്ജതി, ന അജാനിത്വാ"തി അട്ഠകഥായം വുത്തന്തി? നായം ദോസോ സീലഭേദസ്സ ഭഗവതോ ആണായത്തത്താ ഉക്ഖിത്താനുവത്തികാദീനം സീലഭേദോ വിയ. ന ഹി താസം അകുസലുപ്പത്തിയാ ഏവ സീലഭേദോ

ഹോതി സങ്ഘായത്തസമനുഭാസനാനന്തരേയേവ വിഹിതത്താ. ഏവമിധാപി ജാനിത്വാ പിവനേ ഏവ വിഹിതോ, ന അജാനിത്വാ പിവനേ. അഞ്ഞോ ഹി സിക്ഖാപദവിസയോ, അഞ്ഞോ അകുസലവിസയോ. തേനേവ സാമണേരാനം പുരിമേസു പഞ്ചസു സിക്ഖാപദേസു ഏകസ്മിം ഭിന്നേ സബ്ബാനിപി സിക്ഖാപദാനി ഭിജ്ജന്തി. അകുസലം പന യം ഭിന്നം, തേന ഏകേനേവ ഹോതി, നാഞ്ഞേഹി. തസ്മാ സാമണേരസ്സ അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സ സീലഭേദാഭാവേപി കമ്മപഥപ്പത്തം അകുസലമേവാതി ഗഹേതബ്ബം.

യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൪൨) "സാമണേരസ്സ സുരാതി അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സ പാരാജികം നത്ഥി, അകുസലം പന ഹോതീ"തി കേഹിചി വുത്തവചനം "തം തേസം മതിമത്ത"ന്തി പടിക്ഖിപിത്വാ "ഭിക്ഖുനോ അജാനിത്വാപി ബീജതോ പട്ഠായ മജ്ജം പിവന്തസ്സ പാചിത്തിയം. സാമണേരോ ജാനിത്വാ പിവന്തോ സീലഭേദം ആപജ്ജതി, ന അജാനിത്വാതി ഏത്തകമേവ ഹി അട്ഠകഥായം വുത്തം, അകുസലം പന ഹോതീതി ന വുത്ത"ന്തി തത്ഥ കാരണം വുത്തം, തം അകാരണം. ന ഹി അട്ഠകഥായം സാമണേരാനം ജാനിത്വാ പിവനേ ഏവ സീലഭേദോ, ന അജാനിത്വാതി സീലഭേദകഥനട്ഠാനേ അകുസലം പന ഹോതീതി അവചനം അജാനനപക്ഖേ അകുസലാഭാവസ്സ കാരണം ഹോതി, തത്ഥ പസങ്ഗാഭാവാ, വത്തബ്ബട്ഠാനേ ഏവ "അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായ ലോകവജ്ജതാ"തി വുത്തത്താ ച. ന ച തേ "അകുസലം പന ഹോതീ"തി വദന്താ ആചരിയാ ഇമം സാമണേരാനം സീലഭേദപ്പകാസകം ഖന്ധകട്ഠകഥാപാഠമേവ ഗഹേത്വാ അവോചും, യേന "ഏത്തകമേവ അട്ഠകഥായം വുത്ത"ന്തി വത്തബ്ബം സിയാ, അഥ ഖോ സുരാപാനട്ഠകഥാഗതം സുത്തപിടകട്ഠകഥാഗതഞ്ച അനേകവിധം വചനം, മഹാവിഹാരവാസീനം പരമ്പരോപദേസഞ്ച ഗഹേത്വാ അവോചും. ഭിന്നലദ്ധികാനം അഭയഗിരികാദീനം മതഞ്ഹേതം, യദിദം ജാനിത്വാ പിവന്തസ്സേവ അകുസലന്തി ഗഹണം. തസ്മാ യം വുത്തം കേഹിചി "സാമണേരസ്സ സുരാതി അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സ പാരാജികം നത്ഥി, അകുസലം പന ഹോതീ"തി, തം സുവുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം.

യഞ്ച **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൪൨) "അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സാപി സോതാപന്നസ്സ മുഖം സുരാ ന പവിസതി കമ്മപഥപ്പത്തഅകുസലചിത്തേനേവ പാതബ്ബതോ"തി കേഹിചി വുത്തവചനം "ന സുന്ദര"ന്തി പടിക്ഖിപിത്വാ "ബോധിസത്തേ കുച്ഛിഗതേ ബോധിസത്തമാതു സീലം വിയ ഹി ഇദമ്പി അരിയസാവകാനം ധമ്മതാസിദ്ധന്തി വേദിതബ്ബ"ന്തി വത്വാ ധമ്മതാസിദ്ധത്തംയേവ സമത്ഥേതും "ഭവന്തരേപി ഹി അരിയസാവകോ ജീവിതഹേതുപി നേവ പാണം ഹനതി, ന സുരം പിവതി. സചേ പിസ്സ സുരഞ്ച ഖീരഞ്ച മിസ്സേത്വാ മുഖേ പക്ഖിപന്തി, ഖീരമേവ പവിസതി, ന സുരാ. യഥാ കിം? യഥാ കോഞ്ചസകുണാനം ഖീരമിസ്സകേ ഉദകേ ഖീരമേവ പവിസതി, ന ഉദകം. ഇദം യോനിസിദ്ധന്തി ചേ, ഇദമ്പി ധമ്മതാസിദ്ധന്തി വേദിതബ്ബ"ന്തി ഇദം അട്ഠകഥാവചനം ദസ്സിതം, തമ്പി ന യുത്തമേവ. യഥാ ഹി ബോധിസത്തമാതു സീലം വിയ അരിയസാവകാനം ധമ്മതാസിദ്ധന്തി ഏത്ഥ ബോധിസത്തമാതു ധമ്മതാ നാമ ബോധിസത്തസ്സ ച അത്തനോ ച പാരമിതാനുഭാവേന അകുസലാനുപ്പത്തിനിയമോ ഏവ. തഥാ അരിയസാവകാനമ്പി ഭവന്തരേ പാണാതിപാതാദീനം ദസന്നം കമ്മപഥാനം അഞ്ഞേസഞ്ച അപായഹേതുകാനം അകുസലാനം അച്ചന്തപ്പഹായകസ്സ മഗ്ഗസ്സ ആനുഭാവേന തംതംസീലവീതിക്കമഹേതുകസ്സ അകുസലസ്സ അനുപ്പത്തിനിയമോ ഏവ ധമ്മതാ. ന ഹി സഭാവവാദീനം ധമ്മതാ വിയ അഹേതുകതാ ഇധ ധമ്മതാ നാമ. യഥാ വാ ഏവംധമ്മതാനയേ കാരണസ്സ ഭാവേ അഭാവേ ച കാരിയസ്സ ഭാവോ അഭാവോ ച ധമ്മതാ, ന അഹേതുഅപ്പച്ചയാഭാവാഭാവോ, ഏവമിധാപി പാണാതിപാതാദികമ്മപഥാനം ഹേതുഭൂതസ്സ കിലേസസ്സ അച്ചന്താഭാവേന തേസം അഭാവോ, തദവസേസാനം അകുസലാനം ഹേതുനോ ഭാവേന ഭാവോ ച ധമ്മതാ , ന അഹേതുകതാ. തസ്മാ അപായഹേതുനോ രാഗസ്സ അഭാവേനേവ അരിയാനം അജാനിത്വാപി സുരായ അനജ്ഝോഹരണന്തി സുവുത്തമേവിദം കേഹിചി "അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സാപി സോതാപന്നസ്സ മുഖം സുരാ ന പവിസതി കമ്മപഥപ്പത്തഅകുസലചിത്തേനേവ പാതബ്ബതോ"തി, തം കേന ഹേതുനാ ന സുന്ദരം ജാതന്തി ന ഞായതി, ധമ്മതാസിദ്ധന്തി വാ കഥനേന കഥം തം പടിക്ഖിത്തന്തി.

യമ്പി **ദീഘനികായട്ഠകഥായം** (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൭) "സുരഞ്ച ഖീരഞ്ച മിസ്സേത്വാ...പേ॰... ഇദം ധമ്മതാസിദ്ധ"ന്തി വചനം, തമ്പി സുരാപാനസ്സ അചിത്തകപക്ഖേപി അകുസലചിത്തഞ്ഞേവ സാധേതി. തഥാ ഹി "ഭവന്തരേപി ഹി അരിയസാവകോ ജീവിതഹേതുപി പാണം ന ഹനതി, നാദിന്നം ആദിയതി...പേ॰... ന സുരം പിവതീ"തി വുത്തേ "പുരിമാനം താവ ചതുന്നം കമ്മപഥാനം സചിത്തകത്താ വിരമണം സുകരം, പച്ഛിമസ്സ പന സുരാപാനസ്സ അചിത്തകത്താ കഥം വിരമണം ഭവേയ്യാ"തി ചോദനാസമ്ഭവം മനസികത്വാ വത്ഥുഅജാനനവസേന അചിത്തകത്തേപി യസ്മാ കമ്മപഥപ്പത്തഅകുസലേനേവ സുരാ അജ്ഝോഹരിതബ്ബാ, താദിസീ ച അകുസലപ്പവത്തി അരിയസാവകസ്സ മഗ്ഗേനേവ ഹതാ, തസ്മാസ്സ പരഗലം സുരായ പവിസനം നത്ഥീതി അത്ഥതോ ഗമ്യമാനത്ഥം പരിഹാരവചനം വദതാ "സചേ പിസ്സ സുരഞ്ച ഖീരഞ്ചാ"തിആദി വുത്തം. തത്ഥ ഖീരമേവ പവിസതി, ന സുരാതി ഇദം സുരായ സബ്ബഥാപി പരഗലപ്പവേസാഭാവദസ്സനപരം, ന പന സുരാമിസ്സഖീരസ്സ സുരായ വിയോജനസാമത്ഥിയദസ്സനപരം. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - യദി ഹി സുരാമിസ്സേ ഖീരേ കിഞ്ചി പവിസേയ്യ, ഖീരമേവ പവിസേയ്യ, ന സുരാ. ഖീരേ പന സുരായ അവിയുത്തേ ന കിഞ്ചി പവിസതീതി . **ഇദം യോനിസിദ്ധ**ന്തി ഉദകസ്സ മുഖേ അപ്പവിസനം യോനിസിദ്ധം. യോനീതി ചേത്ഥ ജാതി അധിപ്പേതാ. തസ്മാ കോഞ്ചജാതികാനം മുഖതുണ്ഡസങ്ഖാതാനം രൂപധമ്മാനം ഖീരമിസ്സഉദകജ്ഝോഹരണഹേതുത്താഭാവേന തം അപ്പവിസനം സിദ്ധന്തി അത്ഥോ. ഇദമ്പി ഹി ഖീരമിസ്സായ സുരായ ഖീരേ പവിസന്തേപി പരഗലാപവിസനന്തി. **ധമ്മതാസിദ്ധ**ന്തി അരിയസാവകസ്സ അരൂപധമ്മാനം സുരാപിവനഹേതുഭൂതകിലേസസഹിതത്താഭാവസങ്ഖാതായ ധമ്മതായ സിദ്ധം. ഏവമേത്ഥ അചിത്തകപക്ഖേപി സുരായ അകുസലചിത്തേനേവ പാതബ്ബതോ അരിയസാവകാനം അപിവനം സമത്ഥിതന്തി വേദിതബ്ബം. അഥാപി സിയാ അജാനനപക്ഖേ അകുസലചിത്തേന വിനാവ പാതബ്ബത്തേപി സുരായ അപിവനം അരിയാനം ധമ്മതാതി സമത്ഥനപരമേതന്തി, തം ന, അട്ഠകഥാവചനന്തരേഹി വിരുജ്ഝനതോ. യഥാ ഹി വചനന്തരേഹി ന വിരുജ്ഝതി, തഥായേവ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

അപിച പാണാതിപാതാദീനം പഞ്ചന്നം കമ്മപഥാനം ഭവന്തരേപി അകരണം അരിയാനം ധമ്മതാസീലമേവ, തേസഞ്ച യദി സചിത്തകതം സമാനം. സുരാപാനം വിയ ഇതരാനിപി ചത്താരി അജാനന്തേനാപി അരിയസാവകേന ന കത്തബ്ബാനി സിയും, തഥാ ച അജാനന്താനം അരിയാനം കുസലാബ്യാകതചിത്തേഹിപി വിരമണപരമാരണപരസന്തകഗഹണാദീസു കായവചീപവത്തി ന സമ്ഭജ്ജേയ്യ, നോ ചേ സമ്ഭജ്ജതി, ചക്ഖുപാലത്ഥേരസ്സ ചങ്കമനേന പാണവിയോഗസ്സ, ഉപ്പലവണ്ണത്ഥേരിയാ ബലക്കാരേന മഗ്ഗേനമഗ്ഗപ്പടിപസ്സ ച പവത്തത്താ. തസ്മാ സുരാപാനസ്സ അചിത്തകപക്ഖേപി അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായ സുരാ അരിയാനം പരഗലം ന പവിസതീതി വിസേസേത്വാ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

നനു വത്ഥും ജാനന്തസ്സേവ സബ്ബേ കമ്മപഥാ വുത്താതി? ന, മിച്ഛാദിട്ഠിയാ വിപരീതഗ്ഗഹണേനേവ പവത്തത്താ. കഥഞ്ഹി നാമ അസബ്ബഞ്ഞും സബ്ബഞ്ഞുതോ, അനിച്ചാദിം നിച്ചാദിതോ ച ഗഹണന്തീ ദിട്ഠി വത്ഥും വിജാനാതി. യദി ഹി ജാനേയ്യ, മിച്ഛാദിട്ഠിയേവ ന സിയാ. സാ ച കമ്മപഥേസു ഗണിതാതി കുതോ ജാനന്തസ്സേവ കമ്മപഥപ്പവത്തിനിയമോ. അഥ സബ്ബഞ്ഞും സബ്ബഞ്ഞൂതി ഗണ്ഹന്തീപി "അയം സത്ഥോ"തി തസ്സ സരൂപഗ്ഗഹണതോ ദിട്ഠിപി വത്ഥും വിജാനാതീതി ചേ? ന, സുരാപാനസ്സപി "അയം ന സുരാ"തി സരൂപഗ്ഗഹണസ്സ സമാനത്താ. "അയ"ന്തി ച വത്ഥുപരാമസനേപി "സുരാ"തി വിസേസവിജാനനാഭാവാ ന ജാനാതീതി ചേ? "അയ"ന്തി പുഗ്ഗലത്തം ജാനന്തീപി "അസബ്ബഞ്ഞൂ"തിപി വിസേസജാനനാഭാവാ ദിട്ഠിപി വത്ഥും ന ജാനാതീതി സമാനമേവ. ഏവഞ്ഹി തേസം ബുദ്ധാതി അഹിതോതി അഹിതം വാ പൂരണകസ്സപാദിം ഹിതോ പടിഘസ്സ വാ അനുനയസ്സ വാ ഉപ്പാദനേപി ഏസേവ നയോ. വിപല്ലാസപുബ്ബകഞ്ഹി സബ്ബം അകുസലം.

അപിച സുരായ പീയമാനായ നിയമേന അകുസലുപ്പാദനം സഭാവോ പീതായ വിയ. ഖീരാദിസഞ്ഞായ പീതസുരസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ മാതുഭഗിനിആദീസുപി രാഗദോസാദിഅകുസലപ്പബന്ധോ വത്ഥുസഭാവേനേവ ഉപ്പജ്ജതി, ഏവം പീയമാനക്ഖണേപി തിഖിണോ രാഗോ ഉപ്പജ്ജതേവ, തേനേവ സാഗതത്ഥേരസ്സ അജാനിത്വാ പിവനകാലേ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാദിഝാനപരിഹാനി, പച്ഛാ ച ബുദ്ധാദീസു അഗാരവാദിഅകുസലപ്പബന്ധോ യാവ സുരാവിഗമാ പവത്തിത്ഥ. തേനേവ ഭഗവാപി തസ്സ അഗാരവാദിഅകുസലപ്പവത്തിദസ്സനമുഖേന സുരാദോസം പകാസേത്വാ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേസി. ന ഹി പഞ്ചനീവരണുപ്പത്തിം വിനാ ഝാനപരിഹാനി ഹോതി. തസ്മാ അജാനന്തസ്സാപി സുരാ പീയമാനാ പീതാ ച അത്തനോ സഭാവേനേവ അകുസലുപ്പാദികാതി അയമത്ഥോ സാഗതത്ഥേരസ്സ ഝാനപരിഹാനിയാ അന്വയതോപി, അരിയാനം കിലേസാഭാവേന മുഖേന സുരായ അപ്പവേസസങ്ഖാതബ്യതിരേകതോപി സിജ്ഝതീതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം, ഏവം ഗഹണമേവ ഹി വിഭജ്ജവാദീമതാനുസാരം.

യം പന "ജാനിത്വാ പിവന്തസ്സേവ അകുസല"ന്തി ഗഹണം, തം ഭിന്നലദ്ധികാനം അഭയഗിരികാദീനമേവ മതം, തം പന ഗണ്ഠിപദകാരകാദീഹി "പരവാദോ"തി അജാനന്തേഹി അത്തനോ മതിയാ സംസന്ദിത്വാ ലിഖിതം വിഭജ്ജവാദീമണ്ഡലമ്പി പവിസിത്വാ യാവജ്ജതനാ സാസനം ദൂസേതി, പുരാപി കിര **ഇമസ്മിമ്പി ദമിളരട്ഠേ** കോചി ഭിന്നലദ്ധികോ നാഗസേനോ നാമ ഥേരോ കുണ്ഡലകേസീവത്ഥും പരവാദമഥനനയദസ്സനത്ഥം ദമിളകബ്ബരൂപേന കാരേന്തോ "ഇമം സുരാപാനസ്സ ജാനിത്വാവ പിവനേ അകുസലനയം, അഞ്ഞഞ്ച ദേസകാലാദിഭേദേന അനന്തമ്പി ഞേയ്യം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം സലക്ഖണവസേനേവ ഞാതും ന സക്കോതി ഞാണേന പരിച്ഛിന്നത്തേന ഞേയ്യസ്സ അനന്തത്തഹാനിപ്പസങ്ഗതോ. അനിച്ചാദിസാമഞ്ഞലക്ഖണവസേനേവ പന ഞാതും സക്കോതീ"തി ച, "പരമത്ഥധമ്മേസു നാമരൂപന്തിആദിഭേദോ വിയ പുഗ്ഗലാദിസമ്മുതിപി വിസും വത്ഥുഭേദോ ഏവാ"തി ച ഏവമാദികം ബഹും വിപരീതത്ഥനയം കബ്ബാകാരസ്സ കവിനോ ഉപദിസിത്വാ തസ്മിം പബന്ധേ കാരണാഭാസേഹി സതിം സമ്മോഹേത്വാ പബന്ധാപേസി, തഞ്ച കബ്ബം നിസ്സായ ഇമം ഭിന്നലദ്ധികമതം ഇധ വിഭജ്ജവാദീമതേ സമ്മിസ്സം ചിരം പവത്തിത്ഥ. തം പന പച്ഛാ ആചരിയബുദ്ധപ്പിയമഹാഥേരേന ബാഹിരബ്ഭരികം ദിട്ഠിജാലം വിഘാടേത്വാ ഇധ പരിസുദ്ധം സാസനം പതിട്ഠാപേന്തേന സോധിതമ്പി **സാരത്ഥദീപനിയാ** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൪൨) വിനയടീകായ സുരാപാനസ്സ സചിത്തകപക്ഖേയേവ ചിത്തം അകുസലന്തി സമത്ഥനവചനം നിസ്സായ കേഹിചി വിപല്ലത്ഥചിത്തേഹി പുന ഉക്ഖിത്തസിരം ജാതം, തഞ്ച മഹാഥേരേഹി വിനിച്ഛിനിത്വാ ഗാരയ്ഹവാദം കത്വാ മദ്ദിത്വാ ലദ്ധിഗാഹകേ ച ഭിക്ഖൂ വിയോജേത്വാ ധമ്മേന വിനയേന സത്ഥുസാസനേന ചിരേനേവ വൂപസമിതം. തേനേവേത്ഥ മയം ഏവം വിത്ഥാരതോ ഇദം പടിക്ഖിപിമ്ഹ "മാ അഞ്ഞേപി വിഭജ്ജവാദിനോ അയം ലദ്ധി ദൂസേസീ"തി. തസ്മാ ഇധ വുത്താനി അവുത്താനി ച കാരണാനി സുട്ഠു സല്ലക്ഖേത്വാ യഥാ ആഗമവിരോധോ ന ഹോതി, തഥാ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

സേസന്തി യസ്സ വത്ഥുവിജാനനചിത്തേന സചിത്തകപക്ഖേപി ചിത്തം അകുസലമേവാതി നിയമോ നത്ഥി, തം സബ്ബന്തി അത്ഥോ. **രുന്ധന്തീ**തി "തിരച്ഛാനഗതിത്ഥിയാ ദോസോ നത്ഥീ"തിആദിനാ അനാപത്തിയാ ലേസഗ്ഗഹണം നിവാരേന്തീ. **ദ്വാരം പിദഹന്തീ**തി "തഞ്ച ഖോ മനുസ്സിത്ഥിയാ"തിആദിനാ (പാരാ॰ ൪൨) ലേസഗ്ഗഹണസ്സ കാരണസങ്ഖാതം ദ്വാരം പിദഹന്തീ. **സോതം പച്ഛിന്ദമാനാ**തി തദുഭയലേസഗ്ഗഹണദ്വാരാനം വസേന അവിച്ഛിന്നം വീതിക്കമസോതം പച്ഛിന്ദമാനാ. **ഗാള്ഹതരം കരോന്തീ**തി യഥാവുത്തേഹി കാരണേഹി പഠമപഞ്ഞത്തിസിദ്ധം ആപത്തിഞ്ചേവ ദള്ഹം കരോന്തീ, അനാപത്തിയാ ഓകാസം അദദമാനാതി അത്ഥോ. സാ ച യസ്മാ വീതിക്കമാഭാവേ, അവിസയതായ അബ്ബോഹാരികേ വീതിക്കമേ ച ലോകവജ്ജേപി സിഥിലം കരോന്തീ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ തഥാ ഉപ്പത്തിം ഉപ്പത്തികാരണഞ്ച ദസ്സേന്തോ ആഹ **അഞ്ഞത്ര അധിമാനാ**തിആദി. അഞ്ഞത്ര അധിമാനാതി ഇമിസ്സാ അനുപഞ്ഞത്തിയാ "വീതിക്കമാഭാവാ"തി കാരണം വുത്തം. അഞ്ഞത്ര സുപിനന്താതി ഇമിസ്സാ "അബ്ബോഹാരികത്താ"തി കാരണം വുത്തം. തത്ഥ **വീതിക്കമാഭാവാ**തി പാപിച്ഛായ അവിജ്ജമാനസ്സ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മസ്സ വിജ്ജമാനതോ പകാസനവസപ്പവത്തവിസംവാദനാധിപ്പായസങ്ഖാതസ്സ വീതിക്കമസ്സ അഭാവതോ. അധിമാനികസ്സ ഹി അനധിഗതേ അധിഗതസഞ്ഞിതായ യഥാവുത്തവീതിക്കമോ നത്ഥി. **അബ്ബോഹാരികത്താ**തി "അത്ഥേസാ, ഭിക്ഖവേ, ചേതനാ, സാ ച ഖോ അബ്ബോഹാരികാ"തി (പാരാ॰ ൨൩൫) വചനതോ മോചനസ്സാദചേതനായ ഉപക്കമനസ്സ ച വിജ്ജമാനത്തേപി ഥിനമിദ്ധേന അഭിഭൂതതായ അവസത്തേന അബ്ബോഹാരികത്താ, ആപത്തികാരണവോഹാരാഭാവാതി അത്ഥോ. **വാ-**സദ്ദോ ചേത്ഥ സമുച്ചയത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ, "അബ്ബോഹാരികത്താ ചാ"തി വാ പാഠോ. **വുത്താ**തി ദുവിധാപി ചേസാ അനുപഞ്ഞത്തി അനാപത്തികരാ വുത്താതി അധിപ്പായോ.

അകതേ വീതിക്കമേതി ആപദാസുപി ഭിക്ഖൂഹി സിക്ഖാപദവീതിക്കമേ അകതേ, കുക്കുച്ചാ ന ഭുഞ്ജിംസൂതിആദീസു വിയ വീതിക്കമം അകത്വാ ഭിക്ഖൂഹി അത്തനോ ദുക്ഖുപ്പത്തിയാ ആരോചിതായാതി അത്ഥോ. **സിഥിലം കരോന്തീ**തി പഠമം സാമഞ്ഞതോ ബദ്ധസിക്ഖാപദം മോചേത്വാ അത്തനോ വിസയേ അനാപത്തികരണവസേന സിഥിലം കരോന്തീ. **ദ്വാരം ദദമാനാ**തി അനാപത്തിയാ ദ്വാരം ദദമാനാ. **അപരാപരമ്പി അനാപത്തിം കുരുമാനാ**തി ദിന്നേന തേന ദ്വാരേന ഉപരൂപരി അനാപത്തിഭാവം ദീപേന്തീ. പഞ്ഞത്തേപി സിക്ഖാപദേ ഉദായിനാ "മുഹുത്തികായ വേസിയാ ന ദോസോ"തി ലേസേന വീതിക്കമിത്വാ **സഞ്ചരിത്താപജ്ജനവത്ഥുസ്മിം** (പാരാ॰ ൨൯൭ ആദയോ) പഞ്ഞത്തത്താ "കതേ വീതിക്കമേ"തി വുത്തം. **പഞ്ഞത്തിഗതികാ**തി അത്ഥതോ മൂലപഞ്ഞത്തിയേവാതി അധിപ്പായോ.

മക്കടീവത്ഥുകഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

സന്ഥതഭാണവാരോ

വജ്ജിപുത്തകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൯൩-൯൪. വജ്ജിപുത്തകവത്ഥുകഥായ **പാളിയം** "വേസാലികാ...പേ॰... മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിംസൂ"തി ഏത്ഥ തേ ഞാതികുലം ഗന്ത്വാ ഗിഹിലിങ്ഗം ഗഹേത്വാ "ഗിഹിഭൂതാ മയ"ന്തി സഞ്ഞായ മേഥുനം പടിസേവിംസൂതി ഗഹേതബ്ബം, തേനാഹ **ഞാതിബ്യസനേനപി ഫുട്ഠാ**തിആദി. ഞാതീനം വിനാസോ രാജദണ്ഡാദികാരണേന ഹോതീതി ആഹ **രാജദണ്ഡ**ഇച്ചാദി. ധഞ്ഞഹിരഞ്ഞദാസിദാസഗോമഹിംസാദിധനാനി **ഭോഗാ** നാമ, തേസമ്പി രാജദണ്ഡാദിനാവ വിനാസോതി ആഹ "ഏസ നയോ ദുതിയപദേപീ"തി. ന സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോതിആദിനാ തീസു വത്ഥൂസു അപ്പസന്നാവ സാസനേ അഭബ്ബാതി സഞ്ഞായ അത്തനോ ഭബ്ബതം പകാസേന്താ **ന മയ**ന്തിആദിമാഹംസൂതി വേദിതബ്ബം. "അട്ഠതിംസാരമ്മണേസൂ"തി **പാളിയം** അനാഗതേ ആലോകാകാസകസിണേ വജ്ജേത്വാ വുത്തം, തേഹി പന സദ്ധിം ചത്താലീസ ഹോന്തി. **വിഭത്താ കുസലാ ധമ്മാ**തി "ഇമസ്മിം ആരമ്മണേ ഇദം ഹോതീ"തി വിഭാഗസോ ദസ്സിതാ സഉപചാരജ്ഝാനാ മഹഗ്ഗതകുസലാ ധമ്മാ. **ഗിഹിപലിബോധ**ന്തി സഹസോകിതാദിവസേന ഗിഹീസു ബ്യാവടതം. **ആവാസപലിബോധ**ന്തി സേനാസനേസു നവകമ്മാദിവസേന നിച്ചബ്യാവടതം. ദുപ്പരിച്ചാഗാനം ഇമേസം ദ്വിന്നം പലിബോധാനം വസേന സബ്ബേപി പലിബോധാ സങ്ഗഹിതാ ഏവാതി വേദിതബ്ബം.

യേനാതി കാരണേന. **അസംവാസോ**തി ഇദം തസ്മിം അത്തഭാവേ കേനചിപി പരിയായേന ഭിക്ഖു ഹുത്വാ ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം സംവാസം നാരഹതീതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ "അസംവാസോ"തി. **പഞ്ഞത്തം സമൂഹനേയ്യാ**തി "സോ ആഗതോ ന പബ്ബാജേതബ്ബോ"തി അവത്വാ "ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബോ"തി ഏത്തകസ്സേവ വുത്തത്താ പാരാജികസ്സ സാമണേരഭൂമി അനുഞ്ഞാതാതി വിഞ്ഞായതി, തേനാഹ **സാമണേരഭൂമിയം പന ഠിതോ**തിആദി. "യോ പന ഭിക്ഖൂ"തി വുത്തത്താ (പാരാ॰ ൩൯) പച്ചക്ഖാതസിക്ഖോ യസ്മാ ഭിക്ഖു ന ഹോതി, മേഥുനസേവനേ ച പാരാജികം നാപജ്ജതി, തസ്മാസ്സ "ആഗതോ ഉപസമ്പാദേതബ്ബോ"തി ഉപസമ്പദം അനുജാനന്തോ പാരാജികം ന സമൂഹനതി നാമ, തേനാഹ "ഭിക്ഖുഭാവേ ഠത്വാ അവിപന്നസീലതായാ"തി. **ഉത്തമത്ഥം** അരഹത്തം, നിബ്ബാനമേവ വാ.

ചതുബ്ബിധവിനയാദികഥാവണ്ണനാ

൪൫. നീഹരിത്വാതി പാളിതോ ഉദ്ധരിത്വാ, തഥാ ഹി "പഞ്ചഹുപാലി, അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതേന ഭിക്ഖുനാ നാനുയുഞ്ജിതബ്ബം. കതമേഹി പഞ്ചഹി? സുത്തം ന ജാനാതി, സുത്താനുലോമം ന ജാനാതീ"തിആദിപാളിതോ സുത്തം സുത്താനുലോമഞ്ച നീഹരിംസു. "അനാപത്തി ഏവം അമ്ഹാകം ആചരിയാനം ഉഗ്ഗഹോ പരിപുച്ഛാതി ഭണതീ"തി ഏവമാദിതോ ആചരിയവാദം. "ആയസ്മാ ഉപാലി ഏവമാഹ - 'അനാപത്തി, ആവുസോ, സുപിനന്തേനാ'തി" ഏവമാദിതോ അത്തനോ മതിം നീഹരിംസു, സാ ച ഥേരസ്സ അത്തനോമതി സുത്തേന സങ്ഗഹിതത്താ സുത്തം ജാതം, ഏവമഞ്ഞാപി സുത്താദീഹി സങ്ഗഹിതാവ ഗഹേതബ്ബാ, നേതരാതി വേദിതബ്ബം. അഥ വാ **നീഹരിത്വാ**തി വിഭജിത്വാ സാട്ഠകഥം സകലം വിനയപിടകം സുത്താദീസു ചതൂസു പദേസേസു പക്ഖിപിത്വാ ചതുധാ വിഭജിത്വാ വിനയം പകാസേസും തബ്ബിനിമുത്തസ്സ അഭാവാതി അധിപ്പായോ. **വുത്ത**ന്തി നാഗസേനത്ഥേരേന **മിലിന്ദപഞ്ഹേ** വുത്തം. കണ്ഠാദിവണ്ണുപ്പത്തിട്ഠാനകരണാദീഹി ആഹരിത്വാ അത്തനോ വചീവിഞ്ഞത്തിയാവ ഭാസിതവചനം **ആഹച്ചപദം. രസോ**തി സാരോ "പത്തരസോ"തിആദീസു (ധ॰ സ॰ ൬൨൮-൬൩൦) വിയ, പടിക്ഖിത്തഅനുഞ്ഞാതസുത്തസാരോതി അത്ഥോ, **രസോ**തി വാ ലക്ഖണം പടിവത്ഥുകം അനുദ്ധരിത്വാ ലക്ഖണാനുലോമേന വുത്തത്താ. ധമ്മസങ്ഗാഹകാദിആചരിയവംസേന ആഭതാ അട്ഠകഥാ ആചരിയവംസോതി ആഹ "ആചരിയവംസോതി ആചരിയവാദോ"തി.

വിനയപിടകേ പാളീതി ഇധ അധികാരവസേന വുത്തം. സേസപിടകേസുപി സുത്താദിചതുനയാ യഥാനുരൂപം ലബ്ഭന്തേവ. **മഹാപദേസാ**തി മഹാഓകാസാ മഹാവിസയാ, തേ അത്ഥതോ "യം, ഭിക്ഖവേ"തിആദിപാളിവസേന അകപ്പിയാനുലോമതോ കപ്പിയാനുലോമതോ ച പുഗ്ഗലേഹി നയതോ തഥാ തഥാ ഗയ്ഹമാനാ അത്ഥനയാ ഏവ. തേ ഹി ഭഗവതാ സരൂപതോ അവുത്തേസുപി പടിക്ഖിത്താനുലോമേസു, അനുഞ്ഞാതാനുലോമേസു ച സേസേസു കിച്ചേസു നിവത്തിപവത്തിഹേതുതായ മഹാഗോചരാതി "മഹാപദേസാ"തി വുത്താ, ന പന "യം, ഭിക്ഖവേ, മയാ ഇദം ന കപ്പതീ"തിആദിനാ വുത്താ സാധിപ്പായാ പാളിയേവ തസ്സാ സുത്തേ പവിട്ഠത്താ. "സുത്താനുലോമമ്പി സുത്തേ ഓതാരേതബ്ബം...പേ॰... സുത്തമേവ ബലവതര"ന്തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൪൫) ഹി വുത്തം, ന ഹേസാ സാധിപ്പായാ പാളി സുത്തേ ഓതാരേതബ്ബാ, ന ഗഹേതബ്ബാ വാ ഹോതി, യേനായം സുത്താനുലോമം സിയാ. തസ്മാ ഇമം പാളിഅധിപ്പായം നിസ്സായ പുഗ്ഗലേഹി ഗഹിതാ യഥാവുത്തഅത്ഥാവ സുത്താനുലോമം. തപ്പകാസകത്താ പന അയം പാളിപി സുത്താനുലോമന്തി ഗഹേതബ്ബം, തേനാഹ **യേ ഭഗവതാ ഏവം വുത്താ**തിആദി. യം ഭിക്ഖവേതിആദിപാളിനയേന ഹി പുഗ്ഗലേഹി ഗഹേതബ്ബാ യേ അകപ്പിയാനുലോമാദയോ അത്ഥാ വുത്താ, തേ മഹാപദേസാതി അത്ഥോ.

ഭഗവതോ പകിണ്ണകദേസനാഭൂതാ ച സുത്താനുലോമഭൂതാ ച അട്ഠകഥാ. യസ്മാ ധമ്മസങ്ഗാഹകത്ഥേരേഹി പാളിവണ്ണനാക്കമേന സങ്ഗഹേത്വാ വുത്താ, തസ്മാ "ആചരിയവാദോ"തി വുത്താ, ഏതേന ച അട്ഠകഥാ സുത്തസുത്താനുലോമേസു അത്ഥതോ സങ്ഗയ്ഹതീതി വേദിതബ്ബാ. യഥാ ച ഏസാ, ഏവം അത്തനോമതിപി പമാണഭൂതാ. ന ഹി ഭഗവതോ വചനം വചനാനുലോമഞ്ച അനിസ്സായ അഗ്ഗസാവകാദയോപി അത്തനോ ഞാണബലേന സുത്താഭിധമ്മവിനയേസു കഞ്ചി സമ്മുതിപരമത്ഥഭേദം അത്ഥം വത്തും സക്കോന്തി, തസ്മാ സബ്ബമ്പി വചനം സുത്തേ സുത്താനുലോമേ ച സങ്ഗയ്ഹതി. വിസും പന അട്ഠകഥാദീനം സങ്ഗഹിതത്താ തദവസേസം സുത്തസുത്താനുലോമതോ ഗഹേത്വാ ചതുധാ വിനയോ നിദ്ദിട്ഠോ. സുത്താദയോ നിസ്സായേവ പവത്താപി അത്തനോമതി തേസു സരൂപേന അനാഗതത്താ വുത്തം "സുത്തസുത്താനുലോമആചരിയവാദേ മുഞ്ചിത്വാ"തി, തേനാഹ "അനുബുദ്ധിയാ നയഗ്ഗാഹേനാ"തി. തത്ഥ സുത്താദീനി അനുഗതായ ഏവ ബുദ്ധിയാ തേഹി ലദ്ധനയഗ്ഗാഹേന ചാതി അത്ഥോ.

ഥേരവാദോതി മഹാസുമത്ഥേരാദീനം ഗാഹോ. സുത്താദിം നിസ്സായേവ വിപരീതതോപി അത്തനോമതി ഉപ്പജ്ജതീതി ആഹ **തം പനാ**തിആദി. **അത്ഥേനാ**തി അത്തനാ നയഗ്ഗഹിതേന അത്ഥേന. **പാളി**ന്തി അത്തനോ ഗാഹസ്സ നിസ്സയഭൂതം സാട്ഠകഥം പാളിം. **പാളിയാ**തി തപ്പടിക്ഖേപത്ഥം പരേനാഹടായ സാട്ഠകഥായ പാളിയാ, അത്തനാ ഗഹിതം അത്ഥം നിസ്സായ പാളിഞ്ച സംസന്ദിത്വാതി അത്ഥോ. **ആചരിയവാദേ**തി അത്തനാ പരേന ച സമുദ്ധടഅട്ഠകഥായ. **ഓതരതി ചേവ സമേതി ചാ**തി അത്തനാ ഉദ്ധടേഹി സംസന്ദനവസേന ഓതരതി, പരേന ഉദ്ധടേന സമേതി. **സബ്ബദുബ്ബലാ**തി അസബ്ബഞ്ഞുപുഗ്ഗലസ്സ ദോസവാസനായ യാഥാവതോ അത്ഥസമ്പടിപത്തിഅഭാവതോ വുത്തം. പമാദപാഠവസേന ആചരിയവാദസ്സ സുത്താനുലോമേന അസംസന്ദനാപി സിയാതി ആഹ "ഇതരോ ന ഗഹേതബ്ബോ"തി.

സമേന്തമേവ ഗഹേതബ്ബന്തി യേ സുത്തേന സംസന്ദന്തി, ഏവരൂപാവ അത്ഥാ മഹാപദേസതോ ഉദ്ധരിതബ്ബാതി ദസ്സേതി തഥാ തഥാ ഉദ്ധടഅത്ഥാനമേവ സുത്താനുലോമത്താ, തേനാഹ "സുത്താനുലോമതോ ഹി സുത്തമേവ ബലവതര"ന്തി. **അപ്പടിവത്തിയ**ന്തി അപ്പടിബാഹിയം. **കാരകസങ്ഘസദിസ**ന്തി പമാണത്താ സങ്ഗീതികാരകസങ്ഘസദിസം. **ബുദ്ധാനം**

ഠിതകാലസദിസന്തി ധരമാനകബുദ്ധസദിസന്തി അത്ഥോ. **സകവാദീ സുത്തം ഗഹേത്വാ കഥേതീ**തിആദീസു യോ യഥാഭൂതമത്ഥം ഗഹേത്വാ കഥനസീലോ, സോ **സകവാദീ. സുത്ത**ന്തി സങ്ഗീതിത്തയാരുള്ഹം പാളിവചനം. **പരവാദീ**തി മഹാവിഹാരവാസീ വാ ഹോതു അഞ്ഞനികായവാസീ വാ, യോ വിപരീതതോ അത്ഥം ഗഹേത്വാ കഥനസീലോ, സോവ ഇധ "പരവാദീ"തി വുത്തോ. **സുത്താനുലോമ**ന്തി സങ്ഗീതിത്തയാരുള്ഹം വാ അനാരുള്ഹം വാ യംകിഞ്ചി വിപല്ലാസതോ വാ വഞ്ചനായ വാ "സങ്ഗീതിത്തയാഗതമിദ"ന്തി ദസ്സിയമാനം സുത്താനുലോമം. കേചി "അഞ്ഞനികായേ സുത്താനുലോമ"ന്തി വദന്തി, തം ന യുത്തം സകവാദീപരവാദീനം ഉഭിന്നമ്പി സങ്ഗീതിത്തയാരുള്ഹസുത്താദീനം ഏവ ഗഹേതബ്ബതോ. തഥാ ഹി വക്ഖതി "തിസ്സോ സങ്ഗീതിയോ ആരുള്ഹം പാളിആഗതം പഞ്ഞായതി, ഗഹേതബ്ബ"ന്തിആദി. ന ഹി സകവാദീ അഞ്ഞനികായസുത്താദിം പമാണതോ ഗണ്ഹാതി, യേന തേസു സുത്താദീസു ദസ്സിതേസു തത്ഥ ഠാതബ്ബം ഭവേയ്യ, വക്ഖതി ച "പരോ തസ്സ അകപ്പിയഭാവസാധകം സുത്തതോ ബഹും കാരണഞ്ച വിനിച്ഛയഞ്ച ദസ്സേതി...പേ.... 'സാധൂ'തി സമ്പടിച്ഛിത്വാ അകപ്പിയേയേവ ഠാതബ്ബ"ന്തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൪൫). തസ്മാ പരവാദിനാപി സങ്ഗീതിത്തയേ അനാരുള്ഹമ്പി അനാരുള്ഹമിച്ചേവ ദസ്സീയതി, കേവലം തസ്സ തസ്സ സുത്താദിനോ സങ്ഗീതിത്തയേ അനാഗതസ്സ കൂടതാ, ആഗതസ്സ ച ബ്യഞ്ജനച്ഛായായ അഞ്ഞഥാ അധിപ്പായയോജനാ ച വിസേസോ. തത്ഥ ച യം കൂടം, തം അപനീയതി. യം അഞ്ഞഥാ യോജിതം, തസ്സ വിപരീതതാസന്ദസ്സനത്ഥം തദഞ്ഞേന സുത്താദിനാ സംസന്ദനാ കരീയതി. യോ പന പരവാദിനാ ഗഹിതോ അധിപ്പായോ സുത്തന്താദിനാ സംസന്ദതി, സോ സകവാദിനാപി അത്തനോ ഗാഹം വിസ്സജ്ജേത്വാ ഗഹേതബ്ബോതി ഉഭിന്നമ്പി സങ്ഗീതിത്തയാഗതമേവ സുത്താദിപമാണന്തി വേദിതബ്ബം. തേനേവ **കഥാവത്ഥുപ്പകരണേ** സകവാദേ പഞ്ച സുത്തസതാനി പരവാദേ പഞ്ചാതി (ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ നിദാനകഥാ; കഥാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനകഥാ) സുത്തസഹസ്സമ്പി അധിപ്പായഗ്ഗഹണനാനത്തേന സങ്ഗീതിത്തയാഗതമേവ ഗഹിതം, ന നികായന്തരേ കിഞ്ചീതി.

ഖേപന്തി "കിം ഇമിനാ"തി പടിക്ഖേപം ഛഡ്ഡനം. **ഗരഹ**ന്തി "കിമേസ ബാലോ ജാനാതീ"തി നിന്ദനം. **സുത്തേ ഓതാരേതബ്ബ**ന്തി യസ്സ സുത്തസ്സ അനുലോമനതോ ഇദം സുത്താനുലോമം അകാസി, തസ്മിം, തദനുരൂപേ വാ അഞ്ഞതരസ്മിം സുത്തേ അത്തനാ ഗഹിതം സുത്താനുലോമം അത്ഥതോ സംസന്ദനവസേന ഓതാരേതബ്ബം, "ഇമിനാ ച ഇമിനാ ച കാരണേന ഇമസ്മിം സുത്തേ സംസന്ദതീ"തി സംസന്ദിത്വാ ദസ്സേതബ്ബന്തി അത്ഥോ. **അയ**ന്തി സകവാദീ. **പരോ**തി പരവാദീ. **ആചരിയവാദോ സുത്തേ ഓതാരേതബ്ബോ**തി യസ്സ സുത്തസ്സ വണ്ണനാവസേന അയം ആചരിയവാദോ പവത്തോ, തസ്മിം, താദിസേ ച അഞ്ഞതരസ്മിം സുത്തേ പുബ്ബാപരഅത്ഥസംസന്ദനവസേന ഓതാരേതബ്ബം. **ഗാരയ്ഹാചരിയവാദോ**തി പമാദലിഖിതോ, ഭിന്നലദ്ധികേഹി വാ ഠപിതോ, ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ.

യം കിഞ്ചി കൂടസുത്തം ബാഹിരകസുത്താദിവചനം ന ഗഹേതബ്ബന്തി ദസ്സേതും **സുത്തം സുത്താനുലോമേ ഓതാരേതബ്ബ**ന്തിആദി വുത്തം. ഗുള്ഹവേസ്സന്തരാദീനി മഹാസങ്ഘികാദിഭിന്നലദ്ധികാനം പകരണാനി. **ആദി**-സദ്ദേന ഗുള്ഹഉമ്മഗ്ഗാദീനം ഗഹണം . സകവാദീ സുത്തം ഗഹേത്വാ കഥേതി, പരവാദീപി സുത്തന്തിആദിനാ അഞ്ഞേപി വാദാലമ്ബനാ വുത്തനയേന സക്കാ ഞാതുന്തി ഇധ ന വുത്താ.

ഏവം സുത്തസുത്താനുലോമാദിമുഖേന സാമഞ്ഞതോ വിവാദം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി വിസേസതോ വിവാദവത്ഥും തബ്ബിനിച്ഛയമുഖേന സുത്താദീനഞ്ച ദസ്സേതും **അഥ പനായം കപ്പിയ**ന്തിആദി വുത്തം. **സുത്തേ ച സുത്താനുലോമേ ചാ**തി ഏത്ഥ **ച**-കാരോ വികപ്പത്ഥോ, തേന ആചരിയവാദാദീനമ്പി സങ്ഗഹോ, തേനാഹ "കാരണഞ്ച വിനിച്ഛയഞ്ച ദസ്സേതീ"തി. തത്ഥ **കാരണ**ന്തി സുത്താദിനയം നിസ്സായ അത്തനോമതിയാ ഉദ്ധടം ഹേതും. **വിനിച്ഛയ**ന്തി അട്ഠകഥാവിനിച്ഛയം. **കാരണച്ഛായാ**തി സുത്താദീസു "കപ്പിയ"ന്തി ഗാഹസ്സ, "അകപ്പിയ"ന്തി ഗാഹസ്സ ച നിമിത്തഭൂതം കിച്ഛേന പടിപാദനീയം അവിഭൂതകാരണം കാരണച്ഛായാ, കാരണപതിരൂപകന്തി അത്ഥോ. **വിനയഞ്ഹി പത്വാ**തി ഇമസ്സ വിവരണം **കപ്പിയാകപ്പിയവിചാരണമാഗമ്മാ**തി. **രുന്ധിതബ്ബ**ന്തി കപ്പിയസഞ്ഞായ വീതിക്കമകരണം രുന്ധിതബ്ബം, തംനിവാരണചിത്തം ദള്ഹതരം കാതബ്ബം. **സോതം പച്ഛിന്ദിതബ്ബ**ന്തി തത്ഥ വീതിക്കമപ്പവത്തി പച്ഛിന്ദിതബ്ബാ. **ഗരുകഭാവേ**തി അകപ്പിയഭാവേ. **സുത്തവിനിച്ഛയകാരണേഹീ**തി സുത്തേന അട്ഠകഥാവിനിച്ഛയേന ച ലദ്ധകാരണേഹി. **ഏവ**ന്തിആദി യഥാവുത്തസ്സ അത്ഥസ്സ നിഗമനവചനം. **അതിരേകകാരണ**ന്തി സുത്താദീസു പുരിമം പുരിമം അതിരേകകാരണം നാമ, ബഹുകാരണം വാ.

വാചുഗ്ഗതന്തി വാചായ ഉഗ്ഗതം, തത്ഥ നിരന്തരം ഠിതന്തി അത്ഥോ. "സുത്തം നാമ സകലം വിനയപിടക"ന്തി വുത്തത്താ പുന **സുത്തതോ**തി തദത്ഥപടിപാദകം സുത്താഭിധമ്മപാളിവചനം അധിപ്പേതം. **അനുബ്യഞ്ജനതോ**തി ഇമസ്സ വിവരണം **പരിപുച്ഛതോ ച അട്ഠകഥാതോ ചാ**തി. തത്ഥ **പരിപുച്ഛാ**തി ആചരിയസ്സ സന്തികാ പാളിയാ അത്ഥസവനം. **അട്ഠകഥാ**തി പാളിമുത്തകവിനിച്ഛയോ. തദുഭയമ്പി ഹി പാളിം അനുഗന്ത്വാ അത്ഥസ്സ ബ്യഞ്ജനതോ "അനുബ്യഞ്ജന"ന്തി വുത്തം. **വിനയേ**തി വിനയാചാരേ, തേനേവ വക്ഖതി **വിനയം അവിജഹന്തോ അവോക്കമന്തോ**തിആദി. തത്ഥ പതിട്ഠാനം നാമ സഞ്ചിച്ച ആപത്തിയാ അനാപജ്ജനാദി ഹോതീതി ആഹ "ലജ്ജീഭാവേന പതിട്ഠിതോ"തി, തേന ലജ്ജീ ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. വിനയധരസ്സ ലക്ഖണേ വത്തബ്ബേ കിം ഇമിനാ ലജ്ജീഭാവേനാതി ആഹ **അലജ്ജീ ഹീ**തിആദി. തത്ഥ **ബഹുസ്സുതോപീ**തി ഇമിനാ പഠമലക്ഖണസമന്നാഗമം ദസ്സേതി. **ലാഭഗരുതായാ**തിആദിനാ വിനയേ ഠിതതായ അഭാവേ പഠമലക്ഖണയോഗോ കിച്ചകരോ ന ഹോതി, അഥ ഖോ അകിച്ചകരോ അനത്ഥകരോ ഏവാതി ദസ്സേതി. സങ്ഘഭേദസ്സ പുബ്ബഭാഗോ കലഹോ **സങ്ഘരാജി**.

വിത്ഥുനതീതി വിത്ഥമ്ഭതി, നിത്ഥുനതി വാ സന്തിട്ഠിതും ന സക്കോതി, തേനാഹ **യം യ**ന്തിആദി. **ആചരിയപരമ്പരാ**തി ആചരിയാനം വിനിച്ഛയപരമ്പരാ, തേനേവ വക്ഖതി "അത്തനോ മതിം പഹായ...പേ.... യഥാ ആചരിയോ ച ആചരിയാചരിയോ ച പാളിഞ്ച പരിപുച്ഛഞ്ച വദന്തി, തഥാ ഞാതും വട്ടതീ"തി. ന ഹി ആചരിയാനം നാമമത്തതോ പരമ്പരാജാനനേ പയോജനമത്ഥി. **പുബ്ബാപരാനുസന്ധിതോ**തി പുബ്ബവചനസ്സ അപരവചനേന സഹ അത്ഥസമ്ബന്ധജാനനതോ. **അത്ഥതോ**തി പദത്ഥപിണ്ഡത്ഥഅധിപ്പേതത്ഥാദിതോ. **കാരണതോ**തി തദത്ഥുപപത്തിതോ. **ഥേരവാദങ്ഗ**ന്തി ഥേരവാദപടിപാടിം, ഥേരാനം വിനിച്ഛയപടിപാടിന്തി അത്ഥോ.

ഇമേഹി ച പന തീഹി ലക്ഖണേഹീതി ഏത്ഥ പഠമേന ലക്ഖണേന വിനയസ്സ സുട്ഠു ഉഗ്ഗഹിതഭാവോ വുത്തോ. ദുതിയേനസ്സ ലജ്ജീഭാവേന ചേവ അചലതായ ച പതിട്ഠിതതാ. തതിയേന പാളിഅട്ഠകഥാസു അനുരൂപേന അനാഗതമ്പി തദനുലോമതോ ആചരിയേഹി ദിന്നനയതോ വിനിച്ഛിനിതും സമത്ഥതാ. **ഓതിണ്ണേ വത്ഥുസ്മി**ന്തി ചോദനാവസേന വീതിക്കമവത്ഥുസ്മിം സങ്ഘമജ്ഝേ ഓതിണ്ണേ. **ചോദകേന ചുദിതകേന ച വുത്തേ വത്തബ്ബേ**തി ഏവം ഓതിണ്ണേ വത്ഥും നിസ്സായ ചോദകേന "ദിട്ഠം സുത"ന്തിആദിനാ ചുദിതകേന "അത്ഥി നത്ഥീ"തിആദിനാ ച യം വത്തബ്ബം, തസ്മിം വത്തബ്ബേ വുത്തേതി അത്ഥോ. ഥുല്ലച്ചയദുബ്ഭാസിതാനം മാതികായ അനാഗതത്താ "പഞ്ചന്നം ആപത്തീന"ന്തി വുത്തം. **തികദുക്കട**ന്തി "അനുപസമ്പന്നേ ഉപസമ്പന്നസഞ്ഞീ ഉജ്ഝായതി വാ ഖീയതി വാ ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തിആദിനാ

(പാചി॰ ൧൬൭ ഠോകം വിസദിസം) ആഗതം തികദുക്കടം. **അഞ്ഞതരം വാ ആപത്തി**ന്തി "കാലേ വികാലസഞ്ഞീ ആപത്തി ദുക്കടസ്സ, കാലേ വേമതികോ ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തിആദികം (പാചി॰ ൨൫൦) ദുകദുക്കടം സന്ധായ വുത്തം. **അന്തരാപത്തി**ന്തി തസ്മിം തസ്മിം സിക്ഖാപദേ ആഗതവത്ഥുവീതിക്കമം വിനാ അഞ്ഞസ്മിം വത്ഥുവീതിക്കമേ നിദാനതോ പഭുതി വിനീതവത്ഥുപരിയോസാനാ അന്തരന്തരാ വുത്തം ആപത്തിം. ഇധ പന "വത്ഥും ഓലോകേതീ"തി വിസും ഗഹിതത്താ തദവസേസാ അന്തരാപത്തീതി ഗഹിതാ. **പടിലാതം ഉക്ഖിപതീ**തി ഇദം വിസിബ്ബനസിക്ഖാപദേ (പാചി॰ ൩൫൦-൩൫൬) ആഗതം. തത്ഥ ഡയ്ഹമാനം അലാതം അഗ്ഗികപാലാദിതോ ബഹി പതിതം അവിജ്ഝാതമേവ പടിഉക്ഖിപതി , പുന യഥാഠാനേ ഠപേതീതി അത്ഥോ. വിജ്ഝാതം പന പക്ഖിപന്തസ്സ പാചിത്തിയമേവ. **അനാപത്തി**ന്തി ഏത്ഥ അന്തരന്തരാ വുത്താ അനാപത്തിപി അത്ഥി, "അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, ഇദ്ധിമസ്സ ഇദ്ധിവിസയേ"തിആദി (പാരാ॰ ൧൮൭) വിയ സാപി സങ്ഗയ്ഹതി.

പാരാജികാപത്തീതി ന താവ വത്തബ്ബന്തി ഇദം ആപന്നപുഗ്ഗലേന ലജ്ജിധമ്മേ ഠത്വാ യഥാഭൂതം ആവികരണേപി ദുബ്ബിനിച്ഛയം അദിന്നാദാനാദിം സന്ധായ വുത്തം. യം പന മേഥുനാദീസു വിജാനനം, തം വത്തബ്ബമേവ, തേനാഹ **മേഥുനധമ്മവീതിക്കമോ ഹീ**തിആദി. യോ പന അലജ്ജിതായ പടിഞ്ഞം അദത്വാ വിക്ഖേപം കരോതി, തസ്സ ആപത്തി ന സക്കാ ഓളാരികാപി വിനിച്ഛിനിതും, യാവ സോ യഥാഭൂതം നാവി കരോതി, സങ്ഘസ്സ ച ആപത്തിസന്ദേഹോ ന വിഗച്ഛതി, താവ നാസിതകോവ ഭവിസ്സതി. **സുഖുമാ**തി ചിത്തപരിവത്തിയാ സുഖുമതായ സുഖുമാ. തേനാഹ "ചിത്തലഹുകാ"തി, ചിത്തം തസ്സ ലഹുകന്തി അത്ഥോ. **തേ**തി വീതിക്കമേ. **തംവത്ഥുക**ന്തി അദിന്നാദാനാദിമൂലകം. **യം ആചരിയോ ഭണതി, തം കരോഹീ**തിആദി സബ്ബം ലജ്ജിപേസലം കുക്കുച്ചകമേവ സന്ധായ വുത്തം. യോ യാഥാവതോ പകാസേത്വാ സുദ്ധിമേവ ഗവേസതി, **തേനാപി, പാരാജികോസീതി ന വത്തബ്ബോ**തി അനാപത്തികോടിയാപി സങ്കിയമാനത്താ വുത്തം, തേനേവ "പാരാജികച്ഛായാ"തി വുത്തം. **സീലാനി സോധേത്വാ**തി യസ്മിം വീതിക്കമേ പാരാജികാസങ്കാ വത്തതി, തത്ഥ പാരാജികാഭാവപക്ഖം ഗഹേത്വാ ദേസനാവുട്ഠാനഗാമിനീനം ആപത്തീനം സോധനവസേന സീലാനി സോധേത്വാ. **ദ്വത്തിംസാകാര**ന്തി പാകടഭാവതോ ഉപലക്ഖണവസേന വുത്തം, യം കിഞ്ചി അഭിരുചിതം മനസികാതും വട്ടതേവ. **കമ്മട്ഠാനം ഘടിയതീ**തി വിപ്പടിസാരമൂലകേന വിക്ഖേപേന അന്തരന്തരാ ഖണ്ഡം അദസ്സേത്വാ പബന്ധവസേന ചിത്തേന സങ്ഘടിയതി. **സങ്ഖാരാ**തി വിപസ്സനാകമ്മട്ഠാനവസേന വുത്തം. സാപത്തികസ്സ ഹി പഗുണമ്പി കമ്മട്ഠാനം ന സുട്ഠു ഉപട്ഠാതി, പഗേവ പാരാജികസ്സ. തസ്സ ഹി വിപ്പടിസാരനിന്നതായ ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ന ഹോതി. ഏകസ്സ പന വിതക്കവിക്ഖേപാദിബഹുലസ്സ സുദ്ധസീലസ്സപി ചിത്തം ന സമാധിയതി, തം ഇധ പാരാജികമൂലകന്തി ന ഗഹേതബ്ബം. കതപാപമൂലകേന വിപ്പടിസാരേനേവേത്ഥ ചിത്തസ്സ അസമാധിയനം സന്ധായ "കമ്മട്ഠാനം ന ഘടിയതീ"തി വുത്തം, തേനാഹ **വിപ്പടിസാരഗ്ഗിനാ**തിആദി. **അത്തനാ**തി ചിത്തേന കരണഭൂതേന പുഗ്ഗലോ കത്താ ജാനാതി, പച്ചത്തേ വാ കരണവചനം, അത്താ സയം പജാനാതീതി അത്ഥോ.

ചതുബ്ബിധവിനയാദികഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ

യോ വിയ ദിസ്സതീതി **യാദിസോ,** യം-സദ്ദത്ഥേ യഥാ-സദ്ദോ വത്തതീതി ആഹ "യേന വാ തേന വാ യുത്തോ"തി. യേന തേനാതി ഹി പദദ്വയേന അനിയമതോ യം-സദ്ദത്ഥോവ ദസ്സിതോ. **വാസധുരയുത്തോ**തി വിപസ്സനാധുരയുത്തോ. യാ ജാതി അസ്സാതി യംജാതി, പുഗ്ഗലോ, സോവ **യംജച്ചോ** സകത്ഥേ യപച്ചയം കത്വാ. ഗോത്തവസേന യേന വാ തേന വാ ഗോത്തേന യഥാഗോത്തോ വാ തഥാഗോത്തോ വാ ഹോതൂതി സമ്ബന്ധോ. **സീലേസൂ**തി പകതീസു. **അഥ ഖോ**തി ഇദം കിന്തൂതി ഇമസ്മിം അത്ഥേ. കിം വുത്തം ഹോതീതി അത്ഥോ. **ഇമസ്മിം അത്ഥേ**തി ഇമസ്മിം പാരാജികവിസയേ. **ഏസോ**തി യഥാവുത്തേഹി പകാരേഹി യുത്തോ. **അരിയായാ**തി "ഉദ്ദിസ്സ അരിയാ തിട്ഠന്തി, ഏസാ അരിയാനം യാചനാ"തി ഏവം വുത്തായ, ന, "ദേഹി മേ"തി കപണായ. **ലിങ്ഗസമ്പടിച്ഛനേനാ**തി "ഭിക്ഖം ചരിസ്സാമീ"തി ചിത്താഭാവേപി ഭിക്ഖാഹാരനിസ്സിതപബ്ബജ്ജാലിങ്ഗസ്സ സമ്പടിച്ഛനേന. **കാജഭത്ത**ന്തി കാജേഹി ആനീതഭത്തം. **അധമ്മികായാ**തി അധിസീലസിക്ഖാദിഭിക്ഖുഗുണാഭാവതോ വുത്തം, തേനാഹ "അഭൂതായാ"തി. "മയം ഭിക്ഖൂ"തി വദന്താ പടിഞ്ഞാമത്തേനേവ ഭിക്ഖൂ, ന അത്ഥതോതി അത്ഥോ. ഇദഞ്ച "മയം ഭിക്ഖൂ"തി പടിജാനനസ്സാപി സമ്ഭവതോ വുത്തം. "മയം ഭിക്ഖൂ"തി അപ്പടിജാനന്താപി ഹി ഭിക്ഖുവോഹാരനിമിത്തസ്സ ലിങ്ഗസ്സ ഗഹണേന ചേവ ഭിക്ഖൂനം ദിന്നപച്ചയഭാഗഗ്ഗഹണാദിനാ ച ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞാ ഏവ നാമ ഹോന്തി. തഥാ ഹി വുത്തം **പുഗ്ഗലപഞ്ഞത്തിഅട്ഠകഥായം** -

> "'അബ്രഹ്മചാരീ ബ്രഹ്മചാരിപടിഞ്ഞോ'തി അഞ്ഞേ ബ്രഹ്മചാരിനോ സുനിവത്ഥേ സുപാരുതേ സുമ്ഭകപത്തധരേ ഗാമനിഗമജനപദരാജധാനീസു പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ജീവികം കപ്പേന്തേ ദിസ്വാ സയമ്പി താദിസേന ആകാരേന തഥാ പടിപജ്ജനതോ 'അഹം ബ്രഹ്മചാരീ'തി പടിഞ്ഞം ദേന്തോ വിയ ഹോതി. 'അഹം ഭിക്ഖൂ'തി വത്വാ ഉപോസഥഗ്ഗാദീനി പവിസന്തോ പന ബ്രഹ്മചാരിപടിഞ്ഞോ ഹോതിയേവ, തഥാ സങ്ഘികം ലാഭം ഗണ്ഹന്തോ"തി (പു॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൯൧).

തസ്മാ ഏവരൂപേഹി പടിഞ്ഞായ ഭിക്ഖൂഹി ഗോത്രഭുപരിയോസാനേഹി സദ്ധിം സമ്ഭോഗപരിഭോഗോ ന വട്ടതി, അലജ്ജിപരിഭോഗോവ ഹോതി. സഞ്ചിച്ച ആപത്തിആപജ്ജനാദിഅലജ്ജിലക്ഖണം പന ഉക്കട്ഠാനം ഭിക്ഖൂനം വസേന വുത്തം സാമണേരാദീനമ്പി അലജ്ജിവോഹാരദസ്സനതോ. "അലജ്ജിസാമണേരേഹി ഹത്ഥകമ്മമ്പി ന കാരേതബ്ബ"ന്തി ഹി വുത്തം. യഥാവിഹിതപടിപത്തിയം അതിട്ഠനഞ്ഹി സബ്ബസാധാരണം അലജ്ജിലക്ഖണം. ദുസ്സീലാ ലിങ്ഗഗ്ഗഹണതോ പട്ഠായ യഥാവിഹിതപടിപത്തിയാ അഭാവതോ ഏകന്താ ലജ്ജിനോവ മഹാസങ്ഘികാദിനികായന്തരികാ വിയ, ലിങ്ഗത്ഥേനകാദയോ വിയ, ച. യാവ ൧൧ ച തേസം ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞാ അനുവത്തതി, താവ ഭിക്ഖു ഏവ, തേഹി ച പരിഭോഗോ അലജ്ജിപരിഭോഗോവ, തേസഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘസഞ്ഞായ ദിന്നം സങ്ഘേ ദിന്നം നാമ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി ഭഗവതാ -

> "ഭവിസ്സന്തി ഖോ പനാനന്ദ, അനാഗതമദ്ധാനം ഗോത്രഭുനോ കാസാവകണ്ഠാ ദുസ്സീലാ പാപധമ്മാ, തേസു ദുസ്സീലേസു സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ ദാനം ദസ്സന്തി, തദാപാഹം, ആനന്ദ, സങ്ഘഗതം ദക്ഖിണം അസങ്ഖ്യേയ്യം അപ്പമേയ്യം വദാമീ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൩൮൦).

ഭഗവതോ സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ ദിന്നത്താ ദക്ഖിണാ അസങ്ഖ്യേയ്യാ അപ്പമേയ്യാ ജാതാ. ദുസ്സീലാനം ദിന്നത്താ നാതി ചേ? ന, തേസു സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സാതി ഗോത്രഭൂനം പടിഗ്ഗാഹകത്തേന പരാമട്ഠത്താ, ഇതരഥാ "യേസു കേസുചി ഗഹട്ഠേസു വാ പബ്ബജിതേസു വാ സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സാ"തി വത്തബ്ബതാപസങ്ഗതോ, തഥാ ച "തദാപാഹം, ആനന്ദാ"തി

ഹേട്ഠിമകോടിദസ്സനസ്സ പയോജനം ന സിയാ. തസ്മാ ഗോത്രഭൂനമ്പി അഭാവേ സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ ദാനം നത്ഥി, ഹേട്ഠിമകോടിയാ തേസുപി ദിന്നാ സങ്ഘഗതാ ദക്ഖിണാ അസങ്ഖ്യേയ്യാ, ന തതോ പരം സിജ്ഝതീതി തേപി പടിഞ്ഞായ ഭിക്ഖു ഏവാതി ഗഹേതബ്ബം.

ബ്രഹ്മഘോസന്തി ഉത്തമഘോസം, ബ്രഹ്മുനോ ഘോസസദിസം വാ ഘോസം. **ഏഹി ഭിക്ഖൂ**തി "ഭിക്ഖൂ"തിസമ്ബോധനം. സംസാരേ ഭയഇക്ഖക തസ്സ ഭയസ്സ സബ്ബസോ വിനാസനത്ഥം തിസരണം, സാസനം വാ **ഏഹി** മനസാ "താണം ലേണ"ന്തി പവിസ ഉപഗച്ഛ. ഉപഗന്ത്വാപി **ചര ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി സാസനബ്രഹ്മചരിയം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയഞ്ച ചരസ്സു. **ഭണ്ഡൂ**തി മുണ്ഡിതകേസോ. **വാസീ**തി ദന്തകട്ഠാദിച്ഛേദനവാസീ. **ബന്ധന**ന്തി കായബന്ധനം. യുത്തോ യോഗോ സമാധിപഞ്ഞാവസേന സോ **യുത്തയോഗോ,** തസ്സ അട്ഠേത്ഥ പരിക്ഖാരാതി സേസോ. സരീരേ പടിമുക്കേഹിയേവ ഉപലക്ഖിതോതി സേസോ. "തീണി സതാനീ"തി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം "തീണി സത"ന്തി വുത്തം.

തസ്മാതി ഭഗവാ ഹേട്ഠാ വുത്തം പരാമസതി. ഹേട്ഠാ ഹി "അഹം ഖോ പന, കസ്സപ, ജാനഞ്ഞേവ വദാമി 'ജാനാമീ'തി, പസ്സഞ്ഞേവ വദാമി 'പസ്സാമീ'"തി (സം॰ നി॰ ൨.൧൫൪) വുത്തം, തം പരാമസതി, യസ്മാ അഹം ജാനം വദാമി, തസ്മാതി അത്ഥോ. **ഇഹാ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ. **തിബ്ബ**ന്തി മഹന്തം. **പച്ചുപട്ഠിതം ഭവിസ്സതീ**തി ഥേരാദിഉപസങ്കമനതോ പുരേതരമേവ തേസു യംനൂന മേ ഹിരോത്തപ്പം ഉപട്ഠിതം ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ. **കുസലൂപസംഹിത**ന്തി അനവജ്ജധമ്മനിസ്സിതം. **അട്ഠിം കത്വാ**തി അത്താനം തേന ധമ്മേന അട്ഠികം കത്വാ, തം വാ ധമ്മം "ഏസ മേ അത്ഥോ"തി അത്ഥം കത്വാ. **ഓഹിതസോതോ**തി ധമ്മേ നിഹിതസോതോ. **ഏവഞ്ഹി തേ, കസ്സപ, സിക്ഖിതബ്ബ**ന്തി ഞാണസോതഞ്ച പസാദസോതഞ്ച ഓദഹിത്വാ "ധമ്മം സക്കച്ചമേവ സുണിസ്സാമീ"തി ഏവമേവ തയാ സിക്ഖിതബ്ബം. **സാതസഹഗതാ ച മേ കായഗതാസതീ**തി അസുഭേസു ചേവ ആനാപാനേ ച പഠമജ്ഝാനവസേന സുഖസമ്പയുത്തകായഗതാസതി. യം പനേതസ്സ ഓവാദസ്സ സക്കച്ചപടിഗ്ഗഹണം, അയമേവ ഥേരസ്സ പബ്ബജ്ജാ ച ഉപസമ്പദാ ച അഹോസി (സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൨.൧൫൪).

ഉദ്ധുമാതകപടിഭാഗാരമ്മണം ഝാനം **ഉദ്ധുമാതകസഞ്ഞാ**. കസിണാരമ്മണം രൂപാവചരജ്ഝാനം **രൂപസഞ്ഞാ. ഇമേ**തി സഞ്ഞാസീസേന നിദ്ദിട്ഠാ ഇമേ ദ്വേ ഝാനധമ്മാ. സോപാകോ ച ഭഗവതാ പുട്ഠോ "രൂപാവചരഭാവേന ഏകത്ഥാ, ബ്യഞ്ജനമേവ നാന"ന്തി ആഹ. **ആരദ്ധചിത്തോ**തി ആരാധിതചിത്തോ. ഗരുധമ്മപടിഗ്ഗഹണാദിഉപസമ്പദാ ഉപരി സയമേവ ആവി ഭവിസ്സതി.

സബ്ബന്തിമേന പരിയായേനാതി സബ്ബന്തിമേന പരിച്ഛേദേന. ഞത്തിചതുത്ഥാ കമ്മവാചാ ഉപസമ്പദാകമ്മസ്സ കാരണത്താ ഠാനം, തസ്സ ഠാനസ്സ അരഹം അനുച്ഛവികന്തി വത്ഥുദോസാദിവിനിമുത്തകമ്മം "ഠാനാരഹ"ന്തി വുത്തം വത്ഥാദിദോസയുത്തസ്സ കമ്മസ്സ സഭാവതോ കമ്മവാചാരഹത്താഭാവാ. അഥ വാ ഠാനന്തി നിബ്ബാനപ്പത്തിഹേതുതോ സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹം സാസനം വുച്ചതി, തസ്സ അനുച്ഛവികം കമ്മം ഠാനാരഹം. യഥാവിഹിതലക്ഖണേന ഹി കമ്മേന ഉപസമ്പന്നോവ സകലം സാസനം സമാദായ പരിപൂരേതുമരഹതി. തസ്മാ പരിസുദ്ധകമ്മവാചാപരിയോസാനം സബ്ബം സങ്ഘകിച്ചം ഠാനാരഹം നാമ, തേനാഹ "സത്ഥുസാസനാരഹേനാ"തി, സീലാദിസകലസാസനപരിപുണ്ണസ്സ അനുച്ഛവികേനാതി അത്ഥോ. **അയം ഇമസ്മിം അത്ഥേ**തി ഞത്തിചതുത്ഥകമ്മേന ഉപസമ്പന്നസ്സേവ സബ്ബസിക്ഖാപദേസു വുത്തത്താ കിഞ്ചാപി ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പദാദീഹി ഉപസമ്പന്നാനം സുദ്ധസത്താനം പണ്ണത്തിവജ്ജസിക്ഖാപദവീതിക്കമേപി അഭബ്ബതാ വാ ദോസാഭാവോ വാ സദ്ദതോ പഞ്ഞായതി, തഥാപി അത്ഥതോ തേസമ്പി പണ്ണത്തിവജ്ജേസു, ലോകവജ്ജേസുപി വാ സുരാപാനാദിലഹുകേസു മഗ്ഗുപ്പത്തിതോ പുബ്ബേ അസഞ്ചിച്ചാദിനാ ആപത്തിആപജ്ജനം സിജ്ഝതിയേവ. തഥാ ഹി "ദ്വേ പുഗ്ഗലാ അഭബ്ബാ ആപത്തിം ആപജ്ജിതും ബുദ്ധാ ച പച്ചേകബുദ്ധാ ച. ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഭബ്ബാ ആപത്തിം ആപജ്ജിതും ഭിക്ഖൂ ച ഭിക്ഖുനിയോ ചാ"തി (പരി॰ ൩൨൨) വുത്തം. **ഞത്തിചതുത്ഥേന കമ്മേന ഉപസമ്പന്നോ**തി ഇദം പന സബ്ബസിക്ഖാപദവീതിക്കമാരഹേ സബ്ബകാലികേ ച ഭിക്ഖൂ ഗഹേത്വാ യേഭുയ്യവസേന വുത്തം. **നിരുത്തിവസേനാ**തി നിബ്ബചനവസേന. **അഭിലാപവസേനാ**തി വോഹാരവസേന. **ഗുണവസേനാ**തി ഭിക്ഖുവോഹാരനിമിത്താനം ഗുണാനം വസേന.

സാജീവപദഭാജനീയവണ്ണനാ

വിവട്ടൂപനിസ്സയാ സീലാദയോ ലോകിയേഹി അഭിവിസിട്ഠത്താ അധിസീലാദിവോഹാരേന വുത്താതി ദസ്സേതും **കതമം പനാ**തിആദി ആരദ്ധം. തത്ഥ **പഞ്ചങ്ഗദസങ്ഗസീല**ന്തി അബുദ്ധുപ്പാദകാലേ സീലം സന്ധായ വുത്തം തസ്സ വിവട്ടൂപനിസ്സയത്താഭാവാ. യം പന ബുദ്ധുപ്പാദേ രതനത്തയഗുണം തഥതോ ഞത്വാ സാസനേ സുനിവിട്ഠസദ്ധാഹി ഉപാസകോപാസികാഹി ചേവ സാമണേരസിക്ഖമാനാഹി ച രക്ഖിയമാനം പഞ്ചങ്ഗഅട്ഠങ്ഗദസങ്ഗസീലം, തമ്പി അധിസീലമേവ മഗ്ഗുപ്പത്തിഹേതുതോ. വിപസ്സനാമഗ്ഗുപ്പത്തിനിമിത്തതായ ഹി പാതിമോക്ഖസംവരസീലം ലോകിയാനം സീലേഹി അധിസീലം ജാതം അധിചിത്തം വിയ. ന ഹി വിപസ്സനാമഗ്ഗനിമിത്തതം മുഞ്ചിത്വാ ലോകിയചിത്തതോ അധിചിത്തസ്സ അഞ്ഞോ കോചി വിസേസോ ഉപലബ്ഭതി, തദുഭയഞ്ച അനാദിമതോ സംസാരവട്ടസ്സ അത്താദിസാരവിരഹിതതായ തിലക്ഖണബ്ഭാഹതത്തം, "അഹം മമാ"തി ആകാരേന പവത്തഅവിജ്ജാതണ്ഹാദിദോസമൂലകത്തഞ്ച, തംദോസമൂലവിദ്ധംസനസമത്ഥായ സീലചിത്തബലോപത്ഥദ്ധായ വിപസ്സനായ ഉക്കംസേനേവ തസ്സ സംസാരവട്ടസ്സ വിഗമഞ്ച, തദുപദേസകസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സബ്ബഞ്ഞുതാദിഅപരിമിതഗുണഗണയോഗേന അവിപരീതസദ്ധമ്മദേസകത്തഞ്ച യാഥാവതോ ഞത്വാ പടിപന്നേന സമാദായ സിക്ഖിതബ്ബതായ വിവട്ടൂപനിസ്സയം ജാതം, ന അഞ്ഞേന കാരണേന, തഞ്ച വിവട്ടൂപനിസ്സയത്തം യദി സാസനേ പഞ്ചസീലാദിസ്സാപി സമാനം, കിമിദം അധിസീലം ന സിയാ. പഞ്ചസീലാദിമത്തേ ഠിതാനഞ്ഹി അനാഥപിണ്ഡികാദീനം ഗഹട്ഠാനമ്പി മഗ്ഗോ ഉപ്പജ്ജതി. ന ഹി അധിസീലാധിചിത്തം വിനാ മഗ്ഗുപ്പത്തി ഹോതി, തഞ്ച കിഞ്ചാപി കേസഞ്ചി അനുപനിസ്സയതായ തസ്മിം അത്തഭാവേ മഗ്ഗുപ്പത്തിയാ ഹേതു ന ഹോതി, തഥാപി ഭവന്തരേ അവസ്സം ഹോതേവാതി അധിസീലമേവ കാലം കരോന്താനം കല്യാണപുഥുജ്ജനാനം പാതിമോക്ഖസംവരസീലം വിയ, തേനാഹ **ബുദ്ധുപ്പാദേയേവ ച പവത്തതീ**തിആദി. വിവട്ടം പത്ഥേത്വാ രക്ഖിയമാനമ്പി പഞ്ചസീലാദി ബുദ്ധുപ്പാദേയേവ പവത്തതി. **ന ഹി തം പഞ്ഞത്തി**ന്തിആദി പന ഉക്കട്ഠവസേന സബ്ബം പാതിമോക്ഖം സന്ധായ വുത്തം. തദേകദേസഭൂതമ്പി ഹി പാണാതിപാതാദിന്നാദാനാദിഗഹട്ഠസീലമ്പി. ബുദ്ധായേവ വിനയേ പാരാജികസുത്തവിഭങ്ഗാദീസു ആഗതവസേന സബ്ബസോ കായവചീദ്വാരേസു മഗ്ഗുപ്പത്തിയാ വിബന്ധകഅജ്ഝാചാരസോതം വിച്ഛിന്ദിത്വാ മഗ്ഗുപ്പത്തിയാ പദട്ഠാനഭാവേന പഞ്ഞപേതും സക്കോന്തി, ന അഞ്ഞേ. മഗ്ഗുപ്പത്തിം സന്ധായ ഹിസ്സ അധിസീലതാ വുത്താ. തേനാഹ "പാതിമോക്ഖസംവരതോപി ച മഗ്ഗഫലസമ്പയുത്തമേവ സീലം അധിസീല"ന്തി. തസ്സേവ ഹി അധിസീലന്തി അബ്യവധാനേന മഗ്ഗാധിട്ഠാനാതി. **ഇധ അനധിപ്പേത**ന്തി ഇമസ്മിം പഠമപാരാജികവിസയേ "സിക്ഖാ"തി അനധിപ്പേതം.

ലോകിയഅട്ഠസമാപത്തിചിത്താനീതി സാസനസഭാവം അജാനന്തേഹി ലോകിയജനേഹി സമാപജ്ജിതബ്ബാനി അട്ഠ രൂപാരൂപജ്ഝാനസമ്പയുത്തചിത്താനി സന്ധായ വുത്തം. ന ഹി മഹഗ്ഗതേസു ലോകിയലോകുത്തരഭേദോ അത്ഥി, യേന ലോകിയവിസേസനം ലോകുത്തരനിവത്തനം സിയാ. തസ്മാ സാസനികേഹി സമാപജ്ജിതബ്ബമഹഗ്ഗതജ്ഝാനനിവത്തനമേവ ലോകിയവിസേസനം കതം. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം **കാമാവചരാനി പന അട്ഠ കുസലചിത്താനീ**തി ഏത്ഥാപി ലോകിയവിസേസനം കാതബ്ബമേവ. അയമേവ ഹി അധിചിത്തതോ ചിത്തസ്സ ഭേദോ, യം സാസനം അജാനന്തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സമുപ്പജ്ജനം. ഏവഞ്ച അബുദ്ധുപ്പാദേപി സാസനസഭാവം ജാനന്താനം പച്ചേകബുദ്ധാദീനമ്പി സീലചിത്താനം അധിസീലാധിചിത്തതാ സമത്ഥിതാ ഹോതി. **ന വിനാ ബുദ്ധുപ്പാദാ**തി ഇദം പന അഞ്ഞേസം അഭിസമയഹേതുഭാവേന പച്ചേകബുദ്ധബോധിസത്താദീനം ദേസനാസാമത്ഥിയാഭാവതോ വുത്തം. ആയതിം വാസനാഹേതും പന സീലചിത്തം തേപി ദേസേന്തിയേവ, തഞ്ച മഗ്ഗഹേതുതായ അധിസീലാധിചിത്തമ്പി ഹോന്തം അപ്പകതായ വിപ്ഫാരികതാബാഹുജഞ്ഞതാഭാവേന അബ്ബോഹാരികന്തി "ബുദ്ധുപ്പാദേയേവാ"തി അവധാരണം കതന്തി വേദിതബ്ബം. **ന ഹി തംസമാപന്നോ**തിആദിഅട്ഠകഥാവചനേഹി ഇധ അധിചിത്തനിദ്ദേസേ, ഉപരി അധിപഞ്ഞാനിദ്ദേസേ ച മഗ്ഗഫലസമ്പയുത്തഅധിചിത്തഅധിപഞ്ഞാനമേവ പടിക്ഖേപതോ ലോകിയാധിചിത്താധിപഞ്ഞാനം ഇധ അധിപ്പേതതാ, തം ദ്വയം സമാപന്നസ്സാപി മേഥുനധമ്മസമാപജ്ജനസഭാവോ ച വിഞ്ഞായതി, **പാളിയം** പന "യായം അധിസീലസിക്ഖാ, അയം ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതാ സിക്ഖാ"തി വുത്തത്താ ലോകിയാപി അധിചിത്താധിപഞ്ഞാ അനധിപ്പേതാതി വിഞ്ഞായതി. തസ്മാ **പാളിയം** അട്ഠകഥായഞ്ച ഏവമധിപ്പായോ വേദിതബ്ബോ - "മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിസ്സാമീ"തി ചിത്തേ ഉപ്പന്നമത്തേ ലോകിയം അധിചിത്തം അധിപഞ്ഞാ ച പരിഹായതി, അധിസീലം പന ചിത്തുപ്പാദമത്തേന ന പരിഹായതീതി **പാളിയം** അധിസീലസിക്ഖാവ വുത്താ. അട്ഠകഥായം പന പടിലദ്ധലോകുത്തരമഗ്ഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ "മേഥുനം പടിസേവിസ്സാമീ"തി ചിത്തമ്പി ന ഉപ്പജ്ജതി സബ്ബസോ അകുപ്പധമ്മത്താ, പുഥുജ്ജനാനം സമാപത്തിലാഭീനമ്പി കേനചി കാരണേന ഉപ്പജ്ജതി കുപ്പധമ്മത്താതി ഇമം വിസേസം ദസ്സേതും "ന ഹി തംസമാപന്നോ"തി ലോകുത്തരാവ പടിക്ഖിത്താതി വേദിതബ്ബം.

അത്ഥി ദിന്നന്തി ഏത്ഥ **ദിന്ന**ന്തി ദാനചേതനാ അധിപ്പേതാ, തസ്സ ദിന്നസ്സ ഫലം അത്ഥീതി അത്ഥോ. ഏസ നയോ **അത്ഥി യിട്ഠ**ന്തി ഏത്ഥാപി. **ആദി**-സദ്ദേന ഹുതാദീനം സങ്ഗഹോ. തത്ഥ **യിട്ഠ**ന്തി മഹായാഗോ സബ്ബസാധാരണം മഹാദാനമേവ. **ഹുത**ന്തി പഹോനകസക്കാരോ, അത്തനോ വാ ഹോതു, പരേസം വാ ദസ അകുസലകമ്മപഥാ, സബ്ബേപി വാ അകുസലാ ധമ്മാ അനത്ഥുപ്പാദനതോ ന സകം കമ്മം നാമ, തബ്ബിപരീതാ കുസലാ ധമ്മാ സകം നാമ, തദുഭയമ്പി വാ കുസലാകുസലം കമ്മസ്സകോമ്ഹീതിആദിവചനതോ സതി സംസാരപ്പവത്തിയം അധിമുച്ചനട്ഠേന സത്താനം സകന്തി ഏവം കമ്മസ്സകതായ സകഭാവേ അത്തനോ സന്തകതായ ഉപ്പജ്ജനകഞ്ഞാണം **കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണം,** ഉപലക്ഖണമത്തഞ്ചേതം. സാസനനിസ്സിതാ പന സബ്ബാപി വട്ടഗാമിനികുസലപഞ്ഞാ കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണേ പവിട്ഠാ. സാസനനിസ്സിതാ ഹി വിവട്ടഗാമിനീ സബ്ബാപി പഞ്ഞാ "സച്ചാനുലോമികഞാണ"ന്തി വുച്ചതി. സാ ഏവ ച അധിപഞ്ഞാ തദവസേസം സബ്ബം കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണന്തി വേദിതബ്ബം, തേനേവ ഭഗവാ "കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണം സച്ചാനുലോമികഞാണം മഗ്ഗസമങ്ഗിസ്സ ഞാണം ഫലസമങ്ഗിസ്സ ഞാണ"ന്തി സബ്ബമ്പി ഞാണചതുക്കേയേവ സങ്ഗഹേസി. **തിലക്ഖണാകാരപരിച്ഛേദകം പന വിപസ്സനാഞാണ**ന്തി ഇദം പന മഗ്ഗസ്സ ആസന്നപച്ചയതായ ഉക്കട്ഠവസേന വുത്തം. തദിതരാസഞ്ഹി രതനത്തയാനുസ്സരണാദിപഞ്ഞാനമ്പി മഗ്ഗഹേതുതായ അധിപഞ്ഞതാ സമാനാവാതി ഗഹേതബ്ബം.

സാജീവപദഭാജനീയവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

പച്ചക്ഖാനവിഭങ്ഗവണ്ണനാ

ദുബ്ബല്യേ ആവികതേതി യംനൂനാഹം ബുദ്ധം പച്ചക്ഖേയ്യന്തിആദിനാ ദുബ്ബലഭാവേ പകാസിതേ. **മുഖാരുള്ഹതാ**തി ലോകജനാനം സത്തട്ഠാതിആദീസു മുഖാരുള്ഹഞായേനാതി അധിപ്പായോ. **ദിരത്തതിരത്ത**ന്തി (പാചി॰ ൫൨) ഏത്ഥ യഥാ അന്തരന്തരാ സഹസേയ്യാവസേന തിരത്തം അഗ്ഗഹേത്വാ നിരന്തരമേവ തിസ്സോ രത്തിയോ അനുപസമ്പന്നേന സദ്ധിം സഹസേയ്യായ അരുണുട്ഠാപനവസേന തിരത്തഗ്ഗഹണത്ഥം "ദിരത്തതിരത്ത"ന്തി അബ്യവധാനേന വുത്തന്തി ദിരത്തഗ്ഗഹണസ്സ പയോജനമ്പി സക്കാ ഗഹേതും, ഏവമിധാപി **ദുബ്ബല്യം അനാവികത്വാ**തി ഇമസ്സാപി ഗഹണസ്സ പയോജനമത്ഥേവാതി ദസ്സേതും **യസ്മാ വാ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസ്സാ**തിആദി വുത്തം.

ഇദാനി ദുബ്ബല്യം അനാവികത്വാതി ഇമസ്സ പുരിമപദസ്സേവ വിവരണഭാവം വിനാപി വിസും അത്ഥസബ്ഭാവം ദസ്സേതും **അപിചാ**തിആദി വുത്തം. **വിസേസാവിസേസ**ന്തി ഏത്ഥ യേന വാക്യേന ദുബ്ബല്യാവികമ്മമേവ ഹോതി, ന സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം, തത്ഥ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനദുബ്ബല്യാവികമ്മാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം വിസേസോ ഹോതി. യേന പന വചനേന തദുഭയമ്പി ഹോതി, തത്ഥ നേവത്ഥി വിസേസോ അവിസേസോപി, തം വിസേസാവിസേസം. "കഠ കിച്ഛജീവനേ"തി ധാതൂസു പഠിതത്താ വുത്തം "കിച്ഛജീവികപ്പത്തോ"തി. ഉക്കണ്ഠനഞ്ഹി ഉക്കണ്ഠാ, തം ഇതോ ഗതോതി ഉക്കണ്ഠിതോ, കിച്ഛജീവികം പത്തോതി അത്ഥോ. ഉദ്ധം ഗതോ കണ്ഠോ ഏതിസ്സാതി ഉക്കണ്ഠാ, അനഭിരതിയാ വജേ നിരുദ്ധഗോഗണോ വിയ ഗമനമഗ്ഗം ഗവേസന്തോ പുഗ്ഗലോ ഉക്കണ്ഠോ ഹോതി, തം ഉക്കണ്ഠം. അനഭിരതിം ഇതോതിപി ഉക്കണ്ഠിതോതി അത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ - "ഉദ്ധം കണ്ഠം കത്വാ വിഹരമാനോ"തി. സാ ച ഉക്കണ്ഠതാ വിക്ഖേപേനേവാതി **വിക്ഖിത്തോ**തിആദി വുത്തം.

സമണഭാവതോതി ഉപസമ്പദതോ. **ഭാവവികപ്പാകാരേനാ**തി ഭിക്ഖുഭാവതോ ചവിത്വാ യം യം ഗിഹിആദിഭാവം പത്ഥുകാമോ "അഹം അസ്സ"ന്തി അത്തനോ ഭവനം വികപ്പേതി, തേന തേന ഗിഹിആദിആകാരേന, അത്തനോ ഭവനസ്സ വികപ്പനാകാരേനാതി അധിപ്പായോ.

൪൯. പാളിയം യദി പനാഹന്തി അഹം യദി ബുദ്ധം പച്ചക്ഖേയ്യം, സാധു വതസ്സാതി അത്ഥോ. **അപാഹം, ഹന്ദാഹ**ന്തി ഏത്ഥാപി വുത്തനയേനേവ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. "ഹോതി മേ ബുദ്ധം പച്ചക്ഖേയ്യ"ന്തി മമ ചിത്തം ഉപ്പജ്ജതീതി വദതി.

൫൦. **ന രമാമീ**തി പബ്ബജ്ജായ ദുക്ഖബഹുലതായ സുഖാഭാവം ദസ്സേതി. **നാഭിരമാമീ**തി പബ്ബജ്ജായ വിജ്ജമാനേപി അനവജ്ജസുഖേ അത്തനോ അഭിരതിഅഭാവം ദസ്സേതി.

൫൧. **തേനേവ വചീഭേദേനാ**തി വചീഭേദം കത്വാപി അഞ്ഞേന കായപ്പയോഗേന വിഞ്ഞാപനം നിവത്തേതി. **അയം സാസനം ജഹിതുകാമോ**തിആദിനാ ഭാസാകോസല്ലാഭാവേന സബ്ബസോ പദത്ഥാവബോധാഭാവേപി "അയം അത്തനോ പബ്ബജിതഭാവം ജഹിതുകാമോ ഇമം വാക്യഭേദം കരോതീ"തി ഏത്തകം അധിപ്പേതത്ഥമത്തം ചേപി സോ താവ

ജാനാതി, പച്ചക്ഖാനമേവ ഹോതീതി ദസ്സേതി. തേനാഹ “ഏത്തകമത്തമ്പി ജാനാതീ”തി. **പദപച്ഛാഭട്ഠം**തി പദപരാവത്തി, മാഗധഭാസതോ അവസിട്ഠാ സബ്ബാപി ഭാസാ “മിലക്ഖഭാസാ”തി വേദിതബ്ബാ. **ഖേത്തമേവ ഓതിണ്ണ**ന്തി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസ്സ രുഹനട്ഠാനഭൂതം ഖേത്തമേവ ഓതിണ്ണം.

ദൂതന്തി മുഖസാസനം. **സാസന**ന്തി പണ്ണസാസനം, ഭിത്തിആദീസു അക്ഖരം വാ ഛിന്ദിത്വാ ദസ്സേതി. പച്ചക്ഖാതുകാമതാചിത്തേ ധരന്തേയേവ വചീഭേദസമുപ്പത്തിം സന്ധായ “ചിത്തസമ്പയുത്ത”ന്തി വുത്തം, ചിത്തസമുട്ഠാനന്തി അത്ഥോ. നിയമിതാനിയമിതവസേന വിജാനനഭേദം ദസ്സേതുമാഹ **യദി അയമേവ ജാനാതൂ**തിആദി. അയഞ്ച വിഭാഗോ വദതി **വിഞ്ഞാപേതീ**തി ഏത്ഥ യസ്സ വദതി, തസ്സേവ വിജാനനം അധിപ്പേതന്തി ഇമിനാ വുത്തനയേന ലദ്ധോതി ദട്ഠബ്ബം, ന ഹേത്ഥ ഏകസ്സ വദതി അഞ്ഞസ്സ വിഞ്ഞാപേതീതി അയമത്ഥോ സമ്ഭവതി. “തേസു ഏകസ്മിം ജാനന്തേപീ”തി വുത്തത്താ “ദ്വേയേവ ജാനന്തു ഏകോ മാ ജാനാതൂ”തി ഏവം ദ്വിന്നമ്പി ജനാനം നിയമേത്വാ ആരോചിതേപി തേസു ഏകസ്മിമ്പി ജാനന്തേ പച്ചക്ഖാനം ഹോതിയേവാതി ഗഹേതബ്ബം. **പരിസങ്കമാനോ**തി “വാരേസ്സന്തീ”തി ആസങ്കമാനോ. **സമയഞ്ഞൂ**തി സാസനസങ്കേതഞ്ഞൂ, ഇധ പന അധിപ്പായമത്തജാനനേനാപി സമയഞ്ഞൂ നാമ ഹോതി, തേനാഹ **ഉക്കണ്ഠിതോ**തിആദി. തസ്മാ ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീതിആദിഖേത്തപദാനം സബ്ബസോ അത്ഥം ഞത്വാപി സചേ “ഭിക്ഖുഭാവതോ ചവിതുകാമതായ ഏസ വദതീ”തി അധിപ്പായം ന ജാനാതി, അപ്പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി സിക്ഖാ. അത്ഥം പന അജാനിത്വാപി “ഉക്കണ്ഠിതോ വദതീ”തി തം ജാനാതി, പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി സിക്ഖാ. സോതവിഞ്ഞാണവീഥിയാ സദ്ദമത്തഗ്ഗഹണമേവ, അത്ഥഗ്ഗഹണം പന മനോവിഞ്ഞാണവീഥിപരമ്പരായാതി ആഹ **തങ്ഖണഞ്ഞേവാ**തിആദി.

൩൯. **വണ്ണപട്ഠാന**ന്തി സത്ഥുഗുണവണ്ണപ്പകാസകം പകരണം. **ഉപാലിഗാഥാസൂ**തി ഉപാലിസുത്തേ ഉപാലിഗഹപതിനാ ധീരസ്സ വിഗതമോഹസ്സാതിആദിനാ വുത്തഗാഥാസു. **യഥാരുത**ന്തി പാളിയം വുത്തമേവാതി അത്ഥോ. **അനന്തബുദ്ധീ**തിആദീനി വണ്ണപട്ഠാനേ ആഗതനാമാനി. **ധീര**ന്തിആദീനി (മ॰ നി॰ ൨.൭൭) പന ഉപാലിഗാഥാസു. തത്ഥ ബോധി വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം, സാ ജാനനഹേതുത്താ പഞ്ഞാണം ഏതസ്സാതി **ബോധിപഞ്ഞാണോ. സ്വാക്ഖാതം ധമ്മ**ന്തിആദീസു **ധമ്മ**-സദ്ദോ സ്വാക്ഖാതാദിപദാനം ധമ്മവേവചനഭാവം ദസ്സേതും വുത്തോ. തസ്മാ സ്വാക്ഖാതം പച്ചക്ഖാമീതിആദിനാ വുത്തേയേവ വേവചനേന പച്ചക്ഖാനം നാമ ഹോതി. ധമ്മ-സദ്ദേന സഹ യോജേത്വാ വുത്തേ പന യഥാരുതവസേന പച്ചക്ഖാനന്തി വേദിതബ്ബം. **സുപ്പടിപന്നം സങ്ഘ**ന്തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **കുസലം ധമ്മ**ന്തിആദീനിപി കുസലാ ധമ്മാ അകുസലാ ധമ്മാതിആദിധമ്മമേവ (ധ॰ സ॰ തികമാതികാ ൧) സന്ധായ വുത്തനാമാനി, ഇതരഥാ അകുസലധമ്മപച്ചക്ഖാനേ ദോസാഭാവപ്പസങ്ഗതോതി, തേനാഹ **ചതുരാസീതിധമ്മക്ഖന്ധസഹസ്സേസൂ**തിആദി. **പഠമപാരാജിക**ന്തിആദിനാ സിക്ഖാപദാനംയേവ ഗഹണം വേദിതബ്ബം, ന ആപത്തീനം.

യസ്സ മൂലേനാതി യസ്സ സന്തികേ. ആചരിയവേവചനേസു യോ ഉപജ്ഝം അദത്വാ ആചരിയോവ ഹുത്വാ പബ്ബാജേസി, തം സന്ധായ “യോ മം പബ്ബാജേസീ”തി വുത്തം. **തസ്സ മൂലേനാ**തി തസ്സ സന്തികേ. **ഓകല്ലകോ**തി ഖുപ്പിപാസാദിദുക്ഖാതുരാനം കിസലൂഖസരീരവേസാനം ഗഹട്ഠമനുസ്സാനം അധിവചനം. **മോളിബദ്ധോ**തി ബദ്ധകേസകലാപോ ഗഹട്ഠോ. **കുമാരകോ**തി കുമാരാവത്ഥോ അതിവിയ ദഹരോ സാമണേരോ. **ചേല്ലകോ**തി തതോ കിഞ്ചി മഹന്തോ. **ചേടകോ**തി മജ്ഝിമോ. **മോളിഗല്ലോ**തി മഹാസാമണേരോ. **സമണുദ്ദേസോ**തി അവിസേസതോ സാമണേരാധിവചനം. **അസുചിസങ്കസ്സരസമാചാരോ**തി അസുചി ഹുത്വാ “മയാ കതം പരേ ജാനന്തി നു ഖോ, ന നു ഖോ”തി അത്തനാ, “അസുകേന നു ഖോ ഇദം കത”ന്തി പരേഹി ച സങ്കായ സരിതബ്ബേന അനുസ്സരിതബ്ബേന സമാചാരേന യുത്തോ. സഞ്ജാതരാഗാദികചവരത്താ **കസമ്ബുജാതോ. കോണ്ഠോ**തി ദുസ്സീലാധിവചനമേതം.

൪൦. **തിഹേതുകപടിസന്ധികാ**തി അതിഖിപ്പം ജാനനസമത്ഥേ സന്ധായ വുത്തം, ന ദുഹേതുകാനം തത്ഥ അസമ്ഭവതോ. **സഭാഗസ്സാ**തി പുരിസസ്സ. **വിസഭാഗസ്സാ**തി മാതുഗാമസ്സ. **പോത്ഥകരൂപസദിസസ്സാ**തി മത്തികാദീഹി കതരൂപസദിസസ്സ . **ഗരുമേധസ്സാ**തി ആരമ്മണേസു ലഹുപ്പവത്തിയാ അഭാവതോ ദന്ധഗതികതായ ഗരുപഞ്ഞസ്സ, മന്ദപഞ്ഞസ്സാതി വുത്തം ഹോതി.

ഇദാനേത്ഥ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനവാരസ്സ **പാളിയം** അട്ഠകഥായഞ്ച വുത്തനയാനം സമ്പിണ്ഡനത്ഥവസേന ഏവം വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ - തത്ഥ ഹി സാമഞ്ഞാ ചവിതുകാമോതിആദീഹി പദേഹി ചിത്തനിയമം ദസ്സേതി. ബുദ്ധന്തിആദീഹി പദേഹി ഖേത്തനിയമം, പച്ചക്ഖാമി ധാരേതീതി ഏതേന കാലനിയമം, വദതീതി ഇമിനാ പയോഗനിയമം, അലം മേ ബുദ്ധേന, കിം നു മേ, ന മമത്ഥോ, സുമുത്താഹന്തിആദീഹി അനാമട്ഠകാലവസേനപി പച്ചക്ഖാനം ഹോതീതി ദസ്സേതി, വിഞ്ഞാപേതീതി ഇമിനാ വിജാനനനിയമം, ഉമ്മത്തകോ സിക്ഖം പച്ചക്ഖാതി ഉമ്മത്തകസ്സ സന്തികേതിആദീഹി പുഗ്ഗലനിയമം, സോ ച നപ്പടിവിജാനാതീതിആദീഹി വിജാനനനിയമാഭാവേന പച്ചക്ഖാനാഭാവം ദസ്സേതി, ദവായാതിആദീഹി ചിത്തനിയമാഭാവേന, സാവേതുകാമോ ന സാവേതീതി ഇമിനാ പയോഗനിയമാഭാവേന, അവിഞ്ഞുസ്സ സാവേതി വിഞ്ഞുസ്സ ന സാവേതീതി ഏതേഹി യം പുഗ്ഗലം ഉദ്ദിസ്സ സാവേതി, തസ്സേവ സവനേ സീസം ഏതി, നാഞ്ഞസ്സാതി. സബ്ബസോ വാ പന ന സാവേതി അപ്പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാതി ഇദം പന ചിത്താദിനിയമേനേവ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന അഞ്ഞഥാതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. തസ്മാ ചിത്തഖേത്തകാലപയോഗപുഗ്ഗലവിജാനനവസേന സിക്ഖായ പച്ചക്ഖാനം ഞത്വാ തദഭാവേന അപ്പച്ചക്ഖാനം വേദിതബ്ബം.

കഥം? ഉപസമ്പന്നഭാവതോ ചവിതുകാമതാചിത്തേനേവ ഹി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന ദവാ വാ രവാ വാ ഭണന്തസ്സ. ഏവം ചിത്തവസേന സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന. തഥാ ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീതിആദിനാ വുത്താനം ബുദ്ധാദീനം സബ്രഹ്മചാരിപരിയോസാനാനം ചതുദ്ദസന്നഞ്ചേവ ഗിഹീതി മം ധാരേഹീതിആദിനാ വുത്താനം ഗിഹിആദീനം അസക്യപുത്തിയപരിയോസാനാനം അട്ഠന്നഞ്ചാതി ഇമേസം ദ്വാവീസതിയാ ഖേത്തപദാനം യസ്സ കസ്സചി സവേവചനസ്സ വസേന തേസു യം കിഞ്ചി വത്തുകാമസ്സ യം കിഞ്ചി വദതോപി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി. ഏവം ഖേത്തവസേന സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന. തത്ഥ യദേതം “പച്ചക്ഖാമീതി ച മം ധാരേഹീതി ചാ”തി വുത്തം വത്തമാനകാലവചനം, യാനി ച “അലം മേ ബുദ്ധേന, കിം നു മേ ബുദ്ധേന, ന മമത്ഥോ ബുദ്ധേന, സുമുത്താഹം ബുദ്ധേനാ”തിആദിനാ നയേന ആഖ്യാതവസേന കാലം അനാമസിത്വാ പുരിമേഹി ചുദ്ദസഹി പദേഹി സദ്ധിം യോജേത്വാ വുത്താനി അലം മേതിആദീനി ചത്താരി പദാനി, തേസംയേവ ച സവേവചനാനം വസേന പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന പന “പച്ചക്ഖാസി”ന്തി വാ, “പച്ചക്ഖിസ്സ”ന്തി വാ, “മം ധാരേസീ”തി വാ, “മം ധാരേസ്സസീ”തി വാ, “യംനൂന പച്ചക്ഖേയ്യ”ന്തി വാതിആദീനി അതീതാനാഗതപരികപ്പവചനാനി ഭണന്തസ്സ. ഏവം വത്തമാനകാലവസേന ചേവ അനാമട്ഠകാലവസേന ച പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന. പയോഗോ പന ദുവിധോ കായികോ വാചസികോ, തത്ഥ ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീതിആദിനാ നയേന യായ കായചി ഭാസായ വചീഭേദം കത്വാ

വാചസികപയോഗേനേവ പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന അക്ഖരലിഖനം വാ ഹത്ഥമുദ്ദാദിദസ്സനം വാ കായപയോഗം കരോന്തസ്സ. ഏവം വാചസികപയോഗേനേവ പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന.

പുഗ്ഗലോ പന ദുവിധോ യോ ച പച്ചക്ഖാതി, യസ്സ ച പച്ചക്ഖാതി, തത്ഥ യോ പച്ചക്ഖാതി, സോ സചേ ഉമ്മത്തകഖിത്തചിത്തവേദനട്ടാനം അഞ്ഞതരോ ന ഹോതി, യസ്സ പന പച്ചക്ഖാതി, സോ സചേ മനുസ്സജാതികോ ഹോതി, ന ച ഉമ്മത്തകാദീനം അഞ്ഞതരോ സമ്മുഖീഭൂതോ ച, സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി. ന ഹി അസമ്മുഖീഭൂതസ്സ ദൂതേന വാ പണ്ണേന വാ ആരോചനം രുഹതി. ഏവം യഥാവുത്തപുഗ്ഗലവസേന പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന. വിജാനനമ്പി നിയമിതാനിയമിതവസേന ദുവിധം. തത്ഥ യസ്സ യേസം വാ നിയമേത്വാ ഇമസ്സ ഇമേസം വാ ആരോചേമീതി വദതി, സചേ തേ യഥാ പകതിയാ ലോകേ മനുസ്സാ വചനം സുത്വാ ആവജ്ജനസമയേ ജാനന്തി, ഏവം തസ്സ വചനാനന്തരമേവ "അയം ഉക്കണ്ഠിതോ"തി വാ, "ഗിഹിഭാവം പത്ഥയതീ"തി വാ യേന കേനചി ആകാരേന മനുസ്സജാതികോ വചനത്ഥം ജാനാതി, പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി സിക്ഖാ. അഥ അപരഭാഗേ "കിം ഇമിനാ വുത്ത"ന്തി ചിന്തേത്വാ ജാനന്തി, അഞ്ഞേ വാ ജാനന്തി, അപ്പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി. അനിയമേത്വാ ആരോചേന്തസ്സ പന സചേ വുത്തനയേന യോ കോചി മനുസ്സജാതികോ വചനത്ഥം ജാനാതി, പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ, ഏവം ജാനനവസേന പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന. ഇതി ഇമേസം വുത്തപ്പകാരാനം ചിത്താദീനം വസേനേവ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന അഞ്ഞഥാതി ദട്ഠബ്ബം.

സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

മൂലപഞ്ഞത്തിവണ്ണനാ

൩൯. **ഇതോ പട്ഠായാ**തി ദുട്ഠുല്ലപദതോ പട്ഠായ. മേഥുനധമ്മോ യഥാ സരൂപേനേവ ദുട്ഠുല്ലം, ഏവം ദസ്സനാദിദുട്ഠുല്ലധമ്മപരിവാരത്താപി ദുട്ഠുല്ലന്തി ദസ്സേതും **യസ്മാ**തിആദി വുത്തം. **അവസ്സുതാന**ന്തി മേഥുനരാഗേന തിന്താനം. **പരിയുട്ഠിതാന**ന്തി മേഥുനരാഗേന അഭിഭൂതചിത്താനം. മേഥുന-സദ്ദസ്സ സദിസസദ്ദപരിയായത്താ വുത്തം "സദിസാന"ന്തി, രത്തതാദീഹി സദിസാനന്തി അത്ഥോ. ഇദഞ്ച യേഭുയ്യതോ വുത്തം ഉഭോസു അഞ്ഞതരസ്സ രാഗാഭാവേപി ഇതരസ്സ മേഥുനസേവനസംസിദ്ധിതോ. മേഥുന-സദ്ദോ വാ ഉഭയസദ്ദപരിയായോ, മേഥുനം യുഗളം യമകം ഉഭയന്തി ഹി അത്ഥതോ ഏകം, തേനാഹ "ഉഭിന്നം രത്താന"ന്തി. "ദ്വയംദ്വയസമാപത്തീ"തി ഹി **പാളിയമ്പി** വുത്തം. **നിമിത്തേനാ**തി ഭുമ്മത്ഥേ കരണവചനം, ഇത്ഥിനിമിത്തേ അത്തനോ നിമിത്തം പവേസേതീതി അത്ഥോ. നിമിത്തം അങ്ഗജാതന്തി അത്ഥതോ ഏകം. തിലഫലന്തി സാസപമത്തം തിലബീജം അധിപ്പേതം, ന കോസസഹിതം ഫലന്തി ആഹ "തിലബീജമത്തമ്പീ"തി. **അല്ലോകാസേ**തി സഭാവേന പിഹിതസ്സ നിമിത്തസ്സ പകതിവാതേന അസമ്ഫുട്ഠേ തിന്തപ്പദേസേ. താദിസോ പദേസോ സചേപി കേനചി വാതാദിവികാരേന സുക്ഖതി, തഥാപി അനല്ലോകാസോതി ഉപക്കമതോ പാരാജികമേവ.

വേമജ്ഝന്തി യഥാ ചത്താരി പസ്സാനി അഫുസന്തോ പവേസേതി, ഏവം കതവിവരസ്സ ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ അബ്ഭന്തരതലം വുച്ചതി. പുരിസനിമിത്തേ പന **മജ്ഝ**ന്തി അഗ്ഗകോടിം സന്ധായ വദതി. **ഉപരീ**തി മജ്ഝിമപബ്ബേന സമിഞ്ജിത്വാ പവേസിയമാനസ്സ അങ്ഗജാതസ്സ സമിഞ്ജിതങ്ഗുലിയാ മജ്ഝിമപബ്ബപിട്ഠിസദിസഅഗ്ഗകോടിയേവ. **ഹേട്ഠാ പവേസേന്തോ**തി ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ ഹേട്ഠാഭാഗേന ഛുപിയമാനം പവേസേന്തോ, യഥാ ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ അല്ലോകാസം ഹേട്ഠിമതലം തിലബീജമത്തമ്പി അത്തനോ നിമിത്തേന ഛുപതി, ഏവം പവേസേന്തോതി അത്ഥോ. ഛുപനമേവ ഹേത്ഥ പവേസനം, ഏവം സേസേസുപി. **മജ്ഝേന പവേസേന്തോ**തി അബ്ഭന്തരതലേന ഛുപിയമാനം പവേസേന്തോ, യഥാ അബ്ഭന്തരതലം ഛുപതി, ഏവം പവേസേന്തോതി അത്ഥോ. കത്ഥചി അച്ഛുപന്തം പവേസേത്വാ ആകാസഗതമേവ നീഹരന്തസ്സ നത്ഥി പാരാജികം, ദുക്കടം പന ഹോതി **ഛിന്നസീസവത്ഥുസ്മിം** (പാരാ॰ ൭൩) വിയ. **മജ്ഝേനേവ ഛുപന്തം പവേസേന്തോ**തി അഗ്ഗകോടിയാ ഛുപന്തം പവേസേന്തോ. **മജ്ഝിമപബ്ബപിട്ഠിയാ സങ്കോചേത്വാ**തി നിമിത്തം അത്തനോ മജ്ഝിമപബ്ബപിട്ഠിയാ സമിഞ്ജിത്വാ ഉപരിഭാഗേന ഛുപന്തം പവേസേന്തോപി. കിം വിയ? സമിഞ്ജിതങ്ഗുലി വിയാതി യോജനാ. അഥ വാ മജ്ഝിമപബ്ബപിട്ഠിയാ സമിഞ്ജിതങ്ഗുലി വിയാതി സമ്ബന്ധോ, സമിഞ്ജിതങ്ഗുലിം വാ മജ്ഝിമപബ്ബപിട്ഠിയാ പവേസേന്തോ വിയാതിപി യോജേതബ്ബം. **ഉപരിഭാഗേനാ**തി സങ്കോചിതസ്സ നിമിത്തസ്സ ഉപരികോടിയാ.

ഇദാനി പുരിസനിമിത്തസ്സ ഹേട്ഠാ വുത്തേസു ഛസു "ഉപരീ"തി വുത്തസ്സ ഛട്ഠസ്സ ഠാനസ്സ വസേന വിസും ചത്താരി പസ്സാനി ഗഹേത്വാ പുരിസനിമിത്തേ ദസട്ഠാനഭേദം ദസ്സേന്തോ **തത്ഥാ**തിആദിമാഹ. ഹേട്ഠാ പന അഗഹിതഗ്ഗഹണവസേന ഛ ഠാനാനി വുത്താനി. **തുലാദണ്ഡസദിസം പവേസേന്തസ്സാപീ**തി അസമിഞ്ജിത്വാ ഉജുകം പവേസേന്തസ്സ. **ചമ്മഖീല**ന്തി ഏള്ളകാദീനം ഗീവായ വിയ നിമിത്തേ ജാതം ചമ്മങ്കുരം, "ഉണ്ണിഗണ്ഡോ"തിപി വദന്തി. "ഉപഹതകായപ്പസാദ"ന്തി അവത്വാ **നട്ഠകായപ്പസാദ**ന്തി വചനേന ഉപാദിന്നഭാവേ സതി കേനചി പച്ചയേന ഉപഹതേപി കായപ്പസാദേ **ഉപഹതിന്ദ്രിയവത്ഥുസ്മിം** (പാരാ॰ ൭൩) വിയ പാരാജികമേവാതി ദസ്സേതി. ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ പന നട്ഠേപി ഉപാദിന്നഭാവേ സതി മതസരീരേ വിയ പാരാജികക്ഖേത്തതാ ന വിജഹതീതി വേദിതബ്ബാ. **മേഥുനസ്സാദേനാ**തി ഇദം കായസംസഗ്ഗരാഗേ സതി സങ്ഘാദിസേസോ ഹോതീതി വുത്തം. **ബീജാനീ**തി അണ്ഡാനി.

മുഖം അപിധായാതി പമാദേന സമുപ്പന്നമ്പി ഹാസം ബീജനിയാ പടിച്ഛാദനമ്പി അകത്വാ നിസീദനം അഗാരവന്തി വുത്തം. അഥ വാ **അപിധായാ**തി പിദഹിത്വാ, ബീജനിയാ മുഖം പടിച്ഛാദേത്വാ ഹസമാനേന ന നിസീദിതബ്ബന്തി അത്ഥോ. **ദന്തവിദംസക**ന്തി ദന്തേ ദസ്സേത്വാ. **ഗബ്ഭിതേനാ**തി "അയുത്തകഥാ"തി സങ്കോചം അനാപജ്ജന്തേന, നിരവസേസാധിപ്പായകഥനേ സഞ്ജാതുസ്സാഹേനാതി അത്ഥോ.

അനുപഞ്ഞത്തിവണ്ണനാ

പാരാജികവത്ഥുഭൂതാതി യേസം തീസു മഗ്ഗേസു തിലബീജമത്തമ്പി നിമിത്തസ്സ പവേസോകാസോ ഹോതി, തേ ഇത്ഥിപുരിസാദിഭേദാ സബ്ബേ സങ്ഗയ്ഹന്തി, ന ഇതരേ. ഇധ പന തിരച്ഛാനഗതായാതി-പാളിപദാനുരൂപതോ ന സബ്ബാതിആദിനാ ഇത്ഥിലിങ്ഗവസേന വുത്തം. **ഗോനസാ**തി സപ്പവിസേസാ, യേസം പിട്ഠീസു മഹന്തമഹന്താനി മണ്ഡലാനി ഹോന്തി. കച്ഛപമണ്ഡൂകാനം ചതുപ്പദത്തേപി ഓദകത്താസാമഞ്ഞേന അപദേഹി സഹ ഗഹണം. **മുഖസണ്ഠാന**ന്തി ഓട്ഠചമ്മസണ്ഠാനം. **വണസങ്ഖേപ**ന്തി വണസങ്ഗഹം. വണേ ഥുല്ലച്ചയഞ്ച "അമഗ്ഗേന അമഗ്ഗം പവേസേതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൬൬) ഇമസ്സ സുത്തസ്സ വസേന വേദിതബ്ബം. **മങ്ഗുസാ**തി നകുലാ. **ഏതമേവ ഹി അത്ഥ**ന്തി യോ നം അജ്ഝാപജ്ജതി, തം പരാജേതീതി ഇമമത്ഥം വുത്താനംയേവ പാരാജികാദിസദ്ദാനം

നിബ്ബചനപ്പസങ്ഗേ ഇമിസ്സാ പരിവാരഗാഥായ പവത്തത്താ. **ഭട്ഠോ**തി സാസനതോ പരിഹീനോ. **നിരങ്കതോ**തി നിരാകതോ. **ഏതന്തി** ആപത്തിരൂപം പാരാജികം. **ഛിന്നോ**തി അന്തരാഖണ്ഡിതോ.

പകതത്തേഹി ഭിക്ഖൂഹീതി ഏത്ഥ **പകതത്താ** നാമ പാരാജികം അനാപന്നാ അനുക്ഖിത്താ ച. കേചി പന "പകതത്തേഹി ഭിക്ഖൂഹി ഏകതോ കത്തബ്ബത്താതി അട്ഠകഥായം വുത്തത്താ പകതത്തഭൂതേഹി അലജ്ജീഹിപി സദ്ധിം ഉപോസഥാദിസങ്ഘകമ്മകരണേ ദോസോ നത്ഥീ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം, ഇമിനാ വചനേന തസ്സ അത്ഥസ്സ അസിജ്ഝനതോ. യദി ഹി സങ്ഘകമ്മം കരീയതി, പകതത്തേഹേവ കരീയതി, ന അപകതത്തേഹീതി ഏവം അപകതത്തേഹി സഹസംവാസപടിക്ഖേപപരം ഇദം വചനം, ന പന പകതത്തേഹി സബ്ബേഹി അലജ്ജീആദീഹി ഏകതോ സങ്ഘകമ്മം കത്തബ്ബമേവാതി. ഏവം സംവാസവിധാനപരം പകതത്തേസുപി സഭാഗാപത്തിം ആപന്നേഹി അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ച അലജ്ജീഹി ച സദ്ധിം ഏകതോ കമ്മകരണസ്സ പടിക്ഖിത്തത്താ. വുത്തഞ്ഹി "സചേ സബ്ബോ സങ്ഘോ സഭാഗാപത്തിയാ സതി വുത്തവിധിം അകത്വാ ഉപോസഥം കരോതി, വുത്തനയേനേവ സബ്ബോ സങ്ഘോ ആപത്തിം ആപജ്ജതീ"തിആദി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനവണ്ണനാ). "യത്ഥ ആമിസപരിഭോഗോ വട്ടതി, ധമ്മപരിഭോഗോപി തത്ഥ വട്ടതീ"തി അലജ്ജീഹി സഹ പരിഭോഗോ ച അട്ഠകഥായം പടിക്ഖിത്തോ ഏകതോ കമ്മകരണസ്സാപി ധമ്മപരിഭോഗത്താ. തസ്മാ യഥാ ഹി **പാളിയം** പാരാജികാപത്തിആപജ്ജനകപുഗ്ഗലനിയമത്ഥം യ്വായം ഞത്തിചതുത്ഥേന കമ്മേന...പേ॰... ഉപസമ്പന്നോ, അയം ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതോ ഭിക്ഖൂതി ഇമസ്മിം വചനേ സബ്ബേപി ഞത്തിചതുത്ഥകമ്മേന ഉപസമ്പന്നാ പാരാജികാപജ്ജനകപുഗ്ഗലായേവാതി നിയമോ ന സിജ്ഝതി പാരാജികാനാപജ്ജനകാനമ്പി സേക്ഖാദീനം സമ്ഭവാ, അഥ ഖോ ഞത്തിചതുത്ഥകമ്മേന ഉപസമ്പന്നേസുയേവ പാരാജികാപത്തിആപജ്ജനകാ അലജ്ജീ ബാലപുഥുജ്ജനാ ലബ്ഭന്തി, ന പന ഏഹിഭിക്ഖുആദീസൂതി ഏവം നിയമോ സിജ്ഝതി, ഏവമിധാപി പകതത്തേസുയേവ ഏകതോ കമ്മകരണാരഹാ അനാപത്തികാ ലജ്ജീ കുക്കുച്ചകാ സിക്ഖാകാമാ ഉപലബ്ഭന്തി , ന അപകതത്തേസൂതി ഏവമേവ നിയമോ സിജ്ഝതി അപകതത്താനം ഗണപൂരണത്താഭാവേന അസംവാസികത്തനിയമതോ. അലജ്ജിനോ പന ഗണപൂരകാ ഹുത്വാ കമ്മസ്സ സാധനതോ അസംവാസികേസു ന ഗഹിതാ കത്തബ്ബവിധിം അകത്വാ തേഹി സഹ മദ്ദിത്വാ കമ്മം കരോന്താനം ആപത്തി അലജ്ജിതാ ച ന വിഗച്ഛതീതി വേദിതബ്ബം. "ഏകോ അലജ്ജീ അലജ്ജീസതമ്പി കരോതീ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൫൮൫) ഹി വുത്തം, തേനേവ വക്ഖതി "സബ്ബേപി ലജ്ജിനോ ഏതേസു കമ്മാദീസു സഹ വസന്തീ"തിആദി. അയഞ്ചത്ഥോ ഉപരി വിത്ഥാരതോ ആവി ഭവിസ്സതി.

തഥാതി സീമാപരിച്ഛിന്നേഹീതിആദിം പരാമസതി. ഏകതോ വന്ദനഭുഞ്ജനഗാമപ്പവേസനവത്താപടിവത്തകരണഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാസജ്ഝായകരണാദിസാമഗ്ഗികിരിയാവസേന ഭഗവതാ പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദസിക്ഖനം സമസിക്ഖതാ നാമ, തഞ്ച ലജ്ജീഹേവ സമം സിക്ഖിതബ്ബം, ന അലജ്ജീഹീതി ദസ്സേതും "പഞ്ഞത്തം പന...പേ॰... സമസിക്ഖതാ നാമാ"തി വുത്തം. തത്ഥ അനതിക്കമനവസേന ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാദിവസേന ച ലജ്ജീപുഗ്ഗലേഹി സമം ഏകതോ സിക്ഖിതബ്ബാ സമസിക്ഖാതി സിക്ഖാപദാനി വുത്താനി, താസം സമസിക്ഖനം യഥാവുത്തനയേന ലജ്ജീഹി സിക്ഖിതബ്ബഭാവോ സമസിക്ഖതാ നാമാതി അധിപ്പായോ. യഥാവുത്തേസു ഏകകമ്മാദീസു അലജ്ജീനം ലജ്ജിധമ്മേ അനോക്കന്തേ ലജ്ജീഹി സഹ സംവാസോ നത്ഥി, തതോ ബഹിയേവ തേ സന്ദിസ്സന്തീതി ആഹ **സബ്ബേപി ലജ്ജിനോ**തിആദി.

൫൮. യം തം വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. **വത്ഥുമേവ ന ഹോതീ**തി സുവണ്ണാദീഹി കതഇത്ഥിരൂപാനം അങ്ഗജാതേസുപി നിമിത്തവോഹാരദസ്സനതോ തത്ഥ പാരാജികാസങ്കാനിവത്തനത്ഥം വുത്തം. തേനേവ വിനീതവത്ഥൂസു ലേപചിത്താദിവത്ഥൂസു സഞ്ജാതകുക്കുച്ചസ്സ പാരാജികേന അനാപത്തി വുത്താ.

പഠമചതുക്കവണ്ണനാ

൫൯. **അസ്സാ**തി ആഖ്യാതപദന്തി തസ്സ അത്ഥം ദസ്സേന്തോ "ഹോതീ"തി ആഹ, ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ, ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. ദുതിയേ അത്ഥവികപ്പേ "ഹോതീ"തി ഇദം വചനസേസോ.

൬൦. **സാദിയന്തസ്സേവാതി** **ഏത്ഥ സാദിയനം നാമ സേവേതുകാമതാചിത്തസ്സ ഉപ്പാദനമേവാതി ആഹ "പടിസേവനചിത്തസമങ്ഗിസ്സാ"**തി. **പടിപക്ഖ**ന്തി അനിട്ഠം അഹിതം. "ഭിക്ഖൂനം പച്ചത്ഥികാ ഭിക്ഖുപച്ചത്ഥികാ"തി വുത്തേ ഉപരി വുച്ചമാനാ രാജപച്ചത്ഥികാദയോപി ഇധേവ പവിസന്തീതി തം നിവത്തനത്ഥം **ഭിക്ഖൂ ഏവ പച്ചത്ഥികാ**തി രാജപച്ചത്ഥികാനുരൂപേന അത്ഥോ ദസ്സിതോ. **തസ്മിം ഖണേ**തി പവേസനക്ഖണേ. അഗ്ഗതോ ഹി യാവ മൂലാ പവേസനകിരിയായ വത്തമാനകാലോ പവേസനക്ഖണോ നാമ. **പവിട്ഠകാലേ**തി അങ്ഗജാതസ്സ യത്തകം ഠാനം പവേസനാരഹം, തത്തകം അനവസേസതോ പവിട്ഠകാലേ, പവേസനകിരിയായ നിട്ഠിതക്ഖണേതി അത്ഥോ. ഏവം പവിട്ഠസ്സ ഉദ്ധരണാരമ്ഭതോ അന്തരാ ഠിതകാലേ ഠിതം അങ്ഗജാതം, തസ്സ ഠിതി വാ **ഠിതം** നാമ, **അട്ഠകഥായം** പന മാതുഗാമസ്സ സുക്കവിസ്സട്ഠിം പത്വാ സബ്ബഥാ വായാമതോ ഓരമിത്വാ ഠിതകാലം സന്ധായ "സുക്കവിസ്സട്ഠിസമയേ"തി വുത്തം, തദുഭയമ്പി ഠിതമേവാതി ഗഹേതബ്ബം. **ഉദ്ധരണം** നാമ യാവ അഗ്ഗാ നീഹരണകിരിയായ വത്തമാനകാലോതി ആഹ "നീഹരണകാലേ പടിസേവനചിത്തം ഉപട്ഠാപേതീ"തി.

ഏത്ഥ ച യസ്മാ പരേഹി ഉപക്കമിയമാനസ്സ അങ്ഗജാതാദികായചലനസ്സ വിജ്ജമാനത്താ സേവനചിത്തേ ഉപട്ഠിതമത്തേ തസ്മിം ഖണേ ചിത്തജരൂപേന സഞ്ജായമാനം അങ്ഗജാതാദിചലനം ഇമിനാ സേവനചിത്തേന ഉപ്പാദിതമേവ ഹോതി. അപിച സേവനചിത്തേ ഉപ്പന്നേ പരേഹി അനുപക്കമിയമാനസ്സാപി അങ്ഗജാതേ ചലനം ഹോതേവ, തഞ്ച തേന കതം നാമ ഹോതി, തസ്മാ കായചിത്തതോ സമുട്ഠിതം പാരാജികാപത്തിം സോ ആപജ്ജതിയേവ **ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലികാ** (പാചി॰ ൬൫൮-൬൬൦) വിയ. തഥാപി ഹി "അധക്ഖകം ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലം ആമസനം വാ...പേ॰... പടിപീളനം വാ സാദിയേയ്യാ"തി (പാചി॰ ൬൫൮) സാദിയനമത്തേയേവ ആപത്തി വുത്താ, ഭിക്ഖുനോ കായസംസഗ്ഗേ പന "കായസംസഗ്ഗം സമാപജ്ജേയ്യാ"തി (പാരാ॰ ൨൭൦) അത്തനോ ഉപക്കമസ്സ ആപത്തിനിമിത്തഭാവേന വുത്തത്താ ഇത്ഥിയാ ഫുസിയമാനസ്സ കായസംസഗ്ഗരാഗേ ച ഇത്ഥിയാ സഞ്ജനിതകായചലനേ ച വിജ്ജമാനേപി അത്തനോ പയോഗാഭാവേന അനാപത്തിയേവ വുത്താതി ഗഹേതബ്ബം. കേചി പന "പഠമസങ്ഘാദിസേസവിസയേപി പരേഹി ബലക്കാരേന ഹത്ഥാദീഹി ഉപക്കമിയമാനസ്സ മോചനസ്സാദോ ച ഉപ്പജ്ജതി, തേന ച അസുചിമ്ഹി മുത്തേ സങ്ഘാദിസേസോ, അമുത്തേ ഥുല്ലച്ചയം ഏവാ"തി വദന്തി. **അങ്ഗാരകാസു**ന്തി അങ്ഗാരരാസിം, അങ്ഗാരപുണ്ണാവാടം വാ. ഇത്ഥിയാ ഉപക്കമിയമാനേ അസാദിയനം നാമ ന സബ്ബേസം വിസയോതി ആഹ **ഇമഞ്ഹീ**തിആദി. **ഏകാദസഹി അഗ്ഗീഹീ**തി രാഗദോസമോഹജാതിജരാമരണസോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസസങ്ഖാതേഹി ഏകാദസഗ്ഗീഹി. **അസ്സാ**തി

അസാദിയന്തസ്സ. **ചതുക്കം നീഹരിത്വാ ഠപേസീ**തി ഏത്ഥ ഏകപുഗ്ഗലവിസയതായ ഏകോപി അനാപത്തിവാരോ പവേസനപവിട്ഠഠിതഉദ്ധരണസങ്ഖാതാനം ചതുന്നം പദാനം വസേന "ചതുക്ക"ന്തി വുത്തോ. **പഠമചതുക്കകഥാ**തി ഏത്ഥ പന അനാപത്തിവാരേന സദ്ധിം പഞ്ചന്നം വാരാനം വുത്തനയേന "പഞ്ച ചതുക്കാ"തി വത്തബ്ബേപി ഏകമഗ്ഗവിസയതായ തേസം ഏകത്തം ആരോപേത്വാ പഠമചതുക്കതാ വുത്താ. തേനേവ വക്ഖതി **തിണ്ണം മഗ്ഗാനം വസേന തീണി സുദ്ധികചതുക്കാനീ**തിആദി.

ഏകൂനസത്തതിദ്വിസതചതുക്കകഥാവണ്ണനാ

൫൯-ന്റ. മത്തന്തി സുരാദീഹി മത്തം. അക്ഖായിതനിമിത്താ ഇധ ഉത്തരപദലോപേന അക്ഖായിതസദ്ദേന വുത്താതി ആഹ "അക്ഖായിതനിമിത്ത"ന്തി. **ജാഗരന്തി**ന്തിആദി വിസേസനരഹിതത്താ "സുദ്ധികചതുക്കാനീ"തി വുത്തം. **സമാനാചരിയകാഥേരാ**തി ഏകാചരിയസ്സ ഉദ്ദേസന്തേവാസികാ. ഗങ്ഗായ അപരഭാഗോ **അപരഗങ്ഗം. വതരേ**തി ഗരഹത്ഥേ നിപാതോ. **ഏവം വിനയഗരുകാന**ന്തി ഇമിനാ ഉപരി ഉപതിസ്സത്ഥേരേന വുച്ചമാനവിനിച്ഛയസ്സ ഗരുകരണീയതായ കാരണം വുത്തം. **സബ്ബം പരിയാദിയിത്വാ**തി സബ്ബം പാരാജികഖേത്തം അനവസേസതോ ഗഹേത്വാ. യദി ഹി സാവസേസം കത്വാ പഞ്ഞപേയ്യ, അലജ്ജീനം തത്ഥ ലേസേന അജ്ഝാചാരസോതോ പവത്തതീതി ആഹ "സോതം ഛിന്ദിത്വാ"തി. സഹസേയ്യാദിപണ്ണത്തിവജ്ജസിക്ഖാപദേസുയേവ (പാചി॰ ൪൯-൫൦) സാവസേസം കത്വാപി പഞ്ഞാപനം സമ്ഭവതി, ന ലോകവജ്ജേസൂതി ആഹ **ഇദഞ്ഹീ**തിആദി. **സഹസേയ്യസിക്ഖാപദേ** ഹി (പാചി॰ ൪൯ ആദയോ) കിഞ്ചാപി യേഭുയ്യച്ഛന്നേ യേഭുയ്യപരിച്ഛന്നേ ഹേട്ഠിമപരിച്ഛേദതോ പാചിത്തിയം ദസ്സിതം, ഉപഡ്ഢച്ഛന്നേ ഉപഡ്ഢപരിച്ഛന്നേ ദുക്കടം, തഥാപി സാവസേസത്താ പഞ്ഞത്തിയാ യേഭുയ്യച്ഛന്നഉപഡ്ഢപരിച്ഛന്നാദീസുപി **അട്ഠകഥായം** പാചിത്തിയമേവ ദസ്സിതം. ഇധ പന നിരവസേസത്താ പഞ്ഞത്തിയാ ഭഗവതാ ദസ്സിതം യേഭുയ്യേന അക്ഖായിതനിമിത്തതോ ഹേട്ഠാ പാരാജികക്ഖേത്തം നത്ഥി, ഥുല്ലച്ചയാദിമേവ തത്ഥ ലബ്ഭതി.

ഉപതിസ്സത്ഥേരേന വുത്തസ്സേവ വിനിച്ഛയസ്സ അഞ്ഞമ്പി ഉപത്ഥമ്ഭകാരണം ദസ്സേന്തോ **അപി ചാ**തിആദിമാഹ. നിമിത്തേ അപ്പമത്തികാപി മംസരാജി സചേ അവസിട്ഠാ ഹോതി, തം യേഭുയ്യക്ഖായിതമേവ ഹോതി, തതോ പരം പന സബ്ബസോ ഖായിതേ നിമിത്തേ ദുക്കടമേവാതി ദസ്സേന്തോ ആഹ "തതോ പരം ഥുല്ലച്ചയം നത്ഥീ"തി. കേചി പനേത്ഥ വച്ചമഗ്ഗാദിം ചത്താരോ കോട്ഠാസേ കത്വാ "തേസു ദ്വേ കോട്ഠാസേ അതിക്കമ്മ യാവ തതിയകോട്ഠാസസ്സ പരിയോസാനാ ഖായിതം യേഭുയ്യക്ഖായിതം നാമ, തതോ പരം ഥുല്ലച്ചയം നത്ഥി, യാവ ചതുത്ഥകോട്ഠാസസ്സ പരിയോസാനാ ഖായിതം, തമ്പി ദുക്കടവത്ഥുയേവാ"തി ച വദന്തി, തം ന യുത്തം. **മതസരീരസ്മിംയേവ വേദിതബ്ബ**ന്തി മതം യേഭുയ്യേന അക്ഖായിതന്തിആദിവചനതോ വുത്തം. **യദിപി നിമിത്ത**ന്തിആദി ജീവമാനകസരീരമേവ സന്ധായ വുത്തം തസ്സേവ അധികതത്താ. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പഠമപാരാജികവണ്ണനാ) "ജീവമാനകസരീരസ്സ വുത്തപ്പകാരേ മഗ്ഗേ സചേപി തചാദീനി അനവസേസേത്വാ സബ്ബസോ ഛിന്നേ"തിആദി വുത്തം. **സബ്ബസോ ഖായിത**ന്തി നിമിത്തമംസം സബ്ബം ഛിന്നന്തി അത്ഥോ. **നിമിത്തസണ്ഠാന**ന്തി ഛിന്നമംസസ്സ അന്തോ യാവ മുത്തവത്ഥികോസാ ഛിദ്ദാകാരോ അബ്ഭന്തരഛവിചമ്മമത്തോ ഇത്ഥിനിമിത്താകാരോ, തേനാഹ "പവേസനം ജായതീ"തി. **നിമിത്തസണ്ഠാനം പന അനവസേസേത്വാ**തി പവേസനാരഹഛിദ്ദാകാരേന ഠിതഅബ്ഭന്തരമംസാദിം അനവസേസേത്വാ. ഏതേന യാവ പവേസോ ലബ്ഭതി, താവ മഗ്ഗോയേവാതി ദസ്സേതി. **നിമിത്തതോ പതിതായ മംസപേസിയാ**തി ഇദം നിമിത്തസണ്ഠാനവിരഹിതം അബ്ഭന്തരമംസഖണ്ഡം സന്ധായ വുത്തം. നിമിത്തസണ്ഠാനം അകോപേത്വാ സമന്തതോ ഛിന്ദിത്വാ ഉദ്ധടമംസപേസിയാ പന മതസരീരേ യേഭുയ്യേന അക്ഖായിതനിമിത്തേ വിയ ഉപക്കമന്തസ്സ പാരാജികമേവ.

ഏവം ജീവമാനകമനുസ്സസരീരേ ലബ്ഭമാനവിസേസം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി മതസരീരേ ദസ്സേതും **മതസരീരേ പനാ**തിആദിമാഹ. **വത്ഥികോസേസൂ**തി പുരിസാനം അങ്ഗജാതകോസചമ്മേസു. "നവദ്വാരോ മഹാവണോ"തിആദി (മി॰ പ॰ ൨.൬.൧) വചനതോ മനുസ്സാനം അക്ഖിനാസാദീനി വണസങ്ഖേപേന ഥുല്ലച്ചയക്ഖേത്താനീതി തേസുപി ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം, ഏവം മനുസ്സാനം മതസരീരേപി, തേനാഹ **മതേ അല്ലസരീരേ**തിആദി. തത്ഥ **അല്ലസരീരേ**തി അകുഥിതം സന്ധായ വുത്തം. **പാരാജികക്ഖേത്തേ**തി യേഭുയ്യേന അക്ഖായിതമ്പി സന്ധായ വുത്തം. **ഥുല്ലച്ചയക്ഖേത്തേ**തി ഉപഡ്ഢക്ഖായിതാദിമ്പി സന്ധായ വുത്തം. ഏത്ഥ ച അക്ഖിനാസാദിഥുല്ലച്ചയക്ഖേത്തേസു യേഭുയ്യേന അക്ഖായിതേസുപി ഥുല്ലച്ചയം, ഉപഡ്ഢക്ഖായിതാദീസു ദുക്കടന്തി വേദിതബ്ബം. **സബ്ബേസമ്പീ**തി യഥാവുത്തഹത്ഥിആദീഹി അഞ്ഞേസം തിരച്ഛാനാനം സങ്ഗണ്ഹനത്ഥം വുത്തം. തിരച്ഛാനഗതാനം അക്ഖികണ്ണവണേസു ദുക്കടം പന അട്ഠകഥാപ്പമാണേന ഗഹേതബ്ബം, "അമഗ്ഗേന അമഗ്ഗം പവേസേതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൬൬) ഹി സാമഞ്ഞതോ വുത്തം, ന പന മനുസ്സാനന്തി വിസേസേത്വാ. യദി ഹി മനുസ്സാനഞ്ഞേവ വണേസു ഥുല്ലച്ചയം സിയാ, ഹത്ഥിഅസ്സാദീനം നാസവത്ഥികോസേസുപി പടങ്ഗമുഖമണ്ഡൂകസ്സ മുഖസണ്ഠാനേപി ച വണസങ്ഖേപതോ ഥുല്ലച്ചയം ന വത്തബ്ബം സിയാ, വുത്തഞ്ച. തസ്മാ അട്ഠകഥാചരിയാ ഏവേത്ഥ പമാണം. മതാനം തിരച്ഛാനഗതാനന്തി മതകേന സമ്ബന്ധോ.

മേഥുനരാഗേന വത്ഥികോസം പവേസേന്തസ്സ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തന്തി ആഹ "വത്ഥികോസം അപ്പവേസേന്തോ"തി. **മേഥുനരാഗോ** ച നാമ കായസംസഗ്ഗരാഗം മോചനസ്സാദഞ്ച മുഞ്ചിത്വാ വിസും ദ്വയംദ്വയസമാപത്തിയാ രാഗോ, സോ ച പുരിസാദീസുപി ഉപ്പജ്ജതി, തേന ച അപാരാജികക്ഖേത്തേ ഇത്ഥിസരീരേപി ഉപക്കമന്തസ്സ അസുചിമ്ഹി മുത്തേപി സങ്ഘാദിസേസോ ന ഹോതി, ഖേത്താനുരൂപം ഥുല്ലച്ചയദുക്കടമേവ ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. **അപ്പവേസേന്തോ**തി ഇമിനാ തീസു മഗ്ഗേസു പവേസനാധിപ്പായേ അസതിപി മേഥുനരാഗേന ബഹി ഘട്ടനം സമ്ഭവതീതി ദസ്സേതി, തേനേവ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം, ഇതരഥാ പവേസനാധിപ്പായേന ബഹി ഛുപന്തസ്സ മേഥുനസ്സ പുബ്ബപയോഗത്താ ദുക്കടമേവ വത്തബ്ബം സിയാ. **നിമിത്തേന നിമിത്തം ഛുപതി ഥുല്ലച്ചയ**ന്തി ഇദഞ്ച "ന ച, ഭിക്ഖവേ, രത്തചിത്തേന അങ്ഗജാതം ഛുപിതബ്ബം, യോ ഛുപേയ്യ, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി (മഹാവ॰ ൨൫൨) ഇമസ്സ ചമ്മക്ഖന്ധകേ ആഗതസ്സ സുത്തസ്സ വസേന വുത്തം. തത്ഥ ച കേസഞ്ചി അഞ്ഞഥാപി അത്ഥവികപ്പസ്സ ബീജം ദസ്സേന്തോ **മഹാഅട്ഠകഥായം പനാ**തിആദിമാഹ. **മുഖേനേവ ഛുപനം സന്ധായാ**തി ഓട്ഠജിവ്ഹാദിമുഖാവയവേന ഛുപനം സന്ധായ. **ഓളാരികത്താ**തി അജ്ഝാചാരസ്സ ഥുല്ലത്താ. **തം സന്ധായഭാസിത**ന്തി തം യഥാവുത്തസുത്തം. സുത്തഞ്ഹി അജ്ഝാചാരം സന്ധായ പടിച്ച വുത്തത്താ "സന്ധായഭാസിത"ന്തി വുച്ചതി. **സുട്ഠുസല്ലക്ഖേത്വാ**തി പിട്ഠിം അഭിരുഹന്താനം അങ്ഗജാതമുഖേനേവ നിമിത്തഛുപനസ്സ സമ്ഭവം മേഥുനരാഗീനഞ്ച അങ്ഗജാതേന ഛുപനസ്സേവ അനുരൂപതഞ്ച സുത്തേ ച "മുഖേനാ"തി അവുത്തതഞ്ച അഞ്ഞഞ്ച നയം യഥാബലം സുട്ഠു സല്ലക്ഖേത്വാതി അത്ഥോ. **സങ്ഘാദിസേസോ**തി മനുസ്സിത്ഥിം സന്ധായ വുത്തം. **പസ്സാവമഗ്ഗ**ന്തി ഇദം **ചമ്മക്ഖന്ധകേ** നിദാനവസേന വുത്തം. ഇതരമഗ്ഗദ്വയം പന നിമിത്തമുഖേന ഛുപന്തസ്സ വണസങ്ഖേപേന ഥുല്ലച്ചയമേവ. **വുത്തനയേനേവാ**തി മേഥുനരാഗേനേവ. നിമിത്തമുഖേന പന വിനാ മേഥുനരാഗേന മനുസ്സിത്ഥിയാ വാ തിരച്ഛാനഗതിത്ഥിയാ വാ പസ്സാവമഗ്ഗം പകതിമുഖേന ഛുപന്തസ്സ ദുക്കടമേവ പകതിമുഖേന

പകതിമുഖഛരുപനേ വിയ, ഇതരഥാ തത്ഥാപി ഥുല്ലച്ചയേന ഭവിതബ്ബം, തഞ്ച ന യുത്തം ഖന്ധകസുത്തേപി തഥാ അവുത്തത്താ. **കായസംസഗ്ഗരാഗേന ദുക്കട**ന്തി നിമിത്തമുഖേന വാ പകതിമുഖാദിം ഇതരകായേന വാ കായസംസഗ്ഗരാഗേന ഛുപന്തസ്സ ദുക്കടമേവ.

ഏത്ഥ ച കായസംസഗ്ഗരാഗേന ബഹിനിമിത്തേ ഉപക്കമതോ അജാനന്തസ്സേവ അങ്ഗജാതം യദി പാരാജികക്ഖേത്തം ഛുപതി, തത്ഥ കിം ഹോതീതി? കേചി താവ "മേഥുനരാഗസ്സ അഭാവാ മനുസ്സിത്ഥിയാ സങ്ഘാദിസേസോ, സേസേസു വത്ഥുവസേന ഥുല്ലച്ചയദുക്കടാനീ"തി വദന്തി. അഞ്ഞേ പന "പവേസനക്ഖണേ ഫസ്സസ്സ സാദിയനസമ്ഭവതോ ബലക്കാരേന ഉപക്കമനക്ഖണേ വിയ പാരാജികമേവാ"തി വദന്തി, ഇദമേവ യുത്തതരം. മഗ്ഗത്തയതോ ഹി അഞ്ഞസ്മിം പദേസേയേവ കായസംസഗ്ഗാദിരാഗഭേദതോ ആപത്തിഭേദോ ലബ്ഭതി, ന മഗ്ഗത്തയേ. തത്ഥ പന യേന കേനചി ആകാരേന ഫസ്സസ്സ സാദിയനക്ഖണേ പാരാജികമേവ, തേനേവ പരോപക്കമേന പവേസനാദീസു രാഗഭേദം അനുദ്ധരിത്വാ സാദിയനമത്തേന പാരാജികം വുത്തം.

സന്ഥതചതുക്കഭേദകഥാവണ്ണനാ

൬൭-൮. പടിപന്നകസ്സാതി ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സ. **ഉപാദിന്നക**ന്തി കായിന്ദ്രിയം സന്ധായ വുത്തം. **ഉപാദിന്നകേന ഫുസതീ**തി ഉപാദിന്നകസരീരേന ഫുസീയതീതി കമ്മസാധനേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. അഥ വാ ഏവം കരോന്തോ ഭിക്ഖു കിഞ്ചി ഉപാദിന്നകം ഉപാദിന്നകേന ന ഫുസതീതി അത്ഥോ. **ലേസം ഓഡ്ഡേസ്സന്തീ**തി ലേസം ഠപേസ്സന്തി, പരികപ്പേസ്സന്തീതി അത്ഥോ. **സന്ഥതാദിഭേദേഹി ഭിന്ദിത്വാ**തി സന്ഥതാദിവിസേസനേഹി വിസേസേത്വാ. **സന്ഥതായാ**തി സമുദായേ ഏകദേസവോഹാരോ ദഡ്ഢസ്സ പടസ്സ ഛിദ്ദന്തിആദീസു വിയ. യഥാ ഹി പടസ്സ ഏകദേസോവ വത്ഥതോ ദഡ്ഢോതി വുച്ചതി, തം ഏകദേസവോഹാരം സമുദായേ പടേ ഉപചാരതോ ആരോപേത്വാ പുന തം സമുദായം ദഡ്ഢപ്പദേസസങ്ഖാതഛിദ്ദസമ്ബന്ധീഭാവേന "ദഡ്ഢസ്സ പടസ്സ ഛിദ്ദ"ന്തി വോഹരന്തി, ഏവമിധാപി ഇത്ഥിയാ മഗ്ഗപ്പദേസവോഹാരം സമുദായഭൂതായ ഇത്ഥിയാ ആരോപേത്വാ പുന തം ഇത്ഥിം സന്ഥതമഗ്ഗസമ്ബന്ധിനിം കത്വാ **സന്ഥതായ ഇത്ഥിയാ വച്ചമഗ്ഗേനാ**തിആദി വുത്തം. സാരത്ഥദീപനിയം (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൬൭-൬൮) പനേത്ഥ "ഏകദേസേ സമുദായവോഹാരോ"തി വുത്തം, തം ന യുത്തം അവയവവോഹാരേന സമുദായസ്സേവ പതീയമാനത്താ. ഇതരഥാ ഹി സന്ഥതായ വച്ചമഗ്ഗേനാതി ഇത്ഥിലിങ്ഗതാ മഗ്ഗസമ്ബന്ധിതാ ച ന സിയാ, ഏകദേസേ സമുദായോപചാരസ്സ പന ഏകദേസോവ അത്ഥോ സാഖായ ഛിജ്ജമാനായ രുക്ഖോ ഛിജ്ജതീതിആദീസു വിയ.

വത്ഥാദീനി മഗ്ഗസ്സ അന്തോ അപ്പവേസേത്വാ ബഹിയേവ വേഠനം സന്ധായ "പലിവേഠേത്വാ"തി വുത്തം. സമുദായേ അവയവൂപചാരേനേവ ഭിക്ഖുപി **സന്ഥതോ നാമാ**തിആദി വുത്തം. **യത്തകേ പവിട്ഠേ**തി തിലബീജമത്തേ പവിട്ഠേ. അക്ഖിനാസാദീനം സന്ഥതത്തേപി യഥാവത്ഥുകമേവാതി ആഹ **ഥുല്ലച്ചയക്ഖേത്തേ ഥുല്ലച്ചയ**ന്തിആദി. **ഖാണും ഘട്ടേന്തസ്സ ദുക്കട**ന്തി ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ അന്തോ ഖാണും പവേസേത്വാ സമതലം, അതിരിത്തം വാ ഠിതം ഖാണും സചേ ഘട്ടേതി, ഘട്ടേന്തസ്സ ദുക്കടം പവേസാഭാവതോ. സചേ പന ഈസകം അന്തോ അല്ലോകാസേ പവേസേത്വാ ഠിതം അനുപാദിന്നമേവ ഖാണുസീസം അങ്ഗജാതേന ഛുപതി, പാരാജികമേവ. **തസ്സ തല**ന്തി വേളുനളാദികസ്സ അന്തോതലം. **ബഹിദ്ധാ ഖാണുകേ**തി അന്തോ പവേസിതവേളുപബ്ബാദികസ്സ ബഹി നിക്ഖന്തസീസം സന്ധായ വുത്തം. **യഥാ ച ഇത്ഥിനിമിത്തേ**തിആദീസു യഥാ ഇത്ഥിയാ പസ്സാവമഗ്ഗേ ഖാണും കത്വാ ഘട്ടനാദികം വുത്തം, ഏവം സബ്ബത്ഥ വച്ചമഗ്ഗാദീസുപി ലക്ഖണം വേദിതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

രാജപച്ചത്ഥികാദിചതുക്കഭേദകഥാവണ്ണനാ

൬൯. കേരാടികാതി വഞ്ചകാ. പഠമം ഇത്ഥിധുത്തമേവ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ഇതരധുത്തേപി സങ്ഗഹേത്വാ ദസ്സേതും "ഇത്ഥിധുത്തസുരാധുത്താദയോ വാ"തി വുത്തം.

ആപത്താനാപത്തിവാരവണ്ണനാ

൭൭. പടിഞ്ഞാതകരണം നത്ഥി സേവേതുകാമതാ മഗ്ഗേന മഗ്ഗപ്പടിപത്തീതി ദ്വിന്നം അങ്ഗാനം സിദ്ധത്താ. ദൂസിതസ്സ പന മഗ്ഗേന മഗ്ഗപ്പടിപത്തി ഏവമേകം അങ്ഗം സിദ്ധം, സേവേതുകാമതാസങ്ഖാതം സാദിയനം അസിദ്ധം. തസ്മാ സോ പുച്ഛിത്വാ "സാദിയി"ന്തി വുത്തപടിഞ്ഞായ നാസേതബ്ബോ. **തത്ഥേവാ**തി വേസാലിയം മഹാവനേ ഏവ. **സബ്ബങ്ഗഗത**ന്തി സബ്ബകായഗതം. "ലോഹിതം വിയാ"തി വുത്തത്താ കേസാദീനം വിനിമുത്തട്ഠാനേ സബ്ബത്ഥാതി ഗഹേതബ്ബം. **നിച്ചമേവ ഉമ്മത്തകോ ഹോതീ**തി യസ്സ പിത്തകോസതോ പിത്തം ചലിത്വാ സബ്ബദാ ബഹി നിക്ഖന്തം ഹോതി, തം സന്ധായ വുത്തം. യസ്സ പന പിത്തം ചലിത്വാ പിത്തകോസേയേവ ഠിതം ഹോതി, കദാചി വാ നിക്ഖന്തം പുന നിക്ഖമതി, സോപി അന്തരന്തരാ സഞ്ഞം പടിലഭതി ഭേസജ്ജേന ച പകതിആരോഗ്യം പടിലഭതീതി വേദിതബ്ബം.

പദഭാജനീയവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ

പകിണ്ണകന്തി വോമിസ്സകനയം. **സമുട്ഠാന**ന്തി ഉപ്പത്തികാരണം. **കിരിയാ**തിആദി നിദസ്സനമത്തം അകിരിയാദീനമ്പി സങ്ഗഹതോ. വേദനായ സഹ കുസലഞ്ച വേദിതബ്ബന്തി യോജേതബ്ബം. **സബ്ബസങ്ഗാഹകവസേനാ**തി സബ്ബേസം സിക്ഖാപദാനം സങ്ഗാഹകവസേന "കായോ വാചാ കായവാചാ കായചിത്തം വാചാചിത്തം കായവാചാചിത്ത"ന്തി ഏവം വുത്താനി ഛ ആപത്തിസമുട്ഠാനാനി. സമുട്ഠാനാദയോ ഹി ആപത്തിയാ ഏവ ഹോന്തി, ന സിക്ഖാപദസ്സ. തംതംസിക്ഖാപദസ്സ നിയതആപത്തിയാ ഏവ ഗഹണത്ഥം പന സിക്ഖാപദസീസേന സമുട്ഠാനാദീനം കഥനം. ഏവഞ്ഹി ആപത്തിവിസേസോ പഞ്ഞായതി ആപത്തി-സദ്ദസ്സ സബ്ബാപത്തിസാധാരണത്താ, ഇമേസു പന ഛസു സമുട്ഠാനേസു പുരിമാനി തീണി അചിത്തകാനി, പച്ഛിമാനി സചിത്തകാനി. സമാസതോ തം ഇമം പകിണ്ണകം വിദിത്വാ വേദിതബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. ഛ സമുട്ഠാനാനി ഏതസ്സാതി **ഛസമുട്ഠാനം**. ഏവം സേസേസുപി.

അത്ഥി കഥിനസമുട്ഠാനന്തിആദി സമുട്ഠാനസീസവസേന ദ്വിസമുട്ഠാനഏകസമുട്ഠാനാനം ദസ്സനം. തേരസ ഹി സമുട്ഠാനസീസാനി പഠമപാരാജികസമുട്ഠാനം അദിന്നാദാനസമുട്ഠാനം സഞ്ചരിത്തസമുട്ഠാനം സമനുഭാസനസമുട്ഠാനം കഥിനസമുട്ഠാനം ഏളകലോമസമുട്ഠാനം പദസോധമ്മസമുട്ഠാനം അദ്ധാനസമുട്ഠാനം ഥേയ്യസത്ഥസമുട്ഠാനം ധമ്മദേസനാസമുട്ഠാനം ഭൂതാരോചനസമുട്ഠാനം ചോരീവുട്ഠാപനസമുട്ഠാനം അനനുഞ്ഞാതസമഉട്ഠാനന്തി. തത്ഥ **അത്ഥി ഛസമുട്ഠാന**ന്തി ഇമിനാ സഞ്ചരിത്തസമുട്ഠാനം വുത്തം, പഞ്ചസമുട്ഠാനസ്സ അഭാവതോ "അത്ഥി പഞ്ചസമുട്ഠാന"ന്തി

അവത്വാ "അത്ഥി ചതുസമുട്ഠാന"ന്തി വുത്തം, ഇമിനാ ച അദ്ധാനസമുട്ഠാനം അനനുഞ്ഞാതസമുട്ഠാനഞ്ച സങ്ഗഹിതം. യഞ്ഹി പഠമതതിയചതുത്ഥഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാനേഹി സമുട്ഠാതി , ഇദം അദ്ധാനസമുട്ഠാനം. യം പന ദുതിയതതിയപഞ്ചമഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം അനനുഞ്ഞാതസമുട്ഠാനം. **അത്ഥി തിസമുട്ഠാന**ന്തി ഇമിനാ അദിന്നാദാനസമുട്ഠാനം ഭൂതാരോചനസമുട്ഠാനഞ്ച സങ്ഗഹിതം. യഞ്ഹി സചിത്തകേഹി തീഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം അദിന്നാദാനസമുട്ഠാനം. യം പന അചിത്തകേഹി തീഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം ഭൂതാരോചനസമുട്ഠാനം. **അത്ഥി കഥിനസമുട്ഠാന**ന്തിആദിനാ പന അവസേസസമുട്ഠാനസീസവസേന ദ്വിസമുട്ഠാനം ഏകസമുട്ഠാനഞ്ച സങ്ഗണ്ഹാതി. തഥാ ഹി യം തതിയഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം കഥിനസമുട്ഠാനം നാമ. യം പന പഠമചതുത്ഥേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം ഏളകലോമസമുട്ഠാനം. യം ഛട്ഠേനേവ സമുട്ഠാതി, ഇദം ധുരനിക്ഖേപസമുട്ഠാനം, "സമനുഭാസനസമുട്ഠാന"ന്തിപി തസ്സേവ നാമം. ഇതി സരൂപേന അട്ഠ ആപത്തിസീസാനി ദസ്സിതാനി. ആദിസദ്ദേന പനേത്ഥ അവസേസാനി പഠമപാരാജികസമുട്ഠാനപദസോധമ്മഥേയ്യസത്ഥധമ്മദേസനാചോരീവുട്ഠാപനസമുട്ഠാനാനി പഞ്ചപി സമുട്ഠാനസീസാനി സങ്ഗഹിതാനി. തത്ഥ യം കായചിത്തതോ സമുട്ഠാതി, ഇദം പഠമപാരാജികസമുട്ഠാനം. യം ദുതിയപഞ്ചമേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം പദസോധമ്മസമുട്ഠാനം. യം ചതുത്ഥഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം ഥേയ്യസത്ഥസമുട്ഠാനം. യം പഞ്ചമേനേവ സമുട്ഠാതി, ഇദം ധമ്മദേസനാസമുട്ഠാനം. യം പഞ്ചമഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം ചോരീവുട്ഠാപനസമുട്ഠാനം. ഏത്ഥ ച പച്ഛിമേസു തീസു സചിത്തകസമുട്ഠാനേസു ഏകേകസമുട്ഠാനവസേന ഏകസമുട്ഠാനാനി തിവിധാനി. ദ്വിസമുട്ഠാനാനി പന പഠമചതുത്ഥേഹി വാ ദുതിയപഞ്ചമേഹി വാ തതിയഛട്ഠേഹി വാ ചതുത്ഥഛട്ഠേഹി വാ പഞ്ചമഛട്ഠേഹി വാ സമുട്ഠാനവസേന പഞ്ചവിധാനീതി വേദിതബ്ബാനി.

ഏവം സമുട്ഠാനവസേന സബ്ബസിക്ഖാപദാനി തേരസധാ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി കിരിയാവസേന പഞ്ചധാ ദസ്സേതും **തത്രാപീ**തിആദി വുത്തം. **കിഞ്ചീ**തി സിക്ഖാപദം. **കിരിയതോ**തി പഥവീഖണനാദി (പാചി॰ ൮൪-൮൬) വിയ കായവചീവിഞ്ഞത്തിജനിതകമ്മതോ. **അകിരിയതോ**തി പഠമകഥിനാദി (പാരാ॰ ൪൬൨ ആദയോ) വിയ കത്തബ്ബസ്സ അകരണേനേവ. **കിരിയാകിരിയതോ**തി അഞ്ഞാതികായ ഭിക്ഖുനിയാ ഹത്ഥതോ ചീവരപടിഗ്ഗഹണാദി (പാരാ॰ ൫൦൮ ആദയോ) വിയ. **സിയാ കിരിയതോ, സിയാ അകിരിയതോ** രൂപിയപടിഗ്ഗഹണാദി (പാരാ॰ ൫൮൩ ആദയോ) വിയ, **സിയാ കിരിയതോ, സിയാ കിരിയാകിരിയതോ** കുടികാരാദി (പാരാ॰ ൩൪൨) വിയ. വീതിക്കമസഞ്ഞായ അഭാവേന വിമോക്ഖോ അസ്സാതി **സഞ്ഞാവിമോക്ഖ**ന്തി മജ്ഝേപദലോപീസമാസോ ദട്ഠബ്ബോ. **ചിത്തങ്ഗം ലഭതി** സചിത്തകസമുട്ഠാനേഹേവ സമുട്ഠഹനതോ. **ഇതര**ന്തി യസ്സ ചിത്തങ്ഗനിയമോ നത്ഥി, തം, അനാപത്തിമുഖേന ചേതം സഞ്ഞാദുകം വുത്തം, ആപത്തിമുഖേന സചിത്തകദുകന്തി ഏത്തകമേവ വിസേസോ, അത്ഥതോ സമാനാവ.

കായവചീദ്വാരേഹി ആപജ്ജിതബ്ബമ്പി കായകമ്മേ വാ വചീകമ്മേ വാ സങ്ഗയ്ഹതി. തത്ഥ ബാഹുല്ലവുത്തിതോ അദിന്നാദാനമുസാവാദാദയോ വിയാതി **അത്ഥി സിക്ഖാപദം കായകമ്മ**ന്തിആദിനാ കായകമ്മം വചീകമ്മഞ്ചാതി ദുകമേവ വുത്തം, വിഭാഗതോ പന കായവചീകമ്മേന സദ്ധിം തികമേവ ഹോതി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പഠമപാരാജികവണ്ണനാ) വുത്തം "സബ്ബോ ച കായകമ്മവചീകമ്മതദുഭയവസേന തിവിധാ ഹോന്തീ"തി. തതോയേവ ഇധാപി അദിന്നാദാനാദീസു (പാരാ॰ ൮൯) കായകമ്മവചീകമ്മന്തി തദുഭയവസേന ദസ്സിതം. **അത്ഥി പന സിക്ഖാപദം കുസല**ന്തിആദി ആപത്തിസമുട്ഠാപകചിത്തവസേന കാരിയേ കാരണോപചാരേന വുത്തം, ന പന ആപത്തിയാ കുസലാദിപരമത്ഥധമ്മതാവസേന ആപത്തിയാ സമ്മുതിസഭാവത്താ. കുസലാകുസലാദിപരമത്ഥധമ്മേ ഉപാദായ ഹി ഭഗവതാ ആപത്തിസമ്മുതി പഞ്ഞത്താ. വക്ഖതി ഹി "യം കുസലചിത്തേന ആപജ്ജതി, തം കുസല"ന്തിആദി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൩ പകണ്ണകകഥാ). ന ഹി ഭഗവതോ ആണായത്താ ആപത്തി കുസലാദിപരമത്ഥസഭാവാ ഹോതി അനുപസമ്പന്നാനം ആദികമ്മികാനഞ്ച ആപത്തിപ്പസങ്ഗതോ, തസ്സാ ദേസനാദീഹി വിസുദ്ധിഅഭാവപ്പസങ്ഗതോ ച. ന ഹി കാരണബലേന ഉപ്പജ്ജമാനാ കുസലാദിസഭാവാ ആപത്തി അനുപസമ്പന്നാദീസു നിവത്തതി, ഉപ്പന്നായ ച തസ്സാ കേനചി വിനാസോ ന സമ്ഭവതി. സരസവിനാസതോ ദേസനാദിനാ ച ആപത്തി വിഗച്ഛതീതി വചനമത്ഥി, ന പന തേന അകുസലാദി വിഗച്ഛതി. പിതുഘാതാദികമ്മേന ഹി പാരാജികം ആപന്നസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഗിഹിലിങ്ഗം ഗഹേത്വാ ഭിക്ഖുഭാവപരിച്ചാഗേന പാരാജികാപത്തി വിഗച്ഛതി, ന പാണാതിപാതാദിഅകുസലം ആനന്തരിയാദിഭാവതോ. തസ്മാ ദുമ്മങ്കൂനം നിഗ്ഗഹാദിദസഅത്ഥവസേ (പാരാ॰ ൩൯; പരി॰ ൨) പടിച്ച ഭഗവതാ യഥാപച്ചയം സമുപ്പജ്ജമാനേ കുസലാകുസലാദിനാമരൂപധമ്മേ ഉപാദായ പഞ്ഞത്താ സമ്മുതിയേവ ആപത്തി, സാ ച യഥാവിധിപടികമ്മകരണേന വിഗതാ നാമ ഹോതീതി വേദിതബ്ബം, തേനാഹ **ദ്വത്തിംസേവ ഹി ആപത്തിസമുട്ഠാപകചിത്താനീ**തിആദി. ആപത്തിസമുട്ഠാപകത്തേനേവ ഹേത്ഥ കുസലാദീനം ആപത്തിതോ ഭേദോ സിദ്ധോ. ന ഹി തംസമുട്ഠിതസ്സ തതോ അഭേദോ യുത്തോ സമുട്ഠാനസമുട്ഠിതഭേദബ്യവഹാരുപച്ഛേദപ്പസങ്ഗതോ. **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൩൩ പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ) പന ആപത്തിയാ പരമത്ഥതോ കുസലത്തമേവ ന സമ്ഭവതി "ആപത്താധികരണം സിയാ അകുസലം, സിയാ അബ്യാകതം, നത്ഥി ആപത്താധികരണം കുസല"ന്തി വചനതോ, "അകുസലത്തം പന അബ്യാകതത്തഞ്ച ആപത്തിയാ സമ്ഭവതീ"തി സഞ്ഞായ കുസലചിത്തസമുട്ഠാനക്ഖണേപി രൂപാബ്യാകതത്തം ആപത്തിയാ സമത്ഥേതും യം കുസലചിത്തേന ആപജ്ജതി, തം കുസലം, ഇതരേഹി ഇതരന്തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൩ പകിണ്ണകകഥാ) ഇമം അട്ഠകഥാവചനം നിസ്സായ വുത്തം "യം കുസലചിത്തേന ആപജ്ജതീതി യം സിക്ഖാപദസീസേ ഗഹിതം ആപത്തിം കുസലചിത്തസമങ്ഗീ ആപജ്ജതി, ഇമിനാ പന വചനേന തം കുസലന്തി ആപത്തിയാ വുച്ചമാനോ കുസലഭാവോ പരിയായതോ, ന പരമത്ഥതോതി ദസ്സേതി. കുസലചിത്തേന ഹി ആപത്തിം ആപജ്ജന്തോ സവിഞ്ഞത്തികം അവിഞ്ഞത്തികം വാ സിക്ഖാപദവീതിക്കമാകാരപ്പവത്തം രൂപക്ഖന്ധസങ്ഖാതം അബ്യാകതാപത്തിം ആപജ്ജതീ"തി. തത്ഥ യം കുസലചിത്തേന ആപജ്ജതീതി ഇമം വചനം ഉദ്ദിസ്സ "ഇമിനാ പന വചനേന തം കുസലന്തി ആപത്തിയാ വുച്ചമാനോ കുസലഭാവോ പരിയായതോ, ന പരമത്ഥതോതി ദസ്സേതീ"തി വുത്തം, ഏവം ഇതരേഹി ഇതരന്തി വചനേന "യം അകുസലചിത്തേന ആപജ്ജഹി, തം അകുസലം, യം അബ്യാകതചിത്തേന ആപജ്ജതി, തം അബ്യാകത"ന്തി ഇമസ്സ അത്ഥസ്സ വുത്തത്താ ഇതരേഹീതി വചനം ഉദ്ദിസ്സ "ഇമിനാപി വചനേന ഇതരന്തി ആപത്തിയാ വുച്ചമാനോ അകുസലഭാവോ അബ്യാകതഭാവോ ച പരിയായതോ ദസ്സേതീ"തി വത്തബ്ബം. ഏവം അവത്വാ കുസലപക്ഖേ ഏവ കഥനസ്സ കാരണം ന പസ്സാമ. യം പന ആപത്താധികരണം സിയാ അകുസലന്തിആദിവചനം കാരണത്തേന വുത്തം, തമ്പി അകാരണം യം അകുസലചിത്തേന ആപജ്ജതി, തം അകുസലന്തിആദിനാ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന അകുസലാദിഭാവസ്സ പരിയായദേസിതത്താ, ആപത്തിയാ കുസലവോഹാരസ്സ അയുത്തതായ നത്ഥി ആപത്താധികരണം കുസലന്തി വുത്തത്താ ച. ആപത്തിയാ ഹി കുസലചിത്തസമുട്ഠിതത്തേപി ഭഗവതാ പടിക്ഖിത്തഭാവേന സാവജ്ജധമ്മത്താ കാരണൂപചാരേനാപി അനവജ്ജകുസലവോഹാരോ ന യുത്തോ സാവജ്ജാനവജ്ജാനം അഞ്ഞമഞ്ഞവിരുദ്ധത്താ. യഥാ ആകാസാദിസമ്മുതിസച്ചാനം ഉപ്പന്നതാദിവോഹാരോ വിയ ജാതിജരാഭങ്ഗാനം ഉപ്പന്നതാദിവോഹാരോ അനവട്ഠാനാദിദേസതോ അയുത്തോ, ഏവമിധാപി കുസലവോഹാരോ അയുത്തോ വിരുദ്ധത്താ. അകുസലാദിവോഹാരോ പന യുത്തോ , കാരണൂപചാരേന പന അകുസലാദിസഭാവതാ

യഥാവുത്തദോസാനതിവത്തനതോ. സുത്തസ്സാപി ഹി യഥാ സുത്തസുത്താനുലോമാദീഹി വിരോധോ ന ഹോതി, തഥേവ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

യം പന വുത്തം "കുസലചിത്തേന ഹി ആപത്തിം ആപജ്ജന്തോ...പേ॰... രൂപക്ഖന്ധസങ്ഖാതം അബ്യാകതാപത്തിം ആപജ്ജതീ"തി, തം അയുത്തമേവ രൂപക്ഖന്ധസ്സ ഖണികതായ ആപത്തിയാപി ദേസനാദിപടികമ്മം വിനാവ പടിപസ്സദ്ധിപ്പസങ്ഗതോ. രൂപപരമ്പരാ ആപത്തീതി ചേ? തന്ന, പടികമ്മേനാപി അവിഗമപ്പസങ്ഗതോ. ന ഹി രൂപസന്തതിദേസനാദീഹി വിഗച്ഛതി സകാരണായത്തത്താ, ഇതി സബ്ബഥാ ആപത്തിയാ പരമത്ഥതാ അയുത്താ, ഏതേനേവ യം വുത്തം "നിപജ്ജിത്വാ നിരോധസമാപന്നസ്സ സഹസേയ്യവസേന തഥാകാരപ്പവത്തരൂപധമ്മസ്സേവ ആപത്തിഭാവതോ"തിആദി, തമ്പി പടിസിദ്ധന്തി വേദിതബ്ബം. ഇധ പന നിരോധസമാപന്നാനം രൂപധമ്മമേവ പടിച്ച ഉപ്പന്നത്താ ആപത്തി അചിത്താ അവേദനാ, അഞ്ഞത്ഥ പന സചിത്താ സവേദനാവ, സബ്ബത്ഥാപി പഞ്ഞത്തിസഭാവാതി വേദിതബ്ബാ. തേനേവ **ദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** ആപത്തിയാ അകുസലാദിസഭാവം പരപരികപ്പിതം നിസേധേതും "ആദികമ്മികസ്സ അനാപത്തിവചനതോ...പേ॰... പണ്ണത്തിമത്തമേവ ആപത്താധികരണന്തി വേദിതബ്ബ"ന്തി സയമേവ വക്ഖതി, തസ്മാ "തംതംകുസലാദിധമ്മസമുപ്പത്തിയാ ഭഗവതാ പഞ്ഞത്താ ആപത്തിസമ്മുതി സമുട്ഠിതാ"തി ച, "യാവ പടിപ്പസ്സദ്ധികാരണാ തിട്ഠതീ"തി ച, "പടിപ്പസ്സദ്ധികാരണേഹി വിനസ്സതീ"തി ച വോഹരീയതി. ആപത്തിയാ ച സമ്മുതിസഭാവത്തേപി ഹി സഞ്ചിച്ച തം ആപജ്ജന്തസ്സ, പടികിരിയം അകരോന്തസ്സ ച അനാദരേ അകുസലരാസി ചേവ സഗ്ഗമഗ്ഗന്തരായോ ച ഹോതീതി ലജ്ജിനോ യഥാവിധിം നാതിക്കമന്തി, അനതിക്കമനപ്പച്ചയാ ച തേസം അനന്തപ്പഭേദാ സീലാദയോ ധമ്മാ പരിവഡ്ഢന്തീതി ഗഹേതബ്ബം. ദ്വത്തിംസേവാതി നിയമോ ആപത്തിനിമിത്താനം കായവചീവിഞ്ഞത്തീനം ഏതേഹേവ സമുപ്പജ്ജനതോ കതോ, ന പന സബ്ബാപത്തീനമ്പി ഏതേഹേവ സമുപ്പജ്ജനതോ. നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്താനഞ്ഹി ഝാനനിരോധസമാപന്നാനഞ്ച അവിഞ്ഞത്തിജനകേഹി വിപാകഅപ്പനാചിത്തേഹി ചേവ രൂപധമ്മേഹി ച സഹസേയ്യാദിആപത്തി സമ്ഭവതി.

ദസാതി കിരിയാഹേതുകമനോവിഞ്ഞാണധാതുദ്വയേന സഹ അട്ഠ മഹാകിരിയചിത്താനി. പഞ്ഞത്തിം അജാനിത്വാ ഇദ്ധിവികുബ്ബനാദീസു അഭിഞ്ഞാനം ആപത്തിസമുട്ഠാപകത്തം വേദിതബ്ബം. ഏത്ഥ ച കിഞ്ചി സിക്ഖാപദം അകുസലചിത്തമേവ, കിഞ്ചി കുസലാബ്യാകതവസേന ദ്വിചിത്തം, കിഞ്ചി തിചിത്തന്തി അയമേവ ഭേദോ ലബ്ഭതി, നാഞ്ഞോതി വേദിതബ്ബം. **കിരിയാസമുട്ഠാന**ന്തി പരൂപക്കമേന ജായമാനം അങ്ഗജാതാദിചലനം സാദിയനചിത്തസങ്ഖാതേ സേവനചിത്തേ ഉപ്പന്നേ തേന ചിത്തേന സമുപ്പാദിതമേവ ഹോതീതി വുത്തം ഇതരഥാ "സിയാ കിരിയസമുട്ഠാനം, സിയാ അകിരിയസമുട്ഠാന"ന്തി വത്തബ്ബതോ.

യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൩൩൩ പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ) വുത്തം "കിരിയസമുട്ഠാനന്തി ഇദം യേഭുയ്യവസേന വുത്തം പരൂപക്കമേ സതി സാദിയന്തസ്സ അകിരിയസമുട്ഠാനഭാവതോ"തിആദി, തം ന ഗഹേതബ്ബം പഠമപാരാജികസ്സ അകിരിയസമുട്ഠാനതായ പാളിഅട്ഠകഥാസു അവുത്തത്താ. "മനോദ്വാരേ ആപത്തി നാമ നത്ഥീ"തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പഠമപാരാജികവണ്ണനാ; പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.ര്വ്വ൩-ർ) ഹി വുത്തം. കഥഞ്ഹി നാമ പരൂപക്കമേന മേഥുനം സാദിയന്തോ അത്തനോ അങ്ഗജാതാദികായചലനം ന സാദിയേയ്യ, സാദിയനചിത്താനുഗുണമേവ പന സകലസരീരേ ചിത്തജരൂപസമുപ്പത്തിയാ വിഞ്ഞത്തിപി സുഖുമാ സമുപ്പന്നാ ഏവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം, തേനാഹ **കായദ്വാരേനേവ സമുട്ഠാനതോ കായകമ്മ**ന്തിആദി. **ചിത്തം പനേത്ഥ അങ്ഗമത്തം ഹോതീ**തി കായവിഞ്ഞത്തി ഏവ കായകമ്മഭാവേ കാരണം, ന ചിത്തം. തം പനേത്ഥ കായസങ്ഖാതായ വിഞ്ഞത്തിയായേവ അങ്ഗമത്തം, ന കായകമ്മഭാവസ്സ, ഇതരഥാ മേഥുനസ്സ "മനോകമ്മ"ന്തി വത്തബ്ബതോ, തേനാഹ "ന തസ്സ വസേന കമ്മഭാവോ ലബ്ഭതീ"തി. **കമ്മഭാവോ**തി കായകമ്മഭാവോ. **സബ്ബഞ്ചേത**ന്തി ഏതം സമുട്ഠാനാദികം. **സിക്ഖാപദസീസേനാ**തി തംതംസിക്ഖാപദനിയതആപത്തിയാ ഏവ ഗഹണത്ഥം സിക്ഖാപദമുഖേന.

പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ

ഇദം കിന്തി കഥേതുകാമതാപുച്ഛാ. **ഇമാ**തിആദി വിസ്സജ്ജനം. വിനീതാനി ആപത്തിം ത്വം ഭിക്ഖു ആപന്നോതിആദിനാ (പാരാ॰ ൩൭) ഭഗവതാ വിനിച്ഛിനിതാനി വത്ഥൂനി **വിനീതവത്ഥൂനി**. തം തം വത്ഥും ഉദ്ധരിത്വാ ദാനതോ ദസ്സനതോ ഉദ്ദാനഭൂതാ ഗാഥാ **ഉദ്ദാനഗാഥാ,** സങ്ഗഹഗാഥാ, ഉദ്ദേസഗാഥാതി വുത്തം ഹോതി. **വത്ഥു ഗാഥാ**തി തേന ഖോ പന സമയേന അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖൂതിആദികാ വിനീതവത്ഥുപാളിയേവ തേസം തേസം വിനീതവത്ഥൂനം ഗന്ഥനതോ "വത്ഥുഗാഥാ"തി വുത്താ , ന ഛന്ദോവിചിതിലക്ഖണേന. ഉദ്ദാനഗാഥാനം വത്ഥു വത്ഥുഗാഥാതി ഏവം വാ ഏത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **ഏത്ഥാ**തി വിനീതവത്ഥൂസു. **ദുതിയാദീന**ന്തി ദുതിയപാരാജികാദീനം. യം പസ്സിത്വാ ചിത്തകാരാദയോ സിപ്പികാ ചിത്തകമ്മാദീനി സിക്ഖന്തി, തം **പടിച്ഛന്നകരൂപം,** പടിമാരൂപന്തി അത്ഥോ.

൩൭. **പുരിമാനി ദ്വേ**തി മക്കടീവജ്ജിപുത്തകവത്ഥൂനി ദ്വേ. താനിപി ഭഗവതാ വിനീതഭാവേന പുന വിനീതവത്ഥൂസു പക്ഖിത്താനി. തത്ഥ തസ്സ കുക്കുച്ചം അഹോസീതിആദി പന കിഞ്ചാപി തേസം പഠമം കുക്കുച്ചം ന ഉപ്പന്നം, ഭിക്ഖൂഹി പന ഭഗവതാ ച ഗരഹിത്വാ വുത്തവചനം സന്ധായ പച്ഛാ ഉപ്പന്നത്തം സന്ധായ വുത്തം. ഭഗവതോ ഏതമത്ഥം ആരോചേസുന്തിആദി ച ഭിക്ഖൂഹി ആനന്ദത്ഥേരേന ച പഠമം ഭഗവതോ ആരോചിതേ, ഭഗവതാ ച തേസം പാരാജികത്തേ പകാസിതേ ഭീതാ തേ സയമ്പി ഗന്ത്വാ അത്തനോ കുക്കുച്ചം പച്ഛാ ആരോചേന്തി ഏവ. "സച്ചം കിര ത്വ"ന്തിആദിനാ ഭഗവതാ പുട്ഠാ പന "സച്ചം ഭഗവാ"തി പടിജാനനവസേനാപി ആരോചേന്തി. ഭഗവാപി ആപത്തിം ത്വന്തിആദിനാ തേസം പാരാജികത്തം വിനിച്ഛിനോതി ഏവ. അനുപഞ്ഞത്തികഥായം പന തം സബ്ബം അവത്വാ അനുപഞ്ഞത്തിയാ അനുഗുണമേവ കിഞ്ചിമത്തം വുത്തം, ഇധാപി തേസം വത്ഥൂനം ഭഗവതാ വിനീതഭാവദസ്സനത്ഥം ഏവം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. കേചി ഇമം അധിപ്പായം അമനസികത്വാ "അഞ്ഞാനേവേതാനി വത്ഥൂനീ"തി വദന്തി. **കുസേ**തി കുസതിണാനി. **കേസേഹീ**തി മനുസ്സകേസേഹി.

൩൮. **വണ്ണപോക്ഖരതായാ**തി ഏത്ഥ പോക്ഖലം നാമ സമിദ്ധം സുന്ദരഞ്ച, തസ്സ ഭാവോ "പോക്ഖരതാ"തി ര-കാരം കത്വാ വുത്തോ, സമിദ്ധതാ സുന്ദരതാതി അത്ഥോ. **പഥംസേസീ**തി അഭിഭവി. **ന ലിമ്പതീ**തി ന അല്ലീയതി.

൩൯. ഏവരൂപാ പരിവത്തലിങ്ഗാ ഭിക്ഖുനിയോ അത്ഥതോ ഏകതോ ഉപസമ്പന്നാപി ഉഭതോസങ്ഘേ ഉപസമ്പന്നാസുയേവ സങ്ഗയ്ഹന്തി ഭിക്ഖൂപസമ്പദായ ഭിക്ഖുനീഉപസമ്പദതോപി ഉക്കട്ഠത്താ. **പാളിയം** "താഹി ആപത്തീഹി അനാപത്തി"ന്തി ഉപയോഗവചനം കത്വാ അനുജാനാമീതി പദേന സമ്ബന്ധിതബ്ബം. ഇത്ഥിലിങ്ഗന്തി

ഥനാദികം ഇത്ഥിസണ്ഠാനം വുത്തന്തി ആഹ - “പുരിസ...പേ॰... ഇത്ഥിസണ്ഠാനം ഉപ്പന്ന”ന്തി. തം നാനന്തരികതോ പന “പുരിസിന്ദ്രിയമ്പി അന്തരഹിതം, ഇത്ഥിന്ദ്രിയഞ്ച ഉപ്പന്ന”ന്തി വുത്തമേവ ഹോതി, ഏവം ഉപരിപി ലിങ്ഗഗ്ഗഹണേനേവ ഇത്ഥിന്ദ്രിയാദിഗ്ഗഹണം വേദിതബ്ബം. **താ**തി ആപത്തിയോ, തസ്സ വുട്ഠാതുന്തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ, താഹി ആപത്തീഹി വുട്ഠാപേതുന്തി അത്ഥോ. കഥന്തി ആഹ **താ സബ്ബാപി ഭിക്ഖുനീഹി കാതബ്ബ**ന്തിആദി. തേന പടിച്ഛന്നായപി അപ്പടിച്ഛന്നായപി ഗരുകാപത്തിയാ പക്ഖമാനത്തചരണാദികം വിധിം ദസ്സേതി.

ഓക്കന്തികവിനിച്ഛയോതി പസങ്ഗാനുഗുണം ഓതരണകവിനിച്ഛയോ. **ബലവഅകുസലേനാ**തി പരദാരികകമ്മാദിനാ. **ദുബ്ബലകുസലേനാ**തി യഥാവുത്തബലവാകുസലോപഹതസത്തിനാ തതോ ഏവ ദുബ്ബലഭൂതേന കുസലേന. **ദുബ്ബലഅകുസലേനാ**തി പുരിസഭാവുപ്പാദകബ്രഹ്മചരിയാദിബലവകുസലോപഹതസത്തിനാ തതോ ഏവ ദുബ്ബലഭൂതേന പരദാരികാദിഅകുസലേന. സുഗതിയം ഭാവദ്വയസ്സ കുസലകമ്മജത്താ അകുസലേനേവ വിനാസോ കുസലേനേവ ഉപ്പത്തീതി ആഹ **ഉഭയമ്പീ**തിആദി. ദുഗ്ഗതിയം പന അകുസലേനേവ ഉഭിന്നമ്പി ഉപ്പത്തി ച വിനാസോ ച, തത്ഥ ദുബ്ബലബലവഭാവോവ വിസേസോ.

“ഏഹി മയം ഗമിസ്സാമാ”തി ഭിക്ഖുനിയാ സദ്ധിം സംവിധായ ഏകദ്ധാനഗമനേ പാചിത്തിയാപത്തിപരിഹാരത്ഥം വുത്തം “സംവിദഹനം പരിമോചേത്വാ”തി. തേന ഏകഗാമക്ഖേത്തേപി ബഹിഗാമതോ അന്തരഘരം സംവിധായ ഗമനമ്പി ആപത്തികരമേവാതി ദസ്സേതി. പരിമോചനവിധിം ദസ്സേന്തോ ആഹ **മയ**ന്തിആദി. **ബഹിഗാമേ**തി ഗാമന്തരേ. ദുതിയികാ ഭിക്ഖുനീ പക്കന്താ വാ ഹോതീതിആദിനാ (പാചി॰ ന്റ൩൨) വുത്തഅനാപത്തിലക്ഖണം അനുലോമേതീതി വുത്തം “ഗാമന്തര...പേ॰... അനാപത്തീ”തി. **കോപേത്വാ**തി പരിച്ചജിത്വാ. **ലജ്ജിനിയോ...പേ॰... ലബ്ഭതീ**തി ലിങ്ഗപരിവത്തനദുക്ഖപീളിതസ്സ സങ്ഗഹേപി അസതി ഹീനായാവത്തനമ്പി ഭവേയ്യാതി “ആപദാസൂ”തി വുത്തഅനാപത്തിഅനുലോമേന വുത്തം. തായ ദുതിയികം ഗഹേത്വാവ ഗന്തബ്ബം. **അലജ്ജിനിയോ...പേ॰... ലബ്ഭതീ**തി അലജ്ജിനീഹി സദ്ധിം ഏകകമ്മാദിസംവാസേ ആപത്തിസമ്ഭവതോ താ അസന്തപക്ഖം ഭജന്തീതി വുത്തം, ഇമിനാപേതം വേദിതബ്ബം “അലജ്ജിനീഹി സദ്ധിം പരിഭോഗോ ന വട്ടതീ”തി. യദി ഹി വട്ടേയ്യ, തതോപി ദുതിയികം വിനാ ഗാമന്തരഗമനാദീസു ആപത്തി ഏവ സിയാ സങ്ഗാഹികത്താ താസം സങ്ഗാഹികലജ്ജിനിഗണതോ വിയ. **ഞാതികാ ന ഹോന്തി...പേ॰... വട്ടതീതി വദന്തീ**തി ഇമിനാ അട്ഠകഥാസു അനാഗതഭാവം ദീപേതി. തഥാപി വിസ്സാസികഞാതികഭിക്ഖുനിയോ വിനാ ഭിക്ഖുനിഭാവേ അരമന്തസ്സ മാനപകതികസ്സ ആപദാട്ഠാനസമ്ഭവേന തം വചനം അപ്പടിക്ഖിത്തമ്പി തദഞ്ഞേസം ന വട്ടതിയേവാതി ഗഹേതബ്ബം. **ഭിക്ഖുഭാവേപീ**തി ഭിക്ഖുകാലേപി . **തം നിസ്സായാ**തി തം നിസ്സയാചരിയം കത്വാ. **ഉപജ്ഝാ ഗഹേതബ്ബാ**തി ഉപസമ്പദാഗഹണത്ഥം ഉപജ്ഝാ ഗഹേതബ്ബാ.

വിനയകമ്മന്തി വികപ്പനം സന്ധായ വുത്തം. **പുന കാതബ്ബ**ന്തി പുന വികപ്പേതബ്ബം. **പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ സത്താഹം വട്ടതീ**തി “അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനീനം സന്നിധിം ഭിക്ഖൂഹി, ഭിക്ഖൂനം സന്നിധിം ഭിക്ഖുനീഹി ച പടിഗ്ഗാഹാപേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതു”ന്തി (ചൂളവ॰ ൪൨൧) വചനതോ പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **സത്തമേ ദിവസേ**തി ഇദഞ്ച നിസ്സഗ്ഗിയം അനാപജ്ജിത്വാവ പുനപി സത്താഹം പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **പകതത്തോ**തി അപരിവത്തലിങ്ഗോ. **രക്ഖതീ**തി തം പടിഗ്ഗഹണവിജഹനതോ രക്ഖതി, അവിഭത്തതായ പടിഗ്ഗഹണം ന വിജഹതീതി അധിപ്പായോ.

സാമം ഗഹേത്വാന നിക്ഖിപേയ്യാതി സഹത്ഥേന പടിഗ്ഗഹേത്വാന നിക്ഖിപേയ്യ. **പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ ആപത്തീ**തി ലിങ്ഗപരിവത്തേ ജാതേ പുന അപ്പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ ആപത്തി.

ഹീനായാവത്തനേനാതി ഏത്ഥ കേചി “പകതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ സിക്ഖം അപ്പച്ചക്ഖായ ‘ഗിഹീ ഭവിസ്സാമീ’തി ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണം ഹീനായാവത്തന”ന്തി വദന്തി, തം ന യുത്തം തത്തകേന ഭിക്ഖുഭാവസ്സ അവിജഹനതോ. അഞ്ഞേ പന “പാരാജികം ആപന്നസ്സ ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞം പഹായ ഗിഹിലിങ്ഗഭാവൂപഗമനമ്പി ഹീനായാവത്തന”ന്തി വദന്തി, തം യുത്തമേവ. പാരാജികം ആപന്നോ ഹി തം പടിച്ഛാദേത്വാ യാവ ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞോ ഹോതി, താവ ഭിക്ഖു ഏവ ഹോതി ഭിക്ഖൂനമേവ പാരാജികസ്സ പഞ്ഞത്തത്താ. “യോ പന ഭിക്ഖൂ”തി ഹി വുത്തം. തഥാ ഹി സോ സംവാസം സാദിയന്തോപി ഥേയ്യസംവാസകോ ന ഹോതി, സഹസേയ്യാദിആപത്തിഞ്ച ന ജനേതി, അത്താനം ഓമസന്തസ്സ പാചിത്തിയഞ്ച ജനേതി. വുത്തഞ്ഹി -

> “അസുദ്ധോ ഹോതി പുഗ്ഗലോ അഞ്ഞതരം പാരാജികം ധമ്മം അജ്ഝാപന്നോ, തഞ്ചേ സുദ്ധദിട്ഠി സമാനോ ഓകാസം കാരാപേത്വാ അക്കോസാധിപ്പായോ വദേതി, ആപത്തി ഓമസവാദസ്സാ”തി (പാരാ॰ ൩൮൯).

ഏകേ പന “പാരാജികം ആപന്നാനം ദോസം പടിജാനിത്വാ ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണം നാമ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനേ സമോധാനം ഗച്ഛതി തേനാപി പടിഞ്ഞായ ഭിക്ഖുഭാവസ്സ വിജഹനതോ. തേനേവ വിനയവിനിച്ഛയാദീസു ഹീനായാവത്തനം സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനേ സമോധാനേത്വാ വിസും തം ന വുത്തം. തസ്മാ ഭിക്ഖുനീനം വിബ്ഭമിതുകാമതായ ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണം ഇധ ഹീനായാവത്തനം താസം സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസ്സ അഭാവതോ. താസം പടിഗ്ഗഹണവിജഹനസ്സാപി സബ്ബസോ വത്തബ്ബത്താ”തി വദന്തി, തമ്പി അപ്പടിബാഹിയമേവ. തസ്മാ പാരാജികാനം ഭിക്ഖുനീനഞ്ച “ഉപ്പബ്ബജിസ്സാമീ”തി ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണം ഹീനായാവത്തനന്തി ഗഹേതബ്ബം. വിബ്ഭമോതിപി ഏതസ്സേവ നാമം, തേനേവ തം **ഖുദ്ദസിക്ഖായം** “അച്ഛേദവിസ്സജ്ജനഗാഹവിബ്ഭമാ”തി അധിട്ഠാനവിജഹനേ വിബ്ഭമനാമേന വുത്തം.

അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനേനാതി അഞ്ഞസ്സ അദത്വാവ അനത്ഥികസ്സേവ പടിഗ്ഗഹിതവത്ഥൂനം ബഹി ഛഡ്ഡനേന. കേചി “പടിഗ്ഗഹിതവത്ഥൂസു സാപേക്ഖസ്സ പുരേ പടിഗ്ഗഹിതഭാവതോ പരിമോചനത്ഥം തത്ഥ പടിഗ്ഗഹമത്തസ്സ വിസ്സജ്ജനമ്പി അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനമേവ ചീവരാദിഅധിട്ഠാനപച്ചുദ്ധാരോ വിയാ”തി വദന്തി, തം ന സുന്ദരം തഥാവചനാഭാവാ. യഥേവ ഹി ചീവരാദീസു അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനേന അധിട്ഠാനവിജഹനം വത്വാപി വിസും പച്ചുദ്ധാരോ ച വുത്തോ, ഏവമിധാപി വത്തബ്ബം, യഥാ ച ചീവരാദീസു കായപടിബദ്ധേസുപി പച്ചുദ്ധാരേന അധിട്ഠാനം വിഗച്ഛതി, ന ഏവമിധ. ഇധ പന പടിഗ്ഗഹിതവത്ഥുസ്മിം അനപേക്ഖസ്സാപി കായതോ മുത്തേയേവ തസ്മിം പടിഗ്ഗഹണം വിജഹതി. തഥാ ഹി വുത്തം “സതക്ഖത്തുമ്പി പരിച്ചജതു, യാവ അത്തനോ ഹത്ഥഗതം പടിഗ്ഗഹിതമേവാ”തി. അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനേനാതി ഏത്ഥ ച “അനപേക്ഖായാ”തി ഏത്തകമേവ വത്തബ്ബം അനപേക്ഖതം മുഞ്ചിത്വാ ഇധ വിസും വിസ്സജ്ജനസ്സ അഭാവാ. ന ഹേത്ഥ പച്ചുദ്ധാരേ വിയ വിസ്സജ്ജനവിധാനമത്ഥി. അപിച പടിഗ്ഗഹണമത്തവിസ്സജ്ജനേ സതി പുരേ പടിഗ്ഗഹിതോപി ആഹാരോ ഭുഞ്ജിതുകമ്യതായ ഉപ്പന്നായ പടിഗ്ഗഹണമത്തം

വിസ്സജ്ജേത്വാ പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ യഥാസുഖം ഭുഞ്ജിതബ്ബോ സിയാതി, തഥാ ച **സന്നിധികാരകസിക്ഖാപദേ** വുത്താ സബ്ബാപി വിനിച്ഛയഭേദാ നിരത്ഥകാ ഏവ സിയും. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ -

> “ഗണ്ഠികപത്തസ്സ വാ ഗണ്ഠികന്തരേ സ്നേഹോ പവിട്ഠോ ഹോതി...പേ॰... താദിസേ പത്തേപി പുനദിവസേ ഭുഞ്ജന്തസ്സ പാചിത്തിയ”ന്തിആദി (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൨൫൩).

തത്ഥ പന “പടിഗ്ഗഹണം അനപേക്ഖചിത്തേന വിസ്സജ്ജേത്വാ ഭുഞ്ജിതബ്ബ”ന്തി ഏത്തകമേവ വത്തബ്ബം, ന ച വുത്തം. കത്ഥചി ഈദിസേസു ച ഗണ്ഠികപത്താദീസു പടിഗ്ഗഹണേ അപേക്ഖാ കസ്സചിപി നത്ഥേവ തപ്പഹാനായ വായാമതോ, തഥാപി തത്ഥഗതആമിസേ പടിഗ്ഗഹണം ന വിഗച്ഛതി. കസ്മാ? ഭിക്ഖുസ്സ പത്തേ പുന ഭുഞ്ജിതുകാമതാപേക്ഖായ വിജ്ജമാനത്താ പത്തഗതികേ ആഹാരേപി തസ്സാ വത്തനതോ. ന ഹി പത്തം അവിസ്സജ്ജേത്വാ തഗ്ഗതികം ആഹാരം വിസ്സജ്ജേതും സക്കാ, നാപി ആഹാരം അവിസ്സജ്ജേത്വാ തഗ്ഗതികം പടിഗ്ഗഹണം വിസ്സജ്ജേതും. തസ്മാ വത്ഥുനോ വിസ്സജ്ജനമേവ അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനം, ന പടിഗ്ഗഹണസ്സാതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം. തേനേവ സന്നിധിസിക്ഖാപദസ്സ **അനാപത്തിവാരേ** -

> “അന്തോസത്താഹം അധിട്ഠേതി, വിസ്സജ്ജേതി, നസ്സതി, വിനസ്സതി, ഡയ്ഹതി, അച്ഛിന്ദിത്വാ ഗണ്ഹന്തി, വിസ്സാസം ഗണ്ഹന്തി, അനുപസമ്പന്നസ്സ ചത്തേന വന്തേന മുത്തേന അനപേക്ഖോ ദത്വാ പടിലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജതീ”തി -

ഏവം സബ്ബത്ഥ വത്ഥുവിസ്സജ്ജനമേവ വുത്തം. ഏത്ഥ ച “അന്തോസത്താഹം അധിട്ഠേതീ”തി ബാഹിരപരിഭോഗായ അധിട്ഠാനവചനതോ വത്ഥും അവിസ്സജ്ജേത്വാപി കേവലം അനജ്ഝോഹരിതുകാമതായ സുദ്ധചിത്തേന ബാഹിരപരിഭോഗത്ഥായ നിയമനമ്പി വിസും ഏകം പടിഗ്ഗഹണവിജഹനകാരണമേവ, ഇദഞ്ച സന്ധായ പടിഗ്ഗഹണമത്തവിസ്സജ്ജനം വുത്തം സിയാ, സുവുത്തമേവ സിയാ, തഥാ ച “പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീ”തി പടിഗ്ഗഹണവിസ്സജ്ജനം ന വത്തബ്ബം സിയാ ബാഹിരപരിഭോഗാധിട്ഠാനസ്സ ഇധാധിപ്പേതത്താ.

സാരത്ഥദീപനിയഞ്ഹി (സാരത്ഥ॰ ദീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൬൬൨) “അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനേനാതി ഏത്ഥ അഞ്ഞസ്സ അദത്വാവ അനത്ഥികതായ ‘നത്ഥി ഇമിനാ കമ്മം ന ദാനി നം പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീ’തി വത്ഥൂസു വാ, ‘പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ പടിഭുഞ്ജിസ്സാമീ’തി പടിഗ്ഗഹണേ വാ അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനേനാ”തി ഏവം പരിഭുഞ്ജിതുകാമസ്സേവ പടിഗ്ഗഹണമത്തവിസ്സജ്ജനമ്പി പടിഗ്ഗഹണവിജഹനകാരണം വുത്തം, തം ന ഗഹേതബ്ബം. പുരിമമേവ പന ബാഹിരപരിഭോഗാധിട്ഠാനം ഗഹേതബ്ബം. ഇദം പന **അട്ഠകഥാസു** “അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനസങ്ഖാതേ വിസ്സജ്ജേതീ”തി വുത്തപാളിപദത്ഥേ സങ്ഗഹേത്വാ വിസും ന വുത്തം. നസ്സതി, വിനസ്സതി, ഡയ്ഹതി, വിസ്സാസം വാ ഗണ്ഹന്തീതി ഇമാനി പന പദാനി അച്ഛിന്ദിത്വാ ഗണ്ഹന്തീതി ഇമസ്മിം പദേ സങ്ഗഹിതാനീതി വേദിതബ്ബം.

അച്ഛിന്ദിത്വാ ഗഹണേനാതി അനുപസമ്പന്നാനം ബലക്കാരാദിനാ അച്ഛിന്ദിത്വാ ഗഹണേന. ഉപസമ്പന്നാനഞ്ഹി അച്ഛിന്ദനവിസ്സാസഗ്ഗാഹേസു പടിഗ്ഗഹണം ന വിജഹതി. **ഏത്ഥാതി** ഭിക്ഖുവിഹാരേ. **ഉപരോപകാതി** തേന രോപിതാ രുക്ഖഗച്ഛാ. **തേരസസു സമ്മുതീസൂതി** ഭത്തുദ്ദേസകസേനാസനപഞ്ഞാപകഭണ്ഡാഗാരികചീവരപടിഗ്ഗാഹകചീവരഭാജകയാഗുഭാജകഫലഭാജകഖജ്ജഭാജകഅപ്പമത്തകവ തേരസസു സമ്മുതീസു.

പച്ഛിമികായ സേനാസനഗ്ഗാഹേ പടിപ്പസ്സദ്ധേപി അപ്പടിപ്പസ്സദ്ധേപി കഥിനത്ഥാരസ്സ, തമ്മൂലകാനം പഞ്ചാനിസംസാനഞ്ച അഭാവസ്സ സമാനത്താ തത്ഥ വിജ്ജമാനമ്പി സേനാസനഗ്ഗാഹപടിപ്പസ്സദ്ധിം അദസ്സേത്വാ തത്ഥ ഭിക്ഖൂഹി കത്തബ്ബം സങ്ഗഹമേവ ദസ്സേതും **സചേ പച്ഛിമികായാ**തിആദി വുത്തം. **സചേ അകുസലവിപാകേ ...പേ॰... ഛാരത്തം മാനത്തമേവ ദാതബ്ബ**ന്തി ഇദം പടിച്ഛന്നായ സാധാരണാപത്തിയാ പരിവസന്തസ്സ അസമാദിന്നപരിവാസസ്സ വാ ലിങ്ഗേ പരിവത്തേ പക്ഖമാനത്തം ചരന്തസ്സ വസേന വുത്തം. സചേ പനസ്സ പക്ഖമാനത്തേ അസമാദിന്നേ ഏവ പുന ലിങ്ഗം പരിവത്തതി, പരിവാസം ദത്വാ പരിവുത്ഥപരിവാസസ്സേവ ഛാരത്തം മാനത്തം ദാതബ്ബം. **പരിവാസദാനം നത്ഥി** ഭിക്ഖുകാലേ അപ്പടിച്ഛന്നഭാവതോ. സചേ പന ഭിക്ഖുകാലേപി സഞ്ചിച്ച നാരോചേതി, ആപത്തി പടിച്ഛന്നാവ ഹോതി, ആപത്തിപടിച്ഛന്നഭാവതോ പരിവാസോ ച ദാതബ്ബോതി വദന്തി. പാരാജികം ആപന്നാനം ഇത്ഥിപുരിസാനം ലിങ്ഗേ പരിവത്തേപി പാരാജികത്തസ്സ ഏകസ്മിം അത്തഭാവേ അവിജഹനതോ പുന ഉപസമ്പദാ ന ദാതബ്ബാതി ഗഹേതബ്ബം. തേനേവ തേസം സീസച്ഛിന്നപുരിസാദയോ നിദസ്സിതാ.

൭൧. തഥേവാതി മുച്ചതു വാ മാ വാതി ഇമമത്ഥം അതിദിസതി. **അഞ്ഞേസന്തി** പുഥുജ്ജനേ സന്ധായ വുത്തം. തേസഞ്ഹി ഈദിസേ ഠാനേ അസാദിയനം ദുക്കരം സോതാപന്നാദിഅരിയാനം തത്ഥ ദുക്കരത്താഭാവാ. ന ഹി അരിയാ പാരാജികാദിലോകവജ്ജാപത്തിം ആപജ്ജന്തി.

൭൩. സുഫുസിതാതി ഉപരിമായ ദന്തപന്തിയാ ഹേട്ഠിമാ ദന്തപന്തി ആഹച്ച ഠിതാ, അവിവടാതി അത്ഥോ. തേനാഹ “അന്തോമുഖേ ഓകാസോ നത്ഥീ”തി. **ഉപ്പാടിതേ പന ഓട്ഠമംസേ ദന്തേ സുയേവ ഉപക്കമന്തസ്സ ഥുല്ലച്ചയ**ന്തി നിമിത്തേന ബഹിനിമിത്തേ ഛുപനത്താ വുത്തം. ബഹിനിക്ഖന്തദന്തജിവ്ഹാസുപി ഏസേവ നയോ. **നിജ്ഝാമതണ്ഹികാ** നാമ ലോമകൂപേഹി സമുട്ഠിതഅഗ്ഗിജാലാഹി ഡഡ്ഢസരീരതായ അതിവിയ തസിതരൂപാ. **ആദി**-സദ്ദേന ഖുപ്പിപാസാസുരാ അട്ഠിചമ്മാവസിട്ഠാ ഭയാനകസരീരാ പേതിയോ സങ്ഗഹിതാ. **വിസഞ്ഞം കത്വാതി** യഥാ സോ കതമ്പി ഉപക്കമം ന ജാനാതി, ഏവം കത്വാ. തേന ച വിസഞ്ഞീ അഹുത്വാ സാദിയന്തസ്സ പാരാജികമേവാതി ദസ്സേതി. **ഉപഹതകായപ്പസാദോതി** വാതപിത്താദിദോസേഹി കായവിഞ്ഞാണാനുപ്പാദകഭാവേന ദൂസിതകായപ്പസാദോ, ന പന വിനട്ഠകായപ്പസാദോ. **സീസേ പത്തേതി** മഗ്ഗേന മഗ്ഗപ്പടിപാദനേ ജാതേ. അപ്പവേസേതുകാമതായ ഏവ നിമിത്തേന നിമിത്തഛുപനേ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം, സേവേതുകാമസ്സ പന തത്ഥാപി ദുക്കടമേവാതി ആഹ “ദുക്ഖടമേവ സാമന്ത”ന്തി.

൭൪. ജാതി-സദ്ദേന സുമനപുപ്ഫപരിയായേന തന്നിസ്സയോ ഗുമ്ബോ അധിപ്പേതോതി ആഹ “ജാതിപുപ്ഫഗുമ്ബാന”ന്തി. തേന ച ജാതിയാ ഉപലക്ഖിതം വനം ജാതിയാവനന്തി അലുത്തസമാസോതി ദസ്സേതി. **ഏകരസന്തി** വീഥിചിത്തേഹി അസമ്മിസ്സം.

൭൫. ഉപ്പന്നേ വത്ഥുമ്ഹീതി ഇത്ഥീഹി കതഅജ്ഝാചാരവത്ഥുസ്മിം. **രുക്ഖസൂചികണ്ടകദ്വാരന്തി** രുക്ഖസൂചിദ്വാരം കണ്ടകദ്വാരം, ഏവമേവ വാ പാഠോ. തത്ഥ യം ഉഭോസു പസ്സേസു രുക്ഖത്ഥമ്ഭേ നിഖനിത്വാ തത്ഥ മജ്ഝേ

വിജ്ഝിത്വാ ദ്വേ തിസ്സോ രുക്ഖസൂചിയോ പവേസേത്വാ കരോന്തി, തം **രുക്ഖസൂചിദ്വാരം** നാമ. പവേസനനിക്ഖമനകാലേ പന അപനേത്വാ ഥകനകയോഗ്ഗേന കണ്ടകസാഖാപടലേന യുത്തം ദ്വാരം **കണ്ടകദ്വാരം** നാമ. ഗാമദ്വാരസ്സ പിധാനത്ഥം പദരേന കണ്ടകസാഖാദീഹി വാ കതസ്സ കവാടസ്സ ഉദുക്ഖലപാസരഹിതതായ ഏകേന സംവരിതും വിവരിതുഞ്ച അസക്കുണേയ്യസ്സ ഹേട്ഠാ ഏകം ചക്കം യോജേന്തി, യേന പരിവത്തമാനേന തം കവാടം സുഖഥകനം ഹോതി, തം സന്ധായ വുത്തം "ചക്കലകയുത്തദ്വാര"ന്തി. ചക്കമേവ ഹി ലാതബ്ബട്ഠേന സംവരണവിവരണത്ഥായ ഗഹേതബ്ബട്ഠേന ചക്കലകം, തേന യുത്തമ്പി കവാടം ചക്കലകം നാമ, തേന യുത്തം ദ്വാരം ചക്കലകയുത്തദ്വാരം. മഹാദ്വാരേസു പന ദ്വേ തീണിപി ചക്കലകാനി യോജേന്തീതി ആഹ **ഫലകേസൂ**തിആദി. **കിടികാസൂ**തി വേളുപേസികാഹി കണ്ടകസാഖാദീഹി ച കതഥകനകേസു. **സംസരണകിടികദ്വാരന്തി** ചക്കലകയന്തേന സംസരണകിടികായുത്തമഹാദ്വാരം. **ഗോപ്ഫേത്വാ**തി ആവുണിത്വാ, രജ്ജൂഹി ഗന്ഥേത്വാ വാ. **ഏകം ദുസ്സസാണിദ്വാരമേവാ**തി ഏത്ഥ കിലഞ്ജസാണിദ്വാരമ്പി സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി തഗ്ഗതികത്താ. **അഥ ഭിക്ഖൂ...പേ॰... നിസിന്നാ ഹോന്തീ**തി ഇദം ഭിക്ഖൂനം സന്നിഹിതഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. നിപന്നേപി ആഭോഗം കാതും വട്ടതി, നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തേ പന ആഭോഗം കാതും ന വട്ടതി അസന്തപക്ഖേ ഠിതത്താ. രഹോ നിസജ്ജായ വിയ ദ്വാരസംവരണം നാമ മാതുഗാമാനം പവേസനനിവാരണത്ഥം അനുഞ്ഞാതന്തി ആഹ **ഭിക്ഖുനിം വാ**തിആദി. **നിസ്സേണിം ആരോപേത്വാ**തി ഇദം ഹേട്ഠിമതലസ്സ സദ്വാരബന്ധതായ വുത്തം. ചതൂസു ദിസാസു പരിക്ഖിത്തസ്സ കുട്ടസ്സ ഏകാബദ്ധതായ "ഏകകുട്ടകേ"തി വുത്തം. **പച്ഛിമാനം ഭാരോ**തി പാളിയാ ആഗച്ഛന്തേ സന്ധായ വുത്തം. **യേന കേനചി പരിക്ഖിത്തേ**തി ഏത്ഥ പരിക്ഖേപസ്സ ഉബ്ബേധതോ പമാണം സഹസേയ്യപ്പഹോനകേ വുത്തസദിസമേവ.

മഹാപരിവേണന്തി മഹന്തം അങ്ഗണം, തേന ച ബഹുജനസഞ്ചാരം ദസ്സേതി, തേനാഹ **മഹാബോധീ**തിആദി. **അരുണേ ഉഗ്ഗതേ വുട്ഠഹതി, അനാപത്തി** അനാപത്തിഖേത്തഭൂതായ രത്തിയാ സുദ്ധചിത്തേന നിപന്നത്താ. **പബുജ്ഝിത്വാ പുന സുപതി ആപത്തീ**തി അരുണേ ഉഗ്ഗതേ പബുജ്ഝിത്വാ അരുണുഗ്ഗമനം ഞത്വാ വാ അഞത്വാ വാ അനുട്ഠഹിത്വാ സയിതസന്താനേന സുപതി ഉട്ഠഹിത്വാ കത്തബ്ബസ്സ ദ്വാരസംവരണാദിനോ അകതത്താ അകിരിയസമുട്ഠാനാ ആപത്തി ഹോതി അനാപത്തിഖേത്തേ കതനിപജ്ജനകിരിയായ അനങ്ഗത്താ. അയഞ്ഹി ആപത്തി ഈദിസേ ഠാനേ അകിരിയാ, ദിവാ അസംവരിത്വാ നിപജ്ജനക്ഖണേ കിരിയാ ച അചിത്തകാ ചാതി വേദിതബ്ബാ. പുരാരുണാ പബുജ്ഝിത്വാപി യാവ അരുണുഗ്ഗമനാ സയന്തസ്സാപി പുരിമനയേന ആപത്തിയേവ. **അരുണേ ഉഗ്ഗതേ വുട്ഠഹിസ്സാമീതി...പേ॰... ആപത്തിയേവാ**തി ഏത്ഥ കഥം തസ്സ ആപത്തീതി? വുച്ചതേ - ന താവ രത്തിയം "ദിവാ ആപജ്ജതി നോ രത്തി"ന്തി (പരി॰ ൩൨൩) വുത്തത്താ. "അനാദരിയദുക്കടാ ന മുച്ചതീ"തി വുത്തദുക്കടം പന ദിവാസയനദുക്കടമേവ ന ഹോതി അനാദരിയദുക്കടത്താ. ഏവം അരുണുഗ്ഗമനേ പന അചിത്തകം അകിരിയസമുട്ഠാനം ആപത്തിം ആപജ്ജതീതി വേദിതബ്ബം. സോ സചേ ദ്വാരം സംവരിത്വാ "അരുണേ ഉഗ്ഗതേ വുട്ഠഹിസ്സാമീ"തി നിപജ്ജതി, ദ്വാരേ ച അഞ്ഞേഹി അരുണുഗ്ഗമനകാലേ വിവടേപി തസ്സ അനാപത്തിയേവ ദ്വാരപിദഹനസ്സ രത്തിദിവാഭാഗേസു വിസേസാഭാവാ. ആപത്തിആപജ്ജനസ്സേവ കാലവിസേസോ ഇച്ഛിതബ്ബോ, ന തപ്പരിഹാരസ്സാതി ഗഹേതബ്ബം, "ദ്വാരം അസംവരിത്വാ രത്തിം നിപജ്ജതീ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൭൭) ഹി വുത്തം. ദിവാ സംവരിത്വാ നിപന്നസ്സ കേനചി വിവടേപി ദ്വാരേ അനാപത്തിയേവ. അത്തനാപി അനുട്ഠഹിത്വാവ സതി പച്ചയേ വിവടേപി അനാപത്തീതി വദന്തി. **യഥാപരിച്ഛേദമേവ ച ന വുട്ഠാതീ**തി അരുണേ ഉഗ്ഗതേയേവ ഉട്ഠാതി. **ആപത്തിയേവാ**തി മൂലാപത്തിംയേവ സന്ധായ വുത്തം, അനാദരിയആപത്തി പന പുരാരുണാ ഉട്ഠിതസ്സാപി തസ്സ ഹോതേവ "ദുക്കടാ ന മുച്ചതീ"തി വുത്തത്താ, ദുക്കടാ ന മുച്ചതീതി ച പുരാരുണാ ഉട്ഠഹിത്വാ മൂലാപത്തിയാ മുത്തോപി അനാദരിയദുക്കടാ ന മുച്ചതീതി അധിപ്പായോ.

നിദ്ദാവസേന നിപജ്ജതീതി വോഹാരവസേന വുത്തം, പാദാനം പന ഭൂമിതോ അമോചിതത്താ അയം നിപന്നോ നാമ ന ഹോതി, തേനേവ അനാപത്തി വുത്താ. **അപസ്സായ സുപന്തസ്സാ**തി കടിട്ഠിതോ ഉദ്ധം പിട്ഠികണ്ടകേ അപ്പമത്തകമ്പി പദേസം ഭൂമിം അഫുസാപേത്വാ ഥമ്ഭാദിം അപസ്സായ സുപന്തസ്സ. കടിട്ഠിം പന ഭൂമിം ഫുസാപേന്തസ്സ സയനം നാമ ഹോതി. പിട്ഠിപസാരണലക്ഖണാ ഹി സേയ്യാ. ദീഘവന്ദനാദീസുപി തിരിയം പിട്ഠികണ്ടകാനം പസാരിതത്താ നിപജ്ജനമേവാതി ആപത്തി പരിഹരിതബ്ബാവ "വന്ദാമീതി പാദമൂലേ നിപജ്ജീ"തിആദീസു നിപജ്ജനസ്സേവ വുത്തത്താ. **തസ്സാപി അനാപത്തി** പതനക്ഖണേ അവിസയത്താ, വിസയേ ജാതേ സഹസാ വുട്ഠിതത്താ ച. യസ്സ പന വിസഞ്ഞിതായ പച്ഛാപി അവിസയോ, ഏതസ്സ അനാപത്തിയേവ പതിതക്ഖണേ വിയ. **തഥേവ സയതി ന വുട്ഠാതീ**തി ഇമിനാ വിസയേപി അകരണം ദസ്സേതി, തേനേവ "തസ്സ ആപത്തീ"തി വുത്തം.

ഏകഭങ്ഗേനാതി ഉഭോ പാദേ ഭൂമിതോ അമോചേത്വാവ ഏകപസ്സേന സരീരം ഭഞ്ജിത്വാ നിപന്നോ. മഹാഅട്ഠകഥായം പന മഹാപദുമത്ഥേരേന വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ, തേന "മഹാഅട്ഠകഥായ ലിഖിതമഹാപദുമത്ഥേരവാദോ അയ"ന്തി ദസ്സേതി. തഥ സുപന്തസ്സാപി അവിസയത്തമത്ഥീതി മഹാപദുമത്ഥേരേന "അവിസയത്താ പന ആപത്തി ന ദിസ്സതീ"തി വുത്തം. ആചരിയാ പന സുപന്തസ്സ വിസഞ്ഞത്താഭാവേന വിസയത്താ അനാപത്തിം ന കഥയന്തി. വിസഞ്ഞത്തേ സതി അനാപത്തിയേവ. **ദ്വേ പന ജനാ**തിആദിപി മഹാഅട്ഠകഥായമേവ വചനം, തദേവ പച്ഛാ വുത്തത്താ പമാണം. യക്ഖഗഹിതഗ്ഗഹണേനേവ ചേത്ഥ വിസഞ്ഞീഭൂതോപി സങ്ഗഹിതോ. ഏകഭങ്ഗേന നിപന്നോ പന അനിപന്നത്താ ആപത്തിതോ മുച്ചതിയേവാതി ഗഹേതബ്ബം.

൭൮. **അപദേ**തി ആകാസേ. പദന്തി പദവളഞ്ജം, തേനാഹ "ആകാസേ പദ"ന്തി. **ഏതദഗ്ഗ**ന്തി ഏസോ അഗ്ഗോ. **യദിദ**ന്തി യോ അയം. സേസം ഉത്താനമേവ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

പഠമപാരാജികവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൨. ദുതിയപാരാജികം

അദുതിയേനാതി അസദിസേന ജിനേന യം ദുതിയം പാരാജികം പകാസിതം, തസ്സ ഇദാനി യസ്മാ സംവണ്ണനാക്കമോ പത്തോ, തസ്മാ അസ്സ ദുതിയസ്സ അയം സംവണ്ണനാ ഹോതീതി യോജനാ.

ധനിയവത്ഥുവണ്ണനാ

൮൪. രാജൂഹി ഗഹിതന്തി രാജഗഹന്തി ആഹ "മന്ധാതു"തി. രാജപുരോഹിതേന പരിഗ്ഗഹിതമ്പി രാജപരിഗ്ഗഹിതമേവാതി **മഹാഗോവിന്ദ**ഗ്ഗഹണം, നഗരസദ്ദാപേക്ഖായ ചേത്ഥ "രാജഗഹ"ന്തി നപുംസകനിദ്ദേസോ.

അഞ്ഞേപേത്ഥ പകാരേതി സുസംവിഹിതാരക്ഖത്താ രാജൂനം ഗഹം ഗേഹഭൂതന്തി രാജഗഹന്തിആദികേ പകാരേ. **വസന്തവനന്തി** കീളാവനം, വസന്തകാലേ കീളായ യേഭുയ്യത്താ പന വസന്തവനന്തി വുത്തം.

സദ്വാരബന്ധാതി വസ്സൂപഗമനയോഗ്ഗതാദസ്സനം. **നാലകപടിപദന്തി സുത്തനിപാതേ** (സു॰ നി॰ ൹൮൯ ആദയോ) നാലകത്ഥേരസ്സ ദേസിതം മോനേയ്യപടിപദം. **പഞ്ചന്നം ഛദനാനന്തി** തിണപണ്ണഇട്ഠകസിലാസുധാസങ്ഖാതാനം പഞ്ചന്നം. **നോ ചേ ലഭതി…പേ॰… സാമന്ബി കാതബ്ബന്തി** ഇമിനാ നാവാസത്ഥവജേ ഠപേത്വാ അഞ്ഞത്ഥ "അസേനാസനികോ അഹ"ന്തി ആലയകരണമത്തേന ഉപഗമനം ന വട്ടതി. സേനാസനം പരിയേസിത്വാ വചീഭേദം കത്വാ വസ്സം ഉപഗന്തബ്ബമേവാതി ദസ്സേതി. "ന, ഭിക്ഖവേ, അസേനാസനികേനാ"തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൨൦൪) ഹി **പാളിയം** "നാലകപടിപദം പടിപന്നേനാപീ"തി അട്ഠകഥായഞ്ച അവിസേസേന ദള്ഹം കത്വാ വുത്തം, നാവാസത്ഥവജേസുയേവ ച "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, നാവായ വസ്സം ഉപഗന്തു"ന്തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൨൦൩) അസതിപി സേനാസനേ ആലയകരണവസേന വസ്സൂപഗമനം അനുഞ്ഞാതം, നാഞ്ഞത്ഥാതി ഗഹേതബ്ബം. **അയമനുധമ്മതാതി** സാമീചിവത്തം. **കതികവത്താനീതി** ഭസ്സാരാമതാദിം വിഹായ സബ്ബദാ അപ്പമത്തേഹി ഭവിതബ്ബന്തിആദികതികവത്താനി. **ഖന്ധകവത്താനീതി** "ആഗന്തുകാദിഖന്ധകവത്തം പൂരേതബ്ബ"ന്തി ഏവം ഖന്ധകവത്താനി ച അധിട്ഠഹിത്വാ.

വസ്സംവുത്ഥാതി പദസ്സ അട്ഠകഥായം "പുരിമികായ ഉപഗതാ മഹാപവാരണായ പവാരിതാ പാടിപദദിവസതോ പട്ഠായ 'വുത്ഥവസ്സാ'തി വുച്ചന്തീ"തി വുത്തത്താ മഹാപവാരണാദിവസേ പവാരേത്വാ വാ അപ്പവാരേത്വാ വാ അഞ്ഞത്ഥ ഗച്ഛന്തേഹി സത്താഹകരണീയനിമിത്തേ സതി ഏവ ഗന്തബ്ബം, നാസതി, ഇതരഥാ വസ്സച്ഛേദോ ദുക്കടഞ്ച ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. "ഇമം തേമാസം വസ്സം ഉപേമീ"തി ഹി "ന, ഭിക്ഖവേ, വസ്സം ഉപഗന്ത്വാ പുരിമം വാ തേമാസം പച്ഛിമം വാ തേമാസം അവസിത്വാ ചാരികാ പക്കമിതബ്ബാ"തി (മഹാവ॰ ൧൮൭) ച വുത്തം. ഇധേവ ച വസ്സംവുത്ഥാ തേമാസച്ചയേന…പേ॰… പക്കമിംസൂതി വുത്തം. പവാരണാദിവസോപി തേമാസപരിയാപന്നോവ. കേചി പന "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, വസ്സംവുത്ഥാനം ഭിക്ഖൂനം തീഹി ഠാനേഹി പവാരേതു"ന്തി (മഹാവ॰ ൨൦൯) പവാരണാകമ്മസ്സ പുബ്ബേയേവ വസ്സംവുത്ഥാനന്തി വുത്ഥവസ്സതായ വുത്തത്താ മഹാപവാരണാദിവസേ സത്താഹകരണീയനിമിത്തം വിനാപി യഥാസുഖം ഗന്തും വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം തേസം മതിമത്തം, വുത്ഥവസ്സാനഞ്ഹി പവാരണാനുജാനനം അനുപഗതഛിന്നവസ്സാദീനം നിവത്തനത്ഥം കതം, ന പന പവാരണാദിവസേ അവസിത്വാ പക്കമിതബ്ബന്തി ദസ്സനത്ഥം തദത്ഥസ്സ ഇധ പസങ്ഗാഭാവാ, പവാരണം കാതും അനുച്ഛവികാനം പവാരണാ ഇധ വിധീയതി, യേ ച വസ്സം ഉപഗന്ത്വാ വസ്സച്ഛേദഞ്ച അകത്വാ യാവ പവാരണാദിവസാ വസിംസു, തേ തത്തകേന പവാരണാകമ്മം പതി പരിയായതോ വുത്ഥവസ്സാതി വുച്ചന്തി, അപ്പകം ഊനമധികം വാ ഗണനൂപഗം ന ഹോതീതി ഞായതോ, ന കഥിനകമ്മം പതി തേമാസസ്സ അപരിപുണ്ണത്താ, ഇതരഥാ തസ്മിം മഹാപവാരണാദിവസേപി കഥിനത്ഥാരപ്പസങ്ഗതോ. "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, വസ്സംവുത്ഥാനം ഭിക്ഖൂനം കഥിനം അത്ഥരിതു"ന്തി (മഹാവ॰ ൩൦൬) ഇദം പന "ന, ഭിക്ഖവേ, വസ്സം ഉപഗന്ത്വാ പുരിമം വാ തേമാസം പച്ഛിമം വാ തേമാസം അവസിത്വാ ചാരികാ പക്കമിതബ്ബാ"തിആദി (മഹാവ॰ ൧൮൭) ച നിപ്പരിയായതോ മഹാപവാരണായ അനന്തരപാടിപദദിവസതോ പട്ഠായ കഥിനത്ഥാരം പക്കമനഞ്ച സന്ധായ വുത്തം, **പരിവാരേ** ച "കഥിനസ്സ അത്ഥാരമാസോ ജാനിതബ്ബോ"തി (പരി॰ ൪൧൨) വത്വാ "വസ്സാനസ്സ പച്ഛിമോ മാസോ ജാനിതബ്ബോ"തി (പരി॰ ൪൧൨) വുത്തം. യോ ഹി കഥിനത്ഥാരസ്സ കാലോ, തതോ പട്ഠായേവ ചാരികാപക്കമനസ്സാപി കാലോ, ന തതോ പുരേ വസ്സംവുത്ഥാനംയേവ കഥിനത്ഥാരാരഹത്താ. യദഗ്ഗേന ഹി പവാരണാദിവസേ കഥിനത്ഥാരോ ന വട്ടതി, തദഗ്ഗേന ഭിക്ഖൂപി വുത്ഥവസ്സാ ന ഹോന്തി പവാരണാദിവസസ്സ അവുത്ഥത്താ.

യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൧൮൯) "ഏകദേസേന അവുത്ഥമ്പി തം ദിവസം വുത്ഥഭാഗാപേക്ഖായ വുത്ഥമേവ ഹോതീ"തിആദി വുത്തം, തം ന യുത്തം, തംദിവസപരിയോസാനേ അരുണുഗ്ഗമനകാലേ വസന്തോവ ഹി തം ദിവസം വുത്ഥോ നാമ ഹോതി പരിവാസഅരഞ്ഞവാസാദീസു വിയ, അയഞ്ച വിചാരണാ ഉപരി വസ്സൂപനായികക്ഖന്ധകേ ആവി ഭവിസ്സതീതി തത്ഥേവ തം പാകടം കരിസ്സാമ.

മഹാപവാരണായ പവാരിതാതി പുരിമികായ വസ്സം ഉപഗന്ത്വാ അച്ഛിന്നവസ്സതാദസ്സനപരം ഏതം കേനചി അന്തരായേന അപ്പവാരിതാനമ്പി വുത്ഥവസ്സത്താ. ന ഓവസ്സിയതീതി **അനോവസ്സകന്തി** കമ്മസാധനം ദട്ഠബ്ബം, യഥാ ന തേമിയതി, തഥാ കത്വാതി അത്ഥോ. **അനവയോതി** ഏത്ഥ അനുസദ്ദോ വിച്ഛായം വത്തതീതി ആഹ **അനു അനു അവയോതിആദി**. ആചരിയസ്സ കമ്മം ആചരിയകന്തി ആഹ "ആചരിയകമ്മേ"തി. കട്ഠകമ്മം **ഥമ്ഭാദി. തേലതമ്ബമത്തികായാതി** തേലമിസ്സായ തമ്ബമത്തികായ.

൮൪. കുടികായ കരണഭാവന്തി കുടിയാ കതഭാവം. കിം-സദ്ദപ്പയോഗേ അനാഗതപ്പച്ചയവിധാനം സന്ധായ **തസ്സ ലക്ഖണന്തിആദി** വുത്തം. കിഞ്ചാപി ഥേരസ്സ പാണഘാതാധിപ്പായോ നത്ഥി, അനുപപരിക്ഖിത്വാ കരണേന പന ബഹൂനം പാണാനം മരണത്താ **പാണേ ബ്യാബാധേന്തസ്സാതിആദി** വുത്തം. **പാതബ്യഭാവന്തി** വിനാസേതബ്ബതം. **പാണാതിപാതം കരോന്താനന്തി** ഥേരേന അകതേപി പാണാതിപാതേ പാണകാനം മരണമത്തേന പച്ഛിമാനം ലേസേന ഗഹണാകാരം ദസ്സേതി, തേന ച "മമ താദിസം അകുസലം നത്ഥീ"തി പച്ഛിമാനം വിപല്ലാസലേസഗ്ഗഹണനിമിത്തകിച്ചം ന കത്തബ്ബന്തി ദീപിതം ഹോതി. **ദിട്ഠാനുഗതിന്തി** ദിട്ഠസ്സ കമ്മസ്സ അനുപഗമനം അനുകിരിയം, ദിട്ഠിയാ വാ ലദ്ധിയാ അനുഗമനം ഗാഹം. **ഘംസിതബ്ബേതി** മദ്ദിതബ്ബേ, വിനാസിതബ്ബേതി അത്ഥോ. **കതം ലഭിത്വാ തത്ഥ വസന്താനമ്പി ദുക്കടമേവാതി** ഇദം ഭഗവതാ കുടിയാ ഭേദാപനവചനേന സിദ്ധം, സാപി തിണദബ്ബസമ്ഭാരേഹി തുലാഥമ്ഭാദീഹി അമിസ്സാ സുദ്ധമത്തികാമയാപി ഇട്ഠകാഹി കതാ വട്ടതി. കേചി ഹി ഇട്ഠകാഹിയേവ ഥമ്ഭേ ചിനിത്വാ തദുപരി ഇട്ഠകാഹിയേവ വിതാനാദിസണ്ഠാനേന തുലാദിദാരുസമ്ഭാരവിരഹിതം ഛദനമ്പി ബന്ധിത്വാ ഇട്ഠകാമയമേവ ആവസഥം കരോന്തി, താദിസം വട്ടതി. **ഗിഞ്ജകാവസഥസങ്ഖേപേന കതാതി** ഏത്ഥ ഗിഞ്ജകാ വുച്ചന്തി ഇട്ഠകാ, താഹിയേവ കതോ ആവസഥോ ഗിഞ്ജകാവസഥോ. **വയകമ്മമ്പീതി** മത്തികുദ്ധാരണഇട്ഠകദാരുച്ഛേദനാദികാരകാനം ദിന്നഭത്തവേത്തനാദിവത്ഥുബ്ബയേന നിപ്ഫന്നകമ്മമ്പി അത്ഥി, ഏതേന കുടിഭേദകാനം ഗീവാദിഭാവം പരിസങ്കതി. **തിത്ഥിയധജോതി** തിത്ഥിയാനമേവ സഞ്ഞാണഭൂതത്താ വുത്തം. തേ ഹി ഈദിസേസു ചാടിആദീസു വസന്തി. **അഞ്ഞാനിപീതി** പി-സദ്ദേന അത്തനാ വുത്തകാരണദ്വയമ്പി **മഹാഅട്ഠകഥായമേവ** വുത്തന്തി ദസ്സേതി. യസ്മാ സബ്ബമത്തികാമയാ കുടി സീതകാലേ അതിസീതാ ഉണ്ഹകാലേ ച ഉണ്ഹാ സുകരാ ച ഹോതി ചോരേഹി ഭിന്ദിതും, തസ്മാ തത്ഥ ഠപിതപത്തചീവരാദികം സീതുണ്ഹചോരാദീഹി വിനസ്സതീതി വുത്തം "പത്തചീവരഗുത്തത്ഥായാ"തി. ഛിന്ദാപേയ്യ വാ ഭിന്ദാപേയ്യ വാ അനുപവജ്ജോതി ഇദം അയം കുടി വിയ സബ്ബഥാ അനുപയോഗാരഹം സന്ധായ വുത്തം. യം പന പഞ്ചവണ്ണസുത്തേഹി വിനദ്ധഛത്താദികം, തത്ഥ അകപ്പിയഭാഗോവ ഛിന്ദിതബ്ബോ, ന തദവസേസോ

തസ്സ കപ്പിയത്താ, തം ഛിന്ദന്തോ ഉപവജ്ജോവ ഹോതി. തേനേവ വക്ഖതി "ഘടകമ്പി വാളരൂപമ്പി ഭിന്ദിത്വാ ധാരേതബ്ബ"ന്തിആദി.

പാളിമുത്തകവിനിച്ഛയവണ്ണനാ

ഛത്തദണ്ഡഗ്ഗാഹകം സലാകപഞ്ജരന്തി എത്ഥ യോ പഞ്ജരസലാകാനം മജ്ഝട്ഠോ ബുന്ദേ പുഥുലോ അഹിച്ഛത്തകസദിസോ അഗ്ഗേ സഛിദ്ദോ യത്ഥ ദണ്ഡന്തരം പവേസേത്വാ ഛത്തം ഗണ്ഹന്തി, യോ വാ സയമേവ ദീഘതായ ഗഹണദണ്ഡോ ഹോതി, അയം ഛത്തദണ്ഡോ നാമ, തസ്സ അപരിഗളനത്ഥായ ഛത്തസലാകാനം മൂലപ്പദേസദണ്ഡസ്സ സമന്തതോ ദള്ഹപഞ്ജരം കത്വാ സുത്തേഹി വിനന്ധന്തി, സോ പദേസോ ഛത്തദണ്ഡഗാഹകസലാകപഞ്ജരം നാമ, തം വിനന്ധിതും വട്ടതി. **ന വണ്ണമട്ഠത്ഥായാ**തി ഇമിനാ ഥിരകരണത്ഥമേവ ഏകവണ്ണസുത്തേന വിനന്ധിയമാനം യദി വണ്ണമട്ഠം ഹോതി, ന തത്ഥ ദോസോതി ദസ്സേതി. **ആരഗ്ഗേനാ**തി നിഖാദനമുഖേന. **ദണ്ഡബുന്ദേ**തി ദണ്ഡമൂലേ കോടിയം. **ഛത്തമണ്ഡലിക**ന്തി ഛത്തപഞ്ജരേ മണ്ഡലാകാരേന ബദ്ധദണ്ഡവലയം. **ഉക്കിരിത്വാ**തി നിന്നം, ഉന്നതം വാ കത്വാ.

നാനാസുത്തകേഹീതി നാനാവണ്ണേഹി സുത്തേഹി. ഇദഞ്ച തഥാ കരോന്താനം വസേന വുത്തം, ഏകവണ്ണസുത്തകേനാപി ന വട്ടതിയേവ, "പകതിസൂചികമ്മമേവ വട്ടതീ"തി ഹി വുത്തം. **പട്ടമുഖേ**തി ദ്വിന്നം പട്ടാനം സങ്ഘടിതട്ഠാനം സന്ധായേതം വുത്തം. **പരിയന്തേ**തി ചീവരപരിയന്തേ, അനുവാതം സന്ധായേതം വുത്തം. **വേണി**ന്തി വരകസീസാകാരേന സിബ്ബനം. **സങ്ഖലിക**ന്തി ദിഗുണസങ്ഖലികാകാരേന സിബ്ബനം, വേണിം വാ സങ്ഖലികം വാ കരോന്തീതി പകതേന സമ്ബന്ധോ. **അഗ്ഘിയം** നാമ ചേതിയസണ്ഠാനം, യം അഗ്ഘിയത്ഥമ്ഭോതി വദന്തി. **ഉക്കിരന്തീ**തി ഉട്ഠപേന്തി. **ചതുകോണമേവ വട്ടതീ**തി ഗണ്ഠികപാസകപട്ടാനി സന്ധായ വുത്തം. **കോണസുത്തപിളകാ**തി ഗണ്ഠികപാസകപട്ടാനം കോണേഹി ബഹി നിഗ്ഗതസുത്താനം പിളകാകാരേന ഠപിതകോടിയോതി കേചി വദന്തി, തേ പിളകേ ഛിന്ദിത്വാ ദുവിഞ്ഞേയ്യാ കാതബ്ബാതി തേസം അധിപ്പായോ. കേചി പന "കോണസുത്താ ച പിളകാതി ദ്വേയേവാ"തി വദന്തി, തേസം മതേന ഗണ്ഠികപാസകപട്ടാനം കോണതോ കോണേഹി നീഹതസുത്താ കോണസുത്താ നാമ. സമന്തതോ പന പരിയന്തേന കതാ ചതുരസ്സസുത്താ പിളകാ നാമ. തം ദുവിധമ്പി കേചി ചീവരതോ വിസും പഞ്ഞായനത്ഥായ വികാരയുത്തം കരോന്തി, തം നിസേധായ "ദുവിഞ്ഞേയ്യരൂപാ വട്ടന്തീ"തി വുത്തം, ന പന സബ്ബഥാ അചക്ഖുഗോചരഭാവേന സിബ്ബനത്ഥായ തഥാസിബ്ബനസ്സ അസക്കുണേയ്യത്താ. യഥാ പകതിചീവരതോ വികാരോ ന പഞ്ഞായതി, ഏവം സിബ്ബിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. രജനകമ്മതോ പുബ്ബേ പഞ്ഞായമാനോപി വിസേസോ ചീവരേ രത്തേ ഏകവണ്ണതായ ന പഞ്ഞായതീതി ആഹ "ചീവരേ രത്തേ"തി. **മണിനാ**തി നീലമണിആദിമട്ഠപാസാണേന, അംസവദ്ധകകായബന്ധനാദികം പന അചീവരത്താ സങ്ഖാദീഹി ഘംസിതും വട്ടതീതി വദന്തി. **കണ്ണസുത്തക**ന്തി ചീവരസ്സ ദീഘതോ തിരിയഞ്ച സിബ്ബിതാനം ചതൂസു കണ്ണേസു കോണേസു ച നിക്ഖന്താനം സുത്തസീസാനമേതം നാമം, തം ഛിന്ദിത്വാവ പാരുപിതബ്ബം, തേനാഹ "രജിതകാലേ ഛിന്ദിതബ്ബ"ന്തി. ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതം ഏകം കണ്ണസുത്തമ്പി അത്ഥി, തം പന നാമേന സദിസമ്പി ഇതോ അഞ്ഞമേവാതി ദസ്സേതും **യം പനാ**തിആദി വുത്തം. **ലഗ്ഗനത്ഥായാ**തി ചീവരരജ്ജുയം ചീവരബന്ധനത്ഥായ. **ഗണ്ഠികേ**തി ദന്താദിമയേ. **പീളകാ**തി ബിന്ദും ബിന്ദും കത്വാ ഉട്ഠാപേതബ്ബപീളകാ.

ഥാലകേ വാതി തമ്ബാദിമയേ പുഗ്ഗലികേ തിവിധേപി കപ്പിയഥാലകേ. **ന വട്ടതീ**തി മണിവണ്ണകരണപ്പയോഗോ ന വട്ടതി, തേലവണ്ണകരണത്ഥം പന വട്ടതി. **പത്തമണ്ഡലേ**തി തിപുസീസാദിമയേ. "ന, ഭിക്ഖവേ, ചിത്താനി പത്തമണ്ഡലാനി ധാരേതബ്ബാനി രൂപകാകിണ്ണാനി ഭിത്തികമ്മകതാനീ"തി (ചൂളവ॰ ൨൫൩) വുത്തത്താ "ഭിത്തികമ്മം ന വട്ടതീ"തി വുത്തം. "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, മകരദന്തകം ഛിന്ദിതു"ന്തി (ചൂളവ॰ ൨൫൩) വുത്തത്താ "മകരദന്തകം പന വട്ടതീ"തി വുത്തം, ഇദം പന പാളിയാ ലദ്ധമ്പി ഇധ പാളിയാ മുത്തത്താ പാളിമുത്തകനയേ വുത്തം. ഏവമഞ്ഞമ്പി ഈദിസം.

ലേഖാ ന വട്ടതീതി ആരഗ്ഗേന ദിന്നലേഖാവ ന വട്ടതി, ജാതിഹിങ്ഗുലികാദിവണ്ണേഹി കതലേഖാ വട്ടതി. **ഛത്തമുഖവട്ടിയ**ന്തി ധമകരണസ്സ ഹത്ഥേന ഗഹണഛത്താകാരസ്സ മുഖവട്ടിയം, "പരിസ്സാവനചോളബന്ധനട്ഠാനേ"തി കേചി.

ദേസ്സുഭസീസന്തി ഉദകസപ്പസീസം. **അച്ഛീനീ**തി കുഞ്ജരച്ഛിസണ്ഠാനാനി. **ഏകമേവ വട്ടതീ**തി എത്ഥ ഏകരജ്ജുകം ദിഗുണം തിഗുണം കത്വാപി ബന്ധിതും ന വട്ടതി, ഏകമേവ പന സതവാരമ്പി സരീരം പരിക്ഖിപിത്വാ ബന്ധിതും വട്ടതി, ബഹുരജ്ജുകേ ഏകതോ കത്വാ ഏകേന നിരന്തരം വേഠേത്വാ കതം "ബഹുരജ്ജുക"ന്തി ന വത്തബ്ബം "വട്ടതീ"തി വുത്തത്താ, തം മുരജസങ്ഖം ന ഗച്ഛതീതി വേദിതബ്ബം. മുരജഞ്ഹി നാനാവണ്ണേഹി സുത്തേഹി മുരജവട്ടിസണ്ഠാനം വേഠേത്വാ കതം, ഇദം പന മുരജം മദ്ദവീണസങ്ഖാതം പാമങ്ഗസണ്ഠാനഞ്ച ദസാസു വട്ടതി "കായബന്ധനസ്സ ദസാ ജീരന്തി; അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, മുരജം മദ്ദവീണ"ന്തി (ചൂളവ॰ ൨൭൮) വുത്തത്താ.

വിധേതി ദസാപരിയോസാനേ ഥിരഭാവായ ദന്തവിസാണസുത്താദീഹി കത്തബ്ബേ വിധേ. **അട്ഠ മങ്ഗലാനി** നാമ സങ്ഖോ ചക്കം പുണ്ണകുമ്ഭോ ഗയാ സിരീവച്ഛോ അങ്കുസോ ധജം സോവത്തികന്തി വദന്തി. മച്ഛയുഗളഛത്തനന്ദിയാവട്ടാദിവസേനപി വദന്തി. **പരിച്ഛേദലേഖാമത്ത**ന്തി ദന്താദീഹി കതവിധസ്സ ഉഭോസു കോടീസു കതപരിച്ഛേദരാജിമത്തം.

"ഉജുകമേവാ"തി വുത്തത്താ ചതുരസ്സാദിസണ്ഠാനാപി അഞ്ജനീ വങ്കഗതികാ ന വട്ടതി. **സിപാടികായാ**തി വാസിആദിഭണ്ഡനിക്ഖിപനപസിബ്ബകേ. **ആരകണ്ടകം** നാമ പോത്ഥകാദിഅഭിസങ്ഖാരണത്ഥം കതദീഘമുഖസത്ഥകന്തി വദന്തി. "ഭമകാരാനം ദാരുആദിലിഖനസത്ഥക"ന്തി കേചി. **വട്ടമണിക**ന്തി വട്ടം കത്വാ ഉട്ഠപേതബ്ബം പുപ്ഫുളകം. **അഞ്ഞ**ന്തി ഇമിനാ പിളകാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **പിപ്ഫലികേ**തി യം കിഞ്ചി ഛേദനകേ ഖുദ്ദകസത്ഥേ. **വലിതക**ന്തി നഖച്ഛേദനകാലേ ദള്ഹഗ്ഗഹണത്ഥം വലീഹി യുത്തമേവ കരോന്തി. **തസ്മാ തം വട്ടതീ**തി ഇമിനാ യം അഞ്ഞമ്പി വികാരം ദള്ഹീകമ്മാദിഅത്ഥായ കരോന്തി, ന വണ്ണമട്ഠത്ഥായ, തം വട്ടതീതി ദീപിതം, തേന ച കത്തരദണ്ഡകോടിയം അഞ്ഞമഞ്ഞമ്പി ഘട്ടനേന സദ്ദനിച്ഛരണത്ഥായ കതം അയോവലയാദികം സംയുത്തമ്പി കപ്പിയതോ ഉപപന്നം ഹോതി. **മണ്ഡല**ന്തി ഉത്തരാരണിയാ പവേസനത്ഥം ആവാടമണ്ഡലം ഹോതി. ഉജുകമേവ ബന്ധിതുന്തി സമ്ബന്ധോ, ഉഭോസു വാ പസ്സേസു ഏകപസ്സേ വാതി വചനസേസോ. വാസിദണ്ഡസ്സ ഉഭോസു പസ്സേസു ദണ്ഡകോടീനം അചലനത്ഥം ബന്ധിതുന്തി അത്ഥോ.

ആമണ്ഡസാരകേതി ആമലകഫലാനി പിസിത്വാ തേന കക്കേന കതതേലഭാജനേ. തത്ഥ കിര പക്ഖിത്തം തേലം സീതലം ഹോതി. **ഭൂമത്ഥരണേതി** കടസാരാദിമയേ പരികമ്മകതായ ഭൂമിയാ അത്ഥരിതബ്ബഅത്ഥരണേ. **പാനീയഘടേതി** സബ്ബം ഭാജനവികതിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **സബ്ബം...പേ... വട്ടതീതി** യഥാവുത്തേസു മഞ്ചാദീസു ഇത്ഥിപുരിസരൂപമ്പി വട്ടതി തേലഭാജനേസ്വേവ ഇത്ഥിപുരിസരൂപാനം പടിക്ഖിത്തത്താ, തേലഭാജനേന സഹ അഗണേത്വാ വിസും മഞ്ചാദീനം ഗഹിതത്താ ചാതി വദന്തി, കിഞ്ചാപി വദന്തി, എതേസം പന മഞ്ചാദീനം ഹത്ഥേന ആമസിതബ്ബഭണ്ഡത്താ ഇത്ഥിരൂപമേവേത്ഥ ന വട്ടതീതി ഗഹേതബ്ബം. **അഞ്ഞേസന്തി** സീമസാമികാനം. **രാജവല്ലഭേഹീതി** ലജ്ജീപേസലാദീനം ഉപോസഥാദിഅന്തരായകരാ അലജ്ജിനോ ഭിന്നലദ്ധികാ ച ഭിക്ഖൂ അധിപ്പേതാ തേഹി സഹ ഉപോസഥാദികരണായോഗാ, തേനേവ "സീമായാ"തി വുത്തം. **തേസം ലജ്ജീപരിസാതി** തേസം സീമാസാമികാനം അനുബലം ദാതും സമത്ഥാ ലജ്ജീപരിസാ. **ഭിക്ഖൂഹി കതന്തി** യം അലജ്ജീനം സേനാസനഭേദനാദികം ലജ്ജീഭിക്ഖൂഹി കതം, സബ്ബഞ്ചേതം സുകതമേവ അലജ്ജീനിഗ്ഗഹത്ഥായ പവത്തിതബ്ബതോ.

൮൮. **അവജ്ഝായന്തീതി** നീചതോ ചിന്തേന്തി. **ഉജ്ഝായനത്ഥോതി** ഭിക്ഖുനോ ഥേയ്യകമ്മനിന്ദനത്ഥോ "കഥഞ്ഹി നാമ അദിന്നം ആദിയിസ്സതീ"തി, ന പന ദാരു-സദ്ദവിസേസനത്ഥോ തസ്സ ബഹുവചനത്താ. **വചനഭേദേതി** ഏകവചനബഹുവചനാനം ഭേദേ. **സബ്ബാവന്തന്തി** ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനീആദിസബ്ബാവയവവന്തം. **ബിമ്ബിസാരോതി തസ്സ നാമന്തി** എത്ഥ **ബിമ്ബീതി** സുവണ്ണം. തസ്മാ സാരസുവണ്ണസദിസവണ്ണതായ "ബിമ്ബിസാരോ"തി വുച്ചതീതി വേദിതബ്ബം. പോരാണസത്ഥാനുരൂപം ഉപ്പാദിതോ വീസതിമാസപ്പമാണഉത്തമസുവണ്ണഗ്ഘനകോ ലക്ഖണസമ്പന്നോ **നീലകഹാപണോതി** വേദിതബ്ബോ. രുദ്രദാമേന നാമ കേനചി ഉപ്പാദിതോ **രുദ്രദാമകോ**. സോ കിര നീലകഹാപണസ്സ തിഭാഗം അഗ്ഘതി. യസ്മിം പന ദേസേ നീലകഹാപണാ ന സന്തി, തത്ഥാപി കാളകവിരഹിതസ്സ നിദ്ധന്തസുവണ്ണസ്സ പഞ്ചമാസഗ്ഘനകേന ഭണ്ഡേന പാദപരിച്ഛേദോ കാതബ്ബോ. **തേനാതി** നീലകഹാപണസ്സ ചതുത്ഥഭാഗഭൂതേന. **പാരാജികവത്ഥുമ്ഹി വാതിആദി** പാരാജികാനം സബ്ബബുദ്ധേഹി പഞ്ഞത്തഭാവേന വുത്തം, സങ്ഘാദിസേസാദീസു പന ഇതരാപത്തീസുപി തബ്ബത്ഥൂസു ച നാനത്തം നത്ഥേവ, കേവലം കേചി സബ്ബാകാരേന പഞ്ഞപേന്തി, കേചി ഏകദേസേനാതി എത്തകമേവ വിസേസോ. ന ഹി കദാചിപി സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ യഥാപരാധം അതിക്കമ്മ ഊനമധികം വാ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തി.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ

൯൨. പുനപി "ആഗന്തുകാമാ"തി വുത്തത്താ ച സബ്ബഥാ മനുസ്സേഹി അനിവുത്ഥപുബ്ബേ അഭിനവമാപിതേ, "പുന ന പവിസിസ്സാമാ"തി നിരാലയേഹി പരിച്ചത്തേ ച ഗാമേ ഗാമവോഹാരാഭാവാ ഗാമപ്പവേസനാപുച്ഛനാദികിച്ചം നത്ഥീതി വേദിതബ്ബം. **അരഞ്ഞപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥന്തി** ഗാമഗാമൂപചാരേസു ദസ്സിതേസു തദഞ്ഞം അരഞ്ഞന്തി അരഞ്ഞപരിച്ഛേദോ സക്കാ ഞാതുന്തി വുത്തം. **മാതികായം** പന ഗാമഗ്ഗഹണേനേവ ഗാമൂപചാരോപി ഗഹിതോതി ദട്ഠബ്ബോ. **ഇന്ദഖീലേതി** ഉമ്മാരേ. **അരഞ്ഞസങ്ഖേപം ഗച്ഛതി** തഥാ **അഭിധമ്മേ** വുത്തത്താ. അസതിപി ഇന്ദഖീലേ ഇന്ദഖീലട്ഠാനിയത്താ "വേമജ്ഝമേവ ഇന്ദഖീലോതി വുച്ചതീ"തി വുത്തം. യത്ഥ പന ദ്വാരബാഹാപി നത്ഥി, തത്ഥ പാകാരവേമജ്ഝമേവ ഇന്ദഖീലോതി ഗഹേതബ്ബം. **ലുഠിത്വാതി** പവട്ടിത്വാ.

മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ സുപ്പപാതോ വാതിആദി മാതുഗാമസ്സ കാകുട്ഠാപനവസേന ഗഹേതബ്ബം, ന ബലദസ്സനവസേന "മാതുഗാമോ ഭാജനധോവനഉദകം ഛഡ്ഡേതീ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൯൨) ഉപരി വുച്ചമാനത്താ, തേനേവ "ലേഡ്ഡുപാതോ"തി അവത്വാ **സുപ്പപാതോതിആദി** വുത്തം. **കുരുന്ദട്ഠകഥായം മഹാപച്ചരിയഞ്ച** ഘരൂപചാരോവ ഗാമോതി അധിപ്പായേന "ഘരൂപചാരേ ഠിതസ്സ ലേഡ്ഡുപാതോ ഗാമൂപചാരോ"തി വുത്തം. **കതപരിക്ഖേപോതി** ഇമിനാ പരിക്ഖേപതോ ബഹി ഉപചാരോ ന ഗഹേതബ്ബോതി ദസ്സേതി. സുപ്പമുസലപാതോപി അപരിക്ഖിത്തഗേഹസ്സേവ, സോ ച യതോ പഹോതി, തത്ഥേവ ഗഹേതബ്ബോ, അപ്പഹോനട്ഠാനേ പന വിജ്ജമാനട്ഠാനമേവ ഗഹേതബ്ബം. യസ്സ പന ഘരസ്സ സമന്തതോ പാകാരാദീഹി പരിക്ഖേപോ കതോ ഹോതി, തത്ഥ സോവ പരിക്ഖേപോ ഘരൂപചാരോതി ഗഹേതബ്ബം.

പുബ്ബേ വുത്തനയേനാതി പരിക്ഖിത്തഗാമേ വുത്തനയേന. **സങ്കരീയതീതി** മിസ്സീയതി. വികാലേ ഗാമപ്പവേസനേ "പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ പരിക്ഖേപം അതിക്കമന്തസ്സ ആപത്തി പാചിത്തിയസ്സ. അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഉപചാരം ഓക്കമന്തസ്സ ആപത്തി പാചിത്തിയസ്സാ"തി (പാചി॰ ൫൧൫) വുത്തത്താ ഗാമഗാമൂപചാരാനം അസങ്കരതാ ഇച്ഛിതബ്ബാതി ആഹ **അസങ്കരതോ ചാതിആദി**. കേചി പനേത്ഥ **പാളിയം** "അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഉപചാരം ഓക്കമന്തസ്സാതി ഇദം പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനം സന്ധായ വുത്തം, ന തതോ പരം ഏകലേഡ്ഡുപാതപരിച്ഛിന്നം ഉപചാരം . തസ്മാ പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനസങ്ഖാതം ഗാമം ഓക്കമന്തസ്സേവ ആപത്തി, ന ഉപചാര"ന്തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം "ഘരൂപചാരേ ഠിതസ്സ മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ ലേഡ്ഡുപാതബ്ഭന്തരം ഗാമോ നാമ. തതോ അഞ്ഞസ്സ ലേഡ്ഡുപാതസ്സ അബ്ഭന്തരം ഗാമൂപചാരോ നാമാ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൯൨) ഇധേവ **അട്ഠകഥായം** വുത്തത്താ. വികാലേ ഗാമപ്പവേസനസിക്ഖാപദട്ഠകഥായഞ്ഹി അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഉപചാരോ അദിന്നാദാനേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോതി (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൫൧൫) അയമേവ നയോ അതിദിസിതോ. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായമ്പി** "ഢ്വായം അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഉപചാരോ ദസ്സിതോ, തസ്സ വസേന വികാലേ ഗാമപ്പവേസനാദീസു ആപത്തി പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബാ"തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാ) വുത്തം, തസ്മാ പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ പരിക്ഖേപം അതിക്കമന്തസ്സ, അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഘരൂപചാരതോ പട്ഠായ ദുതിയലേഡ്ഡുപാതസങ്ഖാതം ഗാമൂപചാരം ഓക്കമന്തസ്സ വികാലേ ഗാമപ്പവേസനാപത്തി ഹോതി, **മാതികായഞ്ച** വികാലേ ഗാമം പവിസേയ്യാതി ഗാമഗ്ഗഹണേനേവ ഗാമൂപചാരോപി ഗഹിതോതി വേദിതബ്ബം. **വികാലേ ഗാമപ്പവേസനാദീസൂതി ആദി**-സദ്ദേന ഘരഘരൂപചാരാദീസു ഠിതാനം ഉപ്പന്നലാഭഭാജനാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി.

നിക്ഖമിത്വാ ബഹി ഇന്ദഖീലാതി ഇന്ദഖീലതോ ബഹി നിക്ഖമിത്വാ ഠിതം യം ഠാനം സബ്ബമേതം അരഞ്ഞന്തി യോജനാ. **ആചരിയധനു** നാമ പകതിഹത്ഥേന നവവിദത്ഥിപമാണം, ജിയായ പന ആരോപിതായ സത്തട്ഠവിദത്ഥിമത്തന്തി വദന്തി.

കപ്പിയന്തി അനുരൂപവസേന വുത്തം അകപ്പിയസ്സാപി അപ്പടിഗ്ഗഹിതസ്സ പരിഭോഗേ പാചിത്തിയത്താ. പരിച്ചാഗാദിമ്ഹി അകതേ "ഇദം മയ്ഹം സന്തക"ന്തി വത്ഥുസാമിനാ അവിദിതമ്പി പരിഗ്ഗഹിതമേവ ബാലുമ്മത്താദീനം സന്തകം വിയ, താദിസം അവഹരന്തോപി ഞാതകാദീഹി പച്ഛാ ഞത്വാ വത്ഥുസാമിനാ ച അനുബന്ധിതബ്ബതോ പാരാജികോവ ഹോതി. യസ്സ വസേന പുരിസോ ഥേനോ ഹോതി, തം ഥേയ്യന്തി ആഹ "അവഹരണചിത്തസ്സേതം അധിവചന"ന്തി. **പപഞ്ചസങ്ഖാതി** തണ്ഹാമാനദിട്ഠിസങ്ഖാതാ പപഞ്ചകോട്ഠാസാ. **ഏകോ ചിത്തകോട്ഠാസോതി** ഠാനാചാവനപയോഗസമുട്ഠാപകോ ഏകോ ചിത്തകോട്ഠാസോതി അത്ഥോ.

അഭിയോഗവസേനാതി അട്ടകരണവസേന. **സവിഞ്ഞാണകേനേവാതി** ഇദം സവിഞ്ഞാണകാനഞ്ഞേവ ആവേണികവിനിച്ഛയം സന്ധായ വുത്തം. പാണോ അപദന്തിആദീസു ഹി "പദസാ നേസ്സാമീ"തി പഠമം പാദം സങ്കാമേതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാതിആദിനാ **പാളിയം** (പാരാ॰ ൧൧൧), ഭിക്ഖു ദാസം ദിസ്വാ സുഖദുക്ഖം പുച്ഛിത്വാ വാ അപുച്ഛിത്വാ വാ "ഗച്ഛ, പലായിത്വാ സുഖം ജീവാ"തി വദതി, സോ ചേ പലായതി, ദുതിയപദവാരേ പാരാജികന്തിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൧൮) **അട്ഠകഥായഞ്ച** യോ സവിഞ്ഞാണകാനഞ്ഞേവ ആവേണികോ വിനിച്ഛയോ വുത്തോ, സോ ആരാമാദിഅവിഞ്ഞാണകേസു ന ലബ്ഭതീതി താദിസം സന്ധായ "സവിഞ്ഞാണകേനേവാ"തി വുത്തം. യോ പന വിനിച്ഛയോ ആരാമാദിഅവിഞ്ഞാണകേസു ലബ്ഭതി, സോ യസ്മാ സവിഞ്ഞാണകേസു അലബ്ഭനകോ നാമ നത്ഥി, തസ്മാ വുത്തം "നാനാഭണ്ഡവസേന സവിഞ്ഞാണകാവിഞ്ഞാണകമിസ്സകേനാ"തി. സവിഞ്ഞാണകേന ച അവിഞ്ഞാണകേന ചാതി അത്ഥോ. യസ്മാ ചേത്ഥ അവിഞ്ഞാണകേനേവ ആദിയനാദീനി ഛപി പദാനി ന സക്കാ യോജേതും ഇരിയാപഥവികോപനസ്സ സവിഞ്ഞാണകവസേനേവ യോജേതബ്ബതോ, തസ്മാ "അവിഞ്ഞാണകേനേവാ"തി തതിയം പകാരം ന വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം.

ആരാമന്തി ഇദം ഉപലക്ഖണമത്തം ദാസാദിസവിഞ്ഞാണകസ്സാപി ഇധ സങ്ഗഹേതബ്ബതോ, നാനാഭണ്ഡവസേന ഹേത്ഥ യോജനാ ദസ്സിയതി. **പരികപ്പിതട്ഠാന**ന്തി പരികപ്പിതോകാസം. **സുങ്കഘാത**ന്തി ഏത്ഥ മഗ്ഗം ഗച്ഛന്തേഹി സത്ഥികേഹി അത്തനാ നീയമാനഭണ്ഡതോ രഞ്ഞോ ദാതബ്ബഭാഗോ സുങ്കോ നാമ, സോ ഏത്ഥ ഹഞ്ഞതി അദത്വാ ഗച്ഛന്തേഹി അവഹരീയതി, തം വാ ഹന്തി ഏത്ഥ രാജപുരിസാ അദദന്താനം സന്തകം ബലക്കാരേനാതി സുങ്കഘാതോ, "ഏത്ഥ പവിട്ഠേഹി സുങ്കോ ദാതബ്ബോ"തി രുക്ഖപബ്ബതാദിസഞ്ഞാണേന നിയമിതപ്പദേസസ്സേതം അധിവചനം.

പഞ്ചവീസതിഅവഹാരകഥാവണ്ണനാ

കത്ഥചീതി ഏകിസ്സാ അട്ഠകഥായം. **ഏകം പഞ്ചകം ദസ്സിത**ന്തി "പരപരിഗ്ഗഹിതഞ്ച ഹോതി, പരപരിഗ്ഗഹിതസഞ്ഞീ ച, ഗരുകോ ച ഹോതി പരിക്ഖാരോ പഞ്ചമാസകോ വാ അതിരേകപഞ്ചമാസകോ വാ, ഥേയ്യചിത്തഞ്ച പച്ചുപട്ഠിതം ഹോതി, ഠാനാ ചാവേതീ"തി (പാരാ॰ ൧൨൨) വുത്തപഞ്ചഅവഹാരങ്ഗാനി ഏകം പഞ്ചകന്തി ദസ്സിതം. **ദ്വേ പഞ്ചകാനി ദസ്സിതാനീ**തി "ഛഹി ആകാരേഹി അദിന്നം ആദിയന്തസ്സ ആപത്തി പാരാജികസ്സ. ന ച സകസഞ്ഞീ, ന ച വിസ്സാസഗ്ഗാഹീ, ന ച താവകാലികം, ഗരുകോ ച ഹോതി പരിക്ഖാരോ പഞ്ചമാസകോ വാ അതിരേകപഞ്ചമാസകോ വാ, ഥേയ്യചിത്തഞ്ച പച്ചുപട്ഠിതം ഹോതി, ഠാനാ ചാവേതി, ആപത്തി പാരാജികസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൧൨൫) ഏവം വുത്തേസു ഛസു പദേസു ഏകം അപനേത്വാ സേസാനി പഞ്ച പദാനി ഏകം പഞ്ചകം കത്വാ ഹേട്ഠാ വുത്തപഞ്ചകഞ്ച ഗഹേത്വാ ദ്വേ പഞ്ചകാനി ദസ്സിതാനി. **ഏത്ഥ പനാ**തി പഞ്ചഹാകാരേഹീതിആദീസു. **സബ്ബേഹിപി പദേഹീ**തി പരപരിഗ്ഗഹിതഞ്ച ഹോതീതിആദീഹി സബ്ബേഹി പഞ്ചഹി പദേഹി.

പഞ്ചന്നം അവഹാരാനം സമൂഹോ **പഞ്ചകം**. സകോ ഹത്ഥോ സഹത്ഥോ, തേന നിബ്ബത്തോ, തസ്സ വാ സമ്ബന്ധീതി സാഹത്ഥികോ, അവഹാരോ. സാഹത്ഥികാദി പഞ്ചകം **സാഹത്ഥികപഞ്ചക**ന്തിആദിപദവസേന നാമലാഭോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏവം സേസേസുപി. **തതിയപഞ്ചമേസു പഞ്ചകേസൂ**തി സാഹത്ഥികപഞ്ചകഥേയ്യാവഹാരപഞ്ചകേസു. **ലബ്ഭമാനപദവസേനാ**തി സാഹത്ഥികപഞ്ചകേ ലബ്ഭമാനസ്സ നിസ്സഗ്ഗിയാവഹാരപദസ്സ വസേന, ഥേയ്യാവഹാരപഞ്ചകേ ലബ്ഭമാനസ്സ പരികപ്പാവഹാരപദസ്സ ച വസേന യോജേതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

നിസ്സഗ്ഗിയോ നാമ…പേ॰… പാരാജികസ്സാതി ഇമിനാ ബഹിസുങ്കഘാതപാതനം നിസ്സഗ്ഗിയപയോഗോതി ദസ്സേതി. "ഹത്ഥേ ഭാരം ഥേയ്യചിത്തോ ഭൂമിയം നിക്ഖിപതി, ആപത്തി പാരാജികസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൧൦൧) വുത്തത്താ പന സുദ്ധചിത്തേന ഗഹിതപരഭണ്ഡസ്സ ഥേയ്യചിത്തേന ഗുമ്ബാദിപടിച്ഛന്നട്ഠാനേ ഖിപനമ്പി ഇമസ്മിം നിസ്സഗ്ഗിയപയോഗേ സങ്ഗയ്ഹതീതി ദട്ഠബ്ബം. കിരിയാസിദ്ധിതോ പുരേതരമേവ പാരാജികാപത്തിസങ്ഖാതം അത്ഥം സാധേതീതി **അത്ഥസാധകോ**. അഥ വാ അത്തനോ വത്തമാനക്ഖണേ അവിജ്ജമാനമ്പി കിരിയാസിദ്ധിസങ്ഖാതം അത്ഥം അവസ്സം ആപത്തിം സാധേതീതിപി **അത്ഥസാധകോ. അസുകം നാമ ഭണ്ഡം യദാ സക്കോസീ**തി ഇദം നിദസ്സനമത്തം പരസ്സ തേലകുമ്ഭിയാ ഉപാഹനാദീനം നിക്ഖേപപയോഗസ്സാപി അത്ഥസാധകത്താ. തഥാ ഹി വുത്തം **മാതികാട്ഠകഥായം** -

> "**അത്ഥസാധകോ** നാമ 'അസുകസ്സ ഭണ്ഡം യദാ സക്കോതി, തദാ തം അവഹരാ'തി അഞ്ഞം ആണാപേതി. തത്ഥ സചേ പരോ അനന്തരായികോ ഹുത്വാ തം അവഹരതി, ആണാപകസ്സ ആണത്തിക്ഖണേയേവ പാരാജികം. പരസ്സ വാ പന തേലകുമ്ഭിയാ പാദഗ്ഘനകതേലം അവസ്സം പിവനകാനി ഉപാഹനാദീനി പക്ഖിപതി, ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേയേവ പാരാജിക"ന്തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാ).

ഇമസ്സ അത്ഥസാധകസ്സ ആണത്തിയാ ച കോ വിസേസോതി? തങ്ഖണഞ്ഞേവ ഗഹണേ നിയുഞ്ജനം **ആണത്തികപയോഗോ,** കാലന്തരേന ഗഹണത്ഥം നിയോഗോ **അത്ഥസാധകോ**തി അയം നേസം വിസേസോ. തേനേവാഹ "അസുകം നാമ ഭണ്ഡം യദാ സക്കോസീ"തിആദി. **ധുരനിക്ഖേപോ പന ഉപനിക്ഖിത്തഭണ്ഡവസേന വേദിതബ്ബോ**തി ഇദം നിദസ്സനമത്തം, ആരാമാഭിയുഞ്ജനാദീസുപി താവകാലികഭണ്ഡദേയ്യാനം അദാനേപി ഏസേവ നയോ. ഭണ്ഡഗ്ഗഹണപ്പയോഗതോ ആണത്തിയാ പുബ്ബത്താ ആഹ "ആണത്തിവസേന പുബ്ബപയോഗോ വേദിതബ്ബോ"തി. പയോഗേന സഹ വത്തമാനോ അവഹാരോ സഹപയോഗോതി ആഹ "ഠാനാചാവനവസേനാ"തി, ഇദഞ്ച നിദസ്സനമത്തം ഖീലസങ്കമനാദീസുപി അസതി ഠാനാചാവനേ സഹപയോഗത്താ. വുത്തഞ്ഹി **മാതികാട്ഠകഥായം** "ഠാനാചാവനവസേന ഖീലാദീനി സങ്കാമേത്വാ ഖേത്താദിഗ്ഗഹണവസേന ച **സഹപയോഗോ** വേദിതബ്ബോ"തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാ).

തുലയിത്വാതി ഉപപരിക്ഖിത്വാ. **സാമീചീ**തി വത്തം. സകസഞ്ഞായ അദേന്തസ്സ ആപത്തി നത്ഥീതി വദന്തി. **സമ്മദ്ദോ**തി നിവിദ്ധതാസങ്ഖോഭോ. **ഭട്ഠേ ജനകായേ**തി അപഗതേ ജനസമൂഹേ. **അത്തനോ സന്തകം കത്വാ ഏതസ്സേവ ഭിക്ഖുനോ ദേഹീ**തി ഇദം ഉഭിന്നമ്പി കുക്കുച്ചവിനോദനത്ഥം വുത്തം. അവഹാരകസ്സ ഹി "മയാ സഹത്ഥേന ന ദിന്നം, ഭണ്ഡദേയ്യം ഏത"ന്തി കുക്കുച്ചം ഉപ്പജ്ജേയ്യ, ഇതരസ്സ ച "മയാ പഠമം ധുരനിക്ഖേപം കത്വാ പച്ഛാ അദിന്നം ഗഹിത"ന്തി കുക്കുച്ചം ഉപ്പജ്ജേയ്യാതി.

സമഗ്ഘന്തി അപ്പഗ്ഘം. **ദാരുഅത്ഥം ഫരതീ**തി ദാരൂഹി കത്തബ്ബകിച്ചം സാധേതി. ഏകദിവസം ദന്തകട്ഠച്ഛേദനാദിനാ യാ അയം അഗ്ഘഹാനി വുത്താ, സാ സബ്ബാ ഭണ്ഡസാമിനാ കിണിത്വാ ഗഹിതമേവ സന്ധായ വുത്താ. സബ്ബം പനേതം അട്ഠകഥാചരിയപ്പമാണേന വേദിതബ്ബം. പാസാണഞ്ച സക്ഖരഞ്ച **പാസാണസക്ഖരം**.

അക്ഖദസ്സാതി എത്ഥ അക്ഖ-സദ്ദേന കിര വിനിച്ഛയസാലാ വുച്ചതി, തത്ഥ നിസീദിത്വാ വജ്ജാവജ്ജം നിരൂപയന്തീതി "അക്ഖദസ്സാ"തി വുച്ചന്തി ധമ്മവിനിച്ഛനകാ. ഹനനം നാമ ഹത്ഥപാദാദീഹി പോഥനഞ്ചേവ ഹത്ഥനാസാദിച്ഛേദനഞ്ച ഹോതീതി ആഹ "ഹനേയ്യുന്തി പോഥേയ്യുഞ്ചേവ ഛിന്ദേയ്യുഞ്ചാ"തി.

പദഭാജനീയഞ്ച "ഹത്ഥേന വാ പാദേന വാ കസായ വാ വേത്തേന വാ അഡ്ഢദണ്ഡകേന വാ ഛേജ്ജായ വാ ഹനേയ്യു"ന്തി (പാരാ॰ ൯൨) വുത്തം. തത്ഥ **അഡ്ഢദണ്ഡകേനാ**തി ദ്വിഹത്ഥപ്പമാണേന രസ്സമുഗ്ഗരേന, വേളുപേസികായ വാ. **ഛേജ്ജായ വാ**തി ഹത്ഥാദീനം ഛേദനേന. ഛിന്ദന്തി എതായ ഹത്ഥപാദാദീനീതി ഛേജ്ജാ, സത്ഥം, തേന സത്ഥേനാതിപി അത്ഥോ. **നീഹരേയ്യു**ന്തി രട്ഠതോ നീഹരേയ്യും. "ചോരോസി...പേ॰... ഥേനോസീ"തി എത്ഥ പരിഭാസേയ്യുന്തി പദം അജ്ഝാഹരിത്വാ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോതി ആഹ "ചോരോസി...പേ॰... പരിഭാസേയ്യു"ന്തി. യം തം ഭണ്ഡം ദസ്സിതന്തി സമ്ബന്ധോ.

൯൩. **യത്ഥ യത്ഥ ഠിത**ന്തി ഭൂമിയാദീസു യത്ഥ യത്ഥ ഠിതം. **യഥാ യഥാ ആദാനം ഗച്ഛതീ**തി യേന യേന ആകാരേന ഗഹണം ഉപഗച്ഛതി.

ഭൂമട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൪. **വാചായ വാചായാ**തി എകേകത്ഥദീപികായ വാചായ വാചായ. **ഉപലദ്ധോ**തി ഞാതോ. **പാളിയം** സേസഅട്ഠകഥാസു ച കുദാലം വാ പിടകം വാതി ഇദമേവ ദ്വയം വത്വാ വാസിഫരസൂനം അവുത്തത്താ തേസമ്പി സങ്ഖേപട്ഠകഥാദീസു ആഗതഭാവം ദസ്സേതും **സങ്ഖേപട്ഠകഥായ**ന്തിആദി വുത്തം. ഥേയ്യചിത്തേന കതത്താ "ദുക്കടേഹി സദ്ധിം പാചിത്തിയാനീ"തി വുത്തം.

അട്ഠവിധം ഹോതന്തിആദീസു എതം ദുക്കടം നാമ ഥേരേഹി ധമ്മസങ്ഗാഹകേഹി ഇമസ്മിം ഠാനേ സമോധാനേത്വാ അട്ഠവിധന്തി ദസ്സിതന്തി യോജനാ. സബ്ബേസമ്പി ദുക്കടാനം ഇമേസുയേവ അട്ഠസു സങ്ഗഹേതബ്ബഭാവതോ പന ഇതരേഹി സത്തഹി ദുക്കടേഹി വിനിമുത്തം വിനയദുക്കടേയേവ സങ്ഗഹേതബ്ബം. **ദസവിധം രതന**ന്തി "മുത്താ മണി വേളുരിയോ സങ്ഖോ സിലാ പവാളം രജതം ജാതരൂപം ലോഹിതകോ മസാരഗല്ല"ന്തി എവമാഗതം ദസവിധം രതനം.

> "മുത്താ മണി വേളുരിയോ ച സങ്ഖോ,
> സിലാ പവാളം രജതഞ്ച ഹേമം;
> ലോഹിതകഞ്ച മസാരഗല്ലം,
> ദസേതേ ധീരോ രതനാനി ജഞ്ഞാ"തി. -

ഹി വുത്തം. **സത്തവിധം ധഞ്ഞ**ന്തി സാലി വീഹി യവോ കങ്ഗു കുദ്രൂസം വരകോ ഗോധുമോതി ഇമം സത്തവിധം ധഞ്ഞം. **ആവുധഭണ്ഡാദി**ന്തി **ആദി**-സദ്ദേന തുരിയഭണ്ഡഇത്ഥിരൂപാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. അനാമസിതബ്ബേ വത്ഥുമ്ഹി ദുക്കടം **അനാമാസദുക്കടം. ദുരൂപചിണ്ണദുക്കട**ന്തി "അകതബ്ബ"ന്തി വാരിതസ്സ കതത്താ ദുട്ഠു ഉപചിണ്ണം ചരിതന്തി ദുരൂപചിണ്ണം, തസ്മിം ദുക്കടം ദുരൂപചിണ്ണദുക്കടം. വിനയേ പഞ്ഞത്തം അവസേസം ദുക്കടം **വിനയദുക്കടം. ഏകാദസ സമനുഭാസനാ** നാമ ഭിക്ഖുപാതിമോക്ഖേ ചത്താരോ യാവതതിയകാ സങ്ഘാദിസേസാ അരിട്ഠസിക്ഖാപദന്തി പഞ്ച, ഭിക്ഖുനീപാതിമോക്ഖേ എകം യാവതതിയകപാരാജികം ചത്താരോ സങ്ഘാദിസേസാ ചണ്ഡകാളീസിക്ഖാപദന്തി ഛ.

സഹപയോഗതോ പട്ഠായ ചേത്ഥ പുരിമപുരിമാ ആപത്തിയോ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീതി ആഹ **അഥ ധുരനിക്ഖേപം അകത്വാ**തിആദി. "ധുരനിക്ഖേപം അകത്വാ"തി വുത്തത്താ ധുരനിക്ഖേപം കത്വാ പുന ഖണന്തസ്സ പുരിമാപത്തിയോ ന പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീതി വദന്തി. "ഛേദനപച്ചയാ ദുക്കടം ദേസേത്വാ മുച്ചതീ"തി വത്വാ പുബ്ബപയോഗേ ആപത്തീനം ദേസേതബ്ബതായ അവുത്തത്താ സഹപയോഗേ പത്തേ പുബ്ബപയോഗേ ആപത്തിയോ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീതി വേദിതബ്ബം.

അപരദ്ധം വിരദ്ധം ഖലിതന്തി സബ്ബമേതം **യഞ്ച ദുക്കട**ന്തി എത്ഥ വുത്തസ്സ ദുക്കടസ്സ പരിയായവചനം, **യം മനുസ്സോ കരേ**തിആദി പനേത്ഥ ഓപമ്മനിദസ്സനം. **സംയോഗഭാവോ**തി ദുതിയം സന്ധായ വുത്തം, തേന രസ്സത്തസ്സാപി നിമിത്തം ദസ്സിതന്തി വേദിതബ്ബം. **എകസ്സ മൂലേ**തി എകസ്സ സന്തികേ. സബ്ബത്ഥാപി ആമസനേ ദുക്കടം, ഫന്ദാപനേ ഥുല്ലച്ചയഞ്ച വിസും വിസും ആമസനഫന്ദാപനപയോഗം കരോന്തസ്സേവ ഹോതി, എകപയോഗേന ഗണ്ഹന്തസ്സ പന ഉദ്ധാരേ പാരാജികമേവ, ന ദുക്കടഥുല്ലച്ചയാനീതി വദന്തി, എകപയോഗേന ഗണ്ഹന്തസ്സാപി ആമസനഫന്ദാപനാനമ്പി ലബ്ഭമാനത്താ തം ന ഗഹേതബ്ബം. ന ഹി സക്കാ അനാമസിത്വാ അഫന്ദാപേത്വാ ച കിഞ്ചി ഗഹേതും. "എകമേവ ദേസേത്വാ മുച്ചതീ"തി പംസുഖണനാദിസമാനപയോഗേപി പുരിമാ ആപത്തി ഉത്തരമുത്തരം ആപത്തിം പത്വാ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീതി സഞ്ഞായ **കുരുന്ദട്ഠകഥായം** വുത്തം, **ഇതരട്ഠകഥാസു** പന ഖണനപയോഗഭേദേഹി പയോഗേ പയോഗേ ആപന്നാ ആപത്തിയോ ഉത്തരമുത്തരം പത്വാ ന പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി അഞ്ഞമഞ്ഞം സദിസത്താ വിയൂഹനം പത്വാ താ സബ്ബാപി പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി വിസദിസപയോഗത്താതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന പടിപ്പസ്സദ്ധിവിധാനം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ഇമിനാ ഹി അവഹാരകസ്സ ആസന്നം ഓരിമന്തം പരാമസതി.

തഥേവാതി മുഖവട്ടിയമേവ. **ബുന്ദേനാ**തി കുമ്ഭിയാ ഹേട്ഠിമതലേന. എകട്ഠാനേ ഠിതായ കുമ്ഭിയാ ഠാനാ ചാവനം ഛഹി ആകാരേഹി വേദിതബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. **എകട്ഠാനേ**തി ച സങ്ഖലികബദ്ധഭാവേന എകസ്മിം പതിട്ഠിതോകാസട്ഠാനേതി അത്ഥോ. **ഖാണുകം കേസഗ്ഗമത്തമ്പി ഠാനാ ചാവേതീ**തി ഖാണുകം അത്തനോ പതിട്ഠിതട്ഠാനതോ പഞ്ചഹി ആകാരേഹി ഠാനാ ചാവേതി. **ഛിന്നമത്തേ പാരാജിക**ന്തി അവസ്സം ചേ പതതി, ഛിന്നമത്തേ പാരാജികം. **പരിച്ഛേദോ**തി പഞ്ചമാസകാദിഗരുഭാവപരിച്ഛേദോ. **അപബ്യൂഹന്തോ**തി ഠിതട്ഠാനതോ അപനയനവസേന വിയൂഹന്തോ രാസിം കരോന്തോ. **എവം കത്വാ**തി ഭാജനമുഖവട്ടിയാ കുമ്ഭിഗതേന ഭാജനഗതസ്സ എകാബദ്ധഭാവം വിയോജേത്വാതി അത്ഥോ. **ഉപഡ്ഢകുമ്ഭീയ**ന്തി ഉപഡ്ഢപുണ്ണായ കുമ്ഭിയാ. **വിനയധമ്മതാ**തി അധികകാരണാലാഭേ വിനയവിനിച്ഛയധമ്മതാതി അധിപ്പായോ. ന കേവലഞ്ചേത്ഥ ഗരുകതാവ, സുത്താനുഗമനമ്പി അത്ഥീതി ദസ്സേന്തോ **അപിചാ**തിആദിമാഹ. **കണ്ഠേന പന പരിച്ഛിന്നകാലേ**തി മുഖഗതം അജ്ഝോഹടകാലേതി അത്ഥോ. അജ്ഝോഹരണമേവ ഹേത്ഥ പരിച്ഛിന്ദനം, ന കണ്ഠപിദഹനം. **ചിക്കന**ന്തി ഥദ്ധം, ബഹലം ഘനന്തി അത്ഥോ.

യോപി ഥേയ്യചിത്തേന പരസ്സ കുമ്ഭിയാ പാദഗ്ഘനകം സപ്പിം വാ തേലം വാ അവസ്സം പിവനകം യം കിഞ്ചി ദുകൂലസാടകം വാ ചമ്മഖണ്ഡാദീനം വാ അഞ്ഞതരം പക്ഖിപതി, ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേ പാരാജികന്തി എത്ഥ അവഹാരോ വീമംസിതബ്ബോ. യദി ച ദുകൂലാദീസു സപ്പിതേലാനം പവിസനം സന്ധായ പാരാജികം ഭവേയ്യ, തത്ഥ പവിട്ഠതേലാദിനോ കുമ്ഭിഗതേന എകാബദ്ധതായ ന താവ അവഹാരോ ഭാജനന്തരം പവേസേത്വാ ഗഹണകാലേ വിയ.

തഥാ ഹി വുത്തം - "ഭാജനം പന നിമുജ്ജാപേത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ യാവ ഏകാബദ്ധം ഹോതി, താവ രക്ഖതീ"തിആദി. അഥ തേലാദിവിനാസേന പാരാജികം ഭവേയ്യ, തദാപി തിണജ്ഝാപനാദീസു വിയ അവഹാരോ നത്ഥി, ദുക്കടേന സദ്ധിം ഭണ്ഡദേയ്യമേവ ഹോതി, തഥാ ച പാദഗ്ഘനകം തേലാദിം പീതം ദുകൂലാദിം ഉദ്ധരന്തസ്സാപി പാരാജികം ന സിയാ തത്ഥ പവിട്ഠസ്സ തേലാദിനോ വിനട്ഠത്തേന ഗഹണക്ഖണേ അവിജ്ജമാനത്താ, വിജ്ജമാനത്തേന ച ഉദ്ധാരേയേവ പാരാജികം വത്തബ്ബം, ന ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേതി. **സബ്ബഅട്ഠകഥാസു** ച ദുകൂലാദീനം പക്ഖിപനേ ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേ പാരാജികസ്സ വുത്തത്താ ന തം പടിക്ഖിപിതും സക്കാ. അട്ഠകഥാപ്പമാണേന പനേതം ഗഹേതബ്ബം, യുത്തി പനേത്ഥ പണ്ഡിതേഹി പുബ്ബാപരം സംസന്ദിത്വാ ഉദ്ധാരേതബ്ബാ.

പലിബുജ്ഝിസ്സതീതി നിവാരേസ്സതി. **വുത്തനയേന പാരാജികന്തി** ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേയേവ പാരാജികം. **നേവ അവഹാരോ, ന ഗീവാതി** അത്തനോ ഭാജനത്താ വുത്തം, അനാപത്തിമത്തമേവ വുത്തം, ന പന ഏവം വിചാരിതന്തി അധിപ്പായോ. **ബഹിഗതം നാമ ഹോതീതി** തതോ പട്ഠായ തേലസ്സ അട്ഠാനതോ അധോമുഖഭാവതോ ച ബഹിഗതം നാമ ഹോതി. അന്തോ പട്ഠായ ഛിദ്ദേ കരിയമാനേ തേലസ്സ നിക്ഖമിത്വാ ഗതഗതട്ഠാനം ഭാജനസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതീതി ആഹ "ബാഹിരന്തതോ പാദഗ്ഘനകേ ഗളിതേ പാരാജിക"ന്തി. **യഥാ തഥാ വാ കതസ്സാതി** ബാഹിരന്തതോ വാ അബ്ഭന്തരന്തതോ വാ പട്ഠായ കതസ്സ. **മജ്ഝേ ഠപേത്വാ കതഛിദ്ദേതി** മജ്ഝേ ഥോകം കപാലം ഠപേത്വാ പച്ഛാ തം ഛിന്ദന്തേന കതഛിദ്ദേ.

പത്ഥീനസ്സ ഖാദനം ഇതരസ്സ പാനഞ്ച സപ്പിആദീനം പരിഭോഗോതി ആഹ "അഖാദിതബ്ബം വാ അപാതബ്ബം വാ കരോതീ"തി. കസ്മാ പനേത്ഥ ദുക്കടം വുത്തന്തി ആഹ "ഠാനാചാവനസ്സ നത്ഥിതായ ദുക്കട"ന്തി. **പുരിമദ്വയന്തി** ഭേദനം ഛഡ്ഡനഞ്ച. **കുമ്ഭിജജ്ജരകരണേനാതി** പുണ്ണകുമ്ഭിയാ ജജ്ജരകരണേന. **മാതികാഉജുകരണേനാതി** ഉദകപുണ്ണായ മാതികായ ഉജുകരണേന. **ഏകലക്ഖണന്തി** ഭേദനം കുമ്ഭിയാ ജജ്ജരകരണേന, ഛഡ്ഡനം മാതികായ ഉജുകരണേന ച സദ്ധിം ഏകസഭാവം. **പച്ഛിമം പന ദ്വയന്തി** ഝാപനം അപരിഭോഗകരണഞ്ച. **ഏത്ഥ ഏവം വിനിച്ഛയം വദന്തീതി** ഏതസ്മിം **മഹാഅട്ഠകഥായം** വുത്തേ അത്ഥേ ഏകേ ആചരിയാ ഏവം വിനിച്ഛയം വദന്തി. **പച്ഛിമദ്വയം സന്ധായ വുത്തന്തി** ഏത്ഥ പുരിമപദദ്വയേ വിനിച്ഛയോ ഹേട്ഠാ വുത്താനുസാരേന സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി തത്ഥ കിഞ്ചി അവത്വാ പച്ഛിമപദദ്വയം സന്ധായ "ഠാനാചാവനസ്സ നത്ഥിതായ ദുക്കട"ന്തി ഇദം വുത്തന്തി അധിപ്പായോ . **ഥേയ്യചിത്തേനാതി** അത്തനോ വാ പരസ്സ വാ കാതുകാമതാവസേന ഉപ്പന്നഥേയ്യചിത്തേന. **വിനാസേതുകാമതായാതി** ഹത്ഥപാദാദീനി ഛിന്ദന്തോ വിയ കേവലം വിനാസേതുകാമതായ. **വുത്തനയേന ഭിന്ദന്തസ്സ വാ ഛഡ്ഡേന്തസ്സ വാതി** മുഗ്ഗരേന പോഥേത്വാ ഭിന്ദന്തസ്സ വാ ഉദകം വാ വാലികം വാ ആകിരിത്വാ ഉത്തരാപേന്തസ്സ വാതി അത്ഥോ. **അയുത്തന്തി ചേതി** പാളിയം പുരിമദ്വയേപി ദുക്കടസ്സേവ വുത്തത്താ "പുരിമദ്വയേ പാരാജിക"ന്തി ഇദം അയുത്തന്തി യദി തുമ്ഹാകം സിയാതി അത്ഥോ. **നാതി** അയുത്തഭാവം നിസേധേത്വാ തത്ഥ കാരണമാഹ "അഞ്ഞഥാ ഗഹേതബ്ബത്ഥതോ"തി.

ഏവമേകേ വദന്തീതി ഹേട്ഠാ വുത്തസ്സ അത്ഥനയസ്സ അത്തനാ അനഭിമതഭാവം ദസ്സേത്വാ സയം അഞ്ഞഥാപി പാളിം അട്ഠകഥഞ്ച സംസന്ദിത്വാ അത്ഥം ദസ്സേതുകാമോ **അയം പനേത്ഥ സാരോതിആദിമാഹ. അചാവേതുകാമോവാതി** ഥേയ്യചിത്തേന ഠാനാ അചാവേതുകാമോവ. **അഛഡ്ഡേതുകാമോയേവാതി** ഏത്ഥാപി ഥേയ്യചിത്തേനാതി സമ്ബന്ധിതബ്ബം. ഇദഞ്ഹി ഥേയ്യചിത്തപക്ഖം സന്ധായ വുത്തം നാസേതുകാമതാപക്ഖസ്സ വക്ഖമാനത്താ. തേനേവാഹ **നാസേതുകാമതാപക്ഖേ പനാതിആദി. ഇതരഥാപി യുജ്ജതീതി** ഥേയ്യചിത്താഭാവാ ഠാനാ ചാവേതുകാമസ്സാപി ദുക്കടം യുജ്ജതീതി വുത്തം ഹോതി.

ഭൂമട്ഠകഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ആകാസട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൬. ആകാസട്ഠകഥായം **അന്തോവത്ഥുമ്ഹീതി** പരിക്ഖിത്തസ്സ വത്ഥുസ്സ അന്തോ. **അന്തോഗാമേതി** പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ അന്തോ. അപരിക്ഖിത്തേ പന വത്ഥുമ്ഹി ഗാമേ വാ ഠിതട്ഠാനമേവ ഠാനം. **അടവിമുഖം കരോതി…പേ॰… രക്ഖതീതി** തേന പയോഗേന തസ്സ ഇച്ഛിതട്ഠാനം ആഗതത്താ രക്ഖതി. **ഗാമതോ നിക്ഖന്തസ്സാതി** പരിക്ഖിത്തഗാമതോ നിക്ഖന്തസ്സ. **കപിഞ്ജരോ** നാമ അഞ്ഞമഞ്ഞം യുജ്ഝാപനത്ഥായ ബാലജനേഹി പോസാവനിയപക്ഖിജാതി.

വേഹാസട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൭. വേഹാസട്ഠകഥായം **ഛിന്നമത്തേ മുത്തമത്തേതി** യഥാ ഛിന്നം മുത്തഞ്ച പകതിട്ഠാനേ ന തിട്ഠതി, തഥാ ഛേദനം മോചനഞ്ച സന്ധായ വുത്തം.

ഉദകട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൮. ഉദകട്ഠകഥായം സന്ദമാനഉദകേ നിക്ഖിത്തം ന തിട്ഠതീതി ആഹ "അസന്ദനകേ ഉദകേ"തി. **അനാപത്തീതി** ഹത്ഥവാരപദവാരേസു ദുക്കടാപത്തിയാ അഭാവം സന്ധായ വുത്തം. **കഡ്ഢതീതി** ഹേട്ഠതോ ഓസാരേതി. **സകലമുദകന്തി** ദണ്ഡേന ഫുട്ഠോകാസഗതം സകലമുദകം. **ന ഉദകം ഠാനന്തി** അത്തനാ കതട്ഠാനസ്സ അട്ഠാനത്താ. **പദുമിനിയന്തി** പദുമഗച്ഛേ. **കലാപബദ്ധന്തി** ഹത്ഥകവസേന ഖുദ്ദകം കത്വാ ബദ്ധം കലാപബദ്ധം. **ഭാരബദ്ധം** നാമ സീസഭാരാദിവസേന ബദ്ധം. **മുളാലന്തി** കന്ദം. **പത്തം വാ പുപ്ഫം വാതി** ഇദം കദ്ദമസ്സ അന്തോ പവിസിത്വാ ഠിതം സന്ധായ വുത്തം. **നിദ്ധമനതുമ്ബന്തി** വാപിയാ ഉദകസ്സ നിക്ഖമനനാളം. **ഉദകവാഹകന്തി** മഹാമാതികം. **അവഹാരേന സോ ന കാരേതബ്ബോതി** ഇമിനാ പാണം ജീവിതാ വോരോപനേ ആപത്തിയാ സബ്ബത്ഥ ന മുച്ചതീതി ദീപേതി. **മാതികം ആരോപേത്വാതി** ഖുദ്ദകമാതികം ആരോപേത്വാ. **മരിത്വാ…പേ॰… തിട്ഠന്തീതി** ഏത്ഥ മതമച്ഛാനംയേവ ഥേസം സന്തകത്താ അമതേ ഗണ്ഹന്തസ്സ നത്ഥി അവഹാരോ.

നാവട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൯. നാവട്ഠകഥായം **ഥുല്ലച്ചയമ്പി പാരാജികമ്പി ഹോതീതി** ഏത്ഥ പഠമം ഠാനാ അചാവേത്വാ മുത്തേ ഥുല്ലച്ചയം, പഠമം പന ഠാനാ ചാവേത്വാ മുത്തേ പാരാജികന്തി വേദിതബ്ബം. പാസേ ബദ്ധസൂകരോ വിയാതിആദിനാ വുത്തം സന്ധായാഹ "തത്ഥ യുത്തി പുബ്ബേ വുത്താഏവാ"തി. **വിപന്നട്ഠനാവാതി** വിസമവാതേഹി ദേസന്തരം പലാതാ, ഭിജ്ജിത്വാ വാ വിനാസം പത്വാ ഉദകേ നിമുജ്ജിത്വാ ഹേട്ഠാ ഭൂമിതലം അപ്പത്വാ സാമികേഹി ച അപരിച്ചത്താലയാ വുച്ചതി. **ബലവാ ച വാതോ ആഗമ്മാതി** ഇമിനാ അസതി വാതേ അയം പയോഗോ കതോതി ദസ്സേതി. **പുഗ്ഗലസ്സ നത്ഥി അവഹാരോതി** സുക്ഖമാതികായം ഉജുകരണനയേന വുത്തം. തം അത്തനോ പാദേന അനക്കമിത്വാ ഹത്ഥേന ച

അനുക്ഖിപിത്വാ അഞ്ഞസ്മിം ദണ്ഡാദീസു ബന്ധിത്വാ ഠപിതേ യുജ്ജതി, അത്തനോ പാദേന അക്കമിത്വാ ഹത്ഥേന ച ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതസ്സ പന ബലവവാതേന ഛത്തചീവരാദീസു പഹടേസു പകതിം വിജഹിത്വാ ദള്ഹതരം അക്കമനഗഹണാദിപയോഗോ അഭിനവോ കാതബ്ബോ സിയാ. ഇതരഥാ ഛത്തചീവരാദീനി വാ വിഗച്ഛന്തി, അവഹാരകോ വാ സയം പതിസ്സതി, നാവാ ച തദാ ന ഗമിസ്സതി. തസ്മാ ഈദിസേ അഭിനവപ്പയോഗേ സതി അവഹാരേന ഭവിതബ്ബം. സുക്ഖമാതികായം ഉജുകതായ ഉദകാഗമനകാലേ കാതബ്ബകിച്ചം നത്ഥീതി തം ഇധ നിദസ്സനം ന ഹോതി. ദാസം പന പകതിയാ പലായന്തം "സീഘം യാഹീ"തി വത്വാ പകതിഗമനതോ തുരിതഗമനുപ്പാദനാദിനാ ഇധ നിദസ്സനേന ഭവിതബ്ബന്തി അമ്ഹാകം ഖന്തി , വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. വാതേ ആഗതേപി യത്ഥ അതിലഹുകത്താ നാവായ കഞ്ചി പയോഗം അകത്വാ പകതിയാ അവഹാരകോ തിട്ഠതി, തത്ഥിദം അട്ഠകഥായം വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം.

യാനട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൦. യാനട്ഠകഥായം **ഉഭോസു പസ്സേസൂ**തി ചതുന്നം ഥമ്ഭാനം ഉപരി ചതുരസ്സം ദാരുസങ്ഘാടം ആരോപേത്വാ തസ്സ വാമദക്ഖിണപസ്സേസു ഉഭോസു വാതാതപാദിപരിസ്സയവിനോദനത്ഥം ഗരുളപക്ഖിനോ ഉഭോ പക്ഖാ വിയ കതാ **സന്ദമാനികാ. ദുകയുത്തസ്സാ**തി ദ്വീഹി ഗോണേഹി യുത്തസ്സ. **അയുത്തക**ന്തി ഗോണേഹി അയുത്തം. **കപ്പകതാ**തി ദ്വിന്നം സിഖാനം സന്ധിട്ഠാനേ ഗോസിങ്ഗാനി വിയ ദ്വേ കോടിയോ ഠപേത്വാ ഉപത്ഥമ്ഭനീ കപ്പകതാ നാമ, സാ ദ്വീഹിപി കോടീഹി ഭൂമിയം പതിട്ഠാതി, തേനാഹ "ഛ ഠാനാനീ"തി. **തീണി വാ ചത്താരി വാ ഠാനാനീ**തി അകപ്പകതായ ഉപത്ഥമ്ഭനിയാ ച ദ്വിന്നം ചക്കാനഞ്ച വസേന തീണി ഠാനാനി, കപ്പകതായ വസേന ചത്താരി ഠാനാനി, തഥാ പഥവിയം ഠപിതസ്സ തീണി ഠാനാനീതി സമ്ബന്ധോ. **അക്ഖസീസേഹീ**തി അക്ഖദാരുനോ ദ്വീഹി കോടീഹി. **അക്ഖുദ്ധീഹീ**തി അക്ഖദാരുനാ സമ്പടിച്ഛകാ ഹേട്ഠിമഭാഗേ കപ്പകതാ ദ്വേ ദാരുഖണ്ഡാ അക്ഖുദ്ധിയോ നാമ, താസം കപ്പകതാനം ദ്വിന്നം കപ്പസീസാനി ചത്താരി ഇധ "അക്ഖുദ്ധിയോ"തി വുച്ചന്തി, തേനാഹ "ചതൂഹി ച അക്ഖുദ്ധീഹീ"തി. താഹി പതിട്ഠിതാഹി പതിട്ഠിതട്ഠാനാനി ചത്താരി ധുരേന പതിട്ഠിതട്ഠാനം ഏകന്തി **പഞ്ച ഠാനാനി** ഹോന്തി. ഉദ്ധിയോവ "ഉദ്ധിഖാണുകാ"തി വുത്താ, ഉദ്ധിഖാണുകാനം അഭാവേ അക്ഖസീസാനം പതിട്ഠാനോകാസം ദസ്സേന്തോ ആഹ **സമമേവ ബാഹം കത്വാ**തിആദി. തത്ഥ **സമമേവാ**തി ഉദ്ധിയോ ഹേട്ഠാ അനോലമ്ബേത്വാ ബാഹുനോ ഹേട്ഠിമഭാഗം സമം കത്വാ ദ്വിന്നം ബാഹുദാരൂനം മജ്ഝേ അക്ഖസീസപ്പമാണേന ഛിദ്ദം കത്വാ തത്ഥ അക്ഖസീസാനി പവേസിതാനി ഹോന്തി, തേന ബാഹാനം ഹേട്ഠാഭാഗം സബ്ബം ഭൂമിം ഫുസിത്വാ തിട്ഠതി, തേനാഹ "സബ്ബം പഥവിം ഫുസിത്വാ തിട്ഠതീ"തി. സേസം നാവായം **വുത്തസദിസ**ന്തി ഇമിനാ യദി പന തം ഏവം ഗച്ഛന്തം പകതിഗമനം പച്ഛിന്ദിത്വാ അഞ്ഞം ദിസാഭാഗം നേതി, പാരാജികം. സയമേവ യം കിഞ്ചി ഠാനം സമ്പത്തം ഠാനാ അചാലേന്തോവ വിക്കിണിത്വാ ഗച്ഛതി, നേവത്ഥി അവഹാരോ, ഭണ്ഡദേയ്യം പന ഹോതീതി ഇമം നയം അതിദിസതി.

ഭാരട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൧. ഭാരട്ഠകഥായം ഭാരട്ഠന്തി മാതികാപദസ്സ ഭാരോ നാമാതി ഇദം അത്ഥദസ്സനന്തി ആഹ "ഭാരോയേവ ഭാരട്ഠ"ന്തി. **പുരിമഗലേ**തി ഗലസ്സ പുരിമഭാഗേ. **ഗലവാടകോ**തി ഗീവായ ഉപരിമഗലവാടകോ. **ഉരപരിച്ഛേദമജ്ഝേ**തി ഉരപരിയന്തസ്സ മജ്ഝേ. **സാമികേഹി അനാണത്തോ**തി ഇദം യദി സാമികേഹി "ഇമം ഭാരം നേത്വാ അസുകട്ഠാനേ ദേഹീ"തി ആണത്തോ ഭവേയ്യ, തദാ തേന ഗഹിതഭണ്ഡം ഉപനിക്ഖിത്തം സിയാ, തഞ്ച ഥേയ്യചിത്തേന സീസാദിതോ ഓരോപേന്തസ്സാപി അവഹാരോ ന സിയാ, സാമികാനം പന ധുരനിക്ഖേപേ ഏവ സിയാതി തതോ ഉപനിക്ഖിത്തഭണ്ഡഭാവതോ വിയോജേതും വുത്തം, തേനേവ വക്ഖതി "തേഹി പന അനാണത്തത്താ പാരാജിക"ന്തി. **ഘംസന്തോ**തി സീസതോ അനുക്ഖിപന്തോ, യദി ഉക്ഖിപേയ്യ, ഉക്ഖിത്തമത്തേ പാരാജികം, തേനാഹ **സീസതോ കേസഗ്ഗമത്തമ്പീ**തിആദി. **യോ ചായ**ന്തി യോ അയം വിനിച്ഛയോ.

ആരാമട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൨. ആരാമട്ഠകഥായം **ആരാമം അഭിയുഞ്ജതീ**തി ഇദം അഭിയോഗകരണം പരേസം ഭൂമട്ഠഭണ്ഡാദീസുപി കാതും വട്ടതിയേവ. ആരാമാദിഥാവരേസു പന യേഭുയ്യേന അഭിയോഗവസേനേവ ഗഹണസമ്ഭവതോ ഏത്ഥേവ **പാളിയം** അഭിയോഗോ വുത്തോ, ഇതി ഇമിനാ നയേന സബ്ബത്ഥാപി സക്കാ ഞാതുന്തി ഗഹേതബ്ബം. **അദിന്നാദാനസ്സ പയോഗത്താ**തി സഹപയോഗമാഹ. വത്ഥുമ്ഹിയേവ കതപയോഗത്താ സഹപയോഗവസേന ഹേതം ദുക്കടം. **സയമ്പീ**തി അഭിയുഞ്ജകോപി. "കിം കരോമി കിം കരോമീ"തി ഏവം കിങ്കാരമേവ പടിസ്സുണന്തോ വിയ ചരതീതി കിങ്കാരപടിസ്സാവീ, തസ്സ ഭാവോ **കിങ്കാരപടിസ്സാവിഭാവോ,** തസ്മിം, അത്തനോ വസവത്തിഭാവേതി വുത്തം ഹോതി. **ഉക്കോച**ന്തി ലഞ്ജം. **സബ്ബേസം പാരാജിക**ന്തി കൂടവിനിച്ഛയികാദീനം. അയം വത്ഥുസാമീതിആദികസ്സ ഉഭിന്നം ധുരനിക്ഖേപകരണഹേതുനോ പയോഗസ്സ കരണക്ഖണേവ പാരാജികം ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. സചേ പന സാമികസ്സ വിമതി ച ധുരനിക്ഖേപോ ച കമേന ഉപ്പജ്ജന്തി, പയോഗസമുട്ഠാപകചിത്തക്ഖണേ പാരാജികമേവ ഹോതി, ന ഥുല്ലച്ചയം. യദി വിമതിയേവ ഉപ്പജ്ജതി, തദാ ഥുല്ലച്ചയമേവാതി വേദിതബ്ബം, അയം നയോ സബ്ബത്ഥ യഥാനുരൂപം ഗഹേതബ്ബോ. **ധുരനിക്ഖേപവസേനേവ പരാജയോ**തി സാമികോ "അഹം ന മുച്ചാമീ"തി ധുരം അനിക്ഖിപന്തോ അട്ടോ പരാജിതോ നാമ ന ഹോതീതി ദസ്സേതി.

വിഹാരട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൩. വിഹാരട്ഠകഥായം **വിഹാര**ന്തി ഉപചാരസീമാസങ്ഖാതം സകലം വിഹാരം. **പരിവേണ**ന്തി തസ്സ വിഹാരസ്സ അബ്ഭന്തരേ വിസും വിസും പാകാരാദിപരിച്ഛിന്നട്ഠാനം. **ആവാസ**ന്തി ഏകം ആവസഥമത്തം. ഗണസന്തകേ പരിച്ഛിന്നസാമികത്താ സക്കാ ധുരം നിക്ഖിപാപേതുന്തി ആഹ "ദീഘഭാണകാദിഭേദസ്സ പന ഗണസ്സാ"തി. ഇധാപി സചേ ഏകോപി ധുരം ന നിക്ഖിപതി, രക്ഖതിയേവ. ഏസ നയോ ബഹൂനം സന്തകേ സബ്ബത്ഥ.

ഖേത്തട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൪. ഖേത്തട്ഠകഥായം **നിരുമ്ഭിത്വാ വാ**തിആദീസു ഗണ്ഹന്തസ്സാതി പച്ചേകം യോജേതബ്ബം, തത്ഥ നിരുമ്ഭിത്വാ ഗഹണം നാമ വീഹിസീസം അച്ഛിന്ദിത്വാ യഥാഠിതമേവ ഹത്ഥേന ഗഹേത്വാ ആകഡ്ഢിത്വാ ബീജമത്തസ്സേവ ഗഹണം. **ഏകമേക**ന്തി ഏകം വീഹിസീസം. **യസ്മിം ബീജേ വാ**തിആദി നിരുമ്ഭിത്വാ ഗഹണാദീസു യഥാക്കമം യോജേതബ്ബം. "തസ്മിം ബന്ധനാ മോചിതമത്തേ"തി വചനതോ തസ്മിം ബീജാദിമ്ഹി ബന്ധനാ മുത്തേ സതി തതോ അനപനീതേപി ഠാനന്തരസ്സ അഭാവാ പാരാജികമേവ. യസ്സ പന സീസാദികസ്സ സന്തരാദിനാ സഹ സംസിബ്ബനം വാ ഏകാബദ്ധതാ വാ

ഹോതി, തസ്സ ബന്ധനാ മോചിതേ ഥുല്ലച്ചയം, ഇതരട്ഠാനതോ മോചിതേ പാരാജികന്തി ഗഹേതബ്ബം, തേനാഹ **വീഹിനാള**ന്തിആദി. **സഭുസ**ന്തി പലാലസഹിതം. **ഖീലേന**ാതി ഖാണുകേന. എത്ഥ ച ഖീലസങ്കമനാദീസു സഹപയോഗോ ധുരനിക്ഖേപോ ചാതി ഉഭയം സമ്ഭവതി. **ഖീലസങ്കമനാദി** എത്ഥ സഹപയോഗോ. തസ്മിഞ്ച കതേ യദി സാമികാ ധുരം ന നിക്ഖിപന്തി പുന ഗണ്ഹിതുകാമാവ ഹോന്തി, ന താവ അവഹാരോ, "ഖീലം സങ്കാമേത്വാ ഖേത്താദിം അസുകോ രാജവല്ലഭോ ഭിക്ഖു ഗണ്ഹിതുകാമോ"തി ഞത്വാ തസ്സ ബലം കക്ഖളാദിഭാവഞ്ച നിസ്സായ ഖീലസങ്കമനാദികിരിയാനിട്ഠാനതോ പഠമമേവ സാമികാ ധുരം നിക്ഖിപന്തി, ന അവഹാരോ ഏതസ്സ പയോഗനിട്ഠാനതോ പുരേതരമേവ ധുരസ്സ നിക്ഖിത്തത്താ. യദാ പന ഖീലസങ്കമനാദിപയോഗേനേവ ധുരനിക്ഖേപോ ഹോതി, തദായേവ അവഹാരോ, തേനേവേത്ഥ "തഞ്ച ഖോ സാമികാനം ധുരനിക്ഖേപേനാ"തി വുത്തം. ഖീലാദീനം സങ്കമിതഭാവം അജാനിത്വാ സാമികാനം സമ്പടിച്ഛനമ്പേത്ഥ ധുരനിക്ഖേപോതി വേദിതബ്ബോ. **ഏവം സബ്ബത്ഥ**ാതി യഥാവുത്തമത്ഥം രജ്ജുസങ്കമനാദീസുപി അതിദിസതി. **യട്ഠി**ന്തി മാനദണ്ഡം. **ഏകസ്മിം അനാഗതേ ഥുല്ലച്ചയം, തസ്മിം ആഗതേ പാരാജിക**ന്തി സചേ ദാരൂനി നിഖണിത്വാ തത്തകേനേവ ഗണ്ഹിതുകാമോ ഹോതി, അവസാനേ ദാരുമ്ഹി പാരാജികം. സചേ തത്ഥ കണ്ടകസാഖാദീഹി പാദാനം അന്തരം പടിച്ഛാദേത്വാ കസ്സചി അപ്പവേസാരഹം കത്വാ ഗഹേതുകാമോ ഹോതി, അവസാനസാഖായ പാരാജികം, തേനാഹ "സാഖാപരിവാരേനേവ അത്തനോ കാതും സക്കോതീ"തി, ദാരൂനി ച നിഖണിത്വാ സാഖാപരിവാരഞ്ച കത്വാ ഏവ അത്തനോ സന്തകം കാതും സക്കോതീതി അത്ഥോ. ഖേത്തമരിയാദന്തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതും "കേദാരപാളി"ന്തി വുത്തം. ഇദഞ്ച ഖീലസങ്കമനാദിനാ ഗഹണം ആരാമാദീസുപി ലബ്ഭതേവ.

വത്ഥുട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൨. വത്ഥുട്ഠകഥായം **തിണ്ണം പാകാരാന**ന്തി ഇട്ഠകസിലാദാരൂനം വസേന തിണ്ണം പാകാരാനം.

൧൦൩. ഗാമട്ഠകഥായം "ഗാമോ നാമാ"തി **പാളിയം** ന വുത്തം സബ്ബസോ ഗാമലക്ഖണസ്സ പുബ്ബേ വുത്തത്താ.

അരഞ്ഞട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൪. അരഞ്ഞട്ഠകഥായം **വിനിവിജ്ഝിത്വ**ാതി ഉജുകമേവ വിനിവിജ്ഝിത്വാ. **ലക്ഖണച്ഛിന്നസ്സ**ാതി അരഞ്ഞസാമികാനം ഹത്ഥതോ കിണിത്വാ ഗണ്ഹന്തേഹി കതഅക്ഖരാദിസഞ്ഞാണസ്സ. **ഛല്ലിയാ പരിയോനദ്ധ**ന്തി ഇമിനാ സാമികാനം നിരാപേക്ഖതായ ചിരഛഡ്ഡിതഭാവം ദീപേതി, തേനാഹ "ഗഹേതും വട്ടതീ"തി. യദി സാമികാനം സാപേക്ഖതാ അത്ഥി, ന വട്ടതി. **താനി കതാനി അജ്ഝാവുത്ഥാനി ച ഹോന്തീ**തി താനി ഗേഹാദീനി കതാനി പരിനിട്ഠിതാനി മനുസ്സേഹി ച അജ്ഝാവുത്ഥാനി ച ഹോന്തി. **ദാരൂനീ**തി ഗേഹാദീനം കതത്താ അവസിട്ഠദാരൂനി. **ഗഹേതും വട്ടതീ**തി സാമികാനം അനാലയത്താ വുത്തം, തേ ച യദി ഗഹണകാലേ ദിസ്വാ സാലയാ ഹുത്വാ വാരേന്തി, ഗഹേതും ന വട്ടതിയേവ. **"ദേഹീ"തി വുത്തേ ദാതബ്ബമേവ**ാതി "ദേഹീ"തി വുത്തേ "ദസ്സാമീ"തി ആഭോഗം കത്വാ ഗച്ഛന്തസ്സ "ദേഹീ"തി അവുത്തേ അദത്വാ ഗമനേ ആപത്തി നത്ഥി. പച്ഛാപി തേഹി ചോദിതേ ദാതബ്ബമേവ.

അദിസ്വാ ഗച്ഛതി, ഭണ്ഡദേയ്യന്തി സുദ്ധചിത്തേന ഗതസ്സ ഭണ്ഡദേയ്യം. ആരക്ഖട്ഠാനമ്പി സുദ്ധചിത്തേന അതിക്കമിത്വാ ഥേയ്യചിത്തേ ഉപ്പന്നേപി അവഹാരോ നത്ഥി ആരക്ഖട്ഠാനസ്സ അതിക്കന്തത്താ. കേചി പന "യത്ഥ കത്ഥചി നീതാനമ്പി ദാരൂനം അരഞ്ഞസാമികാനഞ്ഞേവ സന്തകത്താ പുന ഥേയ്യചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ ഗച്ഛതി, പാരാജികമേവാ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം "ആരക്ഖട്ഠാനം പത്വാ…പേ॰… അസ്സതിയാ അതിക്കമതീ"തി, സഹസാ തം ഠാനം അതിക്കമതീതിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൦൪) ച ആരക്ഖട്ഠാനാതിക്കമേയേവ ആപത്തിയാ വുച്ചമാനത്താ, ആരക്ഖട്ഠാനാതിക്കമമേവ സന്ധായ "ഇദം പന ഥേയ്യചിത്തേന പരിഹരന്തസ്സ ആകാസേന ഗച്ഛതോപി പാരാജികമേവാ"തി വുത്തം. യഞ്ച "യത്ഥ കത്ഥചി നീതാനമ്പി ദാരൂനം അരഞ്ഞസാമികാനഞ്ഞേവ സന്തകത്താ"തി കാരണം വുത്തം, തമ്പി ആരക്ഖട്ഠാനതോ ബഹി പാരാജികാപജ്ജനസ്സ കാരണം ന ഹോതി ഭണ്ഡദേയ്യഭാവസ്സേവ കാരണത്താ. തേസം സന്തകത്തേനേവ ഹി ബഹി കതസ്സാപി ഭണ്ഡദേയ്യം ജാതം, ഇതരഥാ ച ഭണ്ഡദേയ്യമ്പി ന സിയാ സുങ്കഘാതാതിക്കമേ വിയ. അദ്ധികേഹി ദിന്നമേവ സുങ്കികാനം സന്തകം ഹോതി, നാദിന്നം, തേന തം ഠാനം യതോ കുതോചി പച്ചയതോ സുദ്ധചിത്തേന അതിക്കന്തസ്സ ഭണ്ഡദേയ്യമ്പി ന ഹോതി. ഇധ പന അരഞ്ഞസാമികാനം സന്തകത്താ സബ്ബത്ഥാപി ഭണ്ഡദേയ്യമേവ ഹോതി, തേനേവേതം അരഞ്ഞേ ആരക്ഖട്ഠാനം സുങ്കഘാതതോപി ഗരുതരം ജാതം. യദി ഹി ആരക്ഖട്ഠാനതോ ബഹിപി ഥേയ്യചിത്തേ സതി അവഹാരോ ഭവേയ്യ, ആരക്ഖട്ഠാനം പത്വാതിആദിനാ ഠാനനിയമോ നിരത്ഥകോ സിയാ യത്ഥ കത്ഥചി ഥേയ്യചിത്തേ ഉപ്പന്നേ പാരാജികന്തി വത്തബ്ബതോ. തസ്മാ ആരക്ഖട്ഠാനതോ ബഹി ഥേയ്യചിത്തേന ഗച്ഛന്തസ്സ അവഹാരോ ന ഭവതി ഏവാതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം. **ഇദം പന ഥേയ്യചിത്തേന പരിഹരന്തസ്സ**ാതി യസ്മിം പദേസേ അതിക്കന്തേ തേസം അരഞ്ഞം ആരക്ഖട്ഠാനഞ്ച അതിക്കന്തോ നാമ ഹോതി, തം പദേസം ആകാസേനാപി അതിക്കമനവസേന ഗച്ഛന്തസ്സാപീതി അത്ഥോ.

ഉദകകഥാവണ്ണനാ

൧൦൭. ഉദകകഥായം മഹാകുച്ഛികാ ഉദകചാടി **ഉദകമണികോ,** "സമേഖലാ ചാടി ഉദകമണികോ"തിപി വദന്തി. **തത്ഥ**ാതി തേസു ഭാജനേസു. **ഭൂതഗാമേന സദ്ധിമ്പീ**തി **പി**-സദ്ദേന അകപ്പിയപഥവിമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. **തളാകരക്ഖണത്ഥായ**ാതി "മഹോദകം ആഗന്ത്വാ തളാകമരിയാദം മാ ഛിന്ദീ"തി തളാകരക്ഖണത്ഥം. **നിബ്ബഹനഉദക**ന്തി ഏത്ഥ തളാകസ്സ ഏകേന ഉന്നതേന പസ്സേന അധികജലം നിബ്ബഹതി നിഗച്ഛതി ഏതേനാതി "നിബ്ബഹന"ന്തി അധികജലനിക്ഖമനമാതികാ വുച്ചതി. തത്ഥ ഗച്ഛമാനം ഉദകം നിബ്ബഹനഉദകം നാമ. **നിദ്ധമനതുമ്ബ**ന്തി സസ്സാദീനം അത്ഥായ ഇട്ഠകാദീഹി കതം ഉദകനിക്ഖമനപനാളി. **മരിയാദം ദുബ്ബലം കത്വ**ാതി ഏത്ഥ ദുബ്ബലം അകത്വാപി യഥാവുത്തപ്പയോഗേ കതേ മരിയാദം ഛിന്ദിത്വാ നിക്ഖന്തഉദകഗ്ഘാനുരൂപേന അവഹാരേന കത്തബ്ബമേവ. **യത്തകം തപ്പച്ചയാ സസ്സം ഉപ്പജ്ജതീ**തി ബീജകസികമ്മാദിബ്ബയം ഠപേത്വാ യം അധികലാഭം ഉപ്പജ്ജതി, തം സന്ധായ വുത്തം. ന ഹി തേഹി കാതബ്ബം വയകരണമ്പി ഏതസ്സ ദാതബ്ബം. ഇദഞ്ച തരുണസസ്സേ ജാതേ ഉദകം വിനാസേന്തസ്സ യുജ്ജതി, സസ്സേ പന സബ്ബഥാ അകതേയേവ ഉദകം വിനാസേന്തേന ച ഉദകഗ്ഘമേവ ദാതബ്ബം, ന തപ്പച്ചയാ സകലം സസ്സം തേന വിനാസിതഭണ്ഡസ്സേവ ഭണ്ഡദേയ്യത്താ, ഇതരഥാ വാണിജ്ജാദിഅത്ഥായ പരേഹി ഠപിതഭണ്ഡം അവഹരന്തസ്സ തദുഭയമ്പി ഗഹേത്വാ ഭണ്ഡഗ്ഘം കാതബ്ബം സിയാ, തഞ്ച ന യുത്തന്തി അമ്ഹാകം ഖന്തി. **സാമികാനം ധുരനിക്ഖേപേന**ാതി ഏത്ഥ ഏകസ്സ സന്തകേ തളാകേ ഖേത്തേ ച ജാതേ തസ്സേവ ധുരനിക്ഖേപേന പാരാജികം, യദി പന തം തളാകം സബ്ബസാധാരണം, ഖേത്താനി പാടിപുഗ്ഗലികാനി, തസ്സ തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സേവ ധുരനിക്ഖേപേ അവഹാരോ, അഥ ഖേത്താനിപി സബ്ബസാധാരണാനി, സബ്ബേസം ധുരനിക്ഖേപേയേവ പാരാജികം, നാസതീതി ദട്ഠബ്ബം.

അനിഗ്ഗതേതി അനിക്ഖന്തേ, തളാകേയേവ ഠിതേതി അത്ഥോ. **പരേസം മാതികാമുഖന്തി** ഖുദ്ദകമാതികാമുഖം. **അസമ്പത്തേവാതി** തളാകതോ നിക്ഖമിത്വാ മഹാമാതികായം ഏവ ഠിതേ. **അനിക്ഖന്തേ ബദ്ധാ സുബദ്ധാതി** തളാകതോ അനിക്ഖന്തേ ഭണ്ഡദേയ്യമ്പി ന ഹോതി സബ്ബസാധാരണത്താ ഉദകസ്സാതി അധിപ്പായോ. നിക്ഖന്തേ പന പാടിപുഗ്ഗലികം ഹോതീതി ആഹ "നിക്ഖന്തേ ബദ്ധാ ഭണ്ഡദേയ്യ"ന്തി. ഇധ പന ഖുദ്ദകമാതികായം അപ്പവിട്ഠത്താ അവഹാരോ ന ജാതോ, "തളാകതോ അനിഗ്ഗതേ പരേസം മാതികാമുഖം അസമ്പത്തേവാ"തി ഹേട്ഠാ വുത്തസ്സ വികപ്പദ്വയസ്സ "അനിക്ഖന്തേ ബദ്ധാ സുബദ്ധാ, നിക്ഖന്തേ ബദ്ധാ ഭണ്ഡദേയ്യ"ന്തി ഇദം ദ്വയം യഥാക്കമേന യോജനത്ഥം വുത്തം. **നത്ഥി അവഹാരോതി** ഏത്ഥ "അവഹാരോ നത്ഥി, ഭണ്ഡദേയ്യം പന ഹോതീ"തി കേചി വദന്തി, തം ന യുത്തം. **വത്ഥും...പേ॰... ന സമേതീതി** ഏത്ഥ തളാകഗതഉദകസ്സ സബ്ബസാധാരണത്താ പരസന്തകവത്ഥു ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ.

ദന്തപോനകഥാവണ്ണനാ

൧൩൯. ദന്തകട്ഠകഥായം **തതോ പട്ഠായ അവഹാരോ നത്ഥീതി** "യഥാസുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പരിഭുഞ്ജതൂ"തി അഭാജേത്വാവ യാവദിച്ഛകം ഗഹണത്ഥമേവ ഠപിതത്താ അരക്ഖിതത്താ സബ്ബസാധാരണത്താ ച അഞ്ഞം സങ്ഘികം വിയ ന ഹോതീതി ഥേയ്യചിത്തേന ഗണ്ഹന്തസ്സാപി നത്ഥി അവഹാരോ. **ഖാദന്തു, പുന സാമണേരാ ആഹരിസ്സന്തീതി കേചി** ഥേരാ വദേയ്യുന്തി യോജേതബ്ബം.

വനപ്പതികഥാവണ്ണനാ

൧൪൦. വനപ്പതികഥായം **സന്ധാരിതത്താതി** ഛിന്നസ്സ രുക്ഖസ്സ പതിതും ആരദ്ധസ്സ സന്ധാരണമത്തേന വുത്തം, ന പന മരിചവല്ലിആദീഹി പുബ്ബേ വേഠേത്വാ ഠിതഭാവേന. താദിസേ ഹി ഛിന്നേപി അവഹാരോ നത്ഥി അരഞ്ഞട്ഠകഥായം വേഠിതവല്ലിയം വിയ. **ഉജുകമേവ തിട്ഠതീതി** ഇമിനാ സബ്ബസോ ഛിന്ദനമേവ വല്ലിആദീഹി അസമ്ബദ്ധസ്സ രുക്ഖസ്സ ഠാനാചാവനം പുബ്ബേ വിയ ആകാസാദീസു ഫുട്ഠസകലപദേസതോ മോചനന്തി ആവേണികമിധ ഠാനാചാവനം ദസ്സേതി. കേചി പന "രുക്ഖഭാരേന കിഞ്ചിദേവ ഭസ്സിത്വാ ഠിതത്താ ഹോതിയേവ ഠാനാചാവന"ന്തി വദന്തി, തന്ന, രുക്ഖേന ഫുട്ഠസ്സ സകലസ്സ ആകാസപദേസസ്സ പഞ്ചഹി ഛഹി വാ ആകാരേഹി അനതിക്കമിതത്താ. **വാതമുഖം സോധേതീതി** യഥാ വാതോ ആഗന്ത്വാ രുക്ഖം പാതേതി, ഏവം വാതസ്സ ആഗമനമഗ്ഗം രുന്ധിത്വാ ഠിതാനി സാഖാഗുമ്ബാദീനി ഛിന്ദിത്വാ അപനേന്തോ സോധേതി. **മണ്ഡൂകകണ്ടകം വാതി** മണ്ഡൂകാനം നങ്ഗുട്ഠേ അഗ്ഗകോടിയം ഠിതകണ്ടകന്തി വദന്തി, ഏകേ "വിസമച്ഛകണ്ടക"ന്തിപി വദന്തി.

ഹരണകകഥാവണ്ണനാ

൧൪൧. ഹരണകകഥായം **ഹരണകന്തി** വത്ഥുസാമിനാ ഹരിയമാനം. **സോ ച പാദം അഗ്ഘതി, പാരാജികമേവാതി** "അന്തം ന ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി അസല്ലക്ഖിതത്താ സാമഞ്ഞതോ "ഗണ്ഹിസ്സാമി ഏത"ന്തി സല്ലക്ഖിതസ്സേവ പടസ്സ ഏകദേസതായ തമ്പി ഗണ്ഹിതുകാമോവാതി പാരാജികം വുത്തം. **സഭണ്ഡഹാരകന്തി** സഹഭണ്ഡഹാരകം, സകാരാദേസസ്സ വികപ്പത്താ സഹ സദ്ദോവ ഠിതോ, ഭണ്ഡഹാരകേന സഹ തം ഭണ്ഡന്തി അത്ഥോ. **സാസങ്കോതി** "യദി ഉപസങ്കമിത്വാ ഭണ്ഡം ഗണ്ഹിസ്സാമി, ആവുധേന മം പഹരേയ്യാ"തി ഭയേന സഞ്ജാതാസങ്കോ. **ഏകമന്തം പടിക്കമ്മാതി** ഭയേനേവ അനുപഗന്ത്വാ മഗ്ഗതോ സയം പടിക്കമ്മ. **സന്തജ്ജേത്വാതി** ഫരുസവാചായ ചേവ ആവുധപരിവത്തനാദികായവികാരേന ച സന്തജ്ജേത്വാ. **അനജ്ഝാവുത്ഥകന്തി** അപരിഗ്ഗഹിതകം. ആലയേന അനധിമുത്തമ്പി ഭണ്ഡം അനജ്ഝാവുത്ഥകം നാമ ഹോതീതി ആഹ "ആഹരാപേന്തേ ദാതബ്ബ"ന്തി, ഇമിനാ പഠമം പരിച്ചത്താലയാനമ്പി യദി പച്ഛാപി സകസഞ്ഞാ ഉപ്പജ്ജതി, തേസഞ്ഞേവ തം ഭണ്ഡം ഹോതി, ബലക്കാരേനാപി സകസഞ്ഞായ തസ്സ ഗഹണേ ദോസോ നത്ഥി, അദദന്തസ്സേവ അവഹാരോതി ദസ്സേതി. യദി പന സാമിനോ "പരിച്ചത്തം മയാ പഠമം, ഇദാനി മമ സന്തകം വാ ഏതം, നോ"തി ആസങ്കാ ഹോതി, ബലക്കാരേന ഗഹേതും ന വട്ടതി സകസഞ്ഞാബലേനേവ പുന ഗഹേതബ്ബഭാവസ്സ ആപന്നത്താ. "അദേന്തസ്സ പാരാജിക"ന്തി വചനതോ ചോരസ്സ സകസഞ്ഞായ വിജ്ജമാനായപി സാമികേസു സാലയേസു അദാതും ന വട്ടതീതി ദീപിതം ഹോതി. **അഞ്ഞേസൂതി** മഹാപച്ചരിയാദീസു. **വിചാരണായേവ നത്ഥീതി** ഇമിനാ തത്ഥാപി പടിക്ഖേപാഭാവതോ അയമേവ അത്ഥോതി ദസ്സേതി.

ഉപനിധികഥാവണ്ണനാ

൧൪൨. ഉപനിധികഥായം സങ്ഗോപനത്ഥായ അത്തനോ ഹത്ഥേ നിക്ഖിത്തസ്സ ഭണ്ഡസ്സ ഗുത്തട്ഠാനേ പടിസാമനപ്പയോഗം വിനാ നാഹം ഗണ്ഹാമീതിആദിനാ അഞ്ഞസ്മിം പയോഗേ അകതേ രജ്ജസങ്ഖോഭാദികാലേ "ന ദാനി തസ്സ ദസ്സാമി, ന മയ്ഹം ദാനി ദസ്സതീ"തി ഉഭോഹിപി സകസകട്ഠാനേ നിസീദിത്വാ ധുരനിക്ഖേപേ കതേപി അവഹാരോ നത്ഥി. കേചി പനേത്ഥ "പാരാജികമേവ പടിസാമനപ്പയോഗസ്സ കതത്താ"തി വദന്തി, തം തേസം മതിമത്തം, ന സാരതോ പച്ചേതബ്ബം. പടിസാമനകാലേ ഹിസ്സ ഥേയ്യചിത്തം നത്ഥി, "ന ദാനി തസ്സ ദസ്സാമീ"തി ഥേയ്യചിത്തുപ്പത്തിക്ഖണേ പന സാമിനോ ധുരനിക്ഖേപചിത്തുപ്പത്തിയാ ഹേതുഭൂതോ കായവചീപയോഗോ നത്ഥി, യേന സോ ആപത്തിം ആപജ്ജേയ്യ. ന ഹി അകിരിയസമുട്ഠാനായം ആപത്തീതി. **ദാനേ സഉസ്സാഹോ, രക്ഖതി താവാതി** അവഹാരം സന്ധായ അവുത്തത്താ നാഹം ഗണ്ഹാമീതിആദിനാ മുസാവാദകരണേ പാചിത്തിയമേവ ഹോതി, ന ദുക്കടം ഥേയ്യചിത്താഭാവേന സഹപയോഗസ്സാപി അഭാവതോതി ഗഹേതബ്ബം. **യദിപി മുഖേന ദസ്സാമീതി വദതി...പേ॰... പാരാജികന്തി** ഏത്ഥ കതരപയോഗേന ആപത്തി, ന താവ പഠമേന ഭണ്ഡപടിസാമനപ്പയോഗേന തദാ ഥേയ്യചിത്താഭാവാ, നാപി "ദസ്സാമീ"തി കഥനപ്പയോഗേന തദാ ഥേയ്യചിത്തേ വിജ്ജമാനേപി പയോഗസ്സ കപ്പിയത്താതി? വുച്ചതേ - സാമിനാ "ദേഹീ"തി ബഹുസോ യാചിയമാനോപി അദത്വാ യേന പയോഗേന അത്തനോ അദാതുകാമതം സാമികസ്സ ഞാപേതി, യേന ച സോ "അദാതുകാമോ അയം വിക്ഖിപതീ"തി ഞത്വാ ധുരം നിക്ഖിപതി, തേനേവ പയോഗേനസ്സ ആപത്തി. ന ഹേത്ഥ ഉപനിക്ഖിത്തഭണ്ഡേ പരിയായേന മുത്തി അത്ഥി. അദാതുകാമതായ ഹി കദാ തേ ദിന്നം, കത്ഥ തേ ദിന്നന്തിആദിപരിയായവചനേനാപി സാമികസ്സ ധുരേ നിക്ഖിപാപിതേ ആപത്തിയേവ. തേനേവ **അട്ഠകഥായം** വുത്തം - "കിം തുമ്ഹേ ഭണഥ...പേ॰... ഏവം ഉഭിന്നം ധുരനിക്ഖേപേന ഭിക്ഖുനോ പാരാജിക"ന്തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൧൧). പരസന്തകസ്സ പരേഹി ഗണ്ഹാപനേ ഏവ പരിയായതോ മുത്തി, ന സബ്ബത്ഥാതി ഗഹേതബ്ബം. **അത്തനോ ഹത്ഥേ നിക്ഖിത്തത്താതി** ഏത്ഥ അത്തനോ ഹത്ഥേ സാമിനാ ദിന്നതായ ഭണ്ഡാഗാരികട്ഠാനേ ഠിതത്താ ച ഠാനാചാവനേപി നത്ഥി അവഹാരോ, ഥേയ്യചിത്തേന പന ഗഹണേ ദുക്കടതോ ന മുച്ചതീതി വേദിതബ്ബം.

ഏസേവ നയോതി ഉദ്ധാരേയേവ ചോരസ്സ പാരാജികം, കസ്മാ? അഞ്ഞേഹി സാധാരണസ്സ അഭിഞ്ഞാണസ്സ വുത്തത്താ. **അഞ്ഞം താദിസമേവ ഗണ്ഹന്തേ യുജ്ജതീതി** സഞ്ഞാണതോ ഓകാസതോ ച തേന സദിസമേവ അഞ്ഞം

ഗണ്ഹന്തേ യുജ്ജതി, ചോരേന സല്ലക്ഖിതപ്പദേസതോ തം അപനേത്വാ കേഹിചി തത്ഥ താദിസേ അഞ്ഞസ്മിം പത്തേ ഠപിതേ തം ഗണ്ഹന്തേയേവ യുജ്ജതീതി അധിപ്പായോ, തേന ചോരേന ദിവാ സല്ലക്ഖിതപത്തം അഞ്ഞത്ഥ അപനേത്വാ തദഞ്ഞേ താദിസേ പത്തേ തത്ഥ ഠപിതേപി ചോരസ്സ പച്ഛാ രത്തിഭാഗേ ഉപ്പജ്ജമാനം ഥേയ്യചിത്തം ദിവാ സല്ലക്ഖിതപ്പദേസേ ഠപിതം അഞ്ഞം താദിസം പത്തമേവ ആലമ്ബിത്വാ ഉപ്പജ്ജതീതി ദസ്സിതം ഹോതി. **പദവാരേനാ**തി ഥേരേന നീഹരിത്വാ ദിന്നം പത്തം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛതോ ചോരസ്സ പദവാരേന. **അതാദിസമേവ ഗണ്ഹന്തേ യുജ്ജതീ**തി അതാദിസസ്സ ഥേരേന ഗഹണക്ഖണേ അവഹാരാഭാവതോ പച്ഛാ ഹത്ഥപത്തം "ത"ന്തി വാ "അഞ്ഞ"ന്തി വാ സഞ്ഞായ "ഇദം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛാമീ"തി ഗമനേ പദവാരേനേവ അവഹാരോ യുജ്ജതീതി അധിപ്പായോ.

പാരാജികം നത്ഥീതി പദവാരേപി പാരാജികം നത്ഥി ഉപനിധിഭണ്ഡേ വിയാതി ഗഹേതബ്ബം. **ഗാമദ്വാരന്തി** ബഹിഗാമേ വിഹാരസ്സ പതിട്ഠിതത്താ ഗാമപ്പവേസസ്സ ആരമ്ഭപ്പദേസദസ്സനവസേന വുത്തം, അന്തോഗാമന്തി അത്ഥോ. **ദിന്നമ്പി ഉദ്ധാരേയേവ പാരാജിക**ന്തി ഥേരസ്സ അഭണ്ഡാഗാരികത്താ വുത്തം. യദി ഹി സോ ഭണ്ഡാഗാരികോ ഭവേയ്യ, സബ്ബമ്പി ഉപനിക്ഖിത്തമേവ സിയാ, ഉപനിക്ഖിത്തഭണ്ഡേ ച ഥേയ്യചിത്തേന ഗണ്ഹതോപി ന താവ ഥേരസ്സ അവഹാരോ ഹോതി, ചോരസ്സേവ അവഹാരോ. **ഉഭിന്നമ്പി ദുക്കട**ന്തി ഥേരസ്സ അത്തനോ സന്തകതായ ചോരസ്സ സാമികേന ദിന്നത്താ അവഹാരോ ന ജാതോ, ഉഭിന്നമ്പി അസുദ്ധചിത്തേന ഗഹിതത്താ ദുക്കടന്തി അത്ഥോ.

ആണത്തിയാ ഗഹിതത്താതി "പത്തചീവരം ഗണ്ഹാ"തി ഏവം ഥേരേന കതആണത്തിയാ ഗഹിതത്താ. **അടവിം പവിസതി, പദവാരേന കാരേതബ്ബോ**തി "പത്തചീവരം ഗണ്ഹ, അസുകം നാമ ഗാമം ഗന്ത്വാ പിണ്ഡായ ചരിസ്സാമാ"തി ഥേരേന വിഹാരതോ പട്ഠായ ഗാമമഗ്ഗേപി സകലേപി ഗാമേ വിചരണസ്സ നിയമിതത്താ മഗ്ഗതോ ഓക്കമ്മ ഗച്ഛന്തസ്സേവ പദവാരേന ആപത്തി വുത്താ. വിഹാരസ്സ ഹി പരഭാഗേ ഉപചാരതോ പട്ഠായ യാവ തസ്സ ഗാമസ്സ പരതോ ഉപചാരോ, താവ സബ്ബം ദഹരസ്സ ഥേരാണത്തിയാ സഞ്ചരണൂപചാരോവ ഹോതി, ന പന തതോ പരം. തേനേവ "ഉപചാരാതിക്കമേ പാരാജികം. ഗാമൂപചാരാതിക്കമേ പാരാജിക"ന്തി ച വുത്തം. പടിനിവത്തനേ ചീവരധോവനാദിഅത്ഥായ പേസനേപി ഏസേവ നയോ. **അട്ഠത്വാ അനിസീദിത്വാ**തി ഏത്ഥ വിഹാരം പവിസിത്വാ സീസാദീസു ഭാരം ഭൂമിയം അനിക്ഖിപിത്വാ തിട്ഠന്തോ വാ നിസീദന്തോ വാ വിസ്സമിത്വാ ഥേയ്യചിത്തേ വൂപസന്തേ പുന ഥേയ്യചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ ഗച്ഛതി ചേ, പാദുദ്ധാരേന കാരേതബ്ബോ. സചേ ഭൂമിയം നിക്ഖിപിത്വാ പുന തം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛതി, ഉദ്ധാരേന കാരേതബ്ബോ. കസ്മാ? ആണാപകസ്സ ആണത്തിയാ യം കത്തബ്ബം, തസ്സ താവതാ പരിനിട്ഠിതത്താ. "അസുകം നാമ ഗാമ"ന്തി അനിയമേത്വാ "അന്തോഗാമം ഗമിസ്സാമാ"തി അവിസേസേന വുത്തേ വിഹാരസാമന്താ പുബ്ബേ പിണ്ഡായ പവിട്ഠപുബ്ബാ സബ്ബേ ഗോചരഗാമാപി ഖേത്തമേവാതി വദന്തി. **സേസ**ന്തി മഗ്ഗുക്കമനവിഹാരാഭിമുഖഗമനാദി സബ്ബം. **പുരിമസദിസമേവാ**തി അനാണത്തിയാ ഗഹിതേപി സാമികസ്സ കഥേത്വാ ഗഹിതത്താ ഹേട്ഠാ വുത്തവിഹാരൂപചാരാദി സബ്ബം ഖേത്തമേവാതി കത്വാ വുത്തം. **ഏസേവ നയോ**തി അന്തരാമഗ്ഗേ ഥേയ്യചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാതിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൧൪) വുത്തം നയം അതിദിസതി.

നിമിത്തേ വാ കതേതി ചീവരം മേ കിലിട്ഠം, കോ നു ഖോ രജിത്വാ ദസ്സതീതിആദിനാ നിമിത്തേ കതേ. **വുത്തനയേനേവാ**തി അനാണത്തസ്സ ഥേരേന സദ്ധിം പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ ഗമനവാരേ വുത്തനയേനേവ. **ഏകപസ്സേ**തി വിഹാരസ്സ മഹന്തതായ അത്താനം അദസ്സേത്വാ ഏകസ്മിം പസ്സേ. **ഥേയ്യചിത്തേന പരിഭുഞ്ജന്തോ ജീരാപേതീ**തി ഥേയ്യചിത്തേ ഉപ്പന്നേ ഠാനാചാവനം അകത്വാ നിവത്ഥപാരുതനീഹാരേനേവ പരിഭുഞ്ജന്തോ ജീരാപേതി, ഠാനാ ചാവേന്തസ്സ പന ഥേയ്യചിത്തേ സതി പാരാജികമേവ സീസേ ഭാരം ഖന്ധേ കരണാദീസു വിയ (പാരാ॰ ൧.൧). **യഥാ വാ തഥാ വാ നസ്സതീ**തി അഗ്ഗിആദിനാ നസ്സതി, **അഞ്ഞോ വാ കോചീ**തി ഇമിനാ യേന ഠപിതം, സോപി സങ്ഗഹിതോതി വേദിതബ്ബം.

ഇതരസ്സാതി ചോരസ്സ. **ഇതരം ഗണ്ഹതോ ഉദ്ധാരേ പാരാജിക**ന്തി ഏത്ഥ "പവിസിത്വാ തവ സാടകം ഗണ്ഹാഹീ"തി ഇമിനാവ ഉപനിധിഭാവതോ മോചിതത്താ, സാമികസ്സ ഇതരം ഗണ്ഹതോ അത്തനോ സാടകേ ആലയസ്സ സബ്ഭാവതോ ച "ഉദ്ധാരേ പാരാജിക"ന്തി വുത്തം. സാമികോ ചേ "മമ സന്തകം ഇദം വാ ഹോതു, അഞ്ഞം വാ, കിം തേന, അലം മയ്ഹം ഇമിനാ"തി ഏവം സുട്ഠു നിരാലയോ ഹോതി, ചോരസ്സ പാരാജികം നത്ഥീതി ഗഹേതബ്ബം. **ന ജാനന്തീ**തി തേന വുത്തവചനം അസുണന്താ ന ജാനന്തി. **ഏസേവ നയോ**തി ഏത്ഥ സചേ ജാനിത്വാപി ചിത്തേന ന സമ്പടിച്ഛന്തി, ഏസേവ നയോതി ദട്ഠബ്ബം. **പടിക്ഖിപന്തീ**തി ഏത്ഥ ചിത്തേന പടിക്ഖേപോപി സങ്ഗഹിതോവാതി വേദിതബ്ബം. **ഉപചാരേ വിജ്ജമാനേ**തി ഭണ്ഡാഗാരസ്സ സമീപേ ഉച്ചാരപസ്സാവട്ഠാനേ വിജ്ജമാനേ. **മയി ച മതേ സങ്ഘസ്സ ച സേനാസനേ വിനട്ഠേ**തി ഏത്ഥ "തം മാരേസ്സാമാ"തി ഏത്തകേ വുത്തേപി വിവരിതും വട്ടതി ഗിലാനപക്ഖേ ഠിതത്താ അവിസയോതി വുത്തത്താ. മരണതോ ഹി പരം ഗേലഞ്ഞം അവിസയത്തഞ്ച നത്ഥി. "ദ്വാരം ഛിന്ദിത്വാ പരിക്ഖാരം ഹരിസ്സാമാ"തി ഏത്തകേ വുത്തേപി വിവരിതും വട്ടതിയേവ. **സഹായേഹി ഭവിതബ്ബ**ന്തി തേഹിപി ഭിക്ഖാചാരാദീഹി പരിയേസിത്വാ അത്തനോ സന്തകേപി കിഞ്ചി കിഞ്ചി ദാതബ്ബന്തി വുത്തം ഹോതി. **അയം സാമീചീ**തി ഭണ്ഡാഗാരേ വസന്താനം ഇദം വത്തം.

ലോലമഹാഥേരോതി മന്ദോ മോമൂഹോ ആകിണ്ണവിഹാരീ. **ഇതരേഹീ**തി തസ്മിംയേവ ഗബ്ഭേ വസന്തേഹി ഇതരഭിക്ഖൂഹി. വിഹാരരക്ഖണവാരേ നിയുത്തോ **വിഹാരവാരികോ,** വുഡ്ഢപടിപാടിയാ അത്തനോ വാരേ വിഹാരരക്ഖണകോ. **നിവാപ**ന്തി ഭത്തവേതനം. **ചോരാനം പടിപഥം ഗതേസൂ**തി ചോരാനം ആഗമനം ഞത്വാ "പഠമതരഞ്ഞേവ ഗന്ത്വാ സദ്ദം കരിസ്സാമാ"തി ചോരാനം അഭിമുഖം ഗതേസു, "ചോരേഹി ഹടഭണ്ഡം ആഹരിസ്സാമാ"തി തദനുപഥം ഗതേസുപി ഏസേവ നയോ. **നിബദ്ധം കത്വാ**തി "അസുകകുലേ യാഗുഭത്തം വിഹാരവാരികാനഞ്ഞേവാ"തി ഏവം നിയമനം കത്വാ. **ദ്വേ തിസ്സോ യാഗുസലാകാ ചത്താരി പഞ്ച സലാകഭത്താനി ച ലഭമാനോവാ**തി ഇദം നിദസ്സനമത്തം, തതോ ഊനം വാ ഹോതു അധികം വാ അത്തനോ വേയ്യാവച്ചകരസ്സ ച യാപനമത്തം ലഭനമേവ പമാണന്തി ഗഹേതബ്ബം. **നിസ്സിതകേ ജഗ്ഗേന്തീ**തി തേഹി വിഹാരം ജഗ്ഗാപേന്തീതി അത്ഥോ. **അസഹായകസ്സാ**തി സഹായരഹിതസ്സ. **അത്തദുതിയസ്സാ**തി അപ്പിച്ഛസ്സ അത്താ സരീരമേവ ദുതിയോ അസ്സ നാഞ്ഞോതി അത്തദുതിയോ. തദുഭയസ്സാപി അത്ഥസ്സ വിഭാവനം **യസ്സാ**തിആദി, ഏതേന സബ്ബേന ഏകേകസ്സ വാരോ ന പാപേതബ്ബോതി ദസ്സിതന്തി വേദിതബ്ബം. **പാകവത്തത്ഥായാ**തി നിച്ചം പചിതബ്ബയാഗുഭത്തസങ്ഖാതവത്തത്ഥായ. **ഠപേന്തീ**തി ദായകാ ഠപേന്തി. **തം ഗഹേത്വാ**തി തം ആരാമികാദീഹി ദിയ്യമാനം ഭാഗം ഗഹേത്വാ. **ന ഗാഹാപേതബ്ബോ**തി ഏത്ഥ അബ്ഭോകാസികസ്സാപി അത്തനോ അധികപരിക്ഖാരോ വാ ഠപിതോ അത്ഥി, ചീവരാദിസങ്ഘികഭാഗേപി ആലയോ വാ അത്ഥി, സോപി ഗാഹാപേതബ്ബോവ. **ദിഗുണ**ന്തി അഞ്ഞേഹി ലബ്ഭമാനതോ ദിഗുണം. **പക്ഖവാരേനാ**തി അഡ്ഢമാസവാരേന.

സുങ്കഘാതകഥാവണ്ണനാ

ഫഫന. സുങ്കഘാതകഥായം സുങ്കം യത്ഥ രാജപുരിസാ ഹനന്തി അദദന്താനം സന്തകം അച്ഛിന്ദിത്വാപി ഗണ്ഹന്തി, തം ഠാനം **സുങ്കഘാത**ന്തി ഏവമ്പി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തമേവത്ഥം പാകടം കാതും **തഞ്ഹീ**തിആദി വുത്തം. **ദുതിയം പാദം അതിക്കാമേതീ**തി ഏത്ഥ പഠമപാദം പരിച്ഛേദതോ ബഹി ഠപേത്വാ ദുതിയപാദേ ഉദ്ധടമത്തേ **പാരാജികം**. ഉദ്ധരിത്വാ ബഹി അട്ഠപിതേപി ബഹി ഠിതോ ഏവ നാമ ഹോതീതി കത്വാ ഏവം സബ്ബത്ഥ പദവാരേസുപീതി ദട്ഠബ്ബം. **പരിവത്തിത്വാ അബ്ഭന്തരിമം ബഹി ഠപേതി, പാരാജിക**ന്തി ഇദം സയം ബഹി ഠത്വാ പഠമം അബ്ഭന്തരിമം ഉക്ഖിപിത്വാ വാ സമകം ഉക്ഖിപിത്വാ വാ പരിവത്തനം സന്ധായ വുത്തം. ബഹി ഠത്വാ ഉക്ഖിത്തമത്തേ ഹി സബ്ബം ബഹിഗതമേവ ഹോതീതി. സചേ പന സോ ബഹി ഠത്വാപി ബാഹിരപുടകം പഠമം അന്തോ ഠപേത്വാ പച്ഛാ അബ്ഭന്തരിമം ഉക്ഖിപിത്വാ ബഹി ഠപേതി, തദാപി ഏകാബദ്ധതായ അവിജഹിതത്താ അവഹാരോ ന ദിസ്സതി. കേചി പന "ഭൂമിയം പതിത്വാ വത്തന്തം പുന അന്തോ പവിസതി, പാരാജികമേവാതി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ഫ.ഫഫന) വുത്തത്താ ബാഹിരപുടകേ അന്തോപവിട്ഠേപി ബഹിഗതഭാവതോ ന മുച്ചതി, അന്തോഗതം പന പുടകം പഠമം, പച്ഛാ ഏവ വാ ബഹി ഠപിതമത്തേ വാ പാരാജികമേവാ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം. ബഹി ഭൂമിയം പാതിതസ്സ കേനചി സദ്ധിം ഏകാബദ്ധതായ അഭാവേന അന്തോപവിട്ഠേപി പാരാജികമേവാതി വത്തും യുത്തം, ഇദം പന ഏകാബദ്ധത്താ തേന സദ്ധിം ന സമേതി. തസ്മാ യഥാ അന്തോഭൂമിഗതേന ഏകാബദ്ധതാ ന ഹോതി, ഏവം ഉഭയസ്സാപി ബഹിഗതഭാവേ സാധിതേയേവ അവഹാരോതി വിഞ്ഞായതി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. യേ പന പരിവത്തിത്വാതി ഇമസ്സ നിവത്തിത്വാതി അത്ഥം വദന്തി, തേഹി പന അബ്ഭന്തരിമം ബഹി ഠപേതീതി അയമത്ഥോ ഗഹിതോ ഹോതീതി തത്ഥ സങ്കായേവ നത്ഥി. **ഏകാബദ്ധ**ന്തി കാജകോടിയം രജ്ജുയാ ബന്ധനം സന്ധായ വുത്തം. **അബന്ധിത്വാ കാജകോടിയം ഠപിതമത്തമേവ ഹോതി, പാരാജിക**ന്തി ബഹി ഗഹിതകാജകോടിയം ഠപിതം യദി പാദം അഗ്ഘതി, പാരാജികമേവ, അന്തോഠപിതേന ഏകാബദ്ധതായ അഭാവാതി അധിപ്പായോ. **ഗച്ഛന്തേ യാനേ വാ…പേ॰… ഠപേതീ**തി സുങ്കഘാതം പവിസിത്വാ അപ്പവിസിത്വാ വാ ഠപേതി. **സുങ്കട്ഠാനസ്സ ബഹി ഠിത**ന്തി യാനാദീഹി നീഹടത്താ ബഹി ഠിതം. കേചി പന "ബഹി ഠപിത"ന്തി പാഠം വികപ്പേത്വാ സുങ്കട്ഠാനതോ പുബ്ബേവ ബഹി ഠപിതന്തി അത്ഥം വദന്തി, തം ന സുന്ദരം; സുങ്കട്ഠാനേ പവിസിത്വാ യാനേ ഠപിതേപി പവത്തിത്വാ ഗതേ വിയ ദോസാഭാവതോ. യോ പന സുങ്കട്ഠാനസ്സ അന്തോവ പവിസിത്വാ "സുങ്കട്ഠാന"ന്തി ഞത്വാ ഥേയ്യചിത്തേന ആഗതമഗ്ഗേന പടിനിവത്തിത്വാ ഗച്ഛതി, തസ്സാപി യദി തേന ദിസാഭാഗേന ഗച്ഛന്താനമ്പി ഹത്ഥതോ സുങ്കം ഗണ്ഹന്തി, പാരാജികമേവ. **ഇമസ്മിം ഠാനേ**തി യാനാദീഹി നീഹരണേ. **തത്രാ**തി തസ്മിം ഏളകലോമസിക്ഖാപദേ (പാരാ॰ രൗഫ ആദയോ).

പാണകഥാവണ്ണനാ

ഫർ. പാണകഥായം **ആഠപിതോ**തി മാതാപിതൂഹി ഇണം ഗണ്ഹന്തേഹി "യാവ ഇണദാനാ അയം തുമ്ഹാകം സന്തികേ ഹോതൂ"തി ഇണദായകാനം നിയ്യാതിതോ. **അവഹാരോ നത്ഥീ**തി മാതാപിതൂഹി പുത്തസ്സ അപരിച്ചത്തത്താ മാതാപിതൂനഞ്ച അസന്തകത്താ അവഹാരോ നത്ഥി. **ധനം പന ഗതട്ഠാനേ വഡ്ഢതീ**തി ഇമിനാ ആഠപേത്വാ ഗഹിതധനം വഡ്ഢിയാ സഹ ആഠപിതപുത്തഹാരകസ്സ ഗീവാതി ദസ്സിതന്തി വദന്തി. **ദാസസ്സ ജാതോ**തി ഉക്കട്ഠലക്ഖണം ദസ്സേതും വുത്തം. ദാസികുച്ഛിയം പന അദാസസ്സ ജാതോപി ഏത്ഥേവ സങ്ഗഹിതോ . **പരദേസതോ പഹരിത്വാ**തി പരദേസവിലുമ്പകേഹി രാജചോരാദീഹി പഹരിത്വാ. **സുഖം ജീവാതി വദതീ**തി ഥേയ്യചിത്തേന സാമികാനം സന്തികതോ പലാപേതുകാമതായ വദതി, തഥാ പന അചിന്തേത്വാ കാരുഞ്ഞേന "സുഖം ഗന്ത്വാ ജീവാ"തി വദന്തസ്സ നത്ഥി അവഹാരോ, ഗീവാ പന ഹോതി. **ദുതിയപദവാരേ**തി യദി ദുതിയപദം അവസ്സം ഉദ്ധരിസ്സതി, ഭിക്ഖുസ്സ "പലായിത്വാ സുഖം ജീവാ"തി വചനക്ഖണേയേവ പാരാജികം. **അനാപത്തി പാരാജികസ്സാ**തി തസ്സ വചനേന വേഗവഡ്ഢനേ അകതേപി ദുക്കടാ ന മുച്ചതീതി ദസ്സേതി. "അദിന്നം ഥേയ്യസങ്ഖാതം ആദിയേയ്യാ"തി (പാരാ॰ വ്വൻ, ൻഫ) ആദാനസ്സേവ വുത്തത്താ വുത്തപരിയായേന മുച്ചതീതി.

ചതുപ്പദകഥാവണ്ണനാ

ഫൗ. ചതുപ്പദകഥായം **പാളിയം ആഗതാവസേസാ**തി പാളിയം ആഗതേഹി ഹത്ഥി ആദീഹി അഞ്ഞേ പസു-സദ്ദസ്സ സബ്ബസാധാരണത്താ. **ഭിങ്കച്ഛാപ**ന്തി "ഭിങ്കാ ഭിങ്കാ"തി സദ്ദായനതോ ഏവം ലദ്ധനാമം ഹത്ഥിപോതകം. **അന്തോവത്ഥുമ്ഹീ**തി പരിക്ഖിത്തേ. **ബഹിനഗരേ ഠിതസ്സാ**തി പരിക്ഖിത്തനഗരം സന്ധായ വുത്തം, അപരിക്ഖിത്തനഗരേ പന അന്തോനഗരേ ഠിതസ്സാപി ഠിതട്ഠാനമേവ ഠാനം. **ഖണ്ഡദ്വാര**ന്തി അത്തനാ ഖണ്ഡിതദ്വാരം. **ഏകോ നിപന്നോ**തി ഏത്ഥാപി ബന്ധോതി ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം, തേനാഹ "നിപന്നസ്സ ദ്വേ"തി. **ഘാതേതീ**തി ഏത്ഥ ഥേയ്യചിത്തേന വിനാസേന്തസ്സ സഹപയോഗത്താ ദുക്കടമേവാതി വദന്തി.

ഓചരകകഥാവണ്ണനാ

ഫവ്വ. ഓചരകകഥായം **പരിയായേന ഹി അദിന്നാദാനതോ മുച്ചതീ**തി ഇദം ആണത്തികപയോഗം സന്ധായ വുത്തം, സയമേവ പന അഭിയുഞ്ജനാദീസു പരിയായേനപി മോക്ഖോ നത്ഥി.

ഓണിരക്ഖകഥാവണ്ണനാ

ഓണിരക്ഖകഥായം **ഓണി**ന്തി ഓണീതം, ആനീതന്തി അത്ഥോ. ഓണിരക്ഖസ്സ സന്തികേ ഠപിതഭണ്ഡം **ഉപനിധി** (പാരാ॰ ഫഫവ) വിയ ഗുത്തട്ഠാനേ ഠപേത്വാ സങ്ഗോപനത്ഥായ അനിക്ഖിപിത്വാ യഥാഠപിതട്ഠാനേ ഏവ മുഹുത്തമത്തം ഓലോകനത്ഥായ ഠപിതത്താ തസ്സ ഭണ്ഡസ്സ ഠാനാചാവനമത്തേന ഓണിരക്ഖകസ്സ പാരാജികം ഹോതി.

സംവിദാവഹാരകഥാവണ്ണനാ

സംവിദാവഹാരകഥായം **സംവിധായാ**തി സംവിദഹിത്വാ. **തേന നേസം ദുക്കടാപത്തിയോ**തി ആണത്തിവസേന പാരാജികാപത്തിയാ അസമ്ഭവേ സതീതി വുത്തം. യദി ഹി തേന ആണത്താ യഥാണത്തിവസേന ഹരന്തി, ആണത്തിക്ഖണേ ഏവ പാരാജികാപത്തിം ആപജ്ജന്തി. **പാളിയം** "സമ്ബഹുലാ സംവിദഹിത്വാ ഏകോ ഭണ്ഡം അവഹരതി, ആപത്തി സബ്ബേസം പാരാജികസ്സാ"തി (പാരാ॰ ഫഫവ്വ) ഏത്ഥാപി ആണാപകാനം ആണത്തിക്ഖണേയേവ ആപത്തി, അവഹാരകസ്സ ഉദ്ധാരേതി ഗഹേതബ്ബോ. **സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂ ഏകം ആണാപേന്തി 'ഗച്ഛേതം ആഹരാ'തി, തസ്സുദ്ധാരേ സബ്ബേസം പാരാജിക**ന്തിആദീസുപി ഏവമേവ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **സാഹത്ഥികം വാ ആണത്തികസ്സ ആണത്തികം വാ സാഹത്ഥികസ്സ അങ്ഗം ന ഹോതീ**തി ഭിന്നകാലികത്താ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ അങ്ഗം ന ഹോതി. തഥാ ഹി

സഹത്ഥാ അവഹരന്തസ്സ ഠാനാചാവനക്ഖണേ ആപത്തി, ആണത്തിയാ പന ആണത്തിക്ഖണേയേവാതി ഭിന്നകാലികത്താ ആപത്തിയോതി.

സങ്കേതകമ്മകഥാവണ്ണനാ

൧൧൯. സങ്കേതകമ്മകഥായം **ഓചരകേ വുത്തനയേനേവാതി** ഏത്ഥ അവസ്സം ഹാരിയേ ഭണ്ഡേതിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൧൮) വുത്തനയേനേവ. **പാളിയം** "തം സങ്കേതം പുരേ വാ പച്ഛാ വാ"തി തസ്സ സങ്കേതസ്സ പുരേ വാ പച്ഛാ വാതി അത്ഥോ. "തം നിമിത്തം പുരേ വാ പച്ഛാ വാ"തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ.

നിമിത്തകമ്മകഥാവണ്ണനാ

൧൨൦. നിമിത്തകമ്മകഥായം അക്ഖിനിഖണനാദിനിമിത്തകമ്മം പന ലഹുകം ഇത്തരകാലം, തസ്മാ തങ്ഖണേയേവ തം ഭണ്ഡം അവഹരിതും ന സക്കാ. നിമിത്തകമ്മാനന്തരമേവ ഗണ്ഹിതും ആരദ്ധത്താ തേനേവ നിമിത്തേന അവഹരതീതി വുച്ചതി. യദി ഏവം പുരേഭത്തപ്പയോഗോവ ഏസോതി വാദോ പമാണഭാവം ആപജ്ജതീതി? നാപജ്ജതി. ന ഹി **സങ്കേതകമ്മം** (പാരാ॰ ൧൧൯) വിയ നിമിത്തകമ്മം കാലപരിച്ഛേദയുത്തം. കാലവസേന ഹി സങ്കേതകമ്മം വുത്തം, കിരിയാവസേന നിമിത്തകമ്മന്തി അയമേവ തേസം വിസേസോ. "തം നിമിത്തം പുരേ വാ പച്ഛാ വാ തം ഭണ്ഡം അവഹരതി, മൂലട്ഠസ്സ അനാപത്തീ"തി ഇദം പന നിമിത്തകരണതോ പുരേ ഗണ്ഹന്തസ്സ ചേവ നിമിത്തകമ്മേ ച കതേപി ഗണ്ഹിതും അനാരഭിത്വാ പച്ഛാ സയമേവ ഗണ്ഹന്തസ്സ ച വസേന വുത്തം.

ആണത്തികഥാവണ്ണനാ

൧൨൧. ആണത്തികഥായം **അസമ്മോഹത്ഥന്തി** യസ്മാ സങ്കേതകമ്മനിമിത്തകമ്മാനി കരോന്തോ ന കേവലം പുരേഭത്താദികാലസങ്കേതകമ്മം അക്ഖിനിഖണനാദിനിമിത്തകമ്മമേവ വാ കരോതി, അഥ ഖോ ഏവംവണ്ണസണ്ഠാനഭണ്ഡം ഗണ്ഹാതി, ഭണ്ഡനിയമമ്പി കരോതി, ത്വം ഇത്ഥന്നാമസ്സ പാവദ, സോ അഞ്ഞസ്സ പാവദതൂതിആദിനാ പുഗ്ഗലപടിപാടിയാ ച ആണാപേതി, തസ്മാ പുബ്ബണ്ഹാദികാലവസേന അക്ഖിനിഖണനാദികിരിയാവസേന ഭണ്ഡപുഗ്ഗലപടിപാടിവസേന ച ആണത്തേ ഏതേസു സങ്കേതകമ്മനിമിത്തകമ്മേസു വിസങ്കേതാ വിസങ്കേതഭാവേ സമ്മോഹോ ജായതി, തദപഗമേന അസമ്മോഹത്ഥം. **യം ആണാപകേന നിമിത്തസഞ്ഞം കത്വാ വുത്തന്തി** പുബ്ബണ്ഹാദീസു അക്ഖിനിഖണനാദീസു വാ ഗഹണത്ഥം ആണാപേന്തേന ഈദിസവണ്ണസണ്ഠാനാദിയുത്തം ഗണ്ഹാതി ഏവം ഗഹണസ്സ നിമിത്തഭൂതസഞ്ഞാണം കത്വാ യം ഭണ്ഡം വുത്തം. **അയം യുത്തി സബ്ബത്ഥാതി** ഹേട്ഠാ വുത്തേസു ഉപരി വക്ഖമാനേസു ച സബ്ബത്ഥ ആണത്തിപ്പസങ്ഗേസു ആണത്തിക്ഖണേയേവ പാരാജികാദീനം ഭാവസങ്ഖാതാ വിനയയുത്തി, സാ ച ആണത്തസ്സ കിരിയാനിട്ഠാപനക്ഖണേ ആണാപകസ്സ പയോഗേ ഥേയ്യചിത്താനം അഭാവാ ആണത്തിക്ഖണേ ഏകാ ഏവ ആപത്തി ഹോതീതി ഏവം ഉപപത്തിയാ പവത്തത്താ യുത്തീതി വുത്താ. "മൂലട്ഠസ്സ ഥുല്ലച്ചയ"ന്തി വുത്തത്താ സങ്ഘരക്ഖിതേന പടിഗ്ഗഹിതേപി ബുദ്ധരക്ഖിതധമ്മരക്ഖിതാനം ദുക്കടമേവ, കസ്മാ പനേത്ഥ ആചരിയസ്സ ഥുല്ലച്ചയന്തി ആഹ **"മഹാജനോ ഹീ"**തിആദി. മഹാജനോതി ച ബുദ്ധരക്ഖിതധമ്മരക്ഖിതസങ്ഘരക്ഖിതേ സന്ധായ വുത്തം. **മൂലട്ഠസ്സേവ ദുക്കടന്തി** ബുദ്ധരക്ഖിതസ്സ ദുക്കടം. ഇദഞ്ച മൂലട്ഠസ്സ ഥുല്ലച്ചയാഭാവദസ്സനത്ഥം പഠമം ആണത്തിക്ഖണേ ദുക്കടം സന്ധായ വുത്തം, ന പന സങ്ഘരക്ഖിതസ്സ പടിഗ്ഗഹണപച്ചയാ പുന ദുക്കടസമ്ഭവം സന്ധായ. ന ഹി സോ ഏകപയോഗേന ദുക്കടദ്വയം ആപജ്ജതി. കേചി പന "വിസങ്കേതത്താ **പാളിയം** 'മൂലട്ഠസ്സാ'തി അവത്വാ 'പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ'തി സാമഞ്ഞേന വുത്തത്താ ഇദം സങ്ഘരക്ഖിതസ്സ ദുക്കടം സന്ധായ വുത്ത"ന്തി വദന്തി, തം കിഞ്ചാപി അട്ഠകഥായ ന സമേതി, പാളിതോ പന യുത്തം വിയ ദിസ്സതി. ന ഹി തസ്സ പടിഗ്ഗഹണപ്പയോഗേ അനാപത്തി ഹോതീതി. ഇമിനാവ ഹേട്ഠാ ആഗതവാരേസുപി പടിഗ്ഗണ്ഹന്താനം ദുക്കടം വേദിതബ്ബം. "പണ്ണേ വാ സിലാദീസു വാ 'ചോരിയം കാതബ്ബ'ന്തി ലിഖിത്വാ ഠപിതേ പാരാജികമേവാ"തി കേചി വദന്തി, തം പന "അസുകസ്സ ഗേഹേ ഭണ്ഡ"ന്തി ഏവം നിയമേത്വാ ലിഖിതേ യുജ്ജതി, ന അനിയമേത്വാ ലിഖിതേതി വീമംസിതബ്ബം. **മഗ്ഗാനന്തരഫലസദിസാതി** ഇമിനാ യഥാ അരിയപുഗ്ഗലാനം മഗ്ഗാനന്തരേ ഫലേ ഉപ്പന്നേ കിലേസപടിപ്പസ്സദ്ധിപരിയോസാനം ഭാവനാകിച്ചം നിപ്ഫന്നം നാമ ഹോതി, ഏവമേതിസ്സാ അത്ഥസാധകചേതനായ ഉപ്പന്നായ ആണത്തികിച്ചം നിപ്ഫന്നമേവാതി ദസ്സേതി, തേനാഹ "തസ്മാ അയം ആണത്തിക്ഖണേയേവ പാരാജികോ"തി, ആണത്തിവചീപയോഗസമുട്ഠാപകചേതനാക്ഖണേയേവ പാരാജികോ ഹോതീതി അത്ഥോ.

ആണത്തികഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ആപത്തിഭേദവണ്ണനാ

൧൨൨. **തത്ഥ തത്ഥാതി** ഭൂമട്ഠഥലട്ഠാദീസു. **പാളിയം** മനുസ്സപരിഗ്ഗഹിതം സന്ധായ "പരപരിഗ്ഗഹിത"ന്തി വുത്തം. ആമസതി ഫന്ദാപേതി ഠാനാ ചാവേതീതി ഇമേഹി തീഹി പദേഹി പുബ്ബപയോഗസഹിതം പഞ്ചമം അവഹാരങ്ഗം വുത്തം, ഠാനാ ചാവേതീതി ച ഇദം ഉപലക്ഖണമത്തം. ആണത്തികാദയോ സബ്ബേപി പയോഗാ ധുരനിക്ഖേപോ ച ഇധ സങ്ഗഹേതബ്ബാവാതി ദട്ഠബ്ബം.

൧൨൪. **ഠാനാചാവനന്തി** ഇദം പാളിഅനുസാരതോ വുത്തം ധുരനിക്ഖേപസ്സാപി സങ്ഗഹേതബ്ബതോ. ഏസ നയോ ഉപരിപി സബ്ബത്ഥ. തത്ഥ ഹി ന ച സകസഞ്ഞീതി ഇമിനാ പരപരിഗ്ഗഹിതതാ വുത്താ, ന ച വിസ്സാസഗ്ഗാഹീ ന ച താവകാലികന്തി ഇമേഹി പരപരിഗ്ഗഹിതസഞ്ഞിതാ, തീഹി വാ ഏതേഹി പരപരിഗ്ഗഹിതതാ പരപരിഗ്ഗഹിതസഞ്ഞിതാ ച വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. **അനജ്ഝാവുത്ഥകന്തി** "മമേദ"ന്തി പരിഗ്ഗഹവസേന അനജ്ഝാവുത്ഥകം അരഞ്ഞേ ദാരുതിണപണ്ണാദി. **ഛഡ്ഡിതന്തി** പഠമം പരിഗ്ഗഹേത്വാ പച്ഛാ അനത്ഥികതായ ഛഡ്ഡിതം യം കിഞ്ചി. **ഛിന്നമൂലകന്തി** നട്ഠം പരിയേസിത്വാ ആലയസങ്ഖാതസ്സ മൂലസ്സ ഛിന്നത്താ ഛിന്നമൂലകം. **അസ്സാമികന്തി** അനജ്ഝാവുത്ഥകാദീഹി തീഹി ആകാരേഹി ദസ്സിതം അസ്സാമികവത്ഥു. **ഉഭയമ്പീതി** അസ്സാമികം അത്തനോ സന്തകഞ്ച.

അനാപത്തിഭേദവണ്ണനാ

൧൩൧. **തസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ നിബ്ബത്താതി** തസ്മിംയേവ മതസരീരേ പേതത്തഭാവേന നിബ്ബത്താ. **രുക്ഖാദീസു ലഗ്ഗിതസാടകേ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീതി** മനുസ്സേഹി അഗോപിതം സന്ധായ വുത്തം, സചേ പനേതം ദേവാലയചേതിയരുക്ഖാദീസു നിയുത്തേഹി പുരിസേഹി രക്ഖിതഗോപിതം ഹോതി, ഗഹേതും ന വട്ടതി. **ഥോകേ**

ഖായിതേ...പേ॰... ഗഹേതും വട്ടതീതി ഇദം അദിന്നാദാനാഭാവം സന്ധായ വുത്തം. ജിഘച്ഛിതപാണിനാ ഖാദിയമാനമംസസ്സ അച്ഛിന്ദിത്വാ ഖാദനം നാമ കാരുഞ്ഞഹാനിതോ ലോലഭാവതോ ച അസാരുപ്പമേവ. തേനേവ ഹി അരിയവംസികാ അത്തനോ പത്തേ ഭത്തം ഖാദന്തമ്പി സുനഖാദിം തജ്ജേത്വാ ന വാരേന്തി, തിരച്ഛാനാനം ആമിസദാനേ കുസലം വിയ തേസം ആമിസസ്സ അച്ഛിന്ദനേപി അകുസലമേവാതി ഗഹേതബ്ബം, തേനേവ വക്ഖതി "പരാനുദ്ദയതായ ച ന ഗഹേതബ്ബ"ന്തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൮൦).

പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ

ബഹു ഏകതോ ദാരുആദിഭാരിയസ്സ ഏകസ്സ ഭണ്ഡസ്സ ഉക്ഖിപനകാലേ "ഗണ്ഹഥ ഉക്ഖിപഥാ"തി വചീപയോഗേന സദ്ധിം കായപയോഗസബ്ഭാവട്ഠാനം സന്ധായ "സാഹത്ഥികാണത്തിക"ന്തി വുത്തം. "ത്വം ഏതം വത്ഥും ഗണ്ഹ, അഹം അഞ്ഞ"ന്തി ഏവം പവത്തേ പന അവഹാരേ അത്തനാ ഗഹിതം സാഹത്ഥികമേവ, പരേന ഗാഹാപിതം ആണത്തികമേവ, തേനേവ തദുഭയഗ്ഘേന പഞ്ചമാസേപി പാരാജികം ന ഹോതി, ഏകേകഭണ്ഡഗ്ഘവസേന ഥുല്ലച്ചയാദിമേവ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി "സാഹത്ഥികം വാ ആണത്തികസ്സ അങ്ഗം ന ഹോതീ"തിആദി. ഉപനിക്ഖിത്തഭണ്ഡം ഭണ്ഡദേയ്യഞ്ച അദാതുകാമതായ "ദേമി ദമ്മീ"തി വിക്ഖിപന്തോ തുണ്ഹീഭാവേന വിഹേഠേന്തോപി തേന തേന കായവികാരാദികിരിയായ പരസ്സ ധുരം നിക്ഖിപാപേസീതി "കിരിയാസമുട്ഠാനഞ്ചാ"തി വുത്തം.

പദഭാജനീയവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ

൧൩൧. വിനീതവത്ഥൂസു നിരുത്തിയേവ തംതംഅത്ഥഗ്ഗഹണസ്സ ഉപായതായ പഥോതി നിരുത്തിപഥോ, തേനേവാഹ "വോഹാരവചനമത്തേ"തി. **യഥാകമ്മം ഗതോ**തി തതോ പേതത്തഭാവതോ മതഭാവം ദസ്സേതി. **അബ്ഭുണ്ഹേ**തി ആസന്നമരണതായ സരീരസ്സ ഉണ്ഹസമങ്ഗിതം ദസ്സേതി, തേനേവാഹ "അല്ലസരീരേ"തി. കുണപഭാവം ഉപഗതമ്പി ഭിന്നമേവ അല്ലഭാവതോ ഭിന്നത്താ. **വിസഭാഗസരീരേ**തി ഇത്ഥിസരീരേ. **സീസേ വാ**തിആദി അധക്ഖകേ ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലേ പദേസേ ചിത്തവികാരപ്പത്തിം സന്ധായ വുത്തം, യഥ കഥചി അനാമസന്തേന കതം സുകതമേവ. മതസരീരമ്പി ഹി യേന കേനചി ആകാരേന സഞ്ചിച്ച ഫുസന്തസ്സ അനാമാസദുക്കടമേവാതി വദന്തി, തം യുത്തമേവ. ന ഹി അപാരാജികവത്ഥുകേപി ചിത്താദിഇത്ഥിരൂപേ ഭവന്തം ദുക്കടം പാരാജികവത്ഥുഭൂതേ മതിത്ഥിസരീരേ നിവത്തതി.

കുസസങ്കാമനവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൩൮. ബലസാതി ബലേന. **സാടകോ ഭവിസ്സതി, ഗണ്ഹിസ്സാമീ**തി അനാഗതവചനം പസിബ്ബകഗ്ഗഹണതോ പുരേതരം സമുപ്പന്നപരികപ്പദസ്സനവസേന വുത്തം. ഗഹണക്ഖണേ പന "സാടകോ ചേ, ഗണ്ഹാമീ"തി പസിബ്ബകം ഗണ്ഹാതീതി ഏവമേത്ഥ അധിപ്പായോ ഗഹേതബ്ബോ, ന പന ബഹി നീഹരിത്വാ സാടകഭാവം ഞത്വാ ഗഹേസ്സാമീതി, തേനാഹ "ഉദ്ധാരേയേവ പാരാജിക"ന്തി. ഇതരഥാ "ഇദാനി ന ഗണ്ഹാമി, പച്ഛാ അന്ധകാരേ ജാതേ വിജാനനകാലേ വാ ഗണ്ഹിസ്സാമി, ഇദാനി ഓലോകേന്തോ വിയ ഹത്ഥഗതം കരോമീ"തി ഗണ്ഹന്തസ്സാപി ഗഹണക്ഖണേ അവഹാരോ ഭവേയ്യ, ന ച തം യുത്തം തദാ ഗഹണേ സന്നിട്ഠാനാഭാവാ. സന്നിട്ഠാപകചേതനായ ഏവ ഹി പാണാതിപാതാദിഅകുസലം വിയ. ന ഹി "പച്ഛാ വധിസ്സാമീ"തി പാണം ഗണ്ഹന്തസ്സ തദേവ തസ്മിം മതേപി പാണാതിപാതോ ഹോതി വധകചേതനായ പയോഗസ്സ അകതത്താ, ഏവമിധാപി അത്ഥങ്ഗതേ സൂരിയേ അവഹരിസ്സാമീതിആദിനാ കാലപരികപ്പനവസേന ഠാനാ ചാവിതേപി തദാപി അവഹാരോ ന ഹോതി **ഓകാസപരികപ്പേ** (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൩൮) വിയ, തസ്മിം പന യഥാപരികപ്പിതട്ഠാനേ കാലേ ആഗതേ ഭണ്ഡം ഭൂമിയം അനിക്ഖിപിത്വാപി ഥേയ്യചിത്തേന ഗച്ഛതോ പദവാരേന അവഹാരോതി ഖായതി. തസ്മാ ഭണ്ഡപരികപ്പോ ഓകാസപരികപ്പോ കാലപരികപ്പോതി തിവിധോപി പരികപ്പോ ഗഹേതബ്ബോ. **അട്ഠകഥായം** പന ഓകാസപരികപ്പേ സമോധാനേത്വാ കാലപരികപ്പോ വിസും ന വുത്തോതി അമ്ഹാകം ഖന്തി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **പദവാരേന കാരേതബ്ബോ**തി ഭൂമിയം അനിക്ഖിപിത്വാ വീമംസിതത്താ വുത്തം. **പരിയുട്ഠിതോ**തി അനുബദ്ധോ.

പരികപ്പോ ദിസ്സതീതി ഗഹണക്ഖണേ പരികപ്പോ ദിസ്സതി, ന തദാ തേസം മതേന അവഹാരോതി ദസ്സേതി. **ദിസ്വാ ഹടത്താ പരികപ്പാവഹാരോ ന ദിസ്സതീ**തി പച്ഛാ പന ബഹി വീമംസിത്വാ സാടകഭാവം ഞത്വാ തതോ പച്ഛാ ഥേയ്യചിത്തേന ഹടത്താ പുബ്ബേ കതസ്സ പരികപ്പസ്സ അവഹാരാനങ്ഗത്താ "സുത്ത"ന്തി ഞത്വാ ഹരണേ വിയ ഥേയ്യാവഹാരോ ഏവ സിയാ. തസ്മാ പരികപ്പാവഹാരോ ന ദിസ്സതി. സാടകോ ചേ ഭവിസ്സതീതിആദികസ്സ പരികപ്പസ്സ തദാ അവിജ്ജമാനത്താ കേവലം അവഹാരോ ഏവ, ന പരികപ്പാവഹാരോതി അധിപ്പായോ, തേന ഭണ്ഡപരികപ്പാവഹാരസ്സ "സാടകോ ചേ ഭവിസ്സതി, ഗഹേസ്സാമീ"തി ഏവം ഭണ്ഡസന്നിട്ഠാനാഭാവക്ഖണേയേവ പവത്തിം ദസ്സേതി, തേനാഹ "യം പരികപ്പിതം, തം അദിട്ഠം പരികപ്പിതഭാവേ ഠിതംയേവ ഉദ്ധരന്തസ്സ അവഹാരോ"തി. യദി ഏവം കസ്മാ ഓകാസപഅപ്പാവഹാരോ ഭണ്ഡം ദിസ്വാ അവഹരന്തസ്സ പരികപ്പാവഹാരോ സിയാതി? നായം ദോസോ അഭണ്ഡവിസയത്താ തസ്സ പരികപ്പസ്സ, പുബ്ബേവ ദിസ്വാ ഞാതഭണ്ഡസ്സേവ ഹി ഓകാസപരികപ്പോ വുത്തോ. **തം മഞ്ഞമാനോ തം അവഹരീ**തി ഇദം സുത്തം കിഞ്ചാപി "തഞ്ഞേവേത"ന്തി നിയമേത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ വസേന വുത്തം, തഥാപി "തഞ്ചേ ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ഏവം പവത്തേ ഇമസ്മിം പരികപ്പേപി "ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ഗഹണേ നിയമസബ്ഭാവാ അവഹാരത്ഥസാധകം ഹോതീതി ഉദ്ധടം, തേനേവ "സമേതീ"തി വുത്തം.

കേചീതി മഹാഅട്ഠകഥായമേവ ഏകച്ചേ ആചരിയാ. **മഹാപച്ചരിയം പനാ**തിആദിനാപി കേചിവാദോ ഗാരയ്ഹോ, മഹാഅട്ഠകഥാവാദോവ യുത്തതരോതി ദസ്സേതി.

അലങ്കാരഭണ്ഡന്തി അങ്ഗുലിമുദ്ദികാദി. **കുസം പാതേത്വാ**തി വിലീവമയം വാ താലപണ്ണാദിമയം വാ കതസഞ്ഞാണം പാതേത്വാ. പരകോട്ഠാസതോ കുസേ ഉദ്ധടേപി ന താവ കുസസ്സ പരിവത്തനം ജാതന്തി വുത്തം "ഉദ്ധാരേ രക്ഖതീ"തി. **ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേ പാരാജിക**ന്തി ഇമിനാ ഠാനാചാവനം ധുരനിക്ഖേപഞ്ച വിനാ കുസസങ്കാമനം നാമ വിസും ഏകോയം അവഹാരോതി ദസ്സേതി. സബ്ബേപി ഹി അവഹാരാ സാഹത്ഥികാണത്തികാധിപ്പായയോഗേഹി നിപ്ഫാദിയമാനാ അത്ഥതോ ഠാനാചാവനധുരനിക്ഖേപകുസസങ്കാമനേസു തീസു സമോസരന്തീതി ദട്ഠബ്ബം. **ഇതരോ തസ്സ ഭാഗം ഉദ്ധരതി, ഉദ്ധാരേ പാരാജിക**ന്തി പുരിമസ്സ അത്തനോ കോട്ഠാസേ ആലയസ്സ അവിഗതത്താ വുത്തം, ആലയേ പന സബ്ബഥാ അസതി അവഹാരോ ന ഹോതി, തേനാഹ "വിചിനിതാവസേസം ഗണ്ഹന്തസ്സാപി അവഹാരോ നത്ഥേവാ"തി.

നായം മമാതി ജാനന്തോപീതി ഏത്ഥ പി-സദ്ദേന തത്ഥ വേമതികോപി ഹുത്വാ ഥേയ്യചിത്തേന ഗണ്ഹന്തോപി സങ്ഗയ്ഹതി. **സിവേയ്യക**ന്തി സിവിരട്ഠേ ജാതം.

൧൪൦-൧. **കപ്പിയം കാരാപേത്വാ**തി പചാപേത്വാ. **തസ്മിം പാചിത്തിയ**ന്തി അദിന്നാദാനഭാവേന സഹപയോഗസ്സാപി അഭാവാ ദുക്കടം ന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **ആണത്തേഹീ**തി സമ്മതേന ആണത്തേഹി. **ആണത്തേനാ**തി സാമികേഹി ആണത്തേന. **ഭണ്ഡദേയ്യ**ന്തി സമ്മതാദീഹി ദിന്നത്താ ന പരാജികം ജാതം, അസന്തം പുഗ്ഗലം വത്വാ ഗഹിതത്താ പന ഭണ്ഡദേയ്യം വുത്തം. **അഞ്ഞേന ദിയ്യമാന**ന്തി സമ്മതാദീഹി ചതൂഹി അഞ്ഞേന ദിയ്യമാനം. **ഗണ്ഹന്തോ**തി "അപരസ്സ ഭാഗം ദേഹീ"തി വത്വാ ഗണ്ഹന്തോ. **അപരസ്സാ**തി അസന്തം പുഗ്ഗലം അദസ്സേത്വാ പന "അപരം ഭാഗം ദേഹീ"തി വാ കൂടവസ്സാനി ഗണേത്വാ വാ ഗണ്ഹതോ ഗിഹിസന്തകേ സാമിനാ ച "ഇമസ്സ ദേഹീ"തി ഏവം ആണത്തേന ച ദിന്നേ ഭണ്ഡദേയ്യമ്പി ന ഹോതി, സങ്ഘസന്തകേ പന ഹോതീതി ഇമം വിസേസം ദസ്സേതും **അസമ്മതേന വാ അനാണത്തേന വാ**തിആദി പുന വുത്തം. **ഇതരേഹി ദിയ്യമാന**ന്തി സമ്മതേന ആണത്തേന വാ ദിയ്യമാനം. **ഏവം ഗണ്ഹതോ**തി "അപരമ്പി ഭാഗം ദേഹീ"തി വത്വാ കൂടവസ്സാനി ഗണേത്വാ വാ ഗണ്ഹതോ. **സാമികേന പനാ**തി ഏത്ഥ **പന**-സദ്ദോ വിസേസത്ഥജോതകോ, തേന "അപരമ്പി ഭാഗം ദേഹീ"തി വാ കൂടവസ്സാനി ഗണേത്വാ വാ ഗണ്ഹന്തേ സാമികേന സയം ദേന്തേ വാ ദാപേന്തേ വാ വിസേസോ അത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി. **സുദിന്ന**ന്തി ഭണ്ഡദേയ്യം ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. ഹേട്ഠാ പന സാമികേന തേന ആണത്തേന വാ ദിയ്യമാനം ഗിഹിസന്തകം "അപരസ്സ ഭാഗം ദേഹീ"തി വത്വാ ഗണ്ഹതോ അപരസ്സ അഭാവതോ സാമിസന്തകമേവ ഹോതീതി ഭണ്ഡദേയ്യം ജാതം, ഇധ പന തേഹിയേവ ദിയ്യമാനം "അപരമ്പി ഭാഗം ദേഹീ"തി വത്വാ വാ കൂടവസ്സാനി ഗണേത്വാ വാ ഗണ്ഹതോ "ദേഹീ"തി വുത്തത്താ അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിമത്തം ഠപേത്വാ ഭണ്ഡദേയ്യം ന ഹോതീതി സുദിന്നമേവാതി വുത്തം. അസ്സാമികേന പന ആണത്തേന ദിന്നം ഭണ്ഡം ഗണ്ഹതോ ഭണ്ഡദേയ്യമേവാതി വദന്തി, പത്തചതുക്കേ വിയ അവഹാരതാവേത്ഥ യുത്താ, സങ്ഘസന്തകേ പന "ദേഹീ"തി വുത്തേപി സാമികസ്സ കസ്സചി അഭാവാ സമ്മതേന ദിന്നേപി ഭണ്ഡദേയ്യം വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം.

൧൪൨-൯. **ആഹരാപേന്തേസു ഭണ്ഡദേയ്യ**ന്തി "ഗഹിതേ അത്തമനോ ഹോതീ"തി വചനതോ അനത്തമനസ്സ സന്തകം ഗഹിതമ്പി പുന ദാതബ്ബമേവാതി വുത്തം. "സമ്മുഖീഭൂതേഹി ഭാജേതബ്ബ"ന്തി വചനതോ ഭാജനീയഭണ്ഡം ഉപചാരസീമട്ഠാനമേവ പാപുണാതീതി ആഹ "അന്തോഉപചാരസീമായം ഠിതസ്സേവ ഗഹേതും വട്ടതീ"തി. **ഭണ്ഡദേയ്യ**ന്തി ഉഭിന്നം സാലയഭാവേപി ചോരസ്സ അദത്വാ സാമികസ്സേവ ദാതബ്ബം ചോരേനാപി സാമികസ്സേവ ദാതബ്ബതോ. **ഏസേവ നയോ**തി പംസുകൂലസഞ്ഞായ ഗഹിതേ ഭണ്ഡദേയ്യം, ഥേയ്യചിത്തേന പാരാജികന്തി അത്ഥോ.

വുട്ഠഹന്തേസൂതി ഗാമം ഛഡ്ഡേത്വാ പലായന്തേസു. **അവിസേസേനാ**തി സഉസ്സാഹതാദിവിസേസം അപരാമസിത്വാ സാമഞ്ഞതോ. സഉസ്സാഹമത്തമേവ ആപത്തിഭാവസ്സ പമാണം സാമികാനം പരിച്ഛിന്നഭാവതോ. **തതോ**തി ഗണസന്തകാദിതോ. **കുലസങ്ഗഹണത്ഥായ ദേതീ**തി പംസുകൂലവിസ്സാസികാദിസഞ്ഞായ ഗഹേത്വാ ദേതി, തദാ കുലസങ്ഗഹപച്ചയാ ച ദുക്കടം ഭണ്ഡദേയ്യഞ്ച, ഥേയ്യചിത്തേ പന സതി കുലസങ്ഗഹണത്ഥായ ഗണ്ഹതോപി പാരാജികമേവ. ഊനപഞ്ചമാസകാദീസു കുലദൂസകദുക്കടേന സദ്ധിം ഥുല്ലച്ചയദുക്കടാനി. **സേനാസനത്ഥായ നിയമിത**ന്തി ഇദം ഇസ്സരവതായ ദദതോ ഥുല്ലച്ചയദസ്സനത്ഥം വുത്തം. ഇതരപച്ചയത്ഥായ ദിന്നമ്പി അഥേയ്യചിത്തേന ഇസ്സരവതായ കുലസങ്ഗഹണത്ഥായ വാ ഞാതകാദീനം വാ ദദതോ ദുക്കടം ഭണ്ഡദേയ്യഞ്ച ഹോതേവ. **ഇസ്സരവതായാ**തി "മയി ദേന്തേ കോ നിവാരേസ്സതി, അഹമേവേത്ഥ പമാണ"ന്തി ഏവം അത്തനോ ഇസ്സരിയഭാവേന. **ഥുല്ലച്ചയ**ന്തി കുലസങ്ഗഹണത്ഥായ വാ അഞ്ഞഥാ വാ കാരണേന ദദതോ സേനാസനത്ഥായ നിയമിതസ്സ ഗരുഭണ്ഡതായ ഥുല്ലച്ചയം ഭണ്ഡദേയ്യഞ്ച. **ഗീവാ**തി ഏത്ഥ സേനാസനത്ഥായ നിയമിതേ ഥുല്ലച്ചയേന സദ്ധിം ഗീവാ, ഇതരസ്മിം ദുക്കടേന സദ്ധിന്തി വേദിതബ്ബം. **സുഖാദിതമേവാ**തി അന്തോഉപചാരസീമായം ഠത്വാ ഭാജേത്വാ അത്തനോ സന്തകം കത്വാ ഖാദിതത്താ വുത്തം. സങ്ഘികഞ്ഹി വിഹാരപടിബദ്ധം വേഭങ്ഗിയം ബഹിഉപചാരസീമട്ഠം ഭണ്ഡം അന്തോഉപചാരട്ഠേഹി ഭിക്ഖൂഹി ഏവ ഭാജേതബ്ബം, ന ബഹി ഠിതേഹി ഉപചാരസീമായ ഭാജേതബ്ബന്തി.

൧൫൦. "വുത്തോ വജ്ജേമീ"തി വുത്തഭിക്ഖുസ്മിം "വുത്തോ വജ്ജേഹീ"തി വുത്തസ്സ പച്ഛാ ഉപ്പജ്ജനകപാരാജികാദിദോസാരോപനതോ, ഗഹട്ഠാനം വാ "ഭദന്താ അപരിച്ഛേദം കത്വാ വദന്തീ"തി ഏവം ദോസാരോപനതോ.

൧൫൬-൭. **ഛാതജ്ഝത്ത**ന്തി തേന ഛാതേന ജിഘച്ഛായ ഉദരഗ്ഗിനാ ഝത്തം, ദഡ്ഢം പീളിതന്തി അത്ഥോ. **ധനുക**ന്തി ഖുദ്ദകധനുസണ്ഠാനം ലഗ്ഗനകദണ്ഡം. **മദ്ദന്തോ ഗച്ഛതി, ഭണ്ഡദേയ്യ**ന്തി ഏത്ഥ ഏകസൂകരഗ്ഘനകഭണ്ഡം ദാതബ്ബം ഏകസ്മിം ബദ്ധേ അഞ്ഞേസം തത്ഥ അബജ്ഝനതോ. **അദൂഹല**ന്തി യന്തപാസാണോ, യേന അജ്ഝോത്ഥടത്താ മിഗാ പലായിതും ന സക്കോന്തി. **പച്ഛാ ഗച്ഛതീ**തി തേന കതപയോഗേന അഗന്ത്വാ പച്ഛാ സയമേവ ഗച്ഛതി, ഹേട്ഠാ വുത്തേസുപി ഈദിസേസു ഠാനേസു ഏസേവ നയോ. **രക്ഖം യാചിത്വാ**തി രാജപുരിസാനം സന്തികം ഗന്ത്വാ അനുദ്ദിസ്സ രക്ഖം യാചിത്വാ. **കുമീനമുഖ**ന്തി കുമീനസ്സ അന്തോ മച്ഛാനം പവിസനമുഖം.

൧൫൮. **ഥേരാന**ന്തി ആഗന്തുകത്ഥേരാനം. **തേസമ്പീ**തി ആവാസികഭിക്ഖൂനമ്പി. **പരിഭോഗത്ഥായാ**തി സങ്ഘികേ കത്തബ്ബവിധിം കത്വാ പരിഭുഞ്ജനത്ഥായ. ഗഹണേതി പാഠസേസോ ദട്ഠബ്ബോ. **യത്ഥാ**തി യസ്മിം ആവാസേ. **അഞ്ഞേസ**ന്തി അഞ്ഞേസം ആഗന്തുകാനം. **തേസുപി ആഗന്തുകാ അനിസ്സരാ**തി സേനാസനേ നിരന്തരം വസന്താനം ചീവരത്ഥായ ദായകേഹി ഭിക്ഖൂഹി വാ നിയമേത്വാ ദിന്നത്താ ഭാജേത്വാ ഖാദിതും അനിസ്സരാ, ആഗന്തുകേഹിപി ഇച്ഛന്തേഹി തസ്മിം വിഹാരേ വസ്സാനാദീസു പവിസിത്വാ ചീവരത്ഥായ ഗഹേതബ്ബം. **തേസം കതികായ ഠാതബ്ബ**ന്തി സബ്ബാനി ഫലാഫലാനി അഭാജേത്വാ "ഏത്തകേസു രുക്ഖേസു ഫലാനി ഭാജേത്വാ പരിഭുഞ്ജിസ്സാമ, അഞ്ഞേസു ഫലാഫലേഹി സേനാസനാനി പടിജഗ്ഗിസ്സാമാ"തി വാ, "പിണ്ഡപാതാദിപച്ചയം സമ്പാദേസ്സാമാ"തി വാ, "കിഞ്ചിപി അഭാജേത്വാ ചതുപച്ചയത്ഥായേവ ഉപനേമാ"തി വാ ഏവം സമ്മാ ഉപനേന്താനം ആവാസികാനം കതികായ ആഗന്തുകേഹി ഠാതബ്ബം. **മഹാഅട്ഠകഥായം** "അനിസ്സരാ"തി വചനേന ദീപിതോ ഏവ അത്ഥോ, **മഹാപച്ചരിയം** ചതുന്നം പച്ചയാനന്തിആദിനാ വിത്ഥാരേത്വാ ദസ്സിതോ. **പരിഭോഗവസേനേവാ**തി ഏത്ഥ **ഏവ**-സദ്ദോ അട്ഠാനപ്പയുത്തോ, പരിഭോഗവസേന തമേവ ഭാജേത്വാതി യോജേതബ്ബം. **ഏത്ഥാ**തി ഏതസ്മിം വിഹാരേ, രട്ഠേ വാ.

സേനാസനപച്ചയന്തി സേനാസനഞ്ച തദത്ഥായ നിയമേത്വാ ഠപിതഞ്ച. **ഏകം വാ ദ്വേ വാ വരസേനാസനാനി ഠപേത്വാ**തി വുത്തമേവത്ഥം പുന ബ്യതിരേകമുഖേന ദസ്സേതും "മൂലവത്ഥുച്ഛേദം പന കത്വാ ന ഉപനേതബ്ബ"ന്തി വുത്തം, സേനാസനസങ്ഖാതവത്ഥുനോ മൂലച്ഛേദം കത്വാ സബ്ബാനി സേനാസനാനി ന വിസ്സജ്ജേതബ്ബാനീതി അത്ഥോ. കേചി പനേത്ഥ "ഏകം വാ ദ്വേ വാ വരസേനാസനാനി ഠപേത്വാ ലാമകതോ പട്ഠായ വിസ്സജ്ജേന്തേഹിപി സേനാസനഭൂമിയോ

ന വിസ്സജ്ജേതബ്ബാതി അയമത്ഥോ വുത്തോ’’തി വദന്തി, തമ്പി യുത്തമേവ ഇമസ്സാപി അത്ഥസ്സ അവസ്സം വത്തബ്ബതോ, ഇതരഥാ കേചി സഹ വത്ഥുനാപി വിസ്സജ്ജേതബ്ബം മഞ്ഞേയ്യും.

പണ്ണം ആരോപേത്വാതി ‘‘ഏത്തകേ രുക്ഖേ രക്ഖിത്വാ തതോ ഏത്തകം ഗഹേതബ്ബ’’ന്തി പണ്ണം ആരോപേത്വാ. **നിമിത്തസഞ്ഞം കത്വാ**തി സങ്കേതം കത്വാ. **ദാരകാ**തി തേസം പുത്തനത്താദയോ യേ കേചി ഗോപേന്തി, തേ സബ്ബേപി ഇധ ‘‘ദാരകാ’’തി വുത്താ. **തതോ**തി യഥാവുത്തദാരുസമ്ഭാരതോ. **ആപുച്ഛിത്വാ**തി കാരകസങ്ഘം ആപുച്ഛിത്വാ. **തം സബ്ബമ്പി ആഹരിത്വാ**തി അനാപുച്ഛിത്വാപി താവകാലികം ആഹരിത്വാ. **അയമേവ ഭിക്ഖു ഇസ്സരോ**തിആദിതോ പട്ഠായ അത്തനോ സന്തകേഹി ദാരുസമ്ഭാരാദീഹി ച കാരാപിതത്താ പടിജഗ്ഗിതത്താ ച സങ്ഘികസേനാസനേ ഭാഗിതായ ച അയമേവ ഇസ്സരോ, ന ച സോ തതോ വുട്ഠാപേതബ്ബോതി വുത്തം ഹോതി. **ഉദകപൂജ**ന്തി ചേതിയങ്ഗണേ സിഞ്ചനാദിപൂജം. **വത്തസീസേനാ**തി കേവലം സദ്ധായ, ന വേതനാദിഅത്ഥായ. **സവത്ഥുക**ന്തി സഹ ഭൂമിയാ. **കുട്ട**ന്തി ഗേഹഭിത്തിം. **പാകാര**ന്തി പരിക്ഖേപപാകാരം. **തതോ**തി ഛഡ്ഡിതവിഹാരതോ. **തതോ ആഹരിത്വാ സേനാസനം കതം ഹോതീ**തി സാമന്തഗാമവാസീഹി ഭിക്ഖൂഹി ഛഡ്ഡിതവിഹാരതോ ദാരുസമ്ഭാരാദിം ആഹരിത്വാ സേനാസനം കതം ഹോതി.

൧൫൭. ‘‘പുഗ്ഗലികപരിഭോഗേന പരിഭുഞ്ജതീ’’തി വുത്തമത്ഥംയേവ പാകടം കാതും ‘‘ആഗതാഗതാനം വുഡ്ഢതരാനം ന ദേതീ’’തി വുത്തം. **ചതുഭാഗഉദകസമ്ഭിന്നേ**തി ചതുത്ഥഭാഗേന സമ്ഭിന്നേ. **പാളിയം** ‘‘അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, പാരാജികസ്സാ’’തി (പാരാ॰ ൧൫൭) സാമികേഹി ഥുല്ലനന്ദം ഉദ്ദിസ്സ ഏതിസ്സാ ഹത്ഥേ ദിന്നത്താ, അഥേയ്യചിത്തേന പരിഭുഞ്ജിതത്താ ച വുത്തം. ഥേയ്യചിത്തേന പരിഭുത്തേപി ചസ്സാ ഭണ്ഡദേയ്യമേവ ഉപനിക്ഖിത്തഭണ്ഡട്ഠാനിയത്താ. **ഓദനഭാജനീയവത്ഥുസ്മി**ന്തി ‘‘അപരസ്സ ഭാഗം ദേഹീ’’തി ആഗതവത്ഥുസ്മിം (പാരാ॰ ൧൪൧).

൧൫൯. **തസ്സ കുലസ്സ അനുകമ്പായ പസാദാനുരക്ഖണത്ഥായാ**തിആദിനാ കുലസങ്ഗഹത്ഥം നാകാസീതി ദസ്സേതി. ‘‘യാവ ദാരകാ പാസാദം ആരോഹന്തി, താവ പാസാദോ തേസം സന്തികേ ഹോതൂ’’തി പുബ്ബേ കാലപരിച്ഛേദം കത്വാ അധിട്ഠിതത്താ ഏവ യഥാകാലപരിച്ഛേദമേവ തത്ഥ തിട്ഠതി, തതോ പരം പാസാദോ സയമേവ യഥാഠാനം ഗച്ഛതി, തഥാഗമനഞ്ച ഇദ്ധിവിസ്സജ്ജനേന സഞ്ജാതം വിയ ഹോതീതി വുത്തം ‘‘ഥേരോ ഇദ്ധിം പടിസംഹരീ’’തി. യസ്മാ ഏവം ഇദ്ധിവിധഞാണേന കരോന്തസ്സ കായവചീപയോഗാ ന സന്തി ഥേയ്യചിത്തഞ്ച നത്ഥി പാസാദസ്സേവ വിചാരിതത്താ, തസ്മാ ‘‘ഏത്ഥ അവഹാരോ നത്ഥീ’’തി ഥേരോ ഏവമകാസീതി ദട്ഠബ്ബം. അഥ വാ ദാരകേസു അനുകമ്പായ ആനയനത്ഥമേവ പാസാദേ ഉപനീതേ പാസേ ബദ്ധസൂകരാദീനം ആമിസം ദസ്സേത്വാ ഠാനാചാവനം വിയ കരമരാനീതേസു ദാരകേസു പാസാദം ആരുള്ഹേസുപി പുന പടിസംഹരണേ ച ഇധ അവഹാരോ നത്ഥി കാരുഞ്ഞാധിപ്പായത്താ, ഭണ്ഡദേയ്യമ്പി ന ഹോതി കായവചീപയോഗാഭാവാ. കായവചീപയോഗേ സതിയേവ ഹി ആപത്തി ഭണ്ഡദേയ്യം വാ ഹോതി, തേനേവ ഭഗവാ ‘‘അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, അഥേയ്യചിത്തസ്സാ’’തിആദിം അവത്വാ ‘‘അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, ഇദ്ധിമസ്സ ഇദ്ധിവിസയേ’’തി (പാരാ॰ ൧൫൯) ഏത്തകമേവ അവോച. **ഇദ്ധിവിസയേ**തി ചേത്ഥ പരഭണ്ഡാദായകകായവചീപയോഗാസമുട്ഠാപകസ്സ കേവലം മനോദ്വാരികസ്സ അഥേയ്യചിത്തഭൂതസ്സ ഇദ്ധിചിത്തസ്സ വിസയേ ആപത്തി നാമ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ ഗഹേതബ്ബോ. കിം പന പടിക്ഖിത്തം ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം കാതും വട്ടതീതി ചോദനം സന്ധായാഹ ‘‘ഈദിസായ അധിട്ഠാനിദ്ധിയാ അനാപത്തീ’’തി. ‘‘അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, ഇദ്ധിമസ്സ ഇദ്ധിവിസയേ’’തി ഹി ഇമിനായേവ സുത്തേന അധിട്ഠാനിദ്ധിയാ അപ്പടിക്ഖിത്തഭാവോ സിജ്ഝതി. അത്തനോ പകതിവണ്ണം അവിജഹിത്വാ ബഹിദ്ധാ ഹത്ഥിആദിദസ്സനം, ‘‘ഏകോപി ഹുത്വാ ബഹുധാ ഹോതീ’’തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൩൮, ൨൩൯; മ॰ നി॰ ൧.൧൪൭; പടി॰ മ॰ ൧.൧൦൨) ആഗതഞ്ച അധിട്ഠാനവസേന നിപ്ഫന്നത്താ **അധിട്ഠാനിദ്ധി** നാമ, ‘‘സോ പകതിവണ്ണം വിജഹിത്വാ കുമാരകവണ്ണം വാ ദസ്സേതി, നാഗവണ്ണം…പേ॰… വിവിധമ്പി സേനാബ്യൂഹം ദസ്സേതീ’’തി (പടി॰ മ॰ ൩.൧൩) ഏവം ആഗതാ ഇദ്ധി പകതിവണ്ണവിജഹനവികാരവസേന പവത്തത്താ **വികുബ്ബനിദ്ധി** നാമ. അത്തനോ പന പകതിരൂപം യഥാസഭാവേന ഠപേത്വാവ ബഹി ഹത്ഥിആദിദസ്സനം വികുബ്ബനിദ്ധി നാമ ന ഹോതി, അത്തനോ രൂപമേവ ഹത്ഥിആദിരൂപേന നിമ്മാനം വികുബ്ബനിദ്ധീതി വേദിതബ്ബം.

പരാജിതകിലേസേനാതി വിജിതകിലേസേന, നിക്കിലേസേനാതി അത്ഥോ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ, തേന ദുതിയപാരാജികസിക്ഖാപദേന സമം അഞ്ഞം അനേകനയവോകിണ്ണം ഗമ്ഭീരത്ഥവിനിച്ഛയം കിഞ്ചി സിക്ഖാപദം ന വിജ്ജതീതി യോജനാ. തത്ഥ അത്ഥോ നാമ പാളിഅത്ഥോ, വിനിച്ഛയോ പാളിമുത്തകവിനിച്ഛയോ, തേ ഗമ്ഭീരാ യസ്മിം, തം **ഗമ്ഭീരത്ഥവിനിച്ഛയം. വത്ഥുമ്ഹി ഓതിണ്ണേ**തി ചോദനാവസേന വാ അത്തനാവ അത്തനോ വീതിക്കമാരോചനവസേന വാ സങ്ഘമജ്ഝേ അദിന്നാദാനവത്ഥുസ്മിം ഓതിണ്ണേ. **ഏത്ഥാ**തി ഓതിണ്ണവത്ഥുമ്ഹി. **വിനിച്ഛയോ**തി ആപത്താനാപത്തിനിയമനം. **കപ്പിയേപി ച വത്ഥുസ്മി**ന്തി അത്തനാ ഗഹേതും യുത്തേ മാതാപിതാദീനം സന്തകേപി.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൩. തതിയപാരാജികം

തീഹീതി കായവചീമനോദ്വാരേഹി.

പഠമപഞ്ഞത്തിനിദാനവണ്ണനാ

൧൬൨. യാ അയം ഹേട്ഠാ തം പനേതം ബുദ്ധകാലേ ച ചക്കവത്തികാലേ ച നഗരം ഹോതീതിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൮൪) രാജഗഹസ്സ ബുദ്ധുപ്പാദേയേവ വേപുല്ലപ്പത്തി വുത്താ, സാ ഏത്ഥാപി സമാനാതി ദസ്സേതും ‘‘ഇദമ്പി ച നഗര’’ന്തി വുത്തം, തേന ച ന കേവലം രാജഗഹാദയോ ഏവാതി ദസ്സേതി. **മഹാവനം നാമാ**തിആദി മജ്ഝിമഭാണകസംയുത്തഭാണകാനം മതേന വുത്തം, ദീഘഭാണകാ പന ‘‘ഹിമവന്തേന സദ്ധിം ഏകാബദ്ധം ഹുത്വാ ഠിതം മഹാവന’’ന്തി വദന്തി. **ഹംസവട്ടകച്ഛദനേനാ**തി ഹംസവട്ടകപടിച്ഛന്നേന, ഹംസമണ്ഡലാകാരേനാതി അത്ഥോ. **കായവിച്ഛന്ദനിയകഥ**ന്തി കരജകായേ വിരാഗുപ്പാദനകഥം. **ഛന്ദോ**തി ദുബ്ബലരാഗോ. **രാഗോ**തി ബലവരാഗോ. ‘‘കേസലോമാദി’’ന്തി സങ്ഖേപതോ വുത്തമത്ഥം വിഭാഗേന ദസ്സേതും **യേപി ഹീ**തിആദി വുത്തം. **പഞ്ചപഞ്ചപ്പഭേദേനാ**തി ഏത്ഥ പഞ്ച പഞ്ച പഭേദാ ഏതസ്സ പരിയായസ്സാതി പഞ്ചപഞ്ചപ്പഭേദോ , തേന പഞ്ചപഞ്ചപ്പഭേദേനാതി ഏവം ബാഹിരത്ഥസമാസവസേന പരിയായവിസേസനതാ ദട്ഠബ്ബാ.

അസുഭായാതി അസുഭമാതികായ. വണ്ണേതബ്ബമാതികഞ്ഹി അപേക്ഖിത്വാ ഇത്ഥിലിങ്ഗേ സാമിവചനം, തേനാഹ **മാതികം നിക്ഖിപിത്വാ**തിആദി. **തം വിഭജന്തോ**തി മാതികം വിഭജന്തോ. **ഫാതികമ്മ**ന്തി നിപ്ഫത്തികരണം. **പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീന**ന്തി കാമച്ഛന്ദാദിപഞ്ചനീവരണങ്ഗവിഗമേന പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനതാ, അപ്പനാപ്പത്തവിതക്കാദിജ്ഝാനങ്ഗാനം ഉപ്പത്തിവസേന പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതതാ ച വേദിതബ്ബാ. **തിവിധകല്യാണം ദസലക്ഖണസമ്പന്ന**ന്തി ഏത്ഥ പന ഝാനസ്സ ആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനം വസേന തിവിധകല്യാണതാ, തേസംയേവ ആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനം ലക്ഖണവസേന ദസലക്ഖണസമ്പന്നതാ ച വേദിതബ്ബാ. **അട്ഠകഥായം** പന "ദസലക്ഖണവിഭാവനേനേവ തന്നിസ്സയഭൂതാ തിവിധകല്യാണതാപി ഝാനസ്സ പാകടാ ഹോതീതി **തത്രിമാനീ**തിആദി വുത്തം.

തത്രായം പാളീതി തസ്മിം ദസലക്ഖണവിഭാവനവിസയേ അയം പാളി. **പടിപദാവിസുദ്ധീ**തി ഗോത്രഭുപരിയോസാനായ പുബ്ബഭാഗപടിപദായ ഝാനസ്സ നീവരണാദിപരിബന്ധതോ വിസുദ്ധി, സായം യസ്മാ ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാദീനമ്പി പച്ചയത്തേന പധാനാ പുരിമകാരണസിദ്ധാ ച, തസ്മാ വുത്തം "പടിപദാവിസുദ്ധി ആദീ"തി. **ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ**തി വിസോധേതബ്ബതാദീനം അഭാവതോ തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖായ കിച്ചനിപ്ഫത്തിയാ അനുബ്രൂഹനാ, സാ പന പരിബന്ധവിസുദ്ധിസമകാലവിഭാവിനീപി തബ്ബിസുദ്ധിയാവ നിപ്ഫന്നാതി ദീപനത്ഥമാഹ "ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ മജ്ഝേ"തി. **സമ്പഹംസനാ**തി വത്ഥുധമ്മാദീനം അനതിവത്തനാദിസാധകസ്സ ഞാണസ്സ കിച്ചനിപ്ഫത്തിവസേന പരിയോദപനാ, സാ പന യസ്മാ കത്തബ്ബസ്സ സബ്ബകിച്ചസ്സ നിപ്ഫത്തിയാവ സിദ്ധാ നാമ ഹോതി, തസ്മാ വുത്തം "സമ്പഹംസനാ പരിയോസാന"ന്തി. തീണിപി ചേതാനി കല്യാണാനി ഏകക്ഖണേ ലബ്ഭമാനാനിപി പച്ചയപച്ചയുപ്പന്നതാദിവസേന പവത്തന്തീതി ദസ്സനത്ഥം ആദിമജ്ഝപരിയോസാനഭാവേന വുത്താനി, ന പന ഝാനസ്സ ഉപ്പാദാദിക്ഖണത്തയേ യഥാക്കമം ലബ്ഭമാനത്താതി ദട്ഠബ്ബം. **മജ്ഝിമം സമാധിനിമിത്തം പടിപജ്ജതീ**തിആദീസു മജ്ഝിമം സമാധിനിമിത്തം നാമ സമപ്പവത്തോ അപ്പനാസമാധിയേവ. സോ ഹി ലീനുദ്ധച്ചസങ്ഖാതാനം ഉഭിന്നം അന്താനം അനുപഗമനേന മജ്ഝിമോ, സവിസേസം ചിത്തസ്സ ഏകത്താരമ്മണേ ഠപനതോ സമാധിയേവ ഉപരിവിസേസാനം കാരണഭാവതോ "സമാധിനിമിത്ത"ന്തി വുച്ചതി, തം പടിപജ്ജതി പടിലബ്ഭതീതി അത്ഥോ. ഏവം പടിപന്നത്താ മജ്ഝിമേന സമാധിനിമിത്തേന തത്ഥ ഏകത്താരമ്മണേ അപ്പനാഗോചരേ പക്ഖന്ദതി ഉപതിട്ഠതി, ഏവം വിസുദ്ധസ്സ പന തസ്സ ചിത്തസ്സ പുന വിസോധേതബ്ബാഭാവതോ വിസോധനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ പുഗ്ഗലോ വിസുദ്ധം ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി നാമ. സമഥഭാവൂപഗമനേന സമഥപടിപന്നസ്സ പുന സമാധാനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ സമഥപടിപന്നം അജ്ഝുപേക്ഖതി, സമഥപടിപന്നഭാവതോ ഏവമസ്സ കിലേസസംസഗ്ഗം പഹായ ഏകത്തേന ഉപട്ഠിതസ്സ പുന ഏകത്തുപട്ഠാനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ ഏകത്തുപട്ഠാനം അജ്ഝുപേക്ഖതി നാമ.

തത്ഥ ജാതാനന്തിആദീസു യേ പന തേ ഏവം ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹിതേ തസ്മിം ഝാനചിത്തേ ജാതാ സമാധിപഞ്ഞാസങ്ഖാതാ യുഗനദ്ധധമ്മാ, തേസം അഞ്ഞമഞ്ഞം അനതിവത്തനസഭാവേന സമ്പഹംസനാ വിസോധനാ പരിയോദപനാ ച, സദ്ധാദീനം ഇന്ദ്രിയാനം കിലേസേഹി വിമുത്തത്താ വിമുത്തിരസേന ഏകരസതായ സമ്പഹംസനാ ച, യഞ്ചേതം തദുപഗം തേസം അനതിവത്തനഏകരസഭാവാനം അനുച്ഛവികം വീരിയം, തസ്സ തദുപഗവീരിയസ്സ വാഹനട്ഠേന പവത്തനട്ഠേന സമ്പഹംസനാ ച, തസ്മിം ഖണേ യഥാവുത്തധമ്മാനം ആസേവനട്ഠേന സമ്പഹംസനാ ച, പരിയോദപനാ ച പരിയോദപനകസ്സ ഞാണസ്സ കിച്ചനിപ്ഫത്തിവസേനേവ ഇജ്ഝതീതി വേദിതബ്ബം. **ഏവം തിവിധത്തഗതം ചിത്ത**ന്തിആദീനി തസ്സേവ ചിത്തസ്സ ഥോമനവചനാനി. **വിതക്കസമ്പന്ന**ന്തി വിതക്കങ്ഗേന സുന്ദരഭാവമുപഗതം. **ചിത്തസ്സ അധിട്ഠാനസമ്പന്ന**ന്തി തസ്മിഞ്ഞേവ ആരമ്മണേ ചിത്തസ്സ നിരന്തരപ്പവത്തിസങ്ഖാതേന സമാധിനാ സമ്പന്നം, ഇദം ഝാനങ്ഗവസേന വുത്തം. **സമാധിസമ്പന്ന**ന്തി ഇദം പന ഇന്ദ്രിയവസേനാതി വേദിതബ്ബം.

പടികുടതീതി സങ്കുചതി. **പടിവട്ടതീ**തി പടിനിവട്ടതി. **ന്ഹാരുദദ്ദുല**ന്തി ന്ഹാരുഖണ്ഡം. **പയുത്തവാച**ന്തി പച്ചയപരിയേസനേ നിയുത്തവാചം. **ദണ്ഡവാഗുരാഹീ**തി ദണ്ഡപടിബദ്ധാഹി ദീഘജാലസങ്ഖാതാഹി വാഗുരാഹി.

സമണകുത്തകോതി കാസായനിവാസനാദിസമണകിച്ചകോ. **വഗ്ഗുമുദാ**തി ഏത്ഥ "വഗ്ഗുമതാ"തി വത്തബ്ബേ ലോകികാ "മുദാ"തി വോഹരിംസൂതി ദസ്സേന്തോ ആഹ "വഗ്ഗുമതാ"തി. "വഗ്ഗൂ"തി മതാ, സുദ്ധസമ്മതാതി അത്ഥോ, തേനാഹ "പുഞ്ഞസമ്മതാ"തി. സത്താനം പാപുനനേന സോധനേന സാ പുഞ്ഞസമ്മതാ.

൧൬൬. മാരസ്സ ധേയ്യം ഠാനം, വത്ഥു വാ നിവാസോ മാരധേയ്യം, സോ അത്ഥതോ തേഭൂമകധമ്മാ ഏവ, ഇധ പന പഞ്ച കാമഗുണാ അധിപ്പേതാ, തം **മാരധേയ്യം** . "അയം സമണകുത്തകോ യഥാസമുപ്പന്നസംവേഗമൂലകേന സമണഭാവൂപഗമനേന അതിക്കമിതും സക്ഖിസ്സതീ"തി ചിന്തേത്വാ അവോച, ന പന "അരഹത്തപ്പത്തിയാ തീസു ഭവേസു അപ്പടിസന്ധികതായ തം അതിക്കമിതും സക്ഖിസ്സതീ"തി മരണേനേവ സത്താനം സംസാരമോചനലദ്ധികത്താ ദേവതായ. ന ഹി മതാനം കത്ഥചി പടിസന്ധി ഗച്ഛതി. **ഇമിനാ അത്ഥേന ഏവമേവ ഭവിതബ്ബ**ന്തി ഇമിനാ പരേസം ജീവിതാ വോരോപനത്ഥേന ഏവമേവ സംസാരമോചനസഭാവേനേവ ഭവിതബ്ബം. "അത്തനാപി അത്താനം ജീവിതാ വോരോപേന്തി, അഞ്ഞമഞ്ഞമ്പി ജീവിതാ വോരോപേന്തീ"തി (പാരാ॰ ൧൬൫) വുത്തത്താ **സബ്ബാനിപി താനി പഞ്ചഭിക്ഖുസതാനി ജീവിതാ വോരോപേസീ**തി ഇദം യേഭുയ്യവസേന വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. തസ്മാ യേ അത്തനാപി അത്താനം അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ച ജീവിതാ വോരോപേസും, തേ പുഥുജ്ജനഭിക്ഖൂ ഠപേത്വാ തദവസേസേ ച പുഥുജ്ജനഭിക്ഖൂ, സബ്ബേ ച അരിയേ അയം ജീവിതാ വോരോപേസീതി വേദിതബ്ബം.

൧൬൭. **ഏകീഭാവതോ**തി പവിവേകതോ. **ഉദ്ദേസം പരിപുച്ഛം ഗണ്ഹന്തീ**തി അത്തനോ അത്തനോ ആചരിയാനം സന്തികേ ഗണ്ഹന്തി, ഗഹേത്വാ ച ആചരിയേഹി സദ്ധിം ഭഗവന്തം ഉപട്ഠഹന്തി. തദാ പന ഉദ്ദേസാദിദായകാ തനുഭൂതേഹി ഭിക്ഖൂഹി ഭഗവന്തം ഉപഗതാ, തം സന്ധായ ഭഗവാ പുച്ഛതി.

ആനാപാനസ്സതിസമാധികഥാവണ്ണനാ

൧൬൮. ദസാനുസ്സതീസു അഞ്ഞോഗധാപി ആനാപാനസ്സതി തദാ ഭിക്ഖൂനം ബഹൂനം സപ്പായതം ദസ്സേതും പുന ഗഹിതാ. തഥാ ഹി തം ഭഗവാ തേസം ദേസേസി. ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞാ അസുഭകമ്മട്ഠാനസദിസാ, ചത്താരോ പന ആരുപ്പാ ആദികമ്മികാനം അനനുരൂപാതി തേസം ഇധ അഗ്ഗഹണം ദട്ഠബ്ബം. **അഞ്ഞം പരിയായ**ന്തി അരഹത്താധിഗമത്ഥായ അഞ്ഞം കാരണം. **അത്ഥയോജനാക്കമ**ന്തി അത്ഥഞ്ച യോജനാക്കമഞ്ച. **അസ്സാസവസേനാ**തി അസ്സാസം ആരമ്മണം കത്വാതി വുത്തം ഹോതി. **ഉപട്ഠാനം സതീ**തി അപ്പമുസ്സനതായ തമേവ അസ്സാസം പസ്സാസഞ്ച ഉപഗന്ത്വാ ഠാനം, തഥാ തിട്ഠനകധമ്മോ സതി നാമാതി അത്ഥോ. ഇദാനി സതിവസേനേവ പുഗ്ഗലം നിദ്ദിസിതുകാമേന

യോ അസ്സസതീതിആദി വുത്തം. തത്ഥ യോ അസ്സസതി, തസ്സ സതി അസ്സാസം ഉപഗന്ത്വാ തിട്ഠതീതിആദിനാ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **അകോസല്ലസമ്ഭൂതേ**തി അവിജ്ജാസമ്ഭൂതേ . **ഖണേനേവാ**തി അത്തനോ പവത്തിക്ഖണേനേവ. അരിയമഗ്ഗസ്സ പാദകഭൂതോ അയം സമാധി അനുക്കമേന വഡ്ഢിത്വാ അരിയമഗ്ഗഭാവം ഉപഗതോ വിയ ഹോതീതി ആഹ "അരിയമഗ്ഗവുഡ്ഢിപ്പത്തോ"തി. **ഓപമ്മനിദസ്സന**ന്തി ഏത്ഥ ഉപമാവ ഓപമ്മം, തസ്സ നിദസ്സനം.

ബാഹിരകാ ആനാപാനസ്സതിം ജാനന്താ ആദിതോ ചതുപ്പകാരമേവ ജാനന്തി, ന സബ്ബം സോളസപ്പകാരന്തി ആഹ **സബ്ബപ്പകാര**ഇച്ചാദി. **ഏവമസ്സേതം സേനാസന**ന്തി ഏത്ഥ **ഏവ**ന്തി ഭാവനാസതിയാ യഥാവുത്തനയേന ആരമ്മണേ ചിത്തസ്സ നിബന്ധനേ സതിയേവ, നാസതീതി അത്ഥോ, തേന മുട്ഠസ്സതിസ്സ അരഞ്ഞവാസോ നിരത്ഥകോ അനനുരൂപോതി ദസ്സേതി. **അവസേസസത്തവിധസേനാസന**ന്തി "പബ്ബതം കന്ദരം ഗിരിഗുഹം സുസാനം വനപത്ഥം അബ്ഭോകാസം പലാലപുഞ്ജ"ന്തി (വിഭ॰ ൫൨൭) ഏവം വുത്തം. **ഉതുത്തയാനുകൂലം ധാതുചരിയാനുകൂല**ന്തി ഗിമ്ഹാനാദിഉതുത്തയസ്സ സേമ്ഹാദിധാതുത്തയസ്സ മോഹാദിചരിയത്തയസ്സ ച അനുകൂലം. നിസജ്ജായ ദള്ഹഭാവം പല്ലങ്കാഭുജനേന, അസ്സാസപസ്സാസാനം പവത്തനസുഖതം ഉപരിമകായസ്സ ഉജുകം ഠപനേന, ആരമ്മണപരിഗ്ഗഹൂപായം പരിമുഖം സതിയാ ഠപനേന **ഉപദിസന്തോ. ന പണമന്തീ**തി ന ഓണമന്തി. **പരിഗ്ഗഹിതനിയ്യാനം സതി**ന്തി സബ്ബഥാ ഗഹിതം സമ്മോസപടിപക്ഖതോ നിഗ്ഗമനസങ്ഖാതം സതിം കത്വാ, പരമം സതിനേപക്കം ഉപട്ഠപേത്വാതി അത്ഥോ.

സതോവാതി സതിയാ സമന്നാഗതോ ഏവ. **ബാത്തിംസായ ആകാരേഹീ**തി ചതൂസു ചതുക്കേസു ആഗതാനി ദീഘരസ്സാദീനി സോളസ പദാനി അസ്സാസപസ്സാസവസേന ദ്വിധാ വിഭജിത്വാ വുത്തേഹി ദ്വത്തിംസാകാരേഹി. **ദീഘംഅസ്സാസവസേനാ**തി ദീഘഅസ്സാസവസേന, വിഭത്തിഅലോപം കത്വാ നിദ്ദേസോ, ദീഘന്തി വാ ഭഗവതാ വുത്തഅസ്സാസവസേന. **ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതം അവിക്ഖേപ**ന്തി വിക്ഖേപപടിപക്ഖഭാവതോ "അവിക്ഖേപോ"തി ലദ്ധനാമം ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗഭാവം **പജാനതോ. പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ അസ്സാസവസേനാ**തി പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ ഹുത്വാ അസ്സാസവസേന, "പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സിഅസ്സാസനവസേനാ"തി വാ പാഠോ, തസ്സ പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സിനോ അസ്സാസവസേനാതി അത്ഥോ. ആ പഠമം ബഹിമുഖം സസനം അസ്സാസോ, തതോ അന്തോമുഖം പടിസസനം പസ്സാസോതി ആഹ **അസ്സാസോതി ബഹിനിക്ഖമനവാതോ**തിആദി, **സുത്തന്തട്ഠകഥാസു** പന ആകഡ്ഢനവസേന അന്തോ സസനം അസ്സാസോ, ബഹി പടിസസനം പസ്സാസോതി കത്വാ ഉപ്പടിപാടിയാ വുത്തം.

തത്ഥാതി ബഹിനിക്ഖമനഅന്തോപവിസനവാതേസു, തസ്സ ച പഠമം അബ്ഭന്തരവാതോ നിക്ഖമതീതി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. **"സബ്ബേസമ്പി ഗബ്ഭസേയ്യകാന**ന്തിആദിനാ ദാരകാനം പവത്തിക്കമേന അസ്സാസോ ബഹിനിക്ഖമനവാതോതി ഗഹേതബ്ബന്തി ദീപേതീ"തി കേചി വദന്തി. സുത്തനയോ ഏവ ചേത്ഥ "അസ്സാസാദിമജ്ഝപരിയോസാനം സതിയാ അനുഗച്ഛതോ അജ്ഝത്തം വിക്ഖേപഗതേന ചിത്തേന കായോപി ചിത്തമ്പി സാരദ്ധാ ച ഹോന്തി ഇഞ്ജിതാ ച ഫന്ദിതാ ച പസ്സാസാദിമജ്ഝപരിയോസാനം സതിയാ അനുഗച്ഛതോ ബഹിദ്ധാ വിക്ഖേപഗതേന ചിത്തേന കായോപി ചിത്തമ്പി സാരദ്ധാ ച ഹോന്തി ഇഞ്ജിതാ ച ഫന്ദിതാ ചാ"തി ഇമായ പാളിയാ സമേതീതി ഗഹേതബ്ബം. **അദ്ധാനവസേനാ**തി കാലദ്ധാനവസേന. അയഞ്ഹി അദ്ധാന-സദ്ദോ കാലസ്സ ദേസസ്സ ച വാചകോ. തത്ഥ **യഥാ ഹീ**തിആദിനാ ദേസദ്ധാനം ഉപമാവസേന ദസ്സിതം. ഇദാനി തബ്ബിസിട്ഠകാലദ്ധാനവസേന അസ്സാസപസ്സാസാനം ദീഘരസ്സതം ഉപമേയ്യവസേന വിഭാവേതും **ഏവ**ന്തിആദി വുത്തം. **ചുണ്ണവിചുണ്ണാ** അനേകകലാപഭാവേന. ഏത്ഥ ച ഹത്ഥിആദിസരീരേ സുനഖാദിസരീരേ ച അസ്സാസപസ്സാസാനം ദേസദ്ധാനവിസിട്ഠകാലദ്ധാനവസേനേവ ദീഘരസ്സതാ വുത്താതി വേദിതബ്ബാ അത്തഭാവസങ്ഖാതം ദീഘം അദ്ധാനം സണികം പൂരേത്വാതിആദിവചനതോ. **തേസ**ന്തി സത്താനം. **തേ**തി അസ്സാസപസ്സാസാ. **ഇത്തരമദ്ധാന**ന്തി അപ്പകം കാലം. **നവഹാകാരേഹീ**തി ഭാവനമനുയുഞ്ജന്തസ്സ പുബ്ബേനാപരം അലദ്ധവിസേസസ്സ കേവലം അദ്ധാനവസേന ആദിതോ വുത്താ തയോ ആകാരാ, തേ ച കസ്സചി അസ്സാസോവ, കസ്സചി പസ്സാസോവ, കസ്സചി തദുഭയമ്പി ഉപട്ഠാതീതി തിണ്ണം പുഗ്ഗലാനം വസേന വുത്താ, തഥാ ഛന്ദവസേന തയോ, തഥാ പാമോജ്ജവസേനാതി ഇമേഹി നവഹി ആകാരേഹി. **ഏകേനാകാരേനാ**തി ദീഘം അസ്സാസാദീസു ഏകേനാകാരേന.

അദ്ധാനസങ്ഖാതേതി ദീഘേ ഓകാസദ്ധാനസങ്ഖാതേ അത്തഭാവേ കാലദ്ധാനേപി വാ, ഏവം ഉപരി **ഇത്തരസങ്ഖാതേ**തി ഏത്ഥാപി. **ഛന്ദോ ഉപ്പജ്ജതീ**തി ഭാവനായ പുബ്ബേനാപരം വിസേസം ആവഹന്തിയാ ലദ്ധസ്സാദത്താ തത്ഥ സാതിസയോ കത്തുകാമതാലക്ഖണോ കുസലച്ഛന്ദോ ഉപ്പജ്ജതി. **ഛന്ദവസേനാ**തി തഥാപവത്തഛന്ദസ്സ വസേന. **പാമോജ്ജം ഉപ്പജ്ജതീ**തി അസ്സാസപസ്സാസാനം സുഖുമതരഭാവേ ആരമ്മണസ്സ സന്തതരതായ, കമ്മട്ഠാനസ്സ ച വീഥിപടിപന്നതായ ഭാവനാചിത്തസഹഗതോ പമോദോ ഖുദ്ദകാദിഭേദാ തരുണാ പീതി ഉപ്പജ്ജതി. **ചിത്തം വിവത്തതീ**തി പടിഭാഗനിമിത്തേ ഉപ്പന്നേ പകതിഅസ്സാസപസ്സാസതോ ചിത്തം നിവത്തതി. **ഉപേക്ഖാ സണ്ഠാതീ**തി തസ്മിം പടിഭാഗനിമിത്തേ ഉപചാരപ്പനാഭേദേ സമാധിമ്ഹി ഉപ്പന്നേ പുന ഝാനനിബ്ബത്തനത്ഥം ബ്യാപാരാഭാവതോ അജ്ഝുപേക്ഖനം ഹോതി, സാ പനായം ഉപേക്ഖാ തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാതി വേദിതബ്ബാ. **അനുപസ്സനാഞാണ**ന്തി സമഥവസേന നിമിത്തസ്സ അനുപസ്സനാ, വിപസ്സനാവസേന അസ്സാസപസ്സാസമുഖേന തന്നിസ്സയനാമരൂപസ്സ അനുപസ്സനാ ച ഞാണം. **കായോ ഉപട്ഠാന**ന്തി അസ്സാസപസ്സാസസങ്ഖാതോ കായോ ഉപഗന്ത്വാ തിട്ഠതി ഏത്ഥ സതീതി ഉപട്ഠാനം, നോ സതി, സതി പന സരസതോ ഉപതിട്ഠനട്ഠേന സരണട്ഠേന ച ഉപട്ഠാനഞ്ചേവ സതി ച. **തേന വുച്ചതീ**തിആദീസു യാ അയം യഥാവുത്തഅസ്സാസപസ്സാസകായേ, തന്നിസ്സയഭൂതേ കരജകായേ ച കായസ്സേവ അനുപസ്സനാ നിച്ചാദിഭാവം വാ ഇത്ഥിപുരിസസത്തജീവാദിഭാവം വാ അനനുപസ്സിത്വാ അസ്സാസപസ്സാസകായമത്തസ്സേവ അനിച്ചാദിഭാവസ്സ ച അനുപസ്സനാ, തായ കായാനുപസ്സനായ സതിസങ്ഖാതസ്സ പട്ഠാനസ്സ ഭാവനാ വഡ്ഢനാ **കായേ കായാനുപസ്സനാ സതിപട്ഠാനഭാവനാ**തി അയം സങ്ഖേപത്ഥോ.

ഇത്തരവസേനാതി പരിത്തകാലവസേന. **താദിസോ**തി ദീഘോ രസ്സോ ച. **വണ്ണാ**തി ദീഘാദിആകാരാ. **നാസികഗ്ഗേവ ഭിക്ഖുനോ**തി നാസികഗ്ഗേ വാ, **വാ**-സദ്ദേന ഉത്തരോട്ഠേ വാതി അത്ഥോ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ "ആദിമജ്ഝപരിയോസാനവസേന സബ്ബം അസ്സാസപസ്സാസകായം വിദിതം പാകടം കരിസ്സാമീ"തി പുബ്ബേ പവത്തആഭോഗവസേന പച്ഛാ തഥാ സമുപ്പന്നേന ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേന തം അസ്സാസപസ്സാസകായം ഏവം വിദിതം പാകടം കരോന്തോ അസ്സസതി ചേവ പസ്സസതി ച, തസ്മാ ഏവംഭൂതോ സബ്ബകായപടിസംവേദീ അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി നാമ, ന പന "അനാഗതേ ഏവം കരിസ്സാമീ"തി ചിന്തനമത്തേന സോ ഏവം വുച്ചതീതി അധിപ്പായോ. **തഥാഭൂതസ്സാ**തി ആദിമജ്ഝപരിയോസാനം വിദിതം കരോന്തസ്സ. **സംവരോ**തി സതി വീരിയമ്പി വാ. **ന അഞ്ഞം കിഞ്ചീ**തി സബ്ബകായം വിദിതം കരിസ്സാമീതിആദികം പുബ്ബാഭോഗം സന്ധായ വദതി. **ഞാണുപ്പാദനാദീസൂ**തി **ആദി**-സദ്ദേന കായസങ്ഖാരപസ്സമ്ഭനപീതിപടിസംവേദനാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **കായസങ്ഖാര**ന്തി അസ്സാസപസ്സാസം. സോ ഹി ചിത്തസമുട്ഠാനോപി സമാനോ കരജകായപടിബദ്ധവുത്തിതായ തേന സങ്ഖരീയതീതി കായസങ്ഖാരോതി വുച്ചതി. **അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ**തി കമ്മട്ഠാനസ്സ അനാരദ്ധകാലേ, തദാരമ്ഭത്ഥായ കായചിത്താനമ്പി അപരിഗ്ഗഹിതകാലേതി അത്ഥോ. നിസീദതി പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ ഉജും കായം പണിധായാതി ഹി ഇമിനാ കായപരിഗ്ഗഹോ, പരിമുഖം സതിം

ഉപട്ഠപേത്വാതി ഇമിനാ ചിത്തപരിഗ്ഗഹോ വുത്തോ. **അധിമത്ത**ന്തി ബലവം ഓളാരികം, ലിങ്ഗവിപല്ലാസേന വുത്തം. കായസങ്ഖാരോ ഹി അധിപ്പേതോ. അധിമത്തം ഹുത്വാ പവത്തതീതി കിരിയാവിസേസനം വാ ഏതം. **സബ്ബേസംയേവാ**തി ഉഭയേസമ്പി.

മഹാഭൂതപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോതി ചതുധാതുമുഖേന വിപസ്സനാഭിനിവേസം സന്ധായ വുത്തം. **ലക്ഖണാരമ്മണികവിപസ്സനായാ**തി കലാപസമ്മസനമാഹ. നിബ്ബിദാനുപസ്സനതോ പട്ഠായ ബലവവിപസ്സനാ, തതോ ഓരം ദുബ്ബലവിപസ്സനാ. **പുബ്ബേ വുത്തനയേനാ**തി അപരിഗ്ഗഹിതകാലേതിആദിനാ സമഥനയേ വുത്തനയേന.

ചോദനാസോധനാഹീതി അനുയോഗപരിഹാരേഹി. **കഥ**ന്തിആദി പടിസമ്ഭിദാപാളി, തത്ഥ കഥം സിക്ഖതീതി സമ്ബന്ധോ. **ഇതി കിരാ**തിആദി ചോദകവചനം. **ഇതി കിരാ**തി ഏവഞ്ചേതി അത്ഥോ. അസ്സാസപസ്സാസോ സബ്ബഥാ അഭാവം ഉപനേതി ചേതി ചോദകസ്സ അധിപ്പായോ. **വാതൂപലദ്ധിയാ**തി അസ്സാസപസ്സാസവാതസ്സ അഭാവേന തബ്ബിസയായ ഉപലദ്ധിയാ ഭാവനാചിത്തസ്സ ഉപ്പാദോ വഡ്ഢി ച ന ഹോതീതി അത്ഥോ. **ന ച ന**ന്തി ഏത്ഥ **ന**ന്തി നിപാതമത്തം. **പുന ഇതി കിരാ**തിആദി യഥാവുത്തായ ചോദനായ വിസ്സജ്ജനാ, തത്ഥ **ഇതി കിര സിക്ഖതീ**തി മയാ വുത്താകാരേന യദി സിക്ഖതീതി അത്ഥോ. **പഭാവനാ ഹോതീ**തി യദിപി ഓളാരികാ കായസങ്ഖാരാ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി, സുഖുമാ പന അത്ഥേവാതി ഭാവനായപി വഡ്ഢി ഹോതേവാതി അധിപ്പായോ. **കംസേ**തി കംസഭാജനേ. **നിമിത്ത**ന്തി നിമിത്തസ്സ, തേസം സദ്ദാനം പവത്തിആകാരസ്സാതി അത്ഥോ. **സുഖുമകാ സദ്ദാ**തി അനുരവേ ആഹ. **സുഖുമസദ്ദനിമിത്താരമ്മണതാപീ**തി സുഖുമോ സദ്ദോവ നിമിത്തം തദാരമ്മണതായപി.

ആഭിസമാചാരികസീലന്തി ഏത്ഥ അഭിസമാചാരോതി ഉത്തമസമാചാരോ, തദേവ ആഭിസമാചാരികം സീലം, ഖന്ധകവത്തപരിയാപന്നസ്സ സീലസ്സേതം അധിവചനം. **അഹം സീലം രക്ഖാമീ**തി ഉഭതോവിഭങ്ഗപരിയാപന്നം സീലം സന്ധായ വുത്തം. **ആവാസോ**തി ആവാസപലിബോധോ. **കുല**ന്തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **കമ്മ**ന്തി നവകമ്മം. **ഇദ്ധീ**തി പോഥുജ്ജനികാ ഇദ്ധി, സാ വിപസ്സനായ പലിബോധോ. **സോ ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ**തി **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** (വിസുദ്ധി॰ ൧.൪൧) വുത്തേന തസ്സ തസ്സ പലിബോധസ്സ ഉപച്ഛേദപ്പകാരേന ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ. **യോഗാനുയോഗോ**തി യോഗസ്സ ഭാവനായ അനുയുഞ്ജനം. **അട്ഠതിംസാരമ്മണേസൂ**തി ആലോകാകാസകസിണദ്വയം വജ്ജേത്വാ **പാളിയം** ആഗതാനം അട്ഠന്നം കസിണാനം വസേന വുത്തം, ചത്താരീസഞ്ഞേവ പന കമ്മട്ഠാനാനി. **യഥാവുത്തേനേവ നയേനാ**തി യോഗാനുയോഗകമ്മസ്സ പദട്ഠാനത്താതി ഇമമത്ഥം അതിദിസതി. **ഇമിനാവ കമ്മട്ഠാനേനാ**തി ഇമിനാ ആനാപാനസ്സതികമ്മട്ഠാനേന. **മഹാഹത്ഥിപഥം നീഹരന്തോ വിയാ**തി കമ്മട്ഠാനവീഥിം മഹാഹത്ഥിമഗ്ഗം കത്വാ ദസ്സേന്തോ വിയ.

വുത്തപ്പകാരമാചരിയന്തി "ഇമിനാവ കമ്മട്ഠാനേന ചതുത്ഥജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പത്തസ്സാ"തിആദിനാ ഹേട്ഠാ വുത്തപ്പകാരം ആചരിയം. "പിയോ ഗരു ഭാവനീയോ"തിആദിനാ (അ॰ നി॰ ൭.൩൭; നേത്തി॰ ൧൧൩; മി॰ പ॰ ൬.൧.൭) **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** (വിസുദ്ധി॰ ൧.൪൯) വുത്തപ്പകാരമാചരിയന്തിപി വദന്തി. **പഞ്ചസന്ധിക**ന്തി പഞ്ചപബ്ബം, പഞ്ചഭാഗന്തി അത്ഥോ. **കമ്മട്ഠാനസ്സ ഉഗ്ഗണ്ഹന**ന്തി കമ്മട്ഠാനഗന്ഥസ്സ ഉഗ്ഗണ്ഹനം. തദത്ഥപരിപുച്ഛാ **കമ്മട്ഠാനസ്സ പരിപുച്ഛാ,** തത്ഥ സംസയപരിപുച്ഛാ വാ. **കമ്മട്ഠാനസ്സ ഉപട്ഠാന**ന്തി ഏവം ഭാവനമനുയുഞ്ജന്തസ്സ ഏവമിധ നിമിത്തം ഉപതിട്ഠതീതി ഉപധാരണം. തഥാ **കമ്മട്ഠാനപ്പനാ** ഏവം ഝാനമപ്പേതീതി. **കമ്മട്ഠാനസ്സ ലക്ഖണ**ന്തി ഗണനാനുബന്ധനാഫുസനാനം വസേന ഭാവനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ ഠപനാവസേന മത്ഥകപ്പത്തി ഇധ ഭാവനാതി കമ്മട്ഠാനസഭാവസ്സ സല്ലക്ഖണം, തേനാഹ "കമ്മട്ഠാനസഭാവൂപധാരണന്തി വുത്തം ഹോതീ"തി.

അട്ഠാരസസേനാസനദോസവിവജ്ജിതന്തി മഹത്തം നവത്തം ജിണ്ണത്തം പന്ഥനിസ്സിതത്തം സോണ്ഡിപണ്ണപുപ്ഫഫലയുത്തതാ പത്ഥനീയതാ നഗരദാരുഖേത്തസന്നിസ്സിതതാ വിസഭാഗാനം പുഗ്ഗലാനം അത്ഥിതാ പട്ടനസന്നിസ്സിതതാ പച്ചന്തസന്നിസ്സിതതാ രജ്ജസീമസന്നിസ്സിതതാ അസപ്പായതാ കല്യാണമിത്താനം അലാഭോതി ഇമേഹി അട്ഠാരസഹി സേനാസനദോസേഹി വിവജ്ജിതം. **പഞ്ചസേനാസനങ്ഗസമന്നാഗത**ന്തി -

> "ഇധ, ഭിക്ഖവേ, സേനാസനം നാതിദൂരം ഹോതി നാച്ചാസന്നം ഗമനാഗമനസമ്പന്നം ദിവാ അപ്പാകിണ്ണം രത്തിം അപ്പസദ്ദം അപ്പനിഗ്ഘോസം അപ്പഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സം, തസ്മിം ഖോ പന സേനാസനേ വിഹരന്തസ്സ അപ്പകസിരേന ഉപ്പജ്ജന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാ, തസ്മിം ഖോ പന സേനാസനേ ഥേരാ ഭിക്ഖൂ വിഹരന്തി ...പേ॰... ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സേനാസനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം ഹോതീ"തി (അ॰ നി॰ ൧൦.൧൧) -

ഏവം ഭഗവതാ വുത്തേഹി പഞ്ചഹി സേനാസനങ്ഗേഹി സമന്നാഗതം, ഏത്ഥ ച നാതിദൂരതാദി ഏകം, ദിവാ അപ്പാകിണ്ണതാദി ഏകം, അപ്പഡംസാദിതാ ഏകം, ചീവരാദിലാഭോ ഏകം, ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം നിവാസോ ഏകന്തി ഏവം പഞ്ചങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനി.

ഉപച്ഛിന്നഖുദ്ദകപലിബോധേനാതി ദീഘാനം കേസാദീനം ഹരണേന പത്തചീവരാദീനം പചനതുന്നകരണരജനാദികരണേഹി ച ഉപച്ഛിന്നാ ഖുദ്ദകാ പലിബോധാ യേന, തേന. **ഭത്തസമ്മദ**ന്തി ഭോജനനിമിത്തം പരിസ്സമം. ആചരിയതോ ഉഗ്ഗഹോ **ആചരിയുഗ്ഗഹോ,** സബ്ബോപി കമ്മട്ഠാനവിധി, ന പുബ്ബേ വുത്തഉഗ്ഗഹമത്തം, തതോ. **ഏകപദമ്പീ**തി ഏകകോട്ഠാസമ്പി.

അനുവഹനാതി അസ്സാസപസ്സാസാനം അനുഗമനവസേന സതിയാ നിരന്തരം അനുപ്പവത്തനാ. യസ്മാ പന ഗണനാദിവസേന വിയ ഫുസനാവസേന വിസും മനസികാരോ നത്ഥി, ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേ ഏവ ഗണനാദി കാതബ്ബന്തി ദസ്സേതും ഇധ ഫുസനാഗഹണന്തി ദീപേന്തോ "ഫുസനാതി ഫുട്ഠട്ഠാന"ന്തി ആഹ. ഠപനാതി സമാധാനം, സമാധിപ്പധാനാ പന അപ്പനാതി ആഹ "ഠപനാതി അപ്പനാ"തി. അനിച്ചതാദീനം ലക്ഖണതോ **സല്ലക്ഖണാ വിപസ്സനാ**. പവത്തതോ നിമിത്തതോ ച വിനിവട്ടനതോ **വിനിവട്ടനാ മഗ്ഗോ**. കിലേസപടിപ്പസ്സദ്ധിഭാവതോ **പാരിസുദ്ധി ഫലം. തേസ**ന്തി വിനിവട്ടനാപാരിസുദ്ധീനം. **ഖണ്ഡ**ന്തി "ഏകം തീണി പഞ്ചാ"തി ഏകന്തരികാദിഭാവേന ഗണനായ ഖണ്ഡനം. അഥ വാ ഖണ്ഡന്തി അന്തരന്തരാ കതിപയകാലം അഗണേത്വാ പുന ഗണനവസേന അന്തരാ ഓധിപരിച്ഛേദോ ന ദസ്സേതബ്ബോ. തഥാ ഖണ്ഡം ദസ്സേന്തസ്സ ഹി "കമ്മട്ഠാനനിന്നം പവത്തതി നു ഖോ മേ ചിത്തം, നോ"തി വീമംസുപ്പത്തിയാ വിക്ഖേപോ ഹോതി, തേനാഹ **സിഖാപ്പത്തം നു ഖോ മേ**തിആദി, ഇദഞ്ച ഏവം ഖണ്ഡം ദസ്സേത്വാ ചിരതരം ഗണനായ മനസികരോന്തസ്സ വസേന വുത്തം. സോ ഹി തഥാ ലദ്ധം അവിക്ഖേപമത്തം നിസ്സായ ഏവം മഞ്ഞേയ്യ. **യോ ഉപട്ഠാതി, തം ഗഹേത്വാ**തി ഇദം അസ്സാസപസ്സാസേസു യസ്സ ഏകോവ പഠമം ഉപട്ഠാതി, തം സന്ധായ വുത്തം, യസ്സ

പന ഉഭോപി ഉപട്ഠഹന്തി, തേന ഉഭയമ്പി ഗഹേത്വാ ഗണിതബ്ബം. യോ ഉപട്ഠാതീതി ഇമിനാവ ദ്വീസു നാസാപുടവാതേസു യോ പാകടോ ഹോതി, സോ ഗഹേതബ്ബോതി അയമ്പി അത്ഥോ ദീപിതോതി ഗഹേതബ്ബം. പഠമം ഏകേകസ്മിം ഉപട്ഠിതേപി ഉപലക്ഖേത്വാ ഗണന്തസ്സേവ കമേന ഉഭോപി പാകടാ ഹോന്തീതി ആഹ "അസ്സാസപസ്സാസാ പാകടാ ഹോന്തീ"തി. ഏവം സീഘം സീഘം ഗണേതബ്ബമേവാതി സമ്ബന്ധോ. ഏവം സീഘഗണനാരമ്ഭസ്സ ഓകാസം ദസ്സേതും **ഇമസ്സാപി പുരിമനയേന ഗണയതോ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **പുരിമനയേനാ**തി ദന്ധഗണനായ, **പാകടാ ഹുത്വാ**തി ഇമിനാ ദന്ധഗണനായ ആരദ്ധകാലേ ചിത്തസ്സ അവിസദതായ സുഖുമസ്സാസാദീനം അപാകടതം, പച്ഛാ വിസദകാലേ പാകടതഞ്ച തേസു ച പാകടേസു ദന്ധഗണനം പഹായ സീഘഗണനാ കാതബ്ബാതി ദസ്സേതി. സീഘഗണനായ നിപ്പരിയായതോ നിരന്തരപ്പവത്തി അപ്പനാവീഥിയമേവ, ന കാമാവചരേ ഭവങ്ഗന്തരികത്താതി ആഹ "നിരന്തരപ്പവത്തം വിയാ"തി. **പുരിമനയേനേവാ**തി സീഘഗണനായ. അന്തോ പവിസന്തം വാതം മനസികരോന്തോ അന്തോ ചിത്തം പവേസേതി നാമ.

ഏതന്തി ഏതം അസ്സാസപസ്സാസജാതം. **അനുഗമന**ന്തി ഫുട്ഠട്ഠാനേ മനസികരണമേവ, ന അസ്സാസപസ്സാസാനം അനുവത്തനം, തേനാഹ - "തഞ്ച ഖോ ന ആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനുഗമനവസേനാ"തി. **ഫുസനാഠപനാവസേന വിസും മനസികാരോ നത്ഥീ**തി ഇമിനാ യഥാ ഗണനായ ഫുസനായ ച മനസികരോതി, ഏവം അനുബന്ധനം വിനാ കേവലം ഠപനായ ച ഫുസനായ ച മനസികാരോപി നത്ഥീതി ദസ്സേന്തേന ഗണനം പടിസംഹരിത്വാ യാവ അപ്പനാ ഉപ്പജ്ജതി, താവ അനുബന്ധനായ ച ഫുസനായ ച മനസികരോതി, അപ്പനായ പന ഉപ്പന്നായ അനുബന്ധനായ ഠപനായ ച മനസികരോതി നാമാതി ദീപിതം ഹോതി, **അട്ഠകഥായം** പന അനുബന്ധനായ വിനാ ഠപനായ മനസികാരോ നത്ഥീതി ദസ്സനത്ഥം "അനുബന്ധനായ ച ഫുസനായ ച ഠപനായ ച മനസികരോതീതി വുച്ചതീ"തി ഏത്തകമേവ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം . യാ അച്ഛന്തായ ന മിനോതി ന വിനിച്ഛനതി, സാ മാനസ്സ സമീപേതി ഉപമാനം സിദ്ധസാദിസേന സാധ്യസാധനം യഥാ ഗോ വിയ ഗവയോതി. **പങ്ഗുളോ**തി പീഠസപ്പീ. **ദോലാ**തി പേങ്ഖോലോ. **കീളത**ന്തി കീളന്താനം. **ഉപനിബന്ധനത്ഥമ്ഭമൂലേ**തി നാസികഗ്ഗം മുഖനിമിത്തഞ്ച സന്ധായ വുത്തം. **ആദിതോ പഭുതീ**തി ഉപമേയ്യത്ഥദസ്സനതോ പട്ഠായ. **നിമിത്ത**ന്തി ഉപനിബന്ധനനിമിത്തം നാസികഗ്ഗം, മുഖനിമിത്തം വാ. **അനാരമ്മണമേകചിത്തസ്സാ**തി അസ്സാസപസ്സാസാനം ഏകക്ഖണേ അപ്പവത്തനതോ ഏകസ്സ ചിത്തസ്സ തയോപി ആരമ്മണം ന ഹോന്തി, നിമിത്തേന സഹ അസ്സാസോ പസ്സാസോ വാതി ദ്വേയേവ ഏകക്ഖണേ ആരമ്മണം ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **അജാനതോ ച തയോ ധമ്മേ**തി നിമിത്തം അസ്സാസോ പസ്സാസോതി ഇമേ തയോ ധമ്മേ ആരമ്മണകരണവസേന അവിന്ദന്തസ്സ, **ച**-സദ്ദോ ബ്യതിരേകോ, തേന ഏവഞ്ച സതി അയം അനിട്ഠപ്പസങ്ഗോതി ബ്യതിരേകം ദസ്സേതി. **ഭാവനാ**തി ആനാപാനസ്സതിഭാവനാ.

കഥം ഇമേ...പേ॰... വിസേസമധിഗച്ഛതീതി ഇദം പരിഹാരഗാഥായ വുത്തമേവത്ഥം **കകചോപമായ** (മ॰ നി॰ ൧.൨൨൨ ആദയോ) വിവരിതും പുച്ഛാഠപനം. തത്ഥ കഥം-സദ്ദോ പച്ചേകം യോജേതബ്ബോ "കഥമിമേ അവിദിതാ...പേ॰... കഥം വിസേസമധിഗച്ഛതീ"തി. **പധാന**ന്തി ഭാവനാനിപ്ഫാദകം വീരിയം. **പയോഗ**ന്തി നീവരണവിക്ഖമ്ഭകം ഭാവനാനുയോഗം. **വിസേസ**ന്തി അരഹത്തപരിയോസാനവിസേസം. **പധാന**ന്തി രുക്ഖസ്സ ഛേദനവീരിയം. **പയോഗ**ന്തി തസ്സേവ ഛേദനകകിരിയം. കിഞ്ചാപേത്ഥ "വിസേസമധിഗച്ഛതീ"തി ഉപമായം ന വുത്തം, തഥാപി അത്ഥതോ യോജേതബ്ബമേവ. **യഥാ രുക്ഖോ**തിആദി ഉപമാസംസന്ദനം. **നാസികഗ്ഗേ വാ മുഖനിമിത്തേ വാ**തി ദീഘനാസികോ നാസികഗ്ഗേ, ഇതരോ മുഖം നിമിയതി ഛാദിയതി ഏതേനാതി മുഖനിമിത്തന്തി ലദ്ധനാമേ ഉത്തരോട്ഠേ.

ഇദം പധാനന്തി യേന വീരിയാരമ്ഭേന കായോപി ചിത്തമ്പി ഭാവനാകമ്മസ്സ അരഹം ഇധ പധാനന്തി ഫലേന ഹേതും ദസ്സേതി. **ഉപക്കിലേസാ**തി നീവരണാ. **വിതക്കാ**തി കാമവിതക്കാദിമിച്ഛാവിതക്കാ, നീവരണപ്പഹാനേന വാ പഠമജ്ഝാനാധിഗമം ദസ്സേത്വാ വിതക്കൂപസമാപദേസേന ദുതിയജ്ഝാനാദീനമധിഗമമാഹ. **അയം പയോഗോ**തി അയം ഝാനാധിഗമസ്സ ഹേതുഭൂതോ കമ്മട്ഠാനാനുയോഗസങ്ഖാതോ പയോഗോ. **സംയോജനാ പഹീയന്തീ**തി ദസപി സംയോജനാനി മഗ്ഗപഅപാടിയാ സമുച്ഛേദവസേന പഹീയന്തി. **ബ്യന്തീ ഹോന്തീ**തി തഥാ സത്തപി അനുസയാ ഭങ്ഗമത്തസ്സപി അനവസേസതോ വിഗതന്താ ഹോന്തി. **അയം വിസേസോ**തി ഇമം സമാധിം നിസ്സായ അനുക്കമേന ലബ്ഭമാനോ അയം സംയോജനപ്പഹാനാദികോ ഇമസ്സ സമാധിസ്സ വിസേസോതി അത്ഥോ. **ഏവം ഇമേ തയോ ധമ്മാ**തിആദി നിഗമനവചനം. **പരിപുണ്ണാ**തി സോളസന്നം വത്ഥൂനം പാരിപൂരിയാ സബ്ബസോ പുണ്ണാ. **അനുപുബ്ബ**ന്തി അനുക്കമേന. **പരിചിതാ**തി പരിചിണ്ണാ. **ഇമം ലോക**ന്തി ഖന്ധാദിലോകം പഞ്ഞാപഭാസേന പഭാസേതി.

ഇധാതി ഇമസ്മിം ഠാനേ. **അസ്സാ**തി ഉപമാഭൂതസ്സ കകചസ്സ. ആനയനേ പയോജനന്തി യോജേതബ്ബം. **നിമിത്ത**ന്തി പടിഭാഗനിമിത്തം. **അവസേസഝാനങ്ഗപടിമണ്ഡിതാ**തി വിതക്കാദിഅവസേസഝാനങ്ഗപടിമണ്ഡിതാതി വദന്തി. വിചാരാദീഹീതി പന വത്തബ്ബം നിപ്പരിയായേന വിതക്കസ്സ അപ്പനാഭാവതോ. സോ ഹി "അപ്പനാ ബ്യപ്പനാ"തി നിദ്ദിട്ഠോ. ഏവഞ്ഹി സതി അവസേസ-സദ്ദോ ഉപപന്നോ ഹോതി, വിതക്കസമ്പയോഗതോ വാ ഝാനങ്ഗേസു പധാനഭൂതോ സമാധി അപ്പനാതി കത്വാ "അവസേസഝാനങ്ഗപടിമണ്ഡിതാ അപ്പനാസങ്ഖാതാ ഠപനാ ച സമ്പജ്ജതീ"തി വുത്തം. **കസ്സചി പന ഗണനാവസേനേവ മനസികാരകാലതോ പഭുതീ**തി ഏത്ഥ "അനുക്കമതോ...പേ॰... പത്തം വിയ ഹോതീ"തി ഉപരി വക്ഖമാനോ ഗന്ഥോ പുരാണപോത്ഥകേസു ദിസ്സതി, തസ്മാ അയം പാഠോ ഏത്ഥാപി ലിഖിതബ്ബോ, ലേഖകാനം പന ദോസേന ഗളിതോതി വേദിതബ്ബോ.

ഓളാരികേ അസ്സാസപസ്സാസേ നിരുദ്ധേതിആദി ഹേട്ഠാ വുത്തനയമ്പി വിചേതബ്ബാകാരപ്പത്തസ്സ കായസങ്ഖാരസ്സ വിചയനവിധിം ദസ്സേതും ആനീതം. **ദേസതോ**തി പുബ്ബേ ഫുസനവസേന ഗഹിതട്ഠാനതോ. **നിമിത്തം പട്ഠപേതബ്ബ**ന്തി പുബ്ബേ ഗഹിതാകാരനിമിത്തഗ്ഗാഹികാ സഞ്ഞാ ഫുസനട്ഠാനേ പട്ഠപേതബ്ബാ. **ഇമമേവ ഹി അത്ഥവസ**ന്തി ഇമം അനുപട്ഠഹന്തസ്സ ആരമ്മണസ്സ ഉപട്ഠാനവിധിസങ്ഖാതം കാരണം പടിച്ച. **ഇതോ**തി ആനാപാനകമ്മട്ഠാനതോ. ഗരുകതാ ച ഭാവനാദുക്കരതായാതി ആഹ "ഗരുകഭാവന"ന്തി. **ചരിത്വാ**തി ഗോചരം ഗഹേത്വാ. **നിമിത്ത**ന്തി ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം, പടിഭാഗനിമിത്തം വാ. ഉഭയമ്പി ഹി ഇധ ഏകജ്ഝം വുത്തം. തഥാ ഹി തൂലപിചുആദിഉപമത്തയം ഉഗ്ഗഹേ യുജ്ജതി, സേസം ഉഭയത്ഥ.

താരകരൂപം വിയാതി താരകായ സരൂപം വിയ. **സഞ്ഞാനാനതായാ**തി നിമിത്തുപട്ഠാനതോ പുബ്ബേ പവത്തസഞ്ഞാനം നാനതായ. **സഞ്ഞജ**ന്തി ഭാവനാസഞ്ഞായ പരികപ്പിതം, ന ഉപ്പാദിതം അവിജ്ജമാനത്താ, തേനാഹ "നാനതോ ഉപട്ഠാതീ"തി. **ഏവം ഹോതീ**തി ഭാവനമനുയുത്തസ്സ ഏവം ഉപട്ഠാതി. **ഏവ**ന്തി ഏവം സതി, യഥാവുത്തനയേന നിമിത്തേ ഏവ ചിത്തസ്സ ഠപനേ സതീതി അത്ഥോ. **ഇതോ പഭുതീ**തി ഇതോ പടിഭാഗനിമിത്തുപ്പത്തിതോ പട്ഠായ. **നിമിത്തേ**തി പടിഭാഗനിമിത്തേ. **ഠപയ**ന്തി ഠപനാവസേന ചിത്തം ഠപന്തോ. **നാനാകാര**ന്തി "ചത്താരോ വണ്ണാ"തി ഏവം വുത്തം നാനാകാരം. **വിഭാവയ**ന്തി വിഭാവേന്തോ അന്തരധാപേന്തോ.

നിമിത്തുപ്പത്തിതോ പട്ഠായ ഹി തേ ആകാരാ അമനസികരോതോ അന്തരഹിതാ വിയ ഹോന്തി. **അസ്സാസപസ്സാസേതി** അസ്സാസേ പസ്സാസേ ച യോ നാനാകാരോ, തം വിഭാവയം അസ്സാസപസ്സാസസമ്ഭൂതേ വാ നിമിത്തേ ചിത്തം ഉപയം സകം ചിത്തം നിബന്ധതി നാമാതി യോജനാ. കേചി പന വിഭാവയന്തി ഏതസ്സ വിഭാവേന്തോ വിദിതം പാകടം കരോന്തോതി അത്ഥം വദന്തി, തം പുബ്ബഭാഗവസേന യുജ്ജേയ്യ. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - അസ്സാസപസ്സാസേ നാനാകാരം വിഭാവേന്തോ പജാനന്തോ തത്ഥ യം ലദ്ധം നിമിത്തം, തസ്മിം ചിത്തം ഉപേന്തോ അനുക്കമേന സകം ചിത്തം നിബന്ധതി അപ്പേതീതി.

കിലേസാതി അവസേസകിലേസാ. **സന്നിസിന്നായേവാതി** അലദ്ധനീവരണസഹായാ ഓലീനായേവ. **ഉപചാരഭൂമിയന്തി** ഉപചാരാവത്ഥായം. **ലക്ഖണതോതി** വിക്ഖമ്ഭനാദിസഭാവതോ വാ അനിച്ചാദിസഭാവതോ വാ. **ഗോചരോതി** ഭിക്ഖാചാരഗാമോ. യത്ഥ ദുല്ലഭാ സപ്പായഭിക്ഖാ, സോ അസപ്പായോ, ഇതരോ സപ്പായോ. **ഭസ്സന്തി** ദസകഥാവത്ഥുനിസ്സിതം ഭസ്സം, തം സപ്പായം, ഇതരമസപ്പായം. സേസേസു ആവാസാദീസു യത്ഥ യത്ഥ അസമാഹിതം ചിത്തം സമാധിയതി, തം തം സപ്പായം, ഇതരമസപ്പായന്തി ഗഹേതബ്ബം. യസ്സ പന ഏവം സത്തവിധം അസപ്പായം വജ്ജേത്വാ സപ്പായമേവ സേവന്തസ്സപി അപ്പനാ ന ഹോതി, തേന സമ്പാദേതബ്ബം ദസവിധം അപ്പനാകോസല്ലം ദസ്സേന്തോ **വത്ഥുവിസദകിരിയാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വത്ഥുവിസദകിരിയാ** നാമ കേസനഖച്ഛേദനാദീഹി അജ്ഝത്തികസ്സ സരീരവത്ഥുസ്സ, ചീവരസേനാസനാദിധോവനപരികമ്മാദീഹി ബാഹിരവത്ഥുസ്സ ച വിസദഭാവകരണം. ഏവഞ്ഹി ഞാണമ്പി വിസദകിച്ചനിപ്ഫത്തികരം ഹോതി. **ഇന്ദ്രിയസമത്തപടിപാദനതാ** നാമ സദ്ധാദീനം ഇന്ദ്രിയാനം സമഭാവകരണം. **നിമിത്തകുസലതാ** നാമ ഭാവനായ ലദ്ധനിമിത്തസ്സ രക്ഖണകോസല്ലം. **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗഹേതബ്ബ**ന്തിആദീസു യസ്മിം സമയേ ചിത്തം അച്ചാരദ്ധതാദീഹി കാരണേഹി ഉദ്ധതതായ നിഗ്ഗഹേതബ്ബം, തദാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ തയോ അഭാവേത്വാ പസ്സദ്ധാദീനം തിണ്ണം ഭാവനേന ചിത്തസ്സ നിഗ്ഗണ്ഹനാ ഹോതി. യദാസ്സ ചിത്തം അതിസിഥിലവീരിയതാദീഹി ലീനതായ പഗ്ഗഹേതബ്ബം, തദാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ തയോ അഭാവേത്വാ ധമ്മവിചയാദീനം തിണ്ണം ഭാവനേന ചിത്തസ്സ പഗ്ഗണ്ഹനം ഹോതി. യദാസ്സ പഞ്ഞാപയോഗമന്ദതാദീഹി നിരസ്സാദം ചിത്തം ഹോതി, തദാ തസ്സ ചിത്തസ്സ അട്ഠസംവേഗവത്ഥുപച്ചവേക്ഖണാദിനാ (അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൪൨) സമ്പഹംസനസങ്ഖാതാ സംവേജനാ ഹോതി. യദാ പനസ്സ ഏവം പടിപജ്ജനതോ അലീനം അനുദ്ധതം അനിരസ്സാദം ആരമ്മണേ സമപ്പവത്തം സമഥവീഥിപടിപന്നഞ്ച ചിത്തം ഹോതി, തദാ തസ്സ പഗ്ഗഹനിഗ്ഗഹസമ്പഹംസനേസു അബ്യാപാരതാസമാപജ്ജനേന അജ്ഝുപേക്ഖനാ ഹോതി.

തദധിമുത്തതാ നാമ സമാധിഅധിമുത്തതാ, സമാധിനിന്നപോണപബ്ഭാരതാതി അത്ഥോ. **ഏത്ഥാതി** ഏതിസ്സം കായാനുപസ്സനായം.

പാരിസുദ്ധിം പത്തുകാമോതി ഫലം അധിഗന്തുകാമോ സമാപജ്ജിതുകാമോ ച. തത്ഥ സല്ലക്ഖണാവിവട്ടനാവസേന പഠമം മഗ്ഗാനന്തരഫലം അധിഗന്തുകാമോ. തതോ പരം സല്ലക്ഖണവസേന ഫലസമാപത്തിം സമാപജ്ജിതുകാമോപീതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **ആവജ്ജനസമാപജ്ജന…പേ॰… വസിപ്പത്ത**ന്തി ഏത്ഥ പടിലദ്ധഝാനതോ വുട്ഠായ വിതക്കാദീസു ഝാനങ്ഗേസു ഏകേകം ആവജ്ജയതോ ഭവങ്ഗം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ ഉപ്പന്നാവജ്ജനാനന്തരം വിതക്കാദീസു യഥാവജ്ജിതഝാനങ്ഗാരമ്മണാനി കാമാവചരജവനാനി ഭവങ്ഗന്തരിതാനി യദാ നിരന്തരം പവത്തന്തി, അഥസ്സ **ആവജ്ജനവസീ** സിദ്ധാ ഹോതി. തം പന ഝാനം സമാപജ്ജിതുകാമതാനന്തരം സീഘം സമാപജ്ജനസമത്ഥതാ **സമാപജ്ജനവസീ** നാമ. അച്ഛരാമത്തം വാ ദസച്ഛരാമത്തം വാ ഖണം ഝാനം ഠപേതും സമത്ഥതാ **അധിട്ഠാനവസീ** നാമ. തഥേവ ലഹും ഖണം ഝാനസമങ്ഗീ ഹുത്വാ ഝാനതോ ഭവങ്ഗുപ്പത്തിവസേന വുട്ഠാതും സമത്ഥതാ **വുട്ഠാനവസീ** നാമ. "ഏത്തകമേവ ഖണം സമാപജ്ജിസ്സാമീ"തി, "ഏത്തകമേവ ഖണം ഝാനസമങ്ഗീ ഹുത്വാ ഝാനതോ വുട്ഠഹിസ്സാമീ"തി ച പവത്തപുബ്ബപരികമ്മഭേദേനേത്ഥ അധിട്ഠാനവുട്ഠാനവസിയോ ഭിന്നാ, ന സരൂപഭേദേന, യാ "സമാപത്തികുസലതാ, വുട്ഠാനകുസലതാ"തി വുച്ചന്തി. **പച്ചവേക്ഖണവസീ** പന ആവജ്ജനവസിയാ ഏവ വുത്താ. പച്ചവേക്ഖണവീഥിയഞ്ഹി സീഘം ആവജ്ജനുപ്പത്തിയാ ആവജ്ജനവസീ തദനന്തരാനം ജവനാനം സമുപ്പത്തിയാ പച്ചവേക്ഖണവസീതി ആവജ്ജനവസീസിദ്ധിയാവ പച്ചവേക്ഖണവസീ സിദ്ധാ ഏവ ഹോതീതി വേദിതബ്ബാ. **ഝാനങ്ഗാനി പരിഗ്ഗഹേത്വാതി** ഝാനചിത്തസമ്പയുത്താനി ഝാനങ്ഗാനി ലക്ഖണാദിവസേന പരിഗ്ഗഹേത്വാ. **തേസഞ്ച നിസ്സയന്തി** തേസം വത്ഥുനിസ്സയാനം ഭൂതാനം നിസ്സയം. ഇദഞ്ച കരജകായസ്സ വത്ഥുദസകസ്സ ഭൂതനിസ്സയത്താ സുത്തന്തനയേന വുത്തം, ന പട്ഠാനനയേന. ന ഹി കലാപന്തരഗതാനി ഭൂതാനി കലാപന്തരഗതാനം ഭൂതാനം നിസ്സയപച്ചയാ ഹോന്തി, സുത്തന്തനയേന പന ഉപനിസ്സയപച്ചയോതി വേദിതബ്ബാനി. പട്ഠാനേ ഹി അസങ്ഗഹിതാ സബ്ബേ പച്ചയാ സുത്തന്തികനയേന ഉപനിസ്സയപച്ചയേ സങ്ഗയ്ഹന്തീതി വേദിതബ്ബം. **തംനിസ്സിതരൂപാനീതി** ഉപാദാരൂപാനി. **യഥാപരിഗ്ഗഹിതരൂപവത്ഥുദ്വാരാരമ്മണം വാതി** ഏത്ഥ യഥാപരിഗ്ഗഹിതകേസാദിരൂപാരമ്മണം തതോ പുബ്ബേ വുത്തനയവത്ഥാരമ്മണഞ്ച തന്നിസ്സയകരജകായപഅഗ്ഗഹമുഖേന ഉപട്ഠിതചക്ഖാദിദ്വാരഞ്ച സസമ്പയുത്തധമ്മവിഞ്ഞാണം വാതി യോജേതബ്ബം. **കമ്മാരഗഗ്ഗരീതി** കമ്മാരാനം അഗ്ഗിധമനഭസ്താ. **തജ്ജന്തി** തദനുരൂപം. **തസ്സാതി** നാമരൂപസ്സ. **തം ദിസ്വാതി** അവിജ്ജാതണ്ഹാദിപച്ചയം ദിസ്വാ. **കങ്ഖം വിതരതീതി** അഹോസിം നു ഖോ അഹം അതീതമദ്ധാനന്തിആദിനയപ്പവത്തം (മ॰ നി॰ ൧.൧൮; സം॰ നി॰ ൨.൨൦) സോളസവത്ഥുകം വിചികിച്ഛം അതിക്കമതി. **കലാപസമ്മസനവസേനാതി** യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നന്തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൩൬൧; ൩.൮൬, ൮൯; അ॰ നി॰ ൪.൧൮൧) പഞ്ചസു ഖന്ധേസു അതീതാദികോട്ഠാസം ഏകേകകലാപതോ ഗഹേത്വാ അനിച്ചാദിവസേന സമ്മസനം കലാപസമ്മസനം, തസ്സ വസേന. **പുബ്ബഭാഗേതി** പടിപദാഞാണദസ്സനവിസുദ്ധിപരിയാപന്നായ ഉദയബ്ബയാനുപസ്സനായ പുബ്ബഭാഗേ. **ഓഭാസാദയോതി** ഓഭാസോ ഞാണം പീതി പസ്സദ്ധി സുഖം അധിമോക്ഖോ പഗ്ഗഹോ ഉപേക്ഖാ ഉപട്ഠാനം നികന്തി ച. തത്ഥ **അധിമോക്ഖോതി** സദ്ധാ. **ഉപട്ഠാനന്തി** സതി. **ഉപേക്ഖാതി** തത്രമജ്ഝത്തതാ. ഏത്ഥ ച ഓഭാസാദയോ നവ നികന്തിസങ്ഖാതതണ്ഹുപക്കിലേസവത്ഥുതായ ഉപക്കിലേസാ വുത്താ , നികന്തി പന ഉപക്കിലേസതായ തബ്ബത്ഥുതായ ച. **നിബ്ബിന്ദന്തോ** ആദീനവാനുപസ്സനാപുബ്ബങ്ഗമായ നിബ്ബിദാനുപസ്സനായ നിബ്ബിന്ദന്തോ. മുഞ്ചിതുകമ്യതാപടിസങ്ഖാനുപസ്സനാസങ്ഖാരുപേക്ഖാനുലോമഞാണാനം ചിണ്ണപരിയന്തേ ഉപ്പന്നഗോത്രഭുഞാണാനന്തരം ഉപ്പന്നേന മഗ്ഗഞാണേന സബ്ബസങ്ഖാരേസു **വിരജ്ജന്തോ വിമുച്ചന്തോ**. ഫലക്ഖണേ ഹി വിമുത്തോ നാമ വുച്ചതി, മഗ്ഗക്ഖണേ വിമുച്ചന്തോതി. **ഏകൂനവീസതിഭേദസ്സാതി** ചതുന്നം മഗ്ഗവീഥീനം അനന്തരം പച്ചേകം ഉപ്പജ്ജന്തസ്സ മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനപഹീനാവസിട്ഠകിലേസാനം പഞ്ചന്നം പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാനം വസേന ഏകൂനവീസതിഭേദസ്സ. അരഹതോ ഹി അവസിട്ഠകിലേസാഭാവേന ഏകൂനവീസതിതാ. **അസ്സാതി** ആനാപാനകമ്മട്ഠാനികസ്സ.

സപ്പീതികേ ദ്വേ ഝാനേതി പീതിസഹഗതാനി ചതുക്കനയേ ദ്വേ പഠമദുതിയജ്ഝാനാനി. **തസ്സാതി** തേന യോഗിനാ. **സമാപത്തിക്ഖണേതി** സമാപന്നക്ഖണേ. **ആരമ്മണതോതി** പടിഭാഗാരമ്മണഗ്ഗഹണമുഖേന **പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി,**

ആരമ്മണസ്സ പടിസംവിദിതത്താ. ആരമ്മണേ ഹി വിദിതേ തബ്ബിസയാ ചിത്തചേതസികാ ധമ്മാ സയം അത്തനോ പടിസംവിദിതാ നാമ ഹോതി സലക്ഖണതോ സാമഞ്ഞലക്ഖണതോ ച പച്ഛാ ഗഹണേ സന്ദേഹാഭാവതോ. **വിപസ്സനാക്ഖണേതി** വിപസ്സനാപഞ്ഞായ വിസയതോ ദസ്സനക്ഖണേ. ഏവം പീതിം അനിച്ചാദിവസേന ഗഹണമേവ **അസമ്മോഹതോ** പീതിപടിസംവേദനം നാമ.

ദീഘം അസ്സാസവസേനാതി ദീഘസ്സ അസ്സാസസ്സ ആരമ്മണഭൂതസ്സ വസേന, പജാനതോ സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. **ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതം അവിക്ഖേപം പജാനതോ**തി ഝാനപരിയാപന്നം അവിക്ഖേപാപന്നം നാമ ചിത്തസ്സേകഗ്ഗതം തംസമ്പയുത്തായ പഞ്ഞായ പജാനതോ. യഥേവ ഹി ആരമ്മണമുഖേന പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി, ഏവം തംസമ്പയുത്തധമ്മാപി പടിസംവിദിതാ ഏവ ഹോന്തീതി. **സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതീ**തി ദീഘം അസ്സാസവസേന ഝാനസമ്പയുത്താ സതി തസ്സ ആരമ്മണേ ഉപട്ഠിതാ തദാരമ്മണജ്ഝാനേപി ഉപട്ഠിതാ നാമ ഹോതീതി. **ദീഘം പസ്സാസവസേനാ**തിആദീസുപി ഇമിനാവ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഏവം ദസ്സിതം പീതിപടിസംവേദനം ആരമ്മണതോ അസമ്മോഹതോ ച വിഭാഗതോ ദസ്സേതും **ആവജ്ജതോ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ആവജ്ജതോ**തി ഝാനം ആവജ്ജന്തസ്സ. **സാ പീതീ**തി സാ ഝാനപരിയാപന്നാ പീതി. **ജാനതോ**തി സമാപന്നക്ഖണേ ആരമ്മണമുഖേന ജാനതോ, തസ്സ സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. **പസ്സതോ**തി ദസ്സനഭൂതേന ഞാണേന ഝാനതോ വുട്ഠായ പസ്സന്തസ്സ. **പച്ചവേക്ഖതോ**തി ഝാനം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ. **ചിത്തം അധിട്ഠഹതോ**തി "ഏത്തകം വേലം ഝാനസമങ്ഗീ ഭവിസ്സാമീ"തി ഝാനചിത്തം അധിട്ഠഹന്തസ്സ. ഏവം പഞ്ചന്നം വസിഭാവാനം വസേന ഝാനസ്സ പജാനനമുഖേന ആരമ്മണതോ പീതിയാ പടിസംവേദനാ ദസ്സിതാ. **അധിമുച്ചതോ**തി സദ്ദഹന്തസ്സ, സമഥവിപസ്സനാവസേനാതി അധിപ്പായോ. **വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹതോ**തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **അഭിഞ്ഞേയ്യ**ന്തി വിസിട്ഠായ പഞ്ഞായ ജാനിതബ്ബം ചതുസച്ചം വിപസ്സനാപഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ അഭിജാനതോതിആദി യോജനാ. ഏവം **പരിഞ്ഞേയ്യ**ന്തിആദീസുപി പരിജാനതോതിആദിനാ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. തത്ഥ **പരിഞ്ഞേയ്യ**ന്തി ദുക്ഖസച്ചം. **അവസേസപദാനീ**തി സുഖപടിസംവേദീ ചിത്തസങ്ഖാരപടിസംവേദീതി പദാനി.

വേദനാദയോതി **ആദി**-സദ്ദേന സഞ്ഞാ ഗഹിതാ, തേനാഹ "ദ്വേ ഖന്ധാ"തി. **വിപസ്സനാഭൂമിദസ്സനത്ഥ**ന്തി കായികസുഖാദിസീസേന പകിണ്ണകസങ്ഖാരദസ്സനതോ വുത്തം സമഥേ കായികസുഖാഭാവതോ. **സോ**തി പസ്സമ്ഭനപരിയായേന വുത്തോ നിരോധോ. **വുത്തനയേനാ**തി ഇമസ്സ ഹി ഭിക്ഖുനോ പുബ്ബേ അപരിഗ്ഗഹിതകാലേതിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫) കായസങ്ഖാരേ വുത്തനയേന. **പീതിസീസേന വേദനാ വുത്താ**തി പീതിഅപദേസേന വേദനാ വുത്താ, സുഖഗ്ഗഹണതോ വേദനാനുപസ്സനാപസങ്ഗതോതി അധിപ്പായോ. **ദ്വീസു ചിത്തസങ്ഖാരപദേസൂ**തി "ചിത്തസങ്ഖാരപടിസംവേദീ പസ്സമ്ഭയം ചിത്തസങ്ഖാര"ന്തി ഇമേസു ദ്വീസു കോട്ഠാസേസു. **സഞ്ഞാസമ്പയുത്താ വേദനാ**തി വേദനാനുപസ്സനാഭാവതോ വുത്തം. **ചിത്തപടിസംവേദിതാ വേദിതബ്ബാ**തി ആരമ്മണതോ അസമ്മോഹതോതിആദിനാ വുത്തനയം സന്ധായ വുത്തം. **ചിത്ത**ന്തി ഝാനസമ്പയുത്തം വിപസ്സനാസമ്പയുത്തഞ്ച ചിത്തം. **ആമോദേതീ**തി സമ്പയുത്തായ പീതിയാ ഝാനവിസയായ മോദേതി. **വിപസ്സനാക്ഖണേ**തിആദിനാ വുത്തഭങ്ഗാനുപസ്സനക്ഖണേ.

ആനാപാനസ്സതിസമാധികഥാവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൧൬൭. യദിപി അരിയാ നേവ അത്തനാവ അത്താനം അഞ്ഞമഞ്ഞം വാ ജീവിതാ വോരോപേന്തി, നാപി പരേഹി സമാദപേന്തി, തഥാപി യഥാവുത്തേഹി തീഹി പകാരേഹി മതാനം പുഥുജ്ജനാനം അന്തരേ മിഗലണ്ഡികേന മാരിതാനം അരിയപുഗ്ഗലാനമ്പി അത്ഥിതായ "അരിയപുഗ്ഗലമിസ്സകത്താ"തി വുത്തം. അഥ വാ പുഥുജ്ജനകാലേ അത്തനാവ അത്താനം ഘാതേത്വാ മരണസമയേ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരിയമഗ്ഗം പടിലഭിത്വാ മതാനമ്പി സബ്ഭാവതോ ഏവം വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ

൧൭൨. **ബ്യഞ്ജനേ ആദരം അകത്വാ**തി ജാനിത്വാ സഞ്ജാനിത്വാതിആദിനാ ബ്യഞ്ജനാനുരൂപം അവുത്തത്താ വുത്തം. **പാണോതി ജാനന്തോ**തി ഇദം മനുസ്സോതി അജാനിത്വാപി കേവലം സത്തസഞ്ഞായ ഏവ പാരാജികഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **വധകചേതനാവസേന ചേതേത്വാ**തി "ഇമം മാരേമീ"തി വധകചേതനായ ചിന്തേത്വാ. **പകപ്പേത്വാ**തി "വധാമി ന"ന്തി ഏവം ചിത്തേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാ. **അഭിവിതരിത്വാ**തി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ, തേനാഹ "നിരാസങ്കചിത്തം പേസേത്വാ"തി. **സിഖാപ്പത്തോ അത്ഥോ**തി സഞ്ചിച്ചാതി പുബ്ബകാലകിരിയാവസേന വുത്തസ്സപി വീതിക്കമഭൂതസ്സ അപരകാലകിരിയായുത്തദസ്സനേന കോടിപ്പത്തോ അത്ഥോ. **ജാതിഉണ്ണാ** നാമ തദഹുജാതഏളകസ്സ ലോമം. **ഏവം വണ്ണപ്പടിഭാഗ**ന്തി ഏവം വണ്ണസണ്ഠാനം. **തതോ വാ ഉദ്ധ**ന്തി ദുതിയസത്താഹാദീസു അബ്ബുദാദിഭാവപ്പത്തം സന്ധായ വുത്തം. **പരിഹീനവേഗസ്സ സന്താനസ്സ പച്ചയോ ഹോതീ**തി സഹകാരീപച്ചയോ ഹോതി, ന ജനകോ. കമ്മമേവ ഹി ഖണേ ഖണേ ഉപ്പജ്ജമാനാനം കമ്മജരൂപാനം ജനകപച്ചയോ, തഞ്ച പവത്തിയം പുബ്ബേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ഠിതം അനുപഹതം ചതുസന്തതിരൂപം സഹകാരീപച്ചയം ലഭിത്വാവ കാതും സക്കോതി, ന അഞ്ഞഥാ, യേന കേനചി വിരോധിപച്ചയേന നിരുദ്ധചക്ഖാദിപ്പസാദാനം പുഗ്ഗലാനം വിജ്ജമാനമ്പി കമ്മം ചക്ഖാദികം ജനേതും ന സക്കോതീതി സിദ്ധമേവ ഹോതി.

അതിപാതേന്തോതി അതിപാതേന്തോ വിനാസേന്തോ. **വുത്തപകാരമേവാ**തി ജീവിതിന്ദ്രിയാതിപാതനവിധാനം വുത്തപ്പകാരമേവ. സരസേനേവ പതനസഭാവസ്സ സണികം പതിതും അദത്വാ അതീവ പാതനം സീഘപാതനം അതിപാതോ, പാണസ്സ അതിപാതോ പാണാതിപാതോ. **ആഥബ്ബണികാ**തി അഥബ്ബണവേദിനോ. **അഥബ്ബണ**ന്തി അഥബ്ബണവേദവിഹിതം. **മന്തം പയോജേന്തീ**തി അലോണഭോജനദബ്ബസയനസുസാനഗമനാദീഹി പയോഗേഹി മന്തം പരിവത്തേന്തി, തേന യഥിച്ഛിതപാണവധാദിഫലം ഉപപജ്ജതി, തസ്മാ തം കായവചീകമ്മേസു പവിട്ഠം. **ഈതി**ന്തി പീളം. **ഉപദ്ദവ**ന്തി തതോ അധികതരം പീളം. **പജ്ജരക**ന്തി വിസമജ്ജരം. **സൂചിക**ന്തി സൂചീഹി വിയ വിജ്ഝമാനം സൂലം. **വിസൂചിക**ന്തി സസൂലം ആമാതിസാരം. **പക്ഖന്ദിയ**ന്തി രത്താതിസാരം. **വിജ്ജം പരിവത്തേത്വാ**തി ഗന്ധാരവിജ്ജാദികം അത്തനോ വിജ്ജം കതൂപചാരം മന്തപഠനക്കമേന പരിജപ്പിത്വാ. **തേഹീ**തി തേഹി വത്ഥൂഹി. **പയോജന**ന്തി പവത്തനം. **അഹോ വതായ**ന്തി അയം തം കുച്ഛിഗതം. **ഗബ്ഭ**ന്തി ഇദം കുച്ഛിഗതം ഗബ്ഭം. **കുലുമ്ബസ്സാ**തി ഗബ്ഭസ്സ, കുലസ്സേവ വാ, കുടുമ്ബസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. **ഭാവനാമയിദ്ധിയാ**തി അധിട്ഠാനിദ്ധിം സന്ധായ വുത്തം. **തം തേസം ഇച്ഛാമത്ത**ന്തി സുത്തത്ഥതോ ന സമേതീതി അധിപ്പായോ. അഥബ്ബണിദ്ധിവസേനേവ ഹി സുത്തേ "ഇദ്ധിമാ ചേതോവസിപ്പത്തോ"തി വുത്തം, ന ഭാവനാമയിദ്ധിവസേനാതി ദട്ഠബ്ബം.

ഇതരഥാതി പരിയേസേയ്യാതി പദസ്സ ഗവേസനമത്തമേവ യഥാരുതവസേന അത്ഥോ സിയാ, തദാ പരിയിട്ഠമത്തേന പരിയേസിത്വാ സത്ഥാദീനം ലദ്ധമത്തേനാതി അത്ഥോ. സസന്തി ഹിംസന്തി ഏതേനാതി സത്ഥന്തി വധോപകരണസ്സ പാസാണരജ്ജുആദിനോ സബ്ബസ്സാപി നാമന്തി ആഹ **ലഗുളാ**തിആദി. **ലഗുള**ന്തി മുഗ്ഗരസ്സേതം അധിവചനം. **സത്ഥസങ്ഗഹോ**തി മാതികായം **സത്ഥഹാരക**ന്തി ഏത്ഥ വുത്തസത്ഥസങ്ഗഹോ. **പരതോ വുത്തനയത്താ**തി പരതോ നിഗമനവസേന വുത്തസ്സ ദുതിയപദസ്സ പദഭാജനേ വുത്തനയത്താ. **ചിത്തസദ്ദസ്സ അത്ഥദീപനത്ഥം വുത്തോ**തി ചിത്ത-സദ്ദസ്സ വിചിത്താദിഅനേകത്ഥവിസയത്താ ഇതരേഹി നിവത്തേത്വാ വിഞ്ഞാണത്ഥം നിയമേതും വുത്തോ.

൧൭൪. **കമ്മുനാ ബജ്ഝതീ**തി പാണാതിപാതകമ്മുനാ ബജ്ഝതി, തം കമ്മമസ്സ സിദ്ധന്തി അത്ഥോ. **ഉഭയഥാപീ**തി ഉദ്ദിസകാനുദ്ദിസകവസേന. **പച്ഛാ വാ തേന രോഗേനാ**തി ഏതേന അനാഗതമ്പി ജീവിതിന്ദ്രിയം ആരബ്ഭ പാണാതിപാതസ്സ പവത്തിം ദസ്സേതി. ഏവഞ്ച "യദാ സക്കോതി, തദാ തം ജീവിതാ വോരോപേഹീ"തി ആണത്തിയാ ചിരേന സമിദ്ധിയമ്പി ആണത്തിക്ഖണേയേവ പാണാതിപാതോ. ഓപാതഖണനാദിഥാവരപയോഗേസു പയോഗകരണതോ പച്ഛാ ഗഹിതപടിസന്ധികസ്സാപി സത്തസ്സ മരണേ പാണാതിപാതോ ച അനാഗതാരമ്മണോ ഉപപന്നോ ഹോതി. യം പന **സിക്ഖാപദവിഭങ്ഗേ** "പഞ്ച സിക്ഖാപദാനി പച്ചുപ്പന്നാരമ്മണായേവാ"തി വുത്തം, തം പാണാതിപാതാദിതോ വിരതിം സന്ധായ വുത്തം, ന പാണാതിപാതാദിന്തി ഗഹേതബ്ബം. **അഞ്ഞചിത്തേനാ**തി അമാരേതുകാമതാചിത്തേന. **ദുതിയപ്പഹാരേന മരതീ**തി പഠമപ്പഹാരം വിനാ ദുതിയേനേവ മരതീതി അത്ഥോ. **പഠമപ്പഹാരേനേവാ**തി പഠമപ്പഹാരസമുട്ഠാപകചേതനാക്ഖണേയേവാതി അത്ഥോ. കിഞ്ചാപി പഠമപ്പഹാരോ സയമേവ ന സക്കോതി മാരേതും, ദുതിയം പന ലഭിത്വാ സക്കോന്തോ ജീവിതവിനാസഹേതു ഹോതി, തസ്മാ പഠമപ്പഹാരം വിനാ മരണസ്സ അസിദ്ധത്താ "പയോഗോ തേന ച മരണ"ന്തി ഇമിനാ സംസന്ദനതോ പഠമപ്പഹാരേനേവ കമ്മബദ്ധോ യുത്തോ, ന ദുതിയേന തസ്സ അഞ്ഞചിത്തേന ദിന്നത്താ. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം അഞ്ഞേന പുഗ്ഗലേന ദുതിയപ്പഹാരദാനാദീസു വിയ. യദി പന ദുതിയപ്പഹാരദായകസ്സാപി പുഗ്ഗലസ്സ വധകചേതനാ അത്ഥി, തസ്സാപി അത്തനോ പയോഗേനാപി മതത്താ പയോഗക്ഖണേ പാണാതിപാതോതി വേദിതബ്ബം.

കമ്മാപത്തിബ്യത്തിഭാവത്ഥന്തി ആനന്തരിയാദികമ്മവിഭാഗസ്സ പാരാജികാദിആപത്തിവിഭാഗസ്സ ച പാകടഭാവത്ഥം. "ഏളകം മാരേമീ"തി വിപരീതഗ്ഗഹണേപി "ഇമ"ന്തി യഥാനിപന്നസ്സേവ പരമത്ഥതോ ഗഹിതത്താ യഥാവത്ഥുകം കമ്മബദ്ധോ ഹോതിയേവാതി ആഹ **ഇമം വത്ഥു**ന്തിആദി. **ഘാതകോ ച ഹോതീ**തി പാണാതിപാതകമ്മേന ബദ്ധോതി അത്ഥോ. മാതാദിഗുണമഹന്തേ ആരബ്ഭ പവത്തവധകചേതനായ മഹാസാവജ്ജതായ വുത്തം "ഇധ പന ചേതനാ ദാരുണാ ഹോതീ"തി.

ലോഹിതകന്തി ലോഹിതമക്ഖിതം. **കമ്മം കരോന്തേ**തി യുദ്ധകമ്മം കരോന്തേ. **യഥാധിപ്പായം ഗതേ**തി യോധം വിജ്ഝിത്വാ പിതരി വിദ്ധേ, യോധം പന അവിജ്ഝിത്വാ കേവലം പിതരി വിദ്ധേപി വിസങ്കേതോ നത്ഥിയേവ പിതരിപി വധകചിത്തസ്സ അത്ഥിതായ, കേവലം യോധേ വിദ്ധേപി ഏസേവ നയോ. **ആനന്തരിയം പന നത്ഥീ**തി പിതുവിസയം പാണാതിപാതകമ്മം നത്ഥീതി അത്ഥോ.

ഏവം വിജ്ഝാതി ഏവം പാദേഹി ഭൂമിയം ഠത്വാ ഏവം ധനും ഗഹേത്വാ ആകഡ്ഢിത്വാതിആദിനാ വിജ്ഝനപ്പകാരസിക്ഖാപനമുഖേന ആണാപേതീതി അത്ഥോ. **ഏവം പഹരാ**തി ദള്ഹം അസിം ഗഹേത്വാ ഏവം പഹര. **ഏവം ഘാതേഹീ**തി ഏവം കമ്മകാരണം കത്വാ മാരേഹി. **തത്തകാ ഉഭിന്നം പാണാതിപാതാ**തി അനുദ്ദിസിത്വാ യേസം കേസഞ്ചി മാരണത്ഥായ ഉഭോഹി പയോഗസ്സ കതത്താ വുത്തം. സചേ ഹി ആണാപകോ "ഏവം വിദ്ധേ അസുകോ ഏവം മരതീ"തി സഞ്ഞായ "ഏവം വിജ്ഝാ"തി ആണാപേതി, നിയമിതസ്സേവ മരണേ ആണാപകസ്സ കമ്മബദ്ധോതി വദന്തി. സചേ ആണത്തോ "അസുക"ന്തി നിയമേത്വാ ഉദ്ദിസ്സ സരം ഖിപതി, ആണാപകോ അനിയമേത്വാ ആണാപേതി, ആണാപകസ്സ യേസം കേസഞ്ചി മരണേപി കമ്മബദ്ധോ, ആണത്തസ്സ പന നിയമിതമരണേയേവാതി വേദിതബ്ബം. **മജ്ഝേ**തി ഹത്ഥിനോ പിട്ഠിനോ മജ്ഝേ. **ഏതേനാ**തി അധിട്ഠഹിത്വാ ആണാപേതീതിആദിപാളിവചനേന. **തത്ഥാ**തി ആണത്തികപയോഗേ.

കിഞ്ചാപി കിരിയാവിസേസോ അട്ഠകഥാസു അനാഗതോ, **പാളിയം** പന "ഏവം വിജ്ഝ, ഏവം പഹര, ഏവം ഘാതേഹീ"തി (പാരാ॰ ൧൭൪) കിരിയാവിസേസസ്സ പരാമട്ഠത്താ ആചരിയപരമ്പരാ ആഗതം കിരിയാവിസേസമ്പി പാളിസംസന്ദനതോ ഗഹേത്വാ ദസ്സേന്തോ **അപരോ നയോ**തിആദിമാഹ. **വിജ്ഝന**ന്തി ഉസുസത്തിആദീഹി വിജ്ഝനം. **ഛേദന**ന്തി അസിആദീഹി ഹത്ഥപാദാദിച്ഛേദനം. **ഭേദന**ന്തി മുഗ്ഗരാദീഹി സീസാദിഭേദനം ദ്വിധാകരണം. **സങ്ഖമുണ്ഡക**ന്തി സീസകടാഹേ ചമ്മം സഹ കേസേഹി ഉപ്പാടേത്വാ ഥൂലസക്ഖരാഹി സീസകടാഹം ഘംസിത്വാ സങ്ഖവണ്ണകരണവസേന സങ്ഖമുണ്ഡകമ്മകരണം. **ഏവമാദീ**തി **ആദി**-സദ്ദേന ബിളങ്ഗഥാലികാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. ഉരേ പഹരിത്വാ പിട്ഠിയം പഹരിത്വാ ഗീവായം പഹരിത്വാതിആദിനാ സരീരാവയവപ്പദേസേസു പഹരണവിജ്ഝനാദിനിയമോപി കിരിയാവിസേസേയേവ സങ്ഗയ്ഹതി അട്ഠകഥാസു സങ്ഖമുണ്ഡകാദിസരീരപ്പദേസവിസയായപി ഘാതനായ തത്ഥ പവേസിതത്താ, യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൨.൧൭൪ പയോഗകഥാവണ്ണനാ) പുരതോ പഹരിത്വാ മാരേഹീതിആദികസ്സ അട്ഠകഥാപാഠസ്സ "പുരിമപസ്സാദീനമ്പി വത്ഥുസഭാഗതോ വത്ഥുഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹണന്തി ആഹ പുരതോ പഹരിത്വാതിആദീ"തി ഏവമധിപ്പായകഥനം, തം സങ്ഖമുണ്ഡകാദികസ്സ സരീരപ്പദേസേ കമ്മകാരണാകരണസ്സ അട്ഠകഥായ കിരിയാവിസേസവിസയേ വുത്തത്താ ന യുജ്ജതി. യഥാണത്തം മുഞ്ചിത്വാ പുഗ്ഗലന്തരമാരണമേവ ഹി വത്ഥുവിസംവാദോ, ന പഹരിതും ആണത്തം സരീരപ്പദേസവിസംവാദനം, തേനാഹ "വത്ഥും വിസം വാദേത്വാ...പേ॰... തതോ അഞ്ഞം മാരേതി. പുരതോ പഹരിത്വാ മാരേഹീതി വാ...പേ॰... നത്ഥി കമ്മബദ്ധോ"തി, ഇദം പന യഥാണത്തവത്ഥുസ്മിമ്പി കിരിയാവിസേസവിസങ്കേതേന കമ്മബദ്ധാഭാവം ദസ്സേതും വുത്തന്തി പഞ്ഞായതി. തേന "വത്ഥും അവിസംവാദേത്വാ മാരേന്തീ"തി ഏത്തകമേവ അവത്വാ "യഥാണത്തിയാ"തി കിരിയാവിസേസനിയമോപി ദസ്സിതോ, ഇതരഥാ യഥാണത്തിയാതി വചനസ്സ നിരത്ഥകതാപത്തിതോ. **വത്ഥുനിദ്ദേസേ** ച "വത്ഥൂതി മാരേതബ്ബോ സത്തോ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൭൪) ഏത്തകമേവ വുത്തം, ന പന "യഥാണത്തസ്സ പഹരിതബ്ബസരീരപ്പദേസോപീ"തി വുത്തം. തസ്മാ പുരതോ പഹരണാദിപി കിരിയാവിസേസേ ഏവ സങ്ഗയ്ഹതീതി അമ്ഹാകം ഖന്തി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **വത്ഥുവിസേസേനാ**തി മാതുആദിമതസത്തവിസേസേന. **കമ്മവിസേസോ**തി ആനന്തരിയാദികമ്മവിസേസോ. **ആപത്തിവിസേസോ**തി പാരാജികാദിആപത്തിവിസേസോ.

യദാ കദാചി പുബ്ബണ്ഹേതി ആണത്തദിവസതോ അഞ്ഞസ്സപി യസ്സ കസ്സചി ദിവസസ്സ പുബ്ബണ്ഹേ. **ഏതം ഗാമേ ഠിത**ന്തി ഗാമോ പുഗ്ഗലനിയമനത്ഥം വുത്തോ, ന ഓകാസനിയമനത്ഥം, തസ്മാ "യത്ഥ കത്ഥചി മാരേതി, നത്ഥി വിസങ്കേതോ"തി വുത്തം, ഏതേന കാലോകാസആവുധഇരിയാപഥകിരിയാവിസേസാനം നിയമിച്ഛായ അസതി യേന കേനചി പകാരേന മരണമേവ ഇച്ഛന്തസ്സ ആണാപകസ്സ മുഖാരുള്ഹവസേന വുത്തസ്സ ദേസകാലാദിനിയമസ്സ

വിസങ്കേതേപി കമ്മബദ്ധോയേവാതി ഞാപിതം ഹോതി. യോ പന ചിത്തേന യത്ഥ കത്ഥചി യദാ കദാചി യേന കേനചി പകാരേന മരണമേവ ഇച്ഛന്തോപി കാലാദിവിസങ്കേതേന അകുസലതോ ചോദനതോ വാ മുച്ചിതുകാമോ ലേസേന കാലാദിനിയമം കരോതി, തസ്സ മനുസ്സവിഗ്ഗഹപാരാജികതോ പരിയായേന അമുച്ചനതോ കാലാദിവിസങ്കേതേപി കമ്മബദ്ധോവാതി ഗഹേത്വാ വിചാരണതോ ഗഹേതബ്ബം, കേചി പനേതം ന ഇച്ഛന്തി, വീമംസിതബ്ബം. **തുണ്ഡേനാ**തി അഗ്ഗകോടിയാ. **ഥരുനാ**തി ഖഗ്ഗമുട്ഠിനാ. **ഏതം ഗച്ഛന്ത**ന്തി ഗമനേന പുഗ്ഗലോവ നിയമിതോ, ന ഇരിയാപഥോ, തേനാഹ "നത്ഥി വിസങ്കേത"ന്തി.

"ദീഘം മാരേഹീ"തി വുത്തേപി ദീഘസണ്ഠാനാനം ബഹുഭാവതോ "ഇത്ഥന്നാമം ഏവരൂപഞ്ച ദീഘ"ന്തി അഞ്ഞേസം അസാധാരണലക്ഖണേന അനിദ്ദിട്ഠത്താ "അനിയമേത്വാ ആണാപേതീ"തി വുത്തം, തേനേവാഹ "യം കിഞ്ചി താദിസം മാരേമീ"തി. ഏത്ഥ ച ചിത്തേന ബഹൂസു ദീഘസണ്ഠാനേസു ഏകം നിയമേത്വാ വുത്തേപി വാചായ അനിയമിതത്താ അഞ്ഞസ്മിം താദിസേ മാരിതേ നത്ഥി വിസങ്കേതോതി വദന്തി. അത്താനം മുഞ്ചിത്വാ പരപാണിമ്ഹി പാണസഞ്ഞിതാലക്ഖണസ്സ അങ്ഗസ്സ അഭാവതോ നേവത്ഥി പാണാതിപാതോതി ആഹ "ആണാപകോ മുച്ചതീ"തി. അത്താനം ഉദ്ദിസ്സ "അസുകട്ഠാനേ നിസിന്ന"ന്തി ഓകാസനിയമേ തസ്മിം പദേസേ നിസിന്നസ്സ യസ്സ കസ്സചി ജീവിതിന്ദ്രിയം ആരബ്ഭ വധകചിത്തം ഉപ്പജ്ജതീതി വുത്തം "നേവ വധകോ മുച്ചതി ന ആണാപകോ"തി. ഓകാസഞ്ഹി നിയമേത്വാ നിദ്ദിസന്തോ തസ്മിം ഓകാസേ നിസിന്നം മാരേതുകാമോ ഹോതി, സയം പന തദാ തത്ഥ നത്ഥി, തസ്മാ ഓകാസേന സഹ തത്ഥ നിസിന്നസ്സേവ ജീവിതിന്ദ്രിയം ആരമ്മണം ഹോതി, ന അത്തനോതി ഗഹേതബ്ബം. സചേ പന സയം തത്ഥേവ നിസീദിത്വാ അത്തനോ നിസിന്നട്ഠാനമേവ നിയമേത്വാ "മാരേഹീ"തി വുത്തേപി അഞ്ഞോ തത്ഥ നിസിന്നോ മാരിയതി, തസ്സാപി അത്തനോപി ജീവിതം ആരബ്ഭ വധകചേതനാ പവത്തതി, പരസ്മിം തത്ഥ മാരിതേ ആണാപകസ്സ കമ്മബദ്ധോതി ഗഹേതബ്ബം. ഏവരൂപേ ഠാനേ ചിത്തപ്പവത്തിനിയമോ ബുദ്ധവിസയോ, ന അഞ്ഞേസം വിസയോതി ആഹ "തസ്മാ ഏത്ഥ ന അനാദരിയം കാതബ്ബ"ന്തി.

ഏവം ആണാപേന്തസ്സ ആചരിയസ്സ താവ ദുക്കടന്തി സചേ ആണത്തികോ യഥാധിപ്പായം ന ഗച്ഛതി, ആചരിയസ്സ ആണത്തിക്ഖണേ ദുക്കടം. സചേ പന സോ യഥാധിപ്പായം ഗച്ഛതി, യം പരതോ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം, ആണത്തിക്ഖണേ തദേവ ഹോതി. അഥ സോ അവസ്സം ഘാതേതി, യം പരതോ "ആപത്തി സബ്ബേസം പാരാജികസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൧൭൪) വുത്തം, തതോ ഇമസ്സ ആണത്തിക്ഖണേയേവ പാരാജികം ഹോതി, ന ദുക്കടഥുല്ലച്ചയാനീതി ഗഹേതബ്ബം. **തേസമ്പി ദുക്കട**ന്തി ബുദ്ധരക്ഖിതാദീനമ്പി ആരോചനപച്ചയാ ദുക്കടം, ഇദഞ്ച യഥാണത്തിവസേന സങ്ഘരക്ഖിതസ്സ ജീവിതാ വോരോപനേ അസതി യുജ്ജതി, വോരോപനേ സതി തേസമ്പി ആരോചനക്ഖണേയേവ പാരാജികം. **പടിഗ്ഗഹിതമത്തേ**തി ഇദം അവസ്സം പടിഗ്ഗഹണസഭാവദീപനത്ഥം വുത്തം, ന പടിഗ്ഗഹിതക്ഖണേയേവ ഥുല്ലച്ചയന്തി ദസ്സനത്ഥം. സചേ ഹി സോ അവസ്സം പടിഗ്ഗഹേസ്സതി, കമ്മം പന ന നിപ്ഫാദേസ്സതി, തദാ ആചരിയസ്സ ആണത്തിക്ഖണേയേവ ഥുല്ലച്ചയം ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

മൂലട്ഠസ്സേവ ദുക്കടന്തി ഇദം മഹാഅട്ഠകഥായം ആഗതനയദസ്സനമത്തം, ന പനേതം അത്തനാ അധിപ്പേതം, തേനാഹ **ഏവം സന്തേ**തിആദി, ഏവം മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തനയേന അത്ഥേ സതീതി അത്ഥോ. **പടിഗ്ഗഹണേ ആപത്തിയേവ ന സിയാ**തി വധകസ്സ "സാധു സുട്ഠൂ"തി മരണപടിഗ്ഗഹണേ ദുക്കടാപത്തി നേവ സിയാ, ഏവം അനോളാരികവിസയേപി താവ ദുക്കടം, കിമങ്ഗം പന മരണപടിഗ്ഗഹണേതി ദസ്സനത്ഥം സഞ്ചരിത്തപടിഗ്ഗഹണാദി നിദസ്സിതം. "അഹോ വത ഇത്ഥന്നാമോ ഹതോ അസ്സാ"തി ഏവം മരണാഭിനന്ദനദസ്സനത്ഥം സഞ്ചരിത്തപടിഗ്ഗഹണാദിഭിനന്ദനേ ദുക്കടേ സതി പഗേവ "അഹം തം മാരേസ്സാമീ"തി മരണപടിഗ്ഗഹണേതി അധിപ്പായോ. **പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സേവേതം ദുക്കട**ന്തി അവധാരണേന സങ്ഘരക്ഖിതസ്സ പടിഗ്ഗഹണപച്ചയാ മൂലട്ഠസ്സ നത്ഥേവ ആപത്തീതി ദസ്സേതി, വിസങ്കേതത്താ പഠമം ആണത്തദുക്കടമേവസ്സ ഹോതി. കേചി പന "മൂലട്ഠസ്സാപി ദുക്കടമേവാ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം ഏകേന പയോഗേന ദ്വിന്നം ദുക്കടാനം അസമ്ഭവാ. **പുരിമനയേ**തി സമനന്തരാതീതേ അവിസക്കിയദൂതനിദ്ദേസേ. **ഏത**ന്തി ദുക്കടം. **ഓകാസാഭാവേനാ**തി മൂലട്ഠസ്സ ഥുല്ലച്ചയസ്സ വുച്ചമാനത്താ പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ ദുക്കടം ന വുത്തം ഓകാസാഭാവേന, ന പന ആപത്തിഅഭാവതോതി അധിപ്പായോ.

൧൭൭. സയം സങ്ഘത്ഥേരത്താ "ഉപട്ഠാനകാലേ"തി വുത്തം. **വാചായ വാചായ ദുക്കട**ന്തി "യോ കോചി മമ വചനം സുത്വാ ഇമം മാരേതൂ"തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന അവത്വാ കേവലം മരണാഭിനന്ദനവസേനേവ വുത്തത്താ **ചോരാപി നാമ തം ന ഹനന്തീ**തിആദിവാചായപി ദുക്കടമേവ വുത്തം. **ദ്വിന്നം ഉദ്ദിസ്സാ**തി ദ്വേ ഉദ്ദിസ്സ, ദ്വിന്നം വാ മരണം ഉദ്ദിസ്സ. ഉഭോ ഉദ്ദിസ്സ മരണം സംവണ്ണേന്തസ്സ പയോഗസമുട്ഠാപികായ ചേതനായ ഏകത്തേപി "ദ്വേ പാണാതിപാതാ"തി വത്തബ്ബതാസങ്ഖാതം ബലവഭാവം ആപജ്ജിത്വാ പടിസന്ധിപവത്തീസു മഹാവിപാകത്താ "അകുസലരാസീ"തി വുത്തം, ബഹൂ ഉദ്ദിസ്സ മരണസംവണ്ണനേപി ഏസേവ നയോ. **തത്തകാ പാണാതിപാതാ**തി യത്തകാ സംവണ്ണനം സുത്വാ മരിസ്സന്തി, തത്തകാനമ്പി വത്തമാനം അനാഗതഞ്ച ജീവിതിന്ദ്രിയം സബ്ബം ആലമ്ബിത്വാവ ചേതനായ പവത്തനതോ തത്തകാ പാണാതിപാതാ ഹോന്തി, തത്തകാഹി ചേതനാഹി ദാതബ്ബം പവത്തിവിപാകം ഏകാവ സാ ചേതനാ ദാതും സക്കോതീതി അത്ഥോ, പടിസന്ധിവിപാകം പന സയഞ്ച പുബ്ബാപരചേതനാ ച ഏകേകമേവ ദാതും സക്കോതീതി ഗഹേതബ്ബം.

൧൭൯. **യേസം ഹത്ഥതോ**തി യേസം ഞാതകപവാരിതാദീനം ഹത്ഥതോ, ഇദഞ്ച ഭിക്ഖുനോ രൂപിയമൂലസ്സ അഭാവം സന്ധായ വുത്തം, അത്തനോവ ധനഞ്ചേ, സയമേവ മൂലം ഗഹേത്വാ മുഞ്ചതി, മൂലം പന അഗ്ഗഹേത്വാപി പോത്ഥകസ്സ പോത്ഥകസാമിനോ സന്തകത്താപാദനമേവേത്ഥ പമാണന്തി ഗഹേതബ്ബം. **ലേഖാദസ്സനകോതൂഹലകാ**തി സുന്ദരക്ഖരം ദിസ്വാ വാ "കീദിസം നു ഖോ പോത്ഥക"ന്തി വാ ഓലോകേതുകാമാ.

പാണാതിപാതസ്സ പയോഗത്താതി സരീരതോ പാണവിയോജനസ്സ നിട്ഠാപകപയോഗത്താ. ഓപാതഖണനത്ഥം പന കുദാലാദിഅത്ഥായ അയോബീജസമുട്ഠാപനത്ഥം അകപ്പിയപഥവിം വാ കുദാലദണ്ഡാദീനം അത്ഥായ ഭൂതഗാമം വികോപേന്തസ്സ പാചിത്തിയമേവ. പാണാതിപാതപയോഗത്താഭാവാ അദിന്നാദാനപുബ്ബപയോഗേ വിയ ദുതിയപരിയേസനാദീസുപി ഏത്ഥ ദുക്കടട്ഠാനേ ദുക്കടം, മുസാവാദാദിപാചിത്തിയട്ഠാനേ പാചിത്തിയമേവാതി ഗഹേതബ്ബം. **പമാണേ**തി അത്തനാ സല്ലക്ഖിതേ പമാണേ. **തച്ഛേത്വാ**തി ഉന്നതപ്പദേസം തച്ഛേത്വാ. **പംസുപച്ഛി**ന്തി സബ്ബന്തിമം പംസുപച്ഛിം. **ഏത്തകം അല**ന്തി നിട്ഠാപേതുകാമതായ സബ്ബന്തിമപയോഗസാധികാ ചേതനാ സന്നിട്ഠാപകചേതനാ, **മഹാഅട്ഠകഥായം** "ഏകസ്മിം ദിവസേ അവൂപസന്തേനേവ പയോഗേന ഖണിത്വാ നിട്ഠാപേന്തം സന്ധായ സബ്ബന്തിമാ സന്നിട്ഠാപകചേതനാ വുത്താ, ഇതരാസു പന **അട്ഠകഥാസു** "ഇമസ്മിം പതിത്വാ മരന്തൂ"തി അധിപ്പായേന ഏകസ്മിം ദിവസേ കിഞ്ചി ഖണിത്വാ അപരസ്മിമ്പി ദിവസേ തതോ കിഞ്ചി കിഞ്ചി ഖണിത്വാ നിട്ഠാപേന്തം സന്ധായ വുത്തന്തി ഏവം അട്ഠകഥാനം അഞ്ഞമഞ്ഞവിരോധോ ഞാതബ്ബോ. **അത്തനോ ധമ്മതായാ**തി

അജാനിത്വാ, പക്ഖലിത്വാ വാ. **അരഹന്താപി സങ്ഗഹം ഗച്ഛന്തീ**തി അഞ്ഞേഹി പാതിയമാനാനം അമരിതുകാമാനമ്പി അരഹന്താനം മരണം സമ്ഭവതീതി വുത്തം. **പുരിമനയേ**തി "മരിതുകാമാ ഇധ മരിസ്സന്തീ"തി വുത്തനയേ. **വിസങ്കേതോ**തി മരിതുകാമാനം മാരേതുകാമാനഞ്ച ഉദ്ദിസ്സ ഖതത്താ അമരിതുകാമാനം മരണേ കമ്മബദ്ധോ നത്ഥീതി അത്ഥോ.

തത്ഥ പതിതം ബഹി നീഹരിത്വാതി ഇദം തത്ഥ പതനപച്ചയാ മരണസ്സ പവത്തത്താ വുത്തം. ആവാടേ പതിത്വാ ഥോകം ചിരായിത്വാ ഗച്ഛന്തം ഗഹേത്വാ മാരിതേ തത്ഥ പതിതരോഗേന പീളിതസ്സ ഗച്ഛതോ പക്ഖലിത്വാ പാസാണാദീസു പതനേനാപി മരണേപി ഓപാതഖണകോ ന മുച്ചതീതി വേദിതബ്ബം. അമരിതുകാമാ വാതി അധിപ്പായസ്സ സമ്ഭവതോ ഓപപാതികേ ഉത്തരിതും അസക്കുണിത്വാ മതേപി പാരാജികം വുത്തം. "നിബ്ബത്തിത്വാ"തി വുത്തത്താ പതനം ന ദിസ്സതീതി ചേ? തത്ഥസ്സ നിബ്ബത്തിയേവ പതനന്തി നത്ഥി വിരോധോ. യസ്മാ മാതുയാ പതിത്വാ പരിവത്തിതലിങ്ഗായ മതായ സോ മാതുഘാതകോ ഹോതി, ന കേവലം മനുസ്സപുരിസഘാതകോ, തസ്മാ പതിതസ്സേവ വസേന ആപത്തീതി അധിപ്പായേന "പതനരൂപം പമാണ"ന്തി വുത്തം, ഇദം പന അകാരണം "ലിങ്ഗേ പരിവത്തേപി ഏകസന്താനത്തസ്സ അവിഗതത്താ. മനുസ്സഭൂതം മാതരം വാ പിതരം വാ അപി പരിവത്തലിങ്ഗം ജീവിതാ വോരോപേന്തസ്സ കമ്മം ആനന്തരിയ"ന്തി ഹി **അട്ഠകഥായം** വുത്തം. യേന പന സഭാവേന സത്താ ജായന്തി, തേനേവ മരന്തി, സോവ തേസം രൂപന്തരഗ്ഗഹണേപി സഭാവോതി "മരണരൂപമേവ പമാണം, തസ്മാ പാചിത്തിയ"ന്തി വുത്തോ. പച്ഛിമോ വാദോ പമാണം, ഏവം സന്തേ **പാളിയം** "യക്ഖോ വാ പേതോ വാ തിരച്ഛാനഗതമനുസ്സവിഗ്ഗഹോ വാ തസ്മിം പതതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സ. പതിതേ ദുക്ഖാ വേദനാ ഉപ്പജ്ജതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സ. മരതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി കസ്മാ വുത്തന്തി ചേ? നായം ദോസോ. "യക്ഖോ വാ പേതോ വാ"തി ഹി പഠമം സകരൂപം ദസ്സേത്വാ രൂപന്തരം ഗഹേത്വാപി ഠിതേയേവ യക്ഖപേതേ ദസ്സേതും "തിരച്ഛാനഗതമനുസ്സവിഗ്ഗഹോ വാ"തി വുത്തം. തസ്മാ തിരച്ഛാനഗതവിഗ്ഗഹോ മനുസ്സവിഗ്ഗഹോ വാ യക്ഖോ വാ പേതോ വാതി ഏവമേത്ഥ യോജനാ കാതബ്ബാ. കേചി പന "മനുസ്സവിഗ്ഗഹേന ഠിതതിരച്ഛാനഗതാനം ആവേണികം കത്വാ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം വിയ ദിസ്സതീ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം തിരച്ഛാനോ വാ മനുസ്സവിഗ്ഗഹോതി വത്തബ്ബതോ, അട്ഠകഥാസു ച ഇമസ്സ വിസേസസ്സ അവുത്തത്താ. **യക്ഖപേതരൂപേന മതേപി ഏസേവ നയോ**തി ഇമിനാ മരണരൂപസ്സേവ പമാണത്താ ഥുല്ലച്ചയം അതിദിസതി.

മുധാതി അമൂലേന. **സോ നിദ്ദോസോ**തി തേന തത്ഥ കതപയോഗസ്സ അഭാവതോ, യദി പന സോപി തത്ഥ കിഞ്ചി കരോതി, ന മുച്ചതി ഏവാതി ദസ്സേന്തോ **ഏവം പതിതാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഏവന്തി** ഏവം മയാ കതേതി അത്ഥോ . **ന നസ്സിസ്സന്തീ**തി അദസ്സനം ന ഗമിസ്സന്തി, ന പലായിസ്സന്തീതി അധിപ്പായോ. **സുഉദ്ധരാ വാ ഭവിസ്സന്തീ**തി ഇദം ഗമ്ഭീരസ്സ ഓപാതസ്സ പൂരണേ പയോജനദസ്സനം. ഉത്താനേ കതേ ഓപാതേ സീഘം അമ്ഹേഹി ഗഹേത്വാ മാരേതും സുഉദ്ധരാ ഭവിസ്സന്തീതി അധിപ്പായോ. **വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ**തി മൂലട്ഠം സന്ധായ വുത്തം. യദി പന പച്ഛിമോപി ലഭിത്വാ തത്ഥ വുത്തപ്പകാരം കിഞ്ചി കത്വാ പുന വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ ഏവം കരോതി, തസ്സാപി ഏസേവ നയോ. **ജാതപഥവീ ജാതാ**തി ഈദിസേ പുന അഞ്ഞേന ഓപാതേ ഖതേ തദാ മുച്ചതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ജാതപഥവീസദിസം കത്വാ പുന സുട്ഠു കോട്ടേത്വാ ദള്ഹതരം പൂരിതേപി മുച്ചതിയേവാതി ഗഹേതബ്ബം.

ഥദ്ധതരന്തി ഥിരകരണത്ഥം അപരാപരായ പാസയട്ഠിയാ സദ്ധിം ബന്ധിത്വാ വാ തമേവ വാ സിഥിലഭൂതപാസം ഥദ്ധതരം ബന്ധിത്വാ ഠപേതി. **ഖാണുക**ന്തി പാസയട്ഠിബന്ധനഖാണുകം. **തത്ഥജാതകയട്ഠിം ഛിന്ദിത്വാ മുച്ചതീ**തി ഇദം അരഞ്ഞേ യഥാഠിതമേവ ദണ്ഡം മൂലേ അച്ഛിന്ദിത്വാ പാസബന്ധനയോഗ്ഗം കത്വാ ഠപിതത്താ തത്ഥ അഞ്ഞോപി കോചി പാസം ബന്ധേയ്യ, മൂലട്ഠോ ന മുച്ചതി, തം പന മൂലേപി ഛിന്ദിത്വാ ഖണ്ഡാഖണ്ഡം കത്വാ മുച്ചതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **രജ്ജുകേ**തി വാകേഹി ഏകവാരം വട്ടിതരജ്ജുകേ. **സയം വട്ടിത**ന്തി തനുകവട്ടിതം ദിഗുണതിഗുണതാപാദനേന അത്തനാ വട്ടിതം. **ഉബ്ബട്ടേത്വാ**തി പാകതികം കത്വാ. **ഗോപേന്തോപീ**തി ഹീരം ഹീരം കത്വാ ഗോപേന്തോപി.

൧൭൭. **ആലമ്ബനരുക്ഖോ വാ**തി തത്ഥജാതകം സന്ധായ വുത്തം. **തദത്ഥമേവ കത്വാ**തി മാരണത്ഥമേവ അയോബീജസമുട്ഠാപനാദിനാ വാസിആദിം സത്ഥം കാരേത്വാ. **പാകതിക**ന്തി അഞ്ഞേഹി കതം പകതിസത്ഥമേവ ലഭിത്വാ മൂലട്ഠേന ഠപിതം ഹോതീതി അത്ഥോ. **മുച്ചതീ**തി മൂലട്ഠോ മുച്ചതി. **വിസമണ്ഡല**ന്തി മഞ്ചപീഠാദീസു ആലിത്തം വിസമണ്ഡലം.

വത്വാ അസിം ഉപനിക്ഖിപതീതി ഏത്ഥ മുഖേന അവത്വാ മനസാവ ചിന്തേത്വാ ഉപനിക്ഖിപനേപി ഏസേവ നയോ. **പുരിമനയേനാ**തി യേസം ഹത്ഥതോ മൂലം ഗഹിതന്തിആദിനാ. **വിസഭാഗരോഗോ** നാമ കുട്ഠാദിവിരൂപഭാവതോ, ഗണ്ഡപീളകാദി വാ ജീവിതപ്പവത്തിയാ പച്ചനീകത്താ.

൧൭൮. **മനാപിയേപി ഏസേവ നയോ**തി ഏതേന മനാപിയം രൂപം ഉപസംഹരതീതി ഏത്ഥ യം വാ മനാപരൂപം, തസ്സ സമീപേ ഠപേതി, അത്തനാ വാ മനാപിയേന രൂപേന സമന്നാഗതോ തിട്ഠതീതിആദി യോജേതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. **അലങ്കരിത്വാ ഉപസംഹരതീ**തി "അലാഭകേന സുസ്സിത്വാ മരതൂ"തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന ഉപസംഹരതി, തേനേവ "സചേ ഉത്തസിത്വാ മരതി, വിസങ്കേതോ"തി വുത്തം. **അലാഭകേന സുസ്സിത്വാ മരതീ**തി ഏത്ഥ പാരാജികോതി പാഠസേസോ ദട്ഠബ്ബോ. **മഹാകച്ഛു** നാമ വല്ലിഫലവിസേസോ, യസ്സ മജ്ജാരപാദസ്സേവ സണ്ഠാനം ദുക്ഖസമ്ഫസ്സാനി സുഖുമലോമാനി ച ഹോന്തി. **ഹംസപുപ്ഫ**ന്തി ഹംസാദീനം പക്ഖലോമം സന്ധായ വദന്തി. **അത്തനോ ധമ്മതായ മരതി, അനാപത്തീ**തി പാരാജികം സന്ധായ വുത്തം ദുക്കടാ ന മുച്ചനതോ.

൧൭൯. അസഞ്ചിച്ചാതി ഇദം മരണസംവത്തനികഉപക്കമസ്സ അസല്ലക്ഖണം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ **ഇമിനാ ഉപക്കമേനാ**തിആദി. അജാനന്തസ്സാതി ഇദം പന മരണസംവത്തനികവിസാദിഉപക്കമകരണസ്സ അജാനനം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ **ഇമിനാ അയം മരിസ്സതീ**തിആദി. ന മരണാധിപ്പായസ്സാതി ഇദം ദുക്ഖുപ്പാദകം ഉപക്കമന്തി ജാനന്തസ്സാപി മരണാധിപ്പായസ്സ അഭാവം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ **മരണം അനിച്ഛന്തസ്സാ**തിആദി. **അനുപ്പബന്ധാഭാവാ**തി ദോമനസ്സവീഥീനം നിരന്തരപ്പവത്തിഅഭാവാ.

പദഭാജനീയവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ

൧൮൦. **വോഹാരവസേനാ**തി പുബ്ബഭാഗവോഹാരവസേന, മരണാധിപ്പായസ്സ സന്നിട്ഠാപകചേതനാക്ഖണേ കരുണായ അഭാവതോ കാരുഞ്ഞേന പാസേ ബദ്ധസൂകരമോചനം (പാരാ॰ ൧൫൫) വിയ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. "യഥായുനാ"തി

വുത്തമേവത്ഥം "യഥാനുസന്ധിനാ"തി പരിയായന്തരേന വുത്തം. ഹേട്ഠാ കിസ്മിഞ്ചി വിജ്ജമാനേ സാടകം വലിം ഗണ്ഹാതീതി ആഹ "യസ്മിം വലി ന പഞ്ഞായതീ"തി. പടിവേക്ഖണഞ്ചേതം ഗിഹീനം സന്തകേ ഏവാതി ദട്ഠബ്ബം. പാളിയം **മുസലേ ഉസ്സിതേ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഉപത്ഥമ്ഭേത്വാ ദ്വീസു മുസലേസു ഭിത്തിം അപസ്സായ ഠപിതേസൂതി അത്ഥോ. **ഉദുക്ഖലഭണ്ഡിക**ന്തി ഉദുക്ഖലത്ഥായ ആനീതം ദാരുഭണ്ഡം. **പരിബന്ധ**ന്തി ഭോജനപരിബന്ധം, ഭോജനന്തരായന്തി വുത്തം ഹോതി.

൧൮൪. അഗ്ഗകാരികന്തി ഏത്ഥ കാരിക-സദ്ദസ്സ ഭാവവചനത്താ "അഗ്ഗകിരിയ"ന്തി അത്ഥം വത്വാപി യസ്മാ കിരിയം ദാതും ന സക്കാ, തസ്മാ ദാനസങ്ഖാതായ അഗ്ഗകിരിയായ യുത്തപിണ്ഡപാതമേവ ഇധ ഉപചാരയുത്തിയാ അഗ്ഗകിരിയാതി ഗഹേതബ്ബന്തി ആഹ **പഠമം ലദ്ധപിണ്ഡപാത**ന്തിആദി.

൧൮൫-൬. **ദണ്ഡമുഗ്ഗരനിഖാദനവേമാദീനം വസേനാ**തി ഏത്ഥ **ദണ്ഡോ** നാമ ദീഘദണ്ഡോ. **മുഗ്ഗരോ** നാമ രസ്സോ. **വേമം** നാമ തന്തവായാനം വത്ഥവായനഉപകരണം, യേന വീതം തന്തം ഘട്ടേന്തി. **വിഭത്തിബ്യത്തയേനാ**തി വിഭത്തിവിപരിണാമേന. **വിസേസാധിഗമോ**തി സമാധി വിപസ്സനാ ച. **വിസേസാധിഗമ**ന്തി ലോകുത്തരധമ്മപടിലാഭം. **ബ്യാകരിത്വാ**തി ആരോചേത്വാ, ഇദഞ്ച വിസേസസ്സ അധിഗതഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. അധിഗതവിസേസാ ഹി ദിട്ഠാനുഗതിആപജ്ജനത്ഥം ലജ്ജീഭിക്ഖൂനം അവസ്സം അധിഗമം ബ്യാകരോന്തി, അധിഗതവിസേസേന പന അബ്യാകരിത്വാപി ആഹാരം ഉപച്ഛിന്ദിതും ന വട്ടതി, അധിഗമന്തരായവിനോദനത്ഥമേവ ആഹാരൂപച്ഛേദസ്സ അനുഞ്ഞാതത്താ തദധിഗമേ സോ ന കാതബ്ബോവ. കിം പനാധിഗമം ആരോചേതും വട്ടതീതി ആഹ **സഭാഗാന**ന്തിആദി. **ഭണ്ഡകം വാ ധോവന്താ**തി ചീവരം വാ ധോവന്താ. **ധോവനദണ്ഡക**ന്തി ചീവരധോവനദണ്ഡം.

൧൮൭. **മദ്ദാപേത്വാ പാതേതി, വിസങ്കേതോ**തി യഥാണത്തിയാ അകതത്താ വുത്തം, യദി പന ആണാപകോ മദ്ദനമ്പി മദ്ദാപനമ്പി സന്ധായ വോഹാരവസേന "മദ്ദിത്വാ പാതേഹീ"തി വദതി, വിസങ്കേതോ നത്ഥീതി വേദിതബ്ബം. "മരണവണ്ണം വാ സംവണ്ണേയ്യാ"തി (പാരാ॰ ൧൭൨) വുത്തത്താ ആഹ "പരിയായോ നാമ നത്ഥീ"തി, പരിയായേന ആപത്തിമോക്ഖോ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. അവിജായനത്ഥായ ഗബ്ഭഗ്ഗഹണതോ പുരേതരമേവ ഭേസജ്ജം ദേന്തസ്സ കുച്ഛിയം ഉപ്പജ്ജിത്വാ ഗബ്ഭോ വിനസ്സതീതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന ദിന്നേ തഥാമരന്താനം വസേന കമ്മബദ്ധോ, കുച്ഛിയം ന ഉപ്പജ്ജിസ്സതീതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന ദിന്നേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ മരതു വാ മാ വാ, നേവത്ഥി കമ്മബദ്ധോ.

സഹധമ്മികാനന്തി ഏകസ്സ സത്ഥു സാസനേ സഹസിക്ഖമാനധമ്മാനം, സഹധമ്മേ വാ സിക്ഖാപദേ സിക്ഖനഭാവേന നിയുത്താനം. **സമസീലസദ്ധാന**ന്തിആദിനാ ദുസ്സീലാനം ഭിന്നലദ്ധികാനഞ്ച അകാതുമ്പി ലബ്ഭതീതി ദസ്സേതി. **ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോ**തി അത്തനോ തേസം വാ ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോ. അരിയേഹി അകതാ അയുത്തവസേന അകതപുബ്ബാ വിഞ്ഞത്തി **അകതവിഞ്ഞത്തി**.

പടിയാദിയതീതി സമ്പാദിയതി. **അകാതും ന വട്ടതീ**തി ഏത്ഥ ദുക്കടം വദന്തി, അയുത്തതാവസേനേവ പനേത്ഥ അകരണപടിക്ഖേപോ യുത്തോ, ന ആപത്തിവസേനാതി ഗഹേതബ്ബം. **യാവ ഞാതകാ പസ്സന്തീ**തി യാവ തസ്സ ഞാതകാ പസ്സന്തി.

പിതുഭഗിനീ **പിതുച്ഛാ**. മാതുഭാതാ **മാതുലോ. നപ്പഹോന്തീ**തി കാതും ന സക്കോന്തി. **ന യാചന്തീ**തി ലജ്ജായ ന യാചന്തി. "ആഭോഗം കത്വാ"തി വുത്തത്താ അഞ്ഞഥാ ദേന്തസ്സ ആപത്തിയേവ. കേചി പന "ആഭോഗം അകത്വാപി ദാതും വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം ഭേസജ്ജകരണസ്സ **പാളിയം** "അനാപത്തി ഭിക്ഖു പാരാജികസ്സ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൧൮൭) ഏവം അന്തരാപത്തിദസ്സനവസേന സാമഞ്ഞതോ പടിക്ഖിത്തത്താ, അട്ഠകഥായം അവുത്തപ്പകാരേന കരോന്തസ്സ സുത്തേനേവ ആപത്തി സിദ്ധാതി ദട്ഠബ്ബാ, തേനേവ അട്ഠകഥായമ്പി "തേസഞ്ഞേവ സന്തക"ന്തിആദി വുത്തം. **അഞ്ഞേസ**ന്തി അസാലോഹിതാനം, തേനാഹ **ഏതേസം പുത്തപരമ്പരായാ**തിആദി. **കുലപരിവട്ടോ**തി കുലസ്മിം ഞാതിപരമ്പരാ. **ഭേസജ്ജം കരോന്തസ്സാ**തി യഥാവുത്തവിധിനാ കരോന്തസ്സ, "താവകാലികം ദസ്സാമീ"തി ആഭോഗം അകത്വാ ദേന്തസ്സാപി പന അന്തരാപത്തി ദുക്കടം വിനാ മിച്ഛാജീവം വാ കുലദൂസനം വാ ന ഹോതിയേവ, തേനാഹ - "വേജ്ജകമ്മം വാ കുലദൂസകാപത്തി വാ ന ഹോതീ"തി. ഞാതകാനഞ്ഹി സന്തകം യാചിത്വാപി ഗഹേതും വട്ടതി, തസ്മാ തത്ഥ കുലദൂസനാദി ന സിയാ. **സബ്ബപദേസൂ**തി "ചൂളമാതുയാ"തിആദീസു സബ്ബപദേസു.

ഉപജ്ഝായസ്സ ആഹരാമാതി ഇദം ഉപജ്ഝായേന "മമ ഞാതകാനം ഭേസജ്ജം ആഹരഥാ"തി ആണത്തേഹി കത്തബ്ബവിധിദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ഇമിനാ ച സാമണേരാദീനം അപച്ചാസായപി പരജനസ്സ ഭേസജ്ജകരണം ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി. **വുത്തനയേന പരിയേസിത്വാ**തി ഇമിനാ "ഭിക്ഖാചാരവത്തേന വാ"തി ഇമിനാ, "ഞാതിസാമണേരേഹീ"തി ഇമിനാ ച വുത്തമത്ഥം അതിദിസതി. **അപച്ചാസീസന്തേനാ**തി ആഗന്തുകചോരാദീനം കരോന്തേനാപി "മനുസ്സാ നാമ ഉപകാരകാ ഹോന്തീ"തി അത്തനോ തേഹി ലാഭം അപത്ഥയന്തേന. പച്ചാസായ കരോന്തസ്സ പന വേജ്ജകമ്മകുലദൂസനാദിദോസോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. "ഏവം ഉപകാരേ കതേ സാസനഗുണം ഞത്വാ പസീദന്തി, സങ്ഘസ്സ വാ ഉപകാരകാ ഹോന്തീ"തി കരണേ പന ദോസോ നത്ഥി. കേചി പന "അപച്ചാസീസന്തേന ആഗന്തുകാദീനം പടിക്ഖിത്തപുഗ്ഗലാദീനമ്പി ദാതും വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം കത്തബ്ബാകത്തബ്ബട്ഠാനവിഭാഗസ്സനിരത്ഥകത്തപ്പസങ്ഗതോ "അപച്ചാസീസന്തേന സബ്ബേസം ദാതും കാതുഞ്ച വട്ടതീ"തി ഏത്തകമത്തസ്സേവ വത്തബ്ബതോ. അപച്ചാസീസനഞ്ച മിച്ഛാജീവകുലദൂസനാദിദോസനിസേധനത്ഥമേവ വുത്തം ഭേസജ്ജകരണസങ്ഖതായ ഇമിസ്സാ അന്തരാപത്തിയാ മുച്ചനത്ഥം ആഗന്തുകചോരാദീനം അനുഞ്ഞാതാനം ദാനേനേവ തായ ആപത്തിയാ മുച്ചനതോതി ഗഹേതബ്ബം. തേനേവ അപച്ചാസീസന്തേനാപി അകാതബ്ബട്ഠാനം ദസ്സേതും **സദ്ധം കുല**ന്തിആദി വുത്തം. **പുച്ഛന്തീ**തി ഇമിനാ ദിട്ഠദിട്ഠരോഗീനം പരിയായേനാപി വത്വാ വിചരണം അയുത്തന്തി ദസ്സേതി. പുച്ഛിതസ്സാപി പന പച്ചാസീസന്തസ്സ പരിയായകഥാപി ന വട്ടതീതി വദന്തി.

സമുല്ലപേസീതി അപച്ചാസീസന്തോ ഏവം അഞ്ഞമഞ്ഞം കഥം സമുട്ഠാപേസി. **ആചരിയഭാഗോ**തി വിനയാചാരം അകോപേത്വാ ഭേസജ്ജാചിക്ഖണേന വേജ്ജാചരിയഭാഗോതി അത്ഥോ. പുപ്ഫപൂജനത്ഥായ സമ്പടിച്ഛിയമാനം രൂപിയം അത്തനോ സന്തകത്തഭജനേന നിസ്സഗ്ഗിയമേവാതി ആഹ "കപ്പിയവസേന ഗാഹാപേത്വാ"തി, "അമ്ഹാകം രൂപിയം ന വട്ടതി, പുപ്ഫപൂജനത്ഥം പുപ്ഫം വട്ടതീ"തിആദിനാ പടിക്ഖിപിത്വാ കപ്പിയേന കമ്മേന ഗാഹാപേത്വാതി അത്ഥോ.

യദി "പരിത്തം കരോഥാ"തി വുത്തേ കരോന്തി, ഭേസജ്ജകരണം വിയ ഗിഹികമ്മം വിയ ഹോതീതി "ന കാതബ്ബ"ന്തി വുത്തം. "പരിത്തം ഭണഥാ"തി വുത്തേ പന ധമ്മജ്ഝേസനത്താ അനജ്ഝിട്ഠേനപി ഭണിതബ്ബോ ധമ്മോ, പഗേവ

അജ്ഝിട്ഠേനാപീതി "കാതബ്ബ"ന്തി വുത്തം. **ചാലേത്വാ സുത്തം പരിമജ്ജിത്വാ**തി ഇദം "പരിത്താണം എത്ഥ പവേസേമീ"തി ചിത്തേന ഏവം കതേ പരിത്താണാ തത്ഥ പവേസിതാ നാമ ഹോതീതി വുത്തം. **വിഹാരതോ…പേ॰… ദുക്കട**ന്തി ഇദം അഞ്ഞാതകഗഹട്ഠേ സന്ധായ വുത്തന്തി വദന്തി. **പാദേസു ഉദകം ആകിരിത്വാ**തി ഇദം തസ്മിം ദേസേ ചാരിത്തവസേന വുത്തം. വുത്തഞ്ഹി "തത്ഥ പാളിയാ നിസിന്നാനം ഭിക്ഖൂനം പാദേസു രോഗവൂപസമനാദിഅത്ഥായ ഉദകം സിഞ്ചിത്വാ പരിത്തം കാതും സുത്തഞ്ച ഠപേത്വാ 'പരിത്തം ഭണഥാ'തി വത്വാ ഗച്ഛന്തി. ഏവഞ്ഹി കരിയമാനേ യദി പാദേ അപനേന്തി, മനുസ്സാ തം അവമങ്ഗലന്തി മഞ്ഞന്തി, രോഗോ വാ ന വൂപസമിസ്സതീ"തി. തേനാഹ "ന പാദാ അപനേതബ്ബാ"തി. മതസരീരദസ്സനേ വിയ കേവലം സുസാനദസ്സനേപി "ഇദം ജാതാനം സത്താനം ഖയഗമനട്ഠാന"ന്തി മരണസഞ്ഞാ ഉപ്പജ്ജതീതി ആഹ "സീവഥികദസ്സനേ…പേ॰… 'മരണസ്സതിം പടിലഭിസ്സാമാ'തി കമ്മട്ഠാനസീസേന ഗന്തും വട്ടതീ"തി. ലേസകപ്പം അകത്വാ സമുപ്പന്നസുദ്ധചിത്തേന "പരിവാരത്ഥായ ആഗച്ഛന്തൂ"തി വുത്തേപി ഗന്തും വട്ടതി.

അനാമട്ഠപിണ്ഡപാതോതി അഗ്ഗഹിതഅഗ്ഗോ, അപരിഭുത്തോതി അത്ഥോ. **കഹാപണഗ്ഘനകോ ഹോതീ**തി ഇമിനാ ദായകേഹി ബഹുബ്യഞ്ജനേന സമ്പാദേത്വാ സക്കച്ചം ദിന്നഭാവം ദീപേതി. **ഥാലകേ**തി സങ്ഘികേ കംസാദിമയേ ഥാലകേ, പത്തോപി ഏത്ഥ സങ്ഗയ്ഹതി. **ന വട്ടതീ**തി ഇമിനാ ദുക്കടന്തി ദസ്സേതി. **ദാമരികചോരസ്സാ**തി രജ്ജം പത്ഥേന്തസ്സ പാകടചോരസ്സ. അദീയമാനേപി "ന ദേന്തീ"തി കുജ്ഝന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ആമിസസ്സ ധമ്മസ്സ ച അലാഭേന അത്തനോ പരസ്സ ച അന്തരേ സമ്ഭവന്തസ്സ ഛിദ്ദസ്സ ച വിവരസ്സ പടിസന്ഥരണം പിദഹനം **പടിസന്ഥാരോ,** സോ പന ധമ്മാമിസവസേന ദുവിധോ. തത്ഥ ആമിസപടിസന്ഥാരം സന്ധായ "കസ്സ കാതബ്ബോ, കസ്സ ന കാതബ്ബോ"തി വുത്തം. "ആഗന്തുകസ്സ വാ…പേ॰… കത്തബ്ബോ യേവാ"തി സങ്ഖേപതോ വുത്തമത്ഥം പാകടം കാതും **ആഗന്തുകം താവാ**തിആദിമാഹ. **ഖീണപരിബ്ബയ**ന്തി ഇമിനാ അഗതിഭാവം കാരുഞ്ഞഭാജനതഞ്ച ദസ്സേതി, തേന ച തബ്ബിധുരാനം സമിദ്ധാനം ദായകാദീനം ആഗന്തുകത്തേപി ദാതും ന വട്ടതീതി സിദ്ധം ഹോതി. തണ്ഡുലാദിമ്ഹി ദാതബ്ബേ സതി "അവേലായം…പേ॰… ന വത്തബ്ബോ"തി വുത്തം. "അപച്ചാസീസന്തേനാ"തി വത്വാ പച്ചാസീസനപ്പകാരം ദസ്സേതും **മനുസ്സാ നാമാ**തിആദി വുത്തം. അനനുഞ്ഞാതാനം പന അപച്ചാസീസന്തേനാപി ദാതും ന വട്ടതി സദ്ധാദേയ്യവിനിപാതത്താ, പച്ചാസീസായ പന സതി കുലദൂസനമ്പി ഹോതി.

ഉബ്ബാസേത്വാതി സമന്തതോ തിയോജനം വിലുമ്പന്തേ മനുസ്സേ പലാപേത്വാ. **വരപോത്ഥകചിത്തത്ഥരണ**ന്തി അനേകപ്പകാരഇത്ഥിപുരിസാദിഉത്തമരൂപവിചിത്തം അത്ഥരണം.

൧൮൭. സത്തരസവഗ്ഗിയേസു പുബ്ബേ ഏകസ്സ അങ്ഗുലിപതോദകേന മാരിതത്താ സേസേസു സോളസജനേസു ഉദരം ആരുഹിത്വാ നിസിന്നമേകം ഠപേത്വാ "സേസാപി പന്നരസ ജനാ"തി വുത്തം. **അദൂഹലപാസാണാ വിയാ**തി അദൂഹലേ ആരോപിതപാസാണാ വിയ. **കമ്മാധിപ്പായാ**തി തജ്ജനീയാദികമ്മകരണാധിപ്പായാ.

ആവാഹേത്വാതി ആവിസാപേത്വാ. **രൂപം കത്വാ ഹത്ഥപാദാദീനി ഛിന്ദന്തീ**തി തസ്മിം പിട്ഠാദിമയേ രൂപേ അമനുസ്സം ആവാഹേത്വാ തസ്സ ഹത്ഥപാദാദീനി ഛിന്ദന്തി. **സക്കം ദേവരാജാനം മാരേയ്യാ**തി ഇദം സമ്ഭാവനവസേന വുത്തം. ന ഹി താദിസാ മഹാനുഭാവാ യക്ഖാ സത്ഥഘാതാരഹാ ഹോന്തി ദേവാസുരയുദ്ധേപി തേസം സത്ഥപ്പഹാരേന മരണാഭാവാ.

൧൮൮. പഹാരോ ന ദാതബ്ബോതി സമ്ബന്ധോ. അമനുസ്സം കോധചിത്തേന പഹരന്തസ്സ ദുക്കടമേവ. ചികിച്ഛാധിപ്പായേന പഹരന്തസ്സ അനാചാരോതി ഗഹേതബ്ബോ. **താലപണ്ണം…പേ॰… ബന്ധിതബ്ബ**ന്തി അമനുസ്സാ താലപണ്ണബന്ധനേന പലായന്തീതി കത്വാ വുത്തം, ഇദഞ്ച ഗിഹീനം വേജ്ജകമ്മവസേന കാതും ന വട്ടതി.

൧൮൯. യോ രുക്ഖേന ഓത്ഥതോപി ന മരതീതിആദീസു യം വത്തബ്ബം, തം ഭൂതഗാമസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം സയമേവ വക്ഖതി, തം തത്ഥേവ ഗഹേതബ്ബം.

൧൯൦. ദബ്ബൂപകരണാനീതി കേഹിചി ഛിന്ദിത്വാ ഠപിതാനി സപരിഗ്ഗഹിതാനി സന്ധായ വുത്തം. തത്ഥ ഹി ഠാനാചാവനാഭാവേന വിനാസാധിപ്പായസ്സ ദുക്കടം വുത്തം. **ഖിഡ്ഡാധിപ്പായേനാപി ദുക്കട**ന്തി സുക്ഖതിണാദീസു അഗ്ഗികരണം സന്ധായ വുത്തം, അല്ലേസു പന കീളാധിപ്പായേനപി കരോന്തസ്സ പാചിത്തിയമേവ. പടിപക്ഖഭൂതോ, പടിമുഖം ഗച്ഛന്തോ വാ അഗ്ഗി **പടഗ്ഗി,** തസ്സ അല്ലതിണാദീസുപി ദാനം അനുഞ്ഞാതം, തം ദേന്തേന ദൂരതോ ആഗച്ഛന്തം ദാവഗ്ഗിം ദിസ്വാ വിഹാരസ്സ സമന്തതോ ഏകക്ഖണേ അദത്വാ ഏകദേസതോ പട്ഠായ വിഹാരസ്സ സമന്തതോ സണികം ഝാപേത്വാ യഥാ മഹന്തോപി അഗ്ഗി വിഹാരം പാപുണിതും ന സക്കോതി, ഏവം വിഹാരസ്സ സമന്താ അബ്ഭോകാസം കത്വാ പടഗ്ഗി ദാതബ്ബോ, സോ ദാവഗ്ഗിനോ പടിപഥം ഗന്ത്വാ ഏകതോ ഹുത്വാ തേന സഹ നിബ്ബാതി. **പരിത്തകരണ**ന്തി സമന്താ രുക്ഖതിണാദിച്ഛേദനപരിഖാഖണനാദിആരക്ഖകരണം, തേനാഹ **തിണകുടികാനം സമന്താ ഭൂമിതച്ഛന**ന്തിആദി.

൧൯൧. വേത്തമേവ ഓതിണ്ണത്താ പാരാജികന്തി ദ്വീസു ഏകസ്സാപി അന്തോഗധത്താ "ദ്വീഹീ"തി വുത്തവേത്തേ ഏകസ്സാപി ഓതിണ്ണത്താ പാരാജികം, "ദ്വീഹി ഏവ മാരേഹി ന ഏകേനാ"തി നിയമിതേ പന ഏകേനേവ മാരിതേ നത്ഥി പാരാജികന്തി വദന്തി, ഏവം ദ്വേ ഏവ പുരിസാതിആദീസുപി. പുബ്ബേ കതസീസച്ഛേദപയോഗതോ അഞ്ഞോ പയോഗോ ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദകോ ന ഉപലബ്ഭതി, പഠമേന പയോഗേനസ്സ ജീവിതിന്ദ്രിയം ഉപച്ഛിജ്ജതീതി "സീസച്ഛേദകസ്സാ"തി വുത്തം, യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** "ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ അവിജ്ജമാനത്താ"തി കാരണം വുത്തം, തം അകാരണം ജീവിതിന്ദ്രിയസന്നിസ്സിതചിത്തസന്തതിം വിനാ ഉക്ഖിപനസന്നിരുജ്ഝനാദിവസപ്പവത്തസ്സ ഗമനസ്സ അസമ്ഭവതോ. ന ഹി വായുവേഗേന പണ്ണപടാദയോ വിയ കായോ ഗച്ഛതി, ന ച ഉക്ഖിപനേ പവത്താവ ചിത്തജവിഞ്ഞത്തിആദയോവ നിക്ഖിപനാദിനോപി ഹേതുഭൂതാതി സക്കാ വത്തും വിച്ഛിന്ദിത്വാ പവത്തനതോ. പുബ്ബേ അനാഹിതവേഗാപി ഹി കാചി സരീസപജാതി ദ്വിധാ ഛിന്നാ ഛേദനമത്താ ദ്വീഹി വിഭാഗേഹി കതിപയക്ഖണം ദ്വീസു ദിസാസു ഗച്ഛതി, തത്ഥ ച യസ്മിം ഭാഗേ ഹദയവത്ഥു തിട്ഠതി, തത്രട്ഠം പഞ്ചദ്വാരാവജ്ജനചിത്തം ദ്വീസുപി ഭാഗേസു കായപ്പസാദേ ഘട്ടിതം ഫോട്ഠബ്ബം ആലമ്ബിത്വാ ഉപ്പജ്ജതി, തതോ തദാരമ്മണമേവ യഥാരഹമേകസ്മിം ഭാഗേ ഏകദാ അഞ്ഞസ്മിം അഞ്ഞദാതി ഏവം പരിയായേന കായവിഞ്ഞാണം ഉപ്പജ്ജതി, തതോ ഹദയവത്ഥുസ്മിംയേവ സമ്പടിച്ഛനാദിവീഥിചിത്താനി ഭവങ്ഗന്തരിതാനി മനോദ്വാരവീഥിവിഞ്ഞാണാനി ച വിഞ്ഞത്തിജനകാനി ഉപ്പജ്ജന്തി, യേ ഹി ഉഭയഭാഗാ ഗച്ഛന്തി വാ ചലന്തി വാ ഫന്ദന്തി വാ. ചിത്തസ്സ പന ലഹുപരിവത്തിയാ ഏകക്ഖണേ ഉഭയഭാഗാപി ചലന്താ വിയ ഉപട്ഠഹന്തി, സേയ്യഥാപി നാമ കുക്കുളാദിനരകേസു നിമുഗ്ഗസകലസരീരസ്സ സത്തസ്സ ഏകസ്മിം ഖണേ സകലസരീരേപി കായവിഞ്ഞാണദുക്ഖം ഉപ്പജ്ജമാനം വിയ ഉപട്ഠാതി, ഏവംസമ്പദമിദം ദട്ഠബ്ബം, തതോ പന യസ്മിം ഭാഗേ ജീവിതിന്ദ്രിയം സസേസകമ്മജരൂപം നിരുജ്ഝതി, തത്ഥ കായവിഞ്ഞാണം നപ്പവത്തതി, ഹദയവത്ഥുസഹിതഭാഗേയേവ യാവ ജീവിതിന്ദ്രിയനിരോധാ പവത്തതി.

നനു നരകാദീസു ഏകാബദ്ധേ സരീരേ സബ്ബത്ഥ പരിയായേന കായവിഞ്ഞാണസമുപ്പത്തി യുത്താ ഹോതു, ദ്വിധാ ഹുത്വാ വിച്ഛിന്നേ പന ഭാഗദ്വയേ കഥന്തി? നായം ദോസോ. സരീരേ ഹി ഏകാബദ്ധതാ നാമ പരമത്ഥധമ്മബ്യതിരിത്താ കാചി നത്ഥി പരവാദീനം അവയവീആദി വിയ, കമ്മാദിഏകകാരണപുഞ്ജായത്തതായ ബഹൂനം സഹുപ്പത്തിയേവ ഏകാബദ്ധതാ. തത്ഥ ച സത്ഥപ്പഹാരാദിവിരുദ്ധപച്ചയോപനിപാതേന വിഭിന്നാനമ്പി കമ്മാദിഏകകാരണാനം പുഞ്ജായത്തതാ ന വിഗച്ഛതി, യാവ സാ ന വിഗച്ഛതി, താവ അവിച്ഛിന്നാവ തത്ഥ വിഞ്ഞാണപ്പവത്തി. വിഭിന്നാനം പന കമ്മജരൂപാനം അഞ്ഞേസഞ്ച സേസതിസന്തതിരൂപാനഞ്ച ഉപത്ഥമ്ഭനഭാവേന ചിരം പവത്തിതും ന സക്കോന്തി, യാവ ച ധരന്തി, താവ വിഞ്ഞാണപച്ചയാ ഹോന്തി, വിഞ്ഞാണേന ച തേസം ചലനഗമനാദിദേസന്തരുപ്പത്തി. തസ്മാ കബന്ധസ്സപി ധാവക്ഖണേ സവിഞ്ഞാണജീവിതിന്ദ്രിയം അത്ഥേവ, തഞ്ച സീസച്ഛേദകപ്പയോഗേനേവ സീഘം പതതി, തതോ അഞ്ഞപ്പയോഗസ്സ സരീരേ വിസേസുപ്പാദനതോ പുരേതരമേവ പഠമേനേവ കിച്ചനിപ്ഫത്തിതോ സീസച്ഛേദകസ്സേവ കമ്മബദ്ധോതി ഗഹേതബ്ബോ. **ഏവരൂപാനീതി** കബന്ധവത്ഥുസദിസാനി. **ഇമസ്സ വത്ഥുസ്സാതി** ആഘാതനവത്ഥുസ്സ. **അത്ഥദീപനേതി** ഏകേന പുരിസേന പയോഗേന വാ മാരിതതാസങ്ഖാതസ്സ അത്ഥസ്സ ദീപനേ.

൧൮൨. പാനപരിഭോഗേന വട്ടതീതി സമ്ബന്ധോ. ഏവം പന വുത്തത്താ "ലോണസോവീരകം യാമകാലിക"ന്തി കേചി വദന്തി, കേചി പന "ഗിലാനാനം പാകതികമേവ, അഗിലാനാനം പന ഉദകസമ്ഭിന്ന"ന്തി വുത്തത്താ "ഗുളം വിയ സത്താഹകാലിക"ന്തി.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

തതിയപാരാജികവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൪. ചതുത്ഥപാരാജികം

വഗ്ഗുമുദാതീരിയഭിക്ഖുവത്ഥുവണ്ണനാ

൧൯൩. **അധിട്ഠേമാതി** സംവിദഹാമ. **ഇരിയാപഥം സണ്ഠപേത്വാതി** പധാനാനുരൂപം കത്വാ. **അനാഗതസമ്ബന്ധേ പന അസതീതി** ഭാസിതോ ഭവിസ്സതീതി പാഠസേസം കത്വാ അനാഗതസമ്ബന്ധേ അസതി. ഭാസിതോതി അതീതവചനം കഥം അനാഗതവചനേന സമ്ബന്ധമുപഗച്ഛതീതി ആഹ **ലക്ഖണം പനാതിആദി**. ഈദിസേ ഹി ഠാനേ ധാതുസമ്ബന്ധേ പച്ചയാതി ഇമിനാ ലക്ഖണേന ധാത്വത്ഥസമ്ബന്ധേ സതി അയഥാകാലവിഹിതാപി പച്ചയാ സാധവോ ഭവന്തീതി സദ്ദസത്ഥവിദൂ വദന്തി.

൧൯൪. **വണ്ണവാതി** ഇമിനാ അഭിനവുപ്പന്നവണ്ണതാ വുത്താ. **പസന്നമുഖവണ്ണാതി** ഇമിനാ മുഖവണ്ണസ്സ അതിപണീതതാ വുത്താ. **വിപ്പസന്നച്ഛവിവണ്ണാതി** ഇമിനാ പകതിസരീരവണ്ണസ്സേവ യഥാവുത്തനയേന വിപ്പസന്നതാ വുത്താ. യസ്മാ ഇന്ദ്രിയാനം ഉപാദാരൂപത്താ നിസ്സയവസേനേവ പീണനന്തി ആഹ "അഭിനിവിട്ഠോകാസസ്സ പരിപുണ്ണത്താ"തി. പഞ്ചപ്പസാദാനം വിയ ഹദയരൂപസ്സാപി പരിപുണ്ണതാ വുത്തായേവാതി ആഹ "മനച്ഛട്ഠാനം ഇന്ദ്രിയാന"ന്തി. ഉദ്ദേസം പരിപുച്ഛം അനുയുഞ്ജന്താ ഇമം സരീരസോഭം നേവ പാപുണിംസൂതി സമ്ബന്ധോ. **യഥാ തന്തി** ഏത്ഥ **തന്തി** നിപാതമത്തം. **ചതുചക്കന്തി** ഏത്ഥ പവത്തനട്ഠേന ഇരിയാപഥോവ ചക്കന്തി വുത്തോ.

൧൯൫. **ഉപലബ്ഭന്തീതി** ദിസ്സന്തി, ഞായന്തീതി അത്ഥോ. **പചന്തോതി** പീളേന്തോ, ഗേഹാദീനി വാ സയം ഡഹന്തോ, അഞ്ഞേഹി വാ പാചേന്തോ. **ഉദ്ധതേതി** ഉദ്ധച്ചപകതികേ. **ഉന്നളേതി** ഉഗ്ഗതനളസദിസേന ഉഗ്ഗതതുച്ഛമാനേന സഹിതേ. **ചപലേതി** പത്തചീവരമണ്ഡനാദിനാ ചാപല്ലേന യുത്തേ. **മുഖരേതി** ഖരവചനേ. **പാകതിന്ദ്രിയേതി** അസംവുതത്താ ഗിഹികാലേ വിയ പകതിയം ഠിതിന്ദ്രിയേ. **ഇരിയാപഥസണ്ഠപനാദീനീതി ആദി**-സദ്ദേന പച്ചയപടിസേവനസാമന്തജപ്പാനം ഗഹണം വേദിതബ്ബം. പരമസല്ലേഖവുത്തീഹി മഹാഅരിയവംസേഹി ഭിക്ഖൂഹി നിവുത്ഥസേനാസനാനി **ലോകസമ്മതസേനാസനാനി** നാമ. **പരിപാചേതുന്തി** വിമ്ഹാപനവസേന പരിണാമേതും. **ഭിക്ഖാചാരേ അസമ്പജ്ജമാനേതി** ഇദം **ജനപദചാരികം ചരന്തീതി** ഇമിനാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം, ന പന **പാളിം വാചേന്തോതിആദീഹി**, താനി പന പദാനി അത്തനോ നിരന്തരവാസട്ഠാനേപി ജനപദേസുപി കത്തബ്ബകിച്ചദസ്സനവസേന വുത്താനി, താനി ച തേ വത്തസീസേന കരോന്തി, ന ലാഭനിമിത്തം, തേനാഹ **തന്തീതിആദി**. **കിച്ഛേനാതി** ഇമസ്സേവ വേവചനം **കസിരേനാതി**. തദുഭയമ്പി പാരമീപൂരണവായാമം സന്ധായ വുത്തം. **സാധാരണപരിക്ഖാരഭാവേനാതി** സങ്ഘികപരിക്ഖാരഭാവേന. **തഥാഭാവതോ ഥേനേത്വാതി** അവിസ്സജ്ജിയഅവേഭങ്ഗിയഭാവതോ ഥേനേത്വാ, ന ഠാനാചാവനവസേനാതി അധിപ്പായോ, തേനാഹ "കുലദൂസകദുക്കടം ആപജ്ജതീ"തി. **അസന്തന്തി** ഇമസ്സ **അഭൂതന്തി** ഇദം കാരണവചനം, അനുപ്പന്നത്താ അവിജ്ജമാനന്തി അത്ഥോ. **കിതവസ്സേവാതി** കിതവസ്സ സകുണഗഹണമിവ. **കേരാടികസ്സാതി** സഠസ്സ. സമണോതി ഗോത്തമത്തം അനുഭോന്തി ധാരേന്തീതി **ഗോത്രഭുനോ,** നാമമത്തസമണാതി അത്ഥോ. **ദുജ്ജാനപരിച്ഛേദന്തി** അനന്തദുക്ഖത്താ "ഏത്തകം ദുക്ഖ"ന്തി സങ്ഖ്യാവസേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ഞാതും സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേനാപി ദുക്കരം, ന പന സരൂപവസേന ഞാതും ബുദ്ധഞാണസ്സ അവിസയഭാവാ.

അധിമാനവത്ഥുവണ്ണനാ

൧൯൬. **അരഹത്തേതി** അഗ്ഗഫലേ. **ഞാണചക്ഖുനാതി** പച്ചവേക്ഖണഞാണസങ്ഖാതേന ചക്ഖുനാ, അഥ വാ ഫലചിത്തസമ്പയുത്തേനേവ ഞാണചക്ഖുനാ. അത്തനാ സമ്പയുത്തേനാപി ഹി ഞാണേന അസമ്മോഹതോ സയം ദിട്ഠം നാമ ഹോതി, തഥാ തസ്മിം അധിട്ഠേതി അത്ഥോ. സബ്ബേസം കിലേസാനം പഹായകവസേന ആജാനാതി, സമന്തതോ സബ്ബേന വാ പകാരേന ജാനാതീതി "അഞ്ഞാ"തി അഗ്ഗമഗ്ഗോ വുച്ചതി, തദുപചാരേന പന തപ്ഫലമ്പീതി ആഹ "അഞ്ഞം ബ്യാകരിംസൂതി അരഹത്തം ബ്യാകരിംസൂ"തി. **അന്തരാ ഠപേതീതി** സേഖഭൂമിയം അധിമാനോ ഠപേതി. **കിലേസസമുദാചാരം അപസ്സന്തോതി** പുരിമമഗ്ഗത്തയവജ്ഝാനംയേവ കിലേസാനം വസേന വുത്തം, ന ഭവരാഗാദീനം.

സവിഭങ്ഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൯൭. പകതിമനുസ്സേഹി ഉത്തരിതരാനം ബുദ്ധാദിഉത്തമപുരിസാനം അധിഗമധമ്മോ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മോതി ആഹ **ഉത്തരിമനുസ്സാനന്തിആദി**. **പാളിയം** (പാരാ॰ ൧൯൭) "അത്ഥി ച മേ ഏതേ ധമ്മാ മയീ"തി ഏത്ഥ **മേതി** ഇദം പദപൂരണമത്തം. അധിഗന്തബ്ബതോ അധിഗമസങ്ഖാതസ്സ ഝാനാദിനോ പുച്ഛാ **അധിഗമപുച്ഛാ,** സാ ച ഝാനാദീസു സാമഞ്ഞതോ പവത്താതി ഇദാനി തത്ഥ പഠമജ്ഝാനം വാ ദുതിയാദീസു അഞ്ഞതരം വാ തത്ഥാപി കസിണാദിആരമ്മണേസു കതരമാരമ്മണം ഝാനം വാ ലോകുത്തരേസു ച സോതാപത്തിമഗ്ഗം വാ സകദാഗാമിമഗ്ഗാദീസു

അഞ്ഞതരം വാ തഥാപി സുഞ്ഞതവിമോക്ഖം വാ അപ്പണിഹിതവിമോക്ഖാദീസു അഞ്ഞതരം വാതി ഏവം പച്ചേകം ഭേദനിദ്ധാരണവസേന പുച്ഛനാകാരം ദസ്സേതും **പാളിയം** (പാരാ॰ ൧൯൭) ''പുന കതമേസം ത്വം ധമ്മാനം ലാഭീ''തി അയം പുച്ഛാ ദസ്സിതാതി ദട്ഠബ്ബാ, തേനാഹ **പഠമമഗ്ഗാദീസൂ**തിആദി. യായ അനുക്കമപടിപത്തിയാ ലോകുത്തരോ അധിഗമോ ആഗച്ഛതി, സാ പുബ്ബഭാഗപടിപത്തി **ആഗമനപടിപദാ. ന സുജ്ഝതീ**തി പുച്ഛിയമാനോ പടിപത്തിക്കമം ഉല്ലങ്ഘിത്വാ കഥേതി. **അപനേതബ്ബോ**തി തയാ വുത്തക്കമേനായം ന സക്കാ അധിഗന്തുന്തി അധിഗതമാനതോ അപനേതബ്ബോ. സന്നിഹിതേസു കപ്പിയേസുപി ചതൂസു പച്ചയേസു അലഗ്ഗത്താ ''ആകാസേ പാണിസമേന ചേതസാ''തി വുത്തം. വുത്തസദിസം ബ്യാകരണം ഹോതീതി യോജനാ. **ഖീണാസവപടിപത്തിസദിസാ പടിപദാ ഹോതി** സുവിക്ഖമ്ഭിതകിലേസത്താ. ഇദഞ്ച അരഹത്തം പടിജാനന്തസ്സ വസേന വുത്തം, തേനാഹ **ഖീണാസവസ്സ നാമാ**തിആദി. ഏവം സുവിക്ഖമ്ഭിതകിലേസസ്സ വത്തനസേക്ഖധമ്മപടിജാനനം ഇമിനാ ഭയുപ്പാദനേന, അമ്ബിലാദിദസ്സനേ ഖേളുപ്പാദാദിനാ ച ന സക്കാ വീമംസിതും, തസ്മാ തസ്സ വചനേനേവ തം സദ്ധാതബ്ബം. **അയം ഭിക്ഖു സമ്പന്നബ്യാകരണോ**തി ഇദം ന കേവലം അഭായനകമേവ സന്ധായ വുത്തം ഏകച്ചസ്സ സൂരജാതികസ്സ പുഥുജ്ജനസ്സാപി അഭായനതോ, രജ്ജനീയാരമ്മണാനം ബദരസാളവാദിഅമ്ബിലമദ്ദനാദീനം ഉപനയനേപി ഖേളുപ്പാദാദിതണ്ഹാപവത്തരഹിതം സബ്ബഥാ സുസോധിതമേവ സന്ധായ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം.

അസന്തഗുണസമ്ഭാവനലക്ഖണാ പാപിച്ഛാതി ആഹ **യാ സാ ഇധേകച്ചോ**തിആദി. **ആദി**-സദ്ദേന അസ്സദ്ധോതിആദിപാഠം സങ്ഗണ്ഹാതി. **സാമഞ്ഞം ദുപ്പരാമട്ഠ**ന്തി സമണധമ്മസങ്ഖാതം സാമഞ്ഞം ഖണ്ഡസീലാദിതായ ദുപ്പരാമട്ഠം ദുട്ഠു ഗഹിതം നിരയായ നിരയദുക്ഖായ തം പുഗ്ഗലം തത്ഥ നിരയേ ഉപകഡ്ഢതി നിബ്ബത്താപേതീതി അത്ഥോ. **സിഥിലോ**തി ഓലീയിത്വാ കരണേന സിഥിലഗാഹേന കതോ, സഥേന വാ സാഠേയ്യേന ആദിണ്ണോ സിഥിലോ. **പരിബ്ബജോ**തി സമണഭാവോ. **ഭിയ്യോ**തി പുബ്ബേ വിജ്ജമാനാനം രാഗരജാദീനം ഉപരി അപരമ്പി രജം ആകിരതീതി അത്ഥോ. **ഭിക്ഖുഭാവോ**തി അധമ്മികപടിഞ്ഞാമത്തസിദ്ധോ ഭിക്ഖുഭാവോ. **അജാനമേവാ**തി ഏത്ഥ ഏവ-സദ്ദോ അവധാരണേ അജാനന്തോ ഏവാതി, ''അജാനമേവ''ന്തിപി പാഠോ, തത്ഥ പന ഏവം ജാനാമി ഏവം പസ്സാമീതി യോജേതബ്ബം.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ

൧൯൮. ഏവന്തി ച പഠമജ്ഝാനാദിപരാമസനം പഠമജ്ഝാനം ജാനാമി ദുതിയാദിഝാനന്തി. **അസുഭജ്ഝാനാദീനീതി ആദി**-സദ്ദേന കായഗതാസതിജ്ഝാനം കസിണജ്ഝാനം കസിണമൂലകാനി ആരുപ്പജ്ഝാനാനി ച സങ്ഗണ്ഹാതി. **വിമോക്ഖോ**തി ചതുബ്ബിധോ മഗ്ഗോ, തസ്സ സഗുണതോ സുഞ്ഞതാദിനാമം ദസ്സേന്തോ ആഹ **സോ പനായ**ന്തിആദി. മഗ്ഗോ ഹി നാമ പഞ്ചഹി കാരണേഹി നാമം ലഭതി സരസേന വാ പച്ചനീകേന വാ സഗുണേന വാ ആരമ്മണേന വാ ആഗമനേന വാ. സചേ ഹി സങ്ഖാരുപേക്ഖാ അനിച്ചതോ സങ്ഖാരേ സമ്മസിത്വാ വുട്ഠാതി, മഗ്ഗോ അനിമിത്തവിമോക്ഖേന വിമുച്ചതി. സചേ ദുക്ഖതോ സമ്മസിത്വാ വുട്ഠാതി, അപ്പണിഹിതവിമോക്ഖേന വിമുച്ചതി. സചേ അനത്തതോ സമ്മസിത്വാ വുട്ഠാതി, സുഞ്ഞതവിമോക്ഖേന വിമുച്ചതി, ഇദം **സരസതോ** നാമം നാമ. യസ്മാ പനേസ സങ്ഖാരേസു അനിച്ചാനുപസ്സനായ നിച്ചനിമിത്തം പജഹന്തോ ആഗതോ, തസ്മാ അനിമിത്തോ. ദുക്ഖാനുപസ്സനായ സുഖസഞ്ഞം പണിധിം പത്ഥനം പഹായ ആഗതത്താ അപ്പണിഹിതോ. അനത്താനുപസ്സനായ അത്തസഞ്ഞം പഹായ അത്തസുഞ്ഞതാദസ്സനവസേന സുഞ്ഞതാ ഹോതി, ഇദം **പച്ചനീകതോ** നാമം നാമ. രാഗാദീഹി പനേസ സുഞ്ഞതത്താ സുഞ്ഞതോ, രൂപനിമിത്താദീനം, രാഗനിമിത്താദീനം ഏവ വാ അഭാവേന അനിമിത്തോ, രാഗപണിധിആദീനം അഭാവതോ അപ്പണിഹിതോതി വുച്ചതി, ഇദം അസ്സ **സഗുണതോ** നാമം. രാഗാദിസുഞ്ഞം അനിമിത്തം അപ്പണിഹിതഞ്ച നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കരോതീതി സുഞ്ഞതോ അനിമിത്തോ അപ്പണിഹിതോതി വുച്ചതി, ഇദമസ്സ **ആരമ്മണതോ** നാമം. ആഗമനം പന ദുവിധം വിപസ്സനാഗമനം മഗ്ഗാഗമനഞ്ച. തത്ഥ മഗ്ഗേ വിപസ്സനാഗമനമേവ, ഫലേ പന മഗ്ഗാനന്തരേ മഗ്ഗാഗമനം, ഫലസമാപത്തിയം വിപസ്സനാഗമനമ്പി. അനത്താനുപസ്സനാവസേന മഗ്ഗോ സുഞ്ഞതോ അനിച്ചദുക്ഖാനുപസ്സനാഹി അനിമിത്തോ അപ്പണിഹിതോതി ഏവം വിപസ്സനാ അത്തനോ നാമം മഗ്ഗസ്സ ദേതി, മഗ്ഗോ ഫലസ്സാതി ഇദം **ആഗമനതോ** നാമം.

സുഞ്ഞത്താതി വിവിത്തത്താ. രാഗാദയോവ പതിട്ഠാനട്ഠേന പണിധീതി ആഹ ''രാഗദോസമോഹപണിധീന''ന്തി. **ഇമിസ്സാ വിജ്ജായാതി ദിബ്ബചക്ഖുവിജ്ജായാ**തിആദിനാ ഏകേകവിജ്ജം സന്ധായ വദന്തി. ഏവം ഏകിസ്സാപി നാമം അഗ്ഗഹേത്വാപി താ ഏവ സന്ധായ ''വിജ്ജാനം ലാഭിമ്ഹീ''തി ഭണന്തോപി പാരാജികോ ഹോതീതി സങ്ഖേപട്ഠകഥായം അധിപ്പായോ. വത്ഥുവിജ്ജാദീനി പന സന്ധായ വദന്തോ ന ഹോതി. **ഏകേകകോട്ഠാസവസേനാ**തി മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തനയേന ലോകുത്തരവിസേസം അകത്വാ കേവലം ''സതിപട്ഠാനാനം ലാഭീ''തി ഏകേകകോട്ഠാസവസേനാതി അധിപ്പായോ. **തത്ഥാ**തി തേസു കോട്ഠാസേസു. കിലേസാനം പഹാനം നാമ അഭാവമത്തമ്പി ലോകുത്തരകിച്ചത്താ ലോകുത്തരന്തി സമത്ഥേതും **തം പനാ**തിആദി വുത്തം. **രാഗാ ചിത്തം വിനീവരണതാ**തി രാഗതോ ചിത്തസ്സ വിനീവരണതാ, തതോ രാഗതോ വിമുത്തത്താ ഏവ വീതരാഗനീവരണതാതി അത്ഥോ, യാ ച പഞ്ച വിജ്ജാതി യോജേതബ്ബം. **ന ആഗതാ**തി ഇധ പദഭാജനേ ''ഞാണന്തി തിസ്സോ വിജ്ജാ''തി (പാരാ॰ ൧൯൮) വുത്തത്താ സേസാ പഞ്ച വിജ്ജാ ന ആഗതാതി അത്ഥോ. **നിബ്ബത്തിതലോകുത്തരത്താ**തി ലോകിയധമ്മസാധാരണസങ്ഖതസ്സാപി അഭാവാ ലോകിയേഹി സബ്ബഥാ അസമ്മിസ്സലോകുത്തരത്താ. **അഞ്ഞ**ന്തി സങ്ഖേപട്ഠകഥാദിം വദന്തി, തമ്പി തത്ഥേവ പടിക്ഖിത്തന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൦൦. പുന ആനേത്വാ പഠമജ്ഝാനാദീഹി ന യോജിതന്തി ഏത്ഥ ''പഠമജ്ഝാനേനാതി പാഠോ''തി കേചി വദന്തി, തം യുത്തമേവ ആദി-സദ്ദേന ഗഹേതബ്ബസ്സ ഝാനസ്സ അഭാവാ. പഠമജ്ഝാനമൂലകഞ്ഹി ഏകമേവ ഖണ്ഡചക്കം. കത്തുസാധനോപി ഭണിത-സദ്ദോ ഹോതീതി ആഹ **അഥ വാ**തിആദി. യേന ചിത്തേന മുസാ ഭണതി, തേനേവ ചിത്തേന ന സക്കാ ''മുസാ ഭണാമീ''തി ജാനിതും, അന്തരന്തരാ പന അഞ്ഞാഹി മനോദ്വാരവീഥീഹി ''മുസാ ഭണാമീ''തി ജാനാതീതി വുത്തം ''ഭണന്തസ്സ ഹോതി മുസാ ഭണാമീ''തി. **അയമേത്ഥ അത്ഥോ ദസ്സിതോ**തി തീഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ മുസാവാദോതി അയമത്ഥോ ദസ്സിതോ. **ദവാ**തി സഹസാ. **രവാ**തി അഞ്ഞം വത്തുകാമസ്സ ഖലിത്വാ അഞ്ഞഭണനം. തം ജാനാതീതി തംഞാണം, തസ്സ ഭാവോ **തംഞാണതാ,** ഞാണസ്സ വിസയവിസയീഭാവേന അത്തസംവേദനന്തി അത്ഥോ. **ഞാണസമോധാന**ന്തി ബഹൂനം ഞാണാനം ഏകസ്മിം ഖണേ സമോധാനം, സഹുപ്പത്തീതി അത്ഥോ. **യേന ചിത്തേന ''മുസാ ഭണിസ്സ''ന്തി ജാനാതീ**തി ഇദം പുബ്ബഭാഗചേതനഞ്ച സന്നിട്ഠാനചേതനഞ്ച ഏകതോ കത്വാ വുത്തം. യേന ചിത്തേന പുബ്ബഭാഗചേതനാഭൂതേന സന്നിട്ഠാനചേതനാഭൂതേന ച വിസംവാദിതബ്ബസത്തസങ്ഖാരേ ജാനാതി, യേന ചിത്തേന മുസാ ഭണിസ്സന്തി അത്ഥോ. **തേനേവ...പേ॰... പരിച്ചജിതബ്ബാ**തി തേനേവ ചിത്തേന ''ഏവം അഹം മുസാ ഭണാമീ''തി വാ ''ഭണിത''ന്തി വാ തദേവ മുസാവാദചിത്തമാരമ്മണം കത്വാ ഭിക്ഖു ജാനാതീതി ഏവം

പുബ്ബാപരസന്നിട്ഠാനചേതനാക്ഖണേസു തീസു ഏകേനേവ ചിത്തേന ഞാണവിസയഞ്ച ഞാണഞ്ചാതി ഉഭയമ്പി ഏകക്ഖണേ പുഗ്ഗലോ ജാനാതീതി അയം തംഞാണതാ പരിച്ചജിതബ്ബാ വിസയസ്സേവ തദാ പകാസനതോതി അധിപ്പായോ, തേനാഹ **ന ഹീതി**ആദി. യദി ഞാണസ്സ അത്തനോ സരൂപം ന ഞായതി, കഥം പച്ഛിമം ചിത്തം ജാനാതീതി ആഹ **പുരിമം പുരിമന്തി**ആദി. തത്ഥ **ഭണിസ്സാമീ**തിആദിനാ തീസു കാലേസു ഉപ്പന്നം പുരിമപുരിമചിത്തം അത്താനം വിസയം കത്വാ ഉപ്പജ്ജമാനസ്സ പച്ഛിമസ്സ പച്ഛിമസ്സ ചിത്തസ്സ തഥാ ഉപ്പത്തിയാ പച്ചയോ ഹോതീതി അത്ഥോ. **തേനാതി** യേന കാരണേന തീസു ഖണേസു ചിത്താനി തദഞ്ഞേഹേവ ചിത്തേഹി ജാനിതബ്ബാനി, താനി ച പുരിമപുരിമചിത്തേനേവ അവസ്സം ഉപ്പജ്ജന്തി, തേന കാരണേനാതി അത്ഥോ. **തസ്മിം സതീ**തി ഭണിസ്സാമീതി പുബ്ബഭാഗേ സതി. **സേസദ്വയന്തി** ഭണാമി, ഭണിതന്തി ഇദം ദ്വയം ന ഹേസ്സതീതി ഏതം നത്ഥീതി യോജനാ ഹോതിയേവാതി അത്ഥോ. **ഏകം വിയ പകാസതീ**തി ഭിന്നക്ഖണാനമ്പി നിരന്തരുപ്പത്തിയാ "തദേവേദ"ന്തി ഗഹേതബ്ബതം സന്ധായ വദതി.

ബലവധമ്മവിനിധാനവസേനാതി ബലവഗാഹസ്സ വിനിധാനവസേന. **ദുബ്ബലദുബ്ബലാനന്തി** ദുബ്ബലദുബ്ബലാനം ഗാഹാനം. **സകഭാവപരിച്ചജനവസേനാതി** അത്തനോ സന്തകഭാവസ്സ പരിച്ചജനവസേന.

൨൦൭. **ഉത്താസിതത്താതി** ഭയം ജനേത്വാ വിയ പലാപിതത്താ. ഏവം പലാപിതോ ന പുന തം ഠാനം ആഗച്ഛതീതി ആഹ "പുന അനല്ലീയനഭാവദസ്സനവസേനാ"തി. ഖേ-സദ്ദം സദ്ദത്ഥവിദൂ ഉത്താസത്ഥേ പഠന്തീതി ആഹ **സ്വായമത്ഥോതി**ആദി. അണു ഏവ അണുസഹഗതം, അണുത്തേന വാ യുത്തന്തി അത്ഥോ.

വത്ഥുകാമവാരകഥാവണ്ണനാ

൨൧൪. **കേവലഞ്ഹിയന്തി** കേവലഞ്ഹി അയം വാരോതി അജ്ഝാഹരിതബ്ബം. **തങ്ഖണഞ്ഞേവ ജാനാതീതി** പകതിയാ വചനാനന്തരം വിജാനനം സന്ധായ വുത്തം. ഏവം പന വചീഭേദം അകത്വാ "യോ ഇമമ്ഹാ ആവാസാ പഠമം പക്കമിസ്സതി, നം മയം 'അരഹാ'തി ജാനിസ്സാമാ"തി ഏവം കതസങ്കേതാ വിഹാരാ പഠമം പക്കമനേന തസ്മിം ഖണേ അവീതിവത്തേപി നിക്ഖന്തമത്തേപി പാരാജികം അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു "മം 'അരഹാ'തി ജാനന്തൂ"തി തമ്ഹാ ആവാസാ പഠമം പക്കാമീതി ആഗതവത്ഥുമ്ഹി (പാരാ॰ ൨൨൭) വിയ. **വിഞ്ഞത്തിപഥേതി** കായവചീവിഞ്ഞത്തീനം ഗഹണയോഗ്ഗേ പദേസേ, തേന വിഞ്ഞത്തിപഥം അതിക്കമിത്വാ ഠിതോ കോചി ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ കായവികാരം ദിസ്വാ ദിബ്ബായ സോതധാതുയാ വചീഭേദഞ്ച സുത്വാ ജാനാതി, ന പാരാജികന്തി ദീപേതി. **പാളിയം** "പടിവിജാനന്തസ്സ ആപത്തി പാരാജികസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൨൧൪) ഇമസ്മിം പടിവിജാനനവാരേ യസ്മിം അക്ഖരേ വാ ഉച്ചാരിതേ കായപ്പയോഗേ വാ കതേയേവ അയം പഠമജ്ഝാനം സമാപന്നോതിആദിഅത്ഥം പരോ വിജാനാതി, തതോ പുരിമേസു അക്ഖരുച്ചാരണാദിപ്പയോഗേസു ഥുല്ലച്ചയം ആപജ്ജിത്വാ പച്ഛിമേവ പടിവിജാനനപയോഗക്ഖണേ പാരാജികം ആപജ്ജതീതി വേദിതബ്ബം ഥുല്ലച്ചയസ്സേവേത്ഥ സാമന്തത്താ, തേനേവ **ബുദ്ധദത്താചരിയേന** -

> "ദുക്കടം പഠമസ്സേവ, സാമന്തമിതി വണ്ണിതം;
> സേസാനം പന തിണ്ണമ്പി, ഥുല്ലച്ചയമുദീരിത"ന്തി -

വുത്തം , അയഞ്ചത്ഥോ "ന പടിവിജാനന്തസ്സ ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി ഇമിനാ സുത്തേന സങ്ഗഹിതോതി ദട്ഠബ്ബോ. **ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാദിവസേനാതി**ആദിനാ ഝാനസമാധിആദിസദ്ദാനമത്ഥേസു പുബ്ബേ അകതപരിചയത്താ സുത്വാ "അത്ഥം ഈദിസ"ന്തി അജാനിത്വാ കേവലം "വിസിട്ഠോ കോചി സമണഗുണോ അനേന ലദ്ധോ"തി പരേന ഞാതേപി പാരാജികമേവാതി ദസ്സേതി.

അനാപത്തിഭേദകഥാവണ്ണനാ

൨൨൨. **അനുല്ലപനാധിപ്പായസ്സാതി** "ഏവം വുത്തേ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മോ മയാ പകാസിതോ ഹോതീ"തി അമനസികത്വാ "നാഹം, ആവുസോ, മച്ചുനോ ഭായാമീ"തിആദികം കഥേന്തസ്സ. ഏവം കഥേന്തോ ച വോഹാരതോ അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തോ നാമ ഹോതീതി വുത്തം "അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തസ്സാ"തി. **ഭായന്തോതി** "ഞത്വാ ഗരഹന്തി നു ഖോ"തി ഭായന്തോ.

പദഭാജനീയവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ

൨൨൩. **സേക്ഖഭൂമിയന്തി** ഇമിനാ ഝാനഭൂമിമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. **തിണ്ണം വിവേകാനന്തി** കായചിത്തഉപധിവിവേകാനം. പിണ്ഡായ ചരണസ്സ ഭോജനപരിയോസാനതായ വുത്തം "യാവ ഭോജനപഅയോസാന"ന്തി. അന്തരഘരേ ഭുത്വാ ആഗച്ഛന്തസ്സാപി വുത്തനയേനേവ സമ്ഭാവനിച്ഛായ ചീവരസണ്ഠാപനാദീനി കരോന്തസ്സ ദുക്കടമേവ, **പാളിയം** പന ദുക്കരാദിവത്ഥൂസു "അനാപത്തി അനുല്ലപനാധിപ്പായസ്സാ"തി ഇദം ഥുല്ലച്ചയേനാപി അനാപത്തിദസ്സനത്ഥം വുത്തം. ഉല്ലപനാധിപ്പായസ്സാപി ഹി "നാവുസോ, ദുക്കരം അഞ്ഞം ബ്യാകാതു"ന്തി വുത്തേ ഥുല്ലച്ചയമേവ അത്തുപനായികത്താഭാവതോതി ദട്ഠബ്ബം.

൨൨൭. **ന ദാനാഹം തത്ഥ ഗമിസ്സാമീതി** പുന തത്ഥ വസിതട്ഠാനേ ന ഗമിസ്സാമി, ഏവം സതി പഠമം ഗതോ അയം പുന ച നാഗതോ, തസ്മാ അരഹാതി മഞ്ഞിസ്സന്തീതി അധിപ്പായോ. **തം ഠാനന്തി** ആവാസം വാതിആദിനാ പുബ്ബേ പരിച്ഛിന്നട്ഠാനം. പദസാ ഗമനം സന്ധായ കതികായ കതത്താ **യാനേനാതി**ആദി വുത്തം. വിജ്ജാമയിദ്ധിം സന്ധായ "ഇദ്ധിയാ"തി വുത്തം ഉല്ലപനാധിപ്പായസ്സ അഭിഞ്ഞിദ്ധിയാ അസമ്ഭവതോ. **അഞ്ഞമഞ്ഞം രക്ഖന്തീതി** ഉല്ലപനാധിപ്പായേ സതിപി ഏകസ്സാപി പഠമഗമനാഭാവാ രക്ഖന്തി. സചേ പന കതികം കത്വാ നിസിന്നേസു ഏകം ദ്വേ ഠപേത്വാ അവസേസാ ഉല്ലപനാധിപ്പായേന ഏകതോ ഗച്ഛന്തി, ഗതാനം സബ്ബേസം പാരാജികമേവ. തേസു യസ്സ ഉല്ലപനാധിപ്പായോ നത്ഥി, തസ്സ അനാപത്തി. **ഏതന്തി** ഹേട്ഠാ വുത്തം സബ്ബം കതികവത്തം. **നാനാവേരജ്ജകാതി** നാനാജനപദവാസിനോ. **സങ്ഘലാഭോതി** യഥാവുഡ്ഢം പാപുണനകകോട്ഠാസോ. അയഞ്ച പടിക്ഖേപോ അവിസേസേത്വാ കരണം സന്ധായ കതോ, വിസേസേത്വാ പന "ഏത്തകോ അസുകസ്സാ"തി പരിച്ഛിന്ദിത്വാ അപലോകേത്വാ ദാതും വട്ടതി.

൨൨൮. **ധമ്മധാതൂതി** സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം, ധമ്മാനം സഭാവോ വാ. **ഉപപത്തീതി** അത്തഭാവം സന്ധായ വദതി. **ദുസ്സദ്ധാപയാ ഹോന്തീതി** പുഥുജ്ജനേ സന്ധായ വുത്തം, ന ലക്ഖണത്ഥേരാദികേ അരിയപുഗ്ഗലേ . **വിതുഡേന്തീതി** വിനിവിജ്ഝിത്വാ ഡേന്തി ഗച്ഛന്തി, ഫാസുളന്തരികായോ ഛിദ്ദാവഛിദ്ദം കത്വാ താഹി ഗച്ഛന്തീതി നിസ്സക്കവസേന

അത്ഥോ. വിതുദേന്തീതി പാഠേ ഫാസുളന്തരികാഹീതി ആധാരത്ഥേ നിസ്സക്കവചനം. **ലോഹതുണ്ഡേഹീ**തി കാളലോഹമയേഹി തുണ്ഡേഹി. **അച്ഛരിയം വതാ**തി ഗരഹിതബ്ബതായ അച്ഛരം പഹരിതും യുത്തരൂപം. **ചക്ഖുഭൂതാ**തി ലോകസ്സ ചക്ഖു വിയ ഭൂതാ സഞ്ജാതാ, ചക്ഖുസദിസാതിപി അത്ഥോ. **തസ്സേവ കമ്മസ്സാ**തി യേന ഗോഘാതകകമ്മേനേവ നിരയേ നിബ്ബത്തോ, തസ്സേവാതി അത്ഥേ ഗയ്ഹമാനേ ഏകായ ചേതനായ ബഹുപടിസന്ധിയോ ഹോന്തീതി ആപജ്ജതി, ന ചേതം യുത്തം ഏകസ്സ അമ്ബാദിബീജസ്സ അനേകങ്കുരുപ്പത്തി വിയാതി തം പരിഹരന്തോ ആഹ **തസ്സ നാനാചേതനാഹി ആയൂഹിതസ്സാ**തിആദി, തേന ഗോഘാതകകമ്മക്ഖണേ പുബ്ബചേതനാ അപരചേതനാ സന്നിട്ഠാപകചേതനാതി ഏകസ്മിമ്പി പാണാതിപാതേ ബഹൂ ചേതനാ ഹോന്തി, നാനാപാണാതിപാതേസു വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. തത്ഥ ഏകായ ചേതനായ നരകേ പചിത്വാ തദഞ്ഞചേതനാസു ഏകായ അപരാപരിയചേതനായ ഇമസ്മിം പേതത്തഭാവേ നിബ്ബത്തോതി ദസ്സേതി, തേനാഹ "അവസേസകമ്മം വാ കമ്മനിമിത്തം വാ"തി. ഏത്ഥ ച കമ്മസരിക്ഖവിപാകുപ്പത്തിം സന്ധായ കമ്മകമ്മനിമിത്താനമേവ ഗഹണം കതം, ന ഗതിനിമിത്തസ്സ, തേനാഹ "അട്ഠിരാസിയേവ നിമിത്തം അഹോസീ"തി. **പാളിയം** വിതച്ഛേന്തീതി തുണ്ഡേഹി തച്ഛേന്തോ വിയ ലുഞ്ചന്തി. **വിരാജേന്തീ**തി വിലിഖന്തി.

൨൨൯. വല്ലൂരവിക്കയേനാതി സുക്ഖാപിതമംസവിക്കയേന. **നിപ്പക്ഖചമ്മേ**തി വിഗതപക്ഖലോമചമ്മേ. **ഏകം മിഗ**ന്തി ദീപകമിഗം. **കാരണാഹീ**തി ഘാതനാഹി. **ഞത്വാ**തി കമ്മട്ഠാനം ഞത്വാ.

൨൩൦. മങ്ഗനവസേന ഉലതീതി **മങ്ഗുലി,** വിരൂപബീഭച്ഛഭാവേന പവത്തതീതി അത്ഥോ. **ചിത്തകേളി**ന്തി ചിത്തരുചിയം അനാചാരകീളം.

൨൩൪. നിസ്സേവാലപണകകദ്ദമോതി തിലബീജകാദിസേവാലേന നീലമണ്ഡൂകപിട്ഠിവണ്ണേന ഉദകപിട്ഠേ ഉദകം നീലവണ്ണം കുരുമാനേന പണകേന കദ്ദമേന ച വിരഹിതോ. ഉണ്ഹഭാവേന തപനതോ തപം ഉദകം അസ്സാതി തപോദകാതി വത്തബ്ബേ ക-കാരലോപം കത്വാ "തപോദാ"തി വുച്ചതി. **പേതലോകോ**തി പകട്ഠേന അകുസലകമ്മേന സുഗതിതോ ദുഗ്ഗതിം ഇതാനം ഗതാനം ലോകോ സമൂഹോ, നിവാസട്ഠാനം വാ. **കതഹത്ഥാ**തി ധനുസിപ്പേ സുട്ഠു സിക്ഖിതഹത്ഥാ, അവിരജ്ഝനലക്ഖവേധാതി അത്ഥോ. സിപ്പദസ്സനവസേന രാജകുലാദീസു രാജസമൂഹം ഉപേച്ച കതം അസനം സരക്ഖേപോ ഏതേസന്തി **കതുപാസനാ,** സബ്ബത്ഥ ദസ്സിതസിപ്പാതി അത്ഥോ. **പഭഗ്ഗോ**തി പഭഞ്ജിതോ, പരാജിതോതി അത്ഥോ.

൨൩൫. ആനേഞ്ജസമാധിന്തി അരൂപസമാപത്തിയം നിരുദ്ധേ സതിപി സദ്ദകണ്ടകേന ഉട്ഠാനാരഹോ രൂപാവചരസമാധിയേവ ഇധ വത്തബ്ബോതി ആഹ **അനേജം അചല**ന്തിആദി. **സമാധിപരിപന്ഥകേ**തി വിതക്കാദികേ സന്ധായ വദതി, ഇദം പന പഠമബോധിയം ഉപ്പന്നമ്പി വത്ഥും അനാചാരമത്തവസേന ഭിക്ഖൂഹി ചോദിതേപി ഭഗവതാ "അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, മോഗ്ഗല്ലാനസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൨൨൮) ഏവം ആയതിം അത്തനാ പഞ്ഞപിയമാനപാരാജികാനുഗുണം തദാ ഏവ വിനീതന്തി ധമ്മസങ്ഗാഹകത്ഥേരേഹി പച്ഛാ പഞ്ഞത്തസ്സ ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ വിനീതവത്ഥുഭാവേന സങ്ഗഹമാരോപിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. സാവകാനം ഉപ്പടിപാടിയാ അനുസ്സരണാഭാവം ദസ്സേതും "ന ഉപ്പടിപാടിയാ"തി വുത്തം. **ദുക്കരം കത**ന്തി അനന്തരേ പഞ്ചകപ്പസതികേ കാലേ വിഞ്ഞാണസന്തതിം അദിസ്വാപി അസമ്മുയ്ഹിത്വാ പരതോ തതിയത്തഭാവേ ദിട്ഠചുതിചിത്തേന സദ്ധിം വത്തമാനഭവപടിസന്ധിയാ അനുമാനേനാപി കാരിയകാരണാഭാവഗഹണം നാമ സാവകാനം ദുക്കരത്താ വുത്തം. **പടിവിദ്ധാ**തി പടിവിദ്ധസദിസാ. യഥാ നാമ സത്തധാ ഫാലിതസ്സ ചാമരവാലലോമസ്സ ഏകായ അഗ്ഗകോടിയാ അപരസ്സ വാലലോമംസുനോ കോടിം ദൂരേ ഠത്വാ വിജ്ഝേയ്യ ആവുനന്തോ വിയ പടിപാദേയ്യ, ഏവമേവ ഇമിനാപി ദുക്കരം കതന്തി വുത്തം ഹോതി. **ഏതദഗ്ഗ**ന്തി ഏസോ അഗ്ഗോ. **യദിദ**ന്തി യോ അയം.

നിഗമനവണ്ണനാ

൨൩൩. ഇധാതി ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗേ. **ഉദ്ദിട്ഠാപാരാജികപരിദീപന**ന്തി സിക്ഖാപദേസു പാതിമോക്ഖുദ്ദേസവസേന ഉദ്ദിട്ഠപാരാജികപരിദീപനം, ന പന സബ്ബസ്മിം പാരാജികവിഭങ്ഗേ ആഗതആപത്തിപരിദീപനം തത്ഥ ഥുല്ലച്ചയാദീനമ്പി ആഗതത്താ തേനേവ ഉദ്ദിട്ഠ-സദ്ദേന വുത്തവിഭങ്ഗസ്സ നിദ്ദേസത്താ. **ഭിക്ഖുനീനം അസാധാരണാനി ചത്താരീ**തി ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലികാ (പാചി॰ ൬൫൭) വജ്ജപ്പടിച്ഛാദികാ (പാചി॰ ൬൬൨) ഉക്ഖിത്താനുവത്തികാ (പാചി॰ ൬൬൯) അട്ഠവത്ഥുകാതി (പാചി॰ ൬൭൫) ഇമാനി ഭിക്ഖൂഹി അസാധാരണാനി ഭിക്ഖുനീനം ഏവ പഞ്ഞത്താനി പാരാജികാനീതി അത്ഥോ. **വത്ഥുവിപന്നാ**തി പബ്ബജ്ജുപസമ്പദാനം വത്ഥുഭാവോ വത്ഥു നാമ, തേന വത്ഥുമത്തേന വിപന്നാ, വിപന്നവത്ഥുകാതി അത്ഥോ. **അഹേതുകപടിസന്ധികാ**തി മഗ്ഗാനുപ്പത്തികാരണമാഹ. കിഞ്ചാപി ദുഹേതുകാനമ്പി മഗ്ഗോ നുപ്പജ്ജതി, തേ പന പബ്ബജ്ജുപസമ്പദാസു ഠത്വാ ആയതിം മഗ്ഗഹേതും സമ്പാദേതും സക്കോന്തി, അഹേതുകാ പന പരിസുദ്ധേ ചതുപാരിസുദ്ധിസീലേ ഠത്വാ സമ്പാദേതും ന സക്കോന്തി, തസ്മാ തേ തമ്പി പടിച്ച വത്ഥുവിപന്നാവാതി വേദിതബ്ബാ. **പാരാജികാ**തി കമ്മവിപത്തിയാ പടിസന്ധിക്ഖണേയേവ പരാജയം ആപന്നാ. ഥേയ്യസംവാസകാദീനം ഗിഹിഭാവേ ഠത്വാ വിപസ്സനായ വായമന്താനമ്പി തസ്മിം അത്തഭാവേ മഗ്ഗുപ്പത്തിഅഭാവതോ "മഗ്ഗോ പന വാരിതോ"തി വുത്തം. ദീഘതായ ലമ്ബമാനം അങ്ഗജാതം ലമ്ബം നാമ, തം യസ്സ അത്ഥി സോ **ലമ്ബീ**. സോ ഏത്താവതാ ന പാരാജികോ, തം പന ദീഘം അങ്ഗജാതം അത്തനോ മുഖേ വാ വച്ചമഗ്ഗേ വാ സേവനാധിപ്പായേന പവേസേന്തോവ പാരാജികോ, ഇധ പന വച്ചമഗ്ഗേ പവേസേന്തോവ അധിപ്പേതോ മുദുപിട്ഠികേനേവ മുഖേ പവേസനസ്സ വുത്തത്താ. സോപി ഹി കതപരികമ്മതായ മുദുഭൂതായ പിട്ഠിയാ ഓനമിത്വാ അത്തനോ അങ്ഗജാതം മുഖേന ഗണ്ഹന്തോവ പാരാജികോ ഹോതി, ന കേവലോ. യോ പന മുഖേന അത്തനോ വച്ചമഗ്ഗം വാ പരേസം വച്ചമഗ്ഗമുഖം വാ ഇത്ഥീനം പസ്സാവമഗ്ഗം വാ ഗണ്ഹാതി, തസ്സ ച പുരിസനിമിത്തേന പുരിസനിമിത്തം ഛുപന്തസ്സ ച മഗ്ഗേന മഗ്ഗപടിപാദനേപി പാരാജികം ന ഹോതി പുരിസനിമിത്തേന തദിതരമഗ്ഗസമ്പടിപാദനേനേവ മേഥുനധമ്മവോഹാരതോ . **പരസ്സ അങ്ഗജാതേ അഭിനിസീദതീ**തി പരസ്സ ഉത്താനം സയന്തസ്സ കമ്മനിയേ അങ്ഗജാതേ അത്തനോ വച്ചമഗ്ഗം പവേസേന്തോ തസ്സൂപരി നിസീദതി, ഇദഞ്ച ഉപലക്ഖണമത്തം പരേസം അങ്ഗജാതം വച്ചമഗ്ഗേ പവേസേന്തോ സാദിയന്തോപി പാരാജികോവ, ബലക്കാരേന പന വച്ചമഗ്ഗേ വാ മുഖേ വാ പരേന പവേസിയമാനോ യദി ന സാദിയതി, അനാപത്തികോവ. ഏത്ഥ അസാദിയനം നാമ ദുക്കരം വിരജ്ജിതബ്ബതോ. ഏത്ഥ ച അനുപസമ്പന്നഭാവേ ഠത്വാ മാതുപിതുഅരഹന്തേസു അഞ്ഞതരം ഘാതേന്തോ ഭിക്ഖുനിം ദൂസേന്തോ ച സാമണേരപബ്ബജ്ജമ്പി ന ലഭതീതി ദസ്സനത്ഥം വിസും ഗഹിതത്താ മാതുഘാതകാദീനം ചതുന്നം തതിയപഠമപാരാജികേസു അന്തോഗധതാ വേദിതബ്ബാ. യഥാ ഏത്ഥ, ഏവം ഗിഹിഭാവേ ഠത്വാ ലോഹിതുപ്പാദം കരോന്തോ ലോഹിതുപ്പാദകോവാതി ഗഹേതബ്ബം. **ഏതേന പരിയായേനാ**തി ഉഭിന്നം രാഗപരിയുട്ഠാനസങ്ഖാതേന പരിയായേന. ദുതിയവികപ്പേ കച്ചി അത്ഥാതി പദച്ഛേദോ വേദിതബ്ബോ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

ചതുത്ഥപാരാജികവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

നിട്ഠിതോ ച പാരാജികകണ്ഡവണ്ണനാനയോ.

൨. സങ്ഘാദിസേസകണ്ഡോ

൧. സുക്കവിസ്സട്ഠിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൩൪. **തേരസകസ്സാ**തി തേരസ സിക്ഖാപദാനി പരിമാണാനി അസ്സാതി തേരസകോ, കണ്ഡോ, തസ്സ. സമഥേ വിപസ്സനായ വാ അഭിരതിരഹിതോ ഇധ **അനഭിരതോ,** ന പബ്ബജ്ജായാതി ആഹ ''വിക്ഖിത്തചിത്തോ''തി. വിക്ഖിത്തതായ കാരണമാഹ **കാമരാഗാ**ഇച്ചാദി.

൨൩൫. **അബ്ബോഹാരികാ**തി സീലവിപത്തിവോഹാരം നാരഹതീതി കത്വാ വുത്തം. അകുസലഭാവേ പനസ്സാ അബ്ബോഹാരതാ നത്ഥി.

൨൩൬-൭. ചേതനാ-സദ്ദതോ വിസും സം-സദ്ദസ്സ അത്ഥാഭാവം ഇക-പച്ചയസ്സ ച അത്ഥവന്തതം ദസ്സേതും **സഞ്ചേതനാ വാ**തിആദി ദുതിയവികപ്പോ വുത്തോ. **സിഖാപ്പത്തോ അത്ഥോ**തി അധിപ്പേതത്ഥം സന്ധായ വുത്തം. **ആസയഭേദതോ**തി പിത്തസേമ്ഹപുബ്ബലോഹിതാനം ചതുന്നം ആസയാനം ഭേദേന. **ധാതുനാനത്തതോ**തി രസരുഹിരാദീനം സത്തന്നം, പഥവാദീനം വാ ചതുന്നം ധാതൂനം നാനത്തേന. **വത്ഥിസീസ**ന്തി മുത്തവത്ഥിതോ മത്ഥകപസ്സം. ഹത്ഥിമദചലനം നാമഞ്ച സമ്ഭവോതി ആഹ ''സമ്ഭവോ നിക്ഖമതീ''തി. **സമ്ഭവവേഗ**ന്തി സമ്ഭവസ്സ ഠാനതോ ചവിത്വാ ദകസോതാഭിമുഖം ഓതരണേന സഞ്ജാതസരീരക്ഖോഭവേഗം. **ബാഹുസീസ**ന്തി ഖന്ധപ്പദേസം. **ദസ്സേസീ**തി ഏത്ഥ **ഇതി**-സദ്ദോ ഹേതുത്ഥോ, തേന യസ്മാ കണ്ണചൂളികാഹി സമ്ഭവോ നിക്ഖമതി…പേ॰… സമ്ഭവഞ്ച ദസ്സേസി, തസ്മാ തതിയസ്സ ഭാസിതം സുഭാസിതന്തി ഏവം യോജനാ വേദിതബ്ബാ. **ദകസോത**ന്തി മുത്തസ്സ വത്ഥിതോ നിക്ഖമനമഗ്ഗം, അങ്ഗജാതപ്പദേസന്തി വുത്തം ഹോതി. സുക്കഞ്ച നാമേതം രസരുഹിരാദിസത്തദേഹധാതൂസു മജ്ഝിമധാതുചതുജം അട്ഠിമിഞ്ജാദി വിയ പഥവീധാതുസങ്ഗഹിതം ആഹാരൂപജീവീനം സകലകായഗതം അതിദഹരദാരകാനമ്പി അത്ഥേവ, തം പന പന്നരസസോളസവസ്സുദ്ദേസതോ പട്ഠായ സത്താനം സമുപ്പജ്ജനകകാമരാഗേഹേവ ഠാനതോ ചലതി, ചലിതഞ്ച ആപോധാതുഭാവേന ചിത്തജമേവ ഹുത്വാ ദകസോതം ഓതരതി, ദകസോതതോ പന പട്ഠായ ചിത്തപച്ചയഉതുജം ഹോതി മത്ഥലുങ്ഗതോ ചലിതസിങ്ഘാണികാ വിയ. യേസം പന സമുച്ഛേദനവിക്ഖമ്ഭനാദീഹി രാഗപരിയുട്ഠാനം നത്ഥി , തേസം സുക്കവിസ്സട്ഠി ന സിയാ. ഇതി യഥാഠാനതോ സുക്കസ്സ വിസ്സട്ഠിയേവ രാഗചിത്തസമുട്ഠാനാ, ന പകതിരൂപം, തേനേവ **കഥാവത്ഥുഅട്ഠകഥായം** (കഥാ॰ അട്ഠ॰ ൩൦൭) ''സുക്കവിസ്സട്ഠി നാമ രാഗസമുട്ഠാനാ ഹോതീ''തി സുക്കസ്സ വിസ്സട്ഠി ഏവ രാഗസമുട്ഠാനാ വുത്താ, ന പകതിരൂപം. ഛന്നം പന കാമാവചരദേവാനം വിജ്ജമാനാപി സുക്കധാതു ദ്വയംദ്വയസമാപത്തിവസേന പരിയുട്ഠിതരാഗേനാപി ഠാനതോ ന ഗളതി, യഥാഠാനേ ഏവ ഠത്വാ കിഞ്ചി വികാരം ആപജ്ജമാനാ തങ്ഖണികപരിളാഹവൂപസമാവഹാ മേഥുനകിച്ചനിട്ഠാപിതാ ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. കേചി പന ''കായസമ്ഫസ്സസുഖമേവ തേസം കാമകിച്ച''ന്തി വദന്തി. ഖീണാസവാനം പന അനാഗാമീനഞ്ച സബ്ബസോ കാമരാഗാഭാവേന സുക്കധാതുവികാരമ്പി നാപജ്ജതീതി വേദിതബ്ബം. രൂപീബ്രഹ്മാനം പന വിക്ഖമ്ഭിതകാമരാഗേന ജനിതത്താ അനാഹാരൂപജീവിതത്താ ച സബ്ബഥാ സുക്കധാതുപി നത്ഥേവ. **തഥേവാ**തി മോചനസ്സാദേന നിമിത്തേ ഉപക്കമതോതിആദിം അതിദിസതി. ''വിസ്സട്ഠീതി ഠാനാചാവനാ വുച്ചതീ''തി പദഭാജനേ (പാരാ॰ ൨൩൭) വുത്തത്താ ''ദകസോതം ഓതിണ്ണമത്തേ''തി കസ്മാ വുത്തന്തി ആഹ **ദകസോതോരോഹണഞ്ചേത്ഥാ**തിആദി. **ഏത്ഥാ**തി തീസുപി വാദേസു. **അധിവാസേത്വാ**തി നിമിത്തേ ഉപക്കമിത്വാ പുന വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ മോചനസ്സാദം വിനോദേത്വാ. **അന്തരാ നിവാരേതു**ന്തി അത്തനോ നിമിത്തേ കതൂപക്കമേന ഠാനാ ചുതം ദകസോതം ഓതരിതും അദത്വാ അന്തരാ നിവാരേതും. മോചനസ്സാദേന ഹത്ഥപരികമ്മാദിം കരോന്തസ്സ മുത്തേപി ദുക്കടമേവ, നിമിത്തേ ഉപക്കമാഭാവതോ പന സങ്ഘാദിസേസോ ന ഹോതീതി ആഹ ''ഹത്ഥ…പേ॰… അനാപത്തീ''തി. ദകസോതോരോഹണഞ്ചേത്ഥാതിആദിനാ വുത്തവിനിച്ഛയം സന്ധായ ''അയം സബ്ബാചരിയസാധാരണവിനിച്ഛയോ''തി വുത്തം.

ഖോഭകരണപച്ചയോ നാമ വിസഭാഗഭേസജ്ജസേനാസനാഹാരാദിപച്ചയോ. **നാനാവിധം സുപിന**ന്തി ഖുഭിതവാതാദിധാതൂനം അനുഗുണം. **അനുഭൂതപുബ്ബ**ന്തി പുബ്ബേ ഭൂതപുബ്ബം മനസാ പരികപ്പിതപുബ്ബഞ്ച. സഗ്ഗനരകദേസന്തരാദീനമ്പി ഹി സങ്ഗഹേത്വാ വുത്തം. **അത്ഥകാമതായ വാ അനത്ഥകാമതായ വാ**തി ഇദം ദേവതാനം ഹിതാഹിതാധിപ്പായതം ദസ്സേതും വുത്തം. **അത്ഥായ വാ അനത്ഥായ വാ**തി സഭാവതോ ഭവിതബ്ബം ഹിതാഹിതം സന്ധായ വുത്തം. നനു ദേവതാഹി ഉപസംഹരിയമാനാനി ആരമ്മണാനി പരമത്ഥതോ നത്ഥി, കഥം താനി പുരിസോ പസ്സതി, ദേവതാ വാ താനി അവിജ്ജമാനാനി ഉപസംഹരന്തീതി ചോദനം മനസി കത്വാ ആഹ **സോ താസ**ന്തിആദി. തേന ''ഏവമേസോ പരികപ്പതൂ''തി ദേവതാഹി ചിന്തിതമത്തേന സുപന്തസ്സ ചിത്തം ഭവങ്ഗസന്തതിതോ നിപതിത്വാ ദേവതാഹി ചിന്തിതനിയാമേനേവ പരികപ്പമാനം പവത്തതി, ഏവം തേന പരികപ്പമാനാനി ആരമ്മണാനി ദേവതാഹി ഉപസംഹടാനി നാമ ഹോന്തി, താനി ച സോ ദേവതാനുഭാവേന പസ്സതി നാമാതി ദസ്സേതി. **ബോധിസത്തമാതാ വിയ പുത്തപടിലാഭനിമിത്ത**ന്തിആദീസു ബോധിസത്തസ്സ ഗബ്ഭോക്കന്തിദിവസേ മഹാമായാദേവിയാ അത്തനോ ദക്ഖിണപസ്സേന ഏകസ്സ സേതവരവാരണസ്സ അന്തോകുച്ഛിപവിട്ഠഭാവദസ്സനം പുത്തപടിലാഭനിമിത്തം സുപിനം നാമ. അമ്ഹാകം പന ബോധിസത്തസ്സ ''സ്വേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ''തി ചാതുദ്ദസിയം പക്ഖസ്സ രത്തിവിഭായനകാലേ ഹിമവന്തം ബിബ്ബോഹനം കത്വാ പുരത്ഥിമപച്ഛിമസമുദ്ദേസു വാമദക്ഖിണഹത്ഥേ ദക്ഖിണസമുദ്ദേ പാദേ ച ഓദഹിത്വാ മഹാപഥവിയാ സയനം ഏകോ, ദബ്ബതിണസങ്ഖാതായ തിരിയാ നാമ തിണജാതിയാ നങ്ഗലമത്തരത്തദണ്ഡായ നാഭിതോ ഉഗ്ഗതായ ഖണേന അനേകയോജനസഹസ്സം നഭം ആഹച്ച ഠാനം ഏകോ, സേതാനം കണ്ഹസീസാനം കിമീനം പാദേഹി ഉസ്സക്കിത്വാ യാവ ജാണുമണ്ഡലം ആഹച്ച ഠാനം ഏകോ, നാനാവണ്ണാനം ചതുന്നം സകുണാനം ചതൂഹി ദിസാഹി ആഗന്ത്വാ പാദമൂലേ സേതവണ്ണതാപജ്ജനം ഏകോ, ബോധിസത്തസ്സ മഹതോ മീള്ഹപബ്ബതസ്സ ഉപരി അലിമ്പമാനസ്സ ചങ്കമനം ഏകോതി ഇമേ പഞ്ച മഹാസുപിനാ നാമ, ഇമേ ച യഥാക്കമം സമ്ബോധിയാ, ദേവമനുസ്സേസു അരിയമഗ്ഗപ്പകാസനസ്സ, ഗിഹീനഞ്ച സരണൂപഗമനസ്സ, ഖത്തിയാദിചതുവണ്ണാനം പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തപടിലാഭസ്സ, ചതുന്നം പച്ചയാനം ലാഭേ അലിത്തഭാവസ്സ ച പുബ്ബനിമിത്താനീതി വേദിതബ്ബം. സോളസ സുപിനാ പാകടാ ഏവ. **ഏകന്തസച്ചമേവാ**തി ഫലനിയമുപ്പത്തിതോ വുത്തം. ദസ്സനം പന സബ്ബത്ഥ വിപല്ലത്ഥമേവ. ധാതുക്ഖോഭാദീസു ചതൂസു മൂലകാരണേസു ദ്വീഹി തീഹിപി കാരണേഹി കദാചി സുപിനം പസ്സന്തീതി ആഹ ''സംസഗ്ഗഭേദതോ''തി. **സുപിനഭേദോ**തി സച്ചാസച്ചത്ഥതാഭേദോ.

രൂപനിമിത്താദിആരമ്മണന്തി ഏത്ഥ കമ്മനിമിത്തഗതിനിമിത്തതോ അഞ്ഞരൂപമേവ വിഞ്ഞാണസ്സ നിമിത്തന്തി രൂപനിമിത്തം, തം ആദി യേസം സത്തനിമിത്താദീനം താനി രൂപനിമിത്താദീനി ആരമ്മണാനി യസ്സ ഭവങ്ഗചിത്തസ്സ തം രൂപനിമിത്താദിആരമ്മണം. **ഈദിസാനീ**തി രൂപനിമിത്താദിആരമ്മണാനി രാഗാദിസമ്പയുത്താനി ച. **സബ്ബോഹാരികചിത്തേനാ**തി പടിബുദ്ധസ്സ പകതിവീഥിചിത്തേന. **കോ നാമ പസ്സതീ**തി സുത്തപടിബുദ്ധഭാവവിയുത്തായ

ചിത്തപ്പവത്തിയാ അഭാവതോ സുപിനം പസ്സന്തോ നാമ ന സിയാതി അധിപ്പായോ, തേനാഹ “സുപിനസ്സ അഭാവോവ ആപജ്ജതീ”തി. **കപിമിദ്ധപരേതോതി** ഇമിനാ നിദ്ദാവസേന പവത്തമാനഭവങ്ഗസന്തതിബ്യവഹിതായ കുസലാകുസലായ മനോദ്വാരവീഥിയാ ച പസ്സതീതി ദസ്സേതി, തേനാഹ **യാ നിദ്ദാതി**ആദി. **ദ്വീഹി അന്തേഹി മുത്തോതി** കുസലാകുസലസങ്ഖാതേഹി ദ്വീഹി അന്തേഹി മുത്തോ. **ആവജ്ജനതദാരമ്മണക്ഖണേതി** സുപിനേ പഞ്ചദ്വാരവീഥിയാ അഭാവതോ മനോദ്വാരേ ഉപ്പജ്ജനാരഹം ഗഹേത്വാ വുത്തം.

ഏത്ഥ ച സുപിനന്തേപി തദാരമ്മണവചനതോ അനുഭൂതേസു സുതപുബ്ബേസു വാ രൂപാദീസു പുരാപത്തിഭാവേന പരികപ്പേത്വാ വിപല്ലാസതോ പവത്തമാനാപി കാമാവചരവിപാകധമ്മാ പരിത്തധമ്മേ നിസ്സായ പരികപ്പേത്വാ പവത്തത്താ പരിത്താരമ്മണാ വുത്താ, ന പന സരൂപതോ പരിത്തധമ്മേ ഗഹേത്വാ പവത്തത്താ ഏവാതി ഗഹേതബ്ബം. ഏവഞ്ച ഇത്ഥിപുരിസാദിആകാരം ആരോപേത്വാ പവത്തമാനാനം രാഗാദിസവിപാകധമ്മാനമ്പി തേസം ആരമ്മണം ഗഹേത്വാ ഉപ്പന്നാനം പടിസന്ധാദിവിപാകാനമ്പി പരിത്താരമ്മണതാ കമ്മനിമിത്താരമ്മണതാ ച ഉപപന്നാ ഏവ ഹോതി. വത്ഥുധമ്മവിനിമുത്തം പന സമ്മുതിഭൂതം കസിണാദിപടിഭാഗാരമ്മണം ഗഹേത്വാ ഉപ്പന്നാ ഉപചാരപ്പനാദിവസപ്പവത്താ ചിത്തചേതസികധമ്മാ ഏവ പരിത്തത്തികേ (ധ॰ സ॰ തികമാതികാ ൧൨) ന വത്തബ്ബാരമ്മണാതി ഗഹേതബ്ബാ.

സ്വായന്തി സുപിനോ. വിപല്ലാസേന പരികപ്പിതപരിത്താരമ്മണത്താ “ദുബ്ബലവത്ഥുകത്താ”തി വുത്തം, അവിജ്ജമാനാരമ്മണേ അവസവത്തിതോതി അധിപ്പായോ, തേനാഹ **അവിസയേ ഉപ്പന്നത്താതി**ആദി.

ആപത്തിനികായസ്സാതി ഇദം സങ്ഘാദിസേസോതി പുല്ലിങ്ഗ-സദ്ദസ്സ അനുരൂപവസേന വുത്തം. **അസ്സാതി** അസ്സ ആപത്തിനികായസ്സ, വുട്ഠാപേതും ഇച്ഛിതസ്സാതി അത്ഥോ, തേനാഹ **കിം വുത്തന്തി**ആദി. **രുള്ഹിസദ്ദേനാതി** ഏത്ഥ സമുദായേ നിപ്ഫന്നസ്സാപി സദ്ദസ്സ തദേകദേസേപി പസിദ്ധി ഇധ രുള്ഹീ നാമ, തായ രുള്ഹിയാ യുത്തോ സദ്ദോ രുള്ഹീസദ്ദോ, തേന. രുള്ഹിയാ കാരണമാഹ **അവയവേ**ഇച്ചാദിനാ.

കാലഞ്ചാതി “രാഗൂപത്ഥമ്ഭേ”തിആദിനാ ദസ്സിതകാലഞ്ച, “രാഗൂപത്ഥമ്ഭേ”തി വുത്തേ രാഗൂപത്ഥമ്ഭേ ജാതേ തസ്മിം കാലേ മോചേതീതി അത്ഥതോ കാലോ ഗമ്മതി. **നവമസ്സ അധിപ്പായസ്സാതി** വീമംസാധിപ്പായസ്സ. **വത്ഥൂതി** വിസയം.

൨൩൭. ലോമാ ഏതേസം സന്തീതി **ലോമസാ,** ബഹുലോമപാണകാ.

൨൩൯. **മോചനേനാതി** മോചനപ്പയോഗേന. **മോചനസ്സാദസമ്പയുത്തായാതി** ഏത്ഥ മോചനിച്ഛാവ മോചനസ്സാദോ, തേന സമ്പയുത്താ ചേതനാ മോചനസ്സാദചേതനാതി അത്ഥോ, ന പന മോചനേ അസ്സാദം സുഖം പത്ഥേന്തിയാ ചേതനായാതി ഏവം അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ, ഇതരഥാ സുഖത്ഥായ മോചേന്തസ്സേവ ആപത്തി, ന ആരോഗ്യാദിഅത്ഥായാതി ആപജ്ജതി. തസ്മാ ആരോഗ്യാദീസു യേന കേനചി അധിപ്പായേന മോചനിച്ഛായ ചേതനായാതി അത്ഥോവ ഗഹേതബ്ബോ.

൨൪൦. **വായമതോതി** അങ്ഗജാതേ കായേന ഉപക്കമതോ. **ദ്വേ ആപത്തിസഹസ്സാനീതി** ഖണ്ഡചക്കാദീനി അനാമസിത്വാവ വുത്തം, ഇച്ഛന്തേന പന ഖണ്ഡചക്കാദിഭേദേനാപി ഗണനാ കാതബ്ബാ. **ഏകേന പദേനാതി** ഗേഹസിതപേമപദേന. **തഥേവാതി** മോചനസ്സാദചേതനായ ഏവ ഗാള്ഹം പീളനാദിപ്പയോഗം അവിജഹിത്വാ സുപനേന സങ്ഘാദിസേസോതി വുത്തം. **സുദ്ധചിത്തോതി** മോചനസ്സാദസ്സ നിമിത്തേ ഊരുആദീഹി കതഉപക്കമസ്സ വിജഹനം സന്ധായ വുത്തം. തേന അസുഭമനസികാരാഭാവേപി പയോഗാഭാവേനേവ മോചനേപി അനാപത്തി ദീപിതാതി വേദിതബ്ബാ.

തേന ഉപക്കമേന മുത്തേതി മുച്ചമാനം വിനാ അഞ്ഞസ്മിമ്പി സുക്കേ ഠാനതോ മുത്തേ. യദി പന ഉപക്കമേ കതേപി മുച്ചമാനമേവ ദകസോതം ഓതരതി, ഥുല്ലച്ചയമേവ പയോഗേന മുത്തസ്സ അഭാവാ. **ജഗ്ഗനത്ഥായാതി** ചീവരാദീസു ലിമ്പനപരിഹാരായ ഹത്ഥേന അങ്ഗജാതഗ്ഗഹണം വട്ടതി, തപ്പയോഗോ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **അനോകാസന്തി** അങ്ഗജാതപ്പദേസം.

൨൪൨. **സുപിനന്തേന കാരണേനാതി** സുപിനന്തേ പവത്തഉപക്കമഹേതുനാ. ആപത്തിട്ഠാനേയേവ ഹി അയം അനാപത്തി അവിസയത്താ വുത്താ. തേനാഹ **“സചസ്സ വിസയോ ഹോതി നിച്ചലേന ഭവിതബ്ബ”**ന്തിആദി.

൨൪൩. വിനീതവത്ഥുപാളിയം **അണ്ഡകണ്ഡുവനവത്ഥുസ്മിം** മോചനാധിപ്പായേന അണ്ഡചലനേന അങ്ഗജാതസ്സാപി ചലനതോ നിമിത്തേ ഉപക്കമോ ഹോതീതി സങ്ഘാദിസേസോ വുത്തോ. യഥാ പന അങ്ഗജാതം ന ചലതി, ഏവം അണ്ഡമേവ കണ്ഡുവനേന ഫുസന്തസ്സ മുത്തേപി അനാപത്തി അണ്ഡസ്സ അനങ്ഗജാതത്താ.

൨൪൪. **വത്ഥിന്തി** അങ്ഗജാതസീസച്ഛാദകചമ്മം. **ഉദരം താപേന്തസ്സ...പേ॰... അനാപത്തിയേവാതി** ഉദരതാപനേന അങ്ഗജാതേപി തത്തേ താവത്തകേന നിമിത്തേ ഉപക്കമോ കതോ നാമ ന ഹോതീതി വുത്തം.

൨൪൫. **ഏഹി മേ ത്വം, ആവുസോ, സാമണേരാതി വത്ഥുസ്മിം** അഞ്ഞം ആണാപേതു, തേന കരിയമാനസ്സ അങ്ഗജാതചലനസ്സ മോചനസ്സാദേന സാദിയനതോ തം ചലനം ഭിക്ഖുസ്സ സാദിയനചിത്തസമുട്ഠിതമ്പി ഹോതീതി സുക്കവിസ്സട്ഠിപച്ചയസ്സ അങ്ഗജാതചലനസ്സ ഹേതുഭൂതാ അസ്സാദചേതനാവ ആപത്തിയാ അങ്ഗം ഹോതി, ന ആണാപനവാചാ തസ്സാ പവത്തിക്ഖണേ സങ്ഘാദിസേസസ്സ അസിജ്ഝനതോ. ഏവം ആണാപേത്വാപി യോനിസോമനസികാരേന മോചനസ്സാദം പടിവിനോദേന്തസ്സ ആപത്തിഅസമ്ഭവതോ ഇദം സിക്ഖാപദം അനാണത്തികം, കായകമ്മം, കിരിയസമുട്ഠാനഞ്ച ജാതന്തി ഗഹേതബ്ബം, ആണാപനവാചായ പന ദുക്കടം ആപജ്ജതി. യോ പന പരേന അനാണത്തേന ബലക്കാരേനാപി കരിയമാനപ്പയോഗം മോചനസ്സാദേന സാദിയതി, തസ്സാപി മുത്തേ **പഠമപാരാജികേ** വിയ സങ്ഘാദിസേസോവ, അമുത്തേ ഥുല്ലച്ചയം. മോചനസ്സാദേ ചേതനായ പന അസതി കായസംസഗ്ഗരാഗേന സാദിയന്തസ്സാപി മുത്തേപി സങ്ഘാദിസേസേന അനാപത്തീതി ആചരിയാ വദന്തി, തഞ്ച യുത്തമേവ.

൨൪൬. **കായത്ഥമ്ഭനവത്ഥുസ്മിം** ചലനവസേന യഥാ അങ്ഗജാതേ ഉപക്കമോ സമ്ഭവതി, തഥാ വിജമ്ഭിതത്താ ആപത്തി വുത്താ.

ഉപനിജ്ഝായനവത്ഥുസ്മിം അങ്ഗജാതന്തി ജീവമാനഇത്ഥീനം പസ്സാവമഗ്ഗോവ അധിപ്പേതോ, നേതരോ.

൨൬൭. പുപ്ഫാവലീതി കീളാവിസേസോ. തം കിര കീളന്താ നദീആദീസു ഛിന്നതടം ഉദകേന ചിക്ഖല്ലം കത്വാ തത്ഥ ഉഭോ പാദേ പസാരേത്വാ നിസിന്നാ പതന്തി , "പുപ്ഫാവലിയ"ന്തിപി പാഠോ. **പവേസേന്തസ്സാ**തി പയോജകത്തേന ദ്വികമ്മികത്താ "വാലികം അങ്ഗജാത"ന്തി ഉഭയത്ഥാപി ഉപയോഗവചനം കതം. ചേതനാ, ഉപക്കമോ, മുച്ചനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനി.

സുക്കവിസ്സട്ഠിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. കായസംസഗ്ഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൬൯. ദുതിയേ കേസുചി വാതപാനേസു വിവടേസു ബഹിപി അന്ധകാരത്താ ആലോകോ ന പവിസതി, വിവടകവാടേന അഞ്ഞതോ ആഗച്ഛന്തസ്സ ആലോകസ്സ നിവാരണതോ കവാടസ്സ പിട്ഠിപസ്സേ ഘനന്ധകാരോവ ഹോതി, താദിസാനി സന്ധായ **"യേസു വിവടേസു അന്ധകാരോ ഹോതീ"**തിആദി വുത്തം.

ബ്രാഹ്മണീ അത്തനോ അങ്ഗമങ്ഗാനം പരാമസനക്ഖണേ അനാചാരാനുകൂലാ ഹുത്വാ ന കിഞ്ചി വത്വാ ഭിക്ഖുനോ വണ്ണഭണനക്ഖണേ വുത്തത്താ ആഹ **"പബ്ബജിതുകാമോ മഞ്ഞേതി സല്ലക്ഖേത്വാ"**തി, പബ്ബജിതുകാമോ വിയാതി സല്ലക്ഖേത്വാതി അത്ഥോ. കുലിത്ഥീനം ഏവം പരേഹി അഭിഭവനം നാമ അച്ചന്താവമാനോതി ആഹ **"അത്തനോ വിപ്പകാര"**ന്തി.

൨൭൦. ഓതിണ്ണസദ്ദസ്സ കമ്മസാധനപക്ഖം സന്ധായ **"യക്ഖാദീഹീ"**തിആദി വുത്തം, കത്തുസാധനപക്ഖം സന്ധായ **"കൂപാദീനീ"**തിആദി വുത്തം. **തസ്മിം വത്ഥുസ്മി**ന്തി ഇത്ഥിസരീരസങ്ഖാതേ വത്ഥുസ്മിം.

൨൭൧. അസ്സാതി ഹത്ഥഗ്ഗാഹാദികസ്സ സബ്ബസ്സ.

൨൭൩. ഏതേസം പദാനന്തി ആമസനാദിപദാനം. **ഇത്ഥിസഞ്ഞീ**തി മനുസ്സിത്ഥിസഞ്ഞീ. **നം**-സദ്ദസ്സ കായവിസേസനഭാവേന ഏതം കായന്തി അത്ഥം ദസ്സേതും **"അഥ വാ"**തിആദി വുത്തം. **ഓമസന്തോ...പേ॰... ഏകാവ ആപത്തീ**തി അനിവത്ഥം സന്ധായ വുത്തം, ന നിവത്ഥം. സനിവത്ഥായ പന മത്ഥകതോ പട്ഠായ ഹത്ഥം ഓതാരേന്തസ്സ നിവത്ഥസാടകോപരി ഹത്ഥേ ആരുള്ഹേ ഥുല്ലച്ചയം. സാടകതോ ഹത്ഥം ഓതാരാപേത്വാ ജങ്ഘതോ പട്ഠായ ഓമസന്തസ്സ പുന സങ്ഘാദിസേസോ.

യഥാനിദ്ദിട്ഠനിദ്ദേസേതി യഥാവുത്തകായസംസഗ്ഗനിദ്ദേസേ. **തേനാ**തി യേന കാരണേന വത്ഥുസഞ്ഞാദയോ ഹോന്തി, തേന കാരണേന. യഥാവുത്തസിക്ഖാപദനിദ്ദേസേ വുത്തം ഗരുകം ഭിക്ഖുനോ കരേയ്യ പകാസേയ്യാതി യോജനാ.

സഞ്ഞായ വിരാഗിതമ്ഹീതി സഞ്ഞായ വിരദ്ധായ. **ഇദം നാമ വത്ഥു**ന്തി ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ ആഗതം, അനാഗതഞ്ച യം കിഞ്ചി സവിഞ്ഞാണകാവിഞ്ഞാണകം ഫുസന്തസ്സ അനാപത്തിഅഭാവം സന്ധായ വുത്തം.

സാരത്തന്തി കായസംസഗ്ഗരാഗേനേവ സാരത്തം. **വിരത്ത**ന്തി കായസംസഗ്ഗരാഗരഹിതം മാതുആദിം സന്ധായ വദതി. **ദുക്കട**ന്തി മാതുപേമാദിവസേന ഗണ്ഹന്തസ്സ വസേന വുത്തം, വിരത്തമ്പി ഇത്ഥിം കായസംസഗ്ഗരാഗേന ഗണ്ഹന്തസ്സ പന സങ്ഘാദിസേസോ ഏവ. ഇമായ പാളിയാ സമേതീതി സമ്ബന്ധോ. കഥം സമേതീതി ചേ? യദി ഹി "ഇത്ഥിയാ കായപ്പടിബദ്ധം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ചിത്തേ ഉപ്പന്നേ ഇത്ഥിസഞ്ഞാ വിരാഗിതാ ഭവേയ്യ. കായപ്പടിബദ്ധഗ്ഗഹണേപി ഥുല്ലച്ചയേനാപി ന ഭവിതബ്ബം ഇത്ഥിസഞ്ഞായ ഏവ **പാളിയം** (പാരാ॰ ൨൭൯) ഥുല്ലച്ചയസ്സ വുത്തത്താ, തസ്മാ "ഇത്ഥിയാ കായപ്പടിബദ്ധം ഗണ്ഹിസ്സാമീതി കായം ഗണ്ഹന്തസ്സ ഇത്ഥിസഞ്ഞാ വിരാഗിതാ നാമ ന ഹോതീതി കായപ്പടിബദ്ധം ഗണ്ഹിസ്സാമീതി കായം ഗണ്ഹതോ ഇത്ഥിസഞ്ഞായ ചേവ കായസംസഗ്ഗരാഗസ്സ ച കായഗ്ഗഹണസ്സ ച സമ്ഭവാ യഥാവത്ഥുകം സങ്ഘാദിസേസമേവ ആപജ്ജതീ"തി **മഹാസുമത്ഥേരേന** വുത്തവാദോവ ഇമായ പാളിയാ സമേതി. അട്ഠകഥായഞ്ഹി "സമ്ബഹുലാ ഇത്ഥിയോ ബാഹാഹി പരിക്ഖിപിത്വാ ഗണ്ഹാമീ"തി സഞ്ഞായ പരിക്ഖിപതോ മജ്ഝഗതാനം വസേന ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം. ന ഹി തസ്സ "മജ്ഝഗതാ ഇത്ഥിയോ കായപ്പടിബദ്ധേന ഗണ്ഹാമീ"തി സഞ്ഞാ അത്ഥി, തസ്മാ അട്ഠകഥായപി സമേതീതി ഗഹേതബ്ബം. നീലേന ദുവിഞ്ഞേയ്യഭാവതോ **കാളിത്ഥീ** വുത്താ.

൨൭൯. സേവനാധിപ്പായോതി ഫസ്സസുഖസേവനാധിപ്പായോ. കായപ്പടിബദ്ധാമസനവാരേ കായപ്പടിബദ്ധവസേന ഫസ്സപടിവിജാനനം വേദിതബ്ബം. **ചിത്തുപ്പാദമത്തേ ആപത്തിയാഭാവതോ അനാപത്തീ**തി ഇദം കായസംസഗ്ഗരാഗമത്തേന കായചലനസ്സ അനുപ്പത്തിതോ ഇത്ഥിയാ കരിയമാനകായചലനം സാദിയതോപി പയോഗാഭാവം സന്ധായ വുത്തം. പഠമപാരാജികേ പന പരേഹി ഉപക്കമിയമാനസ്സ അഭാവതോ സേവനാധിപ്പായേ ഉപ്പന്നേ തേന അധിപ്പായേന അങ്ഗജാതക്ഖോഭോ സയമേവ അവസ്സം സഞ്ജായതി, സോ ച തേന കതോ നാമ ഹോതീതി പാരാജികം വുത്തം, തേനേവ നയേന പഠമസങ്ഘാദിസേസേപി പരേന കരിയമാനപയോഗസാദിയമാനേപി അങ്ഗജാതക്ഖോഭസമ്ഭവേന ആപത്തി ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. **ചതുത്ഥേ**തി "ന ച കായേന വായമതി, ന ച ഫസ്സം പടിവിജാനാതീ"തി ഇമസ്മിം വാരേ. **ഫസ്സപടിവിജാനനമ്പീ**തി **അപി**-സദ്ദേന തതിയവാരേ വിയ വായാമോപി നത്ഥീതി ദസ്സേതി. **നിസ്സഗ്ഗിയേന നിസ്സഗ്ഗിയാമസനേ വിയാ**തി ഇദം പന ഫസ്സപടിവിജാനനാഭാവമത്തസ്സേവ നിദസ്സനം, ന പയോഗാഭാവസ്സാതി ദട്ഠബ്ബം. **മോക്ഖാധിപ്പായോ**തി ഏത്ഥ ചിത്തസ്സ ലഹുപരിവത്തിതായ അന്തരന്തരാ കായസംസഗ്ഗരാഗേ സമുപ്പന്നേപി മോക്ഖാധിപ്പായസ്സ അവിച്ഛിന്നതായ അനാപത്തിയേവ, വിച്ഛിന്നേ പന തസ്മിം ആപത്തി ഏവ.

പദഭാജനീയവണ്ണനാനയോ.

൨൮൧. ഏത്ഥ ഗണ്ഹാഹീതി ന വത്തബ്ബാതി ഗേഹസിതപേമേന കായപ്പടിബദ്ധേന ഫുസനേ ദുക്കടം സന്ധായ വുത്തം, കാരുഞ്ഞേന പന വത്ഥാദിം ഗഹേതും അസക്കോന്തിം "ഗണ്ഹാ"തി വദന്തസ്സാപി അവസസഭാവപ്പത്തം ഉദകേ നിമുജ്ജന്തിം കാരുഞ്ഞേന സഹസാ അനാമാസന്തി അചിന്തേത്വാ കേസാദീസു ഗഹേത്വാ മോക്ഖാധിപ്പായേന ആകഡ്ഢതോപി അനാപത്തിയേവ. ന ഹി മീയമാനം മാതരം ഉക്ഖിപിതും ന വട്ടതി. അഞ്ഞാതികായ ഇത്ഥിയാപി ഏസേവ നയോ. ഉക്കട്ഠായ മാതുയാപി ആമാസോ ന വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം **"മാതര"**ന്തി വുത്തം. തസ്സാ കാതബ്ബം പന അഞ്ഞാസമ്പി ഇത്ഥീനം കരോന്തസ്സാപി അനാപത്തിയേവ അനാമാസത്തേ വിസേസാഭാവാ.

തിണണ്ഡുപകന്തി ഹിരിവേരാദിമൂലേഹി കേസാലങ്കാരത്ഥായ കതചുമ്ബടകം. **പരിവത്തേത്വാതി** അത്തനോ നിവാസനാദിഭാവതോ അപനേത്വാ. പൂജാദിഅത്ഥം പന താവകാലികമ്പി ആമസിതും വട്ടതി. **സീസപസാധനകദന്തസൂചിആദീതി** ഇദം സീസാലങ്കാരത്ഥായ പടപിലോതികാദീഹി കതം സീസപസാധനകഞ്ചേവ ദന്തസൂചിആദി ചാതി ദ്വിധാ യോജേത്വാ സീസപസാധനം സിപാടികോപകരണത്ഥായ ചേവ ദന്തസൂചിഉപകരണത്ഥായ ച ഗഹേതബ്ബന്തി യഥാക്കമം അത്ഥം ദസ്സേതി. കേസകലാപം ബന്ധിത്വാ തത്ഥ തിരിയം പവേസനത്ഥായ കതാ ദന്തസൂചി ഏവ സീസപസാധനകദന്തസൂചീതി ഏകമേവ കത്വാ സിപാടികായ പക്ഖിപിത്വാ പരിഹരിതബ്ബസൂചിയേവ തസ്സ തസ്സ കിച്ചസ്സ ഉപകരണന്തി സിപാടികാസൂചിഉപകരണന്തി ഏവം വാ യോജനാ കാതബ്ബാ . **പോത്ഥകരൂപന്തി** സുധാദീഹി കതം, പാരാജികവത്ഥുഭൂതാനം തിരച്ഛാനഗതിത്ഥീനം സണ്ഠാനേന കതമ്പി അനാമാസമേവ. ഇത്ഥിരൂപാദീനി ദസ്സേത്വാ കതം, വത്ഥഭിത്തിആദിഞ്ച ഇത്ഥിരൂപം അനാമസിത്വാ വളഞ്ജേതും വട്ടതി. ഏവരൂപേഹി അനാമാസേ കായസംസഗ്ഗരാഗേ അസതി കായപ്പടിബദ്ധേന ആമസതോ ദോസോ നത്ഥി. **ഭിന്ദിത്വാതി** ഏത്ഥ അനാമാസമ്പി ദണ്ഡപാസാണാദീഹി ഭേദനസ്സ അട്ഠകഥായം വുത്തത്താ, പാളിയമ്പി ആപദാസു മോക്ഖാധിപ്പായസ്സ ആമസനേപി അനാപത്തിയാ വുത്തത്താ ച. സപ്പിനീആദീഹി വാളമിഗേഹി ച ഗഹിതപാണകാനം മോചനത്ഥായ തം സപ്പിനീആദിം വത്ഥദണ്ഡാദീഹി പരിക്ഖിപിത്വാ ഗഹേതും, മാതുആദിം ഉദകേ മീയമാനം വത്ഥാദീഹി ഗഹേതും, അസക്കോന്തിം കേസാദീസു ഗഹേത്വാ കാരുഞ്ഞേന ഉക്ഖിപിതും വട്ടതീതി അയമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോവ. അട്ഠകഥായം "ന ത്വേവ ആമസിതബ്ബാ"തി ഇദം പന വചനം അമീയമാനവത്ഥും സന്ധായ വുത്തന്തി അയം അമ്ഹാകം ഖന്തി.

മഗ്ഗം അധിട്ഠായാതി "മഗ്ഗോ അയ"ന്തി മഗ്ഗസഞ്ഞം ഉപ്പാദേത്വാതി അത്ഥോ. **പഞ്ഞപേത്വാ ദേന്തീതി** ഇദം സാമീചിവസേന വുത്തം, തേഹി പന ആസനം അപഞ്ഞപേത്വാവ നിസീദഥാതി വുത്തേ സയമേവ പഞ്ഞപേത്വാ നിസീദിതുമ്പി വട്ടതി. **തത്ഥജാതകാനീതി** അച്ഛിന്ദിത്വാ ഭൂതഗാമഭാവേനേവ ഠിതാനി. **കീളന്തേനാതി** വുത്തത്താ സതി പച്ചയേ ആമസന്തസ്സ അനാപത്തി. ഭിക്ഖുസന്തകം പന പരിഭോഗാരഹം സബ്ബഥാ ആമസിതും ന വട്ടതി ദുരുപചിണ്ണത്താ. **അനുപസമ്പന്നാനം ദസ്സാമീതി** ഇദം അപ്പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഗഹണം സന്ധായ വുത്തം. അത്തനോപി അത്ഥായ പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഗഹണേ ദോസോ നത്ഥി അനാമാസത്താഭാവാ.

മണീതി വേളുരിയാദിതോ അഞ്ഞോ ജോതിരസാദിഭേദോ സബ്ബോപി മണി. **വേളുരിയോതി** അല്ലവേളുവണ്ണോമണി, "മജ്ജാരക്ഖി മണ്ഡലവണ്ണോ"തിപി വദന്തി. **സിലാതി** മുഗ്ഗമാസവണ്ണാ അതിസിനിദ്ധാ കാളസിലാ, മണിവോഹാരം ആഗതാ രത്തസേതാദിവണ്ണാ സുമട്ഠാപി സിലാ അനാമാസാ ഏവാതി വദന്തി. **രജതന്തി** കഹാപണമാസാദിഭേദം ജതുമാസാദിം ഉപാദായ സബ്ബം വുത്താവസേസം രൂപിയം ഗഹിതം. **ലോഹിതങ്കോതി** രത്തമണി. **മസാരഗല്ലന്തി** കബരവണ്ണോ മണി, "മരകത"ന്തിപി വദന്തി. ഭേസജ്ജത്ഥായ പിസിത്വാ യോജിതാനം മുത്താനം രതനഭാവവിരഹതോ ഗഹണക്ഖണേപി രതനാകാരേന അപേക്ഖിതാഭാവാ **"ഭേസജ്ജത്ഥായ പന വട്ടതീ"**തി വുത്തം. യാവ പന താ മുത്താ രതനരൂപേന തിട്ഠന്തി, താവ ആമസിതും ന വട്ടതി ഏവ. ഏവം അഞ്ഞമ്പി രതനപാസാണം പിസിത്വാ ഭേസജ്ജേ യോജനത്ഥായ ഗഹേതും വട്ടതി ഏവ, ജാതരൂപരജതം പന പിസിത്വാ യോജനഭേസജ്ജത്ഥായപി സമ്പടിച്ഛിതും ന വട്ടതി, ഗഹട്ഠേഹി യോജേത്വാ ദിന്നമ്പി യദി ഭേസജ്ജേ സുവണ്ണാദിരൂപേന തിട്ഠതി, വിയോജേതുഞ്ച സക്കാ, താദിസം ഭേസജ്ജമ്പി ന വട്ടതി. തം അബ്ബോഹാരികത്തം ഗതം ചേ, വട്ടതി. **"ജാതിഫലികം ഉപാദായാ"**തി വുത്തത്താ, സൂരിയകന്തചന്ദകന്താദികം ജാതിപാസാണം മണിമ്ഹി ഏവ സങ്ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. ധമനസങ്ഖോ ച ധോതവിദ്ധോ ച രതനമിസ്സോ ചാതി യോജേതബ്ബം. **വിദ്ധോതി** മണിആദിഭാവേന കതഛിദ്ദോ.

രതനമിസ്സോതി കഞ്ചനലതാദിവിചിത്തോ, മുത്താദിരതനഖചിതോ ച, ഏതേന ധമനസങ്ഖതോ അഞ്ഞോ രതനമിസ്സോവ അനാമാസോതി ദസ്സേതി. സിലായമ്പി ഏസേവ നയോ. **പാനീയസങ്ഖോതി** ഇമിനാവ ഥാലകാദിആകാരേന കതസങ്ഖമയഭാജനാനി ഭിക്ഖൂനം സമ്പടിച്ഛിതും വട്ടതീതി സിദ്ധം. **സേസാതി** രതനസംയുത്തം ഠപേത്വാ അവസേസാ.

ബീജതോ പട്ഠായാതി ധാതുപാസാണതോ പട്ഠായ. **പടിക്ഖിപീതി** സുവണ്ണമയധാതുകരണ്ഡകസ്സ, ബുദ്ധരൂപാദിസ്സ ച അത്തനോ സന്തകകരണേ നിസ്സഗ്ഗിയത്താ വുത്തം. **"രൂപിയഛഡ്ഡകട്ഠാനേ"**തി വുത്തത്താ രൂപിയഛഡ്ഡകസ്സ ജാതരൂപരജതം ആമസിത്വാ ഛഡ്ഡേതും വട്ടതീതി സിദ്ധം. **കേളാപയിതുന്തി** ആമസിത്വാ ഇതോ ചിതോ ച സഞ്ചാരേതും. **വുത്തന്തി** മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തം. **കചവരമേവ ഹരിതും വട്ടതീതി** ഗോപകാ വാ ഹോന്തു അഞ്ഞേ വാ, ഹത്ഥേന പുഞ്ഛിത്വാ കചവരം അപനേതും വട്ടതി, മലമ്പി പമജ്ജിതും വട്ടതി ഏവാതി വദന്തി, തം അട്ഠകഥായ ന സമേതി കേളായനസദിസത്താ. **ആരകൂടലോഹന്തി** സുവണ്ണവണ്ണോ കിത്തിമലോഹവിസേസോ. തിവിധഞ്ഹി കിത്തിമലോഹം കംസലോഹം വട്ടലോഹം ഹാരകൂടലോഹന്തി. തത്ഥ തിപുതമ്ബേ മിസ്സേത്വാ കതം **കംസലോഹം** നാമ. സീസതമ്ബേ മിസ്സേത്വാ കതം **വട്ടലോഹം**. രസതമ്ബേ മിസ്സേത്വാ കതം **ഹാരകൂടലോഹം** നാമ. തം പന **"ജാതരൂപഗതിക"**ന്തി വുത്തത്താ ഉഗ്ഗണ്ഹതോ നിസ്സഗ്ഗിയമ്പി ഹോതീതി കേചി വദന്തി. രൂപിയേസു പന അഗണിതത്താ നിസ്സഗ്ഗിയം ന ഹോതി, ആമസനേ, സമ്പടിച്ഛനേ ച ദുക്കടമേവാതി വേദിതബ്ബം. **സബ്ബകപ്പിയോതി** യഥാവുത്തസുവണ്ണാദിമയാനം സേനാസനപരിക്ഖാരാനം ആമസനഗോപനാദിവസേന പരിഭോഗോ സബ്ബഥാ കപ്പിയോതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **"തസ്മാ"**തിആദി. **"ഭിക്ഖൂനം ധമ്മവിനയവണ്ണനട്ഠാനേ"**തി വുത്തത്താ സങ്ഘികമേവ സുവണ്ണാദിമയം സേനാസനം, സേനാസനപരിക്ഖാരാ ച വട്ടന്തി, ന പുഗ്ഗലികാനീതി ഗഹേതബ്ബം.

ഭിന്ദിത്വാതി പഠമമേവ അനാമസിത്വാ പാസാണാദിനാ കിഞ്ചിമത്തം ഭേദം കത്വാ പച്ഛാ കപ്പിയഭണ്ഡത്ഥായ അധിട്ഠഹിത്വാ ഹത്ഥേന ഗഹേതും വട്ടതി. തേനാഹ **"കപ്പിയഭണ്ഡം കരിസ്സാമീതി സബ്ബമ്പി സമ്പടിച്ഛിതും വട്ടതീ"**തി. ഏത്ഥാപി കിഞ്ചി ഭിന്ദിത്വാ, വിയോജേത്വാ വാ ആമസിതബ്ബ.

ഫലകജാലികാദീനീതി ഏത്ഥ സരപരിത്താണായ ഹത്ഥേന ഗഹേതബ്ബം കിടികാഫലകം അക്ഖിരക്ഖണത്ഥായ അയലോഹാദീഹി ജാലാകാരേന കത്വാ സീസാദീസു പടിമുഞ്ചിതബ്ബം ജാലികം നാമ . **ആദി**-സദ്ദേന കവചാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **അനാമാസാനീതി** മച്ഛജാലാദിപരൂപരോധകം സന്ധായ വുത്തം, ന സരപരിത്താണം തസ്സ ആവുധഭണ്ഡത്താഭാവാ. തേനേവ വക്ഖതി "പരൂപരോധനിവാരണം ഹീ"തിആദി. **ആസനസ്സാതി** ചേതിയസ്സ സമന്താ കതപരിഭണ്ഡസ്സ. **ബന്ധിസ്സാമീതി** കാകാദീഹി അദൂസനത്ഥായ ബന്ധിസ്സാമി.

"ഭേരിസങ്ഘാടോതി സങ്ഘടിതചമ്മഭേരീ. **വീണാസങ്ഘാടോതി** സങ്ഘടിതചമ്മവീണാ"തി **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ വ॰വ്വ॰ഏ) വുത്തം. "ചമ്മവിനദ്ധാനി വീണാഭേരിആദീനീ"തി മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തവചനതോ വിസേസാഭാവാ, **"കുരുന്ദിയം പനാ"**തിആദിനാ തതോ വിസേസസ്സ വത്തുമാരദ്ധത്താ ച ഭേരിആദീനം വിനദ്ധനോപകരണസമൂഹോ ഭേരിവീണാസങ്ഘാടോതി വേദിതബ്ബം സങ്ഘടിതബ്ബോതി സങ്ഘാടോതി കത്വാ.

തുച്ഛപോക്ഖരന്തി അവിനദ്ധചമ്മഭേരിവീണാനം പോക്ഖരം. **ആരോപിതചമ്മന്തി** പുബ്ബേ ആരോപിതം ഹുത്വാ പച്ഛാ തതോ അപനേത്വാ വിസും ഠപിതമുഖചമ്മമത്തം, ന സേസോപകരണസഹിതം. സഹിതം പന സങ്ഘാദിസേസോതി അയം വിസേസോ. **ഓനഹിതുന്തി** ഭേരിപോക്ഖരാദീനി ചമ്മം ആരോപേത്വാ ചമ്മവട്ടിആദീഹി സബ്ബേഹി ഉപകരണേഹി വിനന്ധിതും.

പാളിയം **പണ്ഡകസ്സാതി** പണ്ഡകേന. **പാരാജികപ്പഹോനകകാലേതി** അകുഥിതകാലേ. കായസംസഗ്ഗരാഗാദിഭാവേ സബ്ബാവത്ഥായപി ഇത്ഥിയാ സണ്ഠാനേ പഞ്ഞായമാനേ അനാമാസദുക്കടം ന വിഗച്ഛതീതി ദട്ഠബ്ബം. സങ്കമാദീനം ഠാനാചാവനവസേന അചാലേതബ്ബതായ ന കായപ്പടിബദ്ധവോഹാരോതി ദുക്കടം വുത്തം.

൨൮൧. **ഏകപദികസങ്കമോതി** തനുകസേതു. **"ആവിഞ്ഛന്തോ"**തി വുത്തത്താ ചാലേതും യുത്തായ ഏവ രജ്ജുയാ ഥുല്ലച്ചയം, ന ഇതരായ ഭിത്തിഥമ്ഭാദിഗതികത്താതി ആഹ **"യാ മഹാരജ്ജു ഹോതീ"**തിആദി. തേന ചാലേതും യുത്തേ തനുകരജ്ജുദണ്ഡകേ അചാലേത്വാ ഫുസന്തസ്സാപി ഥുല്ലച്ചയമേവാതി ദീപിതന്തി വേദിതബ്ബം. **പടിച്ഛാദേതബ്ബാതി** ഛാദനാദിവസേന ഗൂഹിതബ്ബാ. മനുസ്സിത്ഥീ, മനുസ്സിത്ഥിസഞ്ഞിതാ, കായസംസഗ്ഗരാഗോ, വായാമോ, തേന ഹത്ഥാദീസു ഫുസനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

കായസംസഗ്ഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൮൩. തതിയേ **അസദ്ധമ്മപടിസഞ്ഞുത്തന്തി** മേഥുനധമ്മപടിസംയുത്തം. **ബാലാതി** സുഭാസിതദുബ്ഭാസിതം അജാനന്തീ , സുരാമദമത്തതായ ഉമ്മത്തകാദിഭാവേന ച അജാനന്തീപി ഏത്ഥേവ സങ്ഗയ്ഹതി. **ന താവ സീസം ഏതീതി** സങ്ഘാദിസേസപച്ചയത്തസങ്ഖാതം മത്ഥകം പാരിപൂരിം ന ഹോതി, മഗ്ഗമേഥുനേഹി അഘടിതത്താ ദുക്കടം പന ഹോതി ഏവ.

അപസാദേതീതി അപസാദകരവചനം കരോതി. **ദോസം ദേതീതി** ദോസം പതിട്ഠാപേതി. **തീഹീതി** അനിമിത്താസീതിആദീനം പദാനം അദുട്ഠുല്ലഭാവേനാപി അത്ഥയോജനാരഹത്താ പസ്സാവമഗ്ഗാദിപടിസഞ്ഞുത്തതാനിയമോ നത്ഥീതി വുത്തം, തേഹി പന അട്ഠഹി പദേഹി **പരിബ്ബാജികാവത്ഥുസ്മിം** (പാരാ॰ ൨൪൫) വിയ ഥുല്ലച്ചയന്തി വേദിതബ്ബം.

കുഞ്ചികപനാളിമത്തന്തി കുഞ്ചികാഛിദ്ദമത്തം. **സുക്ഖസോതാതി** ദകസോതസ്സ സുക്ഖതായ ലോഹിതവണ്ണവിഗമോ ഹോതീതി വുത്തം.

സുദ്ധാനീതി മേഥുനാദിപദേഹി അയോജിതാനിപി. **മേഥുനധമ്മേന ഘടിതാനേവാതി** ഇദം ഉപലക്ഖണമത്തം, വച്ചമഗ്ഗപസ്സാവമഗ്ഗേഹിപി അനിമിത്തേ "തവ വച്ചമഗ്ഗോ, പസ്സാവമഗ്ഗോ വാ ഈദിസോ"തിആദിനാ ഘടിതേപി ആപത്തികരാനേവ.

൨൮൬. **ഗരുകാപത്തിന്തി** ഭിക്ഖുനിയാ ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലികായ പാരാജികാപത്തിം സന്ധായ വദതി.

൨൮൭. **ഹസന്തോ ഹസന്തോതി** ഉപലക്ഖണമത്തം, അഹസന്തോപി യേന കേനചി ആകാരേന അത്തനോ വിപരിണതചിത്തതം ഇത്ഥിയാ പകാസേന്തോ വദതി, ആപത്തിയേവ.

കായചിത്തതോതി ഹത്ഥമുദ്ദായ ഓഭാസേന്തസ്സ കായചിത്തതോ സമുട്ഠാതി.

൨൮൮. **തസ്മാ ദുക്കടന്തി** അപ്പടിവിജാനനതോ ദുക്കടം, പടിവിജാനനേ പന സതി ഥുല്ലച്ചയമേവ **പരിബ്ബാജികാവത്ഥുസ്മിം** (പാരാ॰ ൨൪൫) വിയ അഖേത്തപദത്താ. ഖേത്തപദേ ഹി പടിവിജാനന്തിയാ സങ്ഘാദിസേസോവ സിയാ **മേഥുനധമ്മയാചനവത്ഥുദ്വയേ** (പാരാ॰ ൨൪൫) വിയ, തം പന വത്ഥുദ്വയം മേഥുനയാചനതോ ചതുത്ഥസങ്ഘാദിസേസേ വത്തബ്ബമ്പി ദുട്ഠുല്ലവാചസ്സാദമത്തേന പവത്തത്താ ഇധ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ഏവം ഖേത്തപദേന വദന്തസ്സ ഇത്ഥിയാ അപ്പടിവിജാനന്തിയാ കിം ഹോതീതി? കിഞ്ചാപി അയം നാമ ആപത്തീതി പാളിഅട്ഠകഥാസു ന വുത്തം, അഥ ഖോ ഥുല്ലച്ചയേനേവേത്ഥ ഭവിതബ്ബം . തഥാ ഹി അഖേത്തപദേ അപ്പടിവിജാനന്തിയാ ദുക്കടം, പടിവിജാനന്തിയാ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം. ഖേത്തപദേ പന പടിവിജാനനേ സങ്ഘാദിസേസോവ വുത്തോ, അപ്പടിവിജാനനേ ഥുല്ലച്ചയമേവ ഭവിതും യുത്തം, ന ദുക്കടം, അഖേത്തപദതോ വിസേസാഭാവപ്പസങ്ഗോതി ഗഹേതബ്ബം. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം ചതുത്ഥസിക്ഖാപദേപി അഖേത്തപദേ പടിവിജാനന്തിയാ ഥുല്ലച്ചയം, അപ്പടിവിജാനന്തിയാ ദുക്കടം, ഖേത്തപദേ പന അപ്പടിവിജാനന്തിയാ ഥുല്ലച്ചയന്തി വേദിതബ്ബം. പാളിയം **നവാവുതന്തി** നവവീതം.

൨൮൯. **അസദ്ധമ്മം സന്ധായാതി** മേഥുനം സന്ധായ വുത്തം. തഞ്ഹി പുത്തസമുപ്പത്തിയാ ബീജനിക്ഖേപതോ വപ്പപരിയായം ലഭതീതി.

സംസീദതീതി വഹതി, സംസരീയതീതി വാ അത്ഥോ. മനുസ്സിത്ഥീ, തഥാസഞ്ഞിതാ, ദുട്ഠുല്ലവാചസ്സാദരാഗോ, തേന ഓഭാസനം, തങ്ഖണവിജാനനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. അത്തകാമപാരിചരിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൯൦. ചതുത്ഥേ പരേഹി പത്തേ പാതിയമാനാനം ഭിക്ഖാപിണ്ഡാനം പാതോ സന്നിപാതോതി പിണ്ഡപാതോതി ഭിക്ഖാഹാരോ വുച്ചതി, തംസദിസതായ അഞ്ഞോപി യോ കോചി ഭിക്ഖാചരിയം വിനാ ഭിക്ഖൂഹി ലദ്ധോ പിണ്ഡപാതോത്വേവ വുച്ചതി. പതി ഏതി ഏതസ്മാതി പച്ചയോതി ആഹ **"പതികരണട്ഠേന പച്ചയോ"**തി. രോഗദുക്ഖാനം വാ പടിപക്ഖഭാവേന അയതി പവത്തതീതി പച്ചയോ. **സപ്പായസ്സാതി** ഹിതസ്സ. **നഗരപരിക്ഖാരേഹീതി** നഗരം പരിവാരേത്വാ രക്ഖണകേഹി. രാജൂനം ഗേഹപരിക്ഖേപോ പരിഖാ ഉദ്ദാപോ പാകാരോ ഏസികാ പലിഘോ അട്ടോതി ഇമേ സത്ത നഗരപരിക്ഖാരാതി വദന്തി. **സേതപരിക്ഖാരോതി** വിസുദ്ധിസീലാലങ്കാരോ. അരിയമഗ്ഗോ ഹി

ഇധ "രഥോ"തി അധിപ്പേതോ, തസ്സ ച സമ്മാവാചാദയോ അലങ്കാരട്ഠേന "പരിക്ഖാരാ"തി വുത്താ. **ചക്കവീരിയോതി** വീരിയചക്കോ. **ജീവിതപരിക്ഖാരാ**തി ജീവിതസ്സ പവത്തികാരണാനി. **സമുദാനേതബ്ബാ**തി സമ്മാ ഉദ്ധം ആനേതബ്ബാ പരിയേസിതബ്ബാ.

൨൯൧. **ഉപചാരേ**തി യത്ഥ ഠിതോ വിഞ്ഞാപേതും സക്കോതി, താദിസേ ഠാനേ. **കാമോ ചേവ ഹേതു ച പാരിചരിയാ ച അത്ഥോ**തി പാളിയം "അത്തനോ കാമം, അത്തനോ ഹേതും, അത്തനോ അധിപ്പായം, അത്തനോ പാരിചരിയ"ന്തി (പാരാ॰ ൨൯൨) വുത്തേസു ഇമേസു ചതൂസു പദേസു കാമോ, ഹേതു, പാരിചരിയാ ച **അട്ഠകഥായം** വുത്തേ പഠമേ അത്ഥവികപ്പേ വിഗ്ഗഹവാക്യാധിപ്പായസൂചനതോ അത്ഥോ. **സേസ**ന്തി അധിപ്പായപദമേകം. **ബ്യഞ്ജന**ന്തി ബ്യഞ്ജനമത്തം, പഠമവികപ്പാനുപയോഗിതായ വചനമത്തന്തി അത്ഥോ. ദുതിയേ അത്ഥവികപ്പേപി ഏസേവ നയോ.

യഥാവുത്തമേവ അത്ഥം പദഭാജനേന സംസന്ദിത്വാ ദസ്സേതും **"അത്തനോ കാമം അത്തനോ ഹേതും അത്തനോ പാരിചരിയന്തി ഹി വുത്തേ ജാനിസ്സന്തി പണ്ഡിതാ"**തിആദി ആരദ്ധം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - "അത്തനോ ഹേതു"ന്തി വുത്തേ അത്തനോ അത്ഥായാതി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതി, "അത്തനോ കാമം അത്തനോ പാരിചരിയ"ന്തി വുത്തേ കാമേന പാരിചരിയാതി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. തസ്മാ ഇമേഹി തീഹി പദേഹി അത്തനോ അത്ഥായ കാമേന പാരിചരിയാ അത്തകാമപാരിചരിയാതി ഇമം അത്ഥവികപ്പം വിഞ്ഞൂ ജാനിസ്സന്തി. "അത്തനോ അധിപ്പായ"ന്തി വുത്തേ പന അധിപ്പായ-സദ്ദസ്സ കാമിത-സദ്ദേന സമാനത്ഥഭാവതോ അത്തനാ അധിപ്പേതകാമിതട്ഠേന അത്തകാമപാരിചരിയാതി ഇമമത്ഥം വികപ്പം വിഞ്ഞൂ ജാനിസ്സന്തി.

ഏതദഗ്ഗന്തി ഏസാ അഗ്ഗാ. **ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദേ**പി (പാരാ॰ ൨൮൩) കാമം "യാചതിപി ആയാചതിപീ"തി ഏവം മേഥുനയാചനം ആഗതം, തം പന ദുട്ഠുല്ലവാചസ്സാദരാഗവസേന വുത്തം, ഇധ പന അത്തനോ മേഥുനസ്സാദരാഗവസേനാതി അയം വിസേസോ.

വിനീതവത്ഥൂസു **"അഗ്ഗദാനം ദേഹീ"**തി ഇദം അത്തനോ അത്ഥായ വുത്തം, ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദേ പന പരത്ഥായപി വുത്തേ സീസം ഏതീതി വേദിതബ്ബം. **സുഭഗാ**തി ഇസ്സരിയാദീഹി സുന്ദരേഹി ഭഗേഹി സമന്നാഗതാ. മനുസ്സിത്ഥീ, തഥാസഞ്ഞിതാ, അത്തകാമപാരിചരിയായ രാഗോ, തേന കാമപാരിചരിയയാചനം, തങ്ഖണവിജാനനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

അത്തകാമപാരിചരിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. സഞ്ചരിത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൯൬. പഞ്ചമേ **പണ്ഡിച്ചേനാ**തി സഭാവഞാണേന. **ഗതിമന്താ**തി സഭാവഞാണഗതിയുത്താ. **വേയ്യത്തിയേനാ**തി ഇത്ഥികത്തബ്ബേസു സിക്ഖിതഞാണേന. **മേധായാ**തി അസിക്ഖിതേസുപി തംഇത്ഥികത്തബ്ബേസു ഠാനുപ്പത്തിയാ പഞ്ഞായ. **ഛേകാ**തി കായേന പചനാദികുസലാ.

ആവഹനം **ആവാഹോ,** ദാരികായ ഗഹണം. വിധിനാ പരകുലേ വഹനം പേസനം **വിവാഹോ,** ദാരികായ ദാനം.

൨൯൭. **രന്ധാപനം** ഭത്തപചാപനം. ബ്യഞ്ജനാദിസമ്പാദനം **പചാപനം. ന ഉപാഹട**ന്തി ന ദിന്നം. **കയോ** നാമ ഗഹണം. **വിക്കയോ** നാമ ദാനം. തദുഭയം സങ്ഗഹേത്വാ **"വോഹാരോ"**തി വുത്തം.

൩൦൦. **"അബ്ഭുതം കാതും ന വട്ടതീ"**തി ഇമിനാ ദുക്കടം ഹോതീതി ദീപേതി. **"പരാജിതേന ദാതബ്ബ"**ന്തി വുത്തത്താ അദേന്തോ ധുരനിക്ഖേപേന കാരേതബ്ബോ. അചിരകാലേ അധികാരോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി **അചിരകാലാധികാരികം,** സഞ്ചരിത്തം. "അചിരകാലാചാരിക"ന്തി വാ പാഠോ. അചിരകാലേ ആചാരോ അജ്ഝാചാരോ ഏതസ്സാതി യോജനാ.

൩൦൧. കിഞ്ചാപി ഏഹിഭിക്ഖുആദികാപി സഞ്ചരിത്താദിപണ്ണത്തിവജ്ജം ആപത്തിം ആപജ്ജന്തി, തേസം പന അസമ്ബ്ബകാലികത്താ, അപ്പകത്താ ച ഇധാപി ഞത്തിചതുത്ഥേനേവ കമ്മേന ഉപസമ്പന്നം സന്ധായ **"യ്യായ"**ന്തിആദിപദഭാജനമാഹ. സഞ്ചരണം സഞ്ചരോ, സോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി സഞ്ചരീ, തസ്സ ഭാവോ സഞ്ചരിത്തം. തേനാഹ **"സഞ്ചരണഭാവ"**ന്തി. സഞ്ചരതീതി സഞ്ചരണോ, പുഗ്ഗലോ, തസ്സ ഭാവോ **സഞ്ചരണഭാവോ,** തം ഇത്ഥിപുരിസാനം അന്തരേ സഞ്ചരണഭാവന്തി അത്ഥോ.

ജായാഭാവേതി ഭരിയഭാവായ. **ജാരഭാവേ**തി സാമിഭാവായ, തംനിമിത്തന്തി അത്ഥോ. നിമിത്തത്ഥേ ഹി ഏതം ഭുമ്മവചനം. കിഞ്ചാപി "ജാരത്തനേ"തി പദസ്സ പദഭാജനേ "ജാരീ ഭവിസ്സസീ"തി (പാരാ॰ ൩൦൨) ഇത്ഥിലിങ്ഗവസേന പദഭാജനം വുത്തം, "സഞ്ചരിത്തം സമാപജ്ജേയ്യാ"തി പദസ്സ പന നിദ്ദേസേ "ഇത്ഥിയാ വാ പഹിതോ പുരിസസ്സ സന്തികേ ഗച്ഛതി, പുരിസേന വാ പഹിതോ ഇത്ഥിയാ സന്തികേ ഗച്ഛതീ"തി വുത്തത്താ പുരിസസ്സാപി സന്തികേ വത്തബ്ബാകാരം ദസ്സേതും "ജാരത്തനേ"തി നിദ്ദേസസ്സ ഇത്ഥിപുരിസസാധാരണത്താ **"ഇത്ഥിയാ മതിം പുരിസസ്സ ആരോചേന്തോ ജാരത്തനേ ആരോചേതീ"**തി വുത്തം. **പാളിയം** പന പുരിസസ്സ മതിം ഇത്ഥിയാ ആരോചനവസേനേവ പദദ്വയേപി യോജനാ കതാ, തദനുസാരേന ഇത്ഥിയാ മതിം പുരിസസ്സ ആരോചനാകാരോപി സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി.

ഇദാനി **പാളിയം** വുത്തനയേനാപി അത്ഥം ദസ്സേന്തോ **"അപിചാ"**തിആദിമാഹ. **"പതി ഭവിസ്സസീ"**തി ഇദം ജായാസദ്ദസ്സ ഇത്ഥിലിങ്ഗനിയമതോ പുരിസപരിയായേന വുത്തം, നിബദ്ധസാമികോ ഭവിസ്സസീതി അത്ഥോ. **ജാരോ ഭവിസ്സസീ**തി മിച്ഛാചാരഭാവേന ഉപഗച്ഛനകോ ഭവിസ്സസീതി അധിപ്പായോ.

൩൦൩. **സേരിവിഹാര**ന്തി സച്ഛന്ദചാരം. **അത്തനോ വസ**ന്തി അത്തനോ ആണം. ഗോത്തവന്തേസു ഗോത്ത-സദ്ദോ, ധമ്മചാരീസു ച ധമ്മ-സദ്ദോ വത്തതീതി ആഹ **"സഗോത്തേഹീ"**തിആദി. തത്ഥ **സഗോത്തേഹീ**തി സമാനഗോത്തേഹി. **സഹധമ്മികേഹീ**തി ഏകസ്സ സത്ഥു സാസനേ സഹചരിതബ്ബധമ്മേഹി, സമാനകുലധമ്മേഹി വാ. തേനേവാഹ **"ഏകം സത്ഥാര"**ന്തിആദി. **ഏകഗണപരിയാപന്നേഹീ**തി മാലാകാരാദിഏകഗണപരിയാപന്നേഹി.

സസ്സാമികാ **സാരക്ഖാ**. യസ്സാ ഗമനേ രഞ്ഞാ ദണ്ഡോ ഠപിതോ, സാ **സപരിദണ്ഡാ. പച്ഛിമാനം ദ്വിന്ന**ന്തി സാരക്ഖസപരിദണ്ഡാനം. **മിച്ഛാചാരോ ഹോതീ**തി താസു ഗതപുരിസാനം വിയ താസമ്പി മിച്ഛാചാരോ ഹോതി സസ്സാമികഭാവതോ. **ന ഇതരാസ**ന്തി മാതുരക്ഖിതാദീനം അട്ഠന്നം മിച്ഛാചാരോ നത്ഥി അസ്സാമികത്താ, താസു ഗതാനം

പുരിസാനമേവ മിച്ഛാചാരോ ഹോതി മാതാദീഹി രക്ഖിതത്താ. പുരിസാ ഹി പരേഹി യേഹി കേഹിചി ഗോപിതം ഇത്ഥിം ഗന്തും ന ലഭന്തി, ഇത്ഥിയോ പന കേനചി പുരിസേന ഭരിയാഭാവേന ഗഹിതാവ പുരിസന്തരം ഗന്തും ന ലഭന്തി, ന ഇതരാ അത്തനോ ഫസ്സസ്സ സയം സാമികത്താ. ന ഹി മാതാദയോ സയം താസം ഫസ്സാനുഭവനത്ഥം താ രക്ഖന്തി, കേവലം പുരിസഗമനമേവ താസം വാരേന്തി. തസ്മാ കേനചി അപരിഗ്ഗഹിതഫസ്സത്താ, അത്തനോ ഫസ്സത്താ ച ഇത്ഥീനം ന മിച്ഛാചാരോ, പുരിസാനം പന പരേഹി വാരിതേ അത്തനോ അസന്തകട്ഠാനേ പവിട്ഠത്താ മിച്ഛാചാരോതി വേദിതബ്ബോ.

ഭോഗേനാതി ഭോഗഹേതു. ഉദപത്തം ആമസിത്വാ ഗഹിതാ **ഓദപത്തകിനീ**. ധജ-സദ്ദേന സേനാ ഏവ ഉപലക്ഖിതാതി ആഹ **"ഉസ്സിതദ്ധജായാ"**തിആദി.

൩൦൩. ബഹിദ്ധാ വിമട്ഠന്തി അഞ്ഞത്ഥ ആരോചിതം. **തം കിരിയം സമ്പാദേസ്സതീതി** തസ്സാ ആരോചേത്വാ തം കിച്ചം സമ്പാദേതു വാ മാ വാ, തം കിരിയം സമ്പാദനേ സാമത്ഥിയം സന്ധായ വുത്തം. ദാരകം, ദാരികഞ്ച അജാനാപേത്വാ മാതാപിതുആദീഹി മാതാപിതുആദീനഞ്ഞേവ സന്തികം സാസനേ പേസിതേപി പടിഗ്ഗണ്ഹനവീമംസനപച്ചാഹരണസങ്ഖാതായ തിവങ്ഗസമ്പത്തിയാ സങ്ഘാദിസേസോ ഹോതി ഏവാതി ദട്ഠബ്ബം.

യം ഉദ്ദിസ്സ സാസനം പേസിതം, തം ഏവ സന്ധായ തസ്സാ മാതുആദീനം ആരോചിതേപി ഖേത്തമേവ ഓതിണ്ണഭാവം ദസ്സേതും **"ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ"**തിആദി ഉദാഹടം, ഇദഞ്ച വചനബ്യത്തയഹേതുബ്യത്തയാനം ഭേദേപി ബ്യത്തയസാമഞ്ഞതോ ഉദാഹടന്തി ദട്ഠബ്ബം. തമ്പി ഉദാഹരണദോസം പരിഹരിത്വാ സുത്താനുലോമതം ദസ്സേതും **"തം പനാ"**തിആദി വുത്തം. **ഇമിനാ സമേതീതി** ഏത്ഥായമധിപ്പായോ - യഥാ സയം അനാരോചേത്വാ അഞ്ഞേസം അന്തേവാസികാദീനം വത്വാ വീമംസാപേത്വാ പച്ചാഹരന്തസ്സ നത്ഥി വിസങ്കേതോ, ഏവം തസ്സാ സയം അനാരോചേത്വാ ആരോചനത്ഥം മാതുആദീനം വദന്തസ്സാപി മാതുആദയോ തം കിരിയം സമ്പാദേന്തു വാ മാ വാ. യദി ഹി തേസം മാതുആദീനം തുണ്ഹീഭൂതഭാവമ്പി പച്ചാഹരതി, വിസങ്കേതോ നത്ഥീതി.

ഘരകിച്ചം നേതീതി **ഘരണീ**. അഞ്ഞതരം വദന്തസ്സ വിസങ്കേതം അദിന്നാദാനാദീസു ആണത്തിയം വത്ഥുസങ്കേതോ വിയാതി അധിപ്പായോ. **മൂലട്ഠാനഞ്ച വസേനാതി** ഏത്ഥ പുരിസസ്സ മാതുആദയോ സാസനപേസനേ മൂലഭൂതത്താ "മൂലട്ഠാ"തി വുത്താ.

൩൦൫. പാളിയം മാതുരക്ഖിതായ മാതാ ഭിക്ഖും പഹിണതീതി ഏത്ഥ അത്തനോ വാ ധീതു സന്തികം "ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഭരിയാ ഹോതൂ"തി ഭിക്ഖും പഹിണതി, പുരിസസ്സ വാ തസ്സ ഞാതകാനം വാ സന്തികം "മമ ധീതാ ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഭരിയാ ഹോതൂ"തി പഹിണതീതി ഗഹേതബ്ബം. ഏസേവ നയോ സേസേസുപി. **പുബ്ബേ വുത്തനയത്താതി** **പഠമസങ്ഘാദിസേസേ** വുത്തനയത്താ.

൩൩൮. അന്തേ ഏകേനാതി ഏകേന പദേന. **ഏത്തോവ പക്കമതീതി** അപച്ചാഹരിത്വാ തതോവ പക്കമതി. **"അനഭിനന്ദിത്വാ"**തി ഇദം തഥാ പടിപജ്ജമാനം സന്ധായ വുത്തം. സതിപി അഭിനന്ദനേ സാസനം അനാരോചേന്തോ പന **ന വീമംസതി** നാമ. **തതിയപദേ വുത്തനയേനാതി** "സോ തസ്സാ വചനം അനഭിനന്ദിത്വാ"തിആദിനാ വുത്തനയേന. പാളിയം **അന്തേവാസിം വീമംസാപേത്വാതി** "അയം തേസം വത്തും സമത്ഥോ"തി അന്തേവാസിനാ വീമംസാപേത്വാ. സചേ പന സോ അന്തേവാസികോ തം വചനം ആദിയിത്വാ തുണ്ഹീ ഹോതി, തസ്സാപി തം പവത്തിം പച്ചാഹരന്തസ്സ ആചരിയസ്സ സങ്ഘാദിസേസോവ മാതുആദീസു തുണ്ഹീഭൂതേസു തേസം തുണ്ഹിഭാവം പച്ചാഹരന്തസ്സ വിയാതി ദട്ഠബ്ബം.

പാളിയം ചതുത്ഥവാരേ അസതിപി ഗച്ഛന്തോ സമ്പാദേതി, ആഗച്ഛന്തോ വിസംവാദേതി അനാപത്തീതി അത്ഥതോ ആപന്നമേവാതികത്വാ വുത്തം **"ചതുത്ഥേ അനാപത്തീ"**തി.

൩൪൦. കാരുകാനന്തി വഡ്ഢകീആദീനം തച്ഛകഅയോകാരതന്തവായരജകന്ഹാപിതകാ പഞ്ച കാരവോ "കാരുകാ"തി വുച്ചന്തി. **ഏവരൂപേന...പേ... അനാപത്തീതി** താദിസം ഗിഹിവേയ്യാവച്ചമ്പി ന ഹോതീതി കത്വാ വുത്തം.

കായതോ സമുട്ഠാതീതി പണ്ണത്തിം വാ അലംവചനീയഭാവം വാ തദുഭയം വാ അജാനന്തസ്സ കായതോ സമുട്ഠാതി. ഏസ നയോ ഇതരദ്വയേപി. **അലംവചനീയാ ഹോന്തീതി** ഇത്ഥീ വാ പുരിസോ വാ ഉഭോപി വാ ജായാഭാവേ, സാമികഭാവേ ച നിക്ഖിത്തഛന്ദതായ അച്ചന്തവിയുത്തത്താ പുന അഞ്ഞമഞ്ഞം സമാഗമത്ഥം "മാ ഏവം അകരിത്ഥാ"തിആദിനാ വചനീയതായ വത്തബ്ബതായ അലം അരഹാതി അലംവചനീയാ, അലം വാ കത്തും അരഹം സന്ധാനവചനമേതേസു ഇത്ഥിപുരിസേസൂതി അലംവചനീയാ, സന്ധാനകാരസ്സ വചനം വിനാ അസങ്ഗച്ഛനകാ പരിച്ചത്തായേവാതി അധിപ്പായോ.

പണ്ണത്തിം പന ജാനിത്വാതി ഏത്ഥ അലംവചനീയഭാവം വാതി വത്തബ്ബം. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായഞ്ച** "തദുഭയം പന ജാനിത്വാ"തിആദി വുത്തം. ഭിക്ഖും അജാനാപേത്വാ അത്തനോ അധിപ്പായം പണ്ണേ ലിഖിത്വാ "ഇമം പണ്ണം അസുകസ്സ ദേഹീ"തി ദിന്നം ഹരന്തസ്സ സഞ്ചരിത്തം ന ഹോതി. പണ്ണത്തിഅലംവചനീയഭാവഅജാനനവസേനേവ ഹി ഇമം സിക്ഖാപദം അചിത്തകം, ന സബ്ബേന സബ്ബം സഞ്ചരണഭാവമ്പി അജാനനവസേന, പാളിയഞ്ച അട്ഠകഥായഞ്ച ആരോചനമേവ ദസ്സിതം. തസ്മാ സന്ദസ്സനത്ഥം ഞത്വാ പണ്ണസന്ദസ്സനവസേനാപി കായേന വാ വാചായ വാ ആരോചേന്തസ്സേവ ആപത്തി ഹോതീതി ഗഹേതബ്ബം.

൩൪൧. യഥാ യഥാ യേസു യേസു ജനപദേസൂതി പരിച്ചത്തഭാവപ്പകാസനത്ഥം കത്തബ്ബം പണ്ണദാനഞാതിജനിസ്സരാദിജാനാപനാദിതംതംദേസനിയതം പകാരം ദസ്സേതി, ഇദഞ്ച നിബദ്ധഭരിയാഭാവേന ഗഹിതം സന്ധായ വുത്തം. അത്തനോ രുചിയാ സങ്ഗതാനം പന ഇത്ഥീനം, മുഹുത്തികായ ച പുരിസേ ചിത്തസ്സ വിരജ്ജനമേവ അലംവചനീയഭാവേ കാരണന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ദുട്ഠുല്ലാദീസുപീതി ആദി**-സദ്ദേന അത്തകാമസഞ്ചരിത്താനി സങ്ഗണ്ഹാതി, ഏത്ഥ പന പാളിയം കിഞ്ചാപി "ഇത്ഥീ നാമ മനുസ്സിത്ഥീ ന യക്ഖീ"തിആദിനാ മനുസ്സിത്ഥിപുരിസാ ന ദസ്സിതാ, തഥാപി "ദസ ഇത്ഥിയോ മാതുരക്ഖിതാ"തിആദിനാ മനുസ്സിത്ഥീനഞ്ഞേവ ദസ്സിതത്താ പുരിസാനമ്പി തദനുഗുണാനമേവ ഗഹേതബ്ബതോ മനുസ്സജാതികാവ ഇത്ഥിപുരിസാ ഇധാധിപ്പേതാ. തസ്മാ യേസു സഞ്ചരിത്തം സമാപജ്ജതി, തേസം മനുസ്സജാതികതാ, ന നാലംവചനീയതാ, പടിഗ്ഗണ്ഹന, വീമംസന, പച്ചാഹരണാനീതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

സഞ്ചരിത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. കുടികാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൪൨. ഛദ്ദനേ **ഏത്തകേനാതി** ഏത്തകേന ദാരുആദിനാ. **അപരിച്ഛിന്നപ്പമാണായോതി** അപരിച്ഛിന്നദാരുആദിപമാണായോ. **മൂലച്ഛേജ്ജായാതി** പരസന്തകഭാവതോ മോചേത്വാ അത്തനോ ഏവ സന്തകകരണവസേനാതി അത്ഥോ. ഏവം യാചതോ അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിദുക്കടഞ്ചേവ ദാസപടിഗ്ഗഹണദുക്കടഞ്ച ഹോതി "ദാസിദാസപടിഗ്ഗഹണാ പടിവിരതോ ഹോതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൦, ൧൯൪) വചനം നിസ്സായ അട്ഠകഥാസു പടിക്ഖിത്തത്താ. **സകകമ്മന്തി** പാണവധകമ്മം. ഇദഞ്ച പാണാതിപാതദോസപരിഹാരായ ദുക്കടം വുത്തം, ന വിഞ്ഞത്തിപരിഹാരായ. **അനിയമേത്വാപി ന യാചിതബ്ബാതി** സാമീചിദസ്സനത്ഥം വുത്തം, സുദ്ധചിത്തേന പന ഹത്ഥകമ്മം യാചന്തസ്സ ആപത്തി നാമ നത്ഥി. **യദിച്ഛകം കാരാപേതും വട്ടതീതി** "ഹത്ഥകമ്മം യാചാമി, ദേഥാ"തിആദിനാ അയാചിത്വാപി വട്ടതി. സകിച്ചപസുതമ്പി ഏവം കാരാപേന്തസ്സ വിഞ്ഞത്തി നത്ഥി ഏവ, സാമീചിദസ്സനത്ഥം പന വിഭജിത്വാ വുത്തം.

സബ്ബകപ്പിയഭാവദീപനത്ഥന്തി സബ്ബസോ കപ്പിയഭാവദീപനത്ഥം. **മൂലം ദേഥാതി വത്തും വട്ടതീതി** "മൂലം ദസ്സാമാ"തി പഠമം വുത്തത്താ വിഞ്ഞത്തി വാ മൂലന്തി വചനസ്സ കപ്പിയാകപ്പിയവത്ഥുസാമഞ്ഞവചനത്തേപി നിട്ഠിതഭത്തികിച്ചാനം ദാപനതോ അകപ്പിയവത്ഥുസാദിയനം വാ ന ഹോതീതി കത്വാ വുത്തം. **അനജ്ഝാവുത്ഥകന്തി** അപരിഗ്ഗഹിതം.

മഞ്ച…പേ॰… ചീവരാദീനി കാരാപേതുകാമേനാപീതിആദീസു ചീവരം കാരാപേതുകാമസ്സ അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതതന്തവായേഹി ഹത്ഥകമ്മയാചനവസേന വായാപനേ വിഞ്ഞത്തിപച്ചയാ ദുക്കടാഭാവേപി **ചീവരവായാപനസിക്ഖാപദേന** യഥാരഹം പാചിത്തിയദുക്കടാനി ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബം. **അകപ്പിയകഹാപണാദി ന ദാതബ്ബന്തി** കപ്പിയമുഖേന ലദ്ധമ്പി ഹത്ഥകമ്മകരണത്ഥായ ഇമസ്സ കഹാപണം ദേഹീതി വത്വാ ദാനം ന വട്ടതീതി വുത്തം. പുബ്ബേ കതകമ്മസ്സ ദാപനേ കിഞ്ചാപി ദോസോ ന ദിസ്സതി, തഥാപി അസാരുപ്പമേവാതി വദന്തി. കതകമ്മത്ഥായപി കാതബ്ബകമ്മത്ഥായപി കപ്പിയവോഹാരേന പരിയായതോ ഭത്തം ദാപേന്തസ്സ നത്ഥി ദോസോ. **വത്തന്തി** ചാരിത്തം, ആപത്തി ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ.

കപ്പിയം കാരാപേത്വാ പടിഗ്ഗഹേതബ്ബാനീതി സാഖായ മക്ഖികബീജനേന പണ്ണാദിച്ഛേദേ ബീജഗാമകോപനസ്സ ചേവ തത്ഥ ലഗ്ഗരജാദിഅപ്പടിഗ്ഗഹിതസ്സ ച പരിഹാരത്ഥായ വുത്തം. തദുഭയാസങ്കായ അസതി തഥാ അകരണേ ദോസോ നത്ഥി. നദിയാദീസു ഉദകസ്സ അപരിഗ്ഗഹിതതായ **"ആഹരാതി വത്തും വട്ടതീ"**തി വുത്തം. **"ന ആഹടം പരിഭുഞ്ജിതു"**ന്തി വചനതോ വിഞ്ഞത്തിയാ ആപന്നം ദുക്കടം ദേസേത്വാപി തം വത്ഥും പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ പുന പരിഭോഗേ ദുക്കടമേവ, പഞ്ചന്നമ്പി സഹധമ്മികാനം ന വട്ടതി. **"അലജ്ജീഹി പന ഭിക്ഖൂഹി വാ സാമണേരേഹി വാ ഹത്ഥകമ്മം ന കാരേതബ്ബ"**ന്തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ അത്തനോ അത്ഥായ യംകിഞ്ചി ഹത്ഥകമ്മം കാരേതും ന വട്ടതി. യം പന അലജ്ജീ നിവാരിയമാനോപി ബീജനാദിം കരോതി, തത്ഥ ദോസോ നത്ഥി. ചേതിയകമ്മാദീനി പന തേഹി കാരാപേതും വട്ടതി. ഏത്ഥ ച "അലജ്ജീഹി സാമണേരേഹീ"തി വുത്തത്താ "സഞ്ചിച്ച ആപത്തിം ആപജ്ജതീ"തിആദി (പരി॰ ൩൫൯) അലജ്ജീലക്ഖണം ഉക്കട്ഠവസേന ഉപസമ്പന്നേ പടിച്ച ഉപലക്ഖണതോ വുത്തന്തി തംലക്ഖണവിരഹിതാനം സാമണേരാദീനം ലിങ്ഗത്ഥേനകഗോത്രഭുപരിയോസാനാനം ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞാനം ദുസ്സീലാനമ്പി സാധാരണവസേന അലജ്ജിതാലക്ഖണം യഥാവിഹിതപടിപത്തിയം സഞ്ചിച്ച അതിട്ഠനമേവാതി ഗഹേതബ്ബം.

ആഹരാപേന്തസ്സ ദുക്കടന്തി വിഞ്ഞത്തിക്ഖണേ വിഞ്ഞത്തിപച്ചയാ, പടിലാഭക്ഖണേ ഗോണാനം സാദിയനപച്ചയാ ച ദുക്കടം. ഗോണഞ്ഹി അത്തനോ അത്ഥായ അവിഞ്ഞത്തിയാ ലദ്ധമ്പി സാദിതും ന വട്ടതി "ഹത്ഥിഗവസ്സവളവപടിഗ്ഗഹണാ പടിവിരതോ ഹോതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൦, ൧൯൪) വുത്തത്താ. തേനേവാഹ **"ഞാതിപവാരിതട്ഠാനതോപി മൂലച്ഛേജ്ജായ യാചിതും ന വട്ടതീ"**തി. ഏത്ഥ ച വിഞ്ഞത്തിദുക്കടാഭാവേപി അകപ്പിയവത്ഥുയാചനേപി പടിഗ്ഗഹണേപി ദുക്കടമേവ. **രക്ഖിത്വാതി** ചോരാദിഉപദ്ദവതോ രക്ഖിത്വാ. **ജഗ്ഗിത്വാതി** തിണദാനാദീഹി പോസേത്വാ.

ഞാതിപവാരിതട്ഠാനേ പന വട്ടതീതി സകടസ്സ സമ്പടിച്ഛിതബ്ബത്താ മൂലച്ഛേജ്ജവസേന യാചിതും വട്ടതി. **താവകാലികം വട്ടതീതി** ഉഭയത്ഥാപി വട്ടതീതി അത്ഥോ . വാസിആദീനി പുഗ്ഗലികാനിപി വട്ടന്തീതി ആഹ **"ഏസ നയോ വാസീ"**തിആദി. വല്ലിആദീസു ച പരപരിഗ്ഗഹിതേസു ച ഏസേവ നയോതി യോജേതബ്ബം. **"ഗരുഭണ്ഡപ്പഹോനകേസുയേവാ"**തി ഇദം വിഞ്ഞത്തിം സന്ധായ വുത്തം. അദിന്നാദാനേ പന തിണസലാകം ഉപാദായ പരപരിഗ്ഗഹിതം ഥേയ്യചിത്തേന ഗണ്ഹതോ അവഹാരോ ഏവ, ഭണ്ഡഗ്ഘേന കാരേതബ്ബോ. **വല്ലിആദീസൂതി** ഏത്ഥ **ആദി**-സദ്ദേന പാളിആഗതാനം (പാരാ॰ ൩൪൯) വേളുആദീനം സങ്ഗഹോ. തത്ഥ യസ്മിം പദേസേ ഹരിതാലജാതിഹിങ്ഗുലാദി അപ്പകമ്പി മഹഗ്ഘം ഹോതി, തത്ഥ തം താലപക്കപമാണതോ ഊനമ്പി ഗരുഭണ്ഡമേവ, വിഞ്ഞാപേതുഞ്ച ന വട്ടതി.

സാതി വിഞ്ഞത്തി. പരികഥാദീസു "സേനാസനം സമ്ബാധ"ന്തിആദിനാ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൫) പരിയായേന കഥനം **പരികഥാ** നാമ. ഉജുകമേവ അകഥേത്വാ "ഭിക്ഖൂനം കിം പാസാദോ ന വട്ടതീ"തിആദിനാ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൫) അധിപ്പായോ യഥാവിഭൂതോ ഹോതി, ഏവം ഭാസനം **ഓഭാസോ** നാമ. സേനാസനാദിഅത്ഥം ഭൂമിപരികമ്മാദികരണവസേന പച്ചയുപ്പാദായ നിമിത്തകരണം **നിമിത്തകമ്മം** നാമ. **ഉക്കമന്തീതി** അപഗച്ഛന്തി.

൩൪൫. മണി കണ്ഠേ അസ്സാതി **മണികണ്ഠോ. ദേവവണ്ണന്തി** ദേവത്തഭാവം.

൩൪൬. പാളിയം **പത്തേന മേ അത്ഥോതി** (പാരാ॰ ൩൪൬) അനത്ഥികമ്പി പത്തേന ഭിക്ഖും ഏവം വദാപേന്തോ ഭഗവാ സോത്ഥിയാ മന്തപദവസേന വദാപേസി. സോപി ഭിക്ഖു ഭഗവതാ ആണത്തവചനം വദേമീതി അവോച, തേനസ്സ മുസാ ന ഹോതി. അഥ വാ **"പത്തേന മേ അത്ഥോ"**തി ഇദം **"പത്തം ദദന്തൂ"**തി ഇമിനാ സമാനത്ഥന്തി ദട്ഠബ്ബം. ഏസ നയോ **മണിനാ മേ അത്ഥോതി** ഏത്ഥാപി. തസ്മാ അഞ്ഞേസമ്പി ഏവരൂപം കഥേന്തസ്സ, കഥാപേന്തസ്സ ച വചനദോസോ നത്ഥീതി ഗഹേതബ്ബം.

൩൪൯. ഉദ്ധംമുഖം ലിത്താ ഉല്ലിത്താ, ഛദനസ്സ അന്തോ ലിമ്പന്താ ഹി യേഭുയ്യേന ഉദ്ധംമുഖാ ലിമ്പന്തി. തേനാഹ **"അന്തോലിത്താ"**തി. അധോമുഖം ലിത്താ അവലിത്താ. ബഹി ലിമ്പന്താ ഹി യേഭുയ്യേന അധോമുഖാ ലിമ്പന്തി. തേനാഹ **"ബഹിലിത്താ"**തി.

ബ്യഞ്ജനം വിലോമിതം ഭവേയ്യാതി യസ്മാ "കാരയമാനേനാ"തി ഇമസ്സ ഹേതുകത്തുവചനസ്സ "കരോന്തേനാ"തി ഇദം സുദ്ധകത്തുവചനം പരിയായവചനം ന ഹോതി, തസ്മാ "കരോന്തേന വാ കാരാപേന്തേന വാ"തി കാരയമാനേനാതി ബഹുഉദ്ദേസപദാനുഗുണം കരണവചനേനേവ പദത്ഥം കത്വാ നിദ്ദേസേ കതേ ബ്യഞ്ജനം വിരുദ്ധം ഭവേയ്യ, തഥാ പന പദത്ഥവസേന അദസ്സേത്വാ സാമത്ഥിയതോ സിദ്ധമേവത്ഥം ദസ്സേതും പച്ചത്തവസേന "കരോന്തോ വാ കാരാപേന്തോ വാ"തി പദഭാജനം വുത്തന്തി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **"അത്ഥമത്തമേവാ"**തിആദി. പദത്ഥതോ, സാമത്ഥിയതോ ച ലബ്ഭമാനം അത്ഥമത്തമേവാതി അത്ഥോ. യഞ്ഹി കാരയമാനേന പടിപജ്ജിതബ്ബം, തം കരോന്തേനാപി പടിപജ്ജിതബ്ബമേവാതി ഇദമേത്ഥ സാമത്ഥിയം ദട്ഠബ്ബം.

ഉദ്ദേസോതി സാമിഭാവേന ഉദ്ദിസിതബ്ബോ. **സേതകമ്മ**ന്തി സേതവണ്ണകരണത്ഥം സേതവണ്ണമത്തികായ വാ സുധായ വാ കതതനുകലേപോ, തേന പന സഹ മിനിയമാനേ പമാണാതിക്കന്തം ഹോതീതി സങ്കാനിവാരണത്ഥം ആഹ **"അബ്ബോഹാരിക"**ന്തി. തേന പമാണാതിക്കന്തവോഹാരം ന ഗച്ഛതി കുടിയാ അനങ്ഗത്താതി അധിപ്പായോ.

യഥാവുത്തസ്സ അത്ഥസ്സ വുത്തനയം ദസ്സേന്തേന **"വുത്തഞ്ഹേത"**ന്തിആദി വുത്തം. തത്ഥ "ആയാമതോ ച വിത്ഥാരതോ ചാ"തി അവത്വാ "ആയാമതോ വാ വിത്ഥാരതോ വാ"തി വികപ്പത്ഥസ്സ വാ-സദ്ദസ്സ വുത്തത്താ ഏകതോഭാഗേ വഡ്ഢിതേപി ആപത്തീതി പകാസിതന്തി അധിപ്പായോ. **തിഹത്ഥാതി** പകതിഹത്ഥേന തിഹത്ഥാ, "വഡ്ഢകീഹത്ഥേനാ"തിപി (സാരത്ഥ· ടീ· ഉ.൩൪൮-൩൪൯) വദന്തി, തം "യത്ഥ...പേ·... അയം കുടീതി സങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതീ"തി ഇമിനാ വിരുജ്ഝതി വഡ്ഢകീഹത്ഥേന തിഹത്ഥായപി കുടിയാ പമാണയുത്തസ്സ മഞ്ചസ്സ സുഖേന പരിവത്തനതോ. **"ഊനകചതുഹത്ഥാ വാ"**തി ഇദഞ്ച പച്ഛിമപ്പമാണയുത്തസ്സ മഞ്ചസ്സ അപരിവത്തനാരഹം സന്ധായ വുത്തം. യദി ഹി പകതിഹത്ഥേന ചതുഹത്ഥായപി കുടിയാ പമാണയുത്തോ മഞ്ചോ ന പരിവത്തതി, സാ അകുടീയേവ, തസ്മാ മഞ്ചപരിവത്തനമത്തേനേവ പമാണന്തി ഗഹേതബ്ബം. **പമാണയുത്തോ മഞ്ചോതി** സബ്ബപച്ഛിമപ്പമാണയുത്തോ മഞ്ചോ. സോ ഹി പകതിവിദത്ഥിയാ നവവിദത്ഥികോ, അട്ഠവിദത്ഥികോ വാ ഹോതി, തതോ ഖുദ്ദകോ മഞ്ചോ സീസൂപധാനം ഠപേത്വാ പാദം പസാരേത്വാ നിപജ്ജിതും ന പഹോതി. **പമാണതോ ഊനതരമ്പീതി** ഉക്കട്ഠപ്പമാണതോ ഊനതരമ്പി, ഇദഞ്ച ഹേട്ഠിമപ്പമാണയുത്തായപി വത്ഥുദേസനാ കാതബ്ബാ, ന വാതി സന്ദേഹനിവത്തനത്ഥം വുത്തം.

കലലലേപോതി കേനചി സിലേസേന കതലേപോ, സേതരത്താദിവണ്ണകരണത്ഥം കതതമ്ബമത്തികാദികലലലേപോ വാ. തേനാഹ **"അലേപോ ഏവാ"**തി. തേന തളാകാദീസു ഘനേന കലലേന കതബഹലലേപോ മത്തികാലേപനേ ഏവ പവിസതി ലേപവോഹാരഗമനതോതി ദസ്സേതി. **പിട്ഠസങ്ഘാടോ** നാമ ദ്വാരബാഹസങ്ഖാതോ ചതുരസ്സദാരുസങ്ഘാടോ, യത്ഥ സഉത്തരപാസം കവാടം അപസ്സായ ദ്വാരം പിദഹന്തി.

ഓലോകേത്വാപീതി അപലോകേത്വാപി, അപലോകനകമ്മവസേനാപീതി അത്ഥോ, അപസദ്ദസ്സാപി ഓആദേസോ കതോതി ദട്ഠബ്ബോ.

൩൫൩. നിബദ്ധഗോചരട്ഠാനമ്പീതി ഏത്ഥ ഗോചരായ പക്കമന്താനം ഹത്ഥീനം നിബദ്ധഗമനമഗ്ഗോപി സങ്ഗയ്ഹതി. **ഏതേസ**ന്തി സീഹാദീനം. **ഗോചരഭൂമീതി** ആമിസഗ്ഗഹണട്ഠാനം. **ന ഗഹിതാതി** പടിക്ഖിപിതബ്ബഭാവേന ന ഗഹിതാ, ന വാരിതാതി അത്ഥോ. സീഹാദീനഞ്ഹി ഗോചരഗ്ഗഹണട്ഠാനം ഹത്ഥീനം വിയ നിബദ്ധം ന ഹോതി, യത്ഥ പന ഗോമഹിംസാദിപാണകാ സന്തി, ദൂരമ്പി തം ഠാനം സീഘം ഗന്ത്വാ ഗോചരം ഗണ്ഹന്തി. തസ്മാ തേസം തം ന വാരിതം, നിബദ്ധഗമനമഗ്ഗോവ വാരിതോ ആസയതോ ഗമനമഗ്ഗസ്സ നിബദ്ധത്താ. **അഞ്ഞേസമ്പി വാളാന**ന്തി അരഞ്ഞമഹിംസാദീനം. **ആരോഗ്യത്ഥായാതി** നിരുപദ്ദവായ. **സേസാനീതി** പുബ്ബണ്ണനിസ്സിതാദീനി സോളസ. താനി ച ജനസമ്മദ്ദമഹാസമ്മദ്ദകുടിവിലോപസരീരപീളാദിഉപദ്ദവേഹി **സഉപദ്ദവാനീതി** വേദിതബ്ബാനി. അഭിഹനന്തി ഏത്ഥാതി **അബ്ഭാഘാതം**. "വേരിഘര"ന്തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതും **"ചോരാനം മാരണത്ഥായ കത"**ന്തി വുത്തം.

ധമ്മഗന്ധികാതി ധമ്മേന ദണ്ഡനീതിയാ ഹത്ഥപാദാദിച്ഛിന്ദനഗന്ധികാ. ഗന്ധികാതി ച യസ്സ ഉപരി ഹത്ഥാദിം ഠപേത്വാ ഛിന്ദന്തി, താദിസം ദാരുഖണ്ഡഫലകാതി വുച്ചതി, തേന ച ഉപലക്ഖിതം ഠാനം. പാളിയം **രച്ഛാനിസ്സിത**ന്തി രഥികാനിസ്സിതം. **ചച്ചരനിസ്സിത**ന്തി ചതുന്നം രഥികാനം സന്ധിനിസ്സിതം. **സകടേനാതി** ഇട്ഠകസുധാദിഭണ്ഡാഹരണസകടേന.

പാചിനന്തി സേനാസനസ്സ ഭൂമിതോ പട്ഠായ യാവ തലാവസാനം ചിനിതബ്ബവത്ഥുകം അധിട്ഠാനം, യസ്സ ഉപരി ഭിത്തിഥമ്ഭാദീനി ച പതിട്ഠപേന്തി. തേനാഹ **"തതോ പട്ഠായാ"**തിആദി. കിഞ്ചാപി ഇധ പുബ്ബപയോഗസഹപയോഗാനം അദിന്നാദാനേ വിയ വിസേസോ നത്ഥി, തഥാപി തേസം വിഭാഗേന ദസ്സനം ഭിന്ദിത്വാ വാ പുന കാതബ്ബാതി ഏത്ഥ കുടിയാ ഭേദേന പരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥം കതം. **തദത്ഥായാതി** തച്ഛനത്ഥായ. **ഏവം കത**ന്തി അദേസിതവത്ഥുകം പമാണാതിക്കന്തം വാ കതം. **പണ്ണസാല**ന്തി പണ്ണകുടിയാ തിണപണ്ണച്ഛുണ്ണസ്സ അപരിപതനത്ഥായ അന്തോ ച ബഹി ച ലിമ്പന്തി, തം സന്ധായേതം വുത്തം. തേനേവ വക്ഖതി "പണ്ണസാലം ലിമ്പതീ"തി.

അന്തോലേപേനേവ നിട്ഠാപേതുകാമം സന്ധായ **"അന്തോലേപേ വാ"**തിആദി വുത്തം. **ബഹിലേപേ വാതി** ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **തസ്മി**ന്തി ദ്വാരബന്ധേ വാ വാതപാനേ വാ ഠപിതേതി യോജേതബ്ബം. **തസ്സോകാസ**ന്തി തസ്സ ദ്വാരബന്ധാദിസ്സ ഓകാസഭൂതം ഛിദ്ദം. **പുന വഡ്ഢേത്വാതി** പുബ്ബേ ഠപിതോകാസം ഖുദ്ദകം ചേ, തം ദ്വാരവാതപാനച്ഛിദ്ദഭേദനേന പുന വഡ്ഢേത്വാ. **ഠപിതേതി** ദ്വാരബന്ധേ വാ ഗവക്ഖസങ്ഘാടേ വാ ആനേത്വാ തസ്മിം വഡ്ഢിതേ വാ അവഡ്ഢിതേ വാ ഛിദ്ദേ പതിട്ഠാപിതേ. **ലേപോ ന ഘടീയതീതി** സമന്തതോ ദിന്നോ ലേപോ തഥാ ഠപിതേന ദ്വാരബന്ധനേന വാ വാതപാനേന വാ സദ്ധിം ന ഘടീയതി, ഏകാബദ്ധം ന ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. **ത**ന്തി ദ്വാരബന്ധം വാ വാതപാനം വാ. **പഠമമേവ സങ്ഘാദിസേസോതി** തേസം സമന്തതോ പുബ്ബേവ ലേപസ്സ ഘടേത്വാ നിട്ഠാപിതത്താ ദ്വാരബന്ധവാതപാനാനം ഠപനതോ പുബ്ബേ ഏവ സങ്ഘാദിസേസോ.

ലേപഘടനേനേവാതി ഇട്ഠകാഹി കതവാതപാനാദീനി വിനാ സമന്താ ലേപഘടനേനേവ ആപത്തി വാതപാനാദീനം അലേപോകാസത്താ, ഇട്ഠകാഹി കതത്താ വാ, വാതപാനാദീസുപി ലേപസ്സ ഭിത്തിലേപേന സദ്ധിം ഘടനേനേവാതിപി അത്ഥം വദന്തി. **തത്ഥാതി** പണ്ണസാലായം. **ആലോകത്ഥായ അട്ഠങ്ഗുലമത്തം ഠപേത്വാ ലിമ്പതീതി** ദാരുകുട്ടസ്സ ദാരൂനമന്തരാ അട്ഠങ്ഗുലമത്തം വിവരം യാവ ലിമ്പതി, താവ ആലോകത്ഥായ ഠപേത്വാ അവസേസം സകുട്ടച്ഛദനം ലിമ്പതി, പച്ഛാ ഏതം വിവരം ലിമ്പിസ്സാമീതി ഏവം ഠപനേ അനാപത്തീതി അധിപ്പായോ. സചേ പന ഏവം അകത്വാ സബ്ബദാപി ആലോകത്ഥായ വാതപാനവസേന ഠപേതി, വാതപാനദ്വാരസങ്ഘാടേ ഘടിതേ ലേപോ ച ഘടീയതി, പഠമമേവ സങ്ഘാദിസേസോതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"സചേ"**തിആദി. മത്തികാകുട്ടമേവ മത്തികാലേപസങ്ഖ്യം ഗച്ഛതീതി ആഹ **"സചേ**

മത്തികായ കുട്ടം കരോതി, ഛദനലേപേന സദ്ധിം ഘടനേ ആപത്തീ"തി. **ഉഭിന്നം അനാപത്തീ**തി പുരിമസ്സ ലേപസ്സ അഘടിതത്താ ദുതിയസ്സ അത്തുദ്ദേസികതായ അസമ്ഭവതോ.

൩൮൪. ആപത്തിഭേദദസ്സനത്ഥന്തി തത്ഥ "സാരമ്ഭേ ച അപരിക്കമനേ ച ദുക്കടം അദേസിതവത്ഥുകതായ , പമാണാതിക്കന്തതായ ച സങ്ഘാദിസേസോ"തി ഏവം ആപത്തിയേവ വിഭാഗദസ്സനത്ഥം.

൩൮൫. അനിട്ഠിതേ കുടികമ്മേതി ലേപപരിയോസാനേ കുടികമ്മേ ഏകപിണ്ഡമത്തേനപി അനിട്ഠിതേ. **"അഞ്ഞസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ വാ"**തി ഇദം മൂലട്ഠസ്സ അനാപത്തിദസ്സനത്ഥം വുത്തം. യേന പന ലദ്ധം, തസ്സാപി തം നിട്ഠാപേന്തസ്സ "പരേഹി വിപ്പകതം അത്തനാ പരിയോസാപേതി, ആപത്തി സങ്ഘാദിസേസസ്സാ"തിആദിവചനതോ (പാരാ॰ ൩൮൬) ആപത്തിയേവ. പുബ്ബേ കതകമ്മമ്പി ലദ്ധകാലതോ പട്ഠായ അത്തനോ അത്ഥായേവ കതം നാമ ഹോതി, തസ്മാ തേനാപി സങ്ഘസ്സ വാ സാമണേരാദീനം വാ ദത്വാ നിട്ഠാപേതബ്ബം. **"അഞ്ഞസ്സ വാ"**തി ഇദം അനുപസമ്പന്നംയേവ സന്ധായ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം, കേചി പന "പരതോ ലദ്ധായ കുടിയാ നിട്ഠാപനേ അനാപത്തിആദിതോ പട്ഠായ അത്തനോ അത്ഥായ അകതത്താ"തി വദന്തി. **അപചിനിതബ്ബാ**തി യാവ പാചിനാ വിദ്ധംസേതബ്ബാ. **ഭൂമിസമം കത്വാ**തി പാചിനതലാവസാനം കത്വാ.

൩൮൪. ലേണന്തി പബ്ബതലേണം. **ന ഹേത്ഥ ലേപോ ഘടീയതീ**തി ഛദനലേപസ്സ അഭാവതോ വുത്തം, വിസും ഏവ വാ അനുഞ്ഞാതത്താ. സചേ ലേണസ്സ അന്തോ ഉപരിഭാഗേ ചിത്തകമ്മാദികരണത്ഥം ലേപം ദേന്തി, ഉല്ലിത്തകുടിസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതി, വട്ടതി ഏവ. ഇട്ഠകാദീഹി കതം ചതുരസ്സകൂടാഗാരസണ്ഠാനം ഏകകണ്ണികാബദ്ധം നാതിഉച്ചം പടിസ്സയവിസേസം **"ഗുഹാ"**തി വദന്തി, താദിസം മഹന്തമ്പി ഉല്ലിത്താവലിത്തം കരോന്തസ്സ അനാപത്തി. **ഭൂമിഗുഹ**ന്തി ഉമങ്ഗഗുഹം.

അട്ഠകഥാസൂതി കുക്കുടച്ഛികഗേഹന്തിആദീസു അട്ഠകഥാസു തിണകുടികാ കുക്കുടച്ഛികഗേഹന്തി വത്വാ പുന തം വിവരന്തേഹി അട്ഠകഥാചരിയേഹി ഛദനം ദണ്ഡകേഹി...പേ॰... വുത്താതി യോജനാ ദട്ഠബ്ബാ. തത്ഥ **ദണ്ഡകേഹി ജാലബദ്ധം കത്വാ**തി ദീഘതോ, തിരിയതോ ച ഠപേത്വാ വല്ലിയാദീഹി ബദ്ധദണ്ഡകേഹി ജാലം വിയ കത്വാ. **സോ ചാ**തി ഉല്ലിത്താദിഭാവോ. **ഛദനമേവ സന്ധായ വുത്തോ**തി ഛദനസ്സ അന്തോ ച ബഹി ച ലിമ്പനമേവ സന്ധായ വുത്തോ. മത്തികാകുട്ടേ ഭിത്തിലേപം വിനാപി ഭിത്തിയാ സദ്ധിം ഛദനലേപസ്സ ഘടനമത്തേനാപി ആപത്തിസമ്ഭവതോ ഛദനലേപോവ പധാനന്തി വേദിതബ്ബം. കിഞ്ചാപി ഏവം, അഥ ഖോ "ഉപചികാമോചനത്ഥമേവ ഹേട്ഠാ പാസാണകുട്ടം കത്വാ തം അലിമ്പിത്വാ ഉപരി ലിമ്പതി, ലേപോ ന ഘടീയതി നാമ, അനാപത്തിയേവാ"തിആദിവചനതോ പന ഛദനലേപഘടനത്ഥം സകലായപി ഭിത്തിയാ ലേപോ അവസ്സം ഇച്ഛിതബ്ബോവ തസ്സാ ഏകദേസസ്സ അലേപേപി ഛദനലേപസ്സ അഘടനതോ. തേനാഹ **"ലേപോ ന ഘടീയതീ"**തി. **ഏത്ഥാ**തി തിണകുടികായം. ന കേവലഞ്ച തിണകുടികായം ഏവ, ലേണഗുഹാദീസുപി സാരമ്ഭാപരിക്കമനപച്ചയാപി അനാപത്തി ഏവ, ഇമിനാ പന നയേന അഞ്ഞസ്സത്ഥായ കുടിം കരോന്തസ്സാപി സാരമ്ഭാദിപച്ചയാപി അനാപത്തിഭാവോ അത്ഥതോ ദസ്സിതോ ഏവ ഹോതീതി.

തത്ഥ പാളിവിരോധം പരിഹരിതും **"യം പനാ"**തിആദി വുത്തം. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - അഞ്ഞസ്സ ഉപജ്ഝായാദിനോ അത്ഥായ കരോന്തസ്സ സാരമ്ഭാദിപച്ചയാപി അനാപത്തി ഏവ, യം പന പാളിയം "ആപത്തികാരുകാനം തിണ്ണം ദുക്കടാ"ന്തിആദിവചനം, തം അഞ്ഞസ്സത്ഥായ കരോന്തസ്സ, ന സാരമ്ഭാദിപച്ചയാ ആപത്തിദസ്സനത്ഥം വുത്തം, കിഞ്ചരഹി യഥാസമാദിട്ഠായ കുടിയാ അകരണപച്ചയാ ആപത്തിദസ്സനത്ഥന്തി. തത്ഥ **യഥാസമാദിട്ഠായാ**തി "ഭിക്ഖു സമാദിസിത്വാ പക്കമതി, 'കുടിം മേ കരോഥാ'തി സമാദിസതി ച, ദേസിതവത്ഥുകാ ച ഹോതു അനാരമ്ഭാ ച സപരിക്കമനാ ചാ"തി ഏവം കാരാപകേന ആണത്തിക്കമം മുഞ്ചിത്വാ കരണപച്ചയാതി അധിപ്പായോ. കത്ഥചി പന പോത്ഥകേ "കുടിലക്ഖണപ്പത്തമ്പി കുടിം അഞ്ഞസ്സ...പേ॰... കരോന്തസ്സ അനാപത്തീ"തി ഇമസ്സ പാഠസ്സ അനന്തരം "യം പന ആപത്തി കാരുകാന"ന്തിആദിപാഠോ ദിസ്സതി, സോവ യുത്തതരോ. ഏവഞ്ഹി സതി തത്ഥ അധിപ്പായോ പാകടോ ഹോതി.

അനാപത്തീതി വത്വാതി വാസാഗാരത്ഥായ ഏവ അനിയമിതത്താ അനാപത്തീതി വത്വാ. **അദേസാപേത്വാ കരോതോ**തി പമാണയുത്തമ്പി കരോതോ. **അചിത്തക**ന്തി പണ്ണത്തിഅജാനനചിത്തേന അചിത്തകം. ഉല്ലിത്താദീനം അഞ്ഞതരതാ, ഹേട്ഠിമപ്പമാണസമ്ഭവോ, അദേസിതവത്ഥുകതാ, പമാണാതിക്കന്തതാ, അത്തുദ്ദേസികതാ, വാസാഗാരതാ, ലേപഘടനാതി സത്ത വാ പമാണയുത്തങ്ഗാദീസു ഛ വാ അങ്ഗാനി.

കുടികാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. വിഹാരകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൮൭. സത്തമേ പൂജാവചനപ്പയോഗേ കത്തരി സാമിവചനസ്സപി ഇച്ഛിതത്താ **"ഗാമസ്സ വാ പൂജിത"**ന്തി വുത്തം. രൂപിന്ദ്രിയേസു വിജ്ജമാനം സന്ധായ ഏകിന്ദ്രിയതാ വുച്ചതീതി ആഹ **"കായിന്ദ്രിയം സന്ധായാ"**തി. തേ ഹി മനിന്ദ്രിയമ്പി ഭൂതഗാമാനം ഇച്ഛന്തി.

൩൯൫. കിരിയതോ സമുട്ഠാനാഭാവോതി വത്ഥുനോ അദേസനാസങ്ഖാതം അകിരിയം വിനാ ന കേവലം കിരിയായ സമുട്ഠാനഭാവോ. കിരിയാകിരിയതോ ഹി ഇദം സമുട്ഠാതി. ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ **ഭിക്ഖൂ വാ അനഭിനേയ്യാ**തി ഏത്ഥ **വാ**-സദ്ദോ സമുച്ചയത്ഥോ, തേന "മഹല്ലകഞ്ച വിഹാരം കരേയ്യ, ഭിക്ഖൂ ച അനഭിനേയ്യാ"തി കിരിയഞ്ച അകിരിയഞ്ച സമുച്ചിനോതി.

വിഹാരകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. പഠമദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൮൭. അട്ഠമേ പാകാരേന ച പരിക്ഖിത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. **ഗോപുരട്ടാലകയുത്ത**ന്തി ഏത്ഥ പാകാരേസു യുദ്ധത്ഥായ കതോ വങ്കസണ്ഠാനോ സരക്ഖേപച്ഛിദ്ദസഹിതോ പതിസ്സയവിസേസോ **അട്ടാലകോ** നാമ.

സോളസവിധസ്സാതി ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി പച്ചേകം ചതൂസു സച്ചേസു കത്തബ്ബസ്സ പരിഞ്ഞാപഹാനസച്ഛികിരിയാഭാവനാസങ്ഖാതസ്സ സോളസവിധസ്സ. **തേ ഗാരവേനാ**തി തേ കിലന്തരൂപാ ഭിക്ഖൂ

ഭത്തുദ്ദേസകട്ഠാനേ സന്നിപതിതാനം ഭിക്ഖൂനം പുരതോ അത്തനോ കിലന്തസരീരം ദസ്സേത്വാ ഉദ്ദിസാപനേ ഗാരവേന, ലജ്ജായാതി അത്ഥോ. **തേരസപീതി** ഭത്തുദ്ദേസകസേനാസനഗാഹാപകഭണ്ഡാഗാരികചീവരപടിഗ്ഗാഹകചീവരഭാജകയാഗുഭാജകഫലഭാജകഖജ്ജഭാജകഅപ്പമത്തകവ് വസേന തേരസപി.

പാളിയം **"അപിസൂ"**തി ഇദം "അപിചാ"തി ഇമിനാ സമാനത്ഥോ നിപാതോ. **ഏവം സബ്ബപദേസൂ**തി പീഠാദീസു സേനാസനസാധാരണേസു, കതികസണ്ഠാനപവേസനിക്ഖമനകാലാദീസു പന വിസും വിസും അധിട്ഠഹിത്വാ കഥാപേതീതി വേദിതബ്ബം . **അയഞ്ഹി നിമ്മിതാനം ധമ്മതാ**തി അനിയമേത്വാ നിമ്മിതാനം വസേന വുത്തം, നിയമേത്വാ പന "ഏത്തകാ ഇദഞ്ചിദഞ്ച കഥേന്തു, ഏത്തകാ തുണ്ഹീ ഭവന്തു, നാനാപ്പകാരം ഇരിയാപഥം, കിരിയഞ്ച കപ്പേന്തു, നാനാവണ്ണസണ്ഠാനവയോനിയമാ ച ഹോന്തൂ"തി പരികമ്മം കത്വാ സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ അധിട്ഠിതേ ഇച്ഛിതിച്ഛിതപ്പകാരാ അഞ്ഞമഞ്ഞമ്പി വിസദിസാവ ഹോന്തി. **അവത്ഥുകവചന**ന്തി നിരത്ഥകവചനം.

൩൮൦. ഏകചാരികഭത്തന്തി അതിമനാപത്താ സബ്ബേസമ്പി പടിലാഭത്ഥായ വിസും ഠിതികായ പാപേതബ്ബഭത്തം. **തദ്ധിതവോഹാരേനാ**തി ചത്താരി പമാണമസ്സ ചതുക്കന്തി ഏവം തദ്ധിതവോഹാരേന. **ഭവോ**തി ഭവിതബ്ബോ. **അതീതം ദിവസഭാഗ**ന്തി തസ്മിഞ്ഞേവ ദിവസേ സലാകദാനക്ഖണം സന്ധായ വുത്തം. **ഹിയ്യോ**തി ഇമസ്സ അജ്ജ ഇച്ചേവ അത്ഥോ. തേനേവാഹംസു "സ്വേ അമ്ഹേ"തിആദി. **പധൂപായന്താ**തി പുനപ്പുനം ഉപ്പജ്ജനകോധവസേന പധൂപായന്താ. പാളിയം **കിസ്സ മ**ന്തി കേന കാരണേന മയാതി അത്ഥോ.

൩൮൨. "സരസി ത്വ"ന്തി ഇദം ഏകം വാക്യം കത്വാ, "കത്താ"തി ഇദഞ്ച കത്തരി രിതുപച്ചയന്തം കത്വാ, "അസീ"തി അജ്ഝാഹാരപദേന സഹ ഏകവാക്യം കത്വാ, "ഏവരൂപ"ന്തി ഇദം, "യഥായം ഭിക്ഖുനീ ആഹാ"തി ഇദഞ്ച ദ്വീസു വാക്യേസു പച്ചേകം യോജേതബ്ബന്തി ദസ്സേതും **"അഥ വാ"**തിആദിമാഹ. **ഉജുകമേവാ**തി ത്വാ-പച്ചയന്തവസേന പഠമം അത്ഥഗ്ഗഹണം ഉജുകന്തി അധിപ്പായോ.

ദുതിയോ ദബ്ബ-സദ്ദോ പണ്ഡിതാദിവചനോതി ആഹ **"ന ഖോ ദബ്ബ ദബ്ബാ പണ്ഡിതാ"**തി. **നിബ്ബേഠേന്തീ**തി ദോസതോ മോചേന്തി. **വിനയലക്ഖണേ തന്തി**ന്തി വിനയവിനിച്ഛയലക്ഖണവിസയേ ആഗമം ഠപേന്തോ. പാളിയം **യതോ അഹ**ന്തിആദീസു യസ്മിം കാലേ അഹം ജാതോ, തതോ പഭുതി സുപിനന്തേനപി മേഥുനം ധമ്മം നാഭിജാനാമി, ന ച തസ്സ മേഥുനധമ്മസ്സ പടിസേവിതാ അഹോസിന്തി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. തേനാഹ **"സുപിനന്തേനപീ"**തിആദി. ഇദാനി ഏകവാക്യവസേന യോജനം ദസ്സേതും **"അഥ വാ"**തിആദി വുത്തം. **ന ഘടതീ**തി യസ്മാ ഖീണാസവസ്സ വചനേന ഏതിസ്സാ വചനം ന സമേതി, തഞ്ച ന ഘടനം യസ്മാ പുബ്ബേ ഭിക്ഖൂസു പസിദ്ധായ ഏവ അച്ചന്തദുസ്സീലതായ ഏവ അഹോസി, തസ്മാ മേത്തിയം ഭിക്ഖുനിം നാസേഥാതി അധിപ്പായോ.

ചര പിരേതി ചര ഗച്ഛ പിരേ പര അമാമക ത്വം. **വിനസ്സാ**തി അദസ്സനം ഗച്ഛ. **അകാരികാ**തി അമൂലകേന ചോദനായ ന കാരികാ. **കാരകോ ഹോതീ**തി "അയ്യേനമ്ഹി ദൂസിതാ"തി ഇമായ പടിഞ്ഞായ യദി നാസിതാ, തദാ ഥേരോ ഭിക്ഖുനിദൂസകത്തസിദ്ധിതോ തസ്സ ദോസസ്സ കാരകോ ഹോതി. **അകാരകോ ഹോതീ**തി തായ കതപടിഞ്ഞം അനപേക്ഖിത്വാ സാമഞ്ഞതോ "മേത്തിയം ഭിക്ഖുനിം നാസേഥാ"തി ഭഗവതാ വുത്തത്താ അകാരകോ ഹോതി. യദി ഹി ഥേരോ കാരകോ ഭവേയ്യ, അവസ്സം തമേവ ദോസം അപദിസിത്വാ ഇമിനാ നാമ കാരണേന "മേത്തിയം ഭിക്ഖുനിം നാസേഥാ"തി വത്തബ്ബം സിയാ, തഥാ അവുത്തത്താ, "ദബ്ബഞ്ച അനുയുഞ്ജഥാ"തി അവത്വാ "ഇമേ ച ഭിക്ഖൂ അനുയുഞ്ജഥാ"തി വുത്തത്താ ച സാമത്ഥിയതോ മേത്തിയായ ഭിക്ഖുനിയാ അഞ്ഞേന ദോസേന നാസനാരഹതാ, വത്ഥുസ്സ ച അമൂലകഭാവോ, ഥേരസ്സ അകാരകഭാവോ ച സിദ്ധോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ.

അത്തനോ സുത്തന്തി "സകായ പടിഞ്ഞായാ"തി ഇമിനാ പക്ഖേപവചനേന സഹിതം കൂടസുത്തം. **ഥേരോ കാരകോ ഹോതീ**തി ഏത്ഥ അയമധിപ്പായോ - "സകായ പടിഞ്ഞായാ"തി അവത്വാ സാമഞ്ഞതോ "മേത്തിയം ഭിക്ഖുനിം നാസേഥാ"തി ഓതിണ്ണവത്ഥുസ്മിംയേവ തസ്സാ നാസനാ വിഹിതാതി തുമ്ഹാകം വാദേ ഥേരോ കാരകോ ഹോതി, "സകായ പടിഞ്ഞായാ"തി പന വുത്തേ പുബ്ബേയേവ സിദ്ധസ്സ പാരാജികസ്സ സൂചികായ അസ്സാ സകായ പടിഞ്ഞായ നാസേഥാതി സിജ്ഝനതോ അമ്ഹാകം വാദേ ഥേരോ അകാരകോ ഹോതീതി. മഹാവിഹാരവാസീനമ്പി പന "സകായ പടിഞ്ഞായാ"തി വുത്തേ ഓതിണ്ണവത്ഥുസ്മിംയേവ തസ്സാ നാസനാ വിഹിതാ ഹോതി, ന സാമഞ്ഞതോതി അധിപ്പായോ. **ഏത്ഥാ**തി ഇമേസു ദ്വീസു വാദേസു, സുത്തേസു വാ. **യം പച്ഛാ വുത്ത**ന്തി മഹാവിഹാരവാസീഹി യം വുത്തം, തം യുത്തന്തി അത്ഥോ. **വിചാരിതം ഹേത**ന്തി ഏതം പച്ഛിമസ്സ യുത്തത്തം വിചാരിതം, "തത്ര സങ്ഘാദിസേസോ വുട്ഠാനഗാമിനീ…പേ॰… അസുദ്ധതായേവ നാസേസീ"തി വക്ഖമാനനയേന വിനിച്ഛിതന്തി അത്ഥോ. **"ഭിക്ഖുനിം അനുദ്ധംസേതി ദുക്കട"**ന്തി ഇമിനാ മഹാഅട്ഠകഥാവാദോ ദസ്സിതോ.

തത്രാതി തേസു ദുക്കടപാചിത്തിയേസു. **ദുക്കട**ന്തി വുത്തമഹാഅട്ഠകഥാവാദസ്സ അധിപ്പായം ദസ്സേത്വാ "പാചിത്തിയ"ന്തി പവത്തസ്സ കുരുന്ദിവാദസ്സ അധിപ്പായം ദസ്സേതും **"പച്ഛിമനയേപീ"**തിആദി വുത്തം. **വചനപ്പമാണതോ**തി വിസംവാദനാധിപ്പായേ സമാനേപി അനുദ്ധംസനാദിവിസേസേ സങ്ഘാദിസേസാദിനോ വിധായകവചനബലേനാതി അത്ഥോ. **ഭിക്ഖുസ്സ പന ഭിക്ഖുനിയാ ദുക്കട**ന്തി ഭിക്ഖുനിം അനുദ്ധംസേന്തസ്സ ഭിക്ഖുസ്സ ദുക്കടം.

ഏവം ദ്വീസുപി അട്ഠകഥാവചനേസു അധിപ്പായം വിഭാവേത്വാ ഇദാനി പച്ഛിമേ പാചിത്തിയവാദേ ദോസം ദസ്സേത്വാ പുരിമദുക്കടവാദമേവ പതിട്ഠാപേതും **"തത്ര പനാ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **വിസു**ന്തി **സമ്പജാനമുസാവാദേ പാചിത്തിയതോ** (പാചി॰ ൧) വിസും പാചിത്തിയം വുത്തം, തഥ അനന്തോഗധഭാവാതി അധിപ്പായോ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ അമൂലകാനുദ്ധംസനേ വിസുഞ്ഞേവ പാചിത്തിയം പഞ്ഞത്തം, തസ്മാ പുരിമനയോതി ദുക്കടവാദോ. ഏവം അന്തരാ പവിട്ഠം ദുക്കടപാചിത്തിയവാദം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി പാകടമേവ അത്ഥം വിഭാവേതും **"തഥാ ഭിക്ഖുനീ"**തിആദി ആരദ്ധം. തത്ഥ **തഥാ**തി യഥാ ഭിക്ഖുസ്സ ഭിക്ഖും, ഭിക്ഖുനിഞ്ച അനുദ്ധംസേന്തസ്സ സങ്ഘാദിസേസദുക്കടാനി വുത്താനി, തഥാതി അത്ഥോ. **ഏതേഹി നാസനാ നത്ഥീ**തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തം, ദുക്കടേന ഇമിസ്സാ പന നാസനാ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. **ദുസ്സീലാ**തി പാരാജികാ.

൩൮൩. ആകാരനാനത്തേനാതി ദൂസിതാകാരസ്സ, ദൂസകാകാരസ്സ ച നാനത്തേന. **അനഭിരദ്ധോ**തി അതുട്ഠോ. തേനാഹ **"ന സുഖിതോ"**തി. **ന പസാദിതോ**തി അനുപ്പാദിതപ്പസാദോ. ഖില-സദ്ദോ ഥദ്ധഭാവവചനോ , കചവരപരിയായോ ച ഹോതീതി ആഹ **"ചിത്ത…പേ॰… ഖില"**ന്തി. **നപ്പതീതോ**തി പീതിസുഖാദീഹി ന അഭിഗതോ ന ഉപഗതോ. തേനാഹ **"ന അഭിസടോ"**തി.

യേന ദുട്ഠോതി ച കുപിതോതി ച വുത്തോതി ഏത്ഥ യേന ദുട്ഠോതി ച വുത്തോ യേന കുപിതോതി ച വുത്തോ, തം **മാതികായഞ്ച പദഭാജനേ** (പാരാ॰ ൩൮൬) ച വുത്തം ഉഭയമ്പേതന്തി യോജേതബ്ബം. **ദീഹീതി** "തേന ച കോപേന, തേന ച ദോസേനാ"തി വുത്തകോപദോസപദേഹി ദ്വീഹി, അത്ഥതോ പന ദ്വീഹിപി ദോസോവ ദസ്സിതോതി ആഹ **"സങ്ഖാരക്ഖന്ധമേവ ദസ്സേതീ"**തി. **യായാതി** അനത്തമനതായ.

ന ചുദിതകവസേനാതി യദി ചുദിതകവസേനാപി അമൂലകം അധിപ്പേതം സിയാ, അമൂലകം നാമ അനജ്ഝാപന്നന്തി പദഭാജനം വദേയ്യാതി അധിപ്പായോ. **യം പാരാജികന്തി** ഭിക്ഖുനോ അനുരൂപേസു ഏകൂനവീസതിയാ പാരാജികേസു അഞ്ഞതരം. **പദഭാജനേ** (പാരാ॰ ൩൮൬) പന **ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗേ** ആഗതാനേവ ഗഹേത്വാ "ചതുന്നം അഞ്ഞതരേനാ"തി വുത്തം. **ഏതം ഇധ അപ്പമാണന്തി** ഏതം ആപന്നാനാപന്നതം ഇധാനുദ്ധംസനേ ആപത്തിയാ അനങ്ഗം, ആപത്തിം പന ആപന്നേ വാ അനാപന്നേ വാ പുഗ്ഗലേ "അനാപന്നോ ഏസോ സുദ്ധോ"തി സുദ്ധസഞ്ഞായ വാ വിമതിയാ വാ ചാവനാധിപ്പായോവ ഇധ അങ്ഗന്തി അധിപ്പായോ.

തഥേവാതി പസാദസോതേന, ദിബ്ബസോതേന വാതി ഇമമത്ഥം അതിദിസതി. ദിട്ഠാനുസാരേനേവ സമുപ്പന്നാ പരിസങ്കാവ **ദിട്ഠപരിസങ്കിതം** നാമ. ഏവം സേസേസുപി. **"അദിസ്വാ വാ"**തി ഇദം ഉക്കട്ഠവസേന വുത്തം, ദിസ്വാ പക്കന്തേസുപി ദോസോ നത്ഥിയേവ. **ഇമേസന്തി** ഇമേഹി. **കരിസ്സന്തീതി** തസ്മിം ഖണേ ഉപ്പജ്ജനാകാരദസ്സനം, പച്ഛാ പന ഏത്തകേന കാലേന കതം വാതി സങ്കായ ചോദേതി. ന ഹി കരിസ്സന്തീതി ചോദനാ അത്ഥി. **"അരിട്ഠം പീത"**ന്തി ഇദം മുഖേ സുരാഗന്ധവായനനിമിത്തദസ്സനം. അരിട്ഠഞ്ഹി സുരാസദിസവണ്ണഗന്ധം കപ്പിയഭേസജ്ജം.

ദിട്ഠം അത്ഥി സമൂലകന്തിആദീസു അജ്ഝാചാരസ്സ സമ്ഭവാസമ്ഭവാനം മൂലാമൂലഭാവദസ്സനം. **അത്ഥി സഞ്ഞാസമൂലകന്തി**ആദി പന ദിട്ഠസഞ്ഞായ സമ്ഭവാസമ്ഭവാനം മൂലാമൂലഭാവദസ്സനം. **ദിസ്വാവ ദിട്ഠസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ചോദേതീതി** ഏത്ഥ യം ചോദേതി, തതോ അഞ്ഞം പുഗ്ഗലം വീതിക്കമന്തം, പടിച്ഛന്നോകാസതോ നിക്ഖമന്തം വാ ദിസ്വാ "അയം സോ"തി സഞ്ഞായ ചോദേന്തോപി സങ്ഗയ്ഹതി. ഏസ നയോ സുതാദീസുപി. **സമൂലകേന വാ സഞ്ഞാസമൂലകേന വാതി** ഏത്ഥ പാരാജികമാപന്നം ദിട്ഠാദിമൂലകേന ച "അയം ആപന്നോ"തി അസുദ്ധസഞ്ഞായ ചോദേന്തോ സമൂലകേന ചോദേതി നാമ. സഞ്ഞാസമൂലകത്തേ ഏവ അനാപത്തിസമ്ഭവതോ ആപന്നേ വാ അനാപന്നേ വാ പുഗ്ഗലേ ആപന്നസഞ്ഞീ ദിട്ഠാദീസു , അദിട്ഠാദീസു വാ മൂലേസു ദിട്ഠസുതാദിസഞ്ഞീ തേന ദിട്ഠാദിമൂലകേന തം പുഗ്ഗലം ചോദേന്തോ സഞ്ഞാസമൂലകേന ചോദേതി നാമ. ഇമേസം അനാപത്തി, വുത്തവിപരിയായേന ആപത്തിവാരേ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

സമീപേ ഠത്വാതി ഹത്ഥവികാരവചീഘോസാനം ചോദനാവസേന പവത്തിയമാനാനം ദസ്സനസവനൂപചാരേ ഠത്വാതി അത്ഥോ. കേചി പന "ദ്വാദസഹത്ഥബ്ഭന്തരേ ഠത്വാ"തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൨.൩൮൫-൩൮൬) വദന്തി, തം ന യുത്തം. പരതോ ബ്യതിരേകതോ അനാപത്തിം ദസ്സേന്തേന "ദൂതം വാ പണ്ണം വാ സാസനം വാ പേസേത്വാ"തി ഏത്തകമേവ വുത്തം, ന പന "ദ്വാദസഹത്ഥം മുഞ്ചിത്വാ ചോദേന്തസ്സ സീസം ന ഏതീ"തി വുത്തം. **വാചായ വാചായാതി** സകിം ആണത്തസ്സ സകലമ്പി ദിവസം വദതോ വാചായ വാചായ ചോദാപകസ്സേവ ആപത്തി. **സോപീതി** ആണത്തോപി. തസ്സ ച "മയാപി ദിട്ഠ"ന്തിആദിം അവത്വാപി "അമൂലക"ന്തി സഞ്ഞായ ചാവനാധിപ്പായേന "ത്വം പാരാജികം ധമ്മം അജ്ഝാപന്നോസീ"തി ഇദമേവ വാചം പരസ്സ വചനം വിയ അകത്വാ സാമഞ്ഞതോ വദന്തസ്സാപി സങ്ഘാദിസേസോ ഏവ. സതിപി പന അനുദ്ധംസനാധിപ്പായേ "അസുകേന ഏവം വുത്ത"ന്തി പരേന വുത്തമേവ വദന്തസ്സ നത്ഥി സങ്ഘാദിസേസോ. സചേ പന പരേന അവുത്തമ്പി വുത്തന്തി വദതി, ആപത്തി ഏവ.

സമ്ബഹുലാ സമ്ബഹുലേ സമ്ബഹുലേഹി വത്ഥൂഹീതി ഏത്ഥ **സമ്ബഹുലേതി** ചുദിതകബഹുത്തനിദ്ദേസേന പുരിമേസു തീസു വാരേസു ചുദിതകബഹുത്തേനാപി വാരഭേദസബ്ഭാവം ഞാപേതി. ഏകസ്മിഞ്ഹി ചുദിതകവത്ഥുചോദകഭേദേന ഇദം ചതുക്കം വുത്തം, ചുദിതകബഹുത്തേനാപി ചതുക്കന്തരം ലബ്ഭതീതി അട്ഠകം ഹോതി ഏവ.

അമൂലകചോദനാപസങ്ഗേന സമൂലകചോദനാലക്ഖണാദിം ദസ്സേതും **"ചോദേതും പന കോ ലഭതീ"**തിആദി ആരദ്ധം. **ഭിക്ഖുസ്സ സുത്വാ ചോദേതീതി**ആദി സുത്തം യസ്മാ യേ ചോദകസ്സ അഞ്ഞേസം വിപത്തിം പകാസേന്തി, തേപി തസ്മിം ഖണേ ചോദകഭാവേ ഠത്വാവ പകാസേന്തി, തേസഞ്ച വചനം ഗഹേത്വാ ഇതരോപി യസ്മാ ചോദേതുഞ്ച അസമ്പടിച്ഛന്തം തേഹി തിത്ഥിയസാവകപരിയോസാനേഹി പഠമചോദകേഹി സമ്പടിച്ഛാപേതുഞ്ച ലഭതി, തസ്മാ ഇധ സാവകഭാവേന ഉദ്ധടന്തി വേദിതബ്ബം.

ദൂതം വാതിആദീസു "ത്വം ഏവം ഗന്ത്വാ ചോദേഹീ"തി ദൂതം വാ പേസേത്വാ യോ ചോദേതും സക്കോതി, തസ്സ പണ്ണം, മൂലസാസനം വാ പേസേത്വാ. **സമയേനാതി** പകതിയാ ജാനനക്ഖണേ.

ഗരുകാനം ദ്വിന്നന്തി പാരാജികസങ്ഘാദിസേസാനം. **മിച്ഛാദിട്ഠി** നാമ "നത്ഥി ദിന്ന"ന്തിആദിനയപ്പവത്താ (മ॰ നി॰ ๑.൪൪൫; ൨.൯൪, ൯൫, ൨.൨൫; ൩.൯൧, ൧൧൬, ൧൩൬; സം॰ നി॰ ൩.൨൧൦) ദസവത്ഥുകാ ദിട്ഠി, സസ്സതുച്ഛേദസങ്ഖാതം അന്തം ഗണ്ഹാപകദിട്ഠി **അന്തഗ്ഗാഹികാ** നാമ. **ആജീവഹേതു പഞ്ഞത്താനം ഛന്നന്തി** ആജീവഹേതുപി ആപജ്ജിതബ്ബാനം ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മപാരാജികം (പാരാ॰ ൧൯൭), സഞ്ചരിത്തേ (പാരാ॰ ൩൦൧, ൩൦൨) സങ്ഘാദിസേസോ, "യോ തേ വിഹാരേ വസതി, സോ അരഹാ"തി (പാരാ॰ ൨൨൦) പരിയായേന ഥുല്ലച്ചയം, ഭിക്ഖുസ്സ പണീതഭോജനവിഞ്ഞത്തിയാ പാചിത്തിയം (പാചി॰ ൨൫൯), ഭിക്ഖുനിയാ പണീതഭോജനവിഞ്ഞത്തിയാ പാടിദേസനീയം (പാചി॰ ൧൨൩൭), സൂപോദനവിഞ്ഞത്തിയാ (പാചി॰ ൬൧൨-൬൧൩) ദുക്കടന്തി ഇമേസം **പരിവാരേ** (പരി॰ ൨൮൭) വുത്താനം ഛന്നം. ന ഹേതാ ആപത്തിയോ ആജീവഹേതു ഏവ പഞ്ഞത്താ സഞ്ചരിത്താദീനം അഞ്ഞഥാപി ആപജ്ജിതബ്ബതോ. ആജീവഹേതുപി ഏതാസം ആപജ്ജനം സന്ധായ ഏവം വുത്തം, ആജീവഹേതുപി പഞ്ഞത്താനന്തി അത്ഥോ. ന കേവലഞ്ച ഏതാ ഏവ, അഞ്ഞാപി അദിന്നാദാനകുലദൂസനപാണവധവേജ്ജകമ്മാദിവസേന ആജീവഹേതു ആപജ്ജിതബ്ബാപി സന്തി, താ പന ആപത്തിസഭാഗതായ പാരാജികാദീസു ഛസു ഏവ സങ്ഗയ്ഹന്തീതി വിസും ന വുത്താതി വേദിതബ്ബാ.

ഏത്താവതാ പന സീസം ന ഏതീതി സങ്ഘാദിസേസം സന്ധായ വുത്തം, ചോദനാ പന കതാ ഏവ ഹോതി. **തിംസാനീതി** തിംസം ഏതേസമത്ഥീതി തിംസാനി, തിംസാധികാനീതി വുത്തം ഹോതി. **നവുതാനീതി** ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ.

അത്താദാനം ആദാതുകാമേനാതി ഏത്ഥ അത്തനാ ആദാതബ്ബതോ ദിട്ഠാദിമൂലകേഹി ഗഹേതബ്ബതോ പരസ്സ വിപ്ഫന്ദിതും അദത്വാ പഗ്ഗണ്ഹനതോ അത്താദാനന്തി ചോദനാ വുച്ചതി, തം ആദാതുകാമേന, ചോദനം കത്തുകാമേനാതി അത്ഥോ.

ഉബ്ബാഹികായാതി ഉബ്ബഹന്തി വിയോജേന്തി ഏതായ അലജ്ജീനം തജ്ജനിം വാ കലഹം വാതി ഉബ്ബാഹികാ, സങ്ഘസമ്മുതി, തായ. വിനിച്ഛിനനം നാമ തായ സമ്മതഭിക്ഖൂഹി വിനിച്ഛനനമേവ. അലജ്ജുസ്സന്നായ ഹി പരിസായ **സമഥക്ഖന്ധകേ** (ചൂളവ॰ ൨൩൭) ആഗതേഹി ദസങ്ഗേഹി സമന്നാഗതാ ദ്വേ തയോ ഭിക്ഖൂ തത്ഥേവ വുത്തായ ഞത്തിദുതിയകമ്മവാചായ സമ്മന്നിതബ്ബാ, തേഹി ച സമ്മതേഹി വിസും വാ നിസീദിത്വാ, തസ്സാ ഏവ വാ പരിസായ "അഞ്ഞേഹി ന കിഞ്ചി കഥേതബ്ബ"ന്തി സാവേത്വാ തം അധികരണം വിനിച്ഛിതബ്ബം.

കിമ്ഹീതി കിസ്മിം വത്ഥുസ്മിം, കതരവിപത്തിയന്തി അത്ഥോ. **"കിമ്ഹി നം നാമാ"**തി ഇദം "കതരായ വിപത്തിയാ ഏതം ചോദേസീ"തി യായ കായചി വിഞ്ഞായമാനായ ഭാസായ വുത്തേപി ചോദകസ്സ വിനയേ അപകതഞ്ഞുതായ "സീലാചാരദിട്ഠിആജീവവിപത്തീസു കതരായാതി മം പുച്ഛതീ"തി ഞാതും അസക്കോന്തസ്സ പുച്ഛാ, ന പന കിമ്ഹീതിആദിപദത്ഥമത്തം അജാനന്തസ്സ. ന ഹി അനുവിജ്ജകോ ചോദകം ബാലം അപരിചിതഭാസായ "കിമ്ഹി ന"ന്തി പുച്ഛതി. **"കിമ്ഹി നമ്പി ന ജാനാസീ"**തി ഇദമ്പി വചനമത്തം സന്ധായ വുത്തം ന ഹോതി, "കതരവിപത്തിയാ"തി വുത്തേ "അസുകായ വിപത്തിയാ"തി വത്തുമ്പി ന ജാനാസീതി വചനസ്സ അധിപ്പായമേവ സന്ധായ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. തേനേവ വക്ഖതി "ബാലസ്സ ലജ്ജിസ്സ നയോ ദാതബ്ബോ"തി വത്വാ ച "കിമ്ഹി നം ചോദേസീതി സീലവിപത്തിയാ"തിആദി അധിപ്പായപ്പകാസനമേവ നയദാനം വുത്തം, ന പന കിമ്ഹി-നം-പദാനം പരിയായമത്തദസ്സനം. ന ഹി ബാലോ "കതരവിപത്തിയം നം ചോദേസീ"തി ഇമസ്സ വചനസ്സ അത്ഥേ ഞാതേപി വിപത്തിപ്പഭേദനം, അത്തനാ ചോദിയമാനം വിപത്തിസരൂപഞ്ച ജാനിതും സക്കോതി, തസ്മാ തേനേവ അജാനനേന അലജ്ജീ അപസാദേതബ്ബോ. "കിമ്ഹി ന"ന്തി ഇദമ്പി ഉപലക്ഖണമത്തം, അഞ്ഞേന വാ യേന കേനചി ആകാരേന അവിഞ്ഞുതം പകാസേത്വാ വിസ്സജ്ജേതബ്ബോവ.

"ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായാ"തിആദിവചനതോ (പാരാ॰ ൩൯; പരി॰ ൨) **"അലജ്ജീനിഗ്ഗഹത്ഥായ…പേ॰… പഞ്ഞത്ത"**ന്തി വുത്തം. **ഏഹിതീ**തി ഹി-കാരോ ഏത്ഥ ആഗമോ ദട്ഠബ്ബോ, ആഗമിസ്സതീതി അത്ഥോ. **ദിട്ഠസന്താനേനാ**തി ദിട്ഠനിയാമേന. **അലജ്ജിസ്സ പടിഞ്ഞായ ഏവ കാതബ്ബ**ന്തി വചനപടിവചനക്കമേനേവ ദോസേ ആവിഭൂതേപി അലജ്ജിസ്സ "അസുദ്ധോഹ"ന്തി ദോസസമ്പടിച്ഛനപടിഞ്ഞായ ഏവ ആപത്തിയാ കാതബ്ബന്തി അത്ഥോ. കേചി പന "അലജ്ജിസ്സ ഏതം നത്ഥീതി സുദ്ധപടിഞ്ഞായ ഏവ അനാപത്തിയാ കാതബ്ബന്തി അയമേത്ഥ അത്ഥോ സങ്ഗഹിതോ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം അനുവിജ്ജകസ്സേവ നിരത്ഥകത്താപത്തിതോ ചോദകേനേവ അലജ്ജിപടിഞ്ഞായ ഠാതബ്ബതോ. ദോസാപഗമപടിഞ്ഞാ ഏവ ഹി ഇധ പടിഞ്ഞാതി അധിപ്പേതാ. തേനേവ വക്ഖതി "ഏതമ്പി നത്ഥീതി പടിഞ്ഞം ന ദേതീ"തിആദി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൫-൩൮൬).

തദത്ഥദീപനത്ഥന്തി അലജ്ജിസ്സ ദോസേ ആവിഭൂതേപി തസ്സ ദോസാപഗമപടിഞ്ഞായ ഏവ കാതബ്ബതാദീപനത്ഥം. വിവാദവത്ഥുസങ്ഖാതേ അത്ഥേ പച്ചത്ഥികാ **അത്ഥപച്ചത്ഥികാ. സഞ്ഞം ദത്വാ**തി നേസം കഥാപച്ഛേദത്ഥം, അഭിമുഖകരണത്ഥഞ്ച സദ്ദം കത്വാ. **വിനിച്ഛിനിതും അനനുച്ഛവികോ**തി "അസുദ്ധോ"തി സഞ്ഞായ ചോദകപക്ഖേ പവിട്ഠത്താ അനുവിജ്ജകഭാവതോ ബഹിഭൂതത്താ അനുവിജ്ജിതും അസക്കുണേയ്യതം സന്ധായ വുത്തം. സന്ദേഹേ ഏവ ഹി സതി അനുവിജ്ജിതും സക്കാ, അസുദ്ധദിട്ഠിയാ പന സതി ചുദിതകേന വുത്തം സബ്ബം അസച്ചതോപി പടിഭാതി, കഥം തത്ഥ അനുവിജ്ജനാ സിയാതി.

"തഥാ നാസിതകോവ ഭവിസ്സതീ"തി ഇമിനാ വിനിച്ഛയം അദത്വാ സങ്ഘതോ വിയോജനം നാമ ലിങ്ഗനാസനാ വിയ അയമ്പി ഏകോ നാസനപ്പകാരോതി ദസ്സേതി. **വിരദ്ധം ഹോതീ**തി സഞ്ചിച്ച ആപത്തിം സഹസാ ആപന്നോ ഹോതി. **"ആദിതോ പട്ഠായ അലജ്ജീ നാമ നത്ഥീ"**തി ഇദം "പക്ഖാനുരക്ഖണത്ഥായ പടിഞ്ഞം ന ദേതീ"തി ഇമസ്സ അലജ്ജിലക്ഖണസമ്ഭവസ്സ കാരണവചനം. പടിച്ഛാദിതകാലതോ പട്ഠായ അലജ്ജീ നാമ ഏവ, പുരിമോ ലജ്ജിഭാവോ ന രക്ഖതീതി അത്ഥോ. **പടിഞ്ഞം ന ദേതീ**തി സചേ മയാ കതദോസം വക്ഖാമി, മയ്ഹം അനുവത്തകാ ഭിജ്ജിസ്സന്തീതി പടിഞ്ഞം ന ദേതി. **ഠാനേ ന തിട്ഠതീ**തി ലജ്ജിട്ഠാനേ ന തിട്ഠതി, കായവാചാസു വീതിക്കമോ ഹോതി ഏവാതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **"വിനിച്ഛയോ ന ദാതബ്ബോ"**തി, പുബ്ബേ പക്ഖികാനം പടിഞ്ഞായ വൂപസമിതസ്സാപി അധികരണസ്സ ദുവൂപസന്തതായ അയമ്പി തഥാ നാസിതകോവ ഭവിസ്സതീതി അധിപ്പായോ.

ചുദിതകചോദകേസു പടിപത്തിം ഞത്വാതി "തുമ്ഹേ അമ്ഹാകം വിനിച്ഛയേന തുട്ഠാ ഭവിസ്സഥാ"തിആദിനാ വുത്തം ചുദിതകചോദകേസു അനുവിജ്ജകേന പടിപജ്ജിതബ്ബകമ്മം ഞത്വാ. **വിനിച്ഛയോ മജ്ഝേ**തി ആപത്തീതി വാ അനാപത്തീതി വാ വിനിച്ഛയപരിയോസാനഅനുവിജ്ജനാനം മജ്ഝം നാമാതി അത്ഥോ.

അമൂലകമ്പി സമൂലകം കത്വാ വദന്തീതി ആഹ **"ദ്വേ മൂലാനീ"**തി. **കാലേന വക്ഖാമീ**തിആദീസു ഓകാസം കാരാപേത്വാ വദന്തോ **കാലേന വദതി** നാമ. സലാകഗ്ഗയാഗുഅഗ്ഗഭിക്ഖാചാരട്ഠാനാദീസു ചോദേന്തോ **അകാലേന വദതി** നാമ. ദോസതോ വുട്ഠാപേതുകാമതായ വദന്തോ **അത്ഥസംഹിതേന വദതി** നാമ. **ദോസന്തരോ**തി ദോസചിത്തോ. **പന്നരസസു ധമ്മേസൂ**തി "പരിസുദ്ധകായസമആചാരതാ, തഥാ വചീസമാചാരതാ, സബ്രഹ്മചാരീസു മേത്തചിത്തതാ, ബഹുസ്സുതതാ, ഉഭിന്നം പാതിമോക്ഖാനം സ്വാഗതാദിതാ, കാലേന വക്ഖാമീ"തിആദിനാ (പരി॰ ൩൬൨) വുത്തപഞ്ചധമ്മാ ച കാരുഞ്ഞതാ, ഹിതേസിതാ, അനുകമ്പതാ, ആപത്തിവുട്ഠാനതാ, വിനയപുരേക്ഖാരതാതി (ചൂളവ॰ ൪൦൧) ഇമേസു പന്നരസസു. തത്ഥ **"കാരുഞ്ഞതാ"**തി ഇമിനാ കരുണാ ദസ്സിതാ. **ഹിതേസിതാ**തി ഹിതഗവേസനതാ. **അനുകമ്പതാ**തി തേന ഹിതേന സംയോജനതാ, ഇമേഹി ദ്വീഹിപി മേത്താ ദസ്സിതാ. **ആപത്തിവുട്ഠാനതാ**തി സുദ്ധന്തേ പതിട്ഠാപനതാ. വത്ഥും ചോദേത്വാ സാരേത്വാ പടിഞ്ഞം ആരോപേത്വാ യഥാപടിഞ്ഞായ കമ്മകരണം **വിനയപുരേക്ഖാരതാ** നാമ.

അധികരണട്ഠേനാതി അധികാതബ്ബട്ഠേന, സമഥേഹി വൂപസമേതബ്ബട്ഠേനാതി അത്ഥോ. **തം നാനത്തം ദസ്സേതു**ന്തി ഇധ അനധിപ്പേതമ്പി അത്ഥുദ്ധാരവസേന തം നാനത്തം ദസ്സേതുന്തി അധിപ്പായോ. തേനേവ വക്ഖതി "സേസാനി അത്ഥുദ്ധാരവസേന വുത്താനീ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൫-൩൮൬). **യം അധികിച്ചാ**തിആദിനാ അധികരണസദ്ദസ്സ കമ്മസാധനതാ വുത്താ.

ഗാഹന്തി "അസുകം ചോദേസ്സാമീ"തി മനസാ ചോദനാകാരസ്സ ഗഹണം. **ചേതന**ന്തി "ചോദേസ്സാമീ"തി ഉപ്പന്നചിത്തബ്യാപാരസങ്ഖാതം ചിത്തകമ്മം. **അക്ഖന്തി**ന്തി ചുദിതകസ്സ വിപത്തിം ദിസ്വാ ഉപ്പന്നം കോധം അസഹനം, തഥാ പവത്തം വാ യം കിഞ്ചി ചിത്തചേതസികരാസിം. **വോഹാര**ന്തി ചോദനാവസപ്പവത്തവചനം. **പണ്ണത്തി**ന്തി ചോദനാവസപ്പവത്തം മനസാ പരികപ്പിതം നാമപണ്ണത്തിം. **അത്താദാനം ഗഹേത്വാ**തി ചോദനം മനസാ ഗഹേത്വാ. **തം അധികരണ**ന്തി തം ഗാഹലക്ഖണം അധികരണം. **നിരുജ്ഝതി** ചേതനായ ഖണികത്താ, സാ ച സമഥപ്പത്താ ഹോതീതി ഏവമേത്ഥ അനിട്ഠപ്പസങ്ഗോ വേദിതബ്ബോ. ഏവം ഉപരിപി **"തുണ്ഹീ ഹോതീ"**തി ഇമിനാ വോഹാരവചനസ്സ നിരോധം ദസ്സേതി. തേനാഹ **"തം അധികരണം സമഥപ്പത്തം ഭവിസ്സതീ"**തി. "തസ്മാ പണ്ണത്തി അധികരണ"ന്തി അട്ഠകഥാസു കതസന്നിട്ഠാനം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തസ്സാപി ഏകച്ചേഹി പടിക്ഖിത്തഭാവം ദസ്സേത്വാ പുന തമ്പി പടിസേധേത്വാ അട്ഠകഥാസു വുത്തപണ്ണത്തിയാ ഏവ അധികരണതം സമത്ഥേതും **"തം പനേത"**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **തം പനേത**ന്തി പണ്ണത്തി അധികരണന്തി ഏതം ഗഹണം വിരുജ്ഝതീതി സമ്ബന്ധോ. പാരാജികാദിആപത്തി ഏകന്തഅകുസലസഭാവാ വാ അബ്യാകതസഭാവാ വാ ഹോതീതി സഞ്ഞായ **"മേഥുനധമ്മപാരാജികാപത്തീ"**തിആദികം സുത്തം പണ്ണത്തിഅധികരണവാദേന വിരുജ്ഝതീതി ദസ്സേതും ഉദ്ധടം. തേനാഹ **"ന ഹി തേ...പേ॰... അച്ചന്തഅകുസലത്താ"**തിആദി. **തേ**തി അട്ഠകഥാചരിയാ.

അമൂലകഞ്ചേവ തം അധികരണന്തി ഏത്ഥ അമൂലകപാരാജികമേവ അധികരണ-സദ്ദേന അധിപ്പേതന്തി ദസ്സേതും **"യഞ്ചേത"**ന്തിആദി വുത്തം. **യസ്മാ പനാ**തിആദി പന ഇധാധിപ്പേതായ അമൂലകപാരാജികാപത്തിയാ ഏവ പണ്ണത്തിഭാവോ യുജ്ജതീതി ദസ്സേതും ആരദ്ധം. തത്ഥ **യായ പണ്ണത്തിയാ**തി സഭാവതോ പരിസുദ്ധേപി പുഗ്ഗലേ "പാരാജികോ"തിആദിനാ ചോദകേന പവത്തിതം നാമപണ്ണത്തിം സന്ധായ വദതി. **പഞ്ഞത്തോ**തി കഥിതോ. **അധികരണേ പവത്തത്താ**തി അവിജ്ജമാനേപി മനസാ ആരോപിതമത്തേ ആപത്താധികരണേ വാചകഭാവേന പവത്തത്താ.

ഏവം നാമപണ്ണത്തിവസേന ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ ആപത്താധികരണസ്സ പഞ്ഞത്തിഭാവം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അത്ഥപണ്ണത്തിവസേനാപി ദസ്സേതും **"യസ്മാ വായ"**ന്തിആദി വുത്തം. **പഞ്ഞത്തിമത്തമേവാ**തി അവിജ്ജമാനസ്സ വിജ്ജമാനാകാരേന മനസാ ആരോപിതഅത്ഥപണ്ണത്തിമത്തമേവാതി അത്ഥോ. **തഞ്ച ഖോ ഇധേവാ**തി തഞ്ച യഥാവുത്തപരിയായേന പണ്ണത്തിയാ അധികരണത്തം ഇധേവ ഇമസ്മിം ഏവ സിക്ഖാപദേ. **ഏകേ**തി കേചി. **തം ന യുത്ത**ന്തി യം ഏകച്ചേഹി അട്ഠകഥാസു വുത്തം, അധികരണസ്സ പണ്ണത്തിഭാവം നിസേധേത്വാ കുസലാദിപരമത്ഥഭാവം സാധേതും "തം പനേതം മേഥുനധമ്മപാരാജികാപത്തീ"തിആദിനാ പപഞ്ചതോ ദസ്സിതോ, തം ന യുത്തന്തി അത്ഥോ. തത്ഥ കാരണമാഹ **"ആദികമ്മികസ്സാ"**തിആദിനാ, തേന ച തസ്മിം വാദേ യദി ആപത്തി നാമ അകുസലാ വാ അബ്യാകതാ വാ ഭവേയ്യ, കഥം ആദികമ്മികസ്സ അനാപത്തി ഭവേയ്യ? തസ്സാപി അകുസലാദീനം ഉപ്പന്നത്താ ഭഗവതോ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിതോ പട്ഠായ യാവ ആപത്തീതിപി ന സക്കാ വത്തും, മേഥുനാദീസു അകുസലാദീനം സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിതോ പുബ്ബേപി സമുപ്പത്തിതോ. തതോ ഏവ അനുപസമ്പന്നാനമ്പി ആപത്തിപ്പസങ്ഗോ, ഗിലാനാദീനം ഉപ്പന്നത്താ അനുപഞ്ഞത്തിയാപി അനാപത്തിഅഭാവപ്പസങ്ഗോ ച സിയാ. അഥ മതം "ന കേവലം അകുസലാദി ഏവ, അഥ ഖോ ഭഗവതാ പടിക്ഖിത്തഭാവം ജാനന്തസ്സ സമുപ്പജ്ജമാനാ ഏവ അകുസലാദയോ ആപത്തീ"തി, തമ്പി അസാരം, സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിം അജാനിത്വാ വീതിക്കമന്തസ്സ മേഥുനാദീസു അനാപത്തിപ്പസങ്ഗതോ, അകുസലാദിസഭാവായ ച ആപത്തിയാ ഏകപയോഗാദീസു ഏകത്താദിപി ന സിയാ. ന ഹി സകലമ്പി ദിവസം ഇത്ഥിം കായതോ അമോചേത്വാ ഫുസന്തസ്സ ഏകമേവാകുസലം ഉപ്പജ്ജതി, ബഹൂ വാ ഇത്ഥിയോ ഫുസിത്വാ അപഗച്ഛന്തസ്സ ബഹൂനി, യേനാപത്തിയാ ഏകത്തം, ബഹുത്തം വാ സിയാതി ഏവമാദികം അയുത്തിം സങ്ഗഹേത്വാ ദസ്സിതന്തി വേദിതബ്ബം.

തത്ഥ **വത്ഥുഞ്ചാ**തി വീതിക്കമോ. തഞ്ഹി ആപത്തിസമ്മുതിപഞ്ഞാപനസ്സ ഓകാസട്ഠേന "വത്ഥൂ"തി വുച്ചതി. **ഗോത്ത**ന്തി അദിന്നാദാനാദിതോ ബുദ്ധിസദ്ദനിവത്തനട്ഠേന പരികപ്പിതസാമഞ്ഞാകാരോ ഗോത്തം. **നാമ**ന്തി അവിജ്ജമാനനാമപഞ്ഞത്തി. **തസ്സ പന പാരാജിക**ന്തി നാമസ്സ അത്ഥഭൂതാ ആപത്തി അത്ഥപഞ്ഞത്തി ഏവാതി ദട്ഠബ്ബം . യം പന "വിവാദാധികരണം സിയാ കുസല"ന്തിആദി (ചൂളവ॰ ൨൨൦; പരി॰ ൩൦൩), "ആപത്താധികരണം സിയാ അകുസല"ന്തിആദി (ചൂളവ॰ ൨൨൨) ച സുത്തം തേഹി സമുദ്ധടം, തമ്പി ന വിവാദാദീനം കുസലാദിഭാവസ്സ പരിയായദേസിതത്താതി യം ഏത്ഥ വത്തബ്ബം, തം ഹേട്ഠാ പഠമപാരാജികസമുട്ഠാനാദിവണ്ണനായ **സാരത്ഥദീപനിയം** വിരദ്ധട്ഠാനസോധനത്ഥം വിത്ഥാരതോ വുത്തന്തി തത്ഥേവ തം ഗഹേതബ്ബം, സാരത്ഥദീപനീകാരകസ്സ അകുസലാദിരൂപാവ ആപത്തീതി ലദ്ധി, തേനേവ സോ ഇധാപി "തസ്മാ പണ്ണത്തിഅധികരണന്തി അട്ഠകഥാസു കതസന്നിട്ഠാനം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തമ്പി ന യുത്തന്തി ദസ്സേതും 'തം പനേത'ന്തിആദിമാഹാ"തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൨.൩൮൫-൩൮൬) ഏവം അത്തനോ ലദ്ധിം അട്ഠകഥാചരിയസ്സപി ലദ്ധിം കത്വാ ഗന്ഥവിരോധമ്പി അനോലോകേത്വാ ദസ്സേസി. ന ഹേത്ഥ ബുദ്ധഘോസാചരിയോ അട്ഠകഥാവാദം അയുത്തന്തി ദസ്സേതും "തം പനേത"ന്തിആദിമാരഭി "പണ്ണത്തിമത്തമേവ ആപത്താധികരണന്തി വേദിതബ്ബ"ന്തി സയമേവ ഉപരി കഥനതോ, അഥ ഖോ ദുല്ലദ്ധികാനം ഏകച്ചാനം തത്ഥ വിപ്പടിപത്തിം ദസ്സേത്വാ പുന തം പടിസേധേതുകാമോ ആരഭി, തേനേവ അന്തേ "ഏകേ"തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. വിവാദാദീനം കുസലാദികത്തേ തംസമഥാനമ്പി തബ്ഭാവോ ആപജ്ജതി പരമത്ഥേസു പണ്ണത്തിയാ സമഥായോഗാതി ആഹ **"കുസലാദിസമഥേഹീ"**തി. പഞ്ഞത്തിസഭാവാനമേവ ചതുന്നം അധികരണാനം സമഥേഹി അധികരണീയതാ, ന പന കുസലാദിപരമത്ഥരൂപാനം തേസം തേസം ഖണികതായ സയമേവ സമഥപ്പത്തിതോതി ഹേട്ഠാ സമത്ഥിതമത്ഥം നിഗമനവസേന ദസ്സേന്തേന **"ഇതി ഇമിനാ അധികരണട്ഠേനാ"**തി വുത്തം, തസ്സ യഥാവുത്തനയേന സമഥേഹി അധികരണീയതായാതി അത്ഥോ. **"ഇധേകച്ചോ"**തി ഇമിനാ ഇധാധിപ്പേതം വിവാദം നിവത്തേതി.

അനുവാദോതി വിപത്തീഹി ഉപവദനാ ചേവ ചോദനാ ച. തത്ഥ ഉപവദനാ നാമ ഗരഹാ, അക്കോസോ ച. **പഞ്ചപീ**തി മാതികാപരിയാപന്നാപത്തിയോ സന്ധായ വുത്തം. **കിച്ചയതാ**തി കത്തബ്ബതാ. **സപദാനുക്കമനിദ്ദേസസ്സാ**തി ഏത്ഥ **പദാനുക്കമനിദ്ദേസോ**തി പദഭാജനം വുച്ചതി, തേന സഹിതസ്സ സിക്ഖാപദസ്സാതി അത്ഥോ.

൩൮൭. അസ്സാതി കത്തുഅത്ഥേ സാമിവചനന്തി ആഹ **"ഏതേന ചോദകേനാ"**തിആദി. **ദിട്ഠമൂലകേ പനാ**തി "ദിട്ഠസ്സ ഹോതി പാരാജികം ധമ്മം അജ്ഝാപജ്ജന്തോ"തിആദി (പാരാ॰ ൩൮൭) പാളിവാരം സന്ധായ വുത്തം. തത്ഥ ഇത്ഥിയാ സദ്ധിം രഹോനിസജ്ജാദിദസ്സനമത്തവസേന പാരാജികം ധമ്മം അജ്ഝാപജ്ജന്തോ പുഗ്ഗലോ തേന ദിട്ഠോ, ന പന മഗ്ഗേന മഗ്ഗപ്പടിപാദനാദിദസ്സനവസേന. യദി ഹി തേന സോ തഥാ ദിട്ഠോ ഭവേയ്യ, അസുദ്ധസഞ്ഞീ ഏവായം തസ്മിം പുഗ്ഗലേ സിയാ, അസുദ്ധസഞ്ഞായ ച സുദ്ധം വാ അസുദ്ധം വാ ചോദേന്തസ്സ സങ്ഘാദിസേസോ ന സിയാ "അനാപത്തി സുദ്ധേ അസുദ്ധദിട്ഠിസ്സ, അസുദ്ധേ അസുദ്ധദിട്ഠിസ്സാ"തിആദിവചനതോ (പാരാ॰ ൩൯൦). തസ്മാ ഇത്ഥിയാ സദ്ധിം രഹോനിസജ്ജാദിമത്തമേവ ദിസ്വാപി "സദ്ധോ കുലപുത്തോ, നായം പാരാജികം ആപജ്ജതീ"തി തസ്മിം സുദ്ധസഞ്ഞിസ്സ

വാ വേമതികസ്സ വാ "സുതോ മയാ പാരാജികം ധമ്മം അജ്ഝാപജ്ജന്തോ"തിആദിനാ നിയമേത്വാ ചോദേന്തസ്സേവ സങ്ഘാദിസേസോ, ന അസുദ്ധസഞ്ഞിസ്സ, തസ്സ പന ദിട്ഠം സുതന്തി മുസാവാദാദിപച്ചയാ ലഹുകാപത്തി ഏവാതി വേദിതബ്ബം. യദി പന സോ തസ്മിം സുദ്ധദിട്ഠിചാവനാധിപ്പായോപി ദിട്ഠം രഹോനിസജ്ജാദിമത്തമേവ വദതി, അദിട്ഠം പന മഗ്ഗേനമഗ്ഗപ്പടിപാദനാദിപാരാജികവത്ഥും വാ "അസ്സമണോസീ"തിആദികം വാ ന വദതി, തസ്സ അനാപത്തി. അധികം വദന്തസ്സ പന ആപത്തിയേവ "അദിട്ഠം ദിട്ഠ"ന്തി (പാരാ॰ ൩൮൫-൩൮൬) വുത്തത്താ. യോ പന ദിട്ഠേന രഹോനിസജ്ജാദിനാ പഠമപാരാജികേന അസുദ്ധസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ചാവനാധിപ്പായോ അദിന്നാദാനം അജ്ഝാപജ്ജന്തോ "ദിട്ഠോ"തി വാ "സുതോ"തി വാ ആദിം വദതി, തസ്സാപി ന സങ്ഘാദിസേസോ അസുദ്ധേ അസുദ്ധദിട്ഠിതായാതി കേചി വദന്തി. അഞ്ഞേ പന "യേന പാരാജികേന ചോദേതി, തേന സുദ്ധസഞ്ഞാഭാവാ ആപത്തിയേവാ"തി വദന്തി, ഇദം യുത്തം. തഥാ ഹി വുത്തം **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) "യേന പാരാജികേന ചോദേതി, തം 'അയം അനജ്ഝാപന്നോ'തി ഞത്വാ ചാവനാധിപ്പായേന...പേ॰... സങ്ഘാദിസേസോ"തി. ഇമിനാ നയേന സുതാദിമൂലകേസുപി വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ. **അഞ്ഞത്ര ആഗതേസൂ**തി ഓമസവാദാദീസു ആഗതേസു. **അവസ്സുതോ**തി തീഹിപി ദ്വാരേഹി പാരാജികവത്ഥുഭൂതദുച്ചരിതാനുവസ്സനേന തിന്തോ. **കസമ്ബുജാതോ**തി കചവരഭൂതോ, നിസ്സാരോതി അത്ഥോ.

കോണ്ഠോതി ചോരോ, ദുസ്സീലോതി അത്ഥോ. **ജേട്ഠബ്ബതികോ**തി കാളകണ്ണിദേവീവതേ നിയുത്തോ തിത്ഥിയോതി വദതി, സാ കിര കാളകണ്ണിസിരിദേവിയാ ജേട്ഠാതി വുത്താ. **യദഗ്ഗേനാ**തി യേന കാരണേന, യത്തകേനാതി അത്ഥോ . **തദഗ്ഗേനാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **നോ കപ്പേതീ**തിആദി വേമതികഭാവദീപനത്ഥമേവ വുത്തന്തി മഹാപദുമത്ഥേരസ്സ അധിപ്പായോ.

൩൮൯. **ഏത്ഥാ**തി ചോദനായം. തജ്ജനീയാദികമ്മം കരിസ്സാമീതിആപത്തിയാ ചോദേന്തസ്സ അധിപ്പായോ **കമ്മാധിപ്പായോ** നാമ. പരിവാസദാനാദിക്കമേന ആപത്തിതോ വുട്ഠാപേതും ആപത്തിയാ ചോദേന്തസ്സ അധിപ്പായോ **വുട്ഠാനാധിപ്പായോ**. ഉപോസഥം, പവാരണം വാ സങ്ഘേ കാതും അദാനത്ഥായ ആപത്തിയാ ചോദയതോ അധിപ്പായോ **ഉപോസഥപവാരണട്ഠപനാധിപ്പായോ. അസമ്മുഖാ...പേ॰... ദുക്കട**ന്തി അനുദ്ധംസേന്തസ്സപി അക്കോസന്തസ്സപി ദുക്കടം.

സബ്ബത്ഥേവാതി സബ്ബാസു അട്ഠകഥാസു. ഉപോസഥപവാരണാനം ഞത്തികമ്മഭാവതോ ഞത്തിയാ വത്തമാനായ ഏവ ഉപോസഥപവാരണട്ഠപനം ഹോതി, ന നിട്ഠിതായ, സാ ച യ്യ-കാരേ പത്തേ നിട്ഠിതാ നാമ ഹോതീതി ആഹ **"യ്യ-കാരേ പത്തേ ന ലബ്ഭതീ"**തി.

അനുപാസകോതി ഉപാസകോപി സോ ഭിക്ഖു ന ഹോതി സരണഗമനസ്സാപി പടിപ്പസ്സദ്ധത്താതി വദന്തി. **"അനോദിസ്സ ധമ്മം കഥേന്തസ്സാ"**തി ഇമിനാ ഓദിസ്സ കഥേന്തേന ഓകാസം കാരേതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. **ആപത്തിം ദേസേത്വാ**തി ഓകാസാകാരാപനാപത്തിം ദേസേത്വാ. യം ചോദേതി, തസ്സ ഉപസമ്പന്നോതി സങ്ഖ്യുപഗമനം, തസ്മിം സുദ്ധസഞ്ഞിതാ വേമതികതാ വാ, യേന പാരാജികേന ചോദേതി, തസ്സ ദിട്ഠാദിവസേന അമൂലകതാ, ചാവനാധിപ്പായേന "ത്വം പാരാജികോ"തിആദിനാ നിയമേത്വാ സമ്മുഖാ ചോദനാ ചോദാപനാ, തസ്സ തങ്ഖണവിജാനനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

പഠമദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ദുതിയദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൯൧. നവമേ **മേത്തിയം ഭിക്ഖുനി**ന്തി ലിങ്ഗനാസനായ നാസിതായപി തസ്സാ ഭൂതപുബ്ബവോഹാരം ഗഹേത്വാ വുത്തം. **അഞ്ഞഭാഗസ്സാ**തി ഥേരസ്സ മനുസ്സജാതിഭിക്ഖുഭാവതോ അഞ്ഞസ്സ തിരച്ഛാനജാതിഛഗലകഭാവസങ്ഖാതസ്സ കോട്ഠാസസ്സ. **ഇദ**ന്തി സാമഞ്ഞതോ നപുംസകലിങ്ഗേന വുത്തം, അയം ഛഗലകോതി അത്ഥോ. **അഞ്ഞഭാഗോ**തി യഥാവുത്തതിരച്ഛാനജാതിഛഗലകഭാവസങ്ഖാതോ അഞ്ഞോ കോട്ഠാസോ, അഞ്ഞഭാഗസ്സ ഇദന്തി അഞ്ഞഭാഗിയന്തി പഠമവിഗ്ഗഹസ്സ അത്ഥോ, അഞ്ഞഭാഗമത്ഥീതി ദുതിയവിഗ്ഗഹസ്സ, ദ്വീഹിപി ഛഗലകോവ വുത്തോ. ഇദാനി ദ്വീഹിപി വിഗ്ഗഹേഹി വുത്തമേവത്ഥം വിത്ഥാരതോ ദസ്സേന്തോ **"യോ ഹി സോ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യോ ഹി സോ ഛഗലകോ വുത്തോ, സോ അഞ്ഞസ്സ ഭാഗസ്സ ഹോതീതി ച അഞ്ഞഭാഗിയസങ്ഖ്യം ലഭതീതി ച യോജനാ. ദുതിയവിഗ്ഗഹസ്സ അത്ഥം ദസ്സേതും **"സോ വാ"**തിആദി വുത്തം. **അധികരണന്തി വേദിതബ്ബോ**തി ഏത്ഥാപി യോ ഹി സോ "ദബ്ബോ മല്ലപുത്തോ നാമാ"തി ഛഗലകോ വുത്തോ, സോതി ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. **തഞ്ഹി സന്ധായാ**തി "ദബ്ബോ"തി നാമകരണസ്സ അധിട്ഠാനഭൂതം ഛഗലകം സന്ധായ. **തേ ഭിക്ഖൂ**തി തേ അനുയുഞ്ജന്താ ഭിക്ഖൂ. ആപത്തിയാപി പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനത്താ **"പുഗ്ഗലാനംയേവ ലേസാ"**തി വുത്തം.

൩൯൩. **യാ ച സാ അവസാനേ...പേ॰... ചോദനാ വുത്താ**തി "ഭിക്ഖു സങ്ഘാദിസേസം അജ്ഝാപജ്ജന്തോ ദിട്ഠോ ഹോതി സങ്ഘാദിസേസേ സങ്ഘാദിസേസദിട്ഠി ഹോതി, തഞ്ചേ പാരാജികേന ചോദേതീ"തിആദിം (പാരാ॰ ൪൦൭) ചോദനാഭേദം സന്ധായ വദതി. സത്തന്നമ്പി ആപത്തീനം പച്ചേകം പാരാജികത്താദിസാമഞ്ഞേപി മേഥുനാദിന്നാദാനാദിവത്ഥുതോ, രാഗദോസത്താദിസഭാവതോ ച വിസഭാഗതാപി അത്ഥീതി ആഹ **"യസ്മാ പന...പേ॰... ന ഹോതീ"**തി.

വുത്തനയേനേവാതി "സഭാഗവിസഭാഗവത്ഥുതോ"തിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൫) വുത്തനയേന. കമ്മലക്ഖണം, തംമനസികാരോ ച അവിപന്നകമ്മസ്സ നിമിത്തതോ ഫലൂപചാരേന കമ്മന്തി വുച്ചതീതി ആഹ **"തം നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനതോ"**തി. പരിവാസാദിം നിസ്സായ മാനത്താദീനം ഉപ്പജ്ജനതോ **"പുരിമം പുരിമ"**ന്തിആദി വുത്തം.

൩൯൪. **സവത്ഥുകം കത്വാ**തി പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനം കത്വാ. **ദീഘാദിനോ**തി ദീഘരസ്സാദിലിങ്ഗസ്സ. **ദിട്ഠാദിനോ**തി ദിട്ഠപുബ്ബാദിനോ.

൪൦൮. **ഏവം തഥാസഞ്ഞീ**തി അഞ്ഞസ്സ മേഥുനാദികിരിയം ദിസ്വാ "അയം സോ"തി ഏവം തഥാസഞ്ഞീ. അങ്ഗാനി പഠമദുട്ഠദോസേ വുത്തസദിസാനി, ഇധ പന കിഞ്ചിദേസം ലേസമത്തം ഉപാദിയനാ അധികാ.

ദുതിയദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. പഠമസങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൧൦. ദസമേ **ബഹൂന**ന്തി ദുബ്ബലതായ അരഞ്ഞാദിസേവായ ചിത്തം സമാഹിതം കാതും അസക്കോന്താനം. ദുക്ഖസ്സന്തകിരിയായ തസ്മിം അത്തഭാവേ ബുദ്ധവചനഗ്ഗഹണധാരണാദിസങ്ഖാതം ബ്യഞ്ജനപദമേവ പരമം അസ്സ, ന മഗ്ഗലാഭോതി **പദപരമോ. അഭിസമ്ഭുണി**ത്വാതി നിപ്ഫാദേത്വാ. ധമ്മതോ അപേതം **ഉദ്ധമ്മം. പടിക്ഖിത്തമേവാ**തി "ന, ഭിക്ഖവേ, അസേനാസനികേന വസ്സം ഉപഗന്തബ്ബ"ന്തി (മഹാവ॰ ൨൦൪) വചനതോ വുത്തം, ഇദമേവ വചനം സന്ധായ പാളിയമ്പി **"അട്ഠ മാസേ"**തിആദി (പാരാ॰ ൪൦൯) വുത്തം.

തീഹി കോടീഹീതി അസുദ്ധമൂലേഹി. ഏത്ഥ ച ഭിക്ഖൂനം ചതൂസു കുലേസു പക്കപിണ്ഡിയാലോപഭോജനനിസ്സിതതായ, മച്ഛമംസഭോജനവിരഹിതസ്സ ച കുലസ്സ ദുല്ലഭതായ തത്ഥ ലദ്ധേസു ഭത്തബ്യഞ്ജനേസു മച്ഛമംസസംസഗ്ഗസങ്കായ, ദുന്നിവാരണതായ ച ഭിക്ഖൂനം സരീരയാപനമ്പി ന സിയാതി ഭഗവതാ മച്ഛമംസം സബ്ബഥാ അപ്പടിക്ഖിപിത്വാ തീഹി കോടീഹി അപരിസുദ്ധമേവ പടിക്ഖിത്തം. യദി ഹി തം ഭഗവാ സബ്ബഥാ പടിക്ഖിപേയ്യ, ഭിക്ഖൂ മരമാനാപി മച്ഛാദിസംസഗ്ഗസങ്കിതം ഭത്തം ന ഭുഞ്ജേയ്യും, തതോ തണ്ഡുലധഞ്ഞാദിം പടിഗ്ഗഹേത്വാ നിദഹിത്വാ സയം പചിത്വാ ഭുഞ്ജിതും തദുപകരണഭൂതം ദാസിദാസം, ഉദുക്ഖലമുസലാദികഞ്ച ഭിക്ഖൂനം പത്താദി വിയ അവസ്സം ഗഹേതും അനുജാനിതബ്ബം സിയാതി തിത്ഥിയാനം വിയ ഗഹട്ഠാവാസോ ഏവ സിയാ, ന ഭിക്ഖുആവാസോതി വേദിതബ്ബം. **ജാലം** മച്ഛബന്ധനം. **വാഗുരാ** മിഗബന്ധനീ. **കപ്പതീ**തി യദി തേസം വചനേന സങ്കാ ന വത്തതി, വട്ടതി, ന തം വചനം ലേസകപ്പം കാതും വട്ടതി. തേനേവ വക്ഖതി "യത്ഥ ച നിബ്ബേമതികോ ഹോതി, തം സബ്ബം കപ്പതീ"തി.

പവത്തമംസന്തി ആപണാദീസു പവത്തം വിക്കായികം മതമംസം. **ഭിക്ഖൂനംയേവ അത്ഥായ അകത**ന്തി ഏത്ഥ അട്ഠാനപ്പയുത്തോ ഏവ-സദ്ദോ, ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ അകതമേവാതി സമ്ബന്ധിതബ്ബം, തസ്മാ ഭിക്ഖൂനഞ്ച മങ്ഗലാദീനഞ്ചാതി മിസ്സേത്വാ കതമ്പി ന വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം. കേചി പന യഥാഠിതവസേന അവധാരണം ഗഹേത്വാ "വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം ന സുന്ദരം. **"വത്ത"**ന്തി ഇമിനാ ആപത്തി നത്ഥീതി ദസ്സേതി.

കപ്പന്തി അസങ്ഖേയ്യകപ്പം, "ആയുകപ്പ"ന്തിപി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൨.൪൧൦) കേചി. മഹാകപ്പസ്സ ഹി ചതുത്ഥഭാഗോ അസങ്ഖേയ്യകപ്പോ, തതോ വീസതിമോ ഭാഗോ സങ്ഘഭേദകസ്സ ആയുകപ്പന്തി വദന്തി, തം അട്ഠകഥാസു കപ്പട്ഠകഥായ ന സമേതി "കപ്പവിനാസേ ഏവ മുച്ചതീ"തിആദി (വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൮൦൯) വചനതോ. **ബ്രഹ്മം പുഞ്ഞ**ന്തി സേട്ഠം പുഞ്ഞം. **കപ്പം സഗ്ഗമ്ഹീ**തി ഏത്ഥ പടിസന്ധിപരമ്പരായ കപ്പട്ഠതാ വേദിതബ്ബാ.

൪൧൧. ലദ്ധിനാനാസംവാസകേനാതി ഉക്ഖിത്താനുവത്തകഭാവേന ഭാവപ്പധാനത്താ നിദ്ദേസസ്സ. **കമ്മനാനാസംവാസകേനാ**തി ഉക്ഖിത്തഭാവേന. "ഭേദായ പരക്കമേയ്യാ"തി വിസും വുത്തത്താ ഭേദനസംവത്തനികസ്സ അധികരണസ്സ സമാദായ പഗ്ഗണ്ഹനതോ പുബ്ബേപി പക്ഖപരിയേസനാദിവസേന സങ്ഘഭേദായ പരക്കമന്തസ്സ സമനുഭാസനകമ്മം കാതും വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം. യോപി ചായം സങ്ഘഭേദോ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ.

കമ്മേനാതി അപലോകനാദിനാ. **ഉദ്ദേസേനാ**തി പാതിമോക്ഖുദ്ദേസേന. **വോഹാരേനാ**തി താഹി താഹി ഉപപത്തീഹി "അധമ്മം ധമ്മോ"തിആദിനാ (അ॰ നി॰ ൧.൧൦൫-൧൧൫, ൪൨; ചൂളവ॰ ൩൫൨) വോഹാരേന, പരേസം പഞ്ഞാപനേനാതി അത്ഥോ. **അനുസാവനായാ**തി അത്തനോ ലദ്ധിയാ ഗഹണത്ഥമേവ അനു പുനപ്പുനം കണ്ണമൂലേ മന്തസാവനായ, കഥനേനാതി അത്ഥോ. **സലാകഗ്ഗാഹേനാ**തി ഏവം അനുസാവനായ തേസം ചിത്തം ഉപത്ഥമ്ഭേത്വാ അത്തനോ പക്ഖേ പവിട്ഠഭാവസ്സ സഞ്ഞാണത്ഥം "ഗണ്ഹഥ ഇമം സലാക"ന്തി സലാകഗ്ഗാഹേന. ഏത്ഥ ച കമ്മമേവ, ഉദ്ദേസോ വാ സങ്ഘഭേദേ പധാനം കാരണം, വോഹാരാദയോ പന സങ്ഘഭേദസ്സ പുബ്ബഭാഗാതി വേദിതബ്ബാ. **അബ്ഭുസ്സിത**ന്തി അബ്ഭുഗ്ഗതം. **അച്ഛേയ്യാ**തി വിഹരേയ്യ.

"ലജ്ജീ രക്ഖിസ്സതീ"തി (വിസുദ്ധി॰ ൧.൪൨; പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൪൫) വചനതോ ആപത്തിഭയേന ആരോചനം ലജ്ജീനം ഏവ ഭാരോതി ആഹ **"ലജ്ജീഹി ഭിക്ഖൂഹീ"**തി, അലജ്ജിസ്സപി അനാരോചേന്തസ്സ ആപത്തിയേവ. **അപ്പടിനിസ്സജ്ജതോ ദുക്കട**ന്തി വിസും വിസും വദന്താനം ഗണനായ ദുക്കടം. **പഹോന്തേനാ**തി ഗന്തും സമത്ഥേന, ഇച്ഛന്തേനാതി അത്ഥോ. ആപത്തി പന അഡ്ഢയോജനബ്ഭന്തരേനേവ അഗിലാനസ്സ വസേന വേദിതബ്ബോ.

൪൧൬. ഞത്തിയാദീഹി ദുക്കടാദിസബ്ഭാവം സന്ധായ **"സങ്ഘാദിസേസേന അനാപത്തീ"**തി വുത്തം. **അസ്സാ**തി ദേവദത്തസ്സ. അപഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേ സമനുഭാസനകമ്മസ്സേവ അഭാവതോ **"ന ഹി പഞ്ഞത്തം സിക്ഖാപദം വീതിക്കമന്തസ്സാ"**തി വുത്തം. സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തേനേവ ഹി സമനുഭാസനകമ്മം അനുഞ്ഞാതം. **ഉദ്ദിസ്സ അനുഞ്ഞാതതോ**തി "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, രോമന്ഥകസ്സ രോമന്ഥന"ന്തിആദിം (ചൂളവ॰ ൨൭൩) ഉദ്ദിസ്സാനുഞ്ഞാതം സന്ധായ വദതി. **അനാപത്തിയ**ന്തി അനാപത്തിവാരേ. **ആപത്തിം രോപേതബ്ബോ**തി സമനുഭാസനായ പാചിത്തിയആപത്തിം രോപേതബ്ബോ. **ആപത്തിയേവ ന ജാതാ**തി സങ്ഘാദിസേസാപത്തി ന ജാതാ ഏവ.

"ന പടിനിസ്സജ്ജാമീ"തി സഞ്ഞായ അഭാവേന മുച്ചനതോ **സഞ്ഞാവിമോക്ഖം. സചിത്തക**ന്തി "ന പടിനിസ്സജ്ജാമീ"തി ജാനനചിത്തേന സചിത്തകം. യോ വിസഞ്ഞീ വാ ഭീതോ വാ വിക്ഖിത്തോ വാ "പടിനിസ്സജ്ജിതബ്ബ"ന്തിപി, "കമ്മം കരിസ്സതീ"തി വാ ന ജാനാതി, തസ്സ അനാപത്തി. ഭേദായ പരക്കമനം, ധമ്മകമ്മേന സമനുഭാസനം, കമ്മവാചാപരിയോസാനം, ന പടിനിസ്സജ്ജാമീതി ചിത്തേന അപ്പടിനിസ്സജ്ജനന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

പഠമസങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. ദുതിയസങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൧൮. ഏകാദസമേ യസ്മാ ഉബ്ബാഹികാദിസമ്മുതികമ്മം ബഹൂനമ്പി കാതും വട്ടതി, തസ്മാ **"ന ഹി സങ്ഘോ സങ്ഘസ്സ കമ്മം കരോതീ"**തി ഇദം നിഗ്ഗഹവസേന കത്തബ്ബകമ്മം സന്ധായ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. അങ്ഗാനി പനേത്ഥ ഭേദായ പരക്കമനം പഹായ അനുവത്തനം പക്ഖിപിത്വാ ഹേട്ഠാ വുത്തസദിസാനേവ ഗഹേതബ്ബാനി.

ദുതിയസങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൨. ദുബ്ബചസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൨൪. ദ്വാദസമേ **വമ്ഭനവചനന്തി** ഗരഹവചനം. സട-സദ്ദോ പതിതസദ്ദേന സമാനത്ഥോ, തസ്സ ച വിസേസനസ്സ പരനിപാതോതി ആഹ **"തത്ഥ തത്ഥ പതിതം തിണകട്ഠംപണ്ണ"**ന്തി. **കേനാപീതി** വാതാദിസദിസേന ഉപജ്ഝായാദിനാ.

൪൨൫. ചിത്തപരിയോനാഹോ ദള്ഹകോധോവ **ഉപനാഹോ**. തതോപി ബലവതരോ ദുമ്മോചനീയോ **കോധാഭിസങ്ഗോ. ചോദകം പടിപ്ഫരണതാതി** ചോദകസ്സ പടിവിരുദ്ധോ ഹുത്വാ അവട്ഠാനം. **ചോദകം അപസാദനാതി** വാചായ ഘട്ടനാ. **പച്ചാരോപനാതി** "ത്വമ്പി സാപത്തികോ"തി ചോദകസ്സ ആപത്തിആരോപനാ. **പടിചരണതാതി** പടിച്ഛാദനതാ. **അപദാനേനാതി** അത്തനോ ചരിയായ. **ന സമ്പായനതാതി** "യം ത്വം ചോദകോ വദേസി 'മയാ ഏസ ആപത്തിം ആപന്നോ ദിട്ഠോ'തി, ത്വം തസ്മിം സമയേ കിം കരോസി, അയം കിം കരോതി, കത്ഥ ച ത്വം അഹോസി, കത്ഥ അയ"ന്തിആദിനാ നയേന ചരിയം പുട്ഠേന സമ്പാദേത്വാ അകഥനം.

"യസ്സ സിയാ ആപത്തീ"തി (മഹാവ॰ ൱൪) ഇമിനാ നിദാനവചനേന സബ്ബാപി ആപത്തിയോ സങ്ഗഹിതാതി ആഹ **"യസ്സ സിയാ"**തിആദി. അങ്ഗാനി ചേത്ഥ പഠമസങ്ഘഭേദസദിസാനി, അയം പന വിസേസോ യഥാ തത്ഥ ഭേദായ പരക്കമനം, ഇധ അവചനീയകരണതാ ദട്ഠബ്ബാ.

ദുബ്ബചസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൱. കുലദൂസകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൩൧. തേരസമേ **കീടാഗിരീതി** തസ്സ നിഗമസ്സ നാമം. തഞ്ഹി സന്ധായ പരതോ "ന അസ്സജിപുനബ്ബസുകേഹി ഭിക്ഖൂഹി കീടാഗിരിസ്മിം വത്ഥബ്ബ"ന്തി വുത്തം, ഗാമനിഗമതോ ച പബ്ബാജനം, ന ജനപദതോ. തേന പന യോഗതോ ജനപദോപി "കീടാഗിരി"ഇച്ചേവ സങ്ഖ്യം ഗതോതി ആഹ **"ഏവംനാമകേ ജനപദേ"**തി.

തത്രാതി സാവത്ഥിയം. **ധുരട്ഠാനേതി** അഭിമുഖട്ഠാനേ, ജേതവനദ്വാരസമീപേതി അത്ഥോ. **ദ്വീഹി മേഘേഹീതി** വസ്സികേന, ഹേമന്തികേന ചാതി ദ്വീഹി മേഘേഹി. ഗണാചരിയേഹി ഛഹി അധികതായ **"സമധിക"**ന്തി വുത്തം.

ഉദകസ്സാതി അകപ്പിയഉദകസ്സ "കപ്പിയഉദകസിഞ്ചന"ന്തി വിസും വക്ഖമാനത്താ, തഞ്ച "ആരാമാദിഅത്ഥായ രുക്ഖരോപനേ അകപ്പിയവോഹാരേസുപി കപ്പിയഉദകസിഞ്ചനാദി വട്ടതീ"തി വക്ഖമാനത്താ ഇധാപി വിഭാഗം കത്വാ കപ്പിയഉദകസിഞ്ചനാദി വിസും ദസ്സിതം. യഥാ കോട്ടനഖണനാദികായികകിരിയാപി അകപ്പിയവോഹാരേ സങ്ഗഹിതാ, ഏവം മാതികാഉജുകരണാദികപ്പിയവോഹാരേപീതി ആഹ **"സുക്ഖമാതികായ ഉജുകരണ"**ന്തി. ഏത്ഥ പുരാണപണ്ണാദിഹരണമ്പി സങ്ഗയ്ഹതി. മഹാപച്ചരിയവാദോവ പമാണത്താ പച്ഛാ വുത്തോ. അകപ്പിയവോഹാരേപി ഏകച്ചം വട്ടതീതി ദസ്സേതും **"ന കേവലഞ്ച സേസ"**ന്തിആദിമാഹ. **യംകിഞ്ചി മാതിക**ന്തി സുക്ഖം വാ അസുക്ഖം വാ. **തത്ഥാതി** ആരാമാദിഅത്ഥായ രുക്ഖരോപനേ. **തത്ഥാതി** കപ്പിയവോഹാരപരിയായാദീഹി ഗന്ഥാപനം സന്ധായ വുത്തം. ഇമിനാ ച കുലസങ്ഗഹത്ഥായ ഗന്ഥാപനാദിപി ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി.

വത്ഥുപൂജനത്ഥായ സയം ഗന്ഥനം കസ്മാ ന വട്ടതീതി ചോദേന്തോ **"നനു ചാ"**തിആദിമാഹ. യഥാ ആരാമാദിഅത്ഥം കപ്പിയപഥവിയം സയം രോപേതുമ്പി വട്ടതി, തഥാ വത്ഥുപൂജനത്ഥായ സയം ഗന്ഥനമ്പി കസ്മാ ന വട്ടതീതി ചോദകസ്സ അധിപ്പായോ. **വുത്തന്തിആദി** പരിഹാരോ. അഥ **"ന പന മഹാഅട്ഠകഥായ"**ന്തി കസ്മാ വദതി? മഹാപച്ചരിആദീസു വുത്തമ്പി ഹി പമാണമേവാതി നായം വിരോധോ, മഹാഅട്ഠകഥായം അവുത്തസ്സ സയം രോപനസ്സ തത്ഥേവ വുത്തേന ഉദകസിഞ്ചനേന സഹ സംസന്ദനനയദസ്സനമുഖേന പമാണമേവാതി പതിട്ഠാപേതും വുത്തത്താ. "മഞ്ഞേയ്യാസീ"തി പദം "തം കഥ"ന്തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. തത്ഥായം അധിപ്പായോ - കിഞ്ചാപി മഹാഅട്ഠകഥായം സയം രോപനം ന വുത്തം, കപ്പിയഉദകസ്സ സയം ആസിഞ്ചനം വുത്തമേവ, തസ്മാ യഥാ ആരാമാദിഅത്ഥായ കപ്പിയഉദകം സയം സിഞ്ചിതുമ്പി വട്ടതി, തഥാ വത്ഥുപൂജനത്ഥായ ഗന്ഥനമ്പി കസ്മാ ന വട്ടതീതി. **തമ്പി ന വിരുജ്ഝതീതി** യദേതം വത്ഥുപൂജനത്ഥായപി ഗന്ഥനാദിം പടിക്ഖിപിത്വാ ആരാമാദിഅത്ഥായ സയം രോപനസിഞ്ചനം വുത്തം, തമ്പി പാളിയാ സംസന്ദനതോ പുബ്ബാപരം ന വിരുജ്ഝതി.

തം കഥം ന വിരുജ്ഝതീതി ആഹ **"തത്ര ഹീ"**തിആദി. **തത്രാതി** രോപനസിഞ്ചനവിസയേ. പുപ്ഫാദീഹി കുലസങ്ഗഹപ്പസങ്ഗേ "മാലാവച്ഛ"ന്തി വിസേസിതത്താ കുലസങ്ഗഹത്ഥമേവ രോപനം അധിപ്പേതന്തി വിഞ്ഞായതീതി ആഹ **"മാലാവച്ഛന്തി വദന്തോ"**തിആദി. **ഏതം വുത്ത**ന്തി "മാലാവച്ഛം രോപേന്തിപി രോപാപേന്തിപി, സിഞ്ചന്തിപി സിഞ്ചാപേന്തിപീ"തി ഏതം വുത്തം. **അഞ്ഞത്ര പനാതി** ആരാമാദിഅത്ഥായ മാലാവച്ഛാദീനം രോപനേ പന. **പരിയായോതി** സയംകരണകാരാപനസങ്ഖാതോ പരിയായോ വോഹാരോ അത്ഥവിസേസോതി അത്ഥോ **അത്ഥി** ഉപലബ്ഭതി , കുലസങ്ഗഹത്ഥത്താഭാവാതി അധിപ്പായോ. ഏവമേത്ഥ പരിയായസദ്ദസ്സ കരണകാരാപനവസേന അത്ഥേ ഗയ്ഹമാനേ "ഗന്ഥേന്തിപി ഗന്ഥാപേന്തിപീ"തി പാളിയം പടിക്ഖിത്തഗന്ഥനഗന്ഥാപനം ഠപേത്വാ യം പരതോ "ഏവം ജാന, ഏവം കതേ സോഭേയ്യാ"തിആദികപ്പിയവചനേഹി ഗന്ഥാപനം വുത്തം, തത്ഥ ദോസാഭാവോ സമത്ഥിതോ ഹോതി, "ഗന്ഥേഹീ"തി ആണത്തിയാ കാരാപനസ്സേവ ഗന്ഥാപനന്തി അധിപ്പേതത്താ. **തത്ഥ പരിയായം ഇധ ച പരിയായാഭാവം ഞത്വാതി** തത്ഥ "മാലാവച്ഛം രോപേന്തീ"തിആദീസു "മാലാവച്ഛ"ന്തി കുലസങ്ഗഹത്ഥതാസൂചനകസ്സ വിസേസനസ്സ സബ്ഭാവതോ കരണകാരാപനസങ്ഖാതപരിയായസബ്ഭാവം. ഇധ "ഗന്ഥേന്തീ"തിആദീസു തഥാവിധവിസേസവചനാഭാവതോ തസ്സ പരിയായസ്സ അഭാവഞ്ച ഞത്വാ. തം സുവുത്തമേവാതി വേദിതബ്ബന്തി യോജനാ.

സബ്ബം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി അട്ഠകഥാസു ആഗതനയേനേവ രോപനാദി, ഗന്ഥാപനാദി ച സബ്ബം വേദിതബ്ബം. ന ഹേത്ഥ സന്ദേഹോ കാതബ്ബോതി നിഗമേതി.

ഹരണാദീസൂതി വത്ഥുപൂജനത്ഥായ ഹരണാദീസു. **കുലിത്ഥിആദീനം അത്ഥായ ഹരണതോതി** കുലിത്ഥിആദീനം ഹരണസ്സേവ വിസേസേത്വാ പടിക്ഖിത്തത്താതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **"ഹരണാധികാരേ ഹീ"**തിആദി. **മഞ്ജരീതി** പുപ്ഫഗോച്ഛം. **വടംസകോതി** കണ്ണസ്സ ഉപരി പിളന്ധനത്ഥം കതപുപ്ഫവികതി , സോ ച "വടംസോ"തി വുച്ചതി. **കണ്ണികാതി** ബഹൂനം പുപ്ഫാനം വാ മാലാനം വാ ഏകതോ ബന്ധിതസ്സ നാമം, "കണ്ണാഭരണ"ന്തിപി വദന്തി. **ഹാരസദിസ**ന്തി മുത്താഹാരസദിസം.

കപ്പിയേനാതി കപ്പിയഉദകേന. **തേസംയേവ ദിന്ന**ന്തി കുലദൂസനപരിഭോഗാനം ദിന്നം. **ദുക്കട**ന്തി കുലസങ്ഗഹത്ഥായ സയം സിഞ്ചനേ, കപ്പിയവോഹാരേന വാ അകപ്പിയവോഹാരേന വാ സിഞ്ചാപനേ ച ദുക്കടം, പരിഭോഗത്ഥായ പന

സയം സിഞ്ചനേ, അകപ്പിയവോഹാരേന സിഞ്ചാപനേ ച ദുക്കടം. **പയോഗബഹുലതായാ**തി സയം കരണേ, കായപയോഗസ്സ കാരാപനേ ച വചീപയോഗസ്സ ച ബഹുത്തേന.

ഗന്ഥേന നിബ്ബത്തം ദാമം **ഗന്ഥിമം**. ഏസേവ നയോ സേസേസുപി. **ന വട്ടതീ**തി വത്ഥുപൂജനത്ഥായപി ന വട്ടതി, ദുക്കടന്തി അത്ഥോ. **വട്ടതീ**തി വത്ഥുപൂജനത്ഥായ വട്ടതി, കുലസങ്ഗഹത്ഥായ പന കപ്പിയവോഹാരേന കാരാപേന്തസ്സാപി ദുക്കടമേവ.

നീപപുപ്ഫം നാമ കദമ്ബപുപ്ഫം. **പുരിമനയേനേവാ**തി "ഭിക്ഖുസ്സ വാ"തിആദിനാ വുത്തനയേന.

കദലിക്ഖന്ധമ്ഹീതിആദിനാ വുത്തം സബ്ബമേവ സന്ധായ **"തം അതിഓളാരികമേവാ"**തി വുത്തം, സബ്ബത്ഥ കരണേ, അകപ്പിയവചനേന കാരാപനേ ച ദുക്കടമേവാതി അത്ഥോ. **"പുപ്ഫവിജ്ഝനത്ഥം കണ്ടകം ബന്ധിതുമ്പി ന വട്ടതീ"**തി ഇമസ്സ ഉപലക്ഖണത്താ പുപ്ഫദാമോലമ്ബനാദിഅത്ഥായ രജ്ജുബന്ധനാദിപി ന വട്ടതീതി കേചി വദന്തി, അഞ്ഞേ പന "പുപ്ഫവിജ്ഝനത്ഥം കണ്ടകന്തി വിസേസിതത്താ തദത്ഥം കണ്ടകമേവ ബന്ധിതും ന വട്ടതി, തഞ്ച അട്ഠകഥാപമാണേനാ"തി വദന്തി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **പുപ്ഫപടിച്ഛകം** നാമ ദണ്ഡാദീഹി കതം പുപ്ഫാധാനം, ഏതമ്പി നാഗദന്തകമ്പി സഛിദ്ദകമേവ ഗഹേതബ്ബം. **അസോകപിണ്ഡിയാ**തി അസോകസാഖാനം, പുപ്ഫാനം വാ സമൂഹേ. **ധമ്മരജ്ജു** നാമ ചേതിയാദീനി പരിക്ഖിപിത്വാ തേസഞ്ച രജ്ജുയാ ച അന്തരാ പുപ്ഫപ്പവേസനത്ഥായ ബന്ധരജ്ജു. "സിഥിലവട്ടിതാ വാ രജ്ജുവട്ടിഅന്തരേ പുപ്ഫപ്പവേസനത്ഥായ ഏവം ബന്ധാ"തിപി വദന്തി.

മത്ഥകദാമന്തി ധമ്മാസനാദിമത്ഥകലമ്ബകദാമം. **തേസംയേവാ**തി ഉപ്പലാദീനം ഏവ. **വാകേന വാ ദണ്ഡകേന വാ**തി പുപ്ഫനാളം ഫാലേത്വാ പുപ്ഫേന ഏകാബദ്ധം ഠിതവാകേന, ദണ്ഡകേന ച ഏകബന്ധനേനേവ, ഏതേന പുപ്ഫം ബീജഗാമേ സങ്ഗഹം ന ഗച്ഛതി പഞ്ചസു ബീജേസു അപ്പവിട്ഠത്താ പണ്ണം വിയ, തസ്മാ കപ്പിയം അകാരാപേത്വാപി കോപനേ ദോസോ നത്ഥി. യഞ്ച ഛിന്നസ്സാപി മകുളസ്സ വികസനം, തമ്പി അതിതരുണസ്സ അഭാവാ വുഡ്ഢിലക്ഖണം ന ഹോതി, പരിണതസ്സ പന മകുളസ്സ പത്താനം സിനേഹേ പരിയാദാനം ഗതേ വിസുംഭാവോ ഏവ വികാസോ, തേനേവ ഛിന്നമകുളവികാസോ അച്ഛിന്നമകുളവികാസതോ പരിഹീനോ , മിലാതയുത്തോ വാ ദിസ്സതി. യഞ്ച മിലാതസ്സ ഉദകസഞ്ഞോഗേ അമിലാനതാപജ്ജനം, തമ്പി തമ്ബുലപണ്ണാദീസു സമാനന്തി വുഡ്ഢിലക്ഖണം ന ഹോതി, പാളിഅട്ഠകഥാദീസു ച ന കത്ഥചി പുപ്ഫാനം കപ്പിയകരണം ആഗതം, തസ്മാ പുപ്ഫം സബ്ബഥാ അബീജമേവാതി വിഞ്ഞായതി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **"പസിബ്ബകേ വിയാ"**തി വുത്തത്താ പുപ്ഫപസിബ്ബകേ വാ പസിബ്ബകസദിസബന്ധേ വാ യത്ഥ കത്ഥചി ചീവരേ വാ പക്ഖിപിതും വട്ടതീതി സിദ്ധം. **ബന്ധിതും ന വട്ടതീ**തി രജ്ജുആദീഹി ബന്ധനം സന്ധായ വുത്തം, പുപ്ഫസ്സേവ പന അച്ഛിന്നദണ്ഡവാകേഹി ബന്ധിതും വട്ടതി ഏവ.

പുപ്ഫപടേ ച ദട്ഠബ്ബന്തി പുപ്ഫപടം കരോന്തസ്സ ദീഘതോ പുപ്ഫദാമസ്സ ഹരണപച്ചാഹരണവസേന പൂരണം സന്ധായ വുത്തം, തിരിയതോ ഹരണം പന വായിമം നാമ ഹോതി, ന പൂരിമം. **"പുരിമട്ഠാനം അതിക്കാമേതീ"**തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ പുരിമം പുപ്ഫകോടിം ഫുസാപേത്വാ വാ അഫുസാപേത്വാ വാ പരിക്ഖിപനവസേന പന അതിക്കമന്തസ്സ ആപത്തിയേവ. **ബന്ധിതും വട്ടതീ**തി പുപ്ഫരഹിതായ സുത്തവാകകോടിയാ ബന്ധിതും വട്ടതി. **"ഏകവാരം ഹരിത്വാ വാ പരിക്ഖിപിത്വാ വാ"**തി ഇദം പുബ്ബേ വുത്തചേതിയാദിപരിക്ഖേപം, പുപ്ഫപടകരണഞ്ച സന്ധായ വുത്തം.

പരേഹി പൂരിതന്തി ദീഘതോ പസാരിതം. **വായിതു**ന്തി തിരിയതോ ഹരിതും, തം പന ഏകവാരമ്പി ന ലബ്ഭതി. **പുപ്ഫാനി ഠപേന്തേനാ**തി അഗന്ഥിതപുപ്ഫാനി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഫുസാപേത്വാപി ഠപേന്തേന. **ഘടികദാമഓലമ്ബകോ**തി ഹേട്ഠാഭാഗേ ഘടികാകാരയുത്തോ, ദാരുഘടികാകാരോ വാ ഓലമ്ബകോ. സുത്തമയം **ഗേണ്ഡുകം** നാമ. **സബ്ബത്ഥാ**തി ഗന്ഥിമാദീസു സബ്ബത്ഥ.

രേചകന്തി അഭിനയം, "ഏവം നച്ചാഹീ"തി നടനാകാരദസ്സനന്തി അത്ഥോ, "ചക്കം വിയ അത്താനം ഭമാപന"ന്തിപി കേചി. **ആകാസേയേവ കീളന്തീ**തി "അയം സാരീ അസുകപദം മയാ നീതാ"തി ഏവം മുഖേനേവ ഉഭോപി വദന്താ കീളന്തി. **ജൂതഫലകേ**തി ജൂതമണ്ഡലേ. **പാസകകീളായാ**തി ദ്വിന്നം തിവങ്ഗുലപ്പമാണാനം ദാരുദന്താദിമയാനം പാസകാനം ചതൂസു പസ്സേസു ഏകകാദിവസേന ബിന്ദൂനി കത്വാ ഫലകേ ഖിപിത്വാ ഉപരിഭാഗേ ദിട്ഠബിന്ദൂനം വസേന സാരിയോ അപനേത്വാ കീളനകജൂതകീളായ.

മഞ്ജട്ഠി നാമ മഞ്ജട്ഠരുക്ഖസാരകസാവം. **സലാകഹത്ഥ**ന്തി നാളികേരഹീരാദീനം കലാപസ്സേതം നാമം. പാളിയം **ഝരുസ്മി**ന്തി ഖഗ്ഗേ. **ഉസ്സേളേന്തീ**തി മുഖേന ഉസ്സേളനസദ്ദം പമുഞ്ചന്തി, മഹന്തം അബ്യത്തസദ്ദം പവത്തേന്തീതി അത്ഥോ. **അപ്ഫോടേന്തീ**തി ദ്വിഗുണിതവാമഹത്ഥേ ദക്ഖിണഹത്ഥേന താളേത്വാ സദ്ദം കരോന്തി. **മുഖഡിണ്ഡിമ**ന്തി മുഖഭേരീ.

൪൩൫. തേസന്തി സമാസേ ഗുണീഭൂതാനി പബ്ബാനിപി പരാമസതി. **ബോന്ദോ**തി ലോലോ, മന്ദധാതുകോതി അത്ഥോ. **ഭകുടിം കത്വാ**തി ഭമുകഭേദം കത്വാ. **നേലാ**തി നിദ്ദോസാ.

൪൩൬. പാളിയം **"സാരിപുത്താ"**തി ഇദം ഏകസേസനയേന സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനാനം ഉഭിന്നം ആലപനം, തേനേവ ബഹുവചനനിദ്ദേസോ കതോ.

൪൩൭. അട്ഠാരസ വത്താനീതി "ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബ"ന്തിആദീനി "ന ഭിക്ഖൂഹി സമ്പയോജേതബ്ബ"ന്തി പരിയോസാനാനി **കമ്മക്ഖന്ധകേ** (ചൂളവ॰ ൭) ആഗതാനി അട്ഠാരസ വത്താനി. **ന പന്നലോമാ**തി ന പതിതമാനലോമാ, അനനുകൂലവത്തിനോതി അത്ഥോ.

൪൩൭. പരസന്തകം ദേതി ദുക്കടമേവാതി വിസ്സാസഗാഹേന ദാനം സന്ധായ വുത്തം. **ഥുല്ലച്ചയ**ന്തി ഏത്ഥ ഭണ്ഡദേയ്യമ്പി ഹോതി ഏവ.

തഞ്ച ഖോ വത്ഥുപൂജനത്ഥായാതി മാതാപിതൂനമ്പി പുപ്ഫം ദേന്തേന വത്ഥുപൂജനത്ഥായേവ ദാതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. **മണ്ഡനത്ഥായ പന സിവലിങ്ഗാദിപൂജനത്ഥായാ**തി ഏത്തകമേവ വുത്തത്താ "ഇമം വിക്കിണിത്വാ ജീവിസ്സന്തീ"തി മാതാപിതൂനം ദാതും വട്ടതി, സേസഞാതീനം പന താവകാലികമേവ ദാതും വട്ടതി. **ഞാതിസാമണേരേഹേവാ**തി തേസം ഗിഹികമ്മപരിമോചനത്ഥം വുത്തം. **ഇതരേ**തി അഞ്ഞാതകാ, തേഹിപി സാമണേരേഹി ആചരിയുപജ്ഝായാനം വത്തസീസേന ഹരിതബ്ബം. **ചൂളക**ന്തി ഉപഡ്ഢഭാഗതോപി ഉപഡ്ഢം.

സാമണേരാ…പേ॰… ഠപേന്തീതി അരക്ഖിതാഗോപിതം സന്ധായ വുത്തം. **തഥ തഥാ**തി മഗ്ഗേ വാ ചേതിയങ്ഗണേ വാ. **"സാമണേരേഹി ദാപേതും ന ലഭന്തീ"**തി ഇദം സാമണേരേഹി ഗിഹീനം കമ്മം കാരിതം വിയ ഹോതീതി വുത്തം, ന പന പുപ്ഫദാനം ഹോതീതി സാമണേരാനമ്പി ന വട്ടനതോ. വുത്തഞ്ച **"സയമേവാ"**തിആദി. **"അവിസേസേന വുത്ത"**ന്തി ഇമിനാ സബ്ബേസമ്പി ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി.

ഖീണപരിബ്ബയാനന്തി ആഗന്തുകേ സന്ധായ വുത്തം. പരിച്ഛിന്നേസുപി രുക്ഖേസു **"ഇധ ഫലാനി സുന്ദരാനീ"**തിആദിം വദന്തേന കുലസങ്ഗഹോ കതോ നാമ ഹോതീതി ആഹ **"ഏവം പന ന വത്തബ്ബ"**ന്തി.

രുക്ഖച്ഛല്ലീതി രുക്ഖത്തചോ. അഭാജനീയത്താ **ഗരുഭണ്ഡം** വുത്തം. **വുത്തനയേനാ**തി പണ്ണദാനമ്പി **പുപ്ഫഫലാദീസു** വുത്തനയേന കുലസങ്ഗഹോ ഹോതീതി ദസ്സേതി.

പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരന്തി മമ വചനേന ഭഗവതോ പാദേ വന്ദഥാതിആദിനാ **വുത്തപ്പകാരസിക്ഖാപദേ** പഠമം വുത്തം. "പക്കമതായസ്മാ"തി ഇദം പബ്ബാജനീയകമ്മവസേന വുത്തം. പുന "പക്കമതായസ്മാ"തി ഇദമ്പി പബ്ബാജനീയകമ്മകതസ്സ വത്തവസേന വുത്തം. ഏത്ഥ ച അസ്സജിപുനബ്ബസുകേഹി ആചരിയേസു അനേകവിധേസു അനാചാരേസു പഞ്ഞപേതബ്ബാ ആപത്തിയോ സിക്ഖാപദന്തരേസു പഞ്ഞത്താ ഏവാതി താ ഇധ അപഞ്ഞപേത്വാ കുലദൂസകാനം പബ്ബാജനീയകമ്മവസേന നിഗ്ഗഹം കാതും തഥേവ സമ്മാ അവത്തിത്വാ കാരകസങ്ഘം ഛന്ദഗാമിതാദീഹി പാപേന്താനം സമനുഭാസനായ സങ്ഘാദിസേസം ആരോപിതഞ്ച ഇദം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **പഠമസങ്ഘഭേദസദിസാനേവാ**തി ഏത്ഥ അങ്ഗേസുപി യഥാ തത്ഥ പരക്കമനം, ഏവമിധ ഛന്ദാദീഹി പാപനം ദട്ഠബ്ബം. സേസം താദിസമേവാതി.

കുലദൂസകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിഗമനവണ്ണനാ

ൠവ. ഇതരേ പന യാവതതിയകാതി വേദിതബ്ബാതി സമ്ബന്ധോ. യോ ഹി ജരോ ഏകസ്മിം ദിവസേ ആഗന്ത്വാപി ഗതോ അനന്തരേസു ദ്വീസു ദിവസേസു അനുപ്പജ്ജിത്വാ തതിയേ ദിവസേ ഉപ്പജ്ജതി, സോ **തതിയകോ**. യോ പന തതിയേപി അനുപ്പജ്ജിത്വാ ചതുത്ഥേ ഏവ ദിവസേ ഉപ്പജ്ജതി, സോ **ചതുത്ഥകോ** ചാതി വുച്ചതി. തം സന്ധായാഹ **"യഥാ തതിയേ"**തിആദി. **"അകാമേന അവസേനാ"**തി ഇമിനാ അപ്പടികമ്മകരണം നാമ യസ്മാ അലജ്ജിലക്ഖണം, സഗ്ഗമോക്ഖാവരണഞ്ച, തസ്മാ ആപന്നോ പുഗ്ഗലോ "പച്ഛാ പരിവസിസ്സാമീ"തി വിക്ഖിപിതും ന ലഭതി, സങ്ഘേന ച അനിച്ഛന്തസ്സേവ പരിവാസോ ദാതബ്ബോതി ദസ്സേതി. പാളിയം **ചിണ്ണമാനത്തോ ഭിക്ഖു…പേ॰… അബ്ഭേതബ്ബോ**തി ഏത്ഥ യോ ഭിക്ഖു ചിണ്ണമാനത്തോ, സോ ഭിക്ഖു അബ്ഭേതബ്ബോതി ഏവം ഭിക്ഖുസദ്ദദ്വയസ്സ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. **തേ ച ഭിക്ഖൂ ഗാരയ്ഹാ**തി ഊനഭാവം ഞത്വാ അബ്ഭേന്തി, ദുക്കടാപജ്ജനേന ഗരഹിതബ്ബാ. **സാമീചീ**തി വത്തം.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

തേരസകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൬. അനിയതകണ്ഡോ

൧. പഠമഅനിയതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൪൩. പുത്തസദ്ദേന സാമഞ്ഞനിദ്ദേസതോ, ഏകസേസനയേന വാ പുത്തീപി ഗഹിതാതി ആഹ **"ബഹൂ ധീതരോ ചാ"**തി. **തദനന്തര**ന്തി ഭിക്ഖൂനം ഭോജനാനന്തരം.

൪൪൪-൫. **തം കമ്മ**ന്തി തം മേഥുനാദിഅജ്ഝാചാരകമ്മം. പാളിയം **"സോതസ്സ രഹോ"**തി ഇദം അത്ഥുദ്ധാരവസേന വുത്തം, ഉപരി സിക്ഖാപദേ "ന ഹേവ ഖോ പന പടിച്ഛന്ന"ന്തിആദിനാ (പാരാ॰ ൪൫൩) ഏതസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ വിസയം പടിക്ഖിപിത്വാ "അലഞ്ച ഖോ ഹോതി മാതുഗാമം ദുട്ഠുല്ലാഹി വാചാഹി ഓഭാസിതു"ന്തി വിസയന്തരഭൂതസോതരഹസ്സ വിസും വക്ഖമാനത്താ, ഇധ പന ചക്ഖുരഹോവ അധിപ്പേതോ "പടിച്ഛന്നേ ആസനേ"തിആദിവചനതോ, "സക്കാ ഹോതി മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിതു"ന്തി വുത്തത്താ ച. തേനാഹ **"കിഞ്ചാപീ"**തിആദി. **പരിച്ഛേദോ**തി രഹോനിസജ്ജാപത്തിയാ വവത്ഥാനം.

ഇദാനി ചക്ഖുരഹേനേവ ആപത്തിം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ദസ്സേന്തോ **"സചേപി ഹീ"**തിആദിമാഹ. **"പിഹിതകവാടസ്സാ"**തി ഇമിനാ പടിച്ഛന്നഭാവതോ ചക്ഖുസ്സ രഹോവ അധിപ്പേതോ, ന സോതസ്സ രഹോതി ദസ്സേതി. തേനാഹ **"അപിഹിതകവാടസ്സ...പേ॰... അനാപത്തി"**ന്തി. ന ഹി കവാടപിദഹനേന സോതസ്സ രഹോ വിഗച്ഛതി, ചക്ഖുസ്സ രഹോ ഏവ പന വിഗച്ഛതി. **"അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേപീ"**തി ഇദം ദുതിയസിക്ഖാപദേ ആഗതസോതസ്സ രഹേന ആപജ്ജിതബ്ബദുട്ഠുല്ലവാചാപത്തിയാ സബ്ബഥാ അനാപത്തിഭാവം ദസ്സേതും വുത്തം. ദ്വാദസഹത്ഥതോ ബഹി നിസിന്നോ ഹി തത്ഥ സോതസ്സ രഹസബ്ഭാവതോ ദുട്ഠുല്ലവാചാപത്തിയാ അനാപത്തിം ന കരോതി, തഥാ ച "അനാപത്തിം ന കരോതീ"തി സാമഞ്ഞതോ ന വത്തബ്ബം സിയാ, "മേഥുനകായസംസഗ്ഗാപത്തീഹി അനാപത്തിം കരോതീ"തി വിസേസേത്വാ വത്തബ്ബം ഭവേയ്യ. തസ്മാ തഥാ തം അവത്വാ സബ്ബഥാ അനാപത്തിം ദസ്സേതുമേവ "ദ്വാദസഹത്ഥേ"തി വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. യദി ഹി ചക്ഖുസ്സേവ രഹഭാവം സന്ധായ വദേയ്യ, "അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ"തി ന വദേയ്യ അപ്പടിച്ഛന്നേ തതോ ദൂരേ നിസിന്നേപി ചക്ഖുസ്സ രഹാസമ്ഭവതോ . യസ്മാ നിസീദിത്വാ നിദ്ദായന്തോ കപിമിദ്ധപരേതോ കിഞ്ചി കാലം ചക്ഖൂനി ഉമ്മീലേതി, കിഞ്ചി കാലം നിമ്മീലേതി. തസ്മാ **"നിദ്ദായന്തോപി അനാപത്തിം കരോതീ"**തി വുത്തം.

പടിലദ്ധസോതാപത്തിഫലാതി അന്തിമപരിച്ഛേദതോ വുത്തം. **നിസജ്ജം പടിജാനമാനോ**തി മേഥുനകായസംസഗ്ഗാദിവസേന രഹോ നിസജ്ജം പടിജാനമാനോതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"പാരാജികേന വാ"**തിആദി. **ന അപ്പടിജാനമാനോ**തി അലജ്ജീപി അപ്പടിജാനമാനോ ആപത്തിയാ ന കാരേതബ്ബോവ. സോ ഹി യാവ ദോസം ന പടിജാനാതി, താവ "നേവ സുദ്ധോ, നാസുദ്ധോ"തി വാ വത്തബ്ബോ, വത്താനുസന്ധിനാ പന കാരേതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹേതം -

"പടിഞ്ഞാ ലജ്ജീസു കതാ, അലജ്ജീസു ഏവം ന വിജ്ജതി;

ബഹുമ്പി അലജ്ജീ ഭാസേയ്യ, വത്ഥാനുസന്ധിതേന കാരയേ''തി. (പരിം ന്ധൻ);

നിസജ്ജാദീസു...പേ॰... പടിജാനമാനോവ തേന സോ ഭിക്ഖു കാരേതബ്ബോതി എത്ഥ **പടിജാനമാനോ**തി പാളിയം അനാഗതമ്പി അധികാരതോ ആഗതമേവാതി കത്വാ വുത്തം.

വദാപേഥാതി തസ്സ ഇദ്ധിയാ വിഗതാസങ്കോപി തം ഓവദന്തോ ആഹ, അനുപപരിക്ഖിത്വാ അദേസേ നിസിന്നാ ''മാതുഗാമേന സദ്ധിം ഏകാസനേ ഥേരോ രഹോ നിസിന്നോ''തി ഏവം മാദിസേഹിപി തുമ്ഹേ തുമ്ഹാകം അവണ്ണം വദാപേഥ കഥാപയിത്ഥ, മാ പുന ഏവം കരിത്ഥാതി അധിപ്പായോ. **ഏവമകാസി**ന്തി നിഗൂഹിതബ്ബമ്പി ഇമം വിസേസാധിഗമം പകാസേന്തോ തം സദ്ധാപേതുമേവ ഏവമകാസിന്തി അത്ഥോ. **രക്ഖേയ്യാസിമ**ന്തി ഇമം ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം അഞ്ഞേസം മാ പകാസയി.

ൻഫ്ര. നിസജ്ജായ പാചിത്തിയന്തി രഹോനിസജ്ജസ്സാദേ വത്തമാനേ പാചിത്തിയം. സചേ പന സോ രഹോനിസജ്ജസ്സാദം പടിവിനോദേത്വാ കമ്മട്ഠാനമനസികാരാദിനാ അഞ്ഞവിഹിതോ, നിദ്ദൂപഗതോ വാ അനാപത്തി ഏവ. തേനാഹ **''അസ്സാദേ ഉപ്പന്നേ''**തി. **''നിസിന്നായ ഇത്ഥിയാ''**തി ഇമിനാ നിസീദനക്ഖണേ അസ്സാദാഭാവം ദസ്സേതി. യദി ഹി നിസീദനക്ഖണേ അസ്സാദോ ഉപ്പജ്ജേയ്യ, തേന ഉട്ഠാതബ്ബം. ഇതരഥാ ആപത്തി ഏവ ഇത്ഥിയാ ഉട്ഠായുട്ഠായ പുനപ്പുനം നിസീദനേ വിയ, തത്ഥാപി ഭിക്ഖുസ്സ ഉട്ഠഹതോ അനാപത്തി, തേന രഹോനിസജ്ജാപത്തി അകിരിയസമുട്ഠാനാപി ഹോതീതി വദന്തി. ഇദം പന അനിയതസിക്ഖാപദം, അനന്തരഞ്ചാതി ദ്വേപി വിസും ആപത്തിപഞ്ഞാപനവസേന പഞ്ഞത്താനി ന ഹോന്തി രഹോനിസജ്ജാദീസു ആപത്തിയാ സിക്ഖാപദന്തരേസു പഞ്ഞത്തത്താ. പാരാജികാദിആപത്തീഹി പന കേനചി ചോദിതസ്സ അനുവിജ്ജകേഹി വിനിച്ഛയകാരണനയദസ്സനത്ഥം ഏവം വത്ഥുവസേന ദ്വിധാ വിഭജിത്വാ പഞ്ഞത്താനി, ഇമാനേവ ച യസ്മാ ഭിക്ഖുനീനമ്പി വിനിച്ഛയനയഗ്ഗഹണായ അലം, തസ്മാ താസം വിസും ന വുത്താനീതി വേദിതബ്ബം. യം പന ആപത്തിം പടിജാനാതി, തസ്സ വസേനേത്ഥ അങ്ഗഭേദോ വേദിതബ്ബോ. തേനേവ ''അയം ധമ്മോ അനിയതോ''തി വുത്തം.

ഇധ അനിയതവസേന വുത്താനം പാരാജികസങ്ഘാദിസേസപാചിത്തിയാനം തിണ്ണമ്പി അഞ്ഞമഞ്ഞം സദിസസമുട്ഠാനാദിതായ വുത്തം **''സമുട്ഠാനാദീനി പഠമപാരാജികസദിസാനേവാ''**തി.

പഠമഅനിയതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ദുതിയഅനിയതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

ൻഫ൨. ''ന ലഭതി മാതുഗാമേന സദ്ധിം ഏകോ ഏകായ...പേ॰... നിസജ്ജം കപ്പേതു''ന്തി അവത്വാ ''പടിക്ഖിത്തം മാതുഗാമേനാ''തിആദിനാ വുത്തത്താ ''ഏകോ''തി പച്ചത്തപദം പടിക്ഖിത്തപദേന ന സമേതി, ''ഏകസ്സാ''തി വത്തബ്ബോതി സാധേന്തോ ആഹ **''ഇതരഥാ ഹീ''**തിആദി.

ർരന. പരിവേണങ്ഗണാദീതി പരിവേണസ്സ മാളകം. **ആദി**-സദ്ദേന പാകാരാദിപരിക്ഖിത്തം ചേതിയമാളകാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **അന്തോഗധ**ന്തി അപ്പടിച്ഛന്നട്ഠാനേ ഏവ പരിയാപന്നം. ഇധ ഇത്ഥീപി അനാപത്തിം കരോതീതി സമ്ബന്ധോ. കസ്മാ പന ഇത്ഥീ ഇധേവ അനാപത്തിം കരോതി, ന പുരിമസിക്ഖാപദേതി? ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ മേഥുനം വിനാ ദുട്ഠുല്ലവാചായ വസേന ആഗതത്താ. മേഥുനമേവ ഹി ഇത്ഥിയോ അഞ്ഞമഞ്ഞം പടിച്ഛാദേന്തി മഹാവനേ ദ്വാരം വിവരിത്വാ **നിദ്ദൂപഗതമ്ഹി ഭിക്ഖുമ്ഹി** വിയ. ദുട്ഠുല്ലം പന ന പടിച്ഛാദേന്തി, തേനേവ ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദേ "യാ താ ഇത്ഥിയോ ഹിരിമനാ, താ നിക്ഖമിത്വാ ഭിക്ഖൂ ഉജ്ഝാപേസു"ന്തി (പാരാ॰ ൨൮൩) വുത്തം, തസ്മാ **"ഇത്ഥീപി അനാപത്തിം കരോതീ"**തി വുത്തം, "അപ്പടിച്ഛന്നട്ഠാനത്താ"തിപി കാരണം വദന്തി.

കായേനാപി ദുട്ഠുല്ലോഭാസസമ്ഭവതോ ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ ചക്ഖുസ്സ രഹോ, സോതസ്സ രഹോ ച അധിപ്പേതോതി ആഹ **"അനന്ധോ അബധിരോ"**തിആദി. കേചി പന **വിഭങ്ഗേ** "നാലം കമ്മനിയന്തി ന സക്കാ ഹോതി മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിതു'ന്തി (പാരാ॰ ൪൪൪) ഏത്തകമേവ വത്വാ 'ന സക്കാ ഹോതി കായസംസഗ്ഗം സമാപജ്ജിതു'ന്തി അവുത്തത്താ അപ്പടിച്ഛന്നേപി ഠാനേ രഹോ അഞ്ഞേസം അഭാവം ദിസ്വാ ഏകായ ഇത്ഥിയാ കായസംസഗ്ഗോപി സക്കാ ആപജ്ജിതുന്തി അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ സവനൂപചാരേ ഠിതോ അബധിരോപി അന്ധോ കായസംസഗ്ഗസ്സാപി സബ്ഭാവാഭാവം ന ജാനാതീതി കായേന ദുട്ഠുല്ലോഭാസനസബ്ഭാവം അമനസികത്വാപി കായസംസഗ്ഗാപത്തിയാപി പരിഹാരായ അനന്ധോ അബധിരോതിആദി വുത്ത"ന്തി വദന്തി. യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** "കായസംസഗ്ഗവസേന അനന്ധോ വുത്തോ"തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൨.൪൪൪) വുത്തം, തം പന കായേന ദുട്ഠുല്ലോഭാസനസമ്ഭവം അമനസികത്വാ വുത്തം, കായസംസഗ്ഗവസേനാപീതി ഗഹേതബ്ബം. തേനേവ "ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ സോതസ്സ രഹോ ഏവ അധിപ്പേതോ…പേ॰… കേനചി പന 'ദ്വേപി രഹാ ഇധ അധിപ്പേതാ'തി വുത്തം, തം ന ഗഹേതബ്ബ"ന്തി വുത്തം. യം പന ചക്ഖുസ്സ രഹാഭാവസാധനത്ഥം "ന ഹി അപ്പടിച്ഛന്നേ ഓകാസേ ചക്ഖുസ്സ രഹോ സമ്ഭവതീ"തിആദി വുത്തം, തം ന യുത്തം അതിദൂരതരേ ഠിതസ്സ കായേന ഓഭാസനമ്പി ഹത്ഥഗ്ഗാഹാദീനിപി സല്ലക്ഖേതും അസക്കുണേയ്യത്താ. തേനേവ പാളിയം "ചക്ഖുസ്സ രഹോ"തി വുത്തം, അട്ഠകഥായം അപ്പടിക്ഖിത്തം. ന കേവലഞ്ച അപ്പടിക്ഖിത്തം, അഥ ഖോ "അനന്ധോ ബധിരോതി ച അന്ധോ വാ അബധിരോപി ന കരോതീ"തി ച വുത്തം, തസ്മാ ദ്വേപി രഹാ ഇധ ഗഹേതബ്ബാ. **"അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ"**തിഇമിനാ സോതസ്സ രഹോ ദ്വാദസഹത്ഥേന പരിച്ഛിന്നോതി ഇദം ദസ്സേതി. ചക്ഖുസ്സ രഹോ പന യത്ഥ ഠിതസ്സ കായവികാരാദയോ ന പഞ്ഞായന്തി, തേന പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബോതി ദട്ഠബ്ബം. **ബധിരോ പന ചക്ഖുമാപീ**തി ദുട്ഠുല്ലവാചാസങ്ഘാദിസേസം സന്ധായ വുത്തം. **ദുട്ഠുല്ലാപത്തി വുത്താ**തി പുരിമസിക്ഖാപദേ വുത്തേഹി അധികവസേന ദുട്ഠുല്ലാപത്തി ച വുത്താതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ, ന പന ദുട്ഠുല്ലാപത്തി ഏവാതി കായസംസഗ്ഗസ്സാപി ഇധ ഗഹേതബ്ബതോ. തേനേവ **"പാരാജികാപത്തിഞ്ച പരിഹാപേത്വാ"**തി ഏത്തകമേവ വുത്തം, ഇതരഥാ "കായസംസഗ്ഗഞ്ചാ"തി വത്തബ്ബം ഭവേയ്യ.

തിസമുട്ഠാനന്തിആദി പന പുരിമസിക്ഖാപദേ ആഗതേഹി അധികസ്സ ദുട്ഠുല്ലവാചാസങ്ഘാദിസേസസ്സ വസേന വുത്തം കായസംസഗ്ഗാദീനമ്പി പുരിമസിക്ഖാപദേ ഏവ വുത്തത്താ, ഇധ പന ന വുത്തന്തിപി വദന്തി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം.

ദുതിയഅനിയതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ അനിയതവണ്ണനാനയോ.

൪. നിസ്സഗ്ഗിയകണ്ഡോ

൧. ചീവരവഗ്ഗോ

൧. പഠമകഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൬൯. സമിതാവിനാതി സമിതപാപേന. **ഗോതമകചേതിയം** നാമ ഗോതമയക്ഖസ്സ ചേതിയട്ഠാനേ കതവിഹാരോ വുച്ചതി.

൪൭൧. നവമം വാ ദസമം വാതി ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗവചനം. **സചേ ഭവേയ്യാ**തി സചേ കസ്സചി കങ്ഖാ ഭവേയ്യ. **വുത്തസദിസ**ന്തി ദസമം വാതി വുത്തസദിസം പരിച്ഛേദസദിസം, ''വുത്തസദിസമേവാ''തിപി ലിഖന്തി. **ധാരേതു**ന്തി എത്ഥ ആഹാതി പാഠസേസോ ദട്ഠബ്ബോ.

൪൭൫. സൂചിയാ പടിസാമനന്തി സൂചിഘരേ സംഗോപനം, ഇദഞ്ച സൂചികമ്മസ്സ സബ്ബസ്സ പരിനിട്ഠിതഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **ഏത**ന്തി നട്ഠചീവരം. **ഏതേസമ്പീ**തി നട്ഠചീവരാദീനി പരാമസതി, തേന ചീവരപലിബോധാഭാവം ദസ്സേതി. **ദുതിയസ്സ പലിബോധസ്സാ**തി ആവാസപലിബോധസ്സ. എത്ഥ ച നിട്ഠിതചീവരസ്മിം, ഉബ്ഭതസ്മിം കഥിനേതി ദ്വീഹി പദേഹി ദ്വിന്നം പലിബോധാനം അഭാവദസ്സനേന അത്ഥതകഥിനസ്സ പഞ്ചമാസബ്ഭന്തരേ യാവ ചീവരപലിബോധആവാസപലിബോധേസു അഞ്ഞതരം ന ഉപച്ഛിജ്ജതി, താവ അതിരേകചീവരം ധാരേതും വട്ടതീതി ദീപേതി. പക്കമനം അന്തോ അസ്സാതി **പക്കമനന്തികാ,** എവം സേസാപി വേദിതബ്ബാ. വിത്ഥാരോ പനേത്ഥ ആഗതട്ഠാനേ ആവി ഭവിസ്സതി.

ദസാഹപരമം കാലന്തി അച്ചന്തസംയോഗവചനം. **ഇദഞ്ഹി വുത്തം ഹോതി… പേ… ദസാഹപരമഭാവോ**തി ഇദം ദസാഹപരമതാപദസ്സ അത്ഥമത്തദസ്സനം, ദസാഹപരമഭാവോതി ഇദഞ്ഹി വുത്തം ഹോതീതി എവമേത്ഥ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. അയമത്ഥോതിആദി ദസാഹപരമപദസ്സേവ അധിപ്പേതത്ഥദസ്സനവസേന വുത്തം. തത്ഥ **എത്തകോ കാലോ**തി ''ദസാഹപരമതാ''തി വുത്തോ യോ കാലോ, സോ എത്തകോ കാലോതി അത്ഥോ.

ഖോമന്തി ഖോമസുത്തേഹി വായിതം ഖോമപടചീവരം, തം വാകമയന്തി വദന്തി. കപ്പാസസുത്തേഹി വായിതം **കപ്പാസികം,** എവം സേസാനിപി. **കമ്ബല**ന്തി എളകാദീനം ലോമമയസുത്തേന വായിതപടം. **ഭങ്ഗ**ന്തി ഖോമസുത്താദീനി സബ്ബാനി, എകച്ചാനി വാ മിസ്സേത്വാ വായിതം ചീവരം. ഭങ്ഗമ്പി വാകമയമേവാതി കേചി. ദുകൂലം പത്തുണ്ണം സോമാരപടം ചീനപടം ഇദ്ധിജം ദേവദിന്നന്തി ഇമാനി പന ഛ ചീവരാനി എതേസഞ്ഞേവ അനുലോമാനീതി വിസും ന വുത്താനി. **ദുകൂലഞ്ഹി** സാണസ്സ അനുലോമം വാകമയത്താ. **''പത്തുണ്ണം** കോസേയ്യവിസേസോ''തി **അഭിധാനകോസേ** വുത്തം. സോമാരദേസേ, ചീനദേസേ ച ജാതവത്ഥാനി **സോമാരചീനപടാനി**. പത്തുണ്ണാദീനി തീണി കോസേയ്യസ്സ അനുലോമാനി പാണകേഹി കതസുത്തമയത്താ. **ഇദ്ധിജ**ന്തി എഹിഭിക്ഖൂനം പുഞ്ഞിദ്ധിയാ നിബ്ബത്തചീവരം. കപ്പരുക്ഖേ നിബ്ബത്തം, **ദേവദിന്നഞ്ച** ഖോമാദീനം അഞ്ഞതരം ഹോതീതി തേസം

സബ്ബേസം അനുലോമാനി. മനുസ്സാനം പകതിവിദത്ഥിം സന്ധായ **“ദ്വേ വിദത്ഥിയോ”**തിആദി വുത്തം. ഇമിനാ ദീഘതോ വഡ്ഢകീഹത്ഥപ്പമാണം വിത്ഥാരതോ തതോ ഉപഡ്ഢപ്പമാണം വികപ്പനുപഗന്തി ദസ്സേതി. തഥാ ഹി “സുഗതവിദത്ഥി നാമ ഇദാനി മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ തിസ്സോ വിദത്ഥിയോ, വഡ്ഢകീഹത്ഥേന ദിയഡ്ഢോ ഹത്ഥോ ഹോതീ”തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൪൮-൩൪൯) **കുടികാരസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** വുത്തം, തസ്മാ സുഗതങ്ഗുലേന ദ്വാദസങ്ഗുലാ സുഗതവിദത്ഥി വഡ്ഢകീഹത്ഥേന ദിയഡ്ഢോ ഹത്ഥോതി സിദ്ധം. ഏവഞ്ച കത്വാ “സുഗതങ്ഗുലേന അട്ഠങ്ഗുലം വഡ്ഢകീഹത്ഥപ്പമാണ”ന്തി ആഗതട്ഠാനേഹി ച സമേതി.

തം അതിക്കാമയതോതി ഏത്ഥ **ത**ന്തി ചീവരം, കാലം വാ പരാമസതി. **തസ്സ യോ അരുണോതി** ചീവരുപ്പാദദിവസസ്സ യോ അതിക്കന്തോ അരുണോ. **ചീവരുപ്പാദദിവസേന സദ്ധി**ന്തി ചീവരുപ്പാദദിവസസ്സ ആദിഭൂതേന അതിക്കന്തഅരുണേന സദ്ധിന്തി അത്ഥോ, ഇദഞ്ച ഭഗവതാ “ദസാഹപരമ”ന്തി വത്വാ പുന “ഏകാദസേ അരുണുഗ്ഗമനേ”തി വുത്തത്താ പുബ്ബാപരസംസന്ദനത്ഥം സദ്ദതോ ഗമ്മമാനമ്പി “ചീവരുപ്പാദദിവസേന സദ്ധി”ന്തി ഏവം വുത്തം. “ദസമേ അരുണേ”തി വുത്തേ ഏവ ഹി ദസാഹപരമേന സദ്ധിം സമേതി. ദിവസപരിയോസാനസ്സ അവധിഭൂതഅനാഗതാരുണവസേന ഹി ദിവസം അതിക്കന്തം നാമ ഹോതി, ന പന ദിവസസ്സ ആദിഭൂതാരുണവസേന പരിവാസാദീസു തഥാ അഗ്ഗഹണതോ, ഇധ പന ഭഗവതാ ദിവസസ്സ ആദിഅന്തപരിച്ഛേദദസ്സനവസേന **“ഏകാദസേ അരുണുഗ്ഗമനേ”**തി വുത്തം, തസ്മാ **അട്ഠകഥായം** ദിവസസ്സ ആദിഭൂതം തംദിവസനിസ്സിതമ്പി അരുണം ഗഹേത്വാ “ഏകാദസേ അരുണുഗ്ഗമനേ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതീ”തി വുത്തം. **അരുണോതി** ചേത്ഥ സൂരിയുഗ്ഗമനസ്സ പുരേചരോ വഡ്ഢനഘനരത്തോ പഭാവിസേസോതി ദട്ഠബ്ബോ.

വചനീയോതി സങ്ഘാപേക്ഖോ. **വചനഭേദോതി** “ഞത്തിയം ദ്വേ ആപത്തിയോ സരതീ”തിആദിനാ വത്തബ്ബന്തി അധിപ്പായോ.

൪൭൨. “ന ഇധ സഞ്ഞാ രക്ഖതീ”തി ഇദം വേമതികഞ്ച അനതിക്കന്തസഞ്ഞഞ്ച സന്ധായ വുത്തം. **യോപി ഏവംസഞ്ഞീ തസ്സപീ**തി യോ അനതിക്കന്തസഞ്ഞീ, വേമതികോ വാ, തസ്സപീതി അത്ഥോ. അനട്ഠതോ അവിലുത്തസ്സ വിസേസമാഹ **“പസയ്ഹാവഹാരവസേനാ”**തി. ഥേയ്യാവഹാരവസേന ഗഹിതമ്പി ഇധ നട്ഠം.

അനാപത്തി അഞ്ഞേന കതം പടിലഭിത്വാതിആദി നിസീദനസന്ഥതം സന്ധായ വുത്തം. യേന ഹി പുരാണസന്ഥതസ്സ സാമന്താ സുഗതവിദത്ഥിം അനാദിയിത്വാ നവം നിസീദനസന്ഥതം കതം, തസ്സ തം നിസ്സഗ്ഗിയമ്പി തതോ അഞ്ഞസ്സ പടിലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ അനാപത്തികരന്തി സിജ്ഝനതോ അയമത്ഥോ സബ്ബനിസ്സഗ്ഗിയേസുപി സിജ്ഝതി.

൪൭൩. തിചീവരം അധിട്ഠാതുന്തി സങ്ഘാടിആദിനാമേന അധിട്ഠാതും. **“ന വികപ്പേതു”**ന്തി ഇമിനാ നാമേന ന വികപ്പേതും, ഏതേന വികപ്പിതതിചീവരോ തേചീവരികോ ന ഹോതി. തസ്സ തസ്മിം അധിട്ഠിതതിചീവരേ വിയ അവിപ്പവാസാദിനാ കത്തബ്ബവിധി ന കാതബ്ബോതി ദസ്സേതി, ന പന വികപ്പനേ ദോസോതി. **തതോ പര**ന്തി ചതുമാസതോ പരം വികപ്പേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും

അനുഞ്ഞാതന്തി കേചി വദന്തി, അഞ്ഞേ പന "വികപ്പേത്വാ യാവ ആഗാമിവസ്സാനം, താവ ഠപേതുമേവ വട്ടതീ"തി വദന്തി, അപരേ പന "വികപ്പനേ ന ദോസോ, തഥാ വികപ്പിതം പരിക്ഖാരാദിനാമേന അധിട്ഠഹിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബ"ന്തി വദന്തി.

മുട്ഠിപഞ്ചകന്തി മുട്ഠിയാ ഉപലക്ഖിതം പഞ്ചകം, ചതുഹത്ഥേ മിനിത്വാ പഞ്ചമം ഹത്ഥം മുട്ഠിം കത്വാ മിനിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. കേചി പന "മുട്ഠിഹത്ഥാനം പഞ്ചകം മുട്ഠിപഞ്ചകം, തസ്മാ പഞ്ചപി ഹത്ഥേ മുട്ഠിം കത്വാവ മിനിതബ്ബാ"തി വദന്തി. **മുട്ഠിത്തികന്തി** ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. ദ്വിഹത്ഥേന അന്തരവാസകേന തിമണ്ഡലം പടിച്ഛാദേതും സക്കാതി ആഹ **"പാരുപനേനാ"**തിആദി. **അതിരേകന്തി** സുഗതചീവരപ്പമാണതോ അധികം. **ഊനകന്തി** മുട്ഠിപഞ്ചകാദിതോ ഊനകം, തേന ച തേസു തിചീവരാധിട്ഠാനം ന രുഹതീതി ദസ്സേതി.

ഇമം സങ്ഘാടിം പച്ചുദ്ധരാമീതി ഇമം സങ്ഘാടിഅധിട്ഠാനം ഉക്ഖിപാമി പരിച്ചജാമീതി അത്ഥോ. **കായവികാരം കരോന്തേനാതി** ഹത്ഥേന ചീവരം പരാമസന്തേന, ചാലേന്തേന വാ. **വാചായ അധിട്ഠാതബ്ബാതി** ഏത്ഥ കായേനപി ചാലേത്വാ വാചമ്പി ഭിന്ദിത്വാ കായവാചാഹി അധിട്ഠാനമ്പി സങ്ഗഹിതന്തി വേദിതബ്ബം "കായേന അഫുസിത്വാ"തി വുത്തത്താ. **ദുവിധന്തി** അഹത്ഥപാസഹത്ഥപാസവസേന ദുവിധം. തത്ഥ **ഹത്ഥപാസോ** നാമ അഡ്ഢതേയ്യഹത്ഥോ വുച്ചതി. ദ്വാദസഹത്ഥന്തി കേചി വദന്തി , തം ഇധ ന സമേതി. **"സാമന്തവിഹാരേ"**തി ഇദം ഠപിതട്ഠാനസല്ലക്ഖണയോഗ്ഗേ ഠിതം സന്ധായ വുത്തം. തതോ ദൂരേ ഠിതമ്പി ഠപിതട്ഠാനം സല്ലക്ഖേന്തേന അധിട്ഠാതബ്ബമേവ. തത്ഥപി ചീവരസ്സ ഠപിതഭാവസല്ലക്ഖണമേവ പമാണം. ന ഹി സക്കാ സബ്ബഥാ ഠാനം സല്ലക്ഖേതും. ഏകസ്മിം വിഹാരേ ഠപേത്വാ തതോ അഞ്ഞസ്മിം ഠപിതന്തി അധിട്ഠാതും ന വട്ടതി. കേചി പന "തഥാപി അധിട്ഠിതേ ന ദോസോ"തി വദന്തി, തം അട്ഠകഥായ ന സമേതി, വീമംസിതബ്ബം. **അധിട്ഠഹിത്വാ ഠപിതവത്ഥേഹീതി** പരിക്ഖാരചോളനാമേന അധിട്ഠഹിത്വാ ഠപിതവത്ഥേഹി, തേനേവ "ഇമം പച്ചുദ്ധരാമീ"തി പരിക്ഖാരചോളസ്സ പച്ചുദ്ധാരം ദസ്സേതി. ഏതേന ച തേചീവരധുതങ്ഗം പരിഹരന്തേന പംസുകൂലാദിവസേന ലദ്ധം വത്ഥം ദസാഹബ്ഭന്തരേ കത്വാ രജിത്വാ പാരുപിതും അസക്കോന്തേന പരിക്ഖാരചോളവസേന അധിട്ഠഹിത്വാവ ദസാഹം അതിക്കമേതബ്ബം, ഇതരഥാ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതീതി ദസ്സേതി. തേനേവ "രജിതകാലതോ പന പട്ഠായ നിക്ഖിപിതും ന വട്ടതി, ധുതങ്ഗചോരോ നാമ ഹോതീ"തി (വിസുദ്ധി॰ ൧.൨൪) **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** വുത്തം. **"പുന അധിട്ഠാതബ്ബാനീ"**തി ഇദഞ്ച സങ്ഘാടിആദിതിചീവരനാമേന അധിട്ഠഹിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതുകാമസ്സ വസേന വുത്തം, ഇതരസ്സ പന പുരിമാധിട്ഠാനമേവ അലന്തി വേദിതബ്ബം. **"പുന അധിട്ഠാതബ്ബ"**ന്തി ഇമിനാ കപ്പബിന്ദുപി ദാതബ്ബന്തി ദസ്സേതി.

ബദ്ധസീമായം അവിപ്പവാസസീമാസമ്മുതിസമ്ഭവതോ ന തത്ഥ ദുപ്പരിഹാരതാതി ആഹ **"അബദ്ധസീമായം ദുപ്പരിഹാര"**ന്തി.

അതിരിത്തപ്പമാണായ ഛേദനകം പാചിത്തിയന്തി ആഹ **"അനതിരിത്തപ്പമാണാ"**തി. **തതോ പരം പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതബ്ബാതി** വസ്സികമാസതോ പരം അധിട്ഠാനം പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതബ്ബാ, ഇമിനാ

ചതുന്നം വസ്സികമാസാനം ഉപരി അധിട്ഠാനം തിട്ഠതീതി വിഞ്ഞായതി തതോ പച്ചുദ്ധരായോഗാ. യഞ്ച **മാതികാട്ഠകഥായം** ''വസ്സികസാടികാ വസ്സാനമാസാതിക്കമേനാപി, കണ്ഡുപടിച്ഛാദി ആബാധവൂപസമേനാപി അധിട്ഠാനം വിജഹതീ''തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ കഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം, തം **സമന്തപാസാദികായം** നത്ഥി. **പരിവാരട്ഠകഥായഞ്ച** ''അത്ഥാപത്തി ഹേമന്തേ ആപജ്ജതി, നോ ഗിമ്ഹേ''തി ഏത്ഥ ഇദം വുത്തം ''കത്തികപുണ്ണമാസിയാ പച്ഛിമേ പാടിപദദിവസേ വികപ്പേത്വാ ഠപിതം വസ്സികസാടികം നിവാസേന്തോ ഹേമന്തേ ആപജ്ജതി, കുരുന്ദിയം പന 'കത്തികപുണ്ണമദിവസേ അപച്ചുദ്ധരിത്വാ ഹേമന്തേ ആപജ്ജതീ'തി വുത്തം, തമ്പി സുവുത്തം, 'ചതുമാസം അധിട്ഠാതും തതോ പരം വികപ്പേതു'ന്തി ഹി വുത്ത''ന്തി (പരി॰ അട്ഠ॰ ൩൨൩). തത്ഥ **മഹാഅട്ഠകഥായം** നിവാസനപച്ചയാ ദുക്കടം വുത്തം, **കുരുന്ദട്ഠകഥായം** പന അപച്ചുദ്ധാരപച്ചയാ, തസ്മാ കുരുന്ദിയം വുത്തനയേനാപി വസ്സികസാടികാ വസ്സാനമാസാതിക്കമേപി അധിട്ഠാനം ന വിജഹതീതി പഞ്ഞായതി. അധിട്ഠാനവിജഹനേസു ച വസ്സാനമാസആബാധാനം വിഗമേന വിജഹനം **മാതികാട്ഠകഥായമ്പി** ന ഉദ്ധടം, തസ്മാ **സമന്തപാസാദികായം** ആഗതനയേന യാവ പച്ചുദ്ധാരാ അധിട്ഠാനം തിട്ഠതീതി ഗഹേതബ്ബം. നഹാനത്ഥായ അനുഞ്ഞാതത്താ **''വണ്ണഭേദമത്തരത്താപി ചേസാ വട്ടതീ''**തി വുത്തം. **''ദ്വേ പന ന വട്ടന്തീ''**തി ഇമിനാ സങ്ഘാടിആദീസു വിയ ദുതിയേ അധിട്ഠാനം ന രുഹതി, അതിരേകചീവരം ഹോതീതി ദസ്സേതി. **മഹാപച്ചരിയം** ചീവരവസേന പരിഭോഗകിച്ചസ്സ അഭാവം സന്ധായ അനാപത്തി വുത്താ സേനാസനപരിക്ഖാരത്ഥായ ദിന്നപച്ചത്ഥരണേ വിയ. യം പന ''പച്ചത്ഥരണമ്പി അധിട്ഠാതബ്ബ''ന്തി വുത്തം, തം സേനാസനത്ഥായേവാതി നിയമിതം ന ഹോതി നവസു ചീവരേസു ഗഹിതത്താ, തസ്മാ അത്തനോ നാമേന അധിട്ഠഹിത്വാ നിദഹിത്വാ പരിക്ഖാരചോളം വിയ യഥാ തഥാ വിനിയുജ്ജിതബ്ബമേവാതി ഗഹേതബ്ബം. **പാവാരോ കോജവോ**തി ഇമേസമ്പി പച്ചത്ഥരണാദീനം ലോകേപി വോഹരണതോ സേനാസനപരിക്ഖാരത്ഥായ ദിന്നപച്ചത്ഥരണതോ വിസും ഗഹണം കതം.

''ഹീനായാവത്തനേനാ''തി ഇദം അന്തിമവത്ഥും അജ്ഝാപജ്ജിത്വാ ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞായ ഠിതസ്സ ചേവ തിത്ഥിയപക്കന്തസ്സ ച ഭിക്ഖുനിയാ ച ഭിക്ഖുനിഭാവേ നിരപേക്ഖതായ ഗിഹിലിങ്ഗതിത്ഥിയലിങ്ഗഗ്ഗഹണം സന്ധായ വുത്തം. സിക്ഖം അപച്ചക്ഖായ ഗിഹിഭാവൂപഗമനം സന്ധായ വുത്തന്തി കേചി വദന്തി, തം ന യുത്തം തദാപിസ്സ ഉപസമ്പന്നത്താ, ചീവരസ്സ ച തസ്സ സന്തകത്താവിജഹനതോ. **പമാണചീവരസ്സാ**തി പച്ഛിമപ്പമാണം സന്ധായ വുത്തം. **ദ്വേ ചീവരാനി പാരുപന്തസ്സാ**തി ഗാമപ്പവേസേ ദിഗുണം കത്വാ സങ്ഘാടിയോ പാരുപനം സന്ധായ വുത്തം. **''ഏസ നയോ''**തി ഇമിനാ പമാണയുത്തേസു യത്ഥ കത്ഥചി ഛിദ്ദം അധിട്ഠാനം വിജഹതീതിആദിഅത്ഥം സങ്ഗണ്ഹാതി.

അഞ്ഞം പച്ഛിമപ്പമാണം നാമ നത്ഥീതി സുത്തേ ആഗതം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ഇദാനി തമേവ വിഭാവേതും **''യഞ്ഹീ''**തിആദി വുത്തം, തം ന സമേതി, സങ്ഘാടിആദീനം മുട്ഠിപഞ്ചകാദിഹേട്ഠിമപ്പമാണസ്സ സുത്തേ അനാഗതത്താതി അധിപ്പായോ.

മഹന്തം വാ ഖുദ്ദകം കരോതീതി ഏത്ഥ അതിമഹന്തം ചീവരം മുട്ഠിപഞ്ചകാദിപച്ഛിമപ്പമാണയുത്തം കത്വാ സമന്തതോ ഛിന്ദനേനാപി

വിച്ഛിന്ദനകാലേ ഛിജ്ജമാനട്ഠാനം ഛിദ്ദസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതി അധിട്ഠാനം ന വിജഹതി ഏവാതി സിജ്ഝതി, "ഘടേത്വാ ഛിന്ദതി, ന ഭിജ്ജതീ"തി വചനേന ച സമേതി. പരിക്ഖാരചോളം പന വികപ്പനുപഗപച്ഛിമപ്പമാണതോ ഊനം കത്വാ ഛിന്നം അധിട്ഠാനം വിജഹതി അധിട്ഠാനസ്സ അനിസ്സയത്താ. താനി പുന ബദ്ധാനി ഘടിതാനി അധിട്ഠാതബ്ബമേവാതി വേദിതബ്ബം . കേചി പന "വസ്സികസാടികചീവരേ ദ്വിധാ ഛിന്നേ യദിപി ഏകേകം ഖണ്ഡം പച്ഛിമപച്ഛിമപ്പമാണം പഹോതി, ഏകസ്മിംയേവ ഖണ്ഡേ അധിട്ഠാനം തിട്ഠതി, ന ഇതരേ, "ദ്വേ പന ന വട്ടന്തീ"തി വുത്തത്താ. നിസീദനകണ്ഡുപ്പടിച്ഛാദീസുപി ഏസേവ നയോതി വദന്തി.

സമ്മുഖേ പവത്താ **സമ്മുഖാ**തി പച്ചത്തവചനം, തഞ്ച വികപ്പനവിസേസനം, തസ്മാ "സമ്മുഖേ"തി ഭുമ്മത്ഥേ നിസ്സക്കവചനം കത്വാപി അത്ഥം വദന്തി, അഭിമുഖേതി അത്ഥോ. അഥ വാ സമ്മുഖേന അത്തനോ വാചായ ഏവ വികപ്പനാ **സമ്മുഖാവികപ്പനാ**. പരമ്മുഖേന വികപ്പനാ **പരമ്മുഖാവികപ്പനാ**തി കരണത്ഥേനാപി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ, അയമേവ പാളിയാ സമേതി. **സന്നിഹിതാസന്നിഹിതഭാവന്തി** ആസന്നദൂരഭാവം. **ഏത്താവതാ നിധേതും വട്ടതീ**തി ഏത്തകേനേവ വികപ്പനാകിച്ചസ്സ നിട്ഠിതത്താ, അതിരേകചീവരം ന ഹോതീതി ദസാഹാതിക്കമേ ന നിസ്സഗ്ഗിയം ജനേതീതി അധിപ്പായോ. **പരിഭുഞ്ജിതും...പേ॰... ന വട്ടതീ**തി സയം അപച്ചുദ്ധരണം പരിഭുഞ്ജനേ പാചിത്തിയം, അധിട്ഠാനേ പരേസം വിസ്സജ്ജനേ ദുക്കടഞ്ച സന്ധായ വുത്തം.

പരിഭോഗാദയോപി വട്ടന്തീതി പരിഭോഗവിസ്സജ്ജനഅധിട്ഠാനാനിപി. **അപി**-സദ്ദേന നിധേതുമ്പി വട്ടതീതി അത്ഥോ, ഏതേന ച പച്ചുദ്ധാരേപി കതേ ചീവരമ്പി വികപ്പിതചീവരമേവ ഹോതി, ന അതിരേകചീവരം. തം പന തിചീവരാദിനാമേന അധിട്ഠാതുകാമേന അധിട്ഠഹിതബ്ബം, ഇതരേന വികപ്പിതചീവരമേവ കത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. കേചി പന "യം വികപ്പിതചീവരം, തം യാവ അപരിഭോഗകാലാ അപച്ചുദ്ധരാപേത്വാവ നിദഹിതബ്ബം, പരിഭോഗകാലേ പന സമ്പത്തേ പച്ചുദ്ധരാപേത്വാ അധിട്ഠഹിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബം. യദി ഹി തതോ പുരേപി പച്ചുദ്ധരാപേയ്യ, പച്ചുദ്ധാരേനേവ വികപ്പനായ വിഗതത്താ അതിരേകചീവരം നാമ ഹോതി, ദസാഹാതിക്കമേ ച നിസ്സഗ്ഗിയം പാചിത്തിയം. തസ്മാ യം അപരിഭുഞ്ജിത്വാവ ഠപേതബ്ബം, തദേവ വികപ്പേതബ്ബം, പച്ചുദ്ധാരേ ച കതേ അന്തോദസാഹേയേവ അധിട്ഠാതബ്ബം. യഞ്ച അട്ഠകഥായം 'തതോ പഭുതി പരിഭോഗാദയോപി വട്ടന്തീ'തിആദി വുത്തം, തം പാളിയാ വിരുജ്ഝതീ"തി വദന്തി, തം തേസം മതിമത്തമേവ. പാളിയഞ്ഹി "അന്തോദസാഹം അധിട്ഠേതി, വികപ്പേതീ"തി (പാരാ॰ ൪൬൯) ച "സാമം ചീവരം വികപ്പേത്വാ അപച്ചുദ്ധാരണം പരിഭുഞ്ജേയ്യ പാചിത്തിയ"ന്തി (പാചി॰ ൩൭൩) ച "അനാപത്തി സോ വാ ദേതി, തസ്സ വാ വിസ്സാസന്തോ പരിഭുഞ്ജതീ"തി (പാചി॰ ൩൭൪) ച സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ, അട്ഠകഥായഞ്ച "ഇമം ചീവരം വാ വികപ്പനം വാ പച്ചുദ്ധരാമീ"തിആദിനാ പച്ചുദ്ധാരം അദസ്സേത്വാ "മയ്ഹം സന്തകം പരിഭുഞ്ജ വാ വിസ്സജ്ജേഹി വാ"തി ഏവം അത്തനോ സന്തകത്തം അമോചേത്വാവ പരിഭോഗാദിവസേനേവ പച്ചുദ്ധാരസ്സ വുത്തത്താ, "തതോ പഭുതി പരിഭോഗാദയോപി വട്ടന്തീ"തി അധിട്ഠാനം വിനാപി വിസും പരിഭോഗസ്സ, നിദഹനസ്സ ച വുത്തത്താ വികപ്പനാനന്തരമേവ പച്ചുദ്ധരാപേത്വാ അനധിട്ഠഹിത്വാ ഏവ തിചീവരവിരഹിതം വികപ്പനാരഹം ചീവരം പരിഭുഞ്ജിതും, നിദഹിതുഞ്ച ഇദം പാടേക്കം വിനയകമ്മന്തി

ഖായതി. അപിച ബഹൂനം പത്താനം വികപ്പേതും, പച്ചുദ്ധാരേതുഞ്ച വുത്തത്താ പച്ചുദ്ധാരേന തേസം അതിരേകപത്തതാ ദസ്സിതാതി സിജ്ഝതി തേസു ഏകസ്സേവ അധിട്ഠാതബ്ബതോ. തസ്മാ അട്ഠകഥായം ആഗതനയേനേവ ഗഹേതബ്ബം.

പഞ്ഞത്തികോവിദോ ന ഹോതീതി ഏവം വികപ്പിതേ ''അനന്തരമേവ ഏവം പച്ചുദ്ധരിതബ്ബ''ന്തി വിനയകമ്മം ന ജാനാതി. തേനാഹ **''ന ജാനാതി പച്ചുദ്ധരിതു''**ന്തി, ഇമിനാപി ചേതം വേദിതബ്ബം ''വികപ്പനാനന്തരമേവ പച്ചുദ്ധാരോ കാതബ്ബോ''തി.

അവിസേസേന വുത്തവചനന്തി തിചീവരാദീനം സാധാരണവചനേന വുത്തവചനം. യം പനേത്ഥ ''വിരുദ്ധം വിയ ദിസ്സതീ''തി വത്വാ തം വിരോധാസങ്കം നിവത്തേതും **''തിചീവരസങ്ഖേപേന...പേ॰... വികപ്പനായ ഓകാസോ ദിന്നോ ഹോതീ''**തി വുത്തം, തം ''അധിട്ഠേതി വികപ്പേതീ''തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തേപി തിചീവരമ്പി വികപ്പേതീതി അയമത്ഥോ ന സിജ്ഝതി, ''തിചീവരം അധിട്ഠാതും ന വികപ്പേതു''ന്തി (മഹാവ॰ ൩൫൮) വിസേസേത്വാ വുത്തത്താ. യം പന അധിട്ഠാതബ്ബം, തം അധിട്ഠാതി. യം തിചീവരവിരഹിതം, തം വികപ്പേതബ്ബം, തം വികപ്പേതീതി ഏവമത്ഥോ സിജ്ഝതീതി. തസ്മാ ഏത്ഥ പുബ്ബാപരവിരോധോ ന ദിസ്സതി സാമഞ്ഞവചനസ്സ വുത്താവസേസേയേവ അവതിട്ഠനതോ. യം പനേത്ഥ തിചീവരസ്സാപി വികപ്പനവിധിം ദസ്സേതും **''തിചീവരം തിചീവരസങ്ഖേപേനാ''**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ തിചീവരസങ്ഖേപേന പരിഹരിയമാനേസു ഏകമ്പി പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതും ന വട്ടതി, തിചീവരതോ പന ഏകം വാ സകലമേവ വാ അപനേത്വാ അപരം തിചീവരം തിചീവരസങ്ഖേപേന പരിഹരിതുകാമസ്സ വാ തിചീവരാധിട്ഠാനം മുഞ്ചിത്വാ പരിക്ഖാരചോളവസേനേവ സബ്ബചീവരം പരിഭുഞ്ജിതുകാമസ്സ വാ പുരിമം അധിട്ഠിതചീവരം പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതും വട്ടതീതി ഏവമധിപ്പായേന **''തിചീവരേ ഏകേന ചീവരേന വിപ്പവസിതുകാമോ ഹോതീ''**തിആദി വുത്തം സിയാ, ഇച്ചേതം പാളിയാ സദ്ധിം സമേതി. അഥ പുനപി തദേവ തിചീവരാധിട്ഠാനേന അധിട്ഠാതുകാമോ ഹുത്വാ വിപ്പവാസസുഖത്ഥം പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതീതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന വുത്തം സിയാ, തം ''തിചീവരം അധിട്ഠാതും ന വികപ്പേതു''ന്തി (മഹാവ॰ ൩൫൮) ഇമിനാ വചനേന ന സമേതി. യദി ഹി സേസചീവരാനി വിയ തിചീവരമ്പി പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതബ്ബം സിയാ, ''തിചീവരം അധിട്ഠാതും ന വികപ്പേതു''ന്തി ഇദം വചനമേവ നിരത്ഥകം സിയാ സേസചീവരേഹി തിചീവരസ്സ വിസേസാഭാവാ. തസ്മാ ''വികപ്പേതീ''തി ഇദം തിചീവരവിരഹിതമേവ സന്ധായ വുത്തം. തിചീവരം പന വികപ്പേതും ന വട്ടതീതി വിഞ്ഞായതി, തേനേവ ദുതിയകഥിനസിക്ഖാപദസ്സ അനാപത്തിവാരേ ''വികപ്പേതീ''തി ഇദം ന വുത്തം, വീമംസിത്വാ യഥാ പാളിയാ സദ്ധിം ന വിരുജ്ഝതി, തഥാ ഏത്ഥ അധിപ്പായോ ഗഹേതബ്ബോ.

തുയ്ഹം ദേമീതിആദീസു പരിച്ചത്തത്താ മനസാ അസമ്പടിച്ഛന്തേപി സമ്പദാനഭൂതസ്സേവ സന്തകം ഹോതി, സോ ഇച്ഛിതക്ഖണേ ഗഹേതും ലഭതി. **ഇത്ഥന്നാമസ്സാ**തി പരമ്മുഖേ ഠിതം സന്ധായ വദതി. **യസ്സ പന രുച്ചതീ**തിആദി ഉഭോഹിപി പരിച്ചത്തതായ അസ്സാമികതം സന്ധായ വുത്തം.

“തം ന യുജ്ജതീ”തി ഇദം അഞ്ഞോദസാഹേ ഏവ വിസ്സാസഗ്ഗഹണം സന്ധായ അനാപത്തിവാരസ്സ ആഗതത്താ, ഇധ നിസ്സഗ്ഗിയചീവരസ്സ കപ്പിയഭാവകരണത്ഥം ലേസേന ഗഹിതത്താ ച വുത്തം, കേചി പന “പരേഹി സഭാഗേന അച്ഛിന്നേ, വിസ്സാസഗ്ഗഹിതേ ച പുന ലദ്ധേ ദോസോ ന ദിസ്സതീ”തി വദന്തി. **അനധിട്ഠാനേനാ**തി കായവാചാഹി കത്തബ്ബസ്സ അകരണേനാതി അധിപ്പായോ. ചീവരസ്സ അത്തനോ സന്തകതാ, ജാതിപമാണയുത്തതാ, ഛിന്നപലിബോധഭാവോ, അതിരേകചീവരതാ, ദസാഹാതിക്കമോതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

പഠമകഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഉദോസിതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൭൩. ദുതിയേ **അവിപ്പവാസേ**തി അവിപ്പവാസേ നിപ്ഫാദേതബ്ബേ, വിപ്പവാസദോസാഭാവേ സാധേതബ്ബേ കത്തബ്ബാ സമ്മുതീതി അത്ഥോ.

൪൭൪. **പടിസിദ്ധപരിയാപന്നേനാ**തി വിപ്പവസിതും പടിസിദ്ധേസു തീസു ചീവരേസു അഞ്ഞോഗധേന, ഏകേന ച അവയവേ സമുദായോപചാരം ദസ്സേതി.

൪൭൭-൮. **ഏത്താവതാ**തി “പരിക്ഖിത്തോ”തി ഇമിനാ. “സഭായേതി ലിങ്ഗബ്യത്തയേന സഭാ വുത്താ”തി വത്വാ പുന സയമ്പി **“സഭായേ”**തി ഇമിനാ വോഹരന്തോ സഭാ-സദ്ദസ്സ പരിയായോ സഭായ-സദ്ദോ നപുംസകലിങ്ഗയുത്തോ അത്ഥീതി ദസ്സേതി. “സഭായന്തി ലിങ്ഗബ്യത്തയേന സഭാ വുത്താ”തി വാ പാഠോ. ലിങ്ഗബ്യത്തയേന സഭാതി ച ലിങ്ഗന്തരയുത്തോ സഭാസദ്ദപരിയായോ സഭായസദ്ദോതി അത്ഥോ.

സഭായം ഗച്ഛതീതി സഭം ഗച്ഛതി. **വസിതബ്ബം നത്ഥീ**തി ചീവരഹത്ഥപാസേയേവ വസിതബ്ബം നത്ഥീതി അത്ഥോ. **തസ്സാ**തി വീഥിയാ. **സഭായസ്സ ച ദ്വാരസ്സ ച ഹത്ഥപാസാ ന വിജഹിതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ സഭായദ്വാരാനമന്തരേ വീഥി ഗേഹാപി ഗഹിതാ ഏവ ഹോന്തി ആദിപരിയോസാനാനം ഗഹിതത്താ. ഏത്ഥ ച ദ്വാരവീഥിഘരേസു വസന്തേന ഗാമപ്പവേസനസഹസേയ്യാദിദോസം പരിഹരിത്വാ സുപടിച്ഛന്നതാദിയുത്തേനേവ ഭവിതബ്ബം , സഭാ പന യദി സബ്ബേസം വസനത്ഥായ സാലാസദിസാ കതാ, അന്തരാരാമേ വിയ യഥാസുഖം വസിതും വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം. പരിക്ഖിത്തതായ ച ഏകൂപചാരതം, അപരിക്ഖിത്തതായ നാനൂപചാരതഞ്ച നിവേസനാദീസുപി അതിദിസന്തോ ആഹ **“ഏതേനേവൂപായേനാ”**തിആദി. നിവേസനാദീനി ബഹിഗാമതോ സന്നിവിട്ഠാനി ഗഹിതാനി അന്തോഗാമേ ഠിതാനം ഗാമഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹിതത്താ. **സബ്ബത്ഥാ**തി ഗാമനിഗമനിവേസനാദീസു പന്നരസസു. **പരിക്ഖേപാദീതി ആദി**-സദ്ദേന അപരിക്ഖേപസ്സേവ ഗഹണം, ന ഏകകുലാദീനമ്പി തേസം ഏകൂപചാരതാനാനൂപചാരതാനിമിത്തതാഭാവാ. ഏത്ഥ ച സത്ഥസ്സ കതിപാഹം കത്ഥചി നിവിട്ഠസ്സേവ പരിക്ഖേപോ ഹോതി, ന ഗച്ഛന്തസ്സ.

൪൮൨-൩. ഗാമതോ ബഹി ഇസ്സരാനം സമുദ്ദതീരാദീസു കതഭണ്ഡസാലാ ഉദോസിതോതി ആഹ **“യാനാദീന”**ന്തിആദി. **മുണ്ഡച്ഛദനപാസാദോ**തി നാതിഉച്ചോ ചന്ദികങ്ഗണയുത്തോ സിഖരകൂടമാലാദിവിരഹിതോ പാസാദോ.

ൻ്വൻ. പരിയാദിയിത്വാതി അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ. **നദീപരിഹാരോതി** വിസുംഗാമാദീനം വിയ നദീപരിഹാരസ്സ അവുത്തത്താ ചീവരഹത്ഥപാസോ ഏവാതി വദന്തി, അഞ്ഞേ പന "ഇമിനാ അട്ഠകഥാവചനേന നദീപരിഹാരോപി വിസും സിദ്ധോ, നദിയാ ഹത്ഥപാസോ ന വിജഹിതബ്ബോ"തി വദന്തി. **വിഹാരസീമ**ന്തി അവിപ്പവാസസീമം സന്ധായാഹ. ഏത്ഥ ച വിഹാരസ്സ നാനാകുലസന്തകഭാവേപി അവിപ്പവാസസീമാപരിച്ഛേദബ്ഭന്തരേ സബ്ബത്ഥ ചീവരഅവിപ്പവാസസമ്ഭവതോ തസ്സാ പധാനത്താ തത്ഥ സത്ഥപരിഹാരോ ന ലബ്ഭതീതി **"വിഹാരം ഗന്ത്വാ വസിതബ്ബ"**ന്തി വുത്തം. **"സത്ഥസമീപേ"**തി ഇദം യഥാവുത്തം അബ്ഭന്തരപരിച്ഛേദവസേന വുത്തം. പാളിയം **നാനാകുലസ്സ സത്ഥോ ഹോതി, സത്ഥേ ചീവരം നിക്ഖിപിത്വാ ഹത്ഥപാസാ ന വിജഹിതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ സത്ഥഹത്ഥപാസോ ഗഹിതോ.

ൻ്൩. ഏകകുലസ്സ ഖേത്തേതി അപരിക്ഖിത്തം സന്ധായ വദതി.

ൻ്൩-ൻ്. വിഹാരോ നാമ ഉപചാരസീമാ. തത്ഥ **യസ്മിം വിഹാരേ**തി തസ്സ അന്തോപരിവേണാദിം സന്ധായ വുത്തം, ഏകകുലാദിസന്തകതാ ചേത്ഥ കാരാപകാനം വസേന. **ഛായായ ഫുട്ഠോകാസസ്സാ**തി ഉജുകം അവക്ഖിത്തലേഡ്ഡുപാതബ്ഭന്തരം സന്ധായ വദതി.

അഗമനപഥേതി തദഹേവ ഗന്ത്വാ നിവത്തേതും ന സക്കുണേയ്യകേ സമുദ്ദമജ്ഝേ യേ ദീപകാ, തേസൂതി യോജനാ. **ഇതരസ്മി**ന്തി പുരത്ഥിമദിസായ ചീവരേ. **"ഉപോസഥകാലേ…പേ… വഡ്ഢതീ"**തി ഇമിനാ ചീവരവിപ്പവാസസത്തബ്ഭന്തരതോ സമാനസംവാസായ സത്തബ്ഭന്തരസീമായ അച്ചന്തവിസദിസതം ദസ്സേതി . തഥാ ഹി ബഹൂസു ഭിക്ഖൂസു ഏകതോ നിസീദിത്വാ സമന്താ സത്തബ്ഭന്തരപരിച്ഛേദേസു യഥാസകം ചീവരം ഠപേത്വാ പരിഹരന്തേസു ഏകേകസ്സ ഭിക്ഖുനോ നിസിന്നോകാസതോ പട്ഠായ പച്ചേകം സത്തബ്ഭന്തരസ്സ പരിച്ഛേദോ അഞ്ഞമഞ്ഞവിസദിസോ അനേകവിധോ ഹോതി, ന ഏകോ പരിസപരിയന്തതോ പട്ഠായ അനിമിതബ്ബത്താ. തേനേവ തത്ഥ പരിസവസേന വുഡ്ഢി, ഹാനി വാ ന ഹോതി, ന ഏവം സത്തബ്ഭന്തരസീമായ. സാ ഹി യോജനികായപി പരിസപരിയന്തതോവ പട്ഠായ സമന്താ സത്തബ്ഭന്തരപഅച്ഛിന്നാ ഏകാവ ഹോതി. തേനേവ സാ പരിസവസേന വഡ്ഢതി, ഹായതി ച, തസ്മാ അഞ്ഞാവ സത്തബ്ഭന്തരസീമാ അഞ്ഞോ സത്തബ്ഭന്തരതോ പരിച്ഛിന്നോ ചീവരവിപ്പവാസപരിഹാരോ അബ്ഭോകാസോതി വേദിതബ്ബം. യഞ്ചേത്ഥ വത്തബ്ബം, തം **ഖന്ധകേ സീമാകഥായ**മേവ (മഹാവ॰ ൧ൻ്൩) വക്ഖാമ.

ൻ്൫. നദിം ഓതരതീതി ഹത്ഥപാസം മുഞ്ചിത്വാ ഓതരതി. **ബഹിഗാമേ ഠപേത്വാ**തി അപാരുപിതബ്ബതായ വുത്തം. **വിനയകമ്മം കാതബ്ബ**ന്തി ഉത്തരാസങ്ഗേ ച ബഹിഗാമേ ഠപിതസങ്ഘാടിയഞ്ച പഠമം വിനയകമ്മം കത്വാ പച്ഛാ ഉത്തരാസങ്ഗം നിവാസേത്വാ അന്തരവാസകേ കാതബ്ബം. ഏത്ഥ ച ബഹിഗാമേ ഠപിതസ്സാപി വിനയകമ്മവചനതോ പരമ്മുഖാപി ഠിതം വിസ്സജ്ജിതും, നിസ്സട്ഠം ദാതുഞ്ച വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം. ദഹരാനം ഗമനേ സഉസ്സാഹത്താ **"നിസ്സയോ പന ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ"**തി വുത്തം. **മുഹുത്തം…പേ… പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ**തി സഉസ്സാഹത്തേ ഗമനസ്സ ഉപച്ഛിന്നത്താ വുത്തം. തേസം പന പുരാരുണാവ ഉട്ഠഹിത്വാ സഉസ്സാഹേന ഗച്ഛന്താനം അരുണേ അന്തരാ

ഉട്ഠിതേപി ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതി **"യാവ അരുണുഗ്ഗമനാ സയന്തീ"**തി വുത്തത്താ. തേനേവ **"ഗാമം പവിസിത്വാ…പേ॰… ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ"**തി വുത്തം. **അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ വചനം അഗ്ഗഹേത്വാ**തിആദിമ്ഹി സഉസ്സാഹത്താ ഗമനക്ഖണേ പടിപ്പസ്സദ്ധി ന വുത്താ. **ധേനുഭയേനാ**തി തരുണവച്ഛഗാവീനം അഭിധാവിത്വാ സിങ്ഗേന പഹരണഭയേന. **നിസ്സയോ ച പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ**തി ഏത്ഥ ധേനുഭയാദീഹി ഠിതാനം യാവ ഭയവൂപസമാ ഠാതബ്ബതോ "അന്തോഅരുണേയേവ ഗമിസ്സാമീ"തി നിയമേതും അസക്കുണേയ്യത്താ വുത്തം. യത്ഥ പന ഏവം നിയമേതും സക്കാ, തത്ഥ അന്തരാരുണേ ഉഗ്ഗതേപി നിസ്സയോ ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതി ഭേസജ്ജത്ഥായ ഗാമപ്പവിട്ഠദഹരാനം വിയ. **അന്തോസീമായം ഗാമ**ന്തി അവിപ്പവാസസീമാസമ്മുതിതോ പച്ഛാ പതിട്ഠാപിതഗാമം സന്ധായ വദതി ഗാമഞ്ച ഗാമൂപചാരഞ്ച ഠപേത്വാ സമ്മന്നിതബ്ബതോ. **പവിട്ഠാന**ന്തി ആചരിയന്തേവാസികാനം വിസും വിസും ഗതാനം അവിപ്പവാസസീമത്താ നേവ ചീവരാനി നിസ്സഗ്ഗിയാനി ഹോന്തി, സഉസ്സാഹതായ നിസ്സയോ ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതി. **അന്തരാമഗ്ഗേ**തി ധമ്മം സുത്വാ ആഗച്ഛന്താനം അന്തരാമഗ്ഗേ.

"ഇധ അപച്ചുദ്ധരണ"ന്തി ഇമിനാ അധിട്ഠാനവികപ്പനാനി വിയ പച്ചുദ്ധരണമ്പി കായേന വാ വാചായ വാ കത്തബ്ബന്തി ദസ്സേതി. കായവാചാഹി കത്തബ്ബസ്സ അകരണതോതി ഇദം കായവാചാസമുട്ഠാനം വുത്തം. അധിട്ഠിതതിചീവരതാ, അനത്ഥതകഥിനതാ, അലദ്ധസമ്മുതിതാ, രത്തിവിപ്പവാസോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

ഉദോസിതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. തതിയകഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൯൭. തതിയേ പാളിയം **ചീവരപച്ചാസാ നിക്ഖിപിതു**ന്തി ചീവരപച്ചാസായ സതിയാ നിക്ഖിപിതുന്തി അത്ഥോ. **നിട്ഠിതചീവരസ്മിം ഭിക്ഖുനാ**തി ഏത്ഥ ദുതിയകഥിനേ വിയ സാമിവസേനേവ കരണവചനസ്സ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൪൯൯-൫൦൦. **തുയ്ഹം ദമ്മീതി ദിന്ന**ന്തി "തുയ്ഹം, ഭന്തേ, അകാലചീവരം ദമ്മീ"തി ഏവം ദിന്നം, ഏതമ്പി കാലേ ആദിസ്സ ദിന്നം നാമ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. ഇദം പന അട്ഠകഥാവചനം, പാളിയം "കാലേപി ആദിസ്സ ദിന്ന"ന്തി ഇദഞ്ച "അകാലചീവര"ന്തി വചനസാമഞ്ഞതോ ലബ്ഭമാനം സബ്ബമ്പി ദസ്സേതും അത്ഥുദ്ധാരവസേന വുത്തം പഠമഅനിയതേ സോതസ്സ രഹോ വിയ. സങ്ഘസ്സ ഹി കാലേപി ആദിസ്സ ദിന്നം അകാലേ ഉപ്പന്നചീവരം വിയ സമ്മുഖീഭൂതേഹി വുത്ഥവസ്സേഹി, അവുത്ഥവസ്സേഹി ച സബ്ബേഹിപി ഭാജേതബ്ബതാസാമഞ്ഞേന അകാലചീവരം നാമ ഹോതീതി ദസ്സനത്ഥം അത്ഥുദ്ധാരവസേന പാളിയം "കാലേപി ആദിസ്സ ദിന്ന"ന്തി വുത്തം, ന പന "തതോ ഭാജേത്വാ ലദ്ധചീവരമ്പി അകാലേ ലദ്ധചീവരമ്പി വുത്ഥവസ്സാനം ഏകമാസപരിഹാരം, പഞ്ചമാസപരിഹാരം വാ ന ലഭതി, പച്ചാസാചീവരേ അസതി ദസാഹപരിഹാരമേവ ലഭതീ"തി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം, അട്ഠകഥായമ്പി "ആദിസ്സ ദിന്ന"ന്തി വചനസാമഞ്ഞതോ ലബ്ഭമാനം സബ്ബം അത്ഥുദ്ധാരവസേന ദസ്സേതും "ഏകപുഗ്ഗലസ്സ വാ ഇദം തുയ്ഹം ദമ്മീതി ദിന്ന"ന്തി വുത്തം, ന പന തഥാലദ്ധം വാ അകാലേ ലദ്ധം വാ അനത്ഥതകഥിനാനം ദസാഹബ്ഭന്തരേ അധിട്ഠാതബ്ബന്തി ദസ്സേതുന്തി വേദിതബ്ബം ഇതരഥാ പാളിഅട്ഠകഥാഹി വിരുജ്ഝനതോ. തഥാ ഹി **അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദേ** അകാലേ ഉപ്പന്നമ്പി

അച്ചേകചീവരം ‘‘യാവചീവരകാലസമയം നിക്ഖിപിതബ്ബ’’ന്തി (പാരാ॰ ൬൪൮) വുത്തം, തസ്സ അട്ഠകഥായഞ്ച ‘‘പവാരണമാസസ്സ ജുണ്ഹപക്ഖപഞ്ചമിയം ഉപ്പന്നസ്സ അച്ചേകചീവരസ്സ അനത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസദിവസാധികോ മാസോ, അത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസദിവസാധികാ പഞ്ച മാസാ ച പരിഹാരോ വുത്തോ, തമേവ പരിഹാരം സന്ധായ ‘ഛട്ഠിതോ പട്ഠായ പന ഉപ്പന്നം അനച്ചേകചീവരമ്പി പച്ചുദ്ധരിത്വാ ഠപിതചീവരമ്പി ഏതം പരിഹാരം ലഭതിയേവാ’തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൬൪൯-൬൫൦) വുത്തം. തസ്മാ കാലേപി അകാലേപി ച യഥാതഥാ ലദ്ധം അതിരേകചീവരം വുത്ഥവസ്സാനം ഏകമാസം, പഞ്ചമാസം വാ യഥാരഹം പരിഹാരം ലഭതി ഏവാതി ഗഹേതബ്ബം.

ഏവം പന അവത്വാ പദഭാജനം വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **ഏവന്തി** യം അട്ഠകഥായം ‘‘തതോ ചേ ഉത്തരി’’തി ഇമസ്സ മാസപരമതോ ഉത്തരീതി അത്ഥോ വുത്തോ, തം പരാമസതി. പദഭാജനിയം ഏവമത്ഥം അവത്വാ അഞ്ഞഥാ അത്ഥോ വുത്തോതി അധിപ്പായോ. **താവ ഉപ്പന്നം പച്ചാസാചീവരന്തി** പച്ചത്തവചനം. **‘‘മൂലചീവര’’ന്തി** ഇദം ഉപയോഗവചനം. **അത്തനോ ഗതികം കരോതീതി** അനന്തരാ ദുതിയദിവസാദീസു ഉപ്പന്നം പച്ചാസാചീവരം മാസപരമം മൂലചീവരം ഠപേതും അദത്വാ അത്തനോ ദസാഹപരമതായ ഏവ പതിട്ഠാപേതീതി അത്തനോ ഗതികം കരോതീതി. **തതോ ഉദ്ധം മൂലചീവരന്തി** ഏത്ഥ പന **മൂലചീവരന്തി** പച്ചത്തവചനം. തഞ്ഹി വീസതിമദിവസതോ ഉദ്ധം ദ്വാവീസതിമദിവസാദീസു ഉപ്പന്നം പച്ചാസാചീവരം അത്തനാ സദ്ധിം ഏകതോ സിബ്ബേത്വാ ഘടിതം ദസാഹപരമം ഗന്തും അദത്വാ നവാഹപരമതാദിവസേന അത്തനോ ഗതികം കരോതി, ഏകതോ അസിബ്ബേത്വാ വിസും ഠപിതം പന പച്ചാസാചീവരം ദസാഹപരമമേവ.

പാളിയം **ദസാഹാതി** ദസാഹേന. **ഏകാദസേ ഉപ്പന്നേതിആദീസു** ഏകാദസാഹേ ഉപ്പന്നേതിആദിനാ അത്ഥോ, അയമേവ വാ പാഠോ ഗഹേതബ്ബോ. **ഏകവീസേ ഉപ്പന്നേ…പേ॰… നവാഹാ കാരേതബ്ബന്തിആദി** പച്ചാസാചീവരസ്സ ഉപ്പന്നദിവസം ഠപേത്വാ വുത്തം. തേനേവ **‘‘തിംസേ…പേ॰… തദഹേവ അധിട്ഠാതബ്ബ’’ന്തി** വുത്തം. **‘‘അഞ്ഞം പച്ചാസാചീവരം…പേ॰… കാരേതബ്ബ’’ന്തി** ഇദം സതിയാ ഏവ പച്ചാസായ വുത്തം. സചേ പന ‘‘ഇതോ പട്ഠായ ചീവരം ന ലഭിസ്സാമീ’’തി ഇച്ഛിതട്ഠാനതോ പച്ചാസായ ഉപച്ഛിന്നായ അഞ്ഞത്ഥാപി യേന കേനചി ഉപായേന പച്ചാസം ഉപ്പാദേതി, മൂലചീവരം ന അധിട്ഠാതബ്ബം, സബ്ബഥാ പച്ചാസായ ഉപച്ഛിന്നായ ദസാഹാതിക്കന്തം മൂലചീവരം തദഹേവ അധിട്ഠാതബ്ബം. **പച്ചാസാചീവരമ്പി പരിക്ഖാരചോളം അധിട്ഠാതബ്ബന്തി** പഠമതരം ഉപ്പന്നം വിസഭാഗം സന്ധായ വദതി. **അഞ്ഞമഞ്ഞന്തി** അഞ്ഞം അഞ്ഞം, അയമേവ വാ പാഠോ. അങ്ഗം പനേത്ഥ പഠമകഥിനേ വുത്തസദിസമേവ. കേവലഞ്ഹി തത്ഥ ദസാഹാതിക്കമോ, ഇധ മാസാതിക്കമോതി അയം വിസേസോ.

തതിയകഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. പുരാണചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦൩-൫. ചതുത്ഥേ പാളിയം **ഭത്തവിസ്സഗ്ഗന്തി** ഭത്തസ്സ ഉദരേ വിസ്സജ്ജനം, പവേസനം അജ്ഝോഹരണം ഭത്തകിച്ചന്തി അത്ഥോ, ഭോജനപരിയോസാനേന ഭത്തസ്സ വിസ്സജ്ജനന്തിപി വദന്തി. **തത്ഥ നാമ ത്വന്തി** സോ നാമ ത്വം, തായ നാമ

ത്വന്തി വാ അത്ഥോ. പിതാ ച മാതാ ച പിതരോ, പിതൂനം പിതാ ച മാതാ ച **പിതാമഹാ,** തേ ഏവ യുഗളട്ഠേന **യുഗോ,** തസ്മാ യാവ സത്തമാ പിതാമഹയുഗാ പിതാമഹാവട്ടാതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി പിതാമഹഗ്ഗഹണേന മാതാമഹോ ച പിതാമഹീ മാതാമഹീ ച ഗഹിതാവ ഹോന്തി. സത്തമയുഗതോ പരം ''അഞ്ഞാതകാ''തി വേദിതബ്ബം. **യാതി** ഭിക്ഖുനീ. പിതു മാതാ **പിതാമഹീ,** മാതു പിതാ **മാതാമഹോ**.

പയോഗേ പയോഗേ ഭിക്ഖുസ്സ ദുക്കടന്തി ''ധോവാ''തി ആണാപനവാചായ ഏകായ ഏവ തദനുഗുണസ്സ സബ്ബസ്സാപി പയോഗസ്സ ആണത്തത്താ വുത്തം.

൫൦൩. തദവിനാഭാവതോ ധോവനസ്സ **''കായവികാരം കത്വാ''**തി ച **''അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ''**തി ച വുത്തത്താ കായേന ധോവാപേതുകാമതം അപ്പകാസേത്വാ ദാനഖിപനപേസനാദിം കരോന്തസ്സ ച ദ്വാദസഹത്ഥം ഉപചാരം മുഞ്ചിത്വാ ബഹി ഠത്വാ കായവാചാഹി ആണാപേത്വാ ഖിപനപേസനാദിം കരോന്തസ്സ ച അനാപത്തി ഏവ.

ഏകേന വത്ഥുനാതി പഠമകതേന. പഞ്ചസതാനി പമാണം ഏതാസന്തി **പഞ്ചസതാ**. ഭിക്ഖുഭാവതോ പരിവത്തലിങ്ഗാപി ഭിക്ഖുനീ ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ ഏകതോഉപസമ്പന്നാ ഏവ.

൫൦൭. **താവകാലികം ഗഹേത്വാ**തി അത്തനാ കതിപാഹം പാരുപനാദിഅത്ഥായ താവകാലികം യാചിത്വാ. പുരാണചീവരതാ, ഉപചാരേ ഠത്വാ അഞ്ഞാതികായ ഭിക്ഖുനിയാ ആണാപനം, തസ്സാ ധോവാപനാദീനി ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പുരാണചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ചീവരപടിഗ്ഗഹണസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦൮. പഞ്ചമേ **അപഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേ**തി **ഗണമ്ഹാ ഓഹീയനസിക്ഖാപദേ** (പാചി॰ ൬൯൧-൬൯൨) അപഞ്ഞത്തേ. **കോട്ഠാസസമ്പത്തീ**തി കേസാദിപഞ്ചകോട്ഠാസാനം കല്യാണതാ. **ഹത്ഥതലേയേവ ദസ്സേത്വാ**തി ഹത്ഥതലതോ സേസകായസ്സ അദസ്സനം ദീപേതി.

൫൧൦. **വിഹത്ഥതായാ**തി വിഹതതായ, അമിസ്സിതതായ അപടിസരണതായാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **''സമഭിതുന്നത്താ''**തി, ബ്യധിതത്താതി അത്ഥോ. പരിവത്തേതബ്ബം പരിവത്തം, തദേവ **പാരിവത്തകം,** പരിവത്തേത്വാ ദിയ്യമാനന്തി അത്ഥോ.

പുരിമസിക്ഖാപദേ വിയ ഇധ ദ്വാദസഹത്ഥോ ഉപചാരനിയമോ നത്ഥീതി ആഹ **''ഉപചാരം മുഞ്ചിത്വാ''**തി. **അഞ്ഞത്ര പാരിവത്തകാ**തി യം അന്തമസോ ഹരീടകഖണ്ഡമ്പി ദത്വാ വാ ''ദസ്സാമീ''തി ആഭോഗം കത്വാ വാ പരിവത്തകം ഗണ്ഹാതി, തം ഠപേത്വാ. **''തം അചിത്തകഭാവേന ന സമേതീ''**തി ഇമിനാ ഞാതിഭാവാജാനനാദീസു വിയ ഭിക്ഖുനീഭാവാജാനനാദിവസേനാപി അചിത്തകതം പകാസേതി.

൫൩൮. തികഞ്ച തം പാചിത്തിയഞ്ചാതി **തികപാചിത്തിയം,** പാചിത്തിയതികന്തി അത്ഥോ. **പത്തത്ഥവികാദീ**തി അനധിട്ഠാനുപഗം സന്ധായ വദതി. **കോ പന വാദോ പത്തത്ഥവികാദീസൂ**തി മഹതിയാപി താവ ഭിസിച്ഛവിയാ അനധിട്ഠാനുപഗത്താ അനാപത്തി, വികപ്പനുപഗപച്ഛിമപ്പമാണവിരഹിതതായ അനധിട്ഠാതബ്ബേസു കിമേവ വത്തബ്ബന്തി ദസ്സേതി. പത്തത്ഥവികാദീനി പന വികപ്പനുപഗപച്ഛിമാനി ഗണ്ഹിതും ന വട്ടതി ഏവ. പടിഗ്ഗഹണം **കിരിയാ,** അപരിവത്തനം **അകിരിയാ**. വികപ്പനുപഗചീവരതാ, പാരിവത്തകാഭാവോ, അഞ്ഞാതികായ ഹത്ഥതോ ഗഹണന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ചീവരപടിഗ്ഗഹണസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൧൫. ഛട്ഠേ പടു ഏവ **പട്ടോ**. പാളിയം **ധമ്മനിമന്തനാ**തി സമണേസു വത്തബ്ബാചാരധമ്മമത്തവസേന നിമന്തനാ, ദാതുകാമതായ കതനിമന്തനാ ന ഹോതീതി അത്ഥോ. തേനേവ **"വിഞ്ഞാപേസ്സതീ"**തി വുത്തം. അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതതോ ഹി വിഞ്ഞത്തി നാമ ഹോതി.

൫൧൭. "തിണേന വാ പണ്ണേന വാ പടിച്ഛാദേത്വാ ആഗന്തബ്ബ"ന്തി ഇമിനാ ഭൂതഗാമവികോപനം അനുഞ്ഞാതന്തി ആഹ **"നേവ ഭൂതഗാമപാതബ്യതായാ"**തിആദി. പഠമം സുദ്ധചിത്തേന ലിങ്ഗം ഗഹേത്വാ പച്ഛാ ലദ്ധിം ഗണ്ഹന്തോപി തിത്ഥിയപക്കന്തകോ ഏവാതി ആഹ **"നിവാസേത്വാപി ലദ്ധി ന ഗഹേതബ്ബാ"**തി.

യം ആവാസം പഠമം ഉപഗച്ഛതീതി ഏത്ഥാപി വിഹാരചീവരാദിഅത്ഥായ പവിസന്തേനപി തിണാദീഹി പടിച്ഛാദേത്വാവ ഗന്തബ്ബം, ന ത്വേവ നഗ്ഗേന ആഗന്തബ്ബന്തി സാമഞ്ഞതോ ദുക്കടസ്സ വുത്തത്താ. **ചിമിലികാഹീ**തി പടപിലോതികാഹി. **പരിഭോഗേനേവാ**തി അഞ്ഞം ചീവരം അലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജനേന. **പരിഭോഗജിണ്ണ**ന്തി യഥാ തം ചീവരം പരിഭുഞ്ജിയമാനം ഓഭഗ്ഗവിഭഗ്ഗതായ അസാരുപ്പം ഹോതി, ഏവം ജിണ്ണം.

൫൨൧. അഞ്ഞസ്സത്ഥായാതി ഏത്ഥാപി "ഞാതകാനം പവാരിതാന"ന്തി ഇദം അനുവത്തതി ഏവാതി ആഹ **"അത്തനോ ഞാതകപവാരിതേ"**തിആദി. ഇധ പന അഞ്ഞസ്സ അച്ഛിന്നനട്ഠചീവരസ്സ അത്ഥായ അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതേ വിഞ്ഞാപേന്തസ്സ നിസ്സഗ്ഗിയേന അനാപത്തീതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ, ഇതരഥാ "ഞാതകാനം പവാരിതാന"ന്തി ഇമിനാ വിസേസോ ന ഭവേയ്യ. തേനേവ അനന്തരസിക്ഖാപദേ വക്ഖതി "അട്ഠകഥാസു പന ഞാതകപരിവാതട്ഠാനേ... പേ॰... പമാണമേവ വട്ടതീതി വുത്തം, തം പാളിയാ ന സമേതീ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൫൨൬) ച "യസ്മാ പനിദം സിക്ഖാപദം അഞ്ഞസ്സത്ഥായ വിഞ്ഞാപനവത്ഥുസ്മിംയേവ പഞ്ഞത്തം, തസ്മാ ഇധ 'അഞ്ഞസ്സത്ഥായാ'തി ന വുത്ത"ന്തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൫൨൬) ച. വികപ്പനുപഗചീവരതാ, സമയാഭാവോ, അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തി, തായ പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. തതുത്തരിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൨൨-൫൨൪. സത്തമേ പാളിയം **പഗ്ഗാഹികസാല**ന്തി ദുസ്സാപണം. തഞ്ഹി വാണിജകേഹി ദുസ്സാനി പഗ്ഗഹേത്വാ ദസ്സനട്ഠാനതായ ''പഗ്ഗാഹികസാലാ''തി വുച്ചതി. **അസ്സ ചീവരസ്സാ**തി സാദിതബ്ബചീവരസ്സ. **"തിചീവരികേനാ"**തി ഇമിനാ അച്ഛിന്നതിചീവരതോ അഞ്ഞസ്സ വിഹാരാദീസു നിഹിതസ്സ ചീവരസ്സ അഭാവം ദസ്സേതി. യദി ഭവേയ്യ, വിഞ്ഞാപേതും ന വട്ടേയ്യ. താവകാലികം നിവാസേത്വാ അത്തനോ ചീവരം ഗാഹേതബ്ബം, താവകാലികമ്പി അലഭന്തസ്സ ഭൂതഗാമവികോപനം കത്വാ തിണപണ്ണേഹി ഛദനം വിയ വിഞ്ഞാപനമ്പി വട്ടതി ഏവ. **അഞ്ഞേനാ**തി അച്ഛിന്നഅസമ്ബച്ചീവരേന. **ദ്വേ നട്ഠാനീ**തി അധികാരതോ വുത്തം **"ദ്വേ സാദിതബ്ബാനീ"**തി.

൫൨൭. പാളിയാ ന സമേതീതി ''അനാപത്തി ഞാതകാനം പവാരിതാന''ന്തി ഇമായ പാളിയാ ന സമേതി തതുത്തരിവിഞ്ഞാപനആപത്തിപ്പസങ്ഗേ ഏവ വുത്തത്താ. **"അഞ്ഞസ്സത്ഥായാതി ന വുത്ത"**ന്തി ഇദം അഞ്ഞസ്സത്ഥായ തതുത്തരി വിഞ്ഞാപനേ നിസ്സഗ്ഗിയം പാചിത്തിയം ഹോതീതി ഇമമത്ഥം ദീപേതി, തഞ്ച പാചിത്തിയം യേസം അത്ഥായ വിഞ്ഞാപേതി, തേസം വാ സിയാ, വിഞ്ഞാപകസ്സേവ വാ, ന താവ തേസം തേഹി അവിഞ്ഞാപിതത്താ, നാപി വിഞ്ഞാപകസ്സ അത്താനം ഉദ്ദിസ്സ അവിഞ്ഞാപിതത്താ. തസ്മാ അഞ്ഞസ്സത്ഥായ വിഞ്ഞാപേന്തസ്സാപി നിസ്സഗ്ഗിയം പാചിത്തിയം ന ദിസ്സതി. പാളിയം പന ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ അത്തനോ സാദിയനപടിബദ്ധതാവസേന പവത്തത്താ ''അഞ്ഞസ്സത്ഥായാ''തി അനാപത്തിവാരേ ന വുത്തന്തി വദന്തി, തഞ്ച യുത്തം വിയ ദിസ്സതി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. തതുത്തരിചീവരതാ, അച്ഛിന്നാദികാരണതാ, അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തി, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

തതുത്തരിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. പഠമഉപക്ഖടസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൨൮-൫൩൧. അട്ഠമേ **യോ കത്താ**തി ദായകം സന്ധായ വുത്തം. പടോ ഏവ **പടകോ. "അപ്പഗ്ഘം ചേതാപേതീ"**തി ഇദം നിസ്സഗ്ഗിയപാചിത്തിയാ അനാപത്തിം സന്ധായ വുത്തം, വിഞ്ഞത്തിപച്ചയാ പന ദുക്കടമേവ. ''പുബ്ബേ അപ്പവാരിതോ''തി ഹി സുത്തേ വിഞ്ഞത്തികാരണം വുത്തം. **മാതികാട്ഠകഥായമ്പി** ''ചീവരേ ഭിയ്യോകമ്യതാ, അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തി, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനീ''തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ഉപക്ഖടസിക്ഖാപദ) അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിതാ പകാസിതാ, കേചി പന ''ദായകേന ദാതുകാമോമ്ഹീതി അത്തനോ സന്തികേ അവുത്തേപി യദഗ്ഘനകം സോ ദാതുകാമോ, തദഗ്ഘനകം ആഹരാപേതും വട്ടതി ഏവാ''തി വദന്തി, തം **രാജസിക്ഖാപദട്ഠകഥായപി** ന സമേതി, ദൂതേന വാ ദായകേന വാ ''ആയസ്മന്തം ഉദ്ദിസ്സ ചീവരചേതാപന്നം ആഭത''ന്തി ആരോചിതേപി മുഖവേവടിയകപ്പിയകാരകാദീനം സന്തികാ ആഹരാപനസ്സ തത്ഥ പടിക്ഖിത്തത്താ. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ ''ഇമേ ദ്വേ അനിദ്ദിട്ഠകപ്പിയകാരകാ നാമ, ഏതേസു അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതേസു വിയ പടിപജ്ജിതബ്ബം...പേ॰... ന കിഞ്ചി വത്തബ്ബാ. ദേസനാമത്തമേവ ചേതം 'ദൂതേന ചീവരചേതാപന്നം പഹിണേയ്യാ'തി സയം ആഹരിത്വാപി പിണ്ഡപാതാദീനം അത്ഥായ ദദന്തേസുപി ഏസേവ

നയോ”തി. മുഖവേവടിയകപ്പിയകാരകാദയോ ഹി ദായകേന പരിച്ചത്തേപി വത്ഥുമ്ഹി “അസുകസ്സ സന്തികേ ചീവരപിണ്ഡപാതാദിം ഗണ്ഹഥാ”തി അനിദ്ദിട്ഠത്താ ഏവ “ന കിഞ്ചി വത്തബ്ബോ”തി വുത്തം, ന പന തസ്സ വത്ഥുനോ മുഖവേവടിയാദീനം സന്തകത്താ, തസ്മാ ഇധാപി ദായകേന വാ ദൂതേന വാ “യം ഇച്ഛഥ, തം വദഥാ”തി അപ്പവാരിതസ്സ വദതോ ദുക്കടമേവ. **അഗ്ഘവഡ്ഢനക**ന്തി ചീവരേ അഗ്ഘവഡ്ഢനകം നിസ്സായ പവത്തം ഇദം സിക്ഖാപദം, ന പിണ്ഡപാതാദീസു തേസു അഗ്ഘവഡ്ഢനസ്സ ദുക്കടമത്തത്താ, പണീതപിണ്ഡപാതേ സുദ്ധികപാചിത്തിയത്താ ചാതി ഗഹേതബ്ബം. തേനേവ “ചീവരേ ഭിയ്യോകമ്യതാ”തി അങ്ഗം വുത്തം.

പഠമഉപക്ഖടസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ദുതിയഉപക്ഖടസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൩൩. നവമേ പാളിയം **പച്ചേകചീവരചേതാപന്നാ**തി പച്ചേകം നിയമേത്വാ ചീവരചേതാപന്നാ, ഏകേകേന വിസും വിസും നിയമിതാ ചീവരചേതാപന്നാതി അത്ഥോ. **ഉഭോവ സന്താ ഏകേനാ**തി ഉഭോ ഏകതോവ സന്താ, ഉഭോ ഏകതോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ.

ദുതിയഉപക്ഖടസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. രാജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൩൭. ദസമേ “അജ്ജണ്ഹോ”തി “അജ്ജ നോ”തി വത്തബ്ബേ ഹ-കാരാഗമം, ന-കാരസ്സ ച ണ-കാരം കത്വാ വുത്തോതി ആഹ **“അജ്ജ ഏകദിവസം അമ്ഹാക”**ന്തി.

൫൩൮-൯. യം വുത്തം **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ രാജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) “ഇമിനാ ചീവരചേതാപന്നേന ചീവരം ചേതാപേത്വാ ഇത്ഥന്നാമം ഭിക്ഖും ചീവരേന അച്ഛാദേഹീതി ഇദം ആഗമനസുദ്ധിം ദസ്സേതും വുത്തം, സചേ ഹി ‘ഇദം ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദേഹീ’തി പേസേയ്യ, ആഗമനസ്സ അസുദ്ധത്താ അകപ്പിയവത്ഥും ആരബ്ഭ ഭിക്ഖുനാ കപ്പിയകാരകോപി നിദ്ദിസിതബ്ബോ ന ഭവേയ്യാ”തി, തം നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥുദുക്കടവത്ഥുഭൂതം അകപ്പിയചീവരചേതാപന്നം “അസുകസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദേഹീ”തി ഏവം ആഗമനസുദ്ധിയാ അസതി, സിക്ഖാപദേ ആഗതനയേന ദൂതവചനേ ച അസുദ്ധേ സബ്ബഥാ പടിക്ഖേപോ ഏവ കാതും വട്ടതി, ന പന “ചീവരഞ്ച ഖോ മയം പടിഗ്ഗണ്ഹാമാ”തി വത്തും, തദനുസാരേന ന വേയ്യാവച്ചകരഞ്ച നിദ്ദിസിതും ആഗമനദൂതവചനാനം ഉഭിന്നം അസുദ്ധത്താ. പാളിയം ആഗതനയേന പന ആഗമനസുദ്ധിയാ സതി ദൂതവചനേ അസുദ്ധേപി സിക്ഖാപദേ ആഗതനയേന സബ്ബം കാതും വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. തേന ച യഥാ ദൂതവചനാസുദ്ധിയമ്പി ആഗമനേ സുദ്ധേ വേയ്യാവച്ചകരമ്പി നിദ്ദിസിതും വട്ടതി, ഏവം ആഗമനാസുദ്ധിയമ്പി ദൂതവചനേ സുദ്ധേ വട്ടതി ഏവാതി അയമത്ഥോ അത്ഥതോ സിദ്ധോവ ഹോതി, ഉഭയസുദ്ധിയം വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീതി ഉഭയാസുദ്ധിപക്ഖമേവ സന്ധായ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ രാജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) “കപ്പിയകാരകോപി നിദ്ദിസിതബ്ബോ ന ഭവേയ്യാ”തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

യം പനേത്ഥ **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൨.൫൬൭-൫൬൮) "ആഗമനസ്സ സുദ്ധിയാ വാ അസുദ്ധിയാ വാ വിസേസപ്പയോജനം ന ദിസ്സതീ"തിആദി വുത്തം, തം മാതികാട്ഠകഥാവചനസ്സ അധിപ്പായം അസല്ലക്ഖേത്വാ വുത്തം യഥാവുത്തനയേന ആഗമനസുദ്ധിആദിനാ സപ്പയോജനത്താ. യോ പനേത്ഥ "മൂലസാമികേന കപ്പിയവോഹാരവസേന, പേസിതസ്സ ദൂതസ്സ അകപ്പിയവോഹാരവസേന ച വദതോപി കപ്പിയകാരകോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ ഭവേയ്യാ"തി അനിട്ഠപ്പസങ്ഗോ വുത്തോ, സോ അനിട്ഠപ്പസങ്ഗോ ഏവ ന ഹോതി അഭിമതത്താ. തഥാ ഹി **സിക്ഖാപദേ** ഏവ "പടിഗ്ഗണ്ഹാതു ആയസ്മാ ചീവരചേതാപന്ന"ന്തി അകപ്പിയവോഹാരേന വദതോ ദൂതസ്സ കപ്പിയേന കമ്മേന വേയ്യാവച്ചകരോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ വുത്തോ ആഗമനസ്സ സുദ്ധത്താ, ആഗമനസ്സാപി അസുദ്ധിയം പന കപ്പിയേനാപി കമ്മേന വേയ്യാവച്ചകരോ ന നിദ്ദിസിതബ്ബോതി അയമേവ ആഗമനസ്സ സുദ്ധിഅസുദ്ധീസു പയോജനം. കഥം പന ദൂതവചനേന ആഗമനസുദ്ധി വിഞ്ഞായതീതി? നായം ഭാരോ. ദൂതേന ഹി അകപ്പിയവോഹാരേനേവ വുത്തേ ഏവ ആഗമനസുദ്ധി ഗവേസിതബ്ബാ, ന ഇതരഥാ, തത്ഥ ച തസ്സ വചനക്കമേന പുച്ഛിത്വാ ച യുത്തിആദീഹി ച സക്കാ വിഞ്ഞാതും. ഇധാപി ഹി **സിക്ഖാപദേ** "ചീവരചേതാപന്നം ആഭത"ന്തി ദൂതവചനേനേവ ചീവരം കിണിത്വാ ദാതും പേസിതഭാവോ വിഞ്ഞായതി. യദി ഹി സബ്ബഥാ ആഗമനസുദ്ധി ന വിഞ്ഞായതി, പടിക്ഖേപോ ഏവ കത്തബ്ബോതി.

പാളിയഞ്ച "ചീവരഞ്ച ഖോ മയം പടിഗ്ഗണ്ഹാമാ"തിആദി ദൂതവചനസ്സ അകപ്പിയത്തേപി ആഗമനസുദ്ധിയാ സതി പടിപജ്ജനവിധിദസ്സനത്ഥം വുത്തം. "ഏസോ ഖോ…പേ॰… ന വത്തബ്ബോ 'തസ്സ ദേഹീ'"തിആദി അകപ്പിയവത്ഥുസാദിയനപരിമോചനത്ഥം വുത്തം. "സഞ്ഞത്തോ"തിആദി "ഏവം ദൂതേന പുന വുത്തേ ഏവ ചോദേതും വട്ടതി, ന ഇതരഥാ"തി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. "ന വത്തബ്ബോ 'ദേഹി മേ ചീവരം…പേ॰… ചേതാപേഹി മേ ചീവര'"ന്തി ഇദം ദൂതേനാഭതരൂപിയം പടിഗ്ഗഹേതും അത്തനാ നിദ്ദിട്ഠകപ്പിയകാരകത്താവ "ദേഹി മേ ചീവരം…പേ॰… ചേതാപേഹി മേ ചീവര"ന്തി വദന്തോ രൂപിയസ്സ പകതത്താ തേന രൂപിയേന പരിവത്തേത്വാ "ദേഹി ചേതാപേഹീ"തി രൂപിയസംവോഹാരം സമാപജ്ജന്തോ നാമ ഹോതീതി തം ദോസം ദൂരതോ പരിവജ്ജേതും വുത്തം രൂപിയപടിഗ്ഗഹണേന സങ്ഘമജ്ഝേ നിസ്സട്ഠരൂപിയേ വിയ. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ "ന വത്തബ്ബോ ഇമം വാ ഇമം വാ ആഹരാ"തി. തസ്മാ ന ഇദം വിഞ്ഞത്തിദോസം പരിവജ്ജേതും വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം, "അത്ഥോ മേ, ആവുസോ, ചീവരേനാ"തിപി അവത്തബ്ബതാപസങ്ഗതോ, തേനേവ ദൂതനിദ്ദിട്ഠേസു രൂപിയസംവോഹാരസങ്കാഭാവതോ അഞ്ഞം കപ്പിയകാരകം ഠപേത്വാപി ആഹരാപേതബ്ബന്തി വുത്തം. തഥാപി "ദൂതേന ഠപിതരൂപിയേന ചേതാപേത്വാ ചീവരം ആഹരാപേഹീ"തി അവത്വാ കേവലം "ചീവരം ആഹരാപേഹീ"തി ഏവം ആഹരാപേതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ ഗഹേതബ്ബോ. **ഠാനം ഭഞ്ജതീ**തി ഏത്ഥ **ഠാന**ന്തി ഠിതിയാ ച കാരണസ്സ ച നാമം, തസ്മാ ആസനേ നിസീദനേന ഠാനമ്പി കുപ്പതി, ആഗതകാരണമ്പി തേസം ന വിഞ്ഞായതി. ഠിതം പന അകോപേത്വാ ആമിസപടിഗ്ഗഹണാദീസു ആഗതകാരണമേവ ഭഞ്ജതി, ന ഠാനം. തേനാഹ **"ആഗതകാരണം ഭഞ്ജതീ"**തി . കേചി പന "ആമിസപടിഗ്ഗഹണാദിനാ ഠാനമ്പി ഭഞ്ജതീ"തി വദന്തി, തം അട്ഠകഥായ ന സമേതി.

യതസ്സ ചീവരചേതാപന്നന്തിആദി യേന അത്തനാ വേയ്യാവച്ചകരോ നിദ്ദിട്ഠോ, ചീവരഞ്ച അനിപ്ഫാദിതം, തസ്സ കത്തബ്ബവിധിദസ്സനം. ഏവം ഭിക്ഖുനാ വത്ഥുസാമികാനം വുത്തേ തേ ചോദേത്വാ ദേന്തി, വട്ടതി "സാമികാ ചോദേത്വാ ദേന്തീ"തി അനാപത്തിയം വുത്തത്താ. തേന ച യോ സയം അചോദേത്വാ ഉപാസകാദീഹി പരിയായേന വത്വാ ചോദാപേതി, തേസു സത്തക്ഖത്തുമ്പി ചോദേത്വാ ചീവരം ദാപേന്തേസു തസ്സ അനാപത്തി സിദ്ധാ ഹോതി സിക്ഖാപദസ്സ അനാണത്തികത്താ.

കേനചി അനിദ്ദിട്ഠോ അത്തനോ മുഖേനേവ ബ്യാവടഭാവം വേയ്യാവച്ചകരത്തം പത്തോ **മുഖവേവടികോ. "അവിചാരേതുകാമതായാ"**തി ഇമിനാ വിജ്ജമാനമ്പി ദാതും അനിച്ഛന്താ അരിയാപി വഞ്ചനാധിപ്പായം വിനാ വോഹാരതോ നത്ഥീതി വദന്തീതി ദസ്സേതി. **ഭേസജ്ജക്ഖന്ധകേ** മേണ്ഡകസേട്ഠിവത്ഥുമ്ഹി (മഹാവ॰ ൨൯൯) വുത്തം "സന്തി, ഭിക്ഖവേ"തിആദിവചനമേവ (മഹാവ॰ ൨൯൯) **മേണ്ഡകസിക്ഖാപദം** നാമ. **കപ്പിയകാരകാനം ഹത്ഥേ**തി ദൂതേന നിദ്ദിട്ഠകപ്പിയകാരകേ സന്ധായ വുത്തം, ന പന ഭിക്ഖുനാ നിദ്ദിട്ഠേ, അനിദ്ദിട്ഠേ വാതി. തേനാഹ **"ഏത്ഥ ച ചോദനായ പമാണം നത്ഥീ"**തിആദി.

സയം ആഹരിത്വാ ദദന്തേസൂതി സമ്ബന്ധോ. **"പിണ്ഡപാതാദീനം അത്ഥായാ"**തി ഇമിനാ ചീവരത്ഥായേവ ന ഹോതീതി ദസ്സേതി. **"ഏസേവ നയോ"**തി ഇമിനാ വത്ഥുസാമിനാ നിദ്ദിട്ഠകപ്പിയകാരകഭേദേസുപി പിണ്ഡപാതാദിനമ്പി അത്ഥായ ദിന്നേ ച ഠാനചോദനാദി സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ കാതബ്ബന്തി ദസ്സേതി.

"സങ്ഘം വാ...പേ॰... അനാമസിത്വാ"തി വുത്തത്താ "സങ്ഘസ്സ വിഹാരത്ഥായ ദേമാ"തിആദിനാ ആമസിത്വാ വദന്തേസു പടിക്ഖിപിതബ്ബമേവ. **"സങ്ഘോ സമ്പടിച്ഛതീ"**തി ഇദം ഉക്കട്ഠവസേന വുത്തം, ഗണാദീസുപി സങ്ഘസ്സത്ഥായ സമ്പടിച്ഛന്തേസുപി പടിഗ്ഗഹണേപി പരിഭോഗേപി ദുക്കടമേവ. **സാരത്ഥദീപനിയം** "പടിഗ്ഗഹണേ പാചിത്തിയ"ന്തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൨.൫൩൭-൫൩൮) വുത്തം, തം ന യുത്തം സങ്ഘചേതിയാദീനം അത്ഥായ ദുക്കടസ്സ വുത്തത്താ. **ചോദേതീ**തി തസ്സ ദോസാഭാവം ഞത്വാപി കോധേന വാ ലോഭേന വാ ഭണ്ഡദേയ്യന്തി ചോദേതി. സോ ഏവ ഹി മുസാവാദാദിപച്ചയാ പാചിത്തിയദുക്കടാദിആപത്തീഹി സാപത്തികോ ഹോതി, ഗീവാതിസഞ്ഞായ പന വത്വാ നിദ്ദോസഭാവം ഞത്വാ വിരമന്തസ്സ നത്ഥി ആപത്തി.

തളാകം ഖേത്തേ പവിട്ഠത്താ "ന സമ്പടിച്ഛിതബ്ബ"ന്തി വുത്തം. **ചത്താരോ പച്ചയേ സങ്ഘോ പരിഭുഞ്ജതൂതി ദേതി, വട്ടതീ**തി ഏത്ഥ "ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ചതുപച്ചയപരിഭോഗത്ഥായ തളാകം ദമ്മീ"തി വാ "ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ചത്താരോ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജിതും തളാകം ദമ്മീ"തി വാ "ഇതോ തളാകതോ ഉപ്പന്നേ ചത്താരോ പച്ചയേ ദമ്മീ"തി വാ വത്തുമ്പി വട്ടതി, ഇദഞ്ച സങ്ഘസ്സ പരിഭോഗത്ഥായ ദിയ്യമാനഞ്ഞേവ സന്ധായ വുത്തം, പുഗ്ഗലസ്സ പന ഏവമ്പി ദിന്നം തളാകഖേത്താദി ന വട്ടതി. സുദ്ധചിത്തസ്സ പന ഉദകപരിഭോഗത്ഥം കൂപപോക്ഖരണീആദയോ വട്ടന്തി. "സങ്ഘസ്സ തളാകം അത്ഥി, തം കഥ"ന്തി ഹി ആദിനാ സബ്ബത്ഥ സങ്ഘവസേനേവ വുത്തം. **ഹത്ഥേ**തി വസേ.

“ഠപേഥാതി വുത്തേ”തി ഇദം സാമീചിവസേന വുത്തം, അവുത്തേപി ഠപേന്തസ്സ ദോസോ നത്ഥി. തേനാഹ **“ഉദകം വാരേതും ലബ്ഭതീ”**തി. സസ്സകാലേപി താസേത്വാ മുഞ്ചിതും വട്ടതി, അമുഞ്ചതോ പന ഭണ്ഡദേയ്യം. **പുന ദേതീ**തി അച്ഛിന്ദിത്വാ പുന ദേതി, ഏവമ്പി വട്ടതീതി സമ്ബന്ധോ. ഇമിനാ “യേന കേനചി ഇസ്സരേന ‘പരിച്ചത്തമിദം ഭിക്ഖൂഹി, അസ്സാമിക’ന്തിസഞ്ഞായ അത്തനാ ഗഹേത്വാ ദിന്നം വട്ടതീ”തി ദസ്സേതി. കപ്പിയവോഹാരേപി വിനിച്ഛയം വക്ഖാമാതി പാഠസേസോ.

ഉദകവസേനാതി ഉദകപരിഭോഗത്ഥം. **“സുദ്ധചിത്താന”**ന്തി ഇദം സഹത്ഥേന ച അകപ്പിയവോഹാരേന ച കരോന്തേ സന്ധായ വുത്തം. സസ്സസമ്പാദനത്ഥന്തി ഏവം അസുദ്ധചിത്താനമ്പി പന സയം അകത്വാ കപ്പിയവോഹാരേന ആണാപേതും വട്ടതി ഏവ. **“കപ്പിയകാരകം ഠപേതും ന വട്ടതീ”**തി ഇദം സഹത്ഥാദിനാ കതതളാകത്താ “അസാരുപ്പ”ന്തി വുത്തം, ഠപേന്തസ്സ, പന തം പച്ചയം പരിഭുഞ്ജന്തസ്സപി വാ സങ്ഘസ്സ ആപത്തി ന വിഞ്ഞായതി, അട്ഠകഥാപമാണേന വാ ഏത്ഥ ആപത്തി ഗഹേതബ്ബാ. **ലജ്ജിഭിക്ഖുനാ**തി ലജ്ജിനാപി, പഗേവ അലജ്ജിനാ മത്തികുദ്ധരണാദീസു കാരാപിതേസൂതി അധിപ്പായോ. **നവസസ്സേ**തി അകതപുബ്ബേ കേദാരേ. **“കഹാപണേ”**തി ഇമിനാ ധഞ്ഞുട്ഠാപനേ തസ്സേവ അകപ്പിയന്തി ദസ്സേതി, ധഞ്ഞുട്ഠാപനേ ചസ്സ പയോഗേപി ദുക്കടമേവ, ന കഹാപണുട്ഠാപനേ വിയ.

“കസഥ വപഥാ”തി വചനേ സബ്ബേസമ്പി അകപ്പിയം സിയാതി ആഹ **“അവത്വാ”**തി. **ഏത്തകോ നാമ ഭാഗോ**തി ഏത്ഥ ഏത്തകോ കഹാപണോതി ഇദമ്പി സന്ധായ വദതി. തഥാ വുത്തേപി ഹി തദാ കഹാപണാനം അവിജ്ജമാനത്താ ആയതിം ഉപ്പന്നം അഞ്ഞേസം വട്ടതി ഏവ. തേനാഹ **“തസ്സേവ തം അകപ്പിയ”**ന്തി. തസ്സ പന സബ്ബപയോഗേസു, പരിഭോഗേസുപി ദുക്കടം. കേചി പന “ധഞ്ഞപരിഭോഗേ ഏവ ആപത്തി, ന പുബ്ബപയോഗേ”തി വദന്തി, തം ന യുത്തം, യേന മിനനരക്ഖണാദിപയോഗേന പച്ഛാ ധഞ്ഞപരിഭോഗേ ആപത്തി ഹോതി, തസ്സ പയോഗസ്സ കരണേ അനാപത്തിയാ അയുത്തത്താ. പരിയായകഥായ പന സബ്ബത്ഥ അനാപത്തി. തേനേവ **“ഏത്തകേഹി വീഹീഹി ഇദഞ്ചിദഞ്ച ആഹരഥാ”**തി നിയമവചനേ അകപ്പിയം വുത്തം, കഹാപണവിചാരണേപി ഏസേവ നയോ. വത്ഥു ച ഏവരൂപം നാമ സംവിജ്ജതി, കപ്പിയകാരകോ നത്ഥീതി വത്തബ്ബന്തിആദിവചനഞ്ചേത്ഥ സാധകം.

വനം ദമ്മി…പേ॰… വട്ടതീതി ഏത്ഥ നിവാസട്ഠാനത്താ പുഗ്ഗലസ്സാപി സുദ്ധചിത്തേന ഗഹേതും വട്ടതി. **സീമം ദേമാ**തി വിഹാരസീമാദിസാധാരണവചനേന വുത്തത്താ **“വട്ടതീ”**തി വുത്തം.

“വേയ്യാവച്ചകര”ന്തിആദിനാ വുത്തേപി പുഗ്ഗലസ്സപി ദാസം ഗഹേതും വട്ടതി “അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ആരാമിക”ന്തി (പാരാ॰ ൬൧൯; മഹാവ॰ ൨൭൦) വിസേസേത്വാ അനുഞ്ഞാതത്താ, തഞ്ച ഖോ പിലിന്ദവച്ഛേന ഗഹിതപരിഭുത്തക്കമേന, ന ഗഹട്ഠാനം ദാസപരിഭോഗക്കമേന. ഖേത്താദയോ പന സബ്ബേ സങ്ഘസ്സേവ വട്ടന്തി **പാളിയം** പുഗ്ഗലികവസേന ഗഹേതും അനനുഞ്ഞാതത്താതി ദട്ഠബ്ബം. **വിഹാരസ്സ ദേമാ**തി സങ്ഘികവിഹാരം സന്ധായ വുത്തം, “ഖേത്തവത്ഥുപടിഗ്ഗഹണാ പടിവിരതോ ഹോതീ”തിആദിനാ (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൦, ൧൯൪) സുത്തന്തേസു ആഗതപടിക്ഖേപോ ഭഗവതാ ആപത്തിയാപി ഹേതുഭാവേന കതോതി ഭഗവതോ അധിപ്പായം ജാനന്തേഹി

സങ്ഗീതിമഹാഥേരേഹി ഖേത്തപടിഗ്ഗഹണാദിനിസ്സിതോ അയം സബ്ബോപി പാളിമുത്തവിനിച്ഛയോ വുത്തോതി ഗഹേതബ്ബോ. കപ്പിയകാരകസ്സ നിദ്ദിട്ഠഭാവോ, ദൂതേന അപ്പിതതാ, തതുത്തരി വായാമോ, തേന പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

രാജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ ചീവരവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. കോസിയവഗ്ഗോ

൧. കോസിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൭൨. ദുതിയസ്സ പഠമേ പാളിയം **കോസിയകാരകേ**തി കോസകാരകപാണാനം കോസതോ നിബ്ബത്തത്താ കോസിയേന സുത്തേന വത്ഥാദിം കരോന്തേ. **സങ്ഘാത**ന്തി വിനാസം.

൫൭൫. **"അവായിമ"**ന്തി വുത്തത്താ വായിത്വാ കരണേ അനാപത്തി. **മിസ്സേത്വാ**തി ഏളകലോമേഹി മിസ്സേത്വാ. **പടിലാഭേനാ**തി പരിനിട്ഠാനേന ''പരിയോസാപേതി, നിസ്സഗ്ഗിയ''ന്തി (പാരാ॰ ൫൭൩) വുത്തത്താ, കോസിയമിസ്സകതാ, അത്തനോ അത്ഥായ സന്ഥതസ്സ കരണകാരാപനം, പടിലാഭോ ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

കോസിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൭൭-൫൮൨. ദുതിയഞ്ച തതിയഞ്ച ഉത്താനമേവ. തത്ഥ പന ഓദാതാദിമിസ്സകസഞ്ഞായ സുദ്ധകാളകാനഞ്ഞേവ സന്ഥതസ്സ കരണവസേന ചേത്ഥ ദ്വേഭാഗതോ അധികേസു സുദ്ധകാളകേസു അനധികസഞ്ഞായ സന്ഥതസ്സ കരണവസേന ച അചിത്തകതാ വേദിതബ്ബാ.

൪. ഛബ്ബസ്സസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൮൬. ചതുത്ഥേ **ഹദ** കരീസുസ്സഗ്ഗേ, **മിഹ** സേചനേതി ധാതുഅത്ഥം സന്ധായാഹ **"വച്ചമ്പി പസ്സാവമ്പി കരോന്തീ"**തി. ഊനകഛബ്ബസ്സേസു അതിരേകഛബ്ബസ്സസഞ്ഞിതാദിവസേനേത്ഥ അചിത്തകതാ വേദിതബ്ബാ.

ഛബ്ബസ്സസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. നിസീദനസന്ഥതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൯൫. പഞ്ചമേ **തത്ഥ സന്ദിസ്സിസ്സതീ**തി സകായ കതികായ അയുത്തകാരിതാവസേന വിഞ്ഞൂഹി സന്ദിസ്സിസ്സതീതി അത്ഥോ. അരഞ്ഞകങ്ഗാദീനി തീണി പാളിയം സേനാസനാദിപച്ചയത്തയസ്സ ആദിഅങ്ഗവസേന വുത്താനി, സേസാനിപി തേ സമാദിയിംസു ഏവാതി വേദിതബ്ബം.

൫൬൬. പിഹയന്താതി പത്ഥയന്താ. സന്ഥതസ്സ അവായിമത്താ, സേനാസനപരിക്ഖാരത്താ ച ചീവരതാ, അധിട്ഠാതബ്ബതാ ച നത്ഥീതി ആഹ **“ചതുത്ഥചീവരസഞ്ഞിതായാ”**തി, വിപല്ലാസസഞ്ഞായാതി അത്ഥോ. കേചി പന ‘‘ഇദം നിസീദനസന്ഥതം നാമ നവസു ചീവരേസു നിസീദനചീവരമേവ, നാഞ്ഞം. **നിസീദനസിക്ഖാപദേപി** (പാചി॰ ൫൩൧ ആദയോ) ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ വിയ ‘നിസീദനം നാമ സദസം വുച്ചതീ’തി ച അട്ഠകഥായഞ്ചസ്സ ‘സന്ഥതസദിസം സന്ഥരിത്വാ ഏകസ്മിം അന്തേ സുഗതവിദത്ഥിയാ വിദത്ഥിമത്തേ പദേസേ ദ്വീസു ഠാനേസു ഫാലേത്വാ തിസ്സോ ദസാ കരീയന്തി, താഹി ദസാഹി സദസം നാമ വുച്ചതീ’തി (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൫൩൧) ച വുത്തത്താ’’തി വദന്തി, തം ന യുത്തം ഇധ പമാണനിയമസ്സ അവുത്തത്താ, സന്ഥതസ്സ ച അവായിമചീവരത്താ, അധിട്ഠാനുപഗത്താഭാവാ അട്ഠകഥായം അവുത്തത്താ ച. നിസീദനചീവരം പന ഛന്നം ചീവരാനം ഖണ്ഡപിലോതികാനി പമാണയുത്തമേവ സന്ഥരിത്വാ സന്ഥതം വിയ കരോന്തി. തേനേവ ‘‘സന്ഥതസദിസ’’ന്തി സദിസഗ്ഗഹണം കതം, തസ്മാ തദേവ ചീവരം അധിട്ഠാനുപഗഞ്ച, ന ഇദന്തി ഗഹേതബ്ബം.

൫൬൭. സുഗതവിദത്ഥികം അനാദായ ആദിയന്തിസഞ്ഞായ, സുഗതവിദത്ഥിഊനേ അനൂനന്തിസഞ്ഞായ ച വസേനേത്ഥ അചിത്തകതാ വേദിതബ്ബാ. വിതാനാദീനഞ്ഞേവ അത്ഥായ കരണേ അനാപത്തിവചനതോ നിപജ്ജനത്ഥായ കരോതോപി ആപത്തി ഏവ. **പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതീ**തി കോസിയേസു സുദ്ധകാളകാനഞ്ച വത്ഥൂനം അകപ്പിയത്താ വുത്തം. തേനേവ **പാളിയം** ‘‘അഞ്ഞേന കതം പടിലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ’’തി (പാരാ॰ ൫൪൪, ൫൫൦) തത്ഥ തത്ഥ വുത്തം, ഇതരേസു പന ദ്വീസു ‘‘അനാപത്തീ’’തി വുത്തം. തത്ഥ ചതുത്ഥേ അഞ്ഞസ്സത്ഥായ കരണേപി അനാപത്തി, പഞ്ചമേ തത്ഥ ദുക്കടന്തി ദട്ഠബ്ബം. നിസ്സട്ഠദാനവചനതോ പന ഗഹണേ ദോസോ നത്ഥി, പരിഭുഞ്ജനേ ച വിജടേത്വാ കപ്പിയവസേന കതേ ന ദോസോ.

നിസീദനസന്ഥതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ഏളകലോമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൭൨. ഛട്ഠേ പാളിയം **“അദ്ധാനമഗ്ഗപ്പടിപന്നസ്സാ”**തി ഇദം വത്ഥുവസേന വുത്തം. നിവാസട്ഠാനേ ലദ്ധാനിപി തിയോജനതോ പരം ഹരിതും ന വട്ടതി ഏവ. **അസന്തേ ഹാരകേ**തി അനുരൂപതോ വുത്തം. സന്തേപി ഹാരകേ ഹരതോ നത്ഥി ദോസോ. **ആപത്തിയേവാ**തി അനാണത്തേന ഹടത്താ. പക്ഖദ്വയസ്സപി കാരണമാഹ **“സഉസ്സാഹത്താ”**തി, അനുപരതഗമനിച്ഛത്താതി അത്ഥോ. സുദ്ധചിത്തപക്ഖസ്സേവ കാരണമാഹ **“അചിത്തകത്താ”**തി. **ന സമേതീ**തി ‘‘അനാപത്തി, അഞ്ഞം ഹരാപേതീ’’തി ഏത്തകസ്സേവ പരിഹരണേ വുത്തത്താ. **അഗച്ഛന്തേ**തി ഠിതേ. **ഹേട്ഠാ**തി ഭൂമിയാ.

൫൭൫. തം ഹരന്തസ്സാതി പഠമം പടിലാഭട്ഠാനതോ പട്ഠായ തിയോജനതോ ഉദ്ധം ഹരന്തസ്സാതി അത്ഥോ. തഥാ ഹരന്തസ്സ ഹി ചോരേഹി അച്ഛിന്ദിത്വാ പുന ദിന്നട്ഠാനതോ തിയോജനം ഹരിതും വട്ടതി. കേചി പന **“മാതികാട്ഠകഥായം** അങ്ഗേസു ‘പഠമപ്പടിലാഭോ’തി വുത്തത്താ ദുതിയപടിലാഭട്ഠാനതോ തിയോജനാതിക്കമേപി അനാപത്തീ’’തി വദന്തി, തം ന

യുത്തം, ദുതിയപടിലാഭസ്സാപി പടിലാഭട്ഠാനേ പവിസനതോ വാസത്ഥായ ഗമനട്ഠാനതോ പുന ഗമനേ വിയ. **കായബന്ധനാദീന**ന്തി ദ്വിപടലകായബന്ധനാദീനം അന്തരേ പക്ഖിത്തം പസിബ്ബകേ പക്ഖിത്തസദിസം, ന കതഭണ്ഡന്തി വുത്തം, തഥാ **നിധാനമുഖ**ന്തി. അകതഭണ്ഡതാ, പഠമപ്പടിലാഭോ, തിയോജനാതിക്കമനം, ആഹരണപച്ചാഹരണം, അവാസാധിപ്പായതാതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

എളകലോമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. എളകലോമധോവാപനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൮൫. സത്തമേ പാളിയം അനാപത്തിവാരേ **അപരിഭുത്തം കതഭണ്ഡം ധോവാപേതീ**തി എത്ഥ പരിഭുത്തസ്സ കമ്ബലാദികതഭണ്ഡസ്സ ധോവാപനം പുരാണചീവരധോവാപനസിക്ഖാപദേന ആപത്തികരന്തി തന്നിവത്തനത്ഥം **“അപരിഭുത്തം കതഭണ്ഡ”**ന്തി വുത്തം. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവ.

എളകലോമധോവാപനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. രൂപിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൮൬-൭. അട്ഠമേ സുവണ്ണമയകഹാപണേന കഹാപണോപി രജതേ ഏവ സങ്ഗയ്ഹതീതി ആഹ **“സോവണ്ണമയോ വാ”**തി. **രൂപിയമയോ വാ**തി രജതേന രൂപം സമുട്ഠപേത്വാ കതകഹാപണോ. **പാകതികോ** നാമ ഏതരഹി പകതികഹാപണോ.

ഇച്ചേതം സബ്ബമ്പീതി സിക്ഖാപദേന, വിഭങ്ഗേന ച വുത്തം സബ്ബമ്പി നിദസ്സേതി. തസ്സ ചതുബ്ബിധം നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥൂതി ഇമിനാവ സമ്ബന്ധോ, ന പന അനന്തരേന “രജത”ന്തി പദേന. ഇദാനി തം ചതുബ്ബിധം നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥും സരൂപതോ ദസ്സേന്തോ **“രജത”**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി ഹേട്ഠാ രജതമാസകോവ വുത്തോ, ന കേവലം രജതം, തഥാപി സിക്ഖാപദേ “ജാതരൂപരജത”ന്തി പദേനേവ വുത്തന്തി തമ്പി ദസ്സേതും “രജത”ന്തി ഇദം വിസും വുത്തം. പദഭാജനേ പന മാതികാപദേനേവ സിദ്ധത്താ തം അവത്വാ തേന സഹ സങ്ഗയ്ഹമാനമേവ ദസ്സേതും “രജതം നാമ കഹാപണോ”തിആദി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **ജാതരൂപമാസകോ**തി സുവണ്ണമയകഹാപണോ. **വുത്തപ്പഭേദോ**തി “രൂപിയമയോ വാ പാകതികോ വാ”തിആദിനാ വുത്തപ്പഭേദോ. പടോവ **പടകോ,** വത്ഥം. **ദുക്കടമേവാ**തി പടിഗ്ഗാഹകസ്സേവ പടിഗ്ഗഹണപച്ചയാ ദുക്കടം, പരിഭോഗേ പന പഞ്ചസഹധമ്മികേഹി പടിഗ്ഗഹിതാനം ധഞ്ഞവിരഹിതമുത്താദീനം കാരണാ ഉപ്പന്നപച്ചയം പരിഭുഞ്ജന്താനം സബ്ബേസമ്പി ദുക്കടമേവ. കേചി പന “ധഞ്ഞമ്പി പഞ്ചസഹധമ്മികേഹി പടിഗ്ഗഹിതം മുത്താദിവേത്താദി വിയ സബ്ബേസമ്പി പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതി, കേവലം സങ്ഘികഭൂമിയം കപ്പിയവോഹാരേന ച ഉപ്പന്നസ്സ ധഞ്ഞസ്സ വിചാരണമേവ സന്ധായ ‘തസ്സേവേതം അകപ്പിയ’ന്തി വുത്ത”ന്തി വദന്തി.

ഏകോ സതം വാ സഹസ്സം വാതിആദി രൂപിയേ ഹേട്ഠിമകോടിയാ പവത്തനാകാരം ദസ്സേതും വുത്തം, ന പന “ഏവം പടിപജ്ജിതബ്ബമേവാ”തി

ദസ്സേതും. ''ഇധ നിക്ഖിപാഹീ''തി വുത്തേ ഉഗ്ഗണ്ഹാപനം ഹോതീതി ആഹ **''ഇധ നിക്ഖിപാഹീതി ന വത്തബ്ബ''**ന്തി. **കപ്പിയഞ്ച...പേ॰... ഹോതീ**തി യസ്മാ അസാദിതത്താ തതോ ഉപ്പന്നപച്ചയാ വട്ടന്തി, തസ്മാ കപ്പിയം നിസ്സായ ഠിതം. യസ്മാ പന ദുബ്ബിചാരണായ സതി തതോ ഉപ്പന്നമ്പി ന കപ്പതി, തസ്മാ അകപ്പിയം നിസ്സായ ഠിതന്തി വേദിതബ്ബം.

''ന തേന കിഞ്ചി കപ്പിയഭണ്ഡം ചേതാപിത''ന്തി ഇമിനാ ചേതാപിതം ചേ, നത്ഥി പരിഭോഗൂപായോ ഉഗ്ഗഹേത്വാ അനിസ്സട്ഠരൂപിയേന ചേതാപിതത്താ. ഈദിസഞ്ഹി സങ്ഘമജ്ഝേ നിസ്സജ്ജനം കത്വാവ ഛഡ്ഡേത്വാ പാചിത്തിയം ദേസേതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. കേചി പന ''യസ്മാ നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥും പടിഗ്ഗഹേത്വാപി ചേതാപിതം കപ്പിയഭണ്ഡം സങ്ഘേ നിസ്സട്ഠം കപ്പിയകാരകേഹി നിസ്സട്ഠരൂപിയം പരിവത്തേത്വാ ആനീതകപ്പിയഭണ്ഡസദിസം ഹോതി, തസ്മാ വിനാവ ഉപായം ഭാജേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ''തി വദന്തി, തം **പത്തചതുക്കാദികഥായ** (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൫൮൯) ന സമേതി. തത്ഥ രൂപിയേന പരിവത്തിതപത്തസ്സ അപരിഭോഗോവ ദസ്സിതോ, ന നിസ്സജ്ജനവിധാനന്തി. **ഉപനിക്ഖേപം ഠപേത്വാ**തി കപ്പിയകാരകേഹി വഡ്ഢിയാ പയോജനം സന്ധായ വുത്തം. **അകപ്പിയ**ന്തി തേന വത്ഥുനാ ഗഹിതത്താ വുത്തം.

൯൨. **''പതിതോകാസം അസമന്നാഹരന്തേനാ''**തി ഇദം നിരപേക്ഖഭാവദസ്സനപരന്തി വേദിതബ്ബം. **അസന്തസമ്ഭാവനായാ**തി പരിയായാദിനാ അഭൂതാരോചനം സന്ധായ വുത്തം. **ഥേയ്യപരിഭോഗോ**തി പച്ചയസാമിനാ ഭഗവതാ അനനുഞ്ഞാതത്താ വുത്തം. **ഇണപരിഭോഗോ**തി ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതമ്പി കത്തബ്ബം അകത്വാ പരിഭുഞ്ജനതോ വുത്തം, തേന ച പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം വിപജ്ജതീതി ദസ്സേതി. **പരിഭോഗേ പരിഭോഗേ**തി കായതോ മോചേത്വാ മോചേത്വാ പരിഭോഗേ. പച്ഛിമയാമേസു പച്ചവേക്ഖിതബ്ബന്തി യോജനാ. **ഇണപരിഭോഗട്ഠാനേ തിട്ഠതീ**തി ഏത്ഥ ''ഹിയ്യോ യം മയാ ചീവരം പരിഭുത്ത''ന്തിആദിനാപി അതീതപച്ചവേക്ഖണാ വട്ടതീതി വദന്തി. **പരിഭോഗേ പരിഭോഗേ**തി ഉദകപതനട്ഠാനതോ അന്തോപവേസനേസു, നിസീദനസയനേസു ച. **സതിപച്ചയതാ വട്ടതീ**തി പച്ചവേക്ഖണസതിയാ പച്ചയത്തം ലദ്ധും വട്ടതി. പടിഗ്ഗഹണേ ച പരിഭോഗേ ച പച്ചവേക്ഖണാസതി അവസ്സം ലദ്ധബ്ബാതി ദസ്സേതി. തേനാഹ **''സതിം കത്വാ''**തിആദി. കേചി പന ''സതിപച്ചയതാ പച്ചയേ സതി ഭേസജ്ജപരിഭോഗസ്സ കാരണേ സതീ''തി ഏവമ്പി അത്ഥം വദന്തി, തേസമ്പി പച്ചയേ സതീതി പച്ചയസബ്ഭാവസല്ലക്ഖണേ സതീതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ പച്ചയസബ്ഭാവമത്തേന സീലസ്സ അസുജ്ഝനതോ. **''പരിഭോഗേ അകരോന്തസ്സേവ ആപത്തീ''**തി ഇമിനാ പാതിമോക്ഖസംവരസീലസ്സ ഭേദോ ദസ്സിതോ, ന പച്ചയസന്നിസ്സിസീലസ്സ, തസ്സ അതീതപച്ചവേക്ഖണായ വിസുജ്ഝനതോ. ഏതസ്മിം, പന സേസപച്ചയേസു ച ഇണപരിഭോഗാദിവചനേന പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലസ്സേവ ഭേദോതി ഏവമിമേസം നാനാകരണം വേദിതബ്ബം.

ഏവം പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലസ്സ വിസുദ്ധിം ദസ്സേത്വാ തേനേവ പസങ്ഗേന സബ്ബാപി വിസുദ്ധിയോ ദസ്സേതും **''ചതുബ്ബിധാ ഹി സുദ്ധീ''**തിആദിമാഹ. തത്ഥ സുജ്ഝതി ദേസനാദീഹി, സോധീയതീതി വാ സുദ്ധി, ചതുബ്ബിധസീലം. തേനാഹ **''ദേസനായ സുജ്ഝനതോ''**തിആദി. ഏത്ഥ ദേസനാഗ്ഗഹണേന വുട്ഠാനമ്പി ഛിന്നമൂലാനം അഭിക്ഖുതാപടിഞ്ഞാപി സങ്ഗഹിതാ. ഛിന്നമൂലാനമ്പി ഹി

പാരാജികാപത്തിവുട്ഠാനേന ഹേട്ഠാ പരിരക്ഖിതം ഭിക്ഖുസീലം വിസുദ്ധം നാമ ഹോതി, തേന തേസം മഗ്ഗപടിലാഭോപി സമ്പജ്ജതി.

ദാതബ്ബട്ഠേന ദായം, തം ആദിയന്തീതി **ദായാദാ. സത്തന്നം സേക്ഖാനന്തി** ഏത്ഥ കല്യാണപുഥുജ്ജനാപി സങ്ഗഹിതാ തേസം ആണണ്യപരിഭോഗസ്സ ദായജ്ജപരിഭോഗേ സങ്ഗഹിതത്താതി വേദിതബ്ബം . **ധമ്മദായാദസുത്തന്തി** "ധമ്മദായാദാ മേ, ഭിക്ഖവേ, ഭവഥ, മാ ആമിസദായാദാ"തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൨൯) പവത്തം സുത്തം. തത്ഥ മാ മേ ആമിസദായാദാതി ഏവം മേ-സദ്ദം ആനേത്വാ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി തഥാ വുത്തത്ഥസാധകം ഹോതി.

ലജ്ജിനാ സദ്ധിം പരിഭോഗോതി ധമ്മാമിസവസേന മിസ്സഭാവോ. **അലജ്ജിനാ സദ്ധിന്തി** ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **"ആദിതോ പട്ഠായ ഹി അലജ്ജീ നാമ നത്ഥീ"**തി ഇമിനാ ദിട്ഠദിട്ഠേസു ആസങ്കാ നാമ ന കാതബ്ബാ, ദിട്ഠസുതാദികാരണേ സതി ഏവ കാതബ്ബാതി ദസ്സേതി. **അത്തനോ ഭാരഭൂതാ** സദ്ധിവിഹാരികാദയോ. **സചേ ന ഓരമതീ**തി അഗതിഗമനേന ധമ്മാമിസപരിഭോഗതോ ന ഓരമതി. **"ആപത്തി നാമ നത്ഥീ"**തി ഇദം അലജ്ജീനം ധമ്മേന ഉപ്പന്നപച്ചയം, ധമ്മകമ്മഞ്ച സന്ധായ വുത്തം. തേസമ്പി ഹി കുലദൂസനാദിസമുപ്പന്നപച്ചയം പരിഭുഞ്ജന്താനം, വഗ്ഗകമ്മാദിം കരോന്താനഞ്ച ആപത്തി ഏവ.

"ധമ്മിയാധമ്മിയപരിഭോഗോ പച്ചയവസേന വേദിതബ്ബോ"തി വുത്തത്താ ഹേട്ഠാ ലജ്ജിപരിഭോഗോ പച്ചയവസേന ച ഏകകമ്മാദിവസേന ച വുത്തോ ഏവാതി വേദിതബ്ബം. തേനേവ **ദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** ചോദകചുദിതകഭാവേ ഠിതാ ദ്വേ അലജ്ജിനോ ധമ്മപരിഭോഗമ്പി സന്ധായ "ഏകസമ്ഭോഗപരിഭോഗാ ഹുത്വാ ജീവഥാ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൫-൩൮൬) വുത്താ തേസം അഞ്ഞമഞ്ഞം ധമ്മാമിസപരിഭോഗേ വിരോധാഭാവാ. ലജ്ജീനമേവ ഹി അലജ്ജിനാ സഹ തദുഭയപരിഭോഗാ ന വട്ടന്തീതി.

ധമ്മപരിഭോഗോതി "ഏകകമ്മം ഏകുദ്ദേസോ"തിആദിനാ (പാരാ॰ ൫൫, ൯൨, ൧൭൨) വുത്തസംവാസോ ചേവ നിസ്സയഗ്ഗഹണദാനാദികോ സബ്ബോ നിരാമിസപരിഭോഗോ ച വേദിതബ്ബോ . **"ന സോ ആപത്തിയാ കാരേതബ്ബോ"**തി വുത്തത്താ ലജ്ജിനോ അലജ്ജിപഗ്ഗഹേ ആപത്തീതി വേദിതബ്ബം. **ഇതരോപീതി** ലജ്ജീപി. തസ്സാപി അത്താനം പഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ അലജ്ജിനോ, ഇമിനാ ച ലജ്ജിനോ വണ്ണഭണനാദിലാഭം പടിച്ച ആമിസഗരുകതായ വാ ഗേഹസിതപേമേന വാ തം അലജ്ജിം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ ലജ്ജീ സാസനം അന്തരധാപേതി നാമാതി ദസ്സേതി. ഏവം ഗഹട്ഠാദീസു ഉപത്ഥമ്ഭിതോ അലജ്ജീ ബലം ലഭിത്വാ പേസലേ അഭിഭവിത്വാ നചിരസ്സേവ സാസനം ഉദ്ധമ്മം ഉബ്ബിനയം കരോതീതി.

"ധമ്മപരിഭോഗോപി തത്ഥ വട്ടതീ"തി ഇമിനാ ആമിസപരിഭോഗതോ ധമ്മപരിഭോഗോവ ഗരുകോ, തസ്മാ അതിവിയ അലജ്ജിവിവേകേന കാതബ്ബോതി ദസ്സേതി. **"ധമ്മാനുഗ്ഗഹേന ഉഗ്ഗണ്ഹിതും വട്ടതീ"**തി വുത്തത്താ അലജ്ജുസ്സന്നതായ സാസനേ ഓസക്കന്തേ, ലജ്ജീസു ച അപ്പഹോന്തേസു അലജ്ജിമ്പി പകതത്തം ഗണപൂരകം ഗഹേത്വാ ഉപസമ്പദാദികരണേന ചേവ കേചി അലജ്ജിനോ ധമ്മാമിസപരിഭോഗേന സങ്ഗഹേത്വാ സേസാലജ്ജിഗണസ്സ നിഗ്ഗഹേന ച സാസനം പഗ്ഗണ്ഹിതും വട്ടതി ഏവ.

കേചി പന "കോടിയം ഠിതോ ഗന്ഥോതി വുത്തത്താ ഗന്ഥപരിയാപുണനമേവ ധമ്മപരിഭോഗോ, ന ഏകകമ്മാദി. തസ്മാ അലജ്ജീഹിപി സദ്ധിം ഉപോസഥാദികം കമ്മം കാതും വട്ടതി, ആപത്തി നത്ഥീ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം, ഏകകമ്മാദീസു ബഹൂസു ധമ്മപരിഭോഗേസു അലജ്ജിനാപി സദ്ധിം കത്തബ്ബാവത്ഥായുത്തം ധമ്മപരിഭോഗം ദസ്സേതും ഇധ നിദസ്സനവസേന ഗന്ഥസ്സേവ സമുദ്ധടത്താ. ന ഹി ഏകകമ്മാദികോ വിധി ധമ്മപരിഭോഗോ ന ഹോതീതി സക്കാ വത്തും അനാമിസത്താ ധമ്മാമിസേസു അപരിയാപന്നസ്സ കസ്സചി അഭാവാ. തേനേവ **അട്ഠസാലിനിയം** ധമ്മപടിസന്ധാരകഥായം (ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ൧൩൫൨)"കമ്മട്ഠാനം കഥേതബ്ബം, ധമ്മോ വാചേതബ്ബോ...പേ॰... അബ്ഭാനവുട്ഠാനമാനത്തപരിവാസാ ദാതബ്ബാ, പബ്ബജ്ജാരഹോ പബ്ബാജേതബ്ബോ, ഉപസമ്പദാരഹോ ഉപസമ്പാദേതബ്ബോ...പേ॰... അയം ധമ്മപടിസന്ധാരോ നാമാ"തി ഏവം സങ്ഘകമ്മാദിപി ധമ്മകോട്ഠാസേ ദസ്സിതം. തേസു പന ധമ്മകോട്ഠാസേസു യം ഗണപൂരണാദിവസേന അലജ്ജിനോ അപേക്ഖിത്വാ ഉപോസഥാദി വാ തേസം സന്തികാ ധമ്മുഗ്ഗഹണനിസ്സയഗ്ഗഹണാദി വാ കരീയതി, തം ധമ്മോ ചേവ പരിഭോഗോ ചാതി ധമ്മപരിഭോഗോതി വുച്ചതി, ഏതം തഥാരൂപപച്ചയം വിനാ കാതും ന വട്ടതി, കരോന്തസ്സ അലജ്ജിപരിഭോഗോ ച ഹോതി ദുക്കടഞ്ച. യം പന അലജ്ജിസതം അനപേക്ഖിത്വാ തജ്ജനീയാദിനിഗ്ഗഹകമ്മം വാ പരിവാസാദിഉപകാരകമ്മം വാ ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാദാനാദി വാ കരീയതി, തം ധമ്മോ ഏവ, നോ പരിഭോഗോ. ഏതം അനുരൂപാനം കാതും വട്ടതി, ആമിസദാനം വിയ ആപത്തി നത്ഥി. നിസ്സയദാനമ്പി തേരസസമ്മുതിദാനാദി ച വത്തപടിവത്തസാദിയനാദിപരിഭോഗസ്സാപി ഹേതുത്താ ന വട്ടതി.

യോ പന മഹാഅലജ്ജീ ഉദ്ധമ്മം ഉബ്ബിനയം സത്ഥു സാസനം കരോതി, തസ്സ സദ്ധിവിഹാരികാദീനം ഉപസമ്പദാദിഉപകാരകമ്മമ്പി ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാദാനാദി ച കാതും ന വട്ടതി, ആപത്തി ഏവ ഹോതി, നിഗ്ഗഹകമ്മമേവ കാതബ്ബം. തേനേവ അലജ്ജിപഗ്ഗഹോപി പടിക്ഖിത്തോ. ധമ്മാമിസപരിഭോഗവിവജ്ജനേനാപി ഹി ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹോ അധിപ്പേതോ, സോ ച പേസലാനം ഫാസുവിഹാരസദ്ധമ്മട്ഠിതിവിനയാനുഗ്ഗഹാദിഅത്ഥായ ഏതദത്ഥത്താ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ. തസ്മാ യം യം ദുമ്മങ്കൂനം ഉപത്ഥമ്ഭായ പേസലാനം അഫാസുവിഹാരായ സദ്ധമ്മപരിഹാനാദിഅത്ഥായ ഹോതി, തം സബ്ബമ്പി പരിഭോഗോ വാ ഹോതു അപരിഭോഗോ വാ കാതും ന വട്ടതി, ഏവം കരോന്താ സാസനം അന്തരധാപേന്തി, ആപത്തിഞ്ച ആപജ്ജന്തി. ധമ്മാമിസപരിഭോഗേസു ചേത്ഥ അലജ്ജീഹി ഏകകമ്മാദിധമ്മപരിഭോഗോ ഏവ പേസലാനം അഫാസുവിഹാരസദ്ധമ്മപരിഹാനാദിഅത്ഥായ ഹോതി, ന തഥാ ആമിസപരിഭോഗോ. ന ഹി അലജ്ജീനം പച്ചയപരിഭോഗമത്തേന പേസലാനം അഫാസുവിഹാരാദി ഹോതി, യഥാവുത്തധമ്മപരിഭോഗേന പന ഹോതി , തപ്പരിവജ്ജനേന ച ഫാസുവിഹാരാദയോ. തഥാ ഹി കതസിക്ഖാപദവീതിക്കമാ അലജ്ജിപുഗ്ഗലാ ഉപോസഥാദീസു പവിട്ഠാ "തുമ്ഹേ കായദ്വാരേ, വചീദ്വാരേ ച വീതിക്കമം കരോഥാ"തിആദിനാ ഭിക്ഖൂഹി വത്തബ്ബാ ഹോന്തി, യഥാ വിനയഞ്ച അതിട്ഠന്താ സങ്ഘതോ ബഹികരണാദിവസേന സുട്ഠു നിഗ്ഗഹേതബ്ബാ, തഥാ അകത്വാ തേഹി സഹ സംവസന്താപി അലജ്ജിനോവ ഹോന്തി "ഏകോപി അലജ്ജീ അലജ്ജിസതമ്പി കരോതീ"തിആദിവചനതോ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൫൮൫). യദി ഹി തേ ഏവം ന

നിഗ്ഗഹിതാ സിയും, സങ്ഘേ കലഹാദിം വഡ്ഢേത്വാ ഉപോസഥാദിസാമഗ്ഗീകമ്മപടിബാഹനാദിനാ പേസലാനം അഫാസും കത്വാ കമേന തേ ദേവദത്തവജ്ജിപുത്തകാദയോ വിയ പരിസം വഡ്ഢേത്വാ അത്തനോ വിപ്പടിപത്തിം ധമ്മതോ വിനയതോ ദീപേന്താ സങ്ഘഭേദാദിമ്പി കത്വാ നചിരസ്സേവ സാസനം അന്തരധാപേയ്യും, തേസു പന സങ്ഘതോ ബഹികരണാദിവസേന നിഗ്ഗഹിതേസു സബ്ബോപായം ഉപദ്ദവോ ന ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി -

> ''ദുസ്സീലപുഗ്ഗലേ നിസ്സായ ഉപോസഥോ ന തിട്ഠതി, പവാരണാ ന തിട്ഠതി, സങ്ഘകമ്മാനി നപ്പവത്തന്തി, സാമഗ്ഗീ ന ഹോതി...പേ... ദുസ്സീലേസു പന നിഗ്ഗഹിതേസു സബ്ബോപി അയം ഉപദ്ദവോ ന ഹോതി, തതോ പേസലാ ഭിക്ഖൂ ഫാസു വിഹരന്തീ''തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൯).

തസ്മാ ഏകകമ്മാദിധമ്മപരിഭോഗോവ ആമിസപരിഭോഗതോപി അതിവിയ അലജ്ജിവിവേകേന കാതബ്ബോ, ആപത്തികരോ ച സദ്ധമ്മപരിഹാനിഹേതുത്താതി വേദിതബ്ബം.

അപിച ഉപോസഥോ ന തിട്ഠതി, പവാരണാ ന തിട്ഠതി, സങ്ഘകമ്മാനി നപ്പവത്തന്തീതി ഏവം അലജ്ജീഹി സദ്ധിം സങ്ഘകമ്മാകരണസ്സ അട്ഠകഥായം പകാസിതത്താപി ചേതം സിജ്ഝതി, തഥാ പരിവത്തലിങ്ഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഭിക്ഖുനുപസ്സയം ഗച്ഛന്തസ്സ **പടിപത്തികഥായം** ''ആരാധികാ ച ഹോന്തി സങ്ഗാഹികാ ലജ്ജിനിയോ, താ കോപേത്വാ അഞ്ഞത്ഥ ന ഗന്തബ്ബം. ഗച്ഛതി ചേ, ഗാമന്തരനദീപാരരത്തിവിപ്പവാസഗണഓഹീയനാപത്തീഹി ന മുച്ചതി...പേ... അലജ്ജിനിയോ ഹോന്തി, സങ്ഗഹം പന കരോന്തി, താപി പരിച്ചജിത്വാ അഞ്ഞത്ഥ ഗന്തും ലബ്ഭതീ''തി ഏവം അലജ്ജിനീസു ദുതിയികാഗഹണാദീസു സംവാസാപത്തിപരിഹാരായ നദീപാരഗമനാദിഗരുകാപത്തിട്ഠാനാനം അനുഞ്ഞാതത്താ തതോപി അലജ്ജിസംവാസാപത്തി ഏവ സദ്ധമ്മപരിഹാനിഹേതുതോ ഗരുകതരാതി വിഞ്ഞായതി. ന ഹി ലഹുകാപത്തിട്ഠാനം, അനാപത്തിട്ഠാനം വാ പരിഹരിതും ഗരുകാപത്തിട്ഠാനവീതിക്കമം ആചരിയാ അനുജാനന്തി, തഥാ **അസംവാസപദസ്സ അട്ഠകഥായം** ''സബ്ബേഹിപി ലജ്ജിപുഗ്ഗലേഹി സമം സിക്ഖിതബ്ബഭാവതോ സമസിക്ഖാതാ നാമ. ഏത്ഥ യസ്മാ സബ്ബേപി ലജ്ജിനോ ഏതേസു കമ്മാദീസു സഹ വസന്തി, ന ഏകോപി തതോ ബഹിദ്ധാ സന്ദിസ്സതി, തസ്മാ താനി സബ്ബാനിപി ഗഹേത്വാ ഏസോ സംവാസോ നാമാ''തി ഏവം ലജ്ജീഹേവ ഏകകമ്മാദിസംവാസോ വട്ടതീതി പകാസിതോ.

യദി ഏവം, കസ്മാ അസംവാസികേസു അലജ്ജീ ന ഗണിതോതി? നായം വിരോധോ, യേ ഗണപൂരകേ കത്വാ കതം കമ്മം കുപ്പതി, തേസം പാരാജികാദിഅപകതത്താനഞ്ഞേവ അസംവാസികത്തേ ഗഹിതത്താ. അലജ്ജിനോ പന പകതത്തഭൂതാപി സന്തി, തേ ചേ ഗണപൂരണാ ഹുത്വാ കമ്മം സാധേന്തി, കേവലം കത്വാ അഗതിഗമനേന കരോന്താനം ആപത്തികരാ ഹോന്തി സഭാഗാപത്തിആപന്നാ വിയ അഞ്ഞമഞ്ഞം. യസ്മാ അലജ്ജിതഞ്ച ലജ്ജിതഞ്ച പുഥുജ്ജനാനം ചിത്തക്ഖണപടിബദ്ധം, ന സബ്ബകാലികം. സഞ്ചിച്ച ഹി വീതിക്കമചിത്തേ ഉപ്പന്നേ അലജ്ജിനോ ''ന പുന ഈദിസം കരിസ്സാമീ''തി ചിത്തേന ലജ്ജിനോ ച ഹോന്തി, തേസു ച യേ പേസലേഹി ഓവദിയമാനാപി ന ഓരമന്തി, പുനപ്പുനം വീതിക്കമന്തി, തേ ഏവ അസംവസിതബ്ബാ, ന ഇതരേ

ലജ്ജിധമ്മേ ഓക്കന്തത്താ. തസ്മാപി അലജ്ജിനോ അസംവാസികേസു അഗണേത്വാ തപ്പരിവജ്ജനത്ഥം സോധേത്വാവ ഉപോസഥാദികരണം അനുഞ്ഞാതം. തഥാ ഹി "പാരിസുദ്ധിം ആയസ്മന്തോ ആരോചേഥ, പാതിമോക്ഖം ഉദ്ദിസിസ്സാമീ"തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൧൩൪) അപരിസുദ്ധായ പരിസായ ഉപോസഥകരണസ്സ അയുത്തതാ പകാസിതാ, "യസ്സ സിയാ ആപത്തി സോ ആവികരേയ്യ…പേ॰… ഫാസു ഹോതീ"തി (മഹാവ॰ ൧൩൪) ഏവം അലജ്ജിമ്പി ലജ്ജിധമ്മേ പതിട്ഠാപേത്വാ ഉപോസഥകരണപ്പകാരോ ച വുത്തോ, "കച്ചിത്ഥ പരിസുദ്ധാ…പേ॰… പരിസുദ്ധേത്ഥായസ്മന്തോ"തി (പാരാ॰ ൪൪൨, ൪൫൭, ൬൬൨; പാചി॰ ൫൫൧, ൫൭൫, ൬൫൫) ച പാരിസുദ്ധിഉപോസഥേ "പരിസുദ്ധോ അഹം ഭന്തേ, പരിസുദ്ധോതി മം ധാരേഥാ"തി (മഹാവ॰ ൧൬൮) ച ഏവം ഉപോസഥം കരോന്താനം പരിസുദ്ധതാ ച പകാസിതാ, വചനമത്തേന അനോരമന്താനഞ്ച ഉപോസഥപവആരണട്ഠപനവിധി ച വുത്താ, സബ്ബഥാ ലജ്ജിധമ്മം അനോക്കമന്തേഹി സംവാസസ്സ അയുത്തതായ നിസ്സയദാനഗ്ഗഹണപടിക്ഖേപോ, തജ്ജനീയാദിനിഗ്ഗഹകമ്മകരണഞ്ച ഉക്ഖേപനീയകമ്മകരണേന സാനുവത്തകപരിസസ്സ അലജ്ജിസ്സ അസംവാസികത്തപാപനവിധി ച വുത്താ. തസ്മാ യഥാവുത്തേഹി സുത്തനയേഹി, അട്ഠകഥാവചനേഹി ച പകതത്തേഹിപി അപകതത്തേഹിപി സബ്ബേഹി അലജ്ജീഹി ഏകകമ്മാദിസംവാസോ ന വട്ടതി, കരോന്താനം ആപത്തി ഏവ ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹത്ഥായേവ സബ്ബസിക്ഖാപദാനം പഞ്ഞത്തത്താതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം. തേനേവ ദുതിയസങ്ഗീതിയം പകതത്താപി അലജ്ജിനോ വജ്ജിപുത്തകാ യസത്ഥേരാദീഹി മഹന്തേന വായാമേന സങ്ഘതോ വിയോജിതാ. ന ഹി തേസു പാരാജികാദിഅസംവാസികാ അത്ഥി തേഹി ദീപിതാനം **ദസന്നം വത്ഥൂനം** (ചൂളവ॰ ൪൪൬) ലഹുകാപത്തിവിസയത്താ.

തസ്സ പന സന്തികേതി മഹാരക്ഖിതത്ഥേരസ്സ സന്തികേ. **ഖരപത്ത**ന്തി ഖരസങ്ഖാതം സുവണ്ണപതിരൂപകം വത്ഥു. ദായകേഹി അസതിയാ ദിന്നം രൂപിയം തേഹി പുന സകസഞ്ഞായ ഗണ്ഹന്തേ അദാതും, നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥും ഗണ്ഹാഹീതി ദാതുഞ്ച ന വട്ടതീതി ആഹ **"തവ ചോളകം പസ്സാഹീ"**തി. ഏവം വത്വാപി പന നട്ഠവത്ഥുസ്മിം വിയ നിസ്സജ്ജിതബ്ബാഭാവേപി ആപത്തി ദേസേതബ്ബാവ. അസതിയാപി ഹി തം വത്ഥും വത്ഥാദിനാ സഹത്ഥേന ഗഹേത്വാ "ഇദം ദേമീ"തി ദിന്നം, തദാ പരിച്ചാഗസബ്ഭാവതോ ദാനമേവ ഹോതി "അപ്പഗ്ഘം ദസ്സാമീ"തി മഹഗ്ഘസ്സ ദാനേ വിയ. പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ ച അസതിയാ ദിയ്യമാനത്തേ ഞാതേപി അദിന്നാദാനം ന ഹോതി ദായകേഹി ദിന്നത്താ, തസ്മാ രൂപിയം നിസ്സഗ്ഗിയമേവ ഹോതി. കേചി പന "ഈദിസം നാമ ന ഹോതി, തേനേവ ചേത്ഥ 'തവ ചോളകം പസ്സാ'തി വുത്ത"ന്തി വദന്തി, തം നോ നക്ഖമതി, വീമംസിതബ്ബം.

൫൮൪. ഏകപരിച്ഛേദാനീതി സിയാ കിരിയത്തം, സിയാ അകിരിയത്തഞ്ച സന്ധായ വുത്തം. ജാതരൂപരജതഭാവോ, അത്തുദ്ദേസികതാ, ഗഹണാദീസു അഞ്ഞതരഭാവോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

രൂപിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൮൭. നവമേ ജാതരൂപാദിചതുബ്ബിധനിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥു ഇധ രൂപിയഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹിതന്തി ആഹ **"ജാതരൂപരജതപരിവത്തന"**ന്തി. **പടിഗ്ഗഹിതപരിവത്തനേ**തി കപ്പിയവോഹാരേന, അകപ്പിയവോഹാരേന വാ പടിഗ്ഗഹിതസ്സ രൂപിയസ്സ പരിവത്തനേ.

൫൮൯. പാളിയം **ഘനകത**ന്തി ഇട്ഠകാദി. **രൂപിയം നാമ സത്ഥുവണ്ണോ**തിആദീസു കിഞ്ചാപി കേവലം രജതം ന ഗഹിതം, തഥാപി രൂപിയപദേനേവ തം ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. സുദ്ധോ രൂപിയസംവോഹാരോ ഏവ വുത്തോതി അജ്ഝാഹരിതബ്ബം. **രൂപിയേ രൂപിയസഞ്ഞീ**തിആദിമ്ഹി വിനിച്ഛയം വക്ഖാമാതി പാഠസേസോ.

൫൯൧. പാളിയം **രൂപിയേ രൂപിയസഞ്ഞീ**തി അത്തനാ ദിയ്യമാനം സകസന്തകം സന്ധായ വുത്തം. **രൂപിയം ചേതാപേതീ**തി പരസന്തകം. ഏസ നയോ സേസേസുപി. തത്ഥ അരൂപിയ-സദ്ദേന ദുക്കടവത്ഥുമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. പച്ഛിമേ പന തികേ "അരൂപിയേ രൂപിയസഞ്ഞീ അരൂപിയം ചേതാപേതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തി ഇമിനാ നയേന സബ്ബത്ഥ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. ഇമസ്മിഞ്ച തികേ അരൂപിയ-സദ്ദേന കപ്പിയവത്ഥുയേവ ഗഹിതം, ന മുത്താദിദുക്കടവത്ഥു അന്തേ "പഞ്ചന്നം സഹ അനാപത്തീ"തി വുത്തത്താ. കിഞ്ചാപി ദുക്കടവത്ഥു ന ഗഹിതം, തഥാപി ദുക്കടവത്ഥുനാ ദുക്കടവത്ഥും, കപ്പിയവത്ഥുനാ ദുക്കടവത്ഥുഞ്ച പരിവത്തയതോ ദുക്കടം, നയതോ സിദ്ധമേവ ഹോതി. തഞ്ച ദുക്കടവത്ഥുമ്ഹി തഥസഞ്ഞായ വാ അതഥസഞ്ഞായ വാ വിമതിയാ വാ പരിവത്തേന്തസ്സപി ഹോതിയേവ അചിത്തകത്താ ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ. **പഞ്ചന്നം സഹാ**തി പഞ്ചഹി സഹധമ്മികേഹി സഹ.

ഇദാനി "നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥുനാ ദുക്കടവത്ഥും വാ"തിആദിനാ വുത്തസ്സ അത്ഥസ്സ പാളിയം സരൂപേന അനാഗതത്തേപി നയതോ ലബ്ഭമാനതം ദസ്സേതും **"യോ ഹി അയ"**ന്തിആദി വുത്തം. ഏത്ഥ ച യസ്മാ രൂപിയേന പരിവത്തിതം അരൂപിയം നിസ്സട്ഠമ്പി സബ്ബേസമ്പി അകപ്പിയത്താ നിസ്സഗ്ഗിയമേവ ന ഹോതി നിസ്സജ്ജിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബസ്സേവ നിസ്സജ്ജിതബ്ബതോ, കേവലം പന ഇദം ഛഡ്ഡേത്വാ പാചിത്തിയമേവ പരിവത്തകേന ദേസേതബ്ബം, തസ്മാ "രൂപിയേ രൂപിയസഞ്ഞീ അരൂപിയം ചേതാപേതി, നിസ്സഗ്ഗിയം പാചിത്തിയ"ന്തിആദി തികോ ഭഗവതാ ന വുത്തോ, തീസുപി പദേസു പരിവത്തിയമാനസ്സ അരൂപിയത്തേന നിസ്സഗ്ഗിയവചനായോഗാ രൂപിയസ്സേവ നിസ്സജ്ജിതബ്ബതോ. രൂപിയസ്സേവ ഹി നിസ്സട്ഠസ്സ ആരാമികാദീഹി പടിപജ്ജനവിധി പാളിയം ദസ്സിതോ, ന അരൂപിയസ്സ. തസ്മാ പാചിത്തിയമത്തസമ്ഭവദസ്സനത്ഥമേവ പനേത്ഥ അട്ഠകഥായം "അവുത്തോപി അയം…പേ॰… തികോ വേദിതബ്ബോ"തി വുത്തം, ന പന തസ്സ വത്ഥുനോ നിസ്സഗ്ഗിയതാദസ്സനത്ഥം. തേനേവ പത്തചതുക്കേ "ന സക്കാ കേനചി ഉപായേന കപ്പിയം കാതു"ന്തിആദി വുത്തം. അയം അമ്ഹാകം ഖന്തി. **അത്തനോ വാ ഹീ**തിആദി ദുതിയതികാനുലോമേനേവ തതിയത്തികസ്സ സിജ്ഝനപ്പകാരം സമത്ഥേതും വുത്തം. തത്രായം അധിപ്പായോ - യസ്മാ ഹി യഥാ അത്തനോ അരൂപിയേന പരസ്സ രൂപിയം ചേതാപേന്തസ്സ ഏകസ്മിം അന്തേ രൂപിയസമ്ഭവതോ "രൂപിയസംവോഹാരോ കതോ ഏവ ഹോതീ"തി ദുതിയത്തികോ വുത്തോ, ഏവം അത്തനോ രൂപിയേന പരസ്സ അരൂപിയം ചേതാപേന്തസ്സാപി ഹോതീതി തതിയോ തികോ വത്തബ്ബോ ഭവേയ്യ, സോ പന ദുതിയത്തികേനേവ ഏകതോ രൂപിയപക്ഖസാമഞ്ഞേന സിജ്ഝതീതി

പാളിയം ന വുത്തോതി. തത്ഥ **ഏകന്തേന രൂപിയപക്ഖേ**തി ഏകേന അന്തേന രൂപിയപക്ഖേ, "ഏകതോ രൂപിയപക്ഖേ"തി വാ പാഠോ.

ഇദാനി ദുതിയത്തികേ അരൂപിയപദസ്സ അത്ഥഭൂതേസു ദുക്കടവത്ഥുകപ്പിയവത്ഥൂസു ദുക്കടവത്ഥുനാ രൂപിയാദിപരിവത്തനേ ആപത്തിഭേദം ദസ്സേതും **"ദുക്കടവത്ഥുനാ"**തിആദി ആരദ്ധം. **ദുക്കടവത്ഥുനാ ദുക്കടവത്ഥു**ന്തിആദി പന ദുക്കടവത്ഥുനാ പരിവത്തനപ്പസങ്ഗേ പാളിയം അവുത്തസ്സാപി അത്ഥസ്സ നയതോ ലബ്ഭമാനതം ദസ്സേതും വുത്തം. തത്ഥ **ഇമിനാ**തി രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദേന, തേന ച ദുക്കടസ്സ അചിത്തകതമ്പി ദസ്സേതി. **അഞ്ഞത്ര സഹധമ്മികേഹീ**തി "പഞ്ചന്നം സഹ അനാപത്തീ"തി വചനതോ വുത്തം, തേനാപി കയവിക്കയസിക്ഖാപദസ്സ കപ്പിയവത്ഥുനിസ്സിതതം ഏവ സാധേതി. ഇമം...പേ॰... രൂപിയചേതാപനഞ്ച സന്ധായ വുത്തന്തി പകതേന സമ്ബന്ധോ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ. **തത്ഥാ**തി കയവിക്കയസിക്ഖാപദേ (പാരാ॰ ൫൯൫).

ഏവം ദുക്കടവത്ഥുനാ രൂപിയാദിപരിവത്തനേ ആപത്തിഭേദം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി കപ്പിയവത്ഥുനാപി ദസ്സേതും **"കപ്പിയവത്ഥുനാ പനാ"**തിആദി ആരദ്ധം. തത്ഥ **തേനേവാ**തി കപ്പിയവത്ഥുനാ ഏവ. **"രൂപിയം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ"**തി ഇദം ഉക്കട്ഠവസേന വുത്തം. മുത്താദിദുക്കടവത്ഥുമ്പി ഉഗ്ഗഹേത്വാ കാരിതമ്പി പഞ്ചന്നമ്പി ന വട്ടതി ഏവ. **സമുട്ഠാപേതീ**തി സയം ഗന്ത്വാ, "ഇമം കഹാപണാദിം കമ്മകാരാനം ദത്വാ ബീജം സമുട്ഠാപേഹീ"തി ഏവം അഞ്ഞം ആണാപേത്വാ വാ സമുട്ഠാപേതി. **മഹാഅകപ്പിയോ**തി അത്തനാവ ബീജതോ പട്ഠായ ദൂസിതത്താ അഞ്ഞസ്സ മൂലസാമികസ്സ അഭാവതോ വുത്തം. സോ ഹി ചോരേഹി അച്ഛിന്നോപി പുന ലദ്ധോ ജാനന്തസ്സ കസ്സചിപി ന വട്ടതി. യദി ഹി വട്ടേയ്യ, തളാകാദീസു വിയ അച്ഛിന്നോ വട്ടതീതി ആചരിയാ വദേയ്യും. **ന സക്കാ കേനചി ഉപായേനാ**തി സങ്ഘേ നിസ്സജ്ജനേന, ചോരാദിഅച്ഛിന്ദനാദിനാ ച കപ്പിയം കാതും ന സക്കാ, ഇദഞ്ച തേന രൂപേന ഠിതം, തമ്മൂലികേന വത്ഥുമുത്താദിരൂപേന ഠിതഞ്ച സന്ധായ വുത്തം. ദുക്കടവത്ഥുമ്പി ഹി തമ്മൂലികകപ്പിയവത്ഥുഞ്ച ന സക്കാ കേനചി ഉപായേന തേന രൂപേന കപ്പിയം കാതും. യദി പന സോ ഭിക്ഖു തേന കപ്പിയവത്ഥുദുക്കടവത്ഥുനാ പുന രൂപിയം ചേതാപേയ്യ, തം രൂപിയം നിസ്സജ്ജാപേത്വാ അഞ്ഞേസം കപ്പിയം കാതുമ്പി സക്കാ ഭവേയ്യാതി ദട്ഠബ്ബം.

പത്തം കിണാതീതി ഏത്ഥ "ഇമിനാ കഹാപണാദിനാ കമ്മാരകുലതോ പത്തം കിണിത്വാ ഏഹീ"തി ആരാമികാദീഹി കിണാപനമ്പി സങ്ഗഹിതന്തി വേദിതബ്ബം. തേനേവ **രാജസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** "ഏത്തകേഹി കഹാപണേഹി സാടകേ ആഹര, ഏത്തകേഹി യാഗുആദീനി സമ്പാദേഹീതി വദതി, യം തേ ആഹരന്തി, സബ്ബേസം അകപ്പിയം. കസ്മാ? കഹാപണാനം വിചാരിതത്താ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ၃.൫൩൮-൫൩൯) വുത്തം . ഇമിനാ പന വചനേന യം **മാതികാട്ഠകഥായം** രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദം "അനാണത്തിക"ന്തി വുത്തം, തം ന സമേതി. ന കേവലഞ്ച ഇമിനാ, പാളിയാപി തം ന സമേതി. പാളിയഞ്ഹി നിസ്സട്ഠരൂപിയേന ആരാമികാദീഹി സപ്പിയാദിം പരിവത്താപേതും "സോ വത്തബ്ബോ 'ആവുസോ, ഇമം ജാനാഹീ'തി. സചേ സോ ഭണതി 'ഇമിനാ കിം ആഹരീയതൂ'തി, ന വത്തബ്ബോ 'ഇമം വാ ഇമം വാ ആഹരാ'തി. കപ്പിയം ആചിക്ഖിതബ്ബം 'സപ്പി വാ'"തിആദിനാ

രൂപിയസംവോഹാരം പരിമോചേത്വാവ വുത്തം. “ഇമിനാ രൂപിയേന കിം ആഹരീയതൂ”തി പുച്ഛന്തോ “ഇമം ആഹരാ”തി വുത്തേപി അധികാരതോ “ഇമിനാ രൂപിയേന ഇമം ആഹരാ”തി ഭിക്ഖൂഹി ആണത്തോ ഏവ ഹോതീതി തം രൂപിയസംവോഹാരം പരിവജ്ജേതും “ന വത്തബ്ബോ ‘ഇമം വാ ഇമം വാ ആഹരാ’”തി പടിക്ഖേപോ കതോ, അനാപത്തിവാരേപി “കപ്പിയകാരകസ്സ ആചിക്ഖതീ”തി ന വുത്തം. **കയവിക്കയസിക്ഖാപദേ** (പാരാ॰ ൫൯൫) പന തഥാ വുത്തം, തസ്മാ ഇദം സാണത്തികം കയവിക്കയമേവ അനാണത്തികന്തി ഗഹേതബ്ബം.

മൂലസ്സ അനിസ്സട്ഠത്താതി യേന ഉഗ്ഗഹിതമൂലേന പത്തോ കീതോ, തസ്സ മൂലസ്സ സങ്ഘമജ്ഝേ അനിസ്സട്ഠത്താ, ഏതേന രൂപിയമേവ നിസ്സജ്ജിതബ്ബം, ന തമ്മൂലികം അരൂപിയന്തി ദസ്സേതി. യദി ഹി തേന രൂപിയേന അഞ്ഞം രൂപിയം ചേതാപേയ്യ, തം രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദേ ആഗതനയേനേവ നിസ്സജ്ജാപേത്വാ സേസേഹി പരിഭുഞ്ജിതബ്ബം ഭവേയ്യാതി. **“മൂലസ്സ അസമ്പടിച്ഛിതത്താ”**തി ഇമിനാ മൂലസ്സ ഗിഹിസന്തകത്തം, തേനേവ പത്തസ്സ രൂപിയസംവോഹാരാനുപ്പന്നതഞ്ച ദസ്സേതി. പഞ്ചസഹധമ്മികസന്തകേനേവ ഹി രൂപിയസംവോഹാരദോസോ. തത്ഥ ച അത്തനോ സന്തകേ പാചിത്തിയം, ഇതരത്ഥ ദുക്കടം.

നിസ്സജ്ജീതി ദാനവസേന വുത്തം, ന വിനയകമ്മവസേന. തേനേവ **“സപ്പിസ്സ പൂരേത്വാ”**തി വുത്തം. യം അത്തനോ ധനേന പരിവത്തേതി, തസ്സ വാ ധനസ്സ രൂപിയഭാവോ, പരിവത്തനപരിവത്താപനേസു അഞ്ഞതരഭാവോ ചാതി ഇമാനേത്ഥ ദ്വേ അങ്ഗാനി.

രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. കയവിക്കയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൯൪-൫. ദസമേ പാളിയം **ജാനാഹീ**തി ഇദാനേവ ഉപധാരേഹി, ഇദം പച്ഛാ ഛഡ്ഡേതും ന സക്കാതി അധിപ്പായോ. **ഇമിനാ**തി ഭിക്ഖുനാ ദിയ്യമാനം വുത്തം. **ഇമ**ന്തി പരേന പടിദിയ്യമാനം. സേസഞാതകേസു സദ്ധാദേയ്യവിനിപാതസമ്ഭവതോ തദഭാവട്ഠാനമ്പി ദസ്സേതും **“മാതരം പന പിതരം വാ”**തി വുത്തം. **ന സക്കാ തം പടിക്ഖിപിതു**ന്തി ഏത്ഥ യഥാ രൂപിയം ഭതകാനം ദത്വാ അസ്സാമികഭൂമിയം അയോബീജസമുട്ഠാപനേ ഭതിയാ ഖണന്താനം സന്തികാ ഗഹിതഭണ്ഡകഭാവേപി പാചിത്തിയം ഹോതി, ഏവമിധാപീതി കേചി വദന്തി, തം ന യുത്തം. യഞ്ഹി അസ്സാമികഭൂമിം ഖണിത്വാ സമുട്ഠാപിതം അയോബീജം, തം ഭതകാനം സന്തകം നാമ ഹോതി, തദത്ഥഞ്ച തേസം രൂപിയം ദേന്തസ്സ രൂപിയസംവോഹാരോവ ഹോതി അകപ്പിയവോഹാരേന രജനച്ഛല്ലിആദീനം ആഹരാപനേ കയവിക്കയോ വിയ, താദിസമ്പി പരഭണ്ഡം ഇധ വത്ഥധോവനാദീസു നത്ഥി, തസ്മാ അട്ഠകഥാപമാണേനേവേത്ഥ പാചിത്തിയം ഗഹേതബ്ബം.

൫൯൭. പുഞ്ഞം ഭവിസ്സതീതി ദേതീതി ഏത്ഥ സചേ ഭിക്ഖു അത്തനോ ഭണ്ഡസ്സ അപ്പഗ്ഘതം ഞത്വാപി അകഥേത്വാ “ഇദാനേവ ഉപപരിക്ഖിത്വാ ഗണ്ഹ, മാ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരീ ഹോഹീ”തി വദതി, ഇതരോ ച അത്തനോ ദിയ്യമാനസ്സ മഹഗ്ഘതം അജാനന്തോ “ഊനം വാ അധികം വാ

തുമ്ഹാകമേവാ’’തി ദത്വാ ഗച്ഛതി, ഭിക്ഖുസ്സ അനാപത്തി ഉപനന്ദസ്സ വിയ പരിബ്ബാജകവത്ഥുഗ്ഗഹണേ. വിപ്പടിസാരിസ്സ പുന സകസഞ്ഞായ ആഗതസ്സ യം അധികം ഗഹിതം, തം ദാതബ്ബം. യേന യം പരിവത്തേതി, തേസം ഉഭിന്നം കപ്പിയവത്ഥുതാ, അസഹധമ്മികതാ, കയവിക്കയാപജ്ജനഞ്ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

കയവിക്കയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ കോസിയവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

൩. പത്തവഗ്ഗോ

൧. പത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൦൨. തതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **അഡ്ഢതേരസപലാ**തി മാഗധികായ മാനതുലായ അഡ്ഢതേരസപലപരിമിതം ഉദകം ഗണ്ഹന്തം സന്ധായ വുത്തം, തഥാ പരിമിതം യവമാസാദിം ഗണ്ഹന്തിം സന്ധായാതി കേചി. **ആചരിയധമ്മപാലത്ഥേരേന** പന ‘‘പകതിചതുമുട്ഠികം കുഡുവം, ചതുകുഡുവം നാളി, തായ നാളിയാ സോളസ നാളിയോ ദോണം, തം പന മഗധനാളിയാ ദ്വാദസ നാളിയോ ഹോന്തീതി വദന്തീ’’തി വുത്തം. **ദമിളനാളീ**തി പുരാണനാളിം സന്ധായ വുത്തം. സാ ച ചതുമുട്ഠികേഹി കുഡുവേഹി അട്ഠ കുഡുവാ, തായ നാളിയാ ദ്വേ നാളിയോ മഗധനാളിം ഗണ്ഹാതി. പുരാണാ പന ‘‘സീഹളനാളി തിസ്സോ നാളിയോ ഗണ്ഹാതീ’’തി വദന്തി, തേസം മതേന മഗധനാളി ഇദാനി പവത്തമാനായ ചതുകുഡുവായ ദമിളനാളിയാ ചതുനാളികാ ഹോതി, തതോ മഗധനാളിതോ ഉപഡ്ഢഞ്ച പുരാണദമിളനാളിസങ്ഖാതം പത്ഥം നാമ ഹോതി, ഏതേന ച ‘‘ഓമകോ നാമ പത്തോ പത്ഥോദനം ഗണ്ഹാതീ’’തി പാളിവചനഞ്ച സമേതി, ലോകിയേഹിപി -

> ‘‘ലോകിയം മഗധഞ്ചേതി, പത്ഥദ്വയമുദാഹടം;
> ലോകിയം സോളസപലം, മാഗധം ദിഗുണം മത’’ന്തി. -

ഏവം ലോകേ നാളിയാ മഗധനാളി ദിഗുണാതി ദസ്സിതാ, ഏവഞ്ച ഗയ്ഹമാനേ ഓമകപത്തസ്സ ച യാപനമത്തോദനഗാഹികാ ച സിദ്ധാ ഹോതി. ന ഹി സക്കാ അട്ഠകുഡുവതോ ഊനോദനഗാഹിനാ പത്തേന അഥൂപീകതം പിണ്ഡപാതം പരിയേസിത്വാ യാപേതും. തേനേവ **വേരഞ്ജകണ്ഡട്ഠകഥായം** ‘‘പത്ഥോ നാമ നാളിമത്തം ഹോതി ഏകസ്സ പുരിസസ്സ അലം യാപനായ. വുത്തമ്പി ഹേതം ‘പത്ഥോദനോ നാലമയം ദുവിന്ന’’’ന്തി (ജാ॰ ൨.൨൧.൧൯൨) വുത്തം, ‘‘ഏകേകസ്സ ദിന്നം തിണ്ണം പഹോതീ’’തി ച ആഗഹം, തസ്മാ ഇധ വുത്തനയാനുസാരേനേവ ഗഹേതബ്ബം.

ആലോപസ്സ അനുരൂപന്തി ഏത്ഥ ‘‘ബ്യഞ്ജനസ്സ മത്താ നാമ ഓദനതോ ചതുത്ഥഭാഗോ’’തി (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൭) **ബ്രഹ്മായുസുത്തട്ഠകഥായം** വുത്തത്താ ആലോപസ്സ ചതുത്ഥഭാഗമേവ ബ്യഞ്ജനം അനുരൂപന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ഓദനഗതികാനേവാ**തി ഓദനസ്സ അന്തോ ഏവ പവിസനസീലാനി സിയും, അത്തനോ ഓകാസം ന ഗവേസന്തീതി അത്ഥോ. **നാമമത്തേ**തി ‘‘മജ്ഝിമോ പത്തോ മജ്ഝിമോമകോ’’തിആദിനാമമത്തേ.

൫൦൭-൮. ഏവം പയോഗേ പയോഗേതി പരിയോസാനാലോപജ്ഝോഹരണപയോഗേ പയോഗേ, ആലോപേ ആലോപേതി അത്ഥോ. **കത്വാ**തി പാകപരിയോസാനം കത്വാ. **പചിത്വാ ഠപേസ്സാമീ**തി കാളവണ്ണപാകം സന്ധായ വുത്തം. **ഛിദ്ദ**ന്തി മുഖവട്ടിതോ ദ്വങ്ഗുലസ്സ ഹേട്ഠാഛിദ്ദം വുത്തം. സേസം പഠമകഥിനേ വുത്തനയമേവ.

പത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഊനപഞ്ചബന്ധനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦൯-൫൧൩. ദുതിയേ പാളിയം അഹം പത്തേന തേ ഭിക്ഖൂ സന്തപേസ്സാമീതി സേസോ. **"അപത്തോ"**തി ഇമിനാ അധിട്ഠാനവിജഹനമ്പി ദസ്സേതി. പഞ്ചബന്ധനേപി പത്തേ അപരിപുണ്ണപാകേ പത്തേ വിയ അധിട്ഠാനം ന രുഹതി. **"തിപുപട്ടകേന വാ"**തി വുത്തത്താ തമ്ബലോഹാദീഹി കപ്പിയലോഹേഹി അയോപത്തസ്സ ഛിദ്ദം ഛാദേതും വട്ടതി. തേനേവ **"ലോഹമണ്ഡലകേനാ"**തി വുത്തം. ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ അകാളവണ്ണമ്പി കപ്പിയപത്തം വിഞ്ഞാപേന്തസ്സ ആപത്തി ഏവാതി ദട്ഠബ്ബം. അധിട്ഠാനുപഗപത്തസ്സ ഊനപഞ്ചബന്ധനതാ, അത്തുദ്ദേസികതാ, അകതവിഞ്ഞത്തി, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

ഊനപഞ്ചബന്ധനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഭേസജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൧൮-൫൨൨. തതിയേ പാളിയം പിലിന്ദവച്ഛത്ഥേരേന "ന ഖോ, മഹാരാജ, ഭഗവതാ ആരാമികോ അനുഞ്ഞാതോ"തി പഠമം പടിക്ഖിപിത്വാ "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ആരാമിക"ന്തി പുഗ്ഗലാനമ്പി ആരാമികനാമേന ദാസഗ്ഗഹണേ അനുഞ്ഞാതേ ഏവ ആരാമികാനം ഗഹിതത്താ ഖേത്തവത്ഥാദീനി കപ്പിയവോഹാരേനപി പുഗ്ഗലാനം ഗഹേതും ന വട്ടതി, തഥാ അനനുഞ്ഞാതത്താതി വിഞ്ഞായതി. "ഖേത്തവത്ഥുപടിഗ്ഗഹണാ പടിവിരതോ ഹോതീ"തിആദിനാ (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൦, ൧൯൪) ഹി പടിക്ഖിത്തേസു ഏകസ്സേവ പുഗ്ഗലികവസേന ഗഹണേ അനുഞ്ഞാതേ ഇതരീതരാനം തഥാ ന ഗഹേതബ്ബതാ സിദ്ധാവ ഹോതി. യഞ്ച പിലിന്ദവച്ഛത്ഥേരേന ദായകകുലസ്സ ദാരികായ സുവണ്ണമാലാവസേന തിണണ്ഡുപകസ്സ നിമ്മാനം, തം "അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, ഇദ്ധിമസ്സ ഇദ്ധിവിസയേ"തി (പാരാ॰ ൧൫൯) വചനതോ കുലസങ്ഗഹാദി ന ഹോതീതി കതന്തി ദട്ഠബ്ബം, കേചി പന "ഖീണാസവാനം ലാഭിച്ഛായ അഭാവതോ കുലസങ്ഗഹേപി ആജീവകോപോ നത്ഥീ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം ഖീണാസവാനമ്പി ആജീവവിപത്തിഹേതൂനം പിണ്ഡപാതാദീനം പരിവജ്ജേതബ്ബതോ. വുത്തഞ്ഹി ധമ്മസേനാപതിനാ "നേവ ഭിന്ദേയ്യമാജീവം, ചജമാനോപി ജീവിത"ന്തി (മി॰ പ॰ ൪.൧.൭). ഭഗവതാ ച "ഗാഥാഭിഗീതം മേ അഭോജനീയ"ന്തിആദി വുത്തം (സു॰ നി॰ ൮൧, ൪൮൦; മി॰ പ॰ ൪.൫.൯; സം॰ നി॰ ൧.൧൯൪).

൫൨൨. ഉഗ്ഗഹിതകന്തി പരിഭോഗത്ഥായ സയം ഗഹിതം. **സയം കരോതീ**തി പചിത്വാ കരോതി. **പുരേഭത്ത**ന്തി തദഹുപുരേഭത്തമേവ വട്ടതി സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതത്താ. **സയംകത**ന്തി ഖീരനവനീതം പചിത്വാ കതം.

നിരാമിസമേവാതി തദഹുപുരേഭത്തം സന്ധായ വുത്തം. അജ്ജ സയംകതം നിരാമിസമേവ ഭുഞ്ജന്തസ്സ കസ്മാ സാമപാകോ ന ഹോതീതി ആഹ **“നവനീതം താപേന്തസ്സാ”**തിആദി. **പടിഗ്ഗഹിതേഹീ**തി ഖീരദധീനി സന്ധായ വുത്തം. ഉഗ്ഗഹിതകേഹി കതം അബ്ഭഞ്ജനാദീസു ഉപനേതബ്ബന്തി യോജനാ. **ഏസേവ നയോ**തി നിസ്സഗ്ഗിയാപത്തിം സന്ധായ വുത്തം. **അകപ്പിയമംസസപ്പിമ്ഹീ**തി ഹത്ഥിആദീനം സപ്പിമ്ഹി.

ഏത്ഥ പനാതി നവനീതേ വിസേസോ അത്ഥീതി അത്ഥോ. **ധോതം വട്ടതീ**തി ധോതമേവ പടിഗ്ഗഹിതുമ്പി ന വട്ടതി, ഇതരഥാ സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതം ഹോതീതി ഥേരാനം അധിപ്പായോ.

മഹാസിവത്ഥേരസ്സ പന വത്ഥുനോ വിയോജിതത്താ ദധിഗുളികാദീഹി യുത്തതാമത്തേന സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതം നാമ ന ഹോതി, തസ്മാ തക്കതോ ഉദ്ധടമത്തമേവ പടിഗ്ഗഹേത്വാ ധോവിത്വാ, പചിത്വാ വാ നിരാമിസമേവ കത്വാ പരിഭുഞ്ജിസ്സൂതി അധിപ്പായോ, ന പന ദധിഗുളികാദീഹി സഹ വികാലേ ഭുഞ്ജിംസു. തേനാഹ **“തസ്മാ നവനീതം പരിഭുഞ്ജന്തേന…പേ॰… സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതം നാമ ന ഹോതീ”**തി. തത്ഥ അധോതം പടിഗ്ഗഹേത്വാപി തം നവനീതം പരിഭുഞ്ജന്തേന ദധിആദീനി അപനേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി അത്ഥോ. **ഖയം ഗമിസ്സതീ**തി നിരാമിസം ഹോതി, തസ്മാ വികാലേപി വട്ടതീതി അത്ഥോ. **ഏത്താവതാ**തി നവനീതേ ലഗ്ഗമത്തേന വിസും ദധിആദിവോഹാരം അലദ്ധേന അപ്പമത്തേന ദധിആദിനാതി അത്ഥോ, ഏതേന വിസും പടിഗ്ഗഹിതദധിആദീഹി സഹ പക്കം സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതീതി ദസ്സേതി. **തസ്മിമ്പീ**തി നിരാമിസഭൂതേപി. കുക്കുച്ചകാനം പന അയം അധിപ്പായോ - പടിഗ്ഗഹണേ താവ ദധിആദീഹി അസമ്ഭിന്നരസത്താ ഭത്തേന സഹിതേന ഗുളപിണ്ഡാദി വിയ സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതം നാമ ന ഹോതി, തം പന പചന്തേന ധോവിത്വാവ പചിതബ്ബം, ഇതരഥാ പചനക്ഖണേ പച്ചമാനദധിഗുളികാദീഹി സമ്ഭിന്നരസതായ സാമംപക്കം ജാതം, തേസു ഖീണേസു സാമംപക്കമേവ ഹോതി, തസ്മാ നിരാമിസമേവ പചിതബ്ബന്തി. തേനേവ **“ആമിസേന സഹ പക്കത്താ”**തി കാരണം വുത്തം.

ഏത്ഥ ചായം വിചാരണാ - സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതത്താഭാവേ ആമിസേന സഹ ഭിക്ഖുനാ പക്കസ്സ സയംപാകദോസോ വാ പരിസങ്കീയതി യാവകാലികതാ വാ, തത്ഥ ന താവ സയംപാകദോസോ ഏത്ഥ സമ്ഭവതി സത്താഹകാലികത്താ. യഞ്ഹി തത്ഥ ദധിആദി ആമിസഗതം, തം പരിക്ഖീണന്തി. അഥ പടിഗ്ഗഹിതദധിഗുളികാദിനാ സഹ അത്തനാ പക്കത്താ സവത്ഥുകപക്കം വിയ ഭവേയ്യാതി പരിസങ്കീയതി, തദാ ആമിസേന സഹ പടിഗ്ഗഹിതത്താതി കാരണം വത്തബ്ബം, ന പന പക്കത്താതി. തഥാ ച ഉപഡ്ഢത്ഥേരാനം മതമേവ അങ്ഗീ കതം സിയാ. തത്ഥ ച സാമണേരാദീഹി പക്കമ്പി യാവകാലികമേവ സിയാ പടിഗ്ഗഹിതഖീരാദിം പചിത്വാ അനുപസമ്പന്നേഹി കതസപ്പിആദി വിയ ച, ന ച തം യുത്തം, ഭിക്ഖാചാരേന ലദ്ധനവനീതാദീനം തക്കാദിആമിസസംസഗ്ഗസമ്ഭവേന അപരിഭുഞ്ജിതബ്ബതാപസങ്ഗതോ. ന ഹി ഗഹട്ഠാ ധോവിത്വാ, സോധേത്വാ വാ പത്തേ ആകിരന്തീതി നിയമോ അത്ഥി, അട്ഠകഥായഞ്ച ‘‘യഥാ തത്ഥ പതിതതണ്ഡുലകണാദയോ ന പച്ചന്തി, ഏവം…പേ॰… പുന പചിത്വാ ദേതി, പുരിമനയേനേവ സത്താഹം വട്ടതീ’’തി ഇമിനാ വചനേനപേതം വിരുജ്ഝതി,

തസ്മാ ഇധ കുക്കുച്ചകാനം കുക്കുച്ചുപ്പത്തിയാ നിമിത്തമേവ ന ദിസ്സതി. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം "ലജ്ജീ സാമണേരോ യഥാ തത്ഥ പതിതതണ്ഡുലകണാദയോ ന പച്ചന്തി, ഏവം സാമിസപാകം മോചേന്തോ അഗ്ഗിമ്ഹി വിലീയാപേത്വാ...പേ... വട്ടതീ"തി വചനസ്സാപി നിമിത്തം ന ദിസ്സതി. യദി ഹി ഏതം യാവകാലികസംസഗ്ഗപരിഹാരായ വുത്തം സിയാ, അത്തനാപി തഥാ കാതബ്ബം ഭവേയ്യ. ഗഹട്ഠേഹി ദിന്നസപ്പിആദീസു ച ആമിസസംസഗ്ഗസങ്കാ ന വിഗച്ഛേയ്യ. ന ഹി ഗഹട്ഠാ ഏവം വിലീയാപേത്വാ പന തണ്ഡുലാദിം അപനേത്വാ പുന പചന്തി, അപിച ഭേസജ്ജേഹി സദ്ധിം ഖീരാദിം പക്ഖിപിത്വാ യഥാ ഖീരാദി ഖയം ഗച്ഛതി, ഏവം പരേഹി പക്കഭേസജ്ജതേലാദിപി യാവകാലികമേവ സിയാ, ന ച തമ്പി യുത്തം ദധിആദിഖയകരണത്ഥം "പുന പചിത്വാ ദേതീ"തി വുത്തത്താ. തസ്മാ മഹാസിവത്ഥേരവാദേ കുക്കുച്ചം അകത്വാ അധോതമ്പി നവനീതം തദഹുപി പുനദിവസാദീസുപി പചിതും, തണ്ഡുലാദിമിസ്സം സപ്പിആദിം അത്തനാപി അഗ്ഗിമ്ഹി വിലീയാപേത്വാ പരിസ്സാവേത്വാ പുന തക്കാദിഖയത്ഥം പചിതുഞ്ച വട്ടതി.

തത്ഥ വിജ്ജമാനസ്സപി പച്ചമാനക്ഖണേ സമ്ഭിന്നരസസ്സ യാവകാലികസ്സ അബ്ബോഹാരികത്തേന സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതപുരേപടിഗ്ഗഹിതാനമ്പി അബ്ബോഹാരികതോതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബന്തി. തേനേവ **"ഏത്താവതാ സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതം നാമ ന ഹോതീ"**തി വുത്തം. വിസും പടിഗ്ഗഹിതേന പന ഖീരാദിആമിസേന നവനീതാദിം മിസ്സേത്വാ ഭിക്ഖുനാ വാ അഞ്ഞേഹി വാ പക്കതേലാദിഭേസജ്ജം സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതി, തത്ഥ പവിട്ഠയാവകാലികസ്സ അബ്ബോഹാരികത്താഭാവാ. യം പന പുരേപരിഗ്ഗഹിതഭേസജ്ജേഹി അപ്പടിഗ്ഗഹിതം ഖീരാദിം പക്ഖിപിത്വാ പക്കതേലാദികം അനുപസമ്പന്നേഹേവ പക്കമ്പി സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതമ്പി സന്നിധിപി ന ഹോതി, തത്ഥ പക്ഖിത്തഖീരാദികസ്സപി തസ്മിം ഖണേ സമ്ഭിന്നരസതായ പുരേപടിഗ്ഗഹിതത്താപത്തിതോ. സചേ പന അപ്പടിഗ്ഗഹിതേഹേവ, അഞ്ഞേഹി വാ പക്കതേലാദീസുപി സചേ ആമിസരസോ പഞ്ഞായതി, തം യാവകാലികമേവ ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. **ഉഗ്ഗഹേത്വാ**തി സയമേവ ഗഹേത്വാ.

പരിസ്സാവേത്വാ ഗഹിതന്തി തണ്ഡുലാദിവിഗമത്ഥം പരിസ്സാവേത്വാ, തക്കാദിവിഗമത്ഥം പുന പചിത്വാ ഗഹിതന്തി അത്ഥോ. **പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഠപിതഭേസജ്ജേഹീ**തി അതിരേകസത്താഹപടിഗ്ഗഹിതേഹി, ഏതേന തേഹി യുത്തമ്പി സപ്പിആദി അതിരേകസത്താഹപടിഗ്ഗഹിതം ന ഹോതീതി ദസ്സേതി. **വദ്ദലിസമയേ**തി വസ്സകാലസമയേ, അനാതപകാലേതി അത്ഥോ.

നിബ്ബട്ടിതത്താതി യാവകാലികവത്ഥുതോ വിവേചിതത്താ, ഏതേന തേലേ സഭാവതോ യാവകാലികത്താഭാവം, ഭിക്ഖുനോ സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹണേന യാവകാലികത്തുപഗമനഞ്ച ദസ്സേതി. **ഉഭയമ്പീ**തി അത്തനാ, അഞ്ഞേഹി ച കതം.

൬൨൫. അച്ഛവസന്തി ദുക്കടവത്ഥൂനഞ്ഞേവ ഉപലക്ഖണന്തി ആഹ **"ഠപേത്വാ മനുസ്സവസ"**ന്തി. **സംസട്ഠ**ന്തി പരിസ്സാവിതം. **തിണ്ണം ദുക്കടാന**ന്തി അജ്ഝോഹാരേ അജ്ഝോഹാരേ തീണി ദുക്കടാനി സന്ധായ വുത്തം. കിഞ്ചാപി പരിഭോഗത്ഥായ വികാലേ പടിഗ്ഗഹണപചനപരിസ്സാവനാദീസു പുബ്ബപയോഗേസു പാളിയം, അട്ഠകഥായഞ്ച ആപത്തി ന വുത്താ, തഥാപി

ഏത്ഥ ആപത്തിയാ ഏവ ഭവിതബ്ബം പടിക്ഖിത്തസ്സ കരണതോ ആഹാരത്ഥായ വികാലേ യാമകാലികാദീനം പടിഗ്ഗഹണേ വിയ. യസ്മാ ഖീരാദിം പക്ഖിപിത്വാ പക്കഭേസജ്ജതേലേ കസടം ആമിസഗതികം, തേന സഹ തേലം പടിഗ്ഗഹേതും, പചിതും വാ ഭിക്ഖുനോ ന വട്ടതി. തസ്മാ വുത്തം **"പക്കതേലകസടേ വിയ കുക്കുച്ചായതീ"**തി. സചേ വസായ സഹ പക്കത്താ ന വട്ടതി, ഇദം കസ്മാ ന വട്ടതീതി പുച്ഛന്താ **"ഭന്തേ ...പേ॰... വട്ടതീ"**തി ആഹംസു. ഥേരോ അതികുക്കുച്ചതായ ച **"ഏതമ്പി, ആവുസോ, ന വട്ടതീ"**തി ആഹ. രോഗനിഗ്ഗഹത്ഥായ ഏവ വസായ അനുഞ്ഞാതത്തം സല്ലക്ഖേത്വാ പച്ഛാ **"സാധൂ"**തി സമ്പടിച്ഛി.

"മധുകരീഹി നാമ മധുമക്ഖികാഹീ"തി ഇദം ഖുദ്ദകഭമരാനം ഭിന്നം ഏവ വിസേസനന്തി കേചി വദന്തി , അഞ്ഞേ പന "ദണ്ഡകേസു മധുകാരികാ മധുകരീമക്ഖികാ നാമ, താഹി സഹ തിസ്സോ മധുമക്ഖികാജാതിയോ"തി വദന്തി. **ഭമരമക്ഖികാ**തി മഹാപടലകാരികാ. **സിലേസസദിസ**ന്തി സുക്ഖതായ വാ പക്കതായ വാ ഘനീഭൂതം. **ഇതര**ന്തി തനുകമധു.

ഉച്ഛുരസം ഉപാദായാതി നിക്കസടരസസ്സപി സത്താഹകാലികത്തം ദസ്സേതി "ഉച്ഛുമ്ഹാ നിബ്ബത്ത"ന്തി പാളിയം സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ. യം പന **സുത്തന്തട്ഠകഥായം** "ഉച്ഛു ചേ, യാവകാലികോ. ഉച്ഛുരസോ ചേ, യാമകാലികോ. ഫാണിതം ചേ, സത്താഹകാലികം. തചോ ചേ, യാവജീവകോ"തി വുത്തം, തം അമ്ബഫലരസാദിമിസ്സതായ യാമകാലികത്തം സന്ധായ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം, അവിനയവചനത്താ തം അപ്പമാണന്തി. തേനേവ **"പുരേഭത്തം പടിഗ്ഗഹിതേന അപരിസ്സാവിതഉച്ഛുരസേനാ"**തിആദി വുത്തം. **നിരാമിസമേവ വട്ടതി** തത്ഥ പവിട്ഠയാവകാലികസ്സ അബ്ബോഹാരികത്താതി ഇദം ഗുളേ കതേ തത്ഥ വിജ്ജമാനമ്പി കസടം പാകേന സുക്ഖതായ യാവജീവികത്തം ഭജതീതി വുത്തം. തസ്സ യാവകാലികത്തേ ഹി സാമംപാകേന പുരേഭത്തേപി അനജ്ഝോഹരണീയം സിയാതി. **"സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതത്താ"**തി ഇദം ഉച്ഛുരസേ ചുണ്ണവിചുണ്ണം ഹുത്വാ ഠിതകസടം സന്ധായ വുത്തം, തേന ച അപരിസ്സാവിതേന അപ്പടിഗ്ഗഹിതേന അനുപസമ്പന്നേഹി കതം സത്താഹം വട്ടതീതി ദസ്സേതി. **ഝാമഉച്ഛുഫാണിത**ന്തി അഗ്ഗിമ്ഹി ഉച്ഛും താപേത്വാ കതം. **കോട്ടിതഉച്ഛുഫാണിത**ന്തി ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകം ഛിന്ദിത്വാ കോട്ടേത്വാ നിപ്പീളേത്വാ പക്കം.

തം തത്ഥ വിജ്ജമാനമ്പി കസടം പക്കകാലേ യാവകാലികത്തം വിജഹതീതി ആഹ **"തം യുത്ത"**ന്തി. **സീതോദകേന കത**ന്തി മധുകപുപ്ഫാനി സീതോദകേന മദ്ദിത്വാ പരിസ്സാവേത്വാ പചിത്വാ കതം, അമദ്ദിത്വാ കതന്തി കേചി, തത്ഥ കാരണം ന ദിസ്സതി. **ഖീരജല്ലിക**ന്തി ഖീരഫേണം. **മധുകപുപ്ഫം പനാ**തിആദി യാവകാലികരൂപേന ഠിതസ്സപി അവട്ടനകമേരയബീജവത്ഥും ദസ്സേതും ആരദ്ധം.

സബ്ബാനിപീതി സപ്പിആദീനി പഞ്ചപി. ആഹാരകിച്ചം കരോന്താനി ഏതാനി കസ്മാ ഏവം പരിഭുഞ്ജിതബ്ബാനീതി ചോദനാപരിഹാരായ ഭേസജ്ജോദിസ്സം ദസ്സേന്തേന തപ്പസങ്ഗേന സബ്ബാനിപി ഓദിസ്സകാനി ഏകതോ ദസ്സേതും **"സത്തവിധം ഹീ"**തിആദി വുത്തം. അപകതിഭേസജ്ജത്താ വികടാനി വിരൂപാനി വിസഹരണതോ മഹാവിസയത്താ മഹന്താനി ചാതി **മഹാവികടാനി. ഉപസമ്പദാദീനീ**തി **ആദി**-സദ്ദേന ഗണങ്ഗണൂപാഹനാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി.

അധിട്ഠേതീതി ബാഹിരപരിഭോഗത്ഥമേതന്തി ചിത്തം ഉപ്പാദേതി, ഏവം പരിഭോഗേ അനപേക്ഖതായ പടിഗ്ഗഹണം വിജഹതീതി അധിപ്പായോ. ഏവം അഞ്ഞേസുപി കാലികേസു അനജ്ഝോഹരിതുകാമതായ സുദ്ധചിത്തേന ബാഹിരപരിഭോഗത്ഥായ നിയമേപി പടിഗ്ഗഹണം വിജഹതീതി ഇദമ്പി വിസും ഏകം പടിഗ്ഗഹണവിജഹനകാരണന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൬൨൫. സചേ ദ്വിന്നം...പേ॰... ന വട്ടതീതി ഏത്ഥ പാഠോ ഗളിതോ, ഏവം പനേത്ഥ പാഠോ വേദിതബ്ബോ ''സചേ ദ്വിന്നം സന്തകം ഏകേന പടിഗ്ഗഹിതം അവിഭത്തം ഹോതി, സത്താഹാതിക്കമേ ദ്വിന്നമ്പി അനാപത്തി, പരിഭുഞ്ജിതും പന ന വട്ടതീ''തി. അഞ്ഞഥാ ഹി സദ്ദപ്പയോഗോപി ന സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി. **''ഗണ്ഠിപദേ**പി ച അയമേവ പാഠോ ദസ്സിതോ''തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൨.൬൨൫) **സാരത്ഥദീപനിയം** വുത്തം. **ദ്വിന്നമ്പി അനാപത്തീ**തി അവിഭത്തത്താ വുത്തം. **''പരിഭുഞ്ജിതും പന ന വട്ടതീ''**തി ഇദം ''സത്താഹപരമം സന്നിധികാരകം പരിഭുഞ്ജിതബ്ബ''ന്തി വചനതോ വുത്തം. **''യേന പടിഗ്ഗഹിതം, തേന വിസ്സജ്ജിതത്താ''**തി ഇമിനാ ഉപസമ്പന്നസ്സ ദാനമ്പി സന്ധായ ''വിസ്സജ്ജേതീ''തി ഇദം വുത്തന്തി ദസ്സേതി. ഉപസമ്പന്നസ്സ നിരപേക്ഖദിന്നവത്ഥുമ്ഹി പടിഗ്ഗഹണസ്സ അവിഗതത്തേപി സകസന്തകതാ വിഗതാവ ഹോതി, തേന നിസ്സഗ്ഗിയം ന ഹോതി. അത്തനാവ പടിഗ്ഗഹിതത്തം, സകസന്തകത്തഞ്ചാതി ഇമേഹി ദ്വീഹി കാരണേഹി നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി, ന ഏകേന. അനുപസമ്പന്നസ്സ നിരപേക്ഖദാനേ പന തദുഭയമ്പി വിജഹതി, പരിഭോഗോപേത്ഥ വട്ടതി, ന സാപേക്ഖദാനേ ദാനലക്ഖണാഭാവതോ. ''വിസ്സജ്ജേതീ''തി ഏതസ്മിഞ്ച പാളിപദേ കസ്സചി അദത്വാ അനപേക്ഖതായ ഛഡ്ഡനമ്പി സങ്ഗഹിതന്തി വേദിതബ്ബം. **''അനപേക്ഖോ ദത്വാ''**തി ഇദഞ്ച പടിഗ്ഗഹണവിജഹനവിധിദസ്സനത്ഥമേവ വുത്തം. പടിഗ്ഗഹണേ ഹി വിജഹിതേ പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭോഗോ സയമേവ വട്ടിസ്സതി, തബ്ബിജഹനഞ്ച വത്ഥുനോ സകസന്തകതാപരിച്ചാഗേന ഹോതീതി, ഏതേന ച വത്ഥുമ്ഹി അജ്ഝോഹരണാപേക്ഖായ സതി പടിഗ്ഗഹണവിസ്സജ്ജനം നാമ വിസും ന ലബ്ഭതീതി സിജ്ഝതി. ഇതരഥാ ഹി ''പടിഗ്ഗഹണേ അനപേക്ഖോവ പടിഗ്ഗഹണം വിസ്സജ്ജേത്വാ പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഭുഞ്ജതീ''തി വത്തബ്ബം സിയാ. **''അപ്പടിഗ്ഗഹിതത്താ''**തി ഇമിനാ ഏകസ്സ സന്തകം അഞ്ഞേന പടിഗ്ഗഹിതമ്പി നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതീതി ദസ്സേതി.

ഏവന്തി ''പുന ഗഹേസ്സാമീ''തി അപേക്ഖം അകത്വാ സുദ്ധചിത്തേന പരിച്ചത്തതം പരാമസതി. **പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ അനാപത്തിദസ്സനത്ഥ**ന്തി നിസ്സഗ്ഗിയമൂലികാഹി പാചിത്തിയാദിആപത്തീഹി അനാപത്തിദസ്സനത്ഥന്തി അധിപ്പായോ. **പരിഭോഗേ അനാപത്തിദസ്സനത്ഥ**ന്തി ഏത്ഥ പന നിസ്സട്ഠപടിലദ്ധസ്സ കായികപരിഭോഗാദീസു യാ ദുക്കടാപത്തി വുത്താ, തായ അനാപത്തിദസ്സനത്ഥന്തി അധിപ്പായോ. സപ്പിആദീനം പടിഗ്ഗഹിതഭാവോ, അത്തനോ സന്തകതാ, സത്താഹാതിക്കമോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ഭേസജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൨൭. ചതുത്ഥേ **ജേട്ഠമൂലപുണ്ണമാസിയാ...പേ॰... കരണക്ഖേത്തഞ്ചാ**തി പഠമദ്ധമാസമ്പി കരണക്ഖേത്തം വുത്തം. തം ''കത്വാ നിവാസേതബ്ബ''ന്തി ഇമസ്സ

പുരിമദ്ധമാസേ വാ പച്ഛിമദ്ധമാസേ വാ കത്വാ പച്ഛിമമാസേവ നിവാസേതബ്ബന്തി ഏവമത്ഥം ഗഹേത്വാ വുത്തം നിവാസനേയേവ ആപത്തിയാ വുത്തത്താതി. യം പന **മാതികാട്ഠകഥായം** ‘‘ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമോ മാസോ പരിയേസനക്ഖേത്തം, പച്ഛിമോ അദ്ധമാസോ കരണനിവാസനക്ഖേത്തമ്പീ’’തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം, തം തസ്മിംയേവ അദ്ധമാസേ കത്വാ നിവാസേതബ്ബന്തി ഏവമത്ഥം ഗഹേത്വാ വുത്തം. ഇധ വുത്തനയേനേവ അത്ഥേ ഗഹിതേ വിരോധോ നത്ഥി.

‘‘വത്ഥഭേദേ ദുക്കട’’ന്തി ഇദം വസ്സികസാടികഅദിന്നപുബ്ബേ സന്ധായ വുത്തം. തേനാഹ **‘‘യേ മനുസ്സാ’’**തിആദി. **പകതിയാ വസ്സികസാടികദായകാ** നാമ സങ്ഘം വാ അത്താനം വാ അപ്പവാരേത്വാവ അനുസംവച്ഛരം ദായകാ.

ന്ത്ഥം. **‘‘ഛ മാസേ പരിഹാരം ലഭതീ’’**തി ഏതേന അന്തോവസ്സേപി യാവ വസ്സാനസ്സ പച്ഛിമദിവസാ അകതാ പരിഹാരം ലഭതീതി ദീപിതം ഹോതി. **ഏകമാസ**ന്തി ഹേമന്തസ്സ പച്ഛിമുപോസഥേന സഹ ഗണേത്വാ വുത്തം. തസ്മിം ഉപോസഥദിവസേ ഏവ ഹി തം മൂലചീവരം കാതബ്ബം, ഇതരഥാ ഹി നിസ്സഗ്ഗിയതോ. **ഏകാഹദ്വീഹാദിവസേന…പേ॰… ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാ**തി ഏത്ഥ ഏകാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച ദ്വീഹാനാഗതായ…പേ॰… ദസാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച, അന്തോവസ്സേ വാ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാതി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. തത്ഥ ആസള്ഹീമാസസ്സ ജുണ്ഹപക്ഖപുണ്ണമിയം ലദ്ധാ, തദഹേവ രജനകപ്പപരിയോസാനേഹി നിട്ഠിതാ ച വസ്സികസാടികാ ‘‘ഏകാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാ’’തി വുച്ചതി. ഏതേനേവ നയേന ജുണ്ഹപക്ഖസ്സ ഛട്ഠിയം ലദ്ധാ, നിട്ഠിതാ ച ‘‘ദസാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാ’’തി വുച്ചതി. യാവ പഠമകത്തികതേമാസിപുണ്ണമാ, താവ ലദ്ധാ, നിട്ഠിതാ ച ‘‘അന്തോവസ്സേ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാ’’തി വുച്ചതി. പഠമകത്തികതേമാസിപുണ്ണമിതോ പരം ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച യാവ ചീവരകാലോ നാതിക്കമതി, താവ അനധിട്ഠഹിത്വാപി ഠപേതും വട്ടതീതി അധിപ്പായോ.

ഏത്ഥ ച ‘‘തസ്മിംയേവ അന്തോദസാഹേ അധിട്ഠാതബ്ബാ’’തി അവിസേസേന വുത്തേപി വസ്സാനതോ പുബ്ബേ ഏകാഹദ്വീഹാദിവസേന അനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ തേഹി ദിവസേഹി ദസാഹം അനതിക്കമന്തേന വസ്സൂപനായികദിവസതോ പട്ഠായ അധിട്ഠാനക്ഖേത്തം സമ്പത്താ ഏവ അധിട്ഠാതബ്ബാ, തതോ പന പുബ്ബേ ദസാഹാതിക്കമേന നിട്ഠിതാപി ന അധിട്ഠാതബ്ബാ അധിട്ഠാനസ്സ അഖേത്തത്താ. താദിസാ പന വസ്സൂപനായികദിവസേ ഏവ അധിട്ഠാതബ്ബാ, അനധിട്ഠഹതോ അരുണുഗ്ഗമനേന നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി. യദി ഏവം ‘‘ദസാഹാനാഗതായാ’’തി ഇമിനാ കിം പയോജനന്തി ചേ? വസ്സാനതോ പുബ്ബേ ഏവ ദസാഹേ അതിക്കന്തേ നിട്ഠിതാ വസ്സൂപനായികദിവസേ ഏവ അധിട്ഠാതബ്ബാതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. തേനേവാഹ **‘‘ദസാഹാതിക്കമേ നിട്ഠിതാ തദഹേവ അധിട്ഠാതബ്ബാ’’**തി.

ദസാഹേ അപ്പഹോന്തേ ചീവരകാലം നാതിക്കമേതബ്ബാതി തേമാസബ്ഭന്തരേ ദസാഹേ അപ്പഹോന്തേ നവാഹാനാഗതായ കത്തികതേമാസിപുണ്ണമായ സത്തമിതോ പട്ഠായ ലദ്ധാ, നിട്ഠിതാ ച ചീവരകാലം നാതിക്കമേതബ്ബാതി അത്ഥോ. തഥാ ഹി ‘‘മാസോ സേസോ ഗിമ്ഹാനന്തി ഭിക്ഖുനാ

വസ്സികസാടികചീവരം പരിയേസിതബ്ബ''ന്തി പരിയേസനക്ഖേത്തം വത്വാ ''വസ്സികസാടികം വസ്സാനം ചാതുമാസം അധിട്ഠാതു''ന്തി (മഹാവ॰ ൩൫൮) വുത്തത്താ കതായപി അകതായപി മാസമത്തം അനധിട്ഠാതബ്ബതാ സിദ്ധാ. യസ്മാ ച അകതാ വസ്സികസാടികസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതി, അകരണഞ്ച കേനചി വേകല്ലേന, ന അനാദരേന, തസ്മാ ചാതുമാസം അകതത്താ ഏവ പരിഹാരം ലഭതി, കതാ പന അധിട്ഠാനക്ഖേത്തേ, അകതാ ച ചീവരകാലേ ദസാഹപരമസിക്ഖാപദേനേവ പരിഹാരം ലഭതീതി അയമത്ഥോ ലബ്ഭതി. **കസ്മാ**തി അത്തനോ മതിയാ കാരണപുച്ഛാ. **തസ്മാ**തി വസ്സാനേയേവ വസ്സികസാടികായ അധിട്ഠാതബ്ബതാവചനതോ. **''തിചീവരം അധിട്ഠാതു''**ന്തി സുത്തം പനേത്ഥ സേസചീവരാനം ഏവം കാലനിയമാഭാവം സാധേതും ഉദ്ധടം. ന ഹി തേനേത്ഥ അഞ്ഞം പയോജനം അത്ഥി.

കദാ അധിട്ഠാതബ്ബാതിആദികുരുന്ദിവചനേനാപി ''യദാ വാ തദാ വാ അധിട്ഠാതും വട്ടതീ''തി ഇദം പടിക്ഖിപിത്വാ ദസാഹബ്ഭന്തരേ ഏവ കതായ അധിട്ഠാതബ്ബതം ദസ്സേതി.

പാളിയം **അച്ഛിന്നചീവരസ്സാ**തിആദീസു അച്ഛിന്നസേസചീവരസ്സ നട്ഠസേസചീവരസ്സ. ഏതേസഞ്ഹി അസമയേ പരിയേസനനിവാസനാപത്തിയാ ഏവ അനാപത്തി വുത്താ. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** ''അച്ഛിന്നചീവരസ്സ വാ നട്ഠചീവരസ്സ വാ അനിവത്ഥം ചോരാ ഹരന്തീതി ഏവം ആപദാസു വാ നിവാസയതോ ഉമ്മത്തകാദീനഞ്ച അനാപത്തീ''തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം, ഇധ പന സമന്തപാസാദികായം അയം നിസ്സഗ്ഗിയാ അനാപത്തി പാളിതോ സയമേവ സിജ്ഝതീതി ഇമം അദസ്സേത്വാ അസിജ്ഝമാനം നഗ്ഗസ്സ ന്ഹായതോ ദുക്കടാപത്തിയാ ഏവ അനാപത്തിം ദസ്സേതും **''അച്ഛിന്നചീവരസ്സാ''**തിആദി വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. ന ഹി ഏസാ അനാപത്തി അവുത്തേ സിജ്ഝതീതി. വസ്സികസാടികായ അത്തുദ്ദേസികതാ, അസമയേ പരിയേസനതാ, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനി താവ പരിയേസനാപത്തിയാ തീണി അങ്ഗാനി. നിവാസനാപത്തിയാ പന സചീവരതാ, ആപദാഭാവോ, വസ്സികസാടികായ സകഭാവോ, അസമയേ നിവാസനന്തി ചത്താരി അങ്ഗാനി.

വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ചീവരഅച്ഛിന്ദനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൩൧. പഞ്ചമേ **യമ്പി...പേ॰... അച്ഛിന്ദീ**തി ഏത്ഥ യം തേ അഹം ചീവരം അദാസിം, തം ''മയാ സദ്ധിം പക്കമിസ്സതീ''തി സഞ്ഞായ അദാസിം, ന അഞ്ഞഥാതി കുപിതോ അച്ഛിന്ദീതി ഏവം അജ്ഝാഹരിത്വാ യോജേതബ്ബം.

൬൩൩. **ഏകം ദുക്കട**ന്തി യദി ആണത്തോ അവസ്സം അച്ഛിന്ദതി, ആണത്തിക്ഖണേ പാചിത്തിയമേവ. യദി ന അച്ഛിന്ദതി, തദാ ഏവ ദുക്കടന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ഏകവാചായ സമ്ബഹുലാ ആപത്തിയോ**തി യദി ആണത്തോ അനന്തരായേന അച്ഛിന്ദതി, ആണത്തിക്ഖണേയേവ വത്ഥുഗണനായ പാചിത്തിയആപത്തിയോ പയോഗകരണക്ഖണേയേവ ആപത്തിയാ ആപജ്ജിതബ്ബതോ, ചീവരം പന അച്ഛിന്നേയേവ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി. യദി സോ

ന അച്ഛിന്ദതി, ആണത്തിക്ഖണേ ഏകമേവ ദുക്കടന്തി ദട്ഠബ്ബം. ഏവം അഞ്ഞത്ഥാപി ഈദിസേസു നയോ ഞാതബ്ബോ.

൬൩൭. ഉപജ്ഝം ഗണ്ഹിസ്സതീതി സാമണേരസ്സ ദാനം ദീപേതി, തേന ച സാമണേരകാലേ ദത്വാ ഉപസമ്പന്നകാലേ അച്ഛിന്ദതോപി പാചിത്തിയം ദീപേതി. ''ഭിക്ഖുസ്സ സാമം ചീവരം ദത്വാ''തി ഇദം ഉക്കട്ഠവസേന വുത്തം. **ആഹരാപേതും പന വട്ടതീ**തി കമ്മേ അകതേ ഭതിസദിസത്താ വുത്തം. വികപ്പനുപഗപച്ഛിമചീവരതാ, സാമം ദിന്നതാ, സകസഞ്ഞിതാ, ഉപസമ്പന്നതാ, കോധവസേന അച്ഛിന്ദനം വാ അച്ഛിന്ദാപനം വാതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

ചീവരഅച്ഛിന്ദനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. സുത്തവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൩൬. ഛട്ഠേ വീതവീതട്ഠാനം യസ്മിം ചതുരസ്സദാരുമ്ഹി പലിവേഠേന്തി, തസ്സ **തുരീ**തി നാമം. വായന്താ തിരിയം സുത്തം പവേസേത്വാ യേന ആകോടേന്താ വത്ഥേ ഘനഭാവം ആപാദേന്തി, തം **"വേമ"**ന്തി വുച്ചതി.

"ഇതരസ്മിം തഥേവ ദുക്കട"ന്തി ഇമിനാ വായിതും ആരദ്ധകാലതോ പട്ഠായ യഥാവുത്തപരിച്ഛേദനിട്ഠിതേയേവ ദുക്കടമ്പി ഹോതി, ന തതോ പുബ്ബേ വായനപയോഗേസൂതി ദസ്സേതി.

തന്തേ ഠിതംയേവ അധിട്ഠാതബ്ബന്തി ഏത്ഥ ഏകവാരം അധിട്ഠിതേ പച്ഛാ വീതം അധിട്ഠിതഗതികമേവ ഹോതി, പുന അധിട്ഠാനകിച്ചം നത്ഥി. സചേ പന അന്തരന്തരാ ദസാ ഠപേത്വാ വിസും വിസും സപരിച്ഛേദം വീതം ഹോതി, പച്ചേകം അധിട്ഠാതബ്ബമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. ഏത്ഥ ച കപ്പിയസുത്തം ഗഹേത്വാ അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതേനാപി അകപ്പിയതന്തവായേന ''സുത്തമത്ഥി, വായന്തോ നത്ഥീ''തിആദിപരിയായമുഖേന വായാപേന്തസ്സ അനാപത്തി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ സുത്തവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) ''വായാപേയ്യാ''തി പദസ്സ ''ചീവരം മേ, ആവുസോ, വായഥാതി അകപ്പിയവിഞ്ഞത്തിയാ വായാപേയ്യാ''തി അത്ഥോ വുത്തോ, ഏവം വദന്തോ അകപ്പിയതന്തവായേന വായാപേതി നാമ, നാഞ്ഞഥാ.

൬൪൦. അനാപത്തി ചീവരം സിബ്ബേതുന്തിആദീസു ഇമിനാ സിക്ഖാപദേനേവ അനാപത്തി, അകതവിഞ്ഞത്തിപച്ചയാ പന ദുക്കടമേവാതി വദന്തി. അകപ്പിയസുത്തതാ, അത്തുദ്ദേസികതാ, അകപ്പിയതന്തവായേന അകപ്പിയവിഞ്ഞത്തിയാ വായാപനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

സുത്തവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. മഹാപേസകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൪൨. സത്തമേ **"കിഞ്ചിമത്തം അനുപദജ്ജേയ്യാ"**തി ഇദം പയോഗഭേദദസ്സനം, ദാനം പനേത്ഥ അങ്ഗം ന ഹോതി. തേനേവ തസ്സ **വിഭങ്ഗേ** ''അന്തമസോ ധമ്മമ്പി ഭണതീ''തി വുത്തം. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ. അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതാനം തന്തവായേ ഉപസങ്കമിത്വാ വികപ്പമാപജ്ജനതാ,

ചീവരസ്സ അത്തുദ്ദേസികതാ, തസ്സ വചനേന സുത്തവഡ്ഢനം, ചീവരപടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

മഹാപേസകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൪൭. അട്ഠമേ ഛട്ഠിയം ഉപ്പന്നചീവരസ്സ ഏകാദസമാരുണോ ചീവരകാലേ ഉട്ഠാതീതി ആഹ **"ഛട്ഠിതോ പട്ഠായാ"**തിആദി, തേന ച "ദസാഹാനാഗത"ന്തി വുത്തത്താ പഞ്ചമിതോ പട്ഠായ പുണ്ണമിതോ പുബ്ബേ ദസസു അരുണേസു ഉട്ഠിതേസുപി ചീവരം നിസ്സഗ്ഗിയം ന ഹോതി. പുണ്ണമിയാ സഹ ഏകാദസ ദിവസാ ലബ്ഭന്തീതി ഏത്തകമേവ ഇമിനാ സിക്ഖാപദേന ലദ്ധം, ഛട്ഠിതോ പട്ഠായ ഉപ്പന്നം സബ്ബചീവരം പഠമകഥിനസിക്ഖാപദവസേനേവ യാവ ചീവരകാലം നിസ്സഗ്ഗിയം ന ഹോതീതി ദസ്സേതി.

൬൪൯. ഇദാനി പഠമകഥിനാദിസിക്ഖാപദേഹി തസ്സ തസ്സ ചീവരസ്സ ലബ്ഭമാനം പരിഹാരം ഇധേവ ഏകതോ സമ്പിണ്ഡേത്വാ ദസ്സേന്തോ **"അതിരേകചീവരസ്സാ"**തിആദിമാഹ. "അനത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസദിവസാധികോ മാസോ, അത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസദിവസാധികാ പഞ്ച മാസാ"തി അയമേവ പാഠോ പാളിയാ സമേതി. കേചി പന "ദസദിവസാധികോ മാസോ, ദസദിവസാധികാ പഞ്ച മാസാതി പാഠേന ഭവിതബ്ബ"ന്തി വദന്തി, തം ന യുത്തം, അഞ്ഞഥാ "നവാഹാനാഗത"ന്തി വത്തബ്ബതോ. യം പനേത്ഥ **മാതികാട്ഠകഥായഞ്ച** "കാമഞ്ചേസ 'ദസാഹപരമം അതിരേകചീവരം ധാരേതബ്ബ'ന്തി ഇമിനാവ സിദ്ധോ, അട്ഠുപ്പത്തിവസേന പന അപുബ്ബം വിയ അത്ഥം ദസ്സേത്വാ സിക്ഖാപദം ഠപിത"ന്തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) ലിഖന്തി, തം പമാദലിഖിതം "പവാരണമാസസ്സ ജുണ്ഹപക്ഖപഞ്ചമിതോ പട്ഠായ ഉപ്പന്നസ്സ ചീവരസ്സ നിധാനകാലോ ദസ്സിതോ ഹോതീ"തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തത്താ. ഇമമേവ ച പമാദലിഖിതം ഗഹേത്വാ **ഭദന്തബുദ്ധദത്താചരിയേന** ച "പരിഹാരേകമാസോവ, ദസാഹപരമോ മതോ"തിആദി വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം.

അച്ചേകചീവരസദിസേ അഞ്ഞസ്മിന്തി പുബ്ബേ അധിട്ഠിതേ ഉപ്പന്നകാലാകാരാദി സാദിസേന അച്ചേകചീവരസദിസേ അഞ്ഞസ്മിം ചീവരേ അച്ചേകചീവരസഞ്ഞായ ചീവരകാലം അതിക്കമേതീതി അത്ഥോ. തേനേവേത്ഥ ദുക്കടം, അനാപത്തി ച വുത്താ, ഇതരഥാ തീസുപി പദേസു പാചിത്തിയസ്സേവ വത്തബ്ബതോ. അനച്ചേകചീവരമ്പി ഹി ചീവരകാലം അതിക്കമയതോ പാചിത്തിയമേവ അച്ചേകചീവരത്തികേ വിയാതി ദട്ഠബ്ബം. വികപ്പനുപഗപച്ഛിമപ്പമാണസ്സ അച്ചേകചീവരസ്സ അത്തനോ സന്തകതാ , ദസാഹാനാഗതായ കത്തികതേമാസിപുണ്ണമായ ഉപ്പന്നഭാവോ, അനധിട്ഠിതഅവികപ്പിതതാ, ചീവരകാലാതിക്കമോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. സാസങ്കസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൫൨-൩. നവമേ അന്തരന്തരാ ഘരമേത്ഥാതി **അന്തരഘര**ന്തി ഗാമോ വുത്തോതി ആഹ **"അന്തോഗാമേ"**തി. "പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീ"തി (വിഭ॰ ൫൦൮) ഇമസ്സ വിഭങ്ഗേ "ഉപസമ്പജ്ജ"ന്തി സാനുസാരം ഉദ്ധടം. തം സന്ധായാഹ **"ഉപസമ്പജ്ജന്തിആദീസു വിയാ"**തി. **തസ്സാപീ**തി "വുത്ഥവസ്സാന"ന്തി വിഭങ്ഗപദസ്സപി. **വുത്ഥവസ്സാന**ന്തി ച നിദ്ധാരണേ സാമിവചനം, ഏതേന ച പുരിമസിക്ഖാപദേ അനത്ഥതകഥിനാനം കഥിനമാസേപി അസമാദാനചാരോ ന ലബ്ഭതീതി സിദ്ധം ഹോതി, ഇതരഥാ സിക്ഖാപദസ്സേവ നിരത്ഥകത്താതി ദട്ഠബ്ബം.

പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനതോതി ഏത്ഥ ഗാമപരിയന്തേ ഠിതഘരൂപചാരതോ പട്ഠായ ഏകോ ലേഡ്ഡുപാതോ പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനം നാമ. **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ**പി "അപരിക്ഖിത്തസ്സ പഠമലേഡ്ഡുപാതതോ പട്ഠായാ"തി (വിസുദ്ധി॰ ൧.൩൧) വുത്തം. **ത**ന്തി തം പഠമസേനാസനാദിം. **മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായം** പന വിഹാരസ്സപി ഗാമസ്സേവ ഉപചാരം നീഹരിത്വാ ഉഭിന്നം ലേഡ്ഡുപാതാനം അന്തരാ മിനിതബ്ബന്തി വുത്തം.

"കോസമ്ബിയം അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ഗിലാനോ ഹോതീ"തി ആഗതത്താ **"കോസമ്ബകസമ്മുതി അനുഞ്ഞാതാ"**തി വുത്തം. **"അയഞ്ച പച്ഛിമദിസം ഗതോ ഹോതീ"**തി ഇമിനാ അന്തരഘരേ ചീവരം നിക്ഖിപിത്വാ തസ്മിം വിഹാരേ വസന്തസ്സ സകലമ്പി ചീവരമാസം വിപ്പവസിതും വട്ടതി, തതോ അഞ്ഞത്ഥ ഗമനകിച്ചേ സതി വിഹാരതോ ബഹി ഛാരത്തം വിപ്പവാസോ അനുഞ്ഞാതോതി ദീപേതി. തേനാഹ **"സേനാസനം ആഗന്ത്വാ സത്തമം അരുണം ഉട്ഠാപേതു"**ന്തിആദി. **വസിത്വാ**തി അരുണം ഉട്ഠാപേത്വാ. **തത്ഥേവാ**തി തസ്മിഞ്ഞേവ ഗതട്ഠാനേ. അങ്ഗാനി പനേത്ഥ അട്ഠകഥായമേവ വുത്താനി.

സാസങ്കസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. പരിണതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൫൯. ദസമേ **രോപിതമാലവച്ഛതോ**തി കേനചി നിയമേത്വാ രോപിതം സന്ധായ വുത്തം. അനോചിതം മിലായമാനം ഓചിനിത്വാ യഥാ കത്ഥചി പൂജേതും വട്ടതി. **ഠിതം ദിസ്വാ**തി സേസകം ഗഹേത്വാ ഠിതം ദിസ്വാ. **യത്ഥ ഇച്ഛഥ, തത്ഥ ദേഥാ**തി ഏത്ഥ നിയമേത്വാ "അസുകസ്സ ദേഹീ"തി വുത്തേപി ദോസോ നത്ഥി "തുമ്ഹാകം രുചിയാ"തി വുത്തത്താ. സങ്ഘേ പരിണതഭാവോ, തം ഞത്വാ അത്തനോ പരിണാമനം, പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പരിണതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ പത്തവഗ്ഗോ തതിയോ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

തിംസകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

പഠമോ ഭാഗോ നിട്ഠിതോ.

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

വിനയപിടകേ

വിമതിവിനോദനീ-ടീകാ (ദുതിയോ ഭാഗോ)

൨. പാചിത്തിയകണ്ഡം

൧. മുസാവാദവഗ്ഗോ

൧. മുസാവാദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧. മുസാവാദവഗ്ഗസ്സ പഠമസിക്ഖാപദേ **ഖുദ്ദകാന**ന്തി ഏത്ഥ **"ഖുദ്ദക**-സദ്ദോ ബഹു-സദ്ദപരിയായോ"തി വദന്തി. **തത്ഥാ**തി തേസു വഗ്ഗേസു, ഖുദ്ദകേസു വാ. "ജാനിതബ്ബതോ"തി ഹേതുനോ വിപക്ഖേപി നിബ്ബാനേ വത്തനതോ അനേകന്തികത്തേ പരേഹി വുത്തേ "ന മയാ അയം ഹേതു വുത്തോ"തി തം കാരണം പടിച്ഛാദേതും പുന "ജാതിധമ്മതോതി മയാ വുത്ത"ന്തിആദീനി വദതി. "സമ്പജാന"ന്തി വത്തബ്ബേ അനുനാസികലോപേന നിദ്ദേസോതി ആഹ **"ജാനന്തോ"**തി.

൨. **സമ്പജാനമുസാവാദേ**തി അത്തനാ വുച്ചമാനസ്സ അത്ഥസ്സ വിതഥഭാവം പുബ്ബേപി ജാനിത്വാ, വചനക്ഖണേ ച ജാനന്തസ്സ മുസാവാദഭണനേ. തേനാഹ **"ജാനിത്വാ"**തിആദി. **മുസാവാദേ**തി ച നിമിത്തത്ഥേ ഭുമ്മം, തസ്മാ മുസാഭണനനിമിത്തം പാചിത്തിയന്തി ഏവമേത്ഥ, ഇതോ പരേസുപി ഈദിസേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൩. വദന്തി ഏതായാതി വാചാതി ആഹ **"മിച്ഛാ"**തിആദി. "ധനുനാ വിജ്ഝതീ"തിആദീസു വിയ "ചക്ഖുനാ ദിട്ഠ"ന്തി പാകടവസേന വുത്തന്തി ആഹ **"ഓളാരികേനാ"**തി.

൧൧. **ഗതോ ഭവിസ്സതീ**തി ഏത്ഥാപി സന്നിട്ഠാനതോ വുത്തത്താ മുസാവാദോ ജാതോ. **ആപത്തി**ന്തി പാചിത്തിയാപത്തിം, ന ദുബ്ഭാസിതം. ജാതിആദീഹി ദസഹി അക്കോസവത്ഥൂഹി പരം ദവാ വദന്തസ്സ ഹി തം ഹോതി. **ചാരേസു**ന്തി ഉപനേസും. വത്ഥുവിപരീതതാ, വിസംവാദനപുരേക്ഖാരതാ, യമത്ഥം വത്ഥുകാമോ, തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ വിഞ്ഞാപനപയോഗോ ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി. വത്ഥുവിപരീതതായ ഹി അസതി വിസംവാദനപുരേക്ഖാരതായ വിഞ്ഞാപിതേപി മുസാവാദോ ന ഹോതി, ദുക്കടമത്തമേവ ഹോതി. തസ്മാ സാപി അങ്ഗമേവാതി ഗഹേതബ്ബം. ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മാരോചനത്ഥം മുസാ ഭണന്തസ്സ പാരാജികം, പരിയായേന ഥുല്ലച്ചയം, അമൂലകേന പാരാജികേന അനുദ്ധംസനത്ഥം സങ്ഘാദിസേസോ, സങ്ഘാദിസേസേനാനുദ്ധംസനഓമസവാദാദീസു പാചിത്തിയം, അനുപസമ്പന്നേസു ദുക്കടം, ഉക്കട്ഠഹീനജാതിആദീഹി ദവാ അക്കോസന്തസ്സ ദുബ്ഭാസിതം, കേവലം മുസാ ഭണന്തസ്സ ഇധ പാചിത്തിയം വുത്തം.

മുസാവാദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഓമസവാദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൩. ദുതിയേ **പുബ്ബേ പതിട്ഠിതാരപ്പദേസം പുന അരേ പത്തേ**തി പഠമം ഭൂമിയം പതിട്ഠിതനേമിപ്പദേസേ പരിവത്തേത്വാ പുന ഭൂമിയം പതിട്ഠിതേതി അത്ഥോ.

൧൭. **പുബ്ബേതി** അട്ഠുപ്പത്തിയം. **പുപ്ഫഛഡ്ഡകാ** നാമ ഗബ്ഭമലാദിഹാരകാ. **തച്ഛകകമ്മ**ന്തി പാസാണകോട്ടനാദിവഡ്ഢകീകമ്മം . **ഹത്ഥമുദ്ദാഗണനാ**തി അങ്ഗുലിസങ്കോചനേനേവ ഗണനാ. **അച്ഛിദ്ദകഗണനാ** നാമ ഏകട്ഠാനദസട്ഠാനാദീസു സാരിയോ ഠപേത്വാ അനുക്കമേന ഗണനാ. **ആദി-**സദ്ദേന സങ്കലനപടുപ്പാദനവോക്ലനഭാഗഹാരാദിവസേന പവത്താ പിണ്ഡഗണനാ ഗഹിതാ. യസ്സ സാ പഗുണാ, സോ രുക്ഖമ്പി ദിസ്വാ ''ഏത്തകാനി ഏത്ഥ പണ്ണാനീ''തി ജാനാതി. **യഭ-**മേഥുനേതി വചനതോ ആഹ **"യ-കാര-ഭ-കാരേ"**തിആദി.

൧൯. **ന പുരിമേനാ**തി മുസാവാദസിക്ഖാപദേന. **സോപി ആപത്തിയാ**തി ഉപസഗ്ഗാദിവിസിട്ഠേഹിപി വദന്തോ പാചിത്തിയാപത്തിയാവ കാരേതബ്ബോ.

൨൧. **ദുബ്ഭാസിത**ന്തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ പാളിയം അനാഗതേഹിപി പരമ്മുഖാ വദന്തസ്സപി ദുബ്ഭാസിതമേവാതി ആചരിയാ വദന്തി തതോ ലാമകാപത്തിയാ അഭാവാ, അനാപത്തിയാപേത്ഥ ഭവിതും അയുത്തത്താ. **സബ്ബസത്താ**തി ഏത്ഥ വചനത്ഥവിദൂഹി തിരച്ഛാനാദയോപി ഗഹിതാ.

൩൭. അനുസാസനീപുരേക്ഖാരതായ വാ പാപഗരഹിതായ വാ വദന്താനം ചിത്തസ്സ ലഹുപരിവത്തിഭാവതോ അന്തരന്തരാ കോപേ ഉപ്പന്നേപി അനാപത്തി. കായവികാരമത്തേനപി ഓമസനസമ്ഭവതോ **"തിസമുട്ഠാനം, കായകമ്മ"**ന്തി ച വുത്തം. **പരിവാരേ** പന ''ചതുത്ഥേന ആപത്തിസമുട്ഠാനേന... പേ॰... ദുബ്ഭാസിതം ആപജ്ജേയ്യാതി. ന ഹീതി വത്തബ്ബ''ന്തിആദിനാ (പരി॰ ൨൭൯) ഇതരാനി സമുട്ഠാനാനി പടിക്ഖിപിത്വാ പഞ്ചമസ്സേവ വുത്തത്താ ആഹ **"ദുബ്ഭാസിതാപത്തി പനേത്ഥ വാചാചിത്തതോ സമുട്ഠാതീ"**തി. ദവകമ്യതായ ഹി കായവാചാചിത്തേഹി ഓമസന്തസ്സപി വാചാചിത്തമേവ ആപത്തിയാ അങ്ഗം ഹോതി, ന പന കായോ വിജ്ജമാനോപി ധമ്മദേസനാപത്തി വിയ കേവലം കായവികാരേനേവ. ഓമസന്തസ്സ പന കിഞ്ചാപി ഇധ ദുബ്ഭാസിതാപത്തിയാ അനാപത്തി, അഥ ഖോ കായകീളാപടിക്ഖേപസിക്ഖാപദേന ദുക്കടമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. ഉപസമ്പന്നം ജാതിആദീഹി അനഞ്ഞാപദേസേന അക്കോസനം, തസ്സ ജാനനം, അത്ഥപുരേക്ഖാരതാദീനം അഭാവോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ഓമസവാദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. പേസുഞ്ഞസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൮. തതിയേ ഭണ്ഡനം ജാതം ഏതേസന്തി **ഭണ്ഡനജാതാ**. പിസതീതി പിസുണാ, വാചാ, സമഗ്ഗേ ഭിന്നേ കരോതീതി അത്ഥോ. തായ വാചായ സമന്നാഗതോ പിസുണോ, തസ്സ കമ്മം **പേസുഞ്ഞ**ന്തി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഇധാപി ജാതിആദീഹി ദസഹി വത്ഥൂഹി പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരന്തസ്സേവ പാചിത്തിയം, ഇതരേഹി അക്കോസവത്ഥൂഹി ദുക്കടം. അനക്കോസവത്ഥൂഹി പന ഉപസംഹരന്തസ്സ ദുക്കടമേവാതി വദന്തി. ജാതിആദീഹി അനഞ്ഞാപദേസേന അക്കോസന്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ സുത്വാ ഭിക്ഖുസ്സ

ഉപസംഹരണം, പിയകമ്യതാഭേദാധിപ്പായേസു അഞ്ഞതരതാ, തസ്സ വിജാനനാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പേസുഞ്ഞസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. പദസോധമ്മസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൫. ചതുത്ഥേ **പുരിമബ്യഞ്ജനേന സദിസ**ന്തി ''രൂപം അനിച്ച''ന്തി എത്ഥ അനിച്ച-സദ്ദേന സദിസം ''വേദനാ അനിച്ചാ''തി എത്ഥ അനിച്ച-സദ്ദം വദതി. **അക്ഖരസമൂഹോ**തി അവിഭത്തികോ വുത്തോ. **പദ**ന്തി വിഭത്തിഅന്തം വുത്തം.

എകം പദന്തി ഗാഥാപദമേവ സന്ധായ വദതി. **പദഗണനായാ**തി ഗാഥാപദഗണനായ. **അപാപുണിത്വാ**തി സദ്ധിം അകഥേത്വാ. എതേന ഗാഥായ പച്ഛിമപാദേ വുച്ചമാനേ സാമണേരോ പഠമപാദാദിം വദതി, ആപത്തിയേവ, തസ്മിം നിസ്സദ്ദേ എവ ഇതരേന വത്തബ്ബന്തി ദസ്സേതി.

അട്ഠകഥാനിസ്സിതോതി സങ്ഗീതിത്തയാരുള്ഹം പോരാണട്ഠകഥം സന്ധായ വദതി. ഇദാനിപി ''യഥാപി ദീപികോ നാമ, നിലീയിത്വാ ഗണ്ഹതേ മിഗേ''തി (മി॰ പ॰ ൬.൧.൫; വിസുദ്ധി॰ ൧.൨൧൭; ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൭൪; മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൦൭; പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫; പടി॰ മ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧.൧൬൩) എവമാദികം അട്ഠകഥാവചനം അത്ഥേവ, **ബുദ്ധഘോസാചരിയാദീഹി** പോരാണട്ഠകഥാനയേന വുത്തമ്പി ഇധ സങ്ഗഹേതബ്ബന്തി വദന്തി. **പാളിനിസ്സിതോ**തി ഉദാനവഗ്ഗസങ്ഗഹാദികോ. **വിവട്ടൂപനിസ്സിത**ന്തി നിബ്ബാനനിസ്സിതം. **ഥേരസ്സാ**തി നാഗസേനത്ഥേരസ്സ. **മഗ്ഗകഥാ**ദീനി പകരണാനി.

൪൬. പാളിയം **അക്ഖരായാ**തിആദി ലിങ്ഗവിപല്ലാസേന വുത്തം, അക്ഖരേനാതിആദിനാ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

൪൮. **ഉപചാരം മുഞ്ചിത്വാ**തി പരിസായ ദ്വാദസഹത്ഥം മുഞ്ചിത്വാ എകതോ ഠിതസ്സ വാ നിസിന്നസ്സ വാ അനുപസമ്പന്നസ്സ അകഥേത്വാ അഞ്ഞേ ഉദ്ദിസ്സ ഭണന്തസ്സാപി അനാപത്തി. സചേ പന ദൂരേ നിസിന്നമ്പി ഉദ്ദിസ്സ ഭണതി, ആപത്തി എവ. **ഓപാതേതീ**തി സദ്ധിം കഥേതി. അനുപസമ്പന്നതാ, വുത്തലക്ഖണധമ്മം പദസോ വാചനതാ, എകതോ ഭണനഞ്ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പദസോധമ്മസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. സഹസേയ്യസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦-൫൧. പഞ്ചമേ തത്രിദം നിദസ്സനന്തി സേസോ. **ദിരത്തതിരത്ത**ന്തി എത്ഥ ദിരത്തഗ്ഗഹണം വചനാലങ്കാരത്ഥം, നിരന്തരം തിസ്സോവ രത്തിയോ വസിത്വാ ചതുത്ഥദിവസാദീസു സയന്തസ്സേവ ആപത്തി, ന എകന്തരികാദിവസേന സയന്തസ്സാതി ദസ്സനത്ഥമ്പീതി ദട്ഠബ്ബം. ദിരത്തവിസിട്ഠഞ്ഹി തിരത്തം വുച്ചമാനം, തേന അനന്തരികമേവ തിരത്തം ദീപേതീതി. **പഞ്ചഹി ഛദനേഹീ**തി ഇട്ഠകസിലാസുധാതിണപണ്ണേഹി. **വാചുഗ്ഗതവസേനാ**തി പഗുണവസേന. **ദിയഡ്ഢഹത്ഥുബ്ബേധോ** വഡ്ഢകീഹത്ഥേന ഗഹേതബ്ബോ. **എകൂപചാരോ**

ഏകേന മഗ്ഗേന പവിസിത്വാ അബ്ഭോകാസം അനുക്കമിത്വാ സബ്ബത്ഥ അനുപരിഗമനയോഗ്ഗോ, ഏതം ബഹുദ്വാരമ്പി ഏകൂപചാരോവ. തത്ഥ പന കുട്ടാദീഹി രുന്ധിത്വാ വിസും ദ്വാരം യോജേന്തി, നാനൂപചാരോ ഹോതി. സചേ പന രുന്ധതി ഏവ, വിസും ദ്വാരം ന യോജേന്തി, "ഏതമ്പി ഏകൂപചാരമേവ മത്തികാദീഹി പിഹിതദ്വാരോ വിയ ഗബ്ഭോ"തി ഗഹേതബ്ബം. അഞ്ഞഥാ ഗബ്ഭേ പവിസിത്വാ പമുഖാദീസു നിപന്നാനുപസമ്പന്നേഹി സഹസേയ്യാപരിമുത്തിയാ ഗബ്ഭദ്വാരം മത്തികാദീഹി പിദഹാപേത്വാ ഉട്ഠിതേ അരുണേ വിവരാപേന്തസ്സപി അനാപത്തി ഭവേയ്യാതി.

തേസം പയോഗേ പയോഗേ ഭിക്ഖുസ്സ ആപത്തീതി ഏത്ഥ കേചി "അനുട്ഠഹനേന അകിരിയസമുട്ഠാനാ ആപത്തി വുത്താ തസ്മിം ഖണേ സയന്തസ്സ കിരിയാഭാവാ. ഇദഞ്ഹി സിക്ഖാപദം സിയാ കിരിയായ സമുട്ഠാതി, സിയാ അകിരിയായ സമുട്ഠാതി. കിരിയാസമുട്ഠാനതാ ചസ്സ തബ്ബഹുലവസേന വുത്താതി വദതി. യഥാ ചേതം, ഏവം ദിവാസയനമ്പി. അനുട്ഠഹനേന, ഹി ദ്വാരാസംവരണേന ചേതം അകിരിയസമുട്ഠാനമ്പി ഹോതീ"തി വദന്തി. ഇദഞ്ച യുത്തം വിയ ദിസ്സതി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം.

"ഉപരിമതലേന സദ്ധിം അസമ്ബദ്ധഭിത്തികസ്സാ"തി ഇദം സമ്ബദ്ധഭിത്തികേ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. ഉപരിമതലേ സയിതസ്സ സങ്കാ ഏവ നത്ഥീതി **"ഹേട്ഠാപാസാദേ"**തിആദി വുത്തം. **നാനൂപചാരേ**തി ബഹി നിസ്സേണിയാ ആരോഹണീയേ.

സഭാസങ്ഖേപേനാതി സഭാകാരേന. **"അഡ്ഢകുട്ടകേ"**തി ഇമിനാ സണ്ഠാനം ദസ്സേതി. യത്ഥ തീസു ദ്വീസു വാ പസ്സേസു ഭിത്തിയോ ബദ്ധാ, ഛദനം വാ അസമ്പത്താ അഡ്ഢഭിത്തി, ഇദം അഡ്ഢകുട്ടകം നാമ. **വാളസങ്ഘാടോ** നാമ പരിക്ഖേപസ്സ അന്തോ ഥമ്ഭാദീനം ഉപരി വാളരൂപേഹി കതസങ്ഘാടോ. **പരിക്ഖേപസ്സ ബഹിഗതേ**തി ഏത്ഥ യസ്മിം പസ്സേ പരിക്ഖേപോ നത്ഥി, തത്ഥ സചേ ഭൂമിതോ വത്ഥു ഉച്ചം ഹോതി, ഉഭതോ ഉച്ചവത്ഥുതോ ഹേട്ഠാ ഭൂമിയം നിബ്ബകോസബ്ഭന്തരേപി അനാപത്തി ഏവ തത്ഥ സേനാസനവോഹാരാഭാവതോ. അഥ വത്ഥു നീചം ഭൂമിസമമേവ സേനാസനസ്സ ഹേട്ഠിമതലേ തിട്ഠതി, തത്ഥ പരിക്ഖേപരഹിതദിസായ നിബ്ബകോസബ്ഭന്തരേ സബ്ബത്ഥ ആപത്തി ഹോതി, പരിച്ഛേദാഭാവതോ പരിക്ഖേപസ്സ ബഹി ഏവ അനാപത്തീതി ദട്ഠബ്ബം. **പരിമണ്ഡലം വാ**തിആദി മജ്ഝേ ഉദകപതനത്ഥായ ആകാസങ്ഗണവന്തം സേനാസനം സന്ധായ വുത്തം. തത്ഥ **അപരിച്ഛിന്നഗബ്ഭൂപചാരേ**തി ഏകേകഗബ്ഭസ്സ ദ്വീസു പസ്സേസു പമുഖേന ഗമനം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ദിയഡ്ഢഹത്ഥുബ്ബേധതോ അനൂനം കുട്ടം കത്വാ ആകാസങ്ഗണേന പവേസം കരോന്തി, ഏവം അകതോതി അത്ഥോ. **ഗബ്ഭപരിക്ഖേപോ**തി ചതുരസ്സപാസാദാദീസു സമന്താ ഠിതഗബ്ഭഭിത്തിയോ സന്ധായ വുത്തം.

പാടേക്കസന്നിവേസാതി ഏകേകദിസായ ഗബ്ഭപാളിയോ ഇതരദിസാസു ഗബ്ഭപാളീനം അഭാവേന, ഭാവേപി വാ അഞ്ഞമഞ്ഞഭിത്തിച്ഛദനേഹി അസമ്ബന്ധതായ പാടേക്കസന്നിവേസാ നാമ വുച്ചതി. **തം...പേ॰... സന്ധായ വുത്ത**ന്തി തത്ഥ പാചിത്തിയേന അനാപത്തീതി വുത്തം, ന ദുക്കടേന. താദിസായ ഹി ഗബ്ഭപാളിയാ പമുഖം തീസു ദിസാസു ഭിത്തീനം അഭാവേന ഏകദിസായ ഗബ്ഭഭിത്തിമത്തേന സബ്ബച്ഛന്നം ചൂളപരിച്ഛന്നം നാമ ഹോതി.

തസ്മാ ദുക്കടമേവ. യദി പന തസ്സ പമുഖസ്സ ഇതരദിസാസുപി ഏകിസ്സം, സബ്ബാസു വാ ഭിത്തിം കരോന്തി, തദാ സബ്ബച്ഛന്നഉപഡ്ഢപരിച്ഛന്നാദിഭാവതോ പാചിത്തിയമേവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. **ഭൂമിയം വിനാ ജഗതിയാ പമുഖം സന്ധായാ**തി ഏത്ഥ ഉച്ചവത്ഥും അകത്വാ ഭൂമിയം കതഗേഹസ്സ പമുഖം സന്ധായ അപരിക്ഖിത്തേ പാചിത്തിയേന അനാപത്തീതി ഇദം കഥിതം . ഉച്ചവത്ഥുകം ചേ പമുഖം ഹോതി, തേന വത്ഥുനാ പരിക്ഖിത്തസങ്ഖ്യമേവ പമുഖം ഗച്ഛതീതി അധിപ്പായോ. **തത്ഥാ**തി അന്ധകട്ഠകഥായം. **ജഗതിയാ പമാണം വത്വാ**തി പകതിഭൂമിയാ നിപന്നോ യഥാ ജഗതിയാ ഉപരി സയിതം ന പസ്സതി, ഏവം ഉച്ചാതിഉച്ചവത്ഥുസ്സ ഉബ്ബേധപ്പമാണം വത്വാ. ഏകദിസായ ഉജുകമേവ ദീഘം കത്വാ സന്നിവേസിതോ പാസാദോ **ഏകസാലസന്നിവേസോ**. ദ്വീസു, തീസു വാ ചതൂസുപി വാ ദിസാസു സിങ്ഘാടകസണ്ഠാനാദിവസേന കതാ ദ്വിസാലാദിസന്നിവേസാ വേദിതബ്ബാ. സാലപ്പഭേദദീപനമേവ ചേത്ഥ പുരിമതോ വിസേസോതി. **പരിക്ഖേപോ വിദ്ധസ്തോ**തി പമുഖസ്സ പരിക്ഖേപം സന്ധായ വദതി.

൫൩. ഉപഡ്ഢച്ഛന്നഉപഡ്ഢപരിച്ഛന്നം സേനാസനം ദുക്കടസ്സ ആദിം വത്വാ പാളിയം ദസ്സിതത്താ തതോ അധികം സബ്ബച്ഛന്നഉപഡ്ഢപരിച്ഛന്നാദികമ്പി സബ്ബം പാളിയം അവുത്തമ്പി പാചിത്തിയസ്സേവ വത്ഥുഭാവേന ദസ്സിതം സിക്ഖാപദസ്സ പണ്ണത്തിവജ്ജത്താ, ഗരുകേ ഠാതബ്ബതോ ചാതി വേദിതബ്ബം. **സത്ത പാചിത്തിയാനീ**തി പാളിയം വുത്തപാചിത്തിയദ്വയം സാമഞ്ഞതോ ഏകത്തേന ഗഹേത്വാ വുത്തം.

൫൪. പാളിയം ''തതിയായ രത്തിയാ പുരാരുണാ നിക്ഖമിത്വാ പുന വസതീ''തി ഇദം ഉക്കട്ഠവസേന വുത്തം, അനിക്ഖമിത്വാ പന പുരാരുണാ ഉട്ഠഹിത്വാ അന്തോഛദനേ നിസിന്നസ്സാപി പുനദിവസേ സഹസേയ്യേന അനാപത്തി ഏവ. **സേനമ്ബമണ്ഡപവണ്ണം ഹോതീ**തി സീഹളദീപേ കിര ഉച്ചവത്ഥുകോ സബ്ബച്ഛന്നോ സബ്ബഅപരിച്ഛന്നോ ഏവംനാമകോ സന്നിപാതമണ്ഡപോ അത്ഥി, തം സന്ധായേതം വുത്തം. ഏത്ഥ ചതുത്ഥഭാഗോ **ചൂളകം,** ദ്വേ ഭാഗാ **ഉപഡ്ഢം,** തീസു ഭാഗേസു ദ്വേ ഭാഗാ **യേഭുയ്യ**ന്തി ഇമിനാ നയേന ചൂളകച്ഛന്നപരിച്ഛന്നതാദീനി വേദിതബ്ബാനി.
പാചിത്തിയവത്ഥുകസേനാസനം, തത്ഥ അനുപസമ്പന്നേന സഹ നിപജ്ജനം, ചതുത്ഥദിവസേ സൂരിയത്ഥങ്ഗമനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

സഹസേയ്യസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ദുതിയസഹസേയ്യസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൬. ഛട്ഠേ മാതുഗാമേന സദ്ധിം ചതുത്ഥദിവസേ സയന്തസ്സാപി ഇമിനാ സിക്ഖാപദേന ഏകാവ ആപത്തി. കേചി പന പുരിമസിക്ഖാപദേനാപീതി ദ്വേ ആപത്തിയോ വദന്തി, തം ന യുത്തം ''അനുപസമ്പന്നേനാ''തി അനിത്ഥിലിങ്ഗേന വുത്തത്താ നപുംസകേന പന ചതുത്ഥദിവസേ സയന്തസ്സ സദുക്കടപാചിത്തിയം വത്തും യുത്തം. കിഞ്ചാപേത്ഥ പാളിയം പണ്ഡകവസേനേവ ദുക്കടം വുത്തം, തദനുലോമികാ പന പുരിസഉഭതോബ്യഞ്ജനകേന സഹ സയന്തസ്സ ഇമിനാ ദുക്കടം, പുരിമേന ചതുത്ഥദിവസേ സദുക്കടപാചിത്തിയം. ഇത്ഥിഉഭതോബ്യഞ്ജനകോ ഇത്ഥിഗതികോവാതി അയം അമ്ഹാകം ഖന്തി. മതിത്ഥിയാ അനാപത്തീതി

വദന്തി. പാചിത്തിയവത്ഥുകസേനാസനം, തത്ഥ മാതുഗാമേന സദ്ധിം നിപജ്ജനം, സൂരിയത്ഥങ്ഗമനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ദുതിയസഹസേയ്യസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ധമ്മദേസനാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൩. സത്തമേ **ന യക്ഖേനാ**തിആദീനം "അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞുനാ"തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞുനാ പുരിസവിഗ്ഗഹേന, ന യക്ഖാദിനാപീതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോതി അധിപ്പായോ. താദിസേനപി ഹി സഹ ഠിതായ ദേസേതും ന വട്ടതി. തംതംദേസഭാസായ അത്ഥം യഥാരുചി വട്ടതി ഏവ.

ഇരിയാപഥാപരിവത്തനം, പുരിസം വാ ദ്വാദസഹത്ഥൂപചാരേ അപക്കോസാപനം ഏത്ഥ അകിരിയാ. വുത്തലക്ഖണസ്സ ധമ്മസ്സ ഛന്നം വാചാനം ഉപരി ദേസനാ, വുത്തലക്ഖണോ മാതുഗാമോ, ഇരിയാപഥപരിവത്തനാഭാവോ, വിഞ്ഞൂപുരിസാഭാവോ, അപഞ്ഹവിസ്സജ്ജനാതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

ധമ്മദേസനാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. ഭൂതാരോചനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൭൭. അട്ഠമേ **അന്തരാ**തി പരിനിബ്ബാനകാലതോ പുബ്ബേപി. **അതികഡ്ഢിയമാനേനാ**തി "വദഥ, ഭന്തേ, കിം തുമ്ഹേഹി അധിഗത"ന്തി ഏവം നിപ്പീളിയമാനേന അതിബദ്ധിയമാനേന. തഥാരൂപേ പച്ചയേ സതി വത്തബ്ബമേവ. **സുതപരിയത്തിസീലഗുണ**ന്തി ഏത്ഥ അത്ഥകുസലതാ സുതഗുണോ, പാളിപാഠകുസലതാ പരിയത്തിഗുണോതി ദട്ഠബ്ബം. **"ചിത്തക്ഖേപസ്സ വാ അഭാവാ"**തി ഇമിനാ ഖിത്തചിത്തവേദനാട്ടതാപി അരിയാനം നത്ഥീതി ദസ്സേതി.

പുബ്ബേ അവുത്തേഹീതി ചതുത്ഥപാരാജികേ അവുത്തേഹി. ഇദഞ്ച സിക്ഖാപദം പണ്ണത്തിഅജാനനവസേന ഏകന്തതോ അചിത്തകസമുട്ഠാനമേവ ഹോതി അരിയാനം പണ്ണത്തിവീതിക്കമാഭാവാ. ഝാനലാഭീനഞ്ച സത്ഥു ആണാവീതിക്കമേപടിഘചിത്തസ്സ ഝാനപരിഹാനതോ ഭൂതാരോചനം ന സമ്ഭവതി. ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മസ്സ ഭൂതതാ, അനുപസമ്പന്നസ്സ ആരോചനം, തങ്ഖണവിജാനനാ, അനഞ്ഞാപദേസോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

ഭൂതാരോചനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ദുട്ഠുല്ലാരോചനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൭൮. നവമേ **തത്ഥ ഭവേയ്യാ**തി തത്ഥ കസ്സചി മതി ഏവം ഭവേയ്യ. അട്ഠകഥാവചനമേവ ഉപപത്തിതോ ദള്ഹം കത്വാ പതിട്ഠപേന്തോ **"ഇമിനാപി ചേത"**ന്തിആദിമാഹ.

൮൦. ആദിതോ പഞ്ച സിക്ഖാപദാനീതി പാണാതിപാതാദീനി പഞ്ച. **സേസാനീ**തി വികാലഭോജനാദീനി . സുക്കവിസ്സട്ഠിആദി അജ്ഝാചാരോവ. അന്തിമവത്ഥും അനജ്ഝാപന്നസ്സ ഭിക്ഖുനോ സവത്ഥുകോ സങ്ഘാദിസേസോ,

അനുപസമ്പന്നസ്സ ആരോചനം, ഭിക്ഖുസമ്മുതിയാ അഭാവോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ദുട്ഠുല്ലാരോചനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. പഥവീഖണനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൮൬. ദസമേ അപ്പപംസുമത്തികായ പഥവിയാ അനാപത്തിവത്ഥുഭാവേന വുത്തത്താ ഉപഡ്ഢപംസുമത്തികായപി പാചിത്തിയമേവാതി ഗഹേതബ്ബം. ന ഹേതം ദുക്കടവത്ഥൂതി സക്കാ വത്തും ജാതാജാതവിനിമുത്തായ തതിയപഥവിയാ അഭാവതോ.

വട്ടതീതി ഇമസ്മിം ഠാനേ പോക്ഖരണിം ഖണാതി ഓകാസസ്സ അനിയമിതത്താ വട്ടതി. **ഇമം വല്ലിം ഖണാ**തി പഥവീഖണനം സന്ധായ വുത്തത്താ ഇമിനാവ സിക്ഖാപദേന ആപത്തി, ന ഭൂതഗാമസിക്ഖാപദേന. ഉഭയമ്പി സന്ധായ വുത്തേ പന ദ്വേപി പാചിത്തിയാ ഹോന്തി. **ഉദകപപ്പടകോ**തി ഉദകേ അന്തോഭൂമിയം പവിട്ഠേ തസ്സ ഉപരിഭാഗം ഛാദേത്വാ തനുകപംസു വാ മത്തികാ വാ പടലം ഹുത്വാ പതമാനാ തിട്ഠതി, തസ്മിം ഉദകേ സുക്ഖേപി തം പടലം വാതേന ചലമാനാ തിട്ഠതി, തം ഉദകപപ്പടകോ നാമ.

അകതപബ്ഭാരേതി അവളഞ്ജനട്ഠാനദസ്സനത്ഥം വുത്തം. താദിസേ ഏവ ഹി വമ്മികസ്സ സമ്ഭവോതി. **മൂസികുക്കരം** നാമ മൂസികാഹി ഖനിത്വാ ബഹി കതപംസുരാസി. **അച്ഛദന**ന്തിആദിവുത്തത്താ ഉജുകം ആകാസതോ പതിതവസ്സോദകേന ഓവട്ഠമേവ ജാതപഥവീ ഹോതി, ന ഛദനാദീസു പതിത്വാ തതോ പവത്തഉദകേന തിന്തന്തി വേദിതബ്ബം. **മണ്ഡപത്ഥമ്ഭ**ന്തി സാഖാമണ്ഡപത്ഥമ്ഭം. **ഉച്ചാലേത്വാ**തി ഉക്ഖിപിത്വാ. **തതോ**തി പുരാണസേനാസനതോ.

൮൭. മഹാമത്തികന്തി ഭിത്തിലേപനം. ജാതപഥവിതാ, തഥാസഞ്ഞിതാ, ഖണനഖണാപനാനം അഞ്ഞതരന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പഥവീഖണനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ മുസാവാദവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. ഭൂതഗാമവഗ്ഗോ

൧. ഭൂതഗാമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൮൯. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **നിഗ്ഗഹേതും അസക്കോന്തോ**തി സാഖട്ഠകവിമാനേ സാഖായ ഛിജ്ജമാനായ ഛിജ്ജന്തേ തത്ഥ അച്ഛേദനത്ഥായ ദേവതായ ഉപനീതം പുത്തം ദിസ്വാപി കുഠാരിനിക്ഖേപവേഗം നിവത്തേതും അസക്കോന്തോതി അത്ഥോ. **രുക്ഖധമ്മേ**തി രുക്ഖസ്സ പവത്തിയം. രുക്ഖാനം വിയ ഛേദനാദീസു അകുപ്പനഞ്ഹി രുക്ഖധമ്മോ നാമ.

ഉപ്പതിതന്തി ഉപ്പന്നം. **ഭന്ത**ന്തി ധാവന്തം. **വാരയേ**തി നിഗ്ഗണ്ഹേയ്യ. **ഇതരോ**തി ഉപ്പന്നം കോധം അനിഗ്ഗണ്ഹന്തോ രാജഉപരാജാദീനം രസ്മിമത്തഗ്ഗാഹകജനോ വിയ ന ഉത്തമസാരഥീതി അത്ഥോ. **വിസടം സപ്പവിസ**ന്തി സരീരേ ദാഠാവണാനുസാരേന വിത്ഥിണ്ണം ബ്യാപേത്വാ ഠിതം കണ്ഹസപ്പവിസം വിയ. **ജഹാതി ഓരപാര**ന്തി പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയസഞ്ഞോജനാനി തതിയമഗ്ഗേന ജഹാതി. ''ഓരപാര''ന്തി ഹി ഓരിമതീരം വുച്ചതി . അഥ വാ **സോ**തി തതിയമഗ്ഗേന കോധം വിനേത്വാ ഠിതോ ഭിക്ഖു അരഹത്തമഗ്ഗേന ഓരപാരം ജഹാതീതി അത്ഥോ. തത്ഥ **ഓരം** നാമ സകത്തഭാവോ, അജ്ഝത്തികാനി വാ ആയതനാനി. **പാരം** നാമ പരഅത്തഭാവോ, ബാഹിരാനി വാ ആയതനാനി. തദുഭയേ പന ഛന്ദരാഗം ജഹന്തോ ''ജഹാതി ഓരിമപാര''ന്തി വുച്ചതി.

൯൦. **ഭവന്തീ**തി വഡ്ഢന്തി. **അഹുവുന്തീ**തി ബഭൂവു. തേനാഹ **''ജാതാ വഡ്ഢിതാ''**തി. **ഭൂതാനം ഗാമോ**തി മഹാഭൂതാനം ഹരിതതിണാദിഭാവേന സമഗ്ഗാനം സമൂഹോ. തബ്ബിനിമുത്തസ്സ ഗാമസ്സ അഭാവം ദസ്സേതും **''ഭൂതാ ഏവ വാ ഗാമോ''**തി വുത്തം. **പാതബ്യ**-സദ്ദസ്സ **പാ** പാനേതി ധാതുഅത്ഥം സന്ധായാഹ **''പരിഭുഞ്ജിതബ്ബതാ''**തി. സാ ച പാതബ്യതാ ഛേദനാദി ഏവ ഹോതീതി ആഹ **''തസ്സാ...പേ॰... ഭൂതഗാമസ്സ ജാതാ ഛേദനാദിപച്ചയാ''**തി.

൯൧. **ജാത**-സദ്ദോ ഏത്ഥ വിജാതപരിയായോതി ''പുത്തം വിജാതാ ഇത്ഥീ''തിആദീസു വിയ പസൂതവചനോതി ആഹ **''പസൂതാനീ''**തി, നിബ്ബത്തപണ്ണമൂലാനീതി അത്ഥോ.

താനി ദസ്സേന്തോതി താനി ബീജാനി ദസ്സേന്തോ. കാരിയദസ്സനമുഖേനേവ കാരണഞ്ച ഗഹിതന്തി ആഹ **''ബീജതോ നിബ്ബത്തേന ബീജം ദസ്സിത''**ന്തി.

൯൨. **''ബീജതോ സമ്ഭൂതോ ഭൂതഗാമോ ബീജ''**ന്തി ഇമിനാ ഉത്തരപദലോപേന ''പദുമഗച്ഛതോ നിബ്ബത്തം പുപ്ഫം പദുമ''ന്തിആദീസു വിയായം വോഹാരോതി ദസ്സേതി. **യം ബീജം ഭൂതഗാമോ നാമ ഹോതീ**തി നിബ്ബത്തപണ്ണമൂലം സന്ധായ വദതി. **യഥാരുത**ന്തി യഥാപാഠം.

''സഞ്ചിച്ചാ''തി വുത്തത്താ സരീരേ ലഗ്ഗഭാവം ഞത്വാപി ഉട്ഠഹതി, ''തം ഉദ്ധരിസ്സാമീ''തിസഞ്ഞായ അഭാവതോ വട്ടതി. **അനന്തക**-ഗ്ഗഹണേന സാസപമത്തികാ ഗഹിതാ, നാമഞ്ഹേതം തസ്സാ സേവാലജാതിയാ. മൂലപണ്ണാനം അഭാവേന **''അസമ്പുണ്ണഭൂതഗാമോ നാമാ''**തി വുത്തം. സോ ബീജഗാമേന സങ്ഗഹിതോതി. അവഡ്ഢമാനേപി ഭൂതഗാമമൂലകത്താ വുത്തം **''അമൂലകഭൂതഗാമേ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതീ''**തി. നാളികേരസ്സ ആവേണികം കത്വാ വദതി.

സേലേയ്യകം നാമ സിലായ സമ്ഭൂതാ ഏകാ ഗന്ധജാതി. **പുപ്ഫിതകാലതോ പട്ഠായാ**തി വികസിതകാലതോ പഭുതി. **ഛത്തകം ഗണ്ഹന്തോ**തി വികസിതം ഗണ്ഹന്തോ. മകുളം പന രുക്ഖത്തചം അകോപേന്തേനപി ഗഹേതും ന വട്ടതി, ഫുല്ലം വട്ടതി. **ഹത്ഥകുക്കുച്ചേനാ**തി ഹത്ഥചാപല്ലേന.

''പാനീയം ന വാസേതബ്ബ''ന്തി ഇദം അത്തനോ പിവനപാനീയം സന്ധായ വുത്തം, അഞ്ഞേസം പന വട്ടതി അനുഗ്ഗഹിതത്താ. തേനാഹ **''അത്തനാ**

ഖാദിതുകാമേനാ”തി. **യേസം രുക്ഖാനം സാഖാ രുഹതീ**തി മൂലം അനോതാരേത്വാ പണ്ണമത്തനിഗ്ഗമനമത്തേനപി വഡ്ഢതി. തഥാ കപ്പിയമ്പി അകരോന്തോ ഛിന്നനാളികേരവേളുദണ്ഡാദയോ കോപേതും വട്ടതി.

“ചങ്കമിതട്ഠാനം ദസ്സേസ്സാമീ”തി വുത്തത്താ കേവലം ചങ്കമനാധിപ്പായേന വാ മഗ്ഗഗമനാധിപ്പായേന വാ അക്കമന്തസ്സ, തിണാനം ഉപരി നിസീദനാധിപ്പായേന നിസീദന്തസ്സ ച ദോസോ നത്ഥി.

സമണകപ്പേഹീതി സമണാനം കപ്പിയവോഹാരേഹി, അബീജനിബ്ബട്ടബീജാനിപി കപ്പിയഭാവതോ “സമണകപ്പാനീ”തി വുത്താനി. **അബീജം** നാമ തരുണഅമ്ബഫലാദീനി. നിബ്ബട്ടേതബ്ബം വിയോജേതബ്ബം ബീജം യസ്മിം, തം പനസാദി **നിബ്ബട്ടബീജം** നാമ. **കപ്പിയന്തി വത്വാവാ**തി പുബ്ബകാലകിരിയാവസേന വുത്തേപി വചനക്ഖണേവ അഗ്ഗിസത്ഥാദിനാ ബീജഗാമേ വണം കാതബ്ബന്തി വചനതോ പന പുബ്ബേ കാതും ന വട്ടതി, തഞ്ച ദ്വിധാ അകത്വാ ഛേദനഭേദനമേവ ദസ്സേതബ്ബം. കരോന്തേന ച ഭിക്ഖുനാ “കപ്പിയം കരോഹീ”തി യായ കായചി ഭാസായ വുത്തേയേവ കാതബ്ബം. **ബീജഗാമപരിമോചനത്ഥം പുന കപ്പിയം കാരേതബ്ബ**ന്തി കാരാപനസ്സ പഠമമേവ അധികതത്താ. **“കടാഹേപി കാതും വട്ടതീ”**തി വുത്തത്താ കടാഹതോ നീഹതായ മിഞ്ജായ വാ ബീജേ വാ യത്ഥ കത്ഥചി വിജ്ഝിതും വട്ടതി ഏവ. ഭൂതഗാമോ, ഭൂതഗാമസഞ്ഞിതാ, വികോപനം വാ വികോപാപനം വാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ഭൂതഗാമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. അഞ്ഞവാദകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൯൮. ദുതിയേ **അഞ്ഞം വചന**ന്തി യം ദോസവിഭാവനത്ഥം പരേഹി വുത്തവചനം തം തസ്സ അനനുച്ഛവികേന അഞ്ഞേന വചനേന പടിചരതി.

൯൯. യദേതം അഞ്ഞേനഞ്ഞം പടിചരണവസേന പവത്തവചനം, തദേവ പുച്ഛിതമത്ഥം ഠപേത്വാ അഞ്ഞം വദതി പകാസേതീതി അഞ്ഞവാദകന്തി ആഹ **“അഞ്ഞേനഞ്ഞം പടിചരണസ്സേതം നാമ”**ന്തി. **തുണ്ഹീഭൂതസ്സേതം നാമ**ന്തി തുണ്ഹീഭാവസ്സേതം നാമം, അയമേവ വാ പാഠോ. **അഞ്ഞവാദകം ആരോപേതു**ന്തി അഞ്ഞവാദേ ആരോപേതും. **വിഹേസക**ന്തി വിഹേസകത്തം.

൯൮. പാളിയം **ന ഉഗ്ഘാടേതുകാമോ**തി പടിച്ഛാദേതുകാമോ.

൧൦൦. **അനാരോപിതേ അഞ്ഞവാദകേ**തി വുത്തദുക്കടം പാളിയം ആഗതഅഞ്ഞേനഞ്ഞപടിചരണവസേന യുജ്ജതി, അട്ഠകഥായം ആഗതനയേന പന മുസാവാദേന അഞ്ഞേനഞ്ഞം പടിചരന്തസ്സ പാചിത്തിയേന സദ്ധിം ദുക്കടം, ആരോപിതേ ഇമിനാവ പാചിത്തിയം. കേചി പന “മുസാവാദപാചിത്തിയേന സദ്ധിം പാചിത്തിയദ്വയ”ന്തി വദന്തി, വീമംസിതബ്ബം. ആദികമ്മികസ്സപി മുസാവാദേ ഇമിനാവ അനാപത്തീതി ദട്ഠബ്ബം. ധമ്മകമ്മേന ആരോപിതതാ, ആപത്തിയാ വാ വത്ഥുനാ വാ അനുയുഞ്ജിയമാനതാ, ഛാദേതുകാമതായ അഞ്ഞേനഞ്ഞം പടിചരണം, തുണ്ഹീഭാവോ ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

അഞ്ഞവാദകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഉജ്ഝാപനകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൦൩. തതിയേ ചിന്തായനത്ഥസ്സ **ഝേ**-ധാതുസ്സ അനേകത്ഥതായ ഓലോകനത്ഥസമ്ഭവതോ വുത്തം **"ഓലോകാപേന്തീ"**തി. **ഛന്ദായാ**തി ലിങ്ഗവിപല്ലാസോതി ആഹ **"ഛന്ദേനാ"**തി.

൧൦൫. ഭിക്ഖും ലാമകതോ ചിന്താപനത്ഥം അഞ്ഞേസം തം അവണ്ണകഥനം **ഉജ്ഝാപനം** നാമ. അഞ്ഞേസം പന അവത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം സമുല്ലപനവസേന ഭിക്ഖുനോ ദോസപ്പകാസനം **ഖിയ്യനം** നാമാതി അയമേതേസം ഭേദോ.

൧൦൬. **അഞ്ഞം അനുപസമ്പന്നം ഉജ്ഝാപേതീ**തി അഞ്ഞേന അനുപസമ്പന്നേന ഉജ്ഝാപേതി. **തസ്സ വാ തം സന്തികേ**തി തസ്സ അനുപസമ്പന്നസ്സ സന്തികേ തം സങ്ഘേന സമ്മതം ഉപസമ്പന്നം ഖിയ്യതി. ഇധാപി മുസാവാദേന ഉജ്ഝാപനാദീനം സമ്ഭവതോ ദുക്കടട്ഠാനാനി ച ആദികമ്മികസ്സ അനാപത്തി ച ഇമിനാ ഏവ സിക്ഖാപദേന വുത്താതി വേദിതബ്ബം സബ്ബത്ഥ മുസാവാദപാചിത്തിയസ്സ അനിവത്തിതോ. ധമ്മകമ്മേന സമ്മതതാ, ഉപസമ്പന്നതാ, അഗതിഗമനാഭാവോ, തസ്സ അവണ്ണകാമതാ, യസ്സ സന്തികേ വദതി. തസ്സ ഉപസമ്പന്നതാ, ഉജ്ഝാപനം വാ ഖിയ്യനം വാതി ഇമാനേത്ഥ ഛ അങ്ഗാനി.

ഉജ്ഝാപനകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. പഠമസേനാസനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൧൦. ചതുത്ഥേ **അപഞ്ഞാതേ**തി അപ്പസിദ്ധേ. ഇമം പന അട്ഠ മാസേ മണ്ഡപാദീസു ഠപനസങ്ഖാതം അത്ഥവിസേസം ഗഹേത്വാ ഭഗവതാ പഠമമേവ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തന്തി അധിപ്പായം "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, അട്ഠമാസേ"തിആദിവചനേന അനുപഞ്ഞത്തിസദിസേന പകാസേത്വാ വിസും അനുപഞ്ഞത്തി ന വുത്താ. **പരിവാരേ** പനേതം അനുജാനനവചനം അനുപഞ്ഞത്തിട്ഠാനന്തി "ഏകാ അനുപഞ്ഞത്തീ"തി (പരി॰ ൬൫-൬൭) വുത്തം.

നവവായിമോതി അധുനാ സുത്തേന വീതകച്ഛേന പലിവേഠിതമഞ്ചോ. **ഓനദ്ധോ**തി കപ്പിയചമ്മേന ഓനദ്ധോ. തേ ഹി വസ്സേന സീഘം ന നസ്സന്തി. **"ഉക്കട്ഠഅബ്ഭോകാസികോ"**തി ഇദം തസ്സ സുഖപടിപത്തിദസ്സനമത്തം, ഉക്കട്ഠസ്സാപി പന ചീവരകുടി വട്ടതേവ. **കായാനുഗതികത്താ**തി ഭിക്ഖുനോ തത്ഥേവ നിസീദനഭാവം ദീപേതി, തേന ച വസ്സഭയേന സയം അഞ്ഞത്ഥ ഗച്ഛന്തസ്സ ആപത്തീതി ദസ്സേതി . അബ്ഭോകാസികാനം തേമനത്ഥായ നിയമേത്വാ ദായകേഹി ദിന്നമ്പി അത്താനം രക്ഖന്തേന രക്ഖിതബ്ബമേവ.

"വലാഹകാനം അനുട്ഠിതഭാവം സല്ലക്ഖേത്വാ"തി ഇമിനാ ഗിമ്ഹാനേപി മേഘേ ഉട്ഠിതേ അബ്ഭോകാസേ നിക്ഖിപിതും ന വട്ടതീതി ദീപേതി. **തത്ര തത്രാ**തി ചേതിയങ്ഗണാദികേ തസ്മിം തസ്മിം അബ്ഭോകാസേ നിയമേത്വാ നിക്ഖിത്താ. **മജ്ഝതോ പട്ഠായ പാദട്ഠാനാഭിമുഖാ**തി യഥാ സമന്തതോ സമ്മജ്ജിത്വാ അങ്ഗണമജ്ഝേ സബ്ബദാ കചവരസ്സ സങ്കഡ്ഢനേന മജ്ഝേ വാലികാ സഞ്ചിതാ ഹോതി. തഥാ കത്തബ്ബവിധിദസ്സനത്ഥം വുത്തം.

ഉച്ചവത്ഥുപാദട്ഠാനാഭിമുഖം വാ വാലികാ ഹരിതബ്ബാ. യത്ഥ വാ പന കോണേസു വാലികാ സഞ്ചിതാ, തത്ഥ തതോ പട്ഠായ അപരദിസാഭിമുഖാ ഹരിതബ്ബാതി കേചി അത്ഥം വദന്തി. കേചി പന "സമ്മട്ഠട്ഠാനസ്സ പദവളഞ്ജേന അവികോപനത്ഥായ സയം അസമ്മട്ഠട്ഠാനേ ഠത്വാ അത്തനോ പാദാഭിമുഖം വാലികാ ഹരിതബ്ബാതി വുത്ത"ന്തി വദന്തി, തത്ഥ "മജ്ഝതോ പട്ഠായാ"തി വചനസ്സ പയോജനം ന ദിസ്സതി.

൧൧൧. വങ്കപാദതാമത്തേന കുളീരപാദകസ്സ സേസേഹി വിസേസോ, ന അടനീസു പാദപ്പവേസനവിസേസേനാതി ദസ്സേതും **"യോ വാ പന കോചീ"**തിആദി വുത്തം. **തസ്സാതി** ഉപസമ്പന്നസ്സേവ.

നിസീദിത്വാ...പേ... പാചിത്തിയന്തി ഏത്ഥ മേഘുട്ഠാനാഭാവം ഞത്വാ "പച്ഛാ ആഗന്ത്വാ ഉദ്ധരിസ്സാമീ"തി ആഭോഗേന ഗച്ഛന്തസ്സ അനാപത്തി, തേന പുനാഗന്തബ്ബമേവ. **കപ്പം ലഭിത്വാതി** "ഗച്ഛ, മാ ഇധ തിട്ഠാ"തി വുത്തവചനം ലഭിത്വാ.

ആവാസികാനംയേവ പലിബോധോതി ആഗന്തുകേസു കിഞ്ചി അവത്വാ നിസീദിത്വാ "ആവാസികാ ഏവ ഉദ്ധരിസ്സന്തീ"തി ഗതേസുപി ആവാസികാനമേവ പലിബോധോ. **മഹാപച്ചരിവാദേ** പന "ഇദം അമ്ഹാക"ന്തി അവത്വാപി നിസിന്നാനമേവാതി അധിപ്പായോ. "സന്ഥരിത്വാ വാ സന്ഥരാപേത്വാ വാ"തി വുത്തത്താ അനാണത്തിയാ പഞ്ഞാപിതത്താപി ദുക്കടേ കാരണം വുത്തം. **ഉസ്സാരകോതി** സരഭാണകോ. സോ ഹി ഉദ്ധം ഉദ്ധം പാളിപാഠം സാരേതി പവത്തേതീതി ഉസ്സാരകോതി വുച്ചതി.

൧൧൨. **വണ്ണാനുരക്ഖണത്ഥം കതാതി** പടഖണ്ഡാദീഹി സിബ്ബിത്വാ കതാ. **ഭൂമിയം അത്ഥരിതബ്ബാതി** ചിമിലികായ സതി തസ്സാ ഉപരി, അസതി സുദ്ധഭൂമിയം അത്ഥരിതബ്ബാ. **"സീഹചമ്മാദീനം പരിഹരണേയേവ പടിക്ഖേപോ"**തി ഇമിനാ മഞ്ചപീഠാദീസു അത്ഥരിത്വാ പുന സംഹരിത്വാ ഠപനാദിവസേന അത്തനോ അത്ഥായ പരിഹരണമേവ ന വട്ടതി, ഭൂമത്ഥരണാദിവസേന പരിഭോഗോ പന അത്തനോ പരിഹരണം ന ഹോതീതി ദസ്സേതി. **ഖന്ധകേ** ഹി "അന്തോപി മഞ്ചേ പഞ്ഞത്താനി ഹോന്തി, ബഹിപി മഞ്ചേ പഞ്ഞത്താനി ഹോന്തീ"തി ഏവം അത്തനോ അത്തനോ അത്ഥായ മഞ്ചാദീസു പഞ്ഞപേത്വാ **പരിഹരണവത്ഥുസ്മിം** -

> "ന, ഭിക്ഖവേ, മഹാചമ്മാനി ധാരേതബ്ബാനി സീഹചമ്മം ബ്യഗ്ഘചമ്മം ദീപിചമ്മം. യോ ധാരേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തി (മഹാവ॰ ൨൫൫) -

പടിക്ഖേപോ കതോ. തസ്മാ വുത്തനയേനേവേത്ഥ അധിപ്പായോ ദട്ഠബ്ബോ. **ദാരുമയപീഠ**ന്തി ഫലകമയപീഠമേവ. **പാദകഥലിക**ന്തി അധോതപാദം യസ്മിം ഘംസന്താ ധോവന്തി, തം ദാരുഫലകാദി.

൧൧൩. "ആഗന്ത്വാ ഉദ്ധരിസ്സാമീതി ഗച്ഛതീ"തി വുത്തത്താ അഞ്ഞേനപി കാരണേന അനോതാപേന്തസ്സപി ആഗമനേ സാപേക്ഖസ്സ അനാപത്തി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** "മഞ്ചാദീനം സങ്ഘികതാ, വുത്തലക്ഖണേ ദേസേ സന്ഥരണം വാ സന്ഥരാപനം വാ, അപലിബുദ്ധതാ, ആപദായ അഭാവോ,

നിരപേക്ഖതാ, ലേഡ്ഡുപാതാതിക്കമോ’’തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പഠമസേനാസനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) ഏവമേത്ഥ നിരപേക്ഖതായ സദ്ധിം ഛ അങ്ഗാനി വുത്താനി.

പഠമസേനാസനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ദുതിയസേനാസനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൧൩. പഞ്ചമേ **പാവാരോ കോജവോതി** പച്ചത്ഥരണത്ഥായേവ ഠപിതാ ഉഗ്ഗതലോമാ അത്ഥരണവിസേസാ. **ഏത്തകമേവ വുത്തന്തി** അട്ഠകഥാസു വുത്തം. **സേനാസനതോതി** സബ്ബപച്ഛിമസേനാസനതോ.

൧൧൭. കുരുന്ദട്ഠകഥായം വുത്തമേവത്ഥം സവിസേസം കത്വാ ദസ്സേതും **“കിഞ്ചാപി വുത്തോ”**തിആദി ആരദ്ധം. **വത്തബ്ബം നത്ഥീതി** രുക്ഖമൂലസ്സ പാകടത്താ വുത്തം. **പലുജ്ജതീതി** വിനസ്സതി.

൧൧൮. യേന മഞ്ചം വാ പീഠം വാ വീനന്തി, തം **മഞ്ചപീഠകവാനം. സിലുച്ചയലേണന്തി** പബ്ബതഗുഹാ. **“ആപുച്ഛനം പന വത്ത”**ന്തി ഇമിനാ ആപത്തി നത്ഥീതി ദസ്സേതി. വുത്തലക്ഖണസേയ്യാ, തസ്സാ സങ്ഘികതാ, വുത്തലക്ഖണേ വിഹാരേ സന്ഥരണം വാ സന്ഥരാപനം വാ, അപലിബുദ്ധതാ, ആപദായ അഭാവോ, അനപേക്ഖസ്സ ദിസാപക്കമനം, ഉപചാരസീമാതിക്കമോതി ഇമാനേത്ഥ സത്ത അങ്ഗാനി.

ദുതിയസേനാസനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. അനുപഖജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൧൯. ഛട്ഠേ **അനുപവിസിത്വാതി** സമീപം പവിസിത്വാ.

൧൨൧. ഉപചാരം ഠപേത്വാതി ദിയഡ്ഢഹത്ഥൂപചാരം ഠപേത്വാ. സങ്ഘികവിഹാരതാ, അനുട്ഠാപനീയഭാവജാനനം, സമ്ബാധേതുകാമതാ, ഉപചാരേ നിസീദനം വാ നിപജ്ജനം വാതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

അനുപഖജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. നിക്കഡ്ഢനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൨൬. സത്തമേ **കോട്ഠകാനീതി** ദ്വാരകോട്ഠകാനി.

൧൨൮. “സകലസങ്ഘാരാമതോ നിക്കഡ്ഢിതും ന വട്ടതീ”തി ഇദം അനനുരൂപതോ വുത്തം. പാപഗരഹിതായ ഹി അകുപിതചിത്തേന നിക്കഡ്ഢാപേന്തസ്സ ഇമിനാ സിക്ഖാപദേന ആപത്തി നത്ഥി ‘‘കുപിതോ അനത്തമനോ’’തി വുത്തത്താ. അഞ്ഞാപേക്ഖാ ആപത്തി ന ദിസ്സതി. പാളിയം **“അലജ്ജിം നിക്കഡ്ഢതീ”**തിആദീസു ചിത്തസ്സ ലഹുപരിവത്തിതായ അന്തരന്തരാ കോപേ ഉപ്പന്നേപി അനാപത്തി അലജ്ജിതാദിപച്ചയേനേവ നിക്കഡ്ഢനസ്സ ആരദ്ധത്താ. സങ്ഘികവിഹാരോ, ഉപസമ്പന്നസ്സ

ഭണ്ഡനകാരകഭാവാദിവിനിമുത്തതാ, കോപേന നിക്കഡ്ഢനം വാ നിക്കഡ്ഢാപനം വാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

നിക്കഡ്ഢനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. വേഹാസകുടിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൨൯. അട്ഠമം ഉത്താനമേവ. സങ്ഘികോ വിഹാരോ, അസീസഘട്ടവേഹാസകുടി, ഹേട്ഠാപരിഭോഗതാ, അപടാണിദിന്നേ ആഹച്ചപാദകേ നിസീദനം വാ നിപജ്ജനം വാതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

വേഹാസകുടിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. മഹല്ലകവിഹാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൩൫. നവമേ "മഹല്ലകോ നാമ വിഹാരോ സസ്സാമികോ"തി വുത്തത്താ സഞ്ഞാചികായ കുടിയാ അനാപത്തീതി വദന്തി. **യസ്സാ**തി വിഹാരസ്സ. **സാ അപരിപൂരൂപചാരാപി ഹോതീ**തി വിവരിയമാനം കവാടം യം ഭിത്തിം ആഹനതി, സാ സാമന്താ കവാടവിത്ഥാരപ്പമാണാ ഉപചാരരഹിതാപി ഹോതീതി അത്ഥോ. ആലോകം വാതപാനം സന്ധേതി ഘടയതീതി **ആലോകസന്ധീ**തി കവാടം വുച്ചതി. ദ്വാരവാതപാനൂപചാരതോ അഞ്ഞത്ഥ പുനപ്പുനം ലിമ്പനാദിം കരോന്തസ്സ പിണ്ഡഗണനായ പാചിത്തിയം.

കേചി പന "പാളിയം പാചിത്തിയസ്സ അവുത്തത്താ ദുക്കട"ന്തി വദന്തി. **അധിട്ഠാതബ്ബ**ന്തി സംവിധാതബ്ബം. **ഹരിതേ ഠിതോ അധിട്ഠാതി. ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ**തി ഹരിതയുത്തേ ഖേത്തേ ഠത്വാ ഛാദേന്തസ്സ ദുക്കടന്തി അത്ഥോ. കേചി പന "താദിസേ ഖേത്തേ വിഹാരം കരോന്തസ്സ ദുക്കട"ന്തി വദന്തി, തം പാളിയാ ന സമേതി.

൧൩൬. ഉജുകമേവ ഛാദനന്തി ഛാദനമുഖവട്ടിതോ പട്ഠായ യാവ പിട്ഠിവംസകൂടാഗാരകണ്ണികാദി, താവ ഇട്ഠകാദീഹി ഉജുകം ഛാദനം. ഇമിനാ പന യേന സബ്ബസ്മിം വിഹാരേ ഏകവാരം ഛാദിതേ തം ഛാദനം ഏകമഗ്ഗന്തി ഗഹേത്വാ പാളിയം "ദ്വേ മഗ്ഗേ"തിആദി വുത്തം. പരിയായേന ഛാദനമ്പി ഇമിനാവ നയേന യോജേതബ്ബന്തി വദന്തി, തം "പുനപ്പുനം ഛാദാപേസീ"തി ഇമായ പാളിയാ ച "സബ്ബമ്പി ചേതം ഛദനം ഛദനൂപരി വേദിതബ്ബ"ന്തി ഇമിനാ അട്ഠകഥാവചനേന ച സമേതി.

പാളിയം "മഗ്ഗേന ഛാദേന്തസ്സ പരിയായേന ഛാദേന്തസ്സാ"തി ഇദഞ്ച ഇട്ഠകാദീഹി, തിണപണ്ണേഹി ച ഛാദനപ്പകാരഭേദദസ്സനത്ഥം വുത്തം. കേചി പന "പന്തിയാ ഛാദിതസ്സ ഛദനസ്സ ഉപരി ഛദനമുഖവട്ടിതോ പട്ഠായ ഉദ്ധം ഉജുകമേവ ഏകവാരം ഛാദനം ഏകമഗ്ഗന്തി ഗഹേത്വാ 'ദ്വേ മഗ്ഗേ'തിആദി വുത്തം, ന പന സകലവിഹാരഛാദനം. ഏസ നയോ പരിയായേന ഛാദനേപീ"തി വദന്തി, തം പാളിഅട്ഠകഥാഹി ന സമേതി.

തതിയായ മഗ്ഗന്തി ഏത്ഥ **തതിയായാ**തി ഉപയോഗത്ഥേ സമ്പദാനവചനം, തതിയം മഗ്ഗന്തി അത്ഥോ. അയമേവ വാ പാഠോ. **തിണപണ്ണേഹി ലബ്ഭതീ**തി

തിണപണ്ണേഹി ഛാദേത്വാ ഉപരി ഉല്ലിത്താവലിത്തകരണം സന്ധായ വുത്തം. കേവലം തിണകുടിയാ ഹി അനാപത്തി വുത്താ. **തിണ്ണം മഗ്ഗാന**ന്തി മഗ്ഗവസേന ഛാദിതാനം തിണ്ണം ഛദനാനം. **തിണ്ണം പരിയായാന**ന്തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. മഹല്ലകവിഹാരതാ, അത്തനോ വാസാഗാരതാ, ഉത്തരി അധിട്ഠാനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

മഹല്ലകവിഹാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. സപ്പാണകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൪൦. ദസമേ **മാതികായം** സപ്പാണകഉദകം തിണേന വാ മത്തികായ വാ സിഞ്ചേയ്യ, ഛഡ്ഡേയ്യാതി അത്ഥോ. അഥ വാ ഉദകം ഗഹേത്വാ ബഹി സിഞ്ചേയ്യ, തസ്മിഞ്ച ഉദകേ തിണം വാ മത്തികം വാ ആഹരിത്വാ പക്ഖിപേയ്യാതി അജ്ഝാഹരിത്വാ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. തേനാഹ **"സകടഭാരമത്തഞ്ചേപീ"**തിആദി. **ഇദ**ന്തി തിണമത്തികപക്ഖിപനവിധാനം. **വുത്ത**ന്തി മാതികായം "തിണം വാ മത്തികം വാ"തി ഏവം വുത്തം, അട്ഠകഥാസു വാ വുത്തം.

ഇദഞ്ച സിക്ഖാപദം ബാഹിരപരിഭോഗം സന്ധായ വത്ഥുവസേന വുത്തം അബ്ഭന്തരപരിഭോഗസ്സ വിസും വക്ഖമാനത്താ. തദുഭയമ്പി "സപ്പാണക"ന്തി കത്വാ വധകചിത്തം വിനാവ സിഞ്ചനേ പഞ്ഞത്തത്താ "പണ്ണത്തിവജ്ജ"ന്തി വുത്തം. വധകചിത്തേ പന സതി സിക്ഖാപദന്തരേനേവ പാചിത്തിയം, ന ഇമിനാതി ദട്ഠബ്ബം. ഉദകസ്സ സപ്പാണകതാ, "സിഞ്ചനേന പാണകാ മരിസ്സന്തീ"തി ജാനനം, താദിസമേവ ച ഉദകം വിനാ വധകചേതനായ കേനചിദേവ കരണീയേന തിണാദീനം സിഞ്ചനന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

സപ്പാണകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ സേനാസനവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

"ഭൂതഗാമവഗ്ഗോ"തിപി ഏതസ്സേവ നാമം.

൩. ഓവാദവഗ്ഗോ

൧. ഓവാദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൪൪. തതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **തിരച്ഛാനഭൂത**ന്തി തിരോകരണഭൂതം, ബാഹിരഭൂതന്തി അത്ഥോ. **സമിദ്ധോ**തി പരിപുണ്ണോ. **സഹിതത്ഥോ** അത്ഥയുത്തോ. അത്ഥഗമ്ഭീരതാദിനാ **ഗമ്ഭീരോ**.

൧൪൬-൧൪൭. പരതോതി ഉത്തരി. **കരോന്തോവാ**തി പരിബാഹിരേ കരോന്തോ. **വിഭങ്ഗേ**തി ഝാനവിഭങ്ഗേ. **ചരണ**ന്തി നിബ്ബാനഗമനായ പാദം.

യദസ്സാതി യം അസ്സ. **ധാരേതീ**തി അവിനസ്സമാനം ധാരേതി. **പരികഥനത്ഥ**ന്തി പകിണ്ണകകഥാവസേന പരിച്ഛിന്നധമ്മകഥനത്ഥം. **തിസ്സോ അനുമോദനാ**തി സങ്ഘഭത്താദീസു ദാനാനിസംസപ്പടിസംയുത്താ **നിധികുണ്ഡസുത്താ**ദി (ഖു॰ പാ॰ വ്വ.൧ ആദയോ) -അനുമോദനാ, ഗേഹപ്പവേസമങ്ഗലാദീസു **മങ്ഗലസുത്താ**ദി

(ഖു॰ പാ॰ ൫.൧ ആദയോ; സു॰ നി॰ മങ്ഗലസുത്ത) -അനുമോദനാ, മതകഭത്താദിഅമങ്ഗലേസു **തിരോകുട്ടാ**ദി (ഖു॰ പാ॰ ൭.൧ ആദയോ; പേ॰ വ॰ ൧൪ ആദയോ) -അനുമോദനാതി ഇമാ തിസ്സോ അനുമോദനാ. **കമ്മാകമ്മവിനിച്ഛയോ**തി പരിവാരാവസാനേ **കമ്മവഗ്ഗേ** (പരി॰ ൪൮൨ ആദയോ) വുത്തവിനിച്ഛയോ. **സമാധിവസേനാ**തി സമഥപുബ്ബകവസേന. **വിപസ്സനാവസേന വാ**തി ദിട്ഠിവിസുദ്ധിആദികായ സുക്ഖവിപസ്സനായ വസേന. അത്തനോ സീലരക്ഖണത്ഥം അപരാനപേക്ഖതായ യേന കാമം ഗന്തും ചതസ്സോ ദിസാ അരഹതി, അസ്സ വാ സന്തി, താസു വാ സാധൂതി **ചാതുദ്ദിസോ**.

അഭിവിനയേതി പാതിമോക്ഖസംവരസങ്ഖാതേ സംവരവിനയേ, തപ്പകാസകേ വാ വിനയപിടകേ. **വിനേതു**ന്തി സിക്ഖാപേതും പകാസേതും. **പഗുണാ വാചുഗ്ഗതാ**തി പാഠതോ ച അത്ഥതോ ച പഗുണാ മുഖേ സന്നിധാപനവസേന വാചുഗ്ഗതാ കാതബ്ബാ. അത്ഥമത്തവസേനപേത്ഥ യോജനം കരോന്തി. **അഭിധമ്മേ**തി ലക്ഖണരസാദിവസേന പരിച്ഛിന്നേ നാമരൂപധമ്മേ. പുബ്ബേ കിര മഹാഥേരാ പരിയത്തിഅനന്തരധാനായ ഏകേകസ്സ ഗണസ്സ ദീഘനികായാദിഏകേകധമ്മകോട്ഠാസം നിയ്യാതേന്താ ''തുമ്ഹേ ഏതം പാളിതോ ച അട്ഠകഥാതോ ച പരിഹരഥ, സക്കോന്താ ഉത്തരിപി ഉഗ്ഗണ്ഹഥാ''തി ഏവം സകലധമ്മം ഗന്ഥവസേന നിയ്യാതേന്തി, തത്ഥ തേ ച ഭിക്ഖൂ ഗന്ഥനാമേന ദീഘഭാണകാ മജ്ഝിമഭാണകാതി വോഹരീയന്തി, തേ ച അത്തനോ ഭാരഭൂതം കോട്ഠാസം പരിച്ചജിത്വാ അഞ്ഞം ഉഗ്ഗഹേതും ന ലഭന്തി. തം സന്ധായാഹ **''സചേ മജ്ഝിമഭാണകോ ഹോതീ''**തിആദി.

തത്ഥ **ഹേട്ഠിമാ വാ തയോ വഗ്ഗാ**തി മഹാവഗ്ഗതോ ഹേട്ഠിമാ സഗാഥകവഗ്ഗോ (സം॰ നി॰ ൧.൧ ആദയോ), നിദാനവഗ്ഗോ (സം॰ നി॰ ൨.൧ ആദയോ), ഖന്ധവഗ്ഗോതി (സം॰ നി॰ ൩.൧ ആദിയോ) ഇമേ തയോ വഗ്ഗാ. **തികനിപാതതോ പട്ഠായ ഹേട്ഠാ**തി ഏകകനിപാതദുകനിപാതേ സന്ധായ വുത്തം. ധമ്മപദമ്പി സഹ വത്ഥുനാ ജാതകഭാണകേന അത്തനോ ജാതകേന സദ്ധിം ഉഗ്ഗഹേതബ്ബം. **തതോ ഓരം ന വട്ടതീ**തി മഹാപച്ചരിവാദസ്സ അധിപ്പായോ. **തതോ തതോ**തി ദീഘനികായാദിതോ. ഉച്ചിനിത്വാ ഉഗ്ഗഹിതം സദ്ധമ്മസ്സ ഠിതിയാ, ഭിക്ഖുനോപി പുബ്ബാപരാനുസന്ധിആദികുസലതായ ച ന ഹോതീതി ''തം ന വട്ടതീ''തി പടിക്ഖിത്തം. **അഭിധമ്മേ കിഞ്ചി ഉഗ്ഗഹേതബ്ബന്തി ന വുത്ത**ന്തി ഏത്ഥ യസ്മാ വിനയേ കുസലത്തികാദിവിഭാഗോ, സുത്തന്തേസു സമഥവിപസ്സനാമഗ്ഗോ ച അഭിധമ്മപാഠം വിനാ ന വിഞ്ഞായതി, അന്ധകാരേ പവിട്ഠകാലോ വിയ ഹോതി, തസ്മാ സുത്തവിനയാനം ഗഹണവസേന അഭിധമ്മഗ്ഗഹണം വുത്തമേവാതി വിസും ന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. യഥാ ''ഭോജനം ഭുഞ്ജിതബ്ബ''ന്തി വുത്തേ ''ബ്യഞ്ജനം ഖാദിതബ്ബ''ന്തി അവുത്തമ്പി വുത്തമേവ ഹോതി തദവിനാഭാവതോ, ഏവംസമ്പദമിദം ദട്ഠബ്ബം.

പരിമണ്ഡലപദബ്യഞ്ജനായാതി പരിമണ്ഡലാനി പരിപുണ്ണാനി പദേസു സിഥിലധനിതാദിബ്യഞ്ജനാനി യസ്സം, തായ. പുരസ്സ ഏസാതി **പോരീ,** നഗരവാസീനം കഥാതി അത്ഥോ. **അനേലഗളായാ**തി ഏത്ഥ **ഏലാ**തി ഖേളം തഗ്ഗളനവിരഹിതായ. **കല്യാണവാക്കരണോ**തി ഏത്ഥ വാചാ ഏവ വാക്കരണം, ഉദാഹരണഘോസോ. കല്യാണം മധുരം വാക്കരണമസ്സാതി

കല്യാണവാക്കരണോ. ഉപസമ്പന്നായ മേഥുനേനേവ അഭബ്ബോ ഹോതി, ന സിക്ഖമാനാസാമണേരീസൂതി ആഹ **"ഭിക്ഖുനിയാ കായസംസഗ്ഗം വാ"**തിആദി.

൧൪൭. **ഗരുകേഹീ**തി ഗരുകഭണ്ഡേഹി. **ഏകതോഉപസമ്പന്നായാ**തി ഉപയോഗത്ഥേ ഭുമ്മവചനം. **ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ ഉപസമ്പന്നാ** നാമ പരിവത്തലിങ്ഗാ വാ പഞ്ചസതസാകിയാനിയോ വാ. ഏതാ പന ഏകതോഉപസമ്പന്നാ ഓവദന്തസ്സ പാചിത്തിയമേവ.

൧൪൯. **ന നിമന്തിതാ ഹുത്വാ ഗന്തുകാമാ**തി നിമന്തിതാ ഹുത്വാ ഭോജനപരിയോസാനേ ഗന്തുകാമാ ന ഹോന്തി, തത്ഥേവ വസിതുകാമാ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **യതോ**തി ഭിക്ഖുനുപസ്സയതോ. **യാചിത്വാ**തി "തുമ്ഹേഹി ആനീതഓവാദേനേവ മയമ്പി വസിസ്സാമാ"തി യാചിത്വാ. **തത്ഥാ**തി തസ്മിം ഭിക്ഖുനുപസ്സയേ. അഭിക്ഖുകാവാസേ വസ്സം വസന്തിയാ പാചിത്തിയം, അപഗച്ഛന്തിയാ ദുക്കടം.

ഇമാസു കതരാപത്തി പരിഹരിതബ്ബാതി ചോദനം പരിഹരന്തോ ആഹ **"സാ രക്ഖിതബ്ബാ"**തി. സാ വസ്സാനുഗമനമൂലികാ ആപത്തി രക്ഖിതബ്ബാ, ഇതരായ അനാപത്തികാരണം അത്ഥീതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **"ആപദാസു ഹീ"**തിആദി.

ഓവാദത്ഥായാതി ഓവാദേ യാചനത്ഥായ. **ദ്വേ തിസ്സോ**തി ദ്വീഹി തീഹി, കരണത്ഥേ ചേതം പച്ചത്തവചനം. **പാസാദികേനാ**തി പസാദജനകേന കായകമ്മാദിനാ. **സമ്പാദേതൂ**തി തിവിധം സിക്ഖം സമ്പാദേതു. അസമ്മതതാ, ഭിക്ഖുനിയാ പരിപുണ്ണൂപസമ്പന്നതാ, ഓവാദവസേന അട്ഠഗരുധമ്മഭാനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ഓവാദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. അത്ഥങ്ഗതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൫൩. ദുതിയേ **കോകനദ**ന്തി പദുമവിസേസം, തം കിര ബഹുപത്തം വണ്ണസമ്പന്നം. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - യഥാ കോകനദസങ്ഖാതം പദുമം, ഏവം ഫുല്ലമുഖപദുമം അവീതഗുണഗന്ധം നിമ്മലേ അന്തലിക്ഖേ ആദിച്ചം വിയ ച അത്തനോ തേജസാ തപന്തം തതോ ഏവ വിരോചമാനം അങ്ഗേഹി നിച്ഛരണകജുതിയാ അങ്ഗീരസം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം പസ്സാതി. **രജോഹരണ**ന്തി സരീരേ രജം പുഞ്ഛതീതി രജോഹരണന്തി പുഞ്ഛനചോളസ്സ നാമം. ഓഭാസവിസ്സജ്ജനപുബ്ബകാ ഭാസിതഗാഥാ **ഓഭാസഗാഥാ** നാമ. **വിസുദ്ധിമഗ്ഗാ**ദീസു (വിസുദ്ധി॰ ൨.൩൭൭) പന "രാഗോ രജോ ന ച പന രേണു വുച്ചതീ"തിആദി ഓഭാസഗാഥാ വുത്താ, ന പനേസാ "അധിചേതസോ"തി ഗാഥാ. അയഞ്ച **ചൂളപന്ഥകത്ഥേരസ്സ** ഉദാനഗാഥാതി ഉദാനപാളിയം നത്ഥി, **ഏകുദാനിയത്ഥേരസ്സ** (ഥേരഗാ॰ ൧.൬൮ ഏകുദാനിയത്ഥേരഗാഥാവണ്ണനാ) നായം ഉദാനഗാഥാതി തത്ഥ വുത്തം. ഇധ പന പാളിയാ ഏവ വുത്തത്താ ഥേരസ്സാപി ഉദാനഗാഥാതി ഗഹേതബ്ബം. ഇധ ച അഗരുധമ്മേനാപി ഓവദതോ പാചിത്തിയമേവ. അത്ഥങ്ഗതസൂരിയതാ, പരിപുണ്ണൂപസമ്പന്നതാ, ഓവദനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

അത്ഥങ്ഗതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഭിക്ഖുനുപസ്സയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൫൨. തതിയം ഉത്താനമേവ. ഉപസ്സയൂപഗമനം, പരിപുണ്ണൂപസമ്പന്നതാ, സമയാഭാവോ, ഗരുധമ്മേഹി ഓവദനന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

ഭിക്ഖുനുപസ്സയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ആമിസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൫൪. ചതുത്ഥേ ആമിസനിരപേക്ഖമ്പി ആമിസഹേതു ഓവദതീതിസഞ്ഞായ ഭണന്തസ്സപി അനാപത്തി സചിത്തകത്താ സിക്ഖാപദസ്സ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ. ഉപസമ്പന്നതാ, ധമ്മേന ലദ്ധസമ്മുതിതാ, അനാമിസന്തരതാ, അവണ്ണകാമതായ ഏവം ഭണനന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

ആമിസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൫൫. പഞ്ചമം ചീവരദാനസിക്ഖാപദം ഉത്താനമേവ.

൬. ചീവരസിബ്ബനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൭൬. ഛട്ഠേ **കഥിനവത്ത**ന്തി കഥിനമാസേ ചീവരം കരോന്താനം സബ്രഹ്മചാരീനം സഹായഭാവൂപഗമനം സന്ധായ വുത്തം. **വഞ്ചേത്വാ**തി ''തവ ഞാതികായാ''തി അവത്വാ ''ഏകിസ്സാ ഭിക്ഖുനിയാ''തി ഏത്തകമേവ വത്വാ ''ഏകിസ്സാ ഭിക്ഖുനിയാ''തി സുത്വാ തേ അഞ്ഞാതികസഞ്ഞിനോ അഹേസുന്തി ആഹ **''അകപ്പിയേ നിയോജിതത്താ''**തി. അഞ്ഞാതികായ ഭിക്ഖുനിയാ സന്തകതാ, നിവാസനപാരുപനൂപഗതാ, വുത്തനയേന സിബ്ബനം വാ സിബ്ബാപനം വാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ചീവരസിബ്ബനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. സംവിധാനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൮൩. സത്തമേ പാളിയം **ഗച്ഛാമ ഭഗിനി ഗച്ഛാമായ്യാ**തി ഭിക്ഖുപുബ്ബകം സംവിധാനം, ഇതരം ഭിക്ഖുനിപുബ്ബകം . **ഏകദ്ധാനമഗ്ഗ**ന്തി ഏകതോ അദ്ധാനസങ്ഖാതം മഗ്ഗം. **ഹിയ്യോ**തി സുവേ. **പരേ**തി തതിയേ ദിവസേ.

ദ്വിധാ വുത്തപ്പകാരോതി പാദഗമനേ പക്ഖഗമനേതി ദ്വിധാ വുത്തപ്പകാരോ. **ഉപചാരോ ന ലബ്ഭതീ**തി യോ പരിക്ഖിത്താദിഗാമസ്സ ഏകലേഡ്ഡുപാതാദിഉപചാരോ വുത്തോ, സോ ഇധ ന ലബ്ഭതി ആസന്നത്താ. ഏതേന ച അന്തരഘരേയേവേത്ഥ ഗാമോതി അധിപ്പേതോ, ന സകലം ഗാമഖേത്തം. തത്ഥാപി യത്ഥ ഉപചാരോ ലബ്ഭതി, തത്ഥ ഉപചാരോക്കമനേ ഏവ ആപത്തീതി ദസ്സേതി. തേനാഹ **''രതനമത്തന്തരോ''**തിആദി. ഉപചാരോക്കമനഞ്ചേത്ഥ ഉപചാരബ്ഭന്തരേ പവിസനമേവ ഹോതി. തത്ഥ അപ്പവിസിത്വാപി ഉപചാരതോ ബഹി അദ്ധയോജനബ്ഭന്തരഗതേന മഗ്ഗേന ഗച്ഛന്തോപി മഗ്ഗസ്സ ദ്വീസു പസ്സേസു അദ്ധയോജനബ്ഭന്തരഗതം ഗാമൂപചാരം

സബ്ബം ഓക്കമിത്വാ ഗച്ഛതിച്ചേവ വുച്ചതി. അദ്ധയോജനതോ ബഹി ഗതേന മഗ്ഗേന ഗച്ഛന്തോ ന ഗാമൂപചാരഗണനായ കാരേതബ്ബോ, അദ്ധയോജനഗണനായേവ കാരേതബ്ബോ. ഏവഞ്ച സതി അനന്തരസിക്ഖാപദേ നാവായേവ ഗാമതീരപസ്സേന ഗച്ഛന്തസ്സ ഗാമൂപചാരഗണനായ ആപത്തി സമത്ഥിതാ ഹോതി. ന ഹി സക്കാ നാവായ ഗാമൂപചാരബ്ഭന്തരേ പവിസിതും. തിണ്ണം മഗ്ഗാനം സമ്ബന്ധട്ഠാനം **സിങ്ഘാടകം. ഏത്ഥന്തരേ സംവിദഹിതേ**തി ഏത്ഥ ന കേവലം യഥാവുത്തരഥികാദീസു ഏവ സംവിദഹനേ ദുക്കടം, അന്തരാമഗ്ഗേപീതി അധിപ്പായോ.

അദ്ധയോജനം അതിക്കമന്തസ്സാതി അസതി ഗാമേ അദ്ധയോജനം അതിക്കമന്തസ്സ. യസ്മിഞ്ഹി ഗാമഖേത്തഭൂതേപി അരഞ്ഞേ അദ്ധയോജനബ്ഭന്തരേ ഗാമോ ന ഹോതി, തമ്പി ഇധ അഗാമകം അരഞ്ഞന്തി അധിപ്പേതം, ന വിഞ്ഝാടവാദയോ.

൭൩൨. രട്ഠഭേദേതി രട്ഠവിലോപേ. **ചക്കസമാരുള്ഹാ**തി ഇരിയാപഥചക്കം, സകടചക്കം വാ സമാരുള്ഹാ. ദ്വിന്നമ്പി സംവിദഹിത്വാ മഗ്ഗപ്പടിപത്തി, അവിസങ്കേതം, സമയാഭാവോ, അനാപദാ, ഗാമന്തരോക്കമനം വാ അദ്ധയോജനാതിക്കമോ വാതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി. ഏകതോഉപസമ്പന്നാദീഹി സദ്ധിം സംവിധായ ഗച്ഛന്തസ്സ പന മാതുഗാമസിക്ഖാപദേന ആപത്തി.

സംവിധാനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. നാവാഭിരുഹനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൭൩൮. അട്ഠമേ **ഏകം തീരം...പേ॰... നിരന്തര**ന്തി നദിതോ അദ്ധയോജനബ്ഭന്തരേ പദേസേ നിവിട്ഠഗാമേഹി നിരന്തരതാ വുത്താ. **ഏകം അഗാമകം അരഞ്ഞ**ന്തി തഥാ നിവിട്ഠഗാമാഭാവേന വുത്തം. **അഗാമകതീരപസ്സേനാ**തിആദി പന അതിരേകഅദ്ധയോജനവിത്ഥതം നദിം സന്ധായ വുത്തം. തതോ ഊനവിത്ഥാരായ ഹി നദിയാ മജ്ഝേനാപി ഗമനേ തീരദ്വയസ്സാപി അദ്ധയോജനബ്ഭന്തരേ ഗതത്താ ഗാമന്തരഗണനായ, അദ്ധയോജനഗണനായ ച ആപത്തിയോ പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബാ. തേനേവ **"യോജനവിത്ഥതാ...പേ॰... അദ്ധയോജനഗണനായ പാചിത്തിയാനീ"**തി വുത്തം. തേനേവ ഹി യോജനതോ ഊനായ നദിയാ അദ്ധയോജനബ്ഭന്തരഗതതീരവസേനേവ ആപത്തിഗണനം വുത്തമേവ ഹോതി. **"സബ്ബഅട്ഠകഥാസൂ"**തിആദിനാ വുത്തമേവത്ഥം സമത്ഥേതി. തത്ഥ കിഞ്ചാപി സമുദ്ദതളാകാദീസു പാചിത്തിയം ന വുത്തം, തഥാപി കീളാപുരേക്ഖാരസ്സ തത്ഥ ദുക്കടമേവാതി ഗഹേതബ്ബം, പഠമം കീളാപുരേക്ഖാരസ്സാപി പച്ഛാ നാവായ നിദ്ദുപഗതസ്സ, യോനിസോ വാ മനസി കരോന്തസ്സ ഗാമന്തരോക്കമനാദീസുപി ആപത്തിസമ്ഭവതോ പണ്ണത്തിവജ്ജതാ, തിചിത്തതാ ചസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ വുത്താതി വേദിതബ്ബം. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

നാവാഭിരുഹനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. പരിപാചിതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൯൭. നവമേ പാളിയം **“സിക്ഖമാനാ…പേ॰… പഞ്ച ഭോജനാനി ഠപേത്വാ സബ്ബത്ഥ അനാപത്തീ”**തി ഇദം ഇമിനാ സിക്ഖാപദേന അനാപത്തിം സന്ധായ വുത്തം. പഞ്ചഹി സഹധമ്മികേഹി കതവിഞ്ഞത്തിപരികഥാദീഹി ഉപ്പന്നം പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ ദുക്കടമേവ. ഭിക്ഖുനിയാ പരിപാചിതതാ, തഥാ ജാനനം, ഗിഹിസമാരമ്ഭാഭാവോ, ഭോജനതാ, തസ്സ അജ്ഝോഹരണന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

പരിപാചിതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. രഹോനിസജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൯൮. ദസമേ **ഉപനന്ദസ്സ ചതുത്ഥസിക്ഖാപദേനാ**തി മാതുഗാമേന രഹോനിസജ്ജസിക്ഖാപദം സന്ധായ വുത്തം, തം പന അചേലകവഗ്ഗേ പഞ്ചമമ്പി ഉപനന്ദം ആരബ്ഭ പഞ്ഞത്തേസു ചതുത്ഥത്താ ഏവം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം.

രഹോനിസജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ ഓവാദവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. ഭോജനവഗ്ഗോ

൧. ആവസഥപിണ്ഡസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൦൩. ചതുത്ഥവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ഇമേസംയേവാ**തി ഇമേസം പാസണ്ഡാനംയേവ. **ഏത്തകാന**ന്തി ഇമസ്മിം പാസണ്ഡേ ഏത്തകാനം.

൨൦൮. **“ഗച്ഛന്തോ വാ ആഗച്ഛന്തോ വാ”**തി ഇദം അദ്ധയോജനവസേന ഗഹേതബ്ബം. അഞ്ഞേ ഉദ്ദിസ്സ പഞ്ഞത്തഞ്ച ഭിക്ഖൂസു അപ്പസന്നേഹി തിത്ഥിയേഹി സാമഞ്ഞതോപി പഞ്ഞത്തമ്പി ഭിക്ഖൂനം ന വട്ടതി ഏവ. ആവസഥപിണ്ഡതാ, അഗിലാനതാ, അനുവസിത്വാ ഭോജനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ആവസഥപിണ്ഡസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഗണഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൦൯. ദുതിയേ **അഭിമാരേ**തി അഭിഭവിത്വാ ഭഗവന്തം മാരണത്ഥായ പയോജിതേ ധനുധരേ. നനു “രാജാനമ്പി മാരാപേസീ”തി വചനതോ ഇദം സിക്ഖാപദം അജാതസത്തുനോ കാലേ പഞ്ഞത്തന്തി സിദ്ധം, ഏവഞ്ച സതി പാളിയം “തേന ഖോ പന സമയേന രഞ്ഞോ മാഗധസ്സ…പേ॰… ഞാതിസാലോഹിതോ ആജീവകേസു പബ്ബജിതോ ഹോതി…പേ॰… ബിമ്ബിസാരം ഏതദവോചാ”തിആദി വിരുജ്ഝതീതി? ന വിരുജ്ഝതി. സോ കിര ആജീവകോ ബിമ്ബിസാരകാലതോ പഭുതി അന്തരന്തരാ ഭിക്ഖൂ നിമന്തേത്വാ ദാനം ദേന്തോ അജാതസത്തുകാലേപി സിക്ഖാപദേ പഞ്ഞത്തേപി ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ ദൂതം പാഹേസി, ഭിക്ഖൂ ച കുക്കുച്ചായന്താ നിവാരേസും. തസ്മാ ആദിതോ പട്ഠായ തം വത്ഥു ദസ്സിതന്തി വേദിതബ്ബം.

൨൧൨. അഞ്ഞമഞ്ഞം വിസദിസം രജ്ജം വിരജ്ജം, വിരജ്ജതോ ആഗതാ **വേരജ്ജകാ**. തേ ച യസ്മാ ജാതിഗോത്താദിതോ നാനാവിധാ, തസ്മാ **നാനാവേരജ്ജകേതി**പി അത്ഥോ.

൨൧൭-൮. ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ വത്ഥുവസേനേവ വിഞ്ഞത്തിതോ ഗണഭോജനത്ഥതാ സിദ്ധാതി തം അവത്വാ പദഭാജനേ അസിദ്ധമേവ നിമന്തനതോ ഗണഭോജനം ദസ്സിതന്തി വേദിതബ്ബം. തേനാഹ **"ദ്വീഹാകാരേഹീ"**തിആദി. **"യേന കേനചി വേവചനേനാ"**തി വുത്തത്താ "ഭോജനം ഗണ്ഹഥാ"തിആദിസാമഞ്ഞനാമേനാപി ഗണഭോജനം ഹോതി. യം പന പാളിയം അദ്ധാനഗമനാദിവത്ഥൂസു "ഇധേവ ഭുഞ്ജഥാ"തി വുത്തവചനസ്സ കുക്കുച്ചായനം, തമ്പി ഓദനാദിനാമം ഗഹേത്വാ വുത്തത്താ ഏവ കതന്തി വേദിതബ്ബം. **ഏകതോ ഗണ്ഹന്തീ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ദ്വാദസഹത്ഥം അമുഞ്ചിത്വാ ഏകതോ ഠത്വാ ഗണ്ഹന്തി.

"അമ്ഹാകം ചതുന്നമ്പി ഭത്തം ദേഹീ"തി വുത്തത്താ പാളി (വണ്ണനാ) യം "ത്വം ഏകസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഭത്തം ദേഹീ"തിആദിനോ വുത്തത്താ ച ഭോജനനാമേന വിഞ്ഞത്തമേവ ഗണഭോജനം ഹോതി, തഞ്ച അഞ്ഞേന വിഞ്ഞത്തമ്പി ഏകതോ ഗണ്ഹന്താനം സബ്ബേസമ്പി ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. വിസും ഗഹിതം പന വിഞ്ഞത്തം ഭുഞ്ജതോ പണീതഭോജനാദിസിക്ഖാപദേഹി ആപത്തി ഏവ.

ആഗന്തുകപട്ടന്തി അച്ഛിന്ദിത്വാ അനുവാതം ആരോപേത്വാ കരണചീവരം സന്ധായ വുത്തം. **ഠപേതീ**തി ഏകം അന്തം ചീവരേ ബന്ധനവസേന ഠപേതി. **പച്ചാഗതം സിബ്ബതീ**തി തസ്സേവ ദുതിയഅന്തം പരിവത്തിത്വാ ആഹതം സിബ്ബതി. **ആഗന്തുകപട്ടം ബന്ധതീ**തി ചീവരേന ലഗ്ഗം കരോന്തോ പുനപ്പുനം തത്ഥ തത്ഥ സുത്തേന ബന്ധതി. **ഘട്ടേതീ**തി പമാണേന ഗഹേത്വാ ദണ്ഡാദീഹി ഘട്ടേതി. **സുത്തം കരോതീ**തി ഗുണാദിഭാവേന വട്ടേതി. **വലേതീ**തി അനേകഗുണസുത്തം ഹത്ഥേന വാ ചക്കദണ്ഡേന വാ വട്ടേതി ഏകത്തം കരോതി. **പരിവത്തനം കരോതീ**തി പരിവത്തനദണ്ഡയന്തകം കരോതി, യസ്മിം സുത്തഗുളം പവേസേത്വാ വേളുനാളികാദീസു ഠപേത്വാ പരിബ്ഭമാപേത്വാ സുത്തകോടിതോ പട്ഠായ ആകഡ്ഢന്തി.

൨൨൦. അനിമന്തിതചതുത്ഥന്തി അനിമന്തിതോ ചതുത്ഥോ യസ്സ ഭിക്ഖുചതുക്കസ്സ, തം അനിമന്തിതചതുത്ഥം. ഏവം സേസേസുപി. തേനാഹ **"പഞ്ചന്നം ചതുക്കാന"**ന്തി. **സമ്പവേസേത്വാ**തി തേഹി യോജേത്വാ. **ഗണോ ഭിജ്ജതീ**തി നിമന്തിതസങ്ഘോ ന ഹോതീതി അത്ഥോ.

അധിവാസേത്വാ ഗതേസൂതി ഏത്ഥ അകപ്പിയനിമന്തനാധിവാസനക്ഖണേ പുബ്ബപയോഗേ ദുക്കടമ്പി നത്ഥി, വിഞ്ഞത്തിതോ പസവനേ പന വിഞ്ഞത്തിക്ഖണേ ഇതരസിക്ഖാപദേഹി ദുക്കടം ഹോതീതി ഗഹേതബ്ബം. **നിമന്തനം സാദിയഥാ**തി നിമന്തനഭത്തം പടിഗ്ഗണ്ഹഥ. **താനി ചാ**തി കുമ്മാസാദീനി ച തേഹി ഭിക്ഖൂഹി ഏകേന പച്ഛാ ഗഹിതത്താ ഏകതോ ന ഗഹിതാനി.

"ഭത്തുദ്ദേസകേന പണ്ഡിതേന ഭവിതബ്ബം...പേ॰... മോചേതബ്ബാ"തി ഏതേന ഭത്തുദ്ദേസകേന അകപ്പിയനിമന്തനേ സാദിതേ സബ്ബേസമ്പി സാദിതം ഹോതി. ഏകതോ ഗണ്ഹന്താനം ഗണഭോജനാപത്തി ച ഹോതീതി ദസ്സേതി. ദൂതസ്സ

ദ്വാരേ ആഗന്ത്വാ പുന ''ഭത്തം ഗണ്ഹഥാ''തി വചനഭയേന **''ഗാമദ്വാരേ അട്ഠത്വാ''**തി വുത്തം. ഗണഭോജനതാ, സമയാഭാവോ, അജ്ഝോഹരണന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ഗണഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. പരമ്പരഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൨൯. തതിയേ പാളിയം **ഭത്തപടിപാടി അട്ഠിതാ**തി കുലപടിപാടിയാ ദാതബ്ബാ ഭത്തപടിപാടി അട്ഠിതാ ന ഠിതാ, അബ്ബോച്ഛിന്നാ നിരന്തരപ്പവത്താതി അത്ഥോ. ബദരഫലാനി പക്ഖിപിത്വാ പക്കയാഗുആദികം **''ബദരസാളവ''**ന്തി വുച്ചതി.

പാളിയം **പരമ്പരഭോജനേ**തി യേന പഠമം നിമന്തിതോ, തസ്സ ഭോജനതോ പരസ്സ ഭോജനസ്സ ഭുഞ്ജനേ. വികപ്പനാവ ഇധ അനുപഞ്ഞത്തിവസേന മാതികായം അനാരോപിതാപി **പരിവാരേ** ''ചതസ്സോ അനുപഞ്ഞത്തിയോ''തി (പരി॰ വ൮൬) അനുപഞ്ഞത്തിയം ഗണിതാ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി അട്ഠകഥായം മഹാപച്ചരിവാദസ്സ പച്ഛാ കഥനേന പരമ്മുഖാവികപ്പനാ പതിട്ഠപിതാ, തഥാപി സമ്മുഖാവികപ്പനാപി ഗഹേതബ്ബാവ. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായമ്പി** ''യോ ഭിക്ഖു പഞ്ചസു സഹധമ്മികേസു അഞ്ഞതരസ്സ 'മയ്ഹം ഭത്തപച്ചാസം തുയ്ഹം ദമ്മീ'തി വാ 'വികപ്പേമീ'തി വാ ഏവം സമ്മുഖാ''തിആദി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പരമ്പരഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം.

൨൨൯. ഖീരം വാ രസം വാതി പഞ്ചഭോജനാമിസം ഭത്തതോ ഉപരി ഠിതം സന്ധായ വുത്തം. തഞ്ഹി അഭോജനത്താ ഉപ്പടിപാടിയാ പിവതോപി അനാപത്തി. തേനാഹ **''ഭുഞ്ജന്തേനാ''**തിആദി.

വികപ്പനായ അകരണതോ അകിരിയാവസേന ഇദം വാചായപി സമുട്ഠിതന്തി ആഹ **''വചീകമ്മ''**ന്തി. പരമ്പരഭോജനതാ, സമയാഭാവോ, അജ്ഝോഹരണന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പരമ്പരഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. കാണമാതാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൩൧. ചതുത്ഥേ പാളിയം **പടിയാലോക**ന്തി പച്ഛിമദിസം, പച്ഛാദിസന്തി അത്ഥോ. അപാഥേയ്യാദിഅത്ഥായ പടിയാദിതന്തിസഞ്ഞായ ഗണ്ഹന്തസ്സാപി ആപത്തി ഏവ അചിത്തകത്താ സിക്ഖാപദസ്സ. അത്തനോ അത്ഥായ ''ഇമസ്സ ഹത്ഥേ ദേഹീ''തി വചനേനാപി ആപജ്ജനതോ **''വചീകമ്മ''**ന്തി വുത്തം. വുത്തലക്ഖണപൂവമന്ഥതാ, അസേസകതാ, അപ്പടിപ്പസ്സദ്ധഗമനതാ, അഞ്ഞാതകാദിതാ, അതിരേകപടിഗ്ഗഹണന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

കാണമാതാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. പഠമപവാരണാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൩൭. പഞ്ചമേ **"ති-കാരം അവത്വാ"**തി ഇമിനാ കാതബ്ബസദ്ദസാമത്ഥിയാ ലദ്ധം ഇതി-പദം കതകാലേ ന വത്തബ്ബന്തി ദസ്സേതി. ഇധ പന അജാനന്തേഹി **ഇതി**-സദ്ദേ പയുത്തേപി അതിരിത്തം കതമേവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

൨൩൮-൯. "പവാരിതോ"തി ഇദഞ്ച കത്തുഅത്ഥേ നിപ്ഫന്നന്തി ദസ്സേതും **"കതപവാരണോ"**തിആദി വുത്തം. ഭുത്താവീ-പദസ്സ നിരത്ഥകഭാവമേവ സാധേതും **"വുത്തമ്പി ചേത"**ന്തിആദി വുത്തം. **താഹീ**തി പുഥുകാഹി. **സത്തുമോദകോ**തി സത്തും തേമേത്വാ കതോ അപക്കോ. സത്തും പന പിസിത്വാ പിട്ഠം കത്വാ തേമേത്വാ പൂവം കത്വാ പചന്തി, തം ന പവാരേതി. **"പടിക്ഖിപിതബ്ബട്ഠാനേ ഠിതമേവ പടിക്ഖിപതി നാമാ"**തി വുത്തത്താ യം യം അലജ്ജിസന്തകം വാ അത്തനോ അപാപുണകസങ്ഘികാദിം വാ പടിക്ഖേപതോ പവാരണാ ന ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

ആസന്നതരം അങ്ഗന്തി ഹത്ഥപാസതോ ബഹി ഠത്വാ ഓനമിത്വാ ദേന്തസ്സ സീസം ആസന്നതരം ഹോതി, തസ്സ ഓരിമന്തേന പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബം.

അപനാമേത്വാതി അഭിമുഖം ഹരിത്വാ. **"ഇമം ഭത്തം ഗണ്ഹാ"തി വദതീ**തി കിഞ്ചി അനാമേത്വാ വദതി. കേവലം വാചാഭിഹാരസ്സ അനധിപ്പേതത്താ ഗണ്ഹഥാതി ഗഹേതും ആരദ്ധം കടച്ഛുനാ അനുക്ഖിത്തമ്പി പുബ്ബേപി ഏവം അഭിഹടത്താ പവാരണാ ഹോതീതി **"അഭിഹടാവ ഹോതീ"**തി വുത്തം. **ഉദ്ധടമത്തേ**തി ഭാജനതോ വിയോജിതമത്തേ. **ദ്വിന്നം സമഭാരേപീ**തി പരിവേസകസ്സ ച അഞ്ഞസ്സ ച ഭത്തപച്ഛിഭാജനവഹനേ സമകേപീതി അത്ഥോ.

രസം ഗണ്ഹഥാതി ഏത്ഥ കേവലം മംസരസസ്സ അപവാരണാജനകസ്സ നാമേന വുത്തത്താ പടിക്ഖിപതോ പവാരണാ ന ഹോതി. **മച്ഛരസ**ന്തിആദീസു മച്ഛോ ച രസഞ്ചാതി അത്ഥസ്സ സമ്ഭവതോ വത്ഥുനോപി താദിസത്താ പവാരണാ ഹോതി, "ഇദം ഗണ്ഹഥാ"തിപി അവത്വാ തുണ്ഹീഭാവേന അഭിഹടം പടിക്ഖിപതോപി ഹോതി ഏവ. **കരമ്ബകോ**തി മിസ്സകാധിവചനമേതം. യഞ്ഹി ബഹൂഹി മിസ്സേത്വാ കരോന്തി, സോ "കരമ്ബകോ"തി വുച്ചതി.

"ഉദ്ദിസ്സ കത"ന്തി മഞ്ഞമാനോതി ഏത്ഥ വത്ഥുനോ കപ്പിയത്താ **"പവാരിതോവ ഹോതീ"**തി വുത്തം. തഞ്ചേ ഉദ്ദിസ്സ കതമേവ ഹോതി, പടിക്ഖേപോ നത്ഥി. **അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ**തി "യേനാപുച്ഛിതോ"തിആദിനാ വുത്തമേവത്ഥം സന്ധായ വദതി. **കാരണം പനേത്ഥ ദുദ്ദസ**ന്തി ഭത്തസ്സ ബഹുതരഭാവേന പവാരണാസമ്ഭവകാരണം ദുദ്ദസം, അഞ്ഞഥാ കരമ്ബകേപി മച്ഛാദിബഹുഭാവേ പവാരണാ ഭവേയ്യാതി അധിപ്പായോ. യഥാ ചേത്ഥ കാരണം ദുദ്ദസം, ഏവം പരതോ "മിസ്സകം ഗണ്ഹഥാ"തി ഏത്ഥാപി കാരണം ദുദ്ദസമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. യഞ്ച "ഇദം പന ഭത്തമിസ്സകമേവാ"തിആദി കാരണം വുത്തം, തമ്പി "അപ്പതരം ന പവാരേതീ"തി വചനേന ന സമേതി. **വിസും കത്വാ ദേതീ**തി "രസം ഗണ്ഹഥാ"തിആദിനാ വാചായ വിസും കത്വാ ദേതീതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. ന പന കായേന രസാദിം വിയോജേത്വാതി. തഥാ അവിയോജിതേപി പടിക്ഖിപതോ പവാരണായ അസമ്ഭവതോ അപ്പവാരണാപഹോണകസ്സ നാമേന വുത്തത്താ ഭത്തമിസ്സകയാഗും ആഹരിത്വാ "യാഗും ഗണ്ഹഥാ"തി വുത്തട്ഠാനാദീസു വിയ, അഞ്ഞഥാ വാ ഏത്ഥ യഥാ പുബ്ബാപരം ന വിരുജ്ഝതി, തഥാ അധിപ്പായോ ഗഹേതബ്ബോ.

നാവാ വാ സേതു വാതിആദിമ്ഹി നാവാദിഅഭിരുഹനാദിക്ഖണേ കിഞ്ചി ഠത്വാപി അഭിരുഹനാദികാതബ്ബത്തേപി ഗമനതപ്പരതായ ഠാനം നാമ ന ഹോതി, ജനസമ്മദ്ദേന പന അനോകാസാദിഭാവേന കാതും ന വട്ടതി. **അചാലേത്വാ**തി വുത്തട്ഠാനതോ അഞ്ഞസ്മിമ്പി പദേസേ വാ ഉദ്ധം വാ അപേസേത്വാ തസ്മിം ഏവ പന ഠാനേ പരിവത്തേതും ലഭതി. തേനാഹ **"യേന പസ്സേനാ"**തിആദി.

അകപ്പിയഭോജനം വാതി കുലദൂസനാദിനാ ഉപ്പന്നം, തം "അകപ്പിയ"ന്തി ഇമിനാ തേന മിസ്സം ഓദനാദി അതിരിത്തം ഹോതി ഏവാതി ദസ്സേതി. തസ്മാ യം തത്ഥ അകപ്പകതം കന്ദഫലാദി, തം അപനേത്വാ സേസം ഭുഞ്ജിതബ്ബമേവ.

സോ പുന കാതും ന ലഭതീതി തസ്മിഞ്ഞേവ ഭാജനേ കരിയമാനം പഠമകതേന സദ്ധിം കതം ഹോതീതി പുന സോ ഏവ കാതും ന ലഭതി, അഞ്ഞോ ലഭതി. അഞ്ഞേന ഹി കതതോ അഞ്ഞോ പുന കാതും ലഭതി. അഞ്ഞസ്മിം പന ഭാജനേ തേന വാ അഞ്ഞേന വാ കാതും വട്ടതി. തേനാഹ **"യേന അകതം, തേന കാതബ്ബം, യഞ്ച അകതം, തം കാതബ്ബ"**ന്തി. **ഏവം കത**ന്തി അഞ്ഞസ്മിം ഭാജനേ കതം. **സചേ പന ആമിസസംസട്ഠാനീ**തി ഏത്ഥ മുഖാദീസു ലഗ്ഗമ്പി ആമിസം സോധേത്വാവ അതിരിത്തം ഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി വേദിതബ്ബം.

൨൪൧. വാചായ ആണാപേത്വാ അതിരിത്തം അകാരാപനതോ അകിരിയസമുട്ഠാനന്തി ദട്ഠബ്ബം. പവാരിതഭാവോ, ആമിസസ്സ അനതിരിത്തതാ, കാലേ അജ്ഝോഹരണന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പഠമപവാരണാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ദുതിയപവാരണാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൪൩. ഛട്ഠേ "ഭുത്തസ്മി"ന്തി മാതികായം വുത്തത്താ ഭോജനപരിയോസാനേ പാചിത്തിയം. പവാരിതതാ, തഥാസഞ്ഞിതാ, ആസാദനാപേക്ഖതാ, അനതിരിത്തേന അഭിഹടപവാരണാ, ഭോജനപഅയോസാനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

ദുതിയപവാരണാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. വികാലഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൪൭. സത്തമേ നടാനം നാടകാതി **നടനാടകാ,** സീതാഹരണാദീനി.

൨൪൮-൯. **ഖാദനീയേ ഖാദനീയത്ഥ**ന്തി പൂവാദിഖാദനീയേ വിജ്ജമാനഖാദനീയകിച്ചം ഖാദനീയേഹി കാതബ്ബം ജിഘച്ഛാഹരണസങ്ഖാതം അത്ഥം പയോജനം **നേവ ഫരന്തി** ന നിപ്ഫാദേന്തി. ഏകസ്മിം ദേസേ ആഹാരകിച്ചം സാധേന്തം വാ അഞ്ഞസ്മിം ദേസേ ഉട്ഠിതഭൂമിരസാദിഭേദേന ആഹാരകിച്ചം അസാധേന്തമ്പി വാ സമ്ഭവേയ്യാതി ആഹ **"തേസു തേസു ജനപദേസൂ"**തിആദി. കേചി പന "ഏകസ്മിം ജനപദേ ആഹാരകിച്ചം സാധേന്തം സേസജനപദേസുപി വികാലേ ന കപ്പതി ഏവാതി ദസ്സനത്ഥം ഇദം വുത്ത"ന്തിപി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാചിത്തിയകണ്ഡ ൩.൨൪൮-൨൪൯) വദന്തി. **പകതിആഹാരവസേനാ**തി അഞ്ഞേഹി യാവകാലികേഹി അയോജിതം അത്തനോ പകതിയാവ ആഹാരകിച്ചകരണവസേന. **സമ്മോഹോയേവ**

ഹോതീതി അനേകത്ഥാനം നാമാനം, അപ്പസിദ്ധാനഞ്ച സമ്ഭവതോ സമ്മോഹോ ഏവ സിയാ. തേനേവേത്ഥ മയമ്പി മൂലകമൂലാദീനം പരിയായന്തരദസ്സനേന അദസ്സനം കരിമ്ഹ ഉപദേസതോവ ഗഹേതബ്ബതോ.

യന്തി വട്ടകന്ദം. **മുളാല**ന്തി ഥൂലതരുണമൂലമേവ, **രുക്ഖവല്ലിആദീനം മത്ഥകോ**തി ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ സമ്പിണ്ഡേത്വാ വുത്തം. അച്ഛിവാദീനം അപരിപക്കാനേവ ഫലാനി യാവജീവികാനീതി ദസ്സേതും **"അപരിപക്കാനീ"**തി വുത്തം. **ഹരീതകാദീനം അട്ഠീനീ**തി ഏത്ഥ മിഞ്ജം യാവകാലികന്തി കേചി വദന്തി, തം ന യുത്തം അട്ഠകഥായം അവുത്തത്താ.

ഹിങ്ഗുരുക്ഖതോ പഗ്ഘരിതനിയ്യാസോ **ഹിങ്ഗു** നാമ. **ഹിങ്ഗുജതു**ആദയോ ച ഹിങ്ഗുവികതിയോവ. തത്ഥ **ഹിങ്ഗുജതു** നാമ ഹിങ്ഗുരുക്ഖസ്സ ദണ്ഡപത്താനി പചിത്വാ കതനിയ്യാസോ. **ഹിങ്ഗുസിപാടികാ** നാമ ഹിങ്ഗുപത്താനി പചിത്വാ കതനിയ്യാസോ. അഞ്ഞേന മിസ്സേത്വാ കതോതിപി വദന്തി. **തക**ന്തി അഗ്ഗകോടിയാ നിക്ഖന്തസിലേസോ. **തകപത്തി**ന്തി പത്തതോ നിക്ഖന്തസിലേസോ. **തകപണ്ണി**ന്തി പലാസേ ഭജ്ജിത്വാ കതസിലേസോ. ദണ്ഡതോ നിക്ഖന്തസിലേസോതിപി വദന്തി. വികാലതാ, യാവകാലികതാ, അജ്ഝോഹരണന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

വികാലഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. സന്നിധികാരകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൫൨-൩. അട്ഠമേ **താദിസ**ന്തി അസൂപബ്യഞ്ജനം. **യാവകാലികം വാ യാമകാലികം വാ...പേ॰... പാചിത്തിയ**ന്തി ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി പാളിയം ഖാദനീയഭോജനീയപദേഹി യാവകാലികമേവ സങ്ഗഹിതം, ന യാമകാലികം. തഥാപി "അനാപത്തി യാമകാലികം യാമേ നിദഹിത്വാ ഭുഞ്ജതീ"തി ഇധ ചേവ -

> "യാമകാലികേന , ഭിക്ഖവേ, സത്താഹകാലികം...പേ॰... യാവജീവികം തദഹുപടിഗ്ഗഹിതം യാമേ കപ്പതി, യാമാതിക്കന്തേ ന കപ്പതീ"തി (മഹാവ॰ ൩൦൫) -

അഞ്ഞത്ഥ ച വുത്തത്താ, "യാമകാലിക"ന്തി വചനസാമത്ഥിയതോ ച ഭഗവതോ അധിപ്പായഞ്ഞൂഹി അട്ഠകഥാചരിയേഹി യാമകാലികം സന്നിധികാരകകതം പാചിത്തിയവത്ഥുമേവ വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. **യ**ന്തി പത്തം, ഘംസനകിരിയാപേക്ഖായ ചേതം ഉപയോഗവചനം. **അങ്ഗുലിലേഖാ പഞ്ഞായതീ**തി സിനേഹാഭാവേപി പത്തസ്സ സുച്ഛവിതായ പഞ്ഞായതി. **യ**ന്തി യാവകാലികം, യാമകാലികഞ്ച. **അപരിച്ചത്തമേവാ**തി നിരപേക്ഖതായ അനുപസമ്പന്നസ്സ അദിന്നം, അപരിച്ചത്തഞ്ച യാവകാലികാദിവത്ഥുമേവ സന്ധായ വദതി, ന പന തഗ്ഗതപടിഗ്ഗഹണം. ന ഹി വത്ഥും അപരിച്ചജിത്വാ തത്ഥഗതപടിഗ്ഗഹണം പരിച്ചജിതും സക്കാ, ന ച താദിസം വചനമത്ഥി. യദി ഭവേയ്യ, "സചേ പത്തോ ദുദ്ധോതോ ഹോതി...പേ॰... ഭുഞ്ജന്തസ്സ പാചിത്തിയ"ന്തി വചനം വിരുജ്ഝേയ്യ. ന ഹി ധോവനേന ആമിസം അപനേതും വായമന്തസ്സ പടിഗ്ഗഹണേ അപേക്ഖാ വത്തതി. **യേന** പുനദിവസേ ഭുഞ്ജതോ പാചിത്തിയം ജനേയ്യ, പത്തേ പന വത്തമാനാ അപേക്ഖാ

തഗ്ഗതികേ ആമിസേപി വത്തതി ഏവനാമാതി ആമിസേ അനപേക്ഖതാ ഏത്ഥ ന ലബ്ഭതി, തതോ ആമിസേ അവിജഹിതപടിഗ്ഗഹണം പുനദിവസേ പാചിത്തിയം ജനേതീതി ഇദം വുത്തം. അഥ മതം ''യദഗ്ഗേനേത്ഥ ആമിസാനപേക്ഖതാ ന ലബ്ഭതി. തദഗ്ഗേന പടിഗ്ഗഹണാനപേക്ഖാപി ന ലബ്ഭതീ''തി. തഥാ സതി യത്ഥ ആമിസാപേക്ഖാ അത്ഥി, തത്ഥ പടിഗ്ഗഹണാപേക്ഖാപി ന വിഗച്ഛതീതി ആപന്നം, ഏവഞ്ച പടിഗ്ഗഹണേ അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനം വിസും ന വത്തബ്ബം സിയാ. **അട്ഠകഥായ**ഞ്ചേതമ്പി പടിഗ്ഗഹണവിജഹനകാരണത്തേന അഭിമതം സിയാ, ഇദം സുട്ഠുതരം കത്വാ വിസും വത്തബ്ബം ചീവരാപേക്ഖായ വത്തമാനായപി പച്ചുദ്ധാരേന അധിട്ഠാനവിജഹനം വിയ. ഏതസ്മിഞ്ച ഉപായേ സതി ഗണ്ഠികാഹതപത്തേസു അവട്ടനതാ നാമ ന സിയാതി വുത്തോവായമത്ഥോ. തസ്മാ യം വുത്തം **സാരത്ഥദീപനിയം** ''യം പരസ്സ പരിച്ചജിത്വാ അദിന്നമ്പി സചേ പടിഗ്ഗഹണേ നിരപേക്ഖനിസ്സജ്ജനേന വിജഹിതപടിഗ്ഗഹണം ഹോതി, തമ്പി ദുതിയദിവസേ വട്ടതീ''തിആദി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാചിത്തിയകണ്ഡ ൩.൨൫൨-൨൫൩), തം ന സാരതോ പച്ചേതബ്ബം.

പകതിആമിസേതി ഓദനാദികപ്പിയയാവകാലികേ. **ദ്വേ**തി പുരേഭത്തം പടിഗ്ഗഹിതം യാമകാലികം പുരേഭത്തം സാമിസേന മുഖേന ഭുഞ്ജതോ സന്നിധിപച്ചയാ ഏകം, യാമകാലികസംസട്ഠതായ യാവകാലികത്തഭജനേന അനതിരിത്തപച്ചയാ ഏകന്തി ദ്വേ പാചിത്തിയാനി. **വികപ്പദ്വയേ**തി സാമിസനിരാമിസപക്ഖദ്വയേ. **ഥുല്ലച്ചയഞ്ച ദുക്കടഞ്ചാ**തി മനുസ്സമംസേ ഥുല്ലച്ചയം, സേസേസു ദുക്കടം. യാവകാലികയാമകാലികതാ, സന്നിധിഭാവോ, തസ്സ അജ്ഝോഹരണന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

സന്നിധികാരകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. പണീതഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൫൯. നവമേ **പണീതസംസട്ഠാനി ഭോജനാനി പണീതഭോജനാനീ**തി പാളിയം പന ഭോജനാനി പുബ്ബേ വുത്തത്താ പാകടാനീതി അദസ്സിതാനി, താദിസേഹി പണീതേഹി മിസ്സത്താ പണീതഭോജനാനി നാമ ഹോന്തി. തേസം പഭേദദസ്സനത്ഥം **''സേയ്യഥിദം സപ്പി നവനീത''**ന്തിആദി വുത്തം. **സപ്പിഭത്ത**ന്തി ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി സപ്പിനാ സംസട്ഠം ഭത്തം, സപ്പി ച ഭത്തഞ്ചാതിപി അത്ഥോ വിഞ്ഞായതി, അട്ഠകഥായം പന ''സാലിഭത്തം വിയ സപ്പിഭത്തം നാമ നത്ഥീ''തിആദിനാ വുത്തത്താ ന സക്കാ അഞ്ഞം വത്തും. അട്ഠകഥാചരിയാ ഏവ ഹി ഈദിസേസു ഠാനേസു പമാണം.

മൂലന്തി കപ്പിയഭണ്ഡം വുത്തം. **തസ്മാ അനാപത്തീ**തി ഏത്ഥ വിസങ്കേതേന പാചിത്തിയാഭാവേപി സൂപോദനദുക്കടാ ന മുച്ചതീതി വദന്തി. **''കപ്പിയസപ്പിനാ, അകപ്പിയസപ്പിനാ''**തി ച ഇദം കപ്പിയാകപ്പിയമംസസത്താനം വസേന വുത്തം.

൨൬൧. മഹാനാമസിക്ഖാപദം നാമ ഉപരി ചാതുമാസപച്ചയപവാരണാസിക്ഖാപദം (പാചി॰ ൩൦൩ ആദയോ). അഗിലാനോ ഹി അപ്പവാരിതട്ഠാനേ വിഞ്ഞാപേന്തോപി കാലപരിച്ഛേദം, ഭേസജ്ജപരിച്ഛേദം വാ കത്വാ സങ്ഘവസേന പവാരിതട്ഠാനതോ തദുത്തരി വിഞ്ഞാപേന്തേന,

പരിച്ഛേദബ്ഭന്തരേപി ന ഭേസജ്ജകരണീയേന രോഗേന ഭേസജ്ജം വിഞ്ഞാപേന്തേന ച സമോ ഹോതീതി **“മഹാനാമസിക്ഖാപദേന കാരേതബ്ബോ”**തി വുത്തം. പണീതഭോജനതാ, അഗിലാനതാ, അകതവിഞ്ഞത്തിയാ പടിലാഭോ, അജ്ഝോഹരണന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

പണീതഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. ദന്തപോനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൬൩. ദസമേ **ഘനബദ്ധോതി** ഘനമംസേന സമ്ബദ്ധോ, കഥിനസംഹതസരീരോതി അത്ഥോ.

൨൬൪. **മുഖദ്വാര**ന്തി മുഖതോ ഹേട്ഠാ ദ്വാരം മുഖദ്വാരം, ഗലനാളികന്തി അത്ഥോ. ഏവഞ്ച നാസികായ പവിട്ഠമ്പി മുഖദ്വാരം പവിട്ഠമേവ ഹോതി, മുഖേ പക്ഖിത്തമത്തഞ്ച അപ്പവിട്ഠം. **ആഹാര**ന്തി അജ്ഝോഹരിതബ്ബം കാലികം അധിപ്പേതം, ന ഉദകം. തഞ്ഹി ഭേസജ്ജസങ്ഗഹിതമ്പി അകാലികമേവ പടിഗ്ഗഹിതസ്സേവ കാലികത്താ. ഉദകേ ഹി പടിഗ്ഗഹണം ന രുഹതി. തേനേവ ഭിക്ഖുനാ താപിതേന ഉദകേന ചിരപടിഗ്ഗഹിതേന ച അകപ്പിയകുടിയം വുത്ഥേന ച സഹ ആമിസം ഭുഞ്ജന്തസ്സാപി സാമപാകാദിദോസോ ന ഹോതി. വക്ഖതി ഹി ‘‘ഭിക്ഖു യാഗുഅത്ഥായ...പേ॰... ഉദകം താപേതി, വട്ടതീ’’തിആദി (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൨൬൫). ഭിക്ഖൂ പന ഏതം അധിപ്പായം തദാ ന ജാനിംസു. തേനാഹ **“സമ്മാ അത്ഥം അസല്ലക്ഖേത്വാ”**തിആദി.

൨൬൫. **രഥരേണുമ്പീ**തി രഥേ ഗച്ഛന്തേ ഉട്ഠഹനരേണുസദിസരേണും. തേന തതോ സുഖുമം ആകാസേ പരിബ്ഭമനകം ദിസ്സമാനമ്പി അബ്ബോഹാരികന്തി ദസ്സേതി. **അകല്ലകോ**തി ഗിലാനോ.

“ഗഹേതും വാ...പേ॰... തസ്സ ഓരിമന്തേനാ”തി ഇമിനാ ആകാസേ ഉജും ഠത്വാ പരേന ഉക്ഖിത്തം ഗണ്ഹന്തസ്സാപി ആസന്നങ്ഗഭൂതപാദതലതോ പട്ഠായ ഹത്ഥപാസോ പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബോ, ന പന സീസന്തതോ പട്ഠായാതി ദസ്സേതി. തത്ഥ **“ഓരിമന്തേനാ”**തി ഇമസ്സ ഹേട്ഠിമന്തേനാതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

ഏത്ഥ ച **പവാരണാസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** ‘‘സചേ ഭിക്ഖു നിസിന്നോ ഹോതി, ആസനസ്സ പച്ഛിമന്തതോ പട്ഠായാ’’തിആദിനാ (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൨൩൮-൨൩൯) പടിഗ്ഗാഹകാനം ആസന്നങ്ഗസ്സ പാരിമന്തതോ പട്ഠായ പരിച്ഛേദസ്സ ദസ്സിതത്താ ഇധാപി ആകാസേ ഠിതസ്സ പടിഗ്ഗാഹകസ്സ ആസന്നങ്ഗഭൂതപാദങ്ഗുലസ്സ പാരിമന്തഭൂതതോ പണ്ഹിപരിയന്തസ്സ ഹേട്ഠിമതലതോ പട്ഠായ, ദായകസ്സ പന ഓരിമന്തഭൂതതോ പാദങ്ഗുലസ്സ ഹേട്ഠിമതലതോ പട്ഠായ ഹത്ഥപാസോ പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബോതി ദട്ഠബ്ബം. ഇമിനാവ നയേന ഭൂമിയം നിപജ്ജിത്വാ ഉസ്സീസേ നിസിന്നസ്സ ഹത്ഥതോ പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സപി ആസന്നസീസങ്ഗസ്സ പാരിമന്തഭൂതതോ ഗീവന്തതോ പട്ഠായേവ ഹത്ഥപാസോ മിനിതബ്ബോ, ന പാദതലതോ പട്ഠായ. ഏവം നിപജ്ജിത്വാ ദാനേപി യഥാനുരൂപം വേദിതബ്ബം. ‘‘യം ആസന്നതരം അങ്ഗ’’ന്തി ഹി വുത്തം.

പടിഗ്ഗഹണസഞ്ഞായാതി "മഞ്ചാദിനാ പടിഗ്ഗഹേസ്സാമീ"തി ഉപ്പാദിതസഞ്ഞായ. ഇമിനാ "പടിഗ്ഗണ്ഹാമീ"തി വാചായ വത്തബ്ബകിച്ചം നത്ഥീതി ദസ്സേതി. **കത്ഥചീ**തി അട്ഠകഥാസു, പദേസേസു വാ. **അസംഹാരിമേ ഫലകേ**തി ഥാമമജ്ഝിമേന പുരിസേന അസംഹാരിയേ. **പുഞ്ഛിത്വാ പടിഗ്ഗഹേത്വാ**തി പുഞ്ഛിതേപി രജനചുണ്ണസങ്കായ സതി പടിഗ്ഗഹണത്ഥായ വുത്തം, നാസതി. **തം പനാ**തി പതിതരജം അപ്പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഉപരി ഗഹിതപിണ്ഡപാതം. **അനാപത്തീ**തി ദുരുപചിണ്ണാദിദോസോ നത്ഥി. "അനുപസമ്പന്നസ്സ ദസ്സാമീ"തിആദിപി വിനയദുക്കടപരിഹാരായ വുത്തം. തഥാ അകത്വാ ഗഹിതേപി പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജതോ അനാപത്തി ഏവ. **"അനുപസമ്പന്നസ്സ ദത്വാ"**തി ഇദമ്പി പുരിമാഭോഗാനുഗുണതായ വുത്തം.

ചരുകേനാതി ഖുദ്ദകഭാജനേന. **അഭിഹടത്താ**തി ദിയ്യമാനക്ഖണം സന്ധായ വുത്തം. ദത്വാ അപനയനകാലേ പന ഛാരികാ വാ ബിന്ദൂനി വാ പതന്തി, പുന പടിഗ്ഗഹേതബ്ബം അഭിഹാരസ്സ വിഗതത്താതി വദന്തി. തം യഥാ ന പതതി, തഥാ അപനേസ്സാമീതി പരിഹരന്തേ യുജ്ജതി. പകതിസഞ്ഞായ അപനേന്തേ അഭിഹാരോ ന ഛിജ്ജതി, തം പടിഗ്ഗഹിതമേവ ഹോതി. **മുഖവട്ടിയാപി ഗഹേതും വട്ടതീ**തി അഭിഹരിയമാനസ്സ പത്തസ്സ മുഖവട്ടിയാ ഉപരിഭാഗേ ഹത്ഥം പസാരേത്വാ ഫുസിതും വട്ടതി.

പാദേന പേല്ലേത്വാതി "പാദേന പടിഗ്ഗഹേസ്സാമീ"തിസഞ്ഞായ അക്കമിത്വാ. **കേചീ**തി അഭയഗിരിവാസിനോ. **വചനമത്തമേവാ**തി പടിബദ്ധപ്പടിബദ്ധന്തി സദ്ദമത്തമേവ നാനം, കായപടിബദ്ധമേവ ഹോതി. തസ്മാ തേസം വചനം ന ഗഹേതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ.

തേന ആഹരാപേതുന്തി യസ്സ ഭിക്ഖുനോ സന്തികം ഗതം, തം ഇധ ആനേഹീതി ആണാപേത്വാ തേന ആഹരാപേതും ഇതരസ്സ വട്ടതീതി അത്ഥോ. **ന തതോ പര**ന്തി തദഹേവ സാമം അപ്പടിഗ്ഗഹിതം സന്ധായ വുത്തം. തദഹേവ പടിഗ്ഗഹിതം പന പുനദിവസാദീസു അപ്പടിഗ്ഗഹേത്വാപി പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി വദന്തി.

ഖിയ്യന്തീതി ഖയം ഗച്ഛന്തി, തേസം ചുണ്ണേഹി ഥുല്ലച്ചയഅപ്പടിഗ്ഗഹണാപത്തിയോ ന ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. **"നവസമുട്ഠിത"**ന്തി ഏതേനേവ ഉച്ഛുആദീസു അഭിനവലഗ്ഗത്താ അബ്ബോഹാരികം ന ഹോതീതി ദസ്സേതി. **ഏസേവ നയോ**തി സന്നിധിദോസാദിം സന്ധായ വദതി. തേനാഹ **"ന ഹീ"**തിആദി. തേന ച പടിഗ്ഗഹണങ്ഗേസു പഞ്ചസുപി സമിദ്ധേസു അജ്ഝോഹരിതുകാമതായ ഗഹിതമേവ പടിഗ്ഗഹിതം നാമ ഹോതി അജ്ഝോഹരിതബ്ബേസു ഏവ പടിഗ്ഗഹണസ്സ അനുഞ്ഞാതത്താതി ദസ്സേതി. തഥാ ബാഹിരപരിഭോഗത്ഥായ ഗഹേത്വാ ഠപിതതേലാദിം അജ്ഝോഹരിതുകാമതായ സതി പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി.

കേസഞ്ചീതിആദീസു അനുപസമ്പന്നാനം അത്ഥായ കത്ഥചി ഠപിയമാനമ്പി ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേ ഏവ പടിഗ്ഗഹണം ന വിജഹതി, അഥ ഖോ ഭാജനേ പതിതമേവ പടിഗ്ഗഹണം വിജഹതി. ഭാജനഞ്ച ഭിക്ഖുനാ പുനദിവസത്ഥായ അപേക്ഖിതമേവാതി തഗ്ഗതമ്പി ആമിസം ദുദ്ധോതപത്തഗതം വിയ പടിഗ്ഗഹണം ന വിജഹതീതി ആസങ്കായ "സാമണേരസ്സ ഹത്ഥേ പക്ഖിപിതബ്ബ"ന്തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ഈദിസേസു ഹി യുത്തി ന ഗവേസിതബ്ബാ, വുത്തനയേനേവ

പടിപജ്ജിതബ്ബം. **“പത്തഗതാ യാഗൂ”**തി ഇമിനാ പത്തമുഖവട്ടിയാ ഫുട്ഠേപി കൂടേ യാഗു പടിഗ്ഗഹിതാ, ഉഗ്ഗഹിതാ വാ ന ഹോതി ഭിക്ഖുനോ അനിച്ഛായ ഫുട്ഠത്താതി ദസ്സേതി. **ആരോപേതീ**തി ഹത്ഥം ഫുസാപേതി. **പടിഗ്ഗഹണൂപഗം ഭാരം** നാമ മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ ഉക്ഖേപാരഹം. **ന പിദഹിതബ്ബ**ന്തി ഹത്ഥതോ മുത്തം സന്ധായ വുത്തം, ഹത്ഥഗതം പന ഇതരേന ഹത്ഥേന പിദഹതോ, ഹത്ഥതോ മുത്തമ്പി വാ അഫുസിത്വാ ഉപരിപിധാനം പാതേന്തസ്സ ന ദോസോ.

പടിഗ്ഗണ്ഹാതീതി ഛായത്ഥായ ഉപരി ധാരയമാനാ മഹാസാഖാ യേന കേനചി ഛിജ്ജേയ്യ, തത്ഥ ലഗ്ഗരജം മുഖേ പാതേയ്യ ചാതി കപ്പിയം കാരാപേത്വാ പടിഗ്ഗണ്ഹാതി. **കുണ്ഡകേ**തി മഹാഘടേ. **തസ്മിമ്പീ**തി ചാടിഘടേപി. **ഗാഹാപേത്വാ**തി അപ്പടിഗ്ഗഹിതം കാലികം ഗാഹാപേത്വാ.

ദുതിയത്ഥേരസ്സാതി “ഥേരസ്സ പത്തം മയ്ഹം ദേഥാ”തി തേന അത്തനോ പരിച്ചജാപേത്വാ ദുതിയത്ഥേരസ്സ ദേതി. **ഏത്ഥ പനാ**തി പത്തപരിവത്തനേ. **കാരണ**ന്തി ഏത്ഥ യഥാ “സാമണേരാ ഇതോ അമ്ഹാകമ്പി ദേന്തീ”തി വിതക്കോ ഉപ്പജ്ജതി, ന തഥാതി കാരണം വദന്തി, തഞ്ച യുത്തം. യസ്സ പന താദിസോ വിതക്കോ നത്ഥി, തേന അപരിവത്തേത്വാപി ഭുഞ്ജിതും വട്ടതി.

നിച്ചാലേതുന്തി ചാലേത്വാ പാസാണസക്ഖരാദിഅപനയം കാതും. **ഉദ്ധനം ആരോപേതബ്ബ**ന്തി അനഗ്ഗികം ഉദ്ധനം സന്ധായ വുത്തം. ഉദ്ധനേ പച്ചമാനസ്സ ആലുളനേ ഉപരി അപക്കതണ്ഡുലാ ഹേട്ഠാ പവിസിത്വാ പച്ചതീതി ആഹ **“സാമംപാകഞ്ചേവ ഹോതീ”**തി.

ആധാരകേ പത്തോ ഠപിതോതി അപ്പടിഗ്ഗഹിതാമിസോ പത്തോ പുന പടിഗ്ഗഹണത്ഥായ ഠപിതോ. **ഏകഗ്ഗഹണേനേവാ**തി സാമണേരാനം ഗഹിതസ്സ പുന അച്ഛന്ദനവസേന ഗഹണേന. **ഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ**തി ധൂമവട്ടിയാ തദഹുപടിഗ്ഗഹിതത്താ വുത്തം. **ഭത്തുഗ്ഗാരോ**തിആദി അബ്ബോഹാരികപ്പസങ്ഗേന വികാലഭോജനവിനിച്ഛയദസ്സനം. **സമുദ്ദോദകേനാ**തി അപ്പടിഗ്ഗഹിതേന. **ഹിമകരകാ** നാമ കദാചി വസ്സോദകേന സഹ പതനകാ പാസാണലേഖാ വിയ ഘനീഭൂതഉദകവിസേസാ, തേസു പടിഗ്ഗഹണകിച്ചം നത്ഥി. തേനാഹ **“ഉദകഗതികാ ഏവാ”**തി. **പുരേഭത്തമേവ വട്ടതീ**തി അപ്പടിഗ്ഗഹിതാപത്തീഹി അബ്ബോഹാരികമ്പി വികാലഭോജനാപത്തീഹി സബ്ബോഹാരികന്തി ദസ്സേതി.

ലഗ്ഗതീതി മുഖേ ച ഹത്ഥേ ച മത്തികാവണ്ണം ദസ്സേതി. **ബഹല**ന്തി ഹത്ഥമുഖേസു അലഗ്ഗനകമ്പി പടിഗ്ഗഹേതബ്ബം. **വാസമത്ത**ന്തി രേണുഖീരാഭാവം ദസ്സേതി. **ആകിരതി പടിഗ്ഗഹേതബ്ബ**ന്തി പുപ്ഫരസസ്സ പഞ്ഞായനതോ വുത്തം.

മഹാഭൂതേസൂതി പാണസരീരസന്നിസ്സിതേസു പഥവീആദിമഹാഭൂതേസു. **സബ്ബം വട്ടതീ**തി അത്തനോ, പരേസഞ്ച സരീരനിസ്സിതം സബ്ബം വട്ടതി. അകപ്പിയമംസാനുലോമതായ ഥുല്ലച്ചയാദിം ന ജനേതീതി അധിപ്പായോ. **പതതീ**തി അത്തനോ സരീരതോ വിച്ഛിന്ദിത്വാ പതതി. “രുക്ഖതോ ഛിന്ദിത്വാ”തി വുത്തത്താ മത്തികത്ഥായ പഥവിം ഖണിതും, അഞ്ഞമ്പി യംകിഞ്ചി മൂലപണ്ണാദിവിസഭേസജ്ജം ഛിന്ദിത്വാ ഛാരികം അകത്വാപി അപ്പടിഗ്ഗഹിതമ്പി പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം. അപ്പടിഗ്ഗഹിതതാ,

അനനുഞ്ഞാതതാ, ധൂമാദിഅബ്ബോഹാരികതാഭാവോ, അജ്ഝോഹരണന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

ദന്തപോനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ ഭോജനവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

൫. അചേലകവഗ്ഗോ

൧. അചേലകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൭൩. പഞ്ചമവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **മയ്ഹം നാമാ**തി ഭിക്ഖുനാ ഭൂമിയം ഠപേത്വാ ദിന്നമ്പി സന്ധായ വദതി. അഞ്ഞതിത്ഥിയതാ, അനനുഞ്ഞാതതാ, അജ്ഝോഹരണീയതാ, അജ്ഝോഹരണത്ഥായ സഹത്ഥാ അനിക്ഖിത്തഭാജനേ ദാനന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

അചേലകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഉയ്യോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൭൮. ദുതിയേ അനാചാരം ആചരിതുകാമതാ, തദത്ഥമേവ ഉപസമ്പന്നസ്സ ഉയ്യോജനാ, തസ്സ ഉപചാരാതിക്കമോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ഉയ്യോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. സഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൮൧. തതിയേ പാളിയം **ഖുദ്ദകേ ഘരേ**തി ഏത്ഥ ഖുദ്ദകം ഘരം നാമ പഞ്ചഹത്ഥതോ ഊനകവിത്ഥാരം അധിപ്പേതം. തത്ഥ ച പിട്ഠസങ്ഘാടതോ ഹത്ഥപാസേ അവിജഹിതേപി പിട്ഠിവംസാതിക്കമോ ഹോതീതി ആഹ **"പിട്ഠിവംസം അതിക്കമിത്വാ"**തി. **യഥാ തഥാ വാ കതസ്സാ**തി പിട്ഠിവംസം ആരോപേത്വാ വാ അനാരോപേത്വാ വാ കതസ്സ.

൨൮൩. പാളിയം **വീതരാഗാ**തി അപരിയുട്ഠിതരാഗാനം, അനാഗാമീനഞ്ച സങ്ഗഹോ. **സചിത്തക**ന്തി അനുപവിസിത്വാ നിസീദനചിത്തേന സചിത്തകം. പരിയുട്ഠിതരാഗജായമ്പതികാനം സന്നിഹിതതാ, സയനിഘരതാ, ദുതിയസ്സ ഭിക്ഖുനോ അഭാവോ, അനുപഖജ്ജ നിസീദനന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

സഭോജനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨൮൪-൨൮൯. ചതുത്ഥപഞ്ചമാനി വുത്തത്ഥാനി.

൬. ചാരിത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൯൪. ഛട്ഠേ **"പരിയേസിത്വാ ആരോചനകിച്ചം നാമ നത്ഥീ"**തി വുത്തത്താ യോ അപരിയേസിതബ്ബോ ഉപസങ്കമിതും യുത്തട്ഠാനേ ദിസ്സതി, സോ സചേപി

പകതിവചനസ്സ സവനൂപചാരം അതിക്കമ്മ ഠിതോ ഉപഗന്ത്വാ ആപുച്ഛിതബ്ബോ. തേനാഹ **“അപി ച...പേ॰... യം പസ്സതി, സോ ആപുച്ഛിതബ്ബോ”**തിആദി.

൫൦൨. അനാപത്തിവാരേ ചേത്ഥ അന്തരാരാമാദീനഞ്ഞേവ വുത്തത്താ വിഹാരതോ ഗാമവീഥിം അനുഞ്ഞാതകാരണം വിനാ അതിക്കമന്തസ്സാപി ആപത്തി ഹോതി, ന പന ഘരൂപചാരം അതിക്കമന്തസ്സേവ.

യം പന പാളിയം “അഞ്ഞസ്സ ഘരൂപചാരം ഓക്കമന്തസ്സ...പേ॰... പഠമം പാദം ഉമ്മാരം അതിക്കാമേതീ”തിആദി വുത്തം. തം ഗാമേ പവിട്ഠം സന്ധായ വുത്തം, തഥാപി അഞ്ഞസ്സ ഘരൂപചാരം അനോക്കമിത്വാ വീഥിമജ്ഝേനേവ ഗന്ത്വാ ഇച്ഛിതിച്ഛിതഘരദ്വാരാഭിമുഖേ ഠത്വാ മനുസ്സേ ഓലോകേത്വാ ഗച്ഛന്തസ്സാപി പാചിത്തിയമേവ. തത്ഥ കേചി “വീഥിയം അതിക്കമന്തസ്സ ഘരൂപചാരഗണനായ ആപത്തിയോ”തി വദന്തി. അഞ്ഞേ പന “യാനി കുലാനി ഉദ്ദിസ്സ ഗതോ, തേസം ഗണനായാ”തി. പഞ്ചന്നം ഭോജനാനം അഞ്ഞതരേന നിമന്തനസാദിയനം, സന്തം ഭിക്ഖും അനാപുച്ഛനാ, ഭത്തിയഘരതോ അഞ്ഞഘരൂപസങ്കമനം, മജ്ഝന്ഹികാനതിക്കമോ, സമയാപദാനം അഭാവോതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

ചാരിത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. മഹാനാമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦൩. സത്തമേ **മഹാനാമോ**തി സുക്കോദനസ്സ പുത്തോ അനുരുദ്ധത്ഥേരസ്സ, സത്ഥു ച ജേട്ഠഭാതാ. ആനന്ദത്ഥേരോ അമിതോദനസ്സ പുത്തോ, നന്ദത്ഥേരോ പന സുദ്ധോദനസ്സേവ.

൫൦൬. പാളിയം **കാലം ആഹരിസ്സഥാ**തി അജ്ജതനം കാലം വീതിനാമേസ്സഥ, സ്വേ ഭേസജ്ജം ഹരിസ്സഥാതി വാ അത്ഥോ. “അത്ഥി പവാരണാ ഭേസജ്ജപരിയന്താ ച രത്തിപരിയന്താ ചാ”തി തതിയകോട്ഠാസേ നിയമിതമേവ ഭേസജ്ജം നിയമിതകാലന്തരേയേവ ഗഹേതബ്ബം, ന തതോ ബഹി. ഇതരഥാ വിസും പയോജനം നത്ഥീതി ദട്ഠബ്ബം. സപരിയന്താ സങ്ഘപവാരണാ, തദുത്തരി ഭേസജ്ജവിഞ്ഞത്തി, അഗിലാനതാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

മഹാനാമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. ഉയ്യുത്തസേനാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൧൨. അട്ഠമേ **ഏകമേക**ന്തി ഏത്ഥ ദുവങ്ഗിനീപി തിവങ്ഗിനീപി സേനാ സങ്ഗയ്ഹതി. ഉയ്യുത്തചതുരങ്ഗസേനാദസ്സനായ തഥാരൂപപച്ചയാദിം വിനാ ഗമനം, അനനുഞ്ഞാതോകാസേ ദസ്സനന്തി ഇമാനേത്ഥ ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ഉയ്യുത്തസേനാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. സേനാവാസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൧൯. നവമേ സേനായ ചതുത്ഥോ സൂരിയത്ഥങ്ഗമോ, അഗിലാനതാതി ഇമാനേത്ഥ ദ്വേ അങ്ഗാനി.

സേനാവാസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. ഉയ്യോധികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൨൨. ദസമേ പാളിയം **കതി തേ ലക്ഖാനി ലദ്ധാനീ**തി കിത്തകാ തയാ ലദ്ധാതി അത്ഥോ. ഉയ്യോധികാദിദസ്സനായ തഥാരൂപപച്ചയം വിനാ ഗമനം, അനനുഞ്ഞാതോകാസേ ദസ്സനന്തി ഇമാനേത്ഥ ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ഉയ്യോധികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ അചേലകവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

൬. സുരാപാനവഗ്ഗോ

൧. സുരാപാനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൨൭. ഛട്ഠവഗ്ഗസ്സ പഠമേ പാളിയം **കിണ്ണപക്ഖിത്താ**തി പിട്ഠപൂവാദിം അപക്ഖിപിത്വാ കിണ്ണസങ്ഖാതം ധഞ്ഞങ്കുരാദിസുരാബീജം പക്ഖിപിത്വാ കതാ. **സമ്ഭാരസംയുത്താ**തി സാസപാദിഅനേകസമ്ഭാരേഹി സഞ്ഞുത്താ.

മധുകതാലനാളികേരാദിപുപ്ഫാദിരസോ ചിരപരിവാസിതോ **പുപ്ഫാസവോ** നാമ. തഥാ പനസാദി **ഫലാസവോ**. മുദ്ദികരസോ **മധ്വാസവോ**. ഉച്ഛുരസോ **ഗുളാസവോ**. തിഫലതികടുകാദിനാനാസമ്ഭാരാനം രസോ ചിരപരിവാസിതോ **സമ്ഭാരസംയുത്തോ**. **ബീജതോ പട്ഠായാ**തി യഥാവുത്താനം പിട്ഠാദീനം മജ്ജത്ഥായ ഭാജനേ പക്ഖിത്തകാലതോ പട്ഠായ.

൩൨൮. **ലോണസോവീരകം സുത്തഞ്ച** അനേകേഹി ദബ്ബസമ്ഭാരേഹി അഭിസങ്ഖതോ ഭേസജ്ജവിസേസോ. ഉയ്യുത്തസിക്ഖാപദാനം അചിത്തകലോകവജ്ജേസു ലോകവജ്ജതാ പുബ്ബേ വുത്തനയാവാതി തത്ഥ കിഞ്ചിപി അവത്വാ ഇധ തേഹി അസാധാരണവത്ഥുവിസേസസിദ്ധായ അചിത്തകപക്ഖേപി അകുസലചിത്തതായ തം ലോകവജ്ജതാദിവിസേസം ദസ്സേതുമേവ **"വത്ഥുഅജാനനതായ ചേത്ഥാ"**തിആദിനാ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. യം പനേത്ഥ വത്തബ്ബം, തം പഠമപാരാജികവണ്ണനായം വിത്ഥാരതോ **സാരത്ഥദീപനിയം** വിരുദ്ധട്ഠാനവിസോധനവസേന വുത്തന്തി തത്ഥേവ ഗഹേതബ്ബം. മജ്ജഭാവോ, തസ്സ പാനഞ്ചാതി ഇമാനേത്ഥ ദ്വേ അങ്ഗാനി.

സുരാപാനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. അങ്ഗുലിപതോദകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൩൦. ദുതിയേ ഹസാധിപ്പായതാ, ഉപസമ്പന്നസ്സ കായേന കായാമസനന്തി ഇമാനേത്ഥ ദ്വേ അങ്ഗാനി.

അങ്ഗുലിപതോദകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഹസധമ്മസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൩൮. തതിയേ പാളിയം **ഹസധമ്മേ ഹസധമ്മസഞ്ഞീ**തിആദീസു ഉപ്ലവാദിമത്തം കിം ഹസധമ്മോ ഹോതീതി ഗഹണവസേന സതി കരണീയേ കരിയമാനം ഹസധമ്മം ഹസധമ്മോതി ഗഹണവസേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **ഉസ്സാരേന്തോ**തി ഉദകേ ഠിതം നാവം തീരേ ആരോപേന്തോ.

പതനുപ്പതനവാരേസൂതി ഉദകസ്സ ഉപരിതലേ മണ്ഡൂകഗതിയാ പതനുപ്പതനവസേന ഗമനത്ഥം ഖിത്തായ ഏകിസ്സാ കഥലായ വസേന വുത്തം. ഉദകസ്സ ഉപരിഗോപ്ഫകതാ, ഹസാധിപ്പായേന കീളനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ഹസധമ്മസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. അനാദരിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൪൪. ചതുത്ഥേ **സുത്താനുലോമ**ന്തി മഹാപദേസാ. അട്ഠകഥാതിപി വദന്തി. ഉപസമ്പന്നസ്സ പഞ്ഞത്തേന വചനം, അനാദരിയകരണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

അനാദരിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ഭിംസാപനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൪൫. പഞ്ചമേ ഉപസമ്പന്നതാ, തസ്സ ദസ്സനസവനവിസയേ ഭിംസാപേതുകാമതായ വായമനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ഭിംസാപനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ജോതിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൫൦. ഛട്ഠേ **അലാതം പതിത**ന്തി അഗ്ഗികപാലതോ ബഹി പതിതം. **വിജ്ഝാത**ന്തി വിജ്ഝാതം അലാതം കപാലഗ്ഗിമ്ഹി പക്ഖിപിത്വാ ജാലേന്തസ്സ പാചിത്തിയം, തഥാ കേവലം ഇന്ധനം പാതേന്തസ്സപി വിജ്ഝാതം കപാലഗ്ഗിം മുഖവാതാദിനാ ഉജ്ജാലേന്തസ്സപി. ഗിലാനതാദികാരണാഭാവോ, വിസിബ്ബേതുകാമതാ, സമാദഹനന്തി തീണി അങ്ഗാനി.

ജോതിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. നഹാനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൫൬. സത്തമേ പാളിയം **നഗരേ ഥകിതേ**തി ഏത്ഥ രഞ്ഞാ ചിരം നഹായിതുകാമേന "അഹം ബഹി ഉയ്യാനേ കതാരക്ഖോ വസിസ്സാമി, നഗരം ഥകേത്വാ ഗോപേഥാ"തി അനുഞ്ഞാതാ, തേ ഥകിംസൂതി ദട്ഠബ്ബം. **അസമ്ഭിന്നേനാ**തി അനട്ഠേന, തം ദിവസം പുന അഗ്ഗഹിതാലങ്കാരേന പബുദ്ധമത്തേനാതി അധിപ്പായോ. മജ്ഝിമദേസേ ഊനകദ്ധമാസനഹാനം, സമയാദീനം അഭാവോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

നഹാനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. ദുബ്ബണ്ണകരണസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൬൮. അട്ഠമേ **പടിലദ്ധനവചീവരേനാ**തി ഏത്ഥ പുബ്ബേ അകതകപ്പം കതിപാഹം നിവാസനത്ഥായ താവകാലികവസേന ലദ്ധമ്പി സങ്ഗയ്ഹതീതി വദന്തി.

൧൬൯. ''നവം നാമ അകതകപ്പ''ന്തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ അഞ്ഞേന ഭിക്ഖുനാ കപ്പബിന്ദും ദത്വാ പരിഭുത്തം ചീവരം, തേന വാ, തതോ ലഭിത്വാ അഞ്ഞേന വാ കേനചി ദിന്നമ്പി കതകപ്പമേവ നവം നാമ ന ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. **"നിവാസേതും വാ പാരുപിതും വാ"**തി വുത്തത്താ അംസബദ്ധകാസാവമ്പി പാരുപിതബ്ബതോ കപ്പം കാതബ്ബന്തി വദന്തി. **ചമ്മകാരനീലം** നാമ ചമ്മം നീലവണ്ണം കാതും യോജിയമാനം നീലം. പകതിനീലമേവാതി കേചി. യഥാവുത്തചീവരസ്സ അകതകപ്പതാ, അനട്ഠചീവരാദിതാ, നിവാസനാദിതാതി തീണി അങ്ഗാനി.

ദുബ്ബണ്ണകരണസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. വികപ്പനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൭൪. നവമേ **യേനാ**തി യേന സദ്ധിം, യസ്സ സന്തികേതി അത്ഥോ. സാമം വികപ്പിതസ്സ അപച്ചുദ്ധാരോ, വികപ്പനുപഗചീവരതാ, അവിസ്സാസേന പരിഭോഗോതി തീണി അങ്ഗാനി.

വികപ്പനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. ചീവരഅപനിധാനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൭൮. ദസമേ പാളിയം **അന്തമസോ ഹസാപേക്ഖോപീ**തി **അപി**-സദ്ദേന അഥേയ്യചിത്തം കോധേന ദുക്ഖാപേതുകാമം, അവണ്ണം പകാസേതുകാമഞ്ച സങ്ഗയ്ഹതി. തേനേവ **"തിവേദന"**ന്തി വുത്തം. ഉപസമ്പന്നസ്സ പത്താദീനം അപനിധാനം, വിഹേസേതുകാമതാദീതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ചീവരഅപനിധാനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ സുരാപാനവഗ്ഗോ ഛട്ഠോ.

൭. സപ്പാണകവഗ്ഗോ

൧. സഞ്ചിച്ചപാണസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൮൨. സത്തമസ്സ പഠമേ ഉസും സരം അസതി ഖിപതീതി **ഇസ്സാസോ**. ന ഹേത്ഥ കിഞ്ചി ജീവിതം നാമ വിസും തിട്ഠതീതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **പാണേ**തി സത്തേ. **അപ്പമത്തേന വത്തം കാതബ്ബ**ന്തി യഥാ പാണകാനം വിഹേസാപി ന ഹോതി, ഏവം സല്ലക്ഖേത്വാ ഓതാപനസമ്മജ്ജനാദിവത്തം കാതബ്ബം. സേസം വുത്തനയമേവ.

സഞ്ചിച്ചപാണസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. സപ്പാണകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൮൭. ദുതിയേ **ഉദകസണ്ഠാനകപ്പദേസേതി** കദ്ദമപാസാണാദിഭൂമിയം. **തത്ഥാതി** ആസിത്തേ കപ്പിയഉദകേ. സേസം വുത്തനയമേവ.

സപ്പാണകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഉക്കോടനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൯൨. തതിയേ **"തസ്സ ഭിക്ഖുനോ സന്തികം ഗന്ത്വാ"**തി വുത്തത്താ യസ്സ അധികരണം സങ്ഘകമ്മേന നിഹതം, തസ്സ സമ്മുഖേ ഏവ ഉക്കോടേന്തസ്സ പാചിത്തിയം. പരമ്മുഖേ പന ദുക്കടമേവ.

൩൯൫. **"ധമ്മകമ്മേ അധമ്മകമ്മസഞ്ഞീ ഉക്കോടേതി, അനാപത്തീ"**തി വുത്തത്താ അനാദരിയതാദി വിയ ഉക്കോടനം സയം അകുസലം ന ഹോതി, ധമ്മകമ്മസഞ്ഞായ, പന വിമതിയാ ച ഉക്കോടനേനേവ അകുസലം ഹോതി. യഥാധമ്മം നിഹതതാ, ജാനനാ, ഉക്കോടനാതി തീണി അങ്ഗാനി.

ഉക്കോടനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ദുട്ഠുല്ലസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൯൯. ചതുത്ഥേ **ആപത്തിം ആപജ്ജതിയേവാ**തി ധുരനിക്ഖേപപക്ഖേ വുത്തം. **വത്ഥുപുഗ്ഗലോ**തി ആപന്നപുഗ്ഗലോ. ഛാദേതുകാമതായ ഹി സതി ഏവ അവസ്സം അഞ്ഞസ്സ ആരോചനം വുത്തം, വത്ഥുപുഗ്ഗലസ്സ ച ആരോചനാ നാമ ന ഹോതീതി പടിച്ഛാദനമേവാതി അധിപ്പായോ. **കോടി ഛിന്നാ ഹോതീ**തി ഛാദേസ്സാമീതി ധുരനിക്ഖേപേ സതിപി പുഗ്ഗലപരമ്പരായ ഗച്ഛന്തീ ആപത്തികോടി ഛിജ്ജതി.

൪൦൦. **"അനുപസമ്പന്നസ്സ സുക്കവിസ്സട്ഠി ച കായസംസഗ്ഗോ ചാതി അയം ദുട്ഠുല്ലഅജ്ഝാചാരോ നാമാ"**തി ഇദം ദുട്ഠുല്ലാരോചനസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം "അനുപസമ്പന്നസ്സ…പേ॰… ആദിതോ പഞ്ച സിക്ഖാപദാനി ദുട്ഠുല്ലോ നാമ അജ്ഝാചാരോ, സേസാനി അദുട്ഠുല്ലോ. സുക്കവിസ്സട്ഠികായസംസഗ്ഗദുട്ഠുല്ലഅത്തകാമാ പനസ്സ അജ്ഝാചാരോ നാമാ"തി (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൮൨) ഇമിനാ വചനേന വിരുജ്ഝതീതി വീമംസിതബ്ബം. പുഗ്ഗലപേമേന ഛാദയതോ ചേത്ഥ "അഞ്ഞേ ഗരഹിസ്സന്തീ"തി ഭയവസേന ഛാദനക്ഖണേ പടിഘോവ ഉപ്പജ്ജതീതി **"ദുക്ഖവേദന"**ന്തി വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. ഉപസമ്പന്നസ്സ ദുട്ഠുല്ലാപത്തിജാനനം, പടിച്ഛാദേതുകാമതായ ധുരനിക്ഖേപോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ദുട്ഠുല്ലസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ഊനവീസതിവസ്സസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൦൨. പഞ്ചമേ **രൂപസിപ്പ**ന്തി ഹേരഞ്ഞികസിപ്പം. ഗബ്ഭേ സയിതകാലേന സദ്ധിം വീസതിമം വസ്സം പരിപുണ്ണമസ്സാതി **ഗബ്ഭവീസോ**.

൪൦൪. **നിക്ഖമനീയപുണ്ണമാസീ**തി സാവണമാസസ്സ പുണ്ണമിയാ ആസാള്ഹീപുണ്ണമിയാ അനന്തരപുണ്ണമീ. **പാടിപദദിവസേ**തി പച്ഛിമികായ

വസ്സൂപനായികായ. ദ്വാദസ മാസേ മാതു കുച്ഛിസ്മിം വസിത്വാ മഹാപവാരണായ ജാതം ഉപസമ്പാദേന്തീതി അത്ഥോ. ‘‘തിംസ രത്തിന്ദിവോ മാസോ, ദ്വാദസമാസികോ സംവച്ഛരോ’’തി (അം॰ നി॰ ൩.൭൧; വി.൪൩; വിഭ॰ ൧൦൨൩) വചനതോ **‘‘ചത്താരോ മാസാ പരിഹായന്തീ’’**തി വുത്തം. **വസ്സം ഉക്കഡ്ഢന്തീ**തി വസ്സം ഉദ്ധം കഡ്ഢന്തി, ‘‘ഏകമാസം അധികമാസോ’’തി ഛഡ്ഡേത്വാ വസ്സം ഉപഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. തസ്മാ തതിയോ തതിയോ സംവച്ഛരോ തേരസമാസികോ ഹോതി. **തേ ദ്വേ മാസേ ഗഹേത്വാ**തി നിക്ഖമനീയപുണ്ണമാസതോ യാവ ജാതദിവസഭൂതാ മഹാപവാരണാ. താവ യേ ദ്വേ മാസാ അനാഗതാ, തേസം അത്ഥായ അധികമാസതോ ലദ്ധേ ദ്വേ മാസേ ഗഹേത്വാ. തേനാഹ ‘‘യോ പവാരേത്വാ വീസതിവസ്സോ ഭവിസ്സതീ’’തിആദി. **‘‘നിക്കങ്ഖാ ഹുത്വാ’’**തി ഇദം അട്ഠാരസന്നം വസ്സാനം ഏകഅധികമാസേ ഗഹേത്വാ തതോ വീസതിയാ വസ്സേസുപി ചാതുദ്ദസീഅത്ഥായ ചതുന്നം മാസാനം പരിഹാപനേന സബ്ബദാ പരിപുണ്ണവീസതിവസ്സതം സന്ധായ വുത്തം. **പവാരേത്വാ വീസതിവസ്സോ ഭവിസ്സതീ**തി മഹാപവാരണാദിവസേ അതിക്കന്തേ ഗബ്ഭവസ്സേന സഹ വീസതിവസ്സോ ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഗബ്ഭമാസാപി ഗണനൂപഗാ ഹോന്തി, തസ്മാ. **ഏകവീസതിവസ്സോ**തി ജാതിയാ വീസതിവസ്സം സന്ധായ വുത്തം.

൪൦൩. **അഞ്ഞം ഉപസമ്പാദേതീ**തി ഉപജ്ഝായോ, ആചരിയോ വാ ഹുത്വാ ഉപസമ്പാദേതി. **സോപീ**തി ഉപസമ്പാദേന്തോപി അനുപസമ്പന്നോ. ഊനവീസതിവസ്സതാ, തം ഞത്വാ ഉപജ്ഝായേന ഹുത്വാ ഉപസമ്പാദനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ഊനവീസതിവസ്സസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ഥേയ്യസത്ഥസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൦൭. ഛട്ഠേ ഥേയ്യസത്ഥഭാവോ, ഞത്വാ സംവിധാനം, അവിസങ്കേതേന ഗമനന്തി തീണി അങ്ഗാനി.

ഥേയ്യസത്ഥസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪൧൨. സത്തമം വുത്തനയമേവ.

൮. അരിട്ഠസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൧൭. അട്ഠമേ **അന്തരായ**ന്തി അന്തരാ വേമജ്ഝേ ഏതി ആഗച്ഛതീതി അന്തരായോ, ദിട്ഠധമ്മികാദിഅനത്ഥോ. **ആനന്തരിയധമ്മാ**തി അനന്തരേ ഭവേ ഫലനിബ്ബത്തനേ നിയുത്താ ചേതനാദിധമ്മാതി അത്ഥോ. **‘‘ന സഗ്ഗസ്സാ’’**തി ഇദം ഭിക്ഖുനിദൂസനകമ്മസ്സ ആനന്തരിയത്താഭാവതോ വുത്തം. അരിയസാവികാസു, പന കല്യാണപുഥുജ്ജനഭൂതായ ച ബലക്കാരേന ദൂസേന്തസ്സ ആനന്തരിയസഅസമേവ. മോക്ഖന്തരായികതാ പന ലോലായപി പകതത്തഭിക്ഖുനിയാ ദൂസകസ്സ തസ്മിം അത്തഭാവേ മഗ്ഗുപ്പത്തിയാ അഭാവതോ വുത്താ.

തസ്മിം അത്തഭാവേ അനിവത്തനകാ അഹേതുകഅകിരിയനത്ഥികദിട്ഠിയോവ **നിയതമിച്ഛാദിട്ഠിധമ്മാ**. പണ്ഡകാദീനം

ഗഹണം നിദസ്സനമത്തം. സബ്ബാപി ദുഹേതുകാഹേതുകപടിസന്ധിയോ **വിപാകന്തരായികാ**വ ദുഹേതുകാനമ്പി മഗ്ഗാനുപ്പത്തിതോ.

അയന്തി അരിട്ഠോ. **രസേന രസ**ന്തി അനവജ്ജേന പച്ചയപരിഭുഞ്ജനരസേന പഞ്ചകാമഗുണപഅഭോഗരസം സമാനേത്വാ. **ഉപനേന്തോ വിയാ**തി ഘടേന്തോ വിയ, സോ ഏവ വാ പാഠോ.

അട്ഠികങ്കലൂപമാതി ഏത്ഥ അട്ഠി ഏവ നിമ്മംസതായ കങ്കലന്തി ച വുച്ചതി. **പലിഭഞ്ജനട്ഠേനാ**തി അവസ്സം പതനട്ഠേന. **അധികുട്ടനട്ഠേനാ**തി അതി വിയ കുട്ടനട്ഠേന. പാളിയം ''തഥാഹം ഭഗവതാ...പേ॰... നാലം അന്തരായായാ''തി ഇദം വത്ഥുഅനുരൂപതോ വുത്തം. ഏവം പന അഗ്ഗഹേത്വാ അഞ്ഞേനപി ആകാരേന യം കിഞ്ചി ഭഗവതാ വുത്തം വിപരീതതോ ഗഹേത്വാ പരേഹി വുത്തേപി അമുഞ്ചിത്വാ വോഹരന്തസ്സാപി വുത്തനയാനുസാരേന തദനുഗുണം സമനുഭാസനകമ്മവാചം യോജേത്വാ ആപത്തിയാ ആരോപേതും, ആപത്തിയാ അദസ്സനാദീസു തീസു യം കിഞ്ചി അഭിരുചിതം നിമിത്തം കത്വാ ഉക്ഖേപനീയകമ്മം കാതുഞ്ച ലബ്ഭതി. സമനുഭാസനം അകത്വാപി ''മായസ്മാ ഏവം അവചാ''തി ഭിക്ഖൂഹി വുത്തമത്തേ ലദ്ധിയാ അപ്പടിനിസ്സജ്ജനപച്ചയായ ദുക്കടാപത്തിയാപി ഉക്ഖേപനീയകമ്മം കാതുമ്പി വട്ടതേവാതി ദട്ഠബ്ബം. ധമ്മകമ്മതാ, സമനുഭാസനായ അപ്പടിനിസ്സജ്ജനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

അരിട്ഠസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ഉക്ഖിത്തസമ്ഭോഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൨൪. നവമേ **''ഉക്ഖിത്തോ അനോസാരിതോ''**തി വുത്തത്താ അരിട്ഠസ്സ ഉക്ഖേപനീയകമ്മം കതന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൪൨൫. പാളിയം ''ഏകച്ഛന്നേ''തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ നാനൂപചാരേപി ഏകച്ഛന്നേ നിപജ്ജനേ പണ്ണത്തിം അജാനന്തസ്സ അരഹതോപി ഉക്ഖിത്താനുവത്തകാനമ്പി പാചിത്തിയമേവ. അകതാനുധമ്മതാ, ഞത്വാ സമ്ഭോഗാദികരണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ഉക്ഖിത്തസമ്ഭോഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. കണ്ടകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൨൮. ദസമേ **പിരേ**തി സമ്ബോധനത്ഥേ നിപാതപദം. സേസം അനന്തരസിക്ഖാപദദ്വയേ വുത്തനയമേവ.

കണ്ടകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ സപ്പാണകവഗ്ഗോ സത്തമോ.

൮. സഹധമ്മികവഗ്ഗോ

൧. സഹധമ്മികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൩൪. അട്ഠമവഗ്ഗസ്സ പഠമേ ഉപസമ്പന്നസ്സ പഞ്ഞത്തേന വചനം, അസിക്ഖിതുകാമസ്സ ലേസേന ഏവം വചനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

സഹധമ്മികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. വിലേഖനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൩൯. ദുതിയേ **അലജ്ജിതാ**തി അലജ്ജിതായ. ഏവം സേസേസുപി. **സഞ്ചിച്ച ആപത്തിം ആപജ്ജതീ**തിആദി ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനീനഞ്ഞേവ വുത്തം അലജ്ജിലക്ഖണം, സാമണേരാദീനം, പന ഗഹട്ഠാനഞ്ച സാധാരണവസേന യഥാസകം സിക്ഖാപദവീതിക്കമനപടിഗൂഹനാദിതോ വേദിതബ്ബം. ലജ്ജിലക്ഖണേപി ഏസേവ നയോ. കിഞ്ചാപി കുക്കുച്ചേ ഉപ്പന്നേപി മദ്ദിത്വാ കരോന്തോ, കപ്പിയേ അകപ്പിയസഞ്ഞിതായ കരോന്തോപി തങ്ഖണികായ അലജ്ജിതായ ഏവം കരോന്തി. തഥാപി കുക്കുച്ചാദിഭേദേ വിസും ഗഹിതാതി ദട്ഠബ്ബം.

വജ്ജിപുത്തകാ ദസവത്ഥുദീപകാ. **പരൂപഹാരഅഞ്ഞാണകങ്ഖാപരവിതാരണാദിവാദാ**തി ഏത്ഥ അരഹത്തം പടിജാനന്താനം കുഹകാനം സുക്കവിസ്സട്ഠിം ദിസ്വാ ''മാരകായികാ ദേവതാ അസുചിം ഉപസംഹരന്തീ''തിഗാഹിനോ **പരൂപഹാരവാദാ** നാമ. അരഹതോ സബ്ബേസം ഇത്ഥിപുരിസാദീനം നാമാദിഅജാനനേ **അഞ്ഞാണം,** തത്ഥ സന്നിട്ഠാനഭാവേന **കങ്ഖാ,** പരതോ സുത്വാ നാമാദിജാനനേന **പരവിതാരണോ** അത്ഥീതിവാദിനോ അഞ്ഞാണവാദാ, കങ്ഖാവാദാ, പരവിതാരണവാദാ ച തേസം, മഹാസങ്ഘികാദീനഞ്ച വിഭാഗോ **കഥാവത്ഥുപ്പകരണേ** വുത്തോ.

ചത്താരോ മഗ്ഗാ ച ഫലാനി ചാതി ഏത്ഥ ച-കാരേന അഭിഞ്ഞാപടിസമ്ഭിദാപി സങ്ഗഹിതാതി ദട്ഠബ്ബം. **കേചീ**തി പരിയത്തിധരാ ധമ്മകഥികാ. പുന **കേചീ**തി പടിപത്തിധരാ പംസുകൂലികത്ഥേരാ. **ഇതരേ പനാ**തിആദീസു അയം അധിപ്പായോ - ധമ്മകഥികത്ഥേരാ പന പംസുകൂലികത്ഥേരേഹി ആഭതം സുത്തം സുത്വാ -

> ''യാവ തിട്ഠന്തി സുത്തന്താ, വിനയോ യാവ ദിപ്പതി;
> താവ ദക്ഖന്തി ആലോകം, സൂരിയേ അബ്ഭുട്ഠിതേ യഥാ.
>
> ''സുത്തന്തേസു അസന്തേസു, പമുട്ഠേ വിനയമ്ഹി ച;
> തമോ ഭവിസ്സതി ലോകേ, സൂരിയേ അത്ഥങ്ഗതേ യഥാ.
>
> ''സുത്തന്തേ രക്ഖിതേ സന്തേ, പടിപത്തി ഹോതി രക്ഖിതാ;
> പടിപത്തിയം ഠിതോ ധീരോ, യോഗക്ഖേമാ ന ധംസതീ''തി. (അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൧൩൦) -

ഇദം സുത്തം ആഹരിത്വാ അത്തനോവ വാദം പതിട്ഠപേന്താ പാരാജികാനാപജ്ജനവസേന ഠിതാ പടിപത്തിസങ്ഗഹിതാ പരിയത്തിയേവ മൂലന്തി ആഹംസൂതി. തേനാഹ ''സചേ പഞ്ച ഭിക്ഖൂ ചത്താരി പാരാജികാനി രക്ഖണകാ…പേ॰… സാസനം വുഡ്ഢിം വിരുള്ഹിം ഗമയിസ്സന്തീ''തി. ഏതേന ച പരിക്ഖീണേ കാലേ ലജ്ജിഗണം അലഭന്തേന വിനയധരേന അലജ്ജിനോപി

പകതത്തേ സങ്ഗഹേത്വാ തേഹി സഹ ധമ്മാമിസസമ്ഭോഗം സംവാസം കരോന്തേന ബഹൂ കുലപുത്തേ ഉപസമ്പാദേത്വാ സാസനം പഗ്ഗഹേതും വട്ടതീതി ഇദം സിജ്ഝതീതി ദട്ഠബ്ബം. ഗരഹിതുകാമതാ, ഉപസമ്പന്നസ്സ സന്തികേ സിക്ഖാപദവിവണ്ണനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

വിലേഖനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. മോഹനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൪൪. തതിയേ പാളിയം **കോ പന വാദോ ഭിയ്യോതി** തേഹി അഞ്ഞേഹി ഭിക്ഖൂഹി ദിട്ഠദ്വത്തിവാരതോ ഭിയ്യോ പന വിത്ഥാരേന ഉദ്ദിസിയമാനേ പാതിമോക്ഖേ നിസിന്നപുബ്ബതാ അത്ഥി ചേ, തത്ഥ കിമേവ വത്തബ്ബം, ആപത്തിമോക്ഖോ നത്ഥി ഏവാതി അധിപ്പായോ. **തഞ്ച യഥാധമ്മോ കാരേതബ്ബോതി തന്തി** കാരണത്ഥേ ഉപയോഗവചനം, തായാതി അത്ഥോ. യഥാ ധമ്മോ ച വിനയോ ച ഠിതോ, തഥാ തായ ആപത്തിയാ കാരേതബ്ബോതി വുത്തം ഹോതി. മോഹാരോപനം, തിക്ഖത്തും സുതഭാവോ, മോഹേതുകാമസ്സ മോഹനന്തി തീണി അങ്ഗാനി.

മോഹനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. പഹാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൫൧. ചതുത്ഥേ പാളിയം **കായപടിബദ്ധേന വാതി** ഏത്ഥ പാസാണാദിനിസ്സഗ്ഗിയപഹാരോപി സങ്ഗഹിതോ.

൪൫൨. **രത്തചിത്തോതി** കായസംസഗ്ഗരാഗേന വുത്തം. മേഥുനരാഗേന പന പഹാരതോ പുരിസാദീസു ദുക്കടമേവ. മോക്ഖാധിപ്പായേന ദണ്ഡകോടിയാ സപ്പാദിം ഘട്ടേത്വാ മണ്ഡൂകാദിം മോചേന്തസ്സപി അനാപത്തി ഏവ. കുപിതതാ, ഉപസമ്പന്നസ്സ ന മോക്ഖാധിപ്പായേന പഹാരോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

പഹാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. തലസത്തികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൫൭. പഞ്ചമേ **ന പഹരിതുകാമതായ ദിന്നത്താ ദുക്കടന്തി** ഏത്ഥ കിമിദം ദുക്കടം, പഹാരപച്ചയാ, ഉദാഹു ഉഗ്ഗിരണപച്ചയാതി? ഉഗ്ഗിരണപച്ചയാവ, ന പഹാരപച്ചയാ. ന ഹി പഹരിതുകാമതായ അസതി തപ്പച്ചയാ കാചി ആപത്തി യുത്താ, ഉഗ്ഗിരണസ്സ പന അത്തനോ സഭാവേന അസണ്ഠിതത്താ തപ്പച്ചയാ പാചിത്തിയം ന ജാതം, അസുദ്ധചിത്തേന കതപയോഗത്താ ച ഏത്ഥ അനാപത്തി ന യുത്താതി ദുക്കടം വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം.

൪൫൮. **പുബ്ബേതി** അനന്തരസിക്ഖാപദേ. സേസം അനന്തരസദിസമേവ.

തലസത്തികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. അമൂലകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൩൯. ഛട്ഠേ **"അത്തപരിത്താണം കരോന്താ"**തി ഇദം ന ച വേരമൂലികാ അനുദ്ധംസനാതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. അനുദ്ധംസനക്ഖണേ പന കോപചിത്തമേവ ഉപ്പജ്ജതി. തേനേവ **"ദുക്ഖവേദന"**ന്തി വുത്തം. സേസം വുത്തനയമേവ.

അമൂലകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. കുക്കുച്ചുപ്പാദനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൪൪. സത്തമേ ഉപസമ്പന്നസ്സ അഫാസുകാമതാ, കുക്കുച്ചുപ്പാദനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

കുക്കുച്ചുപ്പാദനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. ഉപസ്സുതിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൭൧. അട്ഠമേ സുയ്യതീതി **സുതി,** വചനം. തസ്സാ സമീപം **ഉപസ്സുതി**. സുയ്യതി ഏത്ഥാതി സുതീതി ഏവഞ്ഹി അത്ഥേ ഗയ്ഹമാനേ സവനട്ഠാനസമീപേ അഞ്ഞസ്മിം അസ്സവനട്ഠാനേ തിട്ഠതീതി ആപജ്ജതി. അട്ഠകഥായഞ്ച ഉപസ്സുതി-സദ്ദസ്സേവ അത്ഥം ദസ്സേതും **"യത്ഥ ഠത്വാ"**തിആദി വുത്തം, ന സുതി-സദ്ദമത്തസ്സ.

൪൭൩. **ഏകപരിച്ഛേദാനീ**തി കദാചി അകിരിയതോ, കദാചി കിരിയതോ സമുട്ഠാനസാമഞ്ഞേന വുത്തം. ഉപസമ്പന്നേന ചോദനാധിപ്പായോ, സവനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ഉപസ്സുതിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ഖിയ്യനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൭൪. നവമേ ധമ്മകമ്മതാ, ജാനനം, ഛന്ദം ദത്വാ ഖിയ്യനന്തി തീണി അങ്ഗാനി.

ഖിയ്യനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. പക്കമനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൮൧. ദസമേ വിനിച്ഛയകഥായ ധമ്മികതാ, തം ഞത്വാ കമ്മതോ പട്ഠായ ഏകസീമട്ഠസ്സ സമാനസംവാസികസ്സ ഹത്ഥപാസവിജഹനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

പക്കമനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. ദുബ്ബലസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൮൪. ഏകാദസമേ ഉപസമ്പന്നസ്സ ധമ്മേന ലദ്ധസമ്മുതിതാ, സങ്ഘേന സദ്ധിം ചീവരം ദത്വാ ഖിയ്യിതുകാമതായ ഖിയ്യനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ദുബ്ബലസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ർവ്വൻ. ദ്വാദസമം വുത്തനയമേവ.

നിട്ഠിതോ സഹധമ്മികവഗ്ഗോ അട്ഠമോ.

൯. രാജവഗ്ഗോ

൧. അന്തേപുരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

ർ൯൯. നവമവഗ്ഗസ്സ പഠമേ പാളിയം **സംസുദ്ധഗഹണികോ**തി എത്ഥ **ഗഹണീ**തി ഗബ്ഭാസയസഞ്ഞിതോ മാതു കുച്ഛിപ്പദേസോ, പുരിസന്തരസുക്കാസമ്ഫുട്ഠതായ സംസുദ്ധഗഹണികോ. അഭിസിത്തഖത്തിയതാ, ഉഭിന്നമ്പി സയനിഘരതോ അനിക്ഖന്തതാ, അപ്പടിസംവിദിതസ്സ ഇന്ദഖീലാതിക്കമോതി തീണി അങ്ഗാനി.

അന്തേപുരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. രതനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦൨. ദുതിയേ **ആവസഥസ്സാ**തി എത്ഥ അന്തോആരാമേ വാ ഹോതു അഞ്ഞത്ഥ വാ, യത്ഥ കത്ഥചി അത്തനോ വസനട്ഠാനം ആവസഥോ നാമ. **ഛന്ദേനപി ഭയേനപീ**തി വഡ്ഢകിആദീസു ഛന്ദേന, രാജവല്ലഭേസു ഭയേന. **ആകിണ്ണമനുസ്സേപി ജാതേ…പേ॰… ആസങ്കന്തീ**തി തസ്മിം നിമ്മനുസ്സട്ഠാനേ പച്ഛാ ആകിണ്ണമനുസ്സേ ജാതേപി വിസരിത്വാ ഗമനകാലേ അഞ്ഞസ്സ അദിട്ഠത്താ തമേവ ഭിക്ഖും ആസങ്കന്തി. **പതിരൂപം** നാമ കപ്പിയഭണ്ഡേ സയം പംസുകൂലം ഗഹേത്വാ അകപ്പിയഭണ്ഡേ പതിരൂപാനം ഉപാസകാദീനം ദസ്സേത്വാ ചേതിയാദിപുഞ്ഞേ നിയോജനം വാ ദാപേത്വാ നിരപേക്ഖഗമനം വാ. **സമാദപേത്വാ**തി യാചിത്വാ. പരസന്തകതാ, വിസ്സാസഗ്ഗാഹപംസുകൂലസഞ്ഞാനം അഭാവോ, അനനുഞ്ഞാതകാരണാ ഉഗ്ഗഹണാദി ചാതി തീണി അങ്ഗാനി.

രതനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. വികാലഗാമപ്പവിസനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦൮. തതിയേ പാളിയം **ഭയകഥ**ന്തി രാജചോരാദിഭയം വാ രോഗാമനുസ്സദുബ്ഭിക്ഖകന്താരാദിഭയം വാ ആരബ്ഭ പവത്തം. **വിസിഖാകഥ**ന്തി സുനിവിട്ഠാദിവീഥികഥം. **കുമ്ഭട്ഠാനകഥ**ന്തി ഉദകതിത്ഥകഥം, കുമ്ഭദാസീകഥം വാ. **പുബ്ബപേതകഥ**ന്തി അതീതഞാതികഥം. **നാനത്തകഥ**ന്തി വുത്താഹി, വക്ഖമാനാഹി ച വിമുത്തം നാനാസഭാവം നിരത്ഥകകഥം. **ലോകക്ഖായിക**ന്തി ''അയം ലോകോ കേന നിമ്മിതോ''തിആദിനാ ലോകസഭാവക്ഖാനവസേന പവത്തനകഥാ. ഏവം **സമുദ്ദക്ഖായികാ** വേദിതബ്ബാ. ഇതി ഭവോ ഇതി അഭവോതി യം വാ തം വാ നിരത്ഥകകാരണം വത്വാ പവത്തിതകഥാ **ഇതിഭവാഭവകഥാ**. എത്ഥ ച ഭവോ സസ്സതം, വുഡ്ഢി, കാമസുഖഞ്ചാതി തിവിധോ, അഭവോ തബ്ബിപരീതവസേന. ഇതി ഇമായ ഛബ്ബിധായ ഇതിഭവാഭവകഥായ സദ്ധിം **ദ്വത്തിംസതിരച്ഛാനകഥാ** നാമ ഹോന്തി. അഥ വാ പാളിയം സരൂപതോ അനാഗതാപി അരഞ്ഞപബ്ബതനദീദീപകഥാ ഇതി-സദ്ദേന സങ്ഗഹേത്വാ ദ്വത്തിംസതിരച്ഛാനകഥാതി വുച്ചന്തി. **ഇതി വാ**തി എത്ഥ

ഇതി-സദ്ദോ പകാരത്ഥേ. **വാ**-സദ്ദോ വികപ്പത്ഥേ. തസ്മാ ഏവം പകാരം ഇതോ അഞ്ഞം വാ താദിസം നിരത്ഥകകഥം കഥേതീതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

൫൭൨. **ഉസ്സാഹം പടിപ്പസ്സമ്ഭേത്വാ വിഹാരം ഗച്ഛന്താതി** ഏത്ഥ ഗാമൂപചാരതോ ബഹി നിക്ഖന്തേ അന്തരാരാമാദീനമുപചാരം പവിട്ഠേ സന്ധായ വുത്തം. ഗാമൂപചാരബ്ഭന്തരേ പന പടിപസ്സദ്ധുസ്സാഹാനമ്പി പുന തമേവ വാ അഞ്ഞം വാ ഗാമം പവിസിതുകാമതായ സതി ആപുച്ഛനകിച്ചം നത്ഥി. **"കുലഘരേ വാ…പേ॰… ഗന്തബ്ബ"**ന്തി ഇദം പന പുരേഭത്തം പവിട്ഠാനം വികാലേ സഞ്ജാതേ വികാലേ ഗാമപ്പവേസസ്സ ആപുച്ഛിതബ്ബതായ വുത്തം. **അദിന്നാദാനേ വുത്തനയേനാ**തി ദുതിയലേഡ്ഡുപാതം സന്ധായ വുത്തം.

൫൭൫. **അന്തരാരാമന്തിആദീസൂ**തി ഏത്ഥ ഉസ്സവദിവസാദീസു മനുസ്സേഹി ഗാമേ പദക്ഖിണം കാരേന്തം **ജിനബിമ്ബാദിം** പൂജേതുകാമേഹി വാ രോഗവൂപസമാദിയത്ഥം മനുസ്സേഹി യാചിതേഹി വാ ഭിക്ഖൂഹി സുപ്പടിച്ഛന്നാദിവിധിം അകത്വാപി വീഥിമജ്ഝേനേവ ഗാമം പദക്ഖിണം കാതും വട്ടതീതി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം അനാപത്തിവാരേ അവുത്തത്താ, "മഗ്ഗാ അനോക്കമിത്വാ…പേ॰… പാചിത്തിയ"ന്തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ വികാലഗാമപ്പവേസനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) പടിക്ഖിത്തത്താ ച. വേസാലിം അനുപരിയായിത്വാ പരിത്തം കരോന്തേനാപി ആനന്ദത്ഥേരേന സുപ്പടിച്ഛന്നതാദിം അകോപേന്തേനേവ, അപഞ്ഞത്തേ വാ സിക്ഖാപദേ കതന്തി ദട്ഠബ്ബം. കേചി പന "അന്തരാരാമാദിഗാമന്തരേ ഠിതേഹി ഗരുട്ഠാനീയാനം പച്ചുഗ്ഗമനാനുഗ്ഗമനാദിവസേന ഗാമവീഥിം ഓതരിതും വട്ടതീ"തി വദന്തി, തമ്പി അന്തരഘരം പവിസന്തം പതി കാതും ന വട്ടതി ഏവ. അന്തരാരാമാദികപ്പിയഭൂമിം പന ഉദ്ദിസ്സ ഗച്ഛന്തം പതി കാതും വട്ടതീതി ഖായതി, വീമംസിതബ്ബം. സന്തം ഭിക്ഖും അനാപുച്ഛനാ , അനനുഞ്ഞാതകാരണാ വികാലേ ഗാമപ്പവേസോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

വികാലഗാമപ്പവിസനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. സൂചിഘരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൮൦. ചതുത്ഥേ പാളിയം **വാസിജടേ**തി വാസിദണ്ഡകേ. അട്ഠിമയാദിസൂചിഘരതാ, കരണകാരാപനാദിവസേന അത്തനോ പടിലാഭോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

സൂചിഘരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. മഞ്ചപീഠസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൮൭. പഞ്ചമേ പാളിയം **ആസയതോ, ഭിക്ഖവേ, മോഘപുരിസോ വേദിതബ്ബോ**തി ഹീനജ്ഝാസയവസേന അയം തുച്ഛപുരിസോതി ഞാതബ്ബോ, ഹീനായ പച്ചയേ ലോലതായ പുഗ്ഗലസ്സ തുച്ഛതാ ഞാതബ്ബാതി അധിപ്പായോ. ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ, ഇതോ പരേസു ച പഞ്ചസു അത്തനാ കാരാപിതസ്സ പടിലാഭേ ഏവ പാചിത്തിയം. പരിഭോഗേ പനസ്സ, അഞ്ഞേസഞ്ച ദുക്കടമേവ. പമാണാതിക്കന്തമഞ്ചപീഠതാ, അത്തനോ കരണകാരാപനവസേന പടിലാഭോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

മഞ്ചപീഠസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. തൂലോനദ്ധസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൨൫. ഛട്ഠേ **പോടകിതൂല**ന്തി തിണഗച്ഛജാതികാനം തൂലം. സേസം വുത്തനയമേവ.

തൂലോനദ്ധസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. നിസീദനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൩൧-൫൩൫. സത്തമേ നിസീദനസ്സ പമാണാതിക്കന്തതാ, അത്തനോ കരണാദിനാ പടിലാഭോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

നിസീദനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൩൭-൫൪൭. ഇമിനാ നയേന അട്ഠമനവമദസമേസുപി അങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനി. സേസം സബ്ബത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

നിട്ഠിതോ രാജവഗ്ഗോ നവമോ.

ഖുദ്ദകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൩. പാടിദേസനീയകണ്ഡം

൧. പഠമപാടിദേസനീയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൬൩. പാടിദേസനീയേസു പഠമേ **പടിദേസേതബ്ബാകാരദസ്സന**ന്തി ഏവം ആപത്തിം നവകസ്സ സന്തികേ ദേസേതബ്ബാകാരദസ്സനം. ഇമിനാ ലക്ഖണേന സമ്ബഹുലാനം ആപത്തീനമ്പി വുഡ്ഢസ്സ സന്തികേ ച ദേസേതബ്ബാകാരോ സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി. തത്രായം നയോ - ‘‘ഗാരയ്ഹേ, ആവുസോ, ധമ്മേ ആപജ്ജിം അസപ്പായേ പാടിദേസനീയേ’’തി ഏവം സമ്ബഹുലാസു. വുഡ്ഢസ്സ പന സന്തികേ ‘‘ഗാരയ്ഹം, ഭന്തേ, ധമ്മം…പേ॰… ഗാരയ്ഹേ, ഭന്തേ, ധമ്മേ’’തി യോജനാ വേദിതബ്ബാ. തത്ഥ **അസപ്പായ**ന്തി സഗ്ഗമോക്ഖന്തരായകരന്തി അത്ഥോ. അഞ്ഞാതികായ ഭിക്ഖുനിയാ അന്തരഘരേ ഠിതായ ഹത്ഥതോ സഹത്ഥാ യാവകാലികഗ്ഗഹണം, അജ്ഝോഹരണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

പഠമപാടിദേസനീയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൬൭. ദുതിയേ പരിപുണ്ണൂപസമ്പന്നായ അനനുഞ്ഞാതാകാരേന വോസാസനാ, അനിവാരേത്വാ ഭോജനജ്ഝോഹാരോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൫൭൦. തതിയേ സേക്ഖസമ്മതതാ, ഘരൂപചാരേ അനിമന്തിതതാ, ഗിലാനസ്സ അനിച്ചഭത്താദിം ഗഹേത്വാ ഭുഞ്ജനന്തി തീണി അങ്ഗാനി.

൫൭൦. ചതുത്ഥേ സാസങ്കാരഞ്ഞസേനാസനതാ, അനനുഞ്ഞാതം യാവകാലികം അപ്പടിസംവിദിതം അജ്ഝാരാമേ പടിഗ്ഗഹേത്വാ അഗിലാനസ്സ അജ്ഝോഹരണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി. സേസം ഉത്താനമേവ.

പാടിദേസനീയവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൭. സേഖിയകണ്ഡം

൧. പരിമണ്ഡലവഗ്ഗവണ്ണനാ

൫൭൬. സേഖിയേസു യസ്മാ **വത്തക്ഖന്ധകേ** (ചൂളവ॰ ൩൫൬ ആദയോ) വുത്തവത്താനിപി സിക്ഖിതബ്ബത്താ സേഖിയാനേവ, തസ്മാ പാരാജികാദീസു വിയേത്ഥ പാളിയം പരിച്ഛേദോ ന കതോ. ചാരിത്തനയദസ്സനത്ഥഞ്ച ''യോ പന ഭിക്ഖു ഓലമ്ബേന്തോ നിവാസേയ്യ, ദുക്കട''ന്തി അവത്വാ ''സിക്ഖാ കരണീയാ''തി സബ്ബത്ഥ പാളി ആരോപിതാ. പദഭാജനേ പന ''ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ''തി വുത്തത്താ സബ്ബത്ഥ അനാദരിയകരണേ ദുക്കടം വേദിതബ്ബം.

അട്ഠങ്ഗുലമത്തന്തി **മത്ത**-സദ്ദേന തതോ കിഞ്ചി അധികം, ഊനമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. തേനേവ നിസിന്നസ്സ ചതുരങ്ഗുലമത്തമ്പി വുത്തം. ന ഹി നിസിന്നസ്സ ചതുരങ്ഗുലപ്പമാണം, ഠിതസ്സ അട്ഠങ്ഗുലമേവാതി സക്കാ നിയമേതും ഊനാധികത്തസമ്ഭവതോ. തസ്മാ യഥാ സാരുപ്പം ഹോതി ഏവം അട്ഠങ്ഗുലാനുസാരേന നിവാസനഞ്ഞേവ അധിപ്പേതന്തി ഗഹേതബ്ബം. തേനേവ വക്ഖതി ''യോ പന ഭിക്ഖു സുക്ഖജങ്ഘോ വാ''തിആദി. **കുരുന്ദിയം** ''അജാനന്തസ്സ അനാപത്തീ''തി ആദരം കത്വാ ഉഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സാപി അജാനനം സന്ധായ വുത്തം. തേനാപി നിരന്തരം നിവാസനപാരുപനവത്തം സിക്ഖിതബ്ബം, അസിക്ഖിതോ അനാദരിയമേവ. പരിമണ്ഡലഗ്ഗഹണേന ഉക്ഖിപിത്വാ നിവാസനമ്പി പടിക്ഖിത്തന്തി ആഹ **''ഉക്ഖിപിത്വാ വാ ഓതാരേത്വാ വാ''**തി.

സചിത്തകന്തി വത്ഥുവിജാനനചിത്തേന സചിത്തകം. **സാരത്ഥദീപനിയം** പന **ഉപതിസ്സത്ഥേരവാദനയേന** ലോകവജ്ജത്തം ഗഹേത്വാ ''വത്ഥുവിജാനനചിത്തേന, പണ്ണത്തിവിജാനനചിത്തേന ച സചിത്തക''ന്തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ സേഖിയകണ്ഡ ൩.൫൭൬) വുത്തം. തത്ഥ ച വത്ഥുവിജാനനം വിസും ന വത്തബ്ബം. പണ്ണത്തിവിജാനനേന തസ്സാപി അന്തോഗധഭാവതോ ഇദം വത്ഥും ഏവം വീതിക്കമന്തസ്സ ആപത്തീതി വിജാനന്തോ ഹി പണ്ണത്തിം വിജാനാതീതി വുച്ചതി. **ഉപതിസ്സത്ഥേരവാദേ** ചേത്ഥ പണ്ണത്തിം അജാനിത്വാ അപരിമണ്ഡലനിവാസനാദിവത്ഥുമേവ ജാനന്തസ്സ പണ്ണത്തിവീതിക്കമൊനാദരിയാഭാവാ സബ്ബസേഖിയേസു അനാപത്തി ഏവ അഭിമതാ, തഞ്ച ന യുത്തം **കോസമ്ബക്ഖന്ധകേ** (മഹാവ॰ ൪൫൧ ആദയോ) വച്ചകുടിയം ഉദകാവസേസം ഠപേന്തസ്സ പണ്ണത്തിവിജാനനാഭാവേപി ആപത്തിയാ വുത്തത്താ. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ ''തേന ഖോ പന സമയേന അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ആപത്തിം ആപന്നോ ഹോതി ...പേ॰... സോ അപരേന സമയേന തസ്സാ ആപത്തിയാ അനാപത്തിദിട്ഠി ഹോതീ''തിആദി (മഹാവ॰ ൪൫൧). **അട്ഠകഥായ**ഞ്ചസ്സ ''ത്വം ഏത്ഥ ആപത്തിഭാവം ന ജാനാസീതി, ആമ ന ജാനാമീതി. ഹോതു ആവുസോ, ഏത്ഥ ആപത്തീതി, സചേ ഹോതി, ദേസേസ്സാമീതി. സചേ പന തേ, ആവുസോ, അസഞ്ചിച്ച അസതിയാ കതം, നത്ഥി ആപത്തീതി. സോ തസ്സാ ആപത്തിയാ അനാപത്തിദിട്ഠി അഹോസീ''തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൪൫൧) വുത്തം, തഥാ ''അധമ്മവാദീതി ഉക്ഖിത്താനുവത്തകേസു അഞ്ഞതരോ''തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൪൫൭-൪൫൮) ച വുത്തം. ഖന്ധകവത്താനഞ്ഹി സേഖിയത്താ തത്ഥ വുത്തോ നയോ ഇമേസം, ഇധ വുത്തോ ച തേസം സാധാരണോവ ഹോതീതി. തേനേവ ''അസഞ്ചിച്ച അസതിയാ കതം, നത്ഥി ആപത്തീ''തി ഏവം ഇധ വുത്തോ ആപത്തിനയോ

തത്ഥാപി ദസ്സിതോ. തസ്മാ **ഫുസ്സദേവത്ഥേരവാദേ** ഏവ ഠത്വാ വത്ഥുവിജാനനചിത്തേനേവ സബ്ബസേഖിയാനി സചിത്തകാനി, ന പണ്ണത്തിവിജാനനചിത്തേന.
ഭിയ്യോകമ്യതായസൂപബ്യഞ്ജനപടിച്ഛാദനഉജ്ഝാനസഞ്ഞീതി ദ്വേ സിക്ഖാപദാനി ലോകവജ്ജാനി അകുസലചിത്താനി, സേസാനി പണ്ണത്തിവജ്ജാനി, തിചിത്താനി, തിവേദനാനി ചാതി ഗഹണമേവ യുത്തതരം ദിസ്സതി. തേനേവേത്ഥ "അസഞ്ചിച്ചാതി പുരതോ വാ പച്ഛതോ വാ ഓലമ്ബേത്വാ നിവാസേസ്സാമീതി ഏവം അസഞ്ചിച്ചാ"തിആദിനാ വത്ഥുഅജാനനവസേനേവ അനാപത്തിവണ്ണനാ കതാ, ന പണ്ണത്തിവിജാനനചിത്തവസേന.

അപിച "യസ്സ സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവ ഹോതി, തം ലോകവജ്ജ"ന്തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പഠമപാരാജികവണ്ണനാ) ഇമിനാ ലക്ഖണവചനേനാപി ചേതം സിജ്ഝതി. വത്ഥുവിജാനനചിത്തവസേനേവ ഹേത്ഥ "സചിത്തകപക്ഖേ"തി വുത്തം. ഇതരഥാ പണ്ണത്തിവിജാനനചിത്തവസേന സബ്ബസിക്ഖാപദാനമ്പി സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തസ്സ അകുസലത്തനിയമേന ലോകവജ്ജത്തപ്പസങ്ഗതോ പണ്ണത്തിവജ്ജമേവ ന സിയാ, ഇദഞ്ച വചനം നിരത്ഥകം സിയാ ഇമിനാ വചനേന നിവത്തേതബ്ബസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ അഭാവാ. ന ച സേഖിയേസു വത്ഥുവിജാനനചിത്തേന സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം പാണാതിപാതാദീസു വിയ അകുസലമേവാതി നിയമോ അത്ഥി, യേനേത്ഥ ലോകവജ്ജതാ പസജ്ജേയ്യ, "അനാദരിയം പടിച്ചാ"തി ചേതം പാളിവചനം വത്ഥും ജാനിത്വാ തീഹി ചിത്തേഹി വീതിക്കമമേവ അനാദരിയം കത്വാ വുത്തം, ന പണ്ണത്തിം ജാനിത്വാ അകുസലചിത്തേനേവ വീതിക്കമന്തി ഗഹേതബ്ബം. അഞ്ഞഥാ **ഖന്ധകപാളിയാ, അട്ഠകഥായഞ്ച** പുബ്ബാപരഞ്ച വിരുജ്ഝനതോതി അമ്ഹാകം ഖന്തി. യഥാ വാ ന വിരുജ്ഝതി, തഥാ ഏത്ഥ അധിപ്പായോ ഗവേസിതബ്ബോ. അനാദരിയം, അനാപത്തികാരണാഭാവോ , അപരിമണ്ഡലനിവാസനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം സബ്ബത്ഥ. കേവലം തത്ഥ തത്ഥ വുത്തപടിപക്ഖകരണവസേന തതിയങ്ഗയോജനമേവ വിസേസോ.

൫൭൭. ദുതിയാദീസു **ഗിഹിപാരുത**ന്തി സേതപടപാരുതാദി. **വിഹാരേപീ**തി സങ്ഘസന്നിപാതബുദ്ധുപട്ഠാനാദികാലം സന്ധായ വുത്തം.

൫൭൮. **ഗണ്ഠികം പടിമുഞ്ചിത്വാ**തിആദി പടിച്ഛാദനവിധിദസ്സനം. **ഗീവം പടിച്ഛാദേത്വാ**തിആദിനാ വുത്തത്താ സഞ്ചിച്ച ഗീവം, മണിബന്ധനഞ്ച അപ്പടിച്ഛാദേന്തസ്സ ആപത്തി. ഏത്ഥാപി പരിമണ്ഡലസിക്ഖാപദസ്സ സാധാരണത്താ ജാണുമണ്ഡലതോ ഹേട്ഠാ ചതുരങ്ഗുലമത്തം ഓതാരേത്വാ അനോലമ്ബേത്വാ പരിമണ്ഡലമേവ പാരുപിതബ്ബം.

൫൭൯. **വിവരിത്വാ നിസീദതോ**തി വിഹാരേ വിയ ഏകംസപാരുപനം സന്ധായ വുത്തം. "വാസത്ഥായ ഉപഗതസ്സാ"തി വുത്തത്താ വാസാധിപ്പായം വിനാ ധമ്മദേസനപരിത്തഭണനാദിഅത്ഥായ സുചിരമ്പി നിസീദന്തേന സബ്ബം അന്തരഘരവത്തം പൂരേന്തേനേവ നിസീദിതബ്ബം. നിസീദനപടിസംയുത്തേസു ഏവ ച സിക്ഖാപദേസു "വാസൂപഗതസ്സാ"തി അനാപത്തിയാ വുത്തത്താ വാസത്ഥായ അന്തരഘരം ഉപഗച്ഛന്തേനാപി സുപ്പടിച്ഛന്നതാദിസബ്ബം അകോപേന്തേനേവ ഗന്തബ്ബം. "വാസൂപഗതസ്സാ"തി ഹി വുത്തം, ന പന ഉപഗച്ഛമാനസ്സാതി. കേചി പന "ഏകേകസ്മിം പഠമം ഗന്ത്വാ വാസപരിഗ്ഗഹേ

കതേ തതോ അഞ്ഞേഹി യഥാസുഖം ഗന്തും വട്ടതീ”തി വദന്തി. അപരേ പന “ഗേഹസ്സാമികേഹി ‘യാവ തുമ്ഹേ നിവസിസ്സഥ, താവ തുമ്ഹാകം ഇമം ഗേഹം ദേമീ’തി ദിന്നേ അഞ്ഞേഹി അവാസാധിപ്പായേഹി അന്തരാരാമേ വിയ യഥാസുഖം ഗന്തും, നിസീദിതുഞ്ച വട്ടതീ”തി വദന്തി, തം സബ്ബം ന ഗഹേതബ്ബം തഥാവചനാഭാവാ, ദാനലക്ഖണാഭാവാ, താവത്തകേന വിഹാരസങ്ഖ്യാനുപഗമനതോ ച. “യാവ നിസീദിസ്സഥ, താവ തുമ്ഹാകം ഇമം ഗേഹം ദേമീ”തി ദേന്തോപി ഹി താവകാലികമേവ ദേതി വത്ഥുപരിച്ചാഗലക്ഖണത്താ ദാനസ്സ.

൫൮൨. **ചതുഹത്ഥപ്പമാണ**ന്തി വഡ്ഢകീഹത്ഥം സന്ധായ വുത്തന്തി വദന്തി.

൫൮൪. **ഉക്ഖിത്തചീവരോ ഹുത്വാ**തി കടിതോ ഉദ്ധം കായബന്ധനാദിദസ്സനവസേനേവുക്ഖിപനം സന്ധായ വുത്തം പിണ്ഡായ ചരതോ പത്തഗ്ഗഹണാദിമത്തസ്സ അനുഞ്ഞാതത്താ. തേനേവ **“നിസിന്നകാലേ പന ധമകരണ”**ന്തിആദി വുത്തം. നിസിന്നകാലേ ഹി ഖന്ധേ ലഗ്ഗപത്തഥവികാദിതോ ധമകരണം നീഹരന്തസ്സ കടിതോ ഉദ്ധമ്പി ദിസ്സതി, തഥാ അദസ്സേത്വാ നീഹരിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. ആസനേ നിസീദന്തസ്സാപി ച പാരുപിതചീവരം കിഞ്ചി ഉക്ഖിപിത്വാ സങ്ഘാടിം ജങ്ഘപിണ്ഡേഹി അനുക്ഖിപിത്വാവ നിസീദിതബ്ബം. ഇമസ്മിഞ്ഞേവ പന സിക്ഖാപദേ “വാസൂപഗതസ്സാ”തി വുത്തത്താ നിസീദനപടിസംയുത്തേസു ഛട്ഠഅട്ഠമേസു അവുത്തത്താ വാസൂപഗതേനാപി സുസംവുതേന ഓക്ഖിത്തചക്ഖുനാവ നിസീദിതബ്ബം. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായ**മ്പി തേസം വിസേസം അവത്വാ ഇധേവ “വാസൂപഗതസ്സ പന അനാപത്തീ”തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ഉക്ഖിത്തകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്താ.

പരിമണ്ഡലവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഉജ്ജഗ്ഘികവഗ്ഗവണ്ണനാ

൫൮൬. ദുതിയവഗ്ഗാദിഉജ്ജഗ്ഘികഅപ്പസദ്ദേസു നിസീദനപടിസംയുത്തേസുപി വാസൂപഗതസ്സ അനാപത്തി ന വുത്താ, കായപ്പചാലകാദീസു ഏവ പന വുത്താ. പാളിപോത്ഥകേസു പനേതം കേസുചി പേയ്യാലേന ബ്യാമോഹിതത്താ ന സുട്ഠു വിഞ്ഞായതി. യത്ഥ ച അന്തരഘരേ ധമ്മം വാ ദേസേന്തസ്സ, പാതിമോക്ഖം വാ ഉദ്ദിസന്തസ്സ മഹാസദ്ദേന യാവപരിസസാവനേപി അനാപത്തി ഏവാതി ദട്ഠബ്ബം തഥാ ആനന്ദത്ഥേരമഹിന്ദത്ഥേരാദീഹി ആചരിതത്താ.

ഉജ്ജഗ്ഘികവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

៣. ഖമ്ഭകതവഗ്ഗവണ്ണനാ

൬൦൩. പത്തേ ഗഹണസഞ്ഞാ അസ്സ അത്ഥീതി പത്തസഞ്ഞീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും **“പത്തേ സഞ്ഞം കത്വാ”**തി വുത്തം.

൬൦൪. **ഓലോണീ**തി ഏകാ ബ്യഞ്ജനവികതി. കഞ്ജികതക്കാദിരസോതി കേചി. മംസരസാദീനീതി **ആദി**-സദ്ദേന അവസേസാ സബ്ബാപി ബ്യഞ്ജനവികതി സങ്ഗഹിതാ.

൩൦൭. **സമഭരിത**ന്തി രചിതം. **ഹേട്ഠാ ഓരോഹതീ**തി സമന്താ ഓകാസസമ്ഭവതോ ഹത്ഥേന സമം കരിയമാനം ഹേട്ഠാ ഭസ്സതി. പത്തമത്ഥകേ ഠപിതാനി പൂവാനി ഏവ വടംസകാകാരേന ഠപിതത്താ **“പൂവവടംസക”**ന്തി വുത്താനി. കേചി പന “പത്തം ഗഹേത്വാ ഥൂപീകതം പിണ്ഡപാതം രചിത്വാ ദിയ്യമാനമേവ ഗണ്ഹതോ ആപത്തി, ഹത്ഥഗതേ ഏവ പന പത്തേ ദിയ്യമാനേ ഥൂപീകതമ്പി ഗഹേതും വട്ടതീ”തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബമേവ “സമതിത്തിക”ന്തി ഭാവനപുംസകവസേന സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ.

ഖമ്ഭകതവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. സക്കച്ചവഗ്ഗവണ്ണനാ

൩൦൯. ചതുത്ഥവഗ്ഗാദീസു **സപദാന**ന്തി ഏത്ഥ ദാനം വുച്ചതി അവഖണ്ഡനം, അപേതം ദാനതോ അപദാനം, സഹ അപദാനേന സപദാനം, അവഖണ്ഡനവിരഹിതം അനുപടിപാടിയാതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ **“തത്ഥ തത്ഥ ഓധിം അകത്വാ”**തിആദി.

൩൧൧. **വിഞ്ഞത്തിയ**ന്തി സൂപോദനവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദം സന്ധായ വദതി. **“വത്തബ്ബം നത്ഥീ”**തി ഇമിനാ പാളിയാവ സബ്ബം വിഞ്ഞായതീതി ദസ്സേതി. തത്ഥ പാളിയം **അസഞ്ചിച്ചാ**തിആദീസു വത്ഥുമത്തം ഞത്വാ ഭുഞ്ജനേന ആപത്തിം ആപജ്ജന്തസ്സേവ പുന പണ്ണത്തിം ഞത്വാ മുഖഗതം ഛഡ്ഡേതുകാമസ്സ യം അരുചിയാ പവിട്ഠം, തം അസഞ്ചിച്ച പവിട്ഠം നാമ, തത്ഥ അനാപത്തി. തദേവ പുന അഞ്ഞവിഹിതതായ വാ അവിഞ്ഞത്തമിദന്തിസഞ്ഞായ വാ ഭുഞ്ജനേ **“അസതിയാ”**തി വുച്ചതി.

൩൧൨. **“അഞ്ഞസ്സത്ഥായാ”**തി ഇദമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ അത്തനോ അത്ഥായ വിഞ്ഞാപേത്വാ സയം ഭുഞ്ജനേ ഏവ പഞ്ഞത്തത്താ ഇമിനാ സിക്ഖാപദേന അനാപത്തിം സന്ധായ വുത്തം. പഞ്ചസഹധമ്മികാനം പന അത്ഥായ അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതട്ഠാനേ വിഞ്ഞാപേന്തോ വിഞ്ഞത്തിക്ഖണേ അട്ഠകഥാസു സുത്താനുലോമതോ വുത്തഅകതവിഞ്ഞത്തിദുക്കടതോ ന മുച്ചതി. സഞ്ചിച്ച ഭുഞ്ജനക്ഖണേ സയഞ്ച അഞ്ഞേ ച മിച്ഛാജീവതോ ന മുച്ചന്തീതി ഗഹേതബ്ബം.

൩൧൬. **“കുക്കുടണ്ഡം അതിഖുദ്ദക”**ന്തി ഇദം അസാരുപ്പവസേന വുത്തം, അതിമഹന്തേ ഏവ ആപത്തീതി ദട്ഠബ്ബം. ഭുഞ്ജന്തേന പന ചോരാദിഭയം പടിച്ച മഹന്തമ്പി അപരിമണ്ഡലമ്പി കത്വാ സീഘം ഭുഞ്ജനവസേനേത്ഥ **ആപദാ**. ഏവമഞ്ഞേസുപി യഥാനുരൂപം ദട്ഠബ്ബം.

സക്കച്ചവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. കബളവഗ്ഗവണ്ണനാ

൩൧൭. അനാഹടേ കബളേ മുഖദ്വാരവിവരണേ പന പയോജനാഭാവാ “ആപദാസൂ”തി ന വുത്തം. ഏവമഞ്ഞേസുപി ഈദിസേസു.

൩൧൯. **സബ്ബം ഹത്ഥ**ന്തി ഹത്ഥേകദേസോ അങ്ഗുലിയോ വുത്താ “ഹത്ഥമുദ്ദാ”തിആദീസു വിയ, തസ്മാ ഏകങ്ഗുലിമ്പി മുഖേ പക്ഖിപിതും ന

വട്ടതി.

കബളവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. സുരുസുരുവഗ്ഗവണ്ണനാ

൬൨൭. പാളിയം **സീതീകതോതി** സീതപീളിതോ. **സിലകബുദ്ധോതി** പരിഹാസവചനമേതം. സിലകഞ്ഹി കിഞ്ചി ദിസ്വാ ''ബുദ്ധോ അയ''ന്തി വോഹരന്തി.

൬൨൮. **''അങ്ഗുലിയോ മുഖേ പവേസേത്വാ ഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ''**തി ഇമിനാ സബ്ബം ഹത്ഥം അന്തോമുഖേ പക്ഖിപനസിക്ഖാപദസ്സപി പവിട്ഠങ്ഗുലിനില്ലേഹനേന ഇമസ്സപി സിക്ഖാപദസ്സ അനാപത്തിം ദസ്സേതി. **ഏസേവ നയോ**തി ഘനയാഗുആദീസു പത്തം ഹത്ഥേന, ഓട്ഠഞ്ച ജിവ്ഹായ നില്ലേഹിതും വട്ടതീതി അതിദിസതി. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഘനയാഗുആദിവിരഹിതം നില്ലേഹിതും ന വട്ടതി.

൬൩൪. **വിലീവച്ഛത്ത**ന്തി വേണുപേസികാഹി കതം. **മണ്ഡലബദ്ധാനീ**തി ദീഘസലാകാസു തിരിയം വലയാകാരേന സലാകം ഠപേത്വാ സുത്തേഹി ബദ്ധാനി ദീഘഞ്ച തിരിയഞ്ച ഉജുകമേവ സലാകായോ ഠപേത്വാ ദള്ഹബദ്ധാനി ചേവ തിരിയം ഠപേത്വാ ദീഘദണ്ഡകേഹേവ സങ്കോചാരഹം കത്വാ സുത്തേഹേവ തിരിയം ബദ്ധാനി. **തത്ഥജാതകദണ്ഡകേന കത**ന്തി സഹ ദണ്ഡകേന ഛിന്നതാലപണ്ണാദീഹി കതം. **ഛത്തപാദുകായാ**തി യസ്മിം ഛത്തദണ്ഡകോടിം പവേസേത്വാ ഛത്തം ഉജുകം ഠപേത്വാ ഹേട്ഠാ ഛായായ നിസീദന്തി, തിട്ഠന്തി വാ, താദിസേ ഛത്താധാരേ.

൬൩൭. **ചാപോതി** മജ്ഝേ വങ്കകാജദണ്ഡസദിസാ ധനുവികതി. **കോദണ്ഡോ**തി വിദ്ധദണ്ഡാ ധനുവികതി.

സുരുസുരുവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. പാദുകവഗ്ഗവണ്ണനാ

൬൪൭. സത്തമവഗ്ഗേ **രുക്ഖതോ പതിതോ**തി ഏകം ഓലമ്ബനസാഖം ഗഹേത്വാ പതിതോ. **പാളിയാ**തി അത്തനോ ആചാരപ്പകാസകഗന്ഥസ്സ. **ധീരത്ഥൂ**തി ധീ അത്ഥു, നിന്ദാ ഹോതൂതി അത്ഥോ. **വിനിപാതനഹേതുനാ**തി വിനിപാതനസ്സ ഹേതുഭാവേന. **ത്വ**ന്തി ഉപയോഗത്ഥേ പച്ചത്തവചനം, തം ഇച്ചേവ വാ പാഠോ. **അസ്മാ**തി പാസാണോ.

൬൪൯. **ന കഥേതബ്ബ**ന്തി ഥേരേന അത്തനോ കങ്ഖാട്ഠാനസ്സ പുച്ഛിതത്താ വുത്തം. ദഹരസ്സ അത്ഥകോസല്ലം ഞാതും പുച്ഛിതേന ഉച്ചാസനേ നിസിന്നസ്സ ആചരിയസ്സ അനുയോഗദാനനയേന വത്തും വട്ടതി.

൬൫൨. **ഥേളേന ചേത്ഥ സിങ്ഘാണികാപി സങ്ഗഹിതാ**തി ഏത്ഥ ഉദകഗണ്ഡുസകം കത്വാ ഉച്ചുകചവരാദിഞ്ച മുഖേനേവ ഹരിതും ഉദകേസു ഛഡ്ഡേതും വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ.

പാദുകവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സേഖിയവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൬൫൫. അധികരണസമഥേസു ച ഇധ വത്തബ്ബം നത്ഥി.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗവണ്ണനാ

൧. പാരാജികകണ്ഡം

൧. ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൫൬. ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗേ **മിഗാരമാതുയാ**തി മിഗാരമാതു, വിസാഖായാതി അത്ഥോ. പാളിയം ''ഏഹി ഭിക്ഖുനീതി ഭിക്ഖുനീ, തീഹി സരണഗമനേഹി ഉപസമ്പന്നാതി ഭിക്ഖുനീ''തി ഇദം ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗപാളിയാ സമദസ്സനത്ഥം അട്ഠഗരുധമ്മപ്പടിഗ്ഗഹണേന ലദ്ധൂപസമ്പദം മഹാപജാപതിഗോതമിഞ്ചേവ തായ സഹ നിക്ഖന്താ ഭഗവതോ ആണായ ഭിക്ഖൂനഞ്ഞേവ സന്തികേ ഏകതോഉപസമ്പന്നാ പഞ്ചസതസാകിയാനിയോ ച സന്ധായ വുത്തം. താ ഹി ഭഗവതാ ആനന്ദത്ഥേരസ്സ യാചനായ പബ്ബജ്ജം അനുജാനന്തേന ''ഏഥ ഭിക്ഖുനിയോ, മമ സാസനേ തുമ്ഹേപി പവിസഥാ''തി വുത്താ വിയ ജാതാ. സാകിയാനിയോ ഏവ സരണസീലാനി ദത്വാ കമ്മവാചായ ഉപസമ്പാദിതത്താ ''തീഹി സരണഗമനേഹി ഉപസമ്പന്നാ''തി വുത്താ. ന ഹി ഏതാഹി അഞ്ഞാ ഏഹിഭിക്ഖുനിഭാവാദിനാ ഉപസമ്പന്നാ നാമ സന്തി. യം പന ഥേരീഗാഥാസു **ഭദ്ദായ കുണ്ഡലകേസിയാ** -

> ''നിഹച്ച ജാണും വന്ദിത്വാ, സമ്മുഖാ അഞ്ജലിം അകം;
> 'ഏഹി ഭദ്ദേ'തി മം അവോച, സാ മേ ആസൂപസമ്പദാ''തി. (ഥേരീഗാ॰ ൧൦൯) -

വുത്തം. യഞ്ച അപദാനേപി -

> ''ആയാചിതോ തദാ ആഹ, 'ഏഹി ഭദ്ദേ'തി നായകോ;
> തദാഹം ഉപസമ്പന്നാ, പരിത്തം തോയമദ്ദസ''ന്തി. (അപ॰ ഥേരീ ൨.൩.൪൪) -

വുത്തം. തമ്പി ''ഏഹി ത്വം ഭിക്ഖുനീനം സന്തികേ പബ്ബജ്ജം, ഉപസമ്പദഞ്ച ഗണ്ഹാഹീ''തി ഭഗവതോ ആണാ ഉപസമ്പദായ കാരണത്താ ഉപസമ്പദാ അഹോസീതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ വുത്തം. തഥാ ഹി വുത്തം **ഥേരീഗാഥാട്ഠകഥായം** ''ഏഹി ഭദ്ദേ, ഭിക്ഖുനുപസ്സയം ഗന്ത്വാ ഭിക്ഖുനീനം സന്തികേ പബ്ബജ്ജ ഉപസമ്പജ്ജസ്സൂതി മം അവച ആണാപേസി, സാ സത്ഥു ആണാ മയ്ഹം ഉപസമ്പദായ കാരണത്താ ഉപസമ്പദാ ആസി അഹോസീ''തി (ഥേരീഗാ॰ അട്ഠ॰ ൧൧൧).

൬൫൭. **സാധാരണപാരാജികേഹീ**തി മേഥുനാദീഹി ചതൂഹി. താനി, പന അഞ്ഞാനി ച സാധാരണസിക്ഖാപദാനി യസ്മാ ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗേ വുത്തനിദാനവത്ഥാദീസു ഏവ സാധാരണവസേന പഞ്ഞത്താനി, പച്ഛാ പന താനി ഭിക്ഖുനീനം പാതിമോക്ഖുദ്ദേസം അനുജാനന്തേന ഭഗവതാ താസം സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനാഭാവേന ''യാ പന ഭിക്ഖുനീ ഛന്ദസോ മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവേയ്യാ''തിആദിനാ തദനുരൂപവസേന പരിവത്തേത്വാ അസാധാരണസിക്ഖാപദേഹി സദ്ധിം സംസന്ദേത്വാ ഭിക്ഖുനിപാതിമോക്ഖുദ്ദേസവസേന ഏകതോ സങ്ഗഹിതാനി. യസ്മാ ച നേസം **ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗേ** (പാരാ॰ ൪൪ ആദയോ) വുത്തനയേനേവ സബ്ബോപി

വിനിച്ഛയോ സക്കാ ഞാതും, തസ്മാ താനി വജ്ജേത്വാ അസാധാരണാനം ഏവ ഇധ വിഭങ്ഗോ വുത്തോതി വേദിതബ്ബം.

൬൭൭. ഭിക്ഖൂനം "കായസംസഗ്ഗം സാദിയേയ്യാ"തി അവത്വാ "സമാപജ്ജേയ്യാ"തി വുത്തത്താ **"ഭിക്ഖു ആപത്തിയാ ന കാരേതബ്ബോ"**തി വുത്തം. **തബ്ബഹുലനയേനാ**തി കിരിയാസമുട്ഠാനസ്സേവ ബഹുലഭാവതോ, ഏതേന അകിരിയാസമുട്ഠാനാപി അയം ആപത്തി ഹോതീതി ദസ്സേതി. കിഞ്ചാപി ദസ്സേതി, മയം പനേത്ഥ ഏവം തക്കയാമ "കായസംസഗ്ഗക്ഖണേ സാദിയന്തിയാ കിരിയായ അഭാവേപി തതോ പുബ്ബേ പവത്തിതാനം പടിച്ഛന്നട്ഠാനഗമനഇങ്ഗിതാകാരദസ്സനാദികിരിയാനം വസേനേവ കിരിയാസമുട്ഠാനമേവ, പരേഹി മഗ്ഗേ കരിയമാനുപക്കമേന നിച്ചലസ്സ സാദിയതോ സുക്കവിസ്സട്ഠി വിയ പുബ്ബപയോഗാഭാവേപി വാ തസ്മിഞ്ഞേവ ഖണേ പരൂപക്കമേന ജനിയമാനായ അത്തനോ കായചലനാദിസങ്ഖാതായ കിരിയായ, സാ ഹി സാദിയമാനേന തസ്സാ ചിത്തേനാപി സമുട്ഠിതാ കിരിയാ നാമ ഹോതി അവായമിത്വാ പരൂപക്കമേന മേഥുനസാദിയനേ വിയ, ഭിക്ഖൂനം പന പരൂപക്കമജനിതം കിരിയം അബ്ബോഹാരികം കത്വാ അത്തനാ കരിയമാനപയോഗവസേനേവ 'കായസംസഗ്ഗം സമാപജ്ജേയ്യാ'തി ഏവം വിസേസേത്വാവ സിക്ഖാപദസ്സ പഞ്ഞത്തത്താ സാദിയമാനേപി ന ദോസോ. ഇതരഥാ ഹി തബ്ബഹുലനയേനേത്ഥ കിരിയത്തേ ഗയ്ഹമാനേ അഞ്ഞേസമ്പി കിരിയാകിരിയസിക്ഖാപദാനം കിരിയത്തഗ്ഗഹണപ്പസങ്ഗോ സിയാ"തി. തസ്മാ വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **സാ**തി കിരിയാസമുട്ഠാനതാ. **തഥേവാ**തി കായസംസഗ്ഗരാഗീ ഏവ.

ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. വജ്ജപടിച്ഛാദികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൬൬. ദുതിയേ **പുരിമേനാ**തിആദി സുന്ദരീനന്ദായ വജ്ജപടിച്ഛാദനേ പഞ്ഞത്തതം സന്ധായ വുത്തം. **"അട്ഠന്ന"**ന്തി വുത്തത്താ വജ്ജപടിച്ഛാദനസ്സാപി പടിച്ഛാദനേ പാരാജികമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. **"ധുരം നിക്ഖിത്തമത്തേ"**തി വുത്തത്താ പണ്ണത്തിം അജാനന്തിയാപി "ഇദം വജ്ജം ന പകാസേസ്സാമീ"തി ഛന്ദേന ധുരം നിക്ഖേപക്ഖണേ പാരാജികന്തി ദട്ഠബ്ബം. തം പന പടിച്ഛാദനം യസ്മാ "പേസലാ ഞത്വാ ഗരഹിസ്സന്തീ"തി ഭയേനേവ ഹോതി, ഭയഞ്ച കോധചിത്തസമ്പയുത്തം, തസ്മാ ഇദം **"ദുക്ഖവേദന"**ന്തി വുത്തം. യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ പാരാജികകണ്ഡ ൩.൬൬൬) "കിഞ്ചാപി വജ്ജപടിച്ഛാദനം പേമവസേന ഹോതി, തഥാപി സിക്ഖാപദവീതിക്കമചിത്തം ദോമനസ്സിതമേവ ഹോതീ"തി ഏവം പണ്ണത്തിവീതിക്കമചിത്തേനേവ ഛാദനം ദോമനസ്സത്തേ കാരണം വുത്തം, തം അകാരണം പണ്ണത്തിവിജാനനം വിനാപി ആപജ്ജിതബ്ബതോവ.

വജ്ജപടിച്ഛാദികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬൬൯. തതിയം ഉത്താനമേവ.

൪. അട്ഠവത്ഥുകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൭൫. ചതുത്ഥേ ലോകസ്സാദസങ്ഖാതം മിത്തേഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം കാതബ്ബം **സന്ഥവം**. വുത്തമേവത്ഥം പരിയായന്തരേന ദസ്സേതും **“കായസംസഗ്ഗരാഗേനാ”**തി വുത്തം.

തിസ്സിത്ഥിയോ മേഥുനം തം ന സേവേതി യാ തിസ്സോ ഇത്ഥിയോ, താസു വുത്തം തം മേഥുനം ന സേവേയ്യ. **അനരിയപണ്ഡകേ**തി തയോ അനരിയേ, തയോ പണ്ഡകേ ച ഉപസങ്കമിത്വാ മേഥുനം ന സേവേതി അത്ഥോ. **അനരിയാ**തി ചേത്ഥ ഉഭതോബ്യഞ്ജനകാ അധിപ്പേതാ. **ബ്യഞ്ജനസ്മി**ന്തി അത്തനോ വച്ചമുഖമഗ്ഗേപി. ഛേദോ ഏവ **ഛേജ്ജം,** പാരാജികം.

വണ്ണാവണ്ണോതി ദ്വീഹി സുക്കവിസ്സട്ഠി വുത്താ. **ഗമനുപ്പാദന**ന്തി സഞ്ചരിത്തം. **“മേഥുനധമ്മസ്സ പുബ്ബഭാഗത്താ പച്ചയോ ഹോതീ”**തി ഇമിനാ കാരിയോപചാരേന കായസംസഗ്ഗോ മേഥുനധമ്മോതി വുത്തോതി ദസ്സേതി. **സബ്ബപദേസൂ**തി സങ്ഘാടികണ്ണഗ്ഗഹണാദിപദേസു. കായസംസഗ്ഗരാഗോ, സഉസ്സാഹതാ, അട്ഠമവത്ഥുസ്സ പൂരണന്തി തീണേത്ഥ അങ്ഗാനി.

അട്ഠവത്ഥുകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാരാജികവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൨. സങ്ഘാദിസേസകണ്ഡം

൧. പഠമസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൭൫. സങ്ഘാദിസേസകണ്ഡേ ''ദുതിയസ്സ ആരോചേതീ''തി ഏത്ഥാപി ദീസുപി അഡ്ഡകാരകേസു യസ്സ കസ്സചി ദുതിയസ്സ കഥം യോ കോചി ആരോചേതീതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോതി ആഹ **''ഏസേവ നയോ''**തി.

ഗതിഗതന്തി ചിരകാലപ്പവത്തം. **ആപത്തീ**തി ആപജ്ജനം. ''നിസ്സാരണീയ''ന്തി ഇദം കത്തുഅത്ഥേ സിദ്ധന്തി ആഹ **''നിസ്സാരേതീ''**തി. ആപന്നം ഭിക്ഖുനിം സങ്ഘതോ വിയോജേതി, വിയോജനഹേതു ഹോതീതി അത്ഥോ.

ഗീവായേവാതി ആണത്തിയാ അഭാവതോ. **തേസം അനത്ഥകാമതായാ**തി ''ചോരോ''തി വുത്തം മമ വചനം സുത്വാ കേചി ദണ്ഡിസ്സന്തി ജീവിതാ വോരോപേസ്സന്തീതി ഏവം സഞ്ഞായ. ഏതേന കേവലം ഭയേന വാ പരിക്ഖാരഗ്ഗഹണത്ഥം വാ സഹസാ ''ചോരോ''തി വുത്തേ ദണ്ഡിതേപി ന ദോസോതി ദസ്സേതി. രാജപുരിസാനഞ്ഹി ''ചോരോ അയ''ന്തി ഉദ്ദിസ്സ കഥനേ ഏവ ഗീവാ, ഭിക്ഖൂനം, പന ആരാമികാദീനം വാ സമ്മുഖാ ''അസുകോ ചോരോ ഏവമകാസീ''തി കേനചി വുത്തവചനം നിസ്സായ ആരാമികാദീസു രാജപുരിസാനം വത്വാ ദണ്ഡാപേന്തേസുപി ഭിക്ഖുസ്സ ന ഗീവാ രാജപുരിസാനം അവുത്തത്താ. യേസഞ്ച വുത്തം, തേഹി സയം ചോരസ്സ അദണ്ഡിതത്താതി ഗഹേതബ്ബം. ''ത്വം ഏതസ്സ സന്തകം അച്ഛിന്ദാ''തി ആണത്തോപി ഹി സചേ അഞ്ഞേന അച്ഛിന്ദാപേതി, ആണാപകസ്സ അനാപത്തി വിസങ്കേതത്താ. **''അത്തനോ വചനകര''**ന്തി ഇദം സാമീചിവസേന വുത്തം. വചനം അകരോന്താനം രാജപുരിസാനമ്പി ''ഇമിനാ ഗഹിതപരിക്ഖാരം ആഹരാപേഹി, മാ ചസ്സ ദണ്ഡം കരോഹീ''തി ഉദ്ദിസ്സ വദന്തസ്സാപി ദണ്ഡേ ഗഹിതേപി ന ഗീവാ ഏവ ദണ്ഡഗ്ഗഹണസ്സ പടിക്ഖിത്തത്താ, ''അസുകഭണ്ഡം അവഹരാ''തി ആണാപേത്വാ വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ പുന പടിക്ഖിപനേ (പാരാ॰ ൧൨൧) വിയ.

ദാസാദീനം സമ്പടിച്ഛനേ വിയ തദത്ഥായ അഡ്ഡകരണേ ഭിക്ഖൂനമ്പി ദുക്കടന്തി ആഹ **''അകപ്പിയഅഡ്ഡോ നാമ ന വട്ടതീ''**തി. കേനചി പന ഭിക്ഖുനാ ഖേത്താദിഅത്ഥായ വോഹാരികാനം സന്തികം ഗന്ത്വാ അഡ്ഡേ കതേപി തം ഖേത്താദിസമ്പടിച്ഛനേ വിയ സബ്ബേസം അകപ്പിയം ന ഹോതി പുബ്ബേ ഏവ സങ്ഘസ്സ സന്തകത്താ , ഭിക്ഖുസ്സേവ പന പയോഗവസേന ആപത്തിയോ ഹോന്തി. ദാസാദീനമ്പി പന അത്ഥായ രക്ഖം യാചിതും വോഹാരികേന പുട്ഠേന സങ്ഘസ്സ ഉപ്പന്നം കപ്പിയക്കമം വത്തും, ആരാമികാദീഹി ച അഡ്ഡം കാരാപേതുഞ്ച വട്ടതി ഏവ. വിഹാരവത്ഥാദികപ്പിയഅഡ്ഡം പന ഭിക്ഖുനോ സയമ്പി കാതും വട്ടതി.

ഭിക്ഖുനീനം വുത്തോതി രക്ഖം യാചന്തീനം ഭിക്ഖുനീനം വുത്തോ ഉദ്ദിസ്സഅനുദ്ദിസ്സവസേന രക്ഖായാചനവിനിച്ഛയോ, ന സബ്ബോ സിക്ഖാപദവിനിച്ഛയോ അസാധാരണത്താ സിക്ഖാപദസ്സ. തേനാഹ **''ഭിക്ഖുനോപീ''**തിആദി. അനാകഡ്ഢിതായ അഡ്ഡകരണം, അഡ്ഡപരിയോസാനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

പഠമസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ദുതിയസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൮൫. പാളിയം ദുതിയേ **മല്ലഗണഭടിപുത്തഗണാദിക**ന്തിആദീസു മല്ലരാജൂനം ഗണോ **മല്ലഗണോ. ഭടിപുത്താ** നാമ കേചി ഗണരാജാനോ, തേസം ഗണോ. കേചി പന ‘‘നാരായനഭത്തികോ പുഞ്ഞകാരഗണോ മല്ലഗണോ. തഥാ കുമാരഭത്തികോ ച ഗണോ ഭടിപുത്തഗണോ’’തിപി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ സംഘാദിസേസകണ്ഡ ൩.൩൮൫) വദന്തി. **ധമ്മഗണോ**തി സാസനേ, ലോകേ വാ അനേകപ്പകാരപുഞ്ഞകാരകോ ഗണോ. ഗന്ധവികതികാരകോ ഗണോ **ഗന്ധികസേണീ**. പേസകാരാദിഗണോ **ദുസ്സികസേണീ**. **കപ്പഗതിക**ന്തി കപ്പിയഭാവഗതം, പബ്ബജിതപുബ്ബന്തി അത്ഥോ.

൩൮൭. പാളിയം **വുട്ഠാപേതീ**തി ഉപസമ്പാദേതി. അകപ്പഗതമ്പി പബ്ബാജേന്തിയാ ദുക്കടന്തി വദന്തി. ഖീണാസവായപി ആപജ്ജിതബ്ബതോ **‘‘തിചിത്ത’’**ന്തി വുത്തം. ചോരിതാ, തം ഞത്വാ അനനുഞ്ഞാതകാരണാ വുട്ഠാപനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ദുതിയസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. തതിയസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൯൨. തതിയേ **പരിക്ഖേപം അതിക്കാമേന്തിയാ**തി ഗാമന്തരസ്സ പരിക്ഖേപം അതിക്കാമേന്തിയാ. ‘‘ഗാമന്തരം ഗച്ഛേയ്യാ’’തി ഹി വുത്തം. വികാലഗാമപ്പവേസനസിക്ഖാപദേ വിയ ‘‘അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഉപചാരം ഓക്കമന്തിയാ’’തി അവത്വാ ‘‘അതിക്കാമേന്തിയാ’’തി പാളിയം വുത്തത്താ ഗാമം പവിസന്തിയാ ഘരൂപചാരേ ഠിതസ്സ ദുതിയലേഡ്ഡുപാതസങ്ഖാതസ്സ ഉപചാരസ്സ അതിക്കമോ നാമ പഠമലേഡ്ഡുപാതട്ഠാനസങ്ഖാതസ്സ പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനസ്സ അതിക്കമോ ഏവാതി ആഹ **‘‘പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനം ഏകേന പാദേന അതിക്കമതീ’’**തി.

മജ്ഝേതി ഗാമമജ്ഝേ. **പച്ഛാ**തി അപരകാലേ. **‘‘ചതുഗാമസാധാരണത്താ’’**തി ഇമിനാ വിഹാരതോ ചതൂസു ഗാമേസു യത്ഥ കത്ഥചി പവിസിതും വട്ടതീതി ഏത്ഥ കാരണമാഹ.

പരതീരമേവ അക്കമന്തിയാതി നദിം അനോതരിത്വാ ഓരിമതീരതോ ലങ്ഘിത്വാ വാ ആകാസാദിനാ വാ പരതീരമേവ അതിക്കാമേന്തിയാ. **ഓരിമതീരമേവ ആഗച്ഛതി, ആപത്തീ**തി പാരഗമനായ ഓതിണ്ണത്താ വുത്തം.

താദിസേ അരഞ്ഞേതി ഇന്ദഖീലതോ ബഹിഭാവലക്ഖണേ അരഞ്ഞേ. **‘‘തേനേവാ’’**തിആദിനാ ദസ്സനൂപചാരേ വിരഹിതേ സവനൂപചാരസ്സ വിജ്ജമാനത്തേപി ആപത്തി ഹോതീതി ദസ്സേതി. **അഞ്ഞം മഗ്ഗം ഗണ്ഹാതീ**തി മഗ്ഗമൂള്ഹത്താ ഗണ്ഹാതി, ന ദുതിയികം ഓഹിയിതും. തസ്മാ അനാപത്തി. അനന്തരായേന ഏകഭാവോ, അനാപദായ ഗാമന്തരഗമനാദീസു ഏകന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

തതിയസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

๔. ചതുത്ഥസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൯൪. ചതുത്ഥേ **കാരകഗണസ്സാ**തി ഇമസ്സ കമ്മം കാതബ്ബന്തി യേഹി സന്നിട്ഠാനം കതം, തേ സന്ധായ വുത്തം. കമ്മവാചക്ഖണേ സഹഠിതേതി കേചി. **നേത്ഥാരവത്തേ**തി നിത്ഥരണഹേതുമ്ഹി വത്തേ.

൩൯൫. പാളിയം **അസന്തേ കാരകസങ്ഘേ**തി ഏത്ഥ വിജ്ജമാനം സുദൂരമ്പി ഗന്ത്വാ ആപുച്ഛിതബ്ബം . അന്തരായേ പന സതി സമ്മാ വത്തന്തം ഓസാരേതും വട്ടതീതി. ധമ്മകമ്മേന ഉക്ഖിത്തതാ, അനനുഞ്ഞാതകാരണാ ഓസാരണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

ചതുത്ഥസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

๕. പഞ്ചമസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൭൦൧. പഞ്ചമേ **ത**ന്തി മഹാഅട്ഠകഥായം അവചനം ''അനവസ്സുതോതി ജാനന്തീ പടിഗ്ഗണ്ഹാതീ''തിആദി പാളിയാ സമേതി. ഉഭതോ അവസ്സുതഭാവോ, ഉദകദന്തപോനതോ അഞ്ഞം സഹത്ഥാ ഗഹേത്വാ അജ്ഝോഹരണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

പഞ്ചമസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

๖. ഛട്ഠസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൭൦๕. ഛട്ഠേ **പടിഗ്ഗഹോ തേന ന വിജ്ജതീ**തി തേനേവ ''ന ദേതീ''തി വുത്തകാരണേന ഉയ്യോജിതായ ഹത്ഥതോ ഇതരായ പടിഗ്ഗഹോപി നത്ഥി. **പരിഭോഗപച്ചയാ**തി ഉയ്യോജിതായ ഭോജനപരിയോസാനപച്ചയാതി അത്ഥോ. മനുസ്സപുരിസസ്സ അവസ്സുതതാ, തം ഞത്വാ അനനുഞ്ഞാതകാരണാ ഉയ്യോജനാ, തേന ഇതരിസ്സാ ഗഹേത്വാ ഭോജനപരിയോസാനന്തി തീണി അങ്ഗാനി.

ഛട്ഠസങ്ഘാദിസേസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭൦൯-൭൨൭. സത്തമതോ യാവദസമപരിയോസാനാനി ഉത്താനാനേവ.

സങ്ഘാദിസേസവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൩. നിസ്സഗ്ഗിയകണ്ഡം

൨. ദുതിയനിസ്സഗ്ഗിയാദിപാചിത്തിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൩൩. നിസ്സഗ്ഗിയേസുപി പഠമം ഉത്താനമേവ.

൩൪൦. ദുതിയേ **അയ്യായ ദമ്മീതി ഏവം പടിലദ്ധ**ന്തി നിസ്സട്ഠംപടിലദ്ധം, നിസ്സട്ഠം പടിലഭിത്വാപി യം ഉദ്ദിസ്സ ദായകേഹി ദിന്നം, തത്ഥേവ ദാതബ്ബം. തേനാഹ **"യഥാദാനേയേവ ഉപനേതബ്ബ"**ന്തി. അകാലചീവരതാ, തം ഞത്വാ കാലചീവരന്തി ലേസേന ഭാജാപനം, പടിലാഭോതി തീണി അങ്ഗാനി.

൩൪൩. തതിയേ **മേത**ന്തി മമേവേതം ചീവരം. ഉപസമ്പന്നതാ, പരിവത്തിതവികപ്പനുപഗചീവരസ്സ സകസഞ്ഞായ അച്ഛിന്ദനാദീതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൩൪൭-൩൪൮. ചതുത്ഥേ **ആഹടസപ്പിം ദത്വാ**തി അത്തനോ ദത്വാ. **യമകം പചിതബ്ബ**ന്തി സപ്പിഞ്ച തേലഞ്ച ഏകതോ പചിതബ്ബം. ലേസേന ഗഹേതുകാമതാ, അഞ്ഞസ്സ വിഞ്ഞത്തി, പടിലാഭോതി തീണി അങ്ഗാനി.

൩൪൯. പഞ്ചമേ **സാ**തി ഥുല്ലനന്ദാ. **അയ**ന്തി സിക്ഖമാനാ. **ചേതാപേത്വാതി ജാനാപേത്വാ**തി ഇധ വുത്തം, **മാതികാട്ഠകഥായം** പന "അത്തനോ കപ്പിയഭണ്ഡേന 'ഇദം നാമ ആഹരാ'തി അഞ്ഞം പരിവത്താപേത്വാ"തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ അഞ്ഞചേതാപനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം.

൩൫൭. ഛട്ഠേ **പാവാരികസ്സാ**തി ദുസ്സവാണിജകസ്സ.

൩൬൨. സത്തമേ **സഞ്ഞാചിതകേനാ**തി സയം യാചിതകേനപീതി അത്ഥോ.

൩൬൬-൩൭൬. അട്ഠമതോ യാവദ്വാദസമാ ഉത്താനമേവ.

നിസ്സഗ്ഗിയവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൪. പാചിത്തിയകണ്ഡം

൧. ലസുണവഗ്ഗോ

൧. പഠമലസുണാദിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൯൭. പാചിത്തിയേസു ലസുണവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ബദരസാളവം** നാമ ബദരഫലാനി സുക്ഖാപേത്വാ തേഹി കത്തബ്ബബ്യഞ്ജനവികതി. ആമകമാഗധലസുണഞ്ചേവ, അജ്ഝോഹരണഞ്ചാതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൩൯൯-൮൧൨. ദുതിയാദീനി ഉത്താനത്ഥാനി.

൮൧൫. ഛട്ഠേ പാളിയം **ആസുമ്ഭിത്വാ**തി പാതേത്വാ.

൮൧൭. **ദധിമത്ഥൂ**തി ദധിമ്ഹി പസന്നോദകം. **രസഖീരാദീന**ന്തി മംസരസഖീരാദീനം. ഭുഞ്ജന്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഹത്ഥപാസേ ഠാനം, പാനീയസ്സ വാ വിധൂപനസ്സ വാ ഗഹണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൮൨൨. സത്തമേ **അവിഞ്ഞത്തിയാ ലദ്ധ**ന്തി അത്തനോ വിഞ്ഞത്തിം വിനാ ലദ്ധം. **പുബ്ബാപരവിരുദ്ധ**ന്തി സയം കരണേ പാചിത്തിയന്തി ഇദം കാരാപനേ ദുക്കടവചനേന വിരുജ്ഝനം സന്ധായ വുത്തം. തേനാഹ **"ന ഹീ"**തിആദി, ''അവിഞ്ഞത്തിയാ ലദ്ധ''ന്തിആദിവചനേന വാ വിരുജ്ഝനം സന്ധായ വുത്തം. അഞ്ഞായ വിഞ്ഞത്തിപി ഹി ഇമിസ്സാ അവിഞ്ഞത്തിയാ ലദ്ധമേവാതി. ആമകധഞ്ഞവിഞ്ഞാപനാദി, തം ഭജ്ജനാദിനാ അജ്ഝോഹരണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൮൨൪. അട്ഠമേ **നിബ്ബിട്ഠോ**തി ലദ്ധോ. **കേണീ**തി രഞ്ഞോ ദാതബ്ബോ ആയോ, ആയുപ്പത്തിട്ഠാനന്തി അത്ഥോ . തേനാഹ **"ഏകം ഠാനന്തര"**ന്തിആദി. **ഠാനന്തര**ന്തി ച ഗാമജനപദാണായത്തം. വളഞ്ജിയമാനതിരോകുട്ടാദിതാ, അനപലോകേത്വാ ഉച്ചാരാദീനം ഛഡ്ഡനാദീതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൮൩൦. നവമേ **"മത്ഥകച്ഛിന്നനാളികേരമ്പീ"**തി വുത്തത്താ ഹരിതൂപരി ഛഡ്ഡനമേവ പടിക്ഖിത്തം. തേനാഹ **"അനിക്ഖിത്തബീജേസൂ"**തിആദി. യത്ഥ ച ഛഡ്ഡേതും വട്ടതി, തത്ഥ ഹരിതേ വച്ചാദിം കാതുമ്പി വട്ടതി ഏവ. **സബ്ബേസ**ന്തി ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനീനം.

൮൩൫-൭. ദസമേ **തേസംയേവാ**തി യേസം നിച്ചം പസ്സതി. **ആരാമേ ഠത്വാ**തി ഠിതനിസന്നട്ഠാനേ ഏവ ഠത്വാ സമന്തതോ ഗീവം പരിവത്തേത്വാപി പസ്സതി, അനാപത്തി. ഠിതട്ഠാനതോ ഗന്ത്വാ പസ്സിതും ന വട്ടതി. കേചി പന ''വട്ടതീ''തി വദന്തി. തം പന ''ദസ്സനായ ഗച്ഛേയ്യ, പാചിത്തിയ''ന്തി സാമഞ്ഞതോ ഗമനസ്സ പടിക്ഖിത്തത്താ, അനാപത്തിയമ്പി ഗമനായ അവുത്തത്താ ച ന ഗഹേതബ്ബം. നച്ചാദിതാ, അനനുഞ്ഞാതകാരണാ ഗമനം, ദസ്സനാദി ചാതി തീണി അങ്ഗാനി.

നിട്ഠിതോ ലസുണവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. അന്ധകാരവഗ്ഗോ

൧. പഠമാദിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൮൪൧. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ദാനേ വാ**തി ദാനനിമിത്തം. രത്തന്ധകാരേ പുരിസസ്സ ഹത്ഥപാസേ ഠാനാദി, രഹോപേക്ഖാ, സഹായാഭാവോതി തീണി അങ്ഗാനി.

൮൪൨-൮൫൦. ദുതിയാദീനി ഉത്താനാനി.

൮൫൪. പഞ്ചമേ **പല്ലങ്കസ്സ അനോകാസേ**തി ഊരുബദ്ധാസനസ്സ അപ്പഹോനകേ. പുരേഭത്തം അന്തരഘരേ പല്ലങ്കപ്പഹോനകാസനേ നിസജ്ജാ, അനനുഞ്ഞാതകാരണാ അനാപുച്ഛാ വുത്തപരിച്ഛേദാതിക്കമോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൮൫൮-൮൭൯. ഛട്ഠാദീനി ഉത്താനാനി.

നിട്ഠിതോ അന്ധകാരവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

൩. നഗ്ഗവഗ്ഗോ

൧. പഠമാദിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൮൮൩-൮൮൭. തതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമദുതിയാനി ഉത്താനാനി.

൮൯൩. തതിയേ **വിസിബ്ബേത്വാ**തി വിജടേത്വാ. **ധുരം നിക്ഖിത്തമത്തേ**തി വിസിബ്ബനദിവസതോ പഞ്ച ദിവസേ അതിക്കാമേത്വാ ധുരം നിക്ഖിത്തമത്തേ. അന്തോപഞ്ചാഹേ പന ധുരനിക്ഖേപേപി അനാപത്തി ഏവ ''അഞ്ഞത്ര ചതൂഹപഞ്ചാഹാ''തി വുത്തത്താ . ഉപസമ്പന്നായ ചീവരം സിബ്ബനത്ഥായ വിസിബ്ബേത്വാ പഞ്ചഹാതിക്കമോ, അനനുഞ്ഞാതകാരണാ ധുരനിക്ഖേപോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൯൦൦. ചതുത്ഥേ പഞ്ചന്നം ചീവരാനം അപരിവത്തനം, അനനുഞ്ഞാതകാരണാ പഞ്ചാഹാതിക്കമോതി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൯൦൩. പഞ്ചമം ഉത്താനമേവ.

൯൦൮. ഛട്ഠേ വികപ്പനുപഗസ്സ സങ്ഘേ പരിണതതാ, വിനാ ആനിസംസദസ്സനേന അന്തരായകരണന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൯൧൧. സത്തമം ഉത്താനമേവ.

൯൧൭. അട്ഠമേ **കുമ്ഭഥൂണം** നാമ കുമ്ഭസദ്ദോ, തേന കീളന്തീതി **കുമ്ഭഥൂണികാ**. തേനാഹ **"ഘടകേന കീളനകാ"**തി. **ദീഘനികായട്ഠകഥായം** പന ''ചതുരസ്സഅമ്ബണകതാള''ന്തി വുത്തം. തഞ്ഹി രുക്ഖസാരാദിമയം അന്തോഛിദ്ദം ചതൂസു പസ്സേസു ചമ്മോനദ്ധം വാദിതഭണ്ഡം, യം ''ബിമ്ബിസക''ന്തിപി വുച്ചതി, തം വാദേന്തോപി കുമ്ഭഥൂണികാ. തേനാഹ **"ബിമ്ബിസകവാദിതകാതിപി വദന്തീ"**തി.

൯൧൯. പാളിയം **കപ്പകത**ന്തി കപ്പകതം നിവാസനപാരുപനൂപഗം. സമണചീവരതാ, അനനുഞ്ഞാതാനം ദാനന്തി ദ്വേ അങ്ഗാനി.

൯൨-൯൩. നവമദസമാനി ഉത്താനാനേവ.

നിട്ഠിതോ നഗ്ഗവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. തുവട്ടവഗ്ഗോ

൧൦. ദസമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൯൭൯. തുവട്ടവഗ്ഗസ്സ ദസമേ ചാരികായ അപക്കമനം പണ്ണത്തിവജ്ജമേവ. പണ്ണത്തിവിജാനനചിത്തേന സചിത്തകതം സന്ധായ പനേത്ഥ **"ലോകവജ്ജ"**ന്തി ദട്ഠബ്ബം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ.

നിട്ഠിതോ തുവട്ടവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

൫. ചിത്താഗാരവഗ്ഗോ

൧. പഠമാദിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൯൭൮. ചിത്താഗാരവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **പാടേക്കാ ആപത്തിയോ**തി ഗീവായ പരിവത്തനപ്പയോഗഗണനായ.

൧൦൧൫. നവമേ ഹത്ഥിആദീസു **സിപ്പ**-സദ്ദോ പച്ചേകം യോജേതബ്ബോ, തഥാ ആഥബ്ബണാദീസു **മന്ത**-സദ്ദോ. തത്ഥ **ആഥബ്ബണമന്തോ** നാമ ആഥബ്ബണവേദവിഹിതോ പരൂപഘാതകരോ മന്തോ. **ഖീലനമന്തോ** നാമ വേരിമാരണത്ഥായ സാരദാരുമയം ഖീലം മന്തേത്വാ പഥവിയം ആകോടനമന്തോ. **അഗദപ്പയോഗോ** വിസപ്പയോജനം. **നാഗമണ്ഡല**ന്തി സപ്പാനം പവേസനിവാരണത്ഥം മണ്ഡലബന്ധമന്തോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ.

നിട്ഠിതോ ചിത്താഗാരവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

൧൦൨൫-൧൧൧൯. ആരാമവഗ്ഗേ , ഗബ്ഭിനിവഗ്ഗേ ച സബ്ബം ഉത്താനമേവ.

൮. കുമാരിഭൂതവഗ്ഗോ

൧. പഠമാദിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൧൧൯. അട്ഠമവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **സബ്ബപഠമാ ദ്വേ മഹാസിക്ഖമാനാ**തി ഗബ്ഭിനിവഗ്ഗേ (പാചി॰ ൧൦൭൭ ആദയോ) സബ്ബപഠമം വുത്താ ദ്വേ. **സിക്ഖമാനാ ഇച്ചേവ വത്തബ്ബാ**തി സമ്മുതികമ്മാദീസു അഞ്ഞഥാ വുത്തേ കമ്മം കുപ്പതീതി അധിപ്പായോ.

൧൧൭൭. ഏകാദസമേ **പാരിവാസിയേന ഛന്ദദാനേനാ**തി പരിവുത്ഥേന നവികപ്പവുത്ഥേന വിഗതേന ഛന്ദദാനേനാതി അത്ഥോ, ഛന്ദവിസ്സജ്ജനമത്തേന വാ.

൧൧൭൮. **"വുട്ഠിതായാ"**തി ഏതേന ''ഇദാനി കമ്മം ന കരിസ്സാമാ''തി ധുരം നിക്ഖിപിത്വാ കായേന അവുട്ഠഹിത്വാ നിസിന്നായപി പരിസായ കമ്മം കാതും ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി. തേനാഹ **"ഛന്ദം അവിസ്സജ്ജേത്വാ**

അവുട്ഠിതായാ"തി. പാളിയം പന ''അനാപത്തി അവുട്ഠിതായ പരിസായാ''തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ , **ഉപോസഥക്ഖന്ധകേ** ച ''ന, ഭിക്ഖവേ, പാരിവാസികപാരിസുദ്ധിദാനേന ഉപോസഥോ കാതബ്ബോ അഞ്ഞത്ര അവുട്ഠിതായ പരിസായാ''തി (മഹാവ॰ ൧൮൩) വുത്തത്താ, **തദട്ഠകഥായ**മ്പി ''പാരിവാസിയപാരിസുദ്ധിദാനം നാമ പരിസായ വുട്ഠിതകാലതോ പട്ഠായ ന വട്ടതി, അവുട്ഠിതായ പന വട്ടതീ''തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൮൩) വുത്തത്താ ച ''കമ്മം ന കരിസ്സാമീ''തി ധുരം നിക്ഖിപിത്വാ നിസിന്നായപി കമ്മം കാതും വട്ടതീതി ഗഹേതബ്ബം. സേസം ഉത്താനമേവ.

നിട്ഠിതോ കുമാരിഭൂതവഗ്ഗോ അട്ഠമോ.

൧൧൮൩. ഛത്തവഗ്ഗോ ഉത്താനോ ഏവ.

ഖുദ്ദകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

៨. പാടിദേസനീയകണ്ഡം

പാടിദേസനീയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൨൨൨. പാടിദേസനീയാദീസു **പാളിവിനിമുത്തകേസൂ**തി പാളിയം അനാഗതേസു സപ്പിആദീസു.

സത്താധികരണവ്ഹയാതി സത്താധികരണസമഥനാമകാ. തം അത്ഥവിനിച്ഛയം താദിസംയേവ യസ്മാ വിദൂ വദന്തീതി അത്ഥോ. യഥാ നിട്ഠിതാതി സമ്ബന്ധോ. **സബ്ബാസവപഹ**ന്തി സബ്ബാസവവിഘാതകം അരഹത്തമഗ്ഗം. **പസ്സന്തു നിബ്ബുതി**ന്തി മഗ്ഗഞാണേന നിബ്ബാനം സച്ഛികരോന്തു, പപ്പോന്തൂതി വാ പാഠോ. തത്ഥ **നിബ്ബുതി**ന്തി ഖന്ധപരിനിബ്ബാനം ഗഹേതബ്ബം.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ഉഭതോവിഭങ്ഗട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

മഹാവഗ്ഗവണ്ണനാ

௧. മഹാഖന്ധകോ

ബോധികഥാവണ്ണനാ

മഹാവഗ്ഗേ **ഉഭിന്നം പാതിമോക്ഖാന**ന്തി ഉഭിന്നം പാതിമോക്ഖവിഭങ്ഗാനം. യം ഖന്ധകം സങ്ഗായിംസൂതി സമ്ബന്ധോ. ഖന്ധാനം സമൂഹോ, ഖന്ധാനം വാ പകാസനതോ **ഖന്ധകോ. ഖന്ധാ**തി ചേത്ഥ പബ്ബജ്ജാദിചാരിത്തവാരിത്തസിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിസമൂഹോ അധിപ്പേതോ. പദഭാജനീയേ യേസം പദാനം അത്ഥാ യേഹി അട്ഠകഥാനയേഹി പകാസിതാതി യോജനാ. അഥ വാ യേ അത്ഥാതി യോജേതബ്ബം. **ഹി**-സദ്ദോ ചേത്ഥ പദപൂരണേ ദട്ഠബ്ബോ.

௧. വിസേസകാരണന്തി ''യേന സമയേന ആയസ്മതോ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാചനഹേതുഭൂതോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി, തേന സമയേനാ''തിആദിനാ വുത്തകാരണം വിയ വിസേസകാരണം ഭുമ്മവചനനിവത്തനകകാരണന്തി അത്ഥോ. **ഏതസ്സാ**തി അഭിസമ്ബോധിതോ പട്ഠായ സത്ഥു ചരിയാവിഭാവനസ്സ വിനയപഞ്ഞത്തിയം കിം പയോജനം? യദി വിസേസകാരണം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. നിദാനദസ്സനം പയോജനന്തി യോജനാ. **നിദാന**ന്തിചേത്ഥ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിഹേതുഭൂതം വത്ഥുപുഗ്ഗലാദികാരണം അധിപ്പേതം, ന പഞ്ഞത്തിട്ഠാനമേവ. തേനാഹ **"യാ ഹീ"**തിആദി.

ഉരുവേലായന്തി ഏത്ഥ **ഉരു**-സദ്ദോ മഹന്തവാചീ. **വേലാ**-സദ്ദോ തീരപരിയായോ. ഉന്നതത്താദിനാ വേലാ വിയ വേലാ. ഉരു മഹന്തീ വേലാ ഉരുവേലാ, തസ്സം. തേനാഹ **"മഹാവേലായ"**ന്തിആദി. **മരിയാദാ**തി സീലാദിഗുണസീമാ. **പത്തപുടേനാ**തി താലാദീനം പണ്ണപുടേന.

''പഠമാഭിസമ്ബുദ്ധോ''തി അനുനാസികലോപേനായം നിദ്ദേസോതി ആഹ **"പഠമം അഭിസമ്ബുദ്ധോ"**തി. **പഠമ**ന്തി ച ഭാവനപുംസകനിദ്ദേസോ. തസ്മാ അഭിസമ്ബുദ്ധോ ഹുത്വാ സബ്ബപഠമം ബോധിരുക്ഖമൂലേ വിഹരതീതി യോജനാ ദട്ഠബ്ബാ.

പാളിയം **അഥ ഖോ**തി ഏത്ഥ **അഥാ**തി ഏതസ്മിം സമയേതി അത്ഥോ അനേകത്ഥത്താ നിപാതാനം. **സത്താഹ**ന്തി അച്ചന്തസംയോഗേ ഏതം ഉപയോഗവചനം. **അഥ ഖോ**തി അധികാരന്തരദസ്സനേ നിപാതോ. തേന വിമുത്തിസുഖപടിസംവേദനം പഹായ പടിച്ചസമുപ്പാദമനസികാരേ അധികതഭാവം ദസ്സേതി. **പടിച്ചാ**തി പടിമുഖം ഗന്ത്വാ, അഞ്ഞമഞ്ഞം അപേക്ഖിത്വാതി അത്ഥോ. ഏതേന കാരണബഹുതാ ദസ്സിതാ. **സഹിതേ**തി കാരിയബഹുതാ. **അനുലോമ**ന്തി ഭാവനപുംസകനിദ്ദേസോ. **സ്വേവാ**തി സോ ഏവ പച്ചയാകാരോ. **പുരിമനയേന വാ വുത്തോ**തി ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തിആദിനാ നയേന വുത്തോ പച്ചയാകാരോ. **പവത്തിയാ**തി സംസാരപ്പവത്തിയാ.

പാളിയം **"അവിജ്ജാപച്ചയാ"**തിആദീസു ദുക്ഖാദീസു അഞ്ഞാണം **അവിജ്ജാ**. ലോകിയകുസലാകുസലചേതനാ **സങ്ഖാരാ**. ലോകിയവിപാകമേവ

വിഞ്ഞാണം. ലോകിയവേദനാദിക്ഖന്ധത്തയം **നാമം,** ഭൂതുപാദായഭേദം **രൂപം**. പസാദവിഞ്ഞാണഭേദം **സളായതനം**. വിപാകഭൂതോ സബ്ബോ **ഫസ്സോ, വേദനാ** ച. രാഗോ **തണ്ഹാ**. ബലവരാഗോ, തിവിധാ ച ദിട്ഠി **ഉപാദാനം. ഭവോ** പന ദുവിധോ കമ്മഭവോ, ഉപപത്തിഭവോ ച. തത്ഥ **കമ്മഭവോ** സാസവകുസലാകുസലചേതനാവ, **ഉപപത്തിഭവോ** ഉപാദിന്നകക്ഖന്ധാ. തേസം ഉപപത്തി **ജാതി**. പാകോ **ജരാ**. ഭേദോ **മരണം**. തേ എവ നിസ്സായ സോചനം **സോകോ**. കന്ദനം **പരിദേവോ. ദുക്ഖം** കായികം. **ദോമനസ്സം** ചേതസികം. അതിവിയ സോകോ **ഉപായാസോ**.

പച്ചേകഞ്ച **സമ്ഭവതി**-സദ്ദോ യോജേതബ്ബോ. തേനാഹ **"ഇമിനാ നയേനാ"**തിആദി. **"ദുക്ഖരാസിസ്സാ"**തി ഇമിനാ ന സത്തസ്സ. നാപി സുഭസുഖാദീനന്തി ദസ്സേതി.

ഹവേതി ബ്യത്തന്തി ഇമസ്മിം അത്ഥേ നിപാതോ. **"അനുലോമപച്ചയാകാരപടിവേധസാധകാ ബോധിപക്ഖിയധമ്മാ"**തി ഇദം പഠമവാരേ കിഞ്ചാപി "അവിജ്ജായത്വേവ അസേസവിരാഗനിരോധാ"തിആദിനാ പടിലോമപച്ചയാകാരോപി ആഗതോ, തഥാപി "യതോ പജാനാതി സഹേതുധമ്മ"ന്തി അനുലോമപച്ചയാകാരപടിവേധസ്സേവ കാരണത്തേന വുത്തന്തി. യഥാ ചേത്ഥ, എവം ദുതിയവാരേപി "യതോ ഖയം പച്ചയാനം അവേദീ"തി ഗാഥായ വുത്തത്താ "പച്ചയാനം ഖയസങ്ഖാത"ന്തിആദി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **നോ കല്ലോ പഞ്ഹോതി** അയുത്തോ ന ബ്യാകാതബ്ബോ, അവിജ്ജമാനം അത്താനം സിദ്ധം കത്വാ "കോ ഫുസതീ"തി തസ്സ കിരിയായ പുട്ഠത്താ "കോ വഞ്ഝാപുത്തോ ഫുസതീ"തിആദി വിയാതി അധിപ്പായോ. **സോളസ കങ്ഖാതി** "അഹോസിം നു ഖോ അഹമതീതമദ്ധാനം, നനു ഖോ അഹോസിം, കിം നു ഖോ അഹോസിം, കഥം നു ഖോ അഹോസിം, കിം ഹുത്വാ കിം അഹോസിം നു ഖോ അഹമതീതമദ്ധാനം, ഭവിസ്സാമി നു ഖോ അഹം അനാഗതമദ്ധാനം, നനു ഖോ ഭവിസ്സാമി, കിം നു ഖോ ഭവിസ്സാമി, കഥം നു ഖോ ഭവിസ്സാമി, കിം ഹുത്വാ കിം ഭവിസ്സാമി നു ഖോ അഹം അനാഗതമദ്ധാനം, അഹം നു ഖോസ്മി, നോ നു ഖോസ്മി, കിം നു ഖോസ്മി, കഥം നു ഖോസ്മി, അയം നു ഖോ സത്തോ കുതോ ആഗതോ, സോ കുഹിം ഗാമീ ഭവിസ്സതീ"തി (മ॰ നി॰ ၁.၁၈; സം॰ നി॰ ၂.၂၀) എവം ആഗതാ അതീതേ പഞ്ച, അനാഗതേ പഞ്ച, പച്ചുപ്പന്നേ ഛാതി സോളസവിധാ കങ്ഖാ.

തത്ഥ **കിം നു ഖോതി** മനുസ്സദേവാദീസു, ഖത്തിയാദീസു വാ അഞ്ഞതരം നിസ്സായ കങ്ഖതി. **കഥം നു ഖോതി** പന സണ്ഠാനാകാരാദീസു ഇസ്സരാദിജനകം, കാരണം വാ നിസ്സായ. **കിം ഹുത്വാ കിം അഹോസി**ന്തി ച മനുസ്സാദീസു പഠമം കിം ഹുത്വാ പച്ഛാ കിം അഹോസിന്തി കങ്ഖതി. **അഹം നു ഖോസ്മീ**തിആദി ഇദാനി അത്തനോ വിജ്ജമാനാവിജ്ജമാനതം, സരൂപപകാരാദികഞ്ച കങ്ഖതി. **വപയന്തീതി** വിഅപയന്തി ബ്യപഗച്ഛന്തി. തേനാഹ **"അപഗച്ഛന്തി നിരുജ്ഝന്തീ"**തി.

൩. തസ്സ വസേനാതി തസ്സ പച്ചയാകാരപജാനനസ്സ, പച്ചയക്ഖയാധിഗമസ്സ ച വസേന. **എകേകമേവ കോട്ഠാസ**ന്തി അനുലോമപടിലോമതോ എകേകമേവ കോട്ഠാസം. **പാടിപദരത്തിയാ എവം മനസാകാസീതി** രത്തിയാ തീസുപി യാമേസു എവം ഇധ ഖന്ധകപാളിയാ ആഗതനയേന അനുലോമപടിലോമംയേവ മനസാകാസി.

അജപാലകഥാവണ്ണനാ

ർ. തസ്സ **സത്താഹസ്സ അച്ചയേനാ**തി പല്ലങ്കസത്താഹസ്സ അപഗമനേന. **തമ്ഹാ സമാധിമ്ഹാ**തി അരഹത്തഫലസമാപത്തിസമാധിമ്ഹാ. അന്തരന്തരാ ഏവ ഹി പച്ചയാകാരമനസികാരോ. അവസേസകാലം പന സബ്ബം ഭഗവാ ഫലസമാപത്തിയാപി വീതിനാമേസി. തം സന്ധായ **"തമ്ഹാ സമാധിമ്ഹാ"**തി വുത്തം. **രതനചങ്കമേ**തി ഭഗവതോ ചിരം ഠിതസ്സ ചങ്കമനാധിപ്പായം ഞത്വാ ദേവതാഹി മാപിതേ രതനചങ്കമേ. **രതനഘര**ന്തി ഭഗവതോ നിസീദനാധിപ്പായം ഞത്വാ ദേവതാഹി മാപിതം രതനമയം ഗേഹം.

തത്രാപീതി ന കേവലം രതനഘരേയേവ. തത്രാപി അജപാലനിഗ്രോധമൂലേപി അഭിധമ്മം വിചിനന്തോ ഏവ അന്തരന്തരാ വിമുത്തിസുഖം പടിസംവേദേന്തോതി അത്ഥോ. തത്ഥാപി ഹി അനന്തനയസമന്തപട്ഠാനം സമ്മസതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പീതിസമുട്ഠിതാ ഛബ്ബണ്ണാ ബുദ്ധരസ്മിയോ രതനഘരേ വിയ നിച്ഛരിംസു ഏവ. **"ഹുംഹു"ന്തി കരോന്തോ**തി "സബ്ബേ ഹീനജാതികാ മം മാ ഉപഗച്ഛന്തൂ"തി മാനവസേന, സമീപം ഉപഗതേസു കോധവസേന ച "അപേഥാ"തി അധിപ്പായനിച്ഛാരിതം ഹുംഹുംകാരം കരോന്തോ.

ബ്രഹ്മഞ്ഞന്തി ബ്രാഹ്മണത്തം. **അന്ത**ന്തി നിബ്ബാനം. **ദേവാനം വാ അന്ത**ന്തി മഗ്ഗഞാണാനം വാ അന്തഭൂതം അരഹത്തഫലം.

മുചലിന്ദകഥാവണ്ണനാ

൫. **മുചലിന്ദമൂലേ**തി ഏത്ഥ ച **മുചലിന്ദോ** വുച്ചതി നീപരുക്ഖോ, യോ "നിചുലോ"തിപി വുച്ചതി. **ഉപ്പന്നമേഘോ**തി സകലചക്കവാളഗബ്ഭം പൂരേത്വാ ഉപ്പന്നോ മഹാമേഘോ. **വദ്ദലികാ**തി വുട്ഠിയാ ഏവ ഇത്ഥിലിങ്ഗവസേന നാമം. യാ ച സത്താഹം പവത്തത്താ സത്താഹവദ്ദലികാതി വുത്താതി ആഹ **"സത്താഹം അവിച്ഛിന്നവുട്ഠികാ അഹോസീ"**തി. സീതവാതേന ദൂസിതം ദിനമേതിസ്സാ വദ്ദലികായാതി സീതവാതദുദ്ദിനീതി ആഹ **"ഉദകഫുസിതസമ്മിസ്സേനാ"**തിആദി. ഉബ്ബിദ്ധതാ നാമ ദൂരഭാവേന ഉപട്ഠാനന്തി ആഹ **"മേഘവിഗമേന ദൂരീഭൂത"**ന്തി. ഇന്ദനീലമണി വിയ ദിബ്ബതി ജോതേതീതി **ദേവോ,** ആകാസോ.

ഏതമത്ഥം വിദിത്വാതി വിവേകസ്സ സുഖഭാവം വിദിത്വാ. സബ്ബസോ അസന്തുട്ഠിസമുച്ഛേദകത്താ മഗ്ഗഞാണാനം **"ചതുമഗ്ഗഞാണസന്തോസേനാ"**തി വുത്തം. **അകുപ്പനഭാവോ**തി അകുജ്ഝനസഭാവോ.

രാജായതനകഥാവണ്ണനാ

൬. **പച്ചഗ്ഘേ**തി അഭിനവേ. അയമേവ അത്ഥോ പസത്ഥോ, ന പുരിമോ. ന ഹി ബുദ്ധാ മഹഗ്ഘം പത്തം പരിഭുഞ്ജന്തി.

ബ്രഹ്മയാചനകഥാവണ്ണനാ

൭. ആലീയന്തി സേവീയന്തീതി ആലയാ. പഞ്ച കാമഗുണാതി ആഹ **"സത്താ...പേ... വുച്ചന്തീ"**തി. **സുട്ഠു മുദിതാ**തി അതിവിയ പമുദിതാ. **ഠാനം**

സന്ധായാതി ഠാന-സദ്ദം അപേക്ഖിത്വാ. **ഇമേസന്തി** സങ്ഖാരാദീനം ഫലാനം. പാളിയം **സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോതി**ആദീനി നിബ്ബാനവേവചനാനി. **അപിസ്സൂതി** സമ്പിണ്ഡനത്ഥേ നിപാതോ. ന കേവലം ഏതദഹോസി, ഇമാപി ഗാഥാ പടിഭംസൂതി അത്ഥോ.

കിച്ഛേന മേ അധിഗതന്തി പാരമിപൂരണം സന്ധായ വുത്തം, ന ദുക്ഖാപടിപദം. ബുദ്ധാനഞ്ഹി ചത്താരോ മഗ്ഗാ സുഖാപടിപദാവ ഹോന്തി. **ഹ**-ഇതി ബ്യത്തം, ഏകംസന്തി ദ്വീസു അത്ഥേസു നിപാതോ, ബ്യത്തം, ഏകംസേന വാ അലന്തി വിയോജേന്തി. **ഹല**ന്തി വാ ഏകോ നിപാതോ.

വ്വ. പാളിയം **സഹമ്പതിസ്സാ**തി സോ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ **സഹകോ** നാമ ഥേരോ പഠമജ്ഝാനഭൂമിയം ബ്രഹ്മപതി ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ, തേന നം "സഹമ്പതീ"തി സഞ്ജാനിംസു. **അസ്സവനതാ**തി അസ്സവനതായ, അസ്സവനേനാതി അത്ഥോ. സവനമേവ ഹി സവനതാ യഥാ ദേവതാതി.

ധമ്മോ അസുദ്ധോതി മിച്ഛാദിട്ഠിധമ്മോ. **സമലേഹീ**തി പൂരണകസ്സപാദീഹി ഛഹി സത്ഥാരേഹി. **അപാപുര**ാതി ദേസനാഹത്ഥേന വിവര. **ദ്വാര**ന്തി അരിയമഗ്ഗം സന്ധായ വദതി.

സേലേതി ഘനസിലാമയേ. **തഥൂപമ**ന്തി ഏത്ഥ **തഥാ**-സദ്ദോ തം-സദ്ദത്ഥേ ദട്ഠബ്ബോ. തേന സോ സേലപബ്ബതോ ഉപമാ യസ്സ. തം തഥൂപമന്തി അത്ഥോ. തേന വാ പബ്ബതാദിനാ പകാരേന ഉപമാ അസ്സാതിപി അത്ഥോ. **ധമ്മമയ**ന്തി ലോകുത്തരധമ്മഭൂതം. **ഉട്ഠാഹീ**തി ധമ്മദേസനത്ഥായ ചാരികചരണത്ഥം ഇമമ്ഹാ ആസനാ കായേന, അപ്പോസ്സുക്കഭാവതോ വാ ചിത്തേന ഉട്ഠേഹി, അയമേവ വാ പാഠോ. തേനേവ "വിചര, ദേസസ്സൂ"തി ദുവിധേപി കായചിത്തപയോഗേ നിയോജേസി. **വീരാ**തിആദി ചത്താരി ഥുതിവസേന സമ്ബോധനാനി.

ൻ. **ബുദ്ധചക്ഖുനാ**തി ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തഞാണേന, ആസയാനുസയഞാണേന ച. ഇമേസഞ്ഹി ദ്വിന്നം "ബുദ്ധചക്ഖൂ"തി നാമം. **സ്വാകാരാ**തി സദ്ധിന്ദ്രിയാദയോവ ആകാരാ സുന്ദരാ യേസം, തേ സ്വാകാരാ, സുവിഞ്ഞാപയാ, പരലോകഞ്ച വജ്ജഞ്ച ഭയതോ ദസ്സനസീലാ ചാതി ദട്ഠബ്ബം. ഉപ്പലാനി ഏത്ഥ സന്തീതി **ഉപ്പലിനീ**തി ഗച്ഛലതാപി പോക്ഖരണീപി വുച്ചതി. ഇധ പന പോക്ഖരണീ. ഏവമിതരേസുപി. **ഉദകാനുഗ്ഗതാനീ**തി ഉദകതോ അനുഗ്ഗതാനി. അന്തോ നിമുഗ്ഗാനേവ ഹുത്വാ പുസന്തി വഡ്ഢന്തി, താനി **അന്തോനിമുഗ്ഗപോസീനി. അച്ചുഗ്ഗമ്മാ**തി ഉദകം അതിക്കമനവസേന ഉഗ്ഗന്ത്വാ.

അപാരുതാതി വിവടാ. **തേസ**ന്തി സഉപനിസ്സയാനം സത്താനം. **ദ്വാരാ**തി അരിയമഗ്ഗദ്വാരാനി. ഇദഞ്ച അത്തനോ സയമ്ഭുഞാണേന സഉപനിസ്സയാനം തേസം മഗ്ഗുപ്പത്തിദിട്ഠതം സന്ധായ വദതി. **വിഹിംസസഞ്ഞീ**തിആദീസു ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ - "അഹഞ്ഹി അത്തനോ പഗുണം സുപ്പവത്തിതമ്പി ഇമം പണീതം ധമ്മം അജാനന്തേസു മനുജേസു ദേസനായ വിഹിംസാ കായവാചാകിലമഥോ ഹോതീ"തി ഏവം വിഹിംസസഞ്ഞീ ഹുത്വാ **ന ഭാസിം** ഭാസിതും ന ഇച്ഛിം. ഇദാനി പന ഹേതുസമ്പന്നാ അത്തനോ സദ്ധാഭാജനം വിവരന്തു, പൂരേസ്സാമി നേസം സങ്കപ്പന്തി.

പഞ്ചവഗ്ഗിയകഥാവണ്ണനാ

൧൦. **ആളാരോതി** നാമം. **കാലാമോതി** ഗോത്തം. **ഭഗവതോപി ഖോ ഞാണം ഉദപാദീതി** കിം ഇദാനേവ ഉദപാദി, നനു ബോധിമൂലേ തേകാലികാ, കാലവിനിമുത്താ ച സബ്ബേ ധമ്മാ സബ്ബാകാരതോ ദിട്ഠാതി? സച്ചം ദിട്ഠാ, തഥാപി നാമാദിവസേന അവികപ്പിതാ ഏകചിത്തക്ഖണികത്താ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ. ന ഹി ഏകേന ചിത്തേന സബ്ബധമ്മാനം നാമജാതിആദികം പച്ചേകം അനന്തം വിഭാഗം വികപ്പേതും സക്കാ വികപ്പാനം വിരുദ്ധാനം സഹാനുപ്പത്തിതോ, സബ്ബവികപ്പാരഹധമ്മദസ്സനമേവ പനാനേന സക്കാ കാതും. യഥാ ദിട്ഠേസു പന യഥിച്ഛിതാകാരം ആരബ്ഭ വികപ്പോ ഉപ്പജ്ജതി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേന ദിട്ഠേ ചിത്തപടേ വിയ. ഇധാപി ആളാരം നിസ്സായ ആവജ്ജനാനന്തരമേവ സബ്ബാകാരഞാണം ഉദപാദി. ന കേവലഞ്ച തം, അഥ ഖോ പഞ്ചവഗ്ഗിയാ ഏവ പഠമം ധമ്മം ജാനിസ്സന്തി, തപ്പമുഖാ ച ദേവതാ, ആളാരോ കാലം കത്വാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനേ, ഉദകോ ച നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനേ നിബ്ബത്തോതി ഏവമാദികം സബ്ബമ്പി നിസ്സായ ഞാണം ഉപ്പജ്ജതി ഏവ. തം പന ഖണസമ്പത്തിയാ ദുല്ലഭഭാവം ദസ്സേതും കമേന ഓലോകേത്വാ ദേവതായ വുത്തേ ഞാണം വിയ കത്വാ വുത്തം. സദ്ദഗതിയാ ഹി ബന്ധത്താ ഏകേന ഞാണേന ഞാതമ്പി വുച്ചമാനം കമേന ഞാതം വിയ പടിഭാതി, ദേവതാപി ച ഭഗവതാ ഞാതമേവത്ഥം ആരോചേസി. തേനേവ ''ഭഗവതോപി ഖോ ഞാണം ഉദപാദീ''തി വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. ഏവമഞ്ഞത്ഥാപി ഈദിസേസു ''ലോകം വോലോകേന്തോ അസുകം അദ്ദസ, തത്ഥ മയി ഗതേ കിം ഭവിസ്സതീ''തി ഏവമാദിനാ സത്ഥു ഹിതേസിതാസന്ദസ്സനവസപ്പവത്തേസു. സബ്ബത്ഥ വചനഗതിയം കമവുത്തിതേ പഞ്ഞായമാനേപി ഏകേനേവ ഞാണേന സകലാവബോധോ വേദിതബ്ബോ. **ബഹുകാരാ ഖോ മേ പഞ്ചവഗ്ഗിയാ**തി ഉപകാരസ്സാപി വിജ്ജമാനതം സന്ധായ വുത്തം, ന പന ധമ്മദേസനായ കാരണത്തേന അനുപകാരാനമ്പി ദേസനതോ.

൧൧. **അന്തരാ ച ഗയം അന്തരാ ച ബോധി**ന്തി ഗയായ, ബോധിസ്സ ച അന്തരേ തിഗാവുതേ ഠാനേ.

സബ്ബാഭിഭൂതി സബ്ബം തേഭൂമകധമ്മം അഭിഭവിത്വാ ഠിതോ. **അനൂപലിത്തോ**തി കിലേസലേപേന അലിത്തോ. തതോ ഏവ **സബ്ബഞ്ജഹോ. തണ്ഹക്ഖയേ വിമുത്തോ**തി തണ്ഹക്ഖയേ നിബ്ബാനേ ആരമ്മണകരണവസഏന വിമുത്തോ. ഏവം സയം സബ്ബധമ്മേ അത്തനാവ ജാനിത്വാ. **കമുദ്ദിസേയ്യ**ന്തി കം അഞ്ഞം ''അയം മേ ആചരിയോ''തി ഉദ്ദിസേയ്യം.

കാസിനം പുരന്തി ബാരാണസിം. **ആഹഞ്ഛ**ന്തി ആഹനിസ്സാമി. അമതാധിഗമായ ഉഗ്ഘോസനതോ **അമതദുന്ദുഭി**ന്തി സത്ഥു ധമ്മദേസനാ വുത്താ, ''അമതഭേരിം പഹരിസ്സാമീ''തി ഗച്ഛാമീതി അത്ഥോ.

അരഹസി അനന്തജിനോതി അനന്തജിനോപി ഭവിതും യുത്തോതി അത്ഥോ. അനന്തഞാണതായ അനന്തോ ജിനോ ച, അനന്തേന വാ ഞാണേന, അനന്തം വാ ദോസം ജിതവാ, ഉപ്പാദവയന്തരഹിതതായ വാ അനന്തം നിബ്ബാനം അജിനി കിലേസാരയോ മദ്ദിത്വാ ഗണ്ഹീതിപി **അനന്തജിനോ**.

ഹുപേയ്യാപീതി ഏവമ്പി ഭവേയ്യ, ഏവംവിധേ രൂപകായരതനേ ഈദിസേന ഞാണേന ഭവിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. ഏവം നാമ കഥനഞ്ഹിസ്സ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നസ്സ അപരകാലേ ദുക്ഖപ്പത്തസ്സ ഭഗവന്തം ഉപഗമ്മ പബ്ബജിത്വാ മഗ്ഗഫലപടിവേധായ പച്ചയോ ജാതോ. തഥാഹേസ ഭഗവാ തേന സമാഗമത്ഥം പദസാവ മഗ്ഗം പടിപജ്ജി.

൩൨. **ബാഹുല്ലികോ**തി പച്ചയബാഹുല്ലികോ. **പധാനവിബ്ഭന്തോ**തി പധാനതോ ദുക്കരചരണതോ പരിഹീനോ. നത്ഥി ഏത്ഥ അഗാരിയം, അഗാരസ്സ ഹിതം കസിഗോരക്ഖാദികമ്മന്തി അനഗാരിയാ, പബ്ബജ്ജാ, തം **അനഗാരിയം. പബ്ബജന്തീ**തി ഉപഗച്ഛന്തി. **തദനുത്തരന്തി** തം അനുത്തരം. **ബ്രഹ്മചരിയപരിയോസാനന്തി** മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ പരിയോസാനം, അരഹത്തഫലന്തി അത്ഥോ. തസ്സ ഹി അത്ഥായ കുലപുത്താ പബ്ബജന്തി. **ദിട്ഠേവ ധമ്മേ**തി ഇമസ്മിം പച്ചക്ഖേ അത്തഭാവേ. **സയന്തി** അപരപ്പച്ചയാ . **അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ**തി അത്തനോവ ഞാണേന പച്ചക്ഖം കത്വാ. **ഉപസമ്പജ്ജാ**തി പാപുണിത്വാ.

ഇരിയായാതി ദുക്കരഇരിയായ. **ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മാ**തിആദീസു മനുസ്സധമ്മതോ ലോകിയഞാണതോ ഉപരി അരിയം കാതും അലം സമത്ഥോ **അലമരിയോ. ഞാണദസ്സനവിസേസോ**തി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പുബ്ബഭാഗം അധിപ്പേതം. **നോ**തി നു. **ഭാസിതമേതന്തി** ഏവരൂപമേതം വാക്യഭേദന്തി അത്ഥോ. തേ ച "യദി ഏസ പധാനകാലേ 'അഹം അരഹാ'തി വദേയ്യ, മയഞ്ച സദ്ദഹാമ, ന ചാനേന തദാ വുത്തം. ഇദാനി പന വിജ്ജമാനമേവ ഗുണം വദതീ"തി ഏകപദേന സതിം ലഭിത്വാ "ബുദ്ധോ ജാതോ"തി ഉപ്പന്നഗാരവാ ആവുസോവാദം പഹായ "നോ ഹേതം, ഭന്തേ"തി ആഹംസു. **അഞ്ഞാ ചിത്തന്തി** അഞ്ഞായ അരഹത്തപ്പത്തിയാ ചിത്തം.

൩൩. **അന്താ**തി കോട്ഠാസാ ദ്വേ ഭാഗാ. **കാമേസു കാമസുഖല്ലികാനുയോഗോ**തി വത്ഥുകാമേസു കിലേസകാമസുഖസ്സ അനുഭവോ. കിലേസകാമാ ഏവ വാ ആമിസസുഖേന അല്ലീയനതോ കാമസുഖല്ലികാതി വുത്താതി ദട്ഠബ്ബാ. **ഗമ്മോ**തി ഗാമവാസീനം സന്തകോ. **അത്തകിലമഥാനുയോഗോ**തി അത്തനോ കിലമഥസ്സ കണ്ടകസേയ്യാദിദുക്ഖസ്സ അനുയോഗോ. **ഉഭോ അന്തേ**തി യഥാവുത്തേ ലോഭോ വാ സസ്സതോ വാ ഏകോ അന്തോ, ദോസോ വാ ഉച്ഛേദോ വാ ഏകോതി വേദിതബ്ബോ.

ചക്ഖുകരണീതിആദീസു അത്തനാ സമ്പയുത്തഞാണചക്ഖും കരോതീതി ചക്ഖുകരണീ. ദുതിയം തസ്സേവ വേവചനം. **ഉപസമോ**തി കിലേസുപസമോ. **അഭിഞ്ഞാ, സമ്ബോധോ** ച ചതുസച്ചപടിവേധോവ. **നിബ്ബാനം** അസങ്ഖതധാതു. ഏതേസമ്പി അത്ഥായ സംവത്തതീതി പടിപദം ഥോമേതി. **സമ്മാദിട്ഠീ**തി ഞാണം. **സമ്മാസങ്കപ്പോ**തി വിതക്കോ. സേസം ധമ്മതോ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൩൪. ഏവം ചത്താരോപി മഗ്ഗേ ഏകതോ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തേഹി മഗ്ഗേഹി പടിവിജ്ഝിതബ്ബാനി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി ദസ്സേതും **"ഇദം ഖോ പന, ഭിക്ഖവേ"**തിആദിമാഹ. **ജാതിപി ദുക്ഖാ**തിആദീസു തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ നിബ്ബത്തമാനാനം സത്താനം സബ്ബപഠമം രൂപാരൂപധമ്മപ്പവത്തി ഇധ **ജാതി** നാമ, സാ ച തത്ഥ തത്ഥ ഭവേസു ഉപലബ്ഭമാനാനം ദുക്ഖാദീനം വത്ഥുഭാവതോ **ദുക്ഖാ,** ഏവം ജരാദീസു ദുക്ഖവത്ഥുകതായ ദുക്ഖതാ

വേദിതബ്ബാ. പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ പന ദുക്ഖദുക്ഖവിപരിണാമദുക്ഖസങ്ഖാരദുക്ഖവസേന ദുക്ഖാ ഏവ. **പോനോഭവികാ**തി പുനബ്ഭവകരണം പുനബ്ഭവോ ഉത്തരപദലോപേന, പുനബ്ഭവോ സീലമേതിസ്സാതി പോനോഭവികാ. **നന്ദിരാഗസഹഗതാ**തി ഏത്ഥ രൂപാദീസു നന്ദതി പിയായതീതി നന്ദീ, സാ ഏവ രാഗോതി നന്ദിരാഗോതി ഭാവപ്പധാനോയം നിദ്ദേസോ, നന്ദിരാഗത്തന്തി അത്ഥോ. തേന സഹഗതാനി നന്ദിരാഗസഹഗതാ. **തത്ര തത്രാ**തി തസ്മിം തസ്മിം ഭവേ. രൂപാദീസു ഛസു ആരമ്മണേസു കാമസ്സാദനവസേന പവത്താ **കാമതണ്ഹാ** നാമ. സസ്സതദിട്ഠിയാ സഹ പവത്താ **ഭവതണ്ഹാ**. ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ സഹ പവത്താ **വിഭവതണ്ഹാ. അസേസവിരാഗനിരോധോ**തിആദിനാ നിബ്ബാനമേവ വുച്ചതി. തത്ഥ വിരജ്ജനം വിഗമനം **വിരാഗോ**. നിരുജ്ഝനം **നിരോധോ**. ഉഭയേനാപി സുട്ഠു വിഗമോവ വുച്ചതി. അസേസായപി തണ്ഹായ വിരാഗോ, നിരോധോ ച യേന ഹോതി, സോ **അസേസവിരാഗനിരോധോ,** നിബ്ബാനമേവ. യസ്മാ ച തം ആഗമ്മ തണ്ഹം, വട്ടഞ്ച ചജന്തി പടിനിസ്സജ്ജന്തി വിമുച്ചന്തി ന അല്ലീയന്തി, തസ്മാ **ചാഗോ പടിനിസ്സഗ്ഗോ മുത്തി അനാലയോ**തി വുച്ചതി.

൧൫. **ചക്ഖു**ന്തിആദീനി ഞാണവേവചനാനേവ.

൧൬. **യാവകീവഞ്ചാ**തി യത്തകം കാലം. **തിപരിവട്ട**ന്തി സച്ചഞാണ, കിച്ചഞാണ, കതഞാണസങ്ഖാതാനം തിണ്ണം പരിവട്ടാനം വസേന തിപരിവട്ടം ഞാണദസ്സനം. ഏത്ഥ ച ''ഇദം ദുക്ഖം അരിയസച്ചം, ഇദം ദുക്ഖസമുദയ''ന്തി ഏവം ചതൂസു സച്ചേസു യഥാഭൂതഞാണം **സച്ചഞാണം** നാമ. തേസു ഏവ ''പരിഞ്ഞേയ്യം പഹാതബ്ബം സച്ഛികാതബ്ബം ഭാവേതബ്ബ''ന്തി ഏവം കത്തബ്ബകിച്ചജാനനഞാണം **കിച്ചഞാണം** നാമ. ''പരിഞ്ഞാതം പഹീനം സച്ഛികതം ഭാവിത''ന്തി തസ്സ കിച്ചസ്സ കതഭാവജാനനഞാണം **കതഞാണം** നാമ. **ദ്വാദസാകാര**ന്തി തേസമേവ ഏകേകസ്മിം സച്ചേ തിണ്ണം തിണ്ണം ആകാരാനം വസേന ദ്വാദസാകാരം.

അഭിസമ്ബുദ്ധോതി പച്ചഞ്ഞാസിന്തി അഭിസമ്ബുദ്ധോ അരഹത്തം പത്തോതി ഏവം ന പടിജാനിം. **യതോ ച ഖോ**തി യതോ ബോധിമൂലേ നിസിന്നകാലതോ പട്ഠായ . **അഥാഹ**ന്തി തതോ പരം അഹം. **ഞാണഞ്ച പന മേ**തി പച്ചവേക്ഖണഞാണം സന്ധായ വദതി. **അകുപ്പാ മേ**തിആദി തസ്സ പവത്തിആകാരദസ്സനം. തത്ഥ **അകുപ്പാ മേ വിമുത്തീ**തി അരഹത്തഫലം തസ്സ മഗ്ഗസങ്ഖാതകാരണതോ ച ആരമ്മണതോ ച അകുപ്പതാ വേദിതബ്ബാ.

ഇമസ്മിം പന വേയ്യാകരണസ്മിന്തി നിഗ്ഗാഥസുത്തേ. **ഭഞ്ഞമാനേ**തി ഭണിയമാനേ. **ധമ്മചക്ഖു**ന്തി ഇധ ചതുസച്ചധമ്മേസു ചക്ഖുകിച്ചകരണതോ സോതാപത്തിമഗ്ഗോ അധിപ്പേതോ. **യം കിഞ്ചീ**തിആദി നിബ്ബാനാരമ്മണത്തേപി കിച്ചവസേന അസമ്മോഹതോ പവത്തിദസ്സനത്ഥം വുത്തം.

൧൭. **ധമ്മചക്ക**ന്തി പടിവേധഞാണധമ്മഞ്ചേവ ദേസനാഞാണധമ്മഞ്ച പവത്തനട്ഠേന ചക്കന്തി ധമ്മചക്കം . **ഓഭാസോ**തി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണാനുഭാവേന പവത്തോ ചിത്തപച്ചയഉതുസമുട്ഠാനോ ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഫരിത്വാ ഠിതോ ഓഭാസോ.

൧൮. ദിട്ഠോ അരിയസച്ചധമ്മോ ഏതേനാതി **ദിട്ഠധമ്മോ**. ഏസ നയോ സേസേസുപി. അത്തനോ പച്ചക്ഖതോ അധിഗതത്താ ന പരം പച്ചേതി, പരസ്സ സദ്ധായ ഏത്ഥ ന പവത്തതീതി അപരപ്പച്ചയോ. **ഏഹി ഭിക്ഖൂ**തി ഏത്തകേ വുത്തമത്തേ പബ്ബജ്ജാ, ഉപസമ്പദാ ച സിജ്ഝതി, തേനേവ തത്ഥ **ഇതി**-സദ്ദേന പരിച്ഛേദോ ദസ്സിതോതി വദന്തി. കേചി പന "സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാതി വചനപരിയോസാനേ ഏവ ഉപസമ്പദാ സിജ്ഝതി, അട്ഠകഥായം പന 'ഏഹി ഭിക്ഖൂതി ഭഗവതോ വചനേനാ'തി ഇദം ഏഹിഭിക്ഖുസദ്ദോപലക്ഖിതവചനം ഏഹിഭിക്ഖുവചനന്തിആദിപദവസേന വുത്തം മുസാവാദവഗ്ഗോതിആദീസു വിയാ"തി വദന്തി, തദേതം **പഠമപാരാജികട്ഠകഥായം** "ഭഗവാ ഹി…പേ॰… ഏഹി ഭിക്ഖു, ചര ബ്രഹ്മചരിയം സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൪൫ ഭിക്ഖൂപദഭാജനീയവണ്ണനാ) ഇമിനാ വചനേന സമേതി. യത്തകഞ്ഹി ഭഗവതാ നിയമേന വുച്ചതി, തത്തകം സബ്ബമ്പി അങ്ഗമേവ. സേക്ഖപുഥുജ്ജനാനഞ്ഹി ഏതം പരിപുണ്ണം വുച്ചതി, അസേക്ഖാനം പന "ചര ബ്രഹ്മചരിയ"ന്തി പരിയോസാനന്തി ദട്ഠബ്ബം സിക്ഖത്തയസമിദ്ധിതോ. ലോകിയസമ്പദാഹി ഉപരിഭൂതാ സേട്ഠഭൂതാ സമ്പദാതി **ഉപസമ്പദാ**.

൧൯-൨൧. **നീഹാരഭത്തോ**തി ഭിക്ഖൂഹി ഗാമതോ നീഹരിത്വാ ദിന്നഭത്തോ. **കല്ലം നൂ**തി യുത്തം നു. **ഏതം മമാ**തിആദി യഥാക്കമം തണ്ഹാമാനദിട്ഠിഗാഹാനം ദസ്സനം.

൨൨-൨൩. **തസ്മാ തിഹാ**തി ഏത്ഥ **തിഹാ**തി നിപാതമത്തം, തസ്മാതി അത്ഥോ. **നിബ്ബിന്ദതീ**തി വുട്ഠാനഗാമിനിവിപസ്സനാവസേന ഉക്കണ്ഠതി. **വിരജ്ജതീ**തി ചതുന്നം മഗ്ഗാനം വസേന ന രജ്ജതി. **വിമുച്ചതീ**തി ഫലവസേന വിമുച്ചതി. **വിമുത്തസ്മി**ന്തിആദി പച്ചവേക്ഖണഞാണദസ്സനം. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയം. **കരണീയം** ചതൂസു സച്ചേസു ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി പച്ചേകം കത്തബ്ബം പരിഞ്ഞാദിവസേന സോളസവിധം കിച്ചം. **നാപരം ഇത്ഥത്തായാ**തി ഇത്ഥഭാവായ സോളസകിച്ചഭാവായ, കിലേസക്ഖയായ വാ അപരം പുന മഗ്ഗഭാവനാകിച്ചം മേ നത്ഥീതി പജാനാതി. അഥ വാ **ഇത്ഥത്തായാ**തി ഇത്ഥഭാവതോ വത്തമാനക്ഖന്ധസന്താനതോ അപരം ഖന്ധസന്താനം മയ്ഹം ന ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ.

പബ്ബജ്ജാകഥാവണ്ണനാ

൧൫. **ആളമ്ബര**ന്തി പണവം. **വികേസിക**ന്തി വിപ്പകിണ്ണകേസം. **വിക്ഖേളിക**ന്തി വിസ്സന്ദമാനലാലം . **സുസാനം മഞ്ഞേ**തി സുസാനം വിയ അദ്ദസ സകം പരിജനന്തി സമ്ബന്ധോ. **ഉദാനം ഉദാനേസീ**തി സംവേഗവസപ്പവത്തം വചനം നിച്ഛാരേസി. **ഉപസ്സട്ഠ**ന്തി ദുക്ഖേന സമ്മിസ്സം, ദുക്ഖോതിണ്ണം സബ്ബസത്തകായജാതന്തി അത്ഥോ.

൨൬. **ഇദം ഖോ യസാ**തി ഭഗവാ നിബ്ബാനം സന്ധായാഹ. **അനുപുബ്ബിം കഥ**ന്തി അനുപടിപാടികഥം. **ആദീനവ**ന്തി ദോസം. **ഓകാര**ന്തി നിഹീനതാ നിഹീനജനസേവിതത്താ. **സംകിലേസ**ന്തി തേഹി സത്താനം സംകിലേസനം, സംകിലേസവിസയന്തി വാ അത്ഥോ. **കല്ലചിത്ത**ന്തി അരോഗചിത്തം. സാമം അത്തനാവ ഉക്കംസോ ഉക്ഖിപനം ഏതിസ്സന്തി **സാമുക്കംസികാ,** സച്ചദേസനാ. തസ്സാ സരൂപദസ്സനം **"ദുക്ഖ"**ന്തിആദി.

൨൭. **അസ്സദൂതേതി** അസ്സആരുള്ഹേ ദൂതേ. **ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരന്തി** ഇദ്ധികിരിയം. **അഭിസങ്ഖരേസി** അകാസി.

൨൮. **യഥാദിട്ഠ**ന്തി പഠമമഗ്ഗേന ദിട്ഠം ചതുസ്സച്ചഭൂമിം സേസമഗ്ഗത്തയേന പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ, പസ്സന്തസ്സാതി അത്ഥോ. **മാതു നോ ജീവിത**ന്തി ഏത്ഥ **നോ**തി നിപാതമത്തം, മാതു ജീവിതന്തി അത്ഥോ. യസസ്സ ഖീണാസവത്താ ''ഏഹി ഭിക്ഖു, സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, ചര ബ്രഹ്മചരിയ''ന്തി ഏത്തകേനേവ ഭഗവാ ഉപസമ്പദം അദാസി. ഖീണാസവാനഞ്ഹി ഏത്തകേനേവ ഉപസമ്പദാ അനുഞ്ഞാതാ പുബ്ബേവ ദുക്ഖസ്സ പരിക്ഖീണത്താ. **ചര ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി സാസനബ്രഹ്മചരിയസങ്ഖാതം സിക്ഖാപദപൂരണം സന്ധായ വുത്തം, ന മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയം.

൩൦. **സേട്ഠാനുസേട്ഠീന**ന്തി സേട്ഠിനോ ച അനുസേട്ഠിനോ ച പവേണീവസേന ആഗതാ യേസം കുലാനം സന്തി, തേസം സേട്ഠാനുസേട്ഠീനം കുലാനം. **ഓരകോ**തി ലാമകോ.

൩൨-൩൩. **മാ ഏകേന ദ്വേ**തി ഏകേന മഗ്ഗേന ദ്വേ ഭിക്ഖൂ മാ അഗമിത്ഥ. വിസുദ്ധേ സത്തേ, ഗുണേ വാ മാരേതീതി **മാരോ**. പാപേ നിയുത്തോ **പാപിമാ**.

സബ്ബപാസേഹീതി സബ്ബകിലേസപാസേഹി. **യേ ദിബ്ബാ യേ ച മാനുസാ**തി യേ ദിബ്ബകാമഗുണനിസ്സിതാ, മാനുസകകാമഗുണനിസ്സിതാ ച കിലേസപാസാ നാമ അത്ഥി, സബ്ബേഹി തേഹി. ''ത്വം ബുദ്ധോ''തി ദേവമനുസ്സേഹി കരിയമാനസക്കാരസമ്പടിച്ഛനം സന്ധായ വദതി.

അന്തലിക്ഖേ ചരന്തേ പഞ്ചാഭിഞ്ഞേപി ബന്ധതീതി **അന്തലിക്ഖചരോ,** രാഗപാസോ. മാരോ പന പാസമ്പി അന്തലിക്ഖചരം മഞ്ഞതി. **മാനസോ**തി മനോസമ്പയുത്തോ.

ജാനാതി മന്തി സോ കിര ''മഹാനുഭാവോ അഞ്ഞോ ദേവപുത്തോ നിവാരേതീതി ഭീതോ നിവത്തിസ്സതി നു ഖോ''തിസഞ്ഞായ വത്വാ ''നിഹതോ ത്വമസി അന്തകാ''തി വുത്തേ ''ജാനാതി മ''ന്തി ദുമ്മനോ പലായി.

൩൪. **പരിവിതക്കോ ഉദപാദീ**തി യസ്മാ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവായ ഉപനിസ്സയരഹിതാനമ്പി പബ്ബജിതുകാമതാ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, ബുദ്ധാ ച തേ ന പബ്ബാജേന്തി, തസ്മാ തേസമ്പി പബ്ബജ്ജാവിധിം ദസ്സേന്തോ ഏവം പരിവിതക്കേസീതി ദട്ഠബ്ബം. ഉപനിസ്സയസമ്പന്നാ പന ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേനേവ പബ്ബജന്തി. യേ പടിക്ഖിത്തപുഗ്ഗലാതി സമ്ബന്ധോ. **സയം പബ്ബാജേതബ്ബോ**തി ഏത്ഥ ''കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ''തിആദിവചനതോ കേസച്ഛേദനകാസായച്ഛാദനസരണദാനാനി പബ്ബജ്ജാ നാമ, തേസു പച്ഛിമദ്വയം ഭിക്ഖൂഹി ഏവ കാതബ്ബം, കാരേതബ്ബം വാ. **''പബ്ബാജേഹീ''**തി ഇദം തിവിധമ്പി സന്ധായ വുത്തം. **ഖണ്ഡസീമം നേത്വാ**തി ഭണ്ഡുകമ്മാരോചനപരിഹരണത്ഥം. ഭിക്ഖൂനഞ്ഹി അനാരോചേത്വാ ഏകസീമായ ''ഏതസ്സ കേസേ ഛിന്ദാ''തി അഞ്ഞം ആണാപേതുമ്പി ന വട്ടതി. **പബ്ബാജേത്വാ**തി കേസാദിച്ഛേദനമേവ സന്ധായ വുത്തം ''കാസായാനി അച്ഛാദേത്വാ''തി വിസും വുത്തത്താ. **പബ്ബാജേതും ന ലഭതീ**തി സരണദാനം സന്ധായ വുത്തം, അനുപസമ്പന്നേന ഭിക്ഖുആണത്തിയാ ദിന്നമ്പി സരണം ന രുഹതി.

യസസ്സീതി പരിവാരസമ്പന്നോ. **നിജ്ജീവനിസ്സത്തഭാവ**ന്തി "കേസാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂ"തിആദിനയം സങ്ഗണ്ഹാതി, സബ്ബം **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** (വിസുദ്ധി॰ ൧.൩൧൧) ആഗതനയേന ഗഹേതബ്ബം. **പുബ്ബേ**തി പുബ്ബബുദ്ധുപ്പാദേസു. **മദ്ദിതസങ്ഖാരോ**തി വിപസ്സനാവസേന വുത്തം. **ഭാവിതഭാവനോ**തി സമഥവസേനാപി.

കാസായാനി തിക്ഖത്തും വാ…പേ॰… പടിഗ്ഗാഹാപേതബ്ബോതി എത്ഥ "സബ്ബദുക്ഖനിസ്സരണത്ഥായ ഇമം കാസാവം ഗഹേത്വാ"തി വാ "തം കാസാവം ദത്വാ"തി വാ വത്വാ "പബ്ബാജേഥ മം, ഭന്തേ, അനുകമ്പം ഉപാദായാ"തി എവം യാചനപുബ്ബകം ചീവരം പടിച്ഛാപേതി. **അഥാപീ**തിആദി തിക്ഖത്തും പടിഗ്ഗാഹാപനതോ പരം കത്തബ്ബവിധിദസ്സനം. **അഥാപീ**തി തതോ പരമ്പീതി അത്ഥോ. കേചി പന "ചീവരം അപ്പടിഗ്ഗാഹാപേത്വാ പബ്ബജനപ്പകാരഭേദദസ്സനത്ഥം "അഥാപീ"തി വുത്തം, **അഥാപീ**തി ച അഥ വാതി അത്ഥോ"തി വദന്തി. **"അദിന്നം ന വട്ടതീ"**തി ഇമിനാ പബ്ബജ്ജാ ന രുഹതീതി ദസ്സേതി.

പാദേ വന്ദാപേത്വാതി പാദാഭിമുഖം നമാപേത്വാ. ദൂരേ വന്ദന്തോപി ഹി പാദേ വന്ദതീതി വുച്ചതി. **ഉപജ്ഝായേന വാ**തി എത്ഥ യസ്സ സന്തികേ ഉപജ്ഝം ഗണ്ഹാതി, അയം ഉപജ്ഝായോ. ആഭിസമാചാരികേസു വിനയനത്ഥം യം ആചരിയം കത്വാ നിയ്യാതേന്തി, അയം ആചരിയോ. സചേ പന ഉപജ്ഝായോ സയമേവ സബ്ബം സിക്ഖാപേതി, അഞ്ഞസ്മിം ന നിയ്യാതേതി, ഉപജ്ഝായോവസ്സ ആചരിയോപി ഹോതി, യഥാ ഉപസമ്പദാകാലേ സയമേവ കമ്മവാചം വാചേന്തോ ഉപജ്ഝായോവ കമ്മവാചാചരിയോപി ഹോതി.

അനുനാസികന്തം കത്വാ ദാനകാലേ അന്തരാ വിച്ഛേദോ ന കാതബ്ബോതി ആഹ **"ഏകസമ്ബന്ധാനീ"**തി.

"ആഭിസമാചാരികേസു വിനേതബ്ബോ"തി ഇമിനാ സേഖിയവത്തഖന്ധകവത്തേസു, അഞ്ഞേസു

ച സുക്കവിസ്സട്ഠിആദിലോകവജ്ജസിക്ഖാപദേസു സാമണേരേഹി വത്തിതബ്ബം, തത്ഥ അവത്തമാനോ അലജ്ജീ, ദണ്ഡകമ്മാരഹോ ച ഹോതീതി ദസ്സേതി.

പബ്ബജ്ജാകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദുതിയമാരകഥാവണ്ണനാ

൩൩. പാളിയം **അനുത്തരം വിമുത്തിം അനുപാപുണാഥാ**തി "ഖീണാസവാ മയം, കിം അമ്ഹാകം പധാനേനാ"തി വാസനാദോസേന വോസാനം അനാപജ്ജിത്വാ പന്തേസു സേനാസനേസു ഫലസമാപത്തിയാവ വീതിനാമനത്ഥം, തം ദിസ്വാ അഞ്ഞേസമ്പി ദിട്ഠാനുഗതിസമാപജ്ജനത്ഥഞ്ച ഓവദതീതി വേദിതബ്ബം.

ദുതിയമാരകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭദ്ദവഗ്ഗിയകഥാവണ്ണനാ

൩൫. ഇദം നേസം പുബ്ബകമ്മന്തി തേസം തിംസജനാനം ഏകതോ അഭിസമയസ്സ പുബ്ബകമ്മം. അഞ്ഞമ്പി തേസം പച്ചേകം പുബ്ബബുദ്ധുപ്പാദേസു സദ്ധമ്മസ്സവനസരണഗമനദാനസീലസമാധിവിപസ്സനാസമായോഗവസേന ബഹും വിവട്ടൂപനിസ്സയം കുസലം അത്ഥേവാതി ഗഹേതബ്ബം. ഇതരഥാ ഹി തദഹേവ പടിവേധോ, ഏഹിഭിക്ഖുഭാവാദിവിസേസോ ച ന സമ്പജ്ജേയ്യ.

ഭദ്ദവഗ്ഗിയകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉരുവേലപാടിഹാരിയകഥാവണ്ണനാ

൩൭-൩൮. പാളിയം **അഗരൂ**തി ഭാരിയം ന സിയാതി അത്ഥോ. **ഉഭിന്നം സജോതിഭൂതാന**ന്തി ഉഭോസു സജോതിഭൂതേസു. **പത്തേ പക്ഖിപീ**തി തം നാഗം നിഹതതേജം ധമ്മദേസനായ സന്തപ്പേത്വാ സരണസീലാനി ദത്വാ സകലരത്തിം ഭഗവന്തം പയിരുപാസിത്വാ ഠിതം ജടിലാനം ദസ്സനത്ഥം പത്തേ പക്ഖിപി, ന അഹിതുണ്ഡികോ വിയ ബലക്കാരേനാതി വേദിതബ്ബം. **യത്ര ഹി നാമാ**തി യോ നാമ.

൩൯. അജ്ജണ്ഹോതി അജ്ജ ഏകദിവസം. **അഗ്ഗിസാലമ്ഹീ**തി അഗ്യാഗാരേ. സുമനാനം ബുദ്ധാനം മനസാ സദിസോ മനോ അസ്സാതി **സുമനമനസോ. അധിചിത്തോ**തി മഹാകരുണാദീഹി അധിചിത്തോ. **ഉദിച്ഛരേ**തി ഉല്ലോകേസും, പരിവാരേസുന്തി അത്ഥോ. **അനേകവണ്ണാ അച്ചിയോ**തി ഛബ്ബണ്ണരംസിയോ വുത്താ. അഹം തേ ധുവഭത്തേന പടിമാനനം കരിസ്സാമീതി സേസോ.

൪൦. അഭിക്കന്തായ രത്തിയാതി പരിക്ഖീണായ രത്തിയാ, മജ്ഝരത്തിസമയേതി അത്ഥോ. **അഭിക്കന്തവണ്ണാ**തി അഭിരൂപച്ഛവിവണ്ണാ. **കേവലകപ്പ**ന്തി ഏത്ഥ **കേവല**-സദ്ദസ്സ അനവസേസത്ഥോ, **കപ്പ**-സദ്ദസ്സ സമന്തഭാവോ, തസ്മാ അനവസേസം സമന്തതോ വനസണ്ഡന്തി അത്ഥോ. **ചതുദ്ദിസാ**തി ചതൂസു ദിസാസു. **യത്ര ഹി നാമാ**തി യം നാമ.

൪൩. അങ്ഗമഗധാതി അങ്ഗമഗധരട്ഠവാസിനോ. **ഇദ്ധിപാടിഹാരിയ**ന്തി അഭിഞ്ഞിദ്ധിയേവ പടിപക്ഖാനം തിത്ഥിയാനം, വേനേയ്യസത്തഗതദോസാനഞ്ച ഹരണതോ അപനയനതോ പാടിഹാരിയം, തം തം വാ സത്തഹിതം പടിച്ച ഹരിതബ്ബം പവത്തേതബ്ബന്തി പടിഹാരിയം, തദേവ പാടിഹാരിയം. ഇദ്ധി ഏവ പാടിഹാരിയം ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം.

൪൪. പംസുകൂലം ഉപ്പന്നം ഹോതീതി പുണ്ണായ ദാസിയാ സരീരം പരിക്ഖിപിത്വാ ഛഡ്ഡിതം സാണമയം കിമികുലാകുലം പരിയേസനവസേന ഉപ്പന്നം ഹോതി, യം ഭഗവാ ഭൂമിം കമ്പേന്തോ പാരുപിത്വാ പച്ഛാ **മഹാകസ്സപത്ഥേരസ്സ** അദാസി, തം സന്ധായേതം വുത്തന്തി വദന്തി. **കത്ഥ നു ഖോ**തിആദിപരിവിതക്കോ ജടിലാനം വിവിധപാടിഹാരിയദസ്സനത്ഥം കതോ. പാണിനാ ഖണന്തോ വിയ ഇദ്ധിയാ മത്തികം അപനേത്വാ ദിന്നത്താ വുത്തം **"പാണിനാ പോക്ഖരണിം ഖണിത്വാ"**തി.

൪൩. ഫാലിയന്തു, കസ്സപ, കട്ഠാനീതി ഉരുവേലകസ്സപേന നിവേദിതേ ഏവമവോചാതി ദട്ഠബ്ബം. ഏവം സേസേസുപി.

൪൫. അന്തരട്ഠകാസു ഹിമപാതസമയേതി ഏത്ഥ മാഘമാസസ്സ അവസാനേ ചതസ്സോ, ഫഗ്ഗുണമാസസ്സ ആദിമ്ഹി ചതസ്സോതി ഏവം ഉഭിന്നം മാസാനം അന്തരേ അട്ഠരത്തിയോ അന്തരട്ഠകാ നാമ. താസു അന്തരട്ഠകാസു രത്തീസു ഹിമപാതകാലേ. **ഉമ്മുജ്ജനനിമുജ്ജന**മ്പി സഹസാ തദുഭയകരണവസേന വുത്തം.

൪൬. ഉദകവാഹകോതി ഉദകോഘോ. **രേണുഹതായാ**തി രജോകിണ്ണായ, അതിന്തായാതി അത്ഥോ. **നാവായാ**തി കുല്ലേന. **ഇദം നു ത്വം മഹാസമണാ**തി ഇധ നു ത്വം. ധ-കാരസ്സ ദ-കാരം, അനുസാരഞ്ച കത്വാ ''ഇദം നൂ''തി വുത്തം ''ഏകമിദാഹ''ന്തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൮൭, ൨൮൭) വിയ. ''ഇമസ്മിം പദേസേ ത്വം നു ഖോ ഠിതോസീ''തി പുച്ഛി. **അയമഹമസ്മീ**തി അയമഹം ഇധ ഠിതോസ്മീതി അത്ഥോ.

൪൮. ചിരപടികാതി ചിരകാലതോ പട്ഠായ. കേസമിസ്സം സബ്ബം പരിക്ഖാരം ഉദകേ പവാഹേത്വാതിപി യോജേതബ്ബം. അരണികമണ്ഡലുആദികാ താപസപരിക്ഖാരാ **ഖാരീ** നാമ, തംഹരണകകാജം **ഖാരികാജം** നാമ. **അഗ്ഗിഹുതമിസ്സ**ന്തി അഗ്ഗിപൂജോപകരണസഹിതം.

൫൦-൫൧. ഉപസഗ്ഗോതി ഉപദ്ദവോ. **''അഡ്ഢുഡ്ഢാനി പാടിഹാരിയസഹസ്സാനീ''**തി ഇദം നാഗദമനാദീനി പന്നരസ പാടിഹാരിയാനി വജ്ജേത്വാ വുത്തം അപ്പകമധികം ഗണനൂപഗം ന ഹോതീതി.

൫൪. ഗയായന്തി ഗയാനാമികായ നദിയാ അദൂരഭവത്താ ഗാമോ ഇത്ഥിലിങ്ഗവസേന ഗയാ നാമ ജാതോ, തസ്സം. **ഗയാസീസേ**തി ഏവംനാമകേ പിട്ഠിപാസാണേ.

''യമിദം ചക്ഖുസമ്ഫസ്സപച്ചയാ...പേ॰... സുഖം വാ''തിആദിനാ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണവീഥിചിത്തേസു സോമനസ്സദോമനസ്സഉപേക്ഖാവേദനാമുഖേന സേസാരൂപക്ഖന്ധാനമ്പി ആദിത്തതം ദസ്സേതി. ഏസ നയോ സേസേസുപി. **മനോ**തി ഭവങ്ഗചിത്തം മനോദ്വാരസ്സ അധിപ്പേതത്താ. **മനോവിഞ്ഞാണ**ന്തി മനോദ്വാരവീഥിപഅയാപന്നമേവ ഗഹിതം.

ഉരുവേലപാടിഹാരിയകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ബിമ്ബിസാരസമാഗമകഥാവണ്ണനാ

൫൫. യഞ്ഞാ അഭിവദന്തീതി യാഗഹേതു ഇജ്ഝന്തീതി വദന്തി. **ഉപധീസൂ**തി ഏത്ഥ ദുക്ഖസുഖാദീനം അധിട്ഠാനട്ഠേന ചത്താരോ ഉപധീ കാമഖന്ധകിലേസഅഭിസങ്ഖാരൂപധീനം വസേന. തേസു ഖന്ധൂപധി ഇധാധിപ്പേതോതി ആഹ **''ഖന്ധൂപധീസു മലന്തി ഞത്വാ''**തി. **യഞ്ഞാ**തി യഞ്ഞഹേതു. **യിട്ഠേ**തി മഹായാഗേ. **ഹുതേ**തി ദിവസേ ദിവസേ കത്തബ്ബേ അഗ്ഗിപരിചരണേ. **കിം വക്ഖാമീ**തി കഥം വക്ഖാമി.

൫൬-൭. ആസീസനാതി മനോരഥോ. **സിങ്ഗീസുവണ്ണനിക്ഖേനാ**തി സിങ്ഗീസുവണ്ണസ്സ രാസിനാ. സുവണ്ണേസു ഹി യുത്തികതം ഹീനം. തതോ

രസവിദ്ധം സേട്ഠം, തതോ ആകരുപ്പന്നം സേട്ഠം, തതോ യംകിഞ്ചി ദിബ്ബസുവണ്ണം സേട്ഠം , തത്രാപി ചാമീകരം, തതോ സാതകുമ്ഭം, തതോ ജമ്ബുനദം, തതോപി സിങ്ഗീസുവണ്ണം സേട്ഠം. തസ്സ നിക്ഖം നാമ പഞ്ചസുവണ്ണപരിമാണം. അട്ഠസുവണ്ണാദിഭേദം അനേകവിധമ്പി വദന്തി. **ദസസു അരിയവാസേസൂ**തി -

> ''ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനോ ഹോതി ഛളങ്ഗസമന്നാഗതോ ഏകാരക്ഖോ ചതുരാപസ്സേനോ പണുന്നപച്ചേകസച്ചോ സമവയസട്ഠേസനോ അനാവിലസങ്കപ്പോ പസ്സദ്ധകായസങ്ഖാരോ സുവിമുത്തചിത്തോ സുവിമുത്തപഞ്ഞോ''തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൪൮, ൩൬൦; അ॰ നി॰ ൧൦.൧൯) -

ഏവമാഗതേസു ദസസു അരിയവാസേസു. തത്ഥ **പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനോ**തി പഞ്ചനീവരണേഹി വിപ്പയുത്തതാ വുത്താ. **ഛളങ്ഗസമന്നാഗതോ**തി ഇട്ഠാദീസു ഛസു ആരമ്മണേസു സോമനസ്സിതാദിപടിപക്ഖാ ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ വുത്താ. **ഏകാരക്ഖോ**തി ഉപട്ഠിതസതിതാ. സങ്ഖായസേവനാ അധിവാസനാ പരിവജ്ജനാ വിനോദനാസങ്ഖാതാനി ചത്താരി അപസ്സേനാ നിസ്സയാ ഏതസ്സാതി **ചതുരാപസ്സേനോ,** ഏതേന ച തേ നിസ്സയാ ദസ്സിതാ. പണുന്നാനി അപനീതാനി ദിട്ഠിഗതികേഹി പച്ചേകം ഗഹിതാനി ദിട്ഠിസച്ചാനി യസ്സ, സോ **പണുന്നപച്ചേകസച്ചോ,** തേന ലോകിയഞാണേന ദിട്ഠിപ്പഹാനം വുത്തം. കാമേസനാ ഭവേസനാബ്രഹ്മചരിയേസനാസങ്ഖാതാ ഏസനാ സമ്മദേവ അവയാ അനൂനാ സട്ഠാ നിസട്ഠാ അനേനാതി **സമവയസട്ഠേസനോ**. ഏതേന തിണ്ണം ഏസനാനം അഭാവോ വുത്തോ. **''അനാവിലസങ്കപ്പോ''**തി ഇമിനാ കാമവിതക്കാദീഹി അനാവിലചിത്തതാ. **''പസ്സദ്ധകായസങ്ഖാരോ''**തി ഇമിനാ ചതുത്ഥജ്ഝാനസമായോഗേന വിഗതദരഥതാ വുത്താ. **''സുവിമുത്തചിത്തോ''**തി ഇമിനാ മഗ്ഗോ. **''സുവിമുത്തപഞ്ഞോ''**തി ഇമിനാ പച്ചവേക്ഖണഞാണമുഖേന ഫലഞാണം വുത്തം. ഏതേ ഹി അരിയാ വസന്തി ഏത്ഥാതി **അരിയവാസാ**തി വുച്ചന്തി . തേ പന വാസാ വുത്ഥാ വസിതാ സമ്പാദിതാ യേന, സോ **വുത്ഥവാസോ,** ഭഗവാ. **ദസബലോ**തി ദസഹി കായബലേഹി, ഞാണബലേഹി ച ഉപേതോ. യാനി ഹേതാനി -

> ''കാളാവകഞ്ച ഗങ്ഗേയ്യം, പണ്ഡരം തമ്ബപിങ്ഗലം;
> ഗന്ധമങ്ഗലഹേമഞ്ച, ഉപോസഥഛദ്ദന്തിമേ ദസാ''തി. (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൪൮; സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ２.２.２２; അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൧൦.൨൧; വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൭൬൦; ഉദാ॰ അട്ഠ॰ ൭൫; ബു॰ വ॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൯; ചൂളനി॰ അട്ഠ॰ ൮൧; പടി॰ മ॰ അട്ഠ॰ ２.２.൪൪) -

ഏവം വുത്താനി ദസഹത്ഥികുലാനി പുരിമപുരിമതോ ദസബലഗുണോപേതാനി, തേസു സബ്ബജേട്ഠാനം ദസന്നം ഛദ്ദന്താനം ബലാനി ഭഗവതോ കായസ്സ ദസബലാനി നാമ. തഞ്ച കാളാവകസങ്ഖാതാനം പകതിഹത്ഥീനം കോടിസഹസ്സസ്സ, മജ്ഝിമപുരിസാനം പന ദസന്നം കോടിസഹസ്സാനഞ്ച ബലം ഹോതി, തം ''നാരായനസങ്ഘാതബല''ന്തിപി വുച്ചതി.

യാനി പനേതാനി **പാളിയം** ''ഇധ, സാരിപുത്ത, തഥാഗതോ ഠാനഞ്ച ഠാനതോ അട്ഠാനഞ്ച അട്ഠാനതോ യഥാഭൂതം പജാനാതീ''തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൧൪൮; അ॰ നി॰ ൧൦.２൧; വിഭ॰ ൭൬൦; പടി॰ മ॰ ２.൪൪) വുത്താനി

ഠാനാഠാനഞാണബലം, കമ്മവിപാകഞാണബലം, സബ്ബത്ഥഗാമിനിപടിപദാഞാണബലം, അനേകധാതുനാനാധാതുലോകഞാണബലം, സത്താനം നാനാധിമുത്തികതാഞാണബലം, ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തഞാണബലം, ഝാനവിമോക്ഖസമാധിസമാപത്തീനം സംകിലേസവോദാനവുട്ഠാനഞാണബലം, പുബ്ബേനിവാസഞാണബലം, ദിബ്ബചക്ഖുഞാണബലം, ആസവക്ഖയഞാണബലന്തി ദസബലഞാണാനി, ഇമാനി ഭഗവതോ ദസബലാനി നാമ. **ദസഹി അസേക്ഖേഹി അങ്ഗേഹീ**തി അരഹത്തഫലസമ്പയുത്തേഹി **പാളിയം** ‘‘അസേക്ഖാ സമ്മാദിട്ഠി...പേ॰... അസേക്ഖോ സമ്മാസമാധി, അസേക്ഖം സമ്മാഞാണം, അസേക്ഖാ സമ്മാവിമുത്തീ’’തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൪൮, ൩൬൦) ഏവം വുത്തേഹി ദസഹി അസേക്ഖധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ. ഏത്ഥ ച ദസ്സനട്ഠേന വുത്താ **സമ്മാദിട്ഠി** ഏവ ജാനനട്ഠേന **സമ്മാഞാണ**ന്തിപി വുത്താ, വുത്താവസേസാ പന ഫലചിത്തസമ്പയുത്താ സബ്ബേ ഫസ്സാദിധമ്മാ **സമ്മാവിമുത്തീ**തി വുത്താതി ദട്ഠബ്ബം.

ബിമ്ബിസാരസമാഗമകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനപബ്ബജ്ജാകഥാവണ്ണനാ

൬൦. സാരീബ്രാഹ്മണിയാ പുത്തോ **സാരിപുത്തോ**. മോഗ്ഗലീബ്രാഹ്മണിയാ പുത്തോ **മോഗ്ഗല്ലാനോ. ഛന്നപരിബ്ബാജകസ്സാ**തി സേതവത്ഥേന ഹിരികോപീനം ഛാദേത്വാ വിചരണകപരിബ്ബാജകസ്സ, തേന ‘‘നായം നഗ്ഗപരിബ്ബാജകോ’’തി ദസ്സേതി. ‘‘ഉപഞ്ഞാത’’ന്തി ഇമസ്സ വിവരണം **ഞാതോ ചേവാ**തി. ‘‘മഗ്ഗ’’ന്തി ഇമസ്സ വിവരണം **ഉപഗതോ ച മഗ്ഗോ**തി. തേന ച **ഉപഞ്ഞാത**ന്തി ഏത്ഥ **ഞാത**-സദ്ദോ ഞാണപരിയായോ. **മഗ്ഗ**ന്തി ലിങ്ഗവിപല്ലാസേന മഗ്ഗോവ വുത്തോ. ഉപസദ്ദോ ച ഉപഗമനത്ഥോ മഗ്ഗസദ്ദേനപി സമ്ബന്ധിതബ്ബോതി ദസ്സേതി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യസ്മാ പിട്ഠിതോ പിട്ഠിതോ അനുബന്ധനം നാമ അത്ഥികേഹി ഉപഞ്ഞാതം ഉപഗതഞാണഞ്ചേവ ഹോതി, തേഹി ഉപഗതോ പടിപന്നോ മഗ്ഗോ ച, തസ്മാ യംനൂനാഹം അനുബന്ധേയ്യന്തി. **ഉപഞ്ഞാതം നിബ്ബാന**ന്തി ഉപപത്തിയാ അനുമാനേന ഞാതം നിബ്ബാനം. ‘‘മഗ്ഗ’’ന്തി ഇമസ്സ വിവരണം **മഗ്ഗന്തോ**തി, അനുമാനേന ഞാതം പച്ചക്ഖതോ ദസ്സനത്ഥായ ഗവേസന്തോതി അത്ഥോ.

നിരോധോ ച നിരോധൂപായോ ച ഏകസേസേന നിരോധോതി വുത്തോതി ദസ്സേന്തോ **‘‘അഥ വാ’’**തിആദിമാഹ. **പടിപാദേന്തോ**തി നിഗമേന്തോ.

ഇതോ ഉത്തരീതി ഇതോ മയാ ലദ്ധസോതാപത്തിതോ ഉത്തരി ഇതരമഗ്ഗത്തയം യദിപി നത്ഥി, തഥാപി ഏസോ ഏവ മയാ ഗവേസിതോ നിബ്ബാനധമ്മോതി അത്ഥോ.

൬൨-൩. തദാരമ്മണായാതി നിബ്ബാനാരമ്മണായ സോതാപത്തിഫലവിമുത്തിയാ. **തേസം ആയസ്മന്താന**ന്തി സപരിസാനം തേസം ദ്വിന്നം പരിസാനം തസ്മിംയേവ ഖണേ ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ അരഹത്തം പാപുണി, അഗ്ഗസാവകാ പന അത്തനോ ഞാണകിച്ചസ്സ മഹന്തതായ കതിപാഹച്ചയേന. തേനാഹ **‘‘ഏവ’’**ന്തിആദി. ഉസൂയനകിരിയായ കമ്മഭാവം സന്ധായ **‘‘ഉപയോഗത്ഥേവാ’’**തി വുത്തം.

സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനപബ്ബജ്ജാകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപജ്ഝായവത്തകഥാവണ്ണനാ

൬൪. **വജ്ജാവജ്ജ**ന്തി ഖുദ്ദകം, മഹന്തഞ്ച വജ്ജം. **ഉത്തിട്ഠപത്ത**ന്തി ഏത്ഥ ഉത്തിട്ഠം നാമ പിണ്ഡായ ചരണം വുച്ചതി ''ഉത്തിട്ഠേ നപ്പമജ്ജേയ്യാ''തിആദീസു (ധ॰ പ॰ ൧൬൮) വിയ. ഉത്തിട്ഠത്ഥായ ഗഹിതം പത്തം ഉത്തിട്ഠപത്തം, തേനാഹ **''പിണ്ഡായ ചരണകപത്ത''**ന്തി. തസ്സ ഉപനാമേ കോ ദോസോതി ആഹ **''തസ്മിം ഹീ''**തിആദി. **തസ്മാ**തി യസ്മാ മനുസ്സാ ഏതസ്മിംയേവ ഏതേ ഭുഞ്ജന്തീതി ഉത്തിട്ഠപത്തേ ഉച്ഛിട്ഠസഞ്ഞിനോ, തസ്മാ ഉത്തിട്ഠപത്തന്തി വുത്തം ഉത്തിട്ഠ-സദ്ദേനേവ മനുസ്സാനം സഞ്ഞായ ഉച്ഛിട്ഠതാപി ഗമ്മതീതി. കേചി പന ''ഉച്ഛിട്ഠസദ്ദേന സമാനത്ഥോ ഉത്തിട്ഠസദ്ദോ''തി വദന്തി. ''ഉത്തിട്ഠാ''തി ത്വാപച്ചയന്തോപി ഹോതീതി ആഹ **''ഉട്ഠഹിത്വാ''**തി. **ഉപജ്ഝായം ഗഹേതു**ന്തി ഉപജ്ഝായത്തം മനസാ ഗഹേതും, യാചനവചനേന തസ്സ അനുമതിം ഗഹേതുന്തി വാ അത്ഥോ.

൬൫. പതിസ്സയനം പതിസ്സോ, ഗരും നിസ്സായ വത്തനഭാവോ, യംകിഞ്ചി ഗാരവന്തി അത്ഥോ. സഹ പതിസ്സേന **സപ്പതിസ്സോ,** പരം ജേട്ഠം കത്വാ തസ്സോവാദേ വത്തനതാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **''ജേട്ഠകഭാവഞ്ച ഉപട്ഠപേത്വാ''**തി. **സാഹൂ**തി സാധു സുന്ദരം. **ലഹൂ**തി അഗരു, സുഭരതാതി അത്ഥോ. **ഓപായിക**ന്തി ഉപായപടിസംയുത്തം, ഏവം പടിപജ്ജനം നിത്ഥരണൂപായോതി അത്ഥോ. **പതിരൂപ**ന്തി സാമീചികമ്മമിദന്തി അത്ഥോ. **പാസാദികേനാ**തി പസാദാവഹേന കായവചീപയോഗേന സമ്പാദേഹീതി അത്ഥോ. **കായേനാ**തി ഏതദത്ഥവിഞ്ഞാപകം ഹത്ഥമുദ്ദാദിം ദസ്സേന്തോ കായേന വിഞ്ഞാപേതി. **സാധൂതി സമ്പടിച്ഛനം സന്ധായാ**തി ഉപജ്ഝായേന ''സാഹൂ''തിആദീസു വുത്തേസു സദ്ധിവിഹാരികസ്സ ''സാധൂ''തി സമ്പടിച്ഛനം വചനം സന്ധായ ''കായേന വിഞ്ഞാപേതീ''തിആദി വുത്തന്തി അധിപ്പായോ. **ആയാചനദാനമത്തേനാ**തി സദ്ധിവിഹാരികസ്സ പഠമം ആയാചനമത്തേന, തതോ ഉപജ്ഝായസ്സ ച ''സാഹൂ''തിആദിനാ വചനമത്തേനാതി അത്ഥോ.

൬൬. **അസ്സാ**തി സദ്ധിവിഹാരികസ്സ. **ദ്വേ ചീവരാനീ**തി ഉത്തരാസങ്ഗം, സങ്ഘാടിഞ്ച സന്ധായ വദതി. **ഇതോ പട്ഠായാ**തി ''ന ഉപജ്ഝായസ്സ ഭണമാനസ്സാ''തി ഏത്ഥ ന-കാരതോ പട്ഠായ, തേന ''നാതിദൂരേ''തിആദീസു ന-കാരപടിസിദ്ധേസു ആപത്തി നത്ഥീതി ദസ്സേതി. **സബ്ബത്ഥ ദുക്കടാപത്തീ**തി ആപദാഉമ്മത്തഖിത്തചിത്തവേദനട്ടതാദീഹി വിനാ പണ്ണത്തിം അജാനിത്വാപി വദന്തസ്സ ഗിലാനസ്സപി ദുക്കടമേവ. ആപദാസു ഹി അന്തരന്തരാ കഥാ വത്തും വട്ടതി. ഏവമഞ്ഞേസുപി ന-കാരപടിസിദ്ധേസു ഈദിസേസു, ഇതരേസു പന ഗിലാനോപി ന മുച്ചതി. പാളിയം **''ഹേട്ഠാപീഠം വാ പരാമസിത്വാ''**തി ഇദം പുബ്ബേ തത്ഥ ഠപിതപത്താദിനാ അസങ്ഘട്ടനത്ഥായ വുത്തം, ചക്ഖുനാ ഓലോകേത്വാപി അഞ്ഞേസം അഭാവം ഞത്വാപി ഠപേതും വട്ടതി ഏവ. **ആപത്തിയാ ആസന്ന**ന്തി ആപത്തികരണമേവ.

ഗാമേതി അന്തോഗാമേ താദിസേ മണ്ഡപാദിമ്ഹി. **അന്തരഘരേ**തി അന്തോഗേഹേ. **പടിക്കമനേ**തി ആസനസാലായം. **ധോതവാലികായാ**തി ഉദകേന ഗതട്ഠാനേ നിരജായ പരിസുദ്ധവാലികായ. **നിദ്ധൂമേ**തി ജന്താഘരേ ജലിയമാനഅഗ്ഗിധൂമരഹിതേ. ജന്താഘരഞ്ഹി നാമ ഹിമപാതബഹുലേസു

ദേസേസു തപ്പച്ചയരോഗപീളാദിനിവാരണത്ഥം സരീരസേദാപനട്ഠാനം. തത്ഥ കിര അന്ധകാരപടിച്ഛന്നതായ ബഹൂപി ഏകതോ പവിസിത്വാ ചീവരം നിക്ഖിപിത്വാ അഗ്ഗിതാപപരിഹാരായ മത്തികായ മുഖം ലിമ്പിത്വാ സരീരം യാവദത്ഥം സേദേത്വാ ചുണ്ണാദീഹി ഉബ്ബട്ടേത്വാ നഹായന്തി. തേനേവ പാളിയം **"ചുണ്ണം സന്നേതബ്ബ"**ന്തിആദി വുത്തം. **ഉല്ലോക**ന്തി ഉദ്ധം ഓലോകനട്ഠാനം. ഉപരിഭാഗന്തി അത്ഥോ.

അഞ്ഞത്ഥ നേതബ്ബോതി യത്ഥ വിഹരതോ സാസനേ അനഭിരതി ഉപ്പന്നാ, തതോ അഞ്ഞത്ഥ കല്യാണമിത്താദിസമ്പത്തിയുത്തട്ഠാനേ നേതബ്ബോ. **വിസഭാഗപുഗ്ഗലാന**ന്തി ലജ്ജിനോ വാ അലജ്ജിനോ വാ ഉപജ്ഝായസ്സ അവഡ്ഢികാമേ സന്ധായ വുത്തം. സചേ പന ഉപജ്ഝായോ അലജ്ജീ ഓവാദമ്പി ന ഗണ്ഹാതി, ലജ്ജിനോ ച ഏതസ്സ വിസഭാഗാ ഹോന്തി, തത്ഥ ഉപജ്ഝായം വിഹായ ലജ്ജീഹേവ സദ്ധിം ആമിസാദിപരിഭോഗോ കാതബ്ബോ. ഉപജ്ഝായാദിഭാവോ ഹേത്ഥ ന പമാണന്തി ദട്ഠബ്ബം. **പരിവേണം ഗന്ത്വാ**തി ഉപജ്ഝായസ്സ പരിവേണം ഗന്ത്വാ. **"ന സുസാന"**ന്തി ഇദം ഉപലക്ഖണം, ഉപചാരസീമതോ ബഹി ഗന്തുകാമേന അനാപുച്ഛാ ഗന്തും ന വട്ടതി.

ഉപജ്ഝായവത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സദ്ധിവിഹാരികവത്തകഥാവണ്ണനാ

൩൭. സദ്ധിവിഹാരികവത്തകഥായം **സങ്ഗഹേതബ്ബോ അനുഗ്ഗഹേതബ്ബോ**തിആദീസു അനാദരിയം പടിച്ച ധമ്മാമിസേഹി അസങ്ഗണ്ഹന്താനം ആചരിയുപജ്ഝായാനം ദുക്കടം വത്തഭേദത്താ. തേനേവ **പരിവാരേപി** "നദേന്തോ ആപജ്ജതീ"തി (പരി॰ ൩൨൨) വുത്തം. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

സദ്ധിവിഹാരികവത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നസമ്മാവത്തനാദികഥാവണ്ണനാ

൩൮. നസമ്മാവത്തനാദികഥായം **വത്തം ന പൂരേയ്യാ**തി "വത്തകരണകാലോ"തി വത്ഥുവിജാനനവസേന ഞത്വാ മാനകോസജ്ജാദിവസേന വാ ഉപജ്ഝായാദീസു അനാദരേന വാ "അകാതും ന വട്ടതീ"തി അജാനനതായ വാ ന കരേയ്യ, ദുക്കടമേവ. അസഞ്ചിച്ച അസതിയാതിആദീഹി ച അകരോന്തസ്സ പന അനാപത്തി. സബ്ബാനി ഹി വത്താനി സേഖിയാനേവ, തസ്മാ സേഖിയേസു വുത്തനയേനേവേത്ഥ സബ്ബോപി വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ. **ഗേഹസ്സിതപേമ**ന്തി മേത്താപേമം.

സാദിയനം വാ അസാദിയനം വാ ന ജാനാതീതി "മയി സാദിയന്തേ അകരോന്താനം ആപത്തി ഹോതി, പടിക്ഖിപിത്വാ അസാദിയന്തേ ആപത്തി ന ഹോതീ"തി ഏവം ന ജാനാതീതി അത്ഥോ. "തേസു ഏകോ വത്തസമ്പന്നോ ഭിക്ഖു…പേ॰… തേസം അനാപത്തീ"തി വചനതോ സചേ കോചി "തുമ്ഹാകം സദ്ധിവിഹാരികേ, അന്തേവാസികേ വാ ഗിലാനേ ഉപട്ഠഹിസ്സാമി, ഓവാദാനുസാസനിആദികം സബ്ബം കത്തബ്ബം കരിസ്സാമീ"തി വദതി, തേ വാ

സദ്ധിവിഹാരികാദയോ ‘‘അപ്പോസ്സുക്കാ ഹോഥാ’’തി വദന്തി, വത്തം വാ ന സാദിയന്തി, ആചരിയുപജ്ഝായാനമ്പി അനാപത്തി.

നസമ്മാവത്തനാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

രാധബ്രാഹ്മണവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൬൯. രാധബ്രാഹ്മണവത്ഥുസ്മിം പാളിയം **ഉപ്പണ്ഡുപ്പണ്ഡുകജാതോ**തി സകലസരീരേ സഞ്ജാതപണ്ഡുവണ്ണോ. പണ്ഡുവണ്ണസ്സ സകലസരീരേ ബ്യാപിതഭാവദസ്സനത്ഥഞ്ഹി വിച്ഛാവചനം കതം. **അധികാര**ന്തി ഉപകാരം. **കതവേദിനോ**തി അത്തനോ കതം ഉപകാരം പടികിരിയായ ഞാപകാ. ഉപസമ്പദാകമ്മവാചായ യം വത്തബ്ബം, തം പരിയോസാനേ വക്ഖാമ. **പരിമണ്ഡലേഹീ**തി പരിപുണ്ണേഹി.

൭൧-൭൩. പണ്ണത്തിവീതിക്കമന്തി സിക്ഖാപദവീതിക്കമം. പാളിയം **പിണ്ഡിയാലോപഭോജന**ന്തി ജങ്ഘപിണ്ഡിമംസബലേന ചരിത്വാ ആലോപാലോപവസേന പരിയിട്ഠഭോജനം. **അതിരേകലാഭോ**തി ഭിക്ഖാഹാരതോ അധികലാഭോ. സങ്ഘഭത്താദീനം വിഭാഗോ **സേനാസനക്ഖന്ധകേ** ആവി ഭവിസ്സതി. **വിഹാരോ**തി തിണകുടികാദിസഹിതോ പാകാരപരിച്ഛിന്നോ സകലോ സങ്ഘാരാമോ. **അഡ്ഢയോഗോ**തി ഏകസാലോ ദീഘപാസാദോ. ഹത്ഥിപിട്ഠിഗരുളസണ്ഠാനോ ദീഘപാസാദോതിപി വദന്തി. **പാസാദോ**തി ചതുരസ്സോ ഉച്ചോ അനേകഭൂമകപാസാദോ. **ഹമ്മിയ**ന്തി മുണ്ഡച്ഛദനോ ചന്ദികങ്ഗണയുത്തോ നാതിഉച്ചോ പാസാദോ. **ഗുഹാ**തി പബ്ബതഗുഹാ. **പൂതിമുത്ത**ന്തി ഗോമുത്തം.

രാധബ്രാഹ്മണവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആചരിയവത്തകഥാവണ്ണനാ

൭൫. **സഹധമ്മികം വുച്ചമാനോ**തി ‘‘ഏവം നിവാസേതബ്ബ’’ന്തിആദിനാ സിക്ഖാപദേന ഓവദിയമാനോ. **വാദം ആരോപേത്വാ**തി ‘‘ഓലമ്ബിത്വാ നിവാസനാദീസു കോ ദോസോ? യദി ദോസോ ഭവേയ്യ , പരിമണ്ഡലനിവാസനാദീസുപി ദോസോ സിയാ’’തിആദിനാ നിഗ്ഗഹം ആരോപേത്വാ. **തംയേവ തിത്ഥായതന**ന്തി ദിട്ഠിസങ്ഖാതതിത്ഥമേവ ആയതനം ദുക്ഖുപ്പത്തിട്ഠാനന്തി തിത്ഥായതനം. **ആയസ്മതോ നിസ്സായ വച്ഛാമീ**തി ആയസ്മന്തം നിസ്സായ വസിസ്സാമീതി അത്ഥോ.

ആചരിയവത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പണാമനാഖമാപനാകഥാവണ്ണനാ

൮൦. യം പുബ്ബേ ലക്ഖണം വുത്തം, തേനേവ ലക്ഖണേന നിസ്സയന്തേവാസികസ്സ ആപത്തി ന വേദിതബ്ബാതി സമ്ബന്ധയോജനാ ദട്ഠബ്ബാ. പോത്ഥകേസു പന ‘‘ന തേനേവ ലക്ഖണേനാ’’തി ഏത്ഥ ന-കാരം ഛഡ്ഡേത്വാ ‘‘തേനേവ ലക്ഖണേന നിസ്സയന്തേവാസികസ്സ ആപത്തി വേദിതബ്ബാ’’തി ലിഖന്തി, തം പമാദലിഖിതം. തഥാ ഹി തേനേവ ലക്ഖണേന ആപത്തിഭാവേ ഗയ്ഹമാനേ നിസ്സയമുത്തകസ്സാപി അമുത്തകസ്സാപി ആപത്തി ഏവാതി

വുത്തലക്ഖണേന ആപത്തിം ആപജ്ജേയ്യ. തഥാ ച ''നിസ്സയന്തേവാസികേന ഹി യാവ ആചരിയം നിസ്സായ വസതി, താവ സബ്ബം ആചരിയവത്തം കാതബ്ബ''ന്തി ഇമിനാ അനന്തരവചനേന വിരോധോ സിയാ. **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ**പി ച -

> ''നിസ്സയാചരിയ, ഉദ്ദേസാചരിയ, നിസ്സയന്തേവാസിക, ഉദ്ദേസന്തേവാസിക, സമാനാചരിയകാ പന യാവ നിസ്സയഉദ്ദേസാ അനുപച്ഛിന്നാ. താവ പടിജഗ്ഗിതബ്ബാ''തി (വിസുദ്ധി॰ ൧.൪൧) -

വുത്തം . തസ്മാ വുത്തനയേന ഇധ പരിഗളിതം ന-കാരം ആനേത്വാ തേനേവ സദ്ധിവിഹാരികസ്സ വുത്തേനേവ ലക്ഖണേന നിസ്സയന്തേവാസികസ്സ ആപത്തി ന വേദിതബ്ബാതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

പണാമനാഖമാപനാകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിസ്സയപടിപ്പസ്സദ്ധികഥാവണ്ണനാ

൮൩. നിസ്സയപടിപ്പസ്സദ്ധികഥായം **''യോ വാ ഏകസമ്ഭോഗപരിഭോഗോ, തസ്സ സന്തികേ നിസ്സയോ ഗഹേതബ്ബോ''**തി ഇമിനാ ലജ്ജീസു ഏവ നിസ്സയഗ്ഗഹണം നിയോജേതി അലജ്ജീസു പടിക്ഖിത്തത്താ. ഏത്ഥ ച പരിഭോഗസദ്ദേന ഏകകമ്മാദികോ സംവാസോ ഗഹിതോ പച്ചയപരിഭോഗസ്സ സമ്ഭോഗ-സദ്ദേന ഗഹിതത്താ, ഏതേന ച സമ്ഭോഗസംവാസാനം അലജ്ജീഹി സദ്ധിം ന കത്തബ്ബതം ദസ്സേതി. **പരിഹാരോ നത്ഥീ**തി ആപത്തിപരിഹാരോ നത്ഥി. **താദിസോ**തി യത്ഥ നിസ്സയോ ഗഹിതപുബ്ബോ, യോ ച ഏകസമ്ഭോഗപരിഭോഗോ, താദിസോ. **തഥാ വുത്ത**ന്തി ''ലഹും ആഗമിസ്സാമീ''തി വുത്തഞ്ചേതി അത്ഥോ. **''ചത്താരി പഞ്ച ദിവസാനീ''**തി ഇദം ഉപലക്ഖണമത്തം. യദി ഏകാഹദ്വീഹേന സഭാഗതാ പഞ്ഞായതി, ഞാതദിവസേന ഗഹേതബ്ബോവ. അഥാപി ചതുപഞ്ചാഹേനാപി ന പഞ്ഞായതി, യത്തകേഹി ദിവസേഹി പഞ്ഞായതി, തത്തകാനി അതിക്കമേതബ്ബാനി. സഭാഗതം ഓലോകേമീതി പന ലേസോ ന കാതബ്ബോ.

ദഹരാ സുണന്തീതി ഏത്ഥ അസുത്വാപി ആഗമിസ്സതി, കേനചി അന്തരായേന ചിരായതീതി സഞ്ഞായ സതി ലബ്ഭതേവ പരിഹാരോ. തേനാഹ **''ഇധേവാഹം വസിസ്സാമീതി പഹിണതി, പരിഹാരോ നത്ഥീ''**തി.

ഏകദിവസമ്പി പരിഹാരോ നത്ഥീതി ഗമനേ നിരുസ്സാഹം സന്ധായ വുത്തം. സഉസ്സാഹസ്സ പന സേനാസനപടിസാമനാദിവസേന കതിപാഹേ ഗതേപി ന ദോസോ.

തത്രേവ വസിതബ്ബന്തി തത്ര സഭാഗട്ഠാനേ ഏവ നിസ്സയം ഗഹേത്വാ വസിതബ്ബം. **''തംയേവ വിഹാരം...പേ॰... വസിതും വട്ടതീ''**തി ഇമിനാ ഉപജ്ഝായേ സങ്ഗണ്ഹന്തേയേവ തംസമോധാനേ നിസ്സയപടിപ്പസ്സദ്ധി വുത്താ, തസ്മിം പന കോധേന വാ ഗണനിരപേക്ഖതായ വാ അസങ്ഗണ്ഹന്തേ അഞ്ഞേസു ഗഹിതോ നിസ്സയോ ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതീതി ദസ്സേതി.

ആചരിയമ്ഹാ നിസ്സയപടിപ്പസ്സദ്ധിയം വുത്തോ ''കോചി ആചരിയോ''തിആദികോ നയോ ഉപജ്ഝായപക്കമനാദീസുപി നേത്വാ തത്ഥ ച

വുത്തോ ഇധാപി നേത്വാ യഥാരഹം യോജേതബ്ബോ.

ദ്വേ ലേഡ്ഡുപാതേ അതിക്കമ്മ അഞ്ഞസ്മിം വിഹാരേ വസന്തീതി ഉപചാരസീമതോ ബഹി അഞ്ഞസ്മിം വിഹാരേ അന്തേവാസികാനം വസനട്ഠാനതോ ദ്വേ ലേഡ്ഡുപാതേ അതിക്കമ്മ വസന്തി. തേന ബഹിഉപചാരേപി അന്തേവാസികാദീനം വസനട്ഠാനതോ ദ്വിന്നം ലേഡ്ഡുപാതാനം അന്തരേ ആസന്നപദേസേ വസതി, നിസ്സയോ ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതീതി ദസ്സേതി. അന്തോഉപചാരസീമായം പന ദ്വേ ലേഡ്ഡുപാതേ അതിക്കമിത്വാ വസതോ നിസ്സയോ ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതേവ.

നിസ്സയപടിപ്പസ്സദ്ധികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപസമ്പാദേതബ്ബപഞ്ചകകഥാവണ്ണനാ

വ്വ്ര്. ഉപജ്ഝാചരിയലക്ഖണകഥായം **ന സാമണേരോ ഉപട്ഠാപേതബ്ബോ**തി ഉപജ്ഝായേന ഹുത്വാ ന പബ്ബാജേതബ്ബോ. അസേക്ഖസ്സ അയന്തി **അസേക്ഖോ,** ലോകിയലോകുത്തരോ സീലക്ഖന്ധോ.

അന്തഗ്ഗാഹികായാതി സസ്സതുച്ഛേദകോട്ഠാസഗ്ഗാഹികായ. **പച്ഛിമാനി ദ്വേ**തി അപ്പസ്സുതോ ഹോതി, ദുപ്പഞ്ഞോ ഹോതീതി ഇമാനി ദ്വേ അങ്ഗാനി. **പച്ഛിമാനി തീണീ**തി ന പടിബലോ ഉപ്പന്നം കുക്കുച്ചം ധമ്മതോ വിനോദേതും, ആപത്തിം ന ജാനാതി, ആപത്തിയാ വുട്ഠാനം ന ജാനാതീതി ഇമാനി തീണി. കുക്കുച്ചസ്സ ഹി പാളിഅട്ഠകഥാനയസങ്ഖാതധമ്മതോ വിനോദേതും അപടിബലതാ നാമ അബ്യത്തതാ ഏവ ഹോതീതി സാപി ആപത്തിഅങ്ഗമേവ വുത്താ.

അഭിവിസിട്ഠോ ഉത്തമോ സമാചാരോ ആഭിസമാചാരോ, വത്തപടിവത്തസീലം. തം ആരബ്ഭ പഞ്ഞത്താ ഖന്ധകസിക്ഖാപദസങ്ഖാതാ സിക്ഖാ **ആഭിസമാചാരികാ**. സിക്ഖാപദമ്പി ഹി തം തത്ഥ പടിപൂരണത്ഥികേഹി ഉഗ്ഗഹണാദിവസേന സിക്ഖിതബ്ബതോ ''സിക്ഖാ''തി വുച്ചതി. മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദിഭൂതാ കാരണഭൂതാതി **ആദിബ്രഹ്മചരിയകാ** സിക്ഖാ, ഉഭതോവിഭങ്ഗപരിയാപന്നസിക്ഖാപദം. തേനേവ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ**പി ''ഉഭതോവിഭങ്ഗപരിയാപന്നസിക്ഖാപദം ആദിബ്രഹ്മചരിയകം, ഖന്ധകവത്തപഅയാപന്നം ആഭിസമാചാരിക''ന്തി (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൧) വുത്തം. തസ്മാ **സേക്ഖപണ്ണത്തിയ''**ന്തി ഏത്ഥ സിക്ഖിതബ്ബതോ സേക്ഖാ, ഭഗവതാ പഞ്ഞത്തത്താ പണ്ണത്തി. സബ്ബാപി ഉഭതോവിഭങ്ഗപരിയാപന്നാ സിക്ഖാപദപണ്ണത്തി ''സേക്ഖപണ്ണത്തീ''തി വുത്താതി ഗഹേതബ്ബാ. **നാമരൂപപരിച്ഛേദേ**തി ഏത്ഥ കുസലത്തികാദീഹി വുത്തം ജാതിഭൂമിപുഗ്ഗലസമ്പയോഗവത്ഥാരമ്മണകമ്മദ്വാരലക്ഖണരസാദിഭേദേഹി വേദനാക്ഖന്ധാദിചതുബ്ബിധം സനിബ്ബാനം നാമം, ഭൂതുപാദായഭേദം രൂപഞ്ച പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ജാനനപഞ്ഞാ, തപ്പകാസകോ ച ഗന്ഥോ നാമരൂപപരിച്ഛേദോ നാമ. ഇമിനാ അഭിധമ്മത്ഥകുസലേന ഭവിതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. **സിക്ഖാപേതു**ന്തി ഉഗ്ഗണ്ഹാപേതും.

ഉപസമ്പാദേതബ്ബപഞ്ചകകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൮൬. തിത്ഥിയപരിവാസകഥായം **ആജീവകസ്സ** വാതിആദീസു അകിരിയവാദീ ആജീവകോ നാമ, കിരിയവാദിനോ പന നിഗണ്ഠാപി അഞ്ഞേപി നഗ്ഗതിത്ഥികാ അചേലകപദേ സങ്ഗഹിതാ. സബ്ബഥാ നഗ്ഗസ്സേവ തിത്ഥിയപരിവാസോ വിഹിതോ. സോ ച തേനേവ നഗ്ഗവേസേന ഭിക്ഖൂനം സന്തികം ആഗതസ്സ, ന പടിച്ഛാദേത്വാ ആഗതസ്സാതി ദസ്സേതും **"സചേ സോപീ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **സോപീ**തി ആജീവകോ.

ആമിസകിഞ്ചിക്ഖസമ്പദാനം നാമ അപ്പമത്തകസ്സ ദേയ്യധമ്മസ്സ അനുപ്പദാനം. **രൂപൂപജീവികാ**തി അത്തനോ രൂപമേവ നിസ്സായ ജീവന്തിയോ. വേസിയാ ഗോചരോ ബഹുലം പവത്തിട്ഠാനം അസ്സാതി **വേസിയാഗോചരോ**. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. **യോബ്ബന്നാതീതാ**തി അനിവിദ്ധാ ഏവ മഹല്ലികഭാവം പത്താ ഥുല്ലകുമാരീ ഏവാതി വുത്തം. **ആദായസ്സാ**തി ആദാനസ്സ ഗഹണസ്സ.

അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഞ്ചാബാധവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൮൮-൯. പഞ്ചാബാധാദിവത്ഥൂസു പാളിയം **സോമ്ഹി അരോഗോ, വിബ്ഭമിസ്സാമീ**തി സോ അഹം അരോഗോ, വിബ്ഭമിസ്സാമീതി അത്ഥോ. **നഖപിട്ഠിപ്പമാണ**ന്തി കനിട്ഠങ്ഗുലിനഖപിട്ഠി അധിപ്പേതാ. "പടിച്ഛന്നേ ഠാനേ നഖപിട്ഠിപ്പമാണം അവഡ്ഢനകപക്ഖേ ഠിതം ഹോതി, വട്ടതീ"തി വുത്തത്താ അപ്പടിച്ഛന്നട്ഠാനേ താദിസമ്പി ന വട്ടതി, പടിച്ഛന്നട്ഠാനേപി ച വഡ്ഢനകപക്ഖേ ഠിതോപി ന വട്ടതീതി സിദ്ധമേവ ഹോതി. പാകടട്ഠാനേപി പന നഖപിട്ഠിപ്പമാണതോ ഊനതരം അവഡ്ഢനകം വട്ടതീതി യേ ഗണ്ഹേയ്യും, തേസം തം ഗഹണം പടിസേധേതും **"മുഖേ പനാ"**തിആദി വുത്തം.

കോലട്ഠിമത്തകോപീതി ബദരട്ഠിപ്പമാണോപി. **അവഡ്ഢനകപക്ഖേ ഠിതോപി ന വട്ടതീ**തി ഏത്ഥ **പി**-സദ്ദേന കോലട്ഠിമത്തതോ ഖുദ്ദകതരോപി ഗണ്ഡോ ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി. തേനാഹ **"സച്ഛവിം കാരേത്വാ"**തി, വിജ്ജമാനച്ഛവിം കത്വാതി അത്ഥോ. "സഞ്ഛവി"ന്തി വാ പാഠോ, സഞ്ജാതച്ഛവിന്തി അത്ഥോ. ഗണ്ഡാദീസു വൂപസന്തേസുപി ഗണ്ഡാനം വിവണ്ണമ്പി ഹോതി, തം വട്ടതി.

പദുമപുണ്ഡരീകപത്തവണ്ണന്തി രത്തപദുമസേതപദുമപുപ്ഫദലവണ്ണം. **കുട്ഠേ വുത്തനയേനേവാ**തി പടിച്ഛന്നട്ഠാനേ അവഡ്ഢനകം വട്ടതി, അഞ്ഞത്ഥ ന കിഞ്ചിപി വട്ടതീതി വുത്തനയം ദസ്സേതി. **സോസബ്യാധീ**തി ഖയരോഗോ. **യക്ഖുമ്മാരോ**തി കദാചി കദാചി ആഗന്ത്വാ ഭൂമിയം പാതേത്വാ ഹത്ഥമുഖാദികം അവയവം ഭൂമിയം ഘംസനകോ യക്ഖോവ രോഗോ.

പഞ്ചാബാധവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

രാജഭടവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൯൦. ന **ദാനാഹം ദേവസ്സ ഭടോതി ആപുച്ഛതീ**തി രഞ്ഞാ ഏവ ദിന്നട്ഠാനന്തരം സന്ധായ വുത്തം. യോ പന രാജകമ്മികേഹി അമച്ചാദീഹി ഠപിതോ,

അമച്ചാദീനം ഏവ വാ ഭടോ ഹോതി, തേന തം തം അമച്ചാദിമ്പി ആപുച്ഛിതും വട്ടതി.

രാജഭടവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചോരവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൯൧. തസ്മാതി ഭഗവാ സയം യസ്മാ ധമ്മസ്സാമീ, തസ്മാ അങ്ഗുലിമാലം ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേന പബ്ബാജേസി, ഭിക്ഖൂനം പന സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തോ ഏവമാഹാതി അധിപ്പായോ. **ഏവം ജാനന്തീ**തി സീലവാ ജാതോതി ജാനന്തി.

൯൨. ഉപരമന്തി വിരമന്തി. **ഭിന്ദിത്വാ**തി അന്ദുബന്ധനം ഭിന്ദിത്വാ. **ഛിന്ദിത്വാ**തി സങ്ഖലികം ഛിന്ദിത്വാ. **മുഞ്ചിത്വാ**തി രജ്ജുബന്ധനം മുഞ്ചിത്വാ. **വിവരിത്വാ**തി ഗാമബന്ധനാദീസു ഗാമദ്വാരാദീനം വിവരിത്വാ. **അപസ്സമാനാന**ന്തി പുരിസഗുത്തിയം ഗോപകാനം അപസ്സന്താനം.

൯൪. പുരിമനയേനേവാതി ''കസാഹതോ കതദണ്ഡകമ്മോ''തി ഏത്ഥ വുത്തനയേനേവ.

ചോരവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇണായികവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൯൬. പലാതോപീതി ഇണസാമികാനം ആഗമനം ഞത്വാ ഭയേന പലാതോ. **ഗീവാ ഹോതീ**തി ഇണായികഭാവം ഞത്വാ അനാദരേന ഇണമുത്തകേ ഭിക്ഖുഭാവേ പവേസിതത്താ. **ഉപഡ്ഢുപഡ്ഢ**ന്തി ഥോകഥോകം. **ദാതബ്ബമേവാ**തി ഇണായികേന ധനം സമ്പടിച്ഛതു വാ മാ വാ, ദാനേ സഉസ്സാഹേനേവ ഭവിതബ്ബം. അഞ്ഞേഹി ച ഭിക്ഖൂഹി ''മാ ധുരം നിക്ഖിപാഹീ''തി വത്വാ സഹായകേഹി ഭവിതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. ധുരനിക്ഖേപേന ഹിസ്സ ഭണ്ഡഗ്ഘേന കാരേതബ്ബതാ സിയാതി.

ഇണായികവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദാസവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൯൭. ''ദാസചാരിത്തം ആരോപേത്വാ കീതോ''തി ഇമിനാ ദാസഭാവപരിമോചനത്ഥായ കീതകം നിവത്തേതി. താദിസോ ഹി ധനക്കീതോപി അദാസോ ഏവ. **തത്ഥ തത്ഥ ചാരിത്തവസേനാ**തി തസ്മിം തസ്മിം ജനപദേ ദാസപണ്ണജ്ഝാപനാദിനാ അദാസകരണനിയാമേന. അഭിസേകാദീസു സബ്ബബന്ധനാനി മോചാപേന്തി, തം സന്ധായ **''സബ്ബസാധാരണേനാ''**തി വുത്തം.

സയമേവ പണ്ണം ആരോപേന്തി, ന വട്ടതീതി താ ഭുജിസ്സിത്ഥിയോ ''മയമ്പി വണ്ണദാസിയോ ഹോമാ''തി അത്തനോ രക്ഖണത്ഥായ സയമേവ രാജൂനം ദാസിപണ്ണേ അത്തനോ നാമം ലിഖാപേന്തി, താസം പുത്താപി രാജദാസാവ ഹോന്തി, തസ്മാ തേ പബ്ബാജേതും ന വട്ടതി. **തേഹി അദിന്നാ ന**

പബ്ബാജേതബ്ബാതി യത്തകാ തേസം സാമിനോ, തേസു ഏകേന അദിന്നേപി ന പബ്ബാജേതബ്ബാ.

ഭുജിസ്സേ പന കത്വാ പബ്ബാജേതും വട്ടതീതി യസ്സ വിഹാരസ്സ തേ ആരാമികാ ദിന്നാ, തസ്മിം വിഹാരേ സങ്ഘം ഞാപേത്വാ ഫാതികമ്മേന ധനാനി ദത്വാ ഭുജിസ്സേ കത്വാ പബ്ബാജേതും വട്ടതി. **തക്കം സീസേ ആസിത്തകസദിസാവ ഹോന്തീ**തി കേസുചി ജനപദേസു അദാസേ കരോന്താ തക്കം സീസേ ആസിഞ്ചന്തി, തേന കിര തേ അദാസാ ഹോന്തി, ഏവമിദമ്പി ആരാമികവചനേന ദാനമ്പീതി അധിപ്പായോ. തഥാ ദിന്നേപി സങ്ഘസ്സ ആരാമികദാസോ ഏവാതി **"നേവ പബ്ബാജേതബ്ബോ"**തി വുത്തം. **"താവകാലികോ നാമാ"**തി വുത്തത്താ കാലപരിച്ഛേദം കത്വാ വാ പച്ഛാപി ഗഹേതുകാമതായ വാ ദിന്നം സബ്ബം താവകാലികമേവാതി ഗഹേതബ്ബം. **നിസ്സാമികദാസോ** നാമ യസ്സ സാമികുലം അഞ്ഞാതികം മരണേന പരിക്ഖീണം, ന കോചി തസ്സ ദായാദോ, സോ പന സമാനജാതികേഹി വാ നിവാസഗാമവാസീഹി വാ ഇസ്സരേഹി വാ ഭുജിസ്സോ കതോവ പബ്ബാജേതബ്ബോ. ദേവദാസാപി ദാസാ ഏവ. തേ ഹി കത്ഥചി ദേസേ രാജദാസാ ഹോന്തി, കത്ഥചി വിഹാരദാസാ, തസ്മാ പബ്ബാജേതും ന വട്ടതി. ദാസമ്പി പബ്ബാജേത്വാ സാമികേ ദിസ്വാ പടിച്ഛാദനത്ഥം അപനേന്തോ പദവാരേന അദിന്നാദാനാപത്തിയാ കാരേതബ്ബോ, ദാസസ്സ പന പലായതോ അനാപത്തി.

ദാസവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കമ്മാരഭണ്ഡുവത്ഥാദികഥാവണ്ണനാ

൯൭. ഭണ്ഡുകമ്മാപുച്ഛാനാദികഥായം **കമ്മാരഭണ്ഡൂ**തി ദഹരതായ അമോളിബദ്ധോ മുണ്ഡികസീസോ കമ്മാരദാരകോ ഏവ വുത്തോ. **തുലാധാരമുണ്ഡകോ**തി ഏത്ഥ **തുലാധാരാ**തി തമ്ബസുവണ്ണാദീനം തുലം ഹത്ഥേന ധാരേതീതി കമ്മാരാ "തുലാധാരാ"തി വുത്താ, തേസു ഏകോ മുണ്ഡികസീസോ ദഹരോതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"പഞ്ചസിഖോ തരുണദാരകോ"**തി. ഏകാവ സിഖാ പഞ്ച വേണിയോ കത്വാ ബന്ധനേന പഞ്ചസിഖാതി വുച്ചതി, സാ ഏതസ്സ അത്ഥീതി **പഞ്ചസിഖോ,** തസ്സ സിഖം ഛിന്ദന്താ കഞ്ചി ഭിക്ഖും അജാനാപേത്വാവ പബ്ബാജേസും. തേന ഭണ്ഡുകമ്മാപലോകനം അനുഞ്ഞാതം. **സീമാപരിയാപന്നേ**തി ബദ്ധസീമായ സതി തദന്തോഗധേ, അസതി ഉപചാരസീമന്തോഗധേതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച കിഞ്ചാപി "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഘം അപലോകേതും ഭണ്ഡുകമ്മായാ"തി ഏത്തകമേവ വുത്തം, ന പന അനപലോകേന്തസ്സ ആപത്തി വുത്താ, തഥാപി അട്ഠകഥായം "സബ്ബേ ആപുച്ഛിതാ അമ്ഹേഹീതിസഞ്ഞിനോ...പേ○... പബ്ബാജേന്തസ്സപി അനാപത്തീ"തി വുത്തത്താ സഞ്ചിച്ച അനാപുച്ഛാ കേസേ ഓഹാരേന്തസ്സ ദുക്കടമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. കേസോരോപനമ്പി സമണപബ്ബജനവോഹാരം ലഭതീതി ആഹ **"ഇമസ്സ സമണകരണ"**ന്തിആദി. **ഏകസിഖാമത്തധരോ**തി ഏത്ഥ ഏകേന കേസേന സിഖാ ഏകസിഖാതി വദന്തി, അപ്പകേസാവ സിഖാ ഏവം വുത്താതി ഗഹേതബ്ബാ. ഏകകേസമ്പി പന അനാപുച്ഛാ ഛിന്ദിതും ന വട്ടതിയേവ.

൯൮. വാമഹത്ഥേനാതി ദക്ഖിണഹത്ഥേന ഭുഞ്ജനതോ വുത്തം.

൧൦൩-൪. നിസ്സയമുച്ചനകസ്സ വത്തേസു പഞ്ചകഛക്കേസു പന "ഉഭയാനി ഖോ പനസ്സ പാതിമോക്ഖാനി...പേ०... അനുബ്യഞ്ജനസോ"തി എത്ഥ സബ്ബോപി ചായം പഭേദോ മാതികാട്ഠകഥായം ഞാതായം ഞാതോ ഹോതി. **"ആപത്തിം ജാനാതി, അനാപത്തിം ജാനാതീ"**തി ഇദഞ്ച അത്തനാ ഞാതട്ഠാനേസു ആപത്താദിം സന്ധായ വുത്തന്തി ന ഗഹേതബ്ബം.

കമ്മാരഭണ്ഡുവത്ഥാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

രാഹുലവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൦൫. പോക്ഖരവസ്സന്തി പോക്ഖരേ പദുമഗച്ഛേ വിയ അതേമിതുകാമാനം സരീരതോ പവട്ടനകവസ്സം. തസ്മിം കിര വസ്സന്തേ തേമിതുകാമാവ തേമേന്തി, ന ഇതരേ. **"ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ"തി വത്വാ ഗതോ നാമ നത്ഥീ**തി അത്തനോ സന്തകേ രജ്ജേ സബ്ബമ്പി സാപതേയ്യം സയമേവ പരിഭുഞ്ജിസ്സതീതി ഗാരവേന സുദ്ധോദനമഹാരാജാപി ന നിമന്തേസി, ഗന്ത്വാ പന ഗേഹേ സകലരത്തിം മഹാദാനഞ്ചേവ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ സങ്ഘസ്സ ആസനപഞ്ഞത്തിട്ഠാനാലങ്കാരഞ്ച സംവിദഹന്തോവ വീതിനാമേസി.

ന കോചി...പേ०... പത്തം വാ അഗ്ഗഹേസീതി ഭഗവാ അത്തനോ പിതു നിവേസനമേവ ഗമിസ്സതീതിസഞ്ഞായ നഗ്ഗഹേസി. **കുലനഗരേ**തി ഞാതികുലന്തകേ നഗരേ. **പിണ്ഡചാരിയവത്ത**ന്തി അത്തനോ ഞാതിഗാമേസുപി സപദാനചാരികവത്തം. ഭിക്ഖായ ചാരോ ചരണം ഏതസ്സാതി **ഭിക്ഖാചാരോ,** ഖത്തിയോ.

ഉത്തിട്ഠേതി ഉത്തിട്ഠിത്വാ പരേസം ഘരദ്വാരേ ഠത്വാ ഗഹേതബ്ബപിണ്ഡേ. **നപ്പമജ്ജേയ്യാ**തി നിമന്തനാദിവസേന ലബ്ഭമാനപണീതഭോജനം പടിക്ഖിപിത്വാ പിണ്ഡായ ചരണവസേന തത്ഥ നപ്പമജ്ജേയ്യ. **ധമ്മ**ന്തി അനേസനം പഹായ സപദാനം ചരന്തോ തമേവ ഭിക്ഖാചരിയധമ്മം സുചരിതം ചരേയ്യ. **സുഖം സേതീ**തി ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി സുഖം വിഹരതീതി അത്ഥോ.

ദുതിയഗാഥായം **ന നം ദുച്ചരിത**ന്തി വേസിയാദിഭേദേ അഗോചരേ ചരണവസേന തം യഥാവുത്തം ധമ്മം ദുച്ചരിതം ന ച ചരേ. സേസം വുത്തനയമേവ. **ഇമം പന ഗാഥം സുത്വാ**തി നിവേസനേ നിസിന്നേന ഭഗവതാ ഞാതിസമാഗമേ അത്തനോ പിണ്ഡായ ചരണം നിസ്സായ പവത്തായ ഗാഥായ വുത്തം ഇമം ദുതിയഗാഥം സുത്വാ.

ധമ്മപാലജാതകന്തിആദീസു പന തതോ പരകാലേസുപി രഞ്ഞോ പവത്തി പരിനിബ്ബാനം പാപേത്വാ യഥാപസങ്ഗവസേന ദസ്സേതും വുത്താ. തേനാഹ **"സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികത്വാ"**തിആദി. **സിരിഗബ്ഭം ഗന്ത്വാ**തി എത്ഥ യദി ഹി ഭഗവാ തദഹേവ ഗന്ത്വാ ന പസ്സേയ്യ, സാ ഹദയേന ഫലിതേന മരേയ്യാതി അഗമാസീതി ദട്ഠബ്ബം.

തം ദിവസമേവാതി തസ്മിം രാഹുലമാതുദസ്സനദിവസേയേവ. **ധമ്മപദട്ഠകഥായം** പന "സത്ഥാ കപിലപുരം ഗന്ത്വാ തതിയദിവസേ നന്ദം പബ്ബാജേസീ"തി (ധ० പ० അട്ഠ० ൧.൧൨ നന്ദത്ഥേരവത്ഥു) വുത്തം.

കേസവിസ്സജ്ജനന്തി രാജമോളിബന്ധനത്ഥം കുമാരകാലേ ബന്ധിതസിഖാവേണിമോചനം, തം കിര കരോന്താ മങ്ഗലം കരോന്തി. **സാരത്ഥദീപനിയം** പന "കേസവിസ്സജ്ജനന്തി കുലമരിയാദവസേന കേസോരോപന"ന്തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ മഹാവഗ്ഗ ൩.൧൦൫) വുത്തം. **പട്ടബന്ധോതി** "അസുകരാജാ"തി നളാടേ സുവണ്ണപട്ടബന്ധനം. അഭിനവപാസാദപ്പവേസമങ്ഗലം **ഘരമങ്ഗലം**. ഛത്തുസ്സാപനേ മങ്ഗലം **ഛത്തമങ്ഗലം. ജനപദകല്യാണീ**തി ജനപദമ്ഹി കല്യാണീ പരേഹി അസാധാരണേഹി പഞ്ചകല്യാണാദീഹി സഹിതത്താ സാ ഏവം വുത്താ. **തുവട**ന്തി സീഘം. **അനിച്ഛമാന**ന്തി മനസാ അരോചേന്തം, വാചായ പന ഭഗവതാ "പബ്ബജിസ്സസി നന്ദാ"തി വുത്തേ ഗാരവേന പടിക്ഖിപിതും അവിസഹന്തോ "ആമാ"തി അവോച. ഭഗവാ ച ഏതേന ലേസേന പബ്ബാജേസി.

ബ്രഹ്മരൂപവണ്ണന്തി ബ്രഹ്മരൂപസമാനരൂപം. **ത്യസ്സാ**തി തേ അസ്സ. **നിവത്തേതും ന വിസഹീ**തി "മാ നം നിവത്തയിത്ഥാ"തി ഭഗവതാ വുത്തത്താ നാസക്ഖി. **സത്തവിധം അരിയധന**ന്തി -

> "സദ്ധാധനം സീലധനം, ഹിരിഓത്തപ്പിയം ധനം;
> സുതധനഞ്ച ചാഗോ ച, പഞ്ഞാ വേ സത്തമം ധന"ന്തി. (അം॰ നി॰ ൭.൫, ൬) -

ഏവം വുത്തം സത്തവിധം അരിയധനം. **അധിമത്തം രാഹുലേ**തി രാഹുലേ പബ്ബജിതേ നന്ദപബ്ബജ്ജായ ഉപ്പന്നദുക്ഖതോപി അധികതരം ദുക്ഖം അഹോസീതി അത്ഥോ. **ഇതോ പച്ഛാ**തി ഇതോ വുത്തസോകുപ്പത്തിതോ അപരദിവസേസു അനാഗാമീനം ഞാതിസിനേഹപടിഘചിത്തുപ്പാദാഭാവാ. പാളിയം **പുത്തപേമ**ന്തിആദി രഞ്ഞാ പുത്തസിനേഹസ്സ തിബ്ബഭാവം ദസ്സേതും വുത്തം. പുത്തസിനേഹോ ഹി അത്തനാ സഹജാതപീതിവേഗസമുട്ഠിതാനം രൂപധമ്മാനം സകലസരീരം ഖോഭേത്വാ പവത്തനവസേന **"ഛവിം…പേ॰… അട്ഠിമിഞ്ജം ആഹച്ച തിട്ഠതീ"**തി വുത്തോ. **അത്തനോ പിയതരാ**തി ഭഗവന്തം സന്ധായ വദതി. **പുത്തേ**തി രാഹുലം. **സദ്ദഹന്തേനാ**തി തസ്സ വചനേന അവേമതികേനാതി അത്ഥോ. വിമതിയാ സതി ആപത്തി ഏവ.

രാഹുലവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സിക്ഖാപദദണ്ഡകമ്മവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൦൬. സാമണേരസിക്ഖാപദാദീസു പാളിയം **സിക്ഖാപദാനീ**തി സിക്ഖാകോട്ഠാസാ. അധിസീലസിക്ഖാനം വാ അധിഗമൂപായാ. **പാണോ**തി പരമത്ഥതോ ജീവിതിന്ദ്രിയം. തസ്സ അതിപാതനം പബന്ധവസേന പവത്തിതും അദത്വാ സത്ഥാദീഹി അതിക്കമ്മ അഭിഭവിത്വാ പാതനം പാണാതിപാതോ. പാണവധോതി അത്ഥോ. സോ പന അത്ഥതോ പാണേ പാണസഞ്ഞിനോ ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദകഉപക്കമസമുട്ഠാപികാ വധകചേതനാവ. തസ്മാ പാണാതിപാതാ വേരമണി, വേരഹേതുതായ വേരസങ്ഖാതം പാണാതിപാതാദിപാപധമ്മം മണതി നീഹരതീതി വിരതി **"വേരമണീ"**തി വുച്ചതി, വിരമതി ഏതായാതി വാ "വിരമണീ"തി വത്തബ്ബേ നിരുത്തിനയേന "വേരമണീ"തി സമാദാനവിരതി വുത്താ. ഏസ നയോ സേസേസുപി.

അദിന്നസ്സ ആദാനം **അദിന്നാദാനം,** ഥേയ്യചേതനാവ. **അബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി അസേട്ഠചരിയം, മഗ്ഗേന മഗ്ഗപടിപത്തിസമുട്ഠാപികാ മേഥുനചേതനാ. **മുസാ**തി അഭൂതവത്ഥു, തസ്സ വാദോ അഭൂതതം ഞത്വാവ ഭൂതതോ വിഞ്ഞാപനചേതനാ **മുസാവാദോ**. പിട്ഠപൂവാദിനിബ്ബത്തസുരാ ചേവ പുപ്ഫാസവാദിഭേദം മേരയഞ്ച **സുരാമേരയം**. തദേവ മദനീയട്ഠേന മജ്ജഞ്ചേവ പമാദകാരണട്ഠേന പമാദട്ഠാനഞ്ച, തം യായ ചേതനായ പിവതി, തസ്സ ഏതം അധിവചനം.

അരുണുഗ്ഗമനതോ പട്ഠായ യാവ മജ്ഝന്ഹികാ അയം അരിയാനം ഭോജനസ്സ കാലോ നാമ, തദഞ്ഞോ **വികാലോ**. ഭുഞ്ജിതബ്ബട്ഠേന **ഭോജന**ന്തി ഇധ സബ്ബം യാവകാലികം വുച്ചതി, തസ്സ അജ്ഝോഹരണം ഇധ ഉത്തരപദലോപേന "ഭോജന"ന്തി അധിപ്പേതം. വികാലേ ഭോജനം അജ്ഝോഹരണം **വികാലഭോജനം,** വികാലേ വാ യാവകാലികസ്സ ഭോജനം അജ്ഝോഹരണം വികാലഭോജനന്തിപി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ, അത്ഥതോ വികാലേ യാവകാലികഅജ്ഝോഹരണചേതനാവ.

സാസനസ്സ അനനുലോമത്താ വിസൂകം പടാണീഭൂതം ദസ്സനം **വിസൂകദസ്സനം,** നച്ചഗീതാദിദസ്സനസവനാനഞ്ചേവ വട്ടകയുദ്ധജൂതകീളാദിസബ്ബകീളാനഞ്ച നാമം. **ദസ്സന**ന്തി ചേത്ഥ പഞ്ചന്നമ്പി വിഞ്ഞാണാനം യഥാസകം വിസയസ്സ ആലോചനസഭാവതായ **ദസ്സന**-സദ്ദേന സങ്ഗഹേതബ്ബത്താ സവനമ്പി സങ്ഗഹിതം. **നച്ചഗീതവാദിത**-സദ്ദേഹി ചേത്ഥ അത്തനോ നച്ചനഗായനാദീനിപി സങ്ഗഹിതാനീതി ദട്ഠബ്ബം.

മാലാതി ബദ്ധമബദ്ധം വാ അന്തമസോ സുത്താദിമയമ്പി അലങ്കാരത്ഥായ പിളന്ധിയമാനം "മാലാ"ത്വേവ വുച്ചതി. **ഗന്ധ**ന്തി വാസചുണ്ണാദിവിലേപനതോ അഞ്ഞം യം കിഞ്ചി ഗന്ധജാതം. **വിലേപന**ന്തി പിസിത്വാ ഗഹിതം ഛവിരാഗകരണഞ്ചേവ ഗന്ധജാതഞ്ച. **ധാരണം** നാമ പിളന്ധനം. **മണ്ഡനം** നാമ ഊനട്ഠാനപൂരണം. ഗന്ധവസേന, ഛവിരാഗവസേന ച സാദിയനം **വിഭൂസനം** നാമ. മാലാദീസു വാ ധാരണാദീനി യഥാക്കമം യോജേതബ്ബാനി. തേസം ധാരണാദീനം ഠാനം കാരണം വീതിക്കമചേതനാ.

ഉച്ചാതി ഉച്ച-സദ്ദേന സമാനത്ഥോ നിപാതോ, **ഉച്ചാസയനം** വുച്ചതി പമാണാതിക്കന്തം ആസന്ദാദി. **മഹാസയനം** അകപ്പിയത്ഥരണേഹി അത്ഥതം, സലോഹിതവിതാനഞ്ച. ഏതേസു ഹി ആസനം, സയനഞ്ച ഉച്ചാസയനമഹാസയന-സദ്ദേഹി ഗഹിതാനി ഉത്തരപദലോപേന. **ജാതരൂപരജതപടിഗ്ഗഹണാ**തി ഏത്ഥ **രജത**-സദ്ദേന ദാരുമാസകാദി സബ്ബം രൂപിയം സങ്ഗഹിതം, മുത്താമണിആദയോപേത്ഥ ധഞ്ഞഖേത്തവത്ഥാദയോ ച സങ്ഗഹിതാതി ദട്ഠബ്ബാ. **പടിഗ്ഗഹണ**-സദ്ദേന പടിഗ്ഗാഹാപനസാദിയനാനി സങ്ഗഹിതാനി. **നാസനവത്ഥൂ**തി പാരാജികട്ഠാനതായ ലിങ്ഗനാസനായ കാരണം.

൧൦൭. പാളിയം **സബ്ബം സങ്ഘാരാമം ആവരണം കരോന്തീ**തി സബ്ബസങ്ഘാരാമേ പവേസനിവാരണം കരോന്തി. **സങ്ഘാരാമോ ആവരണം കാതബ്ബോ**തി സങ്ഘാരാമോ ആവരണോ കാതബ്ബോ, സങ്ഘാരാമേ വാ ആവരണം കാതബ്ബന്തി അത്ഥോ. തേനേവ **"തത്ഥ ആവരണം കാതു"**ന്തി ഭുമ്മവസേന വുത്തം. **ആഹാരം ആവരണ**ന്തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **"യത്ഥ വാ വസതീ"**തി ഇമിനാ സാമണേരസ്സ വസ്സഗ്ഗേന ലദ്ധം വാ സകസന്തകമേവ വാ

നിബദ്ധവസനകസേനാസനം വുത്തം. **യത്ഥ വാ പടിക്കമതീ**തി ആചരിയുപജ്ഝായാനം വസനട്ഠാനം വുത്തം. തേനാഹ **"അത്തനോ"**തിആദി. **അത്തനോ**തി ഹി സയം, ആചരിയസ്സ, ഉപജ്ഝായസ്സ വാതി അത്ഥോ. ദണ്ഡേന്തി വിനേന്തി ഏതേനാതി ദണ്ഡോ, സോ ഏവ കത്തബ്ബത്താ കമ്മന്തി **ദണ്ഡകമ്മം,** ആവരണാദി. **ഉദകം വാ പവേസേതു**ന്തി പോക്ഖരണീആദിഉദകേ പവേസേതും.

സിക്ഖാപദദണ്ഡകമ്മവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അനാപുച്ഛാവരണവത്ഥുആദികഥാവണ്ണനാ

൧൦൮. **സദ്ധിവിഹാരികഅന്തേവാസികാനമ്പീ**തി ഉപസമ്പന്നേ സന്ധായ വുത്തം. തേസുപി ഹി ആചരിയുപജ്ഝായേസു യഥാ ഓരമന്തി, തഥാ തേസം നിഗ്ഗഹം അകരോന്തേസു അഞ്ഞേഹി ആവരണാദിനിഗ്ഗഹകമ്മം കാതബ്ബമേവ. **സങ്ഗണ്ഹന്തീ**തി "പരപരിസതോ ഭിന്ദിത്വാ ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ദാനാദിചതൂഹി **സങ്ഗഹവത്ഥൂഹി** (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൧൦; അ॰ നി॰ ౪.൩൨, ൨൫൬) ഉപലാളനവസേന സങ്ഗണ്ഹന്തി. സോ ഭിജ്ജതു വാ മാ വാ, സങ്ഗണ്ഹന്തസ്സ പയോഗേ ആപത്തി ഏവ. **ഭിന്ദിത്വാ ഗണ്ഹിതും ന വട്ടതീ**തി ഭിന്ദിതുമ്പി ന വട്ടതി, ഗണ്ഹിതുമ്പി ന വട്ടതീതി അത്ഥോ. **ആദീനവം പന വത്തും വട്ടതീ**തി സാസനഗാരവേന വാ പരാനുദ്ദയതായ വാ വത്തും വട്ടതി, ന പരിസലോലതായ.

"സേനാസനഗ്ഗാഹോ ച പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ"തി ഇമിനാ വസ്സച്ഛേദം ദസ്സേതി. ഉപസമ്പന്നാനമ്പി പാരാജികസമാപത്തിയാ സരണഗമനാദിസാമണേരഭാവസ്സാപി വിനസ്സനതോ സേനാസനഗ്ഗാഹോ ച പടിപ്പസ്സമ്ഭതി, സങ്ഘലാഭമ്പി തേ ന ലഭന്തീതി വേദിതബ്ബം. **പുരിമികായ പുന സരണാനി ഗഹിതാനീ**തി സരണഗ്ഗഹണേന സഹ തദഹേവസ്സ വസ്സൂപഗമനമ്പി ദസ്സേതി. **പച്ഛിമികായ വസ്സാവാസിക**ന്തി വസ്സാവാസികലാഭഗ്ഗഹണദസ്സനമത്തമേവേതം, തതോ പുരേപി, പച്ഛാപി വാ വസ്സാവാസികഞ്ച ചീവരമാസേസു സങ്ഘേ ഉപ്പന്നം കാലചീവരഞ്ച പുരിമികായ ഉപഗന്ത്വാ അവിപന്നസീലോ സാമണേരോ ലഭതി ഏവ. **സചേ പച്ഛിമികായ ഗഹിതാനീ**തി പച്ഛിമികായ വസ്സൂപഗമനഞ്ച ഛിന്നവസ്സതഞ്ച ദസ്സേതി. തസ്സ ഹി കാലചീവരേ ഭാഗോ ന പാപുണാതി. തസ്മാ **"അപലോകേത്വാ ലാഭോ ദാതബ്ബോ"**തി വുത്തം.

വസ്സാവാസികലാഭോ പന യദി സേനാസനസാമികാ ദായകാ സേനാസനഗുത്തത്ഥായ പച്ഛിമികായ ഉപഗന്ത്വാ വത്തം കത്വാ അത്തനോ സേനാസനേ വസന്തസ്സപി വസ്സാവാസികം ദാതബ്ബന്തി വദന്തി, അനപലോകേത്വാപി ദാതബ്ബോവ. യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** "പച്ഛിമികായ വസ്സാവാസികം ലച്ഛതീതി പച്ഛിമികായ പുന വസ്സം ഉപഗതത്താ ലച്ഛതീ"തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ മഹാവഗ്ഗ ൩.൧൦൮) വുത്തം, തമ്പി വസ്സാവാസികേ ദായകാനം ഇമം അധിപ്പായം നിസ്സായ വുത്തഞ്ചേ, സുന്ദരം. സങ്ഘികം, കാലചീവരമ്പി സന്ധായ വുത്തഞ്ചേ, ന യുജ്ജതീതി വേദിതബ്ബം.

ന അജാനിത്വാതി "സുരാ"തി അജാനിത്വാ പിവതോ പാണാതിപാതവേരമണിആദിസബ്ബസീലഭേദം, സരണഭേദഞ്ച ന ആപജ്ജതി, അകുസലം പന സുരാപാനവേരമണിസീലഭേദോ ച ഹോതി

മാലാദിധാരണാദീസു വിയാതി ദട്ഠബ്ബം. **ഇതരാനീ**തി വികാലഭോജനവേരമണിആദീനി. താനിപി ഹി സഞ്ചിച്ച വീതിക്കമന്തസ്സ തം തം ഭിജ്ജതി ഏവ, ഇതരീതരേസം പന അഭിജ്ജമാനേന നാസനങ്ഗാനി ന ഹോന്തി. തേനേവ **"തേസു ഭിന്നേസൂ"**തി ഭേദവചനം വുത്തം.

അച്ചയം ദേസാപേതബ്ബോതി "അച്ചയോ മം, ഭന്തേ, അച്ചഗമാ"തിആദിനാ സങ്ഘമജ്ഝേ ദേസാപേത്വാ സരണസീലം ദാതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ പാരാജികത്താ തേസം. തേനാഹ **"ലിങ്ഗനാസനായ നാസേതബ്ബോ"**തി. **അയമേവ ഹി നാസനാ ഇധ അധിപ്പേതാ**തി ലിങ്ഗനാസനാകാരണേഹി പാണാതിപാതാദീഹി അവണ്ണഭാസനാദീനം സഹ പതിതത്താ വുത്തം.

നനു ച കണ്ടകസാമണേരോപി മിച്ഛാദിട്ഠികോ ഏവ, തസ്സ ച ഹേട്ഠാ ദണ്ഡകമ്മനാസനാവ വുത്താ. ഇധ പന മിച്ഛാദിട്ഠികസ്സ ലിങ്ഗനാസനാ വുച്ചതി, കോ ഇമേസം ഭേദോതി ചോദനം മനസി നിധായാഹ **"സസ്സതുച്ഛേദാനഞ്ഹി അഞ്ഞതരദിട്ഠികോ"**തി. ഏത്ഥ ചായമധിപ്പായോ - യോ ഹി "അത്താ ഇസ്സരോ വാ നിച്ചോ ധുവോ"തിആദിനാ വാ "അത്താ ഉച്ഛിജ്ജിസ്സതി വിനസ്സിസ്സതീ"തിആദിനാ വാ തിത്ഥിയപരികപ്പിതം യം കിഞ്ചി സസ്സതുച്ഛേദദിട്ഠിം ദള്ഹം ഗഹേത്വാ വോഹരതി, തസ്സ സാ പാരാജികട്ഠാനം ഹോതി. സോ ച ലിങ്ഗനാസനായ നാസേതബ്ബോ. യോ പന ഈദിസം ദിട്ഠിം അഗ്ഗഹേത്വാ സാസനികോവ ഹുത്വാ കേവലം ബുദ്ധവചനാധിപ്പായം വിപരീതതോ ഗഹേത്വാ ഭിക്ഖൂഹി ഓവദിയമാനോപി അപ്പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ വോഹരതി, തസ്സ സാ ദിട്ഠി പാരാജികം ന ഹോതി, സോ പന കണ്ടകനാസനായ ഏവ നാസേതബ്ബോതി.

അനാപുച്ഛാവരണവത്ഥുആദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പണ്ഡകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

ഹ്ഠം. പണ്ഡകവത്ഥുസ്മിം ആസിത്തഉസൂയപക്ഖപണ്ഡകാ തയോപി പുരിസഭാവലിങ്ഗാദിയുത്താ അഹേതുകപടിസന്ധികാ, തേ ച കിലേസപരിയുട്ഠാനസ്സ ബലവതായ നപുംസകപണ്ഡകസദിസത്താ "പണ്ഡകാ"തി വുത്താ. തേസു ആസിത്തഉസൂയപണ്ഡകാനം ദ്വിന്നം കിലേസപരിയുട്ഠാനം യോനിസോമനസികാരാദീഹി വീതിക്കമതോ നിവാരേതുമ്പി സക്കാ, തേന തേ പബ്ബാജേതബ്ബാ വുത്താ. പക്ഖപണ്ഡകസ്സ പന കാളപക്ഖേസു ഉമ്മാദോ വിയ കിലേസപരിളാഹോ അവത്ഥരന്തോ ആഗച്ഛതി, വീതിക്കമം പത്വാ ഏവ ച നിവത്തതി. തസ്മാ സോ തസ്മിം പക്ഖേ ന പബ്ബാജേതബ്ബോതി വുത്തോ. തദേതം വിഭാഗം ദസ്സേതും **"യസ്സ പരേസ"**ന്തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ആസിത്തസ്സാ**തി മുഖേ ആസിത്തസ്സ അത്തനോപി അസുചിമുച്ചനേന പരിളാഹോ വൂപസമ്മതി. **ഉസൂയായ ഉപ്പന്നായാ**തി ഉസൂയായ വസേന അത്തനോ സേവേതുകാമതാരാഗേ ഉപ്പന്നേ അസുചിമുത്തിയാ പരിളാഹോ വൂപസമ്മതി.

"ബീജാനി അപനീതാനീ"തി വുത്തത്താ ബീജേസു ഠിതേസു നിമിത്തമത്തേ അപനീതേ പണ്ഡകോ ന ഹോതി. ഭിക്ഖുനോപി അനാബാധപച്ചയാ തദപനയനേ ഥുല്ലച്ചയമേവ, ന പന പണ്ഡകത്തം, ബീജേസു പന അപനീതേസു അങ്ഗജാതമ്പി രാഗേന കമ്മനിയം ന ഹോതി, പുമഭാവോ വിഗച്ഛതി,

മസ്സുആദിപുരിസലിങ്ഗമ്പി ഉപസമ്പദാപി വിഗച്ഛതി, കിലേസപരിളാഹോപി ദുന്നിവാരവീതിക്കമോ ഹോതി നപുംസകപണ്ഡകസ്സ വിയ. തസ്മാ ഈദിസോ ഉപസമ്പന്നോപി നാസേതബ്ബോതി വദന്തി. യദി ഏവം കസ്മാ ബീജുദ്ധരണേ പാരാജികം ന പഞ്ഞത്തന്തി? ഏത്ഥ താവ കേചി വദന്തി ''പഞ്ഞത്തമേവേതം ഭഗവതാ 'പണ്ഡകോ, ഭിക്ഖവേ, അനുപസമ്പന്നോ ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബോ, ഉപസമ്പന്നോ നാസേതബ്ബോ'തി വുത്തത്താ''തി. കേചി പന ''യസ്മാ ബീജുദ്ധരണക്ഖണേ പണ്ഡകോ ന ഹോതി, തസ്മാ തസ്മിം ഖണേ പാരാജികം ന പഞ്ഞത്തം. യസ്മാ പന സോ ഉദ്ധടബീജോ ഭിക്ഖു അപരേന സമയേന വുത്തനയേന പണ്ഡകത്തം ആപജ്ജതി, അഭാവകോ ഹോതി, ഉപസമ്പദായ അവത്ഥു, തതോ ഏവ ചസ്സ ഉപസമ്പദാ വിഗച്ഛതി, തസ്മാ ഏസ പണ്ഡകത്തുപഗമനകാലതോ പട്ഠായ ജാതിയാ നപുംസകപണ്ഡകേന സദ്ധിം യോജേത്വാ 'ഉപസമ്പന്നോ നാസേതബ്ബോ'തി അഭബ്ബോതി വുത്തോ, ന തതോ പുബ്ബേ. അയഞ്ച കിഞ്ചാപി സഹേതുകോ, ഭാവക്ഖയേന പനസ്സ അഹേതുകസദിസതായ മഗ്ഗോപി ന ഉപ്പജ്ജതീ''തി വദന്തി. അപരേ പന ''പബ്ബജ്ജതോ പുബ്ബേ ഉപക്കമേന പണ്ഡകഭാവമാപന്നം സന്ധായ 'ഉപസമ്പന്നോ നാസേതബ്ബോ'തി വുത്തം, ഉപസമ്പന്നസ്സ പന പച്ഛാ ഉപക്കമേന ഉപസമ്പദാപി ന വിഗച്ഛതീ''തി, തം ന യുത്തം. യദഗ്ഗേന ഹി പബ്ബജ്ജതോ പുബ്ബേ ഉപക്കമേന അഭബ്ബോ ഹോതി, തദഗ്ഗേന പച്ഛാപി ഹോതീതി വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം.

ഇത്ഥത്താദി ഭാവോ നത്ഥി ഏതസ്സാതി **അഭാവകോ. പബ്ബജ്ജാ ന വാരിതാ**തി ഏത്ഥ പബ്ബജ്ജാഗഹണേനേവ ഉപസമ്പദാപി ഗഹിതാ. തേനാഹ **''യസ്സ ചേത്ഥ പബ്ബജ്ജാ വാരിതാ''**തിആദി. **തസ്മിംയേവസ്സ പക്ഖേ പബ്ബജ്ജാ വാരിതാ**തി ഏത്ഥ പന അപണ്ഡകപക്ഖേപി പബ്ബജ്ജാമത്തമേവ ലഭതി, ഉപസമ്പദാ പന തദാപി ന വട്ടതി, പണ്ഡകപക്ഖേ പന ആഗതേ ലിങ്ഗനാസനായ നാസേതബ്ബോതി വേദിതബ്ബം.

പണ്ഡകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഥേയ്യസംവാസകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൧൦. ഥേയ്യസംവാസകവത്ഥുമ്ഹി **കോലഞ്ഞാ**തി കുലേ ജാതാ, തത്ഥ വാ വിദിതാ ഞാതാ പസിദ്ധാ, തം വാ ജാനന്തി കോലഞ്ഞാതി ഞാതകാനം നാമം. ഥേയ്യായ ലിങ്ഗഗ്ഗഹണമത്തമ്പി ഇധ സംവാസോ ഏവാതി ആഹ **''തയോ ഥേയ്യസംവാസകാ''**തി. **ന യഥാവുഡ്ഢം വന്ദനന്തി** ഭിക്ഖൂനം, സാമണേരാനം വാ വന്ദനം ന സാദിയതി.

യഥാവുഡ്ഢം വന്ദനന്തി അത്തനാ മുസാവാദേന ദസ്സിതവസ്സക്കമേന ഭിക്ഖൂനം വന്ദനം സാദിയതി, ദഹരസാമണേരോ പന വുഡ്ഢസാമണേരാനം, ദഹരഭിക്ഖു ച വുഡ്ഢാനം വന്ദനം സാദിയന്തോപി ഥേയ്യസംവാസകോ ന ഹോതി. **ഇമസ്മിം അത്ഥേ**തി സംവാസത്ഥേനകത്ഥേ.

''ഭിക്ഖുവസ്സാനീ''തി ഇദം സംവാസത്ഥേനകേ വുത്തപാഠവസേന വുത്തം, സയമേവ പന പബ്ബജിത്വാ സാമണേരവസ്സാനി ഗണേന്തോപി ഉഭയത്ഥേനകോ ഏവ. ന കേവലഞ്ച പുരിസോവ, ഇത്ഥീപി ഭിക്ഖുനീസു ഏവം പടിപജ്ജതി, ഥേയ്യസംവാസികാവ. ആദികമ്മികാപി ചേത്ഥ ന മുച്ചന്തി, ഉപസമ്പന്നേസു ഏവ

പഞ്ഞത്താപത്തിം പടിച്ച ആദികമ്മികാ വുത്താ, തേനേവേത്ഥ ആദികമ്മികോപി ന മുത്തോ.

രാജ...പേ॰... ഭയേനാതി ഏത്ഥ **ഭയ**-സദ്ദോ പച്ചേകം യോജേതബ്ബോ. **യാവ സോ സുദ്ധമാനസോ**തി "ഇമിനാ ലിങ്ഗേന ഭിക്ഖൂ വഞ്ചേത്വാ തേഹി സംവസിസ്സാമീ"തി അസുദ്ധചിത്താഭാവേന സുദ്ധചിത്തോ. തേന ഹി അസുദ്ധചിത്തേന ലിങ്ഗേ ഗഹിതമത്തേ പച്ഛാ ഭിക്ഖൂഹി സഹ സംവസതു വാ മാ വാ, ലിങ്ഗത്ഥേനകോ ഹോതി. പച്ഛാ സംവസന്തോപി അഭബ്ബോ ഹുത്വാ സംവസതി. തസ്മാ ഉഭയത്ഥേനകോപി ലിങ്ഗത്ഥേനകേ ഏവ പവിസതീതി വേദിതബ്ബം. യോ പന രാജാദിഭയേന സുദ്ധചിത്തോവ ലിങ്ഗം ഗഹേത്വാ വിചരന്തോ പച്ഛാ "ഭിക്ഖുവസ്സാനി ഗണേത്വാ ജീവിസ്സാമീ"തി അസുദ്ധചിത്തം ഉപ്പാദേതി, സോ ചിത്തുപ്പാദമത്തേന ഥേയ്യസംവാസകോപി ന ഹോതി സുദ്ധചിത്തേന ഗഹിതലിങ്ഗത്താ. സചേ പന സോ ഭിക്ഖൂനം സന്തികം ഗന്ത്വാ സാമണേരവസ്സഗണനാദിം കരോതി, തദാ സംവാസത്ഥേനകോ, ഉഭയത്ഥേനകോ വാ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. യം പന പരതോ സഹ ധുരനിക്ഖേപേന "അയമ്പി ഥേയ്യസംവാസകോ, വാ"തി വുത്തം, തം ഭിക്ഖൂഹി സങ്ഗമ്മ സംവാസാധിവാസനവസേന ധുരനിക്ഖേപം സന്ധായ വുത്തം. തേന വുത്തം **"സംവാസം നാധിവാസേതി യാവാ"**തി. തസ്സ താവ ഥേയ്യസംവാസകോ നാമ ന വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏത്ഥ ച ചോരാദിഭയം വിനാപി കീളാധിപ്പായേന ലിങ്ഗം ഗഹേത്വാ ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ പബ്ബജിതാലയം ദസ്സേത്വാ വന്ദനാദിം അസാദിയന്തോപി "സോഭതി നു ഖോ മേ പബ്ബജിതലിങ്ഗ"ന്തിആദിനാ സുദ്ധചിത്തേന ഗണ്ഹന്തോപി ഥേയ്യസംവാസകോ ന ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

സബ്ബപാസണ്ഡിയഭത്താനീതി സബ്ബസാമയികാനം സാധാരണം കത്വാ പഞ്ഞത്തഭത്താനി, ഇദഞ്ച ഭിക്ഖൂനഞ്ഞേവ നിയമിതഭത്തഗഹണേ സംവാസോപി സമ്ഭവേയ്യാതി സബ്ബസാധാരണഭത്തം വുത്തം. സംവാസം പന അസാദിയിത്വാ അഭിക്ഖുകവിഹാരാദീസു വിഹാരഭത്താദീനി ഭുഞ്ജന്തോപി ഥേയ്യസംവാസകോ ന ഹോതി ഏവ. **കമ്മന്താനുട്ഠാനേനാ**തി കസിആദികമ്മകരണേന. **പത്തചീവരം ആദായാ**തി ഭിക്ഖുലിങ്ഗവേസേന സരീരേന ധാരേത്വാ.

"യോ ഏവം പബ്ബജതി, സോ ഥേയ്യസംവാസകോ നാമ ഹോതീ"തി ഇദം നിദസ്സനമത്തം, "ഥേയ്യസംവാസകോ"തി പന നാമം അജാനന്തോപി "ഏവം കാതും ന വട്ടതീ"തി വാ "ഏവം കരോന്തോ സമണോ നാമ ന ഹോതീ"തി വാ "യദി ആരോചേസ്സാമി, ഛഡ്ഡേസ്സന്തി മ"ന്തി വാ "യേന കേനചി പബ്ബജ്ജാ മേ ന രുഹതീ"തി ജാനാതി, ഥേയ്യസംവാസകോ ഹോതി. യോ പന പഠമം "പബ്ബജ്ജാ ഏവം മേ ഗഹിതാ"തിസഞ്ഞീ കേവലം അന്തരാ അത്തനോ സേതവത്ഥനിവാസനാദിവിപ്പകാരം പകാസേതും ലജ്ജന്തോ ന കഥേതി, സോ ഥേയ്യസംവാസകോ ന ഹോതി. **അനുപസമ്പന്നകാലേയേവാ**തി ഏത്ഥ അവധാരണേന ഉപസമ്പന്നകാലേ ഥേയ്യസംവാസകലക്ഖണം ഞത്വാ വഞ്ചനായപി നാരോചേതി, ഥേയ്യസംവാസകോ ന ഹോതീതി ദീപേതി. സോ പരിസുദ്ധചിത്തേന ഗഹിതലിങ്ഗത്താ ലിങ്ഗത്ഥേനകോ ന ഹോതി, ലദ്ധൂപസമ്പദത്താ തദനുഗുണസ്സേവ സംവാസസ്സ സാദിതത്താ സംവാസത്ഥേനകോപി ന ഹോതി. അനുപസമ്പന്നോ പന ലിങ്ഗത്ഥേനകോ

ഹോതി, സംവാസാരഹസ്സ ലിങ്ഗസ്സ ഗഹിതത്താ സംവാസസാദിയനമത്തേന സംവാസത്ഥേനകോ ഹോതി.

സലിങ്ഗേ ഠിതോതി സലിങ്ഗഭാവേ ഠിതോ. **ഥേയ്യസംവാസകോ ന ഹോതീ**തി ഭിക്ഖൂഹി ദിന്നലിങ്ഗസ്സ അപരിച്ചത്തത്താ ലിങ്ഗത്ഥേനകോ ന ഹോതി, ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞായ അപരിച്ചത്തത്താ സംവാസത്ഥേനകോ ന ഹോതീതി. യം പന **മാതികാട്ഠകഥായം** "ലിങ്ഗാനുരൂപസ്സ സംവാസസ്സ സാദിതത്താ ന സംവാസത്ഥേനകോ"തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പഠമപാരാജികവണ്ണനാ) കാരണം വുത്തം, തമ്പി ഇദമേവ കാരണം സന്ധായ വുത്തം. ഇതരഥാ സാമണേരസ്സപി ഭിക്ഖുവസ്സഗണനാദീസു ലിങ്ഗാനുരൂപസംവാസോ ഏവ സാദിതോതി സംവാസത്ഥേനകതാ ന സിയാ ഭിക്ഖൂഹി ദിന്നലിങ്ഗസ്സ ഉഭിന്നമ്പി സാധാരണത്താ. യഥാ ചേത്ഥ ഭിക്ഖു, ഏവം സാമണേരോപി പാരാജികം സമാപന്നോ സാമണേരപടിഞ്ഞായ അപരിച്ചത്തത്താ സംവാസത്ഥേനകോ ന ഹോതീതി വേദിതബ്ബോ. **സോഭതീതി സമ്പടിച്ഛിത്വാ**തി കാസാവധാരണേ ധുരം നിക്ഖിപിത്വാ ഗിഹിഭാവം സമ്പടിച്ഛിത്വാ.

യോ കോചി വുഡ്ഢപബ്ബജിതോതി സാമണേരം സന്ധായ വുത്തം. **മഹാപേളാദീസൂ**തി വിലീവാദിമയേസു ഘരദ്വാരേസു ഠപിതഭത്തഭാജനവിസേസേസു, ഏതേന വിഹാരേ ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം വസ്സഗണനാദീനം അകരണം ദസ്സേതി.

ഥേയ്യസംവാസകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

തിത്ഥിയപക്കന്തകകഥാവണ്ണനാ

തിത്ഥിയപക്കന്തകാദികഥാസു **തേസം ലിങ്ഗേ ആദിന്നമത്തേ**തി വീമംസാദിഅധിപ്പായം വിനാ "തിത്ഥിയോ ഭവിസ്സാമീ"തി സന്നിട്ഠാനവസേന ലിങ്ഗേ കായേന ധാരിതമത്തേ. **സയമേവാ**തി തിത്ഥിയാനം സന്തികം അഗന്ത്വാ സയമേവ സങ്ഘാരാമേപി കുസചീരാദീനി നിവാസേതി. **ആജീവകോ ഭവിസ്സാമി…പേ॰… ഗച്ഛതീ**തി ആജീവകാനം സന്തികേ തേസം പബ്ബജനവിധിനാ "ആജീവകോ ഭവിസ്സാമീ"തി ഗച്ഛതി. തസ്സ ഹി തിത്ഥിയഭാവൂപഗമനം പതി സന്നിട്ഠാനേ വിജ്ജമാനേപി "ഗന്ത്വാ ഭവിസ്സാമീ"തി പരികപ്പിതത്താ പദവാരേ ദുക്കടമേവ വുത്തം. **ദുക്കട**ന്തി പാളിയാ അവുത്തേപി മേഥുനാദീസു വുത്തപുബ്ബപയോഗദുക്കടാനുലോമതോ വുത്തം. ഏതേന ച സന്നിട്ഠാനവസേന ലിങ്ഗേ സമ്പടിച്ഛിതേ പാരാജികം, തതോ പുരിമപയോഗേ ഥുല്ലച്ചയഞ്ച വത്തബ്ബമേവ, ഥുല്ലച്ചയക്ഖണേ നിവത്തന്തോപി ആപത്തിം ദേസാപേത്വാ മുച്ചതി ഏവാതി ദട്ഠബ്ബം. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം സങ്ഘഭേദേപി ലോഹിതുപ്പാദേപി ഭിക്ഖൂനം പുബ്ബപയോഗാദീസു ദുക്കടഥുല്ലച്ചയപാരാജികാഹി മുച്ചനസീമാ ച വേദിതബ്ബാ. സാസനവിരുദ്ധതായേത്ഥ ആദികമ്മികാനമ്പി അനാപത്തി ന വുത്താ. പബ്ബജ്ജായപി അഭബ്ബതാദസ്സനത്ഥം പനേതേ, അഞ്ഞേ ച പാരാജികകണ്ഡേ വിസും സിക്ഖാപദേന പാരാജികാദിം അദസ്സേത്വാ ഇധ അഭബ്ബേസു ഏവ വുത്താതി വേദിതബ്ബം.

തം ലദ്ധിന്തി തിത്ഥിയവേസേ സേട്ഠഭാവഗ്ഗഹണമേവ സന്ധായ വുത്തം. തേസഞ്ഹി തിത്ഥിയാനം സസ്സതാദിഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹന്തോപി ലിങ്ഗേ

അസമ്പടിച്ഛിതേ തിത്ഥിയപക്കന്തകോ ന ഹോതി, തം ലദ്ധിം അഗ്ഗഹേത്വാപി ‘‘ഏതേസം വതചരിയാ സുന്ദരാ’’തി ലിങ്ഗം സമ്പടിച്ഛന്തോ തിത്ഥിയപക്കന്തകോ ഹോതി ഏവ . **ലദ്ധിയാ അഭാവേനാ**തി ഭിക്ഖുഭാവേ സാലയതായ തിത്ഥിയഭാവൂപഗമനലദ്ധിയാ അഭാവേന, ഏതേന ച ആപദാസു കുസചീരാദിം പാരുപന്തസ്സാപി നഗ്ഗസ്സ വിയ അനാപത്തിം ദസ്സേതി.

ഉപസമ്പന്നഭിക്ഖുനാ കഥിതോതി ഏത്ഥ സങ്ഘഭേദകോപി ഉപസമ്പന്നഭിക്ഖുനാവ കഥിതോ, മാതുഘാതകാദയോ പന അനുപസമ്പന്നേനാപീതി ദട്ഠബ്ബം.

തിത്ഥിയപക്കന്തകകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

തിരച്ഛാനവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൨൨൨. ഉദകസഞ്ചാരികം മണ്ഡൂകഭക്ഖം നാഗസരീരന്തി സമ്ബന്ധിതബ്ബം. **വിസ്സരഭയേനാ**തി നാഗസ്സ സരീരം ദിസ്വാ ഭിക്ഖുനോ വിരവനഭയേന. കപിമിദ്ധാദീസു നാഗസരീരം നുപ്പജ്ജതീതി തദുപ്പത്തിസീമം ദസ്സേന്തോ ആഹ **‘‘വിസ്സട്ഠോ’’**തിആദി.

തിരച്ഛാനവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

മാതുഘാതകാദികഥാവണ്ണനാ

൨൨൩. **അപവാഹന**ന്തി സോധനം. തിരച്ഛാനാദിഅമനുസ്സജാതിതോ മനുസ്സജാതികാനഞ്ഞേവ പുത്തേസു മേത്താദയോപി തിക്ഖവിസദാ ഹോന്തി ലോകുത്തരഗുണാ വിയാതി ആഹ **‘‘മനുസ്സിത്ഥിഭൂതാ ജനികാ മാതാ’’**തി. യഥാ മനുസ്സാനഞ്ഞേവ കുസലപ്പവത്തി തിക്ഖവിസദാ, ഏവം അകുസലപ്പവത്തിപീതി ആഹ **‘‘സയമ്പി മനുസ്സജാതികേനേവാ’’**തിആദി. **ആനന്തരിയേനാ**തി ഏത്ഥ ചുതിഅനന്തരം നിരയേ പടിസന്ധിഫലം അനന്തരം നാമ, തസ്മിം അനന്തരേ ജനകത്തേന നിയുത്തം ആനന്തരിയം, തേന. **വേസിയാ പുത്തോ**തി ഉപലക്ഖണമത്തം, കുലിത്ഥിയാ അതിചാരിനിയാ പുത്തോപി അത്തനോ പിതരം അജാനിത്വാ ഘാതേന്തോ പിതുഘാതകോവ ഹോതി.

൨൨൪. **അവസേസ**ന്തി അനാഗാമിആദികം. യം പനേത്ഥ വത്തബ്ബം, തം മനുസ്സവിഗ്ഗഹപാരാജികേ വുത്തമേവ.

൨൨൫. **അയം സങ്ഘഭേദകോ**തി പകതത്തം ഭിക്ഖും സന്ധായ വുത്തം. പുബ്ബേ ഏവ പാരാജികം സമാപന്നോ വാ വത്ഥാദിദോസേന വിപന്നോപസമ്പദോ വാ സങ്ഘം ഭിന്ദന്തോപി അനന്തരിയം ന ഫുസതി, സങ്ഘോ പന ഭിന്നോവ ഹോതി, പബ്ബജ്ജാ ചസ്സ ന വാരിതാതി ദട്ഠബ്ബം.

‘‘ദുട്ഠചിത്തേനാ’’തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതി **‘‘വധകചിത്തേനാ’’**തി. **ലോഹിതം ഉപ്പാദേതീ**തി തഥാഗതസ്സ വേരീഹി അഭേജ്ജകായതായ കേനചി ബലക്കാരേന ചമ്മാദിഛേദം കത്വാ ബഹി ലോഹിതം പഗ്ഘരാപേതും ന സക്കാ, ആവുധാദിപഹാരേന പന ലോഹിതം ഠാനതോ ചലിത്വാ കുപ്പമാനം ഏകത്ഥ സഞ്ചിതം ഹോതി, ഏത്തകേന പന പഹാരദായകോ ലോഹിതുപ്പാദകോ നാമ ഹോതി ദേവദത്തോ വിയ. ചേതിയം പന ബോധിം

വാ പടിമാദിം വാ ഭിന്ദതോ ആനന്തരിയം ന ഹോതി, ആനന്തരിയസദിസം മഹാസാവജ്ജം ഹോതി. ബോധിരുക്ഖസ്സ പന ഓജോഹരണസാഖാ ചേവ സധാതുകം ചേതിയം ബാധയമാനാ ച ഛിന്ദിതബ്ബാ, പുഞ്ഞമേവേത്ഥ ഹോതി.

മാതുഘാതകാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉഭതോബ്യഞ്ജനകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൧൬. **ഇത്ഥിഉഭതോബ്യഞ്ജനകോ**തി ഇത്ഥിന്ദ്രിയയുത്തോ, ഇതരോ പന പുരിസിന്ദ്രിയയുത്തോ. ഏകസ്സ ഹി ഭാവദ്വയം സഹ നുപ്പജ്ജതി **യമകേ** (യമ॰ ൩.ഇന്ദ്രിയയമക.൧൮൮) പടിക്ഖിത്തത്താ. ദുതിയബ്യഞ്ജനം പന കമ്മസഹായേന അകുസലചിത്തേനേവ ഭാവവിരഹിതം ഉപ്പജ്ജതി. പകതിത്ഥിപുരിസാനമ്പി കമ്മമേവ ബ്യഞ്ജനലിങ്ഗാനം കാരണം, ന ഭാവോ തസ്സ കേനചി പച്ചയേന പച്ചയത്തസ്സ പട്ഠാനേ അവുത്തത്താ. കേവലം ഭാവസഹിതാനംയേവ ബ്യഞ്ജനലിങ്ഗാനം പവത്തിദസ്സനത്ഥം **അട്ഠകഥാസു** ''ഇത്ഥിന്ദ്രിയം പടിച്ച ഇത്ഥിലിങ്ഗാദീനീ''തിആദിനാ (ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ൬൩൨) ഇന്ദ്രിയം ബ്യഞ്ജനകആരണത്തേന വുത്തം, ഇധ പന അകുസലബലേന ഇന്ദ്രിയം വിനാപി ബ്യഞ്ജനം ഉപ്പജ്ജതീതി വുത്തം. ഉഭിന്നമ്പി ചേസം ഉഭതോബ്യഞ്ജനകാനം യദാ ഇത്ഥിയാ രാഗോ ഉപ്പജ്ജതി, തദാ പുരിസബ്യഞ്ജനം പാകടം ഹോതി, ഇതരം പടിച്ഛന്നം. യദാ പുരിസേ രാഗോ ഉപ്പജ്ജതി, തദാ ഇത്ഥിബ്യഞ്ജനം പാകടം ഹോതി, ഇതരം പടിച്ഛന്നം. **തത്ഥ വിചാരണക്കമോ**തി പടിസന്ധിക്ഖണേ ഏവ ഇത്ഥിപുരിസലിങ്ഗാനമ്പി പാതുഭാവപ്പകാസകേ **കുരുന്ദി**വചനേ അയുത്തതാപകാസനത്ഥം അത്ഥവിചാരണക്കമോ. **അട്ഠസാലിനിയ**ഞ്ഹി ''ഇത്ഥിലിങ്ഗാദീനി പന ഇത്ഥിന്ദ്രിയം പടിച്ച പവത്തേ സമുട്ഠിതാനീ''തിആദി (ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ൬൩൨) വുത്തം. നേവസ്സ പബ്ബജ്ജാ അത്ഥീതി യോജനാ. യോ ച പടിക്ഖിത്തേ അഭബ്ബേ, ഭബ്ബേ ച പുഗ്ഗലേ ഞത്വാ പബ്ബാജേതി, ഉപസമ്പാദേതി വാ, ദുക്കടം. അജാനന്തസ്സ സബ്ബത്ഥ അനാപത്തീതി വേദിതബ്ബം.

ഉഭതോബ്യഞ്ജനകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അനുപജ്ഝായകാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൧൭. അനുപജ്ഝായാദിവത്ഥൂസു **സിക്ഖാപദം അപഞ്ഞത്തത്ത**ന്തി ''ന, ഭിക്ഖവേ, അനുപജ്ഝായകോ ഉപസമ്പാദേതബ്ബോ''തി ഇധേവ പഞ്ഞാപിയമാനസിക്ഖാപദം സന്ധായ വുത്തം. **''കമ്മം പന ന കുപ്പതീ''**തി ഇദം ഉപജ്ഝായാഭാവേപി ''ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ, ഇത്ഥന്നാമേന ഉപജ്ഝായേനാ''തി മതസ്സ വാ വിബ്ഭമന്തസ്സ വാ പുരാണഉപജ്ഝായസ്സ, അഞ്ഞസ്സ വാ യസ്സ കസ്സചി അവിജ്ജമാനസ്സാപി നാമേന സബ്ബത്ഥ ഉപജ്ഝായകിത്തനസ്സ കതത്താ വുത്തം. യദി ഹി ഉപജ്ഝായകിത്തനം ന കരേയ്യ, ''പുഗ്ഗലം ന പരാമസതീ''തി വുത്തകമ്മവിപത്തി ഏവ സിയാ. തേനേവ പാളിയം ''അനുപജ്ഝായക''ന്തി വുത്തം. **അട്ഠകഥായ**മ്പിസ്സ ''ഉപജ്ഝായം അകിത്തേത്വാ''തി അവത്വാ ''ഉപജ്ഝായം അഗാഹാപേത്വാ സബ്ബേന സബ്ബം ഉപജ്ഝായവിരഹിതം''ഇച്ചേവ അത്ഥോതി വുത്തോ. പാളിയം **സങ്ഘേന ഉപജ്ഝായേനാ**തി ''അയം ഇത്ഥന്നാമോ സങ്ഘസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ, ഇത്ഥന്നാമോ സങ്ഘം ഉപസമ്പദം യാചതി സങ്ഘേന ഉപജ്ഝായേനാ''തി

ഏവം കമ്മവാചായ സങ്ഘമേവ ഉപജ്ഝായം കിത്തേത്വാതി അത്ഥോ. ഏവം **ഗണേന ഉപജ്ഝായേനാ**തി ഏത്ഥാപി "അയം ഇത്ഥന്നാമോ ഗണസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ"തിആദിനാ യോജനാ വേദിതബ്ബാ, ഏവം വുത്തേപി കമ്മം ന കുപ്പതി ഏവ ദുക്കടസ്സേവ വുത്തത്താ. അഞ്ഞഥാ "സോ ച പുഗ്ഗലോ അനുപസമ്പന്നോ"തി വദേയ്യ. തേനാഹ **"സങ്ഘേനാ"**തിആദി. തത്ഥ പണ്ഡകാദീഹി ഉപജ്ഝായേഹി കരിയമാനേസു കമ്മേസു പണ്ഡകാദികേ വിനാവ യദി പഞ്ചവഗ്ഗാദിഗണോ പൂരതി, കമ്മം ന കുപ്പതി, ഇതരഥാ കുപ്പതീതി വേദിതബ്ബം.

അനുപജ്ഝായകാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അപത്തകാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

ഫഏവ്വ. അപത്തചീവരവത്ഥൂസുപി പത്തചീവരാനം അഭാവേപി "പരിപുണ്ണസ്സ പത്തചീവര"ന്തി കമ്മവാചായ സാവിതത്താ കമ്മകോപം അവത്വാ ദുക്കടമേവ വുത്തം. ഇതരഥാ സാവനായ ഹാപനതോ കമ്മകോപോ ഏവ സിയാ. കേചി പന "പഠമം അനുഞ്ഞാതകമ്മവാചായ ഉപസമ്പന്നാ വിയ ഇദാനിപി 'പരിപുണ്ണസ്സ പത്തചീവര'ന്തി അവത്വാ കമ്മവാചായ ഉപസമ്പന്നാപി സൂപസമ്പന്നാഏവ്വാ"തി വദന്തി, തം ന യുത്തം. അനുഞ്ഞാതകാലതോ പട്ഠായ ഹി അപരാമസനം സാവനായ ഹാപനവിപത്തി ഏവ ഹോതി "ഇത്ഥന്നാമോ സങ്ഘം ഉപസമ്പദം യാചതീ"തി പദസ്സ ഹാപനേ വിയ. തമ്പി ഹി പച്ഛാ അനുഞ്ഞാതം, "സങ്ഘം, ഭന്തേ, ഉപസമ്പദം യാചാമീ"തിആദിവാക്യേന അയാചേത്വാ തമ്പി ഉപസമ്പാദേന്തോ "അയം ഇത്ഥന്നാമോ സങ്ഘം ഉപസമ്പദം യാചതീ"തി വത്വാവ യദി കമ്മവാചം കരോതി, കമ്മം സുകതമേവ ഹോതി , നോ ചേ വിപന്നം. സബ്ബപച്ഛാ ഹി അനുഞ്ഞാതകമ്മവാചതോ കിഞ്ചിപി പരിഹാപേതും ന വട്ടതി, സാവനായ ഹാപനമേവ ഹോതി. അഞ്ഞേ വാ ഭിക്ഖൂ ദാതുകാമാ ഹോന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

അനാമട്ഠപിണ്ഡപാതന്തി ഭിക്ഖൂഹി ലദ്ധഭിക്ഖതോ അഗ്ഗഹിതഗ്ഗം പിണ്ഡപാതം. **സാമണേരഭാഗസമകോ**തി ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി സാമണേരാനമ്പി ആമിസഭാഗസ്സ സമകമേവ ദിയ്യമാനത്താ വിസും സാമണേരഭാഗോ നാമ നത്ഥി, പത്തചീവരപരികമ്മമത്തപടിബദ്ധപബ്ബജ്ജതായ പന സാമണേരസദിസാ ഏതേ പണ്ഡുപലാസാതി ദസ്സനത്ഥം ഏവം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. നിയതാസന്നപബ്ബജ്ജസ്സേവ ചായം ഭാഗോ ദീയതി. തേനേവ "യാവ പത്തോ പച്ചതീ"തിആദി വുത്തം. **ആമിസഭാഗോ**തി വിഹാരേ ദിന്നം സങ്ഘഭത്തം, തത്രുപ്പാദഞ്ച സന്ധായ വുത്തം, ന ദായകാനം ഗേഹേസു തേഹി ദിയ്യമാനം. തേനേവ സലാകഭത്താദി പടിക്ഖിത്തം, ദായകാ വിപ്പടിസാരിനോ ഹോന്തീതി. **ഭേസജ്ജ**ന്തിആദിനാ പന ഗിഹീനം ഭേസജ്ജകരണാദിദോസോ ഏത്ഥ ന ഹോതീതി ദസ്സേതി.

അപത്തകാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഹത്ഥച്ഛിന്നാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

ഫ്ഫൻ. ഹത്ഥച്ഛിന്നാദിവത്ഥൂസു **കണ്ണമൂലേ**തി സകലസ്സ കണ്ണസ്സ ഛേദം സന്ധായ വുത്തം. **കണ്ണസക്ഖലികായാ**തി കണ്ണചൂളികായ. **യസ്സ പന കണ്ണാവിദ്ധേ**തി ഹേട്ഠാ കുണ്ഡലാദിംപനച്ഛിദ്ദം സന്ധായ വുത്തം. തഞ്ഹി സങ്ഘടനക്ഖമം. **അജപദകേ**തി അജപദനാസികട്ഠികോടിയം. തതോ ഹി ഉദ്ധം ന വിച്ഛിന്ദതി. **സക്കാ ഹോതി സന്ധേതു**ന്തി അവിരൂപസണ്ഠാനം സന്ധായ വുത്തം, വിരൂപം പന പരിസദൂസകതം ആപാദേതി.

ഖുജ്ജസരീരോതി വങ്കസരീരോ. ബ്രഹ്മുനോ വിയ ഉജുകം ഗത്തം സരീരം യസ്സ, സോ **ബ്രഹ്മുജ്ജുഗത്തോ,** ഭഗവാ.

പരിവടുമോതി സമന്തതോ വട്ടകായോ, ഏതേന ഏവരൂപാ ഏവ വാമനകാ ന വട്ടന്തീതി ദസ്സേതി.

കൂടകൂടസീസോതി അനേകേസു ഠാനേസു പിണ്ഡികമംസതം ദസ്സേതും ആമേഡിതം കതം. തേനാഹ **"താലഫലപിണ്ഡിസദിസേനാ"**തി, താലഫലാനം മഞ്ജരീ **പിണ്ഡി** നാമ. **അനുപുബ്ബതനുകേന സീസേനാ**തി ചേതിയഥൂപികാ വിയ കമേന കിസേന സീസേന, ഥൂലവേളുപബ്ബം വിയ ആദിതോ പട്ഠായ യാവപരിയോസാനം സമഥൂലേന ഉച്ചേന സീസേന സമന്നാഗതോ **നാളിസീസോ** നാമ. **കപ്പസീസോ**തി ഗജമത്ഥകം വിയ ദ്വിധാ ഭിന്നസീസോ. **"കണ്ണികകേസോ വാ"**തി ഇമസ്സ വിവരണം **"പാണകേഹീ"**തിആദി. മക്കടസ്സേവ നളാടേപി കേസാനം ഉട്ഠിതഭാവം സന്ധായാഹ **"സീസലോമേഹീ"**തിആദി.

മക്കടഭമുകോതി നളാടലോമേഹി അവിഭത്തലോമഭമുകോ. **അക്ഖിചക്കലേഹീ**തി കണ്ഹമണ്ഡലേഹി. **കേകരോ**തി തിരിയം പസ്സനകോ. **ഉദകതാരകാ**തി ഓലോകേന്താനം ഉദകേ പടിബിമ്ബികച്ഛായാ, ഉദകപുബ്ബുളന്തി കേചി. **അക്ഖിതാരകാ**തി അഭിമുഖേ ഠിതാനം ഛായാ, അക്ഖിഗണ്ഡകാതിപി വദന്തി. **അതിപിങ്ഗലക്ഖീ**തി മജ്ജാരക്ഖി. **മധുപിങ്ഗല**ന്തി മധുവണ്ണപിങ്ഗലം. **നിപ്പഖുമക്ഖീ**തി ഏത്ഥ **പഖുമ**-സദ്ദോ അക്ഖിദലലോമേസു നിരൂള്ഹോ, തദഭാവാ നിപ്പഖുമക്ഖി. **അക്ഖിപാകേനാ**തി അക്ഖിദല പരിയന്തേസു പൂതിഭാവാപജ്ജനരോഗേന.

ചിപിടനാസികോതി അനുന്നതനാസികോ. **പടങ്ഗമണ്ഡൂകോ** നാമ മഹാമുഖമണ്ഡൂകോ. **ഭിന്നമുഖോ**തി ഉപക്കമുഖപരിയോസാനോ, സബ്ബദാ വിവടമുഖോ വാ. **വങ്കമുഖോ**തി ഏകപസ്സേ അപക്കമ്മ ഠിതഹേട്ഠിമഹനുകട്ഠികോ. **ഓട്ഠച്ഛിന്നകോ**തി ഉഭോസു ഓട്ഠേസു യത്ഥ കത്ഥചി ജാതിയാ വാ പച്ഛാ വാ സത്ഥാദിനാ അപനീതമംസേന ഓട്ഠേന സമന്നാഗതോ. **ഏളമുഖോ**തി നിച്ചപഗ്ഘരിതലാലാമുഖോ.

ഭിന്നഗലോതി അവനതഗതോ. **ഭിന്നഉരോ**തി അതിനിന്നഉരമജ്ഝോ. ഏവം **ഭിന്നപിട്ഠി**പി. **സബ്ബഞ്ചേത**ന്തി ''കച്ഛുഗത്തോ''തിആദിം സന്ധായ വുത്തം. ഏത്ഥ ച വിനിച്ഛയോ കുട്ഠാദീസു വുത്തോ ഏവാതി ആഹ **"വിനിച്ഛയോ"**തിആദി.

വാതണ്ഡികോതി അണ്ഡവാതരോഗേന ഉദ്ധുതബീജണ്ഡകോസേന സമന്നാഗതോ, യസ്സ നിവാസനേന പടിച്ഛന്നമ്പി ഉന്നതം പകാസതി, സോവ ന പബ്ബാജേതബ്ബോ. **വികടോ**തി തിരിയംഗമനപാദോ, യസ്സ ചങ്കമതോ ജാണുകാ ബഹി നിഗച്ഛന്തി. **പണ്ഹോ**തി പച്ഛതോ പരിവത്തനകപാദോ, യസ്സ ചങ്കമതോ

ജാണുകാ അന്തോ പവിസന്തി. **മഹാജങ്ഘോതി** ഥൂലജങ്ഘോ. **മഹാപാദോതി** മഹന്തേന പാദതലേന യുത്തോ. **പാദവേമജ്ഝേ**തി പിട്ഠിപാദവേമജ്ഝേ, ഏതേന അഗ്ഗപാദോ ച പണ്ഹി ച സദിസോതി ദസ്സേതി.

മജ്ഝേ സങ്കുടിതപാദത്താതി കുണ്ഡപാദതായ കാരണവിഭാവനം. **അഗ്ഗേ സങ്കുടിതപാദത്താ**തി കുണ്ഡപാദതായ സകുണപാദസ്സേവ ഗമനവിഭാവനം. **പിട്ഠിപാദഗ്ഗേന ചങ്കമന്തോ**തി ''പാദസ്സ ബാഹിരന്തേനാ''തി ച ''അബ്ഭന്തരന്തേനാ''തി ച ഇദം പാദതലസ്സ ഉഭോഹി പരിയന്തേഹി ചങ്കമനം സന്ധായ വുത്തം.

മമ്മനന്തി ഠാനകരണവിസുദ്ധിയാ അഭാവേന അയുത്തക്ഖരവചനം. വചനാനുകരണേന ഹി സോ മമ്മനോ വുത്തോ. യോ ച കരണസമ്പന്നോപി ഏകമേവക്ഖരം ഹിക്കാരബഹുസോ വദതി, സോപി ഇധേവ സങ്ഗയ്ഹതി. യോ വാ പന ഹിക്കം നിഗ്ഗഹേത്വാപി അനാമേഡിതക്ഖരമേവ സിലിട്ഠവചനം വത്തും സമത്ഥോ, സോ പബ്ബാജേതബ്ബോ.

ആപത്തിതോ ന മുച്ചതീതി ഞത്വാ കരോന്തോവ ന മുച്ചതി. ജീവിതന്തരായാദിആപദാസു അരുചിയാ കായസാമഗ്ഗിം ദേന്തസ്സ അനാപത്തി. **അപ്പത്തോ ഓസാരണ**ന്തി ഓസാരണായ അനരഹോതി അത്ഥോ.

ഹത്ഥച്ഛിന്നാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അലജ്ജിനിസ്സയവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൨൦. നിസ്സയപടിസംയുത്തവത്ഥൂസു ഭിക്ഖൂഹി സമാനോ ഭാഗോ ദിട്ഠിസീലാദിഗുണകോട്ഠാസോ അസ്സാതി ഭിക്ഖുസഭാഗോ, തസ്സ ഭാവോ **ഭിക്ഖുസഭാഗതാ**.

അലജ്ജിനിസ്സയവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഗമികാദിനിസ്സയവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൨൧. **നിസ്സയകരണീയോ**തി ഏത്ഥ നിസ്സയഗ്ഗഹണം നിസ്സയോ, സോ കരണീയോ യസ്സാതി വിസേസനസ്സ പരനിപാതോ ദട്ഠബ്ബോ. **വിസ്സമേന്തോ വാ…പേ… അനാപത്തീ**തി ഗമനസഉസ്സാഹതായ തഥാ വസന്തോപി അദ്ധികോ ഏവ, തത്ഥ നിസ്സയദായകേ അസതി അനാപത്തീതി അധിപ്പായോ. ഏതേന ച പരിസ്സമാദിഅഭാവേ സേനാസനാദിസമ്പദം പടിച്ച വസതോ ആപത്തീതി ദസ്സേതി. തഞ്ച അഗമനപച്ചയാ ദിവസേ ദിവസേ ആപജ്ജതീതി വദന്തി. ചീവരരജനാദികിച്ചത്ഥായ ഗരൂഹി പേസിതസ്സാപി കിച്ചപരിയോസാനമേവ വസിതബ്ബം, ന തതോ പരം. ഗരൂഹിപി താവകാലികകിച്ചത്ഥമേവ പേസലദഹരാ പേസിതബ്ബാ, ന നിച്ചകാലകിച്ചത്ഥന്തി ദട്ഠബ്ബം. **''നാവായ ഗച്ഛന്തസ്സ…പേ… അനാപത്തീ''**തി വുത്തത്താ ഏവരൂപം അവിധേയ്യതം വിനാ നിസ്സയദായകരഹിതട്ഠാനേ വസ്സം ഉപഗന്തും ന വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം.

തസ്സ നിസ്സായാതി തം നിസ്സായ. **ആസാള്ഹീമാസേ…പേ… തത്ഥ ഗന്തബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ പന സചേപി ''അസുകോ ഥേരോ ഏത്ഥ ആഗമിസ്സതി ആഗമിസ്സതീ''തി ആഗമേന്തസ്സേവ വസ്സൂപനായികദിവസോ ഹോതി. ഹോതു, വസിതട്ഠാനേ

വസ്സം അനുപഗമ്മ യത്ഥ നിസ്സയോ ലബ്ഭതി, ദൂരേപി തത്ഥ ഗന്ത്വാ പച്ഛിമികായ ഉപഗന്തബ്ബം.

൧൨൨. **ഗോത്തേനപീ**തി "ആയസ്മതോ പിപ്പലിസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ"തി ഏവം നാമം അവത്വാ ഗോത്തനാമേനപീതി അത്ഥോ, തേന "കോനാമോ തേ ഉപജ്ഝായോ"തി പുട്ഠേന ഗോത്തനാമേന "ആയസ്മാ കസ്സപോ"തി വത്തബ്ബന്തി സിദ്ധം ഹോതി. തസ്മാ അഞ്ഞമ്പി കിഞ്ചി തസ്സ നാമം പസിദ്ധം, തസ്മിം വാ ഖണേ സുഖഗ്ഗഹണത്ഥം നാമം പഞ്ഞാപിതം, തം സബ്ബം ഗഹേത്വാപി അനുസ്സാവനാ കാതബ്ബാ. യഥാ ഉപജ്ഝായസ്സ, ഏവം ഉപസമ്പദാപേക്ഖസ്സപി ഗോത്താദിനാമേന, തങ്ഖണികനാമേന ച അനുസ്സാവനം കാതും വട്ടതി. തസ്മിമ്പി ഖണേ "അയം തിസ്സോ"തി വാ "നാഗോ"തി വാ നാമം കരോന്തേഹി അനുസാസകസമ്മുതിതോ പഠമമേവ കാതബ്ബം, ഏവം കത്വാപി അന്തരായികധമ്മാനുസാസനപുച്ഛനകാലേസു "കിന്നാമോസി, അഹം ഭന്തേ നാഗോ നാമ, കോനാമോ തേ ഉപജ്ഝായോ, ഉപജ്ഝായോ മേ ഭന്തേ തിസ്സോ നാമാ"തിആദിനാ വിഞ്ഞാപേന്തേന ഉഭിന്നമ്പി ചിത്തേ "മമേദം നാമ"ന്തി യഥാ സഞ്ഞാ ഉപ്പജ്ജതി, ഏവം വിഞ്ഞാപേതബ്ബം. സചേ പന തസ്മിം ഖണേ പകതിനാമേന വത്വാ പച്ഛാ തിസ്സ-നാമാദിഅപുബ്ബനാമേന അനുസ്സാവേതി, ന വട്ടതി.

തത്ഥ ച കിഞ്ചാപി ഉപജ്ഝായസ്സേവ നാമം അഗ്ഗഹേത്വാ യേന കേനചി നാമേന "തിസ്സസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ"തിആദിനാപി പുഗ്ഗലേ പരാമട്ഠേ കമ്മം സുകതമേവ ഹോതി അനുപജ്ഝായകാദീനം ഉപസമ്പദാകമ്മം വിയ ഉപജ്ഝായസ്സ അഭാവേപി അഭബ്ബത്തേപി കമ്മവാചായ പുഗ്ഗലേ പരാമട്ഠേ കമ്മസ്സ സിജ്ഝനതോ. ഉപസമ്പദാപേക്ഖസ്സ പന യഥാസകം നാമം വിനാ അഞ്ഞേന നാമേന അനുസ്സാവിതേ കമ്മം കുപ്പതി, സോ അനുപസമ്പന്നോവ ഹോതി. തത്ഥ ഠിതോ അഞ്ഞോ അനുപസമ്പന്നോ വിയ ഗഹിതനാമസ്സ വത്ഥുപുഗ്ഗലസ്സ തത്ഥ അഭാവാ, ഏതസ്സ ച നാമസ്സ അനുസ്സാവനായ അവുത്തത്താ. തസ്മാ ഉപസമ്പദാപേക്ഖസ്സ പകതിനാമം പരിവത്തേത്വാ അനുപുബ്ബേന നാഗാദിനാമേന അനുസ്സാവേതുകാമേന പടികച്ചേവ "ത്വം നാഗോ"തിആദിനാ വിഞ്ഞാപേത്വാ അനുസാസനഅന്തരായികധമ്മപുച്ഛനക്ഖണേസുപി തസ്സ ച സങ്ഘസ്സ ച യഥാ പാകടം ഹോതി, തഥാ പകാസേത്വാവ നാഗാദിനാമേന അനുസ്സാവേതബ്ബം. ഏകസ്സ ബഹൂനി നാമാനി ഹോന്തി, തേസു ഏകം ഗഹേതും വട്ടതി.

യം പന ഉപസമ്പദാപേക്ഖഉപജ്ഝായാനം ഏകത്ഥ ഗഹിതം നാമം, തദേവ ഞത്തിയാ, സബ്ബത്ഥ അനുസ്സാവനാസു ച ഗഹേതബ്ബം. ഗഹിതതോ ഹി അഞ്ഞസ്മിം ഗഹിതേ ബ്യഞ്ജനം ഭിന്നം നാമ ഹോതി, കമ്മം വിപജ്ജതി. അത്ഥതോ, ഹി ബ്യഞ്ജനതോ ച അഭിന്നാ ഏവ ഞത്തി, അനുസ്സാവനാ ച വട്ടന്തി, ഉപജ്ഝായനാമസ്സ പന പുരതോ "ആയസ്മതോ തിസ്സസ്സാ"തിആദിനാ **ആയസ്മന്ത**-പദം സബ്ബത്ഥ യോജേത്വാപി അനുസ്സാവേതി, തഥാ അയോജിതേപി ദോസോ നത്ഥി.

പാളിയം പന കിഞ്ചാപി "ഇത്ഥന്നാമസ്സ ആയസ്മതോ"തി പച്ഛതോ "ആയസ്മതോ"തി പദം വുത്തം, തഥാപി "ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ അത്ഥകുസലോ"തിആദിനാ നാമസ്സ പുരതോ ആയസ്മന്ത-പദയോഗസ്സ ദസ്സനതോ പുരതോവ പയോഗോ യുത്തതരോ. തഞ്ച ഏകത്ഥ യോജേത്വാ അഞ്ഞത്ഥ

അയോജിതേപി ഏകത്ഥ പുരതോ യോജേത്വാ അഞ്ഞത്ഥ പച്ഛതോ യോജനേപി സാവനായ ഹാപനം നാമ ന ഹോതി നാമസ്സ അഹാപിതത്താ. തേനേവ പാളിയമ്പി ''ഇത്ഥന്നാമസ്സ ആയസ്മതോ''തി ഏകത്ഥ യോജേത്വാ ''ഇത്ഥന്നാമേന ഉപജ്ഝായേനാ''തിആദീസു ''ആയസ്മതോ''തി ന യോജിതന്തി വദന്തി. തഞ്ച കിഞ്ചാപി ഏവം, തഥാപി സബ്ബട്ഠാനേപി ഏകേനേവ പകാരേന യോജേത്വാ ഏവ വാ അയോജേത്വാ വാ അനുസ്സാവനം പസത്ഥതരന്തി ഗഹേതബ്ബം.

ഗമികാദിനിസ്സയവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദ്വേഉപസമ്പദാപേക്ഖാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൧൨൩. ഏകതോ സഹേവ ഏകസ്മിം ഖണേ അനുസ്സാവനം ഏതേസന്തി **ഏകാനുസ്സാവനാ,** ഉപസമ്പദാപേക്ഖാ, ഏതേ ഏകാനുസ്സാവനേ കാതും. തേനാഹ **''ഏകാനുസ്സാവനേ കാതു''**ന്തി, ഇദഞ്ച ഏകം പദം വിഭത്തിഅലോപേന ദട്ഠബ്ബം. **ഏകേന വാ**തി ദ്വിന്നമ്പി ഏകസ്മിം ഖണേ ഏകായ ഏവ കമ്മവാചായ അനുസ്സാവനേ ഏകേനാചരിയേനാതി അത്ഥോ. ''അയം ബുദ്ധരക്ഖിതോ ച അയം ധമ്മരക്ഖിതോ ച ആയസ്മതോ സങ്ഘരക്ഖിതസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ''തിആദിനാ നയേന ഏകേന ആചരിയേന ദ്വിന്നം ഏകസ്മിം ഖണേ അനുസ്സാവനനയോ ദട്ഠബ്ബോ. ഇമിനാവ നയേന തിണ്ണമ്പി ഏകേന ആചരിയേന ഏകക്ഖണേ അനുസ്സാവനം ദട്ഠബ്ബം.

പുരിമനയേനേവ ഏകതോ അനുസ്സാവനേ കാതുന്തി ''ഏകേന ഏകസ്സ, അഞ്ഞേന ഇതരസ്സാ''തിആദിനാ പുബ്ബേ വുത്തനയേന ദ്വിന്നം ദ്വീഹി വാ, തിണ്ണം തീഹി വാ ആചരിയേഹി, ഏകകേന വാ ആചരിയേന തയോപി ഏകതോ അനുസ്സാവനേ കാതുന്തി അത്ഥോ, തഞ്ച ഖോ ഏകേന ഉപജ്ഝായേന. **''ന ത്വേവ നാനുപജ്ഝായേനാ''**തി ഇദം ഏകേന ആചരിയേന ദ്വീഹി വാ തീഹി വാ ഉപജ്ഝായേഹി ദ്വേ വാ തയോ വാ ഉപസമ്പദാപേക്ഖേ ഏകക്ഖണേ ഏകായ അനുസ്സാവനായ ഏകാനുസ്സാവനേ കാതും ന വട്ടതീതി പടിക്ഖേപപദം. ന പന നാനാചരിയേഹി നാനുപജ്ഝായേഹി തയോ ഏകാനുസ്സാവനേ കാതും ന വട്ടതീതി ആഹ **''സചേ പന നാനാചരിയാ നാനുപജ്ഝായാ...പേ॰... വട്ടതീ''**തി. യഞ്ചേത്ഥ ''തിസ്സത്ഥേരോ സുമനത്ഥേരസ്സ സദ്ധിവിഹാരികം, സുമനത്ഥേരോ തിസ്സത്ഥേരസ്സ സദ്ധിവിഹാരിക''ന്തി ഏവം ഉപജ്ഝായേഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം സദ്ധിവിഹാരികാനം അനുസ്സാവനകരണം വുത്തം, തം ഉപലക്ഖണമത്തം. തസ്മാ സചേ തിസ്സത്ഥേരോ സുമനത്ഥേരസ്സ സദ്ധിവിഹാരികം, സുമനത്ഥേരോ നന്ദത്ഥേരസ്സ സദ്ധിവിഹാരികം അനുസ്സാവേതി, അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ച ഗണപൂരകാ ഹോന്തി, വട്ടതി ഏവ. സചേ പന ഉപജ്ഝായോ സയമേവ അത്തനോ സദ്ധിവിഹാരികം അനുസ്സാവേതീതി ഏത്ഥ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി, കമ്മം സുകതമേവ ഹോതി. അനുപജ്ഝായകസ്സപി യേന കേനചി അനുസ്സാവിതേ ഉപസമ്പദാ ഹോതി, കിമങ്ഗം പന സഉപജ്ഝായകസ്സ ഉപജ്ഝായേനേവ അനുസ്സാവനേതി ദട്ഠബ്ബം. തേനേവ നവട്ടനപക്ഖം ദസ്സേതും **''സചേ പനാ''**തിആദിമാഹ.

ദ്വേഉപസമ്പദാപേക്ഖാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപസമ്പദാവിധികഥാവണ്ണനാ

൧൨൬. ഉപജ്ഝാതി ഉപജ്ഝായ-സദ്ദസമാനത്ഥോ ആകാരന്തോ ഉപജ്ഝാസദ്ദോതി ദസ്സേതി. ഉപജ്ഝായ-സദ്ദോ ഏവ വാ ഉപജ്ഝാ ഉപയോഗപച്ചത്തവചനേസു യ-കാരലോപം കത്വാ ഏവം വുത്തോ കരണവചനാദീസു ഉപജ്ഝാ-സദ്ദസ്സ പയോഗാഭാവാതി ദട്ഠബ്ബം. പാളിയം **അത്തനാവ അത്താനം സമ്മന്നിതബ്ബ**ന്തി അത്തനാവ കത്തുഭൂതേന കരണഭൂതേന അത്താനമേവ കമ്മഭൂതം പതി സമ്മനനകിച്ചം കാതബ്ബം. **അത്താന**ന്തി വാ പച്ചത്തേ ഉപയോഗവചനം, അത്തനാവ അത്താ സമ്മന്നിതബ്ബോതി അത്ഥോ. ന കേവലഞ്ച ഏത്ഥേവ, അഞ്ഞത്രാപി തേരസസമ്മുതിആദീസു ഇമിനാവ ലക്ഖണേന അത്തനാവ അത്താ സമ്മന്നിതബ്ബോവ. അപിച സയം കമ്മാരഹത്താ അത്താനം മുഞ്ചിത്വാ ചതുവഗ്ഗാദികോ ഗണോ സബ്ബത്ഥ ഇച്ഛിതബ്ബോ.

സച്ചകാലോതി ''നിഗൂഹിസ്സാമീ''തി വഞ്ചനം പഹായ സച്ചസ്സേവ തേ ഇച്ഛിതബ്ബകാലോ. **ഭൂതകാലോ**തി വഞ്ചനായ അഭാവേപി മനുസ്സത്താദിവത്ഥുനോ ഭൂതതായ അവസ്സം ഇച്ഛിതബ്ബകാലോ, ഇതരഥാ കമ്മകോപാദിഅന്തരായോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **മങ്കൂ**തി അധോമുഖോ. **ഉദ്ധരതൂ**തി അനുപസമ്പന്നഭാവതോ ഉപസമ്പത്തിയം പതിട്ഠപേതൂതി അത്ഥോ.

സബ്ബകമ്മവാചാസു അത്ഥകോസല്ലത്ഥം പനേത്ഥ ഉപസമ്പദാകമ്മവാചായ ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ - **സുണാതൂ**തി സവനാണത്തിയം പഠമപുരിസേകവചനം. തഞ്ച കിഞ്ചാപി യോ സങ്ഘോ സവനകിരിയായ നിയോജീയതി, തസ്സ സമ്മുഖത്താ ''സുണാഹീ''തി മജ്ഝിമപുരിസേകവചനേന വത്തബ്ബം, തഥാപി യസ്മാ സങ്ഘ-സദ്ദസന്നിധാനേ പഠമപുരിസപയോഗോവ സദ്ദവിധൂഹി സമാചിണ്ണോ ഭഗവന്തആയസ്മന്താദിസദ്ദസന്നിധാനേസു വിയ ''അധിവാസേതു മേ ഭവം ഗോതമോ (പാരാ॰ ൨൨). ഏതസ്സ സുഗത കാലോ, യം ഭഗവാ സാവകാനം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേയ്യ (പാരാ॰ ൨൧). പക്കമതായസ്മാ (പാരാ॰ ൪൩൬). സുണന്തു മേ ആയസ്മന്തോ''തിആദീസു വിയ. തസ്മാ ഇധ പഠമപുരിസപയോഗോ കതോ. അഥ വാ ഗാരവവസേനേവേതം വുത്തം. ഗരുട്ഠാനീയേസു ഹി ഗാരവവസേന മജ്ഝിമപുരിസപയോഗുപ്പത്തിയമ്പി പഠമപുരിസപയോഗം പയുജ്ജന്തി ''ദേസേതു സുഗതോ ധമ്മ''ന്തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൬൬; മ॰ നി॰ ൨.൩൩൮; സം॰ നി॰ ൧.൧൭൨; മഹാവ॰ ൮) വിയാതി ദട്ഠബ്ബം. കേചി പന ''ഭന്തേ, ആവുസോതി സദ്ദേ അപേക്ഖിത്വാ ഇധ പഠമപുരിസപയോഗോ''തി വദന്തി, തം ന യുത്തം ''ആചരിയോ മേ ഭന്തേ ഹോഹി, (മഹാവ॰ ൭൭) ഇങ്ഘാവുസോ ഉപാലി, ഇമം പബ്ബജിതം അനുയുഞ്ജാഹീ''തിആദീസു (പാരാ॰ ൫൧൭) തപ്പയോഗേപി മജ്ഝിമപുരിസപയോഗസ്സേവ ദസ്സനതോ.

മേതി യോ സാവേതി, തസ്സ അത്തനിദ്ദേസേ സാമിവചനം. **ഭന്തേ**തി ആലപനത്ഥേ വുഡ്ഢേസു സഗാരവവചനം. ''ആവുസോ''തി പദം പന നവകേസു. തദുഭയമ്പി നിപാതോ ''തുമ്ഹേ ഭന്തേ, തുമ്ഹേ ആവുസോ''തി ബഹൂസുപി സമാനരൂപത്താ. **സങ്ഘോ**തി അവിസേസതോ ചതുവഗ്ഗാദികേ പകതത്തപുഗ്ഗലസമൂഹേ വത്തതി. ഇധ പന പച്ചന്തിമേസു ജനപദേസു പഞ്ചവഗ്ഗതോ പട്ഠായ, മജ്ഝിമേസു ജനപദേസു ദസവഗ്ഗതോ പട്ഠായ സങ്ഘോതി ഗഹേതബ്ബോ. തത്രായം പിണ്ഡത്ഥോ - ഭന്തേ, സങ്ഘോ മമ വചനം സുണാതൂതി. ഇദഞ്ച നവകതരേന വത്തബ്ബവചനം. സചേ പന അനുസ്സാവകോ

സബ്ബേഹി ഭിക്ഖൂഹി വുഡ്ഢതരോ ഹോതി, “സുണാതു മേ, ആവുസോ, സങ്ഘോ”തി വത്തബ്ബം. സോപി ചേ “ഭന്തേ”തി വദേയ്യ, നവകതരോ വാ “ആവുസോ”തി, കമ്മകോപോ നത്ഥി. കേചി പന “ഏകത്ഥ ‘ആവുസോ’തി വത്വാ അഞ്ഞത്ഥ ‘ഭന്തേ’തി വുത്തേപി നത്ഥി ദോസോ ഉഭയേനാപി ആലപനസ്സ സിജ്ഝനതോ”തി വദന്തി.

ഇദാനി യമത്ഥം ഞാപേതുകാമോ “സുണാതൂ”തി സങ്ഘം സവനേ നിയോജേതി, തം ഞാപേന്തോ **“അയം ഇത്ഥന്നാമോ”**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അയ**ന്തി ഉപസമ്പദാപേക്ഖസ്സ ഹത്ഥപാസേ സന്നിഹിതഭാവദസ്സനം. തേന ച ഹത്ഥപാസേ ഠിതസ്സേവ ഉപസമ്പദാ രുഹതീതി സിജ്ഝതി ഹത്ഥപാസതോ ബഹി ഠിതസ്സ “അയ”ന്തി ന വത്തബ്ബതോ. തേനേവ അനുസാസകസമ്മുതിയം സോ ഹത്ഥപാസതോ ബഹി ഠിതത്താ “അയ”ന്തി ന വുത്തോ. തസ്മാ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ അനുപസമ്പന്നോ ഹത്ഥപാസേ ഠപേതബ്ബോ. **അയം ഇത്ഥന്നാമോ**തി **അയം**-സദ്ദോ ച അവസ്സം പയുജ്ജിതബ്ബോ. സോ ച ഇമസ്മിം പഠമനാമപയോഗേ ഏവാതി ഗഹേതബ്ബം . **“ഇത്ഥന്നാമോ”**തി ഇദം അനിയമതോ തസ്സ നാമദസ്സനം. ഉഭയേനപി അയം ബുദ്ധരക്ഖിതോതിആദിനാമം ദസ്സേതി. “ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ”തി ഭിന്നാധികരണവിസയേ ബഹുബ്ബീഹിസമആസോ, ഉപസമ്പദം മേ സങ്ഘോ അപേക്ഖമാനോതി അത്ഥോ. തസ്സ ച ഉപജ്ഝായതം സമങ്ഗിഭാവേന ദസ്സേതും “ഇത്ഥന്നമസ്സ ആയസ്മതോ”തി വുത്തം. ഏതേന “അയം ബുദ്ധരക്ഖിതോ ആയസ്മതോ ധമ്മരക്ഖിതസ്സ സദ്ധിവിഹാരികഭൂതോ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ”തി ഏവമാദിനാ നയേന നാമയോജനായ സഹ അത്ഥോ ദസ്സിതോതി. ഏത്ഥ ച “ആയസ്മതോ”തി പദം അവത്വാപി “അയം ബുദ്ധരക്ഖിതോ ധമ്മരക്ഖിതസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ”തി വത്തും വട്ടതി. തേനേവ പാളിയം “ഇത്ഥന്നാമേന ഉപജ്ഝായേനാ”തി ഏത്ഥ “ആയസ്മതോ”തി പദം ന വുത്തം. യഞ്ചേത്ഥ വത്തബ്ബം, തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ.

നനു ചേത്ഥ ഉപജ്ഝായോപി ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ വിയ ഹത്ഥപാസേ ഠിതോ ഏവ ഇച്ഛിതബ്ബോ, അഥ കസ്മാ “അയം ഇത്ഥന്നാമോ ഇമസ്സ ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ”തി ഏവം ഉപജ്ഝായപരാമസനേപി ഇമ-സദ്ദസ്സ പയോഗോ ന കതോതി? നായം വിരോധോ ഉപജ്ഝായസ്സ അഭാവേപി കമ്മകോപാഭാവതോ. കേവലഞ്ഹി കമ്മനിപ്ഫത്തിയാ സന്തപദവസേന അവിജ്ജമാനസ്സപി ഉപജ്ഝായസ്സ നാമകിത്തനം അനുപജ്ഝായസ്സ ഉപസമ്പദാദീസുപി കരീയതി. തസ്മാ ഉപജ്ഝായസ്സ അസന്നിഹിതതായപി തപ്പരാമസനമത്തേനേവ കമ്മസിദ്ധിതോ “ഇമസ്സാ”തി നിദ്ദിസിതും ന വട്ടതി.

പരിസുദ്ധോ അന്തരായികേഹി ധമ്മേഹീതി അഭബ്ബതാദികേഹി ഉപസമ്പദായ അവത്ഥുകരേഹി ചേവ പഞ്ചാബാധഹത്ഥച്ഛിന്നാദീഹി ച ആപത്തിമത്തകരേഹി അന്തരായികേഹി സഭാവേഹി പരിമുത്തോ. ഏവം വുത്തോ ഏവ ച ആപത്തിമത്തകരേഹി പഞ്ചാബാധാദീഹി അപരിമുത്തസ്സപി ഉപസമ്പദാ രുഹതി, നാഞ്ഞഥാ. **പരിപുണ്ണസ്സ പത്തചീവര**ന്തി പരിപുണ്ണമസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖസ്സ പത്തചീവരം. ഏവം വുത്തേ ഏവ അപത്തചീവരസ്സാപി ഉപസമ്പദാ രുഹതി, നാഞ്ഞഥാ. **ഉപസമ്പദം യാചതീ**തി “സങ്ഘം, ഭന്തേ, ഉപസമ്പദം യാചാമീ”തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൭൧, ൧൨൬) യാചിതഭാവം സന്ധായ വുത്തം. ഏവം തേന സങ്ഘേ അയാചിതേപി “ഇത്ഥന്നാമോ സങ്ഘം ഉപസമ്പദം യാചതീ”തി വുത്തേ ഏവ കമ്മം അവിപന്നം ഹോതി, നാഞ്ഞഥാ.

ഉപജ്ഝായേനാതി ഉപജ്ഝായേന കരണഭൂതേന ഇത്ഥന്നാമം ഉപജ്ഝായം കത്വാ കമ്മഭൂതം ഉപസമ്പദം ദാതും നിപ്ഫാദേതും കത്തുഭൂതം സങ്ഘം യാചതീതി അത്ഥോ. യാചധാതുനോ പന ദ്വികമ്മകത്താ ''സങ്ഘം, ഉപസമ്പദ''ന്തി ദ്വേ കമ്മപദാനി വുത്താനി.

യദി സങ്ഘസ്സ പത്തകല്ലന്തി എത്ഥ പത്തോ കാലോ ഇമസ്സാതി പത്തകാലം, അപലോകനാദിചതുബ്ബിധസങ്ഘകമ്മം, തദേവ സകത്ഥേ യ-പച്ചയേന ''പത്തകല്ല''ന്തി വുച്ചതി. ഇധ പന ഞത്തിചതുത്ഥഉപസമ്പദാകമ്മം അധിപ്പേതം, തം കാതും സങ്ഘസ്സ പത്തകല്ലം ജാതം. **യദീ**തി അനുമതിഗഹണവസേന കമ്മസ്സ പത്തകല്ലതം ഞാപേതി. യോ ഹി കോചി തത്ഥ അപത്തകല്ലതം മഞ്ഞിസ്സതി, സോ വക്ഖതി. ഇമമേവ ഹി അത്ഥം സന്ധായ അനുസ്സാവനാസു ''യസ്സായസ്മതോ ഖമതി...പേ॰... സോ ഭാസേയ്യാ''തി (മഹാവ॰ ൭൨൭) വുത്തം. തം പനേതം പത്തകല്ലം വത്ഥുസമ്പദാ, അന്തരായികേഹി ധമ്മേഹി ചസ്സ പരിസുദ്ധതാ, സീമാസമ്പദാ, പരിസസമ്പദാ, പുബ്ബകിച്ചനിട്ഠാപനന്തി ഇമേഹി പഞ്ചഹി അങ്ഗേഹി സങ്ഗഹിതം.

തത്ഥ **വത്ഥുസമ്പദാ** നാമ യഥാവുത്തേഹി ഏകാദസഹി അഭബ്ബപുഗ്ഗലേഹി ചേവ അന്തിമവത്ഥുഅജ്ഝാപന്നേഹി ച അഞ്ഞോ പരിപുണ്ണവീസതിവസ്സോ അനുപസമ്പന്നഭൂതോ മനുസ്സപുരിസോ, ഏതസ്മിം പുഗ്ഗലേ സതി ഏവ ഇദം സങ്ഘസ്സ ഉപസമ്പദാകമ്മം പത്തകല്ലം നാമ ഹോതി, നാസതി. കതഞ്ച കുപ്പമേവ ഹോതി.

അന്തരായികേഹി ധമ്മേഹി ചസ്സ പരിസുദ്ധതാ നാമ യഥാവുത്തസ്സേവ ഉപസമ്പദാവത്ഥുഭൂതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ യേ ഇമേ ഭഗവതാ പടിക്ഖിത്താ പഞ്ചാബാധഫുട്ഠതാദയോ മാതാപിതൂഹി അനനുഞ്ഞാതതാപരിയോസാനാ ചേവ ഹത്ഥച്ഛിന്നതാദയോ ച ദോസധമ്മാ കാരകസങ്ഘസ്സ ആപത്താദിഅന്തരായഹേതുതായ ''അന്തരായികാ''തി വുച്ചന്തി തേഹി അന്തരായികേഹി ദോസധമ്മേഹി പരിമുത്തത്താ, ഇമിസ്സാ ച സതി ഏവ ഇദം കമ്മം പത്തകല്ലം നാമ ഹോതി, നാസതി. കതം പന കമ്മം സുകതമേവ ഹോതി ഠപേത്വാ ഊനവീസതിവസ്സപുഗ്ഗലം.

സീമാസമ്പദാ പന ഉപോസഥക്ഖന്ധകേ (മഹാവ॰ ൧൩൭-൧൩൮) വക്ഖമാനനയേന സബ്ബദോസവിരഹിതായ ബദ്ധാബദ്ധവസേന ദുവിധായ സീമായ വസേനേവ വേദിതബ്ബാ. താദിസായ ഹി സീമായ സതി ഏവ ഇദം കമ്മം പത്തകല്ലം നാമ ഹോതി, നാസതി. കതഞ്ച കമ്മം വിപജ്ജതി.

പരിസസമ്പദാ പന യേ ഇമേ ഉപസമ്പദാകമ്മസ്സ സബ്ബന്തിമേന പരിച്ഛേദേന കമ്മപ്പത്താ ദസഹി വാ പഞ്ചഹി വാ അനൂനാ പാരാജികം അനാപന്നാ, അനുക്ഖിത്താ ച സമാനസംവാസകാ ഭിക്ഖൂ, തേസം ഏകസീമായം ഹത്ഥപാസം അവിജഹിത്വാ ഠാനം, ഛന്ദാരഹാനഞ്ച ഛന്ദസ്സ ആനയനം, സമ്മുഖീഭൂതാനഞ്ച അപ്പടിക്കോസനം, ഉപസമ്പദാപേക്ഖരഹിതാനം ഉപോസഥക്ഖന്ധകേ പടിക്ഖിത്താനം ഗഹട്ഠാദിഅനഉപസമ്പന്നാനഞ്ചേവ പാരാജികുക്ഖിത്തകനാനാസംവാസകഭിക്ഖുനീനഞ്ച വജ്ജനീയപുഗ്ഗലാനം സങ്ഘസ്സ ഹത്ഥപാസേ അഭാവോ ചാതി ഇമേഹി ചതൂഹി അങ്ഗേഹി സങ്ഗഹിതാ. ഏവരൂപായ ച പരിസസമ്പദായ സതി ഏവ ഇദം പത്തകല്ലം

നാമ ഹോതി, നാസതി. തത്ഥ പുരിമാനം തിണ്ണം അങ്ഗാനം അഞ്ഞതരസ്സപി അഭാവേ കതം കമ്മം വിപജ്ജതി, ന പച്ഛിമസ്സ.

പുബ്ബകിച്ചനിട്ഠാപനം നാമ യാനിമാനി "പഠമം ഉപജ്ഝം ഗാഹാപേതബ്ബോ"തിആദിനാ പാളിയം വുത്താനി "ഉപജ്ഝം ഗാഹാപനം, പത്തചീവരാചിക്ഖനം, തതോ തം ഹത്ഥപാസതോ ബഹി ഠപേത്വാ അനുസാസകസമ്മുതികമ്മകരണം, സമ്മതേന ച ഗന്ത്വാ അനുസാസനം, തേന ച പഠമതരം ആഗന്ത്വാ സങ്ഘസ്സ ഞാപേത്വാ ഉപസമ്പദാപേക്ഖം 'ആഗച്ഛാഹീ'തി ഹത്ഥപാസേ ഏവ അബ്ഭാനം, തേന ച ഭിക്ഖൂനം പാദേ വന്ദാപേത്വാ ഉപസമ്പദായാചാപനം, തതോ അന്തരായികധമ്മപുച്ഛകസമ്മുതികരണം, സമ്മതേന ച പുച്ഛന"ന്തി ഇമാനി അട്ഠ പുബ്ബകിച്ചാനി, തേസം സബ്ബേസം യാഥാവതോ കരണേന നിട്ഠാപനം. ഏതസ്മിഞ്ച പുബ്ബകമ്മനിട്ഠാപനേ സതി ഏവ ഇദം സങ്ഘസ്സ ഉപസമ്പദാകമ്മം പത്തകല്ലം നാമ ഹോതി, നാസതി. ഏതേസു പന പുബ്ബകമ്മേസു അകതേസുപി കതം കമ്മം യഥാവുത്തവത്ഥുസമ്പത്തിആദീസു വിജ്ജമാനേസു അകുപ്പമേവ ഹോതി. തദേവമേത്ഥ പത്തകല്ലം ഇമേഹി പഞ്ചഹി അങ്ഗേഹി സങ്ഗഹിതന്തി വേദിതബ്ബം. ഇമിനാവ നയേന ഹേട്ഠാ വുത്തേസു, വക്ഖമാനേസു ച സബ്ബേസു കമ്മേസു പത്തകല്ലതാ യഥാരഹം യോജേത്വാ ഞാതബ്ബാ.

ഇത്ഥന്നാമം ഉപസമ്പാദേയ്യാതി ഉപസമ്പദാനിപ്ഫാദനേന തംസമങ്ഗിം കരേയ്യ കരോതൂതി പത്ഥനായം, വിധിമ്ഹി വാ ഇദം ദട്ഠബ്ബം. യഥാ ഹി "ദേവദത്തം സുഖാപേയ്യാ"തി വുത്തേ സുഖമസ്സ നിപ്ഫാദേത്വാ തം സുഖസമങ്ഗിനം കരേയ്യാതി അത്ഥോ ഹോതി, ഏവമിധാപി ഉപസമ്പദമസ്സ നിപ്ഫാദേത്വാ തം ഉപസമ്പദാസമങ്ഗിനം കരേയ്യാതി അത്ഥോ. പയോജകബ്യാപാരേ ചേതം യഥാ സുഖയന്തം കഞ്ചി സുദ്ധകത്താരം കോചി ഹേതുകത്താ സുഖഹേതുനിപ്ഫാദനേന സുഖാപേയ്യാതി വുച്ചതി, ഏവമിധാപി ഉപസമ്പജ്ജന്തം സുദ്ധകത്താരം പുഗ്ഗലം ഹേതുകത്തുഭൂതോ സങ്ഘോ ഉപസമ്പദാഹേതുനിപ്ഫാദനേന ഉപസമ്പാദേയ്യാതി വുത്തോ. ഏതേന ച സുഖം വിയ സുഖദായകേന സങ്ഘേന പുഗ്ഗലസ്സ ദിയ്യമാനാ തഥാപവത്തപരമത്ഥധമ്മേ ഉപാദായ അരിയജനപഞ്ഞത്താ ഉപസമ്പദാ നാമ സമ്മുതിസച്ചതാ അത്ഥീതി സമത്ഥിതം ഹോതി. ഏത്ഥ ച "ഇത്ഥന്നാമോ സങ്ഘം ഉപസമ്പദം യാചതീ"തി വുത്തത്താ പരിവാസാദീസു വിയ യാചനാനുഗുണം "ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഉപസമ്പദം ദദേയ്യാ"തി അവത്വാ "ഇത്ഥന്നാമം ഉപസമ്പാദേയ്യാ"തി വുത്തത്താ ഇദം ഉപസമ്പദാകമ്മം ദാനേ അസങ്ഗഹേത്വാ കമ്മലക്ഖണേ ഏവ സങ്ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. ഇമിനാ നയേന "ഇത്ഥന്നാമം ഉപസമ്പാദേതി, ഉപസമ്പന്നോ സങ്ഘേനാ"തി ഏത്ഥാപി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. കേവലഞ്ഹി തത്ഥ വത്തമാനകാലഅതീതകാലവസേന, ഇധ പന അനാമട്ഠകാലവസേനാതി ഏത്തകമേവ വിസേസോ.

ഏസാ ഞത്തീതി "സങ്ഘോ ഞാപേതബ്ബോ"തി വുത്തഞാപനാ ഏസാ. ഇദഞ്ച അനുസ്സാവനാനമ്പി സബ്ഭാവസൂചനത്ഥം വുച്ചതി. അവസ്സഞ്ചേതം വത്തബ്ബമേവ, ഞത്തികമ്മേ ഏവ തം ന വത്തബ്ബം. തത്ഥ പന യ്യ-കാരേ വുത്തമത്തേ ഏവ ഞത്തികമ്മം നിട്ഠിതം ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. **ഖമതീ**തി രുച്ചതി. **ഉപസമ്പദാ**തി സങ്ഘേന ദിയ്യമാനാ നിപ്ഫാദിയമാനാ ഉപസമ്പദാ യസ്സ ഖമതി. സോ തുണ്ഹസ്സാതി യോജനാ. **തുണ്ഹീ**തി ച അകഥനത്ഥേ നിപാതോ, അകഥനകോ അസ്സ ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. ഖമതി സങ്ഘസ്സ ഇത്ഥന്നാമസ്സ

ഉപസമ്പദാതി പകതേന സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ കാരണമാഹ **“തസ്മാ തുണ്ഹീ”**തി. തത്ഥ “ആസീ”തി സേസോ. യസ്മാ “യസ്സ നക്ഖമതി, സോ ഭാസേയ്യാ”തി തിക്ഖത്തും വുച്ചമാനോപി സങ്ഘോ തുണ്ഹീ നിരവോ അഹോസി, തസ്മാ ഖമതി സങ്ഘസ്സാതി അത്ഥോ. **ഏവന്തി** ഇമിനാ പകാരേന. തുണ്ഹീഭാവേനേ**വേതം** സങ്ഘസ്സ രുച്ചനഭാവം **ധാരയാമി** ബുജ്ഝാമി പജാനാമീതി അത്ഥോ. **ഇതി**-സദ്ദോ പരിസമാപനത്ഥേ കതോ, സോ ച കമ്മവാചായ അനങ്ഗം. തസ്മാ അനുസ്സാവകേന “ധാരയാമീ”തി ഏത്ഥ മി-കാരപരിയോസാനമേവ വത്വാ നിട്ഠാപേതബ്ബം, ഇതി-സദ്ദോ ന പയുജ്ജിതബ്ബോതി ദട്ഠബ്ബം. ഇമിനാ നയേന സബ്ബത്ഥ കമ്മവാചാനമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഉപസമ്പദാവിധികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചത്താരോനിസ്സയാദികഥാവണ്ണനാ

൧൨൮. ഏകപോരിസാ വാതിആദി സത്താനം സരീരച്ഛായം പാദേഹി മിനിത്വാ ജാനനപ്പകാരദസ്സനം. ഛസത്തപദപരമതാ ഹി ഛായാ “പോരിസാ”തി വുച്ചതി. ഇദഞ്ച ഉതുപ്പമാണാചിക്ഖനാദി ച ആഗന്തുകേഹി സദ്ധിം വീമംസിത്വാ വുഡ്ഢനവഭാവം ഞത്വാ വന്ദനവന്ദാപനാദികരണത്ഥം വുത്തം. ഏതി ആഗച്ഛതി, ഗച്ഛതി ചാതി ഉതു, സോവ പമിയതേ അനേന സംവച്ഛരന്തി പമാണന്തി ആഹ **“ഉതുയേവ ഉതുപ്പമാണ”**ന്തി. **അപരിപുണ്ണാ**തി ഉപസമ്പദാദിവസേന അപരിപുണ്ണാ. യദി ഉതുവേമജ്ഝേ ഉപസമ്പാദിതോ, തദാ തസ്മിം ഉതുമ്ഹി അവസിട്ഠദിവസാചിക്ഖനം “ദിവസഭാഗാചിക്ഖന”ന്തി ദസ്സേതി. തേനാഹ **“യത്തകേഹി ദിവസേഹി യസ്സ യോ ഉതു അപരിപുണ്ണോ, തേ ദിവസേ”**തി. തത്ഥ യസ്സ തം ഖണം ലദ്ധൂപസമ്പദസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സമ്ബന്ധീ യോ ഉതു യത്തകേഹി ദിവസേഹി അപരിപുണ്ണോ, തേ ദിവസേതി യോജനാ.

ഛായാദികമേവ സബ്ബം സങ്ഗഹേത്വാ ഗായിതബ്ബതോ കഥേതബ്ബതോ സങ്ഗീതീതി ആഹ **“ഇദമേവാ”**തിആദി. തത്ഥ ഏകതോ കത്വാ ആചിക്ഖിതബ്ബം. **ത്വം കിം ലഭസീ**തി ത്വം ഉപസമ്പാദനകാലേ കതരവസ്സം, കതരഉതുഞ്ച ലഭസി, കതരസ്മിം തേ ഉപസമ്പദാ ലദ്ധാതി അത്ഥോ. **വസ്സ**ന്തി വസ്സാനഉതു. ഇദഞ്ച സംവച്ഛരാചിക്ഖനം വിനാ വുത്തമ്പി ന ഞായതീതി ഇമിനാ ഉതുആചിക്ഖനേനേവ സാസനവസ്സേസു വാ കലിയുഗവസ്സാദീസു വാ സഹസ്സിമേ വാ സതിമേ വാ അസുകം ഉതും ലഭാമീതി ദസ്സിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. **“ഛായാ”**തി ഇദം പാളിയം ആഗതപടിപാടിം സന്ധായ വുത്തം. വത്തബ്ബകമതോ പന കലിയുഗവസ്സാദീസു സബ്ബദേസപസിദ്ധേസു അസുകവസ്സേ അസുകഉതുമ്ഹി അസുകമാസേ അസുകേ കണ്ഹേ വാ സുക്കേ വാ പക്ഖേ അസുകതിഥിവാരവിസേസയുത്തേ നക്ഖത്തേ പുബ്ബണ്ഹാദിദിവസഭാഗേ ഏത്തകേ ഛായാപമാണേ, നാഡികാപമാണേ വാ മയാ ഉപസമ്പദാ ലദ്ധാതി വദേയ്യാസീതി ഏവം ആചിക്ഖിതബ്ബം. “ഇദം സുട്ഠു ഉഗ്ഗഹേത്വാ ആഗന്തുകേഹി വുഡ്ഢപടിപാടിം ഞത്വാ പടിപജ്ജാഹീ”തി വത്തബ്ബം. പാളിയം **കിസ്സ ത്വ**ന്തി കിം ത്വം ഏത്തകം കാലം അകാസീതി അത്ഥോ.

൧൩൦. ഉപസമ്പദം യാചീതി പബ്ബജ്ജഞ്ച ഉപസമ്പദഞ്ച യാചീതി അത്ഥോ. **പസ്സിസ്സാമീ**തി ഏത്ഥ വദതീതി സേസോ, ഏവം ഉപരിപി. **“ഓസാരേതബ്ബോ”**തി ഇമിനാ പുരിമോ ഉക്ഖിത്തഭാവോ വിബ്ഭമിത്വാ പുന ലദ്ധൂപസമ്പദമ്പി ന

മുഞ്ചതി. തേന ച സമ്ഭുഞ്ജനാദീസുപി ഭിക്ഖൂനം പാചിത്തിയമേവാതി ദസ്സേതി. **അനാപത്തി സമ്ഭോഗേ സംവാസേ**തി ഏത്ഥ സഹസേയ്യാപി സങ്ഗഹിതാതി ദട്ഠബ്ബം. ഏത്ഥ ചായമധിപ്പായോ - യസ്മാ അയം ഓസാരിതത്താ പകതത്തോ, തസ്മാ ഉക്ഖിത്തസമ്ഭോഗാദിപച്ചയേന പാചിത്തിയേനേത്ഥ അനാപത്തീതി. യോ പന ആപത്തിട്ഠാനേ അനാപത്തിദിട്ഠിതായ ആപത്തിം ന പസ്സതി, തേനേവ പടികമ്മമ്പി ന കരോതി, സോ യസ്മാ ഏത്താവതാ അലജ്ജീ നാമ ന ഹോതി. പണ്ണത്തിം ഞത്വാ വീതിക്കമം കരോന്തോ ഏവ ഹി അലജ്ജീ നാമ ഹോതി. ''സഞ്ചിച്ച ആപത്തിം ആപജ്ജതീ''തിആദി (പരി॰ ൩൫൯) ഹി വുത്തം. തസ്മാ ഏത്ഥ അലജ്ജിസമ്ഭോഗാദിപച്ചയാ ദുക്കടാപത്തിനിയമോ നത്ഥി. തേന സാപേത്ഥ ആപത്തി ന വുത്താതി ദട്ഠബ്ബം. യോ പനേത്ഥ ഇമം അധിപ്പായം അസല്ലക്ഖേന്തേന കേനചി ''അനാപത്തി സമ്ഭോഗേ സംവാസേ''തി ഇമിനാ പാചിത്തിയേന അനാപത്തി വുത്താ, അലജ്ജിസമ്ഭോഗപച്ചയാ ദുക്കടം പന ആപജ്ജതി ഏവാതി ആപത്തിനിയമോ വുത്തോ, സോ അലജ്ജിത്തേ സതി ഏവ വുത്തോ, നാസതീതി ദട്ഠബ്ബം.

൩൩൭. **വിനയമ്ഹീ**തിആദിഗാഥാസു **നിഗ്ഗഹാന**ന്തി നിഗ്ഗഹകരണേസു. **പാപിച്ഛേ**തി പാപപുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹകരണേസു, ലജ്ജീനം പഗ്ഗഹേസു ച പേസലാനം സുഖാവഹേ മഹന്തേ വിനയമ്ഹി യഥാ അത്ഥകാരീ അത്ഥാനുഗുണം കരോന്തോവ യസ്മാ യോനിസോ പടിപജ്ജതി നാമ ഹോതി, തസ്മാ ഉദ്ദാനം പവക്ഖാമീതി സമ്ബന്ധയോജനാ ദട്ഠബ്ബാ. സേസം സബ്ബത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

ചത്താരോനിസ്സയാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

മഹാഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൨. ഉപോസഥക്ഖന്ധകോ

സന്നിപാതാനുജാനനാദികഥാവണ്ണനാ

൧൩൨. ഉപോസഥക്ഖന്ധകേ തരന്തി ഓതരന്തി ഏത്ഥാതി **തിത്ഥം,** ലദ്ധി. **ഇതോ**തി സാസനലദ്ധിതോ.

൧൩൪. **ആപജ്ജിത്വാ വാ വുട്ഠിതോ**തി ഏത്ഥ ദേസനാരോചനാനമ്പി സങ്ഗഹോ. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** ''വുട്ഠിതാ വാ ദേസിതാ വാ ആരോചിതാ വാ ആപത്തി...പേ॰... അസന്തീ നാമ ഹോതീ''തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനവണ്ണനാ) വുത്തം.

മനുജേനാതി ആസന്നേന സഹ. **പരേ**തി ദൂരട്ഠേപി പരപുഗ്ഗലേ സന്ധായ ഗിരം നോ ച ഭണേയ്യാതി യോജനാ.

''ആവികതാ ഹിസ്സ ഫാസു ഹോതീ''തി (മഹാവ॰ ൧൩൪) വുത്തത്താ ഗരുകാപത്തിപി ആവികരണമത്തേന വുട്ഠാതീതി കേചി വദന്തി, തം തേസം മതിമത്തം പരിവാസാദിവിധാനസുത്തേഹി വിരുജ്ഝനതോ. അയം പനേത്ഥ അധിപ്പായോ - യഥാഭൂതഞ്ഹി അത്താനമാവികരോന്തം പേസലാ ഭിക്ഖൂ ''അകാമാ പരിവത്ഥബ്ബ''ന്തിആദിവചനം നിസ്സായ അനിച്ഛമാനമ്പി നം ഉപായേന പരിവാസാദീനി ദത്വാ അവസ്സം സുദ്ധന്തേ പതിട്ഠാപേസ്സന്തി, തതോ തസ്സ അവിപ്പടിസാരാദീനം വസേന ഫാസു ഹോതി. **പഠമം പാതിമോക്ഖുദ്ദേസ**ന്തി നിദാനുദ്ദേസം ദസ്സേതി. പുബ്ബേ അവിജ്ജമാനം പഞ്ഞാപേസീതി. ന കേവലഞ്ച ഏതം, പുബ്ബേ പഞ്ഞത്തമ്പി പന പാരാജികാദിസിക്ഖാപദം സബ്ബം ഭഗവാ ''തത്രിമേ ചത്താരോ പാരാജികാ ധമ്മാ ഉദ്ദേസം ആഗച്ഛന്തീ''തിആദിനാ പാരാജികുദ്ദേസാദിവസേന വിനയമാതികം കത്വാ നിദാനുദ്ദേസേന സഹ സയമേവ സങ്ഗഹേത്വാ ''പാതിമോക്ഖ''ന്തി പഞ്ഞാപേസീതി ദട്ഠബ്ബം. തദേതം സബ്ബമ്പി സന്ധായ ''അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, പാതിമോക്ഖം ഉദ്ദിസിതു''ന്തി (മഹാവ॰ ൧൩൩) വുത്തം.

൧൩൫. **ഏതം** ൻ **വേദിതബ്ബ**ന്തി യസ്മിം തസ്മിം ചാതുദ്ദസേ വാ പന്നരസേ വാതി ഏവം അത്ഥജാതം.

സന്നിപാതാനുജാനനാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സീമാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൧൩൮. **''പുരത്ഥിമായ ദിസായാ''**തി ഇദം നിദസ്സനമത്തം. തസ്സം പന ദിസായം നിമിത്തേ അസതി യത്ഥ അത്ഥി, തതോ പട്ഠായ പഠമം ''പുരത്ഥിമായ അനുദിസായ, ദക്ഖിണായ ദിസായാ''തിആദിനാ സമന്താ വിജ്ജമാനട്ഠാനേസു നിമിത്താനി കിത്തേത്വാ പുന ''പുരത്ഥിമായ അനുദിസായാ''തി പഠമകിത്തിതം കിത്തേതും വട്ടതി, തീഹി നിമിത്തേഹി സിങ്ഘാടകസണ്ഠാനായപി സീമായ സമ്മന്നിതബ്ബതോ. **തിക്ഖത്തും സീമാമണ്ഡലം സമ്ബന്ധന്തേനാ**തി വിനയധരേന സയം ഏകസ്മിംയേവ ഠാനേ ഠത്വാ കേവലം നിമിത്തകിത്തനവചനേനേവ സീമാമണ്ഡലം സമന്താ നിമിത്തേന നിമിത്തം ബന്ധന്തേനാതി അത്ഥോ. തം തം നിമിത്തട്ഠാനം അഗന്ത്വാപി ഹി

കിത്തേതും വട്ടതി. തിയോജനപരമായ സീമായ സമന്തതോ തിക്ഖത്തും അനുപരിഗമനസ്സ ഏകദിവസേന ദുക്കരത്താ വിനയധരേന സയം അദിട്ഠമ്പി പുബ്ബേ ഭിക്ഖൂഹി യഥാവവത്ഥിതം നിമിത്തം ''പാസാണോ ഭന്തേ''തിആദിനാ കേനചി വുത്താനുസാരേന സല്ലക്ഖേത്വാ ''ഏസോ പാസാണോ നിമിത്ത''ന്തിആദിനാ കിത്തേതുമ്പി വട്ടതി ഏവ.

സുദ്ധപംസുപബ്ബതോതി ന കേനചി കതോ സയംജാതോവ വുത്തോ. തഥാ സേസാപി. **ഇതരോപീ**തി സുദ്ധപംസുപബ്ബതാദികോപി പബ്ബതോ. **ഹത്ഥിപ്പമാണതോ**തി ഏത്ഥ ഭൂമിതോ ഉഗ്ഗതപ്പദേസേന ഹത്ഥിപ്പമാണം ഗഹേതബ്ബം. **ചതൂഹി വാ തീഹി വാ**തി സീമാഭൂമിയം ചതൂസു, തീസു വാ ദിസാസു ഠിതേഹി. ഏകിസ്സാ ഏവ പന ദിസായ ഠിതേഹി തതോ ബഹൂഹിപി സമ്മന്നിതും ന വട്ടതി. ദ്വീഹി പന ദ്വീസു ദിസാസു ഠിതേഹിപി ന വട്ടതി. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഏകേന ന വട്ടതി, തസ്മാ. **തം ബഹിദ്ധാ കത്വാ**തി കിത്തിതനിമിത്തസ്സ അസീമത്താ അന്തോസീമായ കരണം അയുത്തന്തി വുത്തം. തേനാഹ **''സചേ''**തിആദി.

ദ്വത്തിംസപലഗുളപിണ്ഡപ്പമാണതാ സണ്ഠാനതോ ഗഹേതബ്ബാ, ന തുലഗണനാവസേന, ഭാരതോ പലപരിമാണഞ്ച മഗധതുലായ ഗഹേതബ്ബം. സാ ച ലോകിയതുലായ ദ്വിഗുണാതി വദന്തി. **അതിമഹന്തോപീ**തി ഭൂമിതോ ഹത്ഥിപ്പമാണം അനുഗ്ഗന്ത്വാ ഹേട്ഠാഭൂമിയം ഓതിണ്ണഘനതോ അനേകയോജനപ്പമാണോപി. സചേ ഹി തതോ ഹത്ഥിപ്പമാണം കൂടം ഉഗ്ഗച്ഛതി, പബ്ബതസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതി.

അന്തോസാരാനന്തി തസ്മിം ഖണേ തരുണതായ സാരേ അവിജ്ജമാനേപി പരിണാമേന ഭവിസ്സമാനസാരേപി സന്ധായ വുത്തം. താദിസാനഞ്ഹി സൂചിദണ്ഡകപ്പമാണപരിണാഹാനം ചതുപഞ്ചമത്തമ്പി വനം വട്ടതി. **അന്തോസാരമിസ്സകാന**ന്തി അന്തോസാരേഹി രുക്ഖേഹി സമ്മിസ്സാനം. ഏതേന ച സാരരുക്ഖമിസ്സമ്പി വനം വട്ടതീതി ദസ്സേതി. **ചതുപഞ്ചരുക്ഖമത്തമ്പീ**തി സാരരുക്ഖേ സന്ധായ വുത്തം. **വനമജ്ഝേ വിഹാരം കരോന്തീ**തി രുക്ഖഘടായ അന്തരേ രുക്ഖേ അച്ഛിന്ദിത്വാ വതിആദീഹി വിഹാരപരിച്ഛേദം കത്വാവ അന്തോരുക്ഖന്തരേസു ഏവ പരിവേണപണ്ണസാലാദീനം കരണവസേന യഥാ അന്തോവിഹാരമ്പി വനമേവ ഹോതി, ഏവം വിഹാരം കരോന്തീതി അത്ഥോ. യദി ഹി സബ്ബം രുക്ഖം ഛിന്ദിത്വാ വിഹാരം കരേയ്യും, വിഹാരസ്സ അവനത്താ തം പരിക്ഖിപിത്വാ ഠിതം വനം ഏകത്ഥ കിത്തേതബ്ബം സിയാ. ഇധ പന അന്തോപി വനത്താ ''വനം ന കിത്തേതബ്ബ''ന്തി വുത്തം. സചേ ഹി തം കിത്തേന്തി, ''നിമിത്തസ്സ ഉപരി വിഹാരോ ഹോതീ''തിആദിനാ അനന്തരേ വുത്തദോസം ആപജ്ജതി. **ഏകദേസ**ന്തി വനേകദേസം, രുക്ഖവിരഹിതട്ഠാനേ കതവിഹാരസ്സ ഏകപസ്സേ ഠിതവനസ്സ ഏകദേസന്തി അത്ഥോ.

സൂചിദണ്ഡകപ്പമാണോതി വംസദണ്ഡപ്പമാണോ. ലേഖനിദണ്ഡപ്പമാണോതി കേചി. **മാതികാട്ഠകഥായം** പന അവേഭങ്ഗിയവിനിച്ഛയേ ''യോ കോചി അട്ഠങ്ഗുലസൂചിദണ്ഡകമത്തോപി വേളു...പേ... ഗരുഭണ്ഡ''ന്തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുബ്ബത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തത്താ തനുതരോ വേളുദണ്ഡോതി ച സൂചിദണ്ഡോതി ച ഗഹേതബ്ബം. **വംസനളകസരാവാദീസൂ**തി വേളുപബ്ബേ വാ നളപബ്ബേ വാ കപല്ലകാദിമത്തികഭാജനേസു വാതി അത്ഥോ. **തങ്ഖണമ്പീ**തി തരുണപോതകേ അമിലായിത്വാ വിരുഹനജാതികേ സന്ധായ വുത്തം. യേ പന

പരിണതാ സമൂലം ഉദ്ധരിത്വാ രോപിതാപി ഛിന്നസാഖാ വിയ മിലായിത്വാ ചിരേന നവമൂലങ്കുരുപ്പത്തിയാ ജീവന്തി, മീയന്തിയേവ വാ, താദിസേ കിത്തേതും ന വട്ടതി. **ഏത**ന്തി നവമൂലസാഖാനിഗ്ഗമനം.

മജ്ഝേതി സീമായ മഹാദിസാനം അന്തോ. **കോണ**ന്തി സീമായ ചതൂസു കോണേസു ദ്വിന്നം ദ്വിന്നം മഗ്ഗാനം സമ്ബന്ധട്ഠാനം. **പരഭാഗേ കിത്തേതും വട്ടതീ**തി തേസം ചതുന്നം കോണാനം ബഹി നിക്ഖമിത്വാ ഠിതേസു മഗ്ഗേസു ഏകിസ്സാ ദിസായ ഏകം, അഞ്ഞിസ്സാ ദിസായ ചാപരന്തി ഏവം ചത്താരോപി മഗ്ഗാ ചതൂസു ദിസാസു കിത്തേതും വട്ടതീതി അധിപ്പായോ. ഏവം പന കിത്തിതമത്തേന കഥം ഏകാബദ്ധതാ വിഗച്ഛതീതി വിഞ്ഞായതീതി. പരതോ ഗതട്ഠാനേപി ഏതേ ഏവ തേ ചത്താരോ മഗ്ഗാ. "ചതൂസു ദിസാസു ഗച്ഛന്തീ"തി ഹി വുത്തം. തസ്മാ ഏത്ഥ കാരണം വിചിനിതബ്ബം.

"ഉത്തരന്തിയാ ഭിക്ഖുനിയാ"തി ഇദഞ്ച **പാളിയം** (പാചി॰ ന്ന്വ) ഭിക്ഖുനീനം നദീപാരഗമനേ നദിലക്ഖണസ്സ ആഗതത്താ വുത്തം. ഭിക്ഖൂനം അന്തരവാസകതേമനമത്തമ്പി വട്ടതി ഏവ . **"നദിചതുക്കേപി ഏസേവ നയോ"**തി ഇമിനാ ഏകത്ഥ കിത്തേത്വാ അഞ്ഞത്ഥ പരതോ ഗതട്ഠാനേപി കിത്തേതും ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി. തേനേവ ച "അസ്സമ്മിസ്സനദിയോ ചതസ്സോപി കിത്തേതും വട്ടതീ"തി അസമ്മിസ്സ-ഗ്ഗഹണം കതം. **മൂലേ**തി ആദികാലേ. **നദിം ഭിന്ദിത്വാ**തി യഥാ ഉദകം അനിച്ഛന്തേഹി കസ്സകേഹി മഹോഘേ നിവത്തേതും ന സക്കാ, ഏവം നദികൂലം ഭിന്ദിത്വാ.

ഉക്ഖേപിമന്തി ദീഘരജ്ജുനാ കുടേന ഉസ്സിഞ്ചനീയം.

അസമ്മിസ്സേഹീതി സബ്ബദിസാസു ഠിതപബ്ബതേഹി ഏവ, പാസാണാദീസു അഞ്ഞതരേഹി വാ നിമിത്തന്തരാബ്യവഹിതേഹി. **സമ്മിസ്സേഹീ**തി ഏകത്ഥ പബ്ബതോ, അഞ്ഞത്ഥ പാസാണോതി ഏവം ഠിതേഹി അട്ഠഹിപി. **"നിമിത്താനം സതേനാപീ"**തി ഇമിനാ ഏകിസ്സായ ഏവ ദിസായ ബഹുനിമിത്താനി "പുരത്ഥിമായ ദിസായ കിം നിമിത്തം? പബ്ബതോ ഭന്തേ. പുന പുരത്ഥിമായ ദിസായ കിം നിമിത്തം? പാസാണോ ഭന്തേ"തിആദിനാ കിത്തേതും വട്ടതീതി ദസ്സേതി. **സിങ്ഘാടകസണ്ഠാനാ**തി തികോണാ. **ചതുരസ്സാ**തി സമചതുരസ്സാ, മുദിങ്ഗസണ്ഠാനാ പന ആയതചതുരസ്സാ. ഏകകോടിയം സങ്കോചിതാ, തദഞ്ഞായ വിത്ഥിണ്ണാ വാ ഹോതീതി. **സീമായ ഉപചാരം ഠപേത്വാ**തി ആയതിം ബന്ധിതബ്ബായ സീമായ നേസം വിഹാരാനം പരിച്ഛേദതോ ബഹി സീമന്തരികപ്പഹോനകം ഉപചാരം ഠപേത്വാ. ബദ്ധാ സീമാ യേസു വിഹാരേസു, തേ **ബദ്ധസീമാ. പാടേക്ക**ന്തി പച്ചേകം. **ബദ്ധസീമാസദിസാനീ**തി യഥാ ബദ്ധസീമാസു ഠിതാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഛന്ദാദിം അനപേക്ഖിത്വാ പച്ചേകം കമ്മം കാതും ലഭന്തി, ഏവം ഗാമസീമാസു ഠിതാപീതി ദസ്സേതി. **ആഗന്തബ്ബ**ന്തി സാമീചിമത്തവസേന വുത്തം. തേനാഹ **"ആഗമനമ്പീ"**തിആദി.

പബ്ബജ്ജൂപസമ്പദാദീനന്തി ഏത്ഥ ഭണ്ഡുകമ്മാപുച്ഛനം സന്ധായ പബ്ബജ്ജാഗഹണം. **ഏകവീസതി ഭിക്ഖൂ**തി നിസിന്നേ സന്ധായ വുത്തം. ഇദഞ്ച കമ്മാരഹേന സഹ അബ്ഭാനകാരകാനമ്പി പഹോനകത്ഥം വുത്തം. **"നിമിത്തുപഗാ പാസാണാ ഠപേതബ്ബാ"**തി ഇദം യഥാരുചിതട്ഠാനേ രുക്ഖനിമിത്താദീനം ദുല്ലഭതായ വഡ്ഢിത്വാ ഉഭിന്നം ബദ്ധസീമാനം സങ്കരകരണതോ ച പാസാണനിമിത്തസ്സ ച തദഭാവതോ യത്ഥ കത്ഥചി

ആനേത്വാ ഠപേതും സുകരതായ ച വുത്തം. തഥാ **സീമന്തരികപാസാണാ ഠപേതബ്ബാ**തി ഏത്ഥാപി. **ചതുരങ്ഗുലപ്പമാണാപീ**തി യഥാ ഖണ്ഡസീമാപരിച്ഛേദതോ ബഹി നിമിത്തപാസാണാനം ചതുരങ്ഗുലമത്തട്ഠാനം സമന്താ നിഗച്ഛതി, അവസേസം ഠാനം അന്തോഖണ്ഡസീമായ ഹോതിയേവ, ഏവം തേസുപി ഠപിതേസു ചതുരങ്ഗുലമത്താ സീമന്തരികാ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

സീമന്തരികപാസാണാതി സീമന്തരികായ ഠപിതനിമിത്തപാസാണാ. തേ പന കിത്തേന്തേന പദക്ഖിണതോ അനുപരിയായന്തേനേവ കിത്തേതബ്ബാ. കഥം? ഖണ്ഡസീമതോ ഹി പച്ഛിമായ ദിസായ പുരത്ഥാഭിമുഖേന ഠത്വാ "പുരത്ഥിമായ ദിസായ കിം നിമിത്ത"ന്തി തത്ഥ സബ്ബാനി നിമിത്താനി അനുക്കമേന കിത്തേത്വാ തഥാ ഉത്തരായ ദിസായ ദക്ഖിണാഭിമുഖേന ഠത്വാ "ദക്ഖിണായ ദിസായ കിം നിമിത്ത"ന്തി അനുക്കമേന കിത്തേത്വാ തഥാ പുരത്ഥിമായ ദിസായ പച്ഛിമാഭിമുഖേന ഠത്വാ "പച്ഛിമായ ദിസായ കിം നിമിത്ത"ന്തി അനുക്കമേന കിത്തേത്വാ തഥാ ദക്ഖിണായ ദിസായ ഉത്തരാഭിമുഖേന ഠത്വാ "ഉത്തരായ ദിസായ കിം നിമിത്ത"ന്തി തത്ഥ സബ്ബാനി നിമിത്താനി അനുക്കമേന കിത്തേത്വാ പുന പച്ഛിമായ ദിസായ പുരത്ഥാഭിമുഖേന ഠത്വാ പുരിമകിത്തിതം വുത്തനയേന പുന കിത്തേതബ്ബം. ഏവം ബഹൂനമ്പി ഖണ്ഡസീമാനം സീമന്തരികപാസാണാ പച്ചേകം കിത്തേതബ്ബാ. **തതോ**തി പച്ഛാ. **അവസേസനിമിത്താനീ**തി മഹാസീമായ ബാഹിരന്തരേസു അവസേസനിമിത്താനി. **ഉഭിന്നമ്പി ന കോപേന്തീ**തി ഉഭിന്നമ്പി കമ്മം ന കോപേന്തി.

കുടിഗേഹേതി ഭൂമിയം കതതിണകുടിയം. **ഉദുക്ഖല**ന്തി ഉദുക്ഖലാവാടസദിസഖുദ്ദകാവാടം. **നിമിത്തം ന കാതബ്ബ**ന്തി തം രാജിം വാ ഉദുക്ഖലം വാ നിമിത്തം ന കാതബ്ബം. ഇദഞ്ച യഥാവുത്തേസു നിമിത്തേസു അനാഗതത്തേന ന വട്ടതീതി സിദ്ധമ്പി അവിനസ്സകസഞ്ഞായ കോചി മോഹേന നിമിത്തം കരേയ്യാതി ദൂരതോപി വിപത്തിപരിഹാരത്ഥം വുത്തം. ഏവം ഉപരി "ഭിത്തിം അകിത്തേത്വാ"തിആദീസുപി സിദ്ധമേവത്ഥം പുനപ്പുനം കഥനേ കാരണം വേദിതബ്ബം. സീമാവിപത്തി ഹി ഉപസമ്പദാദിസബ്ബകമ്മവിപത്തിമൂലന്തി തസ്സാ സബ്ബം ദ്വാരം സബ്ബഥാ പിദഹനവസേന വത്തബ്ബം. സബ്ബം വത്വാവ ഇധ ആചരിയാ വിനിച്ഛയം ഠപേസുന്തി ദട്ഠബ്ബം.

ഭിത്തിന്തി ഇട്ഠകദാരുമത്തികാമയം. സിലാമയായ പന ഭിത്തിയാ നിമിത്തുപഗം ഏകം പാസാണം തംതംദിസായ കിത്തേതും വട്ടതി. അനേകസിലാഹി ചിനിതം സകലഭിത്തിം കിത്തേതും ന വട്ടതി "ഏസോ പാസാണോ നിമിത്ത"ന്തി ഏകവചനേന വത്തബ്ബതോ. **അന്തോകുട്ടമേവാ**തി ഏത്ഥ അന്തോകുട്ടേപി നിമിത്താനം ഠിതോകാസതോ അന്തോ ഏവ സീമാതി ഗഹേതബ്ബം. **പമുഖേ നിമിത്തപാസാണേ ഠപേത്വാ**തി ഗബ്ഭാഭിമുഖേപി ബഹിപമുഖേ ഗബ്ഭവിത്ഥാരപ്പമാണേ ഠാനേ പാസാണേ ഠപേത്വാ സമ്മന്നിതബ്ബാ. ഏവഞ്ഹി ഗബ്ഭപമുഖാനം അന്തരേ ഠിതകുട്ടമ്പി ഉപാദായ അന്തോ ച ബഹി ച ചതുരസ്സസണ്ഠാനാവ സീമാ ഹോതി. **ബഹീ**തി സകലസ്സ കുടിഗേഹസ്സ സമന്തതോ ബഹി.

അന്തോ ച ബഹി ച സീമാ ഹോതീതി മജ്ഝേ ഠിതഭിത്തിയാ സഹ ചതുരസ്സസീമാ ഹോതി.

"ഉപരിപാസാദേയേവ ഹോതീ"തി ഇമിനാ ഗബ്ഭസ്സ ച പമുഖസ്സ ച അന്തരാ ഠിതഭിത്തിയാ ഏകത്താ തത്ഥ ച ഏകവീസതിയാ ഭിക്ഖൂനം ഓകാസാഭാവേന ഹേട്ഠാ ന ഓതരതി, ഉപരിഭിത്തി പന സീമട്ഠാവ ഹോതീതി ദസ്സേതി. **ഹേട്ഠിമതലേ കുട്ടോ**തി ഹേട്ഠിമതലേ ചതൂസു ദിസാസു ഠിതകുട്ടോ. സചേ ഹി ദ്വീസു, തീസു വാ ദിസാസു ഏവ കുട്ടോ തിട്ഠേയ്യ, ഹേട്ഠാ ന ഓതരതി. **ഹേട്ഠാപി ഓതരതീ**തി ചതുന്നമ്പി ഭിത്തീനം അന്തോ ഭിത്തീഹി സഹ ഏകവീസതിയാ ഭിക്ഖൂനം പഹോനകത്താ വുത്തം. ഓതരമാനാ ച ഉപരിസീമപ്പമാണേന ഓതരതി, ചതുന്നം പന ഭിത്തീനം ബാഹിരന്തരപരിച്ഛേദേ ഹേട്ഠാഭൂമിഭാഗേ ഉദകപരിയന്തം കത്വാ ഓതരതി. ന പന ഭിത്തീനം ബഹി കേസഗ്ഗമത്തമ്പി ഠാനം. **പാസാദഭിത്തിതോ**തി ഉപരിതലേ ഭിത്തിതോ. **ഓതരണാനോതരണം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബ**ന്തി ഉപരിസീമപ്പമാണസ്സ അന്തോഗധാനം ഹേട്ഠിമതലേ ചതൂസു ദിസാസു കുട്ടാനം തുലാരുക്ഖേഹി ഏകസമ്ബന്ധതം തദന്തോ പച്ഛിമസീമപ്പമാണതാദിഞ്ച സന്ധായ വുത്തം. കിഞ്ചാപേത്ഥ നിയ്യൂഹകാദയോ നിമിത്താനം ഠിതോകാസതായ ബജ്ഝമാനക്ഖണേ സീമാ ന ഹോന്തി, ബദ്ധായ പന സീമായ സീമട്ഠാവ ഹോന്തീതി ദട്ഠബ്ബാ. **പരിയന്തഥമ്ഭാന**ന്തി നിമിത്തഗതപാസാണത്ഥമ്ഭേ സന്ധായ വുത്തം. **"ഉപരിമതലേന സമ്ബദ്ധോ ഹോതീ"**തി ഇദം കുട്ടാനം അന്തരാ സീമട്ഠാനം ഥമ്ഭാനം അഭാവതോ വുത്തം. യദി ഹി ഭവേയ്യും, കുട്ടേ ഉപരിമതലേന അസമ്ബദ്ധേപി സീമട്ഠഥമ്ഭാനം ഉപരി ഠിതോ പാസാദോ സീമട്ഠോവ ഹോതി.

സചേ പന ബഹൂനം ഥമ്ഭപന്തീനം ഉപരി കതപാസാദസ്സ ഹേട്ഠാ പഥവിയം സബ്ബബാഹിരായ ഥമ്ഭപന്തിയാ അന്തോ നിമിത്തപാസാണേ ഠപേത്വാ സീമാ ബദ്ധാ ഹോതി, ഏത്ഥ കഥന്തി? ഏത്ഥാപി യം താവ സീമട്ഠത്ഥമ്ഭേഹേവ ധാരിയമാനാനം തുലാനം ഉപരിമതലം, സബ്ബം തം സീമട്ഠമേവ, ഏത്ഥ വിവാദോ നത്ഥി. യം പന സീമട്ഠത്ഥമ്ഭപന്തിയാ, അസീമട്ഠായ ബാഹിരത്ഥമ്ഭപന്തിയാ ച സമധുരം ധാരിയമാനാനം തുലാനം ഉപരിമതലം, തത്ഥ ഉപഡ്ഢം സീമാതി കേചി വദന്തി. സകലമ്പി ഗാമസീമാതി അപരേ. ബദ്ധസീമാ ഏവാതി അഞ്ഞേ. തസ്മാ കമ്മം കരോന്തേഹി ഗരുകേ നിരാസങ്കട്ഠാനേ ഠത്വാ സബ്ബം തം ആസങ്കട്ഠാനം സോധേത്വാവ കമ്മം കാതബ്ബം, സന്നിട്ഠാനകാരണം വാ ഗവേസിത്വാ തദനുഗുണം കാതബ്ബം.

താലമൂലകപബ്ബതേതി താലക്ഖന്ധമൂലസദിസേ ഹേട്ഠാ ഥൂലോ ഹുത്വാ കമേന കിസോ ഹുത്വാ ഉഗ്ഗതോ ഹി താലസദിസോ നാമ ഹോതി. **വിതാനസണ്ഠാനോ**തി അഹിച്ഛത്തകസണ്ഠാനോ. **പണവസണ്ഠാനോ**തി മജ്ഝേ തനുകോ ഹേട്ഠാ ച ഉപരി ച വിത്ഥിണ്ണോ. **ഹേട്ഠാ വാ മജ്ഝേ വാ**തി മുദിങ്ഗസണ്ഠാനസ്സ ഹേട്ഠാ, പണവസണ്ഠാനസ്സ മജ്ഝേ.

സപ്പഫണസദിസോ പബ്ബതോതി സപ്പഫണോ വിയ ഖുജ്ജോ, മൂലട്ഠാനതോ അഞ്ഞത്ഥ അവനതസീസോതി അത്ഥോ. **ആകാസപബ്ഭാര**ന്തി ഭിത്തിയാ അപരിക്ഖിത്തപബ്ഭാരം. **സീമപ്പമാണോ**തി അന്തോആകാസേന സദ്ധിം പച്ഛിമസീമപ്പമാണോ. **"സോ ച പാസാണോ സീമട്ഠോ"**തി ഇമിനാ ഈദിസേഹി സുസിരപാസാണലേണകുട്ടാദീഹി പരിച്ഛിന്നേ ഭൂമിഭാഗേ ഏവ സീമാ

പതിട്ഠാതി, ന അപരിച്ഛിന്നേ. തേ പന സീമട്ഠത്താ സീമാ ഹോന്തി, ന സരൂപേന സീമട്ഠമഞ്ചാദി വിയാതി ദസ്സേതി. സചേ പന സോ സുസിരപാസാണോ ഭൂമിം അനാഹച്ച ആകാസഗതോവ ഓലമ്ബതി, സീമാ ന ഓതരതി. സുസിരപാസാണാ പന സയം സീമാപടിബദ്ധത്താ സീമാ ഹോന്തി. കഥം പന പച്ഛിമപ്പമാണരഹിതേഹി ഏതേഹി സുസിരപാസാണാദീഹി സീമാ ന ഓതരതീതി ഇദം സദ്ധാതബ്ബന്തി? അട്ഠകഥാപമാണതോ.

അപിചേത്ഥ സുസിരപാസാണഭിത്തിഅനുസാരേന മൂസികാദീനം വിയ സീമായ ഹേട്ഠിമതലേ ഓതരണകിച്ചം നത്ഥി. ഹേട്ഠാ പന പച്ഛിമസീമപ്പമാണേ ആകാസേ ദ്വങ്ഗുലമത്തബഹലേഹി പാസാണഭിത്തിആദീഹിപി ഉപരിമതലം ആഹച്ച ഠിതേഹി സബ്ബസോ, യേഭുയ്യേന വാ പരിച്ഛിന്നേ സതി ഉപരി ബജ്ഝമാനാ സീമാ തേഹി പാസാണാദീഹി അന്തരിതായ തപ്പരിച്ഛിന്നായ ഹേട്ഠാഭൂമിയാപി ഉപരിമതലേന സദ്ധിം ഏകക്ഖണേ പതിട്ഠാതി നദിപാരസീമാ വിയ നദിഅന്തരിതേസു ഉഭോസു തീരേസു, ലേണാദീസു അപനീതേസുപി ഹേട്ഠാ ഓതിണ്ണാ സീമാ യാവ സാസനന്തരധാനാ ന വിഗച്ഛതി. പഠമം പന ഉപരി സീമായ ബദ്ധായ പച്ഛാ ലേണാദീസു കതേസുപി ഹേട്ഠാഭൂമിയം സീമാ ഓതരതി ഏവ. കേചി തം ന ഇച്ഛന്തി. ഏവം ഉഭയത്ഥ പതിട്ഠിതാ ച സാ സീമാ ഏകാവ ഹോതി ഗോത്താദിജാതി വിയ ബ്യത്തിഭേദേസൂതി ഗഹേതബ്ബം. സബ്ബാ ഏവ ഹി ബദ്ധസീമാ, അബദ്ധസീമാ ച അത്തനോ അത്തനോ പകതിനിസ്സയഭൂതേ ഗാമാരഞ്ഞനദിആദികേ വേത്ഥേ യഥാപരിച്ഛേദം സബ്ബത്ഥ സാകല്യേന ഏകസ്മിം ഖണേ ബ്യാപിനീ പരമത്ഥതോ അവിജ്ജമാനാപി തേ തേ നിസ്സയഭൂതേ പരമത്ഥധമ്മേ, തം തം കിരിയാവിസേസമ്പി വാ ഉപാദായ ലോകിയേഹി, സാസനികേഹി ച യഥാരഹം ഏകത്തേന പഞ്ഞത്തതായ നിസ്സയേകരൂപാ ഏവ. തഥാ ഹി ഏകോ ഗാമോ അരഞ്ഞം നദീ ജാതസ്സരോ സമുദ്ദോതി ഏവം ലോകേ,

> ''സമ്മതാ സാ സീമാ സങ്ഘേന (മഹാവ॰ ൧൪൩). അഗാമകേ ചേ, ഭിക്ഖവേ, അരഞ്ഞേ സമന്താ സത്തബ്ഭന്തരാ, അയം തത്ഥ സമാനസംവാസാ ഏകൂപോസഥാ. സമന്താ ഉദകുക്ഖേപാ, അയം തത്ഥ സമാനസംവാസാ ഏകൂപോസഥാ''തി (മഹാവ॰ ൧൪൭) -

ആദിനാ സാസനേ ച ഏകവോഹാരോ ദിസ്സതി. ന ഹി പരമത്ഥതോ ഏകസ്സ അനേകധമ്മേസു ബ്യാപനമത്ഥി. കസിണേകദേസാദിവികപ്പാസമാനതായ ഏകത്തഹാനിതോതി അയം നോ മതി.

അസ്സ ഹേട്ഠാതി സപ്പഫണപബ്ബതസ്സ ഹേട്ഠാ ആകാസപബ്ഭാരേ. **ലേണസ്സാതി** ലേണഞ്ചേ കതം, തസ്സ ലേണസ്സാതി അത്ഥോ. തമേവ പുന ലേണം പഞ്ചഹി പകാരേഹി വികപ്പേത്വാ ഓതരണാനോതരണവിനിച്ഛയം ദസ്സേതും ആഹ **''സചേ പന ഹേട്ഠാ''**തിആദി. തത്ഥ ''ഹേട്ഠാ''തി ഇമസ്സ ''ലേണം ഹോതീ''തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. ഹേട്ഠാ ലേണഞ്ച ഏകസ്മിം പദേസേതി ആഹ **''അന്തോ''**തി, പബ്ബതസ്സ അന്തോ, പബ്ബതമൂലേതി അത്ഥോ. തമേവ അന്തോ-സദ്ദം സീമാപരിച്ഛേദേന വിസേസേതും **''ഉപരിമസ്സ സീമാപരിച്ഛേദസ്സ പാരതോ''**തി വുത്തം . പബ്ബതപാദം പന അപേക്ഖിത്വാ ''ഓരതോ''തി വത്തബ്ബേപി സീമാനിസ്സയം പബ്ബതഗ്ഗം സന്ധായ ''പാരതോ''തി വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. തേനേവ ''ബഹിലേണ''ന്തി ഏത്ഥ ബഹി-സദ്ദം വിസേസേന്തോ **''ഉപരിമസ്സ സീമാപരിച്ഛേദസ്സ ഓരതോ''**തി ആഹ. **ബഹി സീമാ ന ഓതരതീതി** ഏത്ഥ **ബഹീതി**

പബ്ബതപാദേ ലേണം സന്ധായ വുത്തം, ലേണസ്സ ബഹിഭൂതേ ഉപരിസീമാപരിച്ഛേദസ്സ ഹേട്ഠാഭാഗേ സീമാ ന ഓതരതീതി അത്ഥോ. **അന്തോ സീമാ**തി ലേണസ്സ ച പബ്ബതപാദസ്സ ച അന്തോ അത്തനോ ഓതരണാരഹട്ഠാനേ ന ഓതരതീതി അത്ഥോ. ''ബഹി സീമാ ന ഓതരതി, അന്തോ സീമാ ന ഓതരതീ''തി ചേത്ഥ അത്തനോ ഓതരണാരഹട്ഠാനേ ലേണാഭാവേന സീമായ സബ്ബഥാ അനോതരണമേവ ദസ്സിതന്തി ഗഹേതബ്ബം. തഥാപി അനോതരന്തീ ഉപരി ഏവ ഹോതീതി. **''ബഹി പതിതം അസീമാ''**തിആദിനാ ഉപരിപാസാദാദീസു അഥിരനിസ്സയേസു ഠിതാ സീമാപി തേസം വിനാസേന വിനസ്സതീതി ദസ്സിതന്തി ദട്ഠബ്ബം.

പോക്ഖരണിം ഖണന്തി, സീമായേവാതി ഏത്ഥ സചേ ഹേട്ഠാ ഉമങ്ഗനദിസീമപ്പമാണതോ അനൂനാ പഠമമേവ ച പവത്താ ഹോതി. സീമാ ച പച്ഛാ ബദ്ധാ നദിതോ ഉപരി ഏവ ഹോതി, നദിം ആഹച്ച പോക്ഖരണിയാ ച ഖതായ സീമാ വിനസ്സതീതി ദട്ഠബ്ബം. **ഹേട്ഠാപഥവിതലേ**തി അന്തരാ ഭൂമിവിവരേ.

സീമാമാളകേതി ഖണ്ഡസീമങ്ഗണേ. **''വടരുക്ഖോ''**തി ഇദം പാരോഹോപത്ഥമ്ഭേന അതിദൂരമ്പി ഗന്തും സമത്ഥസാഖാസമങ്ഗിതായ വുത്തം. സബ്ബരുക്ഖലതാദീനമ്പി സമ്ബന്ധോ ന വട്ടതി ഏവ. തേനേവ നാവാരജ്ജുസേതുസമ്ബന്ധോപി പടിക്ഖിത്തോ. **തതോ**തി സാഖതോ. **മഹാസീമായ പഥവിതല**ന്തി ഏത്ഥ ആസന്നതരമ്പി ഗാമസീമം അഗ്ഗഹേത്വാ ബദ്ധസീമായ ഏവ ഗഹിതത്താ ഗാമസീമാബദ്ധസീമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേപി സമ്ഭേദദോസോ നത്ഥി, അഞ്ഞമഞ്ഞം നിസ്സയനിസ്സിതഭാവേന പവത്തിതോതി ഗഹേതബ്ബം. യദി ഹി താസമ്പി സമ്ബന്ധദോസോ ഭവേയ്യ, കഥം ഗാമസീമായ ബദ്ധസീമാ സമ്മന്നിതബ്ബാ സിയാ? യസ്സാ ഹി സീമായ സദ്ധിം സമ്ബന്ധേ ദോസോ ഭവേയ്യ, സാ തത്ഥ ബന്ധിതുമേവ ന വട്ടതി, ബദ്ധസീമാഉദകുക്ഖേപസീമാസു ബദ്ധസീമാ വിയ, അത്തനോ നിസ്സയഭൂതഗാമസീമാദീസു ഉദകുക്ഖേപസീമാ വിയ ച. തേനേവ ''സചേ പന രുക്ഖസ്സ സാഖാ വാ തതോ നിക്ഖന്തപാരോഹോ വാ ബഹിനദിതീരേ വിഹാരസീമായ വാ ഗാമസീമായ വാ പതിട്ഠിതോ''തിആദിനാ (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൪൭) ഉദകുക്ഖേപസീമായ അത്തനോ അനിസ്സയഭൂതഗാമസീമാദീഹി ഏവ സമ്ബന്ധദോസോ ദസ്സിതോ, ന നദിസീമായം. ഏവമിധാപീതി ദട്ഠബ്ബം. അയഞ്ചത്ഥോ ഉപരി പാകടോ ഭവിസ്സതി. **ആഹച്ചാ**തി ഫുസിത്വാ.

മഹാസീമം വാ സോധേത്വാതി മഹാസീമാഗതാനം സബ്ബേസം ഭിക്ഖൂനം ഹത്ഥപാസാനയനബഹികരണാദിവസേന സകലം മഹാസീമം സോധേത്വാ. ഏതേന സബ്ബവിപത്തിയോ മോചേത്വാ പുബ്ബേ സുട്ഠു ബദ്ധാനമ്പി ദ്വിന്നം ബദ്ധസീമാനം പച്ഛാ രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേന ഉപ്പജ്ജനകോ ഈദിസോ പാളിമുത്തകോ സമ്ഭേദദോസോ അത്ഥീതി ദസ്സേതി. സോ ച ''ന, ഭിക്ഖവേ, സീമായ സീമാ സമ്ഭിന്ദിതബ്ബാ''തിആദിനാ ബദ്ധസീമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം സമ്ഭേദജ്ഝോത്ഥരണം പടിക്ഖിപിത്വാ ''അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, സീമം സമ്മന്നന്തേന സീമന്തരികം ഠപേത്വാ സീമം സമ്മന്നിതു''ന്തി ഉഭിന്നം (മഹാവ॰ ൧൪൮) ബദ്ധസീമാനമന്തരാ സീമന്തരികം ഠപേത്വാവ ബന്ധിതും അനുജാനന്തേന സമ്ഭേദജ്ഝോത്ഥരണം വിയ താസം അഞ്ഞമഞ്ഞം ഫുസിത്വാ തിട്ഠനവസേന

ബന്ധനമ്പി ന വട്ടതീതി സിദ്ധത്താ ബദ്ധാനമ്പി താസം പച്ഛാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഏകരുക്ഖാദീഹി ഫുസിത്വാ ഠാനമ്പി ന വട്ടതീതി ഭഗവതോ അധിപ്പായഞ്ഞൂഹി സങ്ഗീതികാരകേഹി നിദ്ധാരിതോ. ബന്ധനകാലേ പടിക്ഖിത്തസ്സ സമ്ബന്ധദോസസ്സ അനുലോമേന അകപ്പിയാനുലോമത്താ.

അയം പന സമ്ബന്ധദോസോ - പുബ്ബേ സുട്ഠു ബദ്ധാനം പച്ഛാ സഞ്ജാതത്താ ബജ്ഝമാനക്ഖണേ വിയ അസീമത്തം കാതും ന സക്കോതി. തസ്മാ രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേ അപനീതമത്തേ താ സീമാ പാകതികാ ഹോന്തി. യഥാ ചായം പച്ഛാ ന വട്ടതി, ഏവം ബജ്ഝമാനക്ഖണേപി താസം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേ സതി താ ബന്ധിതും ന വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം.

കേചി പന "മഹാസീമം വാ സോധേത്വാതി ഏത്ഥ മഹാസീമാഗതാ ഭിക്ഖൂ യഥാ തം സാഖം വാ പാരോഹം വാ കായപടിബദ്ധേഹി ന ഫുസന്തി, ഏവം സോധനമേവ ഇധാധിപ്പേതം, ന സകലസീമാസോധന"ന്തി വദന്തി, തം ന യുത്തം അട്ഠകഥായ വിരുജ്ഝനതോ. തഥാ ഹി "മഹാസീമായ പഥവിതലം വാ തത്ഥജാതരുക്ഖാദീനി വാ ആഹച്ച തിട്ഠതീ"തി ഏവം സാഖാപാരോഹാനം മഹാസീമം ഫുസിത്വാ ഠാനമേവ സമ്ബന്ധദോസേ കാരണത്തേന വുത്തം, ന പന തത്ഥ ഠിതഭിക്ഖൂഹി സാഖാദീനം ഫുസനം. യദി ഹി ഭിക്ഖൂനം സാഖാദി ഫുസിത്വാ ഠാനമേവ കാരണം സിയാ, തസ്സ സാഖം വാ തതോ നിഗ്ഗതപാരോഹം വാ മഹാസീമായ പവിട്ഠം തത്രട്ഠോ കോചി ഭിക്ഖു ഫുസിത്വാ തിട്ഠതീതി ഭിക്ഖുഫുസനമേവ വത്തബ്ബം സിയാ. യഞ്ഹി തത്ഥ മഹാസീമാസോധനേ കാരണം, തദേവ തസ്മിം വാക്യേ പധാനതോ ദസ്സേതബ്ബം. ന ഹി ആഹച്ച ഠിതമേവ സാഖാദിം ഫുസിത്വാ ഠിതോ ഭിക്ഖു സോധേതബ്ബോ ആകാസട്ഠസാഖാദിം ഫുസിത്വാ ഠിതസ്സാപി സോധേതബ്ബതോ, കിം നിരത്ഥകേന ആഹച്ചട്ഠാനവചനേന. ആകാസട്ഠസാഖാസു ച ഭിക്ഖുനോ ഫുസനമേവ കാരണത്തേന വുത്തം, സോധനഞ്ച തസ്സേവ ഭിക്ഖുസ്സ ഹത്ഥപാസാനയനാദിവസേന സോധനം വുത്തം. ഇധ പന "മഹാസീമം സോധേത്വാ"തി സകലസീമാസാധാരണവചനേന സോധനം വുത്തം.

അപിച സാഖാദിം ഫുസിത്വാ ഠിതഭിക്ഖുമത്തസോധനേ അഭിമതേ "മഹാസീമായ പഥവിതല"ന്തി വിസേസസീമോപാദാനം നിരത്ഥകം സിയാ യത്ഥ കത്ഥചി അന്തമസോ ആകാസേപി ഠത്വാ സാഖാദിം ഫുസിത്വാ ഠിതസ്സ വിസോധേതബ്ബതോ. **ഛിന്ദിത്വാ ബഹിട്ഠകാ കാതബ്ബാ**തി തത്ഥ പതിട്ഠിതഭാവവിയോജനവചനതോ ച വിസഭാഗസീമാനം ഫുസനേനേവ സകലസീമാസോധനഹേതുകോ അട്ഠകഥാസിദ്ധോയം ഏകോ സമ്ബന്ധദോസോ അത്ഥേവാതി ഗഹേതബ്ബോ. തേനേവ **ഉദകുക്ഖേപസീമാകഥായ**മ്പി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൪൭) "വിഹാരസീമായ വാ ഗാമസീമായ വാ പതിട്ഠിതോ"തി ച "നദിതീരേ പന ഖാണുകം കോട്ടേത്വാ തത്ഥ ബദ്ധനാവായ ന വട്ടതീ"തി ച "സചേ പന സേതു വാ സേതുപാദാ വാ ബഹിതീരേ പതിട്ഠിതാ, കമ്മം കാതും ന വട്ടതീ"തി ച ഏവം വിസഭാഗാസു ഗാമസീമാസു സാഖാദീനം ഫുസനമേവ സങ്കരദോസകാരണത്തേന വുത്തം, ന ഭിക്ഖുഫുസനം. തഥാ ഹി "അന്തോനദിയം ജാതരുക്ഖേ ബന്ധിത്വാ കമ്മം കാതബ്ബ"ന്തി നദിയം നാവാബന്ധനം അനുഞ്ഞാതം ഉദകുക്ഖേപനിസ്സയത്തേന നദിസീമായ സഭാഗത്താ. യദി ഹി ഭിക്ഖൂനം ഫുസനമേവ പടിച്ച സബ്ബത്ഥ സമ്ബന്ധദോസോ വുത്തോ സിയാ, നദിയമ്പി ബന്ധനം പടിക്ഖിപിതബ്ബം

ഭവേയ്യ. തഥാപി ഹി ഭിക്ഖുഫുസനം കമ്മകോപകാരണം ഹോതി, തസ്മാ സഭാഗസീമാസു പവിസിത്വാ ഭൂമിആദിം ഫുസിത്വാ വാ അഫുസിത്വാ വാ സാഖാദിമ്ഹി ഠിതേ തം സാഖാദിം ഫുസന്തോവ ഭിക്ഖു സോധേതബ്ബോ. വിസഭാഗസീമാസു പന സാഖാദിമ്ഹി ഫുസിത്വാ ഠിതേ തം സാഖാദിം അഫുസന്താപി സബ്ബേ ഭിക്ഖൂ സോധേതബ്ബാ. അഫുസിത്വാ ഠിതേ പന തം സാഖാദിം ഫുസന്തോവ ഭിക്ഖു സോധേതബ്ബോതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം.

യം പനേത്ഥ കേചി "ബദ്ധസീമാനം ദ്വിന്നം അഞ്ഞമഞ്ഞം വിയ ബദ്ധസീമാഗാമസീമാനമ്പി തദഞ്ഞാസമ്പി സബ്ബാസം സമാനസംവാസകസീമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേ സതി തദുഭയമ്പി ഏകസീമം വിയ സോധേത്വാ ഏകത്ഥേവ കമ്മം കാതബ്ബം, അഞ്ഞഥാ കതം കമ്മം വിപജ്ജതി, നത്ഥേത്ഥ സഭാഗവിസഭാഗഭേദോ"തി വദന്തി, തം തേസം മതിമത്തം, സഭാഗസീമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം സമ്ഭേദദോസാഭാവസ്സ വിസഭാഗസീമാനമേവ തബ്ഭാവസ്സ സുത്തസുത്താനുലോമാദിവിനയനയേഹി സിദ്ധത്താ. തഥാ ഹി "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, സീമം സമ്മന്നിതു"ന്തി ഗാമസീമായമേവ ബദ്ധസീമം സമ്മന്നിതും അനുഞ്ഞാതം. താസം നിസ്സയനിസ്സിതഭാവേന സഭാഗതാ, സമ്ഭേദജ്ഝോത്ഥരണാദിദോസാഭാവോ ച സുത്തതോവ സിദ്ധോ. ബന്ധനകാലേ പന അനുഞ്ഞാതസ്സ സമ്ബന്ധസ്സ അനുലോമതോ പച്ഛാ സഞ്ജാതരുക്ഖാദിസമ്ബന്ധോപി താസം വട്ടതി ഏവ. "യം, ഭിക്ഖവേ...പേ॰... കപ്പിയം അനുലോമേതി അകപ്പിയം പടിബാഹതി. തം വോ കപ്പതീ"തി (മഹാവ॰ ൩൦൫) വുത്തത്താ. ഏവം താവ ബദ്ധസീമാഗാമസീമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം സഭാഗതാ, സമ്ഭേദാദിദോസാഭാവോ ച സുത്തസുത്താനുലോമതോ സിദ്ധോ. ഇമിനാ ഏവ നയേന അരഞ്ഞസീമാസത്തബ്ഭന്തരസീമാനം, നദിആദിഉദകുക്ഖേപസീമാനഞ്ച സുത്തസുത്താനുലോമതോ അഞ്ഞമഞ്ഞം സഭാഗതാ, സമ്ഭേദാദിദോസാഭാവോ ച സിദ്ധോതി വേദിതബ്ബോ.

ബദ്ധസീമായ പന അഞ്ഞായ ബദ്ധസീമായ, നദിആദിസീമാസു ച ബന്ധിതും പടിക്ഖേപസിദ്ധിതോ ചേവ ഉദകുക്ഖേപസത്തബ്ഭന്തരസീമാനം നദിആദീസു ഏവ കാതും നിയമനസുത്തസാമത്ഥിയേന ബദ്ധസീമാഗാമസീമാദീസു കരണപടിക്ഖേപസിദ്ധിതോ ച താസം അഞ്ഞമഞ്ഞം വിസഭാഗതാ, ഉപ്പത്തിക്ഖണേ, പച്ഛാ ച രുക്ഖാദീഹി സമ്ഭേദാദിദോസസമ്ഭവോ ച വുത്തനയേന സുത്തസുത്താനുലോമതോ ച സിജ്ഝന്തി. തേനേവ **അട്ഠകഥായം** (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൪൮) വിസഭാഗസീമാനമേവ വടരുക്ഖാദിവചനേഹി സമ്ബന്ധദോസം ദസ്സേത്വാ സഭാഗാനം ബദ്ധസീമാഗാമസീമാദീനം സമ്ബന്ധദോസോ ന ദസ്സിതോ, ന കേവലഞ്ച ന ദസ്സിതോ, അഥ ഖോ താസം സഭാഗസീമാനം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേപി ദോസാഭാവോ പാളിഅട്ഠകഥാസു ഞാപിതോ ഏവ. തഥാ ഹി പാളിയം "പബ്ബതനിമിത്തം പാസാണനിമിത്തം വനനിമിത്തം രുക്ഖനിമിത്ത"ന്തിആദിനാ വഡ്ഢനകനിമിത്താനി അനുഞ്ഞാതാനി. തേന നേസം രുക്ഖാദീനം നിമിത്താനം വഡ്ഢനേപി ബദ്ധസീമാഗാമസീമാനം സങ്കരദോസാഭാവോ ഞാപിതോവ ഹോതി. ദ്വിന്നം പന ബദ്ധസീമാനം ഈദിസോ സമ്ബന്ധോ ന വട്ടതി. വുത്തഞ്ഹി "ഏകരുക്ഖോപി ച ദ്വിന്നം സീമാനം നിമിത്തം ഹോതി, സോ പന വഡ്ഢന്തോ സീമാസങ്കരം കരോതി, തസ്മാ ന കാതബ്ബോ"തി "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, തിയോജനപരമം സീമം സമ്മന്നിതു"ന്തി വചനതോപി ചായം ഞാപിതോ. തിയോജനപരമായ ഹി സീമായ സമന്താ പരിയന്തേസു രുക്ഖലതാഗുമ്ബാദീഹി ബദ്ധസീമാഗാമസീമാനം

നിയമേന അഞ്ഞമഞ്ഞം സമ്ബന്ധസ്സ സമ്ഭവതോ "ഈദിസം സമ്ബന്ധനം വിനാസേത്വാവ സീമാ സമ്മന്നിതബ്ബാ"തി അട്ഠകഥായമ്പി ന വുത്തം.

യദി ചേത്ഥ രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേന കമ്മവിപത്തി ഭവേയ്യ, അവസ്സമേവ വത്തബ്ബം സിയാ. വിപത്തിപരിഹാരത്ഥഞ്ഹി ആചരിയാ നിരാസങ്കട്ഠാനേസുപി "ഭിത്തിം അകിത്തേത്വാ"തിആദിനാ സിദ്ധമേവത്ഥം പുനപ്പുനം അവോചും. ഇധ പന "വനമജ്ഝേ വിഹാരം കരോന്തി, വനം ന കിത്തേതബ്ബ"ന്തിആദിരുക്ഖലതാദീഹി നിരന്തരേ വനമജ്ഝേപി സീമാബന്ധനമേവ അവോചും. തഥാ ഥമ്ഭാനം ഉപരി കതപാസാദാദീസു ഹേട്ഠാ ഥമ്ഭാദീഹി ഏകാബദ്ധേസു ഉപരിമതലാദീസു സീമാബന്ധനം ബഹുധാ വുത്തം. തസ്മാ ബദ്ധസീമാഗാമസീമാനം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധോ തേഹി മുഖതോവ വിഹിതോ. അപിച ഗാമസീമാനമ്പി പാടേക്കം ബദ്ധസീമാസദിസതായ ഏകിസ്സാ ഗാമസീമായ കമ്മം കരോന്തേഹി ദബ്ബതിണമത്തേനാപി സമ്ബന്ധാ ഗാമന്തരപരമ്പരാ അരഞ്ഞനദിസമുദ്ദാ ച സോധേതബ്ബാതി സകലദീപം സോധേത്വാവ കാതബ്ബം സിയാ. ഏവം പന അസോധേത്വാ പഠമമഹാസങ്ഗീതികാലതോ പഭുതി കതാനം ഉപസമ്പദാദികമ്മാനം, സീമാസമ്മുതീനഞ്ച വിപജ്ജനതോ സബ്ബേസമ്പി ഭിക്ഖൂനം അനുപസമ്പന്നസങ്കാപസങ്ഗോ ച ദുന്നിവാരോ ഹോതി. ന ചേതം യുത്തം. തസ്മാ വുത്തനയേനേവ വിസഭാഗസീമാനമേവ രുക്ഖാദീഹി സമ്ബന്ധദോസോ, ന ബദ്ധസീമാഗാമസീമാദീനം സഭാഗസീമാനന്തി ഗഹേതബ്ബം.

മഹാസീമാസോധനസ്സ ദുക്കരതായ ഖണ്ഡസീമായമേവ യേഭുയ്യേന സങ്ഘകമ്മകരണന്തി ആഹ **"സീമാമാളകേ"**തിആദി . മഹാസങ്ഘസന്നിപാതേ പന ഖണ്ഡസീമായ അപ്പഹോനകതായ മഹാസീമായ കമ്മേ കരിയമാനേപി അയം നയോ ഗഹേതബ്ബോവ.

"ഉക്ഖിപാപേത്വാ"തി ഇമിനാ കായപടിബദ്ധേനപി സീമം ഫുസന്തോ സീമട്ഠോവ ഹോതീതി ദസ്സേതി. **പുരിമനയേപീ**തി ഖണ്ഡസീമതോ മഹാസീമം പവിട്ഠസാഖാനയേപി. സീമട്ഠരുക്ഖസാഖായ നിസിന്നോ സീമട്ഠോവ ഹോതീതി ആഹ **"ഹത്ഥപാസമേവ ആനേതബ്ബോ"**തി. ഏത്ഥ ച രുക്ഖസാഖാദീഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം സമ്ബന്ധാസു ഏതാസു ഖണ്ഡസീമായം തയോ ഭിക്ഖൂ, മഹാസീമായം ദ്വേതി ഏവം ദ്വീസു സീമാസു സീമന്തരികം അഫുസിത്വാ, ഹത്ഥപാസഞ്ച അവിജഹിത്വാ ഠിതേഹി പഞ്ചഹി ഭിക്ഖൂഹി ഉപസമ്പദാദികമ്മം കാതും വട്ടതീതി കേചി വദന്തി. തം ന യുത്തം "നാനാസീമായ ഠിതചതുത്ഥോ കമ്മം കരേയ്യ, അകമ്മം, ന ച കരണീയ"ന്തിആദി (മഹാവ॰ ൩൮൯) വചനതോ. തേനേവേത്ഥാപി മഹാസീമം സോധേത്വാ മാളകസീമായമേവ കമ്മകരണം വിഹിതം. അഞ്ഞഥാ ഭിന്നസീമട്ഠതായ തത്രട്ഠസ്സ ഗണപൂരകത്താഭാവാ കമ്മകോപോവ ഹോതീതി.

യദി ഏവം കഥം ഛന്ദപാരിസുദ്ധിആഹരണവസേന മഹാസീമാസോധനന്തി? തമ്പി വിനയഞ്ഞൂ ന ഇച്ഛന്തി, ഹത്ഥപാസാനയനബഹിസീമാകരണവസേനേവ പനേത്ഥ സോധനം ഇച്ഛന്തി, ദിന്നസ്സാപി ഛന്ദസ്സ അനാഗമനേന മഹാസീമട്ഠോ കമ്മം കോപേതീതി. യദി ചസ്സ ഛന്ദാദി നാഗച്ഛതി, കഥം സോ കമ്മം കോപേസ്സതീതി? ഭിന്നം വിസഭാഗസീമാനം സമ്ബന്ധദോസതോ. സോ ച സമ്ബന്ധദോസോ അട്ഠകഥാവചനപ്പമാണതോ. ന ഹി വിനയേ സബ്ബത്ഥ യുത്തി സക്കാ ഞാതും ബുദ്ധഗോചരത്താതി വേദിതബ്ബം. കേചി പന "സചേ

ദേപി സീമായോ പൂരേത്വാ നിരന്തരം ഠിതേസു ഭിക്ഖൂസു കമ്മം കരോന്തേസു ഏകിസ്സാ ഏവ സീമായ ഗണോ ച ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ ച അനുസ്സാവകോ ച ഏകതോ തിട്ഠതി, കമ്മം സുകതമേവ ഹോതി. സചേ പന കമ്മാരഹോ വാ അനുസ്സാവകോ വാ സീമന്തരട്ഠോ ഹോതി, കമ്മം വിപജ്ജതീ''തി വദന്തി, തഞ്ച ബദ്ധസീമാഗാമസീമാദിസഭാഗസീമാസു ഏവ യുജ്ജതി, യാസു അഞ്ഞമഞ്ഞം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേസുപി ദോസോ നത്ഥി. യാസു പന അത്ഥി, ന താസു വിസഭാഗസീമാസു രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേ സതി ഏകത്ഥ ഠിതോ ഇതരട്ഠാനം കമ്മം കോപേതി ഏവ അട്ഠകഥായം സാമഞ്ഞതോ സോധനസ്സ വുത്തത്താതി അമ്ഹാകം ഖന്തി. വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം.

ന ഓതരതീതി പണവസണ്ഠാനപബ്ബതാദീസു ഹേട്ഠാ പമാണരഹിതട്ഠാനം ന ഓതരതി. കിഞ്ചാപി പനേത്ഥ ബജ്ഝമാനക്ഖണേ ഉദ്ധമ്പി പമാണരഹിതം പബ്ബതാദീനി നാരോഹതി, തഥാപി തം പച്ഛാ സീമട്ഠതായ സീമാ ഹോതി. ഹേട്ഠാ പണവസണ്ഠാനാദി പന ഉപരി ബദ്ധായപി സീമായ സീമാസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതി, തസ്സ വസേന ന ഓതരതീതി വുത്തം, ഇതരഥാ ഓരോഹണാരോഹണാനം സാധാരണവസേന ''ന ഓതരതീ''തിആദിനാ വത്തബ്ബതോ. **യം കിഞ്ചീ**തി നിട്ഠിതസീമായ ഉപരി ജാതം വിജ്ജമാനം പുബ്ബേ ഠിതം, പച്ഛാ സഞ്ജാതം, പവിട്ഠഞ്ച യംകിഞ്ചി സവിഞ്ഞാണകാവിഞ്ഞാണകം സബ്ബമ്പീതി അത്ഥോ. അന്തോസീമായ ഹി ഹത്ഥിക്ഖന്ധാദിസവിഞ്ഞാണകേസു നിസിന്നോപി ഭിക്ഖു സീമട്ഠോവ ഹോതി. **''ബദ്ധസീമായാ''**തി ഇദഞ്ച പകരണവസേന ഉപലക്ഖണതോ വുത്തം. അബദ്ധസീമാസുപി സബ്ബാസു ഠിതം തം സീമാസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതി.

ഏകസമ്ബന്ധേന ഗതന്തി രുക്ഖലതാദിതത്രജാതമേവ സന്ധായ വുത്തം. താദിസമ്പി ''ഇതോ ഗത''ന്തി വത്തബ്ബതം അരഹതി. യം പന ''ഇതോ ഗത''ന്തി വാ ''തതോ ആഗത''ന്തി വാ വത്തും അസക്കുണേയ്യം ഉഭോസു ബദ്ധസീമാഗാമസീമാസു, ഉദകുക്ഖേപനദിആദീസു ച തിരിയം പതിതരജ്ജുദണ്ഡാദി, തത്ഥ കിം കാതബ്ബന്തി? ഏത്ഥ പന ബദ്ധസീമായ പതിട്ഠിതഭാഗോ ബദ്ധസീമാ, അബദ്ധഗാമസീമായ പതിട്ഠിതഭാഗോ ഗാമസീമാ തദുഭയസീമട്ഠംപബ്ബതാദി വിയ. ബദ്ധസീമതോ ഉട്ഠിതവടരുക്ഖസ്സ പാരോഹേ, ഗാമസീമായ ഗാമസീമതോ ഉട്ഠിതവടരുക്ഖസ്സ പാരോഹേ ച ബദ്ധസീമായ പതിട്ഠിതേപി ഏസേവ നയോ. മൂലപതിട്ഠിതകാലതോ ഹി പട്ഠായ ''ഇതോ ഗതം, തതോ ആഗത''ന്തി വത്തും അസക്കുണേയ്യതോ സോ ഭാഗോ യഥാപവിട്ഠസീമാസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതി, തേസം രുക്ഖപാരോഹാനം അന്തരാ പന ആകാസട്ഠസാഖാ ഭൂമിയം സീമാപരിച്ഛേദപ്പമാണേന തദുഭയസീമാ ഹോതീതി കേചി വദന്തി. യസ്മാ പനസ്സ സാഖായ പാരോഹോ പവിട്ഠസീമായ പഥവിയം മൂലേഹി പതിട്ഠഹിത്വാപി യാവ സാഖം വിനാ ഠാതും ന സക്കോതി, താവ മൂലസീമട്ഠതം ന വിജഹതി. യദാ പന വിനാ ഠാതും സക്കോതി, തദാപി പാരോഹമത്തമേവ പവിട്ഠസീമട്ഠതം സമുപേതി. തസ്മാ സബ്ബോപി ആകാസട്ഠസാഖാഭാഗോ പുരിമസീമട്ഠതം ന വിജഹതി, തതോ ആഗതഭാഗസ്സ അവിജഹിതത്താതി അമ്ഹാകം ഖന്തി. ഉദകുക്ഖേപനദിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. തത്ഥ ച വിസഭാഗസീമായ ഏവം പവിട്ഠേ സകലസീമാസോധനം, സഭാഗായ പവിട്ഠേ ഫുസിത്വാ ഠിതമത്തഭിക്ഖുസോധനഞ്ച സബ്ബം പുബ്ബേ വുത്തനയമേവ.

൧൪൦. പാരയതീതി അജ്ഝോത്ഥരതി, നദിയാ ഉഭോസു തീരേസു പതിട്ഠമാനാ സീമാ നദിഅജ്ഝോത്ഥരാ നാമ ഹോതീതി ആഹ **“നദിംഅജ്ഝോത്ഥരമാന”**ന്തി. അന്തോനദിയഞ്ഹി സീമാ ന ഓതരതി. നദിലക്ഖണേ പന അസതി ഓതരതി, സാ ച തദാ നദിപാരസീമാ ന ഹോതീതി ആഹ **“നദിയാ ലക്ഖണം നദിനിമിത്തേ വുത്തനയമേവാ”**തി. **അസ്സാ**തി ഭവേയ്യ. അവസ്സം ലബ്ഭനേയ്യാ പന ധുവനാവാവ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. **“ന നാവായാ”**തി ഇമിനാ നാവം വിനാപി സീമാ ബദ്ധാ സുബദ്ധാ ഏവ ഹോതി, ആപത്തിപരിഹാരത്ഥാ നാവാതി ദസ്സേതി.

രുക്ഖസങ്ഘാടമയോതി അനേകരുക്ഖേ ഏകതോ ഘടേത്വാ കതസേതു. രുക്ഖം ഛിന്ദിത്വാ കതോതി പാഠസേസോ. **“സബ്ബനിമിത്താനം അന്തോ ഠിതേ ഭിക്ഖൂ ഹത്ഥപാസഗതേ കത്വാ”**തി ഇദം ഉഭിന്നം തീരാനം ഏകഗാമഖേത്തഭാവം സന്ധായ വുത്തം. **പബ്ബതസണ്ഠാനാ**തി ഏകതോ ഉഗ്ഗതദീപസിഖരത്താ വുത്തം.

സീമാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപോസഥാഗാരാദികഥാവണ്ണനാ

൧൪൧. സമൂഹനിത്വാതി വിനാസേത്വാ, ഉദ്ധരിത്വാതി അത്ഥോ. ഇദഞ്ച ആപത്തിപരിഹാരത്ഥം വുത്തം.

൧൪൨. യാനി കാനിചീതി ഇധ നിമിത്താനം സീമായ പാളിയം സരൂപതോ അവുത്തത്താ വുത്തം.

ഉപോസഥാഗാരാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അവിപ്പവാസസീമാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൧൪൩. അട്ഠാരസാതി അന്ധകവിന്ദവിഹാരമ്പി ഉപാദായ വുച്ചതി. **നേസം സീമാ**തി തേസു മഹാവിഹാരേസു. ‘‘മന’’ന്തി ഇമസ്സ വിവരണം **ഈസക**ന്തി, ഈസകം വുള്ഹോതി അത്ഥോ. ഇമമേവത്ഥം ദസ്സേതും **“അപ്പത്തവുള്ഹഭാവോ അഹോസീ”**തി വുത്തം. **അമനസികരോന്തോ**തി ഇദ്ധിയാ അനതിക്കമസ്സ കാരണം വുത്തം.

൧൪൪. സോതി ഭിക്ഖുനിസങ്ഘോ. **ദ്വേപീ**തി ദ്വേ സമാനസംവാസഅവിപ്പവാസായോ. **അവിപ്പവാസസീമാ**തി മഹാസീമം സന്ധായ വദതി. തഥേവ യേഭുയ്യേന അവിപ്പവാസാതി.

“അവിപ്പവാസം അജാനന്താപീ”തി ഇദം മഹാസീമായ വിജ്ജമാനാവിജ്ജമാനത്തം, തസ്സാ ബാഹിരപരിച്ഛേദഞ്ച അജാനന്താനം വസേന വുത്തം. ഏവം അജാനന്തേഹിപി അന്തോസീമായ ഠത്വാ കമ്മവാചായ കതായ സാ സീമാ സമൂഹതാവ ഹോതീതി ആഹ **“സമൂഹനിതുഞ്ചേവ ബന്ധിതുഞ്ച സക്ഖിസ്സന്തീ”**തി. **നിരാസങ്കട്ഠാനേ**തി ഖണ്ഡസീമാരഹിതട്ഠാനേ. ഇദഞ്ച മഹാസീമായ വിജ്ജമാനായപി കമ്മകരണസുഖത്ഥം ഖണ്ഡസീമാ ഇച്ഛിതാതി തം ചേതിയങ്ഗണാദിബഹുസന്നിപാതട്ഠാനേ ന ബന്ധതീതി വുത്തം. തത്ഥാപി സാ ബദ്ധാ സുബദ്ധാ ഏവ മഹാസീമാ വിയ. **“പടിബന്ധിതും പന ന സക്ഖിസ്സന്തേവാ”**തി ഇദം ഖണ്ഡസീമായ അസമൂഹതത്താ, തസ്സാ

അവിജ്ജമാനത്തസ്സ അജാനനതോ ച മഹാസീമാബന്ധനം സന്ധായ വുത്തം. ഖണ്ഡസീമം പന നിരാസങ്കട്ഠാനേ ബന്ധിതും സക്ഖിസ്സന്തേവ. **സീമാസമ്ഭേദം കത്വാതി** ഖണ്ഡസീമായ വിജ്ജമാനപക്ഖേ സീമായ സീമം അജ്ഝോത്ഥരണസമ്ഭേദം കത്വാ അവിജ്ജമാനപക്ഖേപി സമ്ഭേദസങ്കായ അനിവത്തനേന സമ്ഭേദസങ്കം കത്വാ. **അവിഹാരം കരേയ്യുന്തി** സങ്ഘകമ്മാനാരഹം കരേയ്യും. പുബ്ബേ ഹി ചേതിയങ്ഗണാദിനിരാസങ്കട്ഠാനേ കമ്മം കാതും സക്കാ, ഇദാനി തമ്പി വിനാസിതന്തി അധിപ്പായോ. **ന സമൂഹനിതബ്ബാതി** ഖണ്ഡസീമം അജാനന്തേഹി ന സമൂഹനിതബ്ബാ. **ഉഭോപി ന ജാനന്തീതി** ഉഭിന്നം പദേസനിയമം വാ താസം ദ്വിന്നമ്പി വാ അഞ്ഞതരായ വാ വിജ്ജമാനതം വാ അവിജ്ജമാനതം വാ ന ജാനന്തി, സബ്ബത്ഥ സങ്കാ ഏവ ഹോതി. **"നേവ സമൂഹനിതും, ന ബന്ധിതും സക്ഖിസ്സന്തീ"**തി ഇദം നിരാസങ്കട്ഠാനേ ഠത്വാ സമൂഹനിതും സക്കോന്തോപി മഹാസീമം പടിബന്ധിതും ന സക്കോന്തീതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ വുത്തം. **"ന ച സക്കാ...പേ॰... കമ്മവാചം കാതു"**ന്തി ഇദം സീമാബന്ധനകമ്മവാചം സന്ധായ വുത്തം. **തസ്മാതി** യസ്മാ ബന്ധിതും ന സക്കാ, തസ്മാ ന സമൂഹനിതബ്ബാതി അത്ഥോ.

കേചി പന "ഈദിസേസു വിഹാരേസു ഛപഞ്ചമത്തേ ഭിക്ഖൂ ഗഹേത്വാ വിഹാരകോടിതോ പട്ഠായ വിഹാരപരിക്ഖേപസ്സ അന്തോ ച ബഹി ച സമന്താ ലേഡ്ഡുപാതേ സബ്ബത്ഥ മഞ്ചപ്പമാണേ ഓകാസേ നിരന്തരം ഠത്വാ പഠമം അവിപ്പവാസസീമം, തതോ സമാനസംവാസകസീമഞ്ച സമൂഹനനവസേന സീമായ സമുഗ്ഘാതേ കതേ തസ്മിം വിഹാരേ ഖണ്ഡസീമായ, മഹാസീമായപി വാ വിജ്ജമാനത്തേ സതി അവസ്സം ഏകസ്മിം മഞ്ചട്ഠാനേ താസം മജ്ഝഗതാ തേ ഭിക്ഖൂ താ സമൂഹനേയ്യും, തതോ ഗാമസീമാ ഏവ അവസിസ്സേയ്യ. ന ഹേത്ഥ സീമായ, തപ്പരിച്ഛേദസ്സ വാ ജാനനം അങ്ഗം. സീമായ പന അന്തോഠാനം, "സമൂഹനിസ്സാമാ"തി കമ്മവാചായ കരണഞ്ചേത്ഥ അങ്ഗം. **അട്ഠകഥായം** 'ഖണ്ഡസീമം പന ജാനന്താ അവിപ്പവാസം അജാനന്താപി സമൂഹനിതുഞ്ചേവ ബന്ധിതുഞ്ച സക്ഖിസ്സന്തീ'തി ഏവം മഹാസീമായ പരിച്ഛേദസ്സ അജാനനേപി സമൂഹനനസ്സ വുത്തത്താ. ഗാമസീമായ ഏവ ച അവസിട്ഠായ തത്ഥ യഥാരുചി ദുവിധമ്പി സീമം ബന്ധിതുഞ്ചേവ ഉപസമ്പദാദികമ്മം കാതുഞ്ച വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം യുത്തം വിയ ദിസ്സതി. വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം.

അവിപ്പവാസസീമാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഗാമസീമാദികഥാവണ്ണനാ

൧൪൭. പാളിയം "അസമ്മതായ, ഭിക്ഖവേ, സീമായാ"തിആദിനാ ഗാമസീമാ ഏവ ബദ്ധസീമായ ഖേത്തം, അരഞ്ഞനദിആദയോ വിയ സത്തബ്ഭന്തരഉദകുക്ഖേപാദീനം. സാ ച ഗാമസീമാ ബദ്ധസീമാവിരഹിതട്ഠാനേ സയമേവ സമാനസംവാസാ ഹോതീതി ദസ്സേതി. **യാ തസ്സ വാ ഗാമസ്സ ഗാമസീമാതി** ഏത്ഥ ഗാമസീമാപരിച്ഛേദസ്സ അന്തോ ച ബഹി ച ഖേത്തവത്ഥുഅരഞ്ഞപബ്ബതാദികം സബ്ബം ഗാമഖേത്തം സന്ധായ "ഗാമസ്സാ"തി വുത്തം, ന അന്തരഘരമേവ. തസ്മാ തസ്സ സകലസ്സ ഗാമഖേത്തസ്സ സമ്ബന്ധനീയാ ഗാമസീമാതി ഏവമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. യോ ഹി സോ അന്തരഘരഖേത്താദീസു അനേകേസു ഭൂമിഭാഗേസു "ഗാമോ"തി ഏകത്തേന ലോകജനേഹി പഞ്ഞത്തോ ഗാമവോഹാരോ, സോവ ഇധ "ഗാമസീമാ"തിപി

വുച്ചതീതി അധിപ്പായോ, ഗാമോ ഏവ ഹി **ഗാമസീമാ**. ഇമിനാവ നയേന ഉപരി അരഞ്ഞം നദീ സമുദ്ദോ ജാതസ്സരോതി ഏവം തേസു ഭൂമിപ്പദേസേസു ഏകത്തേന ലോകജനപഞ്ഞത്താനമേവ അരഞ്ഞാദീനം അരഞ്ഞസീമാദിഭാവോ വേദിതബ്ബോ. ലോകേ പന ഗാമസീമാദിവോഹാരോ ഗാമാദീനം മരിയാദായമേവ വത്തും വട്ടതി, ന ഗാമഖേത്താദീസു സബ്ബത്ഥ. സാസനേ പന തേ ഗാമാദയോ ഇതരനിവത്തിഅത്ഥേന സയമേവ അത്തനോ മരിയാദാതി കത്വാ ഗാമോ ഏവ ഗാമസീമാ, അരഞ്ഞമേവ **അരഞ്ഞസീമാ…പേ॰…** സമുദ്ദോ ഏവ **സമുദ്ദസീമാ**തി സീമാവോഹാരേന വുത്താതി വേദിതബ്ബാ.

"നിഗമസ്സ വാ"തി ഇദം ഗാമസീമപ്പഭേദം സബ്ബം ഉപലക്ഖണവസേന ദസ്സേതും വുത്തം. തേനാഹ **"നഗരമ്പി ഗഹിതമേവാ"**തി. **"ബലിം ലഭന്തീ"**തി ഇദം യേഭുയ്യവസേന വുത്തം, ''അയം ഗാമോ ഏത്തകോ കരീസഭാഗോ''തിആദിനാ പന രാജപണ്ണേസു ആരോപിതേസു ഭൂമിഭാഗേസു യസ്മിം യസ്മിം തളാകമാതികാസുസാനപബ്ബതാദികേ പദേസേ ബലിം ന ഗണ്ഹന്തി, സോപി ഗാമസീമാ ഏവ. രാജാദീഹി പരിച്ഛിന്നഭൂമിഭാഗോ ഹി സബ്ബോവ ഠപേത്വാ നദിലോണിജാതസ്സരേ ഗാമസീമാതി വേദിതബ്ബോ. തേനാഹ **"പരിച്ഛിന്ദിത്വാ രാജാ കസ്സചി ദേതീ"**തി. സചേ പന തത്ഥ രാജാ കഞ്ചി പദേസം ഗാമന്തരേന യോജേതി, സോ പവിട്ഠഗാമസീമതം ഏവ ഭജതി, നദിജാതസ്സരേസു വിനാസേത്വാ തളാകാദിഭാവം വാ പൂരേത്വാ ഖേത്താദിഭാവം വാ പാപിതേസുപി ഏസേവ നയോ.

യേ പന ഗാമാ രാജചോരാദിഭയപീളിതേഹി മനുസ്സേഹി ഛഡ്ഡിതാ ചിരമ്പി നിമ്മനുസ്സാ തിട്ഠന്തി, സമന്താ പന ഗാമാ സന്തി, തേപി പാടേക്കം ഗാമസീമാവ. തേസു ഹി രാജാനോ സമന്തഗാമവാസീഹി കസാപേത്വാ വാ യേഹി കേഹിചി കസിതട്ഠാനം ലിഖിത്വാ വാ ബലിം ഗണ്ഹന്തി, അഞ്ഞേന വാ ഗാമേന ഏകീഭാവം വാ ഉപനേന്തി. യേ പന ഗാമാ രാജൂഹിപി പരിച്ചത്താ ഗാമഖേത്താനന്തരികാ മഹാരഞ്ഞേന ഏകീഭൂതാ, തേ അഗാമകാരഞ്ഞസീമതം പാപുണന്തി, പുരിമാ ഗാമസീമാ വിനസ്സതി. രാജാനോ പന ഏകസ്മിം അരഞ്ഞാദിപ്പദേസേ മഹന്തം ഗാമം കത്വാ അനേകസഹസ്സാനി കുലാനി വാസാപേത്വാ തത്ഥ വാസീനം ഭോഗഗാമാതി സമന്താ ഭൂതഗാമേ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ദേന്തി. പുരാണനാമം, പന പരിച്ഛേദഞ്ച ന വിനാസേന്തി, തേപി പച്ചേകം ഗാമസീമാ ഏവ. ഏത്താവതാ പുരിമഗാമസീമത്തം ന വിജഹന്തി. **സാ ച ഇതരാ ചാ**തിആദി ''സമാനസംവാസാ ഏകൂപോസഥാ''തി പാളിപദസ്സ അധിപ്പായവിവരണം. തത്ഥ ഹി സാ ച രാജിച്ഛാവസേന പരിവത്തിത്വാ സമുപ്പന്നാ അഭിനവാ, ഇതരാ ച അപരിവത്താ പകതിഗാമസീമാ, യഥാ ബദ്ധസീമായ സബ്ബം സങ്ഘകമ്മം കാതും വട്ടതി, ഏവമേതാപി സബ്ബകമ്മാരഹതാസദിസേന ബദ്ധസീമാസദിസാ, സാ സമാനസംവാസാ ഏകൂപോസഥാതി അധിപ്പായോ. സാമഞ്ഞതോ ''ബദ്ധസീമാസദിസാ''തി വുത്തേ തിചീവരാവിപ്പവാസസീമം ബദ്ധസീമം ഏവ മഞ്ഞന്തീതി തംസദിസതാനിവത്തനമുഖേന ഉപരി സത്തബ്ഭന്തരസീമായ തംസദിസതാപി അത്ഥീതി ദസ്സനനയസ്സ ഇധേവ പസങ്ഗം ദസ്സേതും **"കേവല"**ന്തിആദി വുത്തം.

വിഞ്ഝാടവിസദിസേ അരഞ്ഞേതി യത്ഥ ''അസുകഗാമസ്സ ഇദം ഖേത്ത''ന്തി ഗാമവോഹാരോ നത്ഥി, യത്ഥ ച ന കസന്തി ന വപന്തി, താദിസേ അരഞ്ഞേ. മച്ഛബന്ധാനം അഗമനപഥാ നിമ്മനുസ്സാവാസാ സമുദ്ദന്തരദീപകാപി ഏത്ഥേവ

സങ്ഗയ്ഹന്തി. യം യഞ്ഹി അഗാമഖേത്തഭൂതം നദിസമുദ്ദജാതസ്സരവിരഹിതം പദേസം, തം സബ്ബം അരഞ്ഞസീമാതി വേദിതബ്ബം. സാ ച സത്തബ്ഭന്തരസീമം വിനാവ സയമേവ സമാനസംവാസാ ബദ്ധസീമാസദിസാ. നദിആദിസീമാസു വിയ സബ്ബമേത്ഥ സങ്ഘകമ്മം കാതും വട്ടതി. നദിസമുദ്ദജാതസ്സരാനം താവ **അട്ഠകഥായം** "അത്തനോ സഭാവേനേവ ബദ്ധസീമാസദിസാ"തിആദിനാ വുത്തത്താ സീമതാ സിദ്ധാ. അരഞ്ഞസ്സ പന സീമതാ കഥന്തി? സത്തബ്ഭന്തരസീമാനുജാനനസുത്താദിസാമത്ഥിയതോ. യഥാ ഹി ഗാമസീമായ വഗ്ഗകമ്മപരിഹാരത്ഥം ബഹൂ ബദ്ധസീമായോ അനുഞ്ഞാതാ, താസഞ്ച ദ്വിന്നമന്തരാ അഞ്ഞമഞ്ഞം അസമ്ഭേദത്ഥം സീമന്തരികാ അനുഞ്ഞാതാ, ഏവമിധാരഞ്ഞേപി സത്തബ്ഭന്തരസീമാ. താസഞ്ച ദ്വിന്നം അന്തരാ സീമന്തരികായ പാളിഅട്ഠകഥാസുപി വിധാനസാമത്ഥിയതോ അരഞ്ഞസ്സപി സഭാവേനേവ നദിആദീനം വിയ സീമാഭാവോ തത്ഥ വഗ്ഗകമ്മപരിഹാരത്ഥമേവ സത്തബ്ഭന്തരസീമായ അനുഞ്ഞാതത്താവ സിദ്ധോതി വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ സീമായമേവ ഹി ഠിതാ സീമട്ഠാനം വഗ്ഗകമ്മം കരോന്തി, ന അസീമായം ആകാസേ ഠിതാ വിയ ആകാസട്ഠാനം. ഏവമേവ ഹി സാമത്ഥിയം ഗഹേത്വാ "സബ്ബാ, ഭിക്ഖവേ, നദീ അസീമാ"തിആദിനാ പടിക്ഖിത്തബദ്ധസീമാനമ്പി നദിസമുദ്ദജാതസ്സരാനം അത്തനോ സഭാവേനേവ സീമാഭാവോ അട്ഠകഥായം വുത്തോതി ഗഹേതബ്ബോ.

അഥസ്സ ഠിതോകാസതോതി അസ്സ ഭിക്ഖുസ്സ ഠിതോകാസതോ. സചേപി ഹി ഭിക്ഖുസഹസ്സം തിട്ഠതി, തസ്സ ഠിതോകാസസ്സ ബാഹിരന്തതോ പട്ഠായ ഭിക്ഖൂനം വഗ്ഗകമ്മപരിഹാരത്ഥം സീമാപേക്ഖായ ഉപ്പന്നായ തായ സഹ സയമേവ സഞ്ജാതാ സത്തബ്ഭന്തരസീമാ സമാനസംവാസാതി അധിപ്പായോ. യത്ഥ പന ഖുദ്ദകേ അരഞ്ഞേ മഹന്തേഹി ഭിക്ഖൂഹി പരിപുണ്ണതായ വഗ്ഗകമ്മസങ്കാഭാവേന സത്തബ്ഭന്തരസീമാപേക്ഖാ നത്ഥി, തത്ഥ സത്തബ്ഭന്തരസീമാ ന ഉപ്പജ്ജതി, കേവലാരഞ്ഞസീമായമേവ, തത്ഥ സങ്ഘേന കമ്മം കാതബ്ബം. നദിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. വക്ഖതി ഹി "സചേ നദീ നാതിദീഘാ ഹോതി, പഭവതോ പട്ഠായ യാവ മുഖദ്വാരാ സബ്ബത്ഥ സങ്ഘോ നിസീദതി, ഉദകുക്ഖേപസീമാകമ്മം നത്ഥീ"തിആദി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൪൭). ഇമിനാ ഏവ ച വചനേന വഗ്ഗകമ്മപരിഹാരത്ഥം സീമാപേക്ഖായ സതി ഏവ ഉദകുക്ഖേപസത്തബ്ഭന്തരസീമാ ഉപ്പജ്ജന്തി, നാസതീതി ദട്ഠബ്ബം.

കേചി പന "സമന്താ അബ്ഭന്തരം മിനിത്വാ പരിച്ഛേദകരണേനേവ സീമാ സഞ്ജായതി, ന സയമേവാ"തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം. യദി ഹി അബ്ഭന്തരപരിച്ഛേദകരണപ്പകാരേന സീമാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ, അബദ്ധസീമാ ച ന സിയാ ഭിക്ഖൂനം കിരിയാപകാരസിദ്ധിതോ. അപിച വഡ്ഢകീഹത്ഥാനം, പകതിഹത്ഥാനഞ്ച ലോകേ അനേകവിധത്താ, വിനയേ ഈദിസം ഹത്ഥപ്പമാണന്തി അവുത്തത്താ ച യേന കേനചി മിനിതേ ച ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതേന നു ഖോ ഹത്ഥേന മിനിതം, ന നു ഖോതി സീമായ വിപത്തിസങ്കാ ഭവേയ്യ. മിനന്തേഹി ച അണുമത്തമ്പി ഊനമധികം അകത്വാ മിനിതും അസക്കുണേയ്യതായ വിപത്തി ഏവ സിയാ. പരിസവസേന ചായം വഡ്ഢമാനാ തേസം മിനനേന വഡ്ഢതി വാ ഹായതി വാ. സങ്ഘേ ച കമ്മം കത്വാ ഗതേ അയം ഭിക്ഖൂനം പയോഗേന സമുപ്പന്നസീമാ തേസം പയോഗേന വിഗച്ഛതി ന വിഗച്ഛതി ച. കഥം ബദ്ധസീമാ വിയ യാവ സാസനന്തരധാനാ ന തിട്ഠേയ്യ, ഠിതിയാ ച പുരാണവിഹാരേസു വിയ

സകലേപി അരഞ്ഞേ കഥം സീമാസമ്ഭേദസങ്കാ ന ഭവേയ്യ. തസ്മാ സീമാപേക്ഖായ ഏവ സമുപ്പജ്ജതി, തബ്ബിഗമേന വിഗച്ഛതീതി ഗഹേതബ്ബം. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം ഉദകുക്ഖേപസീമായമ്പി നദിആദീസുപി.

തത്ഥാപി ഹി മജ്ഝിമപുരിസോ ന ഞായതി. തഥാ സബ്ബഥാമേന ഖിപനം ഉഭയത്ഥാപി ച യസ്സം ദിസായം സത്തബ്ഭന്തരസ്സ, ഉദകുക്ഖേപസ്സ വാ ഓകാസോ ന പഹോതി, തത്ഥ കഥം മിനനം, ഖിപനം വാ ഭവേയ്യ? ഗാമഖേത്താദീസു പവിസനതോ അഖേത്തേ സീമാ പവിട്ഠാ നാമാതി സീമാ വിപജ്ജേയ്യ. അപേക്ഖായ സീമുപ്പത്തിയം പന യതോ പഹോതി, തത്ഥ സത്തബ്ഭന്തരഉദകുക്ഖേപസീമാ സയമേവ പരിപുണ്ണാ ജായന്തി. യതോ പന ന പഹോതി, തത്ഥ അത്തനോ ഖേത്തപ്പമാണേനേവ ജായന്തി, ന ബഹി. യം പനേത്ഥ അബ്ഭന്തരമിനനപമാണസ്സ, വാലുകാദിഖിപനകമ്മസ്സ ച ദസ്സനം, തം സഞ്ജാതസീമാനം ഠിതട്ഠാനസ്സ പരിച്ഛേദനത്ഥം കതം ഗാമൂപചാരഘരൂപചാരജാനനത്ഥം ലേഡ്ഡുസുപ്പാദിഖിപനവിധാനദസ്സനം വിയ. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** ''സീമം വാ സമ്മന്നതി ഉദകുക്ഖേപം വാ പരിച്ഛിന്ദതീ''തി വുത്തം (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ഊനവീസതിവസ്സസിക്ഖാപദവണ്ണനാ). ഏവം കതേപി തസ്സ പരിച്ഛേദസ്സ യാഥാവതോ ഞാതും അസക്കുണേയ്യത്തേന പുഥുലതോ ഞത്വാ അന്തോ തിട്ഠന്തേഹി നിരാസങ്കട്ഠാനേ ഠാതബ്ബം, അഞ്ഞം ബഹി കരോന്തേഹി അതിദൂരേ നിരാസങ്കട്ഠാനേ പേസേതബ്ബം.

അപരേ പന ''സീമാപേക്ഖായ കിച്ചം നത്ഥി, മഗ്ഗഗമനനഹാനാദിഅത്ഥേഹി ഏകഭിക്ഖുസ്മിമ്പി അരഞ്ഞേ വാ നദിആദീസു വാ പവിട്ഠേ തം പരിക്ഖിപിത്വാ സത്തബ്ഭന്തരഉദകുക്ഖേപസീമാ സയമേവ പഭാ വിയ പദീപസ്സ സമുപ്പജ്ജതി, ഗാമഖേത്താദീസു തസ്മിം ഓതിണ്ണമത്തേ വിഗച്ഛതി. തേനേവ ചേത്ഥ ദ്വിന്നം സങ്ഘാനം വിസും കമ്മം കരോന്താനം സീമാദ്വയസ്സ അന്തരാ സീമന്തരികാ അഞ്ഞം സത്തബ്ഭന്തരം, ഉദകുക്ഖേപഞ്ച ഠപേതും അനുഞ്ഞാതം, സീമാപരിയന്തേ ഹി കേനചി കമ്മേന പേസിതസ്സ ഭിക്ഖുനോ സമന്താ സഞ്ജാതസീമാ ഇതരേസം സീമായ ഫുസിത്വാ സീമാസമ്ഭേദം കരേയ്യ, സോ മാ ഹോതൂതി, ഇതരഥാ ഹത്ഥചതുരങ്ഗുലമത്തായപേത്ഥ സീമന്തരികായ അനുജാനിതബ്ബതോ. അപിച സീമന്തരികായ ഠിതസ്സാപി ഉഭയത്ഥ കമ്മകോപവചനതോപി ചേതം സിജ്ഝതി. തമ്പി പരിക്ഖിപിത്വാ സയമേവ സഞ്ജാതായ സീമായ ഉഭിന്നമ്പി സീമാനം, ഏകായ ഏവ വാ സങ്കരതോ. ഇതരഥാ തസ്സ കമ്മകോപവചനം ന യുജ്ജേയ്യ. വുത്തഞ്ഹി **മാതികാട്ഠകഥായം** 'പരിച്ഛേദബ്ഭന്തരേ ഹത്ഥപാസം വിജഹിത്വാ ഠിതോപി പരിച്ഛേദതോ ബഹി അഞ്ഞം തത്തകംയേവ പരിച്ഛേദം അനതിക്കമിത്വാ ഠിതോപി കമ്മം കോപേതീ'തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനവണ്ണനാ). കിഞ്ച അഗാമകാരഞ്ഞേ ഠിതസ്സ കമ്മകരണിച്ഛാവിരഹിതസ്സാപി ഭിക്ഖുനോ സത്തബ്ഭന്തരപരിച്ഛിന്നേ അജ്ഝോകാസേ ചീവരവിപ്പവാസോ ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതോ, സോ ച പരിച്ഛേദോ സീമാ. ഏവം അപേക്ഖം വിനാ സമുപ്പന്നാ. തേനേവേത്ഥ 'അയം സീമാ തിചീവരവിപ്പവാസപരിഹാരമ്പി ലഭതീ'തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൪൭) വുത്തം. തസ്മാ കമ്മകരണിച്ഛം വിനാപി വുത്തനയേന സമുപ്പത്തി ഗഹേതബ്ബാ''തി വദന്തി, തം ന യുത്തം പദീപസ്സ പഭാ വിയ സബ്ബപുഗ്ഗലാനമ്പി പച്ചേകം സീമാസമ്ഭവേന സങ്ഘേ, ഗണേ വാ കമ്മം കരോന്തേ തത്രട്ഠാനം ഭിക്ഖൂനം സമന്താ പച്ചേകം സമുപ്പന്നാനം അനേകസീമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം സങ്കരദോസപ്പസങ്ഗതോ. പരിസവസേന ചസ്സാ വഡ്ഢി, ഹാനി ച സമ്ഭവതി.

പച്ഛാ ആഗതാനം അഭിനവസീമന്തരുപ്പത്തി ഏവ, ഗതാനം സമന്താ ഠിതസീമാപി വിനാസോ ച ഭവേയ്യ.

പാളിയം പന ‘‘സമന്താ സത്തബ്ഭന്തരാ, അയം തത്ഥ സമാനസംവാസാ’’തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൧൪൭) ഏകാ ഏവ സത്തബ്ഭന്തരാ, ഉദകുക്ഖേപാ ച അനുഞ്ഞാതാ, ന ചേസാ സീമാ സഭാവേന, കാരണസാമത്ഥിയേന വാ പഭാ വിയ പദീപസ്സ ഉപ്പജ്ജതി. കിന്തു ഭഗവതോ അനുജാനനേനേവ, ഭഗവാ ച ഇമായോ അനുജാനന്തോ ഭിക്ഖൂനം വഗ്ഗകമ്മപരിഹാരേന കമ്മകരണസുഖത്ഥമേവ അനുഞ്ഞാസീതി കഥം നഹാനാദികിച്ചേന പവിട്ഠാനമ്പി സമന്താ താസം സീമാനം സമുപ്പത്തി പയോജനാഭാവാ? പയോജനേ ച ഏകം ഏവ പയോജനന്തി കഥം പച്ചേകം ഭിക്ഖുഗണനായ അനേകസീമാസമുപ്പത്തി ? ‘‘ഏകസീമായം ഹത്ഥപാസം അവിജഹിത്വാ ഠിതാ’’തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനവണ്ണനാ) വുത്തം. യം പന ഭിന്നം സീമാനം അന്തരാ തത്തകപരിച്ഛേദേനേവ സീമന്തരികട്ഠപനവചനം, തത്ഥ ഠിതാനം കമ്മകോപവചനഞ്ച, തമ്പി ഇമാസം സീമാനം പരിച്ഛേദസ്സ ദുബ്ബോധതായ സീമായ സമ്ഭേദസങ്കം, കമ്മകോപസങ്കഞ്ച ദൂരതോ പരിഹരിതും വുത്തം.

യോ ച ചീവരാവിപ്പവാസത്ഥം ഭഗവതാ അബ്ഭോകാസേ ദസ്സിതോ സത്തബ്ഭന്തരപരിച്ഛേദോ, സോ സീമാ ഏവ ന ഹോതി, ഖേത്തതളാകാദിപരിച്ഛേദോ വിയ അയമേത്ഥ ഏകോ പരിച്ഛേദോവ. തത്ഥ ച ബഹൂസു ഭിക്ഖൂസു ഏകതോ ഠിതേസു തേസം വിസും വിസും അത്തനോ ഠിതട്ഠാനതോ പട്ഠായ സമന്താ സത്തബ്ഭന്തരപരിച്ഛേദബ്ഭന്തരേ ഏവ ചീവരം ഠപേതബ്ബം. ന പരിസപരിയന്തതോ പട്ഠായ. പരിസപരിയന്തതോ പട്ഠായ ഹി അബ്ഭന്തരേ ഗയ്ഹമാനേ അബ്ഭന്തരപരിയോസാനേ ഠപിതചീവരം മജ്ഝേ ഠിതസ്സ അബ്ഭന്തരതോ ബഹി ഹോതീതി തം അരുണുഗ്ഗമനേ നിസ്സഗ്ഗിയം സിയാ. സീമാ പന പരിസപരിയന്തതോവ ഗഹേതബ്ബാ. ചീവരവിപ്പവാസപരിഹാരോപേത്ഥ അബ്ഭോകാസപരിച്ഛേദസ്സ വിജ്ജമാനത്താ വുത്തോ, ന പന യാവ സീമാപരിച്ഛേദം ലബ്ഭമാനത്താ മഹാസീമായ അവിപ്പവാസസീമാവോഹാരോ വിയ. മഹാസീമായമ്പി ഹി ഗാമഗാമൂപചാരേസു ചീവരം നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി. ഇധാപി മജ്ഝേ ഠിതസ്സ സീമാപരിയന്തേ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി. തസ്മാ യഥാവുത്തസീമാപേക്ഖവസേനേവേതാസം സത്തബ്ഭന്തരഉദകുക്ഖേപസീമാനം ഉപ്പത്തി, തബ്ബിഗമേന വിനാസോ ച ഗഹേതബ്ബാതി അമ്ഹാകം ഖന്തി. വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. അഞ്ഞോ വാ പകാരോ ഇതോ യുത്തതരോ ഗവേസിതബ്ബോ.

ഇധ പന ‘‘അരഞ്ഞേ സമന്താ സത്തബ്ഭന്തരാ’’തി ഏവം പാളിയം വിഞ്ഝാടവിസദിസേ അരഞ്ഞേ സമന്താ സത്തബ്ഭന്തരാതി അട്ഠകഥായഞ്ച രുക്ഖാദിനിരന്തരേപി അരഞ്ഞേ സത്തബ്ഭന്തരസീമായ വിഹിതത്താ അത്തനോ നിസ്സയഭൂതായ അരഞ്ഞസീമായ സഹ ഏതസ്സാ രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേ ദോസാഭാവോ പഗേവ അഗാമകേ രുക്ഖേതി നിസ്സിതേപി പദേസേ ചീവരവിപ്പവാസസ്സ രുക്ഖപരിഹാരം വിനാവ അബ്ഭോകാസപരിഹാരോവ അനുമതോതി സിദ്ധോതി വേദിതബ്ബോ.

ഉപചാരത്ഥായാതി സീമന്തരികത്ഥായ സത്തബ്ഭന്തരതോ അധികം വട്ടതി. ഊനകം പന ന വട്ടതി ഏവ സത്തബ്ഭന്തരപരിച്ഛേദസ്സ ദുബ്ബിജാനത്താ. തസ്മാ സങ്ഘം വിനാ ഏകേനാപി ഭിക്ഖുനാ ബഹി തിട്ഠന്തേന അഞ്ഞം സത്തബ്ഭന്തരം അതിക്കമിത്വാ അതിദൂരേ ഏവ ഠാതബ്ബം, ഇതരഥാ കമ്മകോപസങ്കതോ. ഉദകുക്ഖേപേപി ഏസേവ നയോ. തേനേവ വക്ഖതി ''ഊനകം പന ന വട്ടതീ''തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൪൭). ഇദഞ്ചേത്ഥ സീമന്തരികവിധാനം ഭിന്നം ബദ്ധസീമാനം സീമന്തരികാനുജാനനസുത്താനുലോമതോ സിദ്ധന്തി ദട്ഠബ്ബം. കിഞ്ചാപി ഹി ഭഗവതാ നിദാനവസേന ഏകഗാമസീമാനിസ്സിതാനം , ഏകസഭാഗാനഞ്ച ദ്വിന്നം ബദ്ധസീമാനമേവ അഞ്ഞമഞ്ഞം സമ്ഭേദജ്ഝോത്ഥരണദോസപരിഹാരായ സീമന്തരികാ അനുഞ്ഞാതാ, തഥാപി തദനുലോമതോ ഏകഅരഞ്ഞസീമാനദിആദിസീമഞ്ച നിസ്സിതാനം ഏകസഭാഗാനം ദ്വിന്നം സത്തബ്ഭന്തരസീമാനമ്പി ഉദകുക്ഖേപസീമാനമ്പി അഞ്ഞമഞ്ഞം സമ്ഭേദജ്ഝോത്ഥരണം, സീമന്തരികം വിനാ അബ്യവധാനേന ഠാനഞ്ച ഭഗവതാ അനഭിമതമേവാതി ഞത്വാ **അട്ഠകഥാചരിയാ** ഇധാപി സീമന്തരികവിധാനമകംസു. വിസഭാഗസീമാനമ്പി ഹി ഏകസീമാനിസ്സിതത്തം, ഏകസഭാഗത്തഞ്ചാതി ദ്വീഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതേ സതി ഏകം സീമന്തരികം വിനാ ഠാനം സമ്ഭേദായ ഹോതി, നാസതീതി ദട്ഠബ്ബം. സീമന്തരികവിധാനസാമത്ഥിയേനേവ ചേതാസം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധോപി ബദ്ധസീമാനം വിയ അഞ്ഞമഞ്ഞം ന വട്ടതീതി അയമ്പി നയതോ ദസ്സിതോ ഏവാതി ഗഹേതബ്ബം.

''സഭാവേനേവാ''തി ഇമിനാ ഗാമസീമാ വിയ അബദ്ധസീമാതി ദസ്സേതി. **സബ്ബമേത്ഥ സങ്ഘകമ്മം കാതും വട്ടതീ**തി സമാനസംവാസാ ഏകൂപോസഥാതി ദസ്സേതി. **യേന കേനചീ**തി അന്തമസോ സൂകരാദിനാ സത്തേന. മഹോഘേന പന ഉന്നതട്ഠാനതോ നിന്നട്ഠാനേ പതന്തേന ഖതോ ഖുദ്ദകോ വാ മഹന്തോ വാ ലക്ഖണയുത്തോ ജാതസ്സരോവ. ഏത്ഥാപി ഖുദ്ദകേ ഉദകുക്ഖേപകിച്ചം നത്ഥി, സമുദ്ദേ പന സബ്ബഥാ ഉദകുക്ഖേപസീമായമേവ കമ്മം കാതബ്ബം സോധേതും ദുക്കരത്താ.

പുന തത്ഥാതി ലോകവോഹാരസിദ്ധാസു ഏതാസു നദിആദീസു തീസു അബദ്ധസീമാസു പുന വഗ്ഗകമ്മപരിഹാരത്ഥം സാസനവോഹാരസിദ്ധായ അബദ്ധസീമായ പരിച്ഛേദം ദസ്സേന്തോതി അധിപ്പായോ. പാളിയം **യം മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സാ**തിആദീസു ഉദകം ഉക്ഖിപിത്വാ ഖിപീയതി ഏത്ഥാതി ഉദകുക്ഖേപോ, ഉദകസ്സ പതനോകാസോ, തസ്മാ **ഉദകുക്ഖേപാ**. അയഞ്ഹേത്ഥ പദസമ്ബന്ധവസേന അത്ഥോ - പരിസപരിയന്തതോ പട്ഠായ സമന്താ യാവ മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ ഉദകുക്ഖേപോ ഉദകപതനട്ഠാനം, താവ യം തം പരിച്ഛിന്നട്ഠാനം, അയം തത്ഥ നദിആദീസു അപരാ സമാനസംവാസാ ഉദകുക്ഖേപസീമാതി.

തസ്സ അന്തോതി തസ്സ ഉദകുക്ഖേപപരിച്ഛിന്നസ്സ ഠാനസ്സ അന്തോ. ന കേവലഞ്ച തസ്സേവ അന്തോ, തതോ ബഹിപി, ഏകസ്സ ഉദകുക്ഖേപസ്സ അന്തോ ഠാതും ന വട്ടതീതി വചനം ഉദകുക്ഖേപപരിച്ഛേദസ്സ ദുബ്ബിജാനതോ കമ്മകോപസങ്കാ ഹോതീതി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** ''പരിച്ഛേദബ്ഭന്തരേ ഹത്ഥപാസം വിജഹിത്വാ ഠിതോപി പരിച്ഛേദതോ ബഹി അഞ്ഞം

തത്തകംയേവ പരിച്ഛേദം അനതിക്കമിത്വാ ഠിതോപി കമ്മം കോപേതി ഇദം സബ്ബഅട്ഠകഥാസു സന്നിട്ഠാന''ന്തി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനവണ്ണനാ) വുത്തം. യം പനേത്ഥ **സാരത്ഥദീപനിയം** ''തസ്സ അന്തോ ഹത്ഥപാസം വിജഹിത്വാ ഠിതോ കമ്മം കോപേതീതി ഇമിനാ ബഹിപരിച്ഛേദതോ യത്ഥ കത്ഥചി ഠിതോ കമ്മം ന കോപേതീ''തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ മഹാവഗ്ഗ ൩.൧൪൭) വത്വാ മാതികാട്ഠകഥാവചനമ്പി പടിക്ഖിപിത്വാ ''നേവ പാളിയം ന അട്ഠകഥായം ഉപലബ്ഭതീ''തിആദി ബഹു പപഞ്ചിതം, തം ന സുന്ദരം ഇധ അട്ഠകഥാവചനേന മാതികാട്ഠകഥാവചനസ്സ നയതോ സംസന്ദനതോ സങ്ഘടനതോ. തഥാ ഹി ദിന്നം ഉദകുക്ഖേപപരിച്ഛേദാനമന്തരാ വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലമത്തമ്പി സീമന്തരികം അട്ഠപേത്വാ ''അഞ്ഞോ ഉദകുക്ഖേപോ സീമന്തരികായ ഠപേതബ്ബോ, തതോ അധികം വട്ടതി ഏവ, ഊനകം പന ന വട്ടതീ''തി ഏവം ഇധേവ വുത്തേന ഇമിനാ അട്ഠകഥാവചനേന സീമന്തരികോപചാരേന ഉദകുക്ഖേപതോ ഊനകേ ഠപിതേ സീമായ സീമാസമ്ഭേദതോ കമ്മകോപോപി വുത്തോ ഏവ. യദഗ്ഗേന ച ഏവം വുത്തോ, തദഗ്ഗേന തത്ഥ ഏകഭിക്ഖുനോ പവേസേപി സതി തസ്സ സീമട്ഠഭാവതോ കമ്മകോപോ വുത്തോ ഏവ ഹോതി. അട്ഠകഥായം ''ഊനകം പന ന വട്ടതീ''തി കഥനഞ്ചേതം ഉദകുക്ഖേപപരിച്ഛേദസ്സ ദുബ്ബിജാനന്തേനപി സീമാസമ്ഭേദസങ്കാപരിഹാരത്ഥം വുത്തം. സത്തബ്ഭന്തരസീമാനമന്തരാ തത്തകപരിച്ഛേദേനേവ സീമന്തരികവിധാനവചനതോപി ഏതാസം ദുബ്ബിജാനപരിച്ഛേദതാ, തത്ഥ ച ഠിതാനം കമ്മകോപസങ്കാ സിജ്ഝതി. കമ്മകോപസങ്കട്ഠാനമ്പി ആചരിയാ ദൂരതോ പരിഹാരത്ഥം കമ്മകോപട്ഠാനന്തി വത്വാവ ഠപേസുന്തി ഗഹേതബ്ബം.

തന്തി സീമം. **''സീഘമേവ അതിക്കാമേതീ''**തി ഇമിനാ തം അനതിക്കമിത്വാ അന്തോ ഏവ പരിവത്തമാനായ കാതും വട്ടതീതി ദസ്സേതി. ഏതദത്ഥമേവ ഹി വാലുകാദീഹി സീമാപരിച്ഛിന്ദനം, ഇതരഥാ ബഹി പരിവത്താ നു ഖോ, നോ വാതി കമ്മകോപസങ്കാ ഭവേയ്യാതി. **അഞ്ഞിസ്സാ അനുസ്സാവനാതി** കേവലായ നദിസീമായ അനുസ്സാവനാ . **അന്തോനദിയം ജാതരുക്ഖേ വാതി** ഉദകുക്ഖേപപരിച്ഛേദസ്സ ബഹി ഠിതേ രുക്ഖേപി വാ. ബഹിനദിതീരമേവ ഹി വിസഭാഗസീമത്താ അബന്ധിതബ്ബട്ഠാനം, ന അന്തോനദീ നിസ്സയത്തേന സഭാഗത്താ. തേനേവ ''ബഹിനദിതീരേ വിഹാരസീമായ വാ''തിആദിനാ തീരമേവ അബന്ധിതബ്ബട്ഠാനത്തേന ദസ്സിതം, ന പന നദീ. **''രുക്ഖേപി ഠിതേഹീ''**തി ഇദം അന്തോഉദകുക്ഖേപട്ഠം സന്ധായ വുത്തം. ന ഹി ബഹിഉദകുക്ഖേപേ ഭിക്ഖൂനം ഠാതും വട്ടതി.

രുക്ഖസ്സാതി തസ്സേവ അന്തോഉദകുക്ഖേപട്ഠസ്സ രുക്ഖസ്സ. **സീമം വാ സോധേത്വാതി** യഥാവുത്തം വിഹാരേ ബദ്ധസീമം, ഗാമസീമഞ്ച തത്ഥ ഠിതഭിക്ഖൂനം ഹത്ഥപാസാനയനബഹിസീമാകരണവസേനേവ സോധേത്വാ. യഥാ ച ഉദകുക്ഖേപസീമായം കമ്മം കരോന്തേഹി, ഏവം ബദ്ധസീമായം, ഗാമസീമായം വാ കമ്മം കരോന്തേഹിപി ഉദകുക്ഖേപസീമട്ഠേ സോധേത്വാവ കാതബ്ബം. ഏതേനേവ സത്തബ്ഭന്തരഅരഞ്ഞസീമാഹിപി ഉദകുക്ഖേപസീമായ, ഇമായ ച സദ്ധിം താസം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധദോസോപി നയതോ ദസ്സിതോവ ഹോതി. ഇമിനാവ നയേന സത്തബ്ഭന്തരസീമായ ബദ്ധസീമാഗാമസീമാഹിപി സദ്ധിം, ഏതാസഞ്ച സത്തബ്ഭന്തരസീമായ സദ്ധിം സമ്ബന്ധദോസോ ഞാതബ്ബോ.

അട്ഠകഥായം പനേതം സബ്ബം വുത്തനയതോ സക്കാ ഞാതുന്തി അഞ്ഞമഞ്ഞസമാസന്നാനമേവേത്ഥ ദസ്സിതം.

തത്രിദം സുത്താനുലോമതോ നയഗ്ഗഹണമുഖം - യഥാ ഹി ബദ്ധസീമായം സമ്മതാ വിപത്തിസീമാ ഹോതീതി താസം അഞ്ഞമഞ്ഞം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധോ ന വട്ടതി, ഏവം നദിആദീസു സമ്മതാപി ബദ്ധസീമാ വിപത്തിസീമാവ ഹോതീതി താഹിപി സദ്ധിം തസ്സാ രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധോ ന വട്ടതീതി സിജ്ഝതി. ഇമിനാ നയേന സത്തബ്ഭന്തരസീമായ ഗാമനദിആദീഹി സദ്ധിം, ഉദകുക്ഖേപസീമായ ച അരഞ്ഞാദീഹി സദ്ധിം രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധസ്സ ന വട്ടനകഭാവോ ഞാതബ്ബോ, ഏവമേതാ ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതാ ബദ്ധസീമാ സത്തബ്ഭന്തരഉദകുക്ഖേപസീമാ അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ചേവ അത്തനോ നിസ്സയവിരഹിതാഹി ഇതരീതരാസം നിസ്സയസീമാഹി ച രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേ സതി സമ്ഭേദദോസമാപജ്ജതീതി സുത്താനുലോമനയോ ഞാതബ്ബോവ.

അത്തനോ അത്തനോ പന നിസ്സയഭൂതഗാമാദീഹി സദ്ധിം ബദ്ധസീമാദീനം തിസ്സന്നം ഉപ്പത്തികാലേ ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതസ്സ സമ്ഭേദജ്ഝോത്ഥരണസ്സ അനുലോമതോ രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധോപി അനുഞ്ഞാതോവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. യദി ഏവം ഉദകുക്ഖേപബദ്ധസീമാദീനം അന്തരാ കസ്മാ സീമന്തരികാ ന വിഹിതാതി? നിസ്സയഭേദസഭാവഭേദേഹി സയമേവ ഭിന്നത്താ. ഏകനിസ്സയഏകസഭാവാനമേവ ഹി സീമന്തരികായ വിനാസം കരോതീതി വുത്തോവായമത്ഥോ. ഏതേനേവ നദിനിമിത്തം കത്വാ ബദ്ധായ സീമായ സങ്ഘേ കമ്മം കരോന്തേ നദിയമ്പി യാവ ഗാമഖേത്തം ആഹച്ച ഠിതായ ഉദകുക്ഖേപസീമായ അഞ്ഞേസം കമ്മം കാതും വട്ടതീതി സിദ്ധം ഹോതി. യാ പനേതാ ലോകവോഹാരസിദ്ധാ ഗാമാരഞ്ഞനദിസമുദ്ദജാതസ്സരസീമാ പഞ്ച, താ അഞ്ഞമഞ്ഞരുക്ഖാദിസമ്ബന്ധേപി സമ്ഭേദദോസം നാപജ്ജതി, തഥാ ലോകവോഹാരാഭാവതോ. ന ഹി ഗാമാദയോ ഗാമന്തരാദീഹി, നദിആദീഹി ച രുക്ഖാദിസമ്ബന്ധമത്തേന സമ്ഭിന്നാതി ലോകേ വോഹരന്തി. ലോകവോഹാരസിദ്ധാനഞ്ച ലോകവോഹാരതോവ സമ്ഭേദോ വാ അസമ്ഭേദോ വാ ഗഹേതബ്ബോ, നാഞ്ഞതോ. തേനേവ അട്ഠകഥായം താസം അഞ്ഞമഞ്ഞം കത്ഥചിപി സമ്ഭേദനയോ ന ദസ്സിതോ, സാസനവോഹാരസിദ്ധോയേവ ദസ്സിതോതി.

ഏത്ഥ പന ബദ്ധസീമായ താവ "ഹേട്ഠാ പഥവീസന്ധാരകം ഉദകപരിയന്തം കത്വാ സീമാഗതാ ഹോതീ"തിആദിനാ (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൩൮) അധോഭാഗപരിച്ഛേദോ അട്ഠകഥായം സബ്ബഥാ ദസ്സിതോ. ഗാമസീമാദീനം പന ന ദസ്സിതോ. കഥമയം ജാനിതബ്ബോതി? കേചി താവേത്ഥ "ഗാമസീമാദയോപി ബദ്ധസീമാ വിയ പഥവീസന്ധാരകം ഉദകം ആഹച്ച തിട്ഠതീ"തി വദന്തി.

കേചി പന തം പടിക്ഖിപിത്വാ "നദിസമുദ്ദജാതസ്സരസീമാ, താവ തന്നിസ്സിതഉദകുക്ഖേപസീമാ ച പഥവിയാ ഉപരിതലേ, ഹേട്ഠാ ച ഉദകജ്ഝോത്ഥരണപ്പദേസേ ഏവ തിട്ഠന്തി, ന തതോ ഹേട്ഠാ ഉദകസ്സ അജ്ഝോത്ഥരണാഭാവാ. സചേ പന ഉദകോഘാദിനാ യോജനപ്പമാണമ്പി നിന്നട്ഠാനം ഹോതി, നദിസീമാദയോവ ഹോന്തി, ന തതോ ഹേട്ഠാ. തസ്മാ നദിആദീനം ഹേട്ഠാ ബഹിതീരമുഖേന ഉമങ്ഗേന, ഇദ്ധിയാ വാ പവിട്ഠോ ഭിക്ഖു നദിയം ഠിതാനം കമ്മം ന കോപേതി. സോ പന ആസന്നഗാമേ ഭിക്ഖൂനം കമ്മം കോപേതി. സചേ പന സോ ഉഭിന്നം തീരഗാമാനം മജ്ഝേ

നിസിന്നോ ഹോതി, ഉഭയഗാമട്ഠാനം കമ്മം കോപേതി. സചേ പന തീരം ഗാമഖേത്തം ന ഹോതി, അഗാമകാരഞ്ഞമേവ. തത്ഥ പന തീരദ്വയേപി സത്തബ്ഭന്തരസീമം വിനാ കേവലായ ഖുദ്ദകാരഞ്ഞസീമായ കമ്മം കരോന്താനം കമ്മം കോപേതി. സചേ സത്തബ്ഭന്തരസീമായം കരോന്തി, തദാ യദി തേസം സത്തബ്ഭന്തരസീമായ പരിച്ഛേദോ ഏതസ്സ നിസിന്നോകാസസ്സ പരതോ ഏകം സത്തബ്ഭന്തരം അതിക്കമിത്വാ ഠിതോ ന കമ്മകോപോ . നോ ചേ, കമ്മകോപോ. ഗാമസീമായം പന അന്തോഉമങ്ഗേ വാ ബിലേ വാ യത്ഥ പവിസിതും സക്കാ, യത്ഥ വാ സുവണ്ണമണിആദിം ഖണിത്വാ ഗണ്ഹന്തി, ഗഹേതും സക്കാതി വാ സമ്ഭാവനാ ഹോതി, തത്തകം ഹേട്ഠാപി ഗാമസീമാ, തത്ഥ ഇദ്ധിയാ അന്തോ നിസിന്നോപി കമ്മം കോപേതി. യത്ഥ പന പകതിമനുസ്സാനം പവേസസമ്ഭാവനാപി നത്ഥി, തം സബ്ബം യാവ പഥവിസന്ധാരകഉദകാ അരഞ്ഞസീമാവ, ന ഗാമസീമാ. അരഞ്ഞസീമായമ്പി ഏസേവ നയോ. തത്ഥപി ഹി യത്തകേ പദേസേ പവേസസമ്ഭാവനാ, തത്തകമേവ ഉപരിതലേ അരഞ്ഞസീമാ പവത്തതി. തതോ പന ഹേട്ഠാ ന അരഞ്ഞസീമാ, തത്ഥ ഉപരിതലേന സഹ ഏകാരഞ്ഞവോഹാരാഭാവതോ. ന ഹി തത്ഥ പവിട്ഠം അരഞ്ഞം പവിട്ഠോ തി വോഹരന്തി. തസ്മാ തത്രട്ഠോ ഉപരി അരഞ്ഞട്ഠാനം കമ്മം ന കോപേതി ഉമങ്ഗനദിയം ഠിതോ വിയ ഉപരിനദിയം ഠിതാനം. ഏകസ്മിഞ്ഹി ചക്കവാളേ ഗാമനദിസമുദ്ദജാതസ്സരേ മുഞ്ചിത്വാ തദവസേസം അമനുസ്സാവാസം ദേവബ്രഹ്മലോകം ഉപാദായ സബ്ബം അരഞ്ഞമേവ. 'ഗാമാ വാ അരഞ്ഞാ വാ'തി വുത്തത്താ ഹി നദിസമുദ്ദജാതസ്സരാദിപി അരഞ്ഞമേവ. ഇധ പന നദിആദീനം വിസും സീമാഭാവേന ഗഹിതത്താ തദവസേസമേവ അരഞ്ഞം ഗഹേതബ്ബം. തത്ഥ ച യത്തകേ പദേസേ ഏകം 'അരഞ്ഞ'ന്തി വോഹരന്തി, അയമേകാരഞ്ഞസീമാ. ഇന്ദപുരഞ്ഹി സബ്ബം ഏകാരഞ്ഞസീമാ. തഥാ അസുരയക്ഖപുരാദി. ആകാസട്ഠദേവബ്രഹ്മവിമാനാനി പന സമന്താ ആകാസപരിച്ഛിന്നാനി പച്ചേകം അരഞ്ഞസീമാ സമുദ്ദമജ്ഝേ പബ്ബതദീപകാ വിയ. തത്ഥ സബ്ബത്ഥ സത്തബ്ഭന്തരസീമായം, അരഞ്ഞസീമായമേവ വാതി കമ്മം കാതബ്ബം. തസ്മാ ഇധാപി ഉപരിഅരഞ്ഞതലേന സദ്ധിം ഹേട്ഠാപഥവിയാ അരഞ്ഞവോഹാരാഭാവാ വിസും അരഞ്ഞസീമാതി ഗഹേതബ്ബം. തേനേവേത്ഥ ഗാമനദിആദിസീമാകഥായ **അട്ഠകഥായം** 'ഇദ്ധിമാ ഭിക്ഖു ഹേട്ഠാപഥവിതലേ ഠിതോ കമ്മം കോപേതീ'തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൩൨) ബദ്ധസീമായം ദസ്സിതനയോ ന ദസ്സിതോ''തി വദന്തി.

ഇദഞ്ചേതാസം ഗാമസീമാദീനം ഹേട്ഠാപമാണദസ്സനം സുത്താദിവിരോധാഭാവാ യുത്തം വിയ ദിസ്സതി. വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. ഏവം ഗഹണേ ച ഗാമസീമായം സമ്മതാ ബദ്ധസീമാ ഉപരി ഗാമസീമം, ഹേട്ഠാ ഉദകപരിയന്തം അരഞ്ഞസീമഞ്ച അവത്ഥരതീതി തസ്സാ അരഞ്ഞസീമാപി ഖേത്തന്തി സിജ്ഝതി. ഭഗവതാ ച ''സബ്ബാ, ഭിക്ഖവേ, നദീ അസീമാ''തിആദിനാ (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൪൭) നദിസമുദ്ദജാതസ്സരാ ബദ്ധസീമായ അഖേത്തഭാവേന വുത്താ, ന പന അരഞ്ഞം. തസ്മാ അരഞ്ഞമ്പി ബദ്ധസീമായ ഖേത്തമേവാതി ഗഹേതബ്ബം. യദി ഏവം കസ്മാ തത്ഥ സാ ന ബജ്ഝതീതി? പയോജനാഭാവാ. സീമാപേക്ഖാനന്തരമേവ സത്തബ്ഭന്തരസീമായ സമ്ഭവതോ. തസ്സാ ച ഉപരി സമ്മതായ ബദ്ധസീമായ സമ്ഭേദജ്ഝോത്ഥരണാനുലോമതോ വിപത്തിസീമാ ഏവ സിയാ. ഗാമഖേത്തേ പന ഠത്വാ അഗാമകാരഞ്ഞേകദേസമ്പി അന്തോകരിത്വാ സമ്മതാ കിഞ്ചാപി സുസമ്മതാ,

അഗാമകാരഞ്ഞേ ഭഗവതാ വിഹിതായ സത്തബ്ഭന്തരസീമായപി അനിവത്തിതോ. തത്ഥ പന കമ്മം കാതും പവിട്ഠാനമ്പി തതോ ബഹി കേവലാരഞ്ഞേ കരോന്താനമ്പി അന്തരാ തീണി സത്തബ്ഭന്തരാനി ഠപേതബ്ബാനി, അഞ്ഞഥാ വിപത്തി ഏവ സിയാതി സബ്ബഥാ നിരത്ഥകമേവ അഗാമകാരഞ്ഞേ ബദ്ധസീമാകരണന്തി വേദിതബ്ബം.

അന്തോനദിയം പവിട്ഠസാഖായാതി നദിയാ പഥവിതലം ആഹച്ച ഠിതായ സാഖായപി, പഗേവ അനാഹച്ച ഠിതായ. പാരോഹേപി ഏസേവ നയോ. ഏതേന സഭാഗം നദിസീമം ഫുസിത്വാ ഠിതേനപി വിസഭാഗസീമാസമ്ബന്ധസാഖാദിനാ ഉദകുക്ഖേപസീമായ സമ്ബന്ധോ ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി. ഏതേനേവ മഹാസീമം, ഗാമസീമഞ്ച ഫുസിത്വാ ഠിതേന സാഖാദിനാ മാളകസീമായ സമ്ബന്ധോ ന വട്ടതീതി ഞാപിതോതി ദട്ഠബ്ബോ.

അന്തോനദിയംയേവാതി സേതുപാദാനം തീരട്ഠതം നിവത്തേതി. തേന ഉദകുക്ഖേപപരിച്ഛേദതോ ബഹി നദിയം പതിട്ഠിതത്തേപി സമ്ഭേദാഭാവം ദസ്സേതി. തേനാഹ ''ബഹിതീരേ പതിട്ഠിതാ''തിആദി. യദി ഹി ഉദകുക്ഖേപതോ ബഹി അന്തോനദിയമ്പി പതിട്ഠിതത്തേ സമ്ഭേദോ ഭവേയ്യ, തമ്പി പടിക്ഖിപിതബ്ബം ഭവേയ്യ കമ്മകോപസ്സ സമാനത്താ, ന ച പടിക്ഖിത്തം. തസ്മാ സബ്ബത്ഥ അത്തനോ നിസ്സയസീമായ സമ്ഭേദദോസോ നത്ഥേവാതി ഗഹേതബ്ബം.

ആവരണേന വാതി ദാരുആദിം നിഖണിത്വാ ഉദകനിവാരണേന. **കോട്ടകബന്ധനേന വാ**തി മത്തികാദീഹി പൂരേത്വാ കതസേതുബന്ധേന. ഉഭയേനാപി ആവരണമേവ ദസ്സേതി. ''നദിം വിനാസേത്വാ''തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതി **''ഹേട്ഠാ പാളി ബദ്ധാ''**തി, ഹേട്ഠാ നദിം ആവരിത്വാ പാളി ബദ്ധാതി അത്ഥോ. **ഛഡ്ഡിതമോദക**ന്തി അതിരിത്തോദകം. **''നദിം ഓത്ഥരിത്വാ സന്ദനട്ഠാനതോ''**തി ഇമിനാ തളാകനദീനം അന്തരാ പവത്തനട്ഠാനേ ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി. **ഉപ്പതിത്വാ**തി തീരാദിഭിന്ദനവസേന വിപുലാ ഹുത്വാ. **വിഹാരസീമ**ന്തി ബദ്ധസീമം.

അഗമനപഥേതി തദഹേവ ഗന്ത്വാ നിവത്തിതും അസക്കുണേയ്യേ. **അരഞ്ഞസീമാസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതീ**തി ലോകവോഹാരസിദ്ധം അഗാമകാരഞ്ഞസീമം സന്ധായ വദതി. **തത്ഥാ**തി പകതിയാ മച്ഛബന്ധാനം ഗമനപഥേസു ദീപകേസു.

തം ഠാനന്തി ആവാടാദീനം കതട്ഠാനമേവ, ന അകതന്തി അത്ഥോ. **ലോണീ**തി സമുദ്ദോദകസ്സ ഉപ്പത്തിവേഗനിന്നോ മാതികാകാരേന പവത്തനകോ.

ഏര്വ്വ. സമ്ഭിന്ദന്തീതി യഥാ ചതൂഹി ഭിക്ഖൂഹി നിസീദിതും ന സക്കാ, തത്തകതോ പട്ഠായ യാവ കേസഗ്ഗമത്തമ്പി അന്തോസീമായ കരോന്തോ സമ്ഭിന്ദതി. ചതുന്നം ഭിക്ഖൂനം പഹോനകതോ പട്ഠായ യാവ സകലമ്പി അന്തോ കരോന്തോ അജ്ഝോത്ഥരന്തീതി വേദിതബ്ബം. **സംസട്ഠവിടപാ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞം സിബ്ബിത്വാ ഠിതമഹാസാഖമൂലാ, ഏതേന അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ അച്ചാസന്നതം ദീപേതി. സാഖായ സാഖം ഫുസന്താ ഹി ദൂരട്ഠാപി സിയ്യും, തതോ ഏകംസതോ സമ്ഭേദലക്ഖണം ദസ്സിതം ന സിയാതി തം ദസ്സേതും വിടപഗ്ഗഹണം കതം. ഏവഞ്ഹി ഭിക്ഖൂനം നിസീദിതും അപ്പഹോനകട്ഠാനം

അത്തനോ സീമായ അന്തോസീമട്ഠം കരിത്വാ പുരാണവിഹാരം കരോന്തോ സീമായ സീമം സമ്ഭിന്ദതി നാമ, ന തതോ പരന്തി ദസ്സിതമേവ ഹോതി. **ബദ്ധാ ഹോതീ**തി പോരാണകവിഹാരസീമം സന്ധായ വുത്തം. **അമ്ബ**ന്തി അപരേന സമയേന പുരാണവിഹാരപരിക്ഖേപാദീനം വിനട്ഠത്താ അജാനന്താനം തം പുരാണസീമായ നിമിത്തഭൂതം അമ്ബം. അത്തനോ സീമായ അന്തോസീമട്ഠം കരിത്വാ പുരാണവിഹാരസീമട്ഠം ജമ്ബും കിത്തേത്വാ അമ്ബജമ്ബൂനം അന്തരേ യം ഠാനം, തം അത്തനോ സീമായ പവേസേത്വാ ബന്ധന്തീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച പുരാണസീമായ നിമിത്തഭൂതസ്സ ഗാമട്ഠസ്സ അമ്ബരുക്ഖസ്സ അന്തോസീമട്ഠായ ജമ്ബുയാ സഹ സംസട്ഠവിടപത്തേപി സീമായ ബന്ധനകാലേ വിപത്തി വാ പച്ഛാ ഗാമസീമായ സഹ സമ്ഭേദോ വാ കമ്മവിപത്തി വാ ന ഹോതീതി മുഖതോവ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

പദേസന്തി സങ്ഘസ്സ നിസീദനപ്പഹോനകപ്പദേസം. **"സീമന്തരികം ഠപേത്വാ"**തിആദിനാ സമ്ഭേദജ്ഝോത്ഥരണം അകത്വാ ബദ്ധസീമാഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഫുസാപേത്വാ അബ്യവധാനേന ബദ്ധാപി സീമാ അസീമാ ഏവാതി ദസ്സേതി. തസ്മാ ഏകദ്വങ്ഗുലമത്താപി സീമന്തരികാ വട്ടതി ഏവ. സാ പന ദുബ്ബോധാതി അട്ഠകഥാസു ചതുരങ്ഗുലാദികാ വുത്താതി ദട്ഠബ്ബം. **ദ്വിന്നം സീമാന**ന്തി ദ്വിന്നം ബദ്ധസീമാനം. **നിമിത്തം ഹോതീ**തി നിമിത്തസ്സ സീമതോ ബാഹിരത്താ ബന്ധനകാലേ താവ സമ്ഭേദദോസോ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ . ന കേവലഞ്ച നിമിത്തകത്താ ഏവ സങ്കരം കരോതി , അഥ ഖോ സീമന്തരികായ ഠിതോ അഞ്ഞോപി രുക്ഖോ കരോതി ഏവ. തസ്മാ അപ്പമത്തികായ സീമന്തരികായ വഡ്ഢനകാ രുക്ഖാദയോ ന വട്ടന്തി ഏവ. ഏത്ഥ ച ഉപരി ദിസ്സമാനഖന്ധസാഖാദിപവേസേ ഏവ സങ്കരദോസസ്സ സബ്ബത്ഥ ദസ്സിതത്താ അദിസ്സമാനാനം മൂലാനം പവേസേപി ഭൂമിഗതികത്താ ദോസോ നത്ഥീതി സിജ്ഝതി. സചേ പന മൂലാനിപി ദിസ്സമാനാനേവ പവിസന്തി, സങ്കരോവ. പബ്ബതപാസാണാ പന ദിസ്സമാനാപി ഭൂമിഗതികാ ഏവ. യദി പന ബന്ധനകാലേ ഏവ ഏകോ ഥൂലരുക്ഖോ ഉഭയമ്പി സീമം ആഹച്ച തിട്ഠതി, പച്ഛാ ബദ്ധാ അസീമാ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

സീമാസങ്കരന്തി സീമാസമ്ഭേദം. യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** വുത്തം "സീമാസങ്കരം കരോതീതി വഡ്ഢിത്വാ സീമപ്പദേസം പവിട്ഠേ ദ്വിന്നം സീമാനം ഗതട്ഠാനസ്സ ദുവിഞ്ഞേയ്യത്താ വുത്ത"ന്തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ മഹാവഗ്ഗ ൩.൧൪൮), തം ന യുത്തം ഗാമസീമായപി സഹ സങ്കരം കരോതീതി വത്തബ്ബതോ. തഥാപി ഹി നിമിത്തേ വഡ്ഢിതേ ഗാമസീമാബദ്ധസീമാനം ഗതട്ഠാനം ദുബ്ബിഞ്ഞേയ്യമേവ ഹോതി, തഥ പന അവത്വാ ദ്വിന്നം ബദ്ധസീമാനമേവ സങ്കരസ്സ വുത്തത്താ യഥാവുത്തസമ്ബദ്ധദോസോവ സങ്കര-സദ്ദേന വുത്തോതി ഗഹേതബ്ബം. പാളിയം പന നിദാനവസേന "യേസം, ഭിക്ഖവേ, സീമാ പച്ഛാ സമ്മതാ, തേസം തം കമ്മം അധമ്മിക"ന്തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൧൪൮) പച്ഛാ സമ്മതായ അസീമത്തേ വുത്തേപി ദ്വീസു ഗാമസീമാസു ഠത്വാ ദ്വീഹി സങ്ഘേഹി സമ്ഭേദം വാ അജ്ഝോത്ഥരണം വാ കത്വാ സീമന്തരികം അട്ഠപേത്വാ വാ രുക്ഖപാരോഹാദിസമ്ബന്ധം അവിയോജേത്വാ വാ ഏകസ്മിം ഖണേ കമ്മവാചാനിട്ഠാപനവസേന ഏകതോ സമ്മതാനം ദ്വിന്നം സീമാനമ്പി അസീമതാ പകാസിതാതി വേദിതബ്ബം.

ഗാമസീമാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപോസഥഭേദാദികഥാവണ്ണനാ

൧൪൯. അധമ്മേന വഗ്ഗന്തി എത്ഥ ഏകസീമായ ചതൂസു ഭിക്ഖൂസു വിജ്ജമാനേസു പാതിമോക്ഖുദ്ദേസോവ അനുഞ്ഞാതോ, തീസു, ദ്വീസു ച പാരിസുദ്ധിഉപോസഥോവ. ഇധ പന തഥാ അകതത്താ "അധമ്മേനാ"തി വുത്തം. യസ്മാ പന ഛന്ദപാരിസുദ്ധി സങ്ഘേ ഏവ ആഗച്ഛതി, ന ഗണേ, ന പുഗ്ഗലേ, തസ്മാ "വഗ്ഗ"ന്തി വുത്തന്തി.

സചേ പന ദ്വേ സങ്ഘാ ഏകസീമായ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഛന്ദം ആഹരിത്വാ ഏകസ്മിം ഖണേ വിസും സങ്ഘകമ്മം കരോന്തി, ഏത്ഥ കഥന്തി? കേചി പനേതം വട്ടതീതി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം വഗ്ഗകമ്മത്താ . കമ്മം കരോന്താനഞ്ഹി ഛന്ദപാരിസുദ്ധി അഞ്ഞത്ഥ ന ഗച്ഛതി തഥാ വചനാഭാവാ, വിസും വിസും കമ്മകരണത്ഥമേവ സീമായ അനുഞ്ഞാതത്താ ചാതി ഗഹേതബ്ബം. വിഹാരസീമായം പന സങ്ഘേ വിജ്ജമാനേപി കേനചി പച്ചയേന ഖണ്ഡസീമായം തീസു, ദ്വീസു വാ പാരിസുദ്ധിഉപോസഥം കരോന്തേസു കമ്മം ധമ്മേന സമഗ്ഗമേവ ഭിന്നസീമട്ഠത്താതി ദട്ഠബ്ബം.

ഉപോസഥഭേദാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാതിമോക്ഖുദ്ദേസകഥാവണ്ണനാ

൧൫൦. ഏവമേതം ധാരയാമീതി. സുതാ ഖോ പനായസ്മന്തേഹീതി എത്ഥ "ഏവമേതം ധാരയാമീ"തി വത്വാ "ഉദ്ദിട്ഠം ഖോ ആയസ്മന്തോ നിദാനം, സുതാ ഖോ പനായസ്മന്തേഹി ചത്താരോ പാരാജികാ ധമ്മാ"തിആദിനാ വത്തബ്ബം. **മാതികാട്ഠകഥായ**മ്പി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനവണ്ണനാ) ഏവമേവ വുത്തം. **സുതേനാ**തി സുതപദേന.

സവരഭയന്തി വനചരകഭയം. തേനാഹ **"അടവിമനുസ്സഭയ"**ന്തി. നിദാനുദ്ദേസേ അനിട്ഠിതേ പാതിമോക്ഖം നിദ്ദിട്ഠം നാമ ന ഹോതീതി ആഹ **"ദുതിയാദീസു ഉദ്ദേസേസൂ"**തിആദി. **തീഹിപി വിധീഹീ**തി ഓസാരണകഥനസരഭഞ്ഞേഹി. എത്ഥ ച അത്ഥം ഭണിതുകാമതായ വാ ഭണാപേതുകാമതായ വാ സുത്തസ്സ ഓസാരണം **ഓസാരണം** നാമ. തസ്സേവ അത്ഥപ്പകാസനാ **കഥനം** നാമ. കേവലം പാഠസ്സേവ സരേന ഭണനം **സരഭഞ്ഞം** നാമ. **സജ്ഝായം അധിട്ഠഹിത്വാ**തി "സജ്ഝായം കരോമീ"തി ചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ. **ഓസാരേത്വാ പന കഥേന്തേനാ**തി സയമേവ പാഠം വത്വാ പച്ഛാ അത്ഥം കഥേന്തേന.

പാതിമോക്ഖുദ്ദേസകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധമ്മകമ്മപടിക്കോസനാദികഥാവണ്ണനാ

൧൫൫. നവവിധന്തി സങ്ഘഗണപുഗ്ഗലേസു തയോ, സുത്തുദ്ദേസപാരിസുദ്ധിഅധിട്ഠാനവസേന തയോ, ചാതുദ്ദസീപന്നരസീസാമഗ്ഗീവസേന തയോതി നവവിധം. **ചതുബ്ബിധ**ന്തി അധമ്മേനവഗ്ഗാദി ചതുബ്ബിധം. **ദുവിധ**ന്തി ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനിപാതിമോക്ഖവസേന ദുവിധം പാതിമോക്ഖം. **നവവിധ**ന്തി ഭിക്ഖൂനം പഞ്ച, ഭിക്ഖുനീനം ചത്താരോതി നവവിധം പാതിമോക്ഖുദ്ദേസം.

അധമ്മകമ്മപടിക്കോസനാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പക്ഖഗണനാദിഉഗ്ഗഹണാനുജാനനകഥാദിവണ്ണനാ

൧൫൬. കതിമീതി തിഥി-സദ്ദാപേക്ഖം ഇത്ഥിലിങ്ഗം ദട്ഠബ്ബം.

൧൫൭. ഉതുവസ്സേയേവാതി ഹേമന്തഗിമ്ഹേസുയേവ.

൧൬൪. വിഞ്ഞാപേതീതി ഏത്ഥ മനസാ ചിന്തേത്വാ കായവികാരകരണമേവ വിഞ്ഞാപനന്തി ദട്ഠബ്ബം. പാളിയം **അഞ്ഞസ്സ ദാതബ്ബാ പാരിസുദ്ധീ**തി പാരിസുദ്ധിദായകേന പുന അഞ്ഞസ്സ ഭിക്ഖുനോ സന്തികേ ദാതബ്ബാ. **"ഭൂതംയേവ വാ സാമണേരഭാവം ആരോചേതീ"**തി വുത്തത്താ ഊനവീസതിവസ്സകാലേ ഉപസമ്പന്നസ്സ, അന്തിമവത്ഥുഅജ്ഝാപന്നസിക്ഖാപച്ചക്ഖാതാദീനം വാ യാവ ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞാ വത്തതി, താവ തേഹി ആഹടാപി ഛന്ദപാരിസുദ്ധി ആഗച്ഛതി. യദാ പന തേ അത്തനോ സാമണേരാദിഭാവം പടിജാനന്തി, തതോ പട്ഠായേവ നാഗച്ഛതീതി ദസ്സിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. പാളിയമ്പി ഹി "ദിന്നായ പാരിസുദ്ധിയാ സങ്ഘപ്പത്തോ വിബ്ഭമതി…പേ॰… പണ്ഡകോ പടിജാനാതി. തിരച്ഛാനഗതോ പടിജാനാതി. ഉഭതോബ്യഞ്ജനകോ പടിജാനാതി, ആഹടാ ഹോതി പാരിസുദ്ധീ"തി വുത്തത്താ പണ്ഡകാദീനമ്പി ഭിക്ഖുപടിഞ്ഞായ വത്തമാനകാലേസു ഛന്ദപാരിസുദ്ധിയാ ആഗമനം സിദ്ധമേവ. തേനാഹ **"ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥാ"**തി. ഉമ്മത്തകഖിത്തചിത്തവേദനാട്ടാനം പന പകതത്താ അന്തരാമഗ്ഗേ ഉമ്മത്തകാദിഭാവേ പടിഞ്ഞാതേപി തേസം സങ്ഘപ്പത്തമത്തേനേവ ഛന്ദാദി ആഗച്ഛതീതി ദട്ഠബ്ബം.

"ഭിക്ഖൂനം ഹത്ഥപാസ"ന്തി ഇമിനാ ഗണപുഗ്ഗലേസു ഛന്ദപാരിസുദ്ധിയാ അനാഗമനം ദസ്സേതി. "സങ്ഘപ്പത്തോ"തി ഹി പാളിയം വുത്തം. **ബിളാലസങ്ഖലികപാരിസുദ്ധീ**തി ബിളാലഗീവായ ബന്ധനസങ്ഖലികസദിസാ പാരിസുദ്ധി നാമ, യഥാ സങ്ഖലികാ ബിളാലേ ആഗച്ഛന്തേ ഏവ ആഗച്ഛതി, ന അനാഗച്ഛന്തേ തപ്പടിബദ്ധത്താ, ഏവമയം പാരിസുദ്ധിപീതി അത്ഥോ. അഥ വാ യഥാ സങ്ഖലികായ പഠമവലയം ദുതിയവലയം പാപുണാതി, ന തതിയവലയം, ഏവമയമ്പീതി അധിപ്പായോ. ഉപലക്ഖണമത്തഞ്ചേത്ഥ ബിളാല-ഗ്ഗഹണം ദട്ഠബ്ബം.

പക്ഖഗണനാദിഉഗ്ഗഹണാനുജാനനകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഛന്ദദാനകഥാദിവണ്ണനാ

൧൬൫. പാളിയം "സന്തി സങ്ഘസ്സ കരണീയാനീ"തി വത്തബ്ബേ വചനവിപല്ലാസേന **"കരണീയ"**ന്തി വുത്തം.

൧൬൭. "തസ്സ സമ്മുതിദാനകിച്ചം നത്ഥീ"തി ഇദം പാളിയം ഏകദാ സരന്തസ്സേവ സമ്മുതിദാനസ്സ വുത്തത്താ ഏകദാ അസരന്തസ്സ സമ്മുതിഅഭാവേപി തസ്സ അനാഗമനം വഗ്ഗകമ്മായ ന ഹോതീതി വുത്തം. കേചി പന "സോപി ഹത്ഥപാസേവ ആനേതബ്ബോ"തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം.

൧൬൮. സങ്ഘസന്നിപാതതോ പഠമം കാതബ്ബം **പുബ്ബകരണം**. സങ്ഘസന്നിപാതേ കാതബ്ബം **പുബ്ബകിച്ച**ന്തി ദട്ഠബ്ബം. പാളിയം **നോ ചേ അധിട്ഠഹേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ**തി എത്ഥ അസഞ്ചിച്ച അസതിയാ അനാപത്തി. യഥാ ചേത്ഥ, എവം ഉപരിപി. യത്ഥ പന അചിത്തകാപത്തി അത്ഥി, തത്ഥ വക്ഖാമ.

൧൬൯. **"പഞ്ഞത്തം ഹോതീ"**തി ഇമിനാ "ന സാപത്തികേന ഉപോസഥോ കാതബ്ബോ"തി വിസും പടിക്ഖേപാഭാവേപി യഥാവുത്തസുത്തസാമത്ഥിയതോ പഞ്ഞത്തമേവാതി ദസ്സേതി. ഇമിനാ എവ നയേന -

"അട്ഠാനമേതം, ഭിക്ഖവേ, അനവകാസോ യം തഥാഗതോ അപരിസുദ്ധായ പരിസായ ഉപോസഥം കരേയ്യ, പാതിമോക്ഖം ഉദ്ദിസേയ്യാ"തി (ചൂളവ॰ ൩൮൬; അ॰ നി॰ ൮.൨൦; ഉദാ॰ ൪൫) -

ആദിസുത്തനയതോ ച അലജ്ജീഹിപി സദ്ധിം ഉപോസഥകരണമ്പി പടിക്ഖിത്തമേവ അലജ്ജിനിഗ്ഗഹത്ഥത്താ സബ്ബസിക്ഖാപദാനന്തി ദട്ഠബ്ബം. **"പാരിസുദ്ധിദാനപഞ്ഞാപനേനാ"**തി ഇമിനാ സാപത്തികേന പാരിസുദ്ധിപി ന ദാതബ്ബാതി ദീപിതം ഹോതി. **ഉഭോപി ദുക്കട**ന്തി എത്ഥ സഭാഗാപത്തിഭാവം അജാനിത്വാ കേവലം ആപത്തിനാമേനേവ ദേസേന്തസ്സ പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ അചിത്തകമേവ ദുക്കടം ഹോതീതി വദന്തി . യഥാ സങ്ഘോ സഭാഗാപത്തിം ആപന്നോ ഞത്തിം ഠപേത്വാ ഉപോസഥം കാതും ലഭതി, ഏവം തയോപി "സുണന്തു മേ, ആയസ്മന്താ, ഇമേ ഭിക്ഖൂ സഭാഗം ആപത്തിം ആപന്നാ"തിആദിനാ വുത്തനയാനുസാരേനേവ ഗണഞത്തിം ഠപേത്വാ ദ്വീഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം ആരോചേത്വാ ഉപോസഥം കാതും വട്ടതി. ഏകേന പന സാപത്തികേന ദൂരം ഗന്ത്വാപി പടികാതുമേവ വട്ടതി, അസമ്പാപുണന്തേന "ഭിക്ഖും ലഭിത്വാ പടികരിസ്സാമീ"തി ഉപോസഥോ കാതബ്ബോ, പടികരിത്വാ ച പുന ഉപോസഥോ കത്തബ്ബോ.

ഛന്ദദാനകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അനാപത്തിപന്നരസകാദികഥാവണ്ണനാ

൧൭൨. **കേനചി** ൯൩. **കരണീയേന ഗന്ത്വാ**തി സീമാപരിച്ഛേദതോ ബഹിഭൂതം ഗാമം വാ അരഞ്ഞം വാ ഗന്ത്വാതി അത്ഥോ. ഏതേനേവ ഉപോസഥഞത്തിയാ ഠപനകാലേ സമഗ്ഗാ ഏവ തേ ഞത്തിം ഠപേസുന്തി സിദ്ധം. തേനേവ പാളിയം "ഉദ്ദിട്ഠം സുഉദ്ദിട്ഠ"ന്തി സബ്ബപന്നരസകേസുപി വുത്തം. **വഗ്ഗാ സമഗ്ഗസഞ്ഞിനോ**തിആദി പന ഞത്തിയാ നിട്ഠിതായ "കിം സങ്ഘസ്സ പുബ്ബകിച്ച"ന്തിആദീനം (മഹാവ॰ ൧൩൪) വചനക്ഖണേ ബഹിഗതാനം ഭിക്ഖൂനം സീമായ പവിട്ഠത്താ ഭിക്ഖൂ തസ്മിം ഖണേ വഗ്ഗാ ഹോന്തീതി വുത്തം. തേനാഹ **"തേസം സീമം ഓക്കന്തത്താ വഗ്ഗാ"**തിആദി, ഏതേന പാരാജികുദ്ദേസാദിക്ഖണേപി വഗ്ഗസഞ്ഞീനം ഉദ്ദിസന്താനം ആപത്തി ഏവ, ഞത്തിയാ പന പുബ്ബേ നിട്ഠിതത്താ കമ്മകോപോ നത്ഥീതി ദസ്സിതമേവ ഹോതി. ഏവം ഉപരിപി സബ്ബവാരേസു അധിപ്പായോ വേദിതബ്ബോ.

എത്ഥ ച പാളിയം "സബ്ബായ വുട്ഠിതായ...പേ॰... തേസം സന്തികേ പാരിസുദ്ധി ആരോചേതബ്ബാ"തി (മഹാവ॰ ൧൭൨) വുത്തത്താ ബഹിസീമാഗതായ

പരിസായ തേസു യസ്സ കസ്സചി സന്തികേ അനധിട്ഠിതേഹി പാരിസുദ്ധിം ആരോചേതും വട്ടതീതി വദന്തി.

അനാപത്തിപന്നരസകാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ലിങ്ഗാദിദസ്സനകഥാദിവണ്ണനാ

፩൭൯. അഞ്ഞാതകം നാമ അദിട്ഠപുബ്ബന്തി ആഹ **"അഞ്ഞേസം സന്തക"**ന്തി. **അഞ്ഞേസ**ന്തി അത്തനാ അദിട്ഠപുബ്ബാനം. **നാനാസംവാസകഭാവ**ന്തി ലദ്ധിനാനാസംവാസകഭാവം.

፩൮൦. പാളിയം **അഭിവിതരന്തി** സമാനസംവാസകാഭാവം നിച്ഛിനന്തി.

፩൮൧. **ഉപോസഥകാരകാ**തി സങ്ഘുപോസഥകാരകാ. തേനേവ **"അഞ്ഞത്ര സങ്ഘേനാ"**തി വുത്തം. സങ്ഘുപോസഥട്ഠാനതോ ഹി ഗച്ഛന്തേന അത്തചതുത്ഥേനേവ ഗന്തബ്ബം, തിണ്ണം ഭിക്ഖൂനം നിസിന്നട്ഠാനതോ പന ഗച്ഛന്തേന ഏകേന ഭിക്ഖുനാപി സഹ ഗന്തുമ്പി വട്ടതി. പാളിയം **"അഭിക്ഖുകോ ആവാസോ"**തി ഇദം നിദസ്സനമത്തം, സങ്ഘുപോസഥട്ഠാനതോ ഗണപുഗ്ഗലേഹി സഭിക്ഖുകോപി ആവാസോ ന ഗന്തബ്ബോ "അഞ്ഞത്ര സങ്ഘേനാ"തി വുത്തത്താതി വദന്തി. **ഉപോസഥം കരോന്തീ**തി സങ്ഘുപോസഥം വാ ഗണുപോസഥം വാ. **"തസ്സ സന്തിക"**ന്തി ഇദം ഗണുപോസഥട്ഠാനതോ ഗച്ഛന്തം സന്ധായ വുത്തം, അഞ്ഞഥാ "സബ്ബന്തിമേന പരിച്ഛേദേന അത്തചതുത്ഥേന വാ"തി വചനേന വിരുജ്ഝനതോ. **ആരഞ്ഞകേനാ**തി ഏകചാരിനാ. **ഉപോസഥന്തരായോ**തി അത്തനോ ഉപോസഥന്തരായോ.

፩൮൩. പാളിയം **ഭിക്ഖുനിയാ നിസിന്നപരിസായാ**തിആദീസു **ഭിക്ഖുനിയാ**തിആദി കരണത്ഥേ സാമിവചനം.

ലിങ്ഗാദിദസ്സനകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപോസഥക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൨. വസ്സൂപനായികക്ഖന്ധകോ

വസ്സൂപനായികഅനുജാനനകഥാദിവണ്ണനാ

൧൮൪. വസ്സൂപനായികക്ഖന്ധകേ **അപരസ്മിം ദിവസേ**തി ദുതിയേ പാടിപദദിവസേ.

൧൮൭. **അഞ്ഞത്ഥ അരുണം ഉട്ഠാപനേന വാ**തി സാപേക്ഖസ്സ അകരണീയേന ഗന്ത്വാ അഞ്ഞത്ഥ അരുണം ഉട്ഠാപനേന വാ. **പരിഹാനീ**തി ഗുണപരിഹാനി.

൧൮൯. പാളിയം **സത്താഹം സന്നിവത്തോ കാതബ്ബോ**തി സകലം സത്താഹം ബഹി ഏവ അവീതിനാമേത്വാ സത്താഹപരിയോസാനഭൂതം അരുണുട്ഠാനകാലം പുന വിഹാരേവ സമ്ബന്ധവസേന സത്താഹം വിഹാരേ സന്നിവത്തം കാതബ്ബം. സത്താഹപരിയോസാനകാലോ ഹി ഇധ സത്താഹ-സദ്ദേന വുത്തോ, തദപേക്ഖായ ച ''സന്നിവത്തോ''തി പുല്ലിങ്ഗേന വുത്തം. **തീണി പരിഹീനാനീ**തി ഭിക്ഖുനീനം വച്ചകുടിആദീനം പടിക്ഖിത്തത്താ പരിഹീനാനി.

൧൯൬. **ന പലുജ്ജതീ**തി അഞ്ഞേസം അപ്പഗുണത്താ, മമ ച മരണേന ന വിനസ്സതി.

വസ്സൂപനായികഅനുജാനനകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഹിതേയേവഅനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൧൯൯. **ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം വസനകപുരിസോ**തി അനഞ്ഞഗതികോതി ദസ്സേതി. **ഗന്തബ്ബ**ന്തി സങ്ഘകരണീയേന അപ്പഹിതേപി ഗന്തബ്ബം. ഏത്ഥ ച അനുപാസകേഹിപി സാസനഭാവം ഞാതുകാമേഹി പഹിതേ തേസം പസാദവഡ്ഢിം സമ്പസ്സന്തേഹിപി സത്താഹകരണീയേന ഗന്തും വട്ടതീതി ഗഹേതബ്ബം.

രത്തിച്ഛേദവിനിച്ഛയോതി സത്താഹകരണീയേന ഗന്ത്വാ ബഹിദ്ധാ അരുണുട്ഠാപനസങ്ഖാതസ്സ രത്തിച്ഛേദസ്സ വിനിച്ഛയോ. **ഗന്തും വട്ടതീ**തി അന്തോഉപചാരസീമായം ഠിതേനേവ സത്താഹകരണീയനിമിത്തം സല്ലക്ഖേത്വാ ഇമിനാ നിമിത്തേന ഗന്ത്വാ ''അന്തോസത്താഹേ ആഗച്ഛിസ്സാമീ''തി ആഭോഗം കത്വാ ഗന്തും വട്ടതി. പുരിമക്ഖണേ ആഭോഗം കത്വാ ഗമനക്ഖണേ വിസ്സരിത്വാ ഗതേപി ദോസോ നത്ഥി ''സകരണീയോ പക്കമതീ''തി (മഹാവ॰ ൨൦൭) വുത്തത്താ. സബ്ബഥാ പന ആഭോഗം അകത്വാ ഗതസ്സ വസ്സച്ഛേദോതി വദന്തി. യോ പന സത്താഹകരണീയനിമിത്താഭാവേപി ''സത്താഹബ്ഭന്തരേ ആഗമിസ്സാമീ''തി ആഭോഗം കത്വാ ഗന്ത്വാ സത്താഹബ്ഭന്തരേ ആഗച്ഛതി, തസ്സ ആപത്തിയേവ, വസ്സച്ഛേദോ നത്ഥി സത്താഹസ്സ സന്നിവത്തത്താതി വദന്തി. വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **ഭണ്ഡക**ന്തി ചീവരഭണ്ഡം. **സമ്പാപുണിതും ന സക്കോതി, വട്ടതീ**തി തദഹേവ ആഗമനേ സഉസ്സാഹത്താ വസ്സച്ഛേദോ വാ ആപത്തി വാ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **ആചരിയ**ന്തി അഗിലാനമ്പി നിസ്സയാചരിയഞ്ച ധമ്മാചരിയഞ്ച, പഗേവ ഉപസമ്പദാചരിയഉപജ്ഝായേസു.

വദതി, വട്ടതീതി സത്താഹാതിക്കമേ ആപത്തിഅഭാവം സന്ധായ വുത്തം, വസ്സച്ഛേദോ പന ഹോതി ഏവ.

പഹിതേയേവഅനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അന്തരായേഅനാപത്തിവസ്സച്ഛേദകഥാവണ്ണനാ

൨൦൦. പാളിയം **ഗണ്ഹിംസൂ**തി ഗഹേത്വാ ഖാദിംസു. **പരിപാതിംസൂ**തി പലാപേസും, അനുബന്ധിംസൂതി അത്ഥോ.

൨൦൧. **സത്താഹവാരേന അരുണോ ഉട്ഠാപേതബ്ബോ**തി ഏത്ഥ ഛദിവസാനി ബഹിദ്ധാ വീതിനാമേത്വാ സത്തമേ ദിവസേ പുരാരുണാ ഏവ അന്തോഉപചാരസീമായ പവിസിത്വാ അരുണം ഉട്ഠാപേത്വാ പുനദിവസേ സത്താഹം അധിട്ഠായ ഗന്തബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. കേചി പന ''സത്തമേ ദിവസേ ആഗന്ത്വാ അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ തദഹേവ ദിവസഭാഗേപി ഗന്തും വട്ടതീ''തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം ''അരുണോ ഉട്ഠാപേതബ്ബോ''തി വുത്തത്താ. സത്തമേ ദിവസേ തത്ഥ അരുണുട്ഠാപനമേവ ഹി സന്ധായ പാളിയമ്പി ''സത്താഹം സന്നിവത്തോ കാതബ്ബോ''തി വുത്തം. അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ ഗച്ഛന്തോ അന്തോ അപ്പവിസിത്വാ ബഹിദ്ധാവ സത്താഹം വീതിനാമേന്തേന സമുച്ഛിന്നവസ്സോ ഏവ ഭവിസ്സതി അരുണസ്സ ബഹി ഏവ ഉട്ഠാപിതത്താ. ഇതരഥാ ''അരുണോ ഉട്ഠാപേതബ്ബോ''തി വചനം നിരത്ഥകം സിയാ ''സത്താഹവാരേന അന്തോവിഹാരേ പവിസിത്വാ അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാപി ഗന്തബ്ബ''ന്തി വത്തബ്ബതോ. അഞ്ഞേസു ച ഠാനേസു അരുണുട്ഠാപനമേവ വുച്ചതി. വക്ഖതി ഹി **ചീവരക്ഖന്ധകേ** ''ഏകസ്മിം വിഹാരേ വസന്തോ ഇതരസ്മിം സത്താഹവാരേന അരുണമേവ ഉട്ഠാപേതീ''തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൩൬൪).

അഥാപി യം തേ വദേയ്യും ''സത്തമേ ദിവസേ യദാ കദാചി പവിട്ഠേന തംദിവസനിസ്സിതോ അതീതഅരുണോ ഉട്ഠാപിതോ നാമ ഹോതീതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ **അട്ഠകഥായം** വുത്ത''ന്തി, തം സദ്ദഗതിയാപി ന സമേതി. ന ഹി ഉട്ഠിതേ അരുണേ പച്ഛാ പവിട്ഠോ തസ്സ പയോജകോ ഉട്ഠാപകോ ഭവിതുമരഹതി. യദി ഭവേയ്യ, വസ്സം ഉപഗന്ത്വാ പനസ്സ അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ തദഹേവ സത്താഹകരണീയേന പക്കന്തസ്സാപീതി ഏത്ഥ ''അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ''തി വചനം വിരുജ്ഝേയ്യ, തേനപി തംദിവസസന്നിസ്സിതസ്സ അരുണസ്സ ഉട്ഠാപിതത്താ. ആരഞ്ഞകസ്സാപി ഹി ഭിക്ഖുനോ സായന്ഹസമയേ അങ്ഗയുത്തം അരഞ്ഞട്ഠാനം ഗന്ത്വാ തദാ ഏവ നിവത്തന്തസ്സ അരുണോ ഉട്ഠാപിതോ ധുതങ്ഗഞ്ച വിസോധിതം സിയാ, ന ചേതം യുത്തം അരുണുഗ്ഗമനകാലേ ഏവ അരുണുട്ഠാപനസ്സ വുത്തത്താ. വുത്തഞ്ഹി ''കാലസ്സേവ പന നിക്ഖമിത്വാ അങ്ഗയുത്തേ ഠാനേ അരുണം ഉട്ഠാപേതബ്ബം. സചേ അരുണുട്ഠാനവേലായം തേസം ആബാധോ വഡ്ഢതി, തേസം ഏവ കിച്ചം കാതബ്ബം, ന ധുതങ്ഗവിസുദ്ധികേന ഭവിതബ്ബ''ന്തി (വിസുദ്ധി॰ ൧.൩൧). തഥാ പാരിവാസികാദീനമ്പി അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ വത്തം നിക്ഖിപന്താനം രത്തിച്ഛേദോ വുത്തോ. ''ഉഗ്ഗതേ അരുണേ നിക്ഖിപിതബ്ബ''ന്തി (ചൂളവ॰ ൯൭) ഹി വുത്തം. സഹസേയ്യസിക്ഖാപദേപി അനുപസമ്പന്നേഹി സഹ നിവുത്ഥഭാവപരിമോചനത്ഥം ''പുരാരുണാ നിക്ഖമിത്വാ''തിആദി വുത്തം. ഏവം ചീവരവിപ്പവാസാദീസു ച സബ്ബത്ഥ

രത്തിപരിയോസാനേ ആഗാമിഅരുണവസേനേവ അരുണുട്ഠാപനം ദസ്സിതം, ന അതീതാരുണവസേന. തസ്മാ വുത്തനയേനേവേത്ഥ അരുണുട്ഠാപനം വേദിതബ്ബം അഞ്ഞഥാ വസ്സച്ഛേദത്താ.

യം പന വസ്സം ഉപഗതസ്സ തദഹേവ അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ സകരണീയസ്സ പക്കമനവചനം, തം വസ്സം ഉപഗതകാലതോ പട്ഠായ യദാ കദാചി നിമിത്തേ സതി ഗമനസ്സ അനുഞ്ഞാതത്താ യുത്തം, ന പന സത്താഹവാരേന ഗതസ്സ അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ തദഹേവ ഗമനം ''അരുണോ ഉട്ഠാപേതബ്ബോ''തി വുത്തത്താ ഏവ. യഥാ വാ ''സത്താഹം അനാഗതായ പവാരണായ സകരണീയോ പക്കമതി, ആഗച്ഛേയ്യ വാ സോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു തം ആവാസം, ന വാ ആഗച്ഛേയ്യാ''തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൨൦൭) പച്ഛിമസത്താഹേ അനാഗമനേ അനുഞ്ഞാതേപി അഞ്ഞസത്താഹേസു ന വട്ടതി. ഏവം പഠമസത്താഹേ അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ ഗമനേ അനുഞ്ഞാതേപി തതോ പരേസു സത്താഹേസു ആഗതസ്സ അരുണം അനുട്ഠാപേത്വാ ഗമനം ന വട്ടതീതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം. **ഇധ ആഹട**ന്തി വിഹാരതോ ബഹി ആഗതട്ഠാനേ ആനീതം.

അന്തരായേഅനാപത്തിവസ്സച്ഛേദകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വജാദീസു വസ്സൂപഗമനകഥാവണ്ണനാ

൨൦൩. **ഉപഗന്തും** ന്ത്വ **ന വട്ടതീ**തി കുടികാദീനം അഭാവേന ''ഇധ വസ്സം ഉപേമീ''തി ഏവം വചീഭേദം കത്വാ ഉപഗന്തും ന വട്ടതി.

൨൦൪. പാളിയം **പിസാചില്ലികാ**തി പിസാചദാരകാ. **പവിസനദ്വാരം യോജേത്വാ**തി സകവാടദ്വാരം കത്വാ. **രുക്ഖം ഛിന്ദിത്വാ**തി സുസിരട്ഠാനസ്സ ഉപരിഭാഗം ഛിന്ദിത്വാ. **ഖാണുമത്ഥകേ**തി സുസിരഖാണുമത്ഥകേ. **ടങ്കിതമഞ്ചോ** നാമ ദീഘേ മഞ്ചപാദേ വിജ്ഝിത്വാ അടനിയോ പവേസേത്വാ കതോ, സോ ഹേട്ഠുപരിയവസേന പഞ്ഞത്തോപി പുരിമസദിസോവ ഹോതി, തം സുസാനേ, ദേവതാഠാനേ ച ഠപേന്തി. ചതുന്നം പാസാണാനം ഉപരി പാസാണഫലകേ അത്ഥരിത്വാ കതഗേഹമ്പി ''ടങ്കിതമഞ്ചോ''തി വുച്ചതി.

വജാദീസുവസ്സൂപഗമനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധമ്മികകതികാദികഥാവണ്ണനാ

൨൦൬. **മഹാവിഭങ്ഗേ**തി ചതുത്ഥപാരാജികവണ്ണനായം. പരതോ സേനാസനക്ഖന്ധകേപി അധമ്മികം കതികവത്തം ആവി ഭവിസ്സതി ഏവ.

൨൦൭. യസ്മാ നാനാസീമായം ദ്വീസു ആവാസേസു വസ്സം ഉപഗച്ഛന്തസ്സ ''ദുതിയേ വസിസ്സാമീ''തി ഉപചാരതോ നിക്ഖന്തമത്തേ പഠമോ സേനാസനഗ്ഗാഹോ പടിപ്പസ്സമ്ഭതി. തസ്മാ പാളിയം ''തസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ പുരിമികാ ച ന പഞ്ഞായതീ''തി പഠമം സേനാസനഗ്ഗാഹം സന്ധായ വുത്തം. ദുതിയേ സേനാസനഗ്ഗാഹേ പന പുരിമികാ പഞ്ഞായതേവ, തത്ഥേവ തേമാസം വസന്തോ പുരിമവസ്സംവുത്ഥോ ഏവ ഹോതി, തതോ വാ പന ദുതിയദിവസാദീസു ''പഠമസേനാസനേ വസിസ്സാമീ''തി ഉപചാരാതിക്കമേ പുരിമികാപി ന പഞ്ഞായതീതി ദട്ഠബ്ബം.

൨൦൮. പാളിയം ‘‘സോ സത്താഹം അനാഗതായ പവാരണായ സകരണീയോ പക്കമതീ’’തി വുത്തത്താ പവാരണാദിവസേപി സത്താഹകരണീയം വിനാ ഗന്തും ന വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം. **കോമുദിയാ ചാതുമാസിനിയാ**തി പച്ഛിമ-കത്തികപുണ്ണമായ. സാ ഹി തസ്മിം കാലേ കുമുദാനം അത്ഥിതായ **കോമുദീ,** ചതുന്നം വസ്സികമാസാനം പരിയോസാനത്താ **ചാതുമാസിനീ**തി ച വുച്ചതി.

അധമ്മികകതികാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വസ്സൂപനായികക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

೪. പവാരണാക്ഖന്ധകോ

അഫാസുവിഹാരകഥാദിവണ്ണനാ

൨൦൯. പവാരണാക്ഖന്ധകേ പാളിയം **പിണ്ഡായ പടിക്കമേയ്യാ**തി പിണ്ഡായ ചരിത്വാ പടിക്കമേയ്യ. **അവക്കാരപാതി**ന്തി അതിരേകപിണ്ഡപാതഠപനകം ഏകം ഭാജനം. **അവിസയ്ഹ**ന്തി ഉക്ഖിപിതും അസക്കുണേയ്യം. വിലങ്ഘനം ഉക്ഖിപനം വിലങ്ഘോ, സോ ഏവ വിലങ്ഘകോ, ഹത്ഥേഹി വിലങ്ഘകോ ഹത്ഥവിലങ്ഘകോതി ആഹ **''ഹത്ഥുക്ഖേപകേനാ''**തി. അഥ വാ വിലങ്ഘകേന ഉക്ഖേപകേന ഹത്ഥേനാതിപി അത്ഥോ, അഞ്ഞമഞ്ഞം സംസിബ്ബിതഹത്ഥേഹീതി വുത്തം ഹോതി.

൨൧൩. **സചേ പന വുഡ്ഢതരോ ഹോതീ**തി പവാരണാദായകോ ഭിക്ഖു വുഡ്ഢതരോ ഹോതി. **ഏവഞ്ഹി തേന തസ്സത്ഥായ പവാരിതം ഹോതീ**തി ഏത്ഥ ഏവം തേന അപ്പവാരിതോപി തസ്സ സങ്ഘപ്പത്തിമത്തേന സങ്ഘപവാരണാകമ്മം സമഗ്ഗകമ്മമേവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. **തേന ച ഭിക്ഖുനാ**തി പവാരണാദായകേന ഭിക്ഖുനാ.

൨൩൪. **ബഹൂപി സമാനവസ്സാ ഏകതോ പവാരേതും ലഭന്തീ**തി ഏകസ്മിം സംവച്ഛരേ ലദ്ധൂപസമ്പദതായ സമാനുപസമ്പന്നവസ്സാ സബ്ബേ ഏകതോ പവാരേതും ലഭന്തീതി അത്ഥോ.

൨൩൭. പാളിയം **മിച്ഛാദിട്ഠീ**തി ''നത്ഥി ദിന്ന''ന്തിആദി (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൭൧; മ॰ നി॰ ൧.൪൪൫; ൨.൯൪, ൯൫, ൨൨൫; ३.൯൧, ൧൧൬, ൧൩൬; സം॰ നി॰ ३.൨൧൦; ധ॰ സ॰ ൧൨൨൧) നയപ്പവത്താ. **അന്തഗ്ഗാഹികാ**തി സസ്സതുച്ഛേദസങ്ഖാതസ്സ അന്തസ്സ ഗാഹികാ. **യം ഖോ ത്വ**ന്തിആദീസു യം പവാരണം ഠപേസി, തം ദിട്ഠേന ഠപേസീതി തം-സദ്ദം അജ്ഝാഹരിത്വാ യോജേതബ്ബം.

൨൩൯. **വത്ഥും പകാസേന്തോ**തി പുഗ്ഗലേ പരിസങ്കുപ്പത്തിയാ നിമിത്തഭൂതം വത്ഥുമത്തംയേവ സന്ധായ വുത്തം . യം പന വത്ഥും സന്ധായ ''പുഗ്ഗലോ പഞ്ഞായതി, ന വത്ഥൂ''തി ആഹ, ന തം സന്ധായേതം വുത്തം. യദി പന തസ്സ ഭിക്ഖുനോ വസനട്ഠാനേ പോക്ഖരണിതോ മച്ഛഗ്ഗഹണാദി ദിസ്സേയ്യ, തദാ ''വത്ഥു ച പുഗ്ഗലോ ച പഞ്ഞായതീ''തി വത്തബ്ബം ഭവേയ്യ. തേനാഹ **''പുരിമനയേനേവ ചോരേഹീ''**തിആദി. ഭിക്ഖുനോ സരീരേ മാലാഗന്ധഞ്ച അരിട്ഠഗന്ധഞ്ച ദിസ്വാ ഏവം ''വത്ഥു ച പുഗ്ഗലോ ച പഞ്ഞായതീ''തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

അഫാസുവിഹാരകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭണ്ഡനകാരകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൨൪൦. **ദ്വേ ചാതുദ്ദസികാ ഹോന്തീ**തി തതിയപക്ഖേ ചാതുദ്ദസിയാ സദ്ധിം ദ്വേ ചാതുദ്ദസികാ ഹോന്തി. **''ഭണ്ഡനകാരകാനം തേരസേ വാ ചാതുദ്ദസേ വാ ഇമേ പന്നരസീപവാരണം പവാരേസ്സന്തീ''**തി ഇമിനാ യഥാസകം ഉപോസഥകരണദിവസതോ പട്ഠായ ഭിക്ഖൂനം ചാതുദ്ദസീപന്നരസീവോഹാരോ, ന ചന്ദഗതിസിദ്ധിയാ തിഥിയാ വസേനാതി ദസ്സേതി. കിഞ്ചാപി ഏവം

‘‘അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, രാജൂനം അനുവത്തിതു’’ന്തി (മഹാവ॰ ൧൮൬) വചനതോ പനേത്ഥ ലോകിയാനം തിഥിം അനുവത്തന്തേഹിപി അത്തനോ ഉപോസഥക്കമേന ചാതുദ്ദസിം പന്നരസിം വാ, പന്നരസിം ചാതുദ്ദസിം വാ കരോന്തേഹേവ അനുവത്തിതബ്ബം, ന പന സോളസമദിവസം വാ തേരസമദിവസം വാ ഉപോസഥദിവസം കരോന്തേഹി. തേനേവ പാളിയമ്പി ‘‘ദ്വേ തയോ ഉപോസഥേ ചാതുദ്ദസികേ കാതു’’ന്തി വുത്തം. അഞ്ഞഥാ ദ്വാദസിയം, തേരസിയം വാ ഉപോസഥോ കാതബ്ബോതി വത്തബ്ബതോ. ‘‘സകിം പക്ഖസ്സ ചാതുദ്ദസേ, പന്നരസേ വാ’’തിആദിവചനമ്പി ഉപവുത്ഥക്കമേനേവ വുത്തം, ന തിഥിക്കമേനാതി ഗഹേതബ്ബം.

ഭണ്ഡനകാരകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പവാരണാസങ്ഗഹകഥാവണ്ണനാ

൨൪൧. **‘‘പവാരേത്വാ പന അന്തരാപി ചാരികം പക്കമിതും ലഭന്തീ’’**തി ഇമിനാ പവാരണാസങ്ഗഹേ കതേ അന്തരാ പക്കമിതുകാമാ സങ്ഘം സന്നിപാതാപേത്വാ പവാരേതും ലഭന്തീതി ദസ്സേതി.

പവാരണാസങ്ഗഹകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പവാരണാക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൫. ചമ്മക്ഖന്ധകോ

സോണകോളിവിസകഥാദിവണ്ണനാ

൨൪൨. ചമ്മക്ഖന്ധകേ **ഉണ്ണപാവാരണ**ന്തി ഉഭതോ ലോമാനി ഉട്ഠാപേത്വാ കതം ഉണ്ണമയം പാവാരണം, ഉഭതോ കപ്പാസപിചും ഉട്ഠാപേത്വാ വീതപാവാരോപി അത്ഥി, തതോ നിവത്തനത്ഥം ''ഉണ്ണപാവാരണ''ന്തി വുത്തം.

അഡ്ഢചന്ദപാസാണേതി സോപാനമൂലേ ഉപഡ്ഢം അന്തോ പവേസേത്വാ ഠപിതേ അഡ്ഢപാസാണേ. പാളിയം **വിഹാരപച്ഛായായ**ന്തി വിഹാരപച്ചന്തേ ഛായായ, വിഹാരസ്സ വഡ്ഢമാനച്ഛായായന്തിപി വദന്തി.

൨൪൩. **ഭോഗാ**തി ഉപയോഗത്ഥേ പച്ചത്തവചനം. **അച്ചായതാ**തി അതിആയതാ ഖരമുച്ഛനാ. **സരവതീ**തി മധുരസരസംയുത്താ. **അതിസിഥിലാ** മന്ദമുച്ഛനാ. **വീരിയസമഥ**ന്തി വീരിയസമ്പയുത്തസമഥം. **തത്ഥ ച നിമിത്തം ഗണ്ഹാഹീ**തി തസ്മിഞ്ച സമഭാവേ സതി യം ആദാസേ മുഖനിമിത്തം വിയ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി, തം സമഥനിമിത്തം, വിപസ്സനാനിമിത്തം, മഗ്ഗനിമിത്തം, ഫലനിമിത്തഞ്ച ഗണ്ഹാഹി നിബ്ബത്തേഹീതി, ഏവമസ്സ അരഹത്തപരിയോസാനം കമ്മട്ഠാനം കഥിതം.

൨൪൪. **ഛഠാനാനീ**തി ഛ കാരണാനി. **അധിമുത്തോ**തി പടിവിജ്ഝിത്വാ ഠിതോ. **നേക്ഖമ്മാധിമുത്തോ**തിആദി സബ്ബം അരഹത്തവസേന വുത്തം. അരഹത്തഞ്ഹി സബ്ബകിലേസേഹി നിക്ഖന്തത്താ **നേക്ഖമ്മം,** തേഹേവ ച പവിവിത്തത്താ **പവിവേകോ,** ബ്യാപജ്ജാഭാവതോ **അബ്യാപജ്ജം,** ഉപാദാനസ്സ ഖയന്തേ ഉപ്പന്നത്താ **ഉപാദാനക്ഖയോ,** തണ്ഹക്ഖയന്തേ ഉപ്പന്നത്താ **തണ്ഹക്ഖയോ,** സമ്മോഹാഭാവതോ **അസമ്മോഹോ**തി ച വുച്ചതി.

കേവലം സദ്ധാമത്തകന്തി കേവലം പടിവേധപഞ്ഞായ അസമ്മിസ്സം സദ്ധാമത്തകം. **പടിചയ**ന്തി പുനപ്പുനം കരണേന വഡ്ഢിം. **വീതരാഗത്താ**തി മഗ്ഗപടിവേധേന രാഗസ്സ വിഗതത്താ ഏവ നേക്ഖമ്മസങ്ഖാതം അരഹത്തം പടിവിജ്ഝിത്വാ സച്ഛികത്വാ ഠിതോ ഹോതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **പവിവേകാധിമുത്തോ**തി ''പവിവേകേ അധിമുത്തോ അഹ''ന്തി ഏവം അരഹത്തം ബ്യാകരോതീതി അത്ഥോ.

സീലബ്ബതപരാമാസന്തി സീലഞ്ച വതഞ്ച പരാമസിത്വാ ഗഹിതഗ്ഗഹണമത്തം. **സാരതോ പച്ചാഗച്ഛന്തോ**തി സാരഭാവേന ജാനന്തോ. **അബ്യാപജ്ജാധിമുത്തോ**തി അബ്യാപജ്ജം അരഹത്തം ബ്യാകരോതി.

അമിസ്സീകതന്തി അമിസ്സകതം. കിലേസാ ഹി ആരമ്മണേന സദ്ധിം ചിത്തം മിസ്സം കരോന്തി, തേസം അഭാവാ അമിസ്സീകതം. **ഭുസാ വാതവുട്ഠീ**തി ബലവവാതക്ഖന്ധോ.

ഉപാദാനക്ഖയസ്സ ചാതി ഉപയോഗത്ഥേ സാമിവചനം. **ദിസ്വാ ആയതനുപ്പാദ**ന്തി ചക്ഖാദിആയതനാനം ഉപ്പാദഞ്ച വയഞ്ച ദിസ്വാ. **ചിത്തം വിമുച്ചതീ**തി ഇമായ വിപസ്സനാപടിപത്തിയാ ഫലസമാപത്തിവസേന ചിത്തം വിമുച്ചതി.

സോണകോളിവിസകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദിഗുണാദിഉപാഹനപടിക്ഖേപകഥാവണ്ണനാ

൨൪൩. സകടവാഹേതി ദ്വീഹി സകടേഹി പരിച്ഛിന്നേ വാഹേ. **"വാഹേ"**തി ബഹുവചനസ്സ ഹിരഞ്ഞവിസേസനത്തേപി സാമഞ്ഞാപേക്ഖായ ''ഹിരഞ്ഞ''ന്തി ഏകവചനം കതം.

൨൪൬. അദ്ദാരിട്ഠകവണ്ണാതി അല്ലാരിട്ഠഫലവണ്ണാ, തിന്തകാകപക്ഖവണ്ണാതിപി വദന്തി. **രജന**ന്തി ഉപലിത്തം നീലാദിവണ്ണം സന്ധായ വുത്തം. തേനാഹ **"ചോളകേന പുഞ്ഛിത്വാ"**തി. തഞ്ഹി തഥാ പുഞ്ഛിതേ വിഗച്ഛതി. യം പന ചമ്മസ്സ ദുഗ്ഗന്ധാപനയനത്ഥം കാളരത്താദിരജനേഹി രഞ്ജിതത്താ കാളരത്താദിവണ്ണം ഹോതി, തം ചോളാദീഹി അപനേതും ന സക്കാ ചമ്മഗതികമേവ, തസ്മാ തം വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം.

ഖല്ലകന്തി സബ്ബപണ്ഹിപിധാനചമ്മം, അപരിഗളനത്ഥം പണ്ഹിഉപരിഭാഗേ അപിധായ ആരോപനബന്ധനമത്തം വട്ടതി. **വിചിത്രാ**തി സണ്ഠാനതോ വിചിത്രപടാ അധിപ്പേതാ, ന വണ്ണതോ സബ്ബസോ അപനേതബ്ബേസു ഖല്ലകാദീസു പവിട്ഠത്താ. ബിളാലസദിസമുഖത്താ മഹാഉലൂകാ **"പക്ഖിബിളാലാ"**തി വുച്ചതി, തേസം ചമ്മം നാമ പക്ഖലോമമേവ.

ദിഗുണാദിഉപാഹനപടിക്ഖേപകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അജ്ഝാരാമേഉപാഹനപടിക്ഖേപകഥാദിവണ്ണനാ

൨൫൪. ഉണ്ണാഹി കതപാദുകാതി ഏത്ഥ ഉണ്ണാമയകമ്ബലേഹി കതാ പാദുകാ സങ്ഗയ്ഹന്തി.

൨൫൬. ഗങ്ഗാമഹകീളികായാതി ഗങ്ഗാമഹേ കീളികായ. തത്ഥ ഹി ഇത്ഥിപുരിസാ യാനേഹി ഉദകകീളം ഗച്ഛന്തി. **പീഠകസിവിക**ന്തി ഫലകാദിനാ കതം പീഠകയാനം. **പടപോതലികം** അന്ദോലികാ. സബ്ബമ്പി യാനം ഉപാഹനേനപി ഗന്തും അസമത്ഥസ്സ ഗിലാനസ്സ അനുഞ്ഞാതം.

൨൫൮. വാളരൂപാനീതി ആഹരിമാനി വാളരൂപാനി. **ചതുരങ്ഗുലാധികാനീ**തി ഉദ്ദലോമീഏകന്തലോമീഹി വിസേസദസ്സനം. ചതുരങ്ഗുലതോ ഹി ഊനാനി കിര ഉദ്ദലോമീആദീസു പവിസന്തി. **വാനചിത്രോ ഉണ്ണാമയത്ഥരണോ**തി നാനാവണ്ണേഹി ഉണ്ണാമയസുത്തേഹി ഭിത്തിച്ഛേദാദിവസേന വായിത്വാ കതചിത്തത്ഥരണോ. **ഘനപുപ്ഫകോ**തി ബഹലരാഗോ. **പകതിതൂലികാ**തി തൂലപുണ്ണാ ഭിസി. **വികതികാ**തി സീഹരൂപാദിവസേന വാനചിത്രാവ ഗയ്ഹതി. **ഉദ്ദലോമീ**തി ''ഉഭതോദസം ഉണ്ണാമയത്ഥരണ''ന്തി **ദീഘനികായട്ഠകഥായം** വുത്തം. **കോസേയ്യകട്ടിസ്സമയ**ന്തി കോസിയസുത്താനം അന്തരാ സുവണ്ണമയസുത്താനി പവേസേത്വാ വീതം. സുവണ്ണസുത്തം കിര ''കട്ടിസ്സം, കസട''ന്തി ച വുച്ചതി. തേനേവ ''കോസേയ്യകസടമയ''ന്തി **ആചരിയ-ധമ്മപാലത്ഥേരേന** വുത്തന്തി വദന്തി. **രതനപരിസിബ്ബിത**ന്തി സുവണ്ണലിത്തം. **സുദ്ധകോസേയ്യ**ന്തി രതനപരിസിബ്ബനരഹിതം.

അജിനമിഗചമ്മാനം അതിസുഖുമത്താ ദുപട്ടതിപട്ടാനി കത്വാ സിബ്ബന്തീതി വുത്തം **“അജിനപ്പവേണീ”**തി. **രത്തവിതാനേനാ**തി സബ്ബരത്തേന വിതാനേന. യം പന നാനാവണ്ണം വാനചിത്തം വാ ലേപചിത്തം വാ, തം വട്ടതി. **ഉഭതോലോഹിതകൂപധാനേ**പി ഏസേവ നയോ. **“ചിത്രം വാ”**തി ഇദം പന സബ്ബഥാ കപ്പിയത്താ വുത്തം, ന പന ഉഭതോഉപധാനേസു അകപ്പിയത്താ. ന ഹി ലോഹിതക-സദ്ദോ ചിത്തേ വത്തതി, പടലിഗ്ഗഹണേനേവ ചിത്തകസ്സപി അത്ഥരണസ്സ സങ്ഗഹേതബ്ബപ്പസങ്ഗതോ, കാസാവം പന ലോഹിതകവോഹാരം ന ഗച്ഛതി. തസ്മാ വിതാനേപി ഉഭതോഉപധാനേപി വട്ടതി. **സചേ പമാണയുത്ത**ന്തിആദി അഞ്ഞപ്പമാണാതിക്കന്തസ്സ ബിബ്ബോഹനസ്സ പടിക്ഖിത്തഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ന പന ഉച്ചാസയനമഹാസയനഭാവദസ്സനത്ഥം തഥാ അവുത്തത്താ. തം പന ഉപധാനം ഉപോസഥികാനം ഗഹട്ഠാനം വട്ടതി. ഉച്ചാസയനമഹാസയനമേവ ഹി തദാ തേസം ന വട്ടതി. **ദീഘനികായട്ഠകഥാ**ദീസു കിഞ്ചാപി ‘‘ഠപേത്വാ തൂലികം സബ്ബാനേവ ഗോനകാദീനി രതനപരിസിബ്ബിതാനി വട്ടന്തീ’’തിആദി വുത്തം, വിനയട്ഠകഥായേവ കപ്പിയാകപ്പിയഭാവേ പമാണന്തി ഗഹേതബ്ബം.

അജ്ഝാരാമേഉപാഹനപടിക്ഖേപകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഗിഹിവികതാനുഞ്ഞാതാദികഥാവണ്ണനാ

൨൬൫. **അഭിനിസ്സായാ**തി അപസ്സായ. **വിസുകായികവിപ്ഫന്ദിതാന**ന്തി പടിപക്ഖഭൂതാനം ദിട്ഠിചിത്തവിപ്ഫന്ദിതാനന്തി അത്ഥോ.

൨൬൭. **യതിന്ദ്രിയ**ന്തി മനിന്ദ്രിയവസേന സഞ്ഞതിന്ദ്രിയം.

൨൬൮. പാളിയം **അട്ഠകവഗ്ഗികാനീ**തി **സുത്തനിപാതേ** (സു॰ നി॰ ൭൭൨ ആദയോ) അട്ഠകവഗ്ഗഭൂതാനി സോളസ സുത്താനി. **ഏവം ചിരം അകാസീ**തി ഏവം ചിരകാലം പബ്ബജ്ജം അനുപഗന്ത്വാ അഗാരമജ്ഝേ കേന കാരണേന വാസമകാസീതി അത്ഥോ. സോ കിര മജ്ഝിമവയേ പബ്ബജിതോ, തേന ഭഗവാ ഏവമാഹ. **ഏതമത്ഥം വിദിത്വാ**തി കാമേസു ദിട്ഠാദീനവാ ചിരായിത്വാപി ഘരാവാസേന പക്ഖന്ദന്തീതി ഏതമത്ഥം സബ്ബാകാരതോ വിദിത്വാ.

ആദീനവം ലോകേതി സങ്ഖാരലോകേ അനിച്ചതാദിആദീനവം. **നിരുപധി**ന്തി നിബ്ബാനം. ‘‘അരിയോ ന രമതീ പാപേ’’തി ഇമസ്സ ഹേതുമാഹ **“പാപേ ന രമതീ സുചീ”**തി. തത്ഥ **സുചീ**തി വിസുദ്ധപുഗ്ഗലോ.

൨൬൯. **കാളസീഹോ**തി കാളമുഖവാനരജാതി. **ചമ്മം ന വട്ടതീ**തി നിസീദനത്ഥരണം കാതും ന വട്ടതി, ഭൂമത്ഥരണാദിവസേന സേനാസനപരിഭോഗോ വട്ടതേവ.

ഗിഹിവികതാനുഞ്ഞാതാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചമ്മക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ന്ന. ഭേസജ്ജക്ഖന്ധകോ

പഞ്ചഭേസജ്ജാദികഥാവണ്ണനാ

൨൬൦. ഭേസജ്ജക്ഖന്ധകേ **പിത്തം കോട്ഠബ്ഭന്തരഗതം ഹോതീ**തി ബഹിസരീരേ ബ്യാപേത്വാ ഠിതം അബദ്ധപിത്തം കോട്ഠബ്ഭന്തരഗതം ഹോതി, തേന പിത്തം കുപിതം ഹോതീതി അധിപ്പായോ.

൨൬൧-൨. പാളിയം **നച്ഛാദേന്തീ**തി രുചിം ന ഉപ്പാദേന്തി. **സുസുകാ**തി സമുദ്ദേ ഏകാ മച്ഛജാതി, കുമ്ഭിലാതിപി വദന്തി. **സംസട്ഠ**ന്തി പരിസ്സാവിതം.

൨൬൩. **പിട്ഠേഹീ**തി പിസിതേഹി. **കസാവേഹീ**തി തചാദീനി ഉദകേ താപേത്വാ ഗഹിതഊസരേഹി. **ഉബ്ഭിദ**ന്തി ഊസരപംസുമയം. **ലോണബില**ന്തി ലോണവിസേസോ.

൨൬൪-൫. **ഛകണ**ന്തി ഗോമയം. **പാകതികചുണ്ണ**ന്തി അപക്കകസാവചുണ്ണം, ഗന്ധചുണ്ണം പന ന വട്ടതി. പാളിയം **ചുണ്ണചാലിനി**ന്തി ഉദുക്ഖലേ കോട്ടിതചുണ്ണപരിസ്സാവനിം. **സുവണ്ണഗേരുകോ**തി സുവണ്ണതുത്ഥാദി. പാളിയം **അഞ്ജനൂപപിസന**ന്തി അഞ്ജനേ ഉപനേതും പിസിതബ്ബഭേസജ്ജം.

൨൬൭-൮. **കബളികാ**തി ഉപനാഹഭേസജ്ജം. **ഘരദിന്നകാബാധോ** നാമ ഘരണിയാ ദിന്നവസീകരണഭേസജ്ജസമുട്ഠിതആബാധോ. **തായ ഛാരികായ പഗ്ഘരിതം ഖാരോദക**ന്തി പരിസ്സാവനേ തച്ഛാരികം പക്ഖിപിത്വാ ഉദകേ അഭിസിഞ്ചിതേ തതോ ഛാരികതോ ഹേട്ഠാ പഗ്ഘരിതം ഖാരോദകം. പാളിയം **അകടയൂസേനാ**തി അനഭിസങ്ഖതേന മുഗ്ഗയൂസേന. **കടാകടേനാ**തി മുഗ്ഗേ പചിത്വാ അചാലേത്വാ പരിസ്സാവിതേന മുഗ്ഗയൂസേനാതി വദന്തി.

പഞ്ചഭേസജ്ജാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഗുളാദിഅനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൨൭൨-൪. **ഗുളകരണ**ന്തി ഉച്ഛുസാലം. **അവിസ്സത്ഥാ**തി സാസങ്കാ.

൨൭൬. **അപ്പമത്തകേപി വാരേന്തീ**തി അപ്പമത്തകേ ദിന്നേ ദായകാനം പീളാതി പടിക്ഖിപന്തി. **പടിസങ്ഖാപീ**തി ഏത്തകേനപി യാപേതും സക്കാ, ''അവസേസം അഞ്ഞേസം ഹോതൂ''തി സല്ലക്ഖേത്വാപി പടിക്ഖിപന്തി.

൨൭൯. **വത്ഥിപീളന**ന്തി യഥാ വത്ഥിഗതതേലാദി അന്തോസരീരേ ആരോഹന്തി, ഏവം ഹത്ഥേന വത്ഥിമദ്ദനം. സമ്ബാധേ സത്ഥകമ്മവത്ഥികമ്മാനമേവ പടിക്ഖിത്തത്താ ദഹനകമ്മം വട്ടതി ഏവ.

ഗുളാദിഅനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

യാഗുമധുഗോളകാദികഥാവണ്ണനാ

൨൮൨-൩. പാളിയം **ദസസ്സ ഠാനാനീ**തി അസ്സ പടിഗ്ഗാഹകസ്സ ദസ ഠാനാനി കാരണാനി ധമ്മേനാതി അത്ഥോ. **അനുപ്പവേച്ഛതീ**തി ദേതി. വാതഞ്ച

ബ്യപനേതീതി സമ്ബന്ധോ, വാതഞ്ച അനുലോമേതീതി അത്ഥോ. **സഗ്ഗാ തേ ആരദ്ധാ**തി തയാ ദേവലോകാ ആരാധിതാ.

യാഗുമധുഗോളകാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാടലിഗാമവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൨൮൬. **പാടലിഗാമേ നഗരം മാപേന്തീ**തി പാടലിഗാമസ്സ സമീപേ തസ്സേവ ഗാമഖേത്തഭൂതേ മഹന്തേ അരഞ്ഞപ്പദേസേ പാടലിപുത്തം നാമ നഗരം മാപേന്തി. **യാവതാ അരിയം ആയതന**ന്തി യത്തകം അരിയമനുസ്സാനം ഓസരണട്ഠാനം. **യാവതാ വണിപ്പഥോ**തി യത്തകം വാണിജാനം ഭണ്ഡവിക്കിണനട്ഠാനം, വസനട്ഠാനം വാ, ഇദം തേസം സബ്ബേസം അഗ്ഗനഗരം ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ. **പുടഭേദന**ന്തി സകടാദീഹി നാനാദേസതോ ആഹടാനം ഭണ്ഡപുടാനം വിക്കിണനത്ഥായ മോചനട്ഠാനം. **സര**ന്തി തളാകാദീസുപി വത്തതി , തന്നിവത്തനത്ഥം **"സരന്തി ഇധ നദീ അധിപ്പേതാ"**തി വുത്തം സരതി സന്ദതീതി കത്വാ. **വിനാ ഏവ കുല്ലേന തിണ്ണാ**തി ഇദം അപ്പമത്തകഉദകമ്പി അഫുസിത്വാ വിനാ കുല്ലേന പാരപ്പത്താ.

പാടലിഗാമവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കോടിഗാമേസച്ചകഥാവണ്ണനാ

൨൮൭. പാളിയം **സന്ധാവിത**ന്തി ഭവതോ ഭവം പടിസന്ധിഗ്ഗഹണവസേന സന്ധാവനം കതം. **സംസരിത**ന്തി തസ്സേവ വേവചനം. **മമഞ്ചേവ തുമ്ഹാകഞ്ചാ**തി മയാ ച തുമ്ഹേഹി ച, സാമിവസേനേവ വാ മമ ച തുമ്ഹാകഞ്ച സന്ധാവനം അഹോസീതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **സംസരിത**ന്തി സംസരി. ഭവതണ്ഹാ ഏവ ഭവതോ ഭവം നേതീതി **ഭവനേത്തീ**തി വുത്താ.

൨൮൯. ''നീലാ ഹോന്തീ''തി വുത്തമേവത്ഥം വിവരിതും **"നീലവണ്ണാ"**തിആദി വുത്തം. **നീലവണ്ണാ**തി നീലവിലേപനാ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. **പടിവട്ടേസീ**തി പഹരി. **അമ്ബകായാ**തി അമ്ബായ. ഉപചാരവചനഞ്ഹേതം, മാതുഗാമേനാതി അത്ഥോ. **ഉപസംഹരഥാ**തി ഉപനേഥ, ''ഈദിസാ താവതിംസാ''തി പരികപ്പേഥാതി അത്ഥോ. ഇദഞ്ച ഭിക്ഖൂനം സംവേഗജനനത്ഥം വുത്തം, ന നിമിത്തഗ്ഗാഹത്ഥം. ലിച്ഛവിരാജാനോ ഹി സബ്ബേ ന ചിരസ്സേവ അജാതസത്തുനാ വിനാസം പാപുണിസ്സന്തി.

കോടിഗാമേസച്ചകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സീഹസേനാപതിവത്ഥുആദികഥാവണ്ണനാ

൨൯൦. **സന്ധാഗാരേ**തി രാജകിച്ചസ്സ സന്ധാരണത്ഥായ നിച്ഛിദ്ദം കത്വാ വിചാരണത്ഥായ കതമഹാസഭായ. **ഗമികാഭിസങ്ഖാരോ**തി ഗമനേ വായാമോ. **ധമ്മസ്സ ച അനുധമ്മ**ന്തി തുമ്ഹേഹി വുത്തസ്സ കാരണസ്സ അനുകാരണം, തുമ്ഹേഹി വുത്തസ്സ അത്ഥസ്സ അനുരൂപമേവാതി അധിപ്പായോ. **സഹധമ്മികോ വാദാനുവാദോ**തി പരേഹി വുത്തകാരണേന സകാരണോ ഹുത്വാ തുമ്ഹാകം വാദോ വാ ഇതോ പരം തസ്സ അനുവാദോ വാ. **കോചി** അപ്പമത്തകോപി

ഗാരയ്ഹം ഠാനം ന ആഗച്ഛതീതി കിം തവ വാദേ ഗാരയ്ഹകാരണം നത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി.

൨൯൩. അനുവിച്ചകാരന്തി അനുവിദിതാകാരം. രതനത്തയസ്സ സരണഗമനാദികിരിയം കരോതി. സഹസാ കത്വാ മാ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരീ അഹോസീതി അത്ഥോ. **പടാകം പരിഹരേയ്യു**ന്തി ധജപടാകം ഉക്ഖിപിത്വാ ''ഈദിസോ അമ്ഹാകം സരണം ഗതോ സാവകോ ജാതോ''തി നഗരേ ഘോസേന്താ ആഹിണ്ഡന്തി.

൨൯൪. നിമിത്തകമ്മസ്സാതി മംസഖാദനനിമിത്തേന ഉപ്പന്നപാണാതിപാതകമ്മസ്സ.

സീഹസേനാപതിവത്ഥുആദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കപ്പിയഭൂമിഅനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൨൯൫. അനുപ്പഗേ എവാതി പാതോവ. **ഓരവസദ്ദ**ന്തി മഹാസദ്ദം. **തം പന അവത്വാപീ**തി **പി**-സദ്ദേന തഥാവചനമ്പി അനുജാനാതി. **അട്ഠകഥാസൂ**തി അന്ധകട്ഠകഥാവിരഹിതാസു സേസട്ഠകഥാസു. **സാധാരണലക്ഖണ**ന്തി അന്ധകട്ഠകഥായ സഹ സബ്ബട്ഠകഥാനം സമാനം.

ചയന്തി അധിട്ഠാനഉച്ചവത്ഥും. **യതോ പട്ഠായാ**തി യതോ ഇട്ഠകാദിതോ പട്ഠായ, യം ആദിം കത്വാ ഭിത്തിം ഉട്ഠാപേതുകാമാതി അത്ഥോ. **''ഥമ്ഭാ പന ഉപരി ഉഗ്ഗച്ഛന്തി, തസ്മാ വട്ടന്തീ''**തി എതേന ഇട്ഠകപാസാണാ ഹേട്ഠാ പതിട്ഠാപിതാപി യദി ചയതോ, ഭൂമിതോ വാ എകങ്ഗുലമത്തമ്പി ഉഗ്ഗതാ തിട്ഠന്തി, വട്ടന്തീതി സിദ്ധം ഹോതി.

ആരാമോതി ഉപചാരസീമാപരിച്ഛിന്നോ സകലോ വിഹാരോ. **സേനാസനാനീ**തി വിഹാരസ്സ അന്തോ തിണകുടിആദികാനി സങ്ഘസ്സ നിവാസഗേഹാനി. **വിഹാരഗോനിസാദികാ നാമാ**തി സേനാസനഗോനിസാദികാ. സേനാസനാനി ഹി സയം പരിക്ഖിത്താനിപി ആരാമപരിക്ഖേപാഭാവേന ''ഗോനിസാദികാനീ''തി വുത്താനി. **''ഉപഡ്ഢപരിക്ഖിത്തോപീ''**തി ഇമിനാ തതോ ഊനപരിക്ഖിത്തോ യേഭുയ്യേന അപരിക്ഖിത്തോ നാമ, തസ്മാ അപരിക്ഖിത്തസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതീതി ദസ്സേതി. **എത്ഥാ**തി ഉപഡ്ഢാദിപരിക്ഖിത്തേ. **കപ്പിയകുടിം ലദ്ധും വട്ടതീ**തി ഗോനിസാദിയാ അഭാവേന സേസകപ്പിയകുടീസു തീസു യാ കാചി കപ്പിയകുടി കാതബ്ബാതി അത്ഥോ.

തേസം ഗേഹാനീതി എത്ഥ ഭിക്ഖൂനം വാസത്ഥായ കതമ്പി യാവ ന ദേന്തി, താവ തേസം സന്തകംയേവ ഭവിസ്സതീതി ദട്ഠബ്ബം. **വിഹാരം ഠപേത്വാ**തി ഉപസമ്പന്നാനം വാസത്ഥായ കതഗേഹം ഠപേത്വാതി അത്ഥോ. **ഗേഹ**ന്തി നിവാസഗേഹം, തദഞ്ഞം പന ഉപോസഥാഗാരാദി സബ്ബം അനിവാസഗേഹം ചതുകപ്പിയഭൂമിവിമുത്താ പഞ്ചമീ കപ്പിയഭൂമി. സങ്ഘസന്തകേപി ഹി എതാദിസേ ഗേഹേ സുട്ഠു പരിക്ഖിത്താരാമത്ഥേപി അബ്ഭോകാസേ വിയ അന്തോവുത്ഥാദിദോസോ നത്ഥി. യേന കേനചി ഛന്നേ, പരിച്ഛന്നേ ച സഹസേയ്യപ്പഹോനകേ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ നിവാസഗേഹേ

അന്തോവുത്ഥാദിദോസോ, ന അഞ്ഞഥ. തേനാഹ **“യം പനാ”**തിആദി. തഥ **“സങ്ഘികം വാ പുഗ്ഗലികം വാ”**തി ഇദം കിഞ്ചാപി ഭിക്ഖുനീനം സാമഞ്ഞതോ വുത്തം, ഭിക്ഖൂനം പന സങ്ഘികം പുഗ്ഗലികഞ്ച ഭിക്ഖുനീനം, താസം സങ്ഘികം പുഗ്ഗലികഞ്ച ഭിക്ഖൂനം ഗിഹിസന്തകട്ഠാനേ തിട്ഠതീതി വേദിതബ്ബം.

മുഖസന്നിധീതി അന്തോസന്നിഹിതദോസോ ഹി മുഖപ്പവേസനനിമിത്തം ആപത്തിം കരോതി, നാഞ്ഞഥാ. തസ്മാ ‘‘മുഖസന്നിധീ’’തി വുത്തോ.

തത്ഥ തത്ഥ ഖണ്ഡാ ഹോന്തീതി ഉപഡ്ഢതോ അധികം ഖണ്ഡാ ഹോന്തി. **സബ്ബസ്മിം ഛദനേ വിനട്ഠേ**തി തിണപണ്ണാദിവസ്സപരിത്തായകേ ഛദനേ വിനട്ഠേ. ഗോപാനസീനം പന ഉപരി വല്ലീഹി ബദ്ധദണ്ഡേസു ഠിതേസുപി ജഹിതവത്ഥുകാ ഹോന്തി ഏവ. **പക്ഖപാസകമണ്ഡല**ന്തി ഏകസ്മിം പസ്സേ തിണ്ണം ഗോപാനസീനം ഉപരി ഠിതതിണപണ്ണാദിച്ഛദനം വുച്ചതി.

അനുപസമ്പന്നസ്സ ദാതബ്ബോ അസ്സാതിആദിനാ അകപ്പിയകുടിയം വുത്ഥമ്പി അനുപസമ്പന്നസ്സ ദിന്നേ കപ്പിയം ഹോതി, സാപേക്ഖദാനഞ്ചേത്ഥ വട്ടതി, പടിഗ്ഗഹണം വിയ ന ഹോതീതി ദസ്സേതി.

൨൯൯. പാളിയം **കന്താരേ സമ്ഭാവേസീ**തി അപ്പഭക്ഖകന്താരേ സമ്പാപുണി.

കപ്പിയഭൂമിഅനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കേണിയജടിലവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൩൦൦. ജടിലോതി ആഹരിമജടാധരോ താപസവേസധാരകോ യഞ്ഞയുത്തോ ലോകപൂജിതോ ബ്രാഹ്മണോ. **പവത്താരോ** പാവചനവസേന വത്താരോ. യേസം സന്തകമിദം, യേഹി വാ ഇദം ഗീതന്തി അത്ഥോ. **ഗീതം പവുത്തം സമിഹിത**ന്തി അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ പരിയായവചനം വുത്തന്തി അത്ഥോ. **തദനുഗായന്തീ**തി തം തേഹി പുബ്ബേ ഗീതം അനുഗായന്തി. ഏവം സേസേസു ച.

യാവകാലികപക്കാനന്തി പക്കേ സന്ധായ വുത്തം, ആമാനി പന അനുപസമ്പന്നേഹി സീതുദകേ മദ്ദിത്വാ പരിസ്സാവേത്വാ ദിന്നപാനം പച്ഛാഭത്തമ്പി കപ്പതി ഏവ. അയഞ്ച അത്ഥോ മഹാഅട്ഠകഥായം സരൂപതോ അവുത്തോതി ആഹ **“കുരുന്ദിയം പനാ”**തിആദി. **“ഉച്ഛുരസോ നികസടോ”**തി ഇദം പാതബ്ബസാമഞ്ഞേന യാമകാലികകഥായം വുത്തം, തം പന സത്താഹകാലികമേവാതി ഗഹേതബ്ബം. **ഇമേ ചത്താരോ രസാ**തി ഫലപത്തപുപ്ഫഉച്ഛുരസാ ചത്താരോ.

പാളിയം **അഗ്ഗിഹുത്തമുഖാ**തി അഗ്ഗിജുഹനപുബ്ബകാ. **ഛന്ദസോ**തി വേദസ്സ. **സാവിത്തീ മുഖം** പഠമം സജ്ഝായിതബ്ബാതി അത്ഥോ. **തപത**ന്തി വിജോതന്താനം.

കേണിയജടിലവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

രോജമല്ലാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൩൦൧. ബഹുകതോ ബുദ്ധേ വാതി ബുദ്ധേ കതബഹുമാനോതി അത്ഥോ. സോ ഖോ അഹം, ഭന്തേ ആനന്ദ, ഞാതീനം ദണ്ഡഭയതജ്ജിതോ അഹോസിന്തി

സേസോ. ഏവഞ്ഹി സതി “ഏവാഹ”ന്തി പുന അഹം-ഗഹണം യുജ്ജതി. **വിവരീ**തി “വിവരതൂ”തി ചിന്താമത്തേന വിവരി, ന ഉട്ഠായ ഹത്ഥേന.

൩൦൩. അഞ്ഞതരോതി സുഭദ്ദോ വുഡ്ഢപബ്ബജിതോ. **ദ്വേ ദാരകാ**തി സാമണേരഭൂമിയം ഠിതാ ദ്വേ പുത്താ. **നാളിയാവാപകേനാ**തി നാളിയാ ചേവ ഥവികായ ച. **സംഹരഥ** ഇമേഹി ഭാജനേഹി തണ്ഡുലാദീനി സങ്കഡ്ഢഥാതി അത്ഥോ. **ഭുസാഗാരേ**തി പലാലമയേ അഗാരേ, പലാലപുഞ്ജം അബ്ഭന്തരതോ പലാലം സങ്കഡ്ഢിത്വാ അഗാരം കതം ഹോതി, തത്ഥാതി അത്ഥോ.

രോജമല്ലാദിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചതുമഹാപദേസകഥാവണ്ണനാ

൩൦൫. പരിമദ്ദന്താതി ഉപപരിക്ഖന്താ. **ദ്വേ പടാ ദേസനാമേനേവ വുത്താ**തി തേസം സരൂപദസ്സനപദമേതം. നാഞ്ഞനിവത്തനപദം പത്തുണ്ണപടസ്സാപി ദേസനാമേന വുത്തത്താ.

തുമ്ബാതി ഭാജനാനി. **ഫലതുമ്ബോ** നാമ ലാബുആദി. **ഉദകതുമ്ബോ** ഉദകഘടോ. **കിലഞ്ജച്ഛത്ത**ന്തി വേളുവിലീവേഹി വായിത്വാ കതഛത്തം. **സമ്ഭിന്നരസ**ന്തി മിസ്സീഭൂതരസം.

ചതുമഹാപദേസകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭേസജ്ജക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൭. കഥിനക്ഖന്ധകോ

കഥിനാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൩൦൬. കഥിനക്ഖന്ധകേ **സീസവസേനാ**തി പധാനവസേന. **കഥിന**ന്തി പഞ്ചാനിസംസേ അന്തോകരണസമത്ഥതായ ഥിരന്തി അത്ഥോ. **സോ നേസം ഭവിസ്സതീതി യുജ്ജതീ**തി ‘‘സോ തുമ്ഹാക’’ന്തി അവത്വാ ‘‘നേസ’’ന്തി വചനം യുജ്ജതി. **യേ അത്ഥതകഥിനാ**തി ന കേവലം തുമ്ഹാകമേവ, യേ അഞ്ഞേപി അത്ഥതകഥിനാ, തേസം ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ **വോ**തി തദാ സമ്മുഖീഭൂതേഹി സദ്ധിം അസമ്മുഖീഭൂതേ ച അനാഗതേ ച ഭിക്ഖൂ സബ്ബേ ഏകതോ സമ്പിണ്ഡേത്വാ വുത്തം, തുമ്ഹാകന്തി അത്ഥോ. **സോ നേസ**ന്തി ഏത്ഥ സോ തേസന്തി യോജേതബ്ബം. തേനാഹ ‘‘അത്ഥതകഥിനാനം വോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമാനി പഞ്ച കപ്പിസ്സന്തീ’’തി. **മതകചീവര**ന്തി മതസ്സ ചീവരം. ‘‘വുത്ഥവസ്സവസേനാ’’തി ഇദം പച്ഛിമവസ്സംവുത്ഥാനമ്പി സാധാരണന്തി ആഹ **‘‘പുരിമികായ വസ്സം ഉപഗന്ത്വാ പഠമപവാരണായ പവാരിതാ ലഭന്തീ’’**തി. **ഉപഗതാ വാ ന ലഭന്തീ**തി പച്ഛിമികായ വുത്ഥവസ്സേപി സന്ധായ വുത്തം.

ഖലിമക്ഖിതസാടകോതി അഹതവത്ഥം സന്ധായ വുത്തം. **‘‘അകാതും ന ലബ്ഭതീ’’**തി ഇമിനാ അനാദരിയേ സതി ദുക്കടന്തി ദീപേതി.

‘‘അപലോകേത്വാ’’തി ഇദം അഞ്ഞേസം വസ്സംവുത്ഥഭിക്ഖൂനം അദത്വാ ദാതുകാമേഹി കത്തബ്ബവിധിദസ്സനം. യദി ഏവം കമ്മവാചായ ഏവ ദാനം അവുത്തന്തി ആഹ **‘‘കമ്മവാചാ പനാ’’**തിആദി. കഥിനചീവരം വിയ കമ്മവാചായ ദാതും ന വട്ടതീതി അപലോകേത്വാവ ദാതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ.

൩൦൮. **മഹാഭൂമിക**ന്തി മഹാവിസയം, ചതുവീസതിആകാരവന്തതായ മഹാവിത്ഥാരികന്തി വുത്തം ഹോതി. **പഞ്ചക**ന്തി പഞ്ചഖണ്ഡം. ഏസേവ നയോ സേസേസുപി. **പഠമചിമിലികാ**തി കഥിനവത്ഥതോ അഞ്ഞാ അത്തനോ പകതിചിമിലികാ. **കുച്ഛിചിമിലികം കത്വാ സിബ്ബിതമത്തേനാ**തി ഥിരജിണ്ണാനം ചിമിലികാനം ഏകതോ കത്വാ സിബ്ബനസ്സേതം അധിവചനന്തി വദന്തി. മഹാപച്ചരിയം, കുരുന്ദിയഞ്ച വുത്തവചനന്തി ദസ്സനം, ബ്യഞ്ജനതോ ഏവ ഭേദോ, ന അത്ഥതോതി ദസ്സനത്ഥം കതന്തിപി വദന്തി. **പിട്ഠിഅനുവാതാരോപനമത്തേനാ**തി ദീഘതോ അനുവാതസ്സ ആരോപനമത്തേന. **കുച്ഛിഅനുവാതാരോപനമത്തേനാ**തി പുഥുലതോ അനുവാതസ്സ ആരോപനമത്തേന. **രത്തിനിസ്സഗ്ഗിയേനാ**തി രത്തിഅതിക്കന്തേന.

൩൦൯. **ഹതവത്ഥകസാടകേനാ**തി അതിജിണ്ണസാടകോ. **ന ഹി തേനാ**തിആദീസു തേന പരിവാരാഗതപാഠേന ഇധ ആനേത്വാ അവുച്ചമാനേന കഥിനത്ഥാരകസ്സ ജാനിതബ്ബേസു ന കിഞ്ചി പരിഹായതി, തസ്സ സബ്ബസ്സ ഇധേവ വുത്തത്താതി അധിപ്പായോ.

൩൧൦. മാതാ വിയാതി **മാതികാ,** ഇവത്ഥേ ക-പച്ചയോ ദട്ഠബ്ബോ. തേന സിദ്ധമത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ **‘‘മാതികാതി മാതരോ’’**തിആദി. **അസ്സാ**തി ഏതിസ്സാ മാതികായ. പക്കമനന്തികോ കഥിനുബ്ഭാരോ ഏവ ഹി സയം അത്തനോ ഉപ്പജ്ജതീതി ഏവമഭേദൂപചാരേന ‘‘മാതികാ’’തി വുത്തോ ഉബ്ഭാരസ്സേവ

പക്കമനന്തേ സമുപ്പത്തിതോ, തബ്ബിനിമുത്തായ ച മാതികായ അഭാവാ, തപ്പകാസികാപി ചേത്ഥ പാളി "മാതികാ"തി വത്തും യുജ്ജതി. സാപി ഹി പക്കമനന്തികുബ്ഭാരപ്പകാസനേന "പക്കമനന്തികാ"തി വുത്താ. ഏസേവ നയോ സേസുബ്ഭാരേസുപി. **പക്കമന**ന്തി ചേത്ഥ ഉപചാരസീമാതിക്കമനം ദട്ഠബ്ബം.

കഥിനാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആദായസത്തകകഥാവണ്ണനാ

൩൪൪. "ന പുന ആഗമിസ്സ"ന്തി ഇദം ആവാസപലിബോധുപച്ഛേദകാരണദസ്സനം. പഞ്ചസു ഹി ചീവരമാസേസു യദാ കദാചി ന പച്ചേസ്സന്തി ചിത്തേന ഉപചാരസീമാതിക്കമേന ആവാസപലിബോധോ ഛിജ്ജതി. പച്ചേസ്സന്തി ബഹിഉപചാരഗതസ്സ പന യത്ഥ കത്ഥചി ന പച്ചേസ്സന്തി ചിത്തേ ഉപ്പന്നമത്തേ ഛിജ്ജതി. **പഠമം ചീവരപലിബോധോ ഛിജ്ജതീ**തി ന പച്ചേസ്സന്തി പക്കമനതോ പുരേതരമേവ ചീവരസ്സ നിട്ഠിതത്താ വുത്തം. "കതചീവരമാദായാ"തി ഹി വുത്തം. അത്ഥതകഥിനസ്സ ഹി ഭിക്ഖുനോ യാവ "സങ്ഘതോ വാ ദായകകുലാദിതോ വാ ചീവരം ലഭിസ്സാമീ"തി ചീവരാസാ വാ ലദ്ധവത്ഥാനം സഹായസമ്പദാദിയോഗം ലഭിത്വാ സങ്ഘാടിആദിഭാവേന "ഛിന്ദിത്വാ കരിസ്സാമീ"തി കരണിച്ഛാ വാ പവത്തതി, താവ ചീവരപലിബോധോ അനുപച്ഛിന്നോ ഏവ. യദാ പന യഥാപത്ഥിതട്ഠാനതോ ചീവരാദീനം സബ്ബഥാ അലാഭേന വാ ചീവരാസാ ചേവ ലദ്ധാനം കത്വാ നിട്ഠാനേന വാ നട്ഠവിനട്ഠാദിഭാവേന വാ ചീവരേ നിരപേക്ഖതായ വാ കരണിച്ഛാ ച വിഗച്ഛതി, തദാ ചീവരപലിബോധോ ഉപച്ഛിന്നോ ഹോതി.

സോ ച ഇധ "കതചീവരം ആദായാ"തി വചനേന പകാസിതോ. ഏവം ഉപരി സബ്ബത്ഥ പാളിവചനക്കമം നിസ്സായ നേസം പഠമം, പച്ഛാ ച ഉപച്ഛിജ്ജനം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. സബ്ബഥാപി ച ഇമേസം ഉഭിന്നം പലിബോധാനം ഉപച്ഛേദേനേവ കഥിനുബ്ഭാരോ, ന ഏകസ്സ. തേസഞ്ച പുബ്ബാപരിയേന, ഏകക്ഖണേ ച ഉപച്ഛിജ്ജനം ദസ്സേതും ഇമാ അട്ഠ മാതികാ ഠപിതാതി വേദിതബ്ബാ. **അന്തോസീമായ**ന്തി ചീവരനിട്ഠാനക്ഖണേയേവ ഛിന്നത്താ വുത്തം. **നേവിമം ചീവരം കാരേസ്സ**ന്തി ചീവരേ അപേക്ഖായ വിഗതത്താ കരണപലിബോധസ്സാപി ഉപച്ഛിന്നതം ദസ്സേതി. യോ പന അപ്പിച്ഛതായ വാ അനത്ഥികതായ വാ സബ്ബഥാ ചീവരം ന സമ്പടിച്ഛതി, തസ്സ ബഹിസീമാഗതസ്സ സബ്ബഥാപി ചീവരപലിബോധാഭാവേന ന പച്ചേസ്സന്തി സന്നിട്ഠാനമത്തേന **സന്നിട്ഠാനന്തികോ** കഥിനുബ്ഭാരോ വേദിതബ്ബോ. **സോ പനാ**തി പലിബോധുപച്ഛേദോ. **അയം പനാ**തി ആസാവച്ഛേദകോ കഥിനുബ്ഭാരോ വിസും വിത്ഥാരേത്വാ വുത്തോ, ഇധ ന വുത്തോതി സമ്ബന്ധോ.

അനാസായ ലഭതീതി "യസ്മിം കുലേ ചീവരം ലഭിസ്സാമാ"തി ആസാ അനുപ്പന്നപുബ്ബാ, തത്ഥ ചീവരാസായ അനുപ്പന്നട്ഠാനേ യത്ഥ കത്ഥചി ലഭതീതി അത്ഥോ. **ആസായ ന ലഭതീ**തി ആസീസിതട്ഠാനേ ന ലഭതീതി അത്ഥോ. **ഇധ ന വുത്ഥോ**തി ഇധ സവനന്തികാനന്തരേ ന വുത്തോ. **തത്ഥാ**തി തസ്മിം സീമാതിക്കന്തികേ. **സീമാതിക്കന്തികോ** നാമ ചീവരമാസാനം പരിയന്തദിവസസങ്ഖാതായ സീമായ അതിക്കമനതോ സഞ്ജാതോ. കേചി

“ബഹിസീമായ കാലാതിക്കമോ സീമാതിക്കമോ”തി മഞ്ഞന്തി, തേസം അഞ്ഞോഉപചാരേ ചീവരകാലാതിക്കമേപി കഥിനുബ്ഭാരോ അസമ്മതോ നാമ സിയാതി ന ചേതം യുത്തം. തസ്മാ യത്ഥ കത്ഥചി കാലാതിക്കമോ സീമാതിക്കമോതി വേദിതബ്ബോ. ഏത്ഥ ച പാളിയം “കതചീവരോ”തി ഇദം ഉപലക്ഖണമത്തം, അകതചീവരസ്സപി കാലാതിക്കമേന സീമാതിക്കന്തികോ ഹോതി, ദ്വേ ച പലിബോധാ ഏകതോ ഛിജ്ജന്തി. ഏവം അഞ്ഞത്ഥാപി യഥാസമ്ഭവം തംതം വിസേസനാഭാവേപി കഥിനുബ്ഭാരതാ, പലിബോധുപച്ഛേദപ്പകാരോ ച വേദിതബ്ബോ. **“സഹുബ്ഭാരേ ദ്വേപി പലിബോധാ അപുബ്ബം അചരിമം ഛിജ്ജന്തീ”**തി ഇദം അകതചീവരസ്സ പച്ഛേസ്സന്തി അധിട്ഠാനസമ്ഭവപക്ഖം സന്ധായ വുത്തം, തേസു അഞ്ഞതരാഭാവേപി സഹുബ്ഭാരോവ ഹോതി.

൩൧൮-൩൨൧. സമാദായവാരോ ആദായവാരസദിസോവ. ഉപസഗ്ഗമേവേത്ഥ വിസേസോ. തേനാഹ **“പുന സമാദായവാരേപി…പേ॰… തേയേവ ദസ്സിതാ”**തി . വിപ്പകതചീവരേ പക്കമനന്തികസ്സ അഭാവതോ **“യഥാസമ്ഭവ”**ന്തി വുത്തം. തേനേവ വിപ്പകതചീവരവാരേ ഛളേവ ഉബ്ഭാരാ വുത്താ, ചീവരേ ഹത്ഥഗതേ ച ആസാവച്ഛേദികസ്സ അസമ്ഭവാ, സോ ഏതേസു വാരേസു യത്ഥ കത്ഥചി ന വുത്തോ, വിസുഞ്ഞേവ വുത്തോ. വിപ്പകതവാരേ ചേത്ഥ ആദായവാരസമാദായവാരവസേന ദ്വേ ഛക്കവാരാ വുത്താ.

തതോ പരം നിട്ഠാനസന്നിട്ഠാനനാസനന്തികാനം വസേന തീണി തികാനി ദസ്സിതാനി. തത്ഥ തതിയത്തികേ **അനധിട്ഠിതേനാ**തി “പച്ഛേസ്സം, ന പച്ചേസ്സ”ന്തി ഏവം അനധിട്ഠിതേന, ന ഏവം മനസികത്വാതി അത്ഥോ. തതിയത്തികതോ പന പരം ഏകം ഛക്കം ദസ്സിതം. ഏവം തീണി തികാനി, ഏകം ഛക്കഞ്ചാതി പഠമം പന്നരസകം വുത്തം, ഇമിനാ നയേന ദുതിയപന്നരസകാദീനി വേദിതബ്ബാനി.

പാളിയം ആസാദ്വാദസകേ ബഹിസീമാഗതസ്സ കഥിനുദ്ധാരേസു തേസമ്പി ചീവരാസാദിവസേന ചീവരപലിബോധോ യാവ ചീവരനിട്ഠാനാ തിട്ഠതീതി ആഹ **“സോ ബഹിസീമാഗതോ സുണാതി ‘ഉബ്ഭതം കിര തസ്മിം ആവാസേ കഥിനന്തി…പേ॰… സവനന്തികോ കഥിനുദ്ധാരോ’”**തി. ഏത്ഥ ച സവനക്ഖണേ ആവാസപലിബോധോ പഠമം ഛിജ്ജതി, നിട്ഠിതേ ചീവരപലിബോധോതി വേദിതബ്ബോ.

ദിസംഗമികനവകേ **ദിസംഗമികോ പക്കമതീ**തി ന പച്ഛേസ്സന്തി പക്കമതി, ഇമിനാ ആവാസപലിബോധാഭാവോ ദസ്സിതോ ഹോതി. തേനേവ വസ്സംവുത്ഥാവാസേ പുന ഗന്ത്വാ ചീവരനിട്ഠാപിതമത്തേ നിട്ഠാനന്തികോ കഥിനുദ്ധാരോ വുത്തോ. **“ചീവരപടിവിസം അപവിലായമാനോ”**തി ഇമിനാ ചീവരപലിബോധസമങ്ഗികത്തമസ്സ ദസ്സേതി, **അപവിലായമാനോ**തി ആകങ്ഖമാനോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

ആദായസത്തകകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കഥിനക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൮. ചീവരക്ഖന്ധകോ

ജീവകവത്ഥുകഥാദിവണ്ണനാ

൩൨൯. ചീവരക്ഖന്ധകേ **കമ്മവിപാകന്തി** കമ്മപച്ചയഉതുചിത്താഹാരസമുട്ഠിതം അപ്പടിബാഹിയരോഗം സന്ധായ വുത്തം കമ്മജസ്സ രോഗസ്സ അഭാവാ.

൩൩൦. പാളിയം **സംയമസ്സാതി** സങ്ഗഹണസ്സ. അവിസജ്ജനസ്സാതി അത്ഥോ ''യോ സംയമോ സോ വിനാസോ''തിആദീസു (പേ॰ വ॰ ൨൩൭) വിയ. ഏതസ്സ സംയമസ്സ ഫലം ഉപജാനാമാതി യോജനാ. തമേവ ഫലം ദസ്സേന്തീ ആഹ **''വരമേതം…പേ॰… ആസിത്ത''**ന്തി. കേചി പന ''സംയമസ്സാതി ആനിസംസസ്സ, ഉപയോഗത്ഥേ ചേതം സാമിവചന''ന്തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ മഹാവഗ്ഗ ३.३२९-३३०) അത്ഥം വദന്തി.

൩൩൬. **ഉസ്സന്നദോസോതി** സഞ്ജാതപിത്താദിദോസോ. **സബ്ബത്ഥാതി** സകലസരീരേ.

൩൩൭. **മഹാപിട്ഠിയകോജവന്തി** ഹത്ഥിപിട്ഠിയം അത്ഥരിതബ്ബതായ ''മഹാപിട്ഠിയ''ന്തി ലദ്ധസമഞ്ഞം ഉണ്ണാമയത്ഥരണം.

൩൩൮. **ഉപഡ്ഢകാസിനം ഖമമാനന്തി** അഡ്ഢകാസിഅഗ്ഘനകം. പാളിയം **കിം നു ഖോതി** കതമം നു ഖോ.

൩൪൦-൩൪൨. **ഉപചാരേതി** സുസാനസ്സ ആസന്നേ പദേസേ. **ഛഡ്ഡേത്വാ ഗതാതി** കിഞ്ചി അവത്വാ ഏവ ഛഡ്ഡേത്വാ ഗതാ, ഏതേന ''ഭിക്ഖൂ ഗണ്ഹന്തൂ''തി ഛഡ്ഡിതേ ഏവ അകാമാ ഭാഗദാനം വിഹിതം, കേവലം ഛഡ്ഡിതേ പന കതികായ അസതി ഏകതോ ബഹൂസു പവിട്ഠേസു യേന ഗഹിതം, തേന അകാമഭാഗോ ന ദാതബ്ബോതി ദസ്സേതി. സമാനാ ദിസാ പുരത്ഥിമാദിഭേദാ ഏതേസന്തി സദിസാതി ആഹ **''ഏകദിസായ വാ ഓക്കമിംസൂ''**തി. **ധുരവിഹാരട്ഠാനേതി** വിഹാരസ്സ സമ്മുഖട്ഠാനേ.

ജീവകവത്ഥുകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭണ്ഡാഗാരസമ്മുതിആദികഥാവണ്ണനാ

൩൪൩. **വിഹാരമജ്ഝേതി** സബ്ബേസം ജാനനത്ഥായ വുത്തം. **വണ്ണാവണ്ണം കത്വാതി** പടിവീസപ്പഹോനകതാജാനനത്ഥം ഹലിദ്ദിയാദീഹി ഖുദ്ദകമഹന്തവണ്ണേഹി യുത്തേ സമേ കോട്ഠാസേ കത്വാ. തേനാഹ **''സമേ പടിവീസേ ഠപേത്വാ''**തി. **ഇദന്തി** സാമണേരാനം ഉപഡ്ഢപടിവീസദാനം. **ഫാതികമ്മന്തി** പഹോനകകമ്മം. യത്തകേന വിനയാഗതേന സമ്മുഞ്ജനീബന്ധനാദിഹത്ഥകമ്മേന വിഹാരസ്സ ഊനകതാ ന ഹോതി, തത്തകം കത്വാതി അത്ഥോ. **സബ്ബേസന്തി** തത്രുപ്പാദവസ്സാവാസികം ഗണ്ഹന്താനം സബ്ബേസം ഭിക്ഖൂനം, സാമണേരാനഞ്ച. **ഭണ്ഡാഗാരികചീവരേപീതി** അകാലചീവരം സന്ധായ വുത്തം. **ഏതന്തി** ഉക്കുട്ഠിയാ കതായ സമഭാഗദാനം.

വിരജ്ഝിത്വാ കരോന്തീതി കത്തബ്ബകാലേസു അകത്വാ യഥാരുചിതക്ഖണേ കരോന്തി.

ഏത്തകേന മമ ചീവരം പഹോതീതി ദ്വാദസഗ്ഘനകേനേവ മമ ചീവരം പരിപുണ്ണം ഹോതി, ന തതോ ഊനേനാതി സബ്ബം ഗഹേതുകാമോതി അത്ഥോ.

ഭണ്ഡാഗാരസമ്മുതിആദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചീവരരജനകഥാദിവണ്ണനാ

൩൪൪. ഏവഞ്ഹി കതേതി വട്ടാധാരസ്സ അന്തോ രജനോദകം, ബഹി ഛല്ലികഞ്ച കത്വാ വിയോജനേ കതേ. **ന ഉത്തരതീ**തി കേവലം ഉദകതോ ഫേണുട്ഠാനാഭാവാ ന ഉത്തരതി. **രജനകുണ്ഡ**ന്തി പക്കരജനട്ഠപനകം മഹാഘടം.

൩൪൫. അനുവാതാദീനം ദീഘപത്താനന്തി ആയാമതോ, വിത്ഥാരതോ ച അനുവാതം. **ആദി**-സദ്ദേന ദ്വിന്നം ഖന്ധാനം അന്തരാ മാതികാകാരേന ഠപിതപത്തഞ്ച ''ദീഘപത്ത''ന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ആഗന്തുകപത്ത**ന്തി ദിഗുണചീവരസ്സ ഉപരി അഞ്ഞം പട്ടം അപ്പേന്തി, തം സന്ധായ വുത്തം. തം കിര ഇദാനി ന കരോന്തി.

൩൪൭. പാളിയം **നന്ദിമുഖിയാ**തി തുട്ഠിമുഖിയാ, പസന്നദിസാമുഖായാതി അത്ഥോ.

൩൪൮. അച്ഛുപേയ്യന്തി പതിട്ഠപേയ്യം. **ഹതവത്ഥകാന**ന്തി പുരാണവത്ഥാനം. **അനുദ്ധരിത്വാവാ**തി അഗ്ഗളേ വിയ ദുബ്ബലട്ഠാനം അനപനേത്വാവ.

൩൪൯-൩൫൦. വിസാഖവത്ഥുമ്ഹി **കല്ലകായാ**തി അകിലന്തകായാ. **ഗതീ**തി ഞാണഗതി അധിഗമോ. **അഭിസമ്പരായോ**തി ''സകിദേവ ഇമം ലോകം ആഗന്ത്വാ ദുക്ഖസ്സന്തം കരോതീ''തിആദിനാ (സം॰ നി॰ ൫.൧൦൪൮) വുത്തോ ഞാണാഭിസമ്പരായോ, മഗ്ഗഞാണയുത്തേഹി ഗന്തബ്ബഗതിവിസേസോതി അത്ഥോ. തം ഭഗവാ ബ്യാകരിസ്സതി. **''ദദാതി ദാന''**ന്തി ഇദം അന്നപാനവിരഹിതാനം സേസപച്ചയാനം ദാനവസേന വുത്തം. **സോവഗ്ഗിക**ന്തി സഗ്ഗസംവത്തനികം.

൩൫൨. അട്ഠപദകച്ഛന്നേനാതി അട്ഠപദകസങ്ഖാതജൂതഫലകലേഖാസണ്ഠാനേന.

൩൬൨. പാളിയം **നദീപാരം ഗന്തു**ന്തി ഭിക്ഖുനോ നദീപാരഗമനം ഹോതീതി അത്ഥോ. **അഗ്ഗളഗുത്തിയേവ പമാണ**ന്തി ഇമേഹി ചതൂഹി നിക്ഖേപകാരണേഹി ഠപേന്തേനപി അഗ്ഗളഗുത്തിവിഹാരേ ഏവ ഠപേതും വട്ടതീതി അധിപ്പായോ. **നിസ്സീമാഗത**ന്തി വസ്സാനസങ്ഖാതം കാലസീമം അതിക്കന്തം, തം വസ്സികസാടികചീവരം ന ഹോതീതി അത്ഥോ.

ചീവരരജനകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സങ്ഘികചീവരുപ്പാദകഥാവണ്ണനാ

൩൬൩. പഞ്ച മാസേതി അച്ചന്തസംയോഗേ ഉപയോഗവചനം. **വഡ്ഢിം പയോജേത്വാ ഠപിതഉപനിക്ഖേപതോതി** വസ്സാവാസികസ്സത്ഥായ ദായകേഹി വഡ്ഢിം പയോജേത്വാ ഠപിതഉപനിക്ഖേപതോ. **"ഇധ വസ്സംവുത്ഥസങ്ഘസ്സാ"**തി ഇദം അഭിലാപമത്തം. ഇധ-സദ്ദം പന വിനാ "വസ്സംവുത്ഥസങ്ഘസ്സ ദേമാ"തി വുത്തേപി സോ ഏവ നയോ. **അനത്ഥതകഥിനസ്സാപി പഞ്ച മാസേ പാപുണാതീ**തി വസ്സാവാസികലാഭവസേന ഉപ്പന്നത്താ അനത്ഥതകഥിനസ്സാപി വുത്ഥവസ്സസ്സ പഞ്ച മാസേ പാപുണാതി. വക്ഖതി ഹി "ചീവരമാസതോ പട്ഠായ യാവ ഹേമന്തസ്സ പച്ഛിമോ ദിവസോ, താവ വസ്സാവാസികം ദേമാതി വുത്തേ കഥിനം അത്ഥതം വാ ഹോതു അനത്ഥതം വാ, അതീതവസ്സംവുത്ഥാനമേവ പാപുണാതീ"തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൩൭൯). **തതോ പരന്തി** പഞ്ചമാസതോ പരം, ഗിമ്ഹാനസ്സ പഠമദിവസതോ പട്ഠായാതി അത്ഥോ. **"കസ്മാ? പിട്ഠിസമയേ ഉപ്പന്നത്താ"**തി ഇദം "ഉദാഹു അനാഗതവസ്സേ"തി ഇമസ്സാനന്തരം ദട്ഠബ്ബം. പോത്ഥകേസു പന "അനത്ഥതകഥിനസ്സാപി പഞ്ച മാസേ പാപുണാതീ"തി ഇമസ്സാനന്തരം "കസ്മാ പിട്ഠിസമയേ ഉപ്പന്നത്താ"തി ഇദം ലിഖന്തി, തം പമാദലിഖിതം പിട്ഠിസമയേ ഉപ്പന്നം സന്ധായ "അനത്ഥതകഥിനസ്സാപീ"തി വത്തബ്ബതോ. വുത്ഥവസ്സേ ഹി സന്ധായ "അനത്ഥതകഥിനസ്സാപീ"തി വുത്തം, ന ച പിട്ഠിസമയേ ഉപ്പന്നം വുത്ഥവസ്സസ്സേവ പാപുണാതീതി സമ്മുഖീഭൂതാനം സബ്ബേസമ്പി പാപുണനതോ. തേനേവ വക്ഖതി "സചേ പന ഗിമ്ഹാനം പഠമദിവസതോ പട്ഠായ ഏവം വദതി, തത്ര സമ്മുഖീഭൂതാനം സബ്ബേസം പാപുണാതി. കസ്മാ? പിട്ഠിസമയേ ഉപ്പന്നത്താ"തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൩൭൯).

ദുഗ്ഗഹിതാനീതി അഗ്ഗഹിതാനി. സങ്ഘികാനേവാതി അത്ഥോ. **ഇതോവാതി** ഥേരാനം ദാതബ്ബതോവ, ഇദാനേവാതി വാ അത്ഥോ.

സങ്ഘികചീവരുപ്പാദകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപനന്ദസക്യപുത്തവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൩൬൪. "സത്താഹവാരേന അരുണമേവ ഉട്ഠാപേതീ"തി ഇദം നാനാസീമാവിഹാരേസു കത്തബ്ബനയേന ഏകസ്മിമ്പി വിഹാരേ ദ്വീസു സേനാസനേസു നിവുത്ഥഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം, അരുണുട്ഠാപനേനേവ തത്ഥ വുത്ഥോ ഹോതി, ന പന വസ്സച്ഛേദപരിഹാരായ. അന്തോഉപചാരസീമായപി യത്ഥ കത്ഥചി അരുണം ഉട്ഠാപേന്തോ അത്തനാ ഗഹിതസേനാസനം അപ്പവിട്ഠോപി വുത്ഥവസ്സോ ഏവ ഹോതി, ഗഹിതസേനാസനേ പന നിവുത്ഥോ നാമ ന ഹോതി, തത്ഥ ച അരുണുട്ഠാപനേ പന സതി ഹോതി. തേനാഹ **"പുരിമസ്മിം ബഹുതരം നിവസതി നാമാ"**തി, ഏതേന ച ഇതരസ്മിം സത്താഹവാരേനാപി അരുണുട്ഠാപനേ സതി ഏവ അപ്പകതരം നിവസതി നാമ ഹോതി, നാസതീതി ദീപിതം ഹോതി. **നാനാലാഭേഹീ**തി വിസും വിസും നിബദ്ധവസ്സാവാസികലാഭേഹി. **നാനൂപചാരേഹീ**തി നാനാപരിക്ഖേപനാനാദ്വാരേഹി. **ഏകസീമാവിഹാരേഹീ**തി ദ്വിന്നം വിഹാരാനം ഏകേന പാകാരേന പരിക്ഖിത്തത്താ ഏകായ ഉപചാരസീമായ അന്തോഗതേഹി ദ്വീഹി വിഹാരേഹി. **സേനാസനഗ്ഗാഹോ പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ**തി പഠമം ഗഹിതോ പടിപ്പസ്സമ്ഭതി. **തത്ഥാതി** യത്ഥ സേനാസനഗ്ഗാഹോ പടിപ്പസ്സദ്ധോ, തത്ഥ.

ഉപനന്ദസക്യപുത്തവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഗിലാനവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൩൬൫-൬. ഭൂമിയം പരിഭണ്ഡം അകാസീതി ഗിലാനേന നിപന്നഭൂമിയം കിലിട്ഠട്ഠാനം ധോവിത്വാ ഹരിതൂപലിത്തം കാരേസീതി അത്ഥോ. **ഭേസജ്ജം യോജേതും അസമത്ഥോ**തി പരേഹി വുത്തവിധിമ്പി കാതും അസമത്ഥോ. പാളിയം ഗിലാനുപട്ഠാകാനം ചീവരദാനേ സാമണേരാനം തിചീവരാധിട്ഠാനാഭാവാ ''ചീവരഞ്ച പത്തഞ്ചാ''തിആദി സബ്ബത്ഥ വുത്തം. സചേപി സഹസ്സം അഗ്ഘതി, ഗിലാനുപട്ഠാകാനഞ്ഞേവ ദാതബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ.

ഗിലാനവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

മതസന്തകകഥാദിവണ്ണനാ

൩൬൭. അഞ്ഞന്തി ചീവരപത്തതോ അഞ്ഞം. **അപ്പഗ്ഘ**ന്തി അതിജിണ്ണാദിഭാവേന നിഹീനം. **തതോ**തി അവസേസപരിക്ഖാരതോ. **സബ്ബ**ന്തി പത്തം, തിചീവരഞ്ച.

തത്ഥ തത്ഥ സങ്ഘസ്സേവാതി തസ്മിം തസ്മിം വിഹാരേ സങ്ഘസ്സേവ. പാളിയം **അവിസ്സജ്ജികം അവേഭങ്ഗിക**ന്തി ആഗതാനാഗതസ്സ ചാതുദ്ദിസസ്സ സങ്ഘസ്സേവ സന്തകം ഹുത്വാ കസ്സചി അവിസ്സജ്ജികം അവേഭങ്ഗികം ഭവിതും അനുജാനാമീതി അത്ഥോ.

൩൬൯-൭. അക്കനാളമയന്തി അക്കദണ്ഡമയം. **അക്കദുസ്സാനീ**തി അക്കവാകേന കതദുസ്സാനി, പോത്ഥകഗതികാനി ദുക്കടവത്ഥുകാനീതി അത്ഥോ. **ദുപട്ടചീവരസ്സ വാ മജ്ഝേ**തി യം നിട്ഠിതേ തിപട്ടചീവരം ഹോതി, തസ്സ മജ്ഝേ പടലം കത്വാ ദാതബ്ബാനീതി അത്ഥോ.

൩൭൮. ''സന്തേ പതിരൂപേ ഗാഹകേ''തി വുത്തത്താ ഗാഹകേ അസതി അദത്വാ ഭാജിതേപി സുഭാജിതമേവാതി ദട്ഠബ്ബം.

൩൭൯. ദക്ഖിണോദകം പമാണന്തി ''എത്തകാനി ചീവരാനി ദസ്സാമീ''തി പഠമം ഉദകം പാതേത്വാ പച്ഛാ ദേന്തി. തം യേഹി ഗഹിതം, തേ ഭാഗിനോവ ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. **പരസമുദ്ദേ**തി ജമ്ബുദീപേ. തമ്ബപണ്ണിദീപഞ്ഹി ഉപാദായേസ എവം വുത്തോ.

മതസന്തകകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അട്ഠചീവരമാതികാകഥാവണ്ണനാ

൩൭൯. പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനനയേന വുത്തന്തി ''സീമായ ദാന''ന്തിആദിനാ വത്തബ്ബേ ''സീമായ ദേതീ''തിആദി പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനേന വുത്തം. **''അപിചാ''**തിആദിനാ പഠമലേഡ്ഡുപാതഭൂതപരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനതോ ബഹി ദുതിയലേഡ്ഡുപാതോപി ഉപചാരസീമാ എവാതി ദസ്സേതി. ധുവസന്നിപാതട്ഠാനാദികമ്പി പരിയന്തേ ഠിതമേവ ഗഹേതബ്ബം. ലോകേ ഗാമസീമാദയോ വിയ ലാഭസീമാ നാമ വിസും

പസിദ്ധാ നാമ നത്ഥി, കേനായം അനുഞ്ഞാതാതി ആഹ **“നേവ സമ്മാസമ്ബുദ്ധേനാ”**തിആദി. ഏതേന നായം സാസനവോഹാരസിദ്ധാ, ലോകവോഹാരസിദ്ധാ ഏവാതി ദസ്സേതി. **“ജനപദപരിച്ഛേദോ”**തി ഇദം ലോകപസിദ്ധസീമാസദ്ദത്ഥവസേന വുത്തം. പരിച്ഛേദബ്ഭന്തരം പന സബ്ബം ജനപദസീമാതി ഗഹേതബ്ബം, ജനപദോ ഏവ ജനപദസീമാ. ഏവം രട്ഠസീമാദീസുപി. തേനാഹ **“ആണാപവത്തിട്ഠാന”**ന്തിആദി.

പഥവീവേമജ്ഝേ ഗതസ്സാതി യാവ ഉദകപരിയന്താ ഖണ്ഡസീമത്താ വുത്തം, ഉപചാരസീമാദീസു പന അബദ്ധസീമാസു ഹേട്ഠാപഥവിയം സബ്ബത്ഥ ഠിതാനം ന പാപുണാതി, കൂപാദിപവേസാരഹട്ഠാനേ ഠിതാനഞ്ഞേവ പാപുണാതീതി ഹേട്ഠാ സീമാകഥായം വുത്തനയേന തംതംസീമട്ഠഭാവോ വേദിതബ്ബോ. ചക്കവാളസീമായ പന ദിന്നം പഥവീസന്ധാരകഉദകട്ഠാനേപി ഠിതാനം പാപുണാതി സബ്ബത്ഥ ചക്കവാളവോഹാരത്താ.

ബുദ്ധാധിവുത്ഥോതി ബുദ്ധേന ഭഗവതാ നിവുത്ഥോ. **പാകവട്ട**ന്തി നിബദ്ധദാനം. **വത്തതീ**തി പവത്തതി. **തേഹീ**തി യേസം സമ്മുഖേ ഏസ ദേതി, തേഹി ഭിക്ഖൂഹി. **ദുതിയഭാഗേ പന ഥേരാസനം ആരുള്ഹേ**തി യാവ സങ്ഘനവകാ ഏകവാരം സബ്ബേസം ഭാഗം ദത്വാ ചീവരേ അപരിക്ഖീണേ പുന സബ്ബേസം ദാതും ദുതിയഭാഗേ ഥേരസ്സ ദിന്നേതി അത്ഥോ. **പംസുകൂലികാനമ്പി വട്ടതീ**തി ഏത്ഥ ‘‘തുയ്ഹം ദേമാ’’തി അവുത്തത്താതി കാരണം വദന്തി. യദി ഏവം ‘‘സങ്ഘസ്സ ദേമാ’’തി വുത്തേപി വട്ടേയ്യ, ‘‘ഭിക്ഖൂനം ദേമ, ഥേരാനം ദേമ, സങ്ഘസ്സ ദേമാ’’തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൩൭൯) വചനതോ ഭേദോ ന ദിസ്സതി. വീമംസിതബ്ബമേത്ഥ കാരണം.

പാരുപിതും വട്ടതീതി പംസുകൂലികാനം വട്ടതി. **ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച ഭിക്ഖുനീനഞ്ച ദമ്മീതി വുത്തേ പന ന മജ്ഝേ ഭിന്ദിത്വാ ദാതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ യസ്മാ ഭിക്ഖുനിപക്ഖേ സങ്ഘസ്സ പച്ചേകം അപരാമട്ഠത്താ ഭിക്ഖുനീനം ഗണനായ ഭാഗോ ദാതബ്ബോതി ദായകസ്സ അധിപ്പായോതി സിജ്ഝതി, തഥാ ദാനഞ്ച ഭിക്ഖൂപി ഗണേത്വാ ദിന്നേ ഏവ യുജ്ജതി. ഇതരഥാ ഹി കിത്തകം ഭിക്ഖൂനം ദാതബ്ബം, കിത്തകം ഭിക്ഖുനീനന്തി ന വിഞ്ഞായതി, തസ്മാ ‘‘ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സാ’’തി വുത്തവചനമ്പി ‘‘ഭിക്ഖൂന’’ന്തി വുത്തവചനസദിസമേവാതി ആഹ **“ഭിക്ഖൂ ച ഭിക്ഖുനിയോ ച ഗണേത്വാ ദാതബ്ബ”**ന്തി. തേനാഹ **“പുഗ്ഗലോ …പേ॰… ഭിക്ഖുസങ്ഘഗ്ഗഹണേന അഗ്ഗഹിതത്താ”**തി. ഭിക്ഖുസങ്ഘ-സദ്ദേന ഭിക്ഖൂനഞ്ഞേവ ഗഹിതത്താ, പുഗ്ഗലസ്സ പന ‘‘തുയ്ഹഞ്ചാ’’തി വിസും ഗഹിതത്താ ച തത്ഥസ്സ അഗ്ഗഹിതതാ ദട്ഠബ്ബാ, ‘‘ഭിക്ഖൂനഞ്ച ഭിക്ഖുനീനഞ്ച തുയ്ഹഞ്ചാ’’തി വുത്തട്ഠാനസദിസത്താതി അധിപ്പായോ. പുഗ്ഗലപ്പധാനോ ഹേത്ഥ സങ്ഘ-സദ്ദോ ദട്ഠബ്ബോ. കേചി പന ‘‘ഭിക്ഖുസങ്ഘഗ്ഗഹണേന ഗഹിതത്താ’’തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ മഹാവഗ്ഗ ൩.൩൭൯) പാഠം ലിഖന്തി, തം ന സുന്ദരം തസ്സ വിസും ലാഭഗ്ഗഹണേ കാരണവചനത്താ. തഥാ ഹി വിസും സങ്ഘഗ്ഗഹണേന ഗഹിതത്താതി വിസും പുഗ്ഗലസ്സപി ഭാഗഗ്ഗഹണേ കാരണം വുത്തം. യഥാ ചേത്ഥ പുഗ്ഗലസ്സ അഗ്ഗഹണം, ഏവം ഉപരി ‘‘ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച തുയ്ഹഞ്ചാ’’തിആദീസുപി സങ്ഘാദി-സദ്ദേഹി പുഗ്ഗലസ്സ അഗ്ഗഹണം ദട്ഠബ്ബം. യദി ഹി ഗഹണം സിയാ, സങ്ഘതോപി, വിസുമ്പീതി ഭാഗദ്വയം ലഭേയ്യ ഉഭയത്ഥ ഗഹിതത്താ.

പൂജേതബ്ബന്തിആദി ഗിഹികമ്മം ന ഹോതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **“ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഹരാ”**തി ഇദം പിണ്ഡപാതഹരണം സന്ധായ വുത്തം. തേനാഹ **“ഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ”**തി. **“അന്തോഹേമന്തേ”**തി ഇമിനാ അനത്ഥതേ കഥിനേ വസ്സാനം പച്ഛിമേ മാസേ ദിന്നം പുരിമവസ്സംവുത്ഥാനഞ്ഞേവ പാപുണാതി, തതോ പരം ഹേമന്തേ ദിന്നം പച്ഛിമവസ്സംവുത്ഥാനമ്പി വുത്ഥവസ്സത്താ പാപുണാതി. ഹേമന്തതോ പന പരം പിട്ഠിസമയേ “വസ്സംവുത്ഥസങ്ഘസ്സാ”തി ഏവം വത്വാ ദിന്നം അനന്തരേ വസ്സേ വാ തതോ പരേസു വാ യത്ഥ കത്ഥചി തസ്മിം വുത്ഥവസ്സാനം സബ്ബേസം പാപുണാതി. യേ പന സബ്ബഥാ അവുത്ഥവസ്സാ, തേസം ന പാപുണാതീതി ദട്ഠബ്ബം. **സബ്ബേസമ്പീ**തി ഹി തസ്മിം ഭിക്ഖുഭാവേ വുത്ഥവസ്സാനം സബ്ബേസമ്പീതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **“വസ്സംവുത്ഥസങ്ഘസ്സാ”**തി വുത്തത്താ **സമ്മുഖീഭൂതാനം സബ്ബേസ**ന്തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **അതീതവസ്സ**ന്തി അനന്തരാതീതവസ്സം.

ഉദ്ദേസം ഗഹേതും ആഗതോതി ഉദ്ദേസേ അഗ്ഗഹിതേപി അന്തേവാസികോവാതി വുത്തം. **ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തോ**തി പരിനിട്ഠിതഉദ്ദേസോ ഹുത്വാ ഗച്ഛന്തോ. **“വത്തം കത്വാ ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛാദീനി ഗഹേത്വാ വിചരന്താന”**ന്തി ഇദം “ഉദ്ദേസന്തേവാസികാന”ന്തി ഇമസ്സേവ വിസേസനം, തേന ഉദ്ദേസകാലേ ആഗന്ത്വാ ഉദ്ദേസം ഗഹേത്വാ ഗന്ത്വാ അഞ്ഞത്ഥ നിവസന്തേ അനിബദ്ധചാരികേ നിവത്തേതി.

അട്ഠചീവരമാതികാകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചീവരക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൯. ചമ്പേയ്യക്ഖന്ധകോ

കസ്സപഗോത്തഭിക്ഖുവത്ഥുകഥാദിവണ്ണനാ

൩൮൦. ചമ്പേയ്യക്ഖന്ധകേ **തന്തിബദ്ധോ**തി തന്തി വുച്ചതി ബ്യാപാരോ, തത്ഥ ബദ്ധോ, ഉസ്സുക്കം ആപന്നോതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"തസ്മിം ആവാസേ"**തിആദി.

൩൮൭-൮. ഹാപനം വാ അഞ്ഞഥാ കരണം വാ നത്ഥീതി ഞത്തികമ്മസ്സ ഞത്തിയാ ഏകത്താ ഹാപനം ന സമ്ഭവതി, തസ്സാ ഏകത്താ ഏവ പച്ഛാ ഞത്തിഠപനവസേന, ദ്വിക്ഖത്തും ഠപനവസേന ച അഞ്ഞഥാ കരണം നത്ഥി. **പരതോ**തി പരിവാരേ. **തന്തി** പബ്ബാജനീയകമ്മം, തസ്സാതി അത്ഥോ.

കസ്സപഗോത്തഭിക്ഖുവത്ഥുകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദ്വേനിസ്സരണാദികഥാവണ്ണനാ

൩൯൫. ഏസാതി "ബാലോ"തിആദിനാ നിദ്ദിട്ഠപുഗ്ഗലോ, അപ്പത്തോതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ കാരണമാഹ **"യസ്മാ"**തിആദി. തത്ഥ **ആവേണികേന ലക്ഖണേനാ**തി പബ്ബാജനീയകമ്മസ്സ നിമിത്തഭാവേന പാളിയം വുത്തത്താ അസാധാരണഭൂതേന കുലദൂസകഭാവേന. യദി ഹേസ തം കമ്മം അപ്പത്തോ, കഥം പന സുനിസ്സാരിതോതി ആഹ **"യസ്മാ പനസ്സ ആകങ്ഖമാനോ സങ്ഘോ പബ്ബാജനീയകമ്മം കരേയ്യാതി വുത്തം, തസ്മാ സുനിസ്സാരിതോ"**തി. **തത്ഥ വുത്ത**ന്തി കമ്മക്ഖന്ധകേ (ചൂളവ॰ ൨൭) വുത്തം.

ഏത്ഥ പന കുലദൂസകകമ്മം കത്വാ പബ്ബാജനീയകമ്മകതസ്സ **തേരസകകണ്ഡകട്ഠകഥായം** "യസ്മിം വിഹാരേ വസന്തേന യസ്മിം ഗാമേ കുലദൂസകകമ്മം കതം ഹോതി, തസ്മിം വിഹാരേ വാ തസ്മിം ഗാമേ വാ ന വസിതബ്ബ"ന്തിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൪൩൩) യാ സമ്മാവത്തനാ വുത്താ, സാ ഇതരേനാപി പൂരേതബ്ബാ. യം പന പടിപ്പസ്സദ്ധകമ്മസ്സ കുലദൂസകസ്സ തത്ഥേവ **അട്ഠകഥായം** "യേസു കുലേസു കുലദൂസകകമ്മം കതം, തതോ പച്ചയാ ന ഗഹേതബ്ബാ"തിആദി വുത്തം, തം ന പൂരേതബ്ബം കുലസങ്ഗഹസ്സ അകതത്താ. ഏവം സേസകമ്മേസുപി. യദി ഏവം "തജ്ജനീയകമ്മാരഹസ്സ നിയസകമ്മം കരോതി…പേ॰… ഏവം ഖോ, ഉപാലി, അധമ്മകമ്മം ഹോതീ"തിആദിവചനം (മഹാവ॰ ൪൦൨) വിരുജ്ഝതീതി? ന വിരുജ്ഝതി സങ്ഘസന്നിട്ഠാനവസേന തജ്ജനീയാദികമ്മാരഹത്തസ്സ സിജ്ഝനതോ. യസ്സ ഹി സങ്ഘോ "തജ്ജനീയകമ്മം കരോമാ"തി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ കമ്മവാചം സാവേന്തോ പബ്ബാജനീയകമ്മവാചം സാവേതി, തസ്സ കമ്മം അധമ്മകമ്മം ഹോതി. സചേ പന "തസ്സേവ പബ്ബാജനീയകമ്മമേവ കരോമാ"തി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ തദേവ കരോതി, തസ്സ തം കമ്മം ധമ്മകമ്മന്തി വേദിതബ്ബം.

ഏവമിധ "നിസ്സാരണ"ന്തി അധിപ്പേതസ്സ പബ്ബാജനീയകമ്മസ്സ വസേന അത്ഥം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തദഞ്ഞേസം തജ്ജനീയാദീനം വസേന നിസ്സാരണേ അധിപ്പേതേ "അപ്പത്തോ നിസ്സാരണ"ന്തി ഇമസ്സ പടിപക്ഖവസേന സമ്പത്തോ നിസ്സാരണം, "തഞ്ചേ സങ്ഘോ നിസ്സാരേതി. സുനിസ്സാരിതോ"തി അത്ഥസമ്ഭവം ദസ്സേതും പുന **"തഞ്ചേ സങ്ഘോ നിസ്സാരേതീതി സചേ സങ്ഘോ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ

തഥാതി തജ്ജനീയാദികമ്മവിസയേ, ഏകേനാപി അങ്ഗേന നിസ്സാരണാ അനുഞ്ഞാതാതി യോജനാ. പാളിയം **അപ്പത്തോ നിസ്സാരണ**ന്തി ഏത്ഥ ആപന്നോ ആവേണികവസേന തജ്ജനീയാദിസങ്ഖാതം നിസ്സാരണം പത്തോതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

ദ്വേനിസ്സരണാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചമ്പേയ്യക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൮. കോസമ്ബകക്ഖന്ധകോ

കോസമ്ബകവിവാദകഥാവണ്ണനാ

൪൫൧. കോസമ്ബകക്ഖന്ധകേ **സചേ ഹോതി, ദേസേസ്സാമീ**തി വിനയധരസ്സ വചനേന ആപത്തിദിട്ഠിം പടിലഭിത്വാ ഏവമാഹ. തേനേവ പാളിയം ''സോ തസ്സാ ആപത്തിയാ അനാപത്തിദിട്ഠി ഹോതീ''തി വുത്തം. **നത്ഥി ആപത്തീ**തി ഉദകസ്സ ഠപനഭാവം അജാനിത്വാ വാ ഠപിതം ഛഡ്ഡേത്വാ വിസ്സരിത്വാ വാ ഗമനേ അസഞ്ചിച്ച അസതിയാ അനാപത്തിപക്ഖോപി സമ്ഭവതീതി വിനയധരോ തത്ഥ അനാപത്തിദിട്ഠിം പടിലഭിത്വാ ഏവമാഹ. തേനേവ പാളിയം ''അഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ തസ്സ ആപത്തിയാ അനാപത്തിദിട്ഠിനോ ഹോന്തീ''തി വുത്തം. പരിസായപിസ്സ അനാപത്തിദിട്ഠിയാ ഉപ്പന്നത്താ ''അഞ്ഞേ''തി ബഹുവചനം കതം. **അനാപത്തിദിട്ഠി അഹോസീ**തി സുത്തന്തികത്ഥേരസ്സ വിനയേ അപകതഞ്ഞുതായ വിനയധരസ്സ വചനമത്തേന സോ ഏവമഹോസി, സാ പനസ്സ ആപത്തി ഏവ ഉദകാവസേസസ്സ ഠപനഭാവം ഞത്വാ ഠപിതത്താ. വത്ഥുമത്തജാനനേ ഏവ ഹി സേഖിയാ സചിത്തകാ, ന പണ്ണത്തിവിജാനനേ. തേനേവ പാളിയം ''തസ്സാ ആപത്തിയാ അനാപത്തിദിട്ഠി ഹോതീ''തി സബ്ബത്ഥ ആപത്തി ഇച്ചേവ വുത്തം. **''ആപത്തിം ആപജ്ജമാനോ''**തി ഇദം വിനയധരത്ഥേരോ ''തയാ ഇദം ഉദകം ഠപിത''ന്തി അത്തനാ പുട്ഠേന സുത്തന്തികത്ഥേരേന ''ആമാവുസോ''തി വുത്തവചനം സരിത്വാ പണ്ണത്തിഅകോവിദതായ സഞ്ചിച്ചേവ അകാസീതി ആപത്തിദിട്ഠി ഹുത്വാവ അവോച. തേനേവ പാളിയം ''അഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ തസ്സാ ആപത്തിയാ ആപത്തിദിട്ഠിനോ ഹോന്തീ''തി വുത്തം.

൪൫൨. **''ന താവ ഭിന്നോ''**തി ഇദം ഉക്ഖിപനതദനുവത്തനമത്തേന സങ്ഘോ ഭിന്നോ നാമ ന ഹോതി, തം നിസ്സായ പന ഉഭയപക്ഖികാനം പക്ഖം പരിയേസിത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം കോധവസേന കായവചീകലഹവഡ്ഢനേനേവ ഹോതീതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ വുത്തം. തേനാഹ **''സോ ച ഖോ കലഹവസേനാ''**തി. **സമ്ഭമഅത്ഥവസേനാ**തി തുരിതത്ഥവസേന.

൪൫൩. **അകാരണേ**തിആദി അനുക്ഖിപിത്വാവ ഉപായേന സഞ്ഞാപേത്വാ ഹിതേസിതായ ആപത്തിതോ മോചേതും യുത്തട്ഠാനേ കോധചിത്തവസേന വിഹേഠനത്ഥായ കതഭാവം സന്ധായ വുത്തം, ന പന കമ്മങ്ഗസ്സ അഭാവം സന്ധായ. തേനേവ പാളിയം ''ആപത്തി ഏസാ, ഭിക്ഖവേ, നേസാ അനാപത്തി... പേ॰... ഉക്ഖിത്തോ ഏസോ ഭിക്ഖൂ''തിആദി വുത്തം.

൪൫൪. **''അധമ്മവാദീനം പക്ഖേ നിസിന്നോ''**തി ഇദം ഉപലക്ഖണമത്തം, ധമ്മവാദീനം പക്ഖേ നിസീദിത്വാ അധമ്മവാദീനം ലദ്ധിം ഗണ്ഹന്തോപി ധമ്മവാദീനം നാനാസംവാസകോ ഹോതി ഏവ. **കമ്മം കോപേതീ**തി തം വിനാ ഗണസ്സ അപൂരണപക്ഖം സന്ധായ വുത്തം. **യത്ഥ വാ തത്ഥ വാ**തി ധമ്മവാദീനം പക്ഖേ വാ അധമ്മവാദീനം പക്ഖേ വാതി അത്ഥോ. **ഇമേ ധമ്മവാദിനോതി ഗണ്ഹാതീ**തി തംതംപക്ഖഗതേ ഭിക്ഖൂ യാഥാവതോ വാ അയാഥാവതോ വാ ''ഇമേ ധമ്മവാദിനോ''തി ഗണ്ഹാതി, അയം തംതംപക്ഖഗതാനം അത്താനം സമാനസംവാസകം കരോതി.

൪൬൭. ഉപദംസേന്തീതി പവത്തേന്തി. പാളിയം **ഏത്താവതാ**തി “ഏത്തകപദേസം മുഞ്ചിത്വാ നിസിന്നാ മയം കോധചിത്തേ ഉപ്പന്നേപി അഞ്ഞമഞ്ഞം അനനുലോമികം കായകമ്മാദിം പവത്തേതും ന സക്ഖിസ്സാമാ”തി സല്ലേക്ഖേത്വാ ദൂരേ നിസീദിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **“ഉപചാരം മുഞ്ചിത്വാ”**തി.

൪൬൮. പാളിയം **ഭണ്ഡനജാതാ**തിആദീസു കലഹസ്സ പുബ്ബഭാഗോ **ഭണ്ഡനം** നാമ. ഹത്ഥപരാമാസാദി **കലഹോ** നാമ. വിരുദ്ധവാദോ **വിവാദോ** നാമ.

൪൬൯. പരിപുണ്ണകോസകോട്ഠാഗാരോതി ഏത്ഥ കോസോ നാമ സുവണ്ണമണിആദിഭണ്ഡാഗാരസാരഗബ്ഭോ. കോട്ഠം വുച്ചതി ധഞ്ഞസ്സ ആവസനട്ഠാനം, കോട്ഠഭൂതം അഗാരം കോട്ഠാഗാരം, ധഞ്ഞസങ്ഗഹട്ഠാനം. **അബ്ഭുയ്യാസീ**തി യുദ്ധായ അഭിമുഖോ നിക്ഖമീതി അത്ഥോ. **ഏകസങ്ഘാതമ്പീ**തി ഏകയുദ്ധമ്പി. **ധോവന**ന്തി ധോവനുദകം.

൪൭൨. പരിയാദിന്നരൂപാതി കോധചിത്തേന പരിഗ്ഗഹിതസഭാവാ.

൪൭൪. തം ന ജാനന്തീതി തം കലഹം ന ജാനന്തി. **യേ ഉപനയ്ഹന്തീ**തി യഥാവുത്തം കോധാകാരം ചിത്തേ ബന്ധന്തി. **പാകടപരിസ്സയേ**തി സീഹാദികേ. **പടിച്ഛന്നപരിസ്സയേ**തി രാഗാദികേ. പാളിയം **നത്ഥി ബാലേ സഹായതാ**തി ബാലം നിസ്സായ സീലാദിഗുണസങ്ഖാതാ സഹായതാ നത്ഥി, ന സക്കാ ലദ്ധുന്തി അത്ഥോ.

൪൭൫. അത്തകാമരൂപാതി അത്തനോ ഹിതകാമയമാനസഭാവാ. **അനുരുദ്ധാ**തി ഏകസേസനയേന തിണ്ണമ്പി കുലപുത്താനം ആലപനം, തേനേവ ബഹുവചനനിദ്ദേസോ കതോ. **ഖമനീയം** സരീരം **യാപനീയം** ജീവിതം “കച്ചി വോ സരീരഞ്ച ധാരേതും, ജീവിതഞ്ച യാപേതും സക്കാ”തി പുച്ഛതി. **തഗ്ഘാ**തി ഏകംസത്ഥേ നിപാതോ, ഏകംസേന മയം ഭന്തേതി അത്ഥോ. **യഥാ കഥ**ന്തി ഏത്ഥ **യഥാ**തി നിപാതമത്തം, **യഥാകഥ**ന്തി വാ ഏകോ നിപാതോ കാരണപുച്ഛനത്ഥോ, കേന പകാരേനാതി അത്ഥോ. **ഏകഞ്ച പന മഞ്ഞേ ചിത്ത**ന്തി ഏകസ്സ ചിത്തവസേന ഇതരേസമ്പി പവത്തനതോ സബ്ബേസം നോ ഏകം വിയ ചിത്തന്തി അത്ഥോ. **കച്ചി പന വോ അനുരുദ്ധാ**തി ഏത്ഥ **വോ**തി നിപാതമത്തം, പച്ചത്തവചനം വാ, കച്ചി തുമ്ഹേതി അത്ഥോ. **അമ്ഹാക**ന്തി നിദ്ധാരണേ സാമിവചനം, അമ്ഹേസു തീസു യോ പഠമം പടിക്കമതീതി അത്ഥോ.

കോസമ്ബകവിവാദകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാലിലേയ്യകഗമനകഥാവണ്ണനാ

൪൭൭. യേന പാലിലേയ്യകന്തി പച്ചത്തേ ഉപയോഗവചനം, യത്ഥ പാലിലേയ്യകോ ഗാമോ, തത്ഥ അവസരീതി അത്ഥോ. **ദഹരപോതകേഹീ**തി ഭിങ്കച്ഛാപേഹി. “ഓഗാഹി”ന്തിപി പാഠോ, നഹാനപോക്ഖരണിന്തി അത്ഥോ.

ഉദാനഗാഥായം പന - രഥഈസസദിസദന്തസ്സ നാഗസ്സ ഹത്ഥിനോ ഏതം വിവേകനിന്നം ചിത്തം നാഗേന ബുദ്ധനാഗസ്സ വിവേകനിന്നചിത്തേന സമേതി. കസ്മാ? യം യസ്മാ ഏകോവ രമതി വനേ, തസ്മാ ഏവം യോജനാ ദട്ഠബ്ബാ.

പാലിലേയ്യകഗമനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അട്ഠാരസവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൪൬൪. യഥാ ധമ്മോ തഥാ തിട്ഠാഹീതി യഥാ ധമ്മോ ച വിനയോ ച ഠിതോ, തഥാ തിട്ഠ, ധമ്മവാദീപക്ഖേ തിട്ഠാതി അത്ഥോ.

൪൭൩. "യോ പടിബാഹേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തി ഇദം സാമഗ്ഗീഭേദസ്സ അകാരകേ സന്ധായ വുത്തം. യേ പന ഭേദകാരകാ വിരുദ്ധാ അലജ്ജിനോ , തേസം പടിബാഹിതും വട്ടതി തേസം സന്തകസ്സപി സേനാസനസ്സ വിനാസനവചനതോ. **"വിവിത്തം കത്വാപി ദാതബ്ബ"**ന്തി വുത്തത്താ പന യഥാവുഡ്ഢം വരസേനാസനം അദത്വാ വുഡ്ഢാനമ്പി അസഞ്ഞതാനം സഞ്ഞതേഹി വിവിത്തം കത്വാ ദാതബ്ബന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൪൭൪. കമ്മവാചായ ഓസാരേത്വാതി ഏത്ഥ ഉക്ഖിത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ആപത്തിയാപന്നഭാവം പടിജാനിത്വാ സമ്മാവത്തനേന ഉക്ഖേപകാനം സമുപ്പന്നഓസാരണച്ഛന്ദസ്സ പഗേവ ഞാതത്താ പടിപ്പസ്സമ്ഭനകമ്മവാചായ ഉക്ഖിത്താനുവത്തകാ സയമേവ നം ഓസാരേസുന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൪൭൫. അത്ഥതോ അപഗതാതി സാമഗ്ഗീഅത്ഥവിരഹിതാ, തുച്ഛബ്യഞ്ജനാതി അത്ഥോ.

൪൭൭. അപ്പടിച്ഛന്നാചാരോതി അപ്പടിച്ഛാദേതബ്ബസുന്ദരാചാരോ. **അനപഗത**ന്തി കാരണതോ അനപേതം. ആദാതബ്ബതോ ഗഹേതബ്ബതോ ആദായന്തി ആചരിയവാദോ വുത്തോതി ആഹ **"ആദായം അത്തനോ ആചരിയവാദ"**ന്തി.

അട്ഠഹി ദൂതങ്ഗേഹീതി "സോതാ ച ഹോതി സാവേതാ ച ഉഗ്ഗഹേതാ ച ധാരേതാ ച വിഞ്ഞാതാ ച വിഞ്ഞാപേതാ ച കുസലോ ച സഹിതാസഹിതസ്സ നോ ച കലഹകാരകോ"തി (അം॰ നി॰ ൮.൧൬) ഏവം വുത്തേഹി അട്ഠഹി ദൂതങ്ഗേഹി. സേസമേത്ഥ, ഹേട്ഠാ ച സബ്ബത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

അട്ഠാരസവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കോസമ്ബകക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

മഹാവഗ്ഗവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

ചൂളവഗ്ഗവണ്ണനാ

൧. കമ്മക്ഖന്ധകോ

തജ്ജനീയകമ്മകഥാവണ്ണനാ

൧. ചൂളവഗ്ഗസ്സ പഠമേ കമ്മക്ഖന്ധകേ താവ **"ബലവാബലവ"**ന്തി ഇദം ഏകപദം. "ബലവബലവ"ന്തി വത്തബ്ബേ ആകാരം കത്വാ "ബലവാബലവ"ന്തി വുത്തം. തഞ്ച "ദുക്ഖദുക്ഖ"ന്തിആദീസു വിയ അതിസയത്ഥേ വത്തതീതി ആഹ **"സുട്ഠു ബലവം പടിവദഥാ"**തി, അതി വിയ ബലവം കത്വാ പടിവചനം ദേഥാതി അത്ഥോ.

൨. പാളിയം **ആപത്തി ആരോപേതബ്ബാ**തി എത്ഥ കിഞ്ചാപി "മാ ഖോ തുമ്ഹേ ആയസ്മന്തോ ഏസോ അജേസീ"തിആദികേ ഭണ്ഡനാദിജനകേ വചനേ പഞ്ഞത്താ കാചി ആപത്തി നാമ നത്ഥി മുസാപേസുഞ്ഞാദീസു ഏതസ്സ അപ്പവിട്ഠത്താ, തഥാപി ഭിക്ഖൂഹി വിസും, സങ്ഘമജ്ഝേ ച "മാ, ആവുസോ, ഭിക്ഖൂ അഞ്ഞമഞ്ഞം പയോജേത്വാ ഭണ്ഡനാദിം അകാസി, നേദം അപ്പിച്ഛതാദീനം അത്ഥായ വത്തതീ"തി ഏവം അപഞ്ഞത്തേന വുച്ചമാനസ്സ ഭിക്ഖുനോ അനാദരിയേന അനോരമനപച്ചയാ വാ അഞ്ഞവാദവിഹേസാദികരണപച്ചയാ വാ യാ ആപത്തി ഹോതി, സാ ആപത്തി ആരോപേതബ്ബാ ദിട്ഠിവിപന്നസ്സ വിയാതി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

യസ്സ പന ഇദം വചനം വിനാവ കായവാചാഹി ആപന്നാ ലഹുകാപത്തി അത്ഥി, തസ്സപി ആരോപേതബ്ബാവ. യം പന കമ്മവാചായ "അത്തനാ ഭണ്ഡനകാരകാ"തി അത്തനാ-സദ്ദഗ്ഗഹണം, "യേപി ചഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ ഭണ്ഡനകാരകാ...പേ॰... തേ ഉപസങ്കമിത്വാ"തിആദിവചനഞ്ച, തം വത്ഥുവസേന ഗഹിതം. യോ പന സയമേവ ഭണ്ഡനകാരകോ ഹോതി, അഞ്ഞേ പന ഭണ്ഡനകാരകേ ഉപസങ്കമിത്വാ "മാ ഖോ തുമ്ഹേ"തിആദിവചനം ന വദതി, തസ്സാപേതം കമ്മം കാതബ്ബമേവ. കരോന്തേഹി ച "സുണാതു മേ, ഭന്തേ, സങ്ഘോ, അയം ഇത്ഥന്നാമോ ഭിക്ഖു ഭണ്ഡനകാരകോ...പേ॰... സങ്ഘേ അധികരണകാരകോ. യദി സങ്ഘസ്സ പത്തകല്ല"ന്തിആദിനാവ കമ്മവാചാ കാതബ്ബാ. യോ ച അഞ്ഞേപി ഭിക്ഖൂ കലഹായ സമാദപേതി, തസ്സാപി ഏവമേവ കമ്മവാചം കാതും വട്ടതി അഞ്ഞേസം സമാദാപനസ്സപി ഭണ്ഡനകാരകത്തേ ഏവ പവിസനതോ. അഞ്ഞേസം സമാദാപനാകാരമ്പി വത്വാവ, കമ്മവാചം കാതുകാമേനപി ച തേഹി വുത്തവചനത്ഥമേവ ഗഹേത്വാ തദനുഗുണം യോജേത്വാവ കാതബ്ബം, ന ഇധാഗതവസേനേവ സബ്ബേസമ്പി ഇധാഗതവസേനേവ വചനാസമ്ഭവാ. ഭൂതേന വത്ഥുനാ കതമേവ ഹി അവിപന്നം ഹോതി, നാഞ്ഞന്തി ഗഹേതബ്ബം. ഏസ നയോ നിയസ്സകമ്മാദീസുപി.

തജ്ജനീയകമ്മകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധമ്മകമ്മദ്വാദസകകഥാദിവണ്ണനാ

൪. **അപ്പടിഞ്ഞായ കത**ന്തി വത്ഥും വാ ആപത്തിം വാ അസമ്പടിച്ഛാപേത്വാ കതം. യോ പന സബ്ബേസം പസ്സന്താനം ഏവ വത്ഥുവീതിക്കമം കത്വാ പച്ഛാ കമ്മകരണഭയേന "ന കരോമീ"തി മുസാ വദതി, തസ്സ ഭിക്ഖൂനം സമ്മുഖേ

വീതിക്കമകരണമേവ പടിഞ്ഞാ. തഥതോ ജാനനത്ഥമേവ പടിഞ്ഞായ കരണം അനുഞ്ഞാതം. യത്ഥ പന സന്ദേഹോ ഹോതി, തത്ഥ സമ്പടിച്ഛാപേത്വാവ കത്തബ്ബന്തി ഗഹേതബ്ബം.

"പാരാജികാപത്തിയാ വാ"തി ഇദം ലിങ്ഗനാസനനിമിത്തതായ പാരാജികസ്സ കമ്മേന അതികിച്ഛനീയതോ വുത്തം. **"സങ്ഘാദിസേസാപത്തിയാ വാ"**തി ഇദം പന പരിവാസാദിനിസ്സാരണകമ്മസ്സ ആവേണികസ്സ വിജ്ജമാനത്താ വുത്തം. യം പന പരതോ "അധിസീലേ സീലവിപന്നോ ഹോതി...പേ॰... തജ്ജനീയകമ്മം കരേയ്യാ"തി (ചൂളവ॰ ന്ന) വുത്തം, തം "ആയതിം സംവരേ ഠത്വാ വുട്ഠാനം കരോഹീ"തി ഓവദിയമാനസ്സ അനാദരിയാദിപച്ചയലഹുകാപത്തിം സന്ധായ വുത്തം. സീലവിപത്തിമൂലകഞ്ഹി ലഹുകാപത്തിം ആപന്നോ ഇധ അഭേദൂപചാരേന "അധിസീലേ സീലവിപന്നോ"തി വുത്തോ "അതിദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിവിപന്നോ"തി ഏത്ഥ വിയ.

യഥാ ച ദിട്ഠിം ഗഹേത്വാ വോഹരന്തസ്സ "ഇതോ ദിട്ഠിതോ ഓരമാഹീ"തി അവത്വാ കതകമ്മം കേവലായ ദിട്ഠിവിപത്തിയാ കതത്താ **അനാപത്തിയാ കതം** നാമ അധമ്മകമ്മം ഹോതി, ഏവം സീലവിപത്തിം ആപജ്ജിത്വാ ലജ്ജിധമ്മേ ഓക്കന്തേ യഥാധമ്മം വുട്ഠായ സംവരേ ഠാതുകാമസ്സ കതം തജ്ജനീയാദികമ്മം കേവലായ സീലവിപത്തിയാ കതത്താ **അദേസനാഗാമിനിയാ കതം** നാമ അധമ്മകമ്മം ഹോതി. തേനേവ നിയസ്സകമ്മേപി "അപിസ്സു ഭിക്ഖൂ പകതാ പരിവാസം ദേന്തോ"തിആദിനാ സംവരേ അട്ഠാനമേവ കമ്മനിമിത്തഭാവേന വുത്തം. അദന്തം ദമനത്ഥമേവ ഹി തജ്ജനീയാദികമ്മാനി അനുഞ്ഞാതാനീതി. കേചി പന "അദേസനാഗാമിനിയാതി ഇദം പാരാജികാപത്തിംയേവ സന്ധായ വുത്തം, ന സങ്ഘാദിസേസ"ന്തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ചൂളവഗ്ഗ ന.ർ) വദന്തി, തം സുക്കപക്ഖേ "ദേസനാഗാമിനിയാ ആപത്തിയാ കതം ഹോതീ"തി ഇമിനാ വചനേന വിരുജ്ഝതി. സങ്ഘാദിസേസസ്സാപി ച പരിയായതോ ദേസനാഗാമിനിവോഹാരേ ഗയ്ഹമാനേ "ആപത്തിയാ കതം ഹോതീ"തി വുത്തവാരതോ ഇമസ്സ വാരസ്സ വിസേസോ ന സിയാ, അട്ഠകഥായമ്പേത്ഥ വിസേസഭാവോ ന ദസ്സിതോ. തസ്മാ വുത്തനയേനേവേത്ഥ അധിപ്പായോ ഗഹേതബ്ബോ.

ന്ന. സബ്ബാനിപീതി തജ്ജനീയനിയസ്സപബ്ബാജനീയകമ്മാനി തീണിപി. **അഞ്ഞകമ്മസ്സ വത്ഥുനാ**തി തജ്ജനീയതോ അഞ്ഞസ്സ കമ്മസ്സ വത്ഥുനാ അഞ്ഞകമ്മകരണം നാമ കോചി ദോസോപി ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. കാരണമാഹ **"കസ്മാ"**തിആദിനാ.

വ്യ. പന്നലോമാതി പതിതമാനലോമാ.

അധമ്മകമ്മദ്വാദസകകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിയസ്സകമ്മകഥാദിവണ്ണനാ

ഫ്ഫ. നിയസ്സകമ്മേ പാളിയം **അപിസ്സൂ**തി അപിചാതി ഇമസ്മിം അത്ഥേ നിപാതസമുദായോ. **നിസ്സായ തേ വത്ഥബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ കേചി കല്യാണമിത്തായത്തവുത്തിതം സന്ധായ വുത്തന്തി വദന്തി, അഞ്ഞേ പന

നിസ്സയഗ്ഗഹണമേവാതി, ഉഭയേനപിസ്സ സേരിവിഹാരോ ന വട്ടതീതി ദീപിതന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൨൧. പബ്ബാജനീയകമ്മേ **"പബ്ബാജനീയകമ്മം പടിപ്പസ്സമ്ഭേതൂ"**തി ഇദം പക്കമനാദിം അകത്വാ സമ്മാവത്തന്താനം വസേന വുത്തം.

൩൩. പടിസാരണീയകമ്മേ **നേവ ഭിക്ഖുവചനം, ന ഗിഹിവചനന്തി** ഏത്ഥ പരിയായതോപി ഭിക്ഖൂ പരവുംസനം ന വദന്തി, ഗഹട്ഠാ പന സരൂപേനേവ അക്കോസിതും സമത്ഥാപി ഉപകാരീസു അകാരണം ഏവരൂപം ന വദന്തി, ത്വം ഗിഹിഗുണതോപി പരിഹീനോതി അധിപ്പായോ.

൩൯. **"അങ്ഗസമന്നാഗമോ പുരിമേഹി അസദിസോ"**തി ഇമിനാ തജ്ജനീയാദീനം വുത്തകാരണമത്തേന ഇദം കാതും ന വട്ടതീതി ദീപേതി. ഇധ വുത്തേന പന ഗിഹീനം അലാഭായ പരിസക്കനാദിനാ അങ്ഗേന താനിപി കാതും വട്ടതീതി ഗഹേതബ്ബം. ഏത്ഥ ച "സദ്ധം പസന്നം ദായകം കാരകം സങ്ഘുപട്ഠാകം ഹീനേന ഖുംസേതീ"തി വുത്തത്താ താദിസേസു ഗിഹീസു ഖുംസനാദീഹി ഗിഹിപടിസംയുത്തേഹി ഏവ അങ്ഗേഹി കമ്മാരഹതാ, ന ആരാമികചേടകാദീസു ഖുംസനാദീഹി. തത്ഥാപി ദായകാദീസു ഖമാപിതേസു കമ്മാരഹതാ നത്ഥി, ആപത്തി ച യത്ഥ കത്ഥചി ദേസേതും വട്ടതി. യോ ചേ തിക്ഖത്തും ഖമാപിയമാനോപി ന ഖമതി, അകതകമ്മേനപി ദസ്സനൂപചാരേ ആപത്തി ദേസേതബ്ബാ. സോ ചേ കാലകതോ ഹോതി, ദേസന്തരം വാ ഗതോ, ഗതദിസാ ന ഞായതി, അന്തരാമഗ്ഗേ വാ ജീവിതന്തരായോ ഹോതി, കതകമ്മേനപി അകതകമ്മേനപി സങ്ഘമജ്ഝേ യഥാഭൂതം വിഞ്ഞാപേത്വാ ഖമാപേത്വാ ആപത്തി ദേസേതബ്ബാതി വദന്തി. ധമ്മികപടിസ്സവസ്സ അസച്ചാപനേ പന തേസം സന്തികം ഗന്ത്വാ "മയാ അസമവേക്ഖിത്വാ പടിസ്സവം കത്വാ സോ ന സച്ചാപിതോ, തം മേ ഖമഥാ"തിആദിനാ ഖമാപനേ വചനക്കമോ ഞാപേതബ്ബോ.

൪൧. പാളിയം **മങ്കുഭൂതോ നാസക്ഖി ചിത്തം ഗഹപതിം ഖമാപേതുന്തി** തിംസയോജനമഗ്ഗം പുന ഗന്ത്വാപി മാനഥദ്ധതായ യഥാഭൂതം ദോസം ആവികത്വാ അഖമാപനേന "നാഹം ഖമാമീ"തി തേന പടിക്ഖിത്തോ മങ്കുഭൂതോ ഖമാപേതും ന സക്ഖി, സോ പുനദേവ സാവത്ഥിം പച്ചാഗന്ത്വാപി മാനനിഗ്ഗഹത്ഥായേവ പുനപി സത്ഥാരാ പേസിതോ പുരിമനയേനേവ ഖമാപേതും അസക്കോന്തോ പുനാഗച്ഛി. അഥസ്സ ഭഗവാ "അസന്തം ഭാവനമിച്ഛേയ്യാ"തിആദിനാവ (ധ॰ പ॰ ൭൩) ധമ്മം ദേസേത്വാ മാനനിമ്മഥനം കത്വാ അനുദൂതദാനം അനുഞ്ഞാസീതി ദട്ഠബ്ബം.

൪൨. **"നോ ചേ ഖമതി…പേ॰… ആപത്തിം ദേസാപേതബ്ബോ"**തി വുത്തത്താ പഗേവ ഗഹട്ഠോ ഖമതി ചേ, ദസ്സനൂപചാരേ ആപത്തിദേസനാകിച്ചം നത്ഥീതി ഗഹേതബ്ബം.

൪൬. ഉക്ഖേപനീയകമ്മേസു തീസു അരിട്ഠവത്ഥുസ്മിം **ആപത്തിം ആരോപേത്വാതി** വിസും സങ്ഘമജ്ഝേവ പാപികായ ദിട്ഠിയാ അപ്പടിനിസ്സജ്ജനപച്ചയാ ദുക്കടം, സമനുഭാസനപരിയോസാനേ പാചിത്തിയം വാ ആപത്തിം ആരോപേത്വാ. ഏത്ഥാപി കമ്മവാചായ "തഥാഹം ഭഗവതാ"തിആദി വത്ഥുവസേന വുത്തം. യേന യേന പകാരേന ദിട്ഠിഗതികാ വോഹരിംസു,

തേന തേന പകാരേന യോജേത്വാ കമ്മവാചാ കാതബ്ബാ. ഗഹണാകാരം പന വിനാപി ''സുണാതു മേ, ഭന്തേ, സങ്ഘോ, ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഭിക്ഖുനോ പാപികം ദിട്ഠിഗതം ഉപ്പന്നം, സോ തം ദിട്ഠിം അപ്പടിനിസ്സജ്ജതി, യദി സങ്ഘസ്സ പത്തകല്ല''ന്തി ഏവം സാമഞ്ഞതോപി കമ്മവാചം കാതും വട്ടതി.

൬൫. **''യം ദിട്ഠിം നിസ്സായ ഭണ്ഡനാദീനി കരോതീ''**തി ഇമിനാ ദിട്ഠിം നിസ്സായ ഉപ്പന്നാനി ഏവ ഭണ്ഡനാദീനി ഇധ അധിപ്പേതാനി, ന കേവലാനീതി ദസ്സേതി. യോ പന ''ഭണ്ഡനാദീനം കരണേ ദോസോ നത്ഥീ''തി ദിട്ഠികോ ഹുത്വാ ഭണ്ഡനാദിം കരോതി, സാപിസ്സ ദിട്ഠി ഏവ ഹോതി, തസ്സപി അപ്പടിനിസ്സഗ്ഗേ കമ്മം കാതും വട്ടതി.

നിയസ്സകമ്മകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കമ്മക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

๒. പാരിവാസികക്ഖന്ധകോ

പാരിവാസികവത്തകഥാവണ്ണനാ

൭൫. പാരിവാസികക്ഖന്ധകേ **അന്തമസോ മൂലായപടികസ്സനാരഹാദീനമ്പീതി ആദി**-സദ്ദേന മാനത്താരഹമാനത്തചാരികഅബ്ഭാനാരഹേ സങ്ഗണ്ഹാതി. തേ ഹി പാരിവാസികാനം, പാരിവാസികാ ച തേസം പകതത്തട്ഠാനേ ഏവ തിട്ഠന്തി. **അധോതപാദട്ഠപനക**ന്തി യത്ഥ ഠത്വാ പാദേ ധോവന്തി, താദിസം ദാരുഫലകഖണ്ഡാദിം. **പാദഘംസന**ന്തി സക്ഖരകഥലാദിം. **"വത്തം കരോന്തീ"**തി ഏത്തകമത്തസ്സേവ വുത്തത്താ സദ്ധിവിഹാരികാദീഹിപി അഭിവാദനാദിം കാതും ന വട്ടതി.

"പാരിസുദ്ധിഉപോസഥേ കരിയമാനേ"തി ഇദം പവാരണാദിവസേസു സങ്ഘേ പവാരേന്തേ അനുപഗതഛിന്നവസ്സാദീഹി കരിയമാനപാരിസുദ്ധിഉപോസഥമ്പി സന്ധായ വുത്തം. **അത്തനോ പാളിയാ**തി നവകാനം പുരതോ.

"പാരിവാസികസ്സേവാ"തി ഇദം അബ്ഭാനാരഹപരിയോസാനേ സബ്ബേ ഗരുകട്ഠേ സന്ധായ വുത്തം. തേസമ്പി പച്ചേകം ഓണോജനസ്സ അനുഞ്ഞാതത്താ തദവസേസാ പകതത്താ ഏവ തം ന ലഭന്തി.

ചതുസ്സാലഭത്തന്തി ഭോജനസാലായ പടിപാടിയാ ദിയ്യമാനഭത്തം. **ഹത്ഥപാസേ ഠിതേനാ**തി ദായകസ്സ ഹത്ഥപാസേ പടിഗ്ഗഹണരുഹനട്ഠാനേതി അധിപ്പായോ. **മഹാപേളഭത്തേപീ**തി മഹന്തേസു ഭത്തപച്ഛിആദിഭാജനേസു ഠപേത്വാ ദിയ്യമാനഭത്തേസുപി.

൭൬. **പാപിട്ഠതരാതി പാരാജികാപത്തീ**തി ഉക്കംസവസേന വുത്തം. സഞ്ചരിത്താദിപണ്ണത്തിവജ്ജതോ പന സുക്കവിസ്സട്ഠാദികാ ലോകവജ്ജാവ, തഥാപി സങ്ഘഭേദാദികാ പാപിട്ഠതരാ ഏവ.

"കമ്മന്തി പാരിവാസികകമ്മവാചാ"തി ഏതേന കമ്മഭൂതാ വാചാതി കമ്മവാചാ-സദ്ദസ്സ അത്ഥോപി സിദ്ധോതി വേദിതബ്ബോ. **സവചനീയ**ന്തി ഏത്ഥ ''സദോസ''ന്തി (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ചൂളവഗ്ഗ॰ ൩.൭൬) അത്ഥം വദതി. അത്തനോ വചനേ പവത്തനകമ്മന്തി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ, ''മാ പക്കമാഹീ''തി വാ ''ഏഹി വിനയധരാനം സമ്മുഖീഭാവ''ന്തി വാ ഏവം അത്തനോ ആണായ പവത്തനകകമ്മം ന കാതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. ഏവഞ്ഹി കേനചി സവചനീയേ കതേ അനാദരേന അതിക്കമിതും ന വട്ടതി, ബുദ്ധസ്സ സങ്ഘസ്സ ആണാ അതിക്കന്താ നാമ ഹോതി.

രജോഹതഭൂമീതി പണ്ണസാലാവിസേസനം. **പച്ചയ**ന്തി വസ്സാവാസികചീവരം. **സേനാസനം ന ലഭതീ**തി വസ്സഗ്ഗേന ന ലഭതി.

അപണ്ണകപടിപദാതി അവിരദ്ധപടിപദാ. **സചേ വായമന്തോപീ**തി ഏത്ഥ അവിസയഭാവം ഞത്വാ അവായമന്തോപി സങ്ഗയ്ഹതി.

വുഥ. അവിസേസേനാതി പാരിവാസികുക്ഖിത്തകാനം സാമഞ്ഞേന. **പഞ്ചവണ്ണച്ഛദനബദ്ധട്ഠാനേസൂ**തി പഞ്ചപ്പകാരച്ഛദനേഹി ഛന്നട്ഠാനേസു.

ഓബദ്ധന്തി ഉട്ഠാനാദിബ്യാപാരപടിബദ്ധം. പീളിതന്തി അത്ഥോ. **മഞ്ചേ വാ പീഠേ വാ**തി എത്ഥ **വാ**-സദ്ദോ സമുച്ചയത്ഥോ, തേന തട്ടികാചമ്മഖണ്ഡാദീസു ദീഘാസനേസുപി നിസീദിതും ന വട്ടതീതി ദീപിതം ഹോതി.

ന വത്തഭേദദുക്കടന്തി വുഡ്ഢതരസ്സ ജാനന്തസ്സാപി വത്തഭേദേ ദുക്കടം നത്ഥീതി ദസ്സേതി. **"വത്തം നിക്ഖിപാപേതബ്ബാ"**തി ഇദം പാരിവാസാദിമേവ സന്ധായ വുത്തം.

പാരിവാസികവത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാരിവാസികക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൯. സമുച്ചയക്ഖന്ധകോ

സുക്കവിസ്സട്ഠികഥാവണ്ണനാ

൩൭. സമുച്ചയക്ഖന്ധകേ **വേദയാമഹ**ന്തി ജാനാപേമി അഹം, ആരോചേമീതിഅത്ഥോ. അനുഭവാമീതിപിസ്സ അത്ഥം വദന്തി. പുരിമം പന പസംസന്തി ആരോപനവചനത്താ. **ആരോചേത്വാ നിക്ഖിപിതബ്ബ**ന്തി ദുക്കടപരിമോചനത്ഥം വുത്തം. കേചി പന ''തദഹേവ പുന വത്തം സമാദിയിത്വാ അരുണം ഉട്ഠാപേതുകാമസ്സ രത്തിച്ഛേദപരിഹാരത്ഥമ്പീ''തി വദന്തി.

''സഭാഗാ ഭിക്ഖൂ വസന്തീ''തി വുത്തത്താ വിസഭാഗാനം വസനട്ഠാനേ വത്തം അസമാദിയിത്വാ ബഹി ഏവ കാതുമ്പി വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം. **''ദ്വേ ലേഡ്ഡുപാതേ അതിക്കമിത്വാ''**തി ഇദം വിഹാരേ ഭിക്ഖൂനം സജ്ഝായാദിസദ്ദസവനൂപചാരവിജഹനത്ഥം വുത്തം. **''മഹാമഗ്ഗതോ ഓക്കമ്മാ''**തി ഇദം മഗ്ഗപടിപന്നാനം ഭിക്ഖൂനം ഉപചാരാതിക്കമനത്ഥം വുത്തം. **ഗുമ്ബേന വാ**തിആദി ദസ്സനൂപചാരവിജഹനത്ഥം.

''സോപി കേനചി കമ്മേന പുരേ അരുണേ ഏവ ഗച്ഛതീ''തി ഇമിനാ ആരോചനായ കതായ സബ്ബേസുപി ഭിക്ഖൂസു വിഹാരഗതേസു ഊനേ ഗണേ ചരണദോസോ വാ വിപ്പവാസദോസോ വാ ന ഹോതി ആരോചിതത്താ സഹവാസസ്സാതി ദസ്സേതി. തേനാഹ **''അയഞ്ചാ''** തിആദി. **അബ്ഭാനം കാതും ന വട്ടതീ**തി കതമ്പി അകതമേവ ഹോതീതി അത്ഥോ.

സുക്കവിസ്സട്ഠികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പടിച്ഛന്നപരിവാസകഥാവണ്ണനാ

൧൦൨. **സുദ്ധസ്സാ**തി സഭാഗസങ്ഘാദിസേസം അനാപന്നസ്സ, തതോ വുട്ഠിതസ്സ വാ. **അഞ്ഞസ്മി**ന്തി സുദ്ധന്തപരിവാസവസേന ആപത്തിവുട്ഠാനതോ അഞ്ഞസ്മിം ആപത്തിവുട്ഠാനേ. പാളിയം ''പടികസ്സിതോ സങ്ഘേന ഉദായി ഭിക്ഖു അന്തരാ ഏകിസ്സാ ആപത്തിയാ...പേ॰... മൂലായപടികസ്സനാ''തി ഇദം കരണവസേന വിപരിണാമേത്വാ മൂലായപടികസ്സനായ പടികസ്സിതോതി യോജേതബ്ബം. അഥ വാ ''മൂലായ പടികസ്സനാ ഖമതി സങ്ഘസ്സാ''തി ഉത്തരപദേന സഹ പച്ചത്തവസേനേവ യോജേതുമ്പി വട്ടതി.

''ഉദായിം ഭിക്ഖും അന്തരാ ഏകിസ്സാ ആപത്തിയാ...പേ॰... മൂലായ പടികസ്സിത്വാ''തി ഏത്ഥ അന്തരാ ഏകിസ്സാ ആപത്തിയാ ഹേതുഭൂതായ ഉദായിം ഭിക്ഖും മൂലായ പടികസ്സിത്വാ മൂലദിവസേ ആകഡ്ഢിത്വാ തസ്സാ അന്തരാപത്തിയാ സമോധാനപരിവാസം ദേതൂതി യോജനാ. **ആവികാരാപേത്വാ വിസ്സജ്ജേതബ്ബോ**തി തസ്സ അതേകിച്ഛഭാവം തേനേവ സങ്ഘസ്സ പാകടം കാരേത്വാ ലജ്ജിഗണതോ വിയോജനവസേന വിസ്സജ്ജേതബ്ബോ.

സതം ആപത്തിയോതി കായസംസഗ്ഗാദിവസേന ഏകദിവസേ ആപന്നാ സതം ആപത്തിയോ. **ദസസത**ന്തി സഹസ്സാ ആപത്തിയോ. രത്തിസതം ഛാദയിത്വാനാതി യോജേതബ്ബോ. **സബ്ബപരിവാസകമ്മവാചാവസാനേ**തി ഹേട്ഠാ

ദസ്സിതാനം ദ്വിന്നം സുദ്ധന്തപരിവാസാനം, തിണ്ണം സമോധാനപരിവാസാനഞ്ചാതി ഇമേസം സബ്ബേസം പരിവാസാനം കമ്മവാചാപരിയോസാനേ. **പുരിമനയേനേവാ**തി പടിച്ഛന്നപരിവാസേ വുത്തനയേന.

വിഹാരൂപചാരതോപീതി ബഹിഗാമേ ഭിക്ഖൂനം വിഹാരൂപചാരതോപി. **"ദ്വേ ലേഡ്ഡുപാതാ അതിക്കമിതബ്ബാ"**തി ഇദം ഭിക്ഖൂനം സവനൂപചാരാതിക്കമനം വുത്തം. **ഗാമസ്സാതി ന വുത്ത**ന്തി ഗാമസ്സ ഉപചാരം മുഞ്ചിതും വട്ടതീതി ന വുത്തം. തേന ഗാമൂപചാരേ ഠിതാപി തത്ഥ ദസ്സനസവനൂപചാരേ അതിക്കമിത്വാ ഠിതാ ഭിക്ഖൂ ച ഭിക്ഖുനിയോ ച തസ്സാ രത്തിച്ഛേദം ന കരോന്തീതി ദീപേതി.

അനിക്ഖിത്തവത്തഭിക്ഖൂനം വുത്തനയേനേവാതി ഉപചാരസീമായ പവിട്ഠാനം വസേന രത്തിച്ഛേദം സന്ധായ വുത്തം. **തസ്മിം ഗാമേ**തി ഭിക്ഖുനീനം നിവാസനഗാമേ. **അത്താനം ദസ്സേത്വാ**തി യഥാ ആരോചേതും സക്കാ, തഥാ ദസ്സേത്വാ. **"സമ്മന്നിത്വാ ദാതബ്ബാ"**തി ഇമിനാ സമ്മതായ സഹവാസേപി രത്തിച്ഛേദോ ന ഹോതീതി ദസ്സേതി.

മൂലായപടികസ്സിതസ്സാതി മൂലായപടികസ്സിതസ്സ പുന പരിവുത്ഥപരിവാസസ്സാതി അത്ഥോ. **തിസ്സന്ന**ന്തി മൂലാപത്തിയാ സഹ ദ്വിന്നം അന്തരാപത്തീനഞ്ച.

൧൦൨. **സചേ പടിച്ഛന്നാ**തി നിക്ഖിത്തവത്തേനാപന്നാപത്തിം സന്ധായ വുത്തം. പാളിയം പഞ്ചാഹപ്പടിച്ഛന്നവാരേ അന്തരാപത്തികഥായം **"ഏവഞ്ച പന, ഭിക്ഖവേ, ഛാരത്തം മാനത്തം ദാതബ്ബ"**ന്തി ഇദം മൂലായപടികസ്സനാകമ്മവാചാനന്തരമേവ ദാതും വുത്തം ന ഹോതി. മൂലായപടികസ്സിതസ്സ പന പഞ്ചദിവസാനി പരിവസിത്വാ യാചിതസ്സ മാനത്തചരണകാലേ ആപന്നായ തതിയായ അന്തരാപത്തിയാ അപ്പടിച്ഛന്നായ മാനത്തദാനം സന്ധായ വുത്തം. ഏവഞ്ച ദിന്നമാനത്തസ്സ ഏകേന ഛാരത്തേന പുബ്ബേ ദിന്നമാനത്താഹി തീഹി ആപത്തീഹി സഹ ചതസ്സന്നമ്പി ആപത്തീനം മാനത്തം ചിണ്ണമേവ ഹോതി. ഇമിനാ പന നയേന അബ്ഭാനാരഹകാലേ ആപന്നായ അന്തരാപത്തിയാ, പക്ഖപ്പടിച്ഛന്നവാരേ അന്തരാപത്തീസു ച പടിപജ്ജനം വേദിതബ്ബം. **"ഏകാഹപ്പടിച്ഛന്നാദിവസേന പഞ്ചാ"**തി ഇദം ഏകാഹപ്പടിച്ഛന്നാദീനം ചതുന്നം പച്ചേകപരിവാസദാനമാനത്തദാനഅബ്ഭാനാനി ഏകേകം കത്വാ വുത്തം. **"അന്തരാപത്തിവസേന ചതസ്സോ"**തി ഇദമ്പി മാനത്തദാനഅബ്ഭാനാനി തസ്മിം തസ്മിം മൂലായപടികസ്സനേ ഏകത്തം ആരോപേത്വാ വുത്തം.

പടിച്ഛന്നപരിവാസകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സമോധാനപരിവാസകഥാവണ്ണനാ

൧൦൨. **"യസ്മാ പടിച്ഛന്നാ അന്തരാപത്തീ"**തി ഇദം സമോധാനപരിവാസദാനസ്സ കാരണവചനം, ന പന ചിണ്ണപരിവുത്ഥദിവസാനം മക്ഖിതഭാവസ്സ, അപ്പടിച്ഛന്നായ അന്തരാപത്തിയാ മൂലായപടികസ്സനേ കതേപി തേസം മക്ഖിതഭാവസമ്ഭവതോ. തസ്മാ ''മാനത്തചിണ്ണദിവസാപി പരിവുത്ഥദിവസാപി സബ്ബേ മക്ഖിതാവ ഹോന്തീ''തി ഇമസ്സാനന്തരം

‘‘സമോധാനപരിവാസോ ച’സ്സ ദാതബ്ബോ’’തി ഏവമേത്ഥ യോജനാ കാതബ്ബാ. തേനാഹ **“തേനേവാ”**തിആദി.

സമോധാനപരിവാസകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അഗ്ഘസമോധാനപരിവാസകഥാവണ്ണനാ

൧൫൬. **“ഏകാപത്തിമൂലകഞ്ചാ”**തി ഇമിനാ ‘‘ഏകാ ആപത്തി ഏകാഹപ്പടിച്ഛന്നാ, ഏകാ ആപത്തി ദ്വീഹപ്പടിച്ഛന്നാ’’തിആദിനയം ദസ്സേതി. **അപ്പടിച്ഛന്നഭാവം ദസ്സേതു**ന്തി അജാനനാദിനാ പടിച്ഛന്നായപി ആപത്തിയാ മാനത്താരഹതാവചനേന അപ്പടിച്ഛന്നഭാവം ദസ്സേതും. ‘‘ഏകസ്സ, ആവുസോ, മാസസ്സ ഭിക്ഖു മാനത്താരഹോ’’തി (ചൂളവ॰ ൧൫൭) ഹി വുത്തം. ഏത്ഥ ഏകസ്സ അജാനനപടിച്ഛന്നമാസസ്സ പരിവാസാരഹോ ന ഹോതി, കേവലം ആപത്തിയാ അപ്പടിച്ഛന്നത്താ മാനത്താരഹോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. പാളിയം **മക്ഖധമ്മോ**തി മദ്ദിതുകാമതാ. സങ്ഘാദിസേസാനം പരിവാസദാനാദിസബ്ബവിനിച്ഛയസ്സ സമുച്ചയത്താ പനേസ സമുച്ചയക്ഖന്ധകോതി വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ.

അഗ്ഘസമോധാനപരിവാസകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സമുച്ചയക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൪. സമഥക്ഖന്ധകോ

സതിവിനയകഥാദിവണ്ണനാ

൱൯൪. സമഥക്ഖന്ധകേ ഖീണാസവസ്സ വിപുലസതിം നിസ്സായ ദാതബ്ബോ വിനയോ ചോദനാദിഅസാരുപ്പാനം വിനയനുപായോ **സതിവിനയോ**.

൱൯൫. **ചിത്തവിപരിയാസകതോതി** കതചിത്തവിപരിയാസോ. **ഗഗ്ഗം ഭിക്ഖും…പേ॰… ചോദേന്തീതി** ഏത്ഥ പന ഉമ്മത്തകസ്സ ഇദം **ഉമ്മത്തകം,** അജ്ഝാചിണ്ണം. തദേവ ചിത്തവിപരിയാസേന കതന്തി ചിത്തവിപരിയാസകതം. തേന ഉമ്മത്തകേന ചിത്തവിപരിയാസകതേന അജ്ഝാചിണ്ണേന അനാചാരേന ആപന്നായ ആപത്തിയാ ഗഗ്ഗം ഭിക്ഖും ചോദേന്തീതി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. പഠമം മൂള്ഹോ ഹുത്വാ പച്ഛാ അമൂള്ഹഭാവം ഉപഗതസ്സ ദാതബ്ബോ വിനയോ **അമൂള്ഹവിനയോ**.

൨൦൨. ധമ്മവാദീനം യേഭുയ്യഭാവസമ്പാദികാ കിരിയാ **യേഭുയ്യസികാ**തി ഇമസ്മിം അത്ഥേ സ-കാരാഗമസഹിതോ ഇക-പച്ചയന്തോയം സദ്ദോതി ദസ്സേതും ആഹ **"യസ്സാ"**തിആദി. തത്ഥ **യസ്സാ കിരിയായാ**തി ഗൂള്ഹകവിവട്ടകാദിനാ സലാകഗ്ഗാഹാപകകിരിയായ. യേഭുയ്യഭാവം നിസ്സിതസമഥകിരിയാ യേഭുയ്യസികാതി ഏവം യേഭുയ്യസികാസദ്ദസ്സ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി അയം അധികരണസമഥോ നാമ ഹോതി. യഥാവുത്തസലാകഗ്ഗാഹേന ഹി ധമ്മവാദീനം യേഭുയ്യഭാവേ സിദ്ധേ പച്ഛാ തം യേഭുയ്യഭാവം നിസ്സായേവ അധികരണവൂപസമോ ഹോതി, ന ധമ്മവാദീനം ബഹുതരഭാവസാധകകിരിയാമത്തേന.

൨൦൭. **"സേസമേത്ഥ തജ്ജനീയാദീസു വുത്തനയമേവാ"**തി ഏതേന തജ്ജനീയാദിസത്തകമ്മാനി വിയ ഇദമ്പി തസ്സപാപിയസികാകമ്മം അസുചിഭാവാദിദോസയുത്തസ്സ, സങ്ഘസ്സ ച വിനിച്ഛയേ അതിട്ഠമാനസ്സ കത്തബ്ബം വിസും ഏകം നിഗ്ഗഹകമ്മന്തി ദസ്സേതി. ഏതസ്മിഞ്ഹി നിഗ്ഗഹകമ്മേ കതേ സോ പുഗ്ഗലോ ''അഹം സുദ്ധോ''തി അത്തനോ സുദ്ധിയാ സാധനത്ഥം സങ്ഘമജ്ഝം ഓതരിതും, സങ്ഘോ ചസ്സ വിനിച്ഛയം ദാതും ന ലഭതി, തം കമ്മകരണമത്തേനേവ ച തം അധികരണം വൂപസന്തം ഹോതി.

കഥം പനേതം കമ്മം പടിപ്പസ്സമ്ഭതീതി? കേചി പനേത്ഥ ''സോ തഥാ നിഗ്ഗഹിതോ നിഗ്ഗഹിതോവ ഹോതി, ഓസാരണം ന ലഭതി. തേനേവ പാളിയം ഓസാരണാ ന വുത്താ''തി വദന്തി. അഞ്ഞേ പന ''പാളിയം ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബന്തിആദിനാ സമ്മാവത്തനസ്സ വുത്തത്താ സമ്മാവത്തിത്വാ ലജ്ജിധമ്മേ ഓക്കന്തസ്സ ഓസാരണാ അവുത്താപി തജ്ജനീയാദീസു വിയ നയതോ കമ്മവാചം യോജേത്വാ ഓസാരണാ കാതബ്ബാ ഏവാ''തി വദന്തി, ഇദം യുത്തം. തേനേവ അട്ഠകഥായം വക്ഖതി ''സചേ സീലവാ ഭവിസ്സതി, വത്തം പരിപൂരേത്വാ പടിപ്പസ്സദ്ധിം ലഭിസ്സതി. നോ ചേ, തഥാനാസിതകോവ ഭവിസ്സതീ''തി (ചൂളവ॰ അട്ഠ॰ ൨൩൭). **തസ്സപാപിയസികാകമ്മ**ന്തി ച അലുത്തസമാസോയേവ. തേനാഹ **"ഇദം ഹീ"**തി ആദി.

സതിവിനയകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധികരണകഥാവണ്ണനാ

൨൧൫. വിരൂപതോ വിപരിണാമട്ഠേന ചിത്തം ദുക്ഖം വിപച്ചതീതി ആഹ **"ചിത്തദുക്ഖത്ഥം വോഹാരോ"**തിആദി. **ഉപവദനാ**തി ചോദനാ. **തത്ഥേവാ**തി അനുവദനേ.

ആദിതോ പട്ഠായ ച തസ്സ തസ്സ കമ്മസ്സ വിഞ്ഞാതത്താതി വിത്ഥാരതോ ആഗതകമ്മവഗ്ഗസ്സ ആദിതോ പട്ഠായ വണ്ണനാമുഖേന വിഞ്ഞാതത്താ വിനിച്ഛയോ ഭവിസ്സതീതി യോജനാ.

൨൧൬. പാളിയം **അജ്ഝത്തം വാ**തി അത്തനി വാ അത്തനോ പരിസായ വാ. **ബഹിദ്ധാ വാ**തി പരസ്മിം വാ പരസ്സ പരിസായ വാ. **അനവസ്സവായാ**തി അനുപ്പാദായ.

൨൨൦. **"വിവാദാധികരണം കുസലം അകുസലം അബ്യാകത"**ന്തി ഇദം പുച്ഛാവചനം. **വിവാദാധികരണം സിയാ കുസല**ന്തിആദി വിസജ്ജനം. ഏസ നയോ സേസേസുപി.

൨൨൨. സമ്മുതിസഭാവായപി ആപത്തിയാ കാരണൂപചാരേന അകുസലാബ്യാകതഭാവേന വുച്ചമാനേ കുസലസ്സാപി ആപത്തികാരണത്താ തദുപചാരേന "ആപത്താധികരണം സിയാ കുസല"ന്തി വത്തബ്ബം ഭവേയ്യ , തഥാ അവത്വാ "നത്ഥി ആപത്താധികരണം കുസല"ന്തി ഏവംവചനസ്സ കാരണം ദസ്സേതും **"ഏത്ഥ സന്ധായഭാസിതവസേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ"**തി വുത്തം. ഏത്ഥ ചായമധിപ്പായോ - യദി ഹി ആപത്തി നാമ പരമത്ഥധമ്മസഭാവാ ഭവേയ്യ, തദാ "ആപത്താധികരണം സിയാ അകുസല"ന്തിആദിവചനം യുജ്ജേയ്യ. യസ്മാ ദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദട്ഠകഥാദീസു ദസ്സിതദോസപ്പസങ്ഗതോ പരമത്ഥസഭആവതാ ന യുത്താ, ഏകന്തസമ്മുതിസഭാവാ ഏവ സാ ഹോതി, തസ്മാ "സിയാ അകുസലം സിയാ അബ്യാകത"ന്തിപി നിപ്പരിയായതോ ന വത്തബ്ബാ. യദി പന അകുസലഅബ്യാകതധമ്മസമുട്ഠിതത്തമേവ ഉപാദായ പരിയായതോ "സിയാ അകുസലം സിയാ അബ്യാകത"ന്തി വുത്തം. തദാ കുസലധമ്മസമളട്ഠിതത്തമ്പി ഉപാദായ പരിയായതോ "ആപത്താധികരണം സിയാ കുസല"ന്തിപി വത്തബ്ബം ഭവേയ്യ. യതോ ചേതം വചനം ആപത്തിയാ അകുസലാബ്യാകതൂപചാരാരഹത്തസ്സ കുസലൂപചാരാനാരഹത്തസ്സ വിസും കാരണസബ്ഭാവം സന്ധായ ഭാസിതം, തസ്മാ യം തം കാരണവിസേസം സന്ധായ ഇദം ഭാസിതം, തസ്സ വസേനേവേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഇദാനി പന യോ അങ്ഗപ്പഹോനകചിത്തമേവ സന്ധായ ആപത്തിയാ അകുസലാദിഭാവോ വുത്തോ, നാഞ്ഞം വിസേസകാരണം സന്ധായാതി ഗണ്ഹേയ്യ, തസ്സ ഗാഹേ ദോസം ദസ്സേന്തോ **"യസ്മിം ഹീ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പഥവീഖണനാദികേ**തി പഥവീഖണനാദിനിമിത്തേ പണ്ണത്തിവജ്ജേ. **ആപത്താധികരണേ കുസലചിത്തം അങ്ഗ**ന്തി പണ്ണത്തിം അജാനിത്വാ കുസലചിത്തേന ചേതിയങ്ഗണാദീസു ഭൂമിസോധനാദിവസേന പഥവീഭൂതഗാമവികോപനാദികാലേ കുസലചിത്തം കാരണം ഹോതി. **തസ്മിം സതീ**തി തസ്മിം ആപത്താധികരണേ വിജ്ജമാനേ കുസലചിത്തസമുട്ഠിതത്തേന കുസലവോഹാരാരഹായ ആപത്തിയാ വിജ്ജമാനായാതി അധിപ്പായോ. **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ചൂളവഗ്ഗ ൩.൨൨൨) പന "തസ്മിം സതീ"തി

ഇമസ്സ "തസ്മിം കുസലചിത്തേ ആപത്തിഭാവേന ഗഹിതേ"തി അത്ഥോ വുത്തോ, തം ന യുജ്ജതി "യസ്മി"ന്തി യ-സദ്ദേന പരാമട്ഠസ്സേവ ആപത്താധികരണസ്സ "തസ്മി"ന്തി പരാമസിതബ്ബതോ.

ന സക്കാ വത്തുന്തി യദി സമ്മുതിസഭാവായപി ആപത്തിയാ അകുസലാദിസമുട്ഠിതത്തേന അകുസലാദിവോഹാരോ കരീയതി, തദാ കുസലവോഹാരോപി കത്തബ്ബോതി "നത്ഥി ആപത്താധികരണം കുസല"ന്തി ന സക്കാ വത്തും, അഞ്ഞഥാ അകുസലാദിഭാവോപിസ്സ പടിക്ഖിപിതബ്ബോതി അധിപ്പായോ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ കുസലാദീനം തിണ്ണം സമാനേപി ആപത്തിയാ അങ്ഗപ്പഹോനകത്തേ കുസലവോഹാരോവ ആപത്തിയാ പടിക്ഖിത്തോ, ന അകുസലാദിവോഹാരോ, തസ്മാ **നയിദം അങ്ഗപ്പഹോനകം ചിത്തം സന്ധായ വുത്ത**ന്തി "ആപത്താധികരണം സിയാ അകുസലം സിയാ അബ്യാകതം, നത്ഥി ആപത്താധികരണം കുസല"ന്തി ഇദം ആപത്തിയാ സമുട്ഠാപകത്തേന അങ്ഗപ്പഹോനകം കാരണഭൂതം ചിത്തമത്തം സന്ധായ ന വുത്തം , അഞ്ഞഥാ "ആപത്താധികരണം സിയാ കുസല"ന്തിപി വത്തബ്ബതോതി അധിപ്പായോ. ഏതേന ആപത്തിയാ അകുസലാദിഭാവോപി കേനചി നിമിത്തേന പരിയായതോവ വുത്തോ, ന പരമത്ഥതോതി ദസ്സേതി. യഥാഹ "യം കുസലചിത്തേന ആപജ്ജതി, തം കുസലം, ഇതരേഹി ഇതര"ന്തി.

ഇദം പനാതിആദീസു അയം അധിപ്പായോ - "ആപത്താധികരണം സിയാ അകുസലം സിയാ അബ്യാകത"ന്തി ഇദഞ്ഹി യം കിഞ്ചി കദാചി കത്ഥചി കാരണം ഭവന്തം അനിയതകാരണം സന്ധായ വുത്തം ന ഹോതി. യം പന സബ്ബസിക്ഖാപദേസു ആപത്തിയാ കാരണം ഭവിതുമരഹതി, ഇദമേവ കാരണം സന്ധായ വുത്തം. അകുസലഞ്ഹി പണ്ണത്തിം ഞത്വാ വീതിക്കമന്തസ്സ സബ്ബാപത്തിയാ കാരണം ഹോതി, ലോകവജ്ജാപത്തിയാ പന പണ്ണത്തിം അജാനന്തസ്സപി കാരണം ഹോതി. കേവലം പണ്ണത്തിവജ്ജാപത്തീസു കുസലാബ്യാകതചിത്തപവത്തിക്ഖണേ ഏവ അകുസലം ന വത്തതി, തദഞ്ഞത്ഥ സയമേവ പവത്തതി. അബ്യാകതം പന കായവചീഭൂതം കുസലാകുസലാദീനം പവത്തിക്ഖണേ നിരോധസമാപന്നസ്സ സഹസേയ്യാപത്തിയന്തി സബ്ബാപത്തിയാ അങ്ഗമേവ ഹോതി ഛന്നം ആപത്തിസമുട്ഠാനാനം കായവാചങ്ഗവിരഹിതത്താഭാവാ. തസ്മാ ഇമേസം അകുസലാബ്യാകതാനം സബ്ബാപത്തിമൂലകത്തമേവ സന്ധായ ഇദം ആപത്തിയാ അകുസലത്തം, അബ്യാകതത്തഞ്ച വുത്തം. യത്ഥ പന പഥവീഖണനാദീസു കുസലമ്പി ആപത്തിയാ കാരണം ഹോതി, തത്ഥാപി ആപത്തിയാ തദുപചാരേന കുസലത്തവോഹാരോ അയുത്തോ സാവജ്ജാനവജ്ജാനം ഏകത്തവോഹാരസ്സ വിരുദ്ധത്താ. യദഗ്ഗേന അഞ്ഞമഞ്ഞം വിരുദ്ധാ, തദഗ്ഗേന കാരണകാരിയവോഹാരോപി നേസം അയുത്തോ. തസ്മാ തത്ഥ വിജ്ജമാനമ്പി കുസലം അബ്ബോഹാരികം, കായവചീദ്വാരമേവ ആവേണികം കാരണന്തി.

തത്ഥ **ഏകന്തതോ അകുസലമേവാ**തി അകുസലചിത്തേന സമുട്ഠഹനതോ കാരണൂപചാരതോ ഏവം വുത്തം. **തത്ഥാ**തി ലോകവജ്ജേ. **വികപ്പോ നത്ഥീ**തി സിയാ-സദ്ദസ്സ വികപ്പനത്ഥതം ദസ്സേതി. **അകുസലം ഹോതീ**തി അകുസലസമുട്ഠിതായ കാരണൂപചാരേന അകുസലം ഹോതി. **സഹസേയ്യാദിവസേന ആപജ്ജനതോ അബ്യാകതം ഹോതീ**തി ഇത്ഥിയാദീഹി സഹ പിട്ഠിപസാരണവസപ്പവത്തകായദ്വാരസങ്ഖാതരൂപാബ്യാകതവസേനേവ ആപജ്ജിതബ്ബതോ കാരണൂപചാരേനേവ ആപത്തി അബ്യാകതം ഹോതി.

തത്ഥാതി തസ്മിം പണ്ണത്തിവജ്ജാപത്താധികരണേ. **സഞ്ചിച്ചാസഞ്ചിച്ചവസേനാ**തി പണ്ണത്തിം ഞത്വാ, അഞ്ഞത്വാ ച ആപജ്ജനവസേന **ഇമം വികപ്പഭാവം സന്ധായ** അകുസലത്തഅബ്യാകതത്തസങ്ഖാതം യഥാവുത്തം ഇമം വികപ്പസഭാവം സന്ധായ ഇദം വചനം വുത്തം.

യദി ഏവം അസഞ്ചിച്ചാപജ്ജനപക്ഖേ കുസലേനാപി ആപജ്ജനതോ തമ്പി വികപ്പം സന്ധായ "ആപത്താധികരണം സിയാ കുസല"ന്തിപി കസ്മാ ന വുത്തന്തി ആഹ **"സചേ പനാ"**തിആദി. "അചിത്തകാന"ന്തി വുത്തമേവത്ഥം സമുട്ഠാനവസേന വിഭാവേതും **"ഏളകലോമപദസോധമ്മാദിസമുട്ഠാനാനമ്പീ"**തി വുത്തം. അചിത്തകസമുട്ഠാനാനം **"കുസലചിത്തം ആപജ്ജേയ്യാ"**തി ഏതേന സാവജ്ജഭൂതായ ആപത്തിയാ കാരണൂപചാരേനാപി അനവജ്ജഭൂതകുസലവോഹാരോ അയുത്തോതി ദസ്സേതി. **"ന ച തത്ഥാ"**തിആദിനാ കുസലസ്സ ആപത്തിയാ കാരണത്തം വിജ്ജമാനമ്പി തഥാ വോഹരിതും അയുത്തന്തി പടിക്ഖിപിത്വാ കായവാചാസങ്ഖാതം അബ്യാകതസ്സേവ കാരണത്തം ദസ്സേതി. തത്ഥ **ചലിതപ്പവത്താനന്തി** ചലിതാനം, പവത്താനഞ്ച. ചലിതോ ഹി കായോ, പവത്താ വാചാ. ഏത്ഥ ച കായവാചാനമഞ്ഞതരമേവ അങ്ഗം. **തഞ്ച...പേ॰... അബ്യാകതന്തി** ഏവം അബ്യാകതസ്സ ആപത്തികാരണഭാവേനേവ വുത്തത്താ. "ആപത്താധികരണം സിയാ അകുസലം സിയാ അബ്യാകത"ന്തി ഇദം കാരണൂപചാരേന പരിയായതോ വുത്തം, ന നിപ്പരിയായതോതി സിജ്ഝതി.

യം പന **സാരത്ഥദീപനിയം** (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ചൂളവ॰ ൩.൨൨൨) ആപത്തിയാ നിപ്പരിയായതോവ അകുസലാദിസഭാവതം സമത്ഥേതും ബഹും പപഞ്ചിതം, തം ന സാരതോ പച്ചേതബ്ബം ദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദട്ഠകഥായമേവ പടിക്ഖിത്തത്താ. തേനേവേത്ഥാപി "യം ചിത്തം ആപത്തിയാ അങ്ഗം ഹോതീ"തിആദിനാ അകുസലചിത്തസ്സാപി ആപത്തിയാ കാരണത്തേന ഭിന്നതാവ ദസ്സിതാ. യം പനേത്ഥ വത്തബ്ബം, തം ഹേട്ഠാ ദസ്സിതമേവാതി ഇധ ന വിത്ഥാരയിമ്ഹ. **ഏവം വീതിക്കമതോ യോ വീതിക്കമോ**തി ഏത്ഥ അകുസലചിത്തേന ഞത്വാ വീതിക്കമന്തസ്സ കായവചീവീതിക്കമസമുട്ഠിതാ ആപത്തിവീതിക്കമോതി വുത്തോ. ഏസ നയോ അബ്യാകതവാരേപി.

അധികരണകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധികരണവൂപസമനസമഥകഥാദിവണ്ണനാ

൨൨൮. പാളിയം **വിവാദാധികരണം ഏകം സമഥം അനാഗമ്മാ**തിആദി പുച്ഛാ. **സിയാ**തിആദി വിസ്സജ്ജനം. **സിയാതിസ്സ വചനീയ**ന്തി ഏതേനേവ വൂപസമം സിയാതി വത്തബ്ബം ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. **സമ്മുഖാവിനയസ്മി**ന്തി സമ്മുഖാവിനയത്തസ്മിന്തി ഭാവപ്പധാനോ നിദ്ദേസോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏവം സബ്ബവാരേസു. **"കാരകോ ഉക്കോടേതീ"**തി ഇദം ഉപലക്ഖണമത്തം, യസ്സ കസ്സചി ഉക്കോടേന്തസ്സ പാചിത്തിയമേവ. ഉബ്ബാഹികായ ഖീയനകേ പാചിത്തിയം ന വുത്തം തത്ഥ ഛന്ദദാനസ്സ നത്ഥിതായ.

൨൩൪. വണ്ണാവണ്ണായോ കത്വാതി ഖുദ്ദകമഹന്തേഹി സഞ്ഞാണേഹി യുത്തായോ കത്വാ. തേനാഹ **"നിമിത്തസഞ്ഞം ആരോപേത്വാ"**തി.

൨൪൨. കിച്ചാധികരണം ...പേ॰... സമ്മതീതി ഏത്ഥ സമ്മുഖാവിനയേന അപലോകനാദികമ്മം സമ്പജ്ജതീതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

അധികരണവൂപസമനസമഥകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സമഥക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

๖. ഖുദ്ദകവത്ഥുക്ഖന്ധകോ

ഖുദ്ദകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൨൪൩. ഖുദ്ദകവത്ഥുക്ഖന്ധകേ **അട്ഠപദാകാരേനാ**തി ജൂതഫലകേ അട്ഠഗബ്ഭരാജിആകാരേന. **മല്ലകമൂലസണ്ഠാനേനാ**തി ഖേളമല്ലകമൂലസണ്ഠാനേന. ഇദഞ്ച വട്ടാധാരകം സന്ധായ വുത്തം, കണ്ടകേ ഉട്ഠാപേത്വാ കതവട്ടകപാലസ്സേതം അധിവചനം.

൨൪൪. **പുഥുപാണിക**ന്തി മുട്ഠിം അകത്വാ വികസിതഹത്ഥതലേഹി പിട്ഠിപരികമ്മം വുച്ചതി. ഏതമേവ സന്ധായ **"ഹത്ഥപരികമ്മ"**ന്തി വുത്തം.

൨൪൫. **മുത്തോലമ്ബകാദീന**ന്തി **ആദി**-സദ്ദേന കുണ്ഡലാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **പലമ്ബകസുത്ത**ന്തി ബ്രാഹ്മണാനം യഞ്ഞോപചിതസുത്താദിആകാരം വുച്ചതി. **വലയ**ന്തി ഹത്ഥപാദവലയം.

൨൪൬. **ദ്വങ്ഗുലേ**തി ഉപയോഗബഹുവചനം, ദ്വങ്ഗുലപ്പമാണം അതിക്കാമേതും ന വട്ടതീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച ദുമാസസ്സ വാ ദ്വങ്ഗുലസ്സ വാ അതിക്കന്തഭാവം അജാനന്തസ്സാപി കേസമസ്സുഗണനായ അചിത്തകാപത്തിയോ ഹോന്തീതി വദന്തി.

കോച്ഛേനാതി ഉസീരതിണാദീനി ബന്ധിത്വാ സമം ഛിന്ദിത്വാ ഗഹിതകോച്ഛേന. **ചിക്കലേനാ**തി സിലേസയുത്തതേലേന. **ഉണ്ഹാഭിതത്തരജസിരാനമ്പീ**തി ഉണ്ഹാഭിതത്താനം രജോകിണ്ണസിരാനം. **അദ്ദഹത്ഥേനാ**തി അല്ലഹത്ഥേന.

൨൪൯-൫൦. **സാധുഗീത**ന്തി അനിച്ചതാദിപടിസഞ്ഞുത്തം ഗീതം. **ചതുരസ്സേന വത്തേനാ**തി പരിപുണ്ണേന ഉച്ചാരണവത്തേന. തരങ്ഗവത്താദീനം സബ്ബേസമ്പി സാമഞ്ഞലക്ഖണം ദസ്സേതും **"സബ്ബേസം…പേ॰… ലക്ഖണ"**ന്തി വുത്തം. യത്തകാഹി മത്താഹി അക്ഖരം പരിപുണ്ണം ഹോതി, തതോപി അധികമത്തായുത്തം കത്വാ കഥനം **വികാരകഥനം** നാമ, തഥാ അകത്വാ കഥനമേവ **ലക്ഖണ**ന്തി അത്ഥോ. **ബാഹിരലോമി**ന്തി ഭാവനപുംസകനിദ്ദേസോ, യഥാ ബഹിദ്ധാ ലോമാനി ദിസ്സന്തി, ഏവം ധാരേന്തസ്സ ദുക്കടന്തി അത്ഥോ.

൨൫൦. പാളിയം **തരുണഞ്ഞേവ അമ്ബ**ന്തി തരുണം അസഞ്ജാതബീജം ഏവ അമ്ബഫലം. **പാതാപേത്വാ**തി ഛിന്ദാപേത്വാവ. **"മത്താവണ്ണിതാ"**തി ഇദം ''പരേ നിന്ദന്തീ''തി സാസനഹിതേസിതായ വുത്തം. **ന പരിയാപുണിംസൂ**തി നാസിക്ഖിംസു.

൨൫൧. **ചത്താരി അഹിരാജകുലാനീ**തി സബ്ബേസം അഹിഭേദാനം ചതൂസു ഏവ സങ്ഗഹതോ വുത്തം. **അത്തപരിത്തം കാതു**ന്തി അത്തനോ പരിത്താണം കാതും.

വിരൂപക്ഖേഹി മേ മേത്തന്തി വിരൂപക്ഖജാതികേഹി നാഗേഹി സഹ മയ്ഹം മിത്തഭാവോ ഹോതു, മേത്താ ഹോതൂതി അത്ഥോ, തേ സുഖിതാ നിദ്ദുക്ഖാ അവേരാ ഹോന്തൂതി അധിപ്പായോ. ഏവഞ്ഹി മേത്താഫരണം

ഹോതി. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **അപാദകേഹീ**തി അഹികുലേഹി സഹ സബ്ബസത്തേസു ഓധിസോ മേത്താഫരണദസ്സനം. **മാ മം അപാദകോ ഹിംസീ**തി തായ മേത്തായ അത്തരക്ഖാവിധാനദസ്സനം.

സബ്ബേ സത്താതിആദി അത്താനം ഉപമം കത്വാ സബ്ബസത്തേസു അനോധിസോ മേത്താഫരണദസ്സനം. തത്ഥ **മാ കഞ്ചി പാപമാഗമാ**തി കഞ്ചി സത്തം ലാമകം ദുക്ഖഹേതു, ദുക്ഖഞ്ച മാ ആഗച്ഛതു.

ഏവം മേത്തായ അത്തഗുത്തിം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി രതനത്തയാനുസ്സരണേന ദസ്സേതും **"അപ്പമാണോ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ പമാണകരധമ്മാ അകുസലാ, തബ്ബിപാകാ ച പമാണാ, തപ്പടിപക്ഖാ സീലാദയോ ഗുണാ, തബ്ബിപാകാ ച ലോകിയലോകുത്തരഫലാനി അപ്പമാണാ, തേ അസ്സ അത്ഥീതി **അപ്പമാണോ,** അപ്പമാണാ വാ അപരിമേയ്യഗുണാ അസ്സാതിപി **അപ്പമാണോ. പമാണവന്താനീ**തി യഥാവുത്തപമാണകരധമ്മയുത്താനി. **അഹിവിച്ഛികാ**തി സരീസപാനഞ്ഞേവ പഭേദദസ്സനം. **ഉണ്ണനാഭീ**തി ലോമസനാഭികോ മക്കടോ. **സരബൂ**തി ഘരഗോളികാ.

പടിക്കമന്തൂതി അപഗച്ഛന്തു, മാ മം വിഹേസയിംസൂതി അത്ഥോ. **സോഹം നമോ**തി ഏത്ഥ "കരോമീ"തി പാഠസേസോ. യസ്മാ മയാ മേത്താദീഹി തുമ്ഹാകഞ്ച മയ്ഹഞ്ച രക്ഖാ കതാ, യസ്മാ ച സോഹം ഭഗവതോ നമോ കരോമി, വിപസ്സീആദീനം സത്തന്നമ്പി നമോ കരോമി, തസ്മാ പടിക്കമന്തു ഭൂതാനീതി യോജനാ.

അഞ്ഞമ്ഹീതി കാമരാഗേ അസുഭമനസികാരാദിനാ ഛേതബ്ബേതി അത്ഥോ. **അങ്ഗജാത**ന്തി ബീജവിരഹിതം പുരിസനിമിത്തം. ബീജേ ഹി ഛിന്നേ ഓപക്കമികപണ്ഡകോ നാമ അഭബ്ബോ ഹോതീതി വദന്തി. ഏകേ പന "ബീജസ്സാപി ഛേദനക്ഖണേ ദുക്കടാപത്തി ഏവ കമേന പുരിസിന്ദ്രിയാദികേ അന്തരഹിതേ പണ്ഡകോ നാമ അഭബ്ബോ ഹോതി, തദാ ലിങ്ഗനാസനായ നാസേതബ്ബോ"തി വദന്തി. **താദിസം വാ ദുക്ഖം ഉപ്പാദേന്തസ്സാ**തി മുട്ഠിപ്പഹാരാദീഹി അത്തനോ ദുക്ഖം ഉപ്പാദേന്തസ്സ.

൨൫൨. പാളിയം **തുയ്ഹേസോ പത്തോ**തി "യോ ച അരഹാ ചേവ ഇദ്ധിമാ ച, തസ്സ ദിന്നമേവാ"തി സേട്ഠിനാ വുത്തം, തം സന്ധായ വദതി. **തം പത്തം ഗഹേത്വാ തിക്ഖത്തും രാജഗഹം അനുപരിയായീ**തി ഏത്ഥ വേളുപരമ്പരായ ബദ്ധപത്തസ്സ ഉപരിഭാഗേ ആകാസേ നഗരം തിക്ഖത്തും അനുപരിയായിത്വാ ഠിതഭാവം സന്ധായ "പത്തം ഗഹേത്വാ"തി വുത്തം, ന പന ഥേരോ ഹത്ഥേന പത്തം സയമേവ അഗ്ഗഹേസി. കേചി പന വദന്തി "ഇദ്ധിബലേന തം പത്തം വേളുപരമ്പരതോ മുഞ്ചിത്വാ ഥേരം അനുബന്ധമാനോ അട്ഠാസി, സോ ച അനേന ഹത്ഥേന ഗഹിതോ വിയ അഹോസീ"തി. തഥാ ഠിതമേവ പന സന്ധായ "ഭാരദ്വാജസ്സ ഹത്ഥതോ പത്തം ഗഹേത്വാ"തി വുത്തം. **തേ ച മനുസ്സാ...പേ॰... അനുബന്ധിംസൂ**തി യേ ച മനുസ്സാ പഠമം പാടിഹാരിയം നാദ്ദസംസു, തേ അമ്ഹാകമ്പി പാടിഹാരിയം ദസ്സേഹീതി ഥേരമനുബന്ധിംസു. ഥേരോ ച സീഹബ്യഗ്ഘാദിരൂപം ഗഹേത്വാ വികുബ്ബനിദ്ധിം ദസ്സേതി, തേ ച അച്ഛരിയബ്ഭുതജാതാ ഉച്ചാസദ്ദാ മഹാസദ്ദാ അഹേസും. തേനാഹ **"കിം നു ഖോ സോ, ആനന്ദ, ഉച്ചാസദ്ദോ മഹാസദ്ദോ"**തി. **ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം ന ദസ്സേതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ "യോ പകതിവണ്ണം വിജഹിത്വാ കുമാരവണ്ണം വാ ദസ്സേതി, നാഗവണ്ണം വാ...പേ॰... വിവിധമ്പി സേനാബ്യൂഹം ദസ്സേതീ"തി (പടി॰ മ॰ ൩.൧൩)

ഏവമാഗതാ അത്തനോ സരീരസ്സ വികാരാപാദനവസപ്പവത്താ വികുബ്ബനിദ്ധി അധിപ്പേതാതി ആഹ **“അധിട്ഠാനിദ്ധി പന അപ്പടിക്ഖിത്താ”**തി. പകതിയാ ഏകോ ബഹുകം ആവജ്ജതി, സതം വാ സഹസ്സം വാ സതസഹസ്സം വാ ആവജ്ജേത്വാ ഞാണേന അധിട്ഠാതി ‘‘ബഹുകോ ഹോമീ’’തി (പടി॰ മ॰ ൩.൧൦) ഏവം ദസ്സിതാ അധിട്ഠാനവസേന നിപ്ഫന്നാ അധിട്ഠാനിദ്ധി നാമ. **ഗിഹിവികടാനീ**തി ഗിഹിസന്തകാനി.

൨൫൩. പാളിയം **ന അച്ഛുപിയന്തീ**തി ന ഫുസിതാനി ഹോന്തി. **രൂപകാകിണ്ണാനീ**തി ഇത്ഥിരൂപാദീഹി ആകിണ്ണാനി.

൨൫൪. ഭൂമിആധാരകേതി ദന്താദീഹി കതേ വലയാധാരകേ. ഏതസ്സ വലയാധാരകസ്സ അനുച്ചതായ ഠപിതാ പത്താ ന പരിപതന്തീതി **“തയോ പത്തേ ഠപേതും വട്ടതീ”**തി വുത്തം. അനുച്ചതഞ്ഹി സന്ധായ അയം ‘‘ഭൂമിആധാരകോ’’തി വുത്തോ. **ദാരുആധാരകദണ്ഡാധാരകേസൂ**തി ഏകദാരുനാ കതആധാരകേ, ബഹൂഹി ദണ്ഡേഹി കതആധാരകേ ച. ഏതേ ച ഉച്ചതരാ ഹോന്തി പത്തേഹി സഹ പതനസഭാവാ. തേന **“സുസജ്ജിതേസൂ”**തി വുത്തം. **ഭമകോടിസദിസോ**തി യത്ഥ ധമകരണാദിം പവേസേത്വാ ലിഖന്തി, തസ്സ ഭമകസ്സ കോടിയാ സദിസോ. താദിസസ്സ ദാരുആധാരകസ്സ അവിത്ഥിണ്ണതായ ഠപിതോപി പത്തോ പതതീതി **“അനോകാസോ”**തി വുത്തോ.

ആലിന്ദകമിഡ്ഢികാദീനന്തി പമുഖമിഡ്ഢികാദീനം, ഉച്ചവത്ഥുകാനന്തി അത്ഥോ. **ബാഹിരപസ്സേ**തി പാസാദാദീനം ബഹികുട്ടേ. **തനുകമിഡ്ഢികായാ**തി വേദികായ. സബ്ബത്ഥ പന ഹത്ഥപ്പമാണതോ അബ്ഭന്തരേ ഠപേതും വട്ടതി. ആധാരേ പന തതോ ബഹിപി വട്ടതി.

പാളിയം **ഓട്ഠോ**തി മുഖവട്ടി. **പത്തമാളക**ന്തി ഉപചികാനം അനുട്ഠഹനത്ഥായ ഭൂമിതോ ഉച്ചതരം കതം വേദികാകാരമാളകം. **മഹാമുഖകുണ്ഡസണ്ഠാനാ**തി മഹാമുഖചാടിസണ്ഠാനാ. **ലഗ്ഗേന്തസ്സ ദുക്കട**ന്തി കേവലം പത്തം ലഗ്ഗേന്തസ്സ, ന ഥവികായ ലഗ്ഗേന്തസ്സാതി വദന്തി. വീമംസിതബ്ബം. **അഞ്ഞേന പന ഭണ്ഡകേനാ**തി അഞ്ഞേന ഭാരബന്ധനേന ഭണ്ഡകേന. **“ബന്ധിത്വാ ഓലമ്ബേതു”**ന്തി വുത്തത്താ പത്തത്ഥവികായ അംസബദ്ധകോ യഥാ ലഗ്ഗിതട്ഠാനതോ ന പരിഗളതി, തഥാ സബ്ബഥാപി ബന്ധിത്വാ ഠപേതും വട്ടതി. **ബന്ധിത്വാപി ഉപരി ഠപേതും ന വട്ടതീ**തി ഉപരി നിസീദന്താ ഓത്ഥരിത്വാ ഭിന്ദന്തീതി വുത്തം. **തത്ഥ ഠപേതും വട്ടതീ**തി നിസീദനസങ്കാഭാവതോ വുത്തം. **ബന്ധിത്വാ വാ**തി ബന്ധിത്വാ ഠപിതഛത്തേ വാ. **യോ കോചീ**തി ഭത്തപൂരോപി തുച്ഛപത്തോപി.

൨൫൫. പരിഹരിതുന്തി ദിവസേ ദിവസേ പിണ്ഡായ ചരണത്ഥായ ഠപേതും. പത്തം അലഭന്തേന പന ഏകദിവസം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഭുഞ്ജിത്വാ ഛഡ്ഡേതും വട്ടതി. തേനാഹ **“താവകാലികം പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ”**തി. പണ്ണപുടാദീസുപി ഏസേവ നയോ. **അഭും മേ**തി അഭൂതി മയ്ഹം, വിനാസോ മയ്ഹന്തി അത്ഥോ. പാളിയം **പിസാചോ വതമ**ന്തി പിസാചോ വതായം, അയമേവ വാ പാഠോ. **പിസാചില്ലികാ**തി പിസാചദാരകാ. **ഛവസീസസ്സ പത്തോ**തി ഛവസീസമയോ പത്തോ. പകതിവികാരസമ്ബന്ധേ ചേതം സാമിവചനം.

ചബ്ബേത്വാതി നിട്ഠുഭിത്വാ. **“പടിഗ്ഗഹം കത്വാ”**തി വുത്തത്താ ഉച്ഛിട്ഠഹത്ഥേന ഉദകം ഗഹേത്വാ പത്തം പരിപ്ഫോസിത്വാ ധോവനഘംസനവസേന ഹത്ഥം ധോവിതും വട്ടതി, എത്തകേന പത്തം പടിഗ്ഗഹം കത്വാ ഹത്ഥോ ധോവിതോ നാമ ന ഹോതി. **ഏകം ഉദകഗണ്ഡുസം ഗഹേത്വാ**തി പത്തം അഫുസിത്വാ തത്ഥ ഉദകമേവ ഉച്ഛിട്ഠഹത്ഥേന ഉക്ഖിപിത്വാ ഗണ്ഡുസം കത്വാ, വാമഹത്ഥേനേവ വാ പത്തം ഉക്ഖിപിത്വാ മുഖേന ഗണ്ഡുസം ഗഹേതുമ്പി വട്ടതി. **ബഹി ഉദകേന വിക്ഖാലേത്വാ**തി ദ്വീസു അങ്ഗുലീസു ആമിസമത്തം വിക്ഖാലേത്വാ ബഹി ഗഹേതുമ്പി വട്ടതി. **പടിഖാദിതുകാമോ**തി ഏത്ഥ ന സയം ഖാദിതുകാമോപി അഞ്ഞേസം ഖാദനാരഹം ഠപേതും ലഭതി . **തത്ഥേവ കത്വാ**തി പത്തേയേവ യഥാഠപിതട്ഠാനതോ അനുദ്ധരിത്വാ. **ലുഞ്ചിത്വാ**തി തതോ മംസമേവ നിരവസേസം ഉപ്പട്ടേത്വാ.

൨൮൫. **കിണ്ണചുണ്ണേനാ**തി സുരാകിണ്ണചുണ്ണേന. **മക്ഖേതു**ന്തി സൂചിം മക്ഖേതും. **നിസ്സേണിമ്പീ**തി ചതൂഹി ദണ്ഡേഹി ചീവരപ്പമാണേന ആയതചതുരസ്സം കത്വാ ബദ്ധപടലമ്പി. ഏത്ഥ ഹി ചീവരകോടിയോ സമകം ബന്ധിത്വാ ചീവരം യഥാസുഖം സിബ്ബന്തി. **തത്ഥ അത്ഥരിതബ്ബ**ന്തി തസ്സാ നിസ്സേണിയാ ഉപരി ചീവരസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭനത്ഥായ അത്ഥരിതബ്ബം. കഥിനസങ്ഖാതായ നിസ്സേണിയാ ചീവരസ്സ ബന്ധനകരജ്ജു കഥിനരജ്ജൂതി മജ്ഝിമപദലോപീസമാസോതി ആഹ **“യായാ”**തിആദി. തത്ഥ യസ്മാ ദ്വിന്നം പടലാനം ഏകസ്മിം അധികേ ജാതേ തത്ഥ വലിയോ ഹോന്തി, തസ്മാ ദുപട്ടചീവരസ്സ പടലദ്വയമ്പി സമകം കത്വാ ബന്ധനകരജ്ജു കഥിനരജ്ജൂതി വേദിതബ്ബം.

പാളിയം **കഥിനസ്സ അന്തോ ജീരതീ**തി കഥിനേ ബദ്ധസ്സ ചീവരസ്സ പരിയന്തോ ജീരതി. കഥിനനിസ്സിതഞ്ഹി ചീവരം ഇധ നിസ്സയവോഹാരേന ‘‘കഥിന’’ന്തി വുത്തം ‘‘മഞ്ചാ ഘോസന്തീ’’തിആദീസു വിയ. **അനുവാതം പരിഭണ്ഡ**ന്തി കഥിനേ ബന്ധനരജ്ജൂഹി ചീവരസ്സ സമന്താ പരിയന്തസ്സ അജീരണത്ഥം യേഹി കേഹിചി ചോളകേഹി ദീഘതോ അനുവാതം, തിരിയതോ പരിഭണ്ഡഞ്ച സിബ്ബിത്വാ കാതും യത്ഥ രജ്ജുകേ പവേസേത്വാ ദണ്ഡേസു പലിവേഠേത്വാ ചീവരസമകം ആകഡ്ഢിതും സക്കാ, താദിസന്തി അത്ഥോ. കേചി പന ‘‘കഥിനസങ്ഖാതേസു കിലഞ്ജാദീസു ഏവ അജീരണത്ഥായ അനുവാതപരിഭണ്ഡകരണം അനുഞ്ഞാത’’ന്തി വദന്തി. **തസ്സ മജ്ഝേ**തി പുരാണകഥിനസ്സേവ അന്തോ. **ഭിക്ഖുനോ പമാണേനാ**തി ഭിക്ഖുനോ ചീവരസ്സ പമാണേന. **അഞ്ഞം നിസ്സേണി**ന്തി ദീഘതോ ച തിരിയതോ ച അഞ്ഞം ദണ്ഡം ഠപേത്വാ ബന്ധിതും.

ബിദലകന്തി ദിഗുണകരണസങ്ഖാതകിരിയാവിസേസസ്സ അധിവചനം. തേനാഹ **“ദുഗുണകരണ”**ന്തി. **പവേസനസലാക**ന്തി വലീനം അഗ്ഗഹണത്ഥായ പവേസനകവേളുസലാകാദി. പാളിയം **പടിഗ്ഗഹ**ന്തി അങ്ഗുലികഞ്ചുകം.

൨൮൬. **പാതി** നാമ ഭണ്ഡട്ഠപനകോ ഭാജനവിസേസോ. പാളിയം **പടിഗ്ഗഹഥവിക**ന്തി പാതിആദിഭാജനത്ഥവികം. **ചിനിതു**ന്തി ഉച്ചവത്ഥുപരിയന്തസ്സ അപതനത്ഥായ ഇട്ഠകാദീഹി ചിനിതും. **ആലമ്ബനബാഹ**ന്തി ആലമ്ബനരജ്ജുദണ്ഡാദി. **പരിഭിജ്ജതീ**തി കടസാരാദികം കഥിനമജ്ഝേ ഭങ്ഗം ഹോതി. **ഉസ്സാപേത്വാ**തി ദണ്ഡകഥിനം സന്ധായ വുത്തം.

൨൭൯-൮. ഉദകം അകപ്പിയന്തി സപ്പാണകം. **ഉപനന്ധീ**തി വേരം ബന്ധി. **അദ്ധാനമഗ്ഗോ പടിപജ്ജിതബ്ബോ**തി ഏത്ഥ അദ്ധയോജനം അദ്ധാനമഗ്ഗോ നാമ, തം പടിപജ്ജിതുകാമസ്സ സഞ്ചിച്ച വിഹാരൂപചാരാതിക്കമനേ ആപത്തി. അസഞ്ചിച്ച ഗതസ്സ പന യത്ഥ സരതി, തത്ഥ ഠത്വാ സങ്ഘാടികണ്ണാദിം അനധിട്ഠഹിത്വാ ഗമനേ പദവാരേന ആപത്തീതി വേദിതബ്ബം. **ന സമ്മതീ**തി ന പഹോതി.

൨൮൦. അഭിസന്നകായാതി സേമ്ഹാദിദോസസന്നിചിതകായാ. **തത്ഥ മജ്ഝേ**തി അഗ്ഗളപാസകസ്സ മജ്ഝേ. **ഉപരീ**തി അഗ്ഗളപാസകസ്സ ഉപരിഭാഗേ. **ഉദകട്ഠപനട്ഠാന**ന്തി ഉദകട്ഠപനത്ഥായ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ കതട്ഠാനം.

൨൮൧. പാളിയം **ഉദപാന**ന്തി കൂപം. **നീചവത്ഥുകോ**തി കൂപസ്സ സമന്താ കൂലട്ഠാനം, ഭൂമിസമം തിട്ഠതീതി അത്ഥോ. **ഉദകേന ഓത്ഥരിയ്യതീ**തി സമന്താ വസ്സോദകം ആഗന്ത്വാ കൂപേ പതതീതി അത്ഥോ.

൨൮൨. വാഹേന്തീതി ഉസ്സിഞ്ചന്തി. **അരഹടഘടിയന്തം** നാമ ചക്കസണ്ഠാനം അനേകാരം അരേ അരേ ഘടികാനി ബന്ധിത്വാ ഏകേന, ദ്വീഹി വാ പരിബ്ഭമിയമാനയന്തം.

൨൮൩. ആവിദ്ധപക്ഖപാസകന്തി കണ്ണികമണ്ഡലസ്സ സമന്താ ഠപിതപക്ഖപാസകം. **മണ്ഡലേ**തി കണ്ണികമണ്ഡലേ. **പക്ഖപാസകേ ഠപേത്വാ**തി സമന്താ ചതുരസ്സാകാരേന ഫലകാദീനി ഠപേത്വാ.

൨൮൪. നമതകം നാമ സന്ഥതസദിസന്തി കേചി വദന്തി. കേചി പന “രുക്ഖതചമയ”ന്തി. **ചമ്മഖണ്ഡപരിഹാരേനാ**തി അനധിട്ഠഹിത്വാ സയനാസനവിധിനാതി അത്ഥോ. **പേളായാ**തി അട്ഠംസസോളസംസാദിആകാരേന കതായ ഭാജനാകാരായ പേളായ. യത്ഥ ഉണ്ഹപായാസാദിം പക്ഖിപിത്വാ ഉപരി ഭോജനപാതിം ഠപേന്തി ഭത്തസ്സ ഉണ്ഹഭാവാവിഗമനത്ഥം, താദിസസ്സ ഭാജനാകാരസ്സ ആധാരസ്സേതം അധിവചനം. തേനേവ പാളിയം “ആസിത്തകൂപധാന”ന്തി വുത്തം. തസ്സ ച പായാസാദീഹി ആസിത്തകാധാരോതി അത്ഥോ. ഇദഞ്ച ആസിത്തകൂപധാനം പച്ഛന്തേസു ന ജാനന്തി കാതും, മജ്ഝിമദേസേയേവ കരോന്തി. കേചി പന “ഗിഹിപരിഭോഗോ അയോമയാദി സബ്ബോപി ആധാരോ ആസിത്തകൂപധാനമേവ അനുലോമേതീ”തി വദന്തി, ഏകേ പന “കപ്പിയലോഹമയോ ആധാരോ മളോരികമേവ അനുലോമേതീ”തി. വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. പുബ്ബേ പത്തഗുത്തിയാ ആധാരോ അനുഞ്ഞാതോ. ഇദാനി ഭുഞ്ജിതും **മളോരികാ** അനുഞ്ഞാതാ. **ഛിദ്ദ**ന്തി ഛിദ്ദയുത്തം. **വിദ്ധ**ന്തി അന്തോവിനിവിദ്ധഛിദ്ദം. **ആവിദ്ധ**ന്തി സമന്തതോ ഛിദ്ദം.

൨൮൫. പത്തം നിക്കുജ്ജിതുന്തി ഏത്ഥ കമ്മവാചായ അസമ്ഭോഗകരണവസേനേവ നിക്കുജ്ജനം, ന പത്താനം അധോമുഖട്ഠപനേന. തേനാഹ **“അസമ്ഭോഗം സങ്ഘേന കരോതൂ”**തിആദി, തം വഡ്ഢം കമ്മവാചായ സങ്ഘേന സദ്ധിം അസമ്ഭോഗം സങ്ഘോ കരോതൂതി അത്ഥോ.

പത്തം നിക്കുജ്ജേയ്യാതി വഡ്ഢസ്സ പത്തനിക്കുജ്ജനദണ്ഡകമ്മം കരേയ്യ. **അസമ്ഭോഗം സങ്ഘേന കരണ**ന്തി സങ്ഘേന വഡ്ഢസ്സ അസമ്ഭോഗകരണം. യഥാ അസമ്ഭോഗോ ഹോതി, തഥാ കരണന്തി അത്ഥോ. **നിക്കുജ്ജിതോ…പേ॰…**

അസമ്ഭോഗം സങ്ഘേനാതി എത്ഥ സങ്ഘേന അസമ്ഭോഗോ ഹോതീതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. എവം ഭഗവതാ അസമ്ഭോഗകരണസ്സ ആണത്തത്താ, കമ്മവാചായ ച സാവിതത്താ, അട്ഠകഥായഞ്ച "കോചി ദേയ്യധമ്മോ ന ഗഹേതബ്ബോ"തി വുത്തത്താ പത്തേ നിക്കുജ്ജിതേ തസ്സ സന്തകം ഞത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ ദുക്കടമേവാതി ഗഹേതബ്ബം.

അച്ചയോതി ഞായപ്പടിപത്തിം അതിക്കമിത്വാ പവത്തി, അപരാധോതി അത്ഥോ. **മം അച്ചഗമാ**തി മം അതിക്കമ്മ പവത്തോ. **തം തേ മയം പടിഗ്ഗണ്ഹാമാ**തി തം തേ അപരാധം മയം ഖമാമ. **ഭിക്ഖൂനം അലാഭായ പരിസക്കതീ**തിആദീസു അലാഭായ പരിസക്കനാദിതോ വിരതോതി എവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **അസമ്ഭോഗം ഭിക്ഖുസങ്ഘേനാ**തി എത്ഥ "കതോ"തി പാഠസേസോ.

൨൬൮. **യാവ പച്ഛിമാ സോപാനകളേവരാ**തി പഠമസോപാനഫലകം സന്ധായ വുത്തം. തഞ്ഹി പച്ഛാ ദുസ്സേന സന്ഥതത്താ എവ വുത്തം. **"പച്ഛിമം ജനതം തഥാഗതോ അനുകമ്പതീ"**തി ഇദം ഥേരോ അനാഗതേ ഭിക്ഖൂനം ചേലപടികസ്സ അക്കമനപച്ചയാ അപവാദം സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ നിവാരണേന ഭഗവതോ അനുകമ്പം സന്ധായാഹ. **അപഗതഗബ്ഭാ**തി വിജാതപുത്താ. തേനാഹ **"മങ്ഗലത്ഥായാ"**തി.

൨൬൯-൨൭൦. **ബീജനി**ന്തി ചതുരസ്സബീജനിം. **എകപണ്ണച്ഛത്ത**ന്തി താലപണ്ണാദിനാ എകേന പത്തേന കതഛത്തം.

൨൭൪-൫. **അനുരക്ഖണത്ഥ**ന്തി പരിഗ്ഗഹേത്വാ ഗോപനത്ഥം. **ദീഘം കാരേന്തീ**തി കേസേഹി സദ്ധിം അച്ഛിന്ദിത്വാ ഠപാപേന്തി. **ചതുകോണ**ന്തി യഥാ ഉപരി നലാടന്തേസു ദ്വേ, ഹേട്ഠാ ഹനുകപസ്സേ ദ്വേതി ചത്താരോ കോണാ പഞ്ഞായന്തി, എവം ചതുരസ്സം കത്വാ കപ്പാപനം. പാളിയം **ദാഠികം ഠപാപേന്തീ**തി ഉത്തരോട്ഠേ മസ്സും അച്ഛിന്ദിത്വാ ഠപാപേന്തി. **രുധീ**തി ഖുദ്ദകവണം.

൨൭൭. പാളിയം **ലോഹഭണ്ഡകംസഭണ്ഡസന്നിചയോ**തി ലോഹഭണ്ഡസ്സ, കംസഭണ്ഡസ്സ ച സന്നിചയോതി അത്ഥോ. **ബന്ധനമത്ത**ന്തി വാസിദണ്ഡാദീനം കോടീസു അപാതനത്ഥം ലോഹേഹി ബന്ധനം. **തന്തക**ന്തി ആയോഗവായനത്ഥം തദാകാരേന പസാരിതതന്തം.

൨൭൮. **"യഥ സരതി, തഥ ബന്ധിതബ്ബ"**ന്തി എതേന അസഞ്ചിച്ച കായബന്ധനം അബന്ധിത്വാ പവിട്ഠസ്സ അനാപത്തീതി ദസ്സേതി. **മുരജവട്ടിസണ്ഠാനം വേഠേത്വാ കത**ന്തി എവം ബഹുരജ്ജുകേ എകതോ കത്വാ നാനാവണ്ണേഹി സുത്തേഹി കതന്തി കേചി വദന്തി. എകവണ്ണസുത്തേനാപി വലയഘടകാദിവികാരം ദസ്സേത്വാ വേഠിതമ്പി മുരജമേവ. വികാരം പന അദസ്സേത്വാ മട്ഠം കത്വാ നിരന്തരം വേഠിതം വട്ടതി. തേനേവ **ദുതിയപാരാജികസംവണ്ണനായം** വുത്തം "ബഹുരജ്ജുകേ എകതോ കത്വാ എകേന നിരന്തരം വേഠേത്വാ കതം 'ബഹുരജ്ജുക'ന്തി ന വത്തബ്ബം, വട്ടതീ"തി. **മുദ്ദികകായബന്ധനം** നാമ ചതുരസ്സം അകത്വാ സജ്ജിതം. **പാമങ്ഗദസാ** ചതുരസ്സാ. **മുദിങ്ഗസണ്ഠാനേനാ**തി വരകസീസാകാരേന. **പാസന്തോ**തി ദസാപരിയോസാനം.

൨൭൬. പാളിയം **ഗണ്ഠികഫലകം പാസകഫലക**ന്തി ഏത്ഥ ദാരുദന്താദിമയേസു ഫലകേസു ഗണ്ഠികപാസകാനി അപ്പേത്വാ ചീവരേ ഠപേതും അനുഞ്ഞാതം. **കോട്ടോ വിവരിയതീ**തി അനുവാതോ വിവരിയതി.

൨൭൭-൮. **പാളികാരകോ**തി ഭിക്ഖൂനം യഥാവുഡ്ഢം പാളിയാ പതിട്ഠാപകോ. തസ്സാപി തഥാ പാരുപിതും ന വട്ടതി. പാളിയം **മുണ്ഡവട്ടീ**തി മല്ലാദയോ.

൨൭൨. **പമാണങ്ഗുലേനാ**തി വഡ്ഢകീഅങ്ഗുലേന. കേചി പന "പകതിഅങ്ഗുലേനാ"തി വദന്തി, തം ചതുരങ്ഗുലപച്ഛിമകവചനേന ന സമേതി. ന ഹി പകതങ്ഗുലേന ചതുരങ്ഗുലപ്പമാണം ദന്തകട്ഠം കണ്ഠേ അവിലഗ്ഗം ഖാദിതും സകാതി.

൨൭൯. പാളിയം **സകായ നിരുത്തിയാ ബുദ്ധവചനം ദൂസേന്തീ**തി മാഗധഭാസായ സബ്ബേസം വത്തും സുകരതായ ഹീനജച്ചാപി ഉഗ്ഗണ്ഹന്താ ദൂസേന്തീതി അത്ഥോ.

൨൭൬. **മാ ഭിക്ഖൂ ബ്യാബാധയിംസൂ**തി ലസുണഗന്ധേന ഭിക്ഖൂ മാ ബാധയിംസു.

൨൬൮. **അവലേഖനപീഠരോ**തി അവലേഖനകട്ഠാനം ഠപനഭാജനവിസേസോ. **അപിധാന**ന്തി പിധാനഫലകാദി.

ഖുദ്ദകവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഖുദ്ദകവത്ഥുക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൬. സേനാസനക്ഖന്ധകോ

വിഹാരാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൨൯൪. സേനാസനക്ഖന്ധകേ **സിസിരേ**തി സിസിരകാലേ ഹിമപാതവസേന സത്താഹവദ്ദലികാദിവസ്സപാതവസ്സേന ച ഉപ്പന്നോ ഖരോ സീതസമ്ഫസ്സോ അധിപ്പേതോതി ആഹ **"സമ്ഫുസിതകോ"**തി. **"തതോ"**തി ഇദം കത്തുഅത്ഥേ നിസ്സക്കവചനം, തേന ച വിഹാരേന വാതാതപോ പടിഹഞ്ഞതീതി അത്ഥോതി ആഹ **"വിഹാരേന പടിഹഞ്ഞതീ"**തി.

൨൯൬. **ആവിഞ്ഛനഛിദ്ദ**ന്തി യത്ഥ അങ്ഗുലിം വാ രജ്ജുസങ്ഖലികാദിം വാ പവേസേത്വാ കവാടം ആകഡ്ഢന്താ ദ്വാരബാഹം ഫുസാപേന്തി, തസ്സേതം അധിവചനം. സേനാസനപരിഭോഗേ അകപ്പിയം നാമ നത്ഥീതി ദസ്സനത്ഥം **"സചേപി ദീപിനങ്ഗുട്ഠേനാ"**തിആദി വുത്തം. **ചേതിയേ വേദികാസദിസ**ന്തി വാതപാനദാരും വാ ജാലം വാ അട്ഠപേത്വാ ദാരുട്ഠാനേ ചേതിയേ വേദികായ പട്ടാദീനി വിയ ഇട്ഠകാദീഹി ഉദ്ധം, തിരിയഞ്ച പട്ടികാദയോ ദസ്സേത്വാ ചതുഛിദ്ദയുത്തം കതം. **ഥമ്ഭകവാതപാനം** നാമ തിരിയം ദാരൂനി അദത്വാ ഉദ്ധം ഠപിതദാരൂഹി ഏവ കതം. **ചോളകപാദപുഞ്ഛനം ബന്ധിതു**ന്തി വാതപാനപ്പമാണേന പാദപുഞ്ഛനസദിസം ചോളകാദിനാ ബന്ധിത്വാ വഗ്ഗുലിആദിപ്പവേസനനിവാരണത്ഥം, കഥേതുന്തി അത്ഥോ. **മിഡ്ഢക**ന്തി മഞ്ചാകാരേന കട്ഠമത്തികാദീഹി കതവേദികാകാരം.

൨൯൭. **ചതുരസ്സപീഠ**ന്തി സമചതുരസ്സം. **അട്ഠങ്ഗുലപാദകം വട്ടതീ**തി അട്ഠങ്ഗുലപാദകമേവ വട്ടതി. **പമാണാതിക്കന്തോപി വട്ടതീ**തി സമചതുരസ്സമേവ സന്ധായ വുത്തം. ആയതചതുരസ്സാ പന സത്തങ്ഗപഞ്ചങ്ഗാപി ഉച്ചപാദാ ന വട്ടന്തി. വേത്തേഹേവ ചതുരസ്സാദിആകാരേന കതം ഭദ്ദപീഠന്തി ആഹ **"വേത്തമയം പീഠ"**ന്തി. **ദാരുപട്ടികായ ഉപരീ**തി അടനിആകാരേന ഠിതദാരുപടലസ്സ ഹേട്ഠാ ഉദ്ധം പാദം കത്വാ. പവേസനകാലഞ്ഹി സന്ധായ "ഉപരീ"തി വുത്തം. ഏളകസ്സ പച്ഛിമപാദദ്വയം വിയ വങ്കാകാരേന ഠിതത്താ പനേതം **"ഏളകപാദപീഠ"**ന്തി വുത്തം. **പലോഠേന്തീ**തി സഹ മഞ്ചേഹി പവട്ടേന്തി. രുക്ഖേ , ലതാ ച മുഞ്ചിത്വാ അവസേസം ഗച്ഛാദികം സബ്ബമ്പി തിണജാതി ഏവാതി ആഹ **"യേസം കേസഞ്ചി തിണജാതികാന"**ന്തിആദി.

ഉപദഹന്തീതി ഠപേന്തി. സീസപ്പമാണം നാമ യത്ഥ ഗീവായ സഹ സകലം സീസം ഠപേതും സക്കാ, തസ്സ ച മുട്ഠിരതനം വിത്ഥാരപ്പമാണന്തി ദസ്സേന്തോ **"വിത്ഥാരതോ"**തിആദിമാഹ. ഇദഞ്ച ബിമ്ബോഹനസ്സ ഉഭോസു അന്തേസു ഠപേതബ്ബചോളപ്പമാണദസ്സനം. തസ്സ വസേന ബിമ്ബോഹനസ്സ വിത്ഥാരപ്പമാണം പരിച്ഛിജ്ജതി, തം വട്ടം വാ ചതുരസ്സം വാ കത്വാ സിബ്ബിതം യഥാ കോടിതോ കോടി വിത്ഥാരതോ പുഥുലട്ഠാനം മുട്ഠിരതനപ്പമാണം ഹോതി, ഏവം സിബ്ബിതബ്ബം. ഇതോ അധികം ന വട്ടതി, തം പന അന്തേസു ഠപിതചോളം കോടിയാ കോടിം ആഹച്ച ദിഗുണം കതം തികണ്ണം ഹോതി. തേസു തീസു കണ്ണേസു ദ്വിന്നം കണ്ണാനമന്തരം വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലം ഹോതി, മജ്ഝട്ഠാനം കോടിതോ കോടിം ആഹച്ച മുട്ഠിരതനം ഹോതി, ഇദമസ്സ ഉക്കട്ഠപ്പമാണം. തേനാഹ **"തീസു കണ്ണേസൂ"**തിആദി.

“കമ്ബലമേവ...പേ॰... ഉണ്ണഭിസിസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതീ”തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ ഗോനകാദിഅകപ്പിയമ്പി ഉണ്ണമയത്ഥരണം ഭിസിയം പക്ഖിപിത്വാ സയിതും വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം.

മസൂരകേതി ചമ്മമയഭിസിയം. ചമ്മമയം പന ബിമ്ബോഹനം തൂലപുണ്ണമ്പി ന വട്ടതി. പാളിയം **സേനാസനപരിക്ഖാരദുസ്സ**ന്തി സേനാസനപരിക്ഖാരകരണത്ഥായ ദുസ്സം. **ഭിസിം ഓനന്ധിതു**ന്തി ഭിസിത്ഥവികായ പക്ഖിപിത്വാ ബന്ധിതും. **പരിഭിജ്ജതീ**തി മഞ്ചാദിതോ സാരിയമാനാ പീഠകോടിആദീസു നിസീദന്തേഹി ഘംസിയമാനാ ഭിസി പരിഭിജ്ജതി. **ഓനദ്ധമഞ്ച**ന്തി ഭിസിം ഏകാബദ്ധം കത്വാ ബദ്ധമഞ്ചം. പാളിയം **ഛവിം ഉപ്പാടേത്വാ ഹരന്തീ**തി ഭിസിച്ഛവിം ചോരാ ഹരന്തി. **ഫോസിതു**ന്തി ചോരേഹി ഹരിതസ്സ പച്ഛാ ഹരിതസഞ്ഞാണഫുസിതബിന്ദൂനി ദാതും. **ഭിത്തികമ്മ**ന്തി നാനാവണ്ണേഹി വിഭിത്തിരാജികരണം. **ഹത്ഥകമ്മ**ന്തി ഹത്ഥേന യം കിഞ്ചി സഞ്ഞാകരണം.

൨൯൭. പാളിയം **ന നിപതതീ**തി ന അല്ലീയതി. **പടിബാഹേത്വാ**തി ഘംസിത്വാ. ന നിബന്ധതീതി **അനിബന്ധനീയോ,** ന ലഗ്ഗനകോതി അത്ഥോ.

൨൯൮. **“കരോഹീ”തി വത്തുമ്പി ന ലബ്ഭതീ**തി ആണത്തിയാ ഏവ പടിക്ഖിത്തത്താ ദ്വാരപാലം “കിം ന കരോസീ”തിആദിനാ പരിയായേന വത്തും വട്ടതി. **ജാതകപകരണ**ന്തി ജാതകപടിസംയുത്തം ഇത്ഥിപുരിസാദി യം കിഞ്ചി രൂപം അധിപ്പേതം. **“പരേഹി കാരാപേതു”**ന്തി വുത്തത്താ ബുദ്ധരൂപമ്പി സയം കാതും ന ലഭതി. പാളിയം **പഞ്ചപടിക**ന്തി ജാതിആദിപഞ്ചപ്പകാരവണ്ണമട്ഠം.

൩൦൦. **ഉപചാരോ ന ഹോതീ**തി ഗബ്ഭസ്സ ബഹി സമന്താ അനുപരിഗമനസ്സ ഓകാസോ നപ്പഹോതി. **രുക്ഖം വിജ്ഝിത്വാ**തി തച്ഛിതസാരദാരും അഗ്ഗസമീപേ വിജ്ഝിത്വാ. **കത്വാ**തി ഛിദ്ദേ കത്വാ. കപ്പകതം വിയ സാരഖാണുകേ ആകോടേത്വാ ഏവം കതമേവ **“ആഹരിമം ഭിത്തിപാദ”**ന്തി വുത്തം. **ഉപത്ഥമ്ഭനത്ഥം ഭൂമിയം പതിട്ഠാപേതു**ന്തി ജിണ്ണഭിത്തിപാദേന ബഹി സമാനഭാരം ഖാണുകപ്പസീസേന ഉസ്സാപേത്വാ മൂലേന ഭൂമിയം പതിട്ഠാപേതും. **പരിത്താണത്ഥ**ന്തി ഉല്ലിത്താവലിത്തകുടിയാ ഓവസ്സനട്ഠാനസ്സ പരിത്താണത്ഥം. **കിടിക**ന്തി താലപണ്ണാദീഹി കതപടലം. **മട്ടിതമത്തിക**ന്തി ഓവസ്സനഛിദ്ദസ്സ പിദഹനത്ഥം വുത്തം.

ഉഭതോകുട്ടം നീഹരിത്വാ കതപദേസസ്സാതി യഥാ ബഹി ഠിതാ ഉജുകം അന്തോ നിസിന്നേ ന പസ്സന്തി, ഏവം ദ്വാരാഭിമുഖം പിദഹനവസേന ഭിത്തിഞ്ച അഞ്ഞതോ ദ്വാരഞ്ച യോജേത്വാ കതട്ഠാനം വദതി. **സമന്താ പരിയാഗാരോ**തി സമന്തതോ ആവിദ്ധപമുഖം. **വംസം ദത്വാ**തി പുരിസപ്പമാണേ പാദേ നിഖണിത്വാ തേസം ഉപരി പിട്ഠിവംസസദിസം പസ്സവംസം ഠപേത്വാ ഓസാരേത്വാ. ഏകം ദണ്ഡകോടിം അതിഉച്ചായ വിഹാരഭിത്തികോടിയാ ഏകം കോടിം നീചേ വംസപിട്ഠിയം ഠപനവസേന ദണ്ഡകേ പസാരേത്വാ. **ചക്കലയുത്തോ കിടികോ**തി കവാടം വിയ വിവരണഥകനസുഖത്ഥം ചക്കലബന്ധകിടികം. പാളിയം **ഉഗ്ഘാടനകിടിക**ന്തി ആപണാദീസു അനത്ഥികകാലേ ഉക്ഖിപിത്വാ, ഉപരി ച ബന്ധിത്വാ പച്ഛാ ഓതരണകിടികം, കപ്പസീസേഹി വാ ഉപത്ഥമ്ഭനീഹി ഉക്ഖിപിത്വാ പച്ഛാ ഓതരണകിടികമ്പി.

൩൦൧. പാനീയം ഓതപ്പതീതി പാനീയഭാജനേസു ഠപിതപാനീയം ആതപേന സന്തപ്പതി.

൩൦൩. തയോ വാടേതി തയോ പരിക്ഖേപേ. **വേളുവാട**ന്തി സബ്ബം ദാരുപരിക്ഖേപം സങ്ഗണ്ഹാതി. **കണ്ടകവാട**ന്തി സബ്ബസാഖാപരിക്ഖേപം.

൩൦൭. ആലോകോ അന്തരധായീതി യോ ബുദ്ധാരമ്മണായ പീതിയാ ആനുഭാവേന മഹന്തോ ഓഭാസോ അഹോസി, യേന ചസ്സ പദീപസഹസ്സേന വിയ വിഗതന്ധകാരോ മഗ്ഗോ അഹോസി, സോ ബഹിനഗരേ ഛവസരീരസമാകുലം ദുഗ്ഗന്ധം ബീഭച്ഛം ആമകസുസാനം പത്തസ്സ ഭയേന പീതിവേഗേ മന്ദീഭൂതേ അന്തരധായി.

സതം ഹത്ഥീതി ഗാഥായ ഹത്ഥിനോ സതസഹസ്സാനീതി ഏവം പച്ചേകം സഹസ്സ-സദ്ദേന യോജേത്വാ അത്ഥോ ഞാതബ്ബോ. **പദവീതിഹാരസ്സാ**തി ''ബുദ്ധം വന്ദിസ്സാമീ''തി രതനത്തയം ഉദ്ദിസ്സ ഗച്ഛതോ ഏകപദവീതിഹാരസ്സ , തപ്പച്ചയകുസലഫലസ്സാതി അത്ഥോ. തസ്സ സോളസമോ ഭാഗോ **കലം** നാമ, തം സോളസിം കലം യഥാവുത്താ ഹത്ഥിആദയോ സബ്ബേ നാഗ്ഘന്തി നാരഹന്തി, നിദസ്സനമത്തഞ്ചേതം. അനേകസതസഹസ്സഭാഗമ്പി നാഗ്ഘന്തി.

അന്ധകാരോ അന്തരധായീതി പുന ബലവപീതിയാ ആലോകേ സമുപ്പന്നേ അന്തരധായി. **ആസത്തിയോ**തി തണ്ഹായോ. **വയകരണ**ന്തി ദേയ്യധമ്മമൂലം നവകമ്മം.

൩൦൯. ദദേയ്യാതി നവകമ്മം അധിട്ഠാതും വിഹാരേ ഇസ്സരിയം ദദേയ്യാതി അത്ഥോ. **ദിന്നോ**തി നവകമ്മം കാതും വിഹാരോ ദിന്നോ, വിഹാരേ നവകമ്മം ദിന്നന്തി വാ അത്ഥോ.

൩൧൩-൪. സന്ഥാഗാരേതി സന്നിപാതമണ്ഡപേ. **ഓകാസേ**തി നിവാസോകാസേ. **ഉദ്ദിസ്സ കത**ന്തി സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ കതം. **ഗിഹിവികട**ന്തി ഗിഹീഹി കതം പഞ്ഞത്തം, ഗിഹിസന്തകന്തി അത്ഥോ.

വിഹാരാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സേനാസനഗ്ഗാഹകഥാവണ്ണനാ

൩൧൮. ''ഛമാസച്ചയേന ഛമാസച്ചയേനാ''തി ഇദം ദ്വിക്ഖത്തും പച്ചയദാനകാലപരിച്ഛേദദസ്സനം, ഏവം ഉപരിപി. ''തം ന ഗാഹേതബ്ബ''ന്തി വചനസ്സ കാരണമാഹ **''പച്ചയേനേവ ഹി ത''**ന്തിആദിനാ, പച്ചയഞ്ഞേവ നിസ്സായ തത്ഥ വസിത്വാ പടിജഗ്ഗനാ ഭവിസ്സന്തീതി അധിപ്പായോ.

ഉബ്ഭണ്ഡികാതി ഉക്ഖിത്തഭണ്ഡാ ഭവിസ്സന്തി. **ദീഘസാലാ**തി ചങ്കമനസാലാ. **മണ്ഡലമാളോ**തി ഉപട്ഠാനസാലാ. **അനുദഹതീ**തി പീളേതി. **''അദാതും ന ലബ്ഭതീ''**തി ഇമിനാ സഞ്ചിച്ച അദദന്തസ്സ പടിബാഹനേ പവിസനതോ ദുക്കടന്തി ദീപേതി.

''ന ഗോചരഗാമോ ഘട്ടേതബ്ബോ''തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതും **''ന തത്ഥ മനുസ്സാ വത്തബ്ബാ''**തിആദി വുത്തം. **വിതക്കം ഛിന്ദിത്വാ**തി ''ഇമിനാ നീഹാരേന

ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ നിവാരേത്വാ പച്ചയേ ദസ്സന്തീ''തി ഏവരൂപം വിതക്കം അനുപ്പാദേത്വാ. **ഭണ്ഡപ്പടിച്ഛാദനന്തി** പടിച്ഛാദനഭണ്ഡം. സരീരപ്പടിച്ഛാദനചീവരന്തി അത്ഥോ. **"സുദ്ധചിത്തത്താവ അനവജ്ജ"**ന്തി ഇദം പുച്ഛിതക്ഖണേ കാരണാചിക്ഖനം സന്ധായ വുത്തം ന ഹോതി അസുദ്ധചിത്തസ്സപി പുച്ഛിതപഞ്ഹവിസജ്ജനേ ദോസാഭാവാ. ഏവം പന ഗതേ മം പുച്ഛിസ്സന്തീതിസഞ്ഞായ അഗമനം സന്ധായ വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം.

പടിജഗ്ഗിതബ്ബാനീതി ഖണ്ഡഫുല്ലപടിസങ്ഖരണസമ്മജ്ജനാദീഹി പടിജഗ്ഗിതബ്ബാനി. **മുദ്ദവേദികായാ**തി ചേതിയസ്സ ഹമ്മിയവേദികായ ഘടാകാരസ്സ ഉപരി ചതുരസ്സവേദികായ. **കസ്മാ പുച്ഛിതബ്ബ**ന്തിആദി യതോ പകതിയാ ലഭതി. തത്ഥാപി പുച്ഛനസ്സ കാരണസന്ദസ്സനത്ഥം വുത്തം.

പടിക്കമ്മാതി വിഹാരതോ അപസക്കിത്വാ. തമത്ഥം ദസ്സേന്തോ **"യോജനദ്വിയോജനന്തരേ ഹോതീ"**തി ആഹ. **ഉപനിക്ഖേപം ഠപേത്വാ**തി വഡ്ഢിയാ കഹാപണാദിം ഠപേത്വാ, ഖേത്താദീനി വാ നിയമേത്വാ. **ഇതി സദ്ധാദേയ്യേ**തി ഏവം ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന സദ്ധായ ദാതബ്ബേ വസ്സാവാസികലാഭവിസയേതി അത്ഥോ.

വത്ഥു പനാതി തത്രുപ്പാദേ ഉപ്പന്നരൂപിയം, തഞ്ച ''തതോ ചതുപച്ചയം പരിഭുഞ്ജഥാ''തി ദിന്നഖേത്താദിതോ ഉപ്പന്നത്താ കപ്പിയകാരകാനം ഹത്ഥേ ''കപ്പിയഭണ്ഡം പരിഭുഞ്ജഥാ''തി ദായകേഹി ദിന്നവത്ഥുസദിസം ഹോതീതി ആഹ **"കപ്പിയകാരകാനം ഹീ"**തിആദി.

സങ്ഘസുട്ഠുതായാതി സങ്ഘസ്സ ഹിതായ. **പുഗ്ഗലവസേനാ**തി ''ഭിക്ഖൂ ചീവരേന കിലമന്തീ''തി ഏവം പുഗ്ഗലപരാമാസവസേന, ന ''സങ്ഘോ കിലമതീ''തി ഏവം സങ്ഘപരാമാസവസേന.

''കപ്പിയഭണ്ഡവസേനാ''തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതും **"ചീവരതണ്ഡുലാദിവസേനേവ ചാ"**തി വുത്തം. **ച**-കാരോ ചേത്ഥ പന-സദ്ദത്ഥേ വത്തതി, ന സമുച്ചയത്ഥേതി ദട്ഠബ്ബം. പുഗ്ഗലവസേനേവ, കപ്പിയഭണ്ഡവസേന ച അപലോകനപ്പകാരം ദസ്സേതും **"തം പന ഏവം കത്തബ്ബ"**ന്തിആദി വുത്തം.

ചീവരപച്ചയം സല്ലക്ഖേത്വാതി സദ്ധാദേയ്യതത്രുപ്പാദാദിവസേന തസ്മിം വസ്സാവാസേ ലബ്ഭമാനം ചീവരസങ്ഖാതം പച്ചയം ''ഏത്തക''ന്തി പരിച്ഛിന്ദിത്വാ. **സേനാസനസ്സാ**തി സേനാസനഗ്ഗാഹാപനസ്സ. **"നവകോ വുഡ്ഢതരസ്സ, വുഡ്ഢോ ച നവകസ്സാ"**തി ഇദം സേനാസനഗ്ഗാഹസ്സ അത്തനാവ അത്തനോ ഗഹണം അസാരുപ്പന്തി വുത്തം, ദ്വേ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഗാഹേസ്സന്തീതി അധിപ്പായോ. **അട്ഠപി സോളസപി ജനേ സമ്മന്നിതും വട്ടതീ**തി ഏകകമ്മവാചായ സബ്ബേപി ഏകതോ സമ്മന്നിതും വട്ടതി. നിഗ്ഗഹകമ്മമേവ ഹി സങ്ഘോ സങ്ഘസ്സ ന കരോതി. തേനേവ **സത്തസതികക്ഖന്ധകേ** ''ഉബ്ബാഹികകമ്മസമ്മുതിയം അട്ഠപി ജനാ ഏകതോവ സമ്മതാതി.

ആസനഘരന്തി പടിമാഘരം. **മഗ്ഗോ**തി ഉപചാരസീമബ്ഭന്തരഗതേ ഗാമാഭിമുഖമഗ്ഗേ കതസാലാ വുച്ചതി. ഏവം പോക്ഖരണീരുക്ഖമൂലാദീസുപി.

ലഭന്തീതി തത്രവാസിനോ ഭിക്ഖൂ ലഭന്തി. **വിജടേത്വാ**തി "ഏകേകസ്സ പഹോനകപ്പമാണേന വിയോജേത്വാ. **ആവാസേസു പക്ഖിപിത്വാ**തി "ഇതോ ഉപ്പന്നം അസുകസ്മിം അസുകസ്മിഞ്ച ആവാസേ വസന്താ പാപേത്വാ ഗണ്ഹന്തൂ"തി വാചായ ഉപസംഹരിത്വാ. **പവിസിതബ്ബ**ന്തി മഹാലാഭേ പരിവേണേ വസിത്വാവ ലാഭോ ഗഹേതബ്ബോതി അധിപ്പായോ.

അയമ്പീതി ഏത്ഥ യോ പംസുകൂലികോ പച്ചയം വിസ്സജ്ജേതി. തേനേവ വിസ്സട്ഠോ അയം ചീവരപച്ചയോപീതി യോജനാ. **പാദമൂലേ ഠപേത്വാ സാടകം ദേന്തീ**തി പച്ചയദായകാ ദേന്തി. ഏതേന ഗഹട്ഠേഹി പാദമൂലേ ഠപേത്വാ ദിന്നമ്പി പംസുകൂലികാനമ്പി വട്ടതീതി ദസ്സേതി. **അഥ വസ്സാവാസികം ദേമാതി വദന്തീ**തി ഏത്ഥ പംസുകൂലികാനം ന വട്ടതീതി അജ്ഝാഹരിത്വാ യോജേതബ്ബം. **വസ്സംവുത്ഥഭിക്ഖൂന**ന്തി പംസുകൂലികതോ അഞ്ഞേസം ഭിക്ഖൂനം.

ഉപനിബന്ധിത്വാ ഗാഹാപേതബ്ബന്തി ഇധ രുക്ഖാദീസു വസിത്വാ ചീവരം ഗണ്ഹഥാതി പടിബന്ധം കത്വാ ഗാഹേതബ്ബം.

പാടിപദഅരുണതോതിആദി വസ്സൂപനായികദിവസം സന്ധായ വുത്തം. അന്തരാമുത്തകം പന പാടിപദം അതിക്കമിത്വാപി ഗാഹേതും വട്ടതി. **നിബദ്ധവത്തം ഠപേത്വാ**തി സജ്ഝായമനസികാരാദീസു നിരന്തരകരണീയേസു കത്തബ്ബം കതികവത്തം കത്വാ. **കസാവപരിഭണ്ഡ**ന്തി കസാവരസേഹി ഭൂമിപരികമ്മം.

തിവിധമ്പീതി പരിയത്തിപടിപത്തിപടിവേധവസേന തിവിധമ്പി. **സോധേത്വാ**തി ആചാരാദീസു ഉപപരിക്ഖിത്വാ. **ഏകചാരികവത്ത**ന്തി ഭാവനാകമ്മം. തഞ്ഹി ഗണസങ്ഗണികം പഹായ ഏകചാരികേനേവ വത്തിതബ്ബത്താ ഏവം വുത്തം. **ദസവത്ഥുകകഥാ** നാമ അപ്പിച്ഛകഥാ, സന്തുട്ഠി, പവിവേക, അസംസഗ്ഗ, വീരിയാരമ്ഭ, സീല, സമാധി, പഞ്ഞാ, വിമുത്തി, വിമുത്തിഞാണദസ്സനകഥാതി ഇമാ ദസ.

ദന്തകട്ഠഖാദനവത്തന്തി ദന്തകട്ഠമാളകേ നിക്ഖിത്തേസു ദന്തകട്ഠേസു "ദിവസേ ദിവസേ ഏകമേവ ദന്തകട്ഠം ഗഹേതബ്ബ"ന്തിആദിനാ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൦൮) അദിന്നാദാനേ **ദന്തപോനകഥായം** വുത്തം വത്തം. **പത്തം വാ...പേ॰... ന കഥേതബ്ബ**ന്തി പത്തഗുത്തത്ഥായ വുത്തം. **വിസഭാഗകഥാ**തി തിരച്ഛാനകഥാ. **ഖന്ധകവത്ത**ന്തി **വത്തക്ഖന്ധകേ** (ചൂളവ॰ ൩൫൬) ആഗതം പിണ്ഡചാരികവത്തതോ അവസിട്ഠവത്തം തസ്സ **"ഭിക്ഖാചാരവത്ത"**ന്തി വിസും ഗഹിതത്താ.

ഇദാനി യം ദായകാ പച്ഛിമവസ്സംവുത്ഥാനം വസ്സാവാസികം ദേന്തി, തത്ഥ പടിപജ്ജനവിധിം ദസ്സേതും **"പച്ഛിമവസ്സൂപനായികദിവസേ പനാ"**തി ആരദ്ധം. ആഗന്തുകോ സചേ ഭിക്ഖൂതി ചീവരേ ഗാഹിതേ പച്ഛാ ആഗതോ ആഗന്തുകോ ഭിക്ഖു. **പത്തട്ഠാനേ**തി വസ്സഗ്ഗേന പത്തട്ഠാനേ. **പഠമവസ്സൂപഗതാ**തി ആഗന്തുകസ്സ ആഗമനതോ പുരേതരമേവ പച്ഛിമികായ വസ്സൂപനായികായ വസ്സൂപഗതാ. **ലദ്ധം ലദ്ധ**ന്തി പുനപ്പുനം ദായകാനം സന്തികാ ആഗതാഗതസാടകം.

നേവ വസ്സാവാസികസ്സ സാമിനോതി ഛിന്നവസ്സത്താ വുത്തം. പഠമമേവ കതികായ കതത്താ **"നേവ അദാതും ലഭന്തീ"**തി വുത്തം, ദാതബ്ബം വാരേന്തോനം ഗീവാ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **തേസമേവ ദാതബ്ബ**ന്തി വസ്സൂപഗതേസു അലദ്ധവസ്സാവാസികാനം ഏകച്ചാനമേവ ദാതബ്ബം.

ഭതിനിവിട്ഠന്തി പാനീയുപട്ഠാനാദിഭതിം കത്വാ ലദ്ധം. **സങ്ഘികം പനാ**തിആദി കേസഞ്ചി വാദദസ്സനം. തത്ഥ **അപലോകനകമ്മം കത്വാ ഗാഹിത**ന്തി "ഛിന്നവസ്സാനം വസ്സാവാസികഞ്ച ഇദാനി ഉപ്പജ്ജനകവസ്സാവാസികഞ്ച ഇമേസം ദാതും രുച്ചതീ"തി അനന്തരേ വുത്തനയേന അപലോകനം കത്വാ ഗാഹിതം സങ്ഘേന ദിന്നത്താ വിബ്ഭന്തോപി ലഭതി. പഗേവ ഛിന്നവസ്സോ. **പച്ചയവസേന ഗാഹിതം** പന തേമാസം വസിത്വാ ഗഹേതും അത്തനാ, ദായകേഹി ച അനുമതത്താ ഭതിനിവിട്ഠമ്പി ഛിന്നവസ്സോപി വിബ്ഭന്തോപി **ന ലഭതീ**തി കേചി ആചരിയാ വദന്തി. ഇദഞ്ച പച്ഛാ വുത്തത്താ പമാണം. തേനേവ വസ്സൂപനായികദിവസേ ഏവ ദായകേഹി ദിന്നവസ്സാവാസികം ഗഹിതഭിക്ഖുനോ വസ്സച്ഛേദം അകത്വാ വാസോവ ഹേട്ഠാ വിഹിതോ, ന പാനീയുപട്ഠാനാദിഭതികരണവത്തം. യദി ഹി തം നിവിട്ഠമേവ സിയാ, ഭതികരണമേവ വിധാതബ്ബം. തസ്മാ വസ്സഗ്ഗേന ഗാഹിതം ഛിന്നവസ്സാദയോ ന ലഭന്തീതി വേദിതബ്ബം.

"സങ്ഘികം ഹോതീ"തി ഏതേന വുത്ഥവസ്സാനമ്പി വസ്സാവാസികഭാഗോ സങ്ഘികതോ അമോചിതോ തേസം വിബ്ഭമേന സങ്ഘികോ ഹോതീതി ദസ്സേതി. **ലഭതീ**തി "മമ പത്തഭാഗം ഏതസ്സ ദേഥാ"തി ദായകേ സമ്പടിച്ഛാപേന്തേനേവ സങ്ഘികതോ വിയോജിതം ഹോതീതി വുത്തം.

വരഭാഗം സാമണേരസ്സാതി തസ്സ പഠമഗാഹത്താ, ഥേരേന പുബ്ബേ പഠമഭാഗസ്സ ഗഹിതത്താ, ഇദാനി ഗയ്ഹമാനസ്സ ദുതിയഭാഗത്താ ച വുത്തം.

സേനാസനഗ്ഗാഹകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപനന്ദവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൩൧൯. പാളിയം **ഉഭയത്ഥ പരിബാഹിരോ**തി കമേന ഉഭയസ്സപി മുത്തത്താ വുത്തം, ന സബ്ബഥാ ഉഭയതോ പരിബാഹിരത്താ. തേനാഹ **"പച്ഛിമേ…പേ॰… തിട്ഠതീ"**തി.

൩൨൦. **യം തിണ്ണം പഹോതീ**തി മഞ്ചപീഠവിനിമുത്തം യം ആസനം തിണ്ണം സുഖം നിസീദിതും പഹോതി, ഇദം പച്ഛിമദീഘാസനം. ഏത്ഥ മഞ്ചപീഠരഹിതേസു അസമാനാസനികാപി തയോ നിസീദിതും ലഭന്തി. മഞ്ചപീഠേസു പന ദ്വേ. അദീഘാസനേസു മഞ്ചപീഠേസു സമാനാസനികാ ഏവ ദ്വേ നിസീദിതും ലഭന്തി ദുവഗ്ഗസ്സേവ അനുഞ്ഞാതത്താ.

ഹത്ഥിനഖോ ഹേട്ഠാഭാഗേ ഏതസ്സ അത്ഥീതി **ഹത്ഥിനഖോ,** പാസാദോ. **പാസാദസ്സ നഖോ** നാമ ഹേട്ഠിമഭാഗോ പാദനഖസദിസത്താ, സോ സബ്ബദിസാസു അനേകേഹി ഹത്ഥിരൂപേഹി സമലങ്കതോ ഠിതോ. തസ്സൂപരി കതോ പാസാദോ ഹത്ഥികുമ്ഭേ പതിട്ഠിതോ വിയ ഹോതീതി ആഹ **"ഹത്ഥികുമ്ഭേ പതിട്ഠിത"**ന്തി. **സുവണ്ണരജതാദിവിചിത്രാനീ**തി സങ്ഘികസേനാസനം സന്ധായ

വുത്തം. പുഗ്ഗലികം പന സുവണ്ണാദിവിചിത്രം ഭിക്ഖുസ്സ സമ്പടിച്ഛിതുമേവ ന വട്ടതി ''ന കേനചി പരിയായേന ജാതരൂപരജതം സാദിതബ്ബ''ന്തി (മഹാവ॰ ൨൯൯) വുത്തത്താ. തേനേവേത്ഥ **അട്ഠകഥായം** ''സങ്ഘികവിഹാരേ വാ പുഗ്ഗലികവിഹാരേ വാ''തി ന വുത്തം, ഗോനകാദിഅകപ്പിയഭണ്ഡവിസയേ ഏവ വുത്തം ഏകഭിക്ഖുസ്സാപി തേസം ഗഹണേ ദോസാഭാവാ. **ഗിഹിവികടനീഹാരേനാ**തി ഗിഹീഹി കതനീഹാരേന, ഗിഹീഹി അത്തനോ സന്തകം അത്ഥരിത്വാ ദിന്നനിയാമേനാതി അത്ഥോ. **ലബ്ഭന്തീ**തി നിസീദിതും ലബ്ഭന്തി.

ഉപനന്ദവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അവിസ്സജ്ജിയവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൩൨൧. **അരഞ്ജരോ**തി ബഹുഉദകഗണ്ഹനികാ മഹാചാടി, ജലം ഗണ്ഹിതുമലന്തി അരഞ്ജരോ.

ഥാവരേന ച ഥാവരന്തിആദീസു പഞ്ചസു കോട്ഠാസേസു പുരിമദ്വയം ഥാവരം, പച്ഛിമത്തയം ഗരുഭണ്ഡന്തി വേദിതബ്ബം. **സമകമേവ ദേതീ**തി ഏത്ഥ ഊനകം ദേന്തമ്പി വിഹാരവത്ഥുസാമന്തം ഗഹേത്വാ ദൂരതരം ദുക്ഖഗോപം വിസ്സജ്ജേതും വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം. വക്ഖതി ഹി ''ഭിക്ഖൂനം ചേ മഹഗ്ഘതരം... പേ॰... സമ്പടിച്ഛിതും വട്ടതീ''തി (ചൂളവ॰ അട്ഠ॰ ൩൨൧). **ജാനാപേത്വാ**തി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ജാനാപേത്വാ, അപലോകേത്വാതി അത്ഥോ. **''നനു തുമ്ഹാകം ബഹുതരാ രുക്ഖാതി വത്തബ്ബ''**ന്തി ഇദം സാമികേസു അത്തനോ ഭണ്ഡസ്സ മഹഗ്ഘതം അജാനിത്വാ ദേന്തേസു തം ഞത്വാ ഥേയ്യചിത്തേന ഗണ്ഹതോ അവഹാരോ ഹോതീതി വുത്തം.

വിഹാരേന വിഹാരോ പരിവത്തേതബ്ബോതി സവത്ഥുകേന അഞ്ഞേസം ഭൂമിയം കതപാസാദാദിനാ, അവത്ഥുകേന വാ സവത്ഥുകം പരിവത്തേതബ്ബം. അവത്ഥുകം പന അവത്ഥുകേനേവ പരിവത്തേതബ്ബം. കേവലം പാസാദസ്സ ഭൂമിതോ അഥാവരത്താ. ഏവം ഥാവരേസുപി ഥാവരവിഭാഗം ഞത്വാവ പരിവത്തേതബ്ബം.

''കപ്പിയമഞ്ചാ സമ്പടിച്ഛിതബ്ബാ''തി ഇമിനാ സുവണ്ണാദിവിചിത്തം അകപ്പിയമഞ്ചം ''സങ്ഘസ്സാ''തി വുത്തേപി സമ്പടിച്ഛിതും ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി. ''വിഹാരസ്സ ദേമാ''തി വുത്തേ സങ്ഘസ്സ വട്ടതി, ന പുഗ്ഗലസ്സ ഖേത്താദി വിയാതി ദട്ഠബ്ബം. **ഏതേസൂ**തി മഞ്ചാദീസു. **കപ്പിയാകപ്പിയം വുത്തനയമേവാ**തി ആസന്ദിതൂലികാദിവിനിച്ഛയേസു വുത്തനയമേവ. **അകപ്പിയം വാ**തി ആസന്ദിആദി, പമാണാതിക്കന്തം ബിമ്ബോഹനാദി ച. **മഹഗ്ഘം കപ്പിയം വാ**തി സുവണ്ണാദിവിചിത്തം കപ്പിയവോഹാരേന ദിന്നം.

''കാളലോഹ...പേ॰... ഭാജേതബ്ബോ''തി വുത്തത്താ വട്ടകംസലോഹമയമ്പി ഭാജനം പുഗ്ഗലികമ്പി സമ്പടിച്ഛിതുമ്പി പരിഹരിതുമ്പി വട്ടതി പുഗ്ഗലപരിഹരിതബ്ബസ്സേവ ഭാജേതബ്ബത്താതി വദന്തി. തം ഉപരി ''കംസലോഹവട്ടലോഹഭാജനവികതി സങ്ഘികപരിഭോഗേന വാ ഗിഹിവികടാ വാ വട്ടതീ''തിആദികേന മഹാപച്ചരിവചനേന വിരുജ്ഝതി. ഇമസ്സ ഹി ''വട്ടലോഹകംസലോഹാനം യേന കേനചി കതോ സീഹളദീപേ

പാദഗ്ഗണ്ഹനകോ ഭാജേതബ്ബോ’’തി വുത്തസ്സ മഹാഅട്ഠകഥാവചനസ്സ പടിക്ഖേപായ തം മഹാപച്ചരിവചനം പച്ഛാ ദസ്സിതം. തസ്മാ വട്ടലോഹകംസലോഹമയം യം കിഞ്ചി പാദഗ്ഗണ്ഹനകവാരകമ്പി ഉപാദായ അഭാജനീയമേവ. ഗിഹീഹി ദിയ്യമാനമ്പി പുഗ്ഗലസ്സ സമ്പടിച്ഛിതുമ്പി ന വട്ടതി. **പാരിഹാരിയം ന വട്ടതീ**തി പത്താദിപരിക്ഖാരം വിയ സയമേവ പടിസാമേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതി. ഗിഹിസന്തകം വിയ ആരാമികാദയോ ചേ സയമേവ ഗോപേത്വാ വിനിയോഗകാലേ ആനേത്വാ പടിനേന്തി, പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി. ‘‘പടിസാമേത്വാ ഭിക്ഖൂനം ദേഥാ’’തി വത്തുമ്പി വട്ടതി.

പണ്ണസൂചി നാമ ലേഖനീതി വദന്തി. **‘‘അത്തനാ ലദ്ധാനിപീ’’**തിആദിനാ പടിഗ്ഗഹണേ ദോസോ നത്ഥി, പരിഹരിത്വാ പരിഭോഗോവ ആപത്തികരോതി ദസ്സേതി. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം ഉപരി അഭാജനീയവാസിആദീസു അത്തനോ സന്തകേസുപി.

അനാമാസമ്പീതി സുവണ്ണാദിമയമ്പി സബ്ബം തം ആമസിത്വാപി പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി. **ഉപക്ഖരേ**തി ഉപകരണേ. **അഡ്ഢബാഹുപ്പമാണാ** നാമ അഡ്ഢബാഹുമത്താ. അഡ്ഢബ്യാമമത്താതിപി വദന്തി. **യോത്താനീ**തി ചമ്മരജ്ജുകാ.

അട്ഠങ്ഗുലസൂചിദണ്ഡമത്തോപീതി തസരദണ്ഡാദിസൂചിആകാരതനുദണ്ഡകമത്തോപി. **രിത്തപോത്ഥകോപീ**തി അലിഖിതപോത്ഥകോ. ഇദഞ്ച പണ്ണപ്പസങ്ഗേന വുത്തം.

‘‘ഘട്ടനഫലകം ഘട്ടനമുഗ്ഗരോ’’തി ഇദം രജിതചീവരം ഏകസ്മിം മട്ഠേ ദണ്ഡമുഗ്ഗരേ വേഠേത്വാ ഏകസ്സ മട്ഠഫലകസ്സ ഉപരി ഠപേത്വാ ഉപരി അപരേന മട്ഠഫലകേന നികുജ്ജിത്വാ ഏകോ ഉപരി അക്കമിത്വാ തിട്ഠതി. ദ്വേ ജനാ ഉപരി ഫലകം ദ്വീസു കോടീസു ഗഹേത്വാ അപരാപരം ആകഡ്ഢനവികഡ്ഢനം കരോന്തി, ഏതം സന്ധായ വുത്തം. ഹത്ഥേ ഠപാപേത്വാ ഹത്ഥേന പഹരണം പന നിട്ഠിതരജനസ്സ ചീവരസ്സ അല്ലകാലേ കാതബ്ബം. ഇദം പന ഫലകമുഗ്ഗരേഹി ഘട്ടനം സുക്ഖകാലേ ഥദ്ധഭാവവിമോചനത്ഥന്തി ദട്ഠബ്ബം. **അമ്ബണ**ന്തി ഏകദോണികനാവാഫലകേഹി പോക്ഖരണീസദിസം കതം. പാനീയഭാജനന്തിപി വദന്തി. **രജനദോണീ**തി ഏകദാരുനാവ കതം രജനഭാജനം. **ഉദകദോണീ**പി ഏകദാരുനാവ കതം ഉദകഭാജനം.

ഭൂമത്ഥരണം കാതും വട്ടതീതി അകപ്പിയചമ്മം സന്ധായ വുത്തം. തത്ഥ ഭൂമത്ഥരണസങ്ഖേപേന സയിതുമ്പി വട്ടതിയേവ. **‘‘പച്ചത്ഥരണഗതിക’’**ന്തി ഇമിനാ മഞ്ചാദീസു അത്ഥരിതബ്ബം മഹാചമ്മം ഏളകചമ്മം നാമാതി ദസ്സേതി.

ഛത്തമുട്ഠിപണ്ണന്തി താലപണ്ണം സന്ധായ വുത്തം. **പത്തകടാഹ**ന്തി പത്തപചനകടാഹം.

അവിസ്സജ്ജിയവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നവകമ്മദാനകഥാവണ്ണനാ

൩൨൩. പാളിയം **പിണ്ഡനിക്ഖേപനമത്തേനാ**തിആദീസു ഖണ്ഡഫുല്ലട്ഠാനേ മത്തികാപിണ്ഡട്ഠപനം പിണ്ഡനിക്ഖേപനം നാമ. **നവകമ്മ**ന്തി നവകമ്മസമ്മുതി. **അഗ്ഗളവട്ടി** നാമ കവാടബന്ധോ. **ഛാദനം** നാമ തിണാദീഹി ഗേഹച്ഛാദനം. **ബന്ധനം** നാമ ദണ്ഡവല്ലിആദീഹി ഛദനബന്ധനമേവ. **ചതുഹത്ഥവിഹാരേ**തി വിത്ഥാരപ്പമാണതോ വുത്തം. ഉബ്ബേധതോ പന അനേകഭൂമകത്താ വഡ്ഢകീഹത്ഥേന വീസതിഹത്ഥോപി നാനാസണ്ഠാനവിചിത്തോപി ഹോതി. തേനസ്സ ചതുവസ്സികം നവകമ്മം വുത്തം. ഏവം സേസേസുപി.

പാളിയം **സബ്ബേ വിഹാരേ**തി ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗബഹുവചനം. ഏകസ്സ സബ്ബേസു വിഹാരേസു നവകമ്മം ദേതീതി അത്ഥോ. **സബ്ബകാലം പടിബാഹന്തീ**തി നവകമ്മികാ അത്തനോ ഗാഹിതം വരസേയ്യം സമ്പത്താനം യഥാവുഡ്ഢം അകത്വാ ഉതുകാലേപി പടിബാഹന്തി.

"സചേ സോ ആവാസോ ജീരതീ"തിആദി പാളിമുത്തകവിനിച്ഛയോ. **മഞ്ചട്ഠാനം ദത്വാ**തി മഞ്ചട്ഠാനം പുഗ്ഗലികം ദത്വാ. **തിഭാഗ**ന്തി തതിയഭാഗം. ഏവം വിസ്സജ്ജനമ്പി ഥാവരേന ഥാവരപരിവത്തനട്ഠാനേ ഏവ പവിസതി, ന ഇതരഥാ സബ്ബസേനാസനാനം വിനസ്സനതോ. **സചേ സദ്ധിവിഹാരികാനം ദാതുകാമോ ഹോതീ**തി സചേ സോ സങ്ഘസ്സ ഭണ്ഡകട്ഠപനട്ഠാനം വാ അഞ്ഞേസം ഭിക്ഖൂനം വസനട്ഠാനം വാ ദാതും ന ഇച്ഛതി, അത്തനോ സദ്ധിവിഹാരികാനഞ്ഞേവ ദാതുകാമോ ഹോതി, താദിസസ്സ തുയ്ഹം പുഗ്ഗലികമേവ കത്വാ ജഗ്ഗാതി ന സബ്ബം തസ്സ ദാതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. തത്ഥ പന കത്തബ്ബവിധിം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"കമ്മ"**ന്തിആദി. **ഏവഞ്ഹീ**തിആദിമ്ഹി വയാനുരൂപം തതിയഭാഗേ വാ ഉപഡ്ഢഭാഗേ വാ ഗഹിതേ തം ഭാഗം ദാതും ലഭതീതി അത്ഥോ.

യേനാതി തേസു ദ്വീസു ഭിക്ഖൂസു യേന. **സോ സാമീ**തി തസ്സാ ഭൂമിയാ വിഹാരകരണേ സോവ സാമീ, തം പടിബാഹിത്വാ ഇതരേന ന കാതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. സോ ഹി പഠമം ഗഹിതോ. **അകതട്ഠാനേ**തി ചയാദീനം അകതപുബ്ബട്ഠാനേ. **ചയം വാ പമുഖം വാ**തി സങ്ഘികസേനാസനം നിസ്സായ തതോ ബഹി ചയം ബന്ധിത്വാ, ഏകം സേനാസനം വാ. **ബഹികുട്ടേ**തി കുട്ടതോ ബഹി, അത്തനോ കതട്ഠാനേതി അത്ഥോ.

നവകമ്മദാനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അഞ്ഞത്രപരിഭോഗപടിക്ഖേപാദികഥാവണ്ണനാ

൩൨൪. വഡ്ഢികമ്മത്ഥായാതി യഥാ തമ്മൂലഗ്ഘതോ ന പരിഹായതി, ഏവം കത്തബ്ബസ്സ ഏവം നിപ്ഫാദേതബ്ബസ്സ മഞ്ചപീഠാദിനോ അത്ഥായ.

ചക്കലികന്തി പാദപുഞ്ഛനത്ഥം ചക്കാകാരേന കതം. **പരിഭണ്ഡകതഭൂമി വാ**തി കാളവണ്ണാദികതസണ്ഹഭൂമി വാ. **സേനാസനം വാ**തി മഞ്ചപീഠാദി വാ.

"തഥേവ വളഞ്ജേതും വട്ടതീ"തി ഇമിനാ നേവാസികേഹി ധോതപാദാദീഹി വളഞ്ജനട്ഠാനേ സഞ്ചിച്ച അധോതപാദാദീഹി വളഞ്ജന്തസ്സേവ ആപത്തി പഞ്ഞത്താതി ദസ്സേതി.

“ദ്വാരമ്പീ”തിആദിനാ സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ ദ്വാരവാതപാനാദയോ അപരികമ്മകതാപി ന അപസ്സയിതബ്ബാ. അജാനിത്വാ അപസ്സയന്തസ്സപി ഇധ ലോമഗണനായ ആപത്തി.

അഞ്ഞത്രപരിഭോഗപടിക്ഖേപാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സങ്ഘഭത്താദിഅനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൩൨൫. ഉദ്ദേസഭത്തം നിമന്തനന്തി ഇമം വോഹാരം പത്താനീതി എത്ഥ **ഇതി**-സദ്ദോ ആദിഅത്ഥോ, ഉദ്ദേസഭത്തം നിമന്തനന്തിആദിവോഹാരം പത്താനീതി അത്ഥോ. **തമ്പീ**തി സങ്ഘഭത്തമ്പി.

സങ്ഘഭത്താദിഅനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉദ്ദേസഭത്തകഥാവണ്ണനാ

ഭോജനസാലായാതി ഭത്തുദ്ദേസട്ഠാനം സന്ധായ വുത്തം. **ഏകവളഞ്ജ**ന്തി ഏകദ്വാരേന വളഞ്ജിതബ്ബം. **നാനാനിവേസനേസൂ**തി നാനാകുലസ്സ നാനൂപചാരേസു നിവേസനേസു.

നിസിന്നസ്സപി നിദ്ദായന്തസ്സപീതി അനാദരേ സാമിവചനം, വുഡ്ഢതരേ നിദ്ദായന്തേ നവകസ്സ ഗാഹിതം സുഗ്ഗഹിതന്തി അത്ഥോ.

വിസ്സട്ഠദൂതോതി യഥാരുചി വത്തും ലഭനതോ നിരാസങ്കദൂതോ. **പുച്ഛാസഭാഗേനാ**തി പുച്ഛാവചനപടിഭാഗേന. ‘‘ഏകാ കൂടട്ഠിതികാ നാമാ’’തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതും **“രഞ്ഞോ വാ ഹീ”**തിആദി വുത്തം.

സബ്ബം പത്തസ്സാമികസ്സ ഹോതീതി ചീവരാദികമ്പി സബ്ബം പത്തസ്സാമികസ്സേവ ഹോതി, മയാ ഭത്തമേവ സന്ധായ വുത്തം, ന ചീവരാദിന്തി വത്വാ ഗഹേതും ന വട്ടതീതി അത്ഥോ.

അകതഭാഗോനാമാതി ആഗന്തുകഭാഗോ നാമ, അദിന്നപുബ്ബഭാഗോതി അത്ഥോ.

കിം ആഹരീയതീതി അവത്വാതി ‘‘കതരഭത്തം വാ തയാ ആഹരീയതീ’’തി ദായകം അപുച്ഛിത്വാ. **പകതിട്ഠിതികായാ**തി ഉദ്ദേസഭത്തട്ഠിതികായ.

ഉദ്ദേസഭത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിമന്തനഭത്തകഥാവണ്ണനാ

വിച്ഛിന്ദിത്വാതി ‘‘ഭത്തം ഗണ്ഹഥാ’’തി പദം അവത്വാ. തേനേവാഹ **“ഭത്തന്തി അവദന്തേനാ”**തി.

ആലോപസങ്ഖേപേനാതി ഏകേകപിണ്ഡവസേന, ഏവഞ്ച ഭാജനം ഉദ്ദേസഭത്തേ ന വട്ടതി. തത്ഥ ഹി ഏകസ്സ പഹോനകപ്പമാണേനേവ ഭാജേതബ്ബം.

ആരുള്ഹായേവ മാതികം, സങ്ഘതോ അട്ഠ ഭിക്ഖൂതി ഏത്ഥ യേ മാതികം ആരുള്ഹാ, തേ അട്ഠ ഭിക്ഖൂതി യോജേതബ്ബം. ഉദ്ദേസഭത്തനിമന്തനഭത്താദിസങ്ഘികഭത്തമാതികാസു നിമന്തനഭത്തമാതികായ ഠിതിവസേന ആരുള്ഹേ ഭത്തുദ്ദേസകേന വാ സയം വാ സങ്ഘതോ ഉദ്ദിസാപേത്വാ ഗഹേത്വാ ഗന്തബ്ബം, ന അത്തനോ രുചിതേ ഗഹേത്വാതി അധിപ്പായോ. **മാതികം ആരോപേത്വാ**തി "സങ്ഘതോ ഗണ്ഹാമീ"തിആദിനാ വുത്തമാതികാഭേദം ദായകസ്സ വിഞ്ഞാപേത്വാതി അത്ഥോ.

പടിബദ്ധകാലതോ പന പട്ഠായാതി തത്ഥേവ വാസസ്സ നിബദ്ധകാലതോ പട്ഠായ.

നിമന്തനഭത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സലാകഭത്തകഥാവണ്ണനാ

ഉപനിബന്ധിത്വാതി ലിഖിത്വാ. **ഗാമവസേനപീ**തി യേഭുയ്യേന സമലാഭഗാമവസേനപി. **ബഹൂനി സലാകഭത്താനീ**തി തിംസം വാ ചത്താരീസം വാ ഭത്താനി. "സചേ ഹോന്തീ"തി അജ്ഝാഹരിത്വാ യോജേതബ്ബം.

സല്ലക്ഖേത്വാതി താനി ഭത്താനി പമാണവസേന സല്ലക്ഖേത്വാ. **നിഗ്ഗഹേന ദത്വാ**തി ദൂരം ഗന്തും അനിച്ഛന്തസ്സ നിഗ്ഗഹേന സമ്പടിച്ഛാപേത്വാ ദത്വാ. **പുന വിഹാരം ആഗന്ത്വാ**തി ഏത്ഥ വിഹാരം അനാഗന്ത്വാ ഭത്തം ഗഹേത്വാ പച്ഛാ വിഹാരേ അത്തനോ പാപേത്വാ ഭുഞ്ജിതുമ്പി വട്ടതി.

ഏകഗേഹവസേനാതി വീഥിയമ്പി ഏകപസ്സേ ഘരപാളിയാ വസേന. **ഉദ്ദിസിത്വാപീ**തി അസുകകുലേ സലാകഭത്താനി തുയ്ഹം പാപുണന്തീതി വത്വാ.

വാരഗാമേതി അതിദൂരത്താ വാരേന ഗന്തബ്ബഗാമേ. **സട്ഠിതോ വാ പണ്ണാസതോ വാ**തി ദണ്ഡകമ്മത്ഥായ ഉദകഘടം സന്ധായ വുത്തം. **വിഹാരവാരോ**തി സബ്ബഭിക്ഖൂസു ഭിക്ഖത്ഥായ ഗതേസു വിഹാരരക്ഖണവാരോ.

തേസന്തി വിഹാരവാരികാനം. **ഫാതികമ്മമേവാ**തി വിഹാരരക്ഖണകിച്ചസ്സ പഹോനകപടിപാദനമേവ. **ഏകസ്സേവ പാപുണന്തീ**തി ദിവസേ ദിവസേ ഏകേകസ്സേവ പാപിതാനീതി അത്ഥോ.

രസസലാകന്തി ഉച്ഛുരസസലാകം. **"സലാകവസേന ഗാഹിതത്താ പന ന സാദിതബ്ബാ"**തി ഇദം അസാരുപ്പവസേന വുത്തം, ന ധുതങ്ഗഭേദവസേന. "സങ്ഘതോ നിരാമിസസലാകാ...പേ॰... വട്ടതിയേവാ"തി (വിസുദ്ധി॰ ൧.൨൫) ഹി **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** വുത്തം. **അഗ്ഗഭിക്ഖാമത്ത**ന്തി ഏകകടച്ഛുഭിക്ഖാമത്തം. **ലദ്ധാ വാ അലദ്ധാ വാ സ്വേപി ഗണ്ഹേയ്യാസീ**തി ലദ്ധേപി അപ്പമത്തതായ വുത്തം. തേനാഹ **"യാവദത്ഥം ലഭതി...പേ॰... അലഭിത്വാ 'സ്വേ ഗണ്ഹേയ്യാസീ'തി വത്തബ്ബോ"**തി.

തത്ഥാതി തസ്മിം ദിസാഭാഗേ. **തം ഗഹേത്വാ**തി തം വാരഗാമേ സലാകം അത്തനോ ഗഹേത്വാ. **തേനാ**തി ദിസംഗമികതോ അഞ്ഞേന തസ്മിം ദിസംഗമികേ. **ദേവസികം പാപേതബ്ബാ**തി ഉപചാരസീമായ ഠിതസ്സ യസ്സ കസ്സചി

വസ്സഗ്ഗേന പാപേതബ്ബാ. ഏവം ഏതേസു അഗതേസു ആസന്നവിഹാരേ ഭിക്ഖൂനം ഭുഞ്ജിതും വട്ടതി ഇതരഥാ സങ്ഘികതോ.

അമ്ഹാകം ഗോചരഗാമേവാതി സലാകഭത്തദായകാനം ഗാമം സന്ധായ വുത്തം. **വിഹാരേ ഥേരസ്സ പത്തസലാകഭത്ത**ന്തി വിഹാരേ ഏകേകസ്സേവ ഓഹീനത്ഥേരസ്സ സബ്ബസലാകാനം അത്തനോ പാപനവസേന പത്തസലാകഭത്തം.

സലാകഭത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പക്ഖികഭത്താദികഥാവണ്ണനാ

"സ്വേ പക്ഖോ"തി അജ്ജ പക്ഖികം ന ഗാഹേതബ്ബന്തി അട്ഠമിയാ ഭുഞ്ജിതബ്ബം സത്തമിയാ ഭുഞ്ജനത്ഥായ ന ഗാഹേതബ്ബം, ദായകേഹി നിയമിതദിവസേനേവ ഗാഹേതബ്ബന്തി അത്ഥോ. തേനാഹ **"സചേ പനാ"**തിആദി. **സ്വേ ലൂഖ**ന്തി അജ്ജ ആവാഹമങ്ഗലാദികരണതോ അതിപണീതഭോജനം കരീയതി, സ്വേ തഥാ ന ഭവിസ്സതി, അജ്ജേവ ഭിക്ഖൂ ഭോജേസ്സാമീതി അധിപ്പായോ.

പക്ഖികഭത്തതോ ഉപോസഥികസ്സ ഭേദം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"ഉപോസഥങ്ഗാനി സമാദിയിത്വാ"**തിആദി. **നിബന്ധാപിത**ന്തി ''അസുകവിഹാരേ ആഗന്തുകാ ഭുഞ്ജന്തൂ''തി നിയമിതം.

ഗമികോ ആഗന്തുകഭത്തമ്പീതി ഗാമന്തരതോ ആഗന്ത്വാ അവൂപസന്തേന ഗമികചിത്തേന വസിത്വാ പുന അഞ്ഞത്ഥ ഗച്ഛന്തം സന്ധായ വുത്തം. ആവാസികസ്സ പന ഗന്തുകാമസ്സ ഗമികഭത്തമേവ ലബ്ഭതി. **"ലേസം ഓഡ്ഡേത്വാ"**തി വുത്തത്താ ലേസാഭാവേ യാവ ഗമനപരിബന്ധോ വിഗച്ഛതി, താവ ഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി ഞാപിതന്തി ദട്ഠബ്ബം.

തണ്ഡുലാദീനി പേസേന്തി...പേ... വട്ടതീതി അഭിഹടഭിക്ഖത്താ വട്ടതി. **തഥാ പടിഗ്ഗഹിതത്താ**തി ഭിക്ഖാനാമേന പടിഗ്ഗഹിതത്താ.

അവിഭത്തം സങ്ഘികം ഭണ്ഡന്തി കുക്കുച്ചുപ്പത്തിആകാരദസ്സനം. ഏവം കുക്കുച്ചം കത്വാ പുച്ഛിതബ്ബകിച്ചം നത്ഥി, അപുച്ഛിത്വാ ദാതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ.

പക്ഖികഭത്താദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സേനാസനക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൭. സങ്ഘഭേദകക്ഖന്ധകോ

ഛസക്യപബ്ബജ്ജാകഥാദിവണ്ണനാ

൩൩൦. സങ്ഘഭേദകക്ഖന്ധകേ പാളിയം **അനുപിയം നാമാ**തി അനുപിയാ നാമ. **ഹേട്ഠാ പാസാദാ**തി പാസാദതോ ഹേട്ഠാ ഹേട്ഠിമതലം, ''ഹേട്ഠാപാസാദ''ന്തിപി പാഠോ. **അഭിനേതബ്ബ**ന്തി വപിതഖേത്തേസു പവേസേതബ്ബം. **നിന്നേതബ്ബ**ന്തി തതോ നീഹരിതബ്ബം. **നിദ്ധാപേതബ്ബ**ന്തി സസ്സദൂസകതിണാദീനി ഉദ്ധരിതബ്ബം. **ഉജും കാരാപേതബ്ബ**ന്തി പുഞ്ജം കാരാപേതബ്ബം, അയമേവ വാ പാഠോ.

൩൩൨. **പരദത്തോ**തി പരേഹി ദിന്നപച്ചയേഹി പവത്തമാനോ. **മിഗഭൂതേന ചേതസാ**തി കത്ഥചി അലഗ്ഗതായ മിഗസ്സ വിയ ജാതേന ചിത്തേന.

൩൩൩. **മനോമയം കായ**ന്തി ഝാനമനേന നിബ്ബത്തം ബ്രഹ്മകായം, ''കിം നു ഖോ അഹം പസാദേയ്യം, യസ്മിം മേ പസന്നേ ബഹുലാഭസക്കാരോ ഉപ്പജ്ജേയ്യാ''തി പഠമം ഉപ്പന്നപരിവിതക്കസ്സ മന്ദപരിയുട്ഠാനതായ ദേവദത്തസ്സ തസ്മിം ഖണേ ഝാനപരിഹാനി നാഹോസി, പച്ഛാ ഏവ അഹോസീതി ദട്ഠബ്ബം. തേനാഹ **''സഹ ചിത്തുപ്പാദാ''**തിആദി. **ദ്വേ വാ തീണി വാ മാഗധകാനി ഗാമഖേത്താനീ**തി ഏത്ഥ മഗധരട്ഠേ ഖുദ്ദകം ഗാമഖേത്തം ഗാവുതമത്തം, മജ്ഝിമം പന ദിയഡ്ഢഗാവുതമത്തം, മഹന്തം അനേകയോജനമ്പി ഹോതി. തേസു മജ്ഝിമേന ഗാമഖേത്തേന ദ്വേ വാ ഖുദ്ദകേന തീണി വാ ഗാമഖേത്താനി, തസ്സ സരീരം തിഗാവുതപ്പമാണോ അത്തഭാവോതി വുത്തം ഹോതി.

൩൩൪. **സത്ഥാരോ**തി ഗണസത്ഥാരോ. **നാസ്സസ്സാ**തി ന ഏതസ്സ ഭവേയ്യ. **ത**ന്തി സത്ഥാരം. **തേനാ**തി അമനാപേന. **സമ്മന്നതീ**തി ചീവരാദിനാ അമ്ഹാകം സമ്മാനം കരോതി, പരേഹി വാ അയം സത്ഥാ സമ്മാനീയതീതി അത്ഥോ.

൩൩൫. **നാസായ പിത്തം ഭിന്ദേയ്യു**ന്തി അച്ഛപിത്തം വാ മച്ഛപിത്തം വാ നാസാപുടേ പക്ഖിപേയ്യും. **അസ്സതരീ**തി വളവായ കുച്ഛിസ്മിം ഗദ്രഭസ്സ ജാതാ. തസ്സാ ഹി ഗഹിതഗബ്ഭായ വിജായിതുമസക്കോന്തിയാ ഉദരം ഫാലേത്വാ പോതകം നീഹരന്തി. തേനാഹ **''അത്തവധായ ഗബ്ഭം ഗണ്ഹാതീ''**തി.

൩൩൯. **പോത്ഥനിക**ന്തി ഛുരികം, ''ഖര''ന്തിപി വുച്ചതി.

൩൪൨. **മാ കുഞ്ജര നാഗമാസദോ**തി ഹേ കുഞ്ജര ബുദ്ധനാഗം വധകചിത്തേന മാ ഉപഗച്ഛ. **ദുക്ഖ**ന്തി ദുക്ഖകാരണത്താ ദുക്ഖം. **ഇതോ**തി ഇതോ ജാതിതോ. **യതോ**തി യസ്മാ, യന്തസ്സ വാ, ഗച്ഛന്തസ്സാതി അത്ഥോ. **മാ ച മദോ**തി മദോ തയാ ന കാതബ്ബോതി അത്ഥോ.

൩൪൩. **തികഭോജന**ന്തി തീഹി ഭുഞ്ജിതബ്ബം ഭോജനം, തതോ അധികേഹി ഏകതോ പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഭുഞ്ജിതും ന വട്ടനകം ഗണഭോജനപടിപക്ഖം ഭോജനന്തി അത്ഥോ. **കോകാലികോ**തിആദീനി ദേവദത്തപരിസായ ഗണപാമോക്ഖാനം നാമാനി. **കപ്പ**ന്തി മഹാനിരയേ ആയുകപ്പം, തം അന്തരകപ്പന്തി കേചി. കേചി പന ''അസങ്ഖ്യേയ്യകപ്പ''ന്തി.

ഛസക്യപബ്ബജ്ജാകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സങ്ഘഭേദകകഥാവണ്ണനാ

൩൪൭. പരസ്സ ചിത്തം ഞത്വാ കഥനം **ആദേസനാപാടിഹാരിയം**. കേവലം ധമ്മദേസനാ **അനുസാസനീപാടിഹാരിയം**. തദുഭയമ്പി **ധമ്മീ കഥാ** നാമ. തായ ഥേരോ ഓവദി. ഇദ്ധിവിധം **ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം** നാമ. തേന സഹിതാ അനുസാസനീ ഏവ **ധമ്മീ കഥാ**. തായ ഥേരോ ഓവദി.

"ഥുല്ലച്ചയം ദേസാപേഹീ"തി ഇദം ഭേദപുരേക്ഖാരസ്സ ഉപോസഥാദികരണേ ഥുല്ലച്ചയസ്സ ഉപോസഥക്ഖന്ധകാദീസു പഠമമേവ പഞ്ഞത്തത്താ വുത്തം, ഇതരഥാ ഏതേസം ആദികമ്മികത്താ അനാപത്തിയേവ സിയാ.

൩൪൮. **സരസീ**തി സരോ. **മഹിം വിക്രുബ്ബതോ**തി മഹിം ദന്തേഹി വിലിഖന്തസ്സ. ഇദഞ്ച ഹത്ഥീനം സഭാവദസ്സനം. **നദീസൂ**തി സരേസു. ഭിസം ഘസമാനസ്സാതി യോജനാ. **ജഗ്ഗതോ**തി യൂഥം പാലേന്തസ്സ.

൩൪൯. **ദൂതേയ്യം ഗന്തു**ന്തി ദൂതകമ്മം പത്തും, ദൂതകമ്മം കാതുന്തി അത്ഥോ. **സഹിതാസഹിതസ്സാ**തി യുത്തായുത്തസ്സ, യം വത്തും, കാതുഞ്ച യുത്തം, തത്ഥ കുസലോ. അഥ വാ അധിപ്പേതാനാധിപ്പേതസ്സ വചനസ്സ കുസലോ, ബ്യഞ്ജനമത്തേ ന തിട്ഠതി, അധിപ്പേതത്ഥമേവ ആരോചേതീതി അത്ഥോ.

൩൫൦. ഗാഥാസു **ജാതൂ**തി ഏകംസേന. **മാ ഉദപജ്ജഥ** മാ ഹോതൂതി അത്ഥോ. **പാപിച്ഛാനം യഥാഗതീ**തി പാപിച്ഛാനം പുഗ്ഗലാനം യാദിസീ ഗതി അഭിസമ്പരായോ. **തം** അത്ഥജാതം. **ഇമിനാപി** കാരണേന **ജാനാഥാ**തി ദേവദത്തസ്സ ''പണ്ഡിതോ''തിആദിനാ ഉപരി വക്ഖമാനാകാരം ദസ്സേതി.

പമാദം അനുചിണ്ണോതി പമാദം ആപന്നോ. **ആസീസായ**ന്തി അവസ്സംഭാവീഅത്ഥസിദ്ധിയം. സാ ഹി ഇധ ആസീസാതി അധിപ്പേതാ, ന പത്ഥനാ. ഈദിസേ അനാഗതത്ഥേ അതീതവചനം സദ്ദവിദൂ ഇച്ഛന്തി.

ദുബ്ഭേതി ദുബ്ഭേയ്യ. **വിസകുമ്ഭേനാ**തി ഏകേന വിസപുണ്ണകുമ്ഭേന. **സോ**തി സോ പുഗ്ഗലോ. **ന പദൂസേയ്യ** വിസമിസ്സം കാതും ന സക്കോതീതി അത്ഥോ. **ഭയാനകോ**തി വിപുലഗമ്ഭീരഭാവേന ഭയാനകോ. തേനാപി ദൂസേതും ന സക്കുണേയ്യതം ദസ്സേതി. **വാദേനാ**തി ദോസകഥനേന. **ഉപഹിംസതീ**തി ബാധതി.

സങ്ഘഭേദകകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപാലിപഞ്ഹാകഥാവണ്ണനാ

൩൫൧. **ന പന ഏത്താവതാ സങ്ഘോ ഭിന്നോ ഹോതീ**തി സലാകഗ്ഗാഹാപനമത്തേന സങ്ഘഭേദാനിബ്ബത്തിതോ വുത്തം. ഉപോസഥാദിസങ്ഘകമ്മേ കതേ ഏവ ഹി സങ്ഘോ ഭിന്നോ ഹോതി. തത്ഥ ച ഉപോസഥപവാരണാസു ഞത്തിനിട്ഠാനേന, സേസകമ്മേസു അപലോകനാദികമ്മപരിയോസാനേന സങ്ഘഭേദോ സമത്ഥോതി ദട്ഠബ്ബോ.

“അഭബ്ബതാ ന വുത്താ”തി ഇദം ‘‘ഭിക്ഖവേ, ദേവദത്തേന പഠമം ആനന്തരിയകമ്മം ഉപചിത’’ന്തിആദിനാ ആനന്തരിയത്തം വദതാ ഭഗവതാ തസ്സ അഭബ്ബതാസങ്ഖാതാ പാരാജികതാ ന പഞ്ഞത്താ. ഏതേന ആപത്തി വിയ അഭബ്ബതാപി പഞ്ഞത്തിഅനന്തരമേവ ഹോതി, ന തതോ പുരേതി ദസ്സേതി. ഇധ പന ആദികമ്മികസ്സപി അനാപത്തിയാ അവുത്തത്താ ദേവദത്താദയോപി ന മുത്താതി ദട്ഠബ്ബം.

തയോ സതിപട്ഠാനാതിആദീസു തയോ ഏവ സതിപട്ഠാനാ, ന തതോ പരന്തി ഏകസ്സ സതിപട്ഠാനസ്സ പടിക്ഖേപോവ ഇധ **അധമ്മോ,** ന പന തിണ്ണം സതിപട്ഠാനത്തവിധാനം തസ്സ ധമ്മത്താ. ഏവം സേസേസുപി ഹാപനകോട്ഠാസേസു. വഡ്ഢനേസു പന **ഛ ഇന്ദ്രിയാനീ**തി അനിന്ദ്രിയസ്സപി ഏകസ്സ ഇന്ദ്രിയത്തവിധാനമേവ **അധമ്മോ**. ഏവം സേസേസുപി. ന കേവലഞ്ച ഏതേവ, ‘‘ചത്താരോ ഖന്ധാ, തേരസായതനാനീ’’തിആദിനാ യത്ഥ കത്ഥചി വിപരീതതോ പകാസനം സബ്ബം **അധമ്മോ**. യാഥാവതോ പകാസനഞ്ച സബ്ബം **ധമ്മോ**തി ദട്ഠബ്ബം. **പകാസന**ന്തി ചേത്ഥ തഥാ തഥാ കായവചീപയോഗസമുട്ഠാപികാ അരൂപക്ഖന്ധാവ അധിപ്പേതാ, ഏവമേത്ഥ ദസകുസലകമ്മപഥാദീസു അനവജ്ജട്ഠേന സരൂപതോ ധമ്മേസു, അകുസലകമ്മപഥാദീസു സാവജ്ജട്ഠേന സരൂപതോ അധമ്മേസു ച തദഞ്ഞേസു ച അബ്യാകതേസു യസ്സ കസ്സചി കോട്ഠാസസ്സ ഭഗവതാ പഞ്ഞത്തക്കമേനേവ പകാസനം ‘‘ധമ്മോ’’തി ച വിപരീതതോ പകാസനം ‘‘അധമ്മോ’’തി ച ദസ്സിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. കാമഞ്ചേത്ഥ വിനയാദയോപി യഥാഭൂതതോ, അയഥാഭൂതതോ ച പകാസനവസേന ധമ്മാധമ്മേസു ഏവ പവിസന്തി, വിനയാദിനാമേന പന വിസേസേത്വാ വിസും ഗഹിതത്താ തദവസേസമേവ ധമ്മാധമ്മകോട്ഠാസേ പവിസതീതി ദട്ഠബ്ബം.

ഇമം അധമ്മം ധമ്മോതി കരിസ്സാമാതിആദി ധമ്മഞ്ച അധമ്മഞ്ച യാഥാവതോ ഞത്വാവ പാപിച്ഛം നിസ്സായ വിപരീതതോ പകാസേന്തസ്സേവ സങ്ഘഭേദോ ഹോതി, ന പന തഥാസഞ്ഞായ പകാസേന്തസ്സാതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. ഏസ നയോ ‘‘അവിനയം വിനയോതി ദീപേന്തീ’’തിആദീസുപി. തത്ഥ **നിയ്യാനിക**ന്തി ഉക്കട്ഠന്തി അത്ഥോ. **“തഥേവാ”**തി ഇമിനാ ‘‘ഏവം അമ്ഹാകം ആചരിയകുല’’ന്തിആദിനാ വുത്തമത്ഥം ആകഡ്ഢതി.

സംവരോ പഹാനം പടിസങ്ഖാതി സംവരവിനയോ, പഹാനവിനയോ, പടിസങ്ഖാവിനയോ ച വുത്തോ. തേനാഹ **“അയം വിനയോ”**തി. ‘‘പഞ്ഞത്തം അപഞ്ഞത്ത’’ന്തി ദുകം ‘‘ഭാസിതം അഭാസിത’’ന്തി ദുകേന അത്ഥതോ സമാനമേവ, തഥാ ദുട്ഠുല്ലദുകം ഗരുകദുകേന. തേനേവ തേസം **“ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ...പേ॰... ഇദം അപഞ്ഞത്തം നാമാ”**തിആദിനാ സദിസനിദ്ദേസോ കതോ. **സാവസേസാപത്തി**ന്തി അവസേസസീലേഹി സഹിതാപത്തിം. നത്ഥി ഏതിസ്സം ആപന്നായം സീലാവസേസാതി **അനവസേസാപത്തി**.

൩൫൦. പാളിയം **സമഗ്ഗാനഞ്ച അനുഗ്ഗഹോ**തി യഥാ സമഗ്ഗാനം സാമഗ്ഗീ ന ഭിജ്ജതി, ഏവം അനുഗ്ഗഹണം അനുബലപ്പദാനം.

൩൫൨. സിയാ നു ഖോതി സമ്ഭവേയ്യ നു ഖോ. **തസ്മിം അധമ്മദിട്ഠീ**തി അത്തനോ ‘‘അധമ്മം ധമ്മോ’’തി ഏതസ്മിം ദീപനേ അയുത്തദിട്ഠി. **ഭേദേ അധമ്മദിട്ഠീ**തി ‘‘അധമ്മം ധമ്മോ’’തി ദീപേത്വാ

അനുസ്സാവനസലാകഗ്ഗാഹാപനാദിനാ അത്താനം മുഞ്ചിത്വാ ചതുവഗ്ഗാദികം സങ്ഘം ഏകസീമായമേവ ഠിതതോ ചതുവഗ്ഗാദിസങ്ഘതോ വിയോജേത്വാ ഏകകമ്മാദിനിപ്ഫാദനവസേന സങ്ഘഭേദകരണേ അധമ്മദിട്ഠികോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **വിനിധായ ദിട്ഠി**ന്തി യാ തസ്മിം "അധമ്മം ധമ്മോ"തി ദീപനേ അത്തനോ അധമ്മദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി, തം വിനിധായ പടിച്ഛാദേത്വാ "ധമ്മോ ഏവായ"ന്തി വിപരീതതോ പകാസേത്വാതി അത്ഥോ. ഏവം സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഭേദേ ധമ്മദിട്ഠീതി യഥാവുത്തനയേന സങ്ഘഭേദനേ ദോസോ നത്ഥീതി ലദ്ധികോ. അയം പന "അധമ്മം ധമ്മോ"തി ദീപനേ അധമ്മദിട്ഠികോ ഹുത്വാപി തം ദിട്ഠിം വിനിധായ കരണേന സങ്ഘഭേദകോ അതേകിച്ഛോ ജാതോ. **ഏവം ഭേദേ വേമതികോ**തി ഇമസ്സ പന ഭേദേ വേമതികദിട്ഠിയാ വിനിധാനമ്പി അത്ഥി. സേസം സമമേവ. **തസ്മിം ധമ്മദിട്ഠിഭേദേ അധമ്മദിട്ഠീ**തി അയം പന ഭേദേ അധമ്മദിട്ഠിം വിനിധായ കതത്താ സങ്ഘഭേദകോ അതേകിച്ഛോ ജാതോ. സുക്കപക്ഖേ പന സബ്ബത്ഥ "അധമ്മം ധമ്മോ"തിആദിദീപനേ വാ ഭേദേ വാ ധമ്മദിട്ഠിതായ ദിട്ഠിം അവിനിധായേവ കതത്താ സങ്ഘഭേദകോപി സതേകിച്ഛോ ജാതോ. തസ്മാ "അധമ്മം ധമ്മോ"തിആദിദീപനേ വാ സങ്ഘഭേദേ വാ ഉഭോസുപി വാ അധമ്മദിട്ഠി വാ വേമതികോ വാ ഹുത്വാ തം ദിട്ഠിം, വിമതിഞ്ച വിനിധായ "ധമ്മോ"തി പകാസേത്വാ വുത്തനയേന സങ്ഘഭേദം കരോന്തസ്സേവ ആനന്തരിയം ഹോതീതി വേദിതബ്ബം.

ഉപാലിപഞ്ഹാകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സങ്ഘഭേദകക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൫. വത്തക്ഖന്ധകോ

ആഗന്തുകവത്തകഥാവണ്ണനാ

൩൫൭. വത്തക്ഖന്ധകേ **പത്ഥരിതബ്ബ**ന്തി ആതപേ പത്ഥരിതബ്ബം. പാളിയം **അഭിവാദാപേതബ്ബോ**തി വന്ദനത്ഥായ വസ്സം പുച്ഛനേന നവകോ സയമേവ വന്ദതീതി വുത്തം. **നില്ലോകേതബ്ബോ**തി ഓലോകേതബ്ബോ.

ആഗന്തുകവത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആവാസികവത്തകഥാവണ്ണനാ

൩൫൯. ''യഥാഭാഗ''ന്തി ഠപിതട്ഠാനം അനതിക്കമിത്വാ മഞ്ചപീഠാദിം പപ്ഫോടേത്വാ പത്ഥരിത്വാ ഉപരി പച്ചത്ഥരണം ദത്വാ ദാനമ്പി സേനാസനപഞ്ഞാപനമേവാതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"പപ്ഫോടേത്വാ ഹി പത്ഥരിതും പന വട്ടതിയേവാ"**തി.

ആവാസികവത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അനുമോദനവത്തകഥാവണ്ണനാ

൩൬൨. **പഞ്ചമേ നിസിന്നേ**തി അനുമോദനത്ഥായ നിസിന്നേ. **ന മഹാഥേരസ്സ ഭാരോ ഹോതീ**തി അനുമോദകം ആഗമേതും ന ഭാരോ. **അജ്ഝിട്ഠോവ ആഗമേതബ്ബോ**തി അത്തനാ അജ്ഝിട്ഠേഹി ഭിക്ഖൂഹി അനുമോദന്തേയേവ നിസീദിതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

അനുമോദനവത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭത്തഗ്ഗവത്തകഥാവണ്ണനാ

൩൬൪. **മനുസ്സാനം പരിവിസനട്ഠാന**ന്തി യത്ഥ അന്തോവിഹാരേപി മനുസ്സാ സപുത്തദാരാ ആവസിത്വാ ഭിക്ഖൂ നേത്വാ ഭോജേന്തി. **ആസനേസു സതീ**തി നിസീദനട്ഠാനേസു സന്തേസു. **ഇദം, ഭന്തേ, ആസനം ഉച്ച**ന്തി ആസന്നേ സമഭൂമിഭാഗേ പഞ്ഞത്തം ഥേരാസനേന സമകം ആസനം സന്ധായ വുത്തം, ഥേരാസനതോ പന ഉച്ചതരേ ആപുച്ഛിത്വാപി നിസീദിതും ന വട്ടതി. യദി തം ആസനമ്പി നീചതരം ഹോതി, അനാപുച്ഛാപി നിസീദിതും വട്ടതി. **മഹാഥേരസ്സേവ ആപത്തീ**തി ആസനേന പടിബാഹനാപത്തിയാ ആപത്തി. **അവത്ഥരിത്വാ**തി പാരുതസങ്ഘാടിം അവത്ഥരിത്വാ, അനുക്ഖിപിത്വാതി അത്ഥോ.

പാളിയം **"ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി...പേ॰... ഓദനോ പടിഗ്ഗഹേതബ്ബോ"**തി ഇദം ഹത്ഥതലേ വാ പച്ഛിപിട്ഠിആദിദുസ്സണ്ഠിതാധാരേ വാ പത്തം ഠപേത്വാ ഓദനസ്സ ഗഹണകാലേ പത്തസ്സ അപതനത്ഥായ വുത്തം, സുസജ്ജിതേ പന ആധാരേ പത്തം ഠപേത്വാ ഏകേന ഹത്ഥേന തം പരാമസിത്വാപി ഓദനം പടിഗ്ഗഹേതും വട്ടതി ഏവ. **ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി...പേ॰... ഉദകം പടിഗ്ഗഹേതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ.

ഹത്ഥധോവനഉദകന്തി ഭോജനാവസാനേ ഉദകം. തേനാഹ **“പാനീയം പിവിത്വാ ഹത്ഥാ ധോവിതബ്ബാ”**തി. തേന പരിയോസാനേ ധോവനമേവ പടിക്ഖിത്തം, ഭോജനന്തരേ പന പാനീയപിവനാദിനാ നയേന ഹത്ഥം ധോവിത്വാ പുന ഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി ദട്ഠബ്ബം. പോത്ഥകേസു പന ‘‘പാനീയം പിവിത്വാ ഹത്ഥാ ന ധോവിതബ്ബാ’’തി ലിഖന്തി, തം പുരിമവചനേന ന സമേതി പരിയോസാനേ ഉദകസ്സേവ ‘‘ഹത്ഥധോവനഉദക’’ന്തി വുത്തത്താ. **സചേ മനുസ്സാ ധോവഥ, ഭന്തേ**തിആദി നിട്ഠിതഭത്തം നിസിന്നം ഥേരം സന്ധായ വുത്തം. **ധുരേ** ദ്വാരസമീപേ.

ഭത്തഗ്ഗവത്തകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പിണ്ഡചാരികവത്തകഥാദിവണ്ണനാ

൩൬൬. പാളിയം **ഠാപേതി വാ**തി തിട്ഠ ഭന്തേതി വദന്തി.

൩൬൭. അത്ഥി, ഭന്തേ, നക്ഖത്തപദാനീതി നക്ഖത്തപദവിസയാനി ഞാതാനി അത്ഥി, അസ്സയുജാദിനക്ഖത്തം ജാനാഥാതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **“ന ജാനാമ, ആവുസോ”**തി. **അത്ഥി, ഭന്തേ , ദിസാഭാഗ**ന്തി എത്ഥാപി എസേവ നയോ. **കേനജ്ജ, ഭന്തേ, യുത്ത**ന്തി കേന നക്ഖത്തേന ചന്ദോ യുത്തോതി അത്ഥോ.

൩൬൯. അങ്ഗണേതി അബ്ഭോകാസേ. **ഏവമേവ പടിപജ്ജിതബ്ബ**ന്തി ഉദ്ദേസദാനാദി ആപുച്ഛിതബ്ബന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൩൭൪. നിബദ്ധഗമനത്ഥായാതി അത്തനോവ നിരന്തരഗമനത്ഥായ. ഊഹദിതാതി എത്ഥ ഹദ-ധാതുസ്സ വച്ചവിസ്സജ്ജനത്ഥതായാഹ **“ബഹി വച്ചമക്ഖിതാ”**തി.

പിണ്ഡചാരികവത്തകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വത്തക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൯. പാതിമോക്ഖട്ഠപനക്ഖന്ധകോ

പാതിമോക്ഖുദ്ദേസയാചനകഥാവണ്ണനാ

൩൮൩. പാതിമോക്ഖട്ഠപനക്ഖന്ധകേ പാളിയം **നന്ദിമുഖിയാ**തി ഓദാതദിസാമുഖതായ തുട്ഠമുഖിയാ. ''ഉദ്ധസ്തം അരുണ''ന്തി വത്വാപി ''ഉദ്ദിസതു, ഭന്തേ, ഭഗവാ''തി പാതിമോക്ഖുദ്ദേസയാചനം അനുപോസഥേ ഉപോസഥകരണപടിക്ഖേപസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ അപഞ്ഞത്തത്താ ഥേരേന കതന്തി ദട്ഠബ്ബം. കസ്മാ പന ഭഗവാ ഏവം തുണ്ഹീഭൂതോവ തിയാമരത്തിം വീതിനാമേസീതി? അപരിസുദ്ധായ പരിസായ ഉപോസഥാദിസംവാസകരണസ്സ സാവജ്ജതം ഭിക്ഖുസങ്ഘേ പാകടം കാതും, തഞ്ച ആയതിം ഭിക്ഖൂനം തഥാപടിപജ്ജനത്ഥം സിക്ഖാപദം ഞാപേതും. കേചി പനേത്ഥ ''അപരിസുദ്ധമ്പി പുഗ്ഗലം തസ്സ സമ്മുഖാ 'അപരിസുദ്ധോ'തി വത്തും മഹാകരുണായ അവിസഹന്തോ ഭഗവാ തഥാ നിസീദീ''തി കാരണം വദന്തി. തം അകാരണം പച്ഛാപി അവത്തബ്ബതോ, മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരേനാപി തം ബാഹായം ഗഹേത്വാ ബഹി നീഹരണസ്സ അകത്തബ്ബതാപസങ്ഗതോ. തസ്മാ യഥാവുത്തമേവേത്ഥ കാരണന്തി. തേനേവ ''അട്ഠാനമേതം, ഭിക്ഖവേ, അനവകാസോ, യം തഥാഗതോ അപരിസുദ്ധായ പരിസായ ഉപോസഥം കരേയ്യ, പാതിമോക്ഖം ഉദ്ദിസേയ്യാ''തി (അ॰ നി॰ വ്യ.൨൦; ചൂളവ॰ ൩൮൬; ഉദാ॰ ൪൫) വത്വാ ''ന ച, ഭിക്ഖവേ, സാപത്തികേന പാതിമോക്ഖം സോതബ്ബ''ന്തിആദിനാ (ചൂളവ॰ ൩൮൬) സാപത്തികപരിസായ കത്തബ്ബവിധി ദസ്സിതോ.

സങ്കസ്സരസമാചാരന്തി കിഞ്ചിദേവ അസാരുപ്പം ദിസ്വാ ''ഇദം ഇമിനാ കതം ഭവിസ്സതീ''തി പരേഹി സങ്കായ സരിതബ്ബസമാചാരം, അത്തനാ വാ ''മമ അനാചാരം ഏതേ ജാനന്തീ''തി സങ്കായ സരിതബ്ബസമാചാരം. സമണവേസധാരണേന, സങ്ഘികപച്ചയഭാഗഗഹണാദിനാ ച ജീവികം കപ്പേന്തോ ''അഹം സമണോ''തി പടിഞ്ഞം അദേന്തോപി അത്ഥതോ ദേന്തോ വിയ ഹോതീതി **''സമണപടിഞ്ഞം ബ്രഹ്മചാരിപടിഞ്ഞ''**ന്തി വുത്തം. **അവസ്സുത**ന്തി കിലേസാവസ്സനേന തിന്തം. സഞ്ജാതദുസ്സില്യകചവരത്താ **കസമ്ബുജാതം** , അസാരതായ വാ കസമ്ബു വിയ ജാതം. **ബഹിദ്വാരകോട്ഠകാ നിക്ഖാമേത്വാ**തി ദ്വാരസാലതോ ബഹി നിക്ഖമാപേത്വാ.

൩൮൪. **മഹാസമുദ്ദേ അഭിരമന്തീ**തി ബഹുസോ ദസ്സനപവിസനാദിനാ മഹാസമുദ്ദേ അഭിരതിം വിന്ദന്തി. **ന ആയതകേനേവ പപാതോ**തി ഛിന്നതടമഹാസോബ്ഭോ വിയ ന ആദിതോവ നിന്നോതി അത്ഥോ. **ഠിതധമ്മോ**തി അവട്ഠിതസഭാവോ. **പൂരത്ത**ന്തി പുണ്ണത്തം. **നാഗാ**തി സപ്പജാതികാ.

പാതിമോക്ഖുദ്ദേസയാചനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാതിമോക്ഖസവനാരഹകഥാദിവണ്ണനാ

൩൮൬. **ഉദാഹരിതബ്ബ**ന്തി പാളിയാ അവത്വാ തമത്ഥം യായ കായചി ഭാസായ ഉദാഹടമ്പി ഉദാഹടമേവാതി ദട്ഠബ്ബം.

പുരേ വാ പച്ഛാ വാതി ഞത്തിആരമ്ഭതോ പുബ്ബേ വാ ഞത്തിനിട്ഠാനതോ പച്ഛാ വാ.

൩൮൭. കതഞ്ച അകതഞ്ച ഉഭയം ഗഹേത്വാതി യസ്സ കതാപി അത്ഥി അകതാപി. തസ്സ തദുഭയം ഗഹേത്വാ. **ധമ്മികം സാമഗ്ഗി**ന്തി ധമ്മികം സമഗ്ഗകമ്മം. **പച്ചാദിയതീ**തി ഉക്കോടനാധിപ്പായേന പുന കാതും ആദിയതി.

൩൮൮. ആകാരാദിസഞ്ഞാ വേദിതബ്ബാതി ആകാരലിങ്ഗനിമിത്തനാമാനി വുത്താനീതി വേദിതബ്ബാനി.

പാതിമോക്ഖസവനാരഹകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അത്താദാനഅങ്ഗകഥാദിവണ്ണനാ

൩൯൮. പുന ചോദേതും അത്തനാ ആദാതബ്ബം ഗഹേതബ്ബം അധികരണം അത്താദാനന്തി ആഹ **"സാസനം സോധേതുകാമോ"**തിആദി. **വസ്സാരത്തോ**തി വസ്സകാലോ. സോപി ഹി ദുബ്ഭിക്ഖാദികാലോ വിയ അധികരണവൂപസമത്ഥം ലജ്ജിപരിസായ ദൂരതോ ആനയനസ്സ, ആഗതാനഞ്ച പിണ്ഡായ ചരണാദിസമാചാരസ്സ ദുക്കരത്താ അകാലോ ഏവ.

സമനുസ്സരണകരണന്തി അനുസ്സരിതാനുസ്സരിതക്ഖണേ പീതിപാമോജ്ജജനനതോ അനുസ്സരണുപ്പാദകം. **വിഗതൂപക്കിലേസ...പേ॰... സംവത്തതീ**തി ഏത്ഥ യഥാ അബ്ഭഹിമാദിഉപക്കിലേസവിരഹിതാനം ചന്ദിമസൂരിയാനം സസ്സിരീകതാ ഹോതി, ഏവമസ്സാപി ചോദകസ്സ പാപപുഗ്ഗലൂപക്കിലേസവിഗമേന സസ്സിരീകതാ ഹോതീതി അധിപ്പായോ.

൩൯൯. അധിഗതം മേത്തചിത്തന്തി അപ്പനാപ്പത്തം മേത്തഝാനം.

൪൦൦-൧. ''ദോസന്തരോ''തി ഏത്ഥ അന്തര-സദ്ദോ ചിത്തപരിയായോതി ആഹ **"ന ദുട്ഠചിത്തോ ഹുത്വാ"**തി.

കാരുഞ്ഞം നാമ കരുണാ ഏവാതി ആഹ **"കാരുഞ്ഞതാതി കരുണാഭാവോ"**തി. **കരുണ**ന്തി അപ്പനാപ്പത്തം വദതി. തഥാ **മേത്ത**ന്തി.

അത്താദാനഅങ്ഗകഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാതിമോക്ഖട്ഠപനക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൧൦. ഭിക്ഖുനിക്ഖന്ധകോ

മഹാപജാപതിഗോതമീവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൪൦൨. ഭിക്ഖുനിക്ഖന്ധകേ **"മാതുഗാമസ്സ പബ്ബജിതത്താ"**തി ഇദം പഞ്ചവസ്സസതതോ ഉദ്ധം സദ്ധമ്മസ്സ അപ്പവത്തനകാരണദസ്സനം. **സുക്ഖവിപസ്സകഖീണാസവവസേന വസ്സസഹസ്സ**ന്തിആദി **ഖന്ധകഭാണകാനം** മതം ഗഹേത്വാ വുത്തം. **ദീഘനികായട്ഠകഥായം** പന ''പടിസമ്ഭിദാപ്പത്തേഹി വസ്സസഹസ്സം അട്ഠാസി, ഛളഭിഞ്ഞേഹി വസ്സസഹസ്സം, തേവിജ്ജേഹി വസ്സസഹസ്സം, സുക്ഖവിപസ്സകേഹി വസ്സസഹസ്സം, പാതിമോക്ഖേഹി വസ്സസഹസ്സം അട്ഠാസീ''തി (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൧൬൧) വുത്തം. **അങ്ഗുത്തര** (അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൮.൫൧) -**സംയുത്തട്ഠകഥാസു**പി (സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൨.൧൫൬) അഞ്ഞഥാവ വുത്തം, തം സബ്ബം അഞ്ഞമഞ്ഞവിരുദ്ധമ്പി തംതംഭാണകാനം മതേന ലിഖിതസീഹളട്ഠകഥാസു ആഗതനയമേവ ഗഹേത്വാ ആചരിയേന ലിഖിതം ഈദിസേ കഥാവിരോധേ സാസനപരിഹാനിയാ അഭാവതോ, സോധനുപായാഭാവാ ച. പരമത്ഥവിരോധോ ഏവ ഹി സുത്താദിനയേന സോധനീയോ, ന കഥാമഗ്ഗവിരോധോതി.

മഹാപജാപതിഗോതമീവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭിക്ഖുനീഉപസമ്പദാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ

൪൦൪-൫. പാളിയം **യദഗ്ഗേനാ**തി യസ്മിം ദിവസേ. **തദാ**തി തസ്മിംയേവ ദിവസേ. **വിമാനേത്വാ**തി അവമാനം കത്വാ.

൪൧൦-൧. **ആപത്തിഗാമിനിയോ**തി ആപത്തിം ആപന്നായോ. **കമ്മവിഭങ്ഗേ**തി പരിവാരേ കമ്മവിഭങ്ഗേ (പരി॰ ൪൮൨ ആദയോ).

൪൧൩-൬. പാളിയം **ദ്വേ തിസ്സോ ഭിക്ഖുനിയോ**തി ദ്വീഹി തീഹി ഭിക്ഖുനീഹി. **ന ആരോചേന്തീ**തി പാതിമോക്ഖുദ്ദേസകസ്സ ന ആരോചേന്തി.

൪൧൭. **ദുസ്സവേണിയാ**തി അനേകദുസ്സപട്ടേ ഏകതോ കത്വാ കതവേണിയാ.

൪൧൯. **വിസേസക**ന്തി പത്തലേഖാദിവണ്ണവിസേസം. **പകിണന്തീ**തി വിക്കിണന്തി. **നമനക**ന്തി പാസുകട്ഠിനമനകബന്ധനം.

൪൨൨-൬. **സംവേല്ലിയ**ന്തി കച്ഛം ബന്ധിത്വാ നിവാസനം. **തയോ നിസ്സയേ**തി രുക്ഖമൂലസേനാസനസ്സ താസം അലബ്ഭനതോ വുത്തം.

൪൨൭-൫. **അട്ഠേവ ഭിക്ഖുനിയോ യഥാവുഡ്ഢം പടിബാഹന്തീ**തി അട്ഠ ഭിക്ഖുനിയോ വുഡ്ഢപടിപാടിയാവ ഗണ്ഹന്തിയോ ആഗതപടിപാടിം പടിബാഹന്തി, നാഞ്ഞാതി അത്ഥോ. **അനുവാദം പട്ഠപേന്തീ**തി ഇസ്സരിയം പവത്തേന്തീതി അത്ഥം വദന്തി.

൪൩൦. **ഭിക്ഖുദൂതേനാ**തി ഭിക്ഖുനാ ദൂതഭൂതേന. **സിക്ഖമാനദൂതേനാ**തി സിക്ഖമാനായ ദൂതായ.

൪൩൮. **ന സമ്മതീ**തി നപ്പഹോതി. **നവകമ്മ**ന്തി ‘‘നവകമ്മം കത്വാ വസതൂ’’തി അപലോകേത്വാ സങ്ഘികഭൂമിയാ ഓകാസദാനം.

൪൩൯-൪൦. **സന്നിസിന്നഗബ്ഭാ**തി ദുവിഞ്ഞേയ്യഗബ്ഭാ. **മഹിലാതിത്ഥേ**തി ഇത്ഥീനം സാധാരണതിത്ഥേ.

ഭിക്ഖുനീഉപസമ്പദാനുജാനനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭിക്ഖുനിക്ഖന്ധകവണ്ണനായോ നിട്ഠിതോ.

൨൨. പഞ്ചസതികക്ഖന്ധകോ

ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകസിക്ഖാപദകഥാവണ്ണനാ

൪൩൭. പഞ്ചസതികക്ഖന്ധകേ പാളിയം **"അപാവുസോ, അമ്ഹാകം സത്ഥാരം ജാനാസീ"**തി ഇദം ഥേരോ സയം ഭഗവതോ പരിനിബ്ബുതഭാവം ജാനന്തോപി അത്തനാ സഹഗതഭിക്ഖുപരിസായ ഞാപനത്ഥമേവ, സുഭദ്ദസ്സ വുഡ്ഢപബ്ബജിതസ്സ സാസനസ്സ പടിപക്ഖവചനം ഭിക്ഖൂനം വിഞ്ഞാപനത്ഥഞ്ച ഏവം പുച്ഛി. സുഭദ്ദോ ഹി കുസിനാരായം ഭഗവതി അഭിപ്പസന്നായ ഖത്തിയാദിഗഹട്ഠപരിസായ മജ്ഝേ ഭഗവതോ പരിനിബ്ബാനം സുത്വാ ഹട്ഠപഹട്ഠോപി ഭയേന പഹട്ഠാകാരം വാചായ പകാസേതും ന സക്ഖിസ്സതി, ഇധേവ പന വിജനപദേസേ സുത്വാ യഥാജ്ഝാസയം അത്തനോ പാപലദ്ധിം പകാസേസ്സതി, തതോ തമേവ പച്ചയം ദസ്സേത്വാ ഭിക്ഖൂ സമുസ്സാഹേത്വാ ധമ്മവിനയസങ്ഗഹം കാരേത്വാ ഏതസ്സ പാപഭിക്ഖുസ്സ, അഞ്ഞേസഞ്ച ഈദിസാനം മനോരഥവിഘാതം, സാസനട്ഠിതിഞ്ച കരിസ്സാമീതി ജാനന്തോവ തം പുച്ഛീതി വേദിതബ്ബം. തേനേവ ഥേരോ "ഏകമിദാഹം, ആവുസോ, സമയ"ന്തിആദിനാ സുഭദ്ദവചനമേവ ദസ്സേത്വാ ധമ്മവിനയം സങ്ഗായാപേസി. **നാനാഭാവോ**തി സരീരേന നാനാദേസഭാവോ, വിപ്പവാസോതി അത്ഥോ. **വിനാഭാവോ**തി മരണേന വിയുജ്ജനം. **അഞ്ഞഥാഭാവോ**തി ഭവന്തരൂപഗമനേന അഞ്ഞാകാരപ്പത്തി.

൪൩൮. **"ആകങ്ഖമാനോ...പേ॰... സമൂഹനേയ്യാ"**തി ഇദം ഭഗവാ മയാ "ആകങ്ഖമാനോ"തി വുത്തത്താ ഏകസിക്ഖാപദമ്പി സമൂഹനിതബ്ബം അപസ്സന്താ, സമൂഹനേ ച ദോസം ദിസ്വാ ധമ്മസങ്ഗഹകാ ഭിക്ഖൂ "അപഞ്ഞത്തം ന പഞ്ഞാപേസ്സാമ, പഞ്ഞത്തം ന സമുച്ഛിന്ദിസ്സാമാ"തിആദിനാ പുന "പഞ്ഞത്തിസദിസായ അകുപ്പായ കമ്മവാചായ സാവേത്വാ സമാദായ വത്തിസ്സന്തി, തതോ യാവ സാസനന്തരധാനാ അപ്പടിബാഹിയാനി സിക്ഖാപദാനി ഭവിസ്സന്തീ"തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന അവോചാതി ദട്ഠബ്ബം. തേനേവ മഹാഥേരാപി തഥേവ പടിപജ്ജിംസു.

ഗിഹിഗതാനീതി ഗിഹീസു ഗതാനി. ഖത്തിയമഹാസാരാദിഗിഹീഹി ഞാതാനീതി അത്ഥോ. ചിതകധൂമകാലോ അത്തനോ പവത്തിപരിയോസാനഭൂതോ ഏതസ്സാതി **ധൂമകാലികം**.

൪൪൧. **ഓളാരികേ നിമിത്തേ കരിയമാനേപീ**തി "ആകങ്ഖമാനോ, ആനന്ദ, തഥാഗതോ കപ്പം വാ തിട്ഠേയ്യ കപ്പാവസേസം വാ"തി ഏവം ഥൂലതരേ "തിട്ഠതു, ഭഗവാ, കപ്പ"ന്തി യാചനഹേതുഭൂതേ ഓകാസനിമിത്തേ കമ്മേ കരിയമാനേ. **മാരേന പരിയുട്ഠിതചിത്തോ**തി മാരേന ആവിട്ഠചിത്തോ.

൪൪൫. **ഉജ്ജവനികായാ**തി പടിസോതഗാമിനിയാ. കുച്ഛിതോ ലവോ ഛേദോ വിനാസോ **കുലവോ,** നിരത്ഥകവിനിയോഗോ. തം ന ഗച്ഛന്തീതി **ന കുലവം ഗമേന്തി**.

ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകസിക്ഖാപദകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഞ്ചസതികക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

൮൨. സത്തസതികക്ഖന്ധകോ

ദസവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൪൪൬. സത്തസതികക്ഖന്ധകേ **ഭിക്ഖഗ്ഗേനാ**തി ഭിക്ഖുഗണനായ. **മഹീ**തി ഹിമം.

൪൪൭. **അവിജ്ജാനിവുതാ**തി അവിജ്ജാനീവരണേന നിവുതാ പടിച്ഛന്നാ. **അവിദ്ദസൂ**തി അഞ്ഞാണിനോ. **ഉപക്കിലേസാ വുത്താ**തി തേസം സമണബ്രാഹ്മണാനം ഏതേ സുരാപാനാദയോ ഉപക്കിലേസാതി വുത്താ. നേത്തിയാ തണ്ഹായ സഹിതാ **സനേത്തികാ**.

൪൫൦-൧. **അഹോഗങ്ഗോ**തി തസ്സ പബ്ബതസ്സ നാമം. **പടികച്ചേവ ഗച്ഛേയ്യ**ന്തി യത്ഥ നം അധികരണം വൂപസമിതും ഭിക്ഖൂ സന്നിപതിസ്സന്തി, തത്ഥാഹം പഠമമേവ ഗച്ഛേയ്യം. **സമ്ഭാവേസു**ന്തി സമ്പാപുണിംസു.

൪൫൨. **അലോണിക**ന്തി ലോണരഹിതം ഭത്തം, ബ്യഞ്ജനം വാ. **ആസുതാ**തി സബ്ബസമ്ഭാരസജ്ജിതാ, ''അസുത്താ''തി വാ പാഠോ.

൪൫൩. **ഉജ്ജവിംസൂ**തി നാവായ പടിസോതം ഗച്ഛിംസു. **പാചീനകാ**തി പുരത്ഥിമദിസായ ജാതത്താ വജ്ജിപുത്തകേ സന്ധായ വുത്തം. **പാവേയ്യകാ**തി പാവേയ്യദേസവാസിനോ.

൪൫൪. **നനു ത്വം, ആവുസോ, വുഡ്ഢോ**തി നനു ത്വം ഥേരോ നിസ്സയമുത്തോ, കസ്മാ തം ഥേരോ പണാമേസീതി ഭേദവചനം വദന്തി. **ഗരുനിസ്സയം ഗണ്ഹാമാ**തി നിസ്സയമുത്താപി മയം ഏകം സമ്ഭാവനീയഗരും നിസ്സയഭൂതം ഗഹേത്വാവ വസിസ്സാമാതി അധിപ്പായോ.

൪൫൬. **മൂലാദായകാ**തി പഠമം ദസവത്ഥൂനം ദായകാ, ആവാസികാതി അത്ഥോ. **പഥബ്യാ സങ്ഘത്ഥേരോ**തി ലോകേ സബ്ബഭിക്ഖൂനം തദാ ഉപസമ്പദായ വുഡ്ഢോ. **സുഞ്ഞതാവിഹാരേനാ**തി സുഞ്ഞതാമുഖേന അധിഗതഫലസമാപത്തിം സന്ധായ വദതി.

൪൫൭. **സുത്തവിഭങ്ഗേ**തി പദഭാജനീയേ. ഇദഞ്ച ''യോ പന ഭിക്ഖു സന്നിധികാരകം ഖാദനീയം വാ ഭോജനീയം വാ''തി (പാചി॰ ൨൫൩) സുത്തേ യാവകാലികസ്സേവ പരാമട്ഠത്താ സിങ്ഗീലോണസ്സ യാവജീവികസ്സ സന്നിധികതസ്സ ആമിസേന സദ്ധിം പരിഭോഗേ പാചിത്തിയം വിഭങ്ഗനയേനേവ സിജ്ഝതീതി വുത്തം, തം പന പാചിത്തിയം വിഭങ്ഗേ ആഗതഭാവം സാധേതും **''കഥം സുത്തവിഭങ്ഗേ''**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ ഹി ലോണമേത്ഥ സന്നിധികതം, ന ഖാദനീയം ഭോജനീയന്തി ലോണമിസ്സഭോജനേ വജ്ജിപുത്തകാ അനവജ്ജസഞ്ഞിനോ അഹേസും. തഥാസഞ്ഞീനമ്പി നേസം ആപത്തിദസ്സനത്ഥം ''സന്നിധികാരേ അസന്നിധികാരസഞ്ഞീ''തി ഇദം സുത്തവിഭങ്ഗം ഉദ്ധടന്തി വേദിതബ്ബം.

തേന സദ്ധിന്തി പുരേപടിഗ്ഗഹിതലോണേന സദ്ധിം. **ദുക്കടേനേത്ഥ ഭവിതബ്ബ**ന്തി ''യാവകാലികേന, ഭിക്ഖവേ, യാവജീവികം പടിഗ്ഗഹിത''ന്തി അവത്വാ

‘‘തദഹുപടിഗ്ഗഹിത’’ന്തി വചനസാമത്ഥിയതോ പുരേപടിഗ്ഗഹിതം യാവജീവികം യാവകാലികേന സദ്ധിം സമ്ഭിന്നരസം കാലേപി ന കപ്പതീതി സിജ്ഝതി, തത്ഥ ദുക്കടേന ഭവിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. **ദുക്കടേനപി ന ഭവിതബ്ബ**ന്തി യദി ഹി സന്നിധികാരപച്ചയാ ദുക്കടം മഞ്ഞഥ, യാവജീവികസ്സ ലോണസ്സ സന്നിധിദോസാഭാവാ ദുക്കടേന ന ഭവിതബ്ബം, അഥ ആമിസേന സമ്ഭിന്നരസസ്സ തസ്സ ആമിസഗതികത്താ ദുക്കടം മാ മഞ്ഞഥ. തദാ ച ഹി പാചിത്തിയേനേവ ഭവിതബ്ബം ആമിസത്തുപഗമനതോതി അധിപ്പായോ. **ന ഹി ഏത്ഥ യാവജീവിക**ന്തിആദിനാപി ദുക്കടാഭാവം സമത്ഥേതി.

പാളിയം **രാജഗഹേ സുത്തവിഭങ്ഗേ**തിആദീസു സബ്ബത്ഥ സുത്തേ ച വിഭങ്ഗേ ചാതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. തസ്സ തസ്സ വികാലഭോജനാദിനോ സുത്തേപി പടിക്ഖിത്തത്താ വിനയസ്സ അതിസരണം അതിക്കമോ **വിനയാതിസാരോ**. **‘‘നിസീദനം നാമ സദസം വുച്ചതീതി ആഗത’’**ന്തി ഇദം വിഭങ്ഗേ ച ആഗതദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **തം പമാണം കരോന്തസ്സാ**തി സുഗതവിദത്ഥിയാ വിദത്ഥിത്തയപ്പമാണം കരോന്തസ്സ, ദസായ പന വിദത്ഥിദ്വയപ്പമാണം കതം. അദസകമ്പി നിസീദനം വട്ടതി ഏവാതി അധിപ്പായോ. സേസമിധ ഹേട്ഠാ സബ്ബത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

ദസവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സത്തസതികക്ഖന്ധകവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

ചൂളവഗ്ഗവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

പരിവാരവണ്ണനാ

മഹാവഗ്ഗോ

പഞ്ഞത്തിവാരവണ്ണനാ

൧. വിസുദ്ധപരിവാരസ്സ സീലക്ഖന്ധാദിധമ്മക്ഖന്ധസരീരസ്സ ഭഗവതോ വിനയപരിയത്തിസാസനേ ഖന്ധകാനം അനന്തരം പരിവാരോതി യോ വിനയോ സങ്ഗഹം സമാരുള്ഹോ, തസ്സ ദാനി അനുത്താനത്ഥവണ്ണനം കരിസ്സാമീതി യോജനാ.

സമന്തചക്ഖുനാതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന. **അതിവിസുദ്ധേന മംസചക്ഖുനാ**തി രത്തിന്ദിവം സമന്താ യോജനപ്പമാണേ അതിസുഖുമാനിപി രൂപാനി പസ്സനതോ അതിവിയ പരിസുദ്ധേന പസാദചക്ഖുനാ. ''അത്ഥി തത്ഥ പഞ്ഞത്തീ''തിആദീസു അത്ഥി നു ഖോ തത്ഥ പഞ്ഞത്തീതിആദിനാ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോതി ആഹ **''തത്ഥ പഞ്ഞത്തി…പേ॰… കേനാഭതന്തി പുച്ഛാ''**തി.

൨. **പുച്ഛാവിസ്സജ്ജനേ**തി പുച്ഛായ വിസ്സജ്ജനേ. **വിനീതകഥാ**തി വിനീതവത്ഥുകഥാ, അയമേവ വാ പാഠോ.

ദ്വങ്ഗികേന ഏകേന സമുട്ഠാനേനാതി അങ്ഗദ്വയസമുദായഭൂതേന ഏകേന. അങ്ഗദ്വയവിമുത്തസ്സ സമുട്ഠാനസ്സ അഭാവേപി തേസു ഏകേനങ്ഗേന വിനാ അയം ആപത്തി ന ഹോതീതി ദസ്സനത്ഥമേവ ''ഏകേന സമുട്ഠാനേനാ''തി വുത്തം. ഇദാനി തേസു ദ്വീസു അങ്ഗേസു പധാനങ്ഗം ദസ്സേതുമാഹ **''ഏത്ഥ ഹി ചിത്തം അങ്ഗം ഹോതീ''**തിആദി. യസ്മാ പന മഗ്ഗേനമഗ്ഗപ്പടിപത്തിസങ്ഖാതായ കായവിഞ്ഞത്തിയാ സേവനചിത്തേനേവ സമ്ഭവേ സതി അയം തം അങ്ഗദ്വയം ഉപാദായ ഭഗവതാ പഞ്ഞത്താ ആപത്തിസമ്മുതി ഹോതി, നാസതി. തസ്മാ തം ചിത്തം കായവിഞ്ഞത്തിസങ്ഖാതസ്സ കായസ്സ അങ്ഗം കാരണം ഹോതി, ന ആപത്തിയാ. തസ്സ പന തംസമുട്ഠിതകായോ ഏവ അങ്ഗം അബ്യവഹിതകാരണം, ചിത്തം പന കാരണകാരണന്തി അധിപ്പായോ. ഏവം ഉപരിപി സബ്ബത്ഥ ചിത്തങ്ഗയുത്തസമുട്ഠാനേസു അധിപ്പായോ വേദിതബ്ബോ. ''ഏകേന സമുട്ഠാനേന സമുട്ഠാതീ''തിആദിപരിവാരവചനേനേവ ആപത്തിയാ അകുസലാദിപരമത്ഥസഭാവതാ പാളിഅട്ഠകഥാസു പരിയായതോവ വുത്താ, സമ്മുതിസഭാവാ ഏവ ആപത്തീതി സിജ്ഝതി സമുട്ഠാനസമുട്ഠിതാനം ഭേദസിദ്ധിതോതി ഗഹേതബ്ബം. **ഇമമത്ഥം സന്ധായാ**തി ആപന്നായ പാരാജികാപത്തിയാ കേഹിചിപി സമഥേഹി അനാപത്തിഭാവാപാദനസ്സ അസക്കുണേയ്യത്തസങ്ഖാതമത്ഥം സന്ധായ.

൩. **പോരാണകേഹി മഹാഥേരേഹീ**തി സങ്ഗീതിത്തയതോ പച്ഛാ പോത്ഥകസങ്ഗീതികാരകേഹി ഛളഭിഞ്ഞാപടിസമ്ഭിദാദിഗുണസമുജ്ജലേഹി മഹാഥേരേഹി. ചതുത്ഥസങ്ഗീതിസദിസാ ഹി **പോത്ഥകാരോഹസങ്ഗീതി**.

൧൮൮. **മഹാവിഭങ്ഗേ**തി ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗേ. **സോളസ വാരാ ദസ്സിതാ**തി യേഹി വാരേഹി ആദിഭൂതേഹി ഉപലക്ഖിതത്താ അയം സകലോപി പരിവാരോ സോളസപരിവാരോതി വോഹരീയതി, തേ സന്ധായ വദതി.

പഞ്ഞത്തിവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സമുട്ഠാനസീസവണ്ണനാ

൨൭൭. പാളിയം **നിബ്ബാനഞ്ചേവ പഞ്ഞത്തീ**തി എത്ഥ യസ്മാ സങ്ഖതധമ്മേ ഉപാദായ പഞ്ഞത്താ സമ്മുതിസച്ചഭൂതാ പുഗ്ഗലാദിപഞ്ഞത്തി പരമത്ഥതോ അവിജ്ജമാനത്താ ഉപ്പത്തിവിനാസയുത്തവത്ഥുധമ്മനിയതേന അനിച്ചദുക്ഖലക്ഖണദ്വയേന യുത്താതി വത്തും അയുത്താ, കാരകവേദകാദിരൂപേന പന പരികപ്പിതേന അത്തസഭാവേന വിരഹിതത്താ ''അനത്താ''തി വത്തും യുത്താ. തസ്മാ അയം പഞ്ഞത്തിപി അസങ്ഖതത്തസാമഞ്ഞതോ വത്ഥുഭൂതേന നിബ്ബാനേന സഹ **''അനത്താ ഇതി നിച്ഛയാ''**തി വുത്താ. അവിജ്ജമാനാപി ഹി സമ്മുതി കേനചി പച്ചയേന അകതത്താ അസങ്ഖതാ ഏവാതി.

കരുണാസീതലത്തം, പഞ്ഞാപഭാസിതത്തഞ്ച ഭഗവതോ ദസ്സേതും **''ബുദ്ധചന്ദേ, ബുദ്ധാദിച്ചേ''**തി ഏതം ഉഭയം വുത്തം. ഹായതി ഏതേനാതി ഹാനി, ദുക്ഖസ്സ ഹാനി **ദുക്ഖഹാനി,** സബ്ബദുക്ഖാപനൂദനകാരണന്തി അത്ഥോ. **പിടകേ തീണി ദേസയീ**തി യസ്മാ അഞ്ഞേപി മഹാവീരാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ സദ്ധമ്മം ദേസയന്തി, തസ്മാ അങ്ഗീരസോ പിടകാനി തീണി ദേസയീതി യോജനാ. **മഹാഗുണ**ന്തി മഹാനിസംസം. **ഏവം നീയതി സദ്ധമ്മോ**തി യദി വിനയപരിയത്തി അപരിഹീനാ തിട്ഠതി, ഏവം സതി പടിപത്തിപടിവേധസദ്ധമ്മോപി നീയതി പവത്തീയതി, ന പരിഹായതീതി അത്ഥോ.

വിനയപരിയത്തി പന കഥം തിട്ഠതീതി ആഹ **''ഉഭതോ ചാ''**തിആദി. പരിവാരേന ഗന്ഥിതാ തിട്ഠതീതി യോജേതബ്ബം. **തസ്സേവ പരിവാരസ്സാ**തി തസ്മിം ഏവ പരിവാരേ. **സമുട്ഠാനം നിയതോ കത**ന്തി ഏകച്ചം സമുട്ഠാനേന നിയതം കതം. തസ്മിം പരിവാരേ കിഞ്ചി സിക്ഖാപദം നിയതസമുട്ഠാനം അഞ്ഞേഹി അസാധാരണം, തം പകാസിതന്തി അത്ഥോ.

സമ്ഭേദം നിദാനഞ്ചഞ്ഞന്തി സമ്ഭേദോ സിക്ഖാപദാനം അഞ്ഞമഞ്ഞസമുട്ഠാനേന സംകിണ്ണതാ, നിദാനഞ്ച പഞ്ഞത്തിട്ഠാനം, അഞ്ഞം പുഗ്ഗലാദിവത്ഥാദി ച. **സുത്തേ ദിസ്സന്തി ഉപരീ**തി ഹേട്ഠാ വുത്തേ, ഉപരി വക്ഖമാനേ ച പരിവാരസുത്തേ ഏവ ദിസ്സന്തി. യസ്മാ ച ഏവം, തസ്മാ സകലസാസനാധാരസ്സ വിനയസ്സ ഠിതിഹേതുഭൂതം പരിവാരം സിക്ഖേതി, ഏവമേത്ഥ യോജനാ ദട്ഠബ്ബാ.

സമ്ഭിന്നസമുട്ഠാനാനീതി അഞ്ഞേഹി സാധാരണസമുട്ഠാനാനി. **ആദിമ്ഹി താവ പുരിമനയേ**തി സബ്ബപഠമേ പഞ്ഞത്തിവാരേ ആഗതനയം സന്ധായ വദതി, തത്ഥ പന പഞ്ഞത്തിവാരേ ''പഠമം പാരാജികം കത്ഥ പഞ്ഞത്തന്തി, വേസാലിയം പഞ്ഞത്ത''ന്തിആദിനാ (പരി॰ ൧) നിദാനമ്പി ദിസ്സതി ഏവ. **പരതോ**തി ആഗതഭാവം പന സന്ധായ പരതോ ആഗതേ സുത്തേ ദിസ്സതീതി വേദിതബ്ബന്തി വുത്തം. **തസ്സാ**തി ഉഭതോവിഭങ്ഗപരിയാപന്നസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ.

൨൭൮. **അനിയതാ പഠമികാ**തി ആപത്തിം അപേക്ഖിത്വാവ ഇത്ഥിലിങ്ഗം കതം, പഠമാനിയതം സിക്ഖാപദന്തി അത്ഥോ. പാളിയം **നാനുബന്ധേ പവത്തിനി**ന്തി വുട്ഠാപിതം പവത്തിനിം അനനുബന്ധനസിക്ഖാപദം.

൳൬൦. ഏളകലോമസിക്ഖാപദവത്ഥുസ്മിം "ഭിക്ഖുനിയോ ഏളകലോമാനി ധോവന്തിയോ രജന്തിയോ വിജടേന്തിയോ രിഞ്ചന്തി ഉദ്ദേസം പരിപുച്ഛ"ന്തി (പാരാ॰ ൫൭൬) ആഗതത്താ ഇമം രിഞ്ചന്തി-പദം ഗഹേത്വാ സിക്ഖാപദം ഉപലക്ഖിതന്തി ദസ്സേന്തോ **"വിഭങ്ഗേ 'രിഞ്ചന്തി ഉദ്ദേസ'ന്തി ആഗതം ഏളകലോമധോവാപനസിക്ഖാപദ"**ന്തി ആഹ.

വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദന്തി അസമയേ വസ്സികസാടികപരിയേസനസിക്ഖാപദം (പാരാ॰ ൬൨൬ ആദയോ). **രതനസിക്ഖാപദ**ന്തി രതനം വാ രതനസമ്മതം വാ പടിസാമനസിക്ഖാപദം (പാചി॰ ൫൦൨ ആദയോ).

൳൬൫. പാളിയം **ബുദ്ധഞാണേനാ**തി പടിവിദ്ധസബ്ബഞ്ഞുതഞാണേന.

൳൬൭. **"ന ദേസേന്തി തഥാഗതാ"**തി ഏതേന ഛത്തപാണിസ്സ ധമ്മദേസനാപടിക്ഖേപം ദസ്സേതി.

൳൬൯. **അകത**ന്തി അഞ്ഞേഹി അമിസ്സീകതം, നിയതസമുട്ഠാനന്തി അത്ഥോ. **അകത**ന്തി വാ പുബ്ബേ അനാഗതം, അഭിനവന്തി അത്ഥോ.

൳൭൦. സമുട്ഠാനഞ്ഹി സങ്ഖേപന്തി ഏത്ഥ സങ്ഖിപന്തി സങ്ഗയ്ഹന്തി സദിസസമുട്ഠാനാനി ഏത്ഥാതി സങ്ഖേപോ, സമുട്ഠാനസീസം. നേതി വിനേതി കായവചീദുച്ചരിതന്തി നേത്തി, വിനയപാളി, സാ ഏവ ധമ്മോതി നേത്തിധമ്മോതി ആഹ **"വിനയപാളിധമ്മസ്സാ"**തി.

സമുട്ഠാനസീസവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അന്തരപേയ്യാലം

കതിപുച്ഛാവാരവണ്ണനാ

൨൭൧. **കതി ആപത്തിയോ**തി പാരാജികാദീസു പഞ്ചസു ആപത്തീസു മേഥുനാദിന്നാദാനാദിഅന്തോഗധഭേദം അപേക്ഖിത്വാ ജാതിവസേന ഏകത്തം ആരോപേത്വാ പുച്ഛാ കതാ. **കതി ആപത്തിക്ഖന്ധാ**തി അന്തോഗധഭേദം അപേക്ഖിത്വാ പച്ചേകം രാസട്ഠേനാതി ഏത്തകമേവേത്ഥ ഭേദോ. **വിനീതാനിയേവ വിനീതവത്ഥൂനീ**തി ആപത്തിതോ വിരമണാനി ഏവ അവിപ്പടിസാരപാമോജ്ജാദിധമ്മാനം കാരണത്താ വത്ഥൂനീതി വിനീതവത്ഥൂനി, താനി ഏത്ഥ അത്ഥതോ വിരതിആദിഅനവജ്ജധമ്മാ ഏവ. **വേരം മണതീ**തി വേരഹേതുത്താ ''വേര''ന്തി ലദ്ധനാമം രാഗാദിഅകുസലപക്ഖം വിനാസേതി.

ധമ്മസ്സവനഗ്ഗം ഭിന്ദിത്വാ ഗച്ഛതീതി ബഹൂസു ഏകതോ നിസീദിത്വാ ധമ്മം സുണന്തേസു തം ധമ്മസ്സവനസമാഗമം കോപേത്വാ ഉട്ഠായ ഗച്ഛതി. **അനാദരോ വാ**തി തുസ്സിതബ്ബട്ഠാനേ തുട്ഠിം, സംവിജിതബ്ബട്ഠാനേ സംവേഗഞ്ച അപവേദേന്തോ ഏവ. **കായപാഗബ്ഭിയ**ന്തി ഉന്നതിവസേന പവത്തനകായാനാചാരം.

൨൭൪. മേത്തായ സമ്ഭൂതം **മേത്തം,** കായകമ്മം. **ഉഭയേഹിപീ**തി നവകേഹി, ഥേരേഹി ച. **പിയം കരോതീ**തി തം പുഗ്ഗലം പേമട്ഠാനം കരോതി, കേസന്തി ആഹ **''സബ്രഹ്മചാരീന''**ന്തി.

പുഗ്ഗലം പടിവിഭജിത്വാ ഭുഞ്ജതീതി പകതേന സമ്ബന്ധോ. തമേവ പുഗ്ഗലപടിവിഭാഗം ദസ്സേതും **''അസുകസ്സാ''**തിആദി വുത്തം.

ഭുജിസ്സഭാവകരണതോതി തണ്ഹാദാസബ്യതോ മോചേത്വാ സമഥവിപസ്സനാസു സേരിവിഹാരിതാകരണതോതി അത്ഥോ. **നിയ്യാതീ**തി പവത്തതി. സമ്മാദുക്ഖക്ഖയായ സംവത്തതീതി അത്ഥോ.

കതിപുച്ഛാവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഛആപത്തിസമുട്ഠാനവാരവണ്ണനാ

൨൭൫. **പഠമേന ആപത്തിസമുട്ഠാനേനാ**തി കേവലം കായേന. പാരാജികാപത്തിയാ ഏകന്തസചിത്തകസമുട്ഠാനത്താ **''ന ഹീതി വത്തബ്ബ''**ന്തി വുത്തം. സങ്ഘാദിസേസാദീനം ദുക്കടപരിയോസാനാനം പഞ്ചന്നം അചിത്തകാനമ്പി സമ്ഭവതോ **''സിയാ''**തി വുത്തം, ആപജ്ജനം സിയാ ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. ഹീനുക്കട്ഠേഹി ജാതിആദീഹി ഓമസനേ ഏവ ദുബ്ഭാസിതസ്സ പഞ്ഞത്തത്താ സാ ഏകന്തവാചാചിത്തസമുട്ഠാനാ ഏവാതി.

ദുതിയസമുട്ഠാനനയേ വാചായ ഏവ സമാപജ്ജിതബ്ബപാടിദേസനീയസ്സ അഭാവാ **''ന ഹീ''**തി വുത്തം.

തതിയേ പന വോസാസമാനരൂപം ഭിക്ഖുനിം കായവാചാഹി അനപസാദനപച്ചയാ പാടിദേസനീയസമ്ഭവതോ **''സിയാ''**തി വുത്തം.

ഓമസനേ പാചിത്തിയസ്സ അദിന്നാദാനസമുട്ഠാനത്തേപി തപ്പച്ചയാ പഞ്ഞത്തസ്സ ദുബ്ഭാസിതസ്സ പഞ്ചമേനേവ സമുപ്പത്തീതി ദസ്സേതും ചതുത്ഥവാരേ **"ദുബ്ഭാസിതം ആപജ്ജേയ്യാതി ന ഹീതി വത്തബ്ബ"**ന്തി വത്വാ പഞ്ചമവാരേ **"സിയാതി വത്തബ്ബ"**ന്തി വുത്തം. കായവികാരേനേവ ഓമസന്തസ്സ പനേത്ഥ ദുബ്ഭാസിതഭാവേപി കായകീളാഭാവാഭാവതോ ദുക്കടമേവാതി ദട്ഠബ്ബം.

ഛട്ഠവാരേ പന വിജ്ജമാനോപി കായോ ദുബ്ഭാസിതസ്സ അങ്ഗം ന ഹോതി, പഞ്ചമസമുട്ഠാനേ ഏവ ഛട്ഠമ്പി പവിസതീതി ദസ്സേതും **"ന ഹീ"**തി പടിക്ഖിത്തം, ന പന തത്ഥ സബ്ബഥാ ദുബ്ഭാസിതേന അനാപത്തീതി ദസ്സേതും. ന ഹി ദവകമ്യതായ കായവാചാഹി ഓമസന്തസ്സ ദുബ്ഭാസിതാപത്തി ന സമ്ഭവതി. യഞ്ഹി പഞ്ചമേനേവ സമാപജ്ജതി, തം ഛട്ഠേനപി സമാപജ്ജതി ഏവ ധമ്മദേസനാപത്തി വിയാതി ഗഹേതബ്ബം. സേസം സമുട്ഠാനവാരേ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

ഛആപത്തിസമുട്ഠാനവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കതാപത്തിവാരവണ്ണനാ

൨൭൭. ദുതിയേ പന കതിവാരേ പഠമസമുട്ഠാനേന ആപജ്ജിതബ്ബാനം ആപത്തീനം ലഹുദസ്സനസുഖത്ഥം കുടികാരാദീനി ഏവ സമുദ്ധടാനി, ന അഞ്ഞേസം അഭാവാ, സഞ്ചരിത്താദീനമ്പി വിജ്ജമാനത്താ. ഏവം ദുതിയസമുട്ഠാനാദീസുപി. **"കപ്പിയസഞ്ഞീ"**തി ഇമിനാ അചിത്തകത്തം ദസ്സേതി. **"കുടിം കരോതീ"**തി ഇമിനാ വചീപയോഗാഭാവം. ഉഭയേനാപി കേവലം കായേനേവ ദുക്കടാദീനം സമ്ഭവം ദസ്സേതി. ഏവം ഉപരിപി യഥാനുരൂപം കാതബ്ബം.

"ഏകേന സമുട്ഠാനേന സമുട്ഠഹന്തീ"തി ഇദം ഇധ വിസേസേത്വാ ദസ്സിതാനം കായതോവ സമുട്ഠിതാനം വസേന വുത്തം, അവിസേസതോ പന താ ആപത്തിയോ ഇതരസമുട്ഠാനേഹിപി യഥാരഹം സമുട്ഠഹന്തി ഏവ. ഏവം ഉപരിപി.

"തിണവത്ഥാരകേന ചാ"തി ഇദം സങ്ഘാദിസേസവജ്ജിതാനം ചതുന്നം ആപത്തീനം വസേന വുത്തം.

൨൭൯. **സംവിദഹിത്വാ കുടിം കരോതീ**തി വാചായ സംവിദഹതി, സയഞ്ച കായേന കരോതീതി അത്ഥോ.

കതാപത്തിവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആപത്തിസമുട്ഠാനഗാഥാവണ്ണനാ

൨൮൫. തതിയോ പന ഗാഥാവാരോ ദുതിയവാരേന വുത്തമേവത്ഥം സങ്ഗഹേത്വാ ദസ്സേതും വുത്തോ. തത്ഥ കായോവ കായികോതി വത്തബ്ബേ വചനവിപല്ലാസേന **"കായികാ"**തി വുത്തം. തേനാഹ **"തേന സമുട്ഠിതാ"**തി, കായോ സമുട്ഠാനം അക്ഖാതോതി അത്ഥോ.

വിവേകദസ്സിനാതി സബ്ബസങ്ഖതവിവിത്തത്താ, തതോ വിവിത്തഹേതുത്താ ച നീവരണവിവേകഞ്ച നിബ്ബാനഞ്ച ദസ്സനസീലേന. **വിഭങ്ഗകോവിദാ**തി ഉഭതോവിഭങ്ഗകുസലാതി ആലപനം. ഇധ പനേവം അഞ്ഞോ പുച്ഛന്തോ നാമ നത്ഥി, **ഉപാലിത്ഥേരോ** സയമേവ അത്ഥം പാകടം കാതും പുച്ഛാവിസജ്ജനഞ്ച അകാസീതി ഇമിനാ നയേന സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ആപത്തിസമുട്ഠാനഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വിപത്തിപച്ചയവാരവണ്ണനാ

൨൮൪. ചതുത്ഥേ പന വിപത്തിപച്ചയവാരേ **സീലവിപത്തിപച്ചയാ**തി സീലവിപത്തിപഅച്ഛാദനപച്ചയാ.

൨൮൫. **ദിട്ഠിവിപത്തിപച്ചയാ**തി ദിട്ഠിവിപത്തിയാ അപ്പടിനിസ്സജ്ജനപച്ചയാ.

൨൮൭. **ആജീവവിപത്തിപച്ചയാ**തി ഏത്ഥ ആഗമ്മ ജീവന്തി ഏതേനാതി ആജീവോ, ചതുപച്ചയോ, സോവ മിച്ഛാപത്തിയാ വിപന്നത്താ വിപത്തീതി **ആജീവവിപത്തി,** തസ്സാ ആജീവവിപത്തിയാ ഹേതു, തദുപ്പാദനതപരിഭോഗനിമിത്തന്തി അത്ഥോ.

വിപത്തിപച്ചയവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധികരണപച്ചയവാരവണ്ണനാ

൨൯൩. പഞ്ചമേ അധികരണപച്ചയവാരേ **കിച്ചാധികരണപച്ചയാ**തി അപലോകനവചനഞത്തികമ്മവാചാസങ്ഖതകമ്മവാചാപച്ചയാ. **പഞ്ചാ**തി ഏത്ഥ അധമ്മികകതികാദിം അപലോകേത്വാ കരോന്താനം അനിമിത്തന്തി അത്ഥോ. പഞ്ചമേ അധികരണപച്ചയവാരേ കിച്ചാധികരണപച്ചയാ അപലോകനാവസാനേ ദുക്കടം, അധിപ്പായാദിനാ ഞത്തികമ്മാദിം കരോന്താനം ഥുല്ലച്ചയാദി ച സങ്ഗയ്ഹതീതി ദട്ഠബ്ബം. **അവസേസാ ആപത്തിയോ**തി സോതാപത്തിഫലസമാപത്തിആദയോ. **"നത്ഥഞ്ഞാ ആപത്തിയോ"**തി ഇദം വിപത്തിആദിഭാഗിനിയോ സാവജ്ജാപത്തിയോ സന്ധായ വുത്തം.

അധികരണപച്ചയവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സമഥഭേദം

അധികരണപരിയായവാരവണ്ണനാ

൨൯൩. ഛട്ഠേ പരിയായവാരേ **അലോഭോ പുബ്ബങ്ഗമോ**തിആദി സാസനട്ഠിതിയാ അവിപരീതതോ ധമ്മവാദിസ്സ വിവാദം സന്ധായ വുത്തം. **അട്ഠാരസ ഭേദകരവത്ഥൂനി ഠാനാനീ**തി ധമ്മാദീസു അധമ്മോതിആദിനാ ഗഹേത്വാ ദീപനാനി ഇധേവ ഭേദകരവത്ഥൂനി, താനി ഏവ കായകലഹാദിവിവാദസ്സ കാരണത്താ **ഠാനാനി,** ഓകാസത്താ **വത്ഥൂനി,** ആധാരത്താ **ഭൂമിയോ**തി ച വുത്താനി. **അബ്യാകതഹേതൂ**തി അസേക്ഖാനം വിവാദം സന്ധായ വുത്തം. **ദ്വാദസ മൂലാനീ**തി കോധോ ഉപനാഹോ, മക്ഖോ പലാസോ, ഇസ്സാ മച്ഛരിയം, മായാ സാഠേയ്യം, പാപിച്ഛതാ മഹിച്ഛതാ, സന്ദിട്ഠിപരാമാസിതാ ആധാനഗ്ഗാഹീദുപ്പടിനിസ്സഗ്ഗിതാനീതി ഇമേസം ഛന്നം യുഗളാനം വസേന ഛ ധമ്മാ ചേവ ലോഭാദയോ ഛ ഹേതൂ ചാതി ദ്വാദസ ധമ്മാ വിവാദാധികരണസ്സ മൂലാനി.

൨൯൪. **ചുദ്ദസ മൂലാനീ**തി താനേവ ദ്വാദസ കായവാചാഹി സദ്ധിം ചുദ്ദസ അനുവാദാധികരണസ്സ മൂലാനി.

൨൯൫. പഥവീഖണനാദീസു പണ്ണത്തിവജ്ജേസു കുസലാബ്യാകതചിത്തമൂലികാ ആപത്തി ഹോതീതി ദസ്സേതും **"അലോഭോ പുബ്ബങ്ഗമോ"**തിആദി വുത്തം. **സത്ത ആപത്തിക്ഖന്ധാ ഠാനാനീ**തിആദി സത്തന്നം ആപത്തിക്ഖന്ധാനം പടിച്ഛാദനപച്ചയാ ആപത്തിസമ്ഭവതോ വുത്തം. "ആപത്താധികരണപച്ചയാ ചതസ്സോ ആപത്തിയോ ആപജ്ജതീ"തി (പരി॰ ൨൯൦) ഹി വുത്തം. **"ഛ ഹേതൂ"**തി ഇദം കുസലാനം ആപത്തിഹേതുവോഹാരസ്സ അയുത്തതായ വുത്തം, ന പന കുസലഹേതൂനം അഭാവതോ. "അലോഭോ പുബ്ബങ്ഗമോ"തി ഹി ആദി വുത്തം. ആപത്തിഹേതവോ ഏവ ഹി പുബ്ബങ്ഗമനാമേന വുത്താ.

൨൯൬. **ചത്താരി കമ്മാനി ഠാനാനീ**തിആദീസു അപലോകനവാചാ, ഞത്തിആദിവാചായോ ച കമ്മാനീതി വുത്തം. താ ഏവ ഹി ഏകസീമായം സാമഗ്ഗിമുപഗതാനം കമ്മപ്പത്താനം അനുമതിയാ സാവനകിരിയാനിപ്ഫത്തിസങ്ഖാതസ്സ സങ്ഘഗണകിച്ചസഭാവസ്സ കിച്ചാധികരണസ്സ അധിട്ഠാനാഭാവേന "ഠാനവത്ഥുഭൂമിയോ"തി വുച്ചന്തി. **ഏകം മൂലം സങ്ഘോ**തി യേഭുയ്യവസേന വുത്തം. ഗണഞത്തിഅപലോകനാനഞ്ഹി ഗണോപി മൂലന്തി. **ഞത്തിതോ വാ**തി ഞത്തിഞത്തിദുതിയഞത്തിചതുത്ഥകമ്മവാചാനം ഞത്തിരൂപത്താ, ഞത്തിപുബ്ബകത്താ ച വുത്തം. കമ്മഞത്തികമ്മവാചാഞത്തിവസേന ഹി ദുവിധാസു ഞത്തീസു അനുസ്സാവനാപി കമ്മമൂലകന്ത്വേവ സങ്ഗയ്ഹന്തി. ഞത്തിവിഭാഗോ ചായം ഉപരി ആവി ഭവിസ്സതി.

"ഇമേ സത്ത സമഥാ...പേ॰... പരിയായേനാ"തി ഇദം പുച്ഛാവചനം. **"സിയാ"**തി ഇദം വിസജ്ജനം. **"കഥഞ്ച സിയാ"**തി ഇദം പുന പുച്ഛാ. **വിവാദാധികരണസ്സ ദ്വേ സമഥാ**തിആദി പുന വിസജ്ജനം. തത്ഥ **"വത്ഥുവസേനാ"**തി ഇദം "സത്ത സമഥാ ദസ സമഥാ ഹോന്തീ"തി ഇമസ്സ കാരണവചനം. **"പരിയായേനാ"**തി ഇദം "ദസ

സമഥാ സത്ത സമഥാ ഹോന്തീ''തി ഇമസ്സ കാരണവചനം. ചതുബ്ബിധാധികരണസങ്ഖാതവത്ഥുവസേന ച ദേസനാക്കമസങ്ഖാതപരിയായവസേന ചാതി അത്ഥോ.

അധികരണപരിയായവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സാധാരണവാരാദിവണ്ണനാ

൨൯൭. സത്തമേ സാധാരണവാരേ **സാധാരണാ**തി വിവാദാധികരണസ്സ വൂപസമനകിച്ചസാധാരണാ. ഏവം സബ്ബത്ഥ.

൨൯൮. അട്ഠമേ തബ്ഭാഗിയവാരേ **തബ്ഭാഗിയാ**തി വിവാദാധികരണസ്സ വൂപസമനതോ തപ്പക്ഖികാ.

സാധാരണവാരാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സമഥാസമഥസ്സസാധാരണവാരവണ്ണനാ

൨൯൯. നവമേ സമഥാസമഥസാധാരണവാരേ ''സബ്ബേ സമഥാ ഏകതോവ അധികരണം സമേന്തി ഉദാഹു നാനാ''തി പുച്ഛന്തേന **''സമഥാ സമഥസ്സ സാധാരണാ, സമഥാ സമഥസ്സ അസാധാരണാ''**തി വുത്തം. വിവാദാദിഅധികരണക്കമേന തബ്ബൂപസമഹേതുഭൂതേ സമഥേ ഉദ്ധരന്തോ **''യേഭുയ്യസികാ''**തിആദിമാഹ. സമ്മുഖാവിനയം വിനാ കസ്സചി സമഥസ്സ അസമ്ഭവാ സേസാ ഛപി സമഥാ സമ്മുഖാവിനയസ്സ സാധാരണാ വുത്താ, തേസം പന ഛന്നം അഞ്ഞമഞ്ഞാപേക്ഖാഭാവതോ തേ അഞ്ഞമഞ്ഞം അസാധാരണാ വുത്താ. തബ്ഭാഗിയവാരേപി ഏസേവ നയോ.

സമഥാസമഥസ്സസാധാരണവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സമഥസമ്മുഖാവിനയവാരാദിവണ്ണനാ

൩൦൧-൩. ഏകാദസമവാരേപി **സമ്മുഖാവിനയോ**തിആദി പുച്ഛാ. **യേഭുയ്യസികാ സതിവിനയോ**തിആദി വിസജ്ജനം. ഏവം വിനയവാരേ കുസല-വാരേ തതോ പരേസുപി പുച്ഛാവിസജ്ജനപരിച്ഛേദോ വേദിതബ്ബോ.

തത്ഥ **സമ്മുഖാവിനയോ സിയാ കുസലോ**തിആദീസു തസ്മിം തസ്മിം വിനയകമ്മേ, വിവാദാദിമ്ഹി ച നിയുത്തപുഗ്ഗലാനം സമുപ്പജ്ജനകകുസലാദീനം വസേന സമ്മുഖാവിനയാദീനം, വിവാദാദീനഞ്ച കുസലാദിഭാവോ തേന തേന ഉപചാരേന വുത്തോ. യസ്മാ പനേതസ്സ സമ്മുഖാവിനയോ നാമ സങ്ഘസമ്മുഖതാദയോ ഹോന്തി, തേസഞ്ച അനവജ്ജസഭാവത്താ അകുസലേ വിജ്ജമാനേപി അകുസലത്തൂപചാരോ ന യുത്തോ ആപത്താധികരണസ്സ അകുസലത്തൂപചാരോ വിയ, തസ്മാ നത്ഥി സമ്മുഖാവിനയോ അകുസലോതി അത്ഥോ.

൩൦൪. തതോ പരേസു **യത്ഥ യേഭുയ്യസികാ ലബ്ഭതി, തത്ഥ സമ്മുഖാവിനയോ ലബ്ഭതീ**തിആദി സമ്മുഖാവിനയസ്സ ഇതരേഹി സമഥേഹി നിയമേന

സംസട്ഠതം, ഇതരേസം പന ഛന്നം അഞ്ഞമഞ്ഞം സംസഗ്ഗാഭാവഞ്ച ദസ്സേതും വുത്തം.

സമഥസമ്മുഖാവിനയവാരാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സംസട്ഠവാരാദിവണ്ണനാ

൩൦൩. അധികരണന്തി വാ സമഥാതി വാ ഇമേ ധമ്മാ സംസട്ഠാതിആദി സമഥാനം അധികരണേസു ഏവ യഥാരഹം പവത്തിം, അധികരണാനി വിനാ തേസം വിസും അട്ഠാനഞ്ച ദസ്സേതും വുത്തം. **വിനിബ്ഭുജിത്വാ നാനാകരണം പഞ്ഞാപേതു**ന്തി അധികരണതോ സമഥേഹി വിയോജേത്വാ അസംസട്ഠേ കത്വാ നാനാകരണം അഞ്ഞമഞ്ഞം അസംസട്ഠതായ ഠിതഭാവസങ്ഖാതം നാനത്തം പഞ്ഞാപേതും അധികരണവൂപസമക്ഖണേ ഏവ തേസം അസംസഗ്ഗം പഞ്ഞാപേതും കിം സക്കാതി പുച്ഛതി.

അധികരണന്തിആദി ഗാരയ്ഹവാദദസ്സനം. **സോ മാ ഹേവന്തി** യോ ഏവം വദതി, സോ ''മാ ഏവം വദാ''തി വചനീയോ അസ്സ, ന ച ലബ്ഭതി സമഥാനം അഞ്ഞത്ര അധികരണാ വൂപസമലക്ഖണന്തി പഹാനാവത്ഥാനസങ്ഖാതം നാനാകരണം പടിക്ഖിപതി. ലക്ഖണതോ പന അധികരണേഹി സമഥാനം നാനാകരണം അത്ഥേവാതി ദട്ഠബ്ബം. **സമഥാ അധികരണേഹി സമ്മന്തീ**തി അപലോകനാദീഹി ചതൂഹി കിച്ചാധികരണേഹി സബ്ബേപി സമഥാ നിട്ഠാനം ഗച്ഛന്തി, നാഞ്ഞേഹീതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ വുത്തം. തേനേവ വക്ഖതി ''സമ്മുഖാവിനയോ വിവാദാധികരണേന ന സമ്മതി. അനുവാദ...പേ॰... ആപത്താധികരണേന ന സമ്മതി, കിച്ചാധികരണേന സമ്മതീ''തിആദി (പരി॰ ൩൧൧).

൩൦൭-൩൧൩. വിവാദാധികരണം കതിഹി സമഥേഹി സമ്മതീതിആദികോ സമ്മതിവാരോ. തദനന്തരോ സമ്മതിനസമ്മതിവാരോ ച അധികരണേഹി സമഥാനം സംസട്ഠതം, വിസംസട്ഠതഞ്ച ദസ്സേതും വുത്തോ. **സമഥാ സമഥേഹി സമ്മന്തീ**തിആദികോ സമഥാധികരണവാരോ സമഥാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം, അധികരണേഹി ച അധികരണാനഞ്ച അഞ്ഞമഞ്ഞം, സമഥേഹി ച വൂപസമാവൂപസമം ദസ്സേതും വുത്തോ.

൩൧൮. സമുട്ഠാപേതിവാരോ പന അധികരണേഹി അധികരണാനം ഉപ്പത്തിപ്പകാരദസ്സനത്ഥം വുത്തോ. **ന കതമം അധികരണ**ന്തി അത്തനോ സഭാവമത്തേന ഏകമ്പി അധികരണം ന സമുട്ഠാപേതീതി അത്ഥോ. കഥഞ്ചരഹി സമുട്ഠാപേതീതി ആഹ **''അപി ചാ''**തിആദി. തത്ഥ **ജായന്തീ**തി അനന്തരമേവ അനുപ്പജ്ജിത്വാ പരമ്പരപച്ചയാ ജായന്തീതി അധിപ്പായോ. **''ധമ്മോ അധമ്മോ''**തിആദിനാ ഉഭിന്നം പുഗ്ഗലാനം വിവാദപച്ചയാ അഞ്ഞമഞ്ഞഖേമഭങ്ഗാ ഹോന്തി, തപ്പച്ചയാ തേസം പക്ഖം പരിയേസനേന കലഹം വഡ്ഢന്താനം വിവാദോ കഞ്ചി മഹാപരിസം സങ്ഘപരിണായകം ലജ്ജിം ആഗമ്മ വൂപസമം ഗച്ഛതി. തഥാ അവൂപസമന്തേ പന വിവാദോ കമേന വഡ്ഢിത്വാ സകലേപി സങ്ഘേ വിവാദം സമുട്ഠാപേതി, തതോ അനുവാദാദീനീതി ഏവം പരമ്പരക്കമേന വൂപസമകാരണാഭാവേ ചത്താരി അധികരണാനി ജായന്തി. തം സന്ധായാഹ **''സങ്ഘോ വിവദതി**

വിവാദാധികരണ”ന്തി. സങ്ഘസ്സ വിവദതോ യോ വിവാദോ, തം വിവാദാധികരണം ഹോതീതി അത്ഥോ. ഏസ നയോ സേസേസുപി.

സംസട്ഠവാരാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭജതിവാരവണ്ണനാ

൩൧൮. തദനന്തരവാരേ പന **വിവാദാധികരണം ചതുന്നം അധികരണാന**ന്തിആദി അധികരണാനം വുത്തനയേന അഞ്ഞമഞ്ഞപച്ചയത്തേപി സംസഗ്ഗഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **വിവാദാധികരണം ചതുന്നം അധികരണാനം വിവാദാധികരണം ഭജതീ**തിആദീസു വിവാദാധികരണം ചതൂസു അധികരണേസു വിവാദാധികരണഭാവമേവ ഭജതി, നാഞ്ഞാധികരണഭാവം, ചതൂസു അധികരണേസു വിവാദാധികരണത്തമേവ നിസ്സിതം വിവാദാധികരണമേവ പരിയാപന്നം വിവാദാധികരണഭാവേനേവ സങ്ഗഹിതന്തി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

൩൧൯. **വിവാദാധികരണം സത്തന്നം സമഥാനം കതി സമഥേ ഭജതീ**തിആദി പന ചതുന്നം അധികരണാനം വൂപസമനേ സതി നിയതസമഥേ ദസ്സേതും വുത്തം. തത്ഥ **കതി സമഥേ ഭജതീ**തി അത്തനോ ഉപസമത്ഥായ കിത്തകേ സമഥേ ഉപഗച്ഛതി, കിത്തകേ സമഥേ ആഗമ്മ വൂപസമം ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. **കതി സമഥപരിയാപന്ന**ന്തി അത്താനം വൂപസമേതും കതിസു സമഥേസു തേഹി സമാനവസേന പവിട്ഠം. **കതിഹി സമഥേഹി സങ്ഗഹിത**ന്തി വൂപസമം കരോന്തേഹി കതിഹി സമഥേഹി വൂപസമകരണത്ഥം സങ്ഗഹിതം.

ഭജതിവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഖന്ധകപുച്ഛാവാരോ

പുച്ഛാവിസ്സജ്ജനാവണ്ണനാ

൩൨൦. ഉപസമ്പദക്ഖന്ധകന്തി പബ്ബജ്ജാഖന്ധകം (മഹാവ॰ ൮൪). സഹ നിദ്ദേസേനാതി **സനിദ്ദേസം**. ''സന്നിദ്ദേസ''ന്തി വാ പാഠോ, സോ ഏവത്ഥോ. **നിദാനേന ച നിദ്ദേസേന ച സദ്ധി**ന്തി ഏത്ഥ പഞ്ഞത്തിട്ഠാനപുഗ്ഗലാദിപ്പകാസകം നിദാനവചനം നിദാനം നാമ, തന്നിദാനം പടിച്ച നിദ്ദിട്ഠസിക്ഖാപദാനി നിദ്ദേസോ നാമ, തേഹി അവയവഭൂതേഹി സഹിതം തംസമുദായഭൂതം ഖന്ധകം പുച്ഛാമീതി അത്ഥോ. **ഉത്തമാനി പദാനീ**തി ആപത്തിപഞ്ഞാപകാനി വചനാനി അധിപ്പേതാനി. **തേസം…പേ॰… കതി ആപത്തിയോ ഹോന്തീ**തി തേഹി വചനേഹി പഞ്ഞത്താ കതി ആപത്തിക്ഖന്ധാ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. നനു ആപത്തിയോ നാമ പുഗ്ഗലാനഞ്ഞേവ ഹോന്തി, ന പദാനം, കസ്മാ പന ''സമുക്കട്ഠപദാനം കതി ആപത്തിയോ''തി സാമിവസേന നിദ്ദേസോ കതോതി ആഹ **''യേന യേന ഹി പദേനാ''**തിആദി. പാളിയം **ഉപോസഥ**ന്തിആദി ഉപോസഥക്ഖന്ധകാദീനഞ്ഞേവ (മഹാവ॰ ൧൩൨ ആദയോ) ഗഹണം.

പുച്ഛാവിസ്സജ്ജനാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഏകുത്തരികനയം

ഏകകവാരവണ്ണനാ

൩൨൧. ഏകുത്തരികനയേ പന **അജാനന്തേന വീതിക്കന്തോ**തി പണ്ണത്തിം വാ വത്ഥും വാ അജാനന്തേന വീതിക്കന്താ പഥവീഖണനസഹസേയ്യാദികാ, സാപി പച്ഛാ ആപന്നഭാവം ഞത്വാ പടികമ്മം അകരോന്തസ്സ അന്തരായികാവ ഹോതി.

പാരിവാസികാദീഹി പച്ഛാ ആപന്നാതി വത്തഭേദേസു ദുക്കടാനി സന്ധായ വുത്തം. തസ്മിം ഖണേ ആപജ്ജിതബ്ബഅന്തരാപത്തിയോ സന്ധായാതി കേചി വദന്തി, തസ്സ പുബ്ബാപത്തീനംഅന്തരാപത്തി-പദേനേവ വക്ഖമാനത്താ പുരിമമേവ യുത്തതരം. **മൂലവിസുദ്ധിയാ അന്തരാപത്തീ**തി മൂലായപടികസ്സനാദീനി അകത്വാ സബ്ബപഠമം ദിന്നപരിവാസമാനത്തവിസുദ്ധിയാ ചരണകാലേ ആപന്നഅന്തരാപത്തിസങ്ഖാതസങ്ഘാദിസേസോ. **അഗ്ഘവിസുദ്ധിയാ**തി അന്തരാപത്തിം ആപന്നസ്സ മൂലായ പടികസ്സിത്വാ ഓധാനസമോധാനവസേന ഓധുനിത്വാ പുരിമാപത്തിയാ സമോധായ തദഗ്ഘവസേന പുന ദിന്നപരിവാസാദിസുദ്ധിയാ ചരണകാലേ പുന ആപന്നാ അന്തരാപത്തി.

സഉസ്സാഹേനേവാതി പുനപി തം ആപത്തിം ആപജ്ജിതുകാമതാചിത്തേന, ഏവം ദേസിതാപി ആപത്തി ന വുട്ഠാതീതി അധിപ്പായോ. ധുരനിക്ഖേപം അകത്വാ ആപജ്ജനേ സിഖാപ്പത്തദോസം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"അട്ഠമേ വത്ഥുസ്മിം ഭിക്ഖുനിയാ പാരാജികമേവാ"**തി. ന കേവലഞ്ച ഭിക്ഖുനിയാ ഏവ, ഭിക്ഖൂനമ്പി ധുരനിക്ഖേപം അകത്വാ ഥോകം ഥോകം സപ്പിആദികം ഥേയ്യായ ഗണ്ഹന്താനം പാദഗ്ഘനകേ പുണ്ണേ പാരാജികമേവ. കേചി പന "അട്ഠമേ വത്ഥുസ്മിം ഭിക്ഖുനിയാ പാരാജികമേവ ഹോതീതി വുത്തത്താ അട്ഠവത്ഥുകമേവേതം സന്ധായ വുത്ത"ന്തി വദന്തി.

ധമ്മികസ്സ പടിസ്സവസ്സാതി "ഇധ വസ്സം വസിസ്സാമീ"തിആദിനാ ഗിഹീനം സമ്മുഖാ കതസ്സ ധമ്മികസ്സ പടിസ്സവസ്സ, അധമ്മികസ്സ പന "അസുകം പഹരിസ്സാമീ"തിആദികസ്സ പടിസ്സവസ്സ അസച്ചാപനേന ആപത്തി നത്ഥി.

തഥാ ചോദിതോതി അധമ്മേന ചോദിതോ, സയം സച്ചേ, അകുപ്പേ ച അട്ഠത്വാ പടിച്ഛാദേന്തോപി അധമ്മചുദിതകോ ഏവ. പഞ്ചാനന്തരിയനിയതമിച്ഛാദിട്ഠിയേവ **മിച്ഛത്തനിയതാ** നാമ. ചത്താരോ മഗ്ഗാ **സമ്മത്തനിയതാ** നാമ.

ഏകകവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദുകവാരവണ്ണനാ

൩൨൨. ദുകേസു സയമേവ സപുഗ്ഗലോതി ആഹ **"മുദുപിട്ഠികസ്സാ"**തിആദി. **ആദി**-സദ്ദേന അങ്ഗജാതച്ഛേദഅത്തഘാതാദിആപത്തിയോ സങ്ഗഹിതാ.

ഭണ്ഡാഗാരികചിത്തകമ്മാനി വാതി ഗഹട്ഠാനം ഭണ്ഡപടിസാമനം, ഇത്ഥിപുരിസാദിപടിഭാനചിത്തകമ്മാനി വാ. **"ചീവരാദീനി അദേന്തോ ആപജ്ജതീ"**തി ഇദം "ഉപജ്ഝായേന, ഭിക്ഖവേ, സദ്ധിവിഹാരികോ സങ്ഗഹേതബ്ബോ അനുഗ്ഗഹേതബ്ബോ…പേ॰… പത്തോ ദാതബ്ബോ"തിആദി (മഹാവ॰ ൬൭) വചനതോ അനാദരിയേന ആമിസസങ്ഗഹം അകരോന്തസ്സ ദുക്കടം, ഭിക്ഖുനിയാ പാചിത്തിയഞ്ച സന്ധായ വുത്തം. നിസ്സട്ഠചീവരാദീനം അദാനആപത്തിപി ഏത്ഥേവ സങ്ഗഹിതാ.

പാളിയം **ദേസേന്തോ**തി സഭാഗാപത്തിം, അദേസനാഗാമിനിആദിഞ്ച ദേസേന്തോ. നിദാനുദ്ദേസേ ആപത്തിം അനാവികരോന്തോ, ന ദേസേന്തോ ച ആപജ്ജതി നാമ. **ഓവാദം അഗണ്ഹന്തോ**തി ഭിക്ഖൂഹി ഭിക്ഖുനിഓവാദത്ഥായ വുത്തം വചനം അഗണ്ഹന്തോ ബാലഗിലാനഗമിയവിവജ്ജിതോ. അത്തനോ പരിഭോഗത്ഥം ദിന്നം അഞ്ഞസ്സ ദാനേ, സങ്ഘാടിം അപാരുപിത്വാ സന്തരുത്തരേന ഗാമപ്പവേസനാദീസു ച ആപത്തിയോപി അപരിഭോഗേന ആപജ്ജിതബ്ബാപത്തിയോവ. **പമാണ**ന്തി സങ്ഘഭേദാനന്തരിയനിപ്ഫത്തിയാ ലക്ഖണം.

ബാലസ്സാതി നിസ്സയഗ്ഗഹണവിധിം അജാനന്തസ്സ ലജ്ജിബാലസ്സേവ. **ലജ്ജിസ്സാ**തി ബ്യത്തസ്സ നിസ്സയദായകസഭാഗതം പരിവീമംസന്തസ്സ. വിനയേ ആഗതാ അത്ഥാ വേനയികാതി ആഹ **"ദ്വേ അത്ഥാ വിനയസിദ്ധാ"**തി.

പാളിയം **അപ്പത്തോ നിസ്സാരണ**ന്തി എത്ഥ പബ്ബാജനീയകമ്മം വിഹാരതോ നിസ്സാരണത്താ നിസ്സാരണന്തി അധിപ്പേതം, തഞ്ച യസ്മാ കുലദൂസകം അകരോന്തോ പുഗ്ഗലോ ആപത്തിബഹുലോപി ആവേണികലക്ഖണേന അപ്പത്തോ നാമ ഹോതി, തസ്മാ അപ്പത്തോ നിസ്സാരണം. യസ്മാ പന ആപത്താദിബഹുലസ്സാപി "ആകങ്ഖമാനോ സങ്ഘോ പബ്ബാജനീയകമ്മം കരേയ്യാ"തി (ചൂളവ. ൨൭) വുത്തം, തസ്മാ സുനിസ്സാരിതോ, സബ്ബഥാ പന സുദ്ധോ നിരാപത്തികോ ദുന്നിസ്സാരിതോതി ദട്ഠബ്ബോ.

അപ്പത്തോ ഓസാരണന്തിആദീസു ഉപസമ്പദാകമ്മം എത്ഥ ഓസാരണം അധിപ്പേതം, തഞ്ച ഹത്ഥച്ഛിന്നാദികോ ഏകച്ചോ പടിക്ഖിത്തത്താ അപ്പത്തോപി സോസാരിതോ, പണ്ഡകാദികോ ദോസാരിതോതി അത്ഥോ.

ദുകവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

തികവാരവണ്ണനാ

൩൨൩. തികേസു **ലോഹിതുപ്പാദാപത്തി**ന്തി പാരാജികാപത്തിം. **ആവുസോവാദേനാ**തി "ആവുസോ"തി ആലപനേന. **ആപത്തി**ന്തി ദുക്കടാപത്തിം. **സേസാ രത്തിഞ്ചേവ ദിവാ ചാ**തി എത്ഥ അരുണുഗ്ഗമനേ ആപജ്ജിതബ്ബാ പഠമകഥിനാദീ (പാരാ. ൪൫൯) സബ്ബാ ആപത്തിയോപി രത്തിന്ദിവാനം വേമജ്ഝേയേവ ആപജ്ജിതബ്ബത്താ തതിയകോട്ഠാസഞ്ഞേവ പവിട്ഠാതി ദട്ഠബ്ബാ. അഥ വാ ഉദ്ധസ്തേ അരുണേ ആപജ്ജിതബ്ബത്താ ദിവാ ആപജ്ജിതബ്ബേസു ഏവ പവിട്ഠാതി ദട്ഠബ്ബാ, അത്ഥങ്ഗതേ സൂരിയേ ഭിക്ഖുനിയോ ഓവാദനാപത്തിയോ, പന രത്തന്ധകാരേ പുരിസേന സദ്ധിം സന്തിട്ഠനാപത്തി ച രത്തിയഞ്ഞേവ ആപജ്ജിതബ്ബാ.

പുരേഭത്തം കുലാനി ഉപസങ്കമനഅനതിരിത്തഭോജനാദീനി ദിവാ ഏവ ആപജ്ജിതബ്ബാനി. കേചി പന "ഭോജനപടിസംയുത്താനി സേഖിയാനി, ഗണഭോജനാദീനി ച ദിവാ ഏവ ആപജ്ജിതബ്ബാനീ"തി വദന്തി. തസ്മാ ഈദിസാ ആപത്തിയോ മുഞ്ചിത്വാ സേസാവ തതിയകോട്ഠാസം ഭജന്തീതി വേദിതബ്ബം.

ന ഊനദസവസ്സോതി ദസവസ്സസ്സ ബാലസ്സേവ പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദത്താ വുത്തം. സദ്ധിവിഹാരികഅന്തേവാസികേസു അസമ്മാവത്തനാപത്തിം, അലജ്ജീനം നിസ്സയദാനാദിമ്പി ദസവസ്സോവ ആപജ്ജതി, വുട്ഠാപിനിം ദ്വേ വസ്സാനി അനനുബന്ധാദിമ്പി ഊനദസവസ്സാ ആപജ്ജന്തി. **അബ്യാകതചിത്തോ**തി സുപന്തസ്സ ഭവങ്ഗചിത്തം സന്ധായ വുത്തം.

അപ്പവാരേന്തോതി അനാദരിയേന അപ്പവാരേന്തോ കേനചി പച്ചയേന അപ്പവാരേത്വാ കാളപക്ഖചാതുദ്ദസേ സങ്ഘേ പവാരേന്തേ തത്ഥ അനാദരിയേന അപ്പവാരേന്തോ തമേവ ആപത്തിം കാളേപി ആപജ്ജതീതി ജുണ്ഹേ ഏവാതി നിയമോ ന ദിസ്സതി, പച്ഛിമവസ്സംവുത്ഥോ പന പച്ഛിമകത്തികപുണ്ണമിയമേവ പവാരേതും ലബ്ഭതീതി തത്ഥ അപ്പവാരണാപച്ചയാ ആപത്തിം ആപജ്ജമാനോ ഏവ ജുണ്ഹേ ആപജ്ജതീതി നിയമേതബ്ബോതി ദട്ഠബ്ബം. **ജുണ്ഹേ കപ്പതീ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ.

"അപച്ചുദ്ധരിത്വാ ഹേമന്തേ ആപജ്ജതീ"തി ഇമിനാ "വസ്സാനം ചാതുമാസം അധിട്ഠാതു"ന്തി നിയമവചനേനേവ അപച്ചുദ്ധരന്തസ്സ ദുക്കടന്തി ദസ്സേതി. വസ്സാനുപഗമനഅകരണീയേന പക്കമാദയോപി വസ്സേ ഏവ ആപജ്ജതി. വത്ഥികമ്മാദിമ്പി ഗിലാനോ ഏവ. അധോതപാദേഹി അക്കമനാദീനിപി അന്തോ ഏവ ആപജ്ജതി . ഭിക്ഖുനിയാ അനാപുച്ഛാ ആരാമപ്പവേസനാദി ച അന്തോസീമായമേവ. നിസ്സയപടിപന്നസ്സ അനാപുച്ഛാദിസാപക്കമനാദി ച ബഹിസീമായമേവ. പാതിമോക്ഖുദ്ദേസേ സന്തിയാ ആപത്തിയാ അനാവികരണാപത്തിസമനുഭാസനഊനവീസതിവസ്സൂപസമ്പാദനാദിസബ്ബഅധമ്മകമ്മാപത്തിയോപി സങ്ഘേ ഏവ. അധമ്മേന ഗണുപോസഥാദീസുപി ഗണാദിമജ്ഝേ ഏവ. അലജ്ജിസ്സ സന്തികേ നിസ്സയഗ്ഗഹണാദിപി പുഗ്ഗലസ്സ സന്തികേ ഏവ ആപജ്ജതി.

തീണി അധമ്മികാനി അമൂള്ഹവിനയസ്സ ദാനാനീതി യോ ഉമ്മത്തകോപി വീതിക്കമകാലേ, അനുമ്മത്തോ സഞ്ചിച്ചേവ ആപത്തിം ആപജ്ജിത്വാ ഭിക്ഖൂഹി പച്ഛാ ചോദിതോ സരമാനോ ഏവ "ന സരാമീ"തി വദതി, യോ ച "സുപിനം വിയ സരാമീ"തി വാ മുസാ വദതി, യോ ച ഉമ്മത്തകകാലേ കതം സബ്ബമ്പി സബ്ബേസം വട്ടതീതി വദതി, ഇമേസം തിണ്ണം ദിന്നാനി തീണി അമൂള്ഹവിനയസ്സ ദാനാനി അധമ്മികാനി.

അപകതത്തോതി വിനയേ അപകതഞ്ഞൂ. തേനാഹ "ആപത്താനാപത്തിം ന ജാനാതീ"തി (പരി॰ ൩൨൫). **"ദിട്ഠിഞ്ച അനിസ്സജ്ജന്താനംയേവ കമ്മം കാതബ്ബ"**ന്തി ഇദം ഭിക്ഖൂഹി ഓവദിയമാനസ്സ ദിട്ഠിയാ അനിസ്സജ്ജനപച്ചയാ ദുക്കടം, പാചിത്തിയമ്പി വാ അവസ്സമേവ സമ്ഭവതീതി വുത്തം.

മുഖാലമ്ബരകരണാദിഭേദോതി മുഖഭേരീവാദനാദിപ്പഭേദോ. **ഉപഘാതേതീ**തി വിനാസേതി. **ബീജനിഗ്ഗാഹാദികേ**തി ചിത്തം ബീജനിം ഗാഹേത്വാ അനുമോദനാദികരണേതി അത്ഥോ.

തികവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചതുക്കവാരവണ്ണനാ

൩൨൮. ചതുക്കേസു **സോ**തി ഗിഹിപരിക്ഖാരോ. **അവാപുരണം ദാതു**ന്തി ഗബ്ഭം വിവരിത്വാ അന്തോ പരിക്ഖാരട്ഠപനത്ഥായ വിവരണകുഞ്ചികം ദാതും. സങ്ഘത്ഥായ ഉപനീതം സയമേവ അന്തോ പടിസാമിതുമ്പി വട്ടതി. തേനാഹ **"അന്തോ ഠപാപേതുഞ്ച വട്ടതീ"**തി.

ആദികമ്മികേസു പഠമം പുരിസലിങ്ഗം ഉപ്പജ്ജതീതി ആഹ **"പഠമം ഉപ്പന്നവസേനാ"**തി. പാളിയം **അനാപത്തി വസ്സച്ഛേദസ്സാ**തി വസ്സച്ഛേദസമ്ബന്ധിനിയാ അനാപത്തിയാ ഏവമത്ഥോ. **മന്തഭാസാ**തി മന്തായ പഞ്ഞായ കഥനം. **"നവമഭിക്ഖുനിതോ പട്ഠായാ"**തി ഇദം "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, അട്ഠന്നം ഭിക്ഖുനീനം യഥാവുഡ്ഢം അവസേസാനം യഥാകതിക"ന്തി (ചൂളവ॰ ൪൨൫) വചനതോ ആദിതോ അട്ഠന്നം ഭിക്ഖുനീനം പച്ചുട്ഠാതബ്ബത്താ വുത്തം.

"ഇധ ന കപ്പന്തീതി വദന്തോപി പച്ചന്തിമേസു ആപജ്ജതീ"തിആദിനാ സഞ്ചിച്ച കപ്പിയം അകപ്പിയന്തി വാ അകപ്പിയം കപ്പിയന്തി വാ കഥേന്തസ്സ സബ്ബത്ഥ ദുക്കടന്തി ദസ്സേതി.

പുബ്ബകരണന്തി വുച്ചതീതി അട്ഠകഥാസു വുത്തം, താനി ഇധ പരിവാരേ ഉദ്ധടാനീതി അധിപ്പായോ. ഇധാധിപ്പേതാനി പന ദസ്സേന്തോ **"ഛന്ദപാരിസുദ്ധീ"**തിആദിമാഹ.

ചതുക്കവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഞ്ചകവാരവണ്ണനാ

൩൨൯. പഞ്ചകേസു **ആപുച്ഛിത്വാ ചാരസ്സ അഭാവോ**തി പിണ്ഡപാതികസ്സ "നിമന്തിതോ സഭത്തോ"തി ഇമസ്സ അങ്ഗസ്സ അഭാവാ തേന സിക്ഖാപദേന തസ്സ സബ്ബഥാ അനാപത്തീതി അധിപ്പായോ . **സുസാനം നേത്വാ പുന ആനീതക**ന്തി സുസാനേ പേതകിച്ചം കത്വാ നിക്ഖന്തേഹി ന്ഹത്വാ ഛഡ്ഡിതാനി നിവത്ഥപാരുതവത്ഥാനി ഏവം വുച്ചന്തി.

പാളിയം **പഞ്ചഹാകാരേഹീ**തി പഞ്ചഹി അവഹാരങ്ഗേഹി. വത്ഥുതോ പന ഗരുകലഹുകഭേദേന പാരാജികഥുല്ലച്ചയദുക്കടാനി വുത്താനി. ഇത്ഥിപുരിസസംയോഗാദികം കിലേസസമുദാചാരഹേതുകം **പടിഭാനചിത്തകമ്മം** നാമ. **പഞ്ഹാസഹസ്സം പുച്ഛീ**തി സമഥവിപസ്സനാകമ്മട്ഠാനേസു പഞ്ഹാസഹസ്സം സമ്മജ്ജിത്വാ ഠിതം ദഹരം പുച്ഛി. ഇതരോപി ദഹരോ അത്തനോ ഗതമഗ്ഗത്താ സബ്ബം വിസ്സജ്ജേസി, തേന ഥേരോ പസീദി. **വത്തം പരിച്ഛിന്ദീ**തി വത്തം നിട്ഠാപേസി. **കിം ത്വം ആവുസോ**തിആദികം ഥേരോ ഖീണാസവോ സമ്മജ്ജനാനിസംസം സബ്ബേസം പാകടം കാതും അവോചാതി ദട്ഠബ്ബം.

"ജണ്ണുകേഹി പതിട്ഠായ പദചേതിയ"ന്തി പാഠസേസോ. **ചോദനം കാരേസ്സാമീ**തി ഭഗവതാ അത്താനം ചോദാപേസ്സാമി, അത്താനം നിഗ്ഗണ്ഹാപേസ്സാമീതി അത്ഥോ.

ഏത്തകം ഗയ്ഹൂപഗന്തി ഏത്തകം അധികരണവൂപസമത്ഥായ ഗഹേതബ്ബവചനന്തി യഥാ സുത്വാ വിഞ്ഞാതും സക്കോതി, ഏവം അനുഗ്ഗണ്ഹന്തോതി യോജനാ. ഏത്ഥ ച "അത്തനോ ഭാസപരിയന്തം അനുഗ്ഗഹേത്വാ പരസ്സ ഭാസപരിയന്തം അനുഗ്ഗഹേത്വാ"തി ഏകം, "അധമ്മേന കരോതീ"തി ഏകം, "അപ്പടിഞ്ഞായാ"തി ഏകഞ്ച കത്വാ പുരിമേഹി ദ്വീഹി പഞ്ചങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനി. **വത്ഥു**ന്തി മേഥുനാദിവീതിക്കമം. **കഥാനുസന്ധിവിനിച്ഛയാനുലോമസന്ധിവസേന വത്ഥും ന ജാനാതീ**തി ചോദകേന വാ ചുദിതകേന വാ വുത്തകഥാനുസന്ധിനാ തേസം വചനപടിവചനാനുരൂപേന വദന്തോ കഥാനുസന്ധിനാ വത്ഥും ന ജാനാതി നാമ, തഞ്ച സുത്തവിഭങ്ഗേ വിനീതവത്ഥുസങ്ഖാതേന വിനിച്ഛയാനുലോമേനേവ വദന്തോ വിനിച്ഛയാനുലോമസന്ധിവസേന വത്ഥും ന ജാനാതി നാമ. **ഞത്തികമ്മം നാമ ഹോതീ**തി ഞത്തികമ്മം നിട്ഠിതം നാമ ഹോതീതി ന ജാനാതീതി സമ്ബന്ധോ. **ഞത്തിയാ കമ്മപ്പത്തോ**തി ഞത്തിയാ നിട്ഠിതായപി കമ്മപ്പത്തോ ഏവ ഹോതി. അനുസ്സാവനട്ഠാനേ ഏവ കമ്മം നിട്ഠിതം ഹോതീതി ഞത്തികമ്മം നിട്ഠിതം നാമ ഹോതി, തം ഞത്തിയാ കാരണം ന ജാനാതീതി അത്ഥോ.

പാളിയം **പഞ്ച വിസുദ്ധിയോ**തി ആപത്തിതോ വിസുദ്ധിഹേതുത്താ, വിസുദ്ധേഹി കത്തബ്ബതോ ച പാതിമോക്ഖുദ്ദേസാ വുത്താ.

പഞ്ചകവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഛക്കവാരാദിവണ്ണനാ

൩൨൪. ഛക്കാദീസു പാളിയം **ഛ അഗാരവാ**തി ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘസിക്ഖാസു, അപ്പമാദേ, പടിസന്ഥാരേ ച ഛ അഗാരവാ, തേസു ഏവ ച ഛ ഗാരവാ വേദിതബ്ബാ. **"ഛബ്ബസ്സപരമതാ ധാരേതബ്ബ"**ന്തി ഇദം വിഭങ്ഗേ ആഗതസ്സ പരമസ്സ ദസ്സനം.

൩൨൫. പാളിയം **ആഗതേഹി സത്തഹീ**തി "പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി മുസാ ഭണിസ്സ"ന്തിആദിനാ **മുസാവാദസിക്ഖാപദേ** (പാചി॰ ൪) ആഗതേഹി സത്തഹി.

൩൨൭. **തം കുതേത്ഥ ലബ്ഭാ**തി തം അനത്ഥസ്സ അചരണം ഏത്ഥ ഏതസ്മിം പുഗ്ഗലേ, ലോകസന്നിവാസേ വാ കുതോ കേന കാരണേന സക്കാ ലദ്ധുന്തി **ആഘാതം പടിവിനേതി**.

൩൨൯. **സസ്സതോ ലോകോതിആദിനാ വസേനാ**തി "സസ്സതോ ലോകോ, അസസ്സതോ ലോകോ. അന്തവാ ലോകോ, അനന്തവാ ലോകോ. തം ജീവം തം സരീരന്തി വാ, അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരന്തി വാ. ഹോതി തഥാഗതോ പരമ്മരണാ, ന ഹോതി തഥാഗതോ പരമ്മരണാ. ഹോതി ച ന ഹോതി ച തഥാഗതോ പരമ്മരണാ, നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരമ്മരണാ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൬൯) ഏവം ആഗതാ ദസ അന്തഗ്ഗാഹികാ ദിട്ഠിയോ സന്ധായ വുത്തം. **മിച്ഛാദിട്ഠിആദയോ**തി മിച്ഛാദിട്ഠിമിച്ഛാസങ്കപ്പാദയോ അട്ഠമിച്ഛാഞാണമിച്ഛാവിമുത്തീഹി സദ്ധിം ദസ മിച്ഛത്താ. തത്ഥ **മിച്ഛാഞാണ**ന്തി മിച്ഛാദിട്ഠിസമ്പയുത്തോ മോഹോ. അവിമുത്തസ്സേവ വിമുത്തസഞ്ഞിതാ **മിച്ഛാവിമുത്തി** നാമ.

വിപരീതാതി സമ്മാദിട്ഠിആദയോ സമ്മാഞാണസമ്മാവിമുത്തിപരിയോസാനാ ദസ. തത്ഥ **സമ്മാവിമുത്തി** അരഹത്തഫലം, തംസമ്പയുത്തം പന ഞാണം വാ പച്ചവേക്ഖണഞാണം വാ **സമ്മാഞാണ**ന്തി വേദിതബ്ബം.

ഏകുത്തരികനയോ നിട്ഠിതോ.

ഉപോസഥാദിപുച്ഛാവിസ്സജ്ജനാവണ്ണനാ

൩൩൨. ഉപോസഥാദിപുച്ഛാസു **പവാരണഗാഥാ**തി ദിട്ഠാദീഹി തീഹി ഠാനേഹി പവാരണാവാചാ ഏവ. ഏവം വുത്താനം പന ഛന്ദോവിചിതിലക്ഖണേന വുത്തജാതിഭേദാ ഗാഥാ.

ഛക്കവാരാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

മഹാവഗ്ഗവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

പഞ്ഞത്തിവഗ്ഗോ

പഠമഗാഥാസങ്ഗണികം

സത്തനഗരേസു പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൩൭. അഡ്ഢുഡ്ഢസതാനീതി പഞ്ഞാസാധികാനി തീണി സതാനി. വിഗ്ഗഹപദേന മനുസ്സവിഗ്ഗഹം വുത്തം.

അതിരേകന്തി പഠമകഥിനം. **കാളകന്തി** സുദ്ധകാളകം. **ഭൂതന്തി** ഭൂതാരോചനം. **ഭിക്ഖുനീസു ച അക്കോസോതി** "യാ പന ഭിക്ഖുനീ ഭിക്ഖും അക്കോസേയ്യാ"തി (പാചി॰ ౧൦൨൯) വുത്തം സിക്ഖാപദം.

ദ്വേപി ച ഭേദാതി ദ്വേ സങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദാനി. **അന്തരവാസക**നാമേന അഞ്ഞാതികായ ഭിക്ഖുനിയാ ഹത്ഥതോ ചീവരപടിഗ്ഗഹണം വുത്തം. **സുത്തന്തി** സുത്തം വിഞ്ഞാപേത്വാ വായാപനം. **വികാലേതി** വികാലഭോജനം. **ചാരിത്തന്തി** പുരേഭത്തം പച്ഛാഭത്തം ചാരിത്തം. **നഹാനന്തി** ഓരേനദ്ധമാസനഹാനം.

ചീവരം ദത്വാതി സമഗ്ഗേന സങ്ഘേന ചീവരം ദത്വാ ഖിയ്യനം. **ഗിരഗ്ഗന്തി** നച്ചഗീതം. **ചരിയാതി** അന്തോവസ്സം ചാരികചരണം. **തഥേവാതി** വസ്സംവുത്ഥായ ചാരികം അപക്കമിത്വാ തത്ഥേവ നിവാസനം പടിച്ച പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദം. **ഛന്ദദാനേനാതി** പാരിവാസികേന ഛന്ദദാനേന.

പാരാജികാനി ചത്താരീതി ഭിക്ഖുനീനം അസാധാരണാനി. **സോളസാതി** ആദിതോ പഞ്ച സിക്ഖാപദാനി, കുലദൂസനഞ്ചാതി ഛ, ഭിക്ഖുനീനം അസാധാരണാനി ദസ നിസ്സഗ്ഗിയാനി.

ചതുത്തിംസാതി പഠമകഥിനസുദ്ധകാളകചീവരപടിഗ്ഗഹണരൂപിയചീവരവായാപനകോസേയ്യമിസ്സകഏളകലോമധോവാപനദുതിയപത്തവജ്ജിത ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗേ ദ്വാവീസതി, ഭിക്ഖുനീനം അസാധാരണാനി ദ്വാദസ ചാതി ചതുത്തിംസ. **ഛപഞ്ഞാസസതന്തി** വേസാലിയാദീസു പഞ്ഞത്താനി ദ്വത്തിംസസിക്ഖാപദാനി ഠപേത്വാ സേസാ ഛപഞ്ഞാസസതം.

ദസ ഗാരയ്ഹാതി വോസാസസഅപ്പടിസം വിദിതസിക്ഖാപദദ്വയഞ്ച ഠപേത്വാ സേസാനി ദസ പാടിദേസനീയാനി. **ദ്വേ സത്തതി സേഖിയാനി** സുരുസുരുകാരകസാമിസേനഹത്ഥേനപാനീയഥാലകപടിഗ്ഗഹണസസിത്ഥകപത്തധോവനാനി തീണി ഠപേത്വാ സേസാനി സേഖിയാനി.

സേയ്യാതി അനുപസമ്പന്നേന സഹസേയ്യസിക്ഖാപദം. **ഖണനേതി** പഥവീഖണനം. **ഗച്ഛ ദേവതേതി** ഭൂതഗാമസിക്ഖാപദം വുത്തം. **സപ്പാണകം സിഞ്ചന്തി** സപ്പാണോദകസിഞ്ചനം. **മഹാവിഹാരോതി** മഹല്ലകവിഹാരോ.

അഞ്ഞന്തി അഞ്ഞവാദകം. **ദ്വാരന്തി** യാവ ദ്വാരകോസാ അഗ്ഗളട്ഠപനം. **സഹധമ്മോതി** സഹധമ്മികം വുച്ചമാനോ. **പയോപാനന്തി** സുരുസുരുകാരകസിക്ഖാപദം.

ഏളകലോമോതി ഏളകലോമധോവാപനം. **പത്തോ ചാതി** ദുതിയപത്തോ. **ഓവാദോതി** ഭിക്ഖുനുപസ്സയം ഉപസങ്കമിത്വാ ഓവാദോ. **ഭേസജ്ജന്തി** ചതുമാസപച്ചയപവാരണാസിക്ഖാപദം. **ആരഞ്ഞികോതി** ചതുത്ഥപാടിദേസനീയം. **ഓവാദോതി** ഓവാദായ വാ സംവാസായ വാ അഗമനം.

൩൩൯. "യേ ച യാവതതിയകാ"തി പഞ്ഹസ്സ "ഇമേ ഖോ യാവതതിയകാ"തി വിസ്സജ്ജനം വത്വാ തദനന്തരം "സാധാരണം അസാധാരണ"ന്തിആദിപഞ്ഹാനം വിസ്സജ്ജനേ വത്തബ്ബേ യസ്മാ തം അവത്വാ "കതി ഛേദനകാനീ"തിആദികേ അട്ഠ പഞ്ഹേ അന്തരാ വിസ്സജ്ജേത്വാ തേസം അനന്തരാ "വീസം ദ്വേ സതാനി ഭിക്ഖൂനം... പേ॰... ഛചത്താരീസാ ഭിക്ഖൂനം, ഭിക്ഖുനീഹി അസാധാരണാ"തിആദിനാ ഉക്കമേനേവ സാധാരണാദിപഞ്ഹാ വിസ്സജ്ജിതാ, തസ്മാ തം ഉക്കമവിസ്സജ്ജനകാരണം ദസ്സേതും **"യസ്മാ പന യേ ച യാവതതിയകാതി അയം പഞ്ഹോ"**തിആദിമാഹ.

൩൩൮. ധോവനഞ്ച പടിഗ്ഗഹോതിആദിഗാഥാ അട്ഠകഥാചരിയാനം ഗാഥാവ. **ഛബ്ബസ്സാനി നിസീദനന്തി** ദ്വേ സിക്ഖാപദാനി. **ദ്വേ ലോമാതി** തിയോജനാതിക്കമധോവാപനവസേന ദ്വേ ഏളകലോമസിക്ഖാപദാനി. **വസ്സികാ ആരഞ്ഞകേന ചാതി** വസ്സികസാടികാ പരിയേസനഅരഞ്ഞകേസു സേനാസനേസു വിഹരണസിക്ഖാപദേന സഹ.

പണീതന്തി പണീതഭോജനവിഞ്ഞാപനം. **ഊനന്തി** ഊനവീസതിവസ്സൂപസമ്പാദനം. **മാതുഗാമേന സദ്ധിന്തി** സംവിധായ ഗമനം വുത്തം. **യാ സിക്ഖാതി** യം സിക്ഖാപദം. **നിസീദനേ ച യാ സിക്ഖാതി** പമാണാതിക്കന്തനിസീദനകാരാപനേ യം സിക്ഖാപദം. തഥാ **വസ്സികാ യാ ച സാടികാതി** ഏത്ഥാപി.

പാളിയം **സതം സത്തതി ഛച്ചേവിമേ ഹോന്തി ഉഭിന്നം അസാധാരണാതി** ഭിക്ഖൂനം ഭിക്ഖുനീഹി അസാധാരണാ ഛചത്താരീസ, ഭിക്ഖുനീനം ഭിക്ഖൂഹി അസാധാരണാ തിംസാധികം സതഞ്ചാതി ഏവം ഉഭിന്നം അസാധാരണാ ച ഛസത്തതിഅധികം സതം സിക്ഖാപദാനീതി അത്ഥോ. **സതം സത്തതി ചത്താരീതി** ഉഭിന്നം സാധാരണസിക്ഖാനം ഗണനാ ചതുസത്തതിഅധികം സതം സിക്ഖാപദാനീതി അത്ഥോ.

വിഭത്തിയോതി ആപത്തിക്ഖന്ധാ ചേവ ഉപോസഥപവാരണാദയോ ച അധിപ്പേതാ. തേ ഹി പാരാജികാദിഭേദേന, ഭിക്ഖുഉപോസഥാദിഭേദേന ച വിഭജീയന്തി. തേനാഹ "വിഭത്തിയോ"തിആദി. **തേസന്തി** അട്ഠന്നം പാരാജികാദീനം. **ദ്വീഹീ**തിആദി വിവാദാധികരണാദീനം സമഥേഹി വൂപസമദസ്സനം.

സത്തനഗരേസു പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാരാജികാദിആപത്തിവണ്ണനാ

൩൩൯. **ഇദന്തി** "പാരാജികന്തി യം വുത്ത"ന്തിആദിനാ വുത്തം വചനം സന്ധായ വദതി. ഇദഞ്ഹി ഹേട്ഠാ "ഗരുക ലഹുക"ന്തിആദിനാ ഉദ്ധടപഞ്ഹേസു അനാഗതമ്പി "സബ്ബാനിപേതാനി വിയാകരോഹി, ഹന്ദ വാക്യം സുണോമ തേ"തി

ഏത്ഥ യഥാവുത്താനി അഞ്ഞാനിപി "സബ്ബാനിപേതാനി വിയാകരോഹി, ഹന്ദ വാക്യം സുണോമാ"തി ഏവം ഗഹിതമേവാതി ദസ്സേന്തോ **"ഇമിനാ പന ആയാചനവചനേന സങ്ഗഹിതസ്സാ"**തിആദി വുത്തം.

അതിവസ്സതീതി ഓവസ്സതി, വസ്സോദകം പവിസതീതി അത്ഥോ. **ധമ്മാന**ന്തി യഥാ ചതുപച്ചയേ ധാരയതീതി ധമ്മോ, തേസം. തേനാഹ **"സങ്ഖതധമ്മാന"**ന്തി. **ഗാഥാസങ്ഗണിക**ന്തി ഗാഥാസങ്ഗഹോ, തേ തേ അത്ഥാ ഗാഥാഹി സങ്ഗഹേത്വാ ഗണീയന്തി കഥീയന്തി ഏത്ഥാതി ഹി ഗാഥാസങ്ഗണികം.

പാരാജികാദിആപത്തിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഠമഗാഥാസങ്ഗണികവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

അധികരണഭേദം

ഉക്കോടനഭേദാദികഥാവണ്ണനാ

൩൪൧. **“അലം ആവുസോ”തി അത്തപച്ചത്ഥികേ സഞ്ഞാപേത്വാതി** പത്തചീവരാദിഅത്ഥായ അലം ഭണ്ഡനാദികരണന്തി വിവാദാദീസു ദോസദസ്സനമത്തേന സഞ്ഞാപേത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഖമാപേത്വാ വൂപസമേന്തി, ന പന അഞ്ഞമഞ്ഞം ആപത്താനാപത്തിദസ്സനവസേനാതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **“പാളിമുത്തകവിനിച്ഛയേനേവാ”**തി.

വിസമാനി കായകമ്മാദീനി നിസ്സിതോ ഭിക്ഖു **വിസമനിസ്സിതോ** നാമ, മിച്ഛാദിട്ഠിനിസ്സിതോ **ഗഹനനിസ്സിതോ,** ബലവന്തേ പുരിസേ നിസ്സിതോ **ബലവനിസ്സിതോ** നാമാതി ദസ്സേന്തോ **“ഏകോ വിസമാനീ”**തിആദിമാഹ.

ഉക്കോടനഭേദാദികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധികരണനിദാനാദിവണ്ണനാ

൩൪൨. **ആപത്തിം നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനകആപത്തിവസേനാതി** പരേസം, അത്തനോ ച ആപത്തിം പടിച്ഛാദേന്താനം വജ്ജപടിച്ഛാദീനം പാരാജികാദിആപത്തിമേവ സന്ധായ വുത്തം, ന സബ്ബാപത്തിയോ. **കിച്ചം നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനകകിച്ചാനന്തി** ഉക്ഖേപനീയാദികമ്മം നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനകാനം തദനുവത്തികായ ഭിക്ഖുനിയാ യാവതതിയാനുസ്സാവനാനം കിച്ചാനം വസേന, ന സബ്ബേസം കിച്ചാനം വസേനാതി.

൩൪൪. പാളിയം ‘‘കതിഹി അധികരണേഹീ’’തി പുച്ഛായ ‘‘ഏകേന അധികരണേന കിച്ചാധികരണേനാ’’തി വുത്തം. ‘‘കതിസു ഠാനേസൂ’’തി പുച്ഛായ ‘‘തീസു ഠാനേസു സങ്ഘമജ്ഝേ, ഗണമജ്ഝേ, പുഗ്ഗലസ്സ സന്തികേ’’തി വുത്തം. ‘‘കതിഹി സമഥേഹീ’’തി പുച്ഛായ ‘‘തീഹി സമഥേഹീ’’തി വുത്തം. തീഹിപി ഏതേഹി ഏകോ വൂപസമനപ്പകാരോവ പുച്ഛിതോ, വിസ്സജ്ജിതോ ചാതി വേദിതബ്ബോ.

൩൪൭. **വിവാദാധികരണം ഹോതി അനുവാദാധികരണന്തി**ആദീസു വിവാദാധികരണമേവ അനുവാദാധികരണാദിപി ഹോതീതി പുച്ഛായ വിവാദാധികരണം വിവാദാധികരണമേവ ഹോതി, അനുവാദാദയോ ന ഹോതീതി വിസ്സജ്ജനം.

അധികരണനിദാനാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സത്തസമഥനാനാത്ഥാദിവണ്ണനാ

൩൫൪. അധികരണപുച്ഛാവിസ്സജ്ജനേ പാളിയം **വിപച്ചയതായ വോഹാരോതി** വിരൂപവിപാകായ അഞ്ഞമഞ്ഞം ദുക്ഖുപ്പാദനായ കായവചീവോഹാരോ. **മേധഗന്തി** വുദ്ധിപ്പത്തോ കലഹോ.

അനുസമ്പവങ്കതാതി വിപത്തിചോദനായ അനു അനു സംയുജ്ജനവസേന നിന്നതാ.

അബ്ഭുസ്സഹനതാതി അതിവിയ സഞ്ജാതുസ്സാഹതാ. **അനുബലപ്പദാനന്തി** ചോദകാനമ്പി ഉപത്ഥമ്ഭകരണം. **കമ്മസങ്ഗഹാഭാവേനാ**തി സങ്ഘസമ്മുഖതാദിമത്തസ്സ സമ്മുഖാവിനയസ്സ സങ്ഘാദീഹി കത്തബ്ബകിച്ചേസു സങ്ഗഹാഭാവാ.

സത്തസമഥനാനാത്ഥാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധികരണഭേദവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ദുതിയഗാഥാസങ്ഗണികം

ചോദനാദിപുച്ഛാവിസ്സജ്ജനാവണ്ണനാ

൩൬൦. ദുതിയഗാഥാസങ്ഗണികായ "ചോദനാ കിമത്ഥായാ"തിആദികാ പുച്ഛാ ഉപാലിത്ഥേരേന കതാ. "ചോദനാ സാരണത്ഥായാ"തിആദിവിസ്സജ്ജനം ഭഗവതാ വുത്തം. ഉപാലിത്ഥേരോ സയമേവ പുച്ഛിത്വാ വിസ്സജ്ജനം അകാസീതിപി വദന്തി.

മന്തഗ്ഗഹണന്തി തേസം വിചാരണാഗഹണം, സുത്തന്തികത്ഥേരാനം, വിനയധരത്ഥേരാനഞ്ച അധിപ്പായഗഹണന്തി അത്ഥോ. **പാടേക്കം വിനിച്ഛയസന്നിട്ഠാപനത്ഥ**ന്തി തേസം പച്ചേകം അധിപ്പായം ഞത്വാ തേഹി സമുട്ഠാപിതനയമ്പി ഗഹേത്വാ വിനിച്ഛയപരിയോസാപനത്ഥന്തി അധിപ്പായോ.

"മാ ഖോ തുരിതോ അഭണീ"തിആദിനാ അഭിമുഖേ ഠിതം കഞ്ചി അനുവിജ്ജകം ഓവദന്തേന വിയ ഥേരേന അനുവിജ്ജകവത്തം കഥിതം.

അനുയുഞ്ജനവത്തന്തി അനുയുജ്ജനക്കമം, തം പന യസ്മാ സബ്ബസിക്ഖാപദവീതിക്കമവിസയേപി തംതംസിക്ഖാപദാനുലോമേന കത്തബ്ബം, തസ്മാ "സിക്ഖാപദാനുലോമിക"ന്തി വുത്തം. **അത്തനോ ഗതിം നാസേതീ**തി അത്തനോ സുഗതിഗമനം വിനാസേതി.

അനുസന്ധിത-സദ്ദോ ഭാവസാധനോതി ആഹ **"അനുസന്ധിതന്തി കഥാനുസന്ധീ"**തി. **വത്താനുസന്ധിതേനാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **വത്താനുസന്ധിതേനാ**തി ആചാരാനുസന്ധിനാ, ആചാരേന സദ്ധിം സമേന്തിയാ പടിഞ്ഞായാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"യാ അസ്സ വത്തേനാ"**തിആദി.

പാളിയം **സഞ്ചിച്ച ആപത്തി**ന്തിആദി അലജ്ജിലജ്ജിലക്ഖണം ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനീനം വസേന വുത്തം തേസഞ്ഞേവ സബ്ബപ്പകാരതോ സിക്ഖാപദാധികാരത്താ. സാമണേരാദീനമ്പി സാധാരണവസേന പന സഞ്ചിച്ച യഥാസകം സിക്ഖാപദവീതിക്കമനാദികം അലജ്ജിലജ്ജിലക്ഖണം വേദിതബ്ബം.

കഥാനുസന്ധിവചനന്തി ചുദിതകഅനുവിജ്ജകാനം കഥായ അനുസന്ധിയുത്തം വചനം ന ജാനാതി, തേഹി ഏകസ്മിം കാരണേ വുത്തേ സയം തം അസല്ലക്ഖേത്വാ അത്തനോ അഭിരുചിതമേവ അസമ്ബന്ധിതത്ഥന്തി അത്ഥോ.

വിനിച്ഛയാനുസന്ധിവചനഞ്ചാതി അനുവിജ്ജകേന കതസ്സ ആപത്താനാപത്തിവിനിച്ഛയസ്സ അനുഗുണം, സമ്ബന്ധവചനഞ്ച.

ചോദനാദിപുച്ഛാവിസ്സജ്ജനാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചോദനാകണ്ഡം

അനുവിജ്ജകകിച്ചവണ്ണനാ

൩൬൩. പാളിയം **യം ഖോ ത്വ**ന്തിആദീസു ത്വം, ആവുസോ, യം ഇമം ഭിക്ഖും ചോദേസി, തം കിമ്ഹി ദോസേ ചോദേസി, കതരായ വിപത്തിയാ ചോദേസീതി അത്ഥോ. ഏവം സബ്ബത്ഥ.

൩൬൫. **അസുദ്ധപരിസങ്കിതോ**തി അസുദ്ധായ അട്ഠാനേ ഉപ്പന്നായ പരിസങ്കായ പരിസങ്കിതോ. തേനാഹ **"അമൂലകപരിസങ്കിതോ"**തി.

൩൬൭. പാളിയം **ഉപോസഥോ സാമഗ്ഗത്ഥായാ**തി വിസുദ്ധാനം ഭിക്ഖൂനം അഞ്ഞോഞ്ഞനിരപേക്ഖോ അഹുത്വാ ഉപോസഥോ ഉപോസഥട്ഠാനം സന്നിപതിത്വാ "പാരിസുദ്ധിം ആയസ്മന്തോ ആരോചേഥ, പരിസുദ്ധേത്ഥായസ്മന്തോ, പരിസുദ്ധോ അഹം ആവുസോ"തിആദിനാ അഞ്ഞമഞ്ഞം പരിസുദ്ധിവീമംസനാരോചനവസേന അയുത്തേ വിവജ്ജേത്വാ യുത്തേഹേവ കായചിത്തസാമഗ്ഗീകരണത്ഥായ.

വിസുദ്ധായ പവാരണാതി ദിട്ഠസുതാദീഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം കഥാപേത്വാ വിസുദ്ധിസമ്പാദനത്ഥായാതി അത്ഥോ. **ഉഭോ ഏതേ**തി ആമിസപുഗ്ഗലനിസ്സയനേ ഏതേ ഉഭോ.

അനുവിജ്ജകകിച്ചവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചൂളസങ്ഗാമം

അനുവിജ്ജകസ്സ പടിപത്തിവണ്ണനാ

൩൬൪. തത്ര **ഹീതി** തസ്മിം സന്നിപാതേ. **അത്തപച്ചത്ഥികാതി** ലജ്ജിപേസലസ്സ ചോദകപാപഗരഹീപുഗ്ഗലസ്സ അനത്ഥകാമാ വേരീപുഗ്ഗലാ. **സാസനപച്ചത്ഥികാതി** അത്തനോ അനാചാരാനുഗുണം ബുദ്ധവചനം പകാസേന്തോ തണ്ഹാഗതികാ, ദിട്ഠിഗതികാ ച. **അജ്ഝോഗാഹേത്വാതി** അലജ്ജിഅഭിഭവനവസേന സങ്ഘമജ്ഝം പവിസിത്വാ. **സോ സങ്ഗാമാവചരോതി** സോ ചോദകോ സങ്ഗാമാവചരോ നാമ. **ദിട്ഠസുതമുതമ്പി രാജകഥാദികന്തി** ദിട്ഠസുതവസേനേവ രാജചോരാദികഥം, മുതവസേനപി അന്നാദികഥഞ്ച അകഥേന്തേനാതി യോജേതബ്ബം. **കപ്പിയാകപ്പിയനിസ്സിതാ വാതിആദീസു** രൂപാരൂപപടിച്ഛേദപദേന സകലഅഭിധമ്മത്ഥപിടകത്തം ദസ്സേതി. **സമഥാചാരാദീഹി പടിസംയുത്തന്തി** സകലസുത്തന്തപിടകത്തം. തത്ഥ **സമഥാചാരോ** നാമ സമഥഭാവനാക്കമോ. തഥാ **വിപസ്സനാചാരോ. ഠാനനിസജ്ജവത്താദിനിസ്സിതാതി** സങ്ഘമജ്ഝാദീസു ഗരുചിത്തീകാരം പച്ചുപട്ഠപേത്വാ ഠാനാദിക്കമനിസ്സിതാ ചേവ ചുദ്ദസമഹാവത്താദിവത്തനിസ്സിതാ ച, **ആദി**-സദ്ദേന അപ്പിച്ഛതാദിനിസ്സിതാ ചാതി അത്ഥോ. **പഞ്ഹേ ഉപ്പന്നേതി** കേനചി ഉപ്പന്നേ പഞ്ഹേ പുച്ഛിതേ. ഇദഞ്ച ഉപലക്ഖണമത്തം, യം കിഞ്ചി ഉപട്ഠിതം ധമ്മം ഭാസസ്സൂതി അധിപ്പായോ.

കുലപദേസോ നാമ ഖത്തിയാദിജാതിയമ്പി കാസികരാജകുലാദികുലവിസേസോ. ഏതമേവാഹ **"കുലപദേസോ ഖത്തിയകുലാദിവസേനേവ വേദിതബ്ബോ"**തി. **സന്നിപാതമണ്ഡലേതി** അത്തനോ അനുവിജ്ജമാനപ്പകാരം സങ്ഘസ്സ ഞാപനത്ഥം ഉട്ഠായ സങ്ഘസന്നിപാതമജ്ഝേ ഇതോ ചിതോ ച പരേസം മുഖം ഓലോകേന്തേന ന ചരിതബ്ബം. യഥാനിസിന്നേനേവ ധമ്മവിനയാനുഗുണം വിനിച്ഛയം യഥാ സബ്ബേ സുണന്തി, തഥാ വത്തബ്ബന്തി അത്ഥോ.

പാളിയം **അചണ്ഡികതേനാതി** അകതചണ്ഡഭാവേന, അഫരുസേനാതി അത്ഥോ. **"ഹിതാനുകമ്പിനാ"**തി ഏതേന മേത്താപുബ്ബഭാഗോ വുത്തോ. **"കാരുണികേന ഭവിതബ്ബ"**ന്തി ഇമിനാ അപ്പനാപ്പത്തകരുണാ വുത്താ. **"ഹിതപരിസക്കിനാ"**തി ഇമിനാ കരുണാപുബ്ബഭാഗോ. തേനാഹ **"കരുണാ ച കരുണാപുബ്ബഭാഗോ ച ഉപട്ഠാപേതബ്ബോതി അയം പദദ്വയേപി അധിപ്പായോ"**തി. **ലജ്ജിയാതി** ലജ്ജിനീ.

അനുയോഗവത്തം കഥാപേത്വാതി "കാലേന വക്ഖാമീ"തിആദിനാ (പരി॰ ൩൬൨) വുത്തവത്തം. അനുയുഞ്ജനാചാരക്കമേനേവ അനുയുഞ്ജനം **അനുയോഗവത്തം** നാമ, തം കഥാപേത്വാ തേനേവ കമേന അനുയുഞ്ജാപേത്വാതി അത്ഥോ. **ഉജുമദ്ദവേനാതി** ഏത്ഥ അജ്ഝാഹരിതബ്ബപദം ദസ്സേതി **"ഉപചരിതബ്ബോ"**തി. "ധമ്മേസു ച പുഗ്ഗലേസു ചാ"തി ഇദം "മജ്ഝത്തേന ഭവിതബ്ബ"ന്തി പകതേന സമ്ബന്ധിതബ്ബന്തി ആഹ **"ധമ്മേസു ച പുഗ്ഗലേസു ച...പേ॰... മജ്ഝത്തോതി വേദിതബ്ബോ"**തി. യഞ്ഹി യത്ഥ കത്ഥചി കത്തബ്ബം, തം തത്ഥ അതിക്കമന്തോ മജ്ഝത്തോ നാമ ന ഹോതി, ധമ്മേസു ച

ഗാരവോ കത്തബ്ബോ. പുഗ്ഗലേസു പന മേത്താഭാവേന പക്ഖപാതഗാരവോ. തസ്മാ ഇമം വിധിം അനതിക്കന്തോവ തേസു മജ്ഝത്തോതി വേദിതബ്ബോ.

൩൬൬. സംസന്ദനത്ഥന്തി ആപത്തി വാ അനാപത്തി വാതി സംസയേ ജാതേ സംസന്ദിത്വാ നിച്ഛയകരണത്ഥം വുത്തന്തി അധിപ്പായോ. **അത്ഥദസ്സനായാ**തി സാധേതബ്ബസ്സ ആപത്താദിഉപമേയ്യത്ഥസ്സ ചോദകചുദിതകേ അത്തനോ പടിഞ്ഞായ എവ സരൂപവിഭാവനത്ഥം. **അത്ഥോ ജാനാപനത്ഥായാ**തി എവം വിഭാവിതോ അത്ഥോ ചോദകചുദിതകസങ്ഘാനം ഞാപനത്ഥായ നിജ്ഝാപനത്ഥായ, സമ്പടിച്ഛാപനത്ഥായാതി അത്ഥോ. **പുഗ്ഗലസ്സ ഠപനത്ഥായാ**തി ചോദകചുദിതകേ അത്തനോ പടിഞ്ഞായ എവ ആപത്തിയം, അനാപത്തിയം വാ പതിട്ഠാപനത്ഥായ. **സാരണത്ഥായാ**തി പമുട്ഠസരാപനത്ഥായ. **സവചനീയകരണത്ഥായാ**തി ദോസേ സാരിതേപി സമ്പടിച്ഛിത്വാ പടികമ്മം അകരോന്തസ്സ സവചനീയകരണത്ഥായ. **"ന തേ അപസാദേതബ്ബാ"**തി ഇദം അധിപ്പേതത്ഥദസ്സനം. തത്ഥ അവിസംവാദകട്ഠാനേ ഠിതാ എവ ന അപസാദേതബ്ബാ, ന ഇതരേതി ദട്ഠബ്ബം.

അപ്പച്ചയപരിനിബ്ബാനത്ഥായാതി ആയതിം പടിസന്ധിയാ അകാരണഭൂതപരിനിബ്ബാനത്ഥായ. പരിനിബ്ബാനഞ്ഹി നാമ ഖീണാസവാനം സബ്ബപച്ഛിമാ ചുതിചിത്തകമ്മജരൂപസങ്ഖാതാ ഖന്ധാ, തേ ച സബ്ബാകാരതോ സമുച്ഛിന്നാനുസയതായ പുനബ്ഭവായ അനന്തരാദിപച്ചയാ ന ഹോന്തി അഞ്ഞേഹി ച തണ്ഹാദിപച്ചയേഹി വിരഹിതത്താ. തസ്മാ **"അപ്പച്ചയപരിനിബ്ബാന"**ന്തി വുച്ചതി. **ത**ന്തി വിമുത്തിഞാണദസ്സനം. തേനേവാഹ **"തസ്മി"**ന്തി. **വിനയമന്തനാ**തി വിനയവിനിച്ഛയോ. **സോതാവധാന**ന്തി സോതസ്സ ഓദഹനം, സവനന്തി അത്ഥോ. തേനാഹ **"യം ഉപ്പജ്ജതി ഞാണ"**ന്തി. യഥാവുത്തായ വിനയസംവരാദികാരണപരമ്പരായ വിമുത്തിയാ എവ പധാനത്താ സാ പുന ചിത്തസ്സ വിമോക്ഖോതി ഉദ്ധടോതി ആഹ **"അരഹത്തഫലസങ്ഖാതോ വിമോക്ഖോ"**തി. അഥ വാ **യോ** യം കിഞ്ചി ധമ്മം **അനുപാദിയിത്വാ** പരിനിബ്ബാനവസേന **ചിത്തസ്സ** ചിത്തസന്തതിയാ, തപ്പടിബദ്ധകമ്മജരൂപസന്തതിയാ ച **വിമോക്ഖോ** വിമുച്ചനം അപുനപ്പവത്തിവസേന വിഗമോ, **ഏതദത്ഥായ** ഏതസ്സ വിഗമസ്സത്ഥായ എവാതി എവം നിഗമനവസേനപേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൩൬൭. അനുയോഗവത്തഗാഥാസു **കുസലേന ബുദ്ധിമതാ**തി സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന. **കത**ന്തി നിബ്ബത്തിതം, പകാസിതന്തി അത്ഥോ. **തേനേവാ**തിആദീസു തേനേവ കതാകതസ്സ അജാനനേവ പുബ്ബാപരം അജാനനസ്സ, അഞ്ഞേസ്സപി ഭിക്ഖുനോ യം കതാകതം ഹോതി, തമ്പി ന ജാനാതീതി അത്ഥോ. **അത്തനോ സദിസായാ**തി യഥാവുത്തേഹി ദോസേഹി യുത്തതായ അത്തനാ സദിസായ.

അനുവിജ്ജകസ്സ പടിപത്തിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

മഹാസങ്ഗാമം

വോഹരന്തേന ജാനിതബ്ബാദിവണ്ണനാ

൩൯൬-൩൭൪. മഹാസങ്ഗാമേ പാളിയം **സങ്ഗാമാവചരേനാ**തി അനുവിജ്ജകം സന്ധായ വുത്തം. **വത്ഥൂ**തി മേഥുനാദിവീതിക്കമോ. **നിദാന**ന്തി വേസാലിആദിപഞ്ഞത്തിട്ഠാനം. **പുഗ്ഗലോ അകാരകോ ജാനിതബ്ബോ**തി എത്ഥ സങ്ഘേ വാ ഗണേ വാ പരിണായകഭൂതോ പുഗ്ഗലോതി ദട്ഠബ്ബം.

൩൭൫. **വിസ്സട്ഠിസിക്ഖാപദ**ന്തി നീലാദിദസന്നം സുക്കാനം മോചനവസേന വുത്തം സുക്കവിസ്സട്ഠിസിക്ഖാപദം. തഞ്ഹി തേലാദിമന്ദവണ്ണാനം നീലാദിപചുരവണ്ണാനം വസേന **"വണ്ണാവണ്ണാ"**തി വുത്തം. പചുരത്ഥേ ഹി ഇധ അവണ്ണോതി **അ**-കാരോ.

൩൭൯. **യാവ അകനിട്ഠബ്രഹ്മാനോ ദ്വിധാ ഹോന്തീ**തി എത്ഥ അവിഹാദിസുദ്ധാവാസികാ അഞ്ഞഭൂമീസു അരിയാ ധമ്മവാദീപക്ഖം ഏവ ഭജന്തി, ഇതരേ ദുവിധമ്പീതി ദട്ഠബ്ബം.

വോഹരന്തേന ജാനിതബ്ബാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കഥിനഭേദം

കഥിനഅത്ഥതാദിവണ്ണനാ

൪ം൪. കഥിനേ **അനാഗതവസേനാ**തി ഉദകാഹരണാദിപയോഗേ ഉപ്പന്നേ പച്ഛാ ധോവനാദിപുബ്ബകരണസ്സ ഉപ്പത്തിതോ തപ്പയോഗസ്സ അനാഗതവസേനേവ അനന്തരപച്ചയോ. പച്ചയത്തഞ്ചസ്സ കാരിയഭൂതസ്സ യസ്മാ നിപ്ഫാദേതബ്ബതം നിസ്സായ പച്ചയാ പവത്താ, ന വിനാ തേന, തസ്മാ തേന പരിയായേന വുത്തം, ന സഭാവതോ സബ്ബഥ. തേനാഹ **"പയോഗസ്സ ഹീ"**തിആദി. തത്ഥ പയോഗസ്സ സത്തവിധമ്പി പുബ്ബകരണം പച്ചയോ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. കാരണമാഹ **"യസ്മാ"**തിആദി. **പുബ്ബകരണസ്സത്ഥായാ**തി പുബ്ബകരണസ്സ നിപ്ഫാദനത്ഥായ. **പുരേജാതപച്ചയേ**തി പുരേജാതപച്ചയസ്സ വിസയേ. **ഏസാ**തി പയോഗോ. ധോവനാദിധമ്മേസു ഏകമ്പി അത്തനോ പുരേജാതപച്ചയഭൂതം ധമ്മം ന ലഭതി, അത്തനോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേജാതസ്സ പുബ്ബകരണസ്സ അഭാവാതി അത്ഥോ. **ലഭതീ**തി പച്ഛാജാതപച്ചയം പുബ്ബകരണം ലഭതി, പച്ഛാജാതപച്ചയോ ഹോതീതി അത്ഥോ.

പാളിയം **പന്നരസ ധമ്മാ സഹജാതപച്ചയേന പച്ചയോ**തി ഏത്ഥ പുബ്ബകരണസ്സാതി വാ പയോഗസ്സാതി വാ അഞ്ഞസ്സ കസ്സചി പച്ചയുപ്പന്നസ്സ അപരാമട്ഠത്താ പന്നരസ ധമ്മാ സയം അഞ്ഞമഞ്ഞസഹജാതപച്ചയേന പച്ചയോതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ, തേഹി സഹ ഉപ്പജ്ജനകസ്സ അഞ്ഞസ്സ അഭാവാ. ഏവം ഉപരി സബ്ബഥ. തേനാഹ **"സഹജാതപച്ചയം പനാ"**തിആദി. **മാതികാ ച പലിബോധാ ചാ**തി ഏത്ഥ ച-സദ്ദേന പഞ്ചാനിസംസാനി ഗഹിതാനീതി ദട്ഠബ്ബം. ഏവം **മാതികാനഞ്ച പലിബോധാനഞ്ചാ**തി ഏത്ഥാപി. തേഹിപി അത്ഥോ അനന്തരമേവ മാതികാദീഹി സഹ ജായന്തി. തേനേവ "പന്നരസ ധമ്മാ സഹജാതപച്ചയേന പച്ചയോ"തി വുത്താ. **ആസാ**തി ചീവരാസാ. **വത്ഥൂ**തി ആസായ നിമിത്തഭൂതം അനുപ്പന്നചീവരം. "ദസ്സാമ കരിസ്സാമാ"തി ഹി ദായകേഹി പടിഞ്ഞാതചീവരം നിസ്സായ അനന്തരം ഉപ്പജ്ജമാനാ ചീവരാസാ അനന്തരപച്ചയാദിഭാവേന വുത്താ. **ആസാനഞ്ച അനാസാനഞ്ചാ**തി ലബ്ഭമാനകചീവരേ ഉപ്പജ്ജനകചീവരാസാനഞ്ചേവ അലബ്ഭമാനേ ചീവരേ ഉപ്പജ്ജനകഅനാസാനഞ്ച, ആസാനം, തബ്ബിഗമാനഞ്ചാതി അത്ഥോ. ഖണേ ഖണേ ഉപ്പത്തിഭേദം സന്ധായ **"ആസാന"**ന്തി ബഹുവചനം കതം, ആസായ , അനാസായ ചാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"ആസാ ച അനാസാ ചാ"**തി.

കഥിനഅത്ഥതാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പുബ്ബകരണനിദാനാദിവിഭാഗവണ്ണനാ

൪ംന്ന-൭. ഛ ചീവരാനീതി ഖോമാദീസു ഛസു അഞ്ഞതരം സന്ധായ വുത്തം. സബ്ബസങ്ഗാഹികവസേന പന **"ചീവരാനീ"**തി ബഹുവചനം കതം. പാളിയം പനേത്ഥ **വത്ഥു, ആസാ ച അനാസാ ചാ**തിആദീസു അത്ഥതേ കഥിനേ ആനിസംസവസേന ഉപ്പജ്ജനകപച്ചാസാചീവരം "വത്ഥൂ"തി വുത്തം. കഥിനചീവരം ഹേതുപച്ചയ-സദ്ദേഹി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

൪൦൮. പച്ചുദ്ധാരോ തീഹി ധമ്മേഹീതിആദി കഥിനത്ഥാരത്ഥായ തിചീവരതോ അഞ്ഞം വസ്സികസാടികാദിം പച്ചുദ്ധരിതും, അധിട്ഠഹിത്വാ അത്ഥരിതുഞ്ച ന വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **"വചീഭേദേനാ"**തി ഏതേന കേവലം കായേന കഥിനത്ഥാരോ ന രുഹതീതി ദസ്സേതി.

പുബ്ബകരണനിദാനാദിവിഭാഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

കഥിനാദിജാനിതബ്ബവിഭാഗവണ്ണനാ

൪൧൧. യേസു രൂപാദിധമ്മേസൂതി "പുരിമവസ്സംവുത്ഥാ ഭിക്ഖൂ, പഞ്ചഹി അനൂനോ സങ്ഘോ, ചീവരമാസോ, ധമ്മേന സമേന സമുപ്പന്നം ചീവര"ന്തി ഏവമാദീസു യേസു രൂപാരൂപധമ്മേസു. **സതീ**തി സന്തേസു. **മിസ്സീഭാവോ**തി സംസഗ്ഗതാ സമൂഹപഞ്ഞത്തിമത്തം. തേനാഹ **"ന പരമത്ഥതോ ഏകോ ധമ്മോ അത്ഥീ"**തി.

൪൧൨. ഏകതോ ഉപ്പജ്ജന്തീതി കഥിനുദ്ധാരേന സഹ ഉപ്പജ്ജമാനാരഹാ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. കഥിനത്ഥാരതോ ഹി പഭുതി സബ്ബേ കഥിനുദ്ധാരാ തം തം കാരണന്തരമാഗമ്മ ഉപ്പജ്ജന്തി, തസ്മാ സബ്ബേ **ഏകുപ്പാദാ** നാമ ജാതാ. തേസു അന്തരുബ്ഭാരസഹുബ്ഭാരാ ദ്വേ ഏവ തം വിഹാരം അനത്ഥതകഥിനവിഹാരസദിസം കരോന്താ സയം സകലേന കഥിനത്ഥാരേന സഹ നിരുജ്ഝന്തി ഉദ്ധാരഭാവം പാപുണന്തി . അവസേസാ പന തം തം പാടിപുഗ്ഗലികമേവ കഥിനത്ഥാരം ദിന്നം പലിബോധാനം ഉപച്ഛിന്ദനവസേന നിരോധേന്താ സയം ഉദ്ധാരഭാവം പാപുണന്തി, ന സകലം കഥിനത്ഥാരം. കഥിനുദ്ധാരാനഞ്ച **നിരോധോ** നാമ തം തം കാരണമാഗമ്മ ഉദ്ധാരഭാവപ്പത്തി, ഏവഞ്ച ഉപ്പത്തി നാമ കഥിനുദ്ധാരോ ഏവ. തേനാഹ **"സബ്ബേപി അത്ഥാരേന സദ്ധിം ഏകതോ ഉപ്പജ്ജന്തീ"**തിആദി. തത്ഥ **പുരിമാ ദ്വേ**തി "ഏകുപ്പാദാ ഏകനിരോധാ"തി പാളിയം പഠമം വുത്താ അന്തരുബ്ഭാരസഹുബ്ഭാരാ ദ്വേ. **തേസൂ**തി പക്കമനന്തികാദീസു. **ഉദ്ധാരഭാവം പത്തേസൂ**തി ഉദ്ധാരഭാവപ്പത്തിസങ്ഖാതനിരോധം പത്തേസൂതി അത്ഥോ. **അത്ഥാരോ തിട്ഠതീ**തി കതചീവരം ആദായ പക്കന്താദിപുഗ്ഗലം ഠപേത്വാ തദവസേസാനം പലിബോധസബ്ഭാവതോ കഥിനത്ഥാരോ തിട്ഠതി.

കഥിനാദിജാനിതബ്ബവിഭാഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഞ്ഞത്തിവഗ്ഗവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

സങ്ഗഹവഗ്ഗോ

ഉപാലിപഞ്ചകം

നപ്പടിപ്പസ്സമ്ഭനവഗ്ഗവണ്ണനാ

ര്൨൧. സമഗ്ഗേഹി കരണീയാനീതി വിവാദാധികരണേഹി പുബ്ബേ അസമഗ്ഗാ ഹുത്വാ പച്ഛാ സാമഗ്ഗിം ഉപഗതേഹി കത്തബ്ബാനി. കിം പന അസഞ്ഞതമിസ്സപരിസായ സദ്ധിം ലജ്ജിനോ സാമഗ്ഗിം കരോന്തീതി ആഹ **"ഉപോസഥപവാരണാദീസു ഹീ"**തിആദി. തത്ഥ **ഠിതാസൂ**തി ഉപോസഥപവാരണാസു അപ്പവത്തീസു. **ഉപത്ഥമ്ഭോ ന ദാതബ്ബോ**തി ഉപരൂപരി അപ്പവത്തനത്ഥായ മയമ്പി ഉപോസഥം ന കരിസ്സാമാതിആദിനാ കലഹസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭോ ന ദാതബ്ബോ, ധമ്മേന വിനയേന സാമഗ്ഗിം കത്വാ സമഗ്ഗേഹേവ അസഞ്ഞതാ ഭിക്ഖൂ വിനേതബ്ബാതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **"സചേ സങ്ഘോ അച്ചയം ദേസാപേത്വാ"**തിആദി. **ഭിക്ഖുനോ നക്ഖമതീ**തി കേസുചി പുഗ്ഗലേസു അപ്പമത്തകദോസദസ്സനേന ന രുച്ചതി. **ദിട്ഠാവികമ്മമ്പി കത്വാ**തി "ന മേതം ഖമതീ"തി സഭാഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ അത്തനോ ദിട്ഠിം ആവികത്വാ. **ഉപേതബ്ബാ**തി സാസനഹാനിയാ അഭാവാ സാമഗ്ഗിം അകോപേത്വാ കായസാമഗ്ഗീ ദാതബ്ബാ, ഈദിസേ ഠാനേ അലജ്ജിപരിഭോഗോ ആപത്തികരോ ന ഹോതി, വട്ടതിയേവ. യേ പന സാസനവിനാസായ പടിപന്നാ, തേഹി സഹ ന വത്തതി, ആപത്തി ഏവ ഹോതി സാസനവിനാസോ ച. തേനാഹ **"യത്ര പന ഉദ്ധമ്മ"**ന്തിആദി. **"ദിട്ഠാവികമ്മം ന വട്ടതീ"**തി ഇമിനാ ദിട്ഠിയാ ആവികതായപി ആപത്തിം ദസ്സേതി.

ര്൨൨. കണ്ഹവാചോതി രാഗദോസാദീഹി കിലിട്ഠവചനോ. അനത്ഥകവചനസ്സ ദീപനം പകാസനം അസ്സാതി **അനത്ഥകദീപനോ. മാനം നിസ്സായാ**തി വിനിച്ഛയകരണം തവ ഭാരോതി സങ്ഘേന ഭാരേ അകതേപി "അഹമേവേത്ഥ വോഹരിതും അരഹരൂപോ"തി മാനം നിസ്സായ. **യഥാദിട്ഠിയാ**തി അനുരൂപലദ്ധിയാ. യസ്സ ഹി അത്ഥസ്സ യാദിസീ ദിട്ഠി അനുരൂപാ, തം ഗഹേത്വാ ന ബ്യാകതാതി അത്ഥോ .**അസ്സ അത്തനോ**തി അധമ്മാദിഅത്ഥം സന്ധായ വദതി, ന പുഗ്ഗലം, അസ്സ അധമ്മാദിഅത്ഥസങ്ഖാതസ്സ അത്തനോ സരൂപസ്സ യാ അനുരൂപാ ദിട്ഠീതി അത്ഥോ. **ലദ്ധിം നിക്ഖിപിത്വാ**തി അനുരൂപലദ്ധിം ഛഡ്ഡേത്വാ, അഗ്ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"അധമ്മാദീസു ധമ്മാദിലദ്ധികോ ഹുത്വാ"**തി. അഥ വാ അത്തനോ ലദ്ധിം നിഗൂഹിത്വാ പുഗ്ഗലാനുഗുണം തഥാ ബ്യാകരോന്തോ ന യഥാദിട്ഠിയാ ബ്യാകതാ നാമ. ഇമസ്മിം പക്ഖേ **അധമ്മാദീസു ധമ്മാദിലദ്ധികോ ഹുത്വാ**തി ഏത്ഥ അധമ്മാദീസു ധമ്മാദിലദ്ധികോ വിയ ഹുത്വാതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

നപ്പടിപ്പസ്സമ്ഭനവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വോഹാരവഗ്ഗാദിവണ്ണനാ

ര്൨ര്. കമ്മഞത്തീതി കമ്മഭൂതാ ഞത്തി. അനുസ്സാവനനിരപേക്ഖാ ഞത്തികമ്മഭൂതാ ഞത്തീതി അത്ഥോ. **കമ്മപാദഞത്തി** നാമ ഞത്തിദുതിയകമ്മാദീസു അനുസ്സാവനകമ്മസ്സ പാദഭൂതാ അധിട്ഠാനഭൂതാ

ഞത്തി. **നവസു ഠാനേസൂ**തി ഓസാരണാദീസു നവസു ഠാനേസു. **ദ്വീസു ഠാനേസൂ**തി ഞത്തിദുതിയഞത്തിചതുത്ഥകമ്മേസു.

സുത്താനുലോമന്തി ഉഭതോവിഭങ്ഗേ സുത്താനുലോമഭൂതേ മഹാപദേസേ സന്ധായ വുത്തം. **വിനയാനുലോമ**ന്തി ഖന്ധകപരിവാരാനുലോമഭൂതേ മഹാപദേസേ. **സുത്തന്തികേ ചത്താരോ മഹാപദേസേ**തി സുത്താഭിധമ്മപിടകേസു അനുഞ്ഞാതപടിക്ഖിത്തസുത്താനുലോമവസേന നയതോ ഗഹേതബ്ബേ ചത്താരോ അത്ഥേ.

൪൨൭. ദിട്ഠീനം ആവികമ്മാനീതി ആപത്തിലദ്ധീനം പകാസനാനി, ആപത്തിദേസനാകമ്മാനീതി അത്ഥോ.

യഥാ ചതൂഹി പഞ്ചഹി ദിട്ഠി ആവികതാ ഹോതീതി യഥാ ആവികതേ ചതൂഹി പഞ്ചഹി ഏകീഭൂതേഹി ഏകസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സന്തികേ ആപത്തി ദേസിതാ നാമ ഹോതി, ഏവം ദേസേതീതി അത്ഥോ. ഏവം ദേസേന്തോ ച അത്തനാ സദ്ധിം തയോ വാ ചത്താരോ വാ ഭിക്ഖൂ ഗഹേത്വാ ഏകസ്സ സന്തികേ ദേസേതി. ഏവം ദേസേതും ന വട്ടതി. ദേസിതാ ച ആപത്തി ന വുട്ഠാതി, ദേസനാപച്ചയാ ദുക്കടഞ്ച ഹോതി. ദ്വിന്നം തിണ്ണം പന ഏകതോ ദേസേതും വട്ടതി.

൪൨൮. അദസ്സനേനാതി ഇമസ്സ അകപ്പിയം പരിവജ്ജേന്താനം വിനയധരാനം പടിപത്തിയാ അദസ്സനേന , തേസം ദിട്ഠാനുഗതിം അനാപജ്ജനേനാതിപി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **അകപ്പിയേ കപ്പിയസഞ്ഞതായാ**തി രജതാദിഅകപ്പിയേ തിപുആദിസഞ്ഞിതായ . **പുച്ഛിത്വാ വാ അഞ്ഞേസം വാ വുച്ചമാനം അസുണന്തോ ആപജ്ജതീ**തി ഏത്ഥ പുച്ഛിത്വാ അസുണന്തോ വാ പുച്ഛിയമാനം അസുണന്തോ വാതി പച്ചേകം യോജേതബ്ബം. **ഏകരത്താതിക്കമാദിവസേനാ**തി അധിട്ഠിതചീവരേന വിപ്പവസിത്വാ ഏകരത്താതിക്കമേന പാചിത്തിയം ആപജ്ജതി. **ആദി**-സദ്ദേന ഛരത്താതിക്കമാദീനം സങ്ഗഹോ.

൪൩൦. അനത്ഥം കലിസാസനന്തി അനത്ഥാവഹം കോധവചനം ആരോപേന്തോ ദോസം ആരോപേന്തോ ഉപദ്ദവായ പരിസക്കതീതി അത്ഥോ.

൪൩൨. വോഹാരനിരുത്തിയന്തി തസ്സ തസ്സ അത്ഥസ്സ വാചകസദ്ദേ പഭേദഗതഞാണപ്പത്തോ ന ഹോതീതി അത്ഥോ.

൪൩൩. പരിമണ്ഡലബ്യഞ്ജനാരോപനേ കുസലോ ന ഹോതീതി പരിമണ്ഡലേന പദബ്യഞ്ജനേന വത്ഥും, പരേഹി വുത്തം ജാനിതുഞ്ച അസമത്ഥോതി അത്ഥോ.

൪൩൭. അനുസ്സാവനേനാതി അനു അനു കഥനേന. തേനാഹ **“നനു തുമ്ഹേ”**തിആദി, യം അവോചുമ്ഹ, സ്വായം പകാസിതോതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **യ**ന്തി ഇദം യസ്മാ വചനാപേക്ഖം ന ഹോതി, വചനത്ഥാപേക്ഖമേവ, തസ്മാ തേന വചനേന നാനാകരണാഭാവം പകാസയിസ്സാമാതി യമത്ഥം അവോചുമ്ഹാതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. തേനേവ **“സ്വായ”**ന്തി പുല്ലിങ്ഗവസേന പടിനിദ്ദേസോ കതോ, തസ്സ സോ അയം നാനാകരണാഭാവോതി അത്ഥോ.

ര്ന്ന൭. മഞ്ചപദാദീസുപി നളാടം പടിഹഞ്ഞേയ്യാതി അന്ധകാരേ ചമ്മഖണ്ഡം പഞ്ഞപേത്വാ വന്ദിതും ഓനമന്തസ്സ നളാടം വാ അക്ഖി വാ മഞ്ചാദീസു പടിഹഞ്ഞതി. എതേന വന്ദതോപി ആപത്തിഅഭാവം വത്വാ വന്ദനായ സബ്ബഥാ പടിക്ഖേപാഭാവഞ്ച ദീപേതി. ഏവം സബ്ബത്ഥ സുത്തന്തരേഹി അപ്പടിക്ഖിത്തേസു. നഗ്ഗാദീസു പന വന്ദിതും ന വട്ടതീതി. **ഏകതോ ആവട്ടോ**തി ഏകസ്മിം ദോസാഗതിപക്ഖേ പരിവത്തോ പവിട്ഠോതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"സപത്തപക്ഖേ ഠിതോ"**തി. **വന്ദിയമാനോ**തി ഓനമിത്വാ വന്ദിയമാനോ. വന്ദിതബ്ബേസു ഉദ്ദേസാചരിയോ, നിസ്സയാചരിയോ ച യസ്മാ നവകാപി ഹോന്തി, തസ്മാ തേ വുഡ്ഢാ ഏവ വന്ദിയാതി വേദിതബ്ബാ.

ര്൭൦. പുബ്ബേ വുത്തമേവാതി സഹസേയ്യാദിപണ്ണത്തിവജ്ജം. **ഇതര**ന്തി സചിത്തകം.

വോഹാരവഗ്ഗാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അപരദുതിയഗാഥാസങ്ഗണികം

കായികാദിആപത്തിവണ്ണനാ

൪൭൪. **"കതി ആപത്തിയോ"**തിആദിനാ ഉപാലിത്ഥേരേന വിനയസ്സ പാടവത്ഥം സയമേവ പുച്ഛിത്വാ വിസ്സജ്ജനം കതം. **ഭിക്ഖുനീനംയേവ...പേ॰... അട്ഠവത്ഥുകാ നാമാ**തി ഭിക്ഖുനീനം പഞ്ഞത്താ ഏകാ ഏവ ആപത്തി അട്ഠവത്ഥുകാ നാമാതി അത്ഥോ.

൪൭൫. **കമ്മഞ്ച കമ്മപാദകാ ചാ**തി ഏത്ഥ യസ്മാ ഞത്തികമ്മേസു ഞത്തി സയമേവ കമ്മം ഹോതി, ഞത്തിദുതിയഞത്തിചതുത്ഥേസു കമ്മേസു അനുസ്സാവനസങ്ഖാതസ്സ കമ്മസ്സ ഞത്തിപാദകഭാവേന തിട്ഠതി, തസ്മാ ഇമാനി ദ്വേ "ഞത്തികിച്ചാനീ"തി വുത്താനി.

പാചിത്തിയേന സദ്ധിം ദുക്കടാ കതാതി ദസസുപി സിക്ഖാപദേസു ഏകതോഉപസമ്പന്നായ വസേന വുത്തദുക്കടം സന്ധായ വുത്തം. **പഠമസിക്ഖാപദമ്ഹീ**തി ഭിക്ഖുനോവാദവഗ്ഗസ്സ പഠമസിക്ഖാപദവിഭങ്ഗേ (പാചി॰ ൧൪൪ ആദയോ). **അധമ്മകമ്മേ**തി ഭിക്ഖുനോവാദകസമ്മുതികമ്മേ അധമ്മകമ്മേ ജാതേ ആപജ്ജിതബ്ബാ ദ്വേ ആപത്തിനവകാ, ധമ്മകമ്മേ ദ്വേ ആപത്തിനവകാതി ചത്താരോ നവകാ വുത്താ. **ആമകധഞ്ഞം വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജന്തിയാ** വിഞ്ഞാപനാദിപുബ്ബപയോഗേ ദുക്കടം, അജ്ഝോഹാരേ പാചിത്തിയം. പാചിത്തിയേന സദ്ധിം ദുക്കടാ കതായേവാതി വുത്തം.

വിജഹന്തീ തിട്ഠതീതിആദീസു യദാ ഭിക്ഖുനിയാ ഏകേന പാദേന ഹത്ഥപാസം വിജഹിത്വാ ഠത്വാ കിഞ്ചി കമ്മം കത്വാ തതോ അപരേന പാദേന വിജഹിത്വാ ഠാതുകാമതാ ഉപ്പജ്ജതി, തദാ സാ യഥാക്കമം "വിജഹന്തീ തിട്ഠതി, വിജഹിത്വാ തിട്ഠതീ"തി ഇമം വോഹാരം ലഭതി. അഞ്ഞഥാ ഹിസ്സാ ഗാമൂപചാരമോക്കന്തിയാ വിസേസോ ന സിയാ ഹത്ഥപാസവിജഹനസ്സാപി ഗമനത്താ. **നിസീദതി വാ നിപജ്ജതി വാ**തി ഏത്ഥാപി യഥാവുത്താധിപ്പായേന അദ്ധാസനേന ഹത്ഥപാസം വിജഹന്തീ നിസീദതി, സകലേന വാ ആസനേന വിജഹിത്വാ നിസീദതി, അദ്ധസരീരേന വിജഹന്തീ നിപജ്ജതി, സകലേന സരീരേന വിജഹിത്വാ നിപജ്ജതീതി യോജേതബ്ബം.

കായികാദിആപത്തിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാചിത്തിയവണ്ണനാ

൪൭൬. **സബ്ബാനി നാനാവത്ഥുകാനീ**തി സപ്പിനവനീതാദീനം പഞ്ചന്നം വത്ഥൂനം ഭേദേന പാചിത്തിയാനി പഞ്ച നാനാവത്ഥുകാനി. ഏസ നയോ പണീതഭോജനവിസയേ **നവ പാചിത്തിയാനീ**തിആദീസുപി. ഏതേന ഭേസജ്ജപണീതഭോജനസിക്ഖാപദാനി ഏകേകസിക്ഖാപദവസേന പഞ്ഞത്താനിപി വത്ഥുഭേദേന പച്ചേകം പഞ്ചസിക്ഖാപദനവസിക്ഖാപദസദിസാനി ഭിക്ഖുനീനം പാടിദേസനീയാപത്തിയോ വിയാതി ദസ്സേതി. തേനേവ "നാനാവത്ഥുകാനീ"തി വുത്തം. സപ്പിം ഏവ പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനേകഭാജനേസു ഠപേത്വാ സത്താഹം

അതിക്കാമേന്തസ്സ ഭാജനഗണനായ സമ്ഭവന്തിയോ ബഹുകാപി ആപത്തിയോ ഏകവത്ഥുകാ ഏവ ഹോന്തി, ഏവം സപ്പിഭോജനമേവ ബഹൂസു ഠാനേസു വിഞ്ഞാപേത്വാ ഏകതോ വാ വിസും വിസുമേവ വാ ഭുഞ്ജന്തസ്സ ആപത്തിയോ ഏകവത്ഥുകാ ഏവാതി ദട്ഠബ്ബാ.

പാളിയം **ഏകവാചായ ദേസേയ്യ, വുത്താ ആദിച്ചബന്ധുനാതി** ഏത്ഥ "ദേസേയ്യാതി വുത്താ"തി ഇതി-സദ്ദം അജ്ഝാഹരിത്വാ യോജേതബ്ബം. ഏവം സേസേസുപി.

ഭേദാനുവത്തകാനന്തി ഏത്ഥ ആദി-സദ്ദോ ലുത്തനിദ്ദിട്ഠോ. യാവതതിയകാ ച സബ്ബേ ഉഭതോവിഭങ്ഗേ ആഗതാ, സങ്ഘാദിസേസസാമഞ്ഞേന ഏകം, പാചിത്തിയസാമഞ്ഞേന ച ഏകം കത്വാ **"യാവതതിയകേ തിസ്സോ"**തി വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. ഏത്ഥ ച ഞത്തിയാ ദുക്കടം, ദ്വീഹി കമ്മവാചാഹി ഥുല്ലച്ചയാപി സന്തി ഏവ. താനി മാതികായ ന ആഗതാനി. മാതികാഗതവസേന ഹേത്ഥ "തിസ്സോ"തി വുത്തം.

സങ്ഘാദീഹീതി സങ്ഘഗണപുഗ്ഗലേഹി കാരണഭൂതേഹി. **അബ്ഭുണ്ഹസീലോതി** പരിസുദ്ധഭാവൂപഗമനേന അഭിനവുപ്പന്നസീലോ. അഭിനവുപ്പന്നഞ്ഹി "അബ്ഭുണ്ഹ"ന്തി വുച്ചതി, പരിസുദ്ധസീലോതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"പാകതികോ"**തി.

"കോസമ്ബകക്ഖന്ധകേ വുത്താനിസംസേ"തി ഇദം കോസമ്ബകക്ഖന്ധകേ "സചേ മം ഇമേ ഭിക്ഖൂ ആപത്തിയാ അദസ്സനേ ഉക്ഖിപിസ്സന്തി, ന മയാ സദ്ധിം ഉപോസഥം കരിസ്സന്തീ"തിആദിനാ ആപത്തിയാ അദസ്സനേ ആദീനവം ദസ്സേത്വാ പരേസമ്പി സദ്ധായ ആപത്തിദേസനാവിധാനമുഖേന സാമത്ഥിയതോ പകാസിതോ. ഏകതോ ഉപോസഥകരണ, പവാരണാകരണ, സങ്ഘകമ്മകരണ, ആസനേനിസീദന, യാഗുപാനേനിസീദന, ഭത്തഗ്ഗേനിസീദന, ഏകച്ഛന്നേസയന, യഥാവുഡ്ഢഅഭിവാദനാദികരണസങ്ഖാതേ അട്ഠാനിസംസേ സന്ധായ വുത്തം.

ചതുന്നന്തി വിനയപിടകേ ആഗതാനം വസേന വുത്തം. **കതമാ പന സാതി** സാ ചതുബ്ബിധാ അച്ചയദേസനാ കതമാതി അത്ഥോ. **അഭിമാരാനന്തി** മാരണത്ഥായ പയോജിതധനുഗ്ഗഹാനം. **ഉപട്ഠായികായാതി** സഹസേയ്യസിക്ഖാപദവത്ഥുസ്മിം ആഗതായ.

അട്ഠന്നം ഭിക്ഖുനീനന്തി ഥേരാസനതോ പട്ഠായ അട്ഠഹി ഭിക്ഖുനീഹി ഇതരായ ആഗതായ വുഡ്ഢായ ഭിക്ഖുനിയാ ആസനം ദാതബ്ബം. അട്ഠന്നം പന ഭിക്ഖുനീനം നവകായ ആഗതായ അദാതുമ്പി വട്ടതി. തായ പന സങ്ഘനവകാസനേ ലദ്ധോകാസേ നിസീദിതബ്ബം. അഥ വാ അട്ഠന്നം വുഡ്ഢാനം ഭിക്ഖുനീനം ഇതരായ നവകതരായ ആസനം ദാതബ്ബം. **കമ്മാനി നവാതി** ഓസാരണാദീനി നവ ഏവ.

പാചിത്തിയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അവന്ദനീയപുഗ്ഗലാദിവണ്ണനാ

൪൩൭. ദസ ജനാതി "ദസ ഇമേ, ഭിക്ഖവേ, അവന്ദിയാ"തിആദിനാ (പരി॰ ൪൬൭) വുത്താ നവകഅനുപസമ്പന്നനാനാസംവാസകമാതുഗാമപണ്ഡകാ പഞ്ച,

പാരിവാസികാദയോ ച പഞ്ചാതി ദസ ജനാ.

ദ്വാദസ കമ്മദോസാതി ദോസയുത്തകമ്മാനി ദ്വാദസാതി അത്ഥോ. **കമ്മസമ്പത്തിയോ**തി സമ്പന്നകമ്മാനി, വിസുദ്ധകമ്മാനീതി അത്ഥോ. **ഏതദേവാ**തി ധമ്മേന സമഗ്ഗമേവ.

അനന്തം നിബ്ബാനം അജിനി ജിനിത്വാ പടിലഭതീതി അനന്തജിനോതി ആഹ **"പരിയന്ത"**ഇച്ചാദി. **സ്വേവാ**തി സോ ഏവ ഭഗവാ.

"വിനയം പടിജാനന്തസ്സ, വിനയാനി സുണോമ തേ"തിആദിനാ ഉപാലിത്ഥേരേനേവ ഏകം വിനയധരം സമ്മുഖേ ഠിതം പുച്ഛന്തേന വിയ പുച്ഛിത്വാ തേന വിസ്സജ്ജിതം വിയ വിസ്സജ്ജനം കതം. തത്ഥ **വിനയം പടിജാനന്തസ്സാ**തി വിനയം ജാനാമീതി പടിജാനന്തസ്സ. **വിനയാനീ**തി വിനയേ തയാ വുച്ചമാനേ സുണോമ.

ർ൭വ്വ. പാളിയം **പാരാജികാ**തിആദി ഉഭതോവിഭങ്ഗേസു ആഗതേസു അഗ്ഗഹിതഗ്ഗഹണവസേന വുത്തം.

അവന്ദനീയപുഗ്ഗലാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സേദമോചനഗാഥാ

അവിപ്പവാസപഞ്ഹാവണ്ണനാ

ര്൭൯. സേദമോചനഗാഥാസു **അകപ്പിയസമ്ഭോഗോ**തി അനുപസമ്പന്നേഹി സദ്ധിം കാതും പടിക്ഖിത്തോ ഉപോസഥാദിസംവാസോ ഏവ വുത്തോ. **പഞ്ഹാ മേസാ**തി ഏത്ഥ **മ**-കാരോ പദസന്ധികരോ. **ഏസാ**തി ച ലിങ്ഗവിപല്ലാസവസേന വുത്തം, പഞ്ഹോ ഏസോതി അത്ഥോ. **പഞ്ഹ**-സദ്ദോ വാ ദ്വിലിങ്ഗോ ദട്ഠബ്ബോ. തേനാഹ **"ഏസാ പഞ്ഹാ"**തിആദി.

ഗരുഭണ്ഡം സന്ധായാതി ഗരുഭണ്ഡേന ഗരുഭണ്ഡപരിവത്തനം സന്ധായ. **ദസാ**തി ദസ അവന്ദിയപുഗ്ഗലേ. **ഏകാദസേ**തി അഭബ്ബപുഗ്ഗലേ. **സിക്ഖായ അസാധാരണോ**തി ഖുരഭണ്ഡം ധാരേതും അനുഞ്ഞാതസിക്ഖാപദേന ഭിക്ഖൂഹി അസാധാരണസിക്ഖാപദോതി അത്ഥോ.

ഉബ്ഭക്ഖകേ ന വദാമീതി അക്ഖതോ ഉദ്ധം സീസേ ഠിതമുഖമഗ്ഗേപി പാരാജികം സന്ധായ ന വദാമി. **അധോനാഭി**ന്തി നാഭിതോ ഹേട്ഠാ ഠിതവച്ചപസ്സാവമഗ്ഗേപി വിവജ്ജിയ അഞ്ഞസ്മിം സരീരപ്പദേസേ മേഥുനധമ്മപച്ചയാ കഥം പാരാജികോ സിയാതി അത്ഥോ.

ഛേജ്ജവത്ഥുന്തി പാരാജികം.

അവിപ്പവാസപഞ്ഹാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാരാജികാദിപഞ്ഹാവണ്ണനാ

ര്൮൦. **ദുസ്സകുടിആദീനീ**തി **ആദി**-സദ്ദേന അച്ഛതരതിപുപട്ടാദീഹി, തിണപണ്ണാദീഹി ച പടിച്ഛന്നകുടിയോ സങ്ഗണ്ഹാതി. താദിസായ ഹി കുടിയാ ബഹി ഠത്വാ അന്തോ ഠിതായ ഇത്ഥിയാ മഗ്ഗേ ദുസ്സാദിനാ സന്ഥതം കത്വാ പവേസേന്തോപി പാരാജികോ സിയാ. **ലിങ്ഗപരിവത്തം സന്ധായ വുത്താ**തി ലിങ്ഗേ പരിവത്തേ പടിഗ്ഗഹണസ്സ വിജഹനതോ പുന അപ്പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജനാപത്തിം സന്ധായ വുത്തം.

പാളിയം **ഭിക്ഖൂ സിയാ വീസതിയാ സമാഗതാ**തി വീസതിയാ സങ്ഘാതായ ഭിക്ഖൂ സമാഗതാ, ഏതേന സബ്ബകമ്മാരഹതം സങ്ഘസ്സ ദസ്സേതി.

നിവത്ഥോതി ഗാഥായ അന്തരവാസകേന നിവത്ഥോ ഉത്തരാസങ്ഗേന ദിഗുണം കത്വാ പാരുതസങ്ഘാടിയോ. ഇതി താനി തീണിപി ചീവരാനി കായേ ഗതാനേവ ഭിക്ഖുനിയാ ബിന്ദുമത്തം കാളകം ഉദകേന ധോവിതമത്തേ നിസ്സഗ്ഗിയാനി ഹോന്തീതി അത്ഥോ.

ഇത്ഥിം ഹനേതി ഗാഥായ ന മാതുഭൂതം ഇത്ഥിം ഹനേയ്യ, ന പിതുഭൂതം പുരിസം ഹനേയ്യ. **അനരിയ**ന്തി തഞ്ച അനരഹന്തമേവ ഹനേയ്യ, ഏതേന അരഹന്തഘാതകോപി ന ഹോതീതി ദസ്സേതി. **അനന്തരം ഫുസേ**തി ആനന്തരിയം ഫുസതീതി അത്ഥോ.

൪൮൫. സുപ്പതിട്ഠിത-നിഗ്രോധസദിസന്തി യോജനവിത്ഥതം രുക്ഖം സന്ധായ വുത്തം.

സത്തരസകേസൂതി ഭിക്ഖുനീനം പഞ്ഞത്തസത്തരസസങ്ഘാദിസേസേസു.

പാരാജികാദിപഞ്ഹാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഞ്ചവഗ്ഗോ

കമ്മവഗ്ഗവണ്ണനാ

൪൮൬. കമ്മവഗ്ഗേ ഠപിതഉപോസഥപവാരണാനം കത്തികമാസേ സാമഗ്ഗിയാ കതായ സാമഗ്ഗീപവാരണം മുഞ്ചിത്വാ ഉപോസഥം കാതും ന വട്ടതീതി ആഹ **"ഠപേത്വാ കത്തികമാസ"**ന്തി. സചേ പന തേസം നാനാസീമാസു മഹാപവാരണായ വിസും പവാരിതാനം കത്തികമാസബ്ഭന്തരേ സാമഗ്ഗീ ഹോതി, സാമഗ്ഗീഉപോസഥോ ഏവ തേഹി കത്തബ്ബോ, ന പവാരണാ. ഏകസ്മിം വസ്സേ കതപവാരണാനം പുന പവാരണായ അവിഹിതത്താ. **സാമഗ്ഗീദിവസോ**തി അനുപോസഥദിവസേ സാമഗ്ഗീകരണം സന്ധായ വുത്തം. സചേ പന ചാതുദ്ദസിയം, പന്നരസിയം വാ സങ്ഘോ സാമഗ്ഗിം കരോതി, തദാ സാമഗ്ഗീഉപോസഥദിവസോ ന ഹോതി, ചാതുദ്ദസീപന്നരസീഉപോസഥോവ ഹോതി. ഉപരി പവാരണായപി ഏസേവ നയോ.

പച്ചുക്കഡ്ഢിത്വാ ഠപിതദിവസോതി ഭണ്ഡനകാരകേഹി ഉപദ്ദുതാ വാ കേനചിദേവ കരണീയേന പവാരണാസങ്ഗഹം വാ കത്വാ ഠപിതോ കാളപക്ഖചാതുദ്ദസീദിവസോവ. **ദ്വേ ച പുണ്ണമാസിയോ**തി പുബ്ബ-കത്തികപുണ്ണമാ, പച്ഛിമകത്തികപുണ്ണമാ ചാതി ദ്വേ പുണ്ണമാസിയോ. **ഏവം ചതുബ്ബിധമ്പീ**തി പുണ്ണമാസീദ്വയേന സദ്ധിം സാമഗ്ഗീപവാരണം, ചാതുദ്ദസീപവാരണഞ്ച സമ്പിണ്ഡേത്വാ വുത്തം. ഇദഞ്ച പകതിചാരിത്തവസേന വുത്തം. തഥാരൂപപച്ചയേ പന സതി ഉഭിന്നം പുണ്ണമാസീനം പുരിമാ ദ്വേ ചാതുദ്ദസിയോപി കാളപക്ഖചാതുദ്ദസിയാ അനന്തരാ പന്നരസീപീതി ഇമേപി തയോ ദിവസാ പവാരണാദിവസാ ഏവാതി ഇമം സത്തവിധമ്പി പവാരണാദിവസം ഠപേത്വാ അഞ്ഞസ്മിം ദിവസേ പവാരേതും ന വട്ടതി.

൪൮൭. അനുസ്സാവനകമ്മം കത്വാതി പഠമം അനുസ്സാവനം സാവേത്വാ "ഏസാ ഞത്തീ"തി അനുസ്സാവനാനന്തരമേവ സകലം ഞത്തിം വത്വാ, പരിയോസാനേ "ഏസാ ഞത്തീ"തി വത്വാതി അധിപ്പായോ.

൪൮൯. യഥായന്തി ബ്യഞ്ജനപ്പഭേദോ അധിപ്പേതോ. **ദസധാ ബ്യഞ്ജനബുദ്ധിയാ പഭേദോ**തി ഏത്ഥ ദസധാ ദസവിധേന ബ്യഞ്ജനാനം പഭേദോതി യോജേതബ്ബം. കേനായം പഭേദോതി ആഹ **"ബ്യഞ്ജനബുദ്ധിയാ"**തി. യഥാധിപ്പേതത്ഥബ്യഞ്ജനതോ ബ്യഞ്ജനസങ്ഖാതാനം അക്ഖരാനം ജനികാ ബുദ്ധി ബ്യഞ്ജനബുദ്ധി, തായ ബ്യഞ്ജനബുദ്ധിയാ , അക്ഖരസമുട്ഠാപകചിത്തഭേദേനേവാതി അത്ഥോ. യം വാ സംയോഗപരം കത്വാ വുച്ചതി, ഇദമ്പി ഗരുകന്തി യോജനാ.

തത്ഥ **ആയസ്മതോ**തിആദീസു യാനി അനന്തരിതാനി **സ**-കാര**മ**-കാരാദിബ്യഞ്ജനാനി "സംയോഗോ"തി വുച്ചന്തി, സോ സംയോഗോ പരോ യസ്സ **അ**-കാരാദിനോ, സോ **സംയോഗപരോ** നാമ. **രസ്സ**ന്തി അകാരാദിബ്യഞ്ജനരഹിതം സരം. **അസംയോഗപര**ന്തി "യസ്സ നക്ഖമതീ"തിആദീസു **യ**-കാര **ന**-കാരാദിബ്യഞ്ജനസഹിതസരം സന്ധായ വുത്തം. **ത**-കാരസ്സ **ഥ**-കാരം അകത്വാ വഗ്ഗന്തരേ സിഥിലമേവ കത്വാ "സുണാടു മേ"തിആദിം വദന്തോപി ദുരുത്തം കരോതിയേവ ഠപേത്വാ അനുരൂപം

ആദേസം. യഞ്ഹി “സച്ചികത്ഥപരമത്ഥേനാ”തി വത്തബ്ബേ “സച്ചികട്ഠപരമട്ഠേനാ”തി ച “അത്ഥകഥാ”തി വത്തബ്ബേ “അട്ഠകഥാ”തി ച തത്ഥ തത്ഥ വുച്ചതി, താദിസം പാളിഅട്ഠകഥാസു ദിട്ഠപയോഗം, തദനുരൂപഞ്ച വത്തും വട്ടതി, തതോ അഞ്ഞം ന വട്ടതി. തേനാഹ **“അനുക്കമാഗതം പവേണിം അവിനാസേന്തേനാ”**തിആദി.

ദീഘേ വത്തബ്ബേ രസ്സന്തിആദീസു “ഭിക്ഖൂന”ന്തി വത്തബ്ബേ “ഭിക്ഖുന”ന്തി വാ “ബഹൂസൂ”തി വത്തബ്ബേ “ബഹുസൂ”തി വാ “നക്ഖമതീ”തി വത്തബ്ബേ “ന ഖമതീ”തി വാ “ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ”തി വത്തബ്ബേ “ഉപസമ്പദാപേഖോ”തി വാ ഏവം അനുരൂപട്ഠാനേസു ഏവ ദീഘരസ്സാദി രസ്സദീഘാദിവസേന പരിവത്തേതും വട്ടതി, ന പന “നാഗോ”തി വത്തബ്ബേ “നഗോ”തി വാ “സങ്ഘോ”തി വത്തബ്ബേ “സഘോ”തി വാ “തിസ്സോ”തി വത്തബ്ബേ “തിസോ”തി വാ “യാചതീ”തി വത്തബ്ബേ “യാചന്തീ”തി വാ ഏവം അനനുരൂപട്ഠാനേസു വത്തും. സമ്ബന്ധം, പന വവത്ഥാനഞ്ച സബ്ബഥാപി വട്ടതീതി ഗഹേതബ്ബം.

൪൮൭. സേസസീമാസുപീതി അതിമഹതീആദീസു ദസസുപി.

൪൮൮. ചതുവഗ്ഗകരണേതി ചതുവഗ്ഗേന സങ്ഘേന കത്തബ്ബേ. **അനിസ്സാരിതാ**തി ഉപോസഥട്ഠപനാദിനാ വാ ലദ്ധിനാനാസംവാസകഭാവേന വാ ന ബഹികതാ. അട്ഠകഥായഞ്ഹി “അപകതത്തസ്സാതി ഉക്ഖിത്തകസ്സ വാ, യസ്സ വാ ഉപോസഥപവാരണാ ഠപിതാ ഹോന്തീ”തി (പരി॰ അട്ഠ॰ ൪൨൫) വുത്തത്താ ഠപിതഉപോസഥപവാരണോ ഭിക്ഖു അപകതത്തോ ഏവാതി ഗഹേതബ്ബം. **പരിസുദ്ധസീലാ**തി പാരാജികം അനാപന്നാ അധിപ്പേതാ. പരിവാസാദികമ്മേസു പന ഗരുകട്ഠാപി അപകതത്താ ഏവാതി ഗഹേതബ്ബം . **അവസേസാ…പേ॰… ഛന്ദാരഹാവ ഹോന്തീ**തി സങ്ഘതോ ഹത്ഥപാസം വിജഹിത്വാ ഠിതേ സന്ധായ വുത്തം. അവിജഹിത്വാ ഠിതാ പന ഛന്ദാരഹാ ന ഹോന്തി, തേപി ചതുവഗ്ഗാദിതോ അധികാ ഹത്ഥപാസം വിജഹിത്വാവ ഛന്ദാരഹാ ഹോന്തി. തസ്മാ സങ്ഘതോ ഹത്ഥപാസം വിജഹിത്വാ ഠിതേനേവ ഛന്ദോ വാ പാരിസുദ്ധി വാ ദാതബ്ബാ.

കമ്മവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അപലോകനകമ്മകഥാവണ്ണനാ

൪൯൫. ഏതരഹി സചേപി സാമണേരോതിആദീസു ബുദ്ധാദീനം അവണ്ണഭാസനമ്പി അകപ്പിയാദിം കപ്പിയാദിഭാവേന ദീപനമ്പി ദിട്ഠിവിപത്തിയഞ്ഞേവ പവിസതി. തേനേവ വക്ഖതി “തം ലദ്ധിം നിസ്സജ്ജാപേതബ്ബോ”തി. ഭിക്ഖൂനമ്പി ഏസേവ നയോ. **മിച്ഛാദിട്ഠികോ**തി ബുദ്ധവചനാധിപ്പായം വിപരീതതോ ഗണ്ഹന്തോ, **സോ ഏവ അന്തഗ്ഗാഹികായ ദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതോ**തി ച വുത്തോ. കേചി പന “സസ്സതുച്ഛേദാനം അഞ്ഞതരദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതോ”തി വദന്തി, തം ന യുത്തം, സസ്സതുച്ഛേദഗ്ഗാഹസ്സ സാമണേരാനം ലിങ്ഗനാസനായ കാരണത്തേന ഹേട്ഠാ **അട്ഠകഥായ**മേവ (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൦൮) വുത്തത്താ, ഇധ ച ദണ്ഡകമ്മനാസനായ ഏവ അധിപ്പേതത്താ.

തസ്സാപി ദാതബ്ബോതി വിജ്ജമാനം മുഖരാദിഭാവം നിസ്സായ അപ്പടിപുച്ഛിത്വാപി പടിഞ്ഞം അഗ്ഗഹേത്വാപി ആപത്തിം അനാരോപേത്വാപി ദേസിതായപി ആപത്തിയാ ഖുംസനാദിതോ അനോരമന്തസ്സ ദാതബ്ബോവ. ഓരമന്തസ്സ പന ഖമാപേന്തസ്സ ന ദാതബ്ബോ.

ബ്രഹ്മദണ്ഡസ്സ ദാനന്തി ഖരദണ്ഡസ്സ ഉക്കട്ഠദണ്ഡസ്സ ദാനം. തജ്ജനീയാദികമ്മേ ഹി കതേ ഓവാദാനുസാസനിപ്പദാനപടിക്ഖേപോ നത്ഥി. ദിന്നബ്രഹ്മദണ്ഡേ പന തസ്മിം സദ്ധിം തജ്ജനീയാദികമ്മകതേഹി പടിക്ഖിത്തമ്പി കാതും ന വട്ടതി, ''നേവ വത്തബ്ബോ''തിആദിനാ ആലാപസല്ലാപാദിമത്തസ്സാപി നകാരേന പടിക്ഖിത്തത്താ. തഞ്ഹി ദിസ്വാ ഭിക്ഖൂ ഗീവം പരിവത്തേത്വാ ഓലോകനമത്തമ്പി ന കരോന്തി, ഏവം വിവജ്ജേതബ്ബം നിമ്മദനകരണത്ഥമേവ തസ്സ ദണ്ഡസ്സ അനുഞ്ഞാതത്താ. തേനേവ ഛന്നത്ഥേരോപി ഉക്ഖേപനീയാദികമ്മകതോപി അഭായിത്വാ ബ്രഹ്മദണ്ഡേ ദിന്നേ ''സങ്ഘേനാഹം സബ്ബഥാ വിവജ്ജിതോ''തി മുച്ഛിതോ പപതി. യോ പന ബ്രഹ്മദണ്ഡകതേന സദ്ധിം ഞത്വാ സംസട്ഠോ അവിവജ്ജേത്വാ വിഹരതി, തസ്സ ദുക്കടമേവാതി ഗഹേതബ്ബം അഞ്ഞഥാ ബ്രഹ്മദണ്ഡവിധാനസ്സ നിരത്ഥകതാപസങ്ഗതോ. **തേനാ**തി ബ്രഹ്മദണ്ഡകതേന. യഥാ തജ്ജനീയാദികമ്മകതേഹി, ഏവമേവ തതോ അധികമ്പി സങ്ഘംആരാധേന്തേന സമ്മാവത്തിതബ്ബം. തഞ്ച ''സോരതോ നിവാതവുത്തീ''തിആദിനാ സരൂപതോ ദസ്സിതമേവ. തേനാഹ **''സമ്മാവത്തിത്വാ ഖമാപേന്തസ്സ ബ്രഹ്മദണ്ഡോ പടിപ്പസ്സമ്ഭേതബ്ബോ''**തി.

യം തം ഭഗവതാ അവന്ദിയകമ്മം അനുഞ്ഞാതന്തി സമ്ബന്ധോ. **''തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദണ്ഡകമ്മം കാതു''**ന്തി സാമഞ്ഞതോ അനുഞ്ഞാതപ്പകാരം ദസ്സേത്വാ പുന വിസേസതോ അനുഞ്ഞാതപ്പകാരം ദസ്സേതും **''അഥ ഖോ''**തിആദിപാളി ഉദ്ധടാതി വേദിതബ്ബം. **ഇമസ്സ അപലോകനകമ്മസ്സ ഠാനം ഹോതീ**തി അപലോകനകമ്മസ്സ സാമഞ്ഞസ്സ പവത്തിട്ഠാനം ഹോതീതി. വിസേസബ്യതിരേകേന അവിജ്ജമാനമ്പി തദഞ്ഞത്ഥ അപ്പവത്തിം ദസ്സേതും വിസേസനിസ്സിതം വിയ വോഹരീയതി. **''കമ്മഞ്ഞേവ ലക്ഖണ''**ന്തി ഇമിനാ ഓസാരണാദിവസേന ഗഹിതാവസേസാനം സബ്ബേസം അപലോകനകമ്മസ്സ സാമഞ്ഞലക്ഖണവസേന ഗഹിതത്താ കമ്മഞ്ഞേവ ലക്ഖണമസ്സാതി കമ്മലക്ഖണന്തി നിബ്ബചനം ദസ്സേതി. ഇദഞ്ച വുത്താവസേസാനം കമ്മാനം നിട്ഠാനട്ഠാനം, സങ്ഖാരക്ഖന്ധധമ്മായതനാനി വിയ വുത്താവസേസഖന്ധായതനാനന്തി ദട്ഠബ്ബം. തേനേവ വക്ഖതി ''അയം പനേത്ഥ പാളിമുത്തകോപി കമ്മലക്ഖണവിനിച്ഛയോ''തിആദി (പരി॰ അട്ഠ॰ ൪൮൨-൪൮൩). യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം ഉപരി ഞത്തികമ്മാദീസുപി കമ്മലക്ഖണം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **തസ്സ കരണ**ന്തി അവന്ദിയകമ്മസ്സ കരണവിധാനം.

''ന വന്ദിതബ്ബോ''തി ഇമിനാ വന്ദന്തിയാ ദുക്കടന്തി ദസ്സേതീതി ദട്ഠബ്ബം. സങ്ഘേന കതം കതികം ഞത്വാ മദ്ദനം വിയ ഹി സങ്ഘസമ്മുതിം അനാദരേന അതിക്കമന്തസ്സ ആപത്തി ഏവ ഹോതി.

ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സാപി പനേതം ലബ്ഭതിയേവാതി അവന്ദിയകമ്മസ്സ ഉപലക്ഖണമത്തേന ഗഹിതത്താ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സാപി കമ്മലക്ഖണം ലബ്ഭതി ഏവ.

സലാകദാനട്ഠാനം **സലാകഗ്ഗം** നാമ. യാഗുഭത്താനം ഭാജനട്ഠാനാനി **യാഗഗ്ഗഭത്തഗ്ഗാനി** നാമ. ഏതേസുപി ഹി ഠാനേസു സബ്ബോ സങ്ഘോ ഉപോസഥേ വിയ സന്നിപതിതോ, കമ്മഞ്ച വഗ്ഗകമ്മം ന ഹോതി, ''മയമേതം ന ജാനിമ്ഹാ''തി പച്ഛാ ഖിയ്യന്താപി ന ഹോന്തി. ഖണ്ഡസീമായ പന കതേ ഖിയ്യന്തി. സങ്ഘികപച്ചയഞ്ഹി അച്ഛിന്നചീവരാദീനം ദാതും അപലോകേന്തേഹി ഉപചാരസീമട്ഠാനം സബ്ബേസം അനുമതിം ഗഹേത്വാവ കാതബ്ബം. യോ പന വിസഭാഗപുഗ്ഗലോ ധമ്മികം അപലോകനം പടിബാഹതി, തം ഉപായേന ബഹിഉപചാരസീമാഗതം വാ കത്വാ ഖണ്ഡസീമം വാ പവിസിത്വാ കാതും വട്ടതി.

യം സന്ധായ ''അപലോകനകമ്മം കരോതീ''തി സാമഞ്ഞതോ ദസ്സേതി, തം അപലോകനകമ്മം സരൂപതോ ദസ്സേതുമാഹ **''അച്ഛിന്നചീവരം''**ഇച്ചാദി. യദി അപലോകേത്വാവ ചീവരം ദാതബ്ബം, കിം പന അപ്പമത്തകവിസ്സജ്ജകസമ്മുതിയാതി ആഹ **''അപ്പമത്തകവിസ്സജ്ജനകേന പനാ''**തിആദി. **നാളി വാ ഉപഡ്ഢനാളി വാ**തി ദിവസേ ദിവസേ അപലോകേത്വാ ദാതബ്ബസ്സ പമാണദസ്സനം. തേന യാപനമത്തമേവ അപലോകേതബ്ബം, ന അധികന്തി ദസ്സേതി. **ഏകദിവസംയേവ വാ**തിആദി ദസവീസതിദിവസാനം ഏകസ്മിം ദിവസേയേവ ദാതബ്ബപരിച്ഛേദദസ്സനം, തേന യാവ ജീവന്തി വാ യാവ രോഗാ വുട്ഠഹതീതി വാ ഏവം അപലോകേതും ന വട്ടതീതി ദസ്സേതി. **ഇണപലിബോധ**ന്തി ഇണവത്ഥും ദാതും വട്ടതീതി സമ്ബന്ധോ. തഞ്ച ഇണായികേഹി പലിബുദ്ധസ്സ ലജ്ജിപേസലസ്സ സാസനുപകാരകസ്സ പമാണയുത്തമേവ കപ്പിയഭണ്ഡം നിയമേത്വാ അപലോകേത്വാ ദാതബ്ബം, ന പന സഹസ്സം വാ സതസഹസ്സം വാ മഹാഇണം. താദിസഞ്ഹി ഭിക്ഖാചരിയവത്തേന സബ്ബേഹി ഭിക്ഖൂഹി താദിസസ്സ ഭിക്ഖുനോ പരിയേസിത്വാ ദാതബ്ബം.

ഉപനിക്ഖേപതോതി ചേതിയപടിജഗ്ഗനത്ഥായ വഡ്ഢിയാ പയോജേത്വാ കപ്പിയകാരകേഹി ഠപിതവത്ഥുതോ. **സങ്ഘികേനപീ**തി ന കേവലഞ്ച തത്രുപ്പാദതോ പച്ചയദായകേഹി ചതുപച്ചയത്ഥായ സങ്ഘസ്സ ദിന്നവത്ഥുനാപീതി അത്ഥോ.

സങ്ഘഭത്തം കാതും ന വട്ടതീതി മഹാദാനം ദേന്തേഹിപി കരിയമാനം സങ്ഘഭത്തം വിയ കാരേതും ന വട്ടതീതി അധിപ്പായോ.

''യഥാസുഖം പരിഭുഞ്ജിതും രുച്ചതീ''തി വുത്തത്താ അത്തനോ പരിഭോഗപ്പഹോനകം അപ്പം വാ ബഹും വാ ഗഹേതബ്ബം, അധികം പന ഗഹേതും ന ലഭതി. **ഉപോസഥദിവസേ**തി നിദസ്സനമത്തം, യസ്മിം കിസ്മിഞ്ചി ദിവസേപി കതം സുകതമേവ ഹോതി. കരോന്തേന ''യം ഇമസ്മിം വിഹാരേ അന്തോസീമായ സങ്ഘസന്തകം...പേ॰... യഥാസുഖം പരിഭുഞ്ജിതും മയ്ഹം രുച്ചതീ''തി ഏവം കതികാ കാതബ്ബാ, തഥാ ദ്വീഹി തീഹിപി ''ആയസ്മന്താനം രുച്ചതീ''തി വചനമേവ ഹേത്ഥ വിസേസോ. **തേസമ്പീ**തി രുക്ഖാനം. **സാ ഏവ കതികാ**തി വിസും കതികാ ന കാതബ്ബാതി അത്ഥോ.

തേസന്തി രുക്ഖാനം. സങ്ഘോ സാമീതി സമ്ബന്ധോ. **പുരിമവിഹാരേ**തി പുരിമേ യഥാസുഖം പരിഭോഗത്ഥായ കതകതികേ വിഹാരേ. **പരിവേണാനി കത്വാ ജഗ്ഗന്തീ**തി യത്ഥ അരക്ഖിയമാനേ ഫലാഫലാനി, രുക്ഖാ ച വിനസ്സന്തി,

താദിസം ഠാനം സന്ധായ വുത്തം, തത്ഥ സങ്ഘസ്സ കതികാ ന പവത്തീതി അധിപ്പായോ. യേ പന രുക്ഖാ ബീജാനി രോപേത്വാ ആദിതോ പട്ഠായ പടിജഗ്ഗിതാ, തേപി ദസമഭാഗം ദത്വാ രോപകേഹേവ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബാ. **തേഹീ**തി ജഗ്ഗകേഹി.

തത്ഥാതി തസ്മിം വിഹാരേ. **മൂലേ**തി ആദികാലേ, പുബ്ബേതി അത്ഥോ. **ദീഘാ കതികാ**തി അപരിച്ഛിന്നകാലാ യഥാസുഖം പരിഭോഗത്ഥായ കതികാ. **നിക്കുക്കുച്ചേനാ**തി "അഭാജിതമിദ"ന്തി കുക്കുച്ചം അകത്വാതി അത്ഥോ. **ഖിയ്യനമത്തമേവേത**ന്തി തേന ഖിയ്യനേന ബഹും ഖാദന്താനം ദോസോ നത്ഥി അത്തനോ പരിഭോഗപ്പമാണസ്സേവ ഗഹിതത്താ, ഖിയ്യന്തേപി അത്തനോ പഹോനകം ഗഹേത്വാ ഖാദിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ.

ഗണ്ഹഥാതി ന വത്തബ്ബാതി തഥാവുത്തേ തേനേവ ഭിക്ഖുനാ ദിന്നം വിയ മഞ്ഞേയ്യും, തം നിസ്സായ മിച്ഛാജീവസമ്ഭവോ ഹോതീതി വുത്തം. തേനാഹ **"അനുവിചരിത്വാ"**തിആദി. **ഉപഡ്ഢഭാഗോ**തി ഏകഭിക്ഖുനോ പടിവീസതോ ഉപഡ്ഢഭാഗോ. ദേന്തേന ച "ഏത്തകം ദാതും സങ്ഘോ അനുഞ്ഞാസീ"തി ഏവം അത്താനം പരിമോചേത്വാ യഥാ തേ സങ്ഘേ ഏവ പസീദന്തി, ഏവം വത്വാ ദാതബ്ബം.

അപച്ചാസീസന്തേനാതി ഗിലാനഗമികിസ്സരാദീനം അനുഞ്ഞാതപുഗ്ഗലാനമ്പി അത്തനോ സന്തകം ദേന്തേന അപച്ചാസീസന്തേനേവ ദാതബ്ബം, അനനുഞ്ഞാതപുഗ്ഗലാനം പന അപച്ചാസീസന്തേനാപി ദാതും ന വട്ടതീതി. സങ്ഘികമേവ യഥാകതിതായ ദാപേതബ്ബം. അത്തനോ സന്തകമ്പി പച്ചയദായകാദീ സയമേവ വിസ്സാസേന ഗണ്ഹന്തി, ന വാരേതബ്ബാ, ലദ്ധകപ്പിയന്തി തുണ്ഹീ ഭവിതബ്ബം. **പുബ്ബേ വുത്തമേവാ**തി "കുദ്ധോ ഹി സോ രുക്ഖേപി ഛിന്ദേയ്യാ"തിആദിനാ തുണ്ഹീഭാവേ കാരണം പുബ്ബേ വുത്തമേവ. തേഹി കതഅനത്ഥാഭാവേപി കാരുഞ്ഞേന തുണ്ഹീ ഭവിതും വട്ടതി, "ഗണ്ഹഥാ"തിആദി പന വത്തും ന വട്ടതി.

ഗരുഭണ്ഡത്താ…പേ॰… ന ദാതബ്ബന്തി ജീവരുക്ഖാനം ആരാമട്ഠാനീയത്താ, ദാരൂനഞ്ച ഗേഹസമ്ഭാരാനുപഗതത്താ "സബ്ബം ത്വമേവ ഗണ്ഹാ"തി ദാതും ന വട്ടതീതി വുത്തം. **അകതാവാസം വാ കത്വാ**തി പുബ്ബേ അവിജ്ജമാനം സേനാസനം കത്വാ ജഗ്ഗിതകാലേ ഫലവാരേ സമ്പത്തേ.

അപലോകനകമ്മകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അത്ഥവസവഗ്ഗാദിവണ്ണനാ

൪൯൮. വിപാകദുക്ഖസങ്ഖാതാനം സമ്പരായികവേരാനന്തി ഏത്ഥ പാണാതിപാതാദിവേരേന നിബ്ബത്തത്താ, വേരപ്പത്തിയാ ഹേതുത്താ ച "വിപാകദുക്ഖവേദനാ"തി വുത്താ. പാണാതിപാതാദിപഞ്ചവേരവിനിമുത്താനമ്പി അകുസലാനം വേരേഹി സഹ ഏകതോ സങ്ഗണ്ഹനത്ഥം **"ദസഅകുസലകമ്മപഥപ്പഭേദാന"**ന്തി പുന വുത്തം.

൪൯൯-൫൦൦. തം കമ്മന്തി തജ്ജനീയാദികമ്മമേവ, സത്താ ആപത്തിക്ഖന്ധാ പഞ്ഞത്തം നാമാതി സമ്ബന്ധോ. **അന്തരാ കേനചി അപഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേ**തി

ഇമസ്മിം കപ്പേ ആദിതോ പട്ഠായ യാവ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ അഭിസമ്ബോധി, താവ അന്തരാകാലേ കകുസന്ധാദിം ഠപേത്വാ കേനചി അപഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേതി അത്ഥോ. **വിനീതകഥാ സിക്ഖാപദന്തി** വിനീതവത്ഥൂനി ഏവ. താനി ഹി തംതംസിക്ഖാകോട്ഠാസാനം പകാസനതോ ''സിക്ഖാപദ''ന്തി ച ആപത്തിഅനാപത്തീനം അനുപഞ്ഞാപനതോ ''അനുപഞ്ഞത്ത''ന്തി ച വുച്ചന്തി.

അത്ഥവസവഗ്ഗാദിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സങ്ഗഹവഗ്ഗവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

ഇതി മഹാവഗ്ഗോ, പഞ്ഞത്തിവഗ്ഗോ, സങ്ഗഹവഗ്ഗോതി തീഹി മഹാവഗ്ഗേഹി പടിമണ്ഡിതോ **പരിവാരോ**തി വേദിതബ്ബോ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ വിമതിവിനോദനിയം

പരിവാരവണ്ണനാനയോ നിട്ഠിതോ.

നിഗമനകഥാവണ്ണനാ

അവസാനഗാഥാസു ഉഭതോവിഭങ്ഗ-ഖന്ധക-പരിവാരേഹി വിഭത്തത്താ വിഭാഗപടിദേസനാ യസ്മിം വിനയപിടകേ. സോ ഉഭതോവിഭങ്ഗ-ഖന്ധക-പരിവാരവിഭത്തദേസനോ ആഹാതി യോജനാ. **തസ്സാ**തി വിനയപിടകസ്സ.

സത്ഥു മഹാബോധീതി ദക്ഖിണസാഖം സന്ധായ വദതി. യം പധാനഘരം നാമ പരിവേണം, തത്ഥ ചാരുപാകാരേന സഞ്ചിതം പരിക്ഖിത്തം യം പാസാദം കാരയി, തത്ര തസ്മിം മഹാനിഗമസാമിനോ പാസാദേ വസതാതി യോജേതബ്ബോ.

ബുദ്ധസിരിം ഉദ്ദിസിത്വാ നിസ്സായ, തസ്സ വാ അജ്ഝേസനമ്പി പടിച്ച യാ ഇദ്ധാ പരിപുണ്ണവിനിച്ഛയതായ സമിദ്ധാ വിനയസംവണ്ണനാ ആരദ്ധാതി യോജനാ.

സിരിനിവാസസ്സാതി സിരിയാ നിവാസനട്ഠാനഭൂതസ്സ **സിരിപാല**നാമകസ്സ രഞ്ഞോ. **ജയസംവച്ഛരേ**തി വിജയയുത്തേ സംവച്ഛരേ. ആരദ്ധകാലദസ്സനത്ഥം പുന ''ജയസംവച്ഛരേ അയം ആരദ്ധാ''തി വുത്തം.

കാലേ വസ്സന്തി യുത്തകാലേ വസ്സനസീലോ. **ദേവോ**തി മേഘോ.

നിഗമനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിഗമനകഥാ

ഏത്താവതാ ച ആരദ്ധാ, വിനയട്ഠകഥായ യാ;
വണ്ണനാ നാതിവിത്ഥിണ്ണാ, പരിപുണ്ണവിനിച്ഛയാ.

പഞ്ഞാസഭാണവാരായ, തന്തിയാ പരിമാണതോ;
സമിജ്ഝനിട്ഠിപരമാ, യാ **വിമതിവിനോദനീ**.

അനന്തരായേന കതാ, അയം നിട്ഠമുപാഗതാ;
യം തം നിട്ഠം തഥാ സബ്ബേ, പാണിനോ സമനോരഥാ.

ഥേരേഹി വിനയഞ്ഞൂഹി, സുചിസല്ലേഖവുത്തിഹി;
അവിസ്സത്ഥാതിവിത്ഥിണ്ണ-ഗന്ഥഭീരൂ ഹിപത്ഥിതം.

കരോന്തേന മയാ ഏവം, വിനയഅത്ഥവണ്ണനം;
യം പത്തം കുസലം തേന, പത്വാ സമ്ബോധിമുത്തമം.

വിനയത്ഥം പകാസേത്വാ, യോ സോപായേന ലക്ഖണം;
സോപായം വിമതിച്ഛേദ-ഞാണചക്ഖുപദായകം.

വിരദ്ധത്ഥവിപല്ലാസ-ഗന്ഥവിത്ഥാരഹാനിയാ;
വിസുദ്ധിം പാപയിസ്സാമി, സത്തേ സംസാരദുക്ഖതോ.

ലോകിയേഹി ച ഭോഗേഹി, ഗുണേഹി നിഖിലാ പജാ;
സബ്ബേഹി സഹിതാ ഹോന്തു, രതാ സമ്ബുദ്ധസാസനേതി.

വിമതിവിനോദനീടീകാ നിട്ഠിതാ.